

ธรรมบทอรรถกถา

แปลและสัมพัันธ์ ภาค ๓

๕. พาลวรรค เล่ม ๙

ธรรมเนียมทอรรถกถาแปลและสัมพันธ

ภาค ๓

๕.พาลวรรค เล่ม ๙

พระมหาธิติพงษ์ อุตตมปญโย
แปลและสัมพันธ

ชื่อหนังสือ : ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๓
๕.พาลวรรค เล่ม ๙

ISBN : 978-616-590-595-4

จัดทำโดย : พระมหาธิติพงษ์ อุดตมปญโญ

แปลและสัมพันธ : พระมหาธิติพงษ์ อุดตมปญโญ

คอมพิวเตอร้/จัดรูปเล่ม : พระมหาธิติพงษ์ อุดตมปญโญ

ตรวจทาน : พระมหาพิเชษฐ เดชธมโม พระมหาวิเชียร ปภัสโร
พระมหาจรุณ จารุณโณ สามเณรอ่อนสา เม่อมะนีสอน
พระมหาเสกสิทธิ์ สารสุธิ พระมหานนวัช ชวนปญโญ
คุณวิไล สีสรรพ์ คุณกัณทพร เวชพาณิชย์
คุณมลฤดี สายสุด

ออกแบบปก : นายपालิต โชติเสน

วัน/เดือน/ปีพิมพ์ : มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน
โดย... คุณแอนซี่ เตชากิตติ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด
และคณะศรัทธาสานุชนทั่วไป จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด

สถานที่พิมพ์ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด
๕๕๕ หมู่ ๑๒ ตำบลโรจิง อำเภอสามพราณ
จังหวัดนครปฐม ๗๓๒๑๐
555 Moo 12 Raiking, Sam Phran,
Nakhon Pathom 73210
โทรศัพท์ 0-2118-3555
Fax. 0-2119-4527

คำนำ

“ธมฺมปท” หรือ “ธรรมปท” เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปราภฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ขุททกนิกาย ในรูปคาถาล้วนๆ มีทั้งหมด ๔๒๓ คาถา ซึ่งคำดังกล่าวมีความหมายทั้งหมด ๖ ความหมาย ดังนี้

๑. คัมภีร์เป็นที่ให้ทราบญะยธรรม ๕ ประการ คือ สังขาร, วิการรูป ๓, ลักขณรูป ๔, นิพพาน และปัญญัตติ
๒. คัมภีร์เป็นเครื่องให้ทราบญะยธรรม ๕ ประการ คือ สังขาร, วิการรูป ๓, ลักขณรูป ๔, นิพพาน และปัญญัตติ
๓. ส่วนของญะยธรรมทั้งหลายของคัมภีร์นี้มีอยู่
๔. ส่วนของญะยธรรมทั้งหลายมีอยู่ในคัมภีร์นี้
๕. คัมภีร์เป็นที่ให้ทราบปริยัติธรรม
๖. คัมภีร์เป็นเครื่องให้ทราบปริยัติธรรม

ส่วนคำว่า “ธมฺมปทฏจกถา” หรือ “ธรรมบทธรรถกถา” แปลว่า คำอธิบายธรรมปท โดยคัมภีร์นี้ ท่านอาจารย์นำพระคาถาและเค้าโครงเนื้อเรื่องมาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาในที่ต่างๆ นำมาเรียบเรียงเป็นเรื่องราว มีบุคคล และสถานที่ ก่อนที่จะมาถึงคาถาหัวใจของเรื่อง ทำให้ผู้อ่านผู้ศึกษาเข้าใจเนื้อเรื่องและธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสั่งสอนได้ อย่างน้อยที่สุดก็ระดับคุณธรรมศีลธรรม แต่ท่านใดที่มีพื้นฐานการศึกษาทั้งไวยากรณ์บาลีใหญ่และพระอภิธรรมมาก่อน ก็จะเป็นเหตุทำให้เข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น หนังสือดังกล่าวจัดอยู่หมวดพระสูตร เป็นศิลปะในการดำเนินชีวิตของทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ว่าในอดีตเคยทำกรรมอะไรไว้ และปัจจุบันทำกรรมอะไร จึงได้รับผลเช่นนั้น

หนังสือ “ธรรมบทธรรถกถาแปลและสัมพันธ” เล่มนี้ เป็นหนังสือที่เอื้อประโยชน์ให้แก่นักเรียนใหม่ที่เริ่มฝึกแปลบาลี โดยมีประโยคบาลีที่ตัดตกแต่งที่สมบูรณ์ สำหรับปัญหาของนักเรียนที่เริ่มเรียนแปลบาลีที่ไม่รู้ว่าจะต้องโยคอะไร ต้องเติมอะไรเข้ามา และไล่ไว้ตรงไหน คำศัพท์แต่ละคำแปลว่าอย่างไรบ้าง ส่วนนักเรียนที่แปลมาบ้างแล้ว จะเริ่มฝึกสัมพันธ ก็มีสัมพันธเป็นตัวอย่างไว้ให้ นักเรียนที่ประสงค์จะฝึกแปลโดยอรรถ ก็มีแปลเป็นตัวอย่างไว้เช่นกัน นอกจากนี้ ถ้าประสงค์จะดูการแยกธาตุ ปัจจัยของคำศัพท์กิริยา (ทั้งกิริยาคุมพากย์และกิริยาในระหว่าง) ก็มีอยู่ท้ายเล่ม ประเด็นที่มักเป็นปัญหาสำหรับผู้ศึกษาที่แปลศัพท์มาจากรูปวิเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นกิตกั สมาส หรืออัทธิต ว่าแปลอย่างไร ถูก

(ข)

ต้องตรงตามหลักไวยากรณ์หรือไม่ ก็มีวิเคราะห์ไว้ตามหลักในคัมภีร์ปทรูปสัทธิ ซึ่งอยู่ในกลุ่มคัมภีร์ของสายกัจจายน์ไวยากรณ์ หรือคัมภีร์มูลกัจจายน์ และนำมาจากแหล่งอื่นๆ เช่น ธรรมปทฎกกาตาคาถาโยชณา ธรรมปทมหาฎีกา และคัมภีร์ธาวัตถสังคหะ เป็นต้น

ฉะนั้น หนังสือเล่มนี้ จึงเหมาะสำหรับผู้ศึกษาภาษาบาลีทุกกลุ่ม คือ กลุ่มใหม่ที่เริ่มเรียนแปลเบื้องต้น โดยได้ตัดตกแต่งประโยคและแปลยกศัพท์ให้ กลุ่มกลางที่เริ่มฝึกสัมผัสและแปลโดยอรรถ และท่านที่ได้เรียนมาบ้างแล้ว ต้องการทบทวนหรือยังมีข้อสงสัยในประเด็นต่างๆ เช่น การแยกธาตุปัจจัย หรือแม่แต่รูปวิเคราะห์ของศัพท์กิตกั สมาส หรือตัทธิต

จึงหวังว่า หนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมผัส” เล่มนี้ จะช่วยอำนวยความสะดวกในการศึกษาภาษาบาลีได้บ้าง หากจะมีข้อขาดตกบกพร่อง หรือผิดพลาดประการใด เพราะความด้อยปัญญา หรือขาดสติสัมปชัญญะในการจัดทำ ก็ขอร้องและขอความเมตตาจากท่านผู้รู้ทั้งหลายได้โปรดช่วยชี้แนะ บอกข้อผิดพลาด บกพร่องต่างๆ ที่มีปรากฏให้กระผมได้รับทราบ เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงในการจัดพิมพ์ในครั้งต่อไป จะขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และถือว่าได้ร่วมกันทำบุญที่เป็นธรรมทานในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ด้วยกัน

ขอให้ทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือเล่มนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญใหญ่ที่กระผมได้กระทำแล้วในครั้งนี้ และขอให้ทุกท่านจงได้รับประโยชน์ทั้ง ๓ ประการ กล่าวคือ ประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่ง คืออมตมทานิพพาน ซึ่งเป็นสันติสุขบรมสุขด้วยกันทุกท่านเทอญ

พระมหาธิดิพงษ์ อุดตมปัญโญ

๑๐ มกราคม ๒๕๖๑

คำปรารภ

การปรารภของพระเดชพระคุณพระราชวังวชิรธรรมวิธาน (พระอาจารย์มหาทอง ธมฺมวฑฺฒโณ) เจ้าอาวาสวัดป่าวชิรบรรพต จังหวัดชลบุรี ซึ่งต้องการจะหาคัมภีร์ลัทธทวิเสสและคัมภีร์อื่นๆ ซึ่งในยุคที่ท่านกำลังศึกษาอยู่นั้น หาได้ยาก เพราะนักศึกษาที่ต้องการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ กว่าจะได้มาแต่ละคัมภีร์แต่ละเล่มนั้น ลำบากแสนเจริญ ท่านได้อธิบายถึงความสำคัญของคัมภีร์ลัทธทวิเสสและคัมภีร์อื่นๆ ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าถูกบันทึกไว้ด้วยภาษาของชาวมคธ ที่เรียกว่า “มาคธี” เป็นภาษาที่มีแบบแผน มีรากศัพท์ ที่เกิดจากการสร้างคำอย่างชัดเจน เรียกว่า “ไวยาकरण” เมื่อนักศึกษาเข้าใจไวยาकरणอย่างแจ่มแจ้งดีแล้ว ก็ย่อมจะเข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างลึกซึ้ง และไม่ผิดพลาด

เพื่อความดำรงคำสอนของพระพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ตั้งมั่นอยู่ยืนนาน จึงสังเกตเห็นความสำคัญ ของคัมภีร์ลัทธทวิเสสต่างๆ เมื่อนักศึกษามีคัมภีร์ที่เข้าถึงได้ไม่ยาก สะดวกในการค้นคว้าหาความรู้ ก็จะมีอุปสรรคในการศึกษาเล่าเรียน ไม่ต้องแสวงหาเหมือนกับตอนที่ท่านศึกษาอยู่ ประจวบเหมาะ กับเมื่อท่านมีโอกาสได้ไปศึกษาที่วัดท่ามะโอ โดยมีท่านพระอาจารย์ภททันตธมฺมานันทมหาเถระ ธมฺมาจริยะ อัครมหาบัณฑิต อดีตเจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ จังหวัดลำปาง ท่านมาเปิดสำนักเรียน เปิดสอนให้กับพุทธบริษัท ศึกษาพระไตรปิฎก ได้เข้าใจอย่างไม่เป็นที่เคลือบแคลงสงสัยในคำสอน ท่านได้นำคัมภีร์พื้นฐาน ๔ คัมภีร์ คือ ปทรูปลัทธิ คัมภีร์ไวยาकरण ๑ คัมภีร์อภิชานปปทีปิกา เกี่ยวกับคำศัพท์ ๑ คัมภีร์วุดโตทัย เกี่ยวกับกาพย์กลอน ๑ และคัมภีร์สุโพธาลังการ ประดับเสียงและอรรถ ๑ มาเป็นแบบเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานในการที่จะศึกษาพระไตรปิฎก และในขณะเดียวกัน ก็ยังได้จัดพิมพ์คัมภีร์ต่างๆ เพื่อใช้เป็นหนังสือ ประกอบการเรียนการสอน และศึกษาค้นคว้าสำหรับครูและนักศึกษาขึ้นมาอีกหลายคัมภีร์

มาบัดนี้ คัมภีร์เหล่านั้น บางคัมภีร์ก็เหลือน้อย บางคัมภีร์ก็หมดไปแล้ว ท่านพระมหาธิพิงศ์ อุดตมปญฺโญ ท่านเคยศึกษาอยู่ที่วัดท่ามะโอมาหลายปี และมีความสามารถในการสั่งสมจดจำ นำมาถ่ายทอดจัดทำเป็นหนังสือ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้สะดวกในการศึกษาเล่าเรียนยิ่งขึ้น เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระลัทธธรรม จึงได้สนับสนุนให้มีการจัดพิมพ์คัมภีร์ต่างๆ ขึ้น เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระศาสนาตราบนานเท่านาน

จิรี ติฎฺจตุ สทุธมฺโม

แอนซ์ เตชากิตติ์

(ข)

คำอนุโมทนา

หนังสือธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาศ ๓ แบ่งเป็น ๓ เล่ม คือ เล่ม ๗, ๘, ๙ มีหลักในการจัดทำเพื่ออนุเคราะห์ผู้เริ่มฝึกแปลบาลี โดยมีทั้งประโยคบาลีเดิม ประโยคตัดตักแต่ง แปรยกศัพท์ แปลโดยอรรถ และสัมพันธ นอกจากนี้ ยังมีการแสดงรูปวิเคราะห์ของศัพท์กิตกั สมาส และตัทธิต และมีการแยกธาตุปัจจัยของศัพท์กิริยาอาขยาตและกิตกั เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ศึกษาใหม่ โดยมีพระเดชพระคุณพระราชวชิรธรรมวิธาน (พระอาจารย์มหาทอง ธมฺมวฑฺฒโณ) เจ้าอาวาสวัดป่าวชิรบรรพต จังหวัดชลบุรี เป็นผู้ปรารภว่าอยากให้ผู้สนใจศึกษาบาลี ได้มีหนังสือประกอบการเรียนที่เป็นประโยชน์ และได้เป็นสะพานบุญเชื่อมไปยังคุณโยมแอนซ์ เตชากิตติ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของท่าน รับเป็นเจ้าของภาพพิมพ์จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด และเจ้าภาพอื่นๆ ร่วมจัดพิมพ์อีก ๒,๐๐๐ ชุด รวมเป็น ๔,๐๐๐ ชุด

ด้วยเหตุผลข้างต้นนี้ จึงใคร่ขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของท่านเจ้าภาพ มีพระเดชพระคุณพระราชวชิรธรรมวิธาน (พระอาจารย์มหาทอง ธมฺมวฑฺฒโณ) คุณโยมแอนซ์ เตชากิตติ คุณโยมพัชร์ กิตตินุกุลศิลป์ คุณอุ้นเรือน เทียมศักดิ์ รศ.ดร. พรเพ็ญ เพชรสุขสิริ คุณกัณทพร เวชพาณิชย์ คุณอาภา ช่วงสุนิช์ คุณดวงรัตน์ ช่วงสุนิช์ และวัดสุทธาโกชน์เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายท่านที่จะต้องเอ่ยนาม คือ พระมหาพิเชษฐ์ เตชธมฺโม พระมหาวิเชียร ปภัสสรโ พระมหาจรุณ จารุวณฺโณ พระมหาเสกสิทธิ์ สารสุธี พระมหานนธวัช ชวนปญฺโญ สามเณรอ่อนสา เม่อมะนีสอน คุณวิไล สีสรรพ์ คุณกัณทพร เวชพาณิชย์ และคุณมลฤดี สายสุด ผู้ตรวจทานต้นฉบับ นายपालิต โชติเส้น ผู้ออกแบบปกถวาย

และที่สำคัญ คือ พระอาจารย์ภัทธันธัมมานันทมหาเถระ อดีตพระอาจารย์วัดท่ามะโอ พระอาจารย์ภัทธันธันทเถระ พระอาจารย์มหาประวัตติ ถาวรจิตโต โยมอาจารย์บุญถนอม นพโสภณ คุณโยมพ่อพัก คุณโยมแม่ปุ่น เข็มสันเทียะ คุณนวลมณี กาญจนพิบูลย์ คุณเพ็ญศรี บุญญรัตน์ คุณวิไล สีสรรพ์ คุณไตรรงค์ มาลาภิรมย์ และผู้มีส่วนช่วยในการจัดทำหนังสือธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ เล่ม ๓ นี้ ให้สำเร็จลุล่วงทุกท่าน ขออำนาจบุญกุศลที่ได้ร่วมกันทำในครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยส่งผลให้ประสบแต่ความสุข ความเจริญ ปราศจากภัยอันตราย และได้มีปัญญาทั้งโลกียปัญญาและโลกุตระปัญญาด้วยกันทุกๆ ท่านเทอญ

พระมหาธิติวงศ์ อุตตมปญฺโญ

คำชี้แจง โปรดทำความเข้าใจก่อนใช้หนังสือ

หนังสือชุมนุมปทัฏฐกถา หรือ ธรรมบทอรรถกถา เป็นหนังสือที่เรียบเรียงโดยมีเค้าเรื่องมาจากพระไตรปิฎก โดยเฉพาะพระคาถา เป็นพระพุทฺธพจน์ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ขุททกนิกาย มีทั้งหมด ๔๒๓ คาถา มี ๒๖ วรรค มี ๓๐๕ เรื่อง ดังนี้

๑. ยมกวรรค	มี ๑๔ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๑
๒. อัปปมาทวรรค	มี ๙ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๒
๓. จิตตวรรค	มี ๙ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๒
๔. ปุပ္ผวรรค	มี ๑๒ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๓
๕. พาลวรรค	มี ๑๕ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๓
๖. ปัณฑิตวรรค	มี ๑๑ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๔
๗. อรหันตวรรค	มี ๑๐ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๔
๘. สหัสสวรรค	มี ๑๔ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๔
๙. ปาปวรรค	มี ๑๒ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๕
๑๐. ทัณฑวรรค	มี ๑๑ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๕
๑๑. ชราววรรค	มี ๙ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๕
๑๒. อัตตวรรค	มี ๑๐ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๖
๑๓. โลกวรรค	มี ๑๑ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๖
๑๔. พุทฺธวรรค	มี ๙ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๖
๑๕. สุขวรรค	มี ๘ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๖
๑๖. ปิยวรรค	มี ๙ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๖
๑๗. โกชวรรค	มี ๘ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๖
๑๘. มลวรรค	มี ๑๒ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๗
๑๙. รัมมัญจวรรค	มี ๑๐ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๗
๒๐. มัคควรรค	มี ๑๒ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๗
๒๑. ปกิณณวรรค	มี ๙ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๗
๒๒. นิริยวรรค	มี ๙ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๗
๒๓. นาควรรค	มี ๘ เรื่อง	ชุมนุมปทัฏฐกถา ภาค ๗

(๒)

ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ

- ๒๔. ตัณฑวารวรรค มี ๑๒ เรื่อง ธรรมบทอรรถกถา ภาค ๘
- ๒๕. ภิกขุวารวรรค มี ๑๒ เรื่อง ธรรมบทอรรถกถา ภาค ๘
- ๒๖. พราหมณวารวรรค มี ๔๐ เรื่อง ธรรมบทอรรถกถา ภาค ๘

ธรรมบทอรรถกถา เป็นหนังสือที่แต่งโดยมีการนำตัวละครมาใส่ไว้ มีสถานที่รองรับ เป็นต้น ซึ่งจะแตกต่างจากพระสูตรต่างๆ ไป ตรงที่พระสูตรจะเน้นเนื้อหาของพระธรรมมาตั้งเป็นชื่อพระสูตร เช่น อาทิตตปริยายสูตร ตรัสแสดงเรื่องกิเลสมี รากะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ซึ่งเปรียบเหมือนกับไฟที่เผาไหม้ทำให้ร้อน ส่วนชื่อเรื่องในธรรมบทอรรถกถา จะใช้ชื่อบุคคลที่เป็นตัวเอก มาตั้งเป็นชื่อเรื่องต่างๆ เช่นเรื่องพระจักขุบาลเถระ เรื่องมัจฉฐกุนทลิมานพ เรื่องพระติสสเถระ เป็นต้น และมีเรื่องซ้ำกันอยู่หลายเรื่อง เป็นบุคคลคนเดียวกัน แต่พูดถึงคนละประเด็นกัน พระพุทธองค์ก็ตรัสพระคาถาต่างกันไป ท่านผู้เรียบเรียง คือ พระพุทธโฆสะ ก็แยกเป็นเรื่องใหม่อีกเรื่องหนึ่งต่างหาก

หนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ” เล่มนี้ จัดพิมพ์เป็นวรรคละหนึ่งเล่ม แต่ถ้าวรรคไหนมีเนื้อหามาก เช่น ยมกวารวรรค ก็จะแยกเป็น ๓ เล่ม เนื้อหาทั้งหมดมีประมาณ ๑,๖๐๐ กว่าหน้า ซึ่งหนาเกินไป จึงควรแยกพิมพ์ เพื่อความสะดวกในการนำไปศึกษา อีกหนึ่งวรรคคือ อัปปมาทวารวรรค เฉพาะเรื่องแรก คือ เรื่องพระนางสามาวดี ก็มีเนื้อหามาก ก็ควรแยกออกเป็นอีกเล่มต่างหาก และอีกวรรคหนึ่งคือ พราหมณวารวรรค ก็มีเนื้อหามากเช่นเดียวกัน ก็ควรแยกพิมพ์เป็น ๒ เล่ม ซึ่งคาดว่าถ้าเสร็จทั้งหมด ๘ ภาค จะได้หนังสือจำนวน ๓๐ เล่ม

หนังสือเล่มนี้ ใช้ชื่อว่า “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ” มิได้หมายความว่า มีเพียง ๒ ประเด็น คือการแปลกับการสัมพันธเท่านั้น แต่มีเนื้อหาสาระ ๗ ประเด็น ดังนี้คือ

๑. บาลีเดิมที่นำมาจากหนังสือ “ธรรมบทอรรถกถา ภาค ๑ - ๘”
๒. ประโยคบาลีที่ตัดตกแต่ง
๓. แปลยกศัพท์
๔. แปลโดยอรรถ
๕. สัมพันธ
๖. ศัพท์กิริยาที่น่าสนใจ ที่เป็นกิริยาคุมพากย์ (อาชยาต + กิตก์) และกิริยาในระหว่าง (กิริยากิตก์)
๗. วิเคราะห์คำศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต

โดยหลักในการแปล สัมพันธ์ แยกธาตุปัจจัยศัพท์กิริยา และวิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต ดังกล่าว นำมาจากหลักไวยากรณ์ในคัมภีร์ปทรูปสัทธาเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ก็มี คัมภีร์ชาตวัตถสังคหปาฐะ คัมภีร์ธัมมปทมหาฎีกา คัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาคาธาโยชนา เป็นต้น

วัตถุประสงค์ในการจัดทำหนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ์” มีดังนี้

- เพื่ออนุเคราะห์นักเรียนใหม่ โดยมีประโยคบาลีตัดตกแต่งและแปลยกศัพท์ให้
- เพื่ออนุเคราะห์นักเรียนที่กำลังฝึกแปลโดยอรรถ และฝึกสัมพันธ์
- เพื่ออนุเคราะห์ผู้ศึกษาที่สนใจต้องการทราบเหตุผลในการแปลความหมายของ คำศัพท์ โดยมีการแยกธาตุปัจจัยและวิเคราะห์คำศัพท์ต่างๆ ให้

หนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ์” เล่มนี้ ใช้หลักการแปลและสัมพันธ์ตาม คัมภีร์ไวยากรณ์ปทรูปสัทธา ซึ่งเป็นคัมภีร์ในสายคัมภีร์กัจจายนะ หรือมูลกัจจายนะ ฉะนั้น จะมีอยู่บ้างที่แปลและสัมพันธ์แตกต่างจากที่นิยมในปัจจุบัน แต่ส่วนไหนที่ไม่ขัดกับหลักไวยากรณ์ปทรูปสัทธา ก็จะแปลและสัมพันธ์ตามนั้น แต่การสัมพันธ์บางประเด็น ก็สามารถเรียกชื่อ ได้หลายชื่อ เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ก็จะแสดงไว้เพื่อให้ เห็นความหลากหลาย เช่นเป็นประธานในประโยคกัตตุวาจก จะเรียกชื่อสัมพันธ์ว่า สยกัตตา บ้าง สยทกัตตา บ้าง ปกติกัตตา บ้าง อภิกติกัตตา บ้าง หรือ สปปธานกัตตา บ้าง เป็นต้น ซึ่งเป็นชื่อสัมพันธ์ของบทที่ทำหน้าที่เป็นประธานในประโยคกัตตุวาจก สามารถเรียกชื่อสัมพันธ์ ได้หลายชื่อ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรียกชื่อสัมพันธ์ว่า “สยกัตตา” ใช้อธิบายเทียบเคียงกับประโยคเหตุกัตตุวาจก

เช่น สุโท โอทน ปจติ. กัตตุวาจก

สยกัตตา อวุตตกัมมะ อาชยาตบทกัตตุวาจก

สุโท อ.พอครว ปจติ ย่อมหุง โอทน ซึ่งข้าวสุก ฯ

สามิโก สุท โอทน ปาเจติ. เหตุกัตตุวาจก

เหตุกัตตา การิตกัมมะ อวุตตกัมมะ อาชยาตบทเหตุกัตตุวาจก

สามิโก อ.เจ้านาย สุท ยังพอครว ปาเจติ ย่อมให้หุง โอทน ซึ่งข้าวสุก ฯ

(๔)

ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ

เรียกชื่อสัมพันธว่า “สุทธกัตตา” ใช้เพื่ออธิบายในกรณีที่กัตตามีใช้บุคคลหรือสัตว์ แต่เป็นวัตถุหรือนามธรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานในประโยคกัตตฺวาจก

เช่น สโยโค ชายเต. กัตตฺวาจก

สุทธกัตตา อาชยาดบทกัตตฺวาจก

สโยโค อ.การประกอบ ชายเต ย่อมเกิดขึ้น ๙

ประโยคนี้นี้ คำว่า “สโยโค” เป็นกัตตา เป็นสักว่ากัตตา แต่ไม่สามารถที่จะทำ กิริยาการเกิดได้จริงๆ

เรียกชื่อสัมพันธว่า “ปกติกัตตา” ใช้เทียบในกรณีที่มีวิกติกัตตาอยู่ในประโยค เพื่อแยก ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า บทไหนเป็นกัตตาเดิม บทไหนเป็นกัตตาที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว

เช่น ทารโก สามเณโร โหติ. กัตตฺวาจก

ปกติกัตตา วิกติกัตตา อาชยาดบทกัตตฺวาจก

ทารโก อ.เด็กชาย สามเณโร เป็นสามเณร โหติ ย่อมเป็น ๙

ตยา อารทฺฐวีริเยน ภวิตพฺพ. ภาววาทก

ปกติกัตตา วิกติกัตตา กิตบทภาววาทก

/อนภิตกัตตา

ตยา อันท่าน อารทฺฐวีริเยน เป็นผู้มีความเพียรอันปรารถแล้ว ภวิตพฺพ พึง เป็น ๙

คำว่า “ทารโก” แปลว่าเด็กชาวบ้าน ส่วนคำว่า “สามเณโร” มาบวชเป็น สามเณรในพระพุทธศาสนา เปลี่ยนภาวะจากเด็กสามัญ เป็นนักบวชเณรน้อย และอีกหนึ่ง ตัวอย่าง คือ “ตยา” เป็นปกติกัตตา ส่วน “อารทฺฐวีริเยน” เป็นวิกติกัตตา ท่านคนเดิมอาจจะยังไม่ค่อยขยัน แล้วต่อมาเปลี่ยนเป็นคนขยันในการศึกษาหรือปฏิบัติธรรม เมื่อได้กำลังใจที่ดี

เรียกชื่อสัมพันธว่า “อภิตกัตตา” ใช้เทียบเพื่ออธิบายบทกัตตาที่ทำหน้าที่เป็น ประธาน กับมิได้ทำหน้าที่เป็นประธานในประโยค โดยประโยคกัตตฺวาจก บทกัตตาเรียกว่า “อภิตกัตตา” กัตตาที่ถูกกล่าวไปแล้ว ได้แก่งิริยาอาชยาดหรือกิริยากิตกัที่ทำหน้าที่ เป็นกิริยาคุมพากย์เป็นกัตตฺเสยเองแล้ว บทนามซึ่งทำหน้าที่เป็นกัตตา ซึ่งตามปกติจะต้อง ประกอบด้วยตติยวิภตติ แต่เมื่อกิริยากล่าวกัตตาไปแล้ว บทนามเองก็ไม่ต้องทำหน้าที่ แต่ให้ลงวิภตติสำรอง คือปฐมวิภตติ เพื่อรักษาบท ในกรณีนี้จะเข้าใจชัดเจนได้ ต้องศึกษา กิริยา

อาชญาตหรือกิดัก และการกร ซึ่งอธิบายอรรถของวิภัตดินามต่าง ๆ จึงจะเข้าใจได้

เช่น สุโท โอทन्ह ปจติ. กัตตุวจาก

อนภิตกัตตา อุตตกัมมะ อาชญาตบทกัตตุวจาก

สุโท อ.พอครัว ปจติ ย่อมหุง โอทन्ह ซึ่งข้าวสุก ฯ

สุเทน โอทโน ปจียเต. กัมมวจาก

อนภิตกัตตา วุตตกัมมะ อาชญาตบทกัมมวจาก

โอทโน อ.ข้าวสุก สุเทน อันพอครัว ปจียเต ย่อมหุง ฯ

สามิโก สุทฺ โอทन्ह ปาเจติ. เหตุกัตตุวจาก

เหตุกัตตา การิตกัมมะ อุตตกัมมะ อาชญาตบทเหตุกัตตุวจาก

สามิโก อ.เจ้านาย สุทฺ ยังพอครัว ปาเจติ ย่อมให้หุง โอทन्ह ซึ่งข้าวสุก ฯ

สามิเกน สุโท โอทन्ह ปาจียเต. เหตุกัมมวจาก

อนภิตกัตตา วุตตกัมมะ อุตตกัมมะ อาชญาตบทเหตุกัมมวจาก

สุโท อ.พอครัว สามิเกน อันเจ้านาย ปาจียเต ย่อมให้หุง โอทन्ह ซึ่งข้าวสุก ฯ

มยา อปฺปมาเทน ภวิตพฺพ. ภาววจาก

อนภิตกัตตา วิกติกัตตา กิตบทภาววจาก

/ปกติกัตตา

มยา อันข้าพเจ้า อปฺปมาเทน เป็นผู้ไม่ประมาท ภวิตพฺพ ฟังเป็น ฯ

ส่วนเรียกชื่อสัมพันธว่า “สัปปธานกัตตา” กัตตาที่มีตัวเองเป็นใหญ่เป็นประธาน ใช้เทียบกับประโยคเหตุกัตตุวจาก ที่มีบุคคลอื่นเป็นใหญ่ เป็นผู้สั่ง บังคม หรือขอร้องให้ทำ

เช่น สตุถา ฐมฺมิ เทเสติ. กัตตุวจาก

สัปปธานกัตตา อุตตกัมมะ อาชญาตบทกัตตุวจาก

สตุถา อ.พระศาสดา เทเสติ ย่อมทรงแสดง ฐมฺมิ ซึ่งธรรม ฯ

ภิกฺขุ สตุถาริ ฐมฺมิ เทสาเปติ. เหตุกัตตุวจาก

เหตุกัตตา การิตกัมมะ อุตตกัมมะ อาชญาตบทเหตุกัตตุวจาก

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. สตุถาริ ทูลยังพระศาสดา เทสาเปติ ย่อมให้ทรงแสดง

ฐมฺมิ ซึ่งธรรม ฯ

บท ๔ ที่ใช้ในพระบาลี อรรถกถา และ ฎีกา

บทที่ใช้ในภาษาบาลีมี ๔ บท คือ นามบท นิบาตบท อุปสัคบท และอาชยาดบท ซึ่งในประโยคหนึ่งๆ จะเป็นประโยคที่ยาวหรือสั้นก็ตาม เมื่อสรุปแล้วจะมีเพียง ๔ บทดังกล่าวนี้เท่านั้น ดังนี้

๑. **นามบท** เป็นบทที่สร้างมาจากกิตก์ (ธาตุกับปัจจัย) นำบทที่ลงวิภัตตินามตั้งแต่สองบทขึ้นไปมาย่อเป็นบทเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า “สมาส” (บทกับบท) และนำบทที่ลงวิภัตตินามมาย่อกับปัจจัย มาแทนศัพท์ที่ถูกลบทิ้งไป เรียกว่า “ตัทธิต” (บทกับปัจจัย) เมื่อสร้างคำศัพท์ตามขั้นตอนของแต่ละกัณฑ์เสร็จแล้ว นำมากระจายตามวิภัตตินามในนามกัณฑ์ และแสดงอรรถของวิภัตตินามในอรรถต่างๆ มีอรรถกรรมเป็นต้น ซึ่งแสดงไว้ในการกัณฑ์

๒. **นิบาตบท** เป็นนิบาตโดดๆ ไม่ผ่านการสร้างคำศัพท์ กับนิบาตที่ผ่านการสร้างคำมาจากสมาส ตัทธิต และกิตก์ ซึ่งในไวยากรณ์คัมภีร์ปทรูปสัทธิประมวลไว้ในนามกัณฑ์

๓. **อุปสัคบท** บทนี้โดยมากแล้ว จะประกอบกับบทที่เป็นกิริยาบ้าง นามบ้าง ส่วนที่แยกอยู่เพียงลำพัง มีใช้ไม่มากนัก อุปสัคบทนี้ท่านแสดงไว้ในนามกัณฑ์เช่นกัน ส่วนชื่อสัมพันธของอุปสัคที่แยกอยู่เป็นเอกเทศ มีแสดงไว้ในการกัณฑ์ที่เกี่ยวกับ “กัมมัพพวงนีเย”

๔. **อาชยาดบท** เป็นบทกิริยา ซึ่งทำหน้าที่เป็นกิริยาคุมพากย์ ส่วนใหญ่จะอยู่ท้ายประโยค คือที่จะระบุว่าเป็นประโยคอะไร กัตตุวจาก หรือกัมมวจากเป็นต้น แสดงไว้ในอาชยาดกัณฑ์

แหล่งที่มาของชื่อสัมพันธ

สำหรับชื่อที่นำมาใช้เรียกชื่อสัมพันธในหนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ” เล่มนี้ นำมาจากไวยากรณ์คัมภีร์ปทรูปสัทธิโดยมาก แต่ก็มีอยู่บ้างที่นำมาจากคัมภีร์อื่นๆ เนื่องจากคัมภีร์ปทรูปสัทธิ เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ใหญ่ ขนาดปานกลาง ฉะนั้น หลักการบางอย่างอาจจะขาดตกบกพร่องไปบ้าง จึงจำเป็นที่จะต้องนำมาจากแหล่งอื่นๆ เพื่อเติมเต็มให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยชื่อเรียกสัมพันธนำมาจากกัณฑ์ต่างๆ ในคัมภีร์ปทรูปสัทธิ ดังนี้

๑. นิบาต ชื่อสัมพันธของนิบาตบท นำมาจากนามกัณฑ์
๒. นาม ชื่อสัมพันธของนามบท นำมาจากการกัณฑ์
๓. กิริยาอาชยาด ชื่อสัมพันธของอาชยาดบท นำมาจากอาชยาดกัณฑ์
๔. กิริยากิตก์ กลุ่มกิริยากิตก์ ไม่ว่าจะ เป็นกิริยาคุมพากย์ หรือกิริยาในระหว่างกัตติ

ก็ (ปโยชน) อ.ปโยชนอะไร **ฆราวาเสน** ด้วยการอยู่ในเรือน **เม** แก่เรา ฯ
ก็ วิเสสนะของ ปโยชนๆ ลิงคัตถะ **เม** สัมปทานใน ปโยชน **ฆราวาเสน**
ตติยาวิเสสนะใน ปโยชน ฯ

อลั เต อธิ วาเสน.

อลั อ.พอละ **วาเสน** ด้วยการอยู่ **อธิ (จาเน)** ในที่นี้ **เต** แก่ท่าน ฯ

อลั ปฏิเสขลึงคัตถะ **เต** สัมปทานใน อลั อธิ วิเสสนะของ **จาเน**ๆ วิสยาธาระใน
วาเสนๆ ตติยาวิเสสนะใน อลั ฯ

ในที่ประกอบด้วย รุชธาตุ เรียกหาบทนามที่ประกอบด้วยจัญญีวิภัติ สูตรว่า “ยสฺส วา
ปริคฺคโห ตํ สามิ” (สูตรที่ ๓๑๖ หน้า ๑๕๑)

เช่น **ตสฺส โรโค อุปฺปชฺชติ.**

โรโค อ.โรค **ตสฺส (ปุกฺคฺลสฺส)** ของบุคคลนั้น **อุปฺปชฺชติ** ย่อมเกิดขึ้น ฯ

โรโค สุทรกัตตาใน **อุปฺปชฺชติ**ๆ อาขยาตบทกัตตุวาจก **ตสฺส** วิเสสนะของ
ปุกฺคฺลสฺสๆ สามิสัมพันธะใน **โรโค** ฯ

ในที่ประกอบด้วย วสธาตุ ที่มี อุปุปลัคเป็นต้นเป็นบทหน้า ลงทุติยาวิภัติในอรรถ
สัตตมีวิภัติ ด้วยสูตรว่า “ตติยาสตุตมีนญจ” (สูตรที่ ๒๙๐ หน้า ๑๓๐-๑)

เช่น **อคาริ อชฺฌาวสติ.**

(**ปุกฺคฺโล**) อ.บุคคล **อชฺฌาวสติ** ย่อมอยู่ **อคาริ** ในเรือน ฯ

ปุกฺคฺโล สุทรกัตตาใน **อชฺฌาวสติ**ๆ อาขยาตบทกัตตุวาจก **อคาริ** ทุติยาวิสยา-
ธาระใน **อชฺฌาวสติ** ฯ

ปถวี อธิเสสฺสติ

(**ปุกฺคฺโล**) อ.บุคคล **อธิเสสฺสติ** จักนอนทับ **ปถวี** บนแผ่นดิน ฯ

ปุกฺคฺโล สุทรกัตตาใน **อธิเสสฺสติ**ๆ อาขยาตบทกัตตุวาจก **ปถวี** ทุติยาวิสยา-
ธาระใน **อธิเสสฺสติ** ฯ

ในที่ประกอบด้วยศัพท์ที่แสดงกาลเวลา จะใช้วิภัติอยู่ ๓ วิภัติ คือ ทุติยา, ตติยา
และสัตตมีวิภัติ ลงทุติยาในอรรถสัตตมีย์ ด้วยสูตรว่า “ตติยาสตุตมีนญจ” (สูตรที่ ๒๙๐ หน้า
๑๓๐) เช่น **เอกํ สมยํ ภควา ...**

เอกัม สมยํ ในสมัยหนึ่ง ภควา อ.พระผู้มีพระภาค ... ๗

เอกํ วิเสสณะของ สมยํ ๗ ทุตติยากาลสัตตมํ ภควา สุททกัตตา...๗

ลงตติยาในอรรถสัตตมํ หลังศัพท์ที่กล่าวกาลเวลา ระยะทาง ทิศ และสถานที่เป็นต้น ด้วยสูตรว่า “สตุตมยตุเถ จ” (สูตรที่ ๒๙๘ หน้า ๑๓๕)

เช่น เตน สมเยน...

เตน สมเยน ในสมัยนั้น ... ๗

เตน วิเสสณะของ สมเยน ๗ ตติยากาลสัตตมํ... ๗

เยน ภควา, เตนุปลสงฺกมิ.

ภควา อ.พระผู้มีพระภาค (วิหริติ) ย่อมประทับอยู่ เยน (ทิสภาคาเคน) ในส่วนแห่งทิศใด, (ปุกฺคฺโล) อ.บุคคล อุปสงฺกมิ เข้าไปเฝ้าแล้ว เตน (ทิสภาคาเคน) ในส่วนแห่งทิศนั้น ๗

ภควา สุททกัตตาใน วิหริติ ๗ อาชยาตบทกัตตุวาจก เยน วิเสสณะของ ทิสภาคาเคน ๗ ตติยาวิสาขาระใน วิหริติ, ปุกฺคฺโล สุททกัตตาใน อุปสงฺกมิ ๗ อาชยาตบทกัตตุวาจก เตน วิเสสณะของ ทิสภาคาเคน ๗ ตติยาวิสาขาระใน อุปสงฺกมิ ๗

ในที่ประกอบด้วยศัพท์ที่มีอรรถว่าเสื่อมและกลัว ลงฉฺฉฺฐึในอรรถบัญญัติ ด้วยสูตรว่า “ทุตติยาปญจมีนญจ” (สูตรที่ ๓๑๘ หน้า ๑๕๒) บาลีสนามหลวง จะแปลว่า “ต่อ” สัมพันธ์ว่า “สัมปทาน” แต่ในหนังสือเล่มนี้ จะแปลและสัมพันธ์ตามคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

เช่น สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺทสฺส.

(สตุตา) อ.สัตว์ ท. สพฺเพ ทั้งปวง ตสนฺติ ย่อมสะดุ้ง ทณฺทสฺส แต่อาชญาฯ

สพฺเพ วิเสสณะของ สตุตา ๗ สุททกัตตาใน ตสนฺติ ๗ อาชยาตบทกัตตุวาจก ทณฺทสฺส ๗ ฉฺฉฺฐึอุปาทานใน ตสนฺติ ๗

สพฺเพ ภายนฺติ มจฺจุโน.

(สตุตา) อ.สัตว์ ท. สพฺเพ ทั้งปวง ภายนฺติ ย่อมกลัว มจฺจุโน แต่ความตายฯ

สพฺเพ วิเสสณะของ สตุตา ๗ สุททกัตตาใน ภายนฺติ ๗ อาชยาตบทกัตตุวาจก มจฺจุสฺส ๗ ฉฺฉฺฐึอุปาทานใน ภายนฺติ ๗

ตฺถนาทิจฺฉํ ๓ ตัว คือ ตฺถ, ตฺถา และ ตฺถานัจฉํ มีฐานะ ๕ อย่าง ในฐานะ

ที่ ๔ มีชื่อเรียกได้ ๒ คือ ลักษณะตถะ กับ ปรีโยสานกาลกิริยา ในหนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ” เล่มนี้ จะเลือกใช้ชื่อสัมพันธว่า “ลักษณะตถะ” เพื่อแสดงความหมายของชื่อสัมพันธในอีกแง่มุมหนึ่ง

เช่น ตัขณน อาคนฺตฺวา จกฺขุปาลํ อุปาคามิ. อุปคนฺตฺวา จ ปน เถรสฺสาวิฑูเร ปทสทฺทํ อกาสิ. (๑/๑/๑๖)

(โส สกฺโก) อ.ท้าวสักกะนั้น อาคนฺตฺวา เสด็จมาแล้ว ตัขณน ในขณะที่นั้น อุปาคามิ ได้เสด็จเข้าไปหาแล้ว จกฺขุปาลํ ซึ่งพระจักขุบาล, จ ปน ก็แล (โส สกฺโก) อ.ท้าวสักกะนั้น อุปคนฺตฺวา ครั้นเสด็จเข้าไปหาแล้ว อกาสิ ได้กระทำแล้ว ปทสทฺทํ ซึ่งเสียงแห่งเท้า อวิฑูเร ในที่ไม่ไกล เถรสฺส แห่งพระเถระ ฯ

โส วิเสสนะของ สกฺโกๆ สุทฺธกัตฺตาใน อุปาคามิๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก ตัขณน ตติยากาลสัตฺตมิใน อาคนฺตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปาคามิ จกฺขุปาลํ สัมปาปฺถึนย-กัมมะใน อุปาคามิ, จ ปน นิปาตสมฺมุหะ โส วิเสสนะของ สกฺโกๆ สุทฺธกัตฺตาใน อกาสิๆ อาชยาต-บทกัตฺตฺวาจาก อุปคนฺตฺวา ลักษณะตถะ (ปรีโยสานกาลกิริยา) เถรสฺส สามีสัมพันธะใน อวิฑูเรๆ วิสยาธาระใน อกาสิ ปทสทฺทํ อวุตตกัมมะใน อกาสิ ฯ

นิบาต ๕ บท คือ สยํ, สามํ, สํ, สมฺมา และ กิณฺติ ใช้ในอรรถตติยาวิภัตติ (ปทฺรูปสัทฺธิ หน้า ๑๒๒) ในกรณีของ “สยํ” บาลีสนามหลวง นิยมแปลว่า “เอง” เรียกชื่อสัมพันธว่า “กิริยา-วิเสสนะ” ส่วนในหนังสือเล่มนี้ จะแปลว่า “ด้วย...” เรียกชื่อสัมพันธว่า “ภระนะ” โดยมาก หรือ แปลและสัมพันธตามหน้าที่ในประโยคนั้นๆ

กฺขตฺตํปัจจย เป็นปัจจัยในอภัยยัตถิต ลงในอรรถการจำแนกสังขยา (สงฺขยาวิภาค, ปทฺรูปสัทฺธิ หน้า ๑๒๓) บาลีสนามหลวง นิยมแปลในอรรถของทุตติยาวิภัตติว่า “สิ้น...” เรียกชื่อสัมพันธว่า “อัจฉนตสังโยคะ” ส่วนในหนังสือเล่มนี้ จะแปลไม่ออกสำเนียงอายตนิบาตของ วิภัตติใดๆ เลย เรียกชื่อสัมพันธว่า “กิริยาวิเสสนะ”

เช่น ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณฺ กตฺวา...

กตฺวา กระทำแล้ว ปทกฺขิณฺ ซึ่งการประทักษิณ ติกฺขตฺตํ สามครั้ง ...

ติกฺขตฺตํ กิริยาวิเสสนะใน กตฺวา ปทกฺขิณฺ อวุตตกัมมะใน กตฺวาๆ ปุพฺพกาล-กิริยา ...

“จิสฺเสว” เป็นฉัญญีวิภัตติ แต่ใช้ในอรรถตติยา แปลว่า “โดยกาลนานนั้นเกี่ยว”

สัมพันธ์ว่า “ฉฐฐิตติยาวิเสสนะ” บาลีสนามหลวง แปลว่า “ต่อกาลนานนั้นเทียว” สัมพันธ์เป็น “สัมปทาน”

เช่น โส เอวํ อปฺมตฺโต วิหรนฺโต นจิริสฺเสว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺณิ.
(๒/๖/๙๓)

โส (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ นั้น **อปฺมตฺโต** ไม่ประมาทแล้ว เอวํ อย่างนี้ วิหรนฺโต อยู่อยู่ ปาปฺณิ บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ สห กับ ปฏิสมฺภิทาหิ ด้วยปฏิสัมภิตา ท. นจิริสฺเสว โดยกาลไม่นานนั้นเทียว ๕

โส วิเสสนะของ ภิกฺขุๆ สุทรกัตฺตาใน ปาปฺณิๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เอวํ กิริยาวิเสสนะใน อปฺมตฺโตๆ วิเสสนะของ ภิกฺขุ วิหรนฺโต อํพกันฺตรกิริยาของ ภิกฺขุ นจิริสฺเสว ฉฐฐิตติยาวิเสสนะใน ปาปฺณิ สหตฺพท์ ทัพพสมวายะใน อรหตฺตํ ปฏิสมฺภิทาหิ สหัตถตติยา เข้ากับ สห อรหตฺตํ สัมปาปฺณิยกัมมะใน ปาปฺณิ ๕

บทที่ลง โตปัจจยฺย ลงได้ ๓ วิภตฺติ คือ ตติยา, ปัญฺจมี และสัตตมีวิภตฺติ (ปทรูปสิทฺธิ หน้า ๑๑๑-๓ วิภตฺติปฺจจยฺยวิธาน และหน้า ๑๒๒ เนปาทิกปท) บาลีสนามหลวง จะใช้ ๒ อรรถ คือ ตติยา กับ ปัญฺจมี เช่นคำว่า “ปุโรโต” จะแปลว่า “ข้างหน้า” หรือ “เข้าพระพักตร์” เรียกชื่อ สัมพันธ์ว่า “ตติยาวิเสสนะ” แต่ในหนังสือเล่มนี้ จะใช้ในอรรถสัตตมีวิภตฺติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เช่น อนิจฺจโต สมฺมสฺติ. (โตปัจจยฺยลงในอรรถตติยาวิภตฺติ)

(บุคคล) อ.บุคคล สมฺมสฺติ ย่อมพิจารณา อนิจฺจโต โดยความเป็นสภาพไม่
เที่ยง ๕

บุคคล สุทรกัตฺตาใน สมฺมสฺติๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อนิจฺจโต ตติยาวิเสสนะ
ใน สมฺมสฺติ ๕

อคฺคิโต ภยํ อคฺคิภยํ. (โตปัจจยฺยลงในอรรถปัญฺจมีวิภตฺติ)

ภยํ อ.ภย อคฺคิโต จากไฟ อคฺคิภยํ ชื่อว่าอคฺคิภย.

อคฺคิโต อปาทานใน ภยํๆ ลิงคัตถะ อคฺคิภยํ สัณฺญาวิเสสนะของ อคฺคิโต ภยํ ๕

ปุโรโต อฏฺฐาสิ. (โตปัจจยฺยลงในอรรถสัตตมีวิภตฺติ)

(บุคคล) อ.บุคคล อฏฺฐาสิ ได้ยืนแล้ว ปุโรโต ในที่ข้างหน้า ๕

บุคคล สุทรกัตฺตาใน อฏฺฐาสิๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ปุโรโต วิสยาธาระใน
อฏฺฐาสิ ๕

สห สหุธิ มีการรวบ ๓ อย่าง

สห และสหุธิศัพท์ เป็นศัพท์นิบาต แปลว่า “กับ” มีอรรถว่า “สมกฐิยา” การกระทำพร้อมกัน ใช้รวบรวมกิริยา เรียกว่า “กิริยาสมวาเย” ใช้รวบรวมคุณนาม เรียกว่า “คุณสมวาเย” ใช้รวบรวมสุทธนาม เรียกว่า “ทัพสมวาเย”

ส่วนนามที่จะสัมพันธ์เข้ากับ สห หรือ สหุธิศัพท์ ต้องประกอบด้วยตติยาวิภัติเทานั้น เรียกว่า “สหัตถตติยา” ลงด้วยสูตรว่า “สหาทิโยเค จ” (สูตรที่ ๒๙๖)

เช่น สรีร์ปี อตตนา สหุธิ น คจจติ. (๑/๑/๖)

สรีร์ปี แม้อ.สรีระ น คจจติ ย่อมไม่ไป สหุธิ กับ อตตนา ด้วยตน ฯ

อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ สรีร์ ๆ สุทธกัตตาใน คจจติ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อตตนา สหัตถตติยาเข้ากับ สหุธิ ฯ ศัพท์ กิริยาสมวาเยใน คจจติ นศัพท์ ปฏิเสธใน คจจติ ฯ

เช่น ปุตเตน สห ญฺโโล. (รูปสิทธิ.สูตรที่ ๒๙๖ หน้า ๑๘๐)

(ปีตา) ปุตเตน สห ญฺโโล (โหติ).

(ปีตา) อ.ปีตา ญฺโโล เป็นผู้อ้วน สห กับ ปุตเตน ด้วยบุตร (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

ปีตา สุทธกัตตาใน โหติ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปุตเตน สหัตถตติยาเข้ากับ สห ฯ ศัพท์ คุณสมวาเยใน ญฺโโล ฯ วิภัติกัตตาใน โหติ ฯ

เช่น มยฺ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณฺตถาย ติสฺรเณน สห ปญฺจ สีลาณี ยาจาม.

ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มยฺ อ.ข้าพเจ้า ท. ยาจาม ย่อมขอ สีลาณี ซึ่งศีล ท. ปญฺจ ห้า สห กับ ติสฺรเณน ด้วยสรณะสาม รกฺขณฺตถาย เพื่อประโยชน์แก่การรักษา วิสุํ วิสุํ เฉพาะข้อ ๆ ฯ

ภนฺเต อาลปนะ มยฺ สุทธกัตตาใน ยาจาม ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก วิสุํ วิสุํ กิริยาวิเสสนะใน รกฺขณฺตถาย ฯ สัมปทานใน ยาจาม ติสฺรเณน สหัตถตติยา เข้ากับ สห ฯ ศัพท์ ทัพสมวาเยใน สีลาณี ปญฺจ วิเสสนะของ สีลาณี ฯ อวุตตกัมมะใน ยาจาม ฯ

ส่วนบาลีสนามหลวง ใช้ ๒ ประการ คือ กิริยาสมวาเย และ ทัพสมวาเย ถ้าเป็น คุณศัพท์ ก็สัมพันธ์เป็นทัพสมวาเย

บทที่ประกอบด้วย ตปัจจัย

ธาตุที่ลง ตปัจจัย รูปสำเร็จเป็นนามก็มี เป็นกิริยาก็มี เช่น “พุทฺโธ, วาโต” เป็นต้น รูปสำเร็จเป็นนาม “โคโต, กโต” เป็นต้น รูปสำเร็จเป็นกิริยา สำหรับ ตปัจจัยที่ลงมาแล้ว รูปสำเร็จเป็นสาธนะ มี ๔ สาธนะ ดังนี้

(๑) กัตตุสาธนะ เช่น อคฺฉนฺตี โคโต. (คมฺ คตฺติมฺหิ ในการไป + ต) ได้ไปแล้ว เพราะเหตุนั้น ชื่อว่าคต. (ผู้ไปแล้ว)

(๒) กัมมสาธนะ เช่น อลภฺยิตฺถาติ ลทฺโธ. (ลกฺ ลาภฺ ในการได้ + ต) ได้ถูกได้แล้ว เพราะเหตุนั้น ชื่อว่าลทฺธ. (ถูกได้แล้ว, อันเขาได้แล้ว, เป็นที่อันเขาได้แล้ว)

(๓) ภาวสาธนะ เช่น คายนํ คีตํ. (คี สทฺเท ในการกระทำเสียง + ต) การขับร้อง ชื่อว่าคีต. (การขับร้อง)

(๔) อธิกรณสาธนะ เช่น อฏฺฐาสิ เอตฺถาติ จิตํ, จานํ. (จา คตฺตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต) ได้ยืนแล้ว ในที่นี้ เพราะเหตุนั้น ชื่อว่าจิต. (ที่เป็นที่ยืน, ที่เป็นที่ตั้ง)

มีข้อสังเกตของบทที่ลง ตปัจจัย เฉพาะรูปสำเร็จที่เป็นอธิกรณสาธนะ จะมีศัพท์เหล่านี้คือ จาน, กาล, สมย, ทิวส และ มคฺคศัพท์ เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวกับกาลเวลาและสถานที่ ปรากฏอยู่ต่อท้ายศัพท์ และเข้าสมาส จะเป็นวิเสสนบุพพบทกัมมชารยสมาส

ส่วนที่นิยมแปลกันทั่วไปในปัจจุบัน มักจะวิเคราะห์เป็นกัตตุสาธนะหรือกัมมสาธนะ และเมื่อเข้าสมาส จะเป็นฉฺฉนฺตีปฺริสสมาสทั้งหมด ฉะนั้น ในหนังสือเล่มนี้ จะวิเคราะห์ แปล และสัมพันธ์ตามหลักไวยากรณ์คัมภีร์ปทรูปสิทธิติตั้งกล่าว

เช่น อถายสฺมา มหาโมคฺคฺลลาโน ปพฺพชิตทิวสโต สตฺตเม ทิวเส มคฺชรกฺุเจ กลฺลวาลคามกํ อุปนิสฺสาย วิหรนฺโต, ถินมิทฺเธ โอบกฺมฺนฺเต, สตฺถารา สํเวชิตฺถิ ถินมิทฺธิ วิโนเทตฺวา ตถาคเตน ทินฺนํ ธาตุกมฺมกฺุจํ สฺสุนฺโตว อุปริมคฺคตฺตยกิจฺจํ นิฏฺฐาเปตฺวา สวากปารมีฅาณสฺส มตฺถกํ ปตฺโต. (๑/๘/๘๖-๗)

อก ครั้งนั้น มหาโมคคฺลลาโน อ.พระมหาโมคคัลลานะ อายสฺมา ผู้มีอายุ อุปนิสฺสาย เข้าไปอาศัยแล้ว กลฺลวาลคามกํ ซึ่งหมู่บ้านชื่อว่ากัลลวาละ มคฺชรกฺุเจ ในแคว้นมคธ ทิวเส ในวัน สตฺตเม ที่เจ็ด ปพฺพชิตทิวสโต แต่วันเป็นที่บวชแล้ว วิหรนฺโต อยู่อยู่, ถินมิทฺเธ ครั้นเมื่อถินะและมิทระ โอบกมฺนฺเต ก้าวลงอยู่, สตฺถารา สํเวชิตฺถิ ผู้อันพระศาสดา ทรงให้สังเวชแล้ว วิโนเทตฺวา บรรเทาแล้ว ถินมิทฺธิ ซึ่งถินะและมิทระ สฺสุนฺโตว ฟังอยู่เกี่ยว ธาตุกมฺมกฺุจํ ซึ่งธาตุกรรมฐาน ตถาคเตน ทินฺนํ

อัน- อันพระตถาคต -ประทานแล้ว อุปริมคตตตยกิจจัม ยังกิจแห่งหมวดสามแห่งมรรคใน เบื้องบน นิฏฐาเปตฺวา ให้สำเร็จแล้ว ปตฺโต ถึงแล้ว มตฺถกัม ซึ่งที่สุด สวากปารมีฅาณสุส แห่งสวากปารมีฅาณ ๗

อถ กาลกสัตตมี อายสุมา วิเสสณะของ มหาโมคคัลลาโน๗ สุททกัตตาใน ปตฺโต๗ กิตบทกัตตฺวาจก ปุพฺพชิตทิวสโต อปาทานใน สตฺตเม ทิวเส สตฺตเม วิเสสณะของ ทิวเส๗ กาลกสัตตมีใน อุปนิสฺสาย มคฺชรฎฺเฏ วิสยาธาระใน กลลวาลคามกั๗ อวุตตกัมมะใน อุปนิสฺสาย๗ สมานกาลกิริยาใน วิหรนุโต๗ อัปภันตริกิริยาของ มหาโมคคัลลาโน, ถีนมิทฺฐะ ลัทธิณะใน โอภกนุเต๗ ลัทธิณกิริยา, สตฺถารา อนภิทกัตตาใน สัเวชิต๗ วิเสสณะของ มหาโมคคัลลาโน ถีนมิทฺฐะ อวุตตกัมมะใน วิโนเทตฺวา๗ ปุพฺพกาลกิริยาใน สุนฺนุโต ตถาคเตน อนภิทกัตตาใน ทินฺนุ๗ วิเสสณะของ ฐาตุกมมฎฺฐาณ๗ อวุตตกัมมะใน สุนฺนุโต เอวคัพฺพท อวธารณะเข้ากับ สุนฺนุโต๗ อัปภันตริกิริยาของ มหาโมคคัลลาโน อุปริมคตตตยกิจจัม การิตกัมมะใน นิฏฐาเปตฺวา๗ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺโต สวากปารมีฅาณสุส สามีสัมพันธะใน มตฺถกั๗ สัมปาปุณฺเญกัมมะใน ปตฺโต ๗

อาธาระ ๔

บาลีสนามหลวง

วิสยาธาร

อุปสิเลสิกาธาร

สมิปีกาธาร

พฺยาปีกาธาร

ปทฺฐปสิทธิ

เวสยิกาธาร

โอปสิเลสิกาธาร

สามิปีกาธาร

พฺยาปีกาธาร

ตามคัมภีร์ปทฺฐปสิทธิ มีการลง ฅนิกปัจจยัยท่ายคัพฺพทนามทุกคัพฺพท แล้วลบ ฅนุณุพันธ เมื่อลบแล้ว เป็นเหตุให้มีการวุทธิตันคัพฺพท ยกเวณ “พฺยาปีกาธาร” เพราะที่ “พ” ไม่มีสระ จึง ไม่สามารถที่จะวุทธิได้ แต่ตามคัพฺพทในบาลีสนามหลวง มีการลง ฅนิกปัจจยัยท่ายคัพฺพท เพียง ๒ คัพฺพท คือ อุปสิเลสิกาธาร และ พฺยาปีกาธาร และไม่มีการวุทธิหลังจากลบ ฅนุณุพันธทิ้งไปแล้ว สำหรับในหนังสือเล่มนี้ จะใช้ชื่อสัมพันธตามบาลีสนามหลวง เพื่อความสะดวก

หลักการแปลและสัมพันธ์

ประโยคอนุาทร - กับหลักของ ทา ธาตุ

“อนุาทร” แปลว่า ไม่เอื้อเพื่อ ถ้ามีข้อความที่ไม่เอื้อเพื่อต่ออีกฝ่ายหนึ่ง จะสังเกตได้ เช่นมีการร้องไห้ หรือเสียใจเป็นต้น จะเป็นประโยคอนุาทร จะใช้อยู่ ๒ วิภัติ คือ ฦฐฐิ กับ สัตตมี แต่โดยมากมักจะเป็นฦฐฐิวิภัติ

เช่น ตสฺส กนฺทนฺตสฺเสว, พหิ นิกฺขมิ. (๑/๓/๓๘)

ตสฺส (เทวลสฺส) เมื่อตาบสัชื่อว่าเทวะนั้น **กนฺทนฺตสฺส** เหว คร่ำครวญอยู่ นั้นเทียว, (**นารโท**) อ.ตาบสัชื่อนารทะ **นิกฺขมิ** ออกไปแล้ว **พหิ** ในภายนอก ๗

ตสฺส วิเสสนะของ เทวลสฺสๆ อนุาทรใน กนฺทนฺตสฺสๆ อนุาทรกิริยา เหวศัพท์ อวธาธนะเข้ากับ กนฺทนฺตสฺส, นารโท สุกทกัตตาใน นิกฺขมิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก พหิ วิสยาธาธนะใน นิกฺขมิ ๗

ส่วนหลักของ ทาธาตุ จะเรียกหาอยู่ ๒ อย่าง คือ กรรม และ สัมปทาน จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งมิได้ ถ้าขาดไป กิริยาการให้ก็จะไม่สำเร็จ เช่นมีกรรม คือสิ่งของวัตถุทานที่จะให้ แต่ขาดผู้รับ(สัมปทาน) กิริยาการให้ก็ไม่สำเร็จ หรือมีผู้รับ(สัมปทาน) แต่กรรม คือสิ่งของวัตถุทานที่จะให้ไม่มี กิริยาการให้ก็ไม่สำเร็จเช่นเดียวกัน

เช่น สาริปุตฺตตฺเถโร “อหิ ฆนฺเต สรามิ, อยิ เม ราชคเห ปิณฺฑทาย จรฺนตสฺส อตฺตโน อภิหฺงฺกิ กฺกฺจฺจุกฺกฺขิ ทาเปสิ, อิมสฺสหา อธิการิ สรามิติ อาห. (๔/๑/๑-๒)

สาริปุตฺตตฺเถโร อ.พระสาริปุตฺตรผู้เถระ **อาห** กราบทูลแล้ว **อิติ** ว่า “**ฆนฺเต** ข้า แต่พระองค์ผู้เจริญ **อหิ** อ.ข้าพระองค์ **สรามิ** ย่อมระลึกได้, **อยิ (พฺราหฺมณ)** อ.พราหมณนี้ (**บุคคล**) ยังบุคคล **ทาเปสิ** ให้ถวายแล้ว **กฺกฺจฺจุกฺกฺขิ** ซึ่งภิกษาทัฬหีหนึ่ง (**บุคคล**) **อภิหฺงฺกิ** อัน- อันบุคคล -นำมาเฉพาะแล้ว **อตฺตโน** เพื่อตน **เม** แก่ข้าพระองค์ **จรฺนตสฺส** ผู้เทียวไป อยู่ **ราชคเห** ในเมืองราชคฤห์ **ปิณฺฑทาย** เพื่อก่อนข้าว, **อหิ** อ.ข้าพระองค์ **สรามิ** ย่อมระลึกได้ **อธิการิ** ซึ่งอธิการ **อิมสฺส (พฺราหฺมณสฺส)** ของพราหมณนี้” **อิติ** ดังนี้ ๗

สาริปุตฺตตฺเถโร สุกทกัตตาใน อาหๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “**ฆนฺเต** อาลปะนะ **อหิ** สุกทกัตตาใน **สรามิ**ๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก, **อยิ** วิเสสนะของ **พฺราหฺมณ**ๆ เหตุกัตตา ใน **ทาเปสิ**ๆ อาขยาตบทเหตุกัตตฺวาจก **บุคคล** การิตกัมมะใน **ทาเปสิ** **เม** สัมปทานใน **ทาเปสิ** **ราชคเห** **วิสยาธาธนะ**ใน **จรฺนตสฺส** **ปิณฺฑทาย** สัมปทานใน **จรฺนตสฺส**ๆ **วิเสสนะ**ของ **เม** **อตฺตโน** สัมปทานใน **อภิหฺงฺกิ**ๆ **วิเสสนะ**ของ **กฺกฺจฺจุกฺกฺขิ**ๆ **อฺวตฺตกัมมะ**ใน **ทาเปสิ**, **อหิ**

สุทธกัตตาใน สรามิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อิมสฺส วิเสสณะของ พุราหุมนสฺสฯ สามีสัมพันธะ ใน อธิการฺย อุตตกัมมะใน สรามิ” อิติศัพฺท อากาละใน อาห ฯ

ในตัวอย่างนี้ ถ้าแปลและสัมพันธเป็นประโยคอนุาทร ก็จะขัดแย้งทั้งเนื้อความ และหลักของ ทาธาตุ ประเด็นที่หนึ่ง ก็คือ ถ้าเขาไม่เอื้อเฟื้อ จะให้คนมาใส่บาตรได้อย่างไร ประเด็นที่สอง ถ้าเป็นประโยคอนุาทร หลักของ ทาธาตุ ซึ่งเรียกหา ๒ อย่าง คือ กรรม และ สัมปทาน ในประโยคนี้ ก็จะไม่สัมปทาน(ผู้รับ) แล้วกิริยาการให้จะสำเร็จได้อย่างไร

หลักการแปลและสัมพันธ

ประโยคอนุาทร - กับหลักของ หู, ภู และ อสชาตุ

หลักของ หู, ภู, และ อสชาตุ จะเรียกหา “สัมปทาน” (ผู้รับ) ได้มีแล้วแก่ใคร “อาชาระ” (ที่รองรับ) มีที่ไหน เป็นต้น

เช่น เตสํ อิมินา นียาเมน เอกทิวสํ สมชฺชํ ปสฺสนฺตานํ ปริปากคตตฺตา ฌาณสฺส ปุริมทิวเสสฺส วีย หลิตพฺพภูจฺาเน หาสฺ วา สํเวคฺภูจฺาเน สํเวโค วา ทายํ ทาตุํ ยุตฺตภูจฺาเน ทายํ วา นาโหสิ. (๑/๘/๘๑)

หาสฺ อ.การหัวเราะ (บุคคลเล่น) หลิตพฺพภูจฺาเน ในที่- อันบุคคล - ฟัง หัวเราะ วา หรือ วา หรือว่า สํเวโค อ.ความสังเวช สํเวคฺภูจฺาเน ในที่เป็นที่สังเวช วา หรือว่า ทายํ อ.รางวัล ยุตฺตภูจฺาเน ในที่อันควรแล้ว ทาตุํ เพื่ออันให้ ทายํ ซึ่งรางวัล นอโหสิ มิได้มีแล้ว ปุริมทิวเสสฺส วีย ราวกะ ในวันอันมีในก่อน ท. เตสํ (ชานน) แก่ชน ท. เหล่านั้น ปสฺสนฺตานํ ผู้ดูอยู่ สมชฺชํ ซึ่งมหรสพ เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง อิมินา นียาเมน โดยทำนองนี้ ปริปากคตตฺตา ฌาณสฺส เพราะความที่- แห่งฌาณ - เป็นสภาพถึงแล้วซึ่ง ความแสรบ ฯ

หาสฺ กิติ สํเวโค กิติ ทายํ กิติ สุทธกัตตาใน อโหสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เตสํ วิเสสณะของ ชานนฯ สัมปทานใน อโหสิ อิมินา วิเสสณะของ นียาเมนฯ ตติยาวิเสสณะ ใน ปสฺสนฺตานํ เอกทิวสํ ทุตฺตยามาลสํตตฺตมิใน ปสฺสนฺตานํ สมชฺชํ อุตตกัมมะใน ปสฺสนฺตานํฯ วิเสสณะของ ชานนํ ปริปากคตตฺตา เหตุใดใน อโหสิ ฌาณสฺส ภาวาทิสัมพันธะใน ปริปากคตตฺตา ปุริมทิวเสสฺส อุปมากาลสํตตฺตมิใน อโหสิ วยศัพฺท อุปมาโชตกะเข้ากับ ปุริมทิวเสสฺส บุคคลเล่น อนนิกิตกัตตาใน หลิตพฺพ- หลิตพฺพภูจฺาเน วิสยาชาระใน หาสฺ วา สามศัพฺท ปทวิกัปปตฺถะ

เข้ากับ หสิตพพภูจانه หาโส, สัเวคภูจانه สัเวโค และ ทายั ทาตุ่ ยุตุตฏจانه ทายั, สัเวคภูจانه วิสยาธาระไน สัเวโค ทายั อวุตตกั้มมะไน ทาตุ่ๆ ตุมัตตสัมปทานไน ยุตุตฏจانهๆ วิสยาธาระไน ทายั นศัพท์ ปฏิสะระไน อโหสิ ฯ

ในตัวอย่างนี้ บทว่า “เตสั ชนानั” สามารถแปลและสัมพันธัเข้ากับ ประชาน กั้ได้ ในฐานะเป็น “สามีสัมพันธั” เจ้าของการหัวเราะ ความสังเวช หรือเจ้าของรางวัล หรือจะแปลและสัมพันธัเข้ากับ กิริยาคุมพากย์ คือ อโหสิ กั้ได้ ในฐานะเป็น “สัมปทาน” (ผู้รับ) ว่าการหัวเราะเป็นต้นได้มีแก่ใคร แต่จะเป็นประโยชน์คณาทรไม่ควรเลย

หลักการแปลและสัมพันธั

ประโยชน์คณาทร - กับหลักของภาวสาธนะศัพท์

กิริยาที่วิเคราะห้เป็นภาวสาธนะ ขึ้นมาเป็นประชานไนประโยชน์หรือทำหน้าที่อื่นก็ตาม จะเรียกกหา “สามีสัมพันธั” หรือ “ภาวาทิสัมพันธั”

เช่น อาวุโส ตูว์ มา เอว์ จินุตยิ, อิเชว เม นิปชชิตวา มรนุตสสาปิ อปราปรึ ปวภูฏนุตสสาปิ ตยา สทฐิ คมนั นาม นตุถิ. (๑/๑/๑๕)

อาวุโส ตูก่อนผู้มีอายุ ตูว์ อ.เชอ มา จินุตยิ อย่าคิดแล้ว เอว์ อย่างนี้, คมนั นาม ชื่อ อ.การไป สทฐิ กับ ตยา ด้วยเชอ เม ของเรา นิปชชิตวา มรนุตสสาปิ ผู้นอนตายอยู่ก็ดี อปราปรึ ปวภูฏนุตสสาปิ ผู้กลิ้งเกลือกไปๆ มาๆ อยู่ก็ดี อิธ (จาเน) เอว์ ในที่นั่นนั้เทียว นตุถิ ย่อมไม่มี ฯ

อาวุโส อาลปนะ ตูว์ สุทธกัตตาไน จินุตยิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก มาศัพท์ ปฏิสะระไน จินุตยิ เอว์ กิริยาวิเสสนะไน จินุตยิ, นามศัพท์ ครหัตถโชตกะเข้ากับ คมนัๆ สุทธกัตตาไน นตุถิๆ กิริยาบทกัตตวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อิธๆ วิเสสนะของ จาเนๆ วิสยาธาระไน นิปชชิตวา มรนุตสส และปวภูฏนุตสส เม สามีสัมพันธัไน คมนั นิปชชิตวา สมานกาลกิริยาไน มรนุตสส อปิ สองศัพท์ อเปกชัตตะเข้ากับ มรนุตสส และ ปวภูฏนุตสส มรนุตสส ก็ดี ปวภูฏนุตสส ก็ดี วิเสสนะของ เม อปราปรึ กิริยาวิเสสนะไน ปวภูฏนุตสส ตยา สหัตตตติยาเข้ากับ สทฐิๆ กิริยาสมวาเยไน คมนั ฯ

ดูเปรียบเทียบบทกัตตา กรรม และกิริยา ทำหน้าที่เป็นประธานในประโยค ดังต่อไปนี้

กัตตาเป็นประธาน

เช่น ปุริโส ความ คจจติ. ประโยคกัตตฺวาจาก
 อภินทกัตตา สัมปาปฺณียกัมมะ อาชยาดบทกัตตฺวาจาก
 ปุริโส อ.บุรุษ คจจติ ย่อมไป ความ สู่หมู่บ้าน ฯ

กรรมเป็นประธาน

เช่น ปุริเสน คาโม คจฺฉียเต. ประโยคกัมมวาจาก
 อนภินทกัตตา วุตตกัมมะ อาชยาดบทกัมมวาจาก
 คาโม อ.หมู่บ้าน ปุริเสน อันบุรุษ คจฺฉียเต ย่อมไป ฯ

กิริยาเป็นประธาน

เช่น ปุริสสฺส ความ คมนฺ. ประโยคลึงคัตถะ
 สามีสัมพันธะ สัมปาปฺณียกัมมะ ลึงคัตถะ
 คมนฺ อ.การไป ความ สู่หมู่บ้าน ปุริสสฺส แห่งบุรุษ ฯ

คำศัพท์บาลีที่แตกต่างกัน

ธมฺมปทภูจกถา

- อาทยิตฺวา
- สฏฺฐี
- สมฺภาวน
- วาลิกา, วาลูกา
- นิปฺชชิตฺวา, นิปฺชชิตฺวา
- ปจาเปตฺวา
- หราเปตฺวา
- ชลิต
- อารณฺณโก

ไวยากรณ์ปทฺฐปสฺสิตฺธิและอื่น ๆ

- อาทยิตฺวา
- สฏฺฐี
- สมฺภาวนา
- วาลิกา
- นิปฺชชิตฺวา
- ปจาเปตฺวา
- หราเปตฺวา
- ชลิต
- อารณฺณโก

- อรรถนิโก	- อารณนิโก
- อถ โข	- อถ โข
- สมัปันนะ, ปริสมัปันนะ	- สมापนะ, ปริสมापนะ
- ปพพชตถาย	- ปพพชชตถาย
- ทายั	- ทาโย
- สุปปฏิปนุโน	- สุปปฏิปนุโน
- สมุโห, สมุหะ	- สมุโห, สมุหะ

ฯลฯ

การแยกธาตุปัจจัยของบทกิริยา

- กรณีที่ธาตุมีสระเพียงตัวเดียว จะคงสระไว้ ไม่ลบสระที่สุดของธาตุ เช่น
ทา ธาตุ ทาเน ในความให้
ฉา ธาตุ อวโพธเน ในความรู้
นี ธาตุ นเย ในความนำไป
- กรณีธาตุที่มีสระตั้งแต่สองตัวขึ้นไป เรียกว่า “อเนกสระธาตุ” จะมีการลบสระที่สุดของธาตุ ด้วยสูตรว่า “ธาตุสฺสนโต โลโปเนกสฺสรสฺส” มียกเว้นธาตุบางตัวที่ไม่ต้องลบ เช่น สมโถ มาจาก “สมธาตุ + ถปัจจัย” เพราะถาลบสระที่สุดของธาตุแล้ว จะมีรูปเป็น “สมโถ” ซึ่งรูปนี้ไม่มีใช้ในพระบาลี, มหียติ มาจาก “มหาธาตุ + ยปัจจัย + เตรีภคตติ” เพราะยปัจจัย ให้แปลง อ เป็น อี ด้วยสูตรว่า “ยมฺหิ ทาธามาจาหาปามหมถาทินฺม” ถ้ามีลบสระที่สุดของธาตุ ก็จะไม่มีการมาแปลง เป็นต้น

สำหรับบาลีสยามหลวง เป็นบาลีไวยากรณ์ย่อ ฉะนั้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ศึกษา ผู้รวบรวมและทำการย่อไวยากรณ์ดังกล่าว จึงทำการลบสระที่สุดของธาตุที่มีสระตั้งแต่สองตัวขึ้นไป จึงทำให้เห็นว่า ธาตุ มีสระเป็นที่สุดก็ดี มีพยัญชนะเป็นที่สุดก็มี ซึ่งตามหลักไวยากรณ์เต็มแล้ว ธาตุทุกตัวต้องมีสระเป็นที่สุดเท่านั้น จึงจะสมควรต่อพระพุทธพจน์ตามสูตรว่า “ลฺิงฺคณฺจ นฺิปจฺจเต” ซึ่งก็มีข้อดีที่ว่า เมื่อนักศึกษาทราบว่าธาตุมีสระเป็นที่สุด และธาตุที่สระอิเป็นที่สุด จะต้องลงนิคหิตอาคมต้นธาตุเสมอ ดังปริภาสาที่ว่า

“อิการนฺตมฺหิ ธาตุสฺมึ นิจจํ นิคฺคหิตาคโม”

ธาตุที่อิอักษรเป็นที่สุด ให้ลงนิคหิตอาคม แน่นอน

เช่น	กปิธาตุ	มีรูปเป็น	กมุปติ	ย่อมห้วนไหว เป็นต้น
คจจติ	คมุ ธาตุ + อปัจจัย + ติวัตตมานาวิภัตติ (บาลีสยามหลวง)	คมุ คติมุหิ ในการไป + อ + ติ (รูปสัทธิ)		
นิกขมุม	นิ บทหน้า + ขมุ ธาตุ + ตุนาทีปัจจัย (บาลีสยามหลวง)	นิ บทหน้า + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตุนาทีปัจจัย (รูปสัทธิ)		

การแสดงอรรถของธาตุ

การแสดงอรรถของธาตุ ถ้าเป็นบาลีสยามหลวง จะแสดงด้วยภาษาไทย และจะแสดงเพียงอรรถเดียว ซึ่งความจริงแล้ว ธาตุแต่ละตัวมีอรรถมาก ขึ้นอยู่กับว่าอยู่หมวดไหนบ้าง หรือมีอุปสัคตัวใดเข้ามาจัดแจงอรรถของธาตุนั้น เช่น กฺฐธาตุ ในความกิน บาลีสยามหลวง จะแสดงอย่างนี้ แต่ถ้าเป็นปทรูปสัทธิ จะแสดงว่า “กฺฐ ปาลนหฺพฺยปทาเนสุ” กฺฐธาตุ ย่อมเป็นไปในอรรถการรักษาและการกลืนกินทั้งหลาย มีการแสดงอรรถของธาตุเป็นบาลี และแสดงไว้ว่ามี ๒ อรรถ คือ รักษา กับ กลืนกิน เพราะฉะนั้น ตัวอย่างว่า “คามโกชโก” ทั่วไปจึงมักแปลว่า “ผู้บริโภคน้ำ” แต่สำหรับปทรูปสัทธิ ในตัวอย่างนี้ จะต้องแปลว่า “ผู้รักษาหมู่บ้าน, ผู้ใหญ่บ้าน” ตามอรรถแรกของธาตุ ซึ่งก็ตรงตามความเป็นจริงที่ว่า หน่วยใหญ่ที่ดูแลประชาชน เรียกว่า “รฏฺฐปาล” ผู้รักษาประเทศ, รัฐบาล ส่วนหน่วยเล็กที่สุดที่ดูแลประชาชน ได้แก่ “คามโกชก” ผู้รักษาหมู่บ้าน, ผู้ใหญ่บ้าน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คามโกชโก มาจาก “คามสทฺหฺอุปฺปท + กฺฐ ปาลนหฺพฺยปทาเนสุ ในการรักษาและการกลืนกินทั้งหลาย + ฌวฺปัจจัย” เป็นกัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, กิตันตสมาส ประเภททุตียาตปฺปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คามํ กุณฺชติ ปาเลตีติ คามโกชโก, ปุคฺคโล. (คาม + กฺฐ + ฌว)

(โย ปุคฺคโล) อ.บุคฺคโลไต กุณฺชติ ปาเลติ ย่อมรักษา คามํ ซึ่งหมู่บ้าน อิติ เพราะเหตุ นั้น (โส ปุคฺคโล) อ.บุคฺคลนํ คามโกชโก ชื่อว่าคามโกชก, ได้แก่บุคฺคโล. (ผู้รักษาหมู่บ้าน, ผู้ใหญ่บ้าน)

อาทชาติ	ย่อมยกขึ้น	อา + ฐา + อ + ติ
สมาทชาติ	ย่อมตั้งไว้	สํ + อา + ฐา + อ + ติ
อภิทชาติ	ย่อมกล่าว	อภิ + อา + ฐา + อ + ติ
สททชาติ	ย่อมเชื่อ, ย่อมศรัทธา	สํ + ฐา + อ + ติ
ปีทชาติ	ย่อมปิด	อปี + ฐา + อ + ติ
ปริทชาติ	ย่อมนุ่งห่ม	ปริ + ฐา + อ + ติ
อนฺตรชยติ	ย่อมหายไป	อนฺตร + ฐา + ย + ติ
ปทชาติ	ย่อมเพียรพยายาม	ป + ฐา + อ + ติ
อนฺวิทชาติ	ย่อมทำเลียนแบบ	อนฺ + วิ + ฐา + อ + ติ
สุทชาติ	ย่อมอ้อม, ย่อมเต็ม	สุ + ฐา + อ + ติ

คำว่า “กนิฏฺโจ” กับ “กณฺโฏ” มีความแตกต่างกันดังนี้

“กณฺโฏ” มาจาก “ยฺวศัพฺท + อิกฺวฺจปจฺจย” ในวิเสสตัดทิต โดยแปลง ยฺวศัพฺท เป็น “กณฺ” ด้วยสูตรว่า “ยฺวานณฺจ” (สูตรที่ ๓๙๖) และแปลง “ณ” เป็น “น” ด้วยสูตรว่า “เตสฺ วุทฺธิโลปาคม-
วารวิปริตาเทสา จ” (สูตรที่ ๓๗๐) แปลว่า “ผู้หนุ่มที่สุด”

และคำว่า “กณฺโฏ” มาจาก “อปฺปศัพฺท + อิกฺวฺจปจฺจย” ในวิเสสตัดทิต โดยแปลง อปฺปศัพฺท เป็น “กณฺ” ด้วยสูตรว่า “อปฺปสฺส กณฺ” (สูตรที่ ๓๙๕) แปลว่า “ผู้น้อยที่สุด”

ส่วนที่ใช้ในธัมมปทกฏกถา ใช้คำว่า “กณฺโฏ” แปลว่า “ผู้น้อยที่สุด”

สาริปฺตุโต เป็นฉฺฐฐิตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า “สาริยา ปฺตุโต สาริปฺตุโต” มาจาก “สารี + ปฺตุต” เมื่อเข้าสมาสแล้ว ให้ทำรัสสะท่ามกลางสมาส ด้วยสูตรว่า “กฺวจาติมชฺฉตฺตฺรานํ ที่ฆรฺสฺสา ปจฺจเยสฺ จ” (สูตรที่ ๓๕๓) แต่ในธัมมปทกฏกถา ใช้รูปว่า “สาริปฺตุโต” ซึ่งไม่ทำรัสสะ แต่ที่ทำรัสสะท่ามกลางสมาสก็มีปรากฏอยู่ เช่น “ชฺมพฺุทีโป” มาจาก “ชฺมพฺุ + ทีป” (๑/๘/๘๒)

อชฺุฒมาสํ บทนี้เป็นอมาทิปรตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า “มาสฺสฺส อชฺุฒํ อชฺุฒมาสํ” แปลว่า “กึ่งแห่งเดือน, ครึ่งเดือน” ไม่ใช่เป็นตติยัตปฺปฺริสฺสมาส ตามที่นิยมแปลกันว่า “เดือน ด้วยทั้งกึ่ง ซึ่งตามหลักไวยากรณ์ ถ้าเป็นครึ่งอันแรก จะเพียงคำว่า “อชฺุฒ” หรือ “อชฺุ” แปลว่า “ครึ่ง, กึ่ง” เลย ยกเว้นในกรณีที่เป็นหนึ่งครึ่ง สองครึ่ง หรือ สามครึ่งเป็นต้น จะใช้จำนวน ห้าย เพียงครึ่งเดียว เช่น ทิชฺุโฏ ที่สองด้วยทั้งกึ่ง หมายถึง หนึ่งครึ่ง คืออันที่สอง มีเพียงแค่ ครึ่งเดียว ยังไม่เต็ม เป็นต้น (๑/๑/๑๔) (อชฺุฒมาสมตฺตํ)

“สมาปน” มาจาก “สับทหน้า + อาป พุยาปเน ในการแผ่กระจายไป + ยฺบัจจย” ถ้า ลง ตบัจจย จะมีรูปเป็น “สมตฺโต, สมตฺตา, สมตฺตํ” แปลว่า จบแล้ว ลบ ป ช้อน ต ด้วยสูตรว่า “คฺปาทีนญจ” (สูตรที่ ๖๓๐ หน้า ๓๒๘) ทำรัสสะ อา เป็น อ ด้วยสูตรว่า “รสุสฺ” (สูตรที่ ๓๘ หน้า ๒๔) และเพราะสระหลัง แปรลงนิกหิตเป็น ม ด้วยสูตรว่า “มทา สเร” (สูตรที่ ๕๒ หน้า ๓๘) จะ ไม่มีรูปเป็น “สมาปนฺน” ถ้าเป็นรูปนี้จะมาจาก “สับทหน้า + อาปทหน้า + ปทธาตุ + ตบัจจย” จะแปลว่า ถึงพร้อมแล้ว ไม่ได้แปลว่า จบแล้ว “อิติ” ศัพท์ ที่แปลว่า “ดังนั้นแล” ความหมายก็คือ จบเรื่องแล้ว เพราะฉะนั้น ควรจะมีรูปเป็น “สมาปน” หรือ “ปริสมาปน”

เวชฺโซ ทิสฺวา อาห... (ธมฺ.อฎฺ. ๑/๑/๙) ข้อความนี้ ไม่มีบทขยายกิริยาการเห็น เพราะทิสฺวาเป็นสกัมมกธาตุ ถ้าแต่งบาลีโดยไม่มีบทขยายกิริยาที่เป็นกรรมอย่างนี้ จะมีโทษทางภาษา ตามหลักของอลังการะ เพราะไม่ทราบว่าจะเห็นอะไร ฉะนั้น ประโยคนี้ที่ถูกต้อง ควร มีบทกรรมมาขยายกิริยา เช่น เวชฺโซ เถรํ ทิสฺวา อาห... จึงจะชัดเจน และถูกต้องตามหลัง การทางภาษาบาลี

อาทียิตฺวา มาจาก “อาปทหน้า + ทา อาทาเน ในการถือเอา + ยฺบัจจย + ตฺวา บัจจย” ลง ยฺบัจจย ด้วยสูตรว่า “ทิวาทิต โย” เพราะยฺบัจจย ให้แปลง อา เป็น อิ ด้วยสูตรว่า “กฺวจิ ธาตุวิภตฺติปฺปจฺยยานํ ทิววิปริตาเทสโลปาคมา จ” ฉะนั้น จึงมีรูปว่า “อาทียิตฺวา” รูปว่า “อาทียิตฺวา” ไม่ควร รวมถึงศัพท์ว่า “สมาทียิตฺวา” ด้วย จะมีรูปเป็น “สมาทียิตฺวา” นั้นไม่ควร นอกจากนี้ ในธัมมปทฎฐกถา ยังพบรูปที่ตรงกับหลักไวยากรณ์ว่า “อนาทียนฺเตสุ” (ธมฺ.อฎฺ. ๑/๑/๕๑) และ “สมาทียิสฺสุ” (ธมฺ.อฎฺ. ๑/๑/๓๐)

“อุทกจลนภาวูปฺปตฺติสทิสฺโส” (ธมฺ.อฎฺ. ๑/๘๑๓๐) กับ “อุทกจลนภาวูปฺปตฺติสทิสฺโส” (ธมฺ.อฎฺ. ๑/๘/๑๐๔) ซึ่งข้อความอันเดียวกัน แต่บาลีแตกต่างกัน ข้างหน้าเป็น “อุปฺปตฺติ” แปลว่า การเกิดขึ้น ข้างหลังเป็น “ปฺตฺติ” แปลว่า “การถึง” เมื่อเทียบกับฉบับอื่นๆ เช่น ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีรูปเป็น “อุทกจลนภาวูปฺปตฺติสทิสฺโส” ทั้งข้างหน้าและข้างหลัง ผู้แปล จึงเลือกเอาแบบแรกอย่างเดียว ในการแปลและวิเคราะห์คำศัพท์

“กาลสุเสว” (ธมฺ.อฎฺ. ๑/๑/๑๘) “กาลสุเสวาติ ปจฺจุสกาลโตเยว, นิสฺสกุทฺเถ เจตฺตํ สามีวณฺโณ (ปาจิตฺยาทีโยชนา ข้อ ๖๔ หน้า ๒๑๘ ฉบับพม่า) แปลว่า “แต่กาลนั้นเทียว, แต่เข้านั้นแหละ” เป็นฉนฺนวิวิภตฺติ ลงในอรรถบัญญัติฉนฺนวิวิภตฺติ แต่ทั่วไปมักแปลว่า “ต่อกาลนั้นเทียว”

ตารางเปรียบเทียบตัทธิต

บาลีสนามหลวง	ปทรูปสิทธิ
โคตตตัทธิต มีปัจจัย ๘ ตัว	อปัจจตัทธิต มีปัจจัย ๘ ตัว
ตรตยาทิตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	สังสิฏฐฐาทิเนกัตถตัทธิต มีปัจจัย ๑๘ ตัว
ราคาทิตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	
ชาตาทิตัทธิต มีปัจจัย ๓ ตัว	
สมุหตัทธิต มีปัจจัย ๓ ตัว	
ฐานตัทธิต มีปัจจัย ๒ ตัว	
พหุลตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	
ปกติตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	
อุปมาตัทธิต มีปัจจัย ๒ ตัว	
นิสสิตตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	
ภาวตัทธิต มีปัจจัย ๖ ตัว	
เสฏฐตัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว	วิเสสตัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว
ตทิสตัตถิตัทธิต มีปัจจัย ๘ ตัว	อัสสตัตถิตัทธิต มีปัจจัย ๑๒ ตัว
สังขยาตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	สังขยาตัทธิต มีปัจจัย ๖ ตัว
ปุรณตัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว	
อภัยตัทธิต มีปัจจัย ๒ ตัว	อภัยตัทธิต มีปัจจัย ๑๐ ตัว
วิภาคตัทธิต มีปัจจัย ๒ ตัว	

ตารางเปรียบเทียบสมาส

บาลีสนามหลวง	ปทรูปสิทธิ
อภัยยิวาสมาส ๒	อภัยยิวาสมาส ๒
- อุปสัคคบุพพะกะ	- อุปสัคคบุพพะกะ
- นิปาตบุพพะกะ	- นิปาตบุพพะกะ
กัมมชารยสมาส ๖	กัมมชารยสมาส ๘

- วิเสสนบุพพบท
- วิเสสนุตตรบท
- วิเสสโนภยบท
- วิเสสโนปมบท
  - อุปมานบุพพบท
  - อุปมานุตตรบท
- สัมภวานบุพพบท
- อวธารณบุพพบท
- นนินาตบุพพบท หรือ อุกยัตปปริสະ
-
-

ทุคีสมาส ๒

- อสมหารทิกุ
- สมารทิกุ

ตปปริสสมาส ๖

- ทุติยาตปปริสະ
- ตติยาตปปริสະ
- จตุตถิตปปริสະ
- ปัญจมีตปปริสະ
- ฉกฺขีตปปริสະ
- สัตตมีตปปริสະ
-
-

พหุพพิหีสมาส ๕

- ตุลยาธิกรณะ ๖
  - ทุติยาตุลยาธิกรณะ
  - ตติยาตุลยาธิกรณะ

- วิเสสนบุพพบท
- วิเสสนุตตรบท
- วิเสสโนภยบท
-
-
- อุปมานุตตรบท
- สัมภวานาบุพพบท
- อวธารณบุพพบท
- นนินาตบุพพบท
- กุบุพพบท
- ปาทิบุพพบท

ทิกุสมาส ๒

- อสมหารทิกุ
- สมารทิกุ

ตปปริสสมาส ๘

- ทุติยาตปปริสະ
- ตติยาตปปริสະ
- จตุตถิตปปริสະ
- ปัญจมีตปปริสະ
- ฉกฺขีตปปริสະ
- สัตตมีตปปริสະ
- อมาทิปรัตปปริสະ
- อโลปตปปริสະ

พหุพพิหีสมาส ๘

- ทวิพทตุลยาธิกรณะ ๖
  - ทุติยาทวิพทตุลยาธิกรณะ
  - ตติยาทวิพทตุลยาธิกรณะ

- จตุตถียุทธยาธิกรณะ	- จตุตถียุทธยาธิกรณะ
- ปัญจมียุทธยาธิกรณะ	- ปัญจมียุทธยาธิกรณะ
- ฉกฉกยุทธยาธิกรณะ	- ฉกฉกยุทธยาธิกรณะ
- สัตตมียุทธยาธิกรณะ	- สัตตมียุทธยาธิกรณะ
- ภินนาธิกรณะ	- ทวิภินนาธิกรณะ
-	- ติปทะ
- นบุพพท	- นนินาตบุพพท
- สหบุพพท	- สหบุพพท
- ฉกฉกอุปมานบุพพท	- อุปมานบุพพท
-	- ปฐมายัตถะ อุปมานบุพพท
-	- ฉกฉกยัตถะ อุปมานบุพพท
-	- วาสัททัตถะ สังขโยภยท
-	- ทิสันตราพัตถะ
-	- พยติหารลักขณะ
วันทสมาส ๒	วันทสมาส ๒
- สมหาระ	- สมหาระ
- อสมหาระ	- อิตริตรโยคะ
สมาสพิเศษ	
-	- อยู่ดัดตถสมาส

ในการแสดงข้อเปรียบเทียบระหว่างไวยากรณ์บาลีสนามหลวงที่ใช้ในปัจจุบันกับไวยากรณ์บาลีเก่าแก่อีกคัมภีร์หนึ่ง คือปทรูปสิทธินี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สนใจได้เห็นข้อที่เหมือนและข้อที่แตกต่างกัน เพื่อเปิดโลกแห่งการศึกษาภาษาบาลีให้กว้างขึ้น และจุดประกายให้ผู้สนใจที่ต้องการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ได้ทราบว่ายังมีกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์อีกจำนวนหนึ่งที่สามารถอธิบายข้อเคลือบแคลงสงสัยในอีกบางประเด็นหรือหลาย ๆ ประเด็นตามชื่อที่ว่า “ไวยากรณ์” (แปลว่า “ทำให้แจ่มแจ้งในการสร้างคำศัพท์”) ในการแสดงนี้ มิได้มีจุดประสงค์เป็นอย่างอื่นจากที่ต้องการให้การศึกษาศาษาบาลีและพระพุทธรูปพระพุทธรูปแก้วหน้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุดไม่

เรียนบาลีแล้วได้อะไรบ้าง ?

โปรดทำความเข้าใจก่อนสัณนิท โดยตั้งหลักว่า ทำไมถึงเรียนบาลี เรียนทำไม เรียนไปเพื่ออะไร เรียนแล้วจะได้อะไร เรียนแล้วจะไปทำอะไร

เรียนบาลีแล้วได้

๑. ปัญญา รู้ภาษาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นศาสดาของพวกเราชาวพุทธศาสนิกชน และเป็นภาษาของพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ นอกจากนั้น ยังได้รู้ธรรมวินัยต่างๆ ที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอีกด้วย เริ่มจากอ่านภาษาบาลีได้ อ่านได้ถูกต้อง เว้นวรรคตอนถูกต้อง รู้ความหมายของบทสวดมนต์ต่างๆ เช่นคำไหว้พระ อาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร คำถวายทานต่างๆ เป็นวจีสຸริต เป็นบุญทางปาก

๒. ได้บุญ บุญกุศลที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียนในขณะที่บริกรรมภาษาบาลีเป็นต้นกิลีสต่างๆ เช่น รากะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ไม่ค่อยเกิด และเป็นการทำลายโมหะไปที่ละหน่อยๆ จิตเกิดสมาธิ จดจ่ออยู่กับบทที่บริกรรม

๓. นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยยิ่งขึ้น

๔. สร้างเหตุปัจจัยที่ดีในภพชาติต่อไป เหมือนอย่างค่างควา งูเหลือม และกบเป็นต้น

๕. อนุเคราะห์อนุชนผู้สนใจศึกษาพระพุทธพจน์ได้ตามกำลังสติปัญญา

๖. เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่อนุชนเกี่ยวกับการศึกษาพระศาสนา

๗. ได้ดำเนินรอยตามโบราณกบัตถิตทั้งหลายมีพระโพธิสัตว์เป็นต้น

๘. ได้ชื่อว่ารักษาพระปริยัติศาสนาให้ดำรงคงอยู่คู่โลกสืบต่อไป

เมื่อทราบเหตุผลในการที่จะต้องศึกษาภาษาบาลีแล้ว มีได้ถึง ๘ ข้อด้วยกัน มีได้ปัญญาเป็นต้น จะทำให้มีความสุขในการศึกษา และมีกำลังใจในการศึกษา จะไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย ท้อแท้ ทดถอย เลิกลาต่อการศึกษา มีแต่จะเพิ่มความเพียร วิริยะ อุตสาหะ ความพยายามให้มากยิ่งขึ้นเท่าที่จะมีความสามารถทำได้

ขอให้ผู้ศึกษาจงมีความสุขในการศึกษาพระบาลี คือทั้งภาษาบาลีและพระพุทธพจน์ที่ถูกบันทึกไว้ด้วยภาษาบาลี มีความสุขในการดำเนินชีวิต และมีความสุขสูงสุด ซึ่งเป็นสันติสุขบรมสุข คืออมตมหานิพพานด้วยกันทุกๆ ท่านเทอญ

พระมหาจิตติพงษ์ อุตตมปญโญ

๑๐ มกราคม ๒๕๖๑

สารบัญ

คำนำ	(ก)
คำปรารภ	(ค)
คำอนุโมทนา	(ง)
คำชี้แจง	(๑-๒๗)
๕. พาลวคควณณา	๑
๑๐. อุปปลวณณาเถรีวตฺถุ	๑
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๒๘
๑๑. ชมฺพุกาชีวกวตฺถุ	๔๓
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๑๓๒
๑๒. อหิเปตวตฺถุ	๑๖๙
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๒๐๓
๑๓. สฎฺฐิจุกฺกเปตวตฺถุ	๒๑๙
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๒๕๘
๑๔. สุทฺถมฺมตฺถเรวตฺถุ	๒๗๕
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๓๔๓
๑๕. วณฺวาสิตฺติสฺสตฺถเรวตฺถุ	๓๘๗
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๕๓๕
คำศัพท์กิริยานำรู้	๖๑๑
บรรณานุกรม	๖๖๑
ประวัติผู้แปลและสัมพันธ	๖๖๓
รายชื่อผู้ร่วมทำบุญพิมพ์หนังสือธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๓	๖๖๕

๑๐. อุปปลวณณาเถรีวตถุ ฯ [๕๔]

อุปปลวณณาเถรีวตถุ (มยา วุจเจเต) ฯ

อุปปลวณณาเถรีวตถุ อ.เรื่องแห่งพระอุปลวรรณาผู้เถรี
(มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทโธมโหสะ) (วุจเจเต) จะกล่าว ฯ

อุปปลวณณาเถรีวตถุ วุตตกัมมะใน วุจเจเต ฯ อาชยาตบทกัมมวจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเจเต ฯ

๑๐. เรื่องพระอุปลวรรณาเถรี

๑. “มธฺวามณฺญตี พาลิตี อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต อุปปลวณณาเถรี อารพุก กเถสิ ฯ

สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต อุปปลวณณาเถรี อารพุก “มธฺวามณฺญตี พาลิตี อิมํ ฐมฺมเทสนํ กเถสิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน อารพุก ทรงปรารภ อุปปลวณณาเถรี ซึ่งพระอุปลวรรณาผู้เถรี กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ ฐมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศานี้ “มธฺวามณฺญตี พาลิตี ว่า “มธฺวามณฺญตี พาลิ” ดังนี้ เป็นต้น ฯ

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระเขตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระเถรีชื่อว่าอุปลวรรณา ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า “มธฺวามณฺญตี พาลิ” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกทกัตตาใน กเถสิ ฯ อาชยาตบทกัตตวจาก “มธฺวามณฺญตี พาลิ” สรุปะใน อิติ ฯ ศัพท์ อาชยัตถะใน อิมํ ฐมฺมเทสนํ อิมํ วิเสสนะของ ฐมฺมเทสนํ ฯ วุตตกัมมะใน กเถสิ เขตวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโต ฯ อัปภันตกริยาของ สตุถา อุปปลวณณาเถรี วุตตกัมมะใน อารพุก ฯ สมานกาลกริยาใน กเถสิ ฯ

.....
.....
.....

๒. สา กิร ปทุมุตตรพุทธสฺส ปาทุมฺเเล ปตฺถนํ ปฏฺจเปตฺวา กปฺปสฺตสฺส สํสํ ปุณฺณานิ
 กุรฺมานา เทเวสุ จ มนุสฺเสสุ จ สํสรนฺตี อิมสฺมี พุทฺธบุปฺปาเท เทวโลกโต จวิตฺวา
 สาวตฺถิยํ เสฏฺฐิกุเล ปฏฺิสนฺธี คณฺหิ ฯ

สา (เถรี) กิร ปทุมุตตรพุทธสฺส ปาทุมฺเเล ปตฺถนํ ปฏฺจเปตฺวา กปฺปสฺตสฺส สํสํ ปุณฺณานิ
 กุรฺมานา เทเวสุ จ มนุสฺเสสุ จ สํสรนฺตี อิมสฺมี พุทฺธบุปฺปาเท เทวโลกโต จวิตฺวา สาวตฺถิยํ
 เสฏฺฐิกุเล ปฏฺิสนฺธี คณฺหิ ฯ

กิร ได้ยินว่า **สา (เถรี)** อ.พระเถรีนั้น **ปฏฺจเปตฺวา** ตั้งไว้แล้ว **ปตฺถนํ** ซึ่งความ
 ปรารธนา **ปาทุมฺเเล** ณ ที่ใกล้แห่งพระบาท **ปทุมุตตรพุทธสฺส** ของพระพุทฺธเจ้า
 พระนามว่าปทุมุตฺตระ **กุรฺมานา** กระทำอยู่ **ปุณฺณานิ** ซึ่งบุญ ท. **กปฺปสฺตสฺส** สิ้น
 แสนแห่งกัปปิ **สํสรนฺตี** ท่องเที่ยวไปอยู่ **เทเวสุ จ** ในเทวดาท. ด้วย **มนุสฺเสสุ จ** ใน
 มนุสฺย ท. ด้วย **จวิตฺวา** เคลื่อนแล้ว **เทวโลกโต** จากเทวโลก **อิมสฺมี** **พุทฺธบุปฺปาเท**
 ในพุทฺธบาทกาลนี้ **คณฺหิ** ถือเอาแล้ว **ปฏฺิสนฺธี** ซึ่งปฏิสนธิ **เสฏฺฐิกุเล** ในตระกูลแห่ง
 เศรษฐี **สาวตฺถิยํ** ในเมืองสาวัตถี ฯ

เล่ากันมาว่า พระเถรีนั้น ตั้งความปรารธนาไว้ ณ แทบพระบาทของพระพุทฺธเจ้า
 พระนามว่าปทุมุตฺตระ ทำบุญทั้งหลาย สิ้นแสนกัปปิ ท่องเที่ยวไปมาในเทวดาทั้งหลาย
 และมนุษย์ทั้งหลาย เคลื่อนจากเทวโลกในพุทฺธบาทกาลนี้ ถือเอาปฏิสนธิในตระกูล
 เศรษฐี ในเมืองสาวัตถี

กิริศัพท์อนุสฺสวณฺตถะ สาวิเสสนะของเถรี ๆ สุกฺกัตตาในคณฺหิ ๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก
 ปทุมุตตรพุทธสฺส สามีสัมพันธะใน ปาทุมฺเเล ๆ วิสยาธาระใน ปฏฺจเปตฺวา ปตฺถนํ
 อวุตตกัมมะใน ปฏฺจเปตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน กุรฺมานา กปฺปสฺตสฺส อัจจันตสังโยคะ
 ใน กุรฺมานา ปุณฺณานิ อวุตตกัมมะใน กุรฺมานา ๆ อัมภันตริกิริยาของ เถรี เทเวสุ กัตตี
 มนุสฺเสสุ กัตตี วิสยาธาระใน สํสรนฺตี จ สองศัพท์ ปทสมฺจจยัตถะเข้ากับ เทเวสุ และ
 มนุสฺเสสุ สํสรนฺตี อัมภันตริกิริยาของ เถรี อิมสฺมี วิเสสนะของ พุทฺธบุปฺปาเท กาลสัตตมึ
 ใน จวิตฺวา เทวโลกโต อปาทานใน จวิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน คณฺหิ สาวตฺถิยํ
 วิสยาธาระใน คณฺหิ เสฏฺฐิกุเล วิสยาธาระใน คณฺหิ ปฏฺิสนฺธี อวุตตกัมมะใน คณฺหิ ฯ

.....

๓. นี้รูปปลคพุกสมานวณฺณตาย จสฺสา “อุปลลวณฺณาเตว นามํ อํกํสุ ฯ

(ฉาตกา ตสฺสา ทาริกาย) นี้รูปปลคพุกสมานวณฺณตาย จ อสฺสา (ทาริกาย) “อุปลลวณฺณา”
อิติ เอว (วจนฺ) นามํ อํกํสุ ฯ

จ กิ (ฉาตกา) อ.ฉาตติ ท. อํกํสุ ได้กระทำแล้ว (วจนฺ) ซึ่งคำ “อุปลลวณฺณา” อิติ
เอว ว่า “อ.อุปลลวณฺณา” ดั่งนี้นั้นเทียว นามํ ให้เป็นชื่อ อสฺสา (ทาริกาย) ของเด็ก
หญิงนั้น (ตสฺสา ทาริกาย) นี้รูปปลคพุกสมานวณฺณตาย เพราะความที่ แห่งเด็ก
หญิงนั้น เป็นผู้ที่มีวรรณะเสมอด้วยท้องแห่งดอกอุบลเขียว ฯ

ก็พวกญาติๆ พวกกันตั้งชื่อของเด็กหญิงนั้นว่า “อุปลลวณฺณา” ดั่งนี้นั้นเทียว เพราะเด็ก
เป็นผู้มีสีเสมอด้วยท้องดอกอุบลเขียว

จศัพทํ วากยารัมภโชนตกะ ฉาตกา สฺททกัตตาโน อํกํสุ อายยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺสา
วิเสสนะของ ทาริกายๆ ภาวาทิสัมพันธะโน นี้รูปปลคพุกสมานวณฺณตายๆ เหตุโน
อํกํสุ อสฺสา วิเสสนะของ ทาริกายๆ สามีสัมพันธะโน นามํ “อุปลลวณฺณา ลิงคัตตะ”
อิตติศัพทํ สฺรุปะโน วจนฺ เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ “อุปลลวณฺณาติ” วจนฺ อวุตตกัมมะ
โน อํกํสุ นามํ วิกตีกัมมะโน อํกํสุ ฯ

๔. อถสฺสา วยปฺปตฺตกาเล สกฺลขมฺพุทึเป ราชานโ จ เสฏฺฐิโน จ เสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ
ปณฺณการํ ปหิณฺสิ “ธิตฺรํ อมฺหากํ เทตฺติ ฯ

อถ อสฺสา (ทาริกาย) วยปฺปตฺตกาเล สกฺลขมฺพุทึเป ราชานโ จ เสฏฺฐิโน จ เสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ
ปณฺณการํ ปหิณฺสิ “(เสฏฺฐิ) ธิตฺรํ อมฺหากํ เทตฺติ (ฉาปนเหตุกํ) ฯ

อถ ครั้งนั้น อสฺสา (ทาริกาย) วยปฺปตฺตกาเล ในกาล แห่งเด็กหญิงนั้น เป็นผู้ถึงแล้ว
ซึ่งวัย ราชานโ จ อ.พระราชาท. ด้วย เสฏฺฐิโน จ อ.เศรษฐี ท. ด้วย สกฺลขมฺพุทึเป
ในชมพูทวีปทั้งสิ้น ปหิณฺสิ ส่งไปแล้ว ปณฺณการํ ซึ่งเครื่องบรรณาการ สนฺติกํ สู่
สำนัก เสฏฺฐิสฺส ของเศรษฐี (ฉาปนเหตุกํ) มีอันให้รู้- อิติ ว่า “(เสฏฺฐิ) อ.เศรษฐี
เทตฺติ จงให้ ธิตฺรํ ซึ่งธิดา อมฺหากํ แก่เรา ท.” อิติ ดั่งนี้ -เป็นเหตุ ฯ

ทีนั้น ในเวลาที่เด็กหญิงนั้นถึงวัยแล้ว เหล่าพระราชากับเศรษฐีทั้งหลายในชมพูทวีป

ทั้งสิ้น ต่างส่งเครื่องบรรณาการไปสู่สำนักของเศรษฐี มีอันให้รู้ว่า “ขอเศรษฐีจงให้ธิดาแก่พวกเรา” ดังนี้เป็นเหตุ

อถ กาลสัตตมี ราชานโน กิติ เสฏฺฐิโน กิติ สุทฺธกัตตานิ ปหิณฺสีสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อสฺสา วิเสสณะของ ทาริกายฯ สามีสัมพันธะใน วยปรตฺตกาเลฯ กาลสัตตมีใน ปหิณฺสีสุ สกลชมุพฺที่เป ภินนาธาระใน ราชานโน และ เสฏฺฐิโน จ สองศัพทฺ ปทสมฺจยัตถะเข้ากับ ราชานโน และ เสฏฺฐิโน เสฏฺฐิสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติกํฯ สัมปาปฺญเียกัมมะใน ปหิณฺสีสุ ปณฺณการํ อวฺตตกัมมะใน ปหิณฺสีสุ “เสฏฺฐิ สุทฺธกัตตานิ เทตฺฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ฐิตฺรํ อวฺตตกัมมะใน เทตฺฯ อมฺหากํ สัมปทานโน เทตฺฯ” อิติศัพทฺ สฺรูปะใน ฅาปนเทตฺกํฯ กิริยาวิเสสณะใน ปหิณฺสีสุ ฯ

๕. อปฺปหิณฺนุโต นาม นาโหสิ ฯ

(โกจ) อปฺปหิณฺนุโต นาม นาโหสิ ฯ

(โกจ) อ.ใครๆ อปฺปหิณฺนุโต นาม ชื่อว่าไม่ส่งไปอยู่ น โหสิ ไม่ได้มีแล้ว ฯ

ใครๆ ชื่อว่าไม่ส่งไป ไม่ได้มีเลย

โกจ สุทฺธกัตตานิ โหสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก นามศัพทฺ สัญญาไซตกะเข้ากับ อปฺปหิณฺนุโตฯ อัปฺภันตฺรกิริยาของ โกจ นศัพทฺ ปฏฺวิเสสณะใน โหสิ ฯ

๖. ตโต เสฏฺฐิ จินฺเตสิ “อหํ สพฺเพสํ มนํ คเหตุํ น สกฺขิสฺสสามิ, อุบายํ ปเนกํ กริสฺสามิติ ฯ

ตโต เสฏฺฐิ จินฺเตสิ “อหํ สพฺเพสํ (ขนานํ) มนํ คเหตุํ น สกฺขิสฺสสามิ, (อหํ) อุบายํ ปน เอกํ กริสฺสามิติ ฯ

ตโต ในลำดับนั้น เสฏฺฐิ อ.เศรษฐี จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “อหํ อ.เรา น สกฺขิสฺสสามิ จักไม่อาจ คเหตุํ เพื่ออันถือเอา มนํ ซึ่งใจ สพฺเพสํ (ขนานํ) ของชน ท. ทั้งปวง, ปน แต่ว่า (อหํ) อ.เรา กริสฺสามิ จักกระทำ อุบายํ ซึ่งอุบาย เอกํ อย่างหนึ่ง” อิติ ดังนี้ ฯ

ลำดับนั้น เศรษฐีคิดว่า “เราไม่สามารถจะยึดจิตใจของคนทุกคนได้, แต่เราจักทำอุบาย

อย่างหนึ่ง” ดังนี้

ตโต กาลสัตตมมี เสฏฐิ สุทธกัตตานิ จินฺตสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อหํ สุทธกัตตานิ ใน สกฺขิสฺสสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สพฺเพสํ วิเสสนะของ ชนนานํฯ สามีสัมพันธะ ใน มนํฯ อวุตตกัมมะใน คเหตุํฯ ตุมตถสัมปทานิ ใน สกฺขิสฺสสามิ นคฺคํฯ ปฏฺฐิเสระใน สกฺขิสฺสสามิ, ปนคฺคํฯ วิเสสโชนทกะ อหํ สุทธกัตตานิ กริสฺสสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอกํ วิเสสนะของ อุปายํฯ อวุตตกัมมะใน กริสฺสสามิ” อิติคฺคํฯ อาการะใน จินฺตสิ ฯ

๗. โส ธีตรํ ปกฺโกสิตฺวา “อมฺม ปพฺพชิตฺตํ สกฺขิสฺสสิตี อาห ฯ

โส (เสฏฐิ) ธีตรํ ปกฺโกสิตฺวา “(ตุว) อมฺม ปพฺพชิตฺตํ สกฺขิสฺสสิตี อาห ฯ

โส (เสฏฐิ) อ.เศรษฐีนั้น ปกฺโกสิตฺวา ร้องเรียกแล้ว ธีตรํ ซึ่งชิตา อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อมฺม แนะแม่ (ตุว) อ.เจ้า สกฺขิสฺสสิ จักอาจ ปพฺพชิตฺตํ เพื่ออันบวชหรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

เศรษฐีนั้นเรียกชิตามา แล้วกล่าวว่า “นะแม่ เจ้าจักอาจเพื่อจะบวชหรือ?”

โส วิเสสนะของ เสฏฐิฯ สุทธกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ธีตรํ อวุตตกัมมะ ใน ปกฺโกสิตฺวาฯ ปพฺพกาลกิริยาใน อาห “อมฺม อาลปนะ ตุว สุทธกัตตานิ สกฺขิสฺสสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปพฺพชิตฺตํ ตุมตถสัมปทานิ ใน สกฺขิสฺสสิ” อิติคฺคํฯ อาการะใน อาห ฯ

๘. ตสฺสา ปจฺฉิมภวิกตฺตา ปิตุ วจนํ สีเส อาสิตฺตสตปากเตลลํ วิย อโหสิ; ตสฺมา ปิตรํ “ปพฺพชิสฺสสามิ ตาตาติ อาห ฯ

ตสฺสา (ชิตฺยา) ปจฺฉิมภวิกตฺตา ปิตุ วจนํ สีเส อาสิตฺตสตปากเตลลํ วิย อโหสิ; ตสฺมา (สา ธีตา) ปิตรํ “(อห) ปพฺพชิสฺสสามิ ตาตาติ อาห ฯ

วจนํ อ.คำ ปิตุ ของบิดา อาสิตฺตสตปากเตลลํ วิย เป็นราวกะว่าน้ำมันอันบุคคล ฟิงหุร้อยครั้งอันบุคคลรดแล้ว สีเส บนศีรษะ อโหสิ ได้เป็นแล้ว ตสฺสา (ชิตฺยา) ปจฺฉิมภวิกตฺตา เพราะความที่ แห่งชิตานั้น เป็นผู้มิภพอันมีในภายหลัง, ตสฺมา

เพราะเหตุนั้น (สา ธิดา) อ.ธิดานั้น อาห กล่าวแล้ว ปิตริ กะบิดา อิติ ว่า “ตาด ข้า แต่พ่อ (อห) อ.ดิฉัน ปพฺพชิสฺสามิ จักบวช” อิติ ดังนี้ ฯ

คำของบิดา ได้เป็นจุดน้ำมันที่บุคคลต้มแล้วร้อยครั้งที่ถูกรดแล้วบนศีรษะ เพราะธิดา นั้น เป็นผู้มียภสุดท้าย, เพราะฉะนั้น นางจึงกล่าวกะบิดาว่า “ข้าแต่พ่อ ดิฉัน จักบวช”

วงน สฺฐรทกัตฺตานิ อโหสิฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก ตสฺสา วิเสสนะของ ธิตฺยาฯ ภาวาทิ- สัมพันธะใน ปจฺฉิมภวีกตฺตาฯ เหตุโน อโหสิ ปิตุ สามีสัมพันธะใน วงน สีเส วิสยาธาระ ใน อาสิตฺต- อาสิตฺตสฺตปากเตลฺลํ อุปมาวิกตีกัตฺตานิ อโหสิ วิยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้า กับ อาสิตฺตสฺตปากเตลฺลํ, ตสฺมา เหตุวัตถะ สา วิเสสนะของ ธิตฺยาฯ สฺฐรทกัตฺตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก ปิตริ อภิตกัมมะใน อาห “ตาด อาลปะนะ อห สฺฐรทกัตฺตานิ ปพฺพชิสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๙. โส ตสฺสา มหฺนตํ สกฺกาโร กตฺวา ตํ ภิกฺขุญฺหุสฺสยํ เนตฺวา ปพฺพาเชสิ ฯ

โส (บิดา) ตสฺสา (ธิตฺยา) มหฺนตํ สกฺกาโร กตฺวา ตํ (ธิตฺโร) ภิกฺขุญฺหุสฺสยํ เนตฺวา (ตํ ธิตฺโร) ปพฺพาเชสิ ฯ

โส (บิดา) อ.บิดานั้น กตฺวา กระทำแล้ว สกฺกาโร ซึ่งสักการะ มหฺนตํ อันใหญ่ ตสฺสา (ธิตฺยา) แก่ธิดานั้น เนตฺวา นำไปแล้ว ตํ (ธิตฺโร) ซึ่งธิดานั้น ภิกฺขุญฺหุสฺสยํ สู่ที่เป็นที่พำนักของภิกษุณี (ตํ ธิตฺโร) ยังธิดานั้น ปพฺพาเชสิ ให้บวชแล้ว ฯ

บิดานั้นทำสักการะอันใหญ่แก่ธิดานั้น นำธิดานั้นไปสู่ที่พำนักของภิกษุณี ให้ธิดานั้น บวชแล้ว

โส วิเสสนะของ บิดาฯ เหตุกัตฺตานิ ปพฺพาเชสิฯ อาชยาตบทเหตุกัตฺตวาจก ตสฺสา วิเสสนะของ ธิตฺยาฯ สัมปทานใน กตฺวา มหฺนตํ วิเสสนะของ สกฺกาโรฯ อวฺตตกัมมะ ใน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน เนตฺวา ตํ วิเสสนะของ ธิตฺโรฯ อวฺตตกัมมะใน เนตฺวา ภิกฺขุญฺหุสฺสยํ สัมปาปฺณียกัมมะใน เนตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพาเชสิ ตํ วิเสสนะ ของ ธิตฺโรฯ การิตกัมมะใน ปพฺพาเชสิ ฯ

๑๐. ตสฺสา อจิริปปพฺพชิตาย เอว อุโปสธาคาเร ตาลวาโร ปาปฺปณฺธิ ฯ

ตสฺสา (ภิกษุณีญา) อจิริปปพฺพชิตาย เอว อุโปสธาคาเร ตาลวาโร ปาปฺปณฺธิ ฯ

तालवारो अवारेहंलगुदाल उपोसथाकारे निरेणहंलगुबोसठ पापुण्णिं तींल्लव
तसुसा (भिक्षुनीया) गैभिक्षुण्णिंनं अजिरिपुपुषुचिताय एव डुडुवखल्लवुडुनाननंतेयव डु

वारेसुंगलगुदालतेरुंगुबोसठ तींलगुभिक्षुण्णिंनं डुडुवखतेडुनाननंहल्ले

तालवाโร सुथगतताไน पापुณฺธิ ๑ อาขยาตบทกัตุวจาก ตสฺสา วิเสสนะของ ภิกษุณีญา ๑
สัมพทานไน पापुณฺธิ เอวศัพท ๑ अवारणेเข้ากัับ อจิริปปพฺพชิตาย ๑ วิเสสนะของ
ภิกษุณีญา อุโปสธาคาเร ภินนาธาระไน ตาลวาโร ๑

๑๑. สา ทีปํ ชาเลตฺวา อุโปสธาคารํ สมฺมชฺชิตฺวา ทีปสิขาย นิมิตฺตํ คณฺหิตฺวา จิตฺวา
ปฺนปฺปฺนํ โอลูกยมานา เตโชกสิณารมฺมณฺณํ ฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ตเมว ปาทกํ
กตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺปณฺธิ สทฺธิ ปฏฺฐิสฺมภิทาหิ เจว อภิญฺญาหิ จ ๑

สา (ภิกษุณี) ทีปํ ชาเลตฺวา อุโปสธาคารํ สมฺมชฺชิตฺวา ทีปสิขาย นิมิตฺตํ คณฺหิตฺวา จิตฺวา
ปฺนปฺปฺนํ โอลูกยมานา เตโชกสิณารมฺมณฺณํ ฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ตํ เอว (ฌานํ) ปาทกํ กตฺวา
อรหตฺตํ ปาปฺปณฺธิ สทฺธิ ปฏฺฐิสฺมภิทาหิ เจว อภิญฺญาหิ จ ๑

สา (ภิกษุณี) อ.ภิกษุณีนั้น ทีปํ ยังประทีป ชาเลตฺวา ให้โพลงแล้ว สมฺมชฺชิตฺวา กวาด
แล้ว อุโปสธาคารํ ซึ่งเรือนแห่งอุโบสถ คณฺหิตฺวา จิตฺวา ยืนถือเอาแล้วเทยว นิมิตฺตํ
ซึ่งนิमित ทีปสิขาย ไนเปลวแห่งประทีป โอลูกยมานา แลดูอยู่ ปฺนปฺปฺนํ บ่อยๆ
ฌานํ ยังฌาน เตโชกสิณารมฺมณฺณํ อันมีเตโชกสิณเป็นอารมณ์ นิพฺพตฺเตตฺวา ให้
บังเกิดแล้ว กตฺวา กระทำแล้ว ตํ เอว (ฌานํ) ซึ่งฌานนั้นนั้นเทยว ปาทกํ ให้เป็นบาท
ปาปฺปณฺธิ บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ สทฺธิ กัับ ปฏฺฐิสฺมภิทาหิ
เจว ด้วยปฏฺฐิสฺมภิทา ท. ด้วยนั้นเทยว อภิญฺญาหิ จ ด้วยอภิญฺญา ท. ด้วย ๑

ภิกษุณีนั้นตามประทีป บัดกวาดโรงอุโบสถ ยืนถือเอานิमितไนเปลวประทีปนั้นหลละ
แลดูบ่อยๆ ทำฌานมีเตโชกสิณเป็นอารมณ์ให้บังเกิดขึ้น ทำฌานนั้นนั้นหลละให้เป็น
บาท ก็บรรลุพระอรหันต์พร้อมกัับปฏฺฐิสฺมภิทาทั้งหลายและอภิญฺญาทั้งหลาย

สา วิเสสณะของ ภิกขุณีๆ สุทธกัตตาใน ปาปุณิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ที่ปี การิต-
 กัมมะใน ชาเลตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน สมมุชชิตฺวา อุโปสถาคารี อวุตตกัมมะใน
 สมมุชชิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน คณฺหิตฺวา ที่ปสิขาย ภินนาธาระใน นิมิตฺตํๆ อวุตต-
 กัมมะใน คณฺหิตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน จิตา เอวคัพพ อวธารณะเข้ากับ จิตาๆ
 วิเสสณะของ ภิกขุณี ปุณฺปุณฺ กิริยาวิเสสณะใน โอลอยกยมาณาๆ อพฺภันตฺรกิริยาของ
 ภิกขุณี เตชฺชกสิณารมฺมณ วิเสสณะของ ฌานํๆ การิตกัมมะใน นิพฺพตฺเตตฺวาๆ ปุพพ-
 กาลกิริยาใน กตฺวา เอวคัพพ อวธารณะเข้ากับ ตํๆ วิเสสณะของ ฌานํๆ อวุตตกัมมะใน
 กตฺวา ปาทกํ วิคิตกัมมะใน กตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปาปุณิ อรหตฺตํ สัมปาปุณฺเีย-
 กัมมะใน ปาปุณิ สทฺธิคัพพ กิริยาสมวายะใน ปาปุณิ ปฏฺฐิสฺมภิทาหิ กิตฺติ อภิญญาหิ กิตฺติ
 สหิตฺถตฺติยาเข้ากับ สทฺธิ เอวคัพพ อวธารณะเข้ากับ จจฺ สอญคัพพ ปทสมฺมุจฺจยฺตถะเข้า
 กับ ปฏฺฐิสฺมภิทาหิ และอภิญญาหิ ๕

๑๒. สา อปเรน สมเยน ชนปทจาริกํ จริตฺวา ปจฺจาคตา อนฺธวณฺ ปาวิสิ ๕

สา (ภิกขุณี) อปเรน สมเยน ชนปทจาริกํ จริตฺวา ปจฺจาคตา อนฺธวณฺ ปาวิสิ ๕

อปเรน สมเยน ในสมัยอื่นอีก สา (ภิกขุณี) อ.ภิกษุณีนั้น จริตฺวา เทียวไปแล้ว
 ชนปทจาริกํ สูที่จาริกในชนบท ปจฺจาคตา กลับมาแล้ว ปาวิสิ ได้เข้าไปแล้ว
 อนฺธวณฺ สู่ป่าอันธวัน ๕

ในสมัยอื่นอีก ภิกษุณีนั้น เทียวจาริกไปในชนบท กลับมาแล้ว ได้เข้าไปสู่ป่าอันธวัน

อปเรน วิเสสณะของ สมเยนๆ ตติยากาลสัตตมีใน ปาวิสิ สา วิเสสณะของ ภิกขุณีๆ
 สุทธกัตตาใน ปาวิสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ชนปทจาริกํ สัมปาปุณฺเียกัมมะใน
 จริตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปจฺจาคตาๆ วิเสสณะของ ภิกขุณี อนฺธวณฺ สัมปาปุณฺเีย-
 กัมมะใน ปาวิสิ ๕

๑๓. ตทา ภิกขุณฺเิน อรณฺณวาโส อปฺปฏฺฐิกฺขิตฺโต โหติ ๕

ตทา ภิกขุณฺเิน อรณฺณวาโส (ภควตา) อปฺปฏฺฐิกฺขิตฺโต โหติ ๕

ตथा ในกาลนั้น อรณฺฆวาโส อ.การอยู่ในป่า ภิกฺขุหนึ่ง แห่งภิกษุณี ท. (ภควตา) อปฺปฏิกฺขิตฺโต เป็นกิริยา อันพระผู้มีพระภาค ไม่ทรงห้ามแล้ว โหติ ย่อมเป็น ฯ

ในกาลนั้น การอยู่ในป่าของพวกเขาภิกษุณี พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงห้ามไว้

ตथा กาลสัตตมมี อรณฺฆวาโส สุทฺธกัตฺตานิ โหติ ฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ภิกฺขุหนึ่ง สามีสัมพันธระใน อรณฺฆวาโส ภควตา อนภิตกัตฺตานิ อปฺปฏิกฺขิตฺโต ฯ วิกิตกัตฺตานิ โหติ ฯ

๑๔. อถ สฺสา มนุสฺสา ตตฺถ กุฏฺฐิกํ กตฺวา มณฺจกํ ปณฺญาเปตฺวา สาณฺญา ปริกฺขิปีสฺสุ ฯ

อถ อสุสา (เถรียา) มนุสฺสา ตตฺถ (อรณฺเณ) กุฏฺฐิกํ กตฺวา มณฺจกํ ปณฺญาเปตฺวา สาณฺญา ปริกฺขิปีสฺสุ ฯ

อถ ครั้งนั้น มนุสฺสา อ.มนุษย์ ท. กตฺวา กระทำแล้ว กุฏฺฐิกํ ซึ่งกุฏิ ตตฺถ (อรณฺเณ) ในป่านั้น อสุสา (เถรียา) แก่พระเถรีนั้น ปณฺญาเปตฺวา ตั้งไว้แล้ว มณฺจกํ ซึ่งเตียง น้อย ปริกฺขิปีสฺสุ ล้อมแล้ว สาณฺญา ด้วยผ้าม่าน ฯ

ที่นั้น พวกมนุษย์ ช่วยกันทำกุฏิในป่านั้นแก่พระเถรีนั้น ตั้งเตียงไว้ ล้อมด้วยผ้าม่าน

อถ กาลสัตตมมี มนุสฺสา สุทฺธกัตฺตานิ ปริกฺขิปีสฺสุ ฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อสุสา วิเสสณะของ เถรียา ฯ สัมปทานใน กตฺวา ตตฺถ วิเสสณะของ อรณฺเณ ฯ วิสยาธาระใน กตฺวา กุฏฺฐิกํ อวุตตกัมมะใน กตฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปณฺญาเปตฺวา มณฺจกํ อวุตตกัมมะใน ปณฺญาเปตฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปริกฺขิปีสฺสุ สาณฺญา ภาระใน ปริกฺขิปีสฺสุ ฯ

๑๕. สฺวา สฺวาตฺถึยํ ปิณฺฑทฺยา ย วิสิตฺวา นิภฺขมิ ฯ

สฺวา (เถรี) สฺวาตฺถึยํ ปิณฺฑทฺยา ย วิสิตฺวา นิภฺขมิ ฯ

สฺวา (เถรี) อ.พระเถรีนั้น วิสิตฺวา เข้าไปแล้ว สฺวาตฺถึยํ ในเมืองสาวัตถี ปิณฺฑทฺยา เพื่อบิณฑบาต นิภฺขมิ ออกไปแล้ว ฯ

พระเถรีนั้น เข้าไปเมืองสาวัตถีเพื่อบิณฑบาต ออกไปแล้ว

สา วิเสสนะของ เถรี ๆ สุทธกัตตาใน นิกุมมิ ๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก สาวตถิย วิสยาธาระใน ปวิสิตวา ปินุทาย สัมปทานใน ปวิสิตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิกุมมิ ฯ

๑๖. มาตุลปุตโต ปนสสา นนุทมาณโว คิหิกาลโต ปฏุจาย ปฏิพทฐจิตโต ตสสา อาคตภาวํ สุตฺวา เถรียา อาคมนโต ปุเรตรเมว อนฺธวณฺโณ คนฺตฺวา ตํ กุฏฺฐิํ ปวิสิตฺวา เหมจฺจามญฺเจ นิลีนฺ, เถรียา อาคนฺตฺวา กุฏฺฐิํ ปวิสิตฺวา ทฺวารํ ปิชาย มญฺจเก นิสินฺนมหตฺตตาย, พหิ อาตปโต อาคตตฺตฺตา จกฺขุเปเถ อนฺธกาเร อวิกเตเยว, เหมจฺจามญฺจโต นิกุมมิตฺวา มญฺจกํ อภิรฺยุห “มา นสฺสฺสิ พาล, มา นสฺสฺสิ พาลาติ เถรียา วารียมาโน อภิภาวิตฺวา อตฺตโน ปฏุจิตกมฺมํ กตฺวา ปายาสิ ฯ

มาตุลปุตโต ปน สสสา (เถรียา) นนุทมาณโว (เถรียา) คิหิกาลโต ปฏุจาย ปฏิพทฐจิตโต (หุตฺวา) ตสสา (เถรียา) อาคตภาวํ สุตฺวา เถรียา อาคมนโต ปุเรตร เอว อนฺธวณฺโณ คนฺตฺวา ตํ กุฏฺฐิํ ปวิสิตฺวา เหมจฺจามญฺเจ นิลีนฺ, เถรียา อาคนฺตฺวา กุฏฺฐิํ ปวิสิตฺวา ทฺวารํ ปิชาย มญฺจเก นิสินฺนมหตฺตตาย (สมานาย), (ตสสา เถรียา) พหิ อาตปโต อาคตตฺตฺตา จกฺขุเปเถ อนฺธกาเร อวิกเต เอว, เหมจฺจามญฺจโต นิกุมมิตฺวา มญฺจกํ อภิรฺยุห “(ตฺวํ) มา นสฺสฺสิ พาล, (ตฺวํ) มา นสฺสฺสิ พาลาติ เถรียา วารียมาโน อภิภาวิตฺวา อตฺตโน ปฏุจิตกมฺมํ กตฺวา ปายาสิ ฯ

ปน ก็ นนุทมาณโว อ.มาณพชื่อนั้นทะ มาตุลปุตโต ผู้เป็นบุตรแห่งลุง สสสา (เถรียา) ของพระเถรีนั้น ปฏิพทฐจิตโต เป็นผู้มั่งจิตเนื่องเฉพาะแล้ว ปฏุจาย จำเดิม (เถรียา) คิหิกาลโต แต่กาล แห่งพระเถรี เป็นคฤหัสถ์ (หุตฺวา) เป็นแล้ว สุตฺวา ฟัง แล้ว ตสสา (เถรียา) อาคตภาวํ ซึ่งความที่ แห่งพระเถรีนั้น เป็นผู้มาแล้ว คนฺตฺวา ไปแล้ว อนฺธวณฺโณ สุปาอันธวัน ปุเรตร เอว ก่อนกว่านั้นเที่ยว อาคมนโต แต่การ มา เถรียา ของพระเถรี ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว ตํ กุฏฺฐิํ สุกุฏฺฐินั้น นิลีนฺ แอบแล้ว เหมจฺจามญฺเจ ในภายใต้แห่งเตียง, เถรียา เมื่อพระเถรี อาคนฺตฺวา มาแล้ว ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว กุฏฺฐิํ สุกุฏฺฐิ ปิชาย ปิดแล้ว ทฺวารํ ซึ่งประตู นิสินฺนมหตฺตตาย เป็นผู้ ลักว่านั้งแล้ว มญฺจเก บนเตียงน้อย (สมานาย) มีอยู่, อนฺธกาเร ครั้นเมื่ออันธการ จกฺขุเปเถ ในคลองแห่งจักษุ อวิกเต เอว ไม่ไปปราศแล้วนั้นเที่ยว (ตสสา เถรียา) พหิ อาตปโต อาคตตฺตฺตา เพราะความที่ แห่งพระเถรีนั้น เป็นผู้มาแล้ว จากแดด ใน ภายนอก, นิกุมมิตฺวา ออกไปแล้ว เหมจฺจามญฺจโต จากภายใต้แห่งเตียง อภิรฺยุห

ขึ้นเฉพาะแล้ว มนุจกั สู้เตี้ยงน้อย เถรียา วารียมาโน ผู้อันพระเถรี ห้ามอยู่ อิติ ว่า “พาล แนะคนพาล (ตุ่ว) อ.เธอ มา หสฺสูสิ อย่าฉิบหายแล้ว, พาล แนะคนพาล (ตุ่ว) อ.เธอ มา หสฺสูสิ อย่าฉิบหายแล้ว” อิติ ดังนี้ อภิภวิตฺวา ชมชื่นแล้ว กตฺวา กระทำ แล้ว อตฺตโน ปฏฺจิตกมฺมํ ซึ่งกรรม อันตน ปรารธนาแล้ว ปายาสี ได้ดำเนินไปแล้ว ๕

ก็นั้นทมาณพผู้เป็นลูกของพระเถรีนั้น มีจิตปฏิพัทธ์ตั้งแต่พระเถรีเป็นคฤหิษฐ์ ฟังว่าพระเถรีมา ก็ไปยังป่าอันรวันก่อนกว่าแต่การมาของพระเถรีทีเดียว เข้าไปสู่กุฎินั้น แอบซ่อนอยู่ใต้เตียง, เมื่อพระเถรีมา เข้าไปสู่กุฎิ ปิดประตู เป็นผู้สักว่านั่งบนเตียงน้อย, เมื่อความมืดในคลองจักษุ ยังไม่จางหายไปนั้นแหละ เพราะพระเถรีนั้น มาจากแดดในภายนอก, ออกจากใต้เตียง ขึ้นสู่เตียงน้อย ถูกพระเถรีห้ามอยู่ว่า “แนะคนพาล เธออย่าฉิบหายแล้ว, แนะคนพาล เธออย่าฉิบหายแล้ว” ดังนี้ ชมชื่นทำกรรมตามที่ตนปรารธนา แล้วได้ดำเนินไป

ปนศัพทํ วากยารัมภโชตกะ มาตุลปุตฺโต วิเสสณะของ นนฺทมาณโว ๑ สุททกัตตาใน ปายาสี ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจก อสฺสา วิเสสณะของ เถรียา ๑ สามีสัมพันธะใน มาตุลปุตฺโต เถรียา สามีสัมพันธะใน คิหิกาลโต ๑ อปาทานใน ปฏฺจาย ๑ กิริยาวิเสสณะใน ปฏฺจาทุจจิตโต ๑ วิคตีกัตตาใน หุตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน สุตฺวา ๑ ตสฺสา วิเสสณะของ เถรียา ๑ ภาวาทิสัมพันธะใน อาคตภาว ๑ อุตฺตกัมมะใน สุตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา เถรียา สามีสัมพันธะใน อาคมนโต ๑ อปาทานใน ปุเรตร ๑ เอวศัพทํ อวชารณะ เข้ากับ ปุเรตร ๑ กิริยาวิเสสณะใน คนฺตฺวา ๑ อนฺทวนํ สัมปาปฺณียกัมมะใน คนฺตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปวิสิตฺวา ๑ ตํ วิเสสณะของ กุฎิก ๑ อุตฺตกัมมะใน ปวิสิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสีนโน เหมจฺจามญฺเจ วิสยาธาระใน นิสีนโน ๑ วิเสสณะของ นนฺทมาณโว, เถรียา ๑ อนุทฺทริ ใน สมานาย ๑ อนุทฺทริกิริยา ๑ อาคนฺตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน ปวิสิตฺวา ๑ กุฎิก สัมปาปฺณียกัมมะใน ปวิสิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปิธาย ๑ ทฺวารํ อุตฺตกัมมะใน ปิธาย ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสินฺน- มนุจเก อฺปฺลิลลิกาทะระใน นิสินฺน- นิสินฺนมตฺตฺตาย วิคตีกัตตาใน สมานาย, ๑ อนุทฺทริ ลักขณะใน อวิกเต ๑ ลักขณกิริยา ๑ ตสฺสา วิเสสณะของ เถรียา ๑ ภาวาทิสัมพันธะใน อาคตตฺตา ๑ พหิ อาธาระใน อาคต- อาตปโต ๑ อปาทานใน อาคต- อาคตตฺตา ๑ เหตุโน อวิกเต ๑ จกฺขุปเถ ๑ ภินนาธาระใน อนุทฺทริ เอวศัพทํ อวชารณะ เข้ากับ อวิกเต, เหมจฺจามญฺจโต ๑ อปาทานใน นิทฺทมิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยา

ใน อภิรุษห มณจกั อวุตตกัมมะใน อภิรุษหๆ ปุพพกาลกิริยาใน วาริยามาโน “พาล อาลปนะ ตวั สุทธกัตตานิ นสฺสิฯ อาขยาตบทกัตตฺวาจก มาศัพทฺ ปฏิเสธะใน นสฺสิ, พาล อาลปนะ ตวั สุทธกัตตานิ นสฺสิฯ อาขยาตบทกัตตฺวาจก มาศัพทฺ ปฏิเสธะใน นสฺสิ” อิติศัพทฺ อากาเรใน วาริยามาโน เถริยา อนภิทกัตตานิ วาริยามาโนฯ อัมภันตริกิริยาของ นนฺทมาณโว อภิภวิตฺวา สมานกาลกิริยาใน กตฺวา อตฺตโน จัญฺฐีอนภิทกัตตานิ ปฏฺจิต- ปฏฺจิตกมฺม อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปายาสี ฯ

๑๗. อถสฺส อคฺคณฺ ฐาเรตฺถุ อสฺสโกนฺหฺติ วิย มหาปจฺวี เทวธา ภิชฺชิตฺติ ฯ

อถ อสฺส (มาณวสฺส) อคฺคณฺ ฐาเรตฺถุ อสฺสโกนฺหฺติ วิย มหาปจฺวี เทวธา ภิชฺชิตฺติ ฯ

อถ ครั้งนั้น มหาปจวี อ.แผ่นดินใหญ่ อสฺสโกนฺหฺติ วิย ราวกระว่าไม่อาจอยู่ ฐาเรตฺถุ เพื่ออันทรงไว้ อคฺคณฺ ซึ่งโทษมิใช่คุณ อสฺส (มาณวสฺส) ของมาณพนั้น ภิชฺชิตฺติ แดกแล้ว เทวธา โดยส่วนสอง ฯ

ที่นั้น แผ่นดินใหญ่เหมือนกับไม่สามารถเพื่อจะทรงโทษมิใช่คุณของมาณพนั้นไว้ได้ แยกออกเป็น ๒ ส่วน

อถ กาลสัตตมี วิยศัพทฺ อุปมาโชตกะเข้ากับ อสฺสโกนฺหฺติฯ วิเสสนะของ มหาปจฺวีฯ สุทธกัตตานิ ภิชฺชิตฺติฯ อาขยาตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสนะของ มาณวสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อคฺคณฺฯ อวุตตกัมมะใน ฐาเรตฺถุฯ ตุมัตถสम्मปทานใน อสฺสโกนฺหฺติ เทวธา ตติยาวิเสสนะใน ภิชฺชิตฺติ ฯ

๑๘. โส ปจฺวี ปวิฏฺโฐ คนฺตฺวา มหาอวิจิมฺหิติ นิพฺพตฺติ ฯ

โส (มาณโว) ปจฺวี ปวิฏฺโฐ คนฺตฺวา มหาอวิจิมฺหิติ นิพฺพตฺติ ฯ

โส (มาณโว) อ.มาณพนั้น ปวิฏฺโฐ เข้าไปแล้ว ปจฺวี สูแผ่นดิน คนฺตฺวา ไปแล้ว นิพฺพตฺติ บังเกิดขึ้นแล้ว มหาอวิจิมฺหิติ ในนรกชื่อว่ามหาอเวจี ฯ

มาณพนั้นเข้าไปสู่แผ่นดิน ไปบังเกิดในมหานรกชื่อว่าอเวจี

โส วิเสสณะของ มาณโว ๆ สุททกัตตาใน นิพพตติ ๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก ปจวี
 สัมปาปญฺเญยกัมมะใน ปวิฏฺโจะย วิเสสณะของ มาณโว คนฺตุวา ปุพพกาลกิริยาใน
 นิพพตติ มหาอวีจิมฺหิ วิสยาธาระใน นิพพตติ ฯ

๑๙. เถรีปี ตมตฺถํ ภิกฺขุณีเน อารโจะสิ ฯ

เถรีปี แม้ อ.พระเถรี อารโจะสิ บอกแล้ว ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื่อความนั้น ภิกฺขุณีเน
 แก่ภิกษุณี ท. ฯ

แม้พระเถรีแจ้งเนื่อความนั้นแก่พวกภิกษุณี

อปีศัพทํ อเปกขัตตะเข้ากับ เถรี ๆ สุททกัตตาใน อารโจะสิ ๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก
 ตํ วิเสสณะของ อตฺถํ ๆ อวุตตกัมมะใน อารโจะสิ ภิกฺขุณีเน สัมปทานใน อารโจะสิ ฯ

๒๐. ภิกฺขุณีโย ภิกฺขุเน ตมตฺถํ อารโจะสุ ฯ

ภิกฺขุณีโย ภิกฺขุเน ตํ อตฺถํ อารโจะสุ ฯ

ภิกฺขุณีโย อ.ภิกษุณี ท. อารโจะสุ บอกแล้ว ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื่อความนั้น ภิกฺขุณี
 แก่ภิกษุ ท. ฯ

พวกภิกษุณีแจ้งเนื่อความนั้นแก่พวกภิกษุ

ภิกฺขุณีโย สุททกัตตาใน อารโจะสุ ๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก ภิกฺขุเน สัมปทานใน
 อารโจะสุ ตํ วิเสสณะของ อตฺถํ ๆ อวุตตกัมมะใน อารโจะสุ ฯ

๒๑. ภิกฺขุ ภควโต อารโจะสุ ฯ

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. อารโจะสุ กราบทูลแล้ว ภควโต แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ฯ

พวกภิกษุกราบทูลแต่พระผู้มีพระภาค

ภิกฺขุ สุททกัตตาใน อารโจะสุ ๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก ภควโต สัมปทานใน อารโจะสุ ฯ

๒๒. ตั สุตวา สตุถา ภิกขุ อามนุเตตวา “ภิกขเว ภิกขุภิกขุนี้อุปาสกอุปาสิกาสุ โย โภจิจิ พาลโ ปาปกมมัม กโรนุโต มธฺสกุขราทีสุ กณฺจิทเว มธฺรสรํ ชาทมาโน ปุริโส วิย หฎฺจปฺปหฺมฺโจ อุทคฺคฺทคฺโค วิย กโรตีติ อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตวา ฐมมํ เทเสนุโต อิมํ คาถมาห

“มธฺวา มณฺยติ พาลโ, ยาว ปาปี น ปจฺจติ;
ยทา จ ปจฺจติ ปาปี; อถ (พาลโ) ทฺกฺขํ นิคจฺจตีติ ฯ

ตั (วจนฺ) สุตวา สตุถา ภิกขุ อามนุเตตวา “ภิกขเว ภิกขุภิกขุนี้อุปาสกอุปาสิกาสุ โย โภจิจิ (ปุคฺคฺโล) พาลโ (หุตฺวา) ปาปกมมัม กโรนุโต มธฺสกุขราทีสุ (มธฺรสรเสสุ) กณฺจิ เอว มธฺรสรํ ชาทมาโน ปุริโส วิย หฎฺจปฺปหฺมฺโจ อุทคฺคฺทคฺโค วิย (หุตฺวา) กโรตีติ (วตฺวา) อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตวา ฐมมํ เทเสนุโต อิมํ คาถํ อาห

“(ตาว ปาปี) มธฺ วา มณฺยติ พาลโ, ยาว ปาปี น ปจฺจติ;
ยทา จ ปจฺจติ ปาปี; อถ (พาลโ) ทฺกฺขํ นิคจฺจตีติ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว ตั (วจนฺ) ซึ่งคํานั้น อามนุเตตฺวา ตรัสเรียกมาแล้ว ภิกขุ ซึ่งภิกษุ ท. (วตฺวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ภิกขุภิกขุนี้อุปาสกอุปาสิกาสุ โย โภจิจิ (ปุคฺคฺโล) อ.- ในภิกษุ ภิกษุณี อุปาสก และอุปาสิกา ท. หนา -บุคคล คนใดคนหนึ่ง พาลโ เป็นคนพาล (หุตฺวา) เป็นแล้ว กโรนุโต เมื่อกระทำ ปาปกมมัม ซึ่งกรรมอันชั่ว หฎฺจปฺปหฺมฺโจ เป็นผู้ทิ้งรํ่าเริงแล้วทั้งรํ่าเริงทั่วแล้ว อุทคฺคฺทคฺโค วิย เป็นราวกะว่าทั้งมีจิตไปในเบื้องบนๆ (หุตฺวา) เป็นแล้ว กโรติ ย่อมกระทำ ปุริโส วิย ราวกะ อ.บุรุษ ชาทมาโน ผู้เคี้ยวกินอยู่ มธฺสกุขราทีสุ (มธฺรสรเสสุ) กณฺจิ เอว มธฺรสรํ ซึ่ง- ในรสอันหวาน ท. มีน้ำผึ้งและน้ำตาลกรวดเป็นต้นหนา -รสอันหวาน บางอย่างนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ฐมมํ เทเสนุโต เมื่อทรง สิบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“ปาปี อ.บาป น ปจฺจติ ย่อมไม่ผลัดผล ยาว เพียงใด, พาลโ อ.คนพาล มณฺยติ ย่อมสำคัญ (ปาปี) ซึ่งบาป มธฺ วา ว่าเป็นเพียงดั่งน้ำหวาน (ตาว) เพียงนั้น, จ แต่วา ปาปี อ.บาป ปจฺจติ ย่อมผลัดผล ยทา ในกาลใด, อถ ในกาลนั้น (พาลโ)

อ.คนพาล **นึกจุดติ** ย่อมเข้าถึง **ทุกข์** ซึ่งความทุกข์” **อิตติ**
 ดังนี้ ฯ

พระศาสดาทรงสดับคำนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในบรรดาภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา บุคคลคนใดคนหนึ่ง เป็นคนพาล เมื่อทำกรรมชั่ว เป็นผู้ทิ้งรำเรงบันเทิงทั่ว เป็นเหมือนมีใจฟูขึ้น ๆ ย่อมทำ เปรียบเหมือนบุรุษผู้เคี้ยวกินรสอันหวานอย่างใดอย่างหนึ่งในบรรดาของหวานทั้งหลายมีน้ำผึ้งและน้ำตาลกรวดเป็นต้น” ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม ตรัสพระคาถานี้ว่า

“บาปย่อมไม่ผลิตผลตราบใด, คนพาลย่อมสำคัญบาปว่าเป็น
 ของหวานตราบนั้น, แต่ว่า เมื่อใด บาปย่อมผลิตผล, เมื่อนั้น
 คนพาล ย่อมถึงความทุกข์” ดังนี้

สตถา สุทธกัตตานิ อาหะ อายยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ วจันเญ อุตฺตกัมมะ
 ใน สุตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อามนฺเตตฺวา ภิက္ขุ อุตฺตกัมมะใน อามนฺเตตฺวาจ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภิက္ขเว อาลปนะ ภิက္ขุภิက္ขุณีอุปาสกอุปาสิกาสุ นิตฺถารณะ
 ใน โย โภจิจิ ปุคฺคโล โย โภจิจิ วิเสสณะของ ปุคฺคโลจ นิตฺถารณียะและสุทธกัตตานิ
 กโรติจ อายยาตบทกัตตฺวาจก พาลो วิกตีกัตตานิ หุตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน กโรนฺโต
 ปาปกมมํ อุตฺตกัมมะใน กโรนฺโตจ อัมภันตริกิริยาของ ปุคฺคโล มรฺตฺสฺกฺขราทีสุ วิเสสณะ
 ของ มรฺตฺสฺสฺจ นิตฺถารณะใน กญฺจิจิ เอเว มรฺตฺสฺสฺ เอวคัพฺพํ อวชารณะเข้ากัป กญฺจิจิ
 วิเสสณะของ มรฺตฺสฺสฺจ นิตฺถารณียะและอุตฺตกัมมะใน ชาทมาโนจ วิเสสณะของ ปุริโสจ
 อุปมาลึงคัตตะ วิยคัพฺพํ อุปมาโชตตะเข้ากัป มรฺตฺสฺกฺขราทีสุ (มรฺตฺสฺสฺ) กญฺจิจิ เอเว
 มรฺตฺสฺสฺ ชาทมาโน ปุริโส, หญฺจปฺปหฺญฺจ วิกตีกัตตานิ หุตฺวา อุกคฺคฺคฺโค อุปมา-
 วิกตีกัตตานิ หุตฺวา วิยคัพฺพํ อุปมาโชตตะเข้ากัป อุกคฺคฺคฺโค หุตฺวา สมานกาลกิริยา
 ใน กโรติ” อิตติคัพฺพํ อากาเรใน วตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฆญฺเฏตฺวา อนุสนฺธิ อุตฺต-
 กัมมะใน ฆญฺเฏตฺวาจ สมานกาลกิริยาใน เทเสนฺโต ฐมมํ อุตฺตกัมมะใน เทเสนฺโตจ
 อัมภันตริกิริยาของ สตถา อิมํ วิเสสณะของ คาคถิจิ อุตฺตกัมมะใน อาห

“พาลอ สุทธกัตตานิ มณฺณตฺติจ อายยาตบทกัตตฺวาจก ตาว
 คัพฺพํ ปริจเณหนัตตะ มรฺตฺสฺ อุปมาสัมภาวนาใน มณฺณตฺติ วาคัพฺพํ
 อุปมาโชตตะเข้ากัป มรฺตฺสฺ ปาปํ อุตฺตกัมมะใน มณฺณตฺติ, ปาปํ

สุทธกัถตาใน ปจฺจติฯ อาชยตบทกัถตฺวจาก ยาวศัพฺท
 ปริจเณทนต์ละ นศัพฺท ปฏฺวิเสธะใน ปจฺจติ, จศัพฺท วิเสสชิตกะ
 ปาปํ สุทธกัถตาใน ปจฺจติฯ อาชยตบทกัถตฺวจาก ยทา กาล-
 สัตตมีใน ปจฺจติ, อถ กาลสัตตมี พาลอ สุทธกัถตาใน นิคจฺจติฯ
 อาชยตบทกัถตฺวจาก ทุกฺขํ สัมปาปญฺเียกัมมะใน นิคจฺจติ” อิติ
 ศัพฺท สฺรุปะใน อิมํ คาถํ ฯ

๒๓. ตตฺถ “มธฺวาทิ: พาลสฺส ทิ ปาปํ อกฺุสลกมฺมํ กโรนฺตสฺส, ตํ กมฺมํ มธฺ วีย
 มธฺรสรํ วีย อิกฺุจํ กนฺตํ มนาปํ วีย อฺุปฺกุจาทิ, อิติ นํ โส มธฺวํ มณฺณติ ฯ

ตตฺถ (ปเทสุ) “มธฺวาทิ: (ปทสฺส) “พาลสฺส ทิ ปาปํ อกฺุสลกมฺมํ กโรนฺตสฺส, ตํ กมฺมํ มธฺ วีย
 มธฺรสรํ วีย (ปฺุคฺคเลน) อิกฺุจํ (ปฺุคฺคเลน) กนฺตํ มนาปํ (วตฺถ) วีย อฺุปฺกุจาทิ, อิติ นํ (ปาป) โส
 (พาลอ) มธฺวํ อิว มณฺณติ” (อิติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิติ) ว่า “ทิ เพราะวา พาลสฺส เมื่อคนพาล กโรนฺตสฺส กระทำอยู่
 ปาปํ ซึ่งบาป อกฺุสลกมฺมํ คือว่าซึ่งกรรมอันเป็นอกุศล, ตํ กมฺมํ อ.กรรมนั้น
 อฺุปฺกุจาทิ ย่อมปรากฏ มธฺ วีย ราวกะ อ.น้ำผึ้ง มธฺรสรํ วีย คือว่า ราวกะ อ.รสอัน
 หวาน (วตฺถ) วีย คือว่า ราวกะ อ.วัตถุ (ปฺุคฺคเลน) อิกฺุจํ อันอันบุคคลปรารถนาแล้ว
 (ปฺุคฺคเลน) กนฺตํ อันอันบุคคลใคร่แล้ว มนาปํ อันยังใจให้เอิบอาบ, โส (พาลอ) อ.คน
 พาลนั้น มณฺณติ ย่อมสำคัญ นํ (ปาป) ซึ่งบาปนั้น มธฺวํ อิว ว่าเป็นเพียงดั่งน้ำหวาน
 อิติ ด้วยประการฉะนี้” (อิติ) ดั่งนี้ ตตฺถ (ปเทสุ) “มธฺวาทิ: (ปทสฺส) แห่ง- ในบท ท.
 เหล่านั้นหนา -บท ว่า “มธฺวา” ดั่งนี้เป็นต้น ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “มธฺวา” ดั่งนี้เป็นต้น ความว่า “เพราะวา เมื่อคนพาลทำบาป
 คืออกุศลกรรม, กรรมนั้น ย่อมปรากฏ เหมือนน้ำผึ้ง เหมือนรสอันหวาน เหมือนวัตถุที่
 นำปรารถนา นำใคร่ นำชอบใจ, คนพาลนั้น ย่อมสำคัญบาปนั้นว่าเป็นเหมือนน้ำหวาน”
 ดั่งนี้

ตตฺถ วิเสสนะของ ปเทสุฯ นิทธารณะใน ปทสฺส “มธฺวา” สฺรุปะใน อิติฯ ศัพฺท
 อาทยัตถะใน ปทสฺสฯ นิทธารณียะและสามีสัมพันธ์ใน อตฺโถ “หิศัพฺท เหตุชิตกะ
 พาลสฺส อนาทรใน กโรนฺตสฺสฯ อนาทรกิริยา ปาปํ ก็ดี อกฺุสลกมฺมํ ก็ดี อวฺุตตกัมมะใน

กโรนตสฺส ปาปํ วิวริยะไน อุกุสลกมฺมํ ๗ วิวฺรณะ, ตํ วิเสสณะของ กมฺมํ ๗ สุทฺธกัตฺตาไน
 อุปฺภูจาทิ ๗ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก มฺหุ กัถิ มฺหุรรสํ กัถิ วตฺถุ กัถิ อุปฺมาลึงคัถเะ วิย
 สามคัพฺทํ อุปฺมาโชตกะเข้ากับ มฺหุ มฺหุรรสํ และ อิกฺกัจจํ กนฺทํ มนาปํ วตฺถุ อิกฺกัจจํ กัถิ
 กนฺทํ กัถิ มนาปํ กัถิ วิเสสณะของ วตฺถุ ปุคฺคเลน สองบท อนภิหิตกัตฺตาไน อิกฺกัจจํ และ
 กนฺทํ มฺหุ วิย วิวริยะไน มฺหุรรสํ วิย ๗ วิวฺรณะและวิวริยะไน อิกฺกัจจํ กนฺทํ มนาปํ วิย ๗
 วิวฺรณะ โส วิเสสณะของ พาโล ๗ สุทฺธกัตฺตาไน มณฺณติ ๗ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก อิติ
 คัพฺทํ ปการัถเะ นํ วิเสสณะของ ปาปํ ๗ อุตฺตกัถมมะไน มณฺณติ มฺหุ อุปฺมาสัมภาวนาไน
 มณฺณติ อิวคัพฺทํ อุปฺมาโชตกะเข้ากับ มฺหุ อิติคัพฺทํ สฺรุปะไน อตุโถ ๗ ลึงคัถเะ ๗

๒๔. ยาวาติ: ยตฺตกั กาลํ ๗

“ยาวาติ: (สทฺทสฺส) ยตฺตกั กาลํ” (อติ อตุโถ) ๗

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “กาลํ ลินกาล ยตฺตกั มีประมาณเท่าใด” (อติ) ดังนี้
 (สทฺทสฺส) แห่งคัพฺทํ “ยาวาติ ว่า “ยาว” ดังนี้ ๗

คัพฺทํว่า “ยาว” แปลว่า “ลินกาลมีประมาณเท่าใด”

“ยาว” สฺรุปะไน อิติ ๗ คัพฺทํ สฺรุปะไน สทฺทสฺส ๗ สามีสัมพันธะไน อตุโถ “ยตฺตกั วิเสสณะ
 ของ กาลํ ๗ อัจจันตสังโยคะไน ปจฺจติ” อิติคัพฺทํ สฺรุปะไน อตุโถ ๗ ลึงคัถเะ ๗

๒๕. ปาปํ น ปจฺจติติ: ทิกฺกฺจรมฺเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ น เทติ, ตาว น เหวํ
 มณฺณติ ๗

“ปาปํ น ปจฺจติติ: (ปททฺวยสฺส) “(ยาว ปาปํ) ทิกฺกฺจรมฺเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ น เทติ,
 (พาโล) ตาว น (ปาปํ) เหวํ มณฺณติ” (อติ อตุโถ) ๗

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “(ปาปํ) อ.บาป น เทติ ย่อมไม่ให้ วิปากํ ซึ่งวิปาก
 ทิกฺกฺจรมฺเม วา ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วหรือ สมฺปฺราเย วา หรือว่าในภพเป็นที่ไปใน
 เบื้องหน้าพร้อม (ยาว) เพียงใด, (พาโล) อ.คนพาล มณฺณติ ย่อมสำคัญ น (ปาปํ)
 ซึ่งบาปนั้น เหวํ อย่างนี้ ตาว เพียงนั้น” อติ ดังนี้ (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่ง
 บท “ปาปํ น ปจฺจติติ ว่า “ปาปํ น ปจฺจติ” ดังนี้ ๗

สองบทว่า “ปาปํ น ปจฺจติ” ความว่า “บาปยังไม่ให้ผลในกัมมฐรรณหรือในสัมปรายภพ เพียงใด, คนพาลย่อมสำคัญบาปนั้นอย่างนี้ เพียงนั้น” ดังนี้

“ปาปํ น ปจฺจติ” สรุปะใน อิติ๑ ศัพทํ สรุปะใน ปททวยสฺส๑ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ
 “ปาปํ สุกฺกตฺตาใน เทติ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ยาวศัพทํ ปริจเณทนต์ถะ ทิฏฺฐมเม
 กิตฺติ สมฺปฺราเย กิตฺติ วิสยาธาระใน เทติ วา สองศัพทํ ปทวิกัปป์ตถะเข้ากับ ทิฏฺฐมเม
 และ สมฺปฺราเย วิปากํ อวุตตกัมมะใน เทติ นศัพทํ ปฏฺวิเสธะใน เทติ, พาลอ สุกฺกตฺตา
 ใน มณฺณตติ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ตาวศัพทํ ปริจเณทนต์ถะ นํ วิเสธนะของ ปาปํ๑
 อวุตตกัมมะใน มณฺณตติ เหวํ กิริยาวิเสธนะใน มณฺณตติ” อิติศัพทํ สรุปะใน อตฺโถ๑
 ลิงคัตถะ ๑

๒๖. ยทา จาติ: ยทา ปนสฺส ทิฏฺฐมเม วา วิวิธา กมฺมกรณฺหา กิริยมาณสฺส สมฺปฺราเย
 วา นิรยาทีสุ มหาทุกฺขํ อนุภวานฺตสฺส, ตํ ปาปํ ปจฺจติ; อถ โส พาลอ ทุกฺขํ
 นิคจฺจติ วินฺทติ ปฏฺวิลภตฺติติ ๑

“ยทา จาติ: (วจนสฺส) “ยทา ปน อสฺส (พาลสฺส ปุคฺคเลน) ทิฏฺฐมเม วา วิวิธา กมฺมกรณฺหา
 กิริยมาณสฺส สมฺปฺราเย วา นิรยาทีสุ (อปาเยสุ) มหาทุกฺขํ อนุภวานฺตสฺส, ตํ ปาปํ ปจฺจติ; อถ
 โส พาลอ ทุกฺขํ นิคจฺจติ วินฺทติ ปฏฺวิลภตฺติติ (อตฺโถ) ๑

(อตฺโถ) อ.อรรถ อิติ ว่า “ปนํ ก็ อสฺส (พาลสฺส) เมื่อคนพาลนั้น (ปุคฺคเลน)
 กิริยมาณสฺส อัน- อันบุคฺคล -กระทำอยู่ กมฺมกรณฺหา ซึ่งกรรมกรณฺ ท. วิวิธา อันมี
 อย่างต่าง๑ ทิฏฺฐมเม วา ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้ว หรือ วา หรือว่า อนุภวานฺตสฺส
 เสวยอยู่ มหาทุกฺขํ ซึ่งความทุกฺขอันใหญ่ นิรยาทีสุ (อปาเยสุ) ในอบาย ท. มีนรก
 เป็นต้น สมฺปฺราเย ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม ยทา ในกาลใด, ตํ ปาปํ
 อ.บาปนั้น ปจฺจติ ย่อมผลัดผล, อถ ในกาลนั้น โส พาลอ อ.คนพาลนั้น นิคจฺจติ
 ย่อมเข้าถึง วินฺทติ คือว่า ย่อมประสพ ปฏฺวิลภติ คือว่า ย่อมได้เฉพาะ ทุกฺขํ ซึ่งความ
 ทุกฺข” อิติ ดังนี้ (วจนสฺส) แห่งคำ “ยทา จาติ ว่า “ยทา จ” ดังนี้เป็นต้น ๑

คำว่า “ยทา จ” ดังนี้เป็นต้น ความว่า “ก็ ในกาลใด เมื่อคนพาลนั้น ที่บุคฺคลทำ
 กรรมกรณฺอย่างต่าง๑ ในกัมมฐรรณหรือว่าเสวยความทุกฺขใหญ่ในอบายทั้งหลายมีนรก
 เป็นต้นในสัมปรายภพ, บาปนั้น ย่อมผลัดผล, ในกาลนั้น คนพาลนั้น ย่อมเข้าถึงความ

ทุกข์ คือว่าย่อมนประสบทุกข์ ได้แก่ได้รับความทุกข์”

“ยथा จ” สรุปะใน อิติย ศัพท์ อาทยัตถะใน วจนสุสๆ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ “ปนศัพท์ วากยารัมภโขตกะ อสุส วิเสสณะของ พาลสุสๆ อนาทรใน กริยมานสุส และ อนุภวนตสุส กริยมานสุส กิติ อนุภวนตสุส กิติ อนาทรกิริยา ยथा กาลสัตตมี ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาใน กริยมานสุส ทิฏฐมเม วิสยาธาระใน กริยมานสุส วิวิธา วิเสสณะของ กมฺมกรณา อวุตตกัมมะใน กริยมานสุส วา สองศัพท์ ปทวิกัปปีตตะเข้า กับ ทิฏฐมเม วิวิธา กมฺมกรณา กริยมานสุส และ สมฺปฺราเย นิรยาทีสุ มหาทุกข์ อนุภวนตสุส, สมฺปฺราเย วิสยาธาระใน อนุภวนตสุส นิรยาทีสุ วิเสสณะของ อปาเยสุๆ วิสยาธาระใน อนุภวนตสุส มหาทุกข์ อวุตตกัมมะใน อนุภวนตสุส, ตํ วิเสสณะของ ปาปํๆ สุททกัตตาใน ปจฺจติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, อถ กาลสัตตมี โส วิเสสณะของ พาโลๆ สุททกัตตาใน นิคจฺจติ วินฺทติ และปฏิลภติ นิคจฺจติ กิติ วินฺทติ กิติ ปฏิลภติ กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ทุกข์ อวุตตกัมมะใน นิคจฺจติ วินฺทติ และปฏิลภติ นิคจฺจติ วิวริยะใน วินฺทติๆ วิวฺรณะและวิวริยะใน ปฏิลภติๆ วิวฺรณะ” อิติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถๆ ลิงคัตถะ ๒

๒๗. เทสनावसानะ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปฺณีสฺสุ ๒

เทสनावसानะ พหุ (ชนา) โสตาปตฺติผลาทีนึ (อริยผลานึ) ปาปฺณีสฺสุ ๒

เทสनावसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา พหุ (ชนา) อ.ชน ท. มาก ปาปฺณีสฺสุ บรรลุแล้ว (อริยผลานึ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปตฺติผลาทีนึ มีโสตาปตฺติผล เป็นต้น ๒

ในเวลาจบพระเทศนา พวกชนเป็นจำนวนมาก ต่างบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสตาปตฺติผล เป็นต้น

เทสनावसानะ กาลสัตตมีใน ปาปฺณีสฺสุ พหุ วิเสสณะของ ชนาๆ สุททกัตตาใน ปาปฺณีสฺสุ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โสตาปตฺติผลาทีนึ วิเสสณะของ อริยผลานึๆ สัมปาปฺณีสฺสุ ใน ปาปฺณีสฺสุ ๒

๒๘. อปเรน สมเยน ฐมฺมสภาย ี มหาชโน กถ ี สมฺภูจจาเปสิ “ช ีณาสวาปี มณฺเเ กามสุข ี สาทียนฺติ กาม ี เสวนฺติ, ก ี น เสวิสฺสนฺติ; น เหาเต โโกพาปรุกฺขา, น วมฺมิกา, อลฺลม ี สสร ีราเวย; ตสฺมา เาเตปิ กามสุข ี สาทียนฺติ, กาม ี เสวนฺต ีติ ๑

อปเรน สมเยน ฐมฺมสภาย ี มหาชโน กถ ี สมฺภูจจาเปสิ “ช ีณาสวาปี มณฺเเ กามสุข ี สาทียนฺติ กาม ี เสวนฺติ, ก ี น เสวิสฺสนฺติ; น ห ี เาเต (ช ีณาสวา) โโกพาปรุกฺขา (โหนฺติ), น วมฺมิกา (โหนฺติ), อลฺลม ี สสร ีรา เาเว (โหนฺติ); ตสฺมา เาเตปิ (ช ีณาสวา) กามสุข ี สาทียนฺติ, กาม ี เสวนฺต ีติ ๑

อปเรน สมเยน ในสม ี ยอื่น ี ก มหาชโน อ.มหาชน กถ ี ย ี วจาเป็ น เ็ ร็องกล่าว อิติ ว่า “ช ีณาสวาปี แม ี อ.พระช ีณาสพ ท. มณฺเเ สาทียนฺติ เห็นจะ ย ี มย ี น ี ต ี กามสุข ี ซึ่งความสุขในกาม มณฺเเ เสวนฺติ เห็นจะ ย ี มเสพ กาม ี ซึ่งกาม, น เสวิสฺสนฺติ จักไมเสพ ก ี เาะระอะไร, ห ี เาะระว่า เาเต (ช ีณาสวา) อ.พระช ีณาสพ ท. เहाँนั้ น โโกพาปรุกฺขา เป็ น ตั้ น ไม ี อันผุ (โหนฺติ) ย ี มเป็ น น หาม ี ไ้ ต ี, วมฺมิกา เป็ น จอมปลวก (โหนฺติ) ย ี มเป็ น น หาม ี ไ้ ต ี, อลฺลม ี สสร ีรา เาเว เป็ น ผุ ี มีเนื้อและ สร ีระอันสตน ี น ี เทียว (โหนฺติ) ย ี มเป็ น, ตสฺมา เาะระเหตุน ี น ี เาเตปิ (ช ีณาสวา) อ.พระช ีณาสพ ท. แม ี เहाँนั้ น สาทียนฺติ ย ี มย ี น ี ต ี กามสุข ี ซึ่งความสุขในกาม เสวนฺติ ย ี มเสพ กาม ี ซึ่งกาม” อิติ ด ี งนี้ สมฺภูจจาเปสิ ให้ตั้งช ี น ี พร ี อมแล้ ว ฐมฺมสภาย ี ในโรงเป็ น ที่ กถ ี ซึ่งธรรม ๑

ในสม ี ยอื่น ี ก มหาชนพากันสนทนาที่ธรรมสภาว่า “แม ี พระช ีณาสพท ี งหลาย เห็นจะ ย ี น ี ต ี ความสุขในกาม เห็นจะเสพกาม จักไมเสพ เาะระอะไร, เาะระว่า พระช ีณาสพ เहाँนั้ น มีไ้ ต ี เป็ น ตั้ น ไม ี ที่ผุ มีไ้ ต ี เป็ น จอมปลวก เป็ น ผุ ี มีเนื้อและสร ีระที่สตน ี น ี แลหะ, เาะระจะน ี น ี แม ี พระช ีณาสพ เहाँนั้ น ย ี มย ี น ี ต ี ความสุขในกาม ย ี มเสพกาม” ด ี งนี้

อปเรน วิเสสนะของ สมเยน ี ตติยากาลส ี ตตมีใน สมฺภูจจาเปสิ มหาชโน เหาตุก ี ตตาใน สมฺภูจจาเปสิ ี อาชยาตบต ี เหาตุก ี ตตวจาก ฐมฺมสภาย ี วิสยาธาระใน สมฺภูจจาเปสิ กถ ี การิตก ี มมะใน สมฺภูจจาเปสิ “อปีศ ี พ ี อเปกข ี ตตะเข้าก ี บ ช ีณาสวา ี สุทก ี ตตาใน สาทียนฺติ เสวนฺติ และเสวิสฺสนฺติ สาทียนฺติ ก ี ต ี เสวนฺติ ก ี ต ี เสวิสฺสนฺติ ก ี ต ี อาชยาตบต ี ตตวจาก มณฺเเ ส ี งสย ี ตตะ กามสุข ี อวุดตก ี มมะใน สาทียนฺติ กาม ี อวุดตก ี มมะใน เสวนฺติ ก ี ศ ี พ ี ปุจณ ี ตตะ นศ ี พ ี ปฏ ี เสระใน เสวิสฺสนฺติ, ห ี ศ ี พ ี เหาตุช ี ตตะ

เอเต วิเสสณะของ ขีณาสวาฯ สุทธกัตตาใน โหนฺติฯ สามบพ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
นคัพฺท ปฏฺวีเสธนัตตะ โภพาปรุกฺขา วิกตีกัตตาใน โหนฺติ, นคัพฺท ปฏฺวีเสธนัตตะ
วมมิกา วิกตีกัตตาใน โหนฺติ, เอวคัพฺท อวธารณะเข้ากัป อลฺลมัสสรีราฯ วิกตีกัตตาใน
โหนฺติ, ตสฺมา เหตุวตตะ อปีคัพฺท อเปกขัตตะเข้ากัป เอเตฯ วิเสสณะของ ขีณาสวาฯ
สุทธกัตตาใน สาทียนฺติ และ เสวนฺติ สาทียนฺติ กิตฺติ เสวนฺติ กิตฺติ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
กามสฺสุ อวุตตกัมมะใน สาทียนฺติ กามํ อวุตตกัมมะใน เสวนฺติ” อิติคัพฺท สฺรุปะใน กถํ ฯ

๒๙. สตุถา อาคนฺตุวา “กาย นฺตุถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนนาติ ปุจฺจิตฺวา,“อิมาย
นามาติ วุตฺเต, “น ภิกฺขเว ขีณาสวา กามสฺสุ สาทียนฺติ น กามํ เสวนฺติ,
ยถา หิ ปทุมปตฺเต ปตติ อุกกพินฺนุ น ลิปฺปติ น สณฺจาทิ, วินิวฺจฺจิตฺวา
ปตเตว; ยถา จ อารคฺเค สาสโป น ลิปฺปติ น สณฺจาทิ, วินิวฺจฺจิตฺวา ปตเตว;
เอวํ ขีณาสวสฺส จิตฺเต ทฺวิโรปี กาโม น ลิปฺปติ น สณฺจาทิตฺติ อณฺสฺนฺธี ฆญฺเจตฺวา
ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ พุราหฺมณวคฺเค คาถมาห

“วาริ โปกฺขรปตฺเตว
โย น ลิปฺปติ กามสฺสุ;

อารคฺเคริว สาสโป
ตมฺหํ พุริมิ พุราหฺมณนฺติ ฯ

สตุถา อาคนฺตุวา “(ตุมฺเห) กาย นฺตุ อตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนนาติ ปุจฺจิตฺวา, “(มยํ
เอตฺรหิ) อิมาย นาม (กถาย สนฺนินฺนนา อมฺห)” อิติ (วจเน เตหิ ภิกฺขุหิ) วุตฺเต, “น ภิกฺขเว
ขีณาสวา กามสฺสุ สาทียนฺติ น กามํ เสวนฺติ, ยถา หิ ปทุมปตฺเต ปตติ อุกกพินฺนุ น ลิปฺปติ
น สณฺจาทิ, วินิวฺจฺจิตฺวา ปตติ เอว; ยถา จ อารคฺเค สาสโป น ลิปฺปติ น สณฺจาทิ,
วินิวฺจฺจิตฺวา ปตติ เอว; เอวํ ขีณาสวสฺส จิตฺเต ทฺวิโรปี กาโม น ลิปฺปติ น สณฺจาทิตฺติ
(วตฺวา) อณฺสฺนฺธี ฆญฺเจตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ พุราหฺมณวคฺเค คาถํ อาห

“วาริ โปกฺขรปตฺเต (อลิปฺปนฺตํ) อิว
อารคฺเค (อลิปฺปนฺโต) อิว สาสโป
โย (ปุคฺคโล) น ลิปฺปติ กามสฺสุ;
ตํ (ปุคฺคลํ) อหํ พุริมิ พุราหฺมณนฺติ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา อาคนฺตุวา เสด็จมาแล้ว ปุจฺจิตฺวา ตรีสถามแล้ว อิติ ว่า
“ภิกฺขเว ดูก่อนภิกฺขุ ท. (ตุมฺเห) อ.เชอ ท. สนฺนินฺนนา เป็นผู้นั่งพร้อมกันแล้ว กถาย

ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว กาย ทุ อะไรหนอ อตถ ย่อมมี เอตริ ในกาลนี้” อิติ
 ดังนี้, (วจน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “(มย) อ.ข้าพระองค์ ท. (สนฺหิสนฺหา) เป็นผู้หนึ่ง
 ร่วมกันแล้ว (กถาย) ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อิมาย นาม ชื่อนี้ (อมฺห) ย่อมมี
 (เอตริ) ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขุหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูล
 แล้ว, (วตุวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ชีณาสวา อ.พระชีณาสพ ท.
 สาทิยฺหติ ย่อมยินดี กามสุขิ ซึ่งความสุขในกาม น หามิได้ เสวนฺติ ย่อมเสพ กาม
 ซึ่งกาม น หามิได้, หิ เหมือนอย่างว่า อุทกพิณฺหุ อ.หยาดแห่งน้ำ ปตติ อันทกลงไป
 แล้ว ปทุมฺปตฺเต บนใบแห่งดอกปทุม น ลิปฺปติ ย่อมไม่ติด น สณฺจติ ย่อมไม่ตั้ง
 อยู่ด้วยดี วิหวิฏฺฏตฺวา ปตติ เอว ย่อมตกกลิ้งไปแล้วนั้นเทียว ยถา จันใด, จ อนึ่ง
 สาสโป อ.เมล็ดพันธุ์ฝักกาด น ลิปฺปติ ย่อมไม่ติด น สณฺจติ ย่อมไม่ตั้งอยู่ด้วยดี
 อารคฺเค บนปลายแห่งเหล็กแหลม วิหวิฏฺฏตฺวา ปตติ เอว ย่อมตกกลิ้งไปแล้วนั้น
 เทียว ยถา จันใด, กาโม อ.กาม ทฺวิโรปิ แม้อันมีอย่างสอง น ลิปฺปติ ย่อมไม่ติด
 น สณฺจติ ย่อมไม่ตั้งอยู่ด้วยดี จิตฺเต ในจิต ชีณาสวฺสฺส ของพระชีณาสพ เอว
 จันนั้น” อิติ ดังนี้ อหฺสนฺหิ ฆฏฺฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อทรง สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ
 แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว คาถิ ซึ่งพระคาถา พุราหฺมณฺวคฺเค ในพราหมณวรรค
 อิมํ นี้ อิติ ว่า

“โย (ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด น ลิปฺปติ ย่อมไม่ติด กามฺเส
 ในกาม ท. วาริ อิว เพียงดัง อ.น้ำ อลิปฺปฺนฺโต ไม่ติดอยู่
 โปกฺขรปตฺเต บนใบแห่งดอกบัว สาสโป อิว เพียงดัง อ.เมล็ด
 พันธุ์ฝักกาด (อลิปฺปฺนฺโต) ไม่ติดอยู่ อารคฺเค บนปลายแห่ง
 เหล็กแหลม, อหิ อ.เรา พุริมิ ย่อมเรียก ตํ (ปุคฺคลํ) ซึ่งบุคคล
 นั้น พุราหฺมณํ ว่าเป็นพราหมณ์” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาเสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเป็นผู้หนึ่งประชุมพูด
 คู้กันด้วยเรื่องอะไรหนอในบัดนี้” ดังนี้, เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า “ด้วยเรื่องชื่อนี้”, จึง
 ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระชีณาสพทั้งหลาย มิได้ยินดีความสุขในกาม มิได้เสพ
 กาม, เหมือนอย่างที่ยหยาดน้ำที่ตกลงบนใบบัว ย่อมไม่ติด ย่อมไม่ตั้งอยู่ด้วยดี ย่อมกลิ้ง
 ตกลงไปนั้นแหละ จันใด, อนึ่ง เมล็ดพันธุ์ฝักกาด ย่อมไม่ติด ย่อมไม่ตั้งอยู่ด้วยดีบน
 ปลายเหล็กแหลม ย่อมกลิ้งตกลงไปนั้นแหละ จันใด, กามแม้มี ๒ อย่าง ย่อมไม่ติด

ย่อมไม่ตั้งอยู่ด้วยดีในจิตของพระชีณาสพ ฉะนั้น” ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดง
ธรรม ตรัสพระคาถาในพราหมณวรรคนี้ว่า

“บุคคลใด ย่อมไม่ติดในกามทั้งหลาย เหมือนน้ำไม่ติดอยู่บนใบ
บัว เหมือนเมล็ดพันธุ์ฝักกาดไม่ติดอยู่บนปลายเหล็กแหลม,
เราเรียกบุคคลนั้นว่าเป็นพราหมณ์” ดังนี้

สตถา สุทธกัตตาใน อาหะ อาชยาตบทกัตตุวจาก อาคนตุวา ปุพพกาลกิริยาใน
ปุจจิตฺวา “ภิกฺขเว อาลปนะ ตุมเห สุทธกัตตาใน อตฺถ อาชยาตบทกัตตุวจาก กาย
วิเสสเนของ กถาย นคฺคิพฺท ปุจจันตถะ เอตฺรหิ กาลสํตตมึใน อตฺถ กถาย ภาวะใน
สนฺนินฺนนาฯ วิกตีกัตตาใน อตฺถ” อิติคฺคิพฺท อากาเรใน ปุจจิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน
วตฺวา, “มยฺ สุทธกัตตาใน อมฺหะ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอตฺรหิ กาลสํตตมึใน อมฺห
นามคฺคิพฺท สํญญาโชตกะเข้ากับ อิมายฯ วิเสสเนของ กถายฯ ภาวะใน สนฺนินฺนนาฯ
วิกตีกัตตาใน อมฺห” อิติคฺคิพฺท สฺรฺปะใน วจเนฯ ลักขणेใน วุตฺเตฯ ลักขณกิริยา เตหิ
วิเสสเนของ ภิกฺขุหิฯ อนภิตกัตตาใน วุตฺเต, “ภิกฺขเว อาลปนะ ชีณาสวา สุทธกัตตา
ใน สาทิยนฺติ และเสวนฺติ สาทิยนฺติ กิตี เสวนฺติ กิตี อาชยาตบทกัตตุวจาก นคฺคิพฺท
ปฏฺธิเสธนฺตถะ กามสุขํ อวุตตกัมมะใน สาทิยนฺติ นคฺคิพฺท ปฏฺธิเสธนฺตถะ กามํ อวุตต-
กัมมะใน เสวนฺติ, หิคฺคิพฺท ตปฺปาฏฺฐิกรณโชตกะ ปตฺติ วิเสสเนของ อุกกพินฺนุฯ สุทธ-
กัตตาใน ลิปปติ สณฺจาทิ และปตฺติ ลิปปติ กิตี สณฺจาทิ กิตี ปตฺติ กิตี อาชยาตบท
กัตตุวจาก ยถา อุปฺมาโชตกะ ปทุมปตฺเต วิสยาธาระใน ปตฺติ น สองคฺคิพฺท ปฏฺธิเสธะใน
ลิปปติ และ สณฺจาทิ วินิฏฺฐเวตฺวา สมานกาลกิริยาใน ปตฺติ เอวคฺคิพฺท อวชารณะเข้ากับ
ปตฺติ, จคฺคิพฺท สัมปิณฑนฺตถะ สาสโป สุทธกัตตาใน ลิปปติ สณฺจาทิ และปตฺติ ลิปปติ
กิตี สณฺจาทิ กิตี ปตฺติ กิตี อาชยาตบทกัตตุวจาก ยถา อุปฺมาโชตกะ อารคฺเค
วิสยาธาระใน ลิปปติ และสณฺจาทิ น สองคฺคิพฺท ปฏฺธิเสธะใน ลิปปติ และ สณฺจาทิ
วินิฏฺฐเวตฺวา สมานกาลกิริยาใน ปตฺติ เอวคฺคิพฺท อวชารณะเข้ากับ ปตฺติ, อปีคฺคิพฺท
อเปกขัตถะเข้ากับ ทฺวิโรฯ วิเสสเนของ กามิฯ สุทธกัตตาใน ลิปปติ และ สณฺจาทิ
ลิปปติ กิตี สณฺจาทิ กิตี อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวํ อุปฺเมยโยโชตกะ ชีณาสวสฺส
สามีสัมพันธะใน จิตฺเตฯ วิสยาธาระใน ลิปปติ และ สณฺจาทิ น สองคฺคิพฺท ปฏฺธิเสธะใน
ลิปปติ และ สณฺจาทิ” อิติคฺคิพฺท อากาเรใน วตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ฆเวตฺวา อนุสนธิ
อวุตตกัมมะใน ฆเวตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน เทเสนฺโต ฌมฺมํ อวุตตกัมมะใน

เทเสนโต ๆ อัมภันตกริยาของ สตถา อิม วิเสสณะของ คากั พุราหุมนวคเค
ภินนาชาระใน คากั ๆ อวุตตกัมมะใน อาห

“โย วิเสสณะของ ปุคคโล ๆ สุธกัตตทาใน ลิปปติ ๆ อาชยาตบห
กัตตวาจก วาริ อุปมาลึงคัตถะ โปกุชรปตเต วิสยาชาระใน
อลิปปนุต ๆ วิเสสณะของ วาริ อิวคัพท อุปมาชิตกะเข้ากับ วาริ
โปกุชรปตเต อलिปปนุต, อารคเค วิสยาชาระใน อलिปปนุโต ๆ
วิเสสณะของ สาสโป ๆ อุปมาลึงคัตถะ อิวคัพท อุปมาชิตกะ
เข้ากับ อารคเค อलिปปนุโต สาสโป, นคัพท ปฏิสะระใน ลิปปติ
กาเมสุ วิสยาชาระใน ลิปปติ, อห สุธกัตตทาใน พุรัมมิ ๆ อาชยาต-
บหกัตตวาจก ต วิเสสณะของ ปุคคล ๆ อวุตตกัมมะใน พุรัมมิ
พุราหุมน สัมภาวนาใน พุรัมมิ” อิติคัพท สรุปะใน อิม คากั ๕

๓๐. อิมิสสา อตุโถ พุราหุมนวคเคเยว อาวิภวิสสตี ๕

อิมิสสา (คากาย) อตุโถ พุราหุมนวคเค เอว อาวิภวิสสตี ๕

อตุโถ อ.เน้อความ **อิมิสสา (คากาย)** แห่งพระคากานี้ **อาวิภวิสสตี** จักมีแจ่ง
พุราหุมนวคเค เอว ในพราหุมนวรรคนั้นเทียว ๕

เน้อความของพระคากานี้ จักมีอย่างแจ่มแจ่งในพราหุมนวรรคนั้นแหละ

อตุโถ สุธกัตตทาใน อาวิภวิสสตี ๆ อาชยาตบหกัตตวาจก อิมิสสา วิเสสณะของ
คากาย ๆ สามีสัมพันธะใน อตุโถ เอวคัพท อวชาระเข้ากับ พุราหุมนวคเค ๆ
วิสยาชาระใน อาวิภวิสสตี ๕

๓๑. สตถา ปน ราชาน ปเสนทโกสล ปกุโกสาเปตวา “มหाराช อิมสมิ สาสเน ยเถว
กุลปุตตา เอว กุลชิตโรปี มหนต ฆาตคณญจ โภคกชนชญจ ปหาย ปพพชิตวา
อธญเเว วิหรนติ, ตา อธญเเว วิหรมานา รากรดตตา ปาปปคคลา โอมานาติมาน-
วเสน วิเหเรนติปี พุรัมมิจริยนุตรายปี ปาเปนติ; ตสุม่า ภิกขุณีสงฆสมุส อนโตนคเร
วสนญจัน กาคู วฏฐตีติ ๕

สตถา ปน (ปุคฺคัล) ราชานํ ปเสนทโกสลํ ปกุโกสาเปตวา (อาห) “มหाराช อิมสฺมึ สาสเน
 ยถา เอว กุลปฺตฺตา (มหนฺตํ ฌาติคณฺ ฌ โภคกฺขนฺธํ ฌ ปหาย ปพฺพชิตฺวา อรณฺเณ วิหรนฺติ),
 เอวํ (อิมสฺมึ สาสเน) กุลธิตโรปิ มหนฺตํ ฌาติคณฺ ฌ โภคกฺขนฺธํ ฌ ปหาย ปพฺพชิตฺวา อรณฺเณ
 วิหรนฺติ, ตา (กุลธิตโร) อรณฺเณ วิหรมาณา รากฺรตฺตา ปาปปุคฺคลา โอมานาติมานวเสน
 วิเหเจนฺติปิ (ตา กุลธิตโร อรณฺเณ วิหรมาณา) พุรุมฺจริยนฺตรายํปิ ปาเปนฺติ; ตสฺมา (ตยา)
 ภิกฺขุณีสงฺฆสฺส อนฺโตนคฺเร วสนฺนฺจานํ กาทํ วฏฺฏตีติ ฯ

ปน ก็ สตถา อ.พระศาสดา (ปุคฺคัล) ทรงยังบุคคล ปกุโกสาเปตวา ให้กราบทูลแล้ว
 ราชานํ ซึ่งพระราชชา ปเสนทโกสลํ พระนามว่าปเสนทโกสล (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า
 “มหाराช ดูก่อนมหาบพิตร กุลปฺตฺตา อ.กุลบุตร ท. อิมสฺมึ สาสเน ในศาสนานี้
 (ปหาย) ละแล้ว (ฌาติคณฺ) ซึ่งหมู่แห่งญาติ (มหนฺตํ) อันใหญ่ (ฌ) ด้วย
 (โภคกฺขนฺธํ) ซึ่งกองแห่งโภคะ (มหนฺตํ) อันใหญ่ (ฌ) ด้วย (ปพฺพชิตฺวา) บวชแล้ว
 (วิหรนฺติ) ย่อมอยู่ (อรณฺเณ) ในป่า ยถา เอว ฉั้นไฉนนั้นเทียว, กุลธิตโรปิ แม้
 อ.กุลธิตา ท. (อิมสฺมึ สาสเน) ในศาสนานี้ ปหาย ละแล้ว ฌาติคณฺ ซึ่งหมู่แห่งญาติ
 มหนฺตํ อันใหญ่ ฌ ด้วย โภคกฺขนฺธํ ซึ่งกองแห่งโภคะ (มหนฺตํ) อันใหญ่ ฌ ด้วย
 ปพฺพชิตฺวา บวชแล้ว วิหรนฺติ ย่อมอยู่ อรณฺเณ ในป่า เอวํ ฉั้นนั้น, ปาปปุคฺคลา
 อ.บุคคลผู้ชั่ว ท. รากฺรตฺตา ผู้กำหนดแล้วเพราะราคะ วิเหเจนฺติปิ ย่อมเบียดเบียน
 ตา (กุลธิตโร) ซึ่งกุลธิตา ท. เหล่านั้น วิหรมาณา ผู้อยู่อาศัย อรณฺเณ ในป่า
 โอมานาติมานวเสน ด้วยสามารถแห่งการดูหมิ่นและการดูแคลนบ้าง (ตา กุลธิตโร)
 ยังกุลธิตา ท. เหล่านั้น วิหรมาณา ผู้อยู่อาศัย อรณฺเณ ในป่า ปาเปนฺติ ย่อมให้ถึง
 พุรุมฺจริยนฺตรายํปิ ซึ่งอันตรายแห่งพรหมจรรย์ บ้าง, ตสฺมา เพราะเหตุนั้น (ตยา)
 ภิกฺขุณีสงฺฆสฺส อนฺโตนคฺเร วสนฺนฺจานํ กาทํ อ.อัน- อันพระองค์ -ทรงกระทำ ซึ่งที่
 เป็นที่อยู่ ในภายในแห่งพระนคร แก่หมู่แห่งภิกษุณี วฏฺฏตีติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ ฯ

ก็ พระศาสดาทรงใช้ให้บุคคลไปทูลเชิญพระเจ้าปเสนทโกสล ตรัสว่า “ดูก่อนมหาบพิตร
 พวกกุลบุตรในศาสนานี้ ละหมู่ญาติหมู่ใหญ่และกองโภคทรัพย์กองใหญ่ บวชแล้วอยู่
 ในป่า ฉั้นไฉนนั้นเทียว, แม้พวกกุลธิตาในศาสนานี้ ก็ละหมู่ญาติหมู่ใหญ่และกอง
 โภคทรัพย์กองใหญ่ บวชอยู่ในป่า ฉั้นนั้นเหมือนกัน, พวกบุคคลผู้ชั่ว กำหนดเพราะ
 ราคะ เบียดเบียนพวกกุลธิตาเหล่านั้น ผู้อยู่ในป่า ด้วยสามารถการดูหมิ่นและดูแคลน

บ้าง ทำให้พวกกุลธิดาเหล่านั้น ผู้อยู่ในป่า ถึงอันตรายแห่งพรหมจรรย์ บ้าง, เพราะ ฉะนั้น การที่พระองค์สร้างที่อยู่ในภายในพระนครเพื่ออภิภษุณีสงฆ์ ย่อมควร” ดังนี้

ปน วากยารัมภโชตกะ สตุถา สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยاتبทกัตตฺวจาก ปุคฺคล์ การิตกัมมะใน ปกฺโกสาเปตฺวา ราชานํ อวุตตกัมมะใน ปกฺโกสาเปตฺวา ปเสนทิกอสลั สัณฺญาวิเสสณะของ ราชานํ ปกฺโกสาเปตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “มหाराช อาลปนะ กุลปุตฺตา สุทธกัตตาใน วิหรนฺติฯ อาชยاتبทกัตตฺวจาก อิมสฺมี วิเสสณะของ สาสนเ ภินนาราระใน กุลปุตฺตา เอวคัप्พํ อวธารณะเข้ากับ ยถาฯ อุปมาโชตกะ มหนฺตํ วิเสสณะของ ฌาติคณฺ และ โภคกฺขนฺธํ ฌาติคณฺ กัถิ โภคกฺขนฺธํ กัถิ อวุตต- กัมมะใน ปหาย จ สองคัप्พํ ปทสมฺมุจยัตถะเข้ากับ ฌาติคณฺ และ โภคกฺขนฺธํ ปหาย ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิหรนฺติ อรณฺเณ วิสยาธาระใน วิหรนฺติ, อปีคัप्พํ อเปกขัตถะเข้ากับ กุลธิตโรฯ สุทธกัตตาใน วิหรนฺติฯ อาชยاتبท กัตตฺวจาก เอวํ อุปเมยยโชตกะ อิมสฺมี วิเสสณะของ สาสนเฯ ภินนาราระใน กุลธิตโร มหนฺตํ วิเสสณะของ ฌาติคณฺ และ โภคกฺขนฺธํ ฌาติคณฺ กัถิ โภคกฺขนฺธํ กัถิ อวุตต- กัมมะใน ปหาย จ สองคัप्พํ ปทสมฺมุจยัตถะเข้ากับ ฌาติคณฺ และ โภคกฺขนฺธํ ปหาย ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิหรนฺติ อรณฺเณ วิสยาธาระใน วิหรนฺติ, ราชเรตฺตา วิเสสณะของ ปาปปุคฺคลาฯ สุทธกัตตาใน วิเหเจนฺติ และเหตุกัตตา ใน ปาเปนฺติ วิเหเจนฺติ อาชยاتبทกัตตฺวจาก ปาเปนฺติ อาชยاتبทเหตุกัตตฺวจาก ตา วิเสสณะของ กุลธิตโรฯ อวุตตกัมมะใน วิเหเจนฺติ อรณฺเณ วิสยาธาระใน วิหรมาฯ วิเสสณะของ กุลธิตโร โอมานาติมานวเสน ตติยาวิเสสณะใน วิเหเจนฺติ อปีคัप्พํ อเปกขัตถะเข้ากับ วิเหเจนฺติ ตา วิเสสณะของ กุลธิตโรฯ การิตกัมมะใน ปาเปนฺติ อรณฺเณ วิสยาธาระใน วิหรมาฯ วิเสสณะของ กุลธิตโร อปีคัप्พํ อเปกขัตถะเข้ากับ พุรหมฺจริยนฺตรายํฯ สัมปาปฺุณียกัมมะใน ปาเปนฺติ, ตสฺมา เหตุวัตถะ กาคูํ ตุมถกัตตาใน วฏฺฏกฺติฯ อาชยاتبทกัตตฺวจาก ตยา อนภิตกัตตาใน กาคูํ ภิกฺขุณีสงฺฆสฺส สัมปทานใน กาคูํ อนฺโตนคเร วิสยาธาระใน กาคูํ วสนนฺฎจานํ อวุตตกัมมะใน กาคูํ” อิติคัप्พํ อาการะใน อาห ฯ

๓๒. ราชานํ “สาธฺฐติ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา นคฺรสฺส เอกปสฺเส ภิกฺขุณีสงฺฆสฺส วสนนฺฎจานํ การเสิ ฯ

ราชานํ “สาธฺฐติ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา (ปุคฺคล์) นคฺรสฺส เอกปสฺเส ภิกฺขุณีสงฺฆสฺส วสนนฺฎจานํ การเสิ ฯ

ราชา อ.พระราชชา สมปฏิภุจฉิตวา ทรงรับพร้อมแล้ว อิติ ว่า “สาธุ อ.ดีละ” อิติ ดังนี้ (บุคคล) ทรงยังบุคคล กาเรสิ ให้กระทำแล้ว วสนภูจ้าน ซึ่งที่เป็นที่อยู่ ภิกษุณีสงฆสสุส แก่หมู่แห่งภิกษุณี เอกปสุเส ฌ ที่ข้างหนึ่ง นครสสุส แห่งพระนคร ฯ พระราชาทรงรับว่า “ดีละ” แล้วรับสั่งให้บุคคลช่วยสร้างที่อยู่เพื่อภิกษุณีสงฆ์ ฌ ที่ข้างหนึ่ง แห่งพระนคร

ราชา เหตุกัตตาใน กาเรสิฯ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจก “สาธุ สัมปฏิภุจฉิตตลึงคัตตะ” อิตติศัพท์ อาการะใน สมปฏิภุจฉิตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน กาเรสิ บุคคล การิตกัมมะใน กาเรสิ นครสสุส สามีสัมพันธะใน เอกปสุเสฯ วิสยาธาระใน กาเรสิ ภิกษุณีสงฆสสุส สัมปทานใน กาเรสิ วสนภูจ้าน อวุตตกัมมะใน กาเรสิ ฯ

๓๓. ตโต ปฏุจาย ภิกษุณีโย อนุโตคาเมเยว วสนติ ฯ

ตโต (กาลโต) ปฏุจาย ภิกษุณีโย อนุโตคาเม เอว วสนติ ฯ

ภิกษุณีโย อ.ภิกษุณี ท. วสนติ ย่อมอยู่ อนุโตคาเม เอว ในภายในแห่งหมู่บ้านนั้นเทียว ปฏุจาย จำเดิม ตโต (กาลโต) แต่กาลนั้น ฯ

จำเดิมแต่นั้นมา พวกภิกษุณีย่อมอยู่ในภายในหมู่บ้านเท่านั้น

ภิกษุณีโย สุททกัตตาใน วสนติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก ตโต วิเสสณะของ กาลโตฯ อปาทานใน ปฏุจายฯ กิริยาวิเสสณะใน วสนติ เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ อนุโตคาเมฯ วิสยาธาระใน วสนติ ฯ

อุปลลวณฺณาเถรีวตฺถุ ฯ

อุปลลวณฺณาเถรีวตฺถุ (นิฎฺฐิตํ) ฯ

อุปลลวณฺณาเถรีวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระอุบลวรรณาผู้เถรี (นิฎฐิต) จบแล้ว ฯ

อุปลลวณฺณาเถรีวตฺถุ สุททกัตตาใน นิฎฐิตํฯ กิตบทกัตตวาจก ฯ

จบเรื่องพระอุบลวรรณาเถรี

วิเคราะห์ศัพท์กิตก์-สมาส-ตัทธิต

อุปลลวณณาเถรีวตถุ

เป็นนัจฉฐิต์ปฐิสสมาส โดยมิวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. อุปลลวณณา จ ส่า เถรี จาติ อุปลลวณณาเถรี. (อุปลลวณณา + เถรี) วิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส

อุปลลวณณา จ อ.ชื่อว่าอุปลลวณณาด้วย ส่า อ.ชื่อว่าอุปลลวณณานั้น เถรี จ เป็นพระเถรีด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อุปลลวณณาเถรี ชื่อว่าอุปลลวณณาเถรี. (พระอุปลลวณณาผู้เถรี, พระอุปลลวณณาเถรี)

๒. อุปลลวณณาเถรียา วตถุ อุปลลวณณาเถรีวตถุ. (อุปลลวณณาเถรี + วตถุ) นัจฉฐิต์ปฐิสสมาส วตถุ อ.เรื่อง อุปลลวณณาเถรียา แห่งพระอุปลลวณณาผู้เถรี อุปลลวณณาเถรีวตถุ ชื่อว่า อุปลลวณณาเถรีวตถุ. (เรื่องพระอุปลลวณณาเถรี)

ปทุมุตตรพทุโธ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มิวิเคราะห์ว่า

ปทุมุตตรโร จ โส พทุโธ จาติ ปทุมุตตรพทุโธ. (ปทุมุตตร + พทุโธ)

ปทุมุตตรโร จ อ.พระนามว่าปทุมุตตรด้วย โส อ.พระนามว่าปทุมุตตรนั้น พทุโธ จ เป็นพระพทุธเจ้า ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปทุมุตตรพทุโธ ชื่อว่าปทุมุตตรพทุโธ. (พระพทุธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตร)

กปปสตสทสส์

เป็นนัจฉฐิต์ปฐิสสมาส มิวิเคราะห์ว่า

กปปานิ สตสทสส์ กปปสตสทสส์. (กปป + สตสทสส์)

สตสทสส์ อ.แสน กปปานิ แห่งกัป ท. กปปสตสทสส์ ชื่อว่ากปปสตสทสส์. (แสนกัป)

พทุธูปปาโท

เป็นนัจฉฐิต์ปฐิสสมาส มิวิเคราะห์ว่า

พทุธสส์ อุปปาโท พทุธูปปาโท. (พทุธ + อุปปาโท)

อุปปาโท อ.การเสด็จอุบัติขึ้น พทุธสส์ แห่งพระพทุธเจ้า พทุธูปปาโท ชื่อว่าพทุธูปปาโท. (การเสด็จอุบัติขึ้นแห่งพระพทุธเจ้า)

นึลุปปลคพภสฆมานวณณตนา

เป็นภาวตัทธิต มิวีเคราะห้ดั่งนี้

๑. นึลนบจ ตํ อุปลนบจนาตึ นึลนปลํ. (นึล + อุปล) วิเสสนบพทกัหมฆารยสฆมาส
นึล จ อ.เชียวต้วย ตํ อ.เชียวนััน อุปล จ เป็นอุปลต้วย อิติ เพราะเหตุนััน นึลนปลํ
ชั้ชื่อว่านึลนปล. (อุปลเชียว)
๒. นึลนปลสส คพโก นึลนปลคพโก. (นึลนปล + คพ) ฌฎฐิตปปริสสฆมาส
คพโก อ.ทอง นึลนปลสส ฆางอุปลเชียว นึลนปลคพโก ชั้ชื่อว่านึลนปลคพ. (ทองฆางอุปลเชียว)
๓. นึลนปลคพภน สฆานอ นึลนปลคพภสฆมานอ, วณณอ. (นึลนปลคพ + สฆาน) ตตึยาดัปปริส
สฆาส
(วณณอ) อ.สึ สฆานอ อ้นเสมอ นึลนปลคพภน ต้วยทองฆางอุปลเชียว นึลนปลคพภสฆานอ
ชั้ชื่อว่านึลนปลคพภสฆาน (อ้นเสมอต้วยทองฆางอุปลเชียว), ใดแกสึ.
๔. นึลนปลคพภสฆานอ วณณอ ยสส่าตึ นึลนปลคพภสฆานวณณนา, ทาริกา. (นึลนปลคพภสฆาน
+ วณณ) ฌฎฐิตวิปทตลยนาธิกรณพทพิทิสฆาส
วณณอ อ.สึ นึลนปลคพภสฆานอ อ้นเสมอต้วยทองฆางอุปลเชียว ยสส่า (ทาริกาย) ฆางเด็ก
ทอึงไต (อตติ) มีอู๋ อิติ เพราะเหตุนััน (ส่า ทาริกา) อ.เด็กทอึงนััน นึลนปลคพภสฆานวณณนา ชั้ชื่อว่า
นึลนปลคพภสฆานวณณนา (ผู้มีสิ้อ้นเสมอต้วยทองฆางอุปลเชียว), ใดแกเด็กทอึง.
๕. นึลนปลคพภสฆานวณณาย ภาโว นึลนปลคพภสฆานวณณตนา. (นึลนปลคพภสฆานวณณนา + ตา
ปจจัย) ภาวตัทธิต
ภาโว อ.ความเป็น นึลนปลคพภสฆานวณณาย (ทาริกาย) ฆางเด็กทอึง ผู้มีสิ้อ้นเสมอต้วยทอง
ฆางอุปลเชียว นึลนปลคพภสฆานวณณตนา ชั้ชื่อว่านึลนปลคพภสฆานวณณตนา. (ความที่เด็กทอึงมีสิ้อ้นเสมอต้วย
ทองฆางอุปลเชียว)

วยปตตกาโล

เป็นวิเสสนบพทกัหมฆารยสฆมาส โดยมิทตึยาดัปปริสสฆาสอู๋ภายใน มิวีเคราะห้ดั่งนี้

๑. วย ปตโต วยปตโต, กาโล. (วย + ปตต) ทตึยาดัปปริสสฆมาส
(กาโล) อ.กาล ปตโต เป็นที่ตึถึงแล้ว วย ชั้จวัย วยปตโต ชั้ชื่อว่าวยปตต (ผู้ตึถึงแล้วชั้จวัย),
ใดแกกาล.

๒. วยปุตโต จ โส กาลิ จาติ วยปุตตกาลิ. (วยปุตต + กาล) วิเสสนบุพพทกัมมธารย
สมาส

วยปุตโต จ อ.เป็นที่ถึงแล้วซึ่งวัยด้วย โส อ.เป็นที่ถึงแล้วซึ่งวัยนั้น กาลิ จ เป็นกาลด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ วยปุตตกาลิ ชื่อว่าวยปุตตกาล. (กาลเป็นที่ถึงวัย)

สกสขมพุทโ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สกโล จ โส ขมพุทโ จาติ สกสขมพุทโ. (สกส + ขมพุทโ) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

สกโล จ อ.ทั้งสิ้นด้วย โส อ.ทั้งสิ้นนั้น ขมพุทโ จ เป็นขมพุทโด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สกส-
ขมพุทโ ชื่อว่าสกสขมพุทโ. (ขมพุทโทั้งสิ้น)

อปปทินนโต, โกจิ

เป็นนินบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น ปทินนโต อปปทินนโต, โกจิ. (น + ปทินนโต)

(โกจิ) อ.ใครๆ ปทินนโต ส่งไปอยู่ น ทาไม้ได้ อปปทินนโต ชื่อว่าอปปทินนโต (ไม่ส่งไปอยู่), ได้แก่
ใครๆ.

ปจฉิมภวีกตต

เป็นภาวตตทิต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปจฉา ภโว ปจฉโม, ภโว. (ปจฉา + อิมปัจจย) สังสัฎฐาทิอเนกัตถตตทิต

(ภโว) อ.ภพ ภโว อันมี ปจฉา ในภายหลัง ปจฉโม ชื่อว่าปจฉิม (อันมีในภายหลัง, สุตท้าย),
ได้แก่ภพ.

๒. ปจฉโม จ โส ภโว จาติ ปจฉิมภโว. (ปจฉิม + ภว) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

ปจฉโม จ อ.อันมีในภายหลังด้วย โส อ.อันมีในภายหลังนั้น ภโว จ เป็นภพด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ปจฉิมภโว ชื่อว่าปจฉิมภว. (ภพอันมีในภายหลัง)

๓. ปจฉิมภโว อสสา อตตีติ ปจฉิมภวิกา, ทาริกา. (ปจฉิมภว + อิกปัจจย) อัสสัตติตตทิต

ปจฉิมภโว อ.ภพอันมีในภายหลัง อสสา (ทาริกาย) แห่งเด็กหญิงนั้น อตตี มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ (สา ทาริกา) อ.เด็กหญิงนั้น ปจฉิมภวิกา ชื่อว่าปจฉิมภวิกา (ผู้มีภพอันมีในภายหลัง), ได้แก่เด็กหญิง.

๔. ปจฺฉิมภวีกาย ภาโว ปจฺฉิมภวีกตฺต. (ปจฺฉิมภวีกา + ตตฺตฺจฺจย) ภาวตฺตทิต

ภาโว อ.ความเป็น ปจฺฉิมภวีกาย (ทวีกาย) แห่งเด็กหญิง ผู้มีภพอันมีในภายหลัง ปจฺฉิม-
ภวีกตฺต ชื่อว่าปจฺฉิมภวีกตฺต. (ความที่เด็กหญิงเป็นผู้มีภพอันมีในภายหลัง)

อาลิตตตปากเตล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส และสมาทวาทิกุสฺมาสอยู่
ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. ปากญจ ตฺ เตลญจาทิ ปากเตล. (ปาก + เตล) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส

ปากํ จ อ.อันบุคคลพึงหุงด้วย ตฺ อ.อันบุคคลพหุงนั้น เตลํ จ เป็นน้ำมันด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ปากเตล ชื่อว่าปากเตล. (น้ำมันที่บุคคลพึงหุง)

๒. สตฺ ปากเตล สตฺปากเตล. (สตฺ + ปากเตล) สมาทวาทิกุสฺมาส

ปากเตลํ อ.น้ำมันอันบุคคลพึงหุง สตฺ ร้อยครั้ง สตฺปากเตล ชื่อว่าสตฺปากเตล. (น้ำมันที่บุคคล
พึงหุงร้อยครั้ง)

๓. อาลิตตตญจ ตฺ สตฺปากเตลญจาทิ อาลิตตตตปากเตล. (อาลิตต + สตฺปากเตล) วิเสสน-
บุพพบทกัมมธารยสฺมาส

อาลิตตํ จ อ.อันบุคคลรดแล้วด้วย ตฺ อ.อันบุคคลรดแล้วนั้น สตฺปากเตลํ จ เป็นน้ำมันอัน
บุคคลพึงหุงร้อยครั้งด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อาลิตตตตปากเตล ชื่อว่าอาลิตตตตปากเตล. (น้ำมันที่บุคคล
ร้อยครั้งที่บุคคลรดแล้ว)

ภิกฺขุญฺปสฺสโย

เป็นฉฺฉฐิตฺตปฺปุริสสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ภิกฺขุญฺนิ อฺปสฺสโย ภิกฺขุญฺปสฺสโย. (ภิกฺขุญฺ + อฺปสฺสย)

อฺปสฺสโย อ.ที่พำนัก ภิกฺขุญฺนิ แห่งภิกฺขุณี ท. ภิกฺขุญฺปสฺสโย ชื่อว่าภิกฺขุญฺปสฺสโย. (ที่พำนักของภิกฺขุณี)

อจิริปฺพพชิตา, ภิกฺขุณี

เป็นทฺตยิตฺตปฺปุริสสฺมาส โดยมีนินิบาดบุพพบทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. น จิริ อจิริ, ปพพชิตา ภิกฺขุณี. (น + จิริ) นินิบาดบุพพบทกัมมธารยสฺมาส

(ภิกฺขุณี) อ.ภิกฺขุณี (ปพพชิตา) ผู้บวชแล้ว จิริ ลิ่นกาลนาน น ทาไมได้ อจิริ ชื่อว่าอจิริ

(สิ้นกาลไม่นาน), ได้แก่ภิกษุณี ผู้บวชแล้ว.

๒. อจิริ์ ปพพชิตา อจิริ์ปปพพชิตา, ภิกษุณี. (อจิริ์ + ปพพชิตา) ทูติยัตปปริสสมาส
(ภิกษุณี) อ.ภิกษุณี ปพพชิตา ผู้บวชแล้ว อจิริ์ สิ้นกาลไม่นาน อจิริ์ปปพพชิตา ชื่อว่าอจิริ์-
ปปพพชิตา (ผู้บวชไม่นาน), ได้แก่ภิกษุณี.

อุโปสถาคารี

เป็นนัฎฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุโปสถสส อาคารี อุโปสถาคารี. (อุโปสถ + อาคาร)

อาคารี อ.โรง อุโปสถสส แห่งอุโบสถ อุโปสถาคารี ชื่อว่าอุโปสถาคาร. (โรงอุโบสถ)

ตาลวารี

เป็นนัฎฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตาลสส วารี ตาลวารี. (ตาล + วาร)

วารี อ.วาระ ตาลสส แห่งลูกตาล ตาลวารี ชื่อว่าตาลวาร. (วาระแห่งลูกตาล)

ทีปสิขา

เป็นนัฎฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทีปสส สิขา ทีปสิขา. (ทีป + สิขา)

สิขา อ.เปลว ทีปสส แห่งประทีป ทีปสิขา ชื่อว่าทีปสิขา. (เปลวประทีป)

เตโชกสิณารมณ, ฌาน

เป็นนัฎฐิตวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เตโชกสิณ อารมณ ยสสาติ เตโชกสิณารมณ, ฌาน. (เตโชกสิณ + อารมณ)

เตโชกสิณ อ.เตโชกสิณ อารมณ เป็นอารมณ ยสส (ฌานสส) แห่งฌานใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ
เพราะเหตุนั้น (ตํ ฌาน) อ.ฌานนั้น เตโชกสิณารมณ ชื่อว่าเตโชกสิณารมณ (มีเตโชกสิณเป็นอารมณ),
ได้แก่ฌาน.

ชนบทจาริกโก

เป็นลัตตมัตตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ชนบท จาริกโก ชนบทจาริกโก. (ชนบท + จาริก)

จาริกโก อ.ที่จาริก ชนบท ในชนบท ชนบทจาริกโก ชื่อว่าชนบทจาริก. (ที่จาริกในชนบท)

อรณณวาโส

เป็นลัตตมัตตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อรณณ เว วาโส อรณณวาโส. (อรณณ + วาโส)

วาโส อ.การอยู่ อรณณ ในป่า อรณณวาโส ชื่อว่าอรณณวาโส. (การอยู่ในป่า)

อุปปฏิกิจโต, อรณณวาโส

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น ปฏิกิจโต อุปปฏิกิจโต, อรณณวาโส. (น + ปฏิกิจโต)

(อรณณวาโส) อ.การอยู่ในป่า (ภควตา) ปฏิกิจโต อันอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงห้ามแล้ว
น ทาไมได้ อุปปฏิกิจโต ชื่อว่าอุปปฏิกิจโต (ไม่ถูกห้ามแล้ว), ได้แก่การอยู่ในป่า.

มาตุลปุตโต

เป็นลัตตมัตตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

มาตุลลัส ปุตโต มาตุลปุตโต. (มาตุล + ปุตโต)

ปุตโต อ.บุตร มาตุลลัส แห่งลุง มาตุลปุตโต ชื่อว่ามาตุลปุตโต. (บุตรของลุง)

คิติกาล

เป็นลัตตมัตตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

คิทิลล กาล คิติกาล. (คิที + กาล)

กาล อ.กาล คิทิลล (อตุตโน) แห่งตน เป็นคฤหัสถ์ คิติกาล ชื่อว่าคิติกาล. (กาลแห่งตนเป็น
คฤหัสถ์)

ปฏิพทจติโต, นนุโท

เป็นนัจฉฐีทวีปทตลยาธิกรณพทพพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า

ปฏิพทจติโต ยสสาติ ปฏิพทจติโต, นนุโท. (ปฏิพท + จิตต)

จิตต อ.จิต ปฏิพทจติโต เนื่องเฉพาะแล้ว ยสสา (นนุทส) ของมาณพชื่อนันนทเทไต (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส นนุโท) อ.มาณพชื่อนันนทเทไต ปฏิพทจติโต ชื่อว่าปฏิพทจติโต (ผู้มีจิตปฏิพทจติโตแล้ว), ได้แก่นันนทมาณพ.

อาคตภาโว

เป็นนัจฉฐีตปปริสสาส มีวิเคราะหว่า

อาคตยา ภาโว อาคตภาโว. (อาคตา + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น อาคตยา (เถรียา) แห่งพระเถรี ผู้มาแล้ว อาคตภาโว ชื่อว่าอาคตภาว. (ความที่พระเถรีเป็นผู้มาแล้ว)

นลินนมตดา, เถรี

เป็นนัจฉฐีทวีปทตลยาธิกรณพทพพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า

นลินนมตดา ยสสาติ นลินนมตดา, เถรี. (นลินนม + มตดา)

นลินนมตดา อ.การนึ่ง มตดา เป็นประมาณ ยสสา (เถรียา) แห่งพระเถรีไต (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (สา เถรี) อ.พระเถรีนั้น นลินนมตดา ชื่อว่านลินนมตดา (ผู้มีการนึ่งเป็นประมาณ, ผู้ล็กว่านึ่งแล้ว), ได้แก่พระเถรี.

อาคตตตติ

เป็นภาวตัททิต มีวิเคราะหว่า

อาคตยา ภาโว อาคตตตติ. (อาคตา + ตตติ)

ภาโว อ.ความเป็น อาคตยา (เถรียา) แห่งพระเถรี ผู้มาแล้ว อาคตตตติ ชื่อว่าอาคตตตติ. (ความที่พระเถรีเป็นผู้มาแล้ว)

จกขุปโต

เป็นนัจฉฐีตปปริสสาส มีวิเคราะหว่า

จกขุ น ปโต จกขุปโต. (จกขุ + ปโต)

ปโต อ.คลอง จกขุนี แห่งจักษุ ท. จกขุปโต ชื่อว่าจกขุปต. (คลองแห่งจักษุ)

เทภูจามณัจ

เป็นนิบาตบุพพกะ อัปยยี่ภาวสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

มณัจสฺส เทภูจา เทภูจามณัจ. (เทภูจา + มณัจ)

เทภูจา ในภายใต้ มณัจสฺส แห่งเตียง เทภูจามณัจ ชื่อว่าเทภูจามณัจ. (ภายใต้เตียง)

อวิตโต, อนุชกาโร

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

น วิตโต อวิตโต, อนุชกาโร. (น + อนุชการ)

(อนุชกาโร) อ.ความมืด วิตโต ไปปราศแล้ว น ทาไม้ได้ อวิตโต ชื่อว่าอวิตโต (ไม่ไปปราศแล้ว),
ได้แก่ความมืด.

ปฏิจตกมม

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปฏิจตตยจ ตํ กมมณฺจาทิ ปฏิจตกมม. (ปฏิจต + กมม)

ปฏิจตํ จ อ.อันถูกปรารภมาแล้วด้วย ตํ อ.อันถูกปรารภแล้วนั้น กมมํ จ เป็นกรรมด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ ปฏิจตกมม ชื่อว่าปฏิจตกมม. (กรรมที่ถูกปรารภแล้ว)

ภิกขุภิกขุณีอุปาสกอุปาสิกาโย

เป็นอีตริตรโยคทวันทสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ภิกขุ จ ภิกขุณีโย จ อุปาสกา จ อุปาสิกา จ ภิกขุภิกขุณีอุปาสกอุปาสิกาโย. (ภิกขุ + ภิกขุณี
+ อุปาสก + อุปาสิกา)

ภิกขุ จ อ.ภิกษุ ท. ด้วย ภิกขุณีโย จ อ.ภิกษุณี ท. ด้วย อุปาสกา จ อ.อุบาสก ท. ด้วย
อุปาสิกา จ อ.อุบาสิกา ท. ด้วย ภิกขุภิกขุณีอุปาสกอุปาสิกาโย ชื่อว่าภิกขุภิกขุณีอุปาสกอุปาสิกา. (ภิกษุ ภิกษุณี
อุบาสก และอุบาสิกา)

ปาปกมม

เป็นวิเสสบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาปญจ ตํ กมฺมญจาติ ปาปกมฺม. (ปาป + กมฺม)

ปาปํ จ อ.อันชั่วด้วย ตํ อ.อันชั่วนั้น กมฺมํ จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปาปกมฺม ชื่อว่า ปาปกมฺม. (กรรมชั่ว)

มตุสกุขราทโย, มตุรราสา

เป็นัญญัติวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีอิตริตรโยคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มตุ จ สกุขรา จ มตุสกุขรา. (มตุ + สกุขรา) อิตริตรโยคทวันทสมาส

มตุ จ อ.น้ำผึ้งด้วย สกุขรา จ อ.น้ำตาลกรวดด้วย มตุสกุขรา ชื่อว่ามตุสกุขรา. (น้ำผึ้งและน้ำตาลกรวด)

๒. มตุสกุขรา อาทิ เยสนฺติ มตุสกุขราทโย, มตุรราสา. (มตุสกุขรา + อาทิ) ัญญัติวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

มตุสกุขรา อ.น้ำผึ้งและน้ำตาลกรวด ท. อาทิ เป็นต้น เยสํ (มตุรราสานิ) แห่งรสแห่งน้ำหวาน ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต มตุรราสา) อ.รสแห่งน้ำหวาน ท. เหล่านี้ มตุสกุขราทโย ชื่อว่ามตุสกุขราทิ (มีน้ำผึ้งและน้ำตาลกรวดเป็นต้น), ได้แก่รสน้ำหวานทั้งหลาย.

ทฏฺจปฺปทฏฺโจ, ปุริโส

เป็นวิเสสโนภยบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทฏฺโจ จ โส ปทฏฺโจ จาติ ทฏฺจปฺปทฏฺโจ, ปุริโส. (ทฏฺจ + ปทฏฺจ)

โส (ปุริโส) อ.บุรุษนั้น ทฏฺโจ จ ร่าเริงแล้วด้วย ปทฏฺโจ จ ร่าเริงทั่วแล้วด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทฏฺจปฺปทฏฺโจ ชื่อว่าทฏฺจปฺปทฏฺจ (ทั้งร่าเริงแล้วทั้งร่าเริงทั่วแล้ว), ได้แก่บุรุษ.

อุทคคฺคฺคโค, ปุริโส

เป็นัญญัติวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีวิเสสโนภยบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อุทคคฺคฺจ อุทคคฺคฺจ อุทคคฺคฺคฺคฺ, จิตฺต. (อุทคคฺ + อุทคคฺ) วิเสสโนภยบทกัมมธารยสมาส

(จิตต์) อ.จิต อุทคค์ จ อันไปเ็นเืองบนด้วย อุทคค์ จ อันไปเ็นเืองบนด้วย อุทคคฺคคคฺค
ชื่อว่าอุทคคคคคค (อันทั้งไปเ็นเืองบนทั้งไปเ็นเืองบน), ไ้แก่จิต.

๒. อุทคคคคคค จิตต์ ยลส์ลติ อุทคคคคคคค, ปุริโส. (อุทคคค + อุทคคค) ฌฎฐีทวิปทศลยาธิกรณ-
พทพพิทิสมาล, อันตโลปะ ลบ จิตตคคคค

จิตต์ อ.จิต อุทคคคคคคค อันทั้งไปเ็นเืองบนทั้งไปเ็นเืองบน ยลส์ (ปุริสล) แห่งบุรุษไต
(อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ปุริโส) อ.บุรุษนั้น อุทคคคคคคค ชื่อว่าอุทคคคคคค (ผู้มีจิตทั้งไปเ็นเืองบน
ทั้งไปเ็นเืองบน), ไ้แก่บุรุษ.

อกุศลกมม

เ็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยลสมาล โดยมึนนิบาตบุพพทกัมมธารยลสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. น กุสล อกุสล, กมม. (น + กุสล) นิบาตบุพพทกัมมธารยลสมาล

(กมม) อ.กรรม กุสล อันเ็นอกุศล น หามิไ้ อกุสล ชื่อว่าอกุสล (อันเ็นอกุศล), ไ้แก่กรรม.

๒. อกุศลญจ ต กมมญจจติ อกุศลกมม. (อกุศล + กมม) วิเสสนบุพพทกัมมธารยลสมาล

อกุสล จ อ.อันเ็นอกุศลด้วย ต อ.อันเ็นอกุศลนั้น กมม จ เ็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น อกุศลกมม ชื่อว่าอกุศลกมม. (กรรมที่เ็นอกุศล, อกุศลกรรม)

มตุรรโล

เ็นฌฎฐีตปปุริสลสมาล มีวิเคราะห้ว่า

มตุรรลล รโล มตุรรโล. (มตุร + รล)

รโล อ.รล มตุรรลล แห่งน้ำหวาน มตุรรโล ชื่อว่ามตุรรล. (รลน้ำหวาน)

มนาโป, มตุรรโล

เ็นทุตียาตปปุริสลสมาล, เ็นกัตตนตลสมาล, เ็นกัตตรูป, กัตตลสาณะ มีวิเคราะห้ว่า

มน อ.เปติติ มนาโป, มตุรรโล. (มนลททูปท + อาป พยาปเน ในความเือบอาบ + อปจจย)

(โย มตุรรโล) อ.รลแห่งน้ำหวานไต มน ยังใจ อาเปติ ย่อมให้เือบอาบ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส
มตุรรโล) อ.รลแห่งน้ำหวานนั้น มนาโป ชื่อว่ามนาป (ทำใจให้เือบอาบ), ไ้แก่รลน้ำหวาน.

ยตตโก, กาโล

เป็นสังสกฐาทีอเนกัตถัตถิต มิวีเคราะห์ว่า

ย ปริมาณ ยสส์าติ ยตตโก, กาโล. (ย + ตตกปัจจัย)

ย ปริมาณ อ.ปริมาณเท่าใด ยสส์ (กาลสส์) แห่งกาลใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โล กาล) อ.กาลนั้น ยตตโก ชื่อว่ายตตก (มีประมาณเท่าใด), ได้แก่กาล.

นिरยาทโย, อปายา

เป็นนัญฐิตวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มิวีเคราะห์ว่า

นिरโย อาทิ เยสนุติ นिरยาทโย, อปายา. (นिरย + อาทิ)

นिरโย อ.นรก อาทิ เป็นต้น เยส (อปายาน) แห่งอบาย ท. เหล่าใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (เต อปายา) อ.อบาย ท. เหล่านั้น นिरยาทโย ชื่อว่านिरยาที (มีนรกเป็นต้น), ได้แก่อบายทั้งหลาย.

มหาทุกข

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มิวีเคราะห์ว่า

มหนตญจ ตั ทุกขญจาทิ มหาทุกข. (มหนต + ทุกข)

มหนต จ อ.ใหญ่ด้วย ตั อ.ใหญ่นั้น ทุกข จ เป็นทุกขด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น มหาทุกข ชื่อว่า มหาทุกข. (ทุกขใหญ่)

เทสนาวสาน

เป็นนัญฐิตปุริสสมาส มิวีเคราะห์ดังนี้

เทสนาย อวสาน เทสนาวสาน. (เทสนา + อวสาน)

อวสาน อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งพระเทศนา เทสนาวสาน ชื่อว่าเทสนาวสาน. (กาล เป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา, เวลาจบพระเทศนา)

โสตาปัตติผลาทินิ

เป็นนัญฐิตวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มิวีเคราะห์ว่า

โสตาปัตติผล อาทิ เยส ตานิ โสตาปัตติผลาทินิ, อริยผลานิ. (โสตาปัตติผล + อาทิ)

โสตาปัตติผล อ.โสตาปัตติผล อาทิ เป็นต้น เยส (อริยผลาน) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด (อตติ) มี

อยู่, ตานี (อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสตาปัตติผลาทีนิ ชื่อว่าโสตาปัตติผลาที (มีโสตาปัตติผลเป็นต้น), ได้แก่อริยผลทั้งหลาย.

โกฟ้าปรุกษา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มิวีเคราะห์ว่า

โกฟ้าปา จ เต รุกษา จาติ โกฟ้าปรุกษา. (โกฟ้าป + รุกษ)

โกฟ้าปา จ อ.อันณฺ ท. ด้วย เต อ.อันณฺ ท. เหล่านั้น รุกษา จ เป็นต้นไม้ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
โกฟ้าปรุกษา ชื่อว่าโกฟ้าปรุกษ. (ต้นไม้อันณฺ)

อลลมัสสรีรา, ชีณาสวา

เป็นจัญญูทวิปทตุลยาธิกรรมพหุพพิทิสมาส โดยมีอิตริตรโยคทวันทสมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะห์ดังนี้

๑. มัสสญจ สรียญจ มัสสรีรานิ. (มัส + สรีย) อิตริตรโยคทวันทสมาส

มัส จ อ.เนื่อด้วย สรีย จ อ.สรียด้วย มัสสรีรานิ ชื่อว่ามัสสรี. (เนื่อและสรียะ)

๒. อลลานิ มัสสรีรานิ เยสนฺติ อลลมัสสรีรา, ชีณาสวา. (อลล + มัสสรี) จัญญูทวิปทตุลยา-
ธิกรรมพหุพพิทิสมาส

มัสสรีรานิ อ.เนื่อและสรียะ ท. อลลานิ อันสฺต เยสฺ (ชีณาสวาน) แห่งพระชีณาสพ ท. เหล่าใด
(สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชีณาสวา) อ.พระชีณาสพ ท. เหล่านี้ อลลมัสสรีรา ชื่อว่าอลลมัสสรี
(ผู้มีเนื่อและสรียะอันสฺต), ได้แก่พระชีณาสพทั้งหลาย.

ปทุมปตต์

เป็นจัญญูตปฺปฺริสสมาส มิวีเคราะห์ว่า

ปทุมสฺส ปตต์ ปทุมปตต์. (ปทุม + ปตต์)

ปตต์ อ.ใบ ปทุมสฺส แห่งดอกปทุม ปทุมปตต์ ชื่อว่าปทุมปตต์. (ใบดอกปทุม)

อุทกพินทุ

เป็นจัญญูตปฺปฺริสสมาส มิวีเคราะห์ว่า

อุทกสฺส พินทุ อุทกพินทุ. (อุทก + พินทุ)

พินทุ อ.หยาด อุทกสฺส แห่งน้ำ อุทกพินทุ ชื่อว่าอุทกพินทุ. (หยาดน้ำ)

อารคโค

เป็นนัจฉฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อารสส อคโค อารคโค. (อาร + อคค)

อคโค อ.ปลาย อารสส แห่งเหล็กแหลม อารคโค ชื่อว่าอารคค. (ปลายเหล็กแหลม)

ทวิโธ, กาโม

เป็นนัจฉฐิต์ทวิปตลยธาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เทว วิธา ยสสาติ ทวิโธ, กาโม. (ทวิ + วิธ)

วิธา อ.อย่าง ท. เทว สอง ยสส (กามสส) แห่งกามใด (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส
กาโม) อ.กามนั้น ทวิโธ ชื่อว่าทวิธ (มี ๒ อย่าง), ได้แก่กาม.

โปกขรปตต

เป็นนัจฉฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โปกขรสส ปตต โปกขรปตต. (โปกขร + ปตต)

ปตต อ.ใบ โปกขรสส แห่งบัว โปกขรปตต ชื่อว่าโปกขรปตต. (ใบบัว)

ฌาติคณ

เป็นนัจฉฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฌาตินิ คณ ฌาติคณ. (ฌาติ + คณ)

คณ อ.หมู่ ฌาตินิ แห่งญาติ ท. ฌาติคณ ชื่อว่าฌาติคณ. (หมู่ญาติ)

โภคกขนุโธ

เป็นนัจฉฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โภคานนิ ขนุโธ โภคกขนุโธ. (โภค + ขนุ)

ขนุโธ อ.กอง โภคานนิ แห่งโภคะ ท. โภคกขนุโธ ชื่อว่าโภคกขนุ. (กองโภคะ)

ราครตดา, ปาปปุคคลา

เป็นนิตติยาตปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ราเคน รตดา ราครตดา, ปาปปุคคลา. (ราค + รตต)

(ปาปปุคคลา) อ.บุคคลผู้ชั่ว ท. รตดา ผู้กำหนดแล้ว ราเคน เพราะราคะ ราครตดา ชื่อว่าราครตต (ผู้กำหนดเพราะราคะ), ได้แก่บุคคลผู้ชั่วทั้งหลาย.

ปาปปุคคลา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาปา จ เต ปุคคลา จาติ ปาปปุคคลา. (ปาป + ปุคค)

ปาปา จ อ.ผู้ชั่ว ท. ด้วย เต อ.ผู้ชั่ว ท. เหล่านั้น ปุคคลา จ เป็นบุคคลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปาปปุคคลา ชื่อว่าปาปปุคค. (บุคคลผู้ชั่วทั้งหลาย)

โอมานาติมานวโส

เป็นฉัฏฐีตปปริสส์มาส โดยมีอิตรียคทวันท์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. โอมานอ จ อติมานอ จ โอมานาติมานว. (โอมาน + อติมาน) อิตรียคทวันท์มาส

โอมานอ จ อ.การดูหมิ่นด้วย อติมานอ จ อ.การดูแคลนด้วย โอมานาติมานว ชื่อว่า โอมานาติมาน. (การดูหมิ่นและการดูแคลน)

๒. โอมานาติมานานัง วโส โอมานาติมานวโส. (โอมานาติมาน + วส) ฉัฏฐีตปปริสส์มาส

วโส อ.อำนาจ โอมานาติมานานัง แห่งการดูหมิ่นและการดูแคลน ท. โอมานาติมานวโส ชื่อว่า โอมานาติมานวส. (อำนาจแห่งการดูหมิ่นและการดูแคลน)

พฺรทฺมจฺริยนฺตฺราราย

เป็นจตุตถีตปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

พฺรทฺมจฺริยสฺส อนฺตฺราราย พฺรทฺมจฺริยนฺตฺราราย. (พฺรทฺมจฺริย + อนฺตฺราราย)

อนฺตฺราราย อ.อันตราย พฺรทฺมจฺริยสฺส ต่อพฺรทฺมจฺรยฺ พฺรทฺมจฺริยนฺตฺราราย ชื่อว่าพฺรทฺมจฺริยนฺตฺราราย. (อันตรายต่อพฺรทฺมจฺรยฺ)

ภิกขุณีสงฆ์

เป็นบัญญัติปฐีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ภิกขุณีสงฆ์ สงฆ์ ภิกขุณีสงฆ์. (ภิกขุณี + สงฆ์)

สงฆ์ อ.หมู่ ภิกขุณีนี้ แห่งภิกษุณี ท. ภิกขุณีสงฆ์ ชื่อว่าภิกขุณีสงฆ์. (หมู่ภิกษุณี, ภิกษุณีสงฆ์)

อนโตนคร

เป็นนิบาตบุพพกะ อพยยีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นครสล อนโต อนโตนคร. (อนโต + นคร)

อนโต ในภายใน นครสล แห่งเมือง อนโตนคร ชื่อว่าอนโตนคร. (ภายในเมือง)

วสนภูจัน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยมาส มีวิเคราะห์ว่า

วสนญจ ต จานญจติ วสนภูจัน. (วสน + จัน)

วสน จ อ.เป็นที่อยู่ด้วย ต อ.เป็นที่อยู่นั้น จัน จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น วสนภูจัน
ชื่อว่าวสนภูจัน. (ที่เป็นที่อยู่)

เอกปลโส

เป็นอสมาททิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอก จ โส ปลโส จติ เอกปลโส. (เอก + ปลโส)

เอก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น ปลโส จ เป็นข้างด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอกปลโส ชื่อว่า
เอกปลโส. (ข้างหนึ่ง)

อนโตคาม

เป็นนิบาตบุพพกะ อพยยีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คามสล อนโต อนโตคาม. (อนโต + คาม)

อนโต ในภายใน คามสล แห่งหมู่บ้าน อนโตคาม ชื่อว่าอนโตคาม. (ภายในหมู่บ้าน)

๑๑. ชมพูกาชีวิตวตถุ ๗ [๕๕]

ชมพูกาชีวิตวตถุ (มยา วุจเต) ๗

ชมพูกาชีวิตวตถุ อ.เรื่องแห่งอาชีวภคชื่อว่าชมพูกะ
(มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทโธมโสะ) (วุจเต) จะกล่าว ๗

ชมพูกาชีวิตวตถุ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยาตบทกัมมวจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเต ๗

๑๑. เรื่องอาชีวภคชื่อว่าชมพูกะ

๑. “มาเส มาเส กุสคเคนาติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตุถา เวพฺพน วิหรนุโต ชมพูกาชีวิตกั
อารพฺภ กเถสิ ๗

สตุถา เวพฺพน วิหรนุโต ชมพูกาชีวิตกั อารพฺภ “มาเส มาเส กุสคเคนาติ อิมิ ฌมมเทสนิ
กเถสิ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนุโต เมื่อประทับ เวพฺพน ในพระวิหารชื่อว่าเวพฺพน
อารพฺภ ทรงปรารภ ชมพูกาชีวิตกั ซึ่งอาชีวภคชื่อว่าชมพูกะ กเถสิ ตรัสแล้ว อิมิ
ฌมมเทสนิ ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “มาเส มาเส กุสคเคนาติ ว่า “มาเส มาเส
กุสคเคน” ดังนี้ เป็นต้น ๗

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระเวพฺพนมหาวิหาร ทรงปรารภอาชีวภคชื่อว่าชมพูกะ
ตรัสพระธรรมเทศนาคือว่า “มาเส มาเส กุสคเคน” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกทกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวจาก “มาเส มาเส กุสคเคน” สรุปะ
ใน อิติฯ ศัพท์ อาชยัตถะใน อิมิ ฌมมเทสนิ อิมิ วิเสสนะของ ฌมมเทสนิฯ อวุตต-
กัมมะใน กเถสิ เวพฺพน วิสยาธาระใน วิหรนุโตฯ อัปภันตริกิริยาของ สตุถา
ชมพูกาชีวิตกั อวุตตกัมมะใน อารพฺภฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๗

.....
.....
.....

๒. อตีเต กิร กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล ความวาสี เอโก กุญฺมพิโก เอกสฺส เถรสฺส
 วิหารี กตฺวา ตตฺถ วิหรนฺตํ จตุหิ ปจฺจเยหิ อุปฏฺจหิ ฯ

อตีเต กิร กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล ความวาสี เอโก กุญฺมพิโก เอกสฺส เถรสฺส วิหารี กตฺวา
 ตตฺถ (วิหาเร) วิหรนฺตํ (เถรํ) จตุหิ ปจฺจเยหิ อุปฏฺจหิ ฯ

กิร ได้ยินว่า อตีเต ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว กุญฺมพิโก อ.กุญฺมพี เอโก คนหนึ่ง
 ความวาสี ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ กตฺวา กระทำแล้ว วิหารี ซึ่งวิหาร เอกสฺส
 เถรสฺส เพื่อพระเถระรูปหนึ่ง อุปฏฺจหิ อุปฏฺจจากแล้ว (เถรํ) ซึ่งพระเถระ วิหรนฺตํ
 ผู้อยู่อาศัย ตตฺถ (วิหาเร) ในวิหารนั้น ปจฺจเยหิ ด้วยปัจจัย ท. จตุหิ สี่ กสฺสป-
 สมฺมาสมฺพุทฺธกาเล ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ฯ

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ กุญฺมพีคน
 หนึ่งผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ ทำวิหารเพื่อพระเถระรูปหนึ่ง อุปฏฺจจากพระเถระผู้ได้อยู่
 ในวิหารนั้น ด้วยปัจจัย ๔

กิริศัพฺพํ อนุสฺสวณฺตถะ อตีเต กาลสฺตตฺตมฺเ็น อุปฏฺจหิ ความวาสี กิติ เอโก กิติ วิเสสนะ
 ของ กุญฺมพิโกฯ สฺุทฺธกตฺตาใน อุปฏฺจหิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธ-
 กาเล กาลสฺตตฺตมฺเ็น อุปฏฺจหิ เอกสฺส วิเสสนะของ เถรสฺสฯ สัมปทานใน กตฺวา วิหารี
 อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปฏฺจหิ ตตฺถ วิเสสนะของ วิหาเรฯ
 วิสยาธาระใน วิหรนฺตํฯ วิเสสนะของ เถรํฯ อวุตตกัมมะใน อุปฏฺจหิ จตุหิ วิเสสนะของ
 ปจฺจเยหิฯ ภาระใน อุปฏฺจหิ ฯ

๓. เถโร ตสฺส เคเห นิพฺพุทฺธํ ภูณฺชติ ฯ

เถโร ตสฺส (กุญฺมพิกสฺส) เคเห นิพฺพุทฺธํ ภูณฺชติ ฯ

เถโร อ.พระเถระ ภูณฺชติ ย่อมฉัน นิพฺพุทฺธํ เนิองนิตยฺ เคเห ในเรือน ตสฺส
 (กุญฺมพิกสฺส) ของกุญฺมพีนั้น ฯ

พระเถระ ย่อมฉันเหนืองนิตยฺ ในเรือนของกุญฺมพีนั้น

เถโร สฺุทฺธกตฺตาใน ภูณฺชติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก ตสฺส วิเสสนะของ กุญฺมพิกสฺสฯ

สามีสัมพันธะใน เคเหญ วิสยาธาระใน ฤณชติ นิพทุธฺ กิริยาวิเสสณะใน ฤณชติ ฯ

๔. อเถโก ชีณาสโว ภิกขุ ทิวา ปิณฺฑทาย จรฺนโต ตสฺส เคหทวารํ ปาปุณฺธิ ฯ

อถ เอโก ชีณาสโว ภิกขุ ทิวา ปิณฺฑทาย จรฺนโต ตสฺส (กุกฺกมฺพิกสฺส) เคหทวารํ ปาปุณฺธิ ฯ

อถ ครั้งนั้น ภิกขุ อ.ภิกษุ ชีณาสโว ผู้เป็นพระชีณาสพ เอโก รูปหนึ่ง จรฺนโต เทียวไปอยู่ ปิณฺฑทาย เพื่อบิณฑบาต ทิวา ในเวลากลางวัน ปาปุณฺธิ ถึงแล้ว เคหทวารํ ซึ่งประตูแห่งเรือน ตสฺส (กุกฺกมฺพิกสฺส) ของกุกฺกมฺพินั้น ฯ

ที่นั้น ภิกษุผู้เป็นพระชีณาสพรูปหนึ่ง เทียวไปเพื่อบิณฑบาตในเวลากลางวัน ถึงประตูเรือนของกุกฺกมฺพินั้น

อถ กาลสัตตมึ เอโก กิตฺติ ชีณาสโว กิตฺติ วิเสสณะของ ภิกขุญฺ สุทฺธกัตฺตานิ ปาปุณฺธิญฺ อาชยาตบทกัตฺตวาจก ทิวา กาลสัตตมึใน จรฺนโต ปิณฺฑทาย สัมปทานใน จรฺนโตญฺ อัปฺภันตฺรกิริยาของ ภิกขุ ตสฺส วิเสสณะของ กุกฺกมฺพิกสฺสญฺ สามีสัมพันธะใน เคหทวารํญฺ สัมปาปุณฺเฑยกัมมะใน ปาปุณฺธิ ฯ

๕. กุกฺกมฺพิกโก ตํ ทิสฺวา ตสฺส อิริยาปเถ ปสนฺโน เคหํ ปเวเสตฺวา สกุกจฺจํ ปณฺเฑน โภชเนน ปรีวิสิตฺวา “ภนฺเต อิมํ สาฏฺกํ รชิตฺวา นีวาเสยฺยาถาติ มหนฺตํ สาฏฺกํ ทตฺวา “ภนฺเต เกสา โว ทีฆา; ตุมหากํ เกโสโรปนตฺถาย นหาปิตํ อาเนสฺสามิ, สยนตฺถาย มญฺจกํ คาหาเปตฺวา อาคมิสฺสามิตี อห ฯ

กุกฺกมฺพิกโก ตํ (ภิกขุ) ทิสฺวา ตสฺส (ภิกขุโน) อิริยาปเถ ปสนฺโน (ตํ ภิกขุ) เคหํ ปเวเสตฺวา สกุกจฺจํ ปณฺเฑน โภชเนน ปรีวิสิตฺวา “(ตุมเห) ภนฺเต อิมํ สาฏฺกํ รชิตฺวา นีวาเสยฺยาถาติ (วจนเนน) มหนฺตํ สาฏฺกํ ทตฺวา “ภนฺเต เกสา โว ทีฆา (โหนติ); (อห) ตุมหากํ เกโสโรปนตฺถาย นหาปิตํ อาเนสฺสามิ, (อห) ปุคฺคลํ) สยนตฺถาย มญฺจกํ คาหาเปตฺวา อาคมิสฺสามิตี อห ฯ

กุกฺกมฺพิกโก อ.กุกฺกมฺพี ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (ภิกขุ) ซึ่งภิกษุนั้น ปสนฺโน เลื่อมใสแล้ว อิริยาปเถ ในอิริยาบถ ตสฺส (ภิกขุโน) ของภิกษุนั้น (ตํ ภิกขุ) ยังภิกษุนั้น ปเวเสตฺวา ให้เข้าไปแล้ว เคหํ สู่เรือน ปรีวิสิตฺวา อังคาสแล้ว โภชเนน ด้วยโภชนะ ปณฺเฑน

อันประณีต **สกุจจ** โดยเคารพ **ทตฺวา** ถวายแล้ว **สาฎก** ซึ่งผ้าสาฎก **มหนฺต** ผืนใหญ่ (วจนฺ) ด้วยคำ **อิติ** ว่า “**ภนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (**ตุมฺहे**) อ.ท่าน **รชิตฺวา** ย่อมแล้ว **อิม** **สาฎก** ซึ่งผ้าสาฎกนี้ **นิวาเสยฺยาถ** ฟังนุ่” **อิติ** ดังนี้ **อาห** กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า “**ภนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ **เกสา** อ.เส้นผม **ท. โว** ของท่าน **ทีฆา** เป็นเส้นผมยาว (**โหนฺติ**) ย่อมเป็น; (**อห**) อ.กระผม **อาเนสุสฺสามิ** จักนำมา **นหาปิต** ซึ่งช่างกลบ **เกโสโรปนตฺถาย** เพื่อประโยชน์แก่การปลงลงซึ่งผม **ตุมฺหาก** ของท่าน, (**อห**) อ.กระผม (**ปฺคุคฺล**) ยังบุคคล **คาหาเปตฺวา** ให้ถือเอาแล้ว **มณฺจก** ซึ่งเตียงน้อย **สยนตฺถาย** เพื่อประโยชน์แก่การนอน **อาคมิสุสฺสามิ** จักมา” **อิติ** ดังนี้ ฯ

กุกฺกุณฺพิเห็นภิกษุ นั้นแล้ว เลื่อมใสในอิริยาบถของท่าน นิมนต์ให้ภิกษุเข้าไปสู่เรือน อังคาสด้วยโภชนะอันประณีต โดยเคารพ แล้วถวายผ้าสาฎกผืนใหญ่ ด้วยคำว่า “ท่าน ครับท่านย่อมผ้าสาฎกนี้ แล้วฟังนุ่” ดังนี้ แล้วกล่าวว่า “ท่านครับ ผมทั้งหลายของ ท่านยาว, กระผมจักนำช่างกลบมา เพื่อประโยชน์ให้ปลงผมของท่าน, กระผมจักให้คนถือเอาเตียงน้อยเพื่อประโยชน์แก่การนอน แล้วจึงมา”

กุกฺกุณฺพิโก สุทฺธกัตฺตานิ อาหฺย อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ ภิกฺขุํ อวฺตต- กัมมะไน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน ปสนฺโน ตสฺส วิเสสนะของ ภิกฺขุโนฯ สามีสัมพันธะ ใน อิริยาปเถฯ วิสยาธาระไน ปสนฺโนฯ วิเสสนะของ กุกฺกุณฺพิโก ตํ วิเสสนะของ ภิกฺขุํ การิตกัมมะไน ปเวเสตฺวา เคหํ สัมปาปฺณียกัมมะไน ปเวเสตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน ปริวิสิตฺวา สกุจจ กิริยาวิเสสนะไน ปริวิสิตฺวา ปณฺเตน วิเสสนะของ โภชเนนฯ ภาระไน ปริวิสิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน ทตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺहे สุทฺธกัตฺตานิ นิวาเสยฺยาถฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อิม วิเสสนะของ สาฎกํฯ อวฺตตกัมมะไน รชิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน นิวาเสยฺยาถ” อิตฺตํ สฺรูปะไน วจนฺฯ ภาระไน ทตฺวา มหนฺต วิเสสนะของ สาฎกํฯ อวฺตตกัมมะไน ทตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน อาห “ภนฺเต อาลปนะ เกสา สุทฺธกัตฺตานิ โหนฺติฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก โว สามีสัมพันธะไน เกสา ทีฆา วิกตีกัตฺตานิ โหนฺติ, อหฺ สุทฺธกัตฺตานิ อาเนสุสฺสามิฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ตุมฺหาก สามีสัมพันธะไน เกโสโรปนตฺถายฯ สัมปทานไน อาเนสุสฺสามิ นหาปิต อวฺตต- กัมมะไน อาเนสุสฺสามิ, อหฺ สุทฺธกัตฺตานิ อาคมิสุสฺสามิฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ปฺคุคฺล การิตกัมมะไน คาหาเปตฺวา สยนตฺถาย สัมปทานไน คาหาเปตฺวา มณฺจก อวฺตต-

กัมมะใน คาหาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาคมิสฺสามิ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๖. นิพฺพุทฺธฺ เคเห ภูณฺชนฺโต กุลฺลโก ภิภฺขุ ตสฺส ตํ สกฺกาโร ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺตํ
นาสฺกฺขิ “อยํ มุหฺตตํ ทิฏฺฐกสฺส เอวฺรฺรูปํ สกฺกาโร กโรติ, นิพฺพุทฺธฺ เคเห
ภูณฺชนฺตสฺส ปน มยฺหํ น กโรตีติ จินฺเตตฺวา วิหารํ อคฺมาสิ ฯ

นิพฺพุทฺธฺ เคเห ภูณฺชนฺโต กุลฺลโก ภิภฺขุ ตสฺส (กฺกฺมฺพิภฺส) ตํ สกฺกาโร ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺตํ
น อสฺกฺขิ “อยํ (กฺกฺมฺพิภฺ) อตฺตนา) ตํ มุหฺตตํ ทิฏฺฐกสฺส (ภิภฺขุสฺส) เอวฺรฺรูปํ สกฺกาโร กโรติ,
(อยํ กฺกฺมฺพิภฺ) นิพฺพุทฺธฺ เคเห ภูณฺชนฺตสฺส ปน มยฺหํ น กโรตีติ จินฺเตตฺวา วิหารํ อคฺมาสิ ฯ

ภิภฺขุ อ.ภิภฺษุ กุลฺลโก ผู้เข้าถึงซึ่งตระกูล ภูณฺชนฺโต ผู้ฉันอยู่ เคเห ในเรือน นิพฺพุทฺธฺ
เนื่องนิตยฺ ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ สกฺกาโร ซึ่งสักการะนั้น ตสฺส (กฺกฺมฺพิภฺส) ของ
กฺกฺมฺพินฺนํ น อสฺกฺขิ ไม่ได้ आजแล้ว จิตฺตํ ปสาเทตฺตํ เพื่ออัน- ยังจิต -ให้เลื่อมใส
จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “อยํ (กฺกฺมฺพิภฺ) อ.กฺกฺมฺพินฺนํ กโรติ ย่อมกระทำ สกฺกาโร
ซึ่งสักการะ เอวฺรฺรูปํ อันมีอย่างนี้เป็นรูป (ภิภฺขุสฺส) แก่ภิภฺษุ (อตฺตนา) ทิฏฺฐกสฺส
ผู้อันตน เห็นแล้ว ตํ มุหฺตตํ สิ้นกาลชั่วครู่หนึ่ง, ปน แต่ว่า (อยํ กฺกฺมฺพิภฺ) อ.กฺกฺมฺพินฺนํ
น กโรติ ย่อมไม่กระทำ มยฺหํ แก่เรา ภูณฺชนฺตสฺส ผู้ฉันอยู่ เคเห ในเรือน นิพฺพุทฺธฺ
เนื่องนิตยฺ” อิติ ดังนี้ อคฺมาสิ ได้ไปแล้ว วิหารํ สุวิหาร ฯ

ภิภฺษุผู้เข้าถึงตระกูล ผู้ฉันอยู่ในเรือนเนื่องนิตยฺ เห็นสักการะนั้น ของกฺกฺมฺพินฺนํ ไม่ได้
 आजเพื่อยังจิตให้เลื่อมใสได้ คิดว่า “กฺกฺมฺพินฺนํ ย่อมทำสักการะเห็นปานนี้ แก่ภิภฺษุผู้ที่
ตนพึงเห็นสิ้นกาลชั่วครู่หนึ่ง, แต่กฺกฺมฺพินฺนํ ไม่ทำแก่เราผู้ฉันอยู่ในเรือนเนื่องนิตยฺ” ดังนี้
แล้วได้ไปสู่วิหาร

ภูณฺชนฺโต กิติ กุลฺลโก กิติ วิเสสนะของ ภิภฺขุฯ สุททกัตตาใน อสฺกฺขิ และ อคฺมาสิ
อสฺกฺขิ กิติ อคฺมาสิ กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นิพฺพุทฺธฺ กิริยาวิเสสนะใน ภูณฺชนฺโต
เคเห วิสยาธาระใน ภูณฺชนฺโต ตสฺส วิเสสนะของ กฺกฺมฺพิภฺสฯ สามีสัมพันธะใน สกฺกาโร
ตํ วิเสสนะของ สกฺกาโรฯ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อสฺกฺขิ จิตฺตํ
การิตกัมมะใน ปสาเทตฺตํ ตุมัตถสัมปทานใน อสฺกฺขิ นศัพท์ ปฏิเสธะใน อสฺกฺขิ “อยํ
วิเสสนะของ กฺกฺมฺพิภฺฯ สุททกัตตาใน กโรติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อตฺตนา
อนภินทกัตตาใน ทิฏฺฐกสฺส ตํ วิเสสนะของ มุหฺตตํฯ อัจจันตสังโยคะใน ทิฏฺฐกสฺสฯ

วิเสสณะของ ภิกขุสุตฺต สัมปทานใน กโรติ เอวรูป วิเสสณะของ สุกการฺจ อวุตตกัมมะ ใน กโรติ, ปนศัพท วิเสสโชตกะ อัย วิเสสณะของ กุฎุมพีโกจ สุกธกัตตาใน กโรติจ อายยาตบทกัตตฺวาจก นิพพทฺ กิริยาวิเสสณะใน ภูณฺชนุตฺตสฺส เคเห วิสยาธาระใน ภูณฺชนุตฺตสฺส วิเสสณะของ มยฺหํจสัมปทานใน กโรติ นศัพท ปฏฺฐิเสธะใน กโรติ” อิติศัพท อากาธะใน จินฺเตตฺตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน อคมาสิ วิหารํ สัมปาปฺญณียกัมมะใน อคมาสิ ๕

๗. อิตโรปิ เตเนว สทฺธิ คนฺตฺวา กุฎุมพีเกน ทินฺนํ สากฺกํ รชิตฺวา นีวาเสสิ ๕

อิตโรปิ (ภิกขุ) เตเน เอว (ภิกขุณา) สทฺธิ คนฺตฺวา กุฎุมพีเกน ทินฺนํ สากฺกํ รชิตฺวา นีวาเสสิ ๕

อิตโรปิ (ภิกขุ) อ.ภิกขุ แม้นอกนี้ **คนฺตฺวา** ไปแล้ว **สทฺธิ** กับ **เตเน เอว (ภิกขุณา)** ด้วยภิกษุหนึ่งนั้นเที่ยว **รชิตฺวา** ย้อมแล้ว **สากฺกํ** ซึ่งผ้าสาฎก **กุฎุมพีเกน** **ทินฺนํ** อัน- อันกุฎุมพี - ถวายแล้ว **นีวาเสสิ** นุ่งแล้ว ๕

ภิกษุแม้นอกนี้ ไปพร้อมกับภิกษุหนึ่งนั้นแหละ ย้อมผ้าสาฎก ผืนที่กุฎุมพีถวายแล้ว นุ่งแล้ว

อปิศัพท อเปกชัตถะเข้ากับ อิตโรจ วิเสสณะของ ภิกขุจ สุกธกัตตาใน นีวาเสสิจ อายยาตบทกัตตฺวาจก เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ เตเนจ วิเสสณะของ ภิกขุณาจ สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิจ กิริยาสมวาเยใน คนฺตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน รชิตฺวา กุฎุมพีเกน อนภิหิตกัตตาใน ทินฺนํจ วิเสสณะของ สากฺกํจ อวุตตกัมมะใน รชิตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน นีวาเสสิ ๕

๘. กุฎุมพีโกปิ นหาปิตฺ อาทาย คนฺตฺวา เถรสฺส เกเส โอหาราเปตฺวา มญฺจกํ อตุฏฺธาเปตฺวา “ภนฺเต อิมสฺมึเยว มญฺจเก สยถาติ วตฺวา เทวปี เถเร สุวาตนาย นิมนฺเตตฺวา ปกุกามิ ๕

กุฎุมพีโกปิ นหาปิตฺ อาทาย คนฺตฺวา (นหาปิตฺ) เถรสฺส เกเส โอหาราเปตฺวา (ปุกฺคัล) มญฺจกํ อตุฏฺธาเปตฺวา “(ตุเม) ภาณฺเต อิมสฺมึ เอว มญฺจเก สยถาติ วตฺวา เทวปี เถเร

สวาตนาย นิมนเตตวา ปกุกามิ ฯ

กุกุมพิโกปิ แม อ.กุกุมพี อาทาย พาเอาแล้ว นหาปิต์ ซึ่งช่างกลบ กนฺตวา
ไปแล้ว (นหาปิต์) ยังช่างกลบ โอหาราเปตวา ให้ปลงลงแล้ว เกเส ซึ่งผม ท.
เถรสฺส ของพระเถระ (บุคคล) ยังบุคคล อตุธราเปตวา ให้ปลูลาดแล้ว มญจกั
ซึ่งเตียงน้อย วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน
สยถ ของงนอน อิมฺสุมิ เอว มญจเก บนเตียงน้อยนี้นั้นเทียว” อิติ ดังนี้
นิมนเตตวา นิมนต์แล้ว เถเร ซึ่งพระเถระ ท. เทวปิ แมสอง สวาตนาย เพื่อภัตร
บริโภคนั้นจะในวันพรุ่งนี้ ปกุกามิ หลีกไปแล้ว ฯ

แม้กุกุมพี พาเอาช่างกลบ ไปแล้ว ยังช่างกลบให้ปลงผมทั้งหลายของพระเถระ ใช้
คนปลูลาดเตียงน้อย กล่าวว่่า “ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงนอนบนเตียงน้อยนี้นั้นแหละ”
แล้วนิมนต์พระเถระแม้ทั้งสองรูป เพื่อภัตรบริโภคในวันพรุ่งนี้ แล้วก็หลีกไป

อปีศัพทฺ อเปกขัตตะเข้ากับ กุกุมพิโก ๆ สุททกัตตาใน ปกุกามิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
นหาปิต์ อวุตตกัมมะใน อาทาย ๆ สมานกาลกิริยาใน กนฺตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน
โอหาราเปตวา นหาปิต์ การิตกัมมะใน โอหาราเปตวา เถรสฺส สามีสัมพันธะใน
เกเส ๆ อวุตตกัมมะใน โอหาราเปตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน อตุธราเปตวา บุคคล
การิตกัมมะใน อตุธราเปตวา มญจกั อวุตตกัมมะใน อตุธราเปตวา ๆ ปุพพกาล-
กิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุททกัตตาใน สยถ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
เอวศัพทฺ อวธารณะเข้ากับ อิมฺสุมิ ๆ วิเสสนะของ มญจเก ๆ อุปสิเลสิกาธาระใน สยถ”
อิตีศัพทฺ อาการะใน วตฺวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิมนเตตวา อปีศัพทฺ อเปกขัตตะเข้า
กับ เทว ๆ วิเสสนะของ เถเร ๆ อวุตตกัมมะใน นิมนเตตวา สวาตนาย สัมปทานใน
นิมนเตตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปกุกามิ ฯ

๙. เนวาสีโก ตสฺส สกุการิ กยิรมานํ อธิวาเสตุํ นาสกฺขิ ฯ

เนवासีโก (เตน กุกุมพิเคน) ตสฺส (ภิกขุสฺส) สกุการิ กยิรมานํ อธิวาเสตุํ น อสกฺขิ ฯ

เนवासีโก อ.ภิกษุผู้เป็นเจ้าของ น อสกฺขิ ไม่ได้ आजแล้ว (เตน กุกุมพิเคน) ตสฺส
(ภิกขุสฺส) สกุการิ กยิรมานํ อธิวาเสตุํ เพื่ออัน- ยังสักการะ อัน- อันกุกุมพินั้น

-กระทำอยู่ แก่ภิกษุหนึ่ง -ให้อยู่ทับ ๗

ภิกษุเจ้าถิ่น ไม่ได้อาจเพื่อจะอดกลั้นสักการะที่ภิกษุมิณนั้นทำแก่ภิกษุหนึ่งได้

เนวาสโก สุททกัตตาใน อสกุขิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก เตน วิเสสนะของ ภุฎุมพิเกนฯ
อนภิตกัตตาใน กยิรมานิ ตสฺส วิเสสนะของ ภิกษุสฺสฯ สัมปทานใน กยิรมานิฯ
วิเสสนะของ สกุการิฯ การิตกัมมะใน อธิวาเสตุฯ ตุมัตถสัมปทานใน อสกุขิ นศัพท์
ปฎิเสระใน อสกุขิ ๗

.....

๑๐. อถสฺส โส สายิ เถรสฺส นิปนฺนญฺจานํ คนฺตฺวา จตฺตฺหากาเรหิ อุกฺโกสิ “อาวุโส
อาคนฺตฺก ภุฎุมพิกสฺส เคเห ภตฺตํ ภูณฺชนโต วรตฺรํ มีพฺหํ ชาทิตุํ, ภุฎุมพิเกน
อาเนตฺนหาปิเตน เกโสโรปนโต วรตฺรํ ตาลญฺจิกเกน เกเส ลฺยจาเปตุํ, ภุฎุมพิเกน
ทินฺนสาฎกํ นิวาสนโต วรตฺรํ นคฺเคน จริตุํ, ภุฎุมพิเกน อาภตฺตมญฺจเก นิปชฺชนโต
วรตฺรํ ภูมียํ นิปชฺชิตฺตุนฺติ ๗

อถ อสฺส โส (ภิกษุ) สายิ เถรสฺส นิปนฺนญฺจานํ คนฺตฺวา จตฺตฺหิ อากาเรหิ อุกฺโกสิ “อาวุโส
อาคนฺตฺก ภุฎุมพิกสฺส เคเห ภตฺตํ ภูณฺชนโต วรตฺรํ (โหติ ตยา) มีพฺหํ ชาทิตุํ, ภุฎุมพิเกน
อาเนตฺนหาปิเตน เกโสโรปนโต วรตฺรํ (โหติ ตยา นหาปิตํ) ตาลญฺจิกเกน เกเส ลฺยจาเปตุํ,
ภุฎุมพิเกน ทินฺนสาฎกํ นิวาสนโต วรตฺรํ (โหติ ตยา) นคฺเคน (หุตฺวา) จริตุํ, ภุฎุมพิเกน
อาภตฺตมญฺจเก นิปชฺชนโต วรตฺรํ (โหติ ตยา) ภูมียํ นิปชฺชิตฺตุนฺติ ๗

อถ ครั้งนั้น โส (ภิกษุ) อ.ภิกษุหนึ่ง คนฺตฺวา ไปแล้ว นิปนฺนญฺจานํ สู้ที่เป็นที่นอนแล้ว
อสฺส เถรสฺส ของพระเถระนั้น สายิ ในเวลาเย็น อุกฺโกสิ ต่ำแล้ว อากาเรหิ ด้วย
อาการ ท. จตฺตฺหิ สี่ อิติ ว่า “อาคนฺตฺก ดูก่อนภิกษุผู้จรมมา อาวุโส ผู้มีอายุ (ตยา)
มีพฺหํ ชาทิตุํ อ.อัน- อันท่าน -เคี้ยวกิน ซึ่งอุจจาระ วรตฺรํ เป็นกิริยาประเสริฐกว่า
ภูณฺชนโต กว่าการฉัน ภตฺตํ ซึ่งภัตฺร เคเห ในเรือน ภุฎุมพิกสฺส ของภุฎุมพี (โหติ)
ย่อมนเป็น, (ตยา นหาปิตํ) ตาลญฺจิกเกน เกเส ลฺยจาเปตุํ อ.อัน- อันท่าน ยังช่างกัลบก
-ให้ถอน ซึ่งผม ท. ด้วยกระโหลกแห่งตาล วรตฺรํ เป็นกิริยาประเสริฐกว่า เกโสโรปนโต
กว่าการปลงลงซึ่งผม ภุฎุมพิเกน อาเนตฺนหาปิเตน ด้วยช่างกัลบก อันภุฎุมพี
นำมาแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น, (ตยา) นคฺเคน (หุตฺวา) จริตุํ อ.อัน- อันท่าน เป็น
คนเปลือย เป็น -เที่ยวไป วรตฺรํ เป็นกิริยาประเสริฐกว่า นิวาสนโต กว่าการนุ่ง

กุกุมพิเภก ทินฺนสาฎกั ซึ่งผ้าสาฎก อันกุกุมพี ถวายแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น, (ตยา) ภูมิยั นิปชฺชิต्तุ อ.อัน- อันท่าน -นอน บนภาคพื้น วรรณตรี เป็นกิริยาประเสริฐกว่า นิปชฺชนโต กว่านอน กุกุมพิเภก อากตมญจเก บนเตียงน้อย อันกุกุมพี นำมา แล้ว (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น ภิกษุหนึ่ง ไปสู่ที่นอนของพระเถระนั้นในเวลาเย็น แล้วดำด้วยอาการ ๔ ว่า “ท่านอาคันตุกะผู้มีอายุ การที่ท่านเคี้ยวกินอุจจาระ เป็นกิริยาประเสริฐกว่าการฉันภัตต ในเรือนของกุกุมพี, การที่ท่านให้ช่างกลับกอดผมทั้งหลายด้วยกระโหลกตาล เป็น กิริยาประเสริฐกว่าการปลงผม โดยช่างกลับกที่กุกุมพีนำมาแล้ว, การที่ท่านเป็นผู้ เปลือยที่ขวไป เป็นกิริยาประเสริฐกว่าการนุ่งผ้าสาฎกที่กุกุมพีถวายแล้ว, การที่ท่าน นอนบนพื้น เป็นกิริยาประเสริฐกว่าการนอนบนเตียงน้อยที่กุกุมพีนำมาแล้ว”

อถ กาลสัตตมี โส วิเสสณะของ ภิกษุๆ สุทธกัตตทาใน อุกโกสิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก อสฺส วิเสสณะของ เถรสุส สายั กาลสัตตมีใน คนตุวา เถรสุส สามีสัมพันธะใน นิปนฺนญฺจานนํ สัมปาปฺถึยกัมมะใน คนตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อุกโกสิ จตุหิ วิเสสณะ ของ อากาเรหิๆ ภาระใน อุกโกสิ “อาวุโส วิเสสณะของ อากนตุกๆ อาลปนะ ขาทิตุ์ๆ ตุมตถกัตตทาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก กุกุมพิเภก สามีสัมพันธะใน เคาหะๆ วิสยาธาระใน ภูณชนโต ภาตตุ์ อวุตตกัมมะใน ภูณชนโตๆ อปาทานใน วรรณตรีๆ วิกติ- กัตตทาใน โหติ ตยา อนภิตกัตตทาใน ขาทิตุ์ มีพหุ์ อวุตตกัมมะใน ขาทิตุ์, ลุณจาเปตุ์ ตุมตถกัตตทาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก กุกุมพิเภก อนภิตกัตตทาใน อาเนต- อาเนตนาหิเตน ภาระใน เกโสโรปนโตๆ อปาทานใน วรรณตรีๆ วิกติกัตตทาใน โหติ ตยา อนภิตกัตตทาใน ลุณจาเปตุ์ นหาปิต์ การิตกัมมะใน ลุณจาเปตุ์ ตาลภูจิกเณ ภาระใน ลุณจาเปตุ์ เกเส อวุตตกัมมะใน ลุณจาเปตุ์, จริตุ์ ตุมตถกัตตทาใน โหติๆ อาชยาตบ- ทกัตตวาจก กุกุมพิเภก อนภิตกัตตทาใน ทินฺน- ทินฺนสาฎกั อวุตตกัมมะใน นิवासนโตๆ อปาทานใน วรรณตรีๆ วิกติกัตตทาใน โหติ ตยา อนภิตกัตตทาใน จริตุ์ นคฺเคน วิกติกัตตทาใน หุตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน จริตุ์, นิปชฺชิต्तุ์ ตุมตถกัตตทาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก กุกุมพิเภก อนภิตกัตตทาใน อากต- อากตมญจเก อฺปสิเลสิกาธาระใน นิปชฺชนโตๆ อปาทานใน วรรณตรีๆ วิกติกัตตทาใน โหติ ตยา อนภิตกัตตทาใน นิปชฺชิต्तุ์ ภูมิยั วิสยาธาระใน นิปชฺชิต्तุ์” อิติศัพท์ อากาเรใน อุกโกสิ ฯ

๑๑. เถโรปี “มา เอส พาลो มं นิสุสาย นสุสิติ นิมนตฺนํ อนาทยิตฺวา ปาโต ว อญฺญา ยถาสุขํ อคมาสิ ฯ”

เถโรปี “มา เอส (ภิกฺขุ) พาล (หุตฺวา) มं นิสุสาย นสุสิติ (จินฺเตตฺวา) นิมนตฺนํ อนาทยิตฺวา ปาโต เอว อญฺญา ยถาสุขํ อคมาสิ ฯ”

เถโรปี แม้อ.พระเถระ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติว่า “เอส (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ นั้น พาล เป็นคนพาล (หุตฺวา) เป็น นิสุสาย อาศัยแล้ว มํ ซึ่งเรา มา นสุสิ อย่าฉิบหายแล้ว” อิติ ดังนี้ อนาทยิตฺวา ไม่เอื้อเพื่อแล้ว นิมนตฺนํ ซึ่งการนิมนต์ อญฺญา ลุกขึ้นแล้ว ปาโต เอว ในเวลาเช้าเทียว อคมาสิ ได้ไปแล้ว ยถาสุขํ ตามสบาย ฯ

แม้พระเถระ คิดว่า “ภิกษุ นั้น เป็นคนพาล อาศัยเรา อย่าฉิบหายแล้ว” ไม่เอื้อเพื่อการนิมนต์ ลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ได้ไปแล้วตามสบาย

อปิตฺทํ อเปกฺขตฺถะเข้ากับ เถโร ๆ สุทฺธกตฺตาใน อคมาสิ ๆ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก “เอส วิเสสนะของ ภิกฺขุ ๆ สุทฺธกตฺตาใน นสุสิ ๆ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก มาศฺทํ ปฏิเสธะใน นสุสิ พาล วิกตีกตฺตาใน หุตฺวา ๆ สมานกาลกิริยาใน นิสุสาย มํ อุตต-กัมมะใน นิสุสาย ๆ ปุพพกาลกิริยาใน นสุสิ” อิติตฺทํ อาการะใน จินฺเตตฺวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน อนาทยิตฺวา นิมนตฺนํ อุตตกัมมะใน อนาทยิตฺวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน อญฺญา เอวศฺทํ อวธารณะเข้ากับ ปาโต ๆ กาลสัตตมีใน อญฺญา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน อคมาสิ ยถาสุขํ กิริยาวิเสสนะใน อคมาสิ ฯ

๑๒. เนวาสโกปี ปาโต ว วิหาระ กตฺตพฺพตฺตํ กตฺวา “ภิกฺขาจารเวลายํ อิทานิปี อาคนฺตุโก นินฺทหายติ, คณฺหิสฺสทฺเทน ปพฺขุเมยฺยาติ สณฺณาย นขปิฏฺเจเนว คณฺหี ปหริตฺวา คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสสิ ฯ”

เนवासโกปี ปาโต ว (อุตตนา) วิหาระ กตฺตพฺพตฺตํ กตฺวา “ภิกฺขาจารเวลา (โหติ) อัย (กาล), อิทานิปี อาคนฺตุโก นินฺทหายติ, (โส ภิกฺขุ) คณฺหิสฺสทฺเทน ปพฺขุเมยฺยาติ สณฺณาย นขปิฏฺเจเนว เอว คณฺหี ปหริตฺวา คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสสิ ฯ”

เนवासโกปี แม้อ.ภิกษุผู้เป็นเจ้าของ กตฺวา กระทำแล้ว (อุตตนา) กตฺตพฺพตฺตํ ซึ่ง วัตร อันตน ฟังกระทำ วิหาระ ในวิหาร ปาโต ว ในเวลาเช้าเทียว ปหริตฺวา เคาะแล้ว

คณฺหิ ซึ่งระฆัง นขปฏฺเฐน เหว ด้วยหลังแห่งเล็บนั้นเที่ยว สญฺญา ยด้วยความสำคัญ
 อิติ ว่า “อัย (กาล) อ.กาลนี้ ภิกฺขุจาโร เวล เป็นเวลาเป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษา (โหติ)
 ย่อมเป็น, อิทานปิ แม้ในกาลนี้ อาคณฺตุโก อ.ภิกษุผู้จรมมา นิทฺทายติ ย่อมประพฤติ
 หลับ, (โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุนั้น ปพฺพชฺเฌยฺย ฟังตื่น คณฺหิสทฺทเทน ด้วยเสียงแห่งระฆัง”
 อิติ ดังนี้ ปาวิสฺสิ ได้เข้าไปแล้ว คามํ สู่หมู่บ้าน ปิณฺฑทาย เพื่อบิณฑบาต ๕

แม้ภิกษุเจ้าถิ่น ทำวัตรที่ตนควรทำในวิหารในเวลาเช้าตรู่แล้ว ใช้หลังเล็บเคาะระฆัง
 ด้วยความสำคัญว่า “กาลนี้ เป็นเวลาภิกษาจาร, แม้บัดนี้ ภิกษุอาคินฺตุงะ ย่อมประพฤติ
 หลับ, ภิกษุนั้น ฟังตื่นด้วยเสียงระฆัง” ได้เข้าไปสู่หมู่บ้านเพื่อบิณฑบาต

อปีศัพฺพํ อเปกขัตตะเข้ากับ เนวาสิโก๑ สุทฺธกัตตาโน ปาวิสฺสิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
 เหวศัพฺพํ อวธารณะเข้ากับ ปาโต๑ กาลสัตตตมิมิโน กตฺวา อุตฺตนา อนภิตกัตตาโน
 กตฺตพฺพ- วิหาเร วิสยาธาระโน กตฺตพฺพตฺต๑ อวุตตกัมมะโน กตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน ปหริตฺวา “อัย วิเสสนะของ กาล๑ สุทฺธกัตตาโน โหติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
 ภิกษาจารเวลา วิกิตกัตตาโน โหติ, อปีศัพฺพํ อเปกขัตตะเข้ากับ อิทานิ๑ กาลสัตตมิมิโน
 นิทฺทายติ อาคณฺตุโก สุทฺธกัตตาโน นิทฺทายติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, โส วิเสสนะ
 ของ ภิกฺขุ๑ สุทฺธกัตตาโน ปพฺพชฺเฌยฺย๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก คณฺหิสทฺทเทน ภาระโน
 ปพฺพชฺเฌยฺย” อิติศัพฺพํ สรุปะโน สญฺญา๑ ภาระโน ปหริตฺวา เหวศัพฺพํ อวธารณะเข้า
 กับ นขปฏฺเฐน๑ ภาระโน ปหริตฺวา คณฺหิ อวุตตกัมมะโน ปหริตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน ปาวิสฺสิ คามํ สัมปาปุณฺเณกัมมะโน ปาวิสฺสิ ปิณฺฑทาย สัมปทานโน ปาวิสฺสิ ๕

๑๓. กุฎฺฐมพิโกปิ สกฺกาโร กตฺวา เถรานํ อาคมนมคฺคํ โอลเณโต เนวาสิกํ ทิสฺวา
 “ภนฺเต เถโร กุหิณฺติ ปุจฺฉิ ๕

กุฎฺฐมพิโกปิ สกฺกาโร กตฺวา เถรานํ อาคมนมคฺคํ โอลเณโต เนวาสิกํ ทิสฺวา “ภนฺเต เถโร
 กุหิ (จาเน คโต)” อิติ ปุจฺฉิ ๕

กุฎฺฐมพิโกปิ แม้ อ.กุฎฐมพิ กตฺวา กระทำแล้ว สกฺกาโร ซึ่งสักการะ โอลเณโต
 แลดูอยู่ อาคมนมคฺคํ ซึ่งหนทางเป็นที่มา เถรานํ ของพระเถระ ท. ทิสฺวา เห็นแล้ว
 เนวาสิกํ ซึ่งภิกษุผู้เป็นเจ้าถิ่น ปุจฺฉิ ถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
 เถโร อ.พระเถระ (คโต) ไปแล้ว กุหิ (จาเน) ในที่ไหน” อิติ ดังนี้ ๕

แม้กุกุมพี ทำสักการะ แลดูทางเป็นที่มาของพระเถระทั้งหลาย เห็นภิกษุเจ้าถิ่น จึงถามว่า “ท่านผู้เจริญ พระเถระไปที่ไหน ?”

อปีศัพท อเปกขัตถะเข้ากับ กุกุมพีโก ๆ สุทธกัตตาใน ปุจฺฉิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก สกุการิ อวุตตกัมมะใน กตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอโลเกนฺโต เถรานํ สามีสัมพันธะ ใน อาคมนนคฺคํ ๆ อวุตตกัมมะใน โอโลเกนฺโต ๆ อัปฺพันฺตรกิริยาของ กุกุมพีโก เหนวสิโก อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิ “ภนฺเต อาลปนะ เถโร สุทธกัตตาใน คโต ๆ กิตฺตทกัตตฺวาจาก กุหิ วิเสสนะของ จาเน ๆ วิสยาธาระใน คโต” อิติศัพท อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๑๔. อถ นํ เหนวสิโก “มา อาวุโส อวจ, ตฺยหํ กุลฺลโก หิโย ตว นิกฺขนฺตเวลาย โอรกํ ปวิสิตฺวา นิตฺทํ โอภกนฺโต, ปาโต ว ปฏฺจาย มม วิหารสมฺมุชฺชนสทฺทมปิ ปานียฉฺฌปริโกชนียฉฺฌสุ อุกกาสิณฺจณสทฺทมปิ คณฺทิสทฺทมปิ กโรนฺตสุส, น ชานาตีติ อาท ฯ

อถ นํ (กุกุมพี) เหนวสิโก “(ตุ) มา อาวุโส อวจ, ตฺยหํ กุลฺลโก (ภิกฺขุ) หิโย ตว นิกฺขนฺตเวลาย โอรกํ ปวิสิตฺวา นิตฺทํ โอภกนฺโต, ปาโต ว ปฏฺจาย มม วิหารสมฺมุชฺชนสทฺทมปิ ปานียฉฺฌปริโกชนียฉฺฌสุ อุกกาสิณฺจณสทฺทมปิ คณฺทิสทฺทมปิ กโรนฺตสุส, น ชานาตีติ อาท ฯ

อถ ครั้งนั้น เหนวสิโก อ.ภิกษุผู้เป็นเจ้าถิ่น อาท กล่าวแล้ว นํ (กุกุมพี) กะกุกุมพี นั้น อิติ ว่า “อาวุโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (ตุ) อ.ท่าน มา อวจ อย่าได้กล่าวแล้ว, กุลฺลโก (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ผู้เข้าถึงซึ่งตระกูล ตฺยหํ ของท่าน ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว โอรกํ สู้ห้องน้อย นิกฺขนฺตเวลาย ในเวลาเป็นที่ออกไปแล้ว ตว แห่งท่าน หิโย ในวันวาน โอภกนฺโต ก้าวลงแล้ว นิตฺทํ สู้ความหลับ, มม เมื่ออาตมา กโรนฺตสุส กระทำอยู่ วิหารสมฺมุชฺชนสทฺทมปิ ซึ่งเสียงแห่งการกวาดซึ่งวิหารบ้าง อุกกาสิณฺจณสทฺทมปิ ซึ่งเสียงแห่งการเทซึ่งน้ำ ปานียฉฺฌปริโกชนียฉฺฌสุ ในหม้อแห่งน้ำอัน บุคคลพึงดื่มและหม้อแห่งน้ำอันบุคคลพึงใช้สอย ท. บ้าง คณฺทิสทฺทมปิ ซึ่งเสียงแห่งระฆังบ้าง ปฏฺจาย จำเดิม ปาโต ว ในเวลาเช้าเทียว, น ชานาติ ย่อมไม่รู้” อิติ ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น ภิกษุเจ้าถิ่น กล่าวกะกุฎุมพินั้นว่า “ท่านผู้มีอายุ ท่านอย่าได้กล่าวเลย, ภิกษุผู้เข้าถึงตระกูลของท่าน เข้าไปสู่อุ้งน้อย ในเวลาที่ท่านออกไปแล้ว เมื่อวาน ก้าวลงสู่ความหลับ, เมื่ออาตมา ทำเสียงแห่งการกวาดวิหารบ้าง เสียงการเทน้ำในหม้อน้ำดื่ม และหม้อน้ำใช้บ้าง เสียงระฆังบ้าง จำเดิมแต่เช้าตรู่, ย่อมไม่รู้”

อถ กาลสัตตมมี เนวาสีโก สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก น วิเสสณะของ กุฎุมพิกัง อกถิตกัมมะใน อาห “อาวุโส อาลปนะ ตฺวํ สุทธกัตตาใน อวจฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มาศัพทํ ปฏิเสระใน อวจ, กุลุปโก วิเสสณะของ ภิกษุฯ สุทธกัตตาใน ชานาติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตฺยหํ สามีสัมพันธะใน กุลุปโก ธีโย กาลสัตตมมี ใน นิขนุต- ตว สามีสัมพันธะใน นิขนุตเวลายฯ กาลสัตตมมีใน ปวิสิตฺวา โอรกํ สัมปาปฺถนียกัมมะใน ปวิสิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน โอกุกนฺโต นิทฺทํ สัมปาปฺถนียกัมมะ ใน โอกุกนฺโตฯ วิเสสณะของ ภิกษุ, มม อนาทรใน กโรนฺตสฺสฯ อนาทรกิริยา เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ ปาโตฯ กาลสัตตมมีใน ปฏฺจายฯ กิริยาวิเสสณะใน กโรนฺตสฺส อปิ- สามศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ วิหารสมฺมุชฺชนสฺทํ อุทกาสิณฺจนสฺทํ และ คณฺทิสฺทํ วิหารสมฺมุชฺชนสฺทํ กิติ อุทกาสิณฺจนสฺทํ กิติ คณฺทิสฺทํ กิติ อวุตตกัมมะใน กโรนฺตสฺส ปาเนยฆฏฺฏปริโกชเนยฆฏฺฏวิสาธาระใน อุทกาสิณฺจนสฺทํ, นศัพทํ ปฏิเสระใน ชานาติ” อิติศัพทํ อาการะใน อาห ฯ

๑๕. กุฎุมพิกโก จินฺเตสิ “ตาทิสาย อิริยาปถสมฺปตฺติยา สมฺนฺนาคตสฺส เม อยฺยสฺส ยาว อิมฺมหา กาลา นิทฺทายนํ นาม นตฺถิ, มํ ปน ตสฺส สกฺกาโร กโรนฺตํ ทิสฺวา อทฺธา อิมินา ภาทฺนฺเตน กิณฺจิจิ วุตฺตํ ภวิสฺสตีติ ฯ

กุฎุมพิกโก จินฺเตสิ “ตาทิสาย อิริยาปถสมฺปตฺติยา สมฺนฺนาคตสฺส เม อยฺยสฺส ยาว อิมฺมหา กาลา นิทฺทายนํ นาม นตฺถิ, มํ ปน ตสฺส (อยฺยสฺส) สกฺกาโร กโรนฺตํ ทิสฺวา อทฺธา อิมินา ภาทฺนฺเตน กิณฺจิจิ (วจนฺ) วุตฺตํ ภวิสฺสตีติ ฯ

กุฎุมพิกโก อ.กุฎุมพี จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “นิทฺทายนํ นาม ชื่อ อ.ความประพฤติ หลับ ยาว เพียงใด อิมฺมหา กาลา แต่กาลนี้ อยฺยสฺส แห่งพระคุณเจ้า เม ของเรา สมฺนฺนาคตสฺส ผู้มาตามพร้อมแล้ว อิริยาปถสมฺปตฺติยา ด้วยความถึงพร้อมแห่ง อิริยาปถ ตาทิสาย อันเช่นนั้น นตฺถิ ย่อมไม่มี, ปน แต่ว่ กิณฺจิจิ (วจนฺ) อ.คำอะไรๆ

ม ๓ สุตส (อวยยสุส) สกุการ ๓ โกรนต ๓ ทิสวา อทฐา อิมินา ภาทนต์น วุตต ๓ เป็นคำ
อันท่านผู้เจริญนี้ เห็นแล้ว ซึ่งเรา ผู้กระทำอยู่ ซึ่งสักการะ แก่พระคุณเจ้านั้น กล่าวแล้ว
แน่แท้ ภาวิสุสติ จักเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

กุกุมพี คิดว่า “ธรรมดาว่าความประพฤติหลับ จนถึงกาลนี้ แห่งพระคุณเจ้าของเรา ผู้
ประกอบด้วยความถึงพร้อมด้วยอิริยาบถอันเช่นนั้น ย่อมไม่มี, แต่ คำอะไรๆ จักเป็น
คำที่ท่านผู้เจริญนี้ เห็นเราผู้ทำสักการะแก่พระคุณเจ้านั้น กล่าวแล้ว”

กุกุมพีโก สุททกัตตาโน จินฺเตสิ ๕ อาชยาดบทกัตตฺวาจก “นามศัพท ๓ ปสังสัดถโชตกะ
เข้ากับ นิททายน ๕ สุททกัตตาโน นตฺถิ ๕ กิริยาบทกัตตฺวาจก “ตาทิสาย วิเสสนะของ
อิริยาบถสมปตฺติยา ๕ ภาวะใน สมณฺหาตตฺส ๕ วิเสสนะของ อวยยสุส เม สามีสัมพันธะ
ใน อวยยสุส ๕ สามีสัมพันธะใน นิททายน ๕ ยาวศัพท วิเสสนะของ นิททายน ๕ อิมมหา
วิเสสนะของ กาลา ๕ อปาทานโน ยาว, ปนศัพท วิเสสโชตกะ ๕ กิจฺจ วิเสสนะของ
วจน ๕ สุททกัตตาโน ภาวิสุสติ ๕ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ม ๓ อวุตตกัมมะใน ทิสวา ๓ สุตส
วิเสสนะของ อวยยสุส ๕ สัมปทานโน ๓ โกรนต ๓ สกุการ ๓ อวุตตกัมมะใน ๓ โกรนต ๓ วิเสสนะ
ของ ม ๓ ทิสวา ๓ ปุพพกาลกิริยาใน วุตต ๓ อทฐา ๓ กิริยาวิเสสนะใน วุตต ๓ อิมินา ๓ วิเสสนะ
ของ ภาทนต์น ๕ อนภิตกัตตาโน วุตต ๓ ๕ วิกตีกัตตาโน ภาวิสุสติ” อิติศัพท ๕ อากาโรใน
จินฺเตสิ ๕

๑๖. โส อตฺตโน ปณฺทิตภาเวน ต ๓ สกุกจ ๓ โภเชตฺวา ๓ สุตส ๓ ปตฺต ๓ สาธุก ๓ ๓ โรวิตฺวา
นาคฺครสโกชนสฺส ๓ ปุเรตฺวา “ภาทนต์ สเจ เม อวยย ๓ ปสฺเสยยาถ, อิมมสฺส
ปิตฺทปาต ๓ ทเทยยาถาติ ๓ อหา ๕

โส (กุกุมพีโก) อตฺตโน ปณฺทิตภาเวน ต (ภิกขุ) สกุกจ ๓ โภเชตฺวา ๓ สุตส (ภิกขุสฺส) ปตฺต
๓ สาธุก ๓ ๓ โรวิตฺวา (ปตฺต) ๓ นาคฺครสโกชนสฺส ๓ ปุเรตฺวา “ภาทนต์ สเจ (ตุมฺเห) เม อวยย
๓ ปสฺเสยยาถ, (ตุมฺเห) อิม ๓ อสฺส (อวยยสุส) ๓ ปิตฺทปาต ๓ ทเทยยาถาติ ๓ อหา ๕

โส (กุกุมพีโก) อ.กุกุมพีนั้น ต (ภิกขุ) ยังภิกษุ นั้น โภเชตฺวา ให้ฉันแล้ว สกุกจ
โดยเคารพ อตฺตโน ปณฺทิตภาเวน เพราะความที่- แห่งตน -เป็นบัณฑิต โรวิตฺวา
ล้างแล้ว ปตฺต ๓ ซึ่งบาตร ๓ สุตส (ภิกขุสฺส) ของภิกษุ นั้น สาธุก ๓ ให้ดี (ปตฺต) ๓ ยังบาตร
๓ ปุเรตฺวา ให้เต็มแล้ว ๓ นาคฺครสโกชนสฺส ๓ ด้วยโภชนะอันมีรสอันเลิศต่าง ๕ อหา

กล่าวแล้ว **อิตติ** ว่า “**ภนุเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ **สเจ** ถ้าว่า (**ตุมุเห**) อ.ท่าน **ปสเสยฺยาถ** พึงเห็น **อยุยฺ** ซึ่งพระคุณเจ้า **เม** ของกระผมไซ้ไร, (**ตุมุเห**) อ.ท่าน **ทเทยฺยาถ** พึงถวาย **อิมํ ปิณฑปาตํ** ซึ่งบิณฑบาตนี้ **อสุส (อยุยฺสส)** แก่พระคุณเจ้านั้น” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

กุกุมพินัน นิมนต์ภิกษุณฺนั้นให้ฉันโดยเคารพ เพราะว่าตนเป็นบัณฑิต ล้างบาตของท่านให้ดี ยังบาตรให้เต็มด้วยโภชนะที่มีรสเลิศต่างๆ แล้วกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ถ้าท่านพึงเห็นพระคุณเจ้าของกระผมไซ้ไร, ท่านพึงถวายบิณฑบาตนี้ แก่พระคุณเจ้านั้น”

โส วิเสสณะของ กุกุมพิกโกฯ สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อุตฺตโนภาวาทิสัมพันธะใน ปณฺทิตภาเวนฯ เหตุใด โภเชตฺวา ตํ วิเสสณะของ ภิกฺขุฯ การิตกัมมะใน โภเชตฺวา สกุกจจํ กิริยาวิเสสณะใน โภเชตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ໂหฺวิตฺวา ตสฺส วิเสสณะของ ภิกฺขุสฺสฯ สามีสัมพันธะใน ปตฺตํฯ อวุตตกัมมะใน ໂหฺวิตฺวา สาธุกํ วิกิตกัมมะใน ໂหฺวิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฺรูเรตฺวา ปตฺตํ การิตกัมมะใน ปฺรูเรตฺวา นานคฺครสโภชนสฺส จญฺฐิฏฺฐิกรณะใน ปฺรูเรตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “ภนุเต อาลปนะ สเจศฺพท์ ปริกฺกปฺปัดถะ ตุมฺเห สุทธกัตตาใน ปสเสยฺยาถฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เม สามีสัมพันธะใน อยุยฺฯ อวุตตกัมมะใน ปสเสยฺยาถ, ตุมฺเห สุทธกัตตาใน ทเทยฺยาถฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิมํ วิเสสณะของ ปิณฑปาตํฯ อวุตตกัมมะใน ทเทยฺยาถ อสุส วิเสสณะของ อยุยฺสสฯ สัมปทานใน ทเทยฺยาถ” **อิตติศัพทํ** อากาละใน อาห ฯ

๑๗. **อิตโร** ตํ คเหตุวาว จินฺเตสิ “**สเจ** **โส** **เอวรूपํ** **ปิณฑปาตํ** **ภุชฺชิสฺสตี,** **อิมสฺมีเยว** **จาเน** **ปลุฑฺโธ** **ภวิสฺสตีตี** **อนฺตรามคฺเค** **ตํ** **ปิณฑปาตํ** **จญฺเทตฺวา** **เถรสฺส** **วสนฺนฺจฺจานํ** **คนฺตฺวา** **ตํ** **ตตฺถ** **โอโลเกนฺโต** **นาทฺทส** ฯ

อิตโร (เนวาลีโก) ตํ (ปิณฑปาตํ) คเหตุวาว จินฺเตสิ “**สเจ** **โส** (ภิกฺขุ) **เอวรूपํ** **ปิณฑปาตํ** **ภุชฺชิสฺสตี,** (โส ภิกฺขุ) **อิมสฺมี** **เอว** **จาเน** **ปลุฑฺโธ** **ภวิสฺสตีตี** **อนฺตรามคฺเค** **ตํ** **ปิณฑปาตํ** **จญฺเทตฺวา** **เถรสฺส** **วสนฺนฺจฺจานํ** **คนฺตฺวา** **ตํ** (เถรํ) **ตตฺถ** (จาเน) **โอโลเกนฺโต** **น** **อทฺทส** ฯ

อิตโร (เนวาลีโก) อ.ภิกษุผู้เป็นเจ้าของนอกนี้ **คเหตุวาว** ถือเอาแล้วเทียว **ตํ (ปิณฑปาตํ)** ซึ่งบิณฑบาตนั้น **จินฺเตสิ** คิดแล้ว **อิตติ** ว่า “**สเจ** ถ้าว่า **โส (ภิกฺขุ)** อ.ภิกษุณฺนั้น

ภุชิสฺสติ จักจัน ปิณฑปาตํ ซึ่งบิณฑบาต เอวรूपิ อ้นมีอย่างนี้เป็นรูปไซรั, (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น ปลุทโร เป็นผู้ติดแล้ว อิมสมิ เอว จาเน ในที่นี้นั้นเที่ยว ภวิสฺสติ จักเป็น” อิติ ดังนี้ จตุเทตวา ทั้งแล้ว ตํ ปิณฑปาตํ ซึ่งบิณฑบาตนั้น อนฺตรามคฺเค ในระหว่างแห่งหนทาง คนฺตวา ไปแล้ว วสนภูจันํ สู่ที่เป็นที่อยู่ เภรฺสฺส ของพระเถระ โอลเณฺโต แลดูอยู่ ตํ (เถร) ซึ่งพระเถระนั้น ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้น น อทุทส ไม่ได้เห็นแล้ว ๕

ภิกษุเจ้าถิ่นแม่นอกนี้ ถือเอาบิณฑบาตนั้นแล้ว คิดว่า “ถ้าภิกษุ นั้น จักจันบิณฑบาต เห็นปานนี้ไซรั, ภิกษุ นั้น จักเป็นผู้ติดในที่นี้นั้นแหละ” ดังนี้ จึงทิ้งบิณฑบาตนั้น ในระหว่างทาง ไปสู่ที่อยู่ของพระเถระ แลดูพระเถระนั้นในที่นั้น ไม่ได้เห็นแล้ว

อิตโร วิเสสนะของ เนวาลิโก ๆ สุททกัตตาใน จินฺเตสิ และ อทุทส จินฺเตสิ กิติ อทุทส กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตํ วิเสสนะของ ปิณฑปาตํ ๆ อุตตกัมมะใน คเหตุวา เอวคัพทํ อวชารณะเข้ากับ คเหตุวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน จินฺเตสิ “สเจคัพทํ ปริกัปปัตถะ โส วิเสสนะของ ภิกขุ ๆ สุททกัตตาใน ภุชิสฺสติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เอวรूपิ วิเสสนะของ ปิณฑปาตํ ๆ อุตตกัมมะใน ภุชิสฺสติ, โส วิเสสนะของ ภิกขุ ๆ สุททกัตตาใน ภวิสฺสติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เอวคัพทํ อวชารณะเข้ากับ อิมสมิ ๆ วิเสสนะของ จาเน ๆ วิชยชาระใน ปลุทโร ๆ วิกติกัตตาใน ภวิสฺสติ” อิติคัพทํ อาการะ ใน จินฺเตสิ อนฺตรามคฺเค วิชยชาระใน จตุเทตวา ตํ วิเสสนะของ ปิณฑปาตํ ๆ อุตตกัมมะใน จตุเทตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน คนฺตวา เภรฺสฺส สามีสัมพันธะใน วสนภูจัน ๆ สัมปาปุณียกัมมะใน คนฺตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน โอลเณฺโต ตํ วิเสสนะของ เภรฺ ๆ อุตตกัมมะใน โอลเณฺโต ตตฺถ วิเสสนะของ จาเน ๆ วิชยชาระ ใน โอลเณฺโต ๆ อัพกันตรกิริยาของ เนวาลิโก นคัพทํ ปฏฺฐิเสชะใน อทุทส ๕

๑๘. อถ นํ เอตฺตกสฺส กมฺมสฺส กตฺตฺตา วิสตีวสฺสสหฺสฺसानิ กโตปิ สมณธมฺโม รกฺขิตฺตุนาสกฺขิ ๕

อถ นํ (ภิกขุ) เอตฺตกสฺส กมฺมสฺส (อตฺตนา) กตฺตฺตา (เตน ภิกขุ) วิสตีวสฺสสหฺสฺसानิ กโตปิ สมณธมฺโม รกฺขิตฺตุน อสฺกฺขิ ๕

อถ ครั้งนั้น สมณธมฺโม อ.สมณธรรม (เตน ภิกขุ) กโตปิ แม้อัน- อ้นภิกษุ นั้น

-กระทำแล้ว **วิสตีวสุสสหัสสาณิ** สิ้นพันแห่งปียีสิบ ท. **น อสกุขิ** ไม่ได้ आजแล้ว
รกุขิตู เพื่ออันรักษา **न्ह (ภิกขุ)** ซึ่งภิกษุนั้น **เอตตกสฺส กมฺมสฺส (อตุตนา)** กตตตนา
 เพราะความที่- แห่งกรรม อันมีประมาณเพียงนี้ เป็นกรรม อันตน -กระทำแล้ว ฯ

ครั้งนั้น สมณธรรมที่ภิกษุนั้นแม้ทำแล้วสิ้น ๒๐,๐๐๐ ปี ไม่ได้ आजเพื่อจะรักษาภิกษุนั้น
 เพราะว่าการมีประมาณเท่านี้ เป็นกรรมที่ตนทำแล้ว

อถ กาลสัตตมมี สมณธมโม สุททกัตตาใน อสกุขิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก **न्ह วิเสสนะ**
 ของ **ภิกขุ**ฯ อวุตตกัมมะใน **รกุขิตู** **เอตตกสฺส** วิเสสนะของ **กมฺมสฺส**ฯ ภาวาทีสัมพันธะ
 ใน กตตตนา อตุตนา อนภิตกัตตาใน กต- กตตตนา เหตุใน อสกุขิ เตน วิเสสนะของ
ภิกขุนาฯ อนภิตกัตตาใน กโต **วิสตีวสุสสหัสสาณิ** อัจจันตสังโยคะใน กโต อปีคัพพ
 อเปกขัตถะเข้ากับ กโตฯ วิเสสนะของ **สมณธมโม** **รกุขิตู** ตุมัตถสสัมปทานใน อสกุขิ
 นคัพพ ปฏิสเสระใน อสกุขิ ฯ

๑๙. อายุหปรโยसानะ ปน อวีจิมหิ นิพพตติตวา เอกํ พุทฺธนฺตรํ มหาทุกฺขํ อนุกฺวิตฺวา
 อิมสฺมึ พุทฺธรูปาเท ราชคหฺนคเร เอกสฺมึ พหุอนฺนปानะ กุลมเร นิพพตติ ฯ

อายุหปรโยसानะ ปน (โส ภิกขุ) อวีจิมหิ นิพพตติตวา เอกํ พุทฺธนฺตรํ มหาทุกฺขํ อนุกฺวิตฺวา
 อิมสฺมึ พุทฺธรูปาเท ราชคหฺนคเร เอกสฺมึ พหุอนฺนปानะ กุลมเร นิพพตติ ฯ

ปน ก็ **อายุหปรโยसानะ** ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งอายุ (**โส ภิกขุ**) อ.ภิกษุนั้น
นิพพตติตวา บังเกิดแล้ว **อวีจิมหิ** ในนรกชื่อว่าอเวจี **อนุกวิตวา** เสวยแล้ว
มหาทุกฺขํ ซึ่งทุกฺขีใหญ่ **เอกํ พุทฺธนฺตรํ** สิ้นพุทฺธนฺตรหนึ่ง **นิพพตติ** บังเกิดแล้ว **กุลมเร**
 ในเรือนแห่งตระกูล **พหุอนฺนปानะ** อันมีข้าวและน้ำมาก **เอกสฺมึ** ตระกูลหนึ่ง
ราชคหฺนคเร ในเมืองราชคฤห์ **อิมสฺมึ พุทฺธรูปาเท** ในกาลเป็นที่เสด็จอุบัติขึ้นแห่ง
 พระพุทฺธเจ้าพระองค์นี้ ฯ

ก็ในกาลเป็นที่สิ้นสุดอายุ ภิกษุนั้น บังเกิด ในอเวจีมหานรก เสวยทุกฺขีใหญ่ สิ้นหนึ่ง
 พุทฺธนฺตร บังเกิดในเรือนแห่งตระกูลที่มีข้าวและน้ำมาก ตระกูลหนึ่ง ในเมืองราชคฤห์
 ในพุทฺธรูปาเท

ปนคัพพ วากยารัมภโชตกะ อายุหปรโยसानะ กาลสัตตมมีใน นิพพตติตวา โส วิเสสนะ

ของ ภิกขุๆ สุทธกัตตาใน นิพพตติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อวีจิมหิ วิสยาธาระใน นิพพตติตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อนฺภูวิตฺวา เอกํ วิเสสนะของ พุทฺธนฺตรๆ อัจจันต-สังโยคะใน อนฺภูวิตฺวา มหาทุกฺขํ อวุตตกัมมะใน อนฺภูวิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิพพตติ อิมสฺมี วิเสสนะของ พุทฺธุปฺปาเทๆ กาลสัตตมีใน นิพพตติ ราชคชนคร วิสยาธาระใน นิพพตติ เอกสฺมี กิตฺตี พหุอนฺนปฺปาเน กิตฺตี วิเสสนะของ กุลชมเรๆ วิสยาธาระใน นิพพตติ ๕

๒๐. โส ปทสา คมนกาลโต ปฏฺจาย เนว สยเน สยิตฺตํ น ภตฺตํ ภูฏชิตฺตํ อิจฺฉติ, อตฺตโน สรีรวลณฺชเมว ชาทติ ๕

โส (ทารโก) ปทสา คมนกาลโต ปฏฺจาย เนว สยเน สยิตฺตํ น ภตฺตํ ภูฏชิตฺตํ อิจฺฉติ, อตฺตโน สรีรวลณฺชํ เอว ชาทติ ๕

โส (ทารโก) อ.เด็กชายนั้น เนว อิจฺฉติ ย่อมไม่ปรารถนานั้นเทียว สยิตฺตํ เพื่ออันนอน สยเน บนที่นอน น อิจฺฉติ ย่อมไม่ปรารถนา ภูฏชิตฺตํ เพื่ออันบริโภคน ภตฺตํ ซึ่งภักตร ปฏฺจาย จำเดิม คมนกาลโต แต่กาลเป็นที่ไป ปทสา ด้วยเท้า, ชาทติ ย่อมเคี้ยวกิน สรีรวลณฺชํ เอว ซึ่งสรีรวลณฺชชะ อตฺตโน ของตนนั้นเทียว ๕

เด็กชายนั้น ย่อมไม่ปรารถนานั้นแหละ เพื่อจะนอนบนที่นอน ย่อมไม่ปรารถนาเพื่อจะ บริโภคนภักตร จำเดิมแต่กาลเป็นที่เดินไปด้วยเท้า, ย่อมกินอุจจาระของตนนั้นแหละ

โส วิเสสนะของ ทารโกๆ สุทธกัตตาใน อิจฺฉติ และ ชาทติ อิจฺฉติ กิตฺตี ชาทติ กิตฺตี อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปทสา ภาระใน คมน- คมนกาลโต อกฺปาทานใน ปฏฺจายๆ กิริยาวิเสสนะใน อิจฺฉติ เอวคัพฺพํ อวธารณะเข้ากับ นๆ สองคัพฺพํ ปฏฺฐิเสระใน อิจฺฉติ สยเน วิสยาธาระใน สยิตฺตํ ตุมฺถตสัมฺปทานใน อิจฺฉติ ภตฺตํ อวุตตกัมมะใน ภูฏชิตฺตํๆ ตุมฺถตสัมฺปทานใน อิจฺฉติ, อตฺตโน สามีสัมพันธะใน สรีรวลณฺชํ เอวคัพฺพํ อวธารณะ เข้ากับ สรีรวลณฺชๆ อวุตตกัมมะใน ชาทติ ๕

๒๑. “พาลตาย อชานนฺโต กโรตีติ นํ โปสีสุ ๕

(มาตาปิตโร) “(ทารโก อตฺตโน) พาลตาย อชานนฺโต กโรตีติ (สญฺญา) นํ (ทารก) โปสีสุ ๕

(มาตาปิตโร) อ.มารดาและบิดา ท. ไปสีสุ เลี้ยงดูแล้ว น้ (ทารก) ซึ่งเด็กชายนั้น (สญญา) ด้วยความสำคัญ อิติ ว่า “(ทารก) อ.เด็กชาย อชานนุโตไม่รู้อยู่ กโรติ ย่อมกระทำ (อตุตโน) พาลตาย เพราะความที่- แห่งตน -เป็นเด็กอ่อน” อิติ ดังนี้ ฯ

มารดาบิดา เลี้ยงดูเด็กชายนั้น ด้วยความสำคัญว่า “เด็กชาย ไม่รู้อยู่ ย่อมทำ เพราะว่า ตนเป็นเด็กอ่อน”

มาตาปิตโร สุททกัตตาใน ไปสีสุฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก “ทารก สุททกัตตาใน กโรติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก อตุตโน ภาวาทิสัมพันธะใน พาลตายฯ เหตุใน อชานนุโตฯ อัพภันตรกิริยาของ ทารก” อิติศัพท์ สรุปะใน สญญา กระณะใน ไปสีสุ น้ วิเสสณะของ ทารกฯ อวุตตกัมมะใน ไปสีสุ ฯ

๒๒. มหุลลกกาเลปี วตุถ์ นิวาเสตุ์ น อิจฉติ, นคโค วิจรติ, ภูมียํ สยติ, อตุตโน สรีรวลณฺชเมว ชาทติ ฯ

(โส ทารโก ตสฺส ทารกสฺส) มหุลลกกาเลปี วตุถ์ นิวาเสตุ์ น อิจฉติ, นคโค (หตุวา) วิจรติ, ภูมียํ สยติ, อตุตโน สรีรวลณฺช เอว ชาทติ ฯ

(โส ทารโก) อ.เด็กชายนั้น น อิจฉติ ย่อมไม่ปรารถนา นิวาเสตุ์ เพื่ออันนุ่ วตุถ์ ซึ่งผ้า (ตสฺส ทารกสฺส) มหุลลกกาเลปี แม้นกาล แห่งเด็กนั้น เป็นคนโต นคโค เป็นคนเปลือย (หตุวา) เป็น วิจรติ ย่อมเที่ยวไป, สยติ ย่อมนอน ภูมียํ บนภาคพื้น, ชาทติ ย่อมเคี้ยวกิน สรีรวลณฺช เอว ซึ่งสรีรวลณฺช อตุตโน ของตนนั้นเที่ยว ฯ

เด็กชายนั้น ย่อมไม่ปรารถนาเพื่อจะนุ่งผ้า แม้นกาลที่เด็กนั้น เป็นคนโต เป็นคนเปลือย ย่อมเที่ยวไป, ย่อมนอนบนภาคพื้น, ย่อมเคี้ยวกินอุจจาระของตนนั้นแหละ

โส วิเสสณะของ ทารกฯ สุททกัตตาใน อิจฉติ, วิจรติ, สยติ และ ชาทติ อิจฉติ ก็ดี วิจรติ ก็ดี สยติ ก็ดี ชาทติ ก็ดี อาชยาตบทกัตตุวจาก ตสฺส วิเสสณะของ ทารกสฺสฯ สามีสัมพันธะใน มหุลลกกาเล อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ มหุลลกกาเลฯ กาลสัตตมึ ใน อิจฉติ วตุถ์ อวุตตกัมมะใน นิวาเสตุ์ฯ ตุมัตถสัมปทานใน อิจฉติ นศัพท์ ปฏิเสระ ใน อิจฉติ, นคโค วิกติกัตตาใน หตุวาฯ สมานกาลกิริยาใน วิจรติ, ภูมียํ วิสยาธาระใน

สยติ, อุตตโน สามีสัมพันธะใน สรีรวลัญชํ เอวคัพทํ อวธารณะเข้ากับ สรีรวลัญชํ ๑
 อวตตกัมมะใน ขาทติ ๕

๒๓. อถสฺส มาตาปิตโร “นายํ กุลฆรฺสฺส อนุจฺฉวิโก; อาชีวกานํ เอส อนุจฺฉวิโกติ เตสํ
 สนฺติกํ เนตฺวา “อิมํ ทารกํ ปพฺพาเซถาติ อทํสุ ๕

อถ อสฺส (ทารกสฺส) มาตาปิตโร “น อยํ (ทารโก) กุลฆรฺสฺส อนุจฺฉวิโก (โหติ); อาชีวกานํ
 เอส (ทารโก) อนุจฺฉวิโก (โหติ)” อิติ (มฺนฺเตตฺวา) เตสํ (อาชีวกานํ) สนฺติกํ เนตฺวา “(ตฺมุเห)
 อิมํ ทารกํ ปพฺพาเซถาติ (วจเนน) อทํสุ ๕

อถ ครั้งนั้น มาตาปิตโร อ.มารดาและบิดา ท. อสฺส (ทารกสฺส) ของเด็กชายนั้น
 (มฺนฺเตตฺวา) ปรึกษากันแล้ว อิติ ว่า “อยํ (ทารโก) อ.เด็กชายนี อนุจฺฉวิโก เป็นผู้
 สมควร กุลฆรฺสฺส แก่เรือนแห่งตระกูล (โหติ) ย่อมเป็น น หามิได้; เอส (ทารโก)
 อ.เด็กชายนั้น อนุจฺฉวิโก เป็นผู้สมควร อาชีวกานํ แก่อาชีวก ท. (โหติ) ย่อมเป็น”
 อิติ ดังนี้ เนตฺวา นำไปแล้ว สนฺติกํ สู่สำนัก เตสํ (อาชีวกานํ) ของอาชีวก ท. เหล่า
 นั้น อทํสุ ได้ถวายแล้ว (วจเนน) ด้วยคำ อิติ ว่า “(ตฺมุเห) อ.ท่าน ท. อิมํ ทารกํ
 ยังเด็กชายนี ปพฺพาเซถ ของจงให้บวชเถิด” อิติ ดังนี้ ๕

ครั้งนั้น มารดาและบิดาของเด็กชายนั้น ปรึกษากันว่า “เด็กชายนี เป็นผู้ไม่เหมาะสม
 แก่เรือนตระกูล, เด็กชายนั้น เป็นผู้เหมาะแก่พวกอาชีวก” ดังนี้ แล้วนำไปสู่สำนักของ
 พวกอาชีวกเหล่านั้น ได้ถวายด้วยคำว่า “ขอพวกท่าน ยังเด็กชายนี จงให้บวชเถิด”

อถ กาลสํตตมี มาตาปิตโร สุทฺธกัตฺตาใน อทํสุ ๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสนะ
 ของ ทารกสฺส ๑ สามีสัมพันธะใน มาตาปิตโร “อยํ วิเสสนะของ ทารโก ๑ สุทฺธกัตฺตา
 ใน โหติ ๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก นคัพทํ ปฏฺฐิเสชนัตถะ กุลฆรฺสฺส สัมปทานใน
 อนุจฺฉวิโก ๑ วิกิตกัตฺตาใน โหติ, เอส วิเสสนะของ ทารโก ๑ สุทฺธกัตฺตาใน โหติ ๑
 อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก อาชีวกานํ สัมปทานใน อนุจฺฉวิโก ๑ วิกิตกัตฺตาใน โหติ”
 อิติคัพทํ อาการะใน มฺนฺเตตฺวา ๑ ปพฺพกาลกิริยาใน เนตฺวา เตสํ วิเสสนะของ
 อาชีวกานํ ๑ สามีสัมพันธะใน สนฺติกํ ๑ สัมปาปฺณียกัมมะใน เนตฺวา ๑ ปพฺพกาลกิริยา
 ใน อทํสุ “ตฺมุเห เหตุกัตฺตาใน ปพฺพาเซถ ๑ อาชยาดบทเหตุกัตฺตฺวาจก อิมํ วิเสสนะ
 ของ ทารกํ ๑ การิตกัมมะใน ปพฺพาเซถ” อิติคัพทํ สฺรุปะใน วจเนน ๑ ภาระใน

อทิสฺส ๕

๒๔. อถ นํ เต ปพฺพาเชสฺสุ, ปพฺพาเชตฺวา จ ปน คลปฺปมาเณ อวาาญฺเฏ จเปตฺวา
ทฺวินฺหนํ อํสกุฏฺฏานํ อุปริ ปทฺรานิ ทตฺวา เตสํ อุปริ นิสฺสีทิตฺวา ตาลภูจิชณฺฑเฑน
เกเส ลุณฺจิสฺส ๕

อถ นํ (ทารกํ) เต (อาชีวกา) ปพฺพาเชสฺสุ, (อาชีวกา) ปพฺพาเชตฺวา จ ปน คลปฺปมาเณ
อวาาญฺเฏ จเปตฺวา ทฺวินฺหนํ อํสกุฏฺฏานํ อุปริ ปทฺรานิ ทตฺวา เตสํ (ปทฺรานํ) อุปริ นิสฺสีทิตฺวา
तालภูजिचण्डेन गेसे लुण्जिस्स ๕

อถ ครั้งนั้น เต (อาชีวกา) อ.อาชีวก ท. เหล่านั้น นํ (ทารกํ) ยังเด็กชายนั้น
ปพฺพาเชสฺสุ ให้บวชแล้ว, จ ปน ก็แล (อาชีวกา) อ.อาชีวก ท. ปพฺพาเชตฺวา ครั้นให้
บวชแล้ว จเปตฺวา พักไว้แล้ว อวาาญฺเฏ ในหลุม คลปฺปมาเณ อันมีคอเป็นประมาณ
ทตฺวา ให้แล้ว ปทฺรานิ ซึ่งไม่เรียบ ท. อุปริ ในเบ้องบน อํสกุฏฺฏานํ แห่งจะงอยแห่ง
ป่า ท. ทฺวินฺหนํ สอง นิสฺสีทิตฺวา นั่งแล้ว อุปริ ในเบ้องบน เตสํ (ปทฺรานํ) แห่งไม่
เรียบ ท. เหล่านั้น ลุณฺจิสฺส ถอนแล้ว เกเส ซึ่งผม ท. ตาลภูจิชณฺฑเฑน ด้วยขึ้นแห่ง
กระโหลกแห่งตาล ๕

ครั้งนั้น พวกอาชีวกเหล่านั้น ยังเด็กชายนั้นให้บวชแล้ว, ก็แล อาชีวกเหล่านั้น ครั้น
ให้บวชแล้ว พักไว้แล้วในหลุมมีคอเป็นประมาณ ให้ไม่เรียบทั้งหลายในเบ้องบนแห่ง
จะงอยป่าทั้งสองข้าง นั่งในเบ้องบนแห่งไม่เรียบเหล่านั้น ใช้ขึ้นกระโหลกตาลถอนผม
ทั้งหลาย

อถ กาลสํตตมึ เต วิเสสฺนะของ อาชีวกาญฺ เเหตุกัตฺตาใน ปพฺพาเชสฺสุญฺ อาชยาตบท
เหตุกัตฺตฺวาจาก นํ วิเสสฺนะของ ทารกํญฺ การิตกัมมะใน ปพฺพาเชสฺสุ, จ ปนศัพฺทํ นิปาต-
สมฺมุหะ อาชีวกา สฺททกัตฺตาใน ลุณฺจิสฺสญฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก ปพฺพาเชตฺวา
ลักขณํตถะ คลปฺปมาเณ วิเสสฺนะของ อวาาญฺเฏญฺ วิสยาธาระใน จเปตฺวาญฺ ปุพฺพกาล-
กิริยาใน ทตฺวา ทฺวินฺหนํ วิเสสฺนะของ อํสกุฏฺฏานํญฺ สามีสัมพันธะใน อุปริญฺ วิสยาธาระใน
ทตฺวา ปทฺรานิ อวฺตตกัมมะใน ทตฺวาญฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสฺสีทิตฺวา เตสํ วิเสสฺนะ
ของ ปทฺรานํญฺ สามีสัมพันธะใน อุปริญฺ วิสยาธาระใน นิสฺสีทิตฺวาญฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน
ลุณฺจิสฺส ตาลภูจิชณฺฑเฑน ภาระใน ลุณฺจิสฺส เกเส อวฺตตกัมมะใน ลุณฺจิสฺส ๕

๒๕. อถ เน ตสฺส มาตาปิตโร สุวตนาย นิมนฺเตตฺวา ปกฺกมึสุ ๕

อถ เน (อาชีวก) ตสฺส (ทารกสฺส) มาตาปิตโร สุวตนาย นิมนฺเตตฺวา ปกฺกมึสุ ๕

อถ ครั้งนั้น มาตาปิตโร อ.มารดาและบิดา ท. ตสฺส (ทารกสฺส) ของเด็กชายนั้น นิมนฺเตตฺวา นิมนฺต์แล้ว เน (อาชีวก) ซึ่งอาชีวก ท. เหล่านั้น สุวตนาย เพื่อภัตตบริโภคนั้นจะมีในวันพรุ่งนี้ ปกฺกมึสุ หลีกไปแล้ว ๕

ครั้งนั้น มารดาและบิดาของเด็กชายนั้น นิมนฺต์พวกอาชีวกเหล่านั้น เพื่อภัตตบริโภคนั้นจะมีในวันพรุ่งนี้ แล้วก็หลีกไป

อถ กาลสัตฺตมึ มาตาปิตโร สุทฺธกัตฺตานิ ปกฺกมึสุ ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เน วิเสสนะของ อาชีวก ๕ อวุตตกัมมะใน นิมนฺเตตฺวา ตสฺส วิเสสนะของ ทารกสฺส ๕ สามีสัมพันธใน มาตาปิตโร สุวตนาย สัมปทานใน นิมนฺเตตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกฺกมึสุ ๕

๒๖. ปฺนทิวเส อาชีวกา “เอหิ คามึ ปวิสิสฺสามาติ ตํ วทีสุ ๕

ปฺนทิวเส อาชีวกา “(ตุว) เอหิ, (มย) คามึ ปวิสิสฺสามาติ ตํ (ทารก) วทีสุ ๕

ปฺนทิวเส ในวันรุ่งขึ้น อาชีวกา อ.อาชีวก ท. วทีสุ กล่าวแล้ว ตํ (ทารก) กะเด็กชายนั้น อิติ ว่า “(ตุว) อ.ท่าน เอหิ จงมา, (มย) อ.เรา ท. ปวิสิสฺสาม จักเข้าไป คามึ สู่หมู่บ้าน” อิติ ดังนี้ ๕

ในวันรุ่งขึ้น พวกอาชีวก กล่าวกะเด็กชายนั้นว่า “ท่าน จงมา, พวกเรา จักเข้าไป สู่หมู่บ้าน”

ปฺนทิวเส กาลสัตฺตมึใน วทีสุ อาชีวกา สุทฺธกัตฺตานิ วทีสุ ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “ตุว สุทฺธกัตฺตานิ เอหิ ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก, มย สุทฺธกัตฺตานิ ปวิสิสฺสาม ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก คามึ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปวิสิสฺสาม” อิติศัพท์ อากาเรใน วทีสุ ตํ วิเสสนะของ ทารก ๕ อภิตกัมมะใน วทีสุ ๕

๒๗. โส “คจฉถ ตุมฺเห, อหํ อิเชว ภวิสฺสามีติ น อิจฺฉิ ฯ”

โส (อาชีวก) “คจฉถ ตุมฺเห, อหํ อิธ เอว (จาเน) ภวิสฺสามีติ (วตฺวา) น อิจฺฉิ ฯ”

โส (อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ตุมฺเห อ.ท่าน ท. คจฉถ ของงไป, อหํ อ.กระผม ภวิสฺสามิ จักมี อิธ เอว (จาเน) ในที่นี้นั้นนี้เถียว” อิติ ดังนี้ น อิจฺฉิ ไม่ปรารธนาแล้ว ฯ

อาชีวกนั้น กล่าวว่่า “ขอพวกท่านจงไป, กระผม จักมีในที่นี้นั้นนี้แหละ” ไม่ปรารธนาแล้ว

โส วิเสสณะของ อาชีวกๆ สุทฺธกัตฺตาใน อิจฺฉิๆ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก “ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตาใน คจฉถๆ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก, อหํ สุทฺธกัตฺตาใน ภวิสฺสามิๆ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก เอวคัप्พํ อวธารณะเข้ากับ อิธๆ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาระใน ภวิสฺสามิ” อิติคัप्พํ อาการะใน วตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อิจฺฉิ นคัप्พํ ปฏิเสชะใน อิจฺฉิ ฯ

๒๘. อถ นํ ปุณฺปปุณฺํ วตฺวา อนิจฺฉมาณํ โอยหาย อคมฺสฺสุ ฯ

อถ (เต อาชีวก) นํ (อาชีวก) ปุณฺปปุณฺํ วตฺวา อนิจฺฉมาณํ (อาชีวก) โอยหาย อคมฺสฺสุ ฯ

อถ ครั้งนั้น (เต อาชีวก) อ.อาชีวก ท. เหล่านั้น วตฺวา กล่าวแล้ว ปุณฺปปุณฺํ บ่อยๆ นํ (อาชีวก) กะอาชีวกนั้น โอยหาย ละทิ้งแล้ว (อาชีวก) ซึ่งอาชีวก อนิจฺฉมาณํ ผู้ไม่ปรารธนาอยู่ อคมฺสฺสุ ได้ไปแล้ว ฯ

ที่นั้น พวกอาชีวกเหล่านั้น กล่าวบ่อยๆ กะอาชีวกนั้น ละทิ้งอาชีวกผู้ไม่ปรารธนา ได้ไปแล้ว

อถ กาลสัตตมี เต วิเสสณะของ อาชีวกๆ สุทฺธกัตฺตาใน อคมฺสฺสุๆ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก นํ วิเสสณะของ อาชีวกๆ อกถิตกัมมะใน วตฺวา ปุณฺปปุณฺํ กิริยาวิเสสณะใน วตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน โอยหาย อนิจฺฉมาณํ วิเสสณะของ อาชีวกๆ อวุตตกัมมะใน โอยหายๆ ปุพพกาลกิริยาใน อคมฺสฺสุ ฯ

๒๙. โสปี เตสํ คตภาวํ ฌตฺวา วจฺจกุฎฺฐิยา ทฺวารํ วิวริตฺวา โอรุยฺห อุกฺโกหิ หตฺถेหิ อาโลปการกํ คุณฺถํ ขาทติ ฯ

โสปี (อาชีวก) เตสํ (อาชีวกาน) คตภาวํ ฌตฺวา วจฺจกุฎฺฐิยา ทฺวารํ วิวริตฺวา โอรุยฺห อุกฺโกหิ หตฺถेหิ อาโลปการกํ คุณฺถํ ขาทติ ฯ

โสปี (อาชีวก) อ.อาชีวกเมื่อนั้น ฌตฺวา รู้แล้ว เตสํ (อาชีวกาน) คตภาวํ ซึ่งความที่- แห่งอาชีวก ท. เหล่านั้น -เป็นผู้ไปแล้ว วิวริตฺวา เปิดแล้ว ทฺวารํ ซึ่งประตู วจฺจกุฎฺฐิยา ของวจฺจกุฎฺฐิ โอรุยฺห ลงแล้ว ขาทติ ย่อมเคี้ยวกิน คุณฺถํ ซึ่งอุจจาระ อาโลปการกํ อันกระทำให้เป็นคำ หตฺถेหิ ด้วยมือ ท. อุกฺโกหิ ทั้งสอง ฯ

อาชีวกเมื่อนั้น รู้ความที่อาชีวกเหล่านั้นไปแล้ว เปิดประตูของวจฺจกุฎฺฐิ ลงแล้ว เคี้ยวกิน อุจจาระ อันทำเป็นคำ ด้วยมือทั้งสอง

อปิศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ โสๆ วิเสสนะของ อาชีวกๆ สุกฺทกัตตาใน ขาทติๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก เตสํ วิเสสนะของ อาชีวกานๆ ภาวาทิสัมพันธะใน คตภาวๆ อวุตตกัมมะใน ฌตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิวริตฺวา วจฺจกุฎฺฐิยา สามีสัมพันธะใน ทฺวารํๆ อวุตตกัมมะใน วิวริตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอรุยฺหๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ขาทติ อุกฺโกหิ วิเสสนะของ หตฺถेหิๆ ภาระใน -การกํ อาโลปการกํ วิเสสนะของ คุณฺถํๆ อวุตตกัมมะใน ขาทติ ฯ

๓๐. อาชีวกา ตสฺส อนฺโตคามโต อาหารํ ปหิณฺสีสุ ฯ

อาชีวกา ตสฺส (อาชีวกสฺส) อนฺโตคามโต อาหารํ ปหิณฺสีสุ ฯ

อาชีวกา อ.อาชีวก ท. ปหิณฺสีสุ ส่งไปแล้ว อาหารํ ซึ่งอาหาร อนฺโตคามโต จากภายในแห่งหมู่บ้าน ตสฺส (อาชีวกสฺส) แก่อาชีวกนั้น ฯ

พวกอาชีวก ส่งอาหารไปจากภายในหมู่บ้าน แก่อาชีวกนั้น

อาชีวกา สุกฺทกัตตาใน ปหิณฺสีสุๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ อาชีวกสฺสๆ สัมปทานใน ปหิณฺสีสุ อนฺโตคามโต อปาทานใน ปหิณฺสีสุ อาหารํ อวุตตกัมมะใน ปหิณฺสีสุ ฯ

๓๑. ตมปิ น อัจฉติ, ปุณปุณฺ์ วุจจมาโนปิ “น เม อิมินา อตุโถ, ลทุโร เม อาหาโรติ ฯ

(โส อาชีวก) ตมปิ (อาหาร) น อัจฉติ, (เตหิ อาชีวกเหท) ปุณปุณฺ์ วุจจมาโนปิ “น เม อิมินา (อาหาเรน) อตุโถ (อตุถิ), ลทุโร เม อาหาโรติ (อาห) ฯ

(โส อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น น อัจฉติ ย่อมไม่ปรารถนา ตมปิ (อาหาร) ซึ่ง อาหารเมื่อนั้น, (เตหิ อาชีวกเหท) วุจจมาโนปิ แม่ผู้อันอาชีวก ท. เหล่านั้น กล่าวอยู่ ปุณปุณฺ์ บ่อยๆ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อตุโถ อ.ความต้องการ อิมินา (อาหาเรน) ด้วยอาหารนี้ น (อตุถิ) ย่อมไม่มี เม แก่กระผม, อาหาโร อ.อาหาร เม อันกระผม ลทุโร ได้แล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

อาชีวกนั้น ย่อมไม่ปรารถนาอาหารเมื่อนั้น, แม้ถูกพวกอาชีวกเหล่านั้น กล่าวอยู่บ่อยๆ ก็กล่าวว่า “ความต้องการด้วยอาหารนี้ ย่อมไม่มีแก่กระผม, อาหาร กระผมได้แล้ว”

โส วิเสสของ อาชีวกๆ สุทรกัตตนาใน อัจฉติ และ อาห อัจฉติ ก็ดี อาห ก็ดี อาชยาต บทกัตตวาจาก อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ต่ๆ วิเสสของ อาหารๆ อวุตตกัมมะใน อัจฉติ นศัพท์ ปฏิเสธะใน อัจฉติ, เตหิ วิเสสของ อาชีวกเหทๆ อนภินิหิตกัตตนาใน วุจจมาโน ปุณปุณฺ์ กิริยาวิเสสใน วุจจมาโน อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ วุจจมาโนๆ อัพกันตรกิริยาของ อาชีวก “อตุโถ สุทรกัตตนา อตุถิๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก นศัพท์ ปฏิเสธะใน อตุถิ เม สัมปทานใน อตุถิ อิมินา วิเสสของ อาหาเรนๆ ตติยา- วิเสสใน อตุโถ, อาหาโร วุตตกัมมะใน ลทุโรๆ กิตบทกัมมวาจาก เม อนภินิหิตกัตตนา ใน ลทุโร” อิติศัพท์ อากาธะใน อาห ฯ

๓๒. “กหิ ลทุโรติ ฯ

(เต อาชีวก) “(อาหาโร เต) กหิ (จาเน) ลทุโรติ (ปุจฺฉิสฺสุ) ฯ

(เต อาชีวก) อ.อาชีวก ท. เหล่านั้น (ปุจฺฉิสฺสุ) ถาถามแล้ว อิติ ว่า “(อาหาโร) อ.อาหาร (เต) อันท่าน ลทุโร ได้แล้ว กหิ (จาเน) ในที่ไหน ?” อิติ ดังนี้ ฯ

อาชีวกเหล่านั้น ถาถามว่า “อาหาร ท่านได้ ณ ที่ไหน ?”

เต วิเสสณะของ อาชีวกาๆ สุทธกัตตาใน ปุจฉิสุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อาหาโร วุตตกัมมะใน ลทฺโรๆ กิตบทกัมมวจาก เต อนภิตกัตตาใน ลทฺโร กหํ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน ลทฺโร” อิติศัพท์ อาการะใน ปุจฉิสุ ๫

๓๓. “อิธเว ลทฺโรติ ๫

(โส อาชีวก) “(อาหาโร เม) อิธ เหว (จาเน) ลทฺโรติ (อาห) ๫

(โส อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(อาหาโร) อ.อาหาร (เม) อันกรรม ลทฺโร ได้แล้ว อิธ เหว (จาเน) ในที่นี้นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ ๫

อาชีวกนั้น กล่าวว่า “อาหาร กรรมได้แล้วในที่นี้นั้นแหละ”

โส วิเสสณะของ อาชีวกๆ สุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อาหาโร วุตต- กัมมะใน ลทฺโรๆ กิตบทกัมมวจาก เม อนภิตกัตตาใน ลทฺโร เหวศัพท์ อวธารณะ เข้ากับ อิธๆ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน ลทฺโร” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๫

๓๔. เหวํ ทฺติเย ตติเย จตุตฺเถ ทิวเสปิ เตหิ พหุํปิ วุจฺจมาโน “อหํ อิธเว ภวิสฺสามิติ คามํ คนฺตุํ น อิจฺจติ ๫

(โส อาชีวก) เหวํ ทฺติเย ตติเย จตุตฺเถ ทิวเสปิ เตหิ (อาชีวกหิ) พหุํปิ (วจน) วุจฺจมาโน “อหํ อิธ เหว (จาเน) ภวิสฺสามิติ (วตฺวา) คามํ คนฺตุํ น อิจฺจติ ๫

(โส อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น เตหิ (อาชีวกหิ) วุจฺจมาโน ผู้อันอาชีวก ท. เหล่านั้น กล่าวอยู่ (วจน) ซึ่งคำ พหุํปิ แม้มาก ทิวเสปิ แม้ในวัน ทฺติเย ที่สอง ตติเย ที่สาม จตุตฺเถ ที่สี่ เหวํ อย่างนี้ (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อหํ อ.กรรม ภวิสฺสามิ จกมิ อิธ เหว (จาเน) ในที่นี้นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ น อิจฺจติ ย่อมไม่ปรารถนา คนฺตุํ เพื่ออันไป คามํ สู่หมู่บ้าน ๫

อาชีวกนั้น ถูกอาชีวกเหล่านั้นกล่าวคำแม้มาก แม้ในวันที่ ๒ วันที่ ๓ วันที่ ๔ อย่างนี้ กล่าวแล้วว่า “กรรม จกมิในที่นี้นั้นแหละ” ย่อมไม่ปรารถนาเพื่อจะไปสู่หมู่บ้าน

โส วิเสสณะของ อาชีวกๆ สุทธกัตตาใน อิจฺจติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เหวํ กิริยา-

วิเสสนะใน วุจจมาโน ทูติเย กิติ ตติเย กิติ จตุตถะ กิติ วิเสสนะของ ทิวเส อปีศัพท์
 อเปกขัตถะเข้ากับ ทิวเสๆ กาลสัตตมีใน วุจจมาโน เตหิ วิเสสนะของ อาชีวกเกหิๆ
 อนภินทิกัตตาใน วุจจมาโน อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ พหุๆ วิเสสนะของ วจันๆ
 อวุตตกัมมะใน วุจจมาโนๆ อัมภันตริกิริยาของ อาชีวก “อหิ สุกทกัตตาใน
 ภวิสสามิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อิชๆ วิเสสนะของ
 จาเนๆ วิสยาธาระใน ภวิสสามิ” อิติศัพท์ อาการะใน วตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อิจฉติ
 คามั สัมปาปุณียกัมมะใน คนุตุๆ ตุมตถสัมปทานใน อิจฉติ นศัพท์ ปฏิเสระใน
 อิจฉติ ๕

๓๕. อาชีวกา “อัย ทิวเส ทิวเส เนว คามั ปวิสิตุ, น อมเหหิ ปหิติ อาหาริ อหริตุ
 อิจฉติ, ‘อิเชว เม ลทุโรติ วทติ; กิณฺุ โข กโรติ, ปริคคณฺุหิสสาม นนฺุติ คามั
 ปวิสินฺุตา เอกํ เทว ชเน ตสฺสปี ปริคคณฺุหนตฺถํ โอิหาย คมิสฺุ ๕

อาชีวกา “อัย (อาชีวก) ทิวเส ทิวเส เนว คามั ปวิสิตุ (อิจฉติ), น อมเหหิ ปหิติ อาหาริ
 อหริตุ อิจฉติ, (อาหาโร) อิชฺ เอว (จาเน) เม ลทุโรติ วทติ; (โส อาชีวก) กิณฺุ โข กโรติ,
 (มยฺ) ปริคคณฺุหิสสาม น (อาชีวก)” อิติ (มนฺุเตตฺวา) คามั ปวิสินฺุตา เอกํ (ชนฺ) เทว ชเน
 ตสฺสปี (อาชีวกสฺ) ปริคคณฺุหนตฺถํ โอิหาย คมิสฺุ ๕

อาชีวกา อ.อาชีวก ท. (มนฺุเตตฺวา) ปรีกษากันแล้ว อิติ ว่า “อัย (อาชีวก)
 อ.อาชีวกนี้ เนว (อิจฉติ) ย่อมไม่ปรารณานันท์เทียว ปวิสิตุ เพื่ออันเข้าไป คามั
 สู้หมุบ้าน ทิวเส ทิวเส ในวันๆ, น อิจฉติ ย่อมไม่ปรารณา อหริตุ เพื่ออันนำมา
 อาหาริ ซึ่งอาหาร อมฺุเหหิ ปหิติ อัน- อันเรา ท. -ส่งไปแล้ว, วทติ ย่อมกล่าว
 อิติ ว่า (อาหาโร) อ.อาหาร เม อันกระผม ลทุโร ได้แล้ว อิชฺ เอว (จาเน)
 ในที่นั้นเทียว’ อิติ ดังนี้; (โส อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น กโรติ ย่อมกระทำ ก็ ุ โข
 ซึ่งอะไรหนอแล, (มยฺ) อ.เรา ท. ปริคคณฺุหิสสาม จักกำหนดจับ น (อาชีวก)
 ซึ่งอาชีวกนั้น” อิติ ดังนี้ ปวิสินฺุตา เมื่อเข้าไป คามั สู้หมุบ้าน โอิหาย ละไว้แล้ว
 (ชนฺ) ซึ่งชน เอกํ หนึ่ง ชเน ซึ่งชน ท. เทว สอง ปริคคณฺุหนตฺถํ เพื่อการกำหนด
 จับ ตสฺสปี (อาชีวกสฺ) ซึ่งอาชีวกแม้นั้น คมิสฺุ ไปแล้ว ๕

พวกอาชีวก ปรีกษากันว่า “อาชีวกนี้ ย่อมไม่ปรารณาทีเดียวเพื่อจะเข้าไปสู้หมุบ้าน

ทุกๆ วัน, ย่อมไม่ปรารถนาเพื่อจะนำมาซึ่งอาหารที่พวกเราส่งไป, ย่อมกล่าวว่า ‘อาหาร กระทบได้แล้วในที่นั้นนั่นแหละ’, อาชีวกนั้น ย่อมกระทำอะไรหนอแล, พวกเรา จักกำหนดจับอาชีวกนั้น” ดังนี้ เมื่อเข้าไปสู่หมู่บ้าน ละชนหนึ่งคน สองคน เพื่อกำหนด จับอาชีวกเมื่อนั้น ไปแล้ว

อาชีวกา สุทธกัตตาใน คมัสสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อัย วิเสสณะของ อาชีวกโกฯ สุทธกัตตาใน อิจฺฉติ สองบท และ วทติ อิจฺฉติ สองบท กัตติ วทติ กัตติ อาชยาตบท กัตตฺวาจก ทิวเส สองบท กาลสัตตมิมิใน อิจฺฉติ เอวคัพพํ อวธารณะเข้ากับ นนุ คัพพํ ปฏฺวิเสสณะใน อิจฺฉติ คามํ สัมปาปฺพณียกัมมะใน ปวิสิตฺตุฯ ตุมัตถสัมปทานใน อิจฺฉติ, นคัพพํ ปฏฺวิเสสณะใน อิจฺฉติ อมฺเหติ อนภินทิกัตตาใน ปหิตฺตฺย วิเสสณะของ อาหารฺย อวุตตกัมมะใน อาหาริตฺตุฯ ตุมัตถสัมปทานใน อิจฺฉติ, ‘อาหาโร วุตตกัมมะใน ลทฺโธฯ กิตบทกัมมวจาก เอวคัพพํ อวธารณะเข้ากับ อิทฺย วิเสสณะของ จาเนฯ วิสยาธาระ ใน ลทฺโธ เม อนภินทิกัตตาใน ลทฺโธ’ อิตติคัพพํ อาการะใน วทติ, โส วิเสสณะของ อาชีวกโกฯ สุทธกัตตาใน กโรติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ก็ อวุตตกัมมะใน กโรติ นุคัพพํ ปุจฉนตตะ โขคัพพํ วจนาลังการะ, มยํ สุทธกัตตาใน ปรีคคณฺหิสสามฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นํ วิเสสณะของ อาชีวกโกฯ อวุตตกัมมะใน ปรีคคณฺหิสสาม” อิตติคัพพํ อาการะใน มนฺเตตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปวิสฺนฺดา คามํ สัมปาปฺพณียกัมมะ ใน ปวิสฺนฺดาฯ อัพภันตรกิริยาของ อาชีวกา เอกํ วิเสสณะของ ชนํ เทว วิเสสณะของ ชเน ชนํ กัตติ ชเน กัตติ อวุตตกัมมะใน โอบาย อปีคัพพํ อเปกขตตะเข้ากับ ตสฺสฯ วิเสสณะของ อาชีวกสฺสฯ ฉนฺนํ อวุตตกัมมะใน ปรีคคณฺหนตฺถํ สัมปทานใน โอบายฯ ปุพพกาลกิริยาใน คมัสสุฯ

๓๖. เต ปจฺฉโต คจฺฉนฺตา วีย หุตฺวา นิลียิสฺสุฯ

เต (อาชีวกา) ปจฺฉโต คจฺฉนฺตา วีย หุตฺวา นิลียิสฺสุฯ

เต (อาชีวกา) อ.อาชีวก ท. เหล่านั้น คจฺฉนฺตา วีย เป็นราวกะว่าไปอยู่ ปจฺฉโต ในที่ข้างหลัง หุตฺวา เป็น นิลียิสฺสุ แอบแล้วฯ

พวกอาชีวกเหล่านั้น เป็นดุษฎีไปอยู่ในที่ข้างหลัง แอบแล้ว

เต วิเสสณะของ อาชีวกาๆ สุทรกัตตานิ นิสียีสุๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก ปจจโต
 วิสยาธาระใน คจจนตาๆ อุปมาอัพภันตรกิริยาของ อาชีวกา วิยศัพท์ อุปมาโชตกะ
 เข้ากับ ปจจโต คจจนตา หุตวา สมานกาลกิริยาใน นิสียีสุ ๕

๓๗. โสปี เตสั คตภาวั ฌตฺวา ปุริมนเยเนว วจจกุกฺกั โอรุยฺห คฺคุถุ ขาทติ ๕

โสปี (อาชีวก) เตสั (อาชีวกาน) คตภาวั ฌตฺวา ปุริมนเยเน เอว วจจกุกฺกั โอรุยฺห คฺคุถุ
 ขาทติ ๕

โสปี (อาชีวก) อ.อาชีวกแม่นั้น ฌตฺวา รู้แล้ว เตสั (อาชีวกาน) คตภาวั ซึ่งความ
 ที่- แห่งอาชีวก ท. เหล่านั้น -เป็นผู้ไปแล้ว โอรุยฺห ลงแล้ว วจจกุกฺกั สู้วจจกุกฺกั ปุริม-
 นเยเน เอว โดยนัยอันมีในก่อนนั้นเทียว ขาทติ ย่อมเคี้ยวกิน คฺคุถุ ซึ่งอุจจาระ ๕

อาชีวกแม่นั้น รู้ความที่อาชีวกเหล่านั้นไปแล้ว ลงสู้วจจกุกฺกั โดยนัยอันมีในก่อนนั้น
 แหละ ย่อมเคี้ยวกินอุจจาระ

อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ โสๆ วิเสสณะของ อาชีวกาๆ สุทรกัตตานิ ขาทติๆ
 อาชยาตบทกัตตวาจาก เตสั วิเสสณะของ อาชีวกานๆ ภาวาที่สัมพันธะใน คตภาวัๆ
 อุตตกัมมะใน ฌตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน โอรุยฺห เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ปุริม-
 นเยเนๆ ตติยาวิเสสณะใน โอรุยฺห วจจกุกฺกั สัมปวาปุณียกัมมะใน โอรุยฺหๆ ปุพพกาล-
 กิริยาใน ขาทติ คฺคุถุ อุตตกัมมะใน ขาทติ ๕

๓๘. อิตเร ตสฺส กิริยั ทิสฺวา อาชีวกานั อโรจยีสุ ๕

อิตเร (อาชีวกา) ตสฺส (อาชีวกสฺส) กิริยั ทิสฺวา อาชีวกานั อโรจยีสุ ๕

อิตเร (อาชีวกา) อ.อาชีวก ท. นอกนี้ ทิสฺวา เห็นแล้ว กิริยั ซึ่งกิริยา ตสฺส
 (อาชีวกสฺส) ของอาชีวกนั้น อโรจยีสุ บอกแล้ว อาชีวกานั แก่อาชีวก ท. ๕

พวกอาชีวกนอกนี้ เห็นกิริยาของอาชีวกนั้น จึงบอกแก่พวกอาชีวก

อิตเร วิเสสณะของ อาชีวกาๆ สุทรกัตตานิ อโรจยีสุๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก ตสฺส
 วิเสสณะของ อาชีวกสฺสๆ สามีสัมพันธะใน กิริยัๆ อุตตกัมมะใน ทิสฺวาๆ ปุพพกาล-

กิริยาใน อาโรจยีสู อาชีวกาน สัมปทานใน อาโรจยีสู ๕

๓๙. ตํ สุตฺวา อาชีวกา “อโห ภาริยํ กมฺมํ; สเจ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส สาวกา ชาเนยฺยํ,
‘อาชีวกา कुถํ ขาทมานา วิจฺรณฺตีติ อมฺหากํ อกิตฺตี ปกาเสยฺยํ; นายํ อมฺหากํ
อนฺจจฺวิโกติ ตํ อตฺตโน สนฺติกา นีหรีสุ ๕

ตํ (วจนํ) สุตฺวา อาชีวกา “อโห ภาริยํ กมฺมํ; สเจ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส สาวกา ชาเนยฺยํ,
‘อาชีวกา कुถํ ขาทมานา วิจฺรณฺตีติ อมฺหากํ อกิตฺตี ปกาเสยฺยํ; น อยํ (อาชีวก) อมฺหากํ
อนฺจจฺวิโก (โหติ)” อิติ (วตฺวา) ตํ (อาชีวก) อตฺตโน สนฺติกา นีหรีสุ ๕

อาชีวกา อ.อาชีวก ท. สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ (วจนํ) ซึ่งคำนั้น (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า
“อโห โอ กมฺมํ อ.กรรม ภาริยํ อันหนัก; สเจ ถ้าว่า สาวกา อ.สาวก ท. สมณฺสฺส
ของพระสมณะ โคตมฺสฺส ผู้โคตม ชาเนยฺยํ ฟังรู้ไฉรั, ปกาเสยฺยํ ฟังประกาศ อกิตฺตี
ซึ่งความเสื่อมเสียมิใช่เกียรติ อมฺหากํ ของเรา ท. อิติ ว่า ‘อาชีวกา อ.อาชีวก ท.
ขาทมานา เคี้ยวกินอยู่ कुถํ ซึ่งอุจจาระ วิจฺรณฺตีติ ย่อมเที่ยวไป’ อิติ ดังนี้; อยํ
(อาชีวก) อ.อาชีวกนี้ อนฺจจฺวิโก เป็นผู้สมควร อมฺหากํ แก่เรา ท. (โหติ) ย่อมเป็น
น หามีได้” อิติ ดังนี้ นีหรีสุ นำออกไปแล้ว ตํ (อาชีวก) ซึ่งอาชีวกนั้น สนฺติกา
จากสำนัก อตฺตโน ของตน ๕

พวกอาชีวก ฟังคำนั้นแล้ว กล่าวว่า “โอ กรรมหนัก, ถ้าพวกสาวกของพระสมณโคตม
ฟังรู้ไฉรั, ฟังประกาศความเสื่อมเสียของพวกเราว่า ‘พวกอาชีวก เคี้ยวกินอุจจาระ
ย่อมเที่ยวไป’ ดังนี้, อาชีวกนี้ เป็นผู้ไม่ควรแก่พวกเรา” ดังนี้ นำอาชีวกนั้นออกไปแล้ว
จากสำนักของตน

อาชีวกา สุทฺธกัถตาใน นีหรีสุ ๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ วจนํ ๆ อวุตต-
กัมมะใน สุตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “อโห สังเวคัถตะ ภาริยํ วิเสสนะของ
กมฺมํ ๆ ลิงคัถตะ, สเจศัพทํ ปริกัปปิตตะ สาวกา สุทฺธกัถตาใน ชาเนยฺยํ และ ปกาเสยฺยํ
ชาเนยฺยํ กัถี ปกาเสยฺยํ กัถี อาชยาตบทกัถตฺวาจก โคตมฺสฺส วิเสสนะของ สมณฺสฺส ๆ
สามีสัมพันธะใน สาวกา, ‘อาชีวกา สุทฺธกัถตาใน วิจฺรณฺตีติ อาชยาตบทกัถตฺวาจก
कुถํ อวุตตกัมมะใน ขาทมานา ๆ อัปภันตริกิริยาของ อาชีวกา’ อิติศัพทํ อาการะใน
ปกาเสยฺยํ อมฺหากํ สามีสัมพันธะใน อกิตฺตี ๆ อวุตตกัมมะใน ปกาเสยฺยํ, อยํ วิเสสนะ

ของ อาชีวกโกๆ สุทรกัตตานิ โหติๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก นศัพท ปฏิสเฐนัตถะ
อมุหากัม สัมปทานใน อนุจณวิโกๆ วิกตีกัตตานิ โหติ” อิติศัพท อาการะใน วตุวาๆ
ปุพพกาลกิริยาใน นีหริสุ ตัม วิเสสณะของ อาชีวกๆ อวุตตกัมมะใน นีหริสุ อตุตโน
สามีสัมพันธะใน สนุติกาๆ อปาทานใน นีหริสุ ๕

๔๐. โส เตหิ นีหริโต ๕

โส (อาชีวก) เตหิ (อาชีวกเหหิ) นีหริโต ๕

โส (อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น เตหิ (อาชีวกเหหิ) อันอาชีวก ท. เหล่านั้น นีหริโต
นำออกไปแล้ว ๕

อาชีวกนั้น ถูกพวกอาชีวกเหล่านั้น นำออกไปแล้ว

โส วิเสสณะของ อาชีวกๆ วุตตกัมมะใน นีหริโตๆ กิตบทกัมมวจาก เตหิ วิเสสณะของ
อาชีวกเหหิๆ อนภิทกัตตานิ นีหริโต ๕

๔๑. มหาชนสุส อัจจากรกรณฎจาเน ปตุถโต เอโก ปิฎฐิปาสาณ อตุถิ ๕

ปิฎฐิปาสาณ อ.แผ่นหินมีหลัง เอโก ก้อนหนึ่ง ปตุถโต แผ่นไปแล้ว อัจจากร
กรณฎจาเน ในที่เป็นที่กระทำซึ่งอูจจาระ มหาชนสุส ของมหาชน อตุถิ มีอยู่ ๕

แผ่นหินมีหลังก้อนหนึ่ง แผ่นไปในที่เป็นที่ถ่ายอูจจาระ ของมหาชน มีอยู่

ปตุถโต ก็ดี เอโก ก็ดี วิเสสณะของ ปิฎฐิปาสาณๆ สุทรกัตตานิ อตุถิๆ อาชยาตบท
กัตตุวจาก มหาชนสุส สามีสัมพันธะใน อัจจากรกรณฎจาเนๆ วิสยาธาระใน ปตุถโต ๕

๔๒. ตสมึ มหนตัม โสณุทิ ๕

ตสมึ (ปิฎฐิปาสาณ) มหนตัม โสณุทิ (อตุถิ) ๕

โสณุทิ อ.เงื่อม มหนตัม อันใหญ่ ตสมึ (ปิฎฐิปาสาณ) ที่แผ่นหินมีหลังนั้น (อตุถิ)
มีอยู่ ๕

เงื่อมใหญ่ ที่แผ่นดินมีหลังนั้น มีอยู่

มหนต์ วิเสสณะของ โสณฺทิจฺจ สุททกัตตานิ อตฺถิจฺจ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตสฺมี
วิเสสณะของ ปิฎฺฐิจิปาสาณฺญ วิสยาธาระไน โสณฺทิจฺจ ๕

๔๓. ปิฎฺฐิจิปาสาณฺญ นิสฺสาย มหาชนสฺส อฺจุจากรกรณฺฎฺจานฺ โหติ ๕

ปิฎฺฐิจิปาสาณฺญ นิสฺสาย มหาชนสฺส อฺจุจากรกรณฺฎฺจานฺ อ.ที่เป็นที่- อาศัย ซึ่งแผ่นดิน
มีหลัง -แล้วจึงกระทำซึ่งอฺจุจากรณะ แห่งมหาชน โหติ มีอยู่ ๕

ที่เป็นที่อาศัยแผ่นดิน แล้วถ่ายอฺจุจากระ แห่งมหาชน มีอยู่

อฺจุจากรกรณฺฎฺจานฺ สุททกัตตานิ โหติ ๕ อาชยตบทกัตตฺวาจก ปิฎฺฐิจิปาสาณฺญ อฺวุตต-
กัมมะไน นิสฺสาย ๕ สมานกาลกิริยาไน -กรณ- มหาชนสฺส สามีสัมพันธะไน อฺจุจากร-
กรณฺฎฺจานฺ ๕

๔๔. โส ตตฺถ คนฺฑฺวา รตฺตี คฺคฺถฺ ขาทิตฺวา มหาชนสฺส สรีรวลฺลชนตฺถาย อาคมนฺกาลเ
เอเกน หตฺถเณ ปาสาณฺสฺส เอกํ ปสฺสํ โอลฺลพฺก เอกํ ปาทำ อุกฺขิปิตฺวา ชนฺนุเก
จเปตฺวา อฺทฺฐวาทาภิมุโข มุขํ วิวริตฺวา ติฎฺฐจฺติ ๕

โส (อาชีวก) ตตฺถ (จาเน) คนฺฑฺวา รตฺตี คฺคฺถฺ ขาทิตฺวา มหาชนสฺส สรีรวลฺลชนตฺถาย
อาคมนฺกาลเ เอเกน หตฺถเณ ปาสาณฺสฺส เอกํ ปสฺสํ โอลฺลพฺก เอกํ ปาทำ อุกฺขิปิตฺวา ชนฺนุเก
จเปตฺวา อฺทฺฐวาทาภิมุโข มุขํ วิวริตฺวา ติฎฺฐจฺติ ๕

โส (อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น คนฺฑฺวา ไปแล้ว ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้น ขาทิตฺวา เคี้ยว
กินแล้ว คฺคฺถฺ ซึ่งอฺจุจากระ รตฺตี ในเวลากลางคืน โอลฺลพฺก โหนแล้ว ปสฺสํ ซึ่งข้าง
ข้างหนึ่ง ปาสาณฺสฺส แห่งแผ่นดิน หตฺถเณ ด้วยมือ เอเกน ข้างหนึ่ง อาคมนฺกาลเ
ในกาลเป็นที่มา สรีรวลฺลชนตฺถาย เพื่อประโยชน์แก่สรีรวลฺลชฺชะ มหาชนสฺส ของ
มหาชน อุกฺขิปิตฺวา ยกขึ้นแล้ว ปาทำ ซึ่งเท้า เอกํ ข้างหนึ่ง จเปตฺวา วางไว้แล้ว
ชนฺนุเก บนเข่า อฺทฺฐวาทาภิมุโข ผู้มีหน้าเฉพาะต่อลมในเบื้องบน วิวริตฺวา เปิด
แล้ว มุขํ ซึ่งปาก ติฎฺฐจฺติ ย่อมยืน ๕

อาชีวกนั้น ไปในที่นั้น เคี้ยวกินอุจจาระในเวลาากลางคืน ใช้มือข้างหนึ่ง โหนข้างๆ หนึ่ง
 แห่งแผ่นดิน ในกาลเป็นที่มา เพื่อประโยชน์แก่สัตว์รวลัญชะของมหาชน ยกเท้าขึ้นข้าง
 หนึ่ง วางไว้บนเขา หันหน้าตรงต่อลมในเบื้องบน เปิดปาก ย่อมยื่น

โส วิเสสณะของ อาชีวกๆ สุกธกัตตาใน ตัญญุจติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตตฺถ วิเสสณะ
 ของ จาเนๆ วิสยาธาระใน คนุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ขาทิตฺวา รตฺตี กาลสัตตมี
 ใน ขาทิตฺวา กุณฺโฏ อุตตตกัมมะใน ขาทิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอลุพฺภ มหาชนสฺส
 สามีสัมพันธะใน สรรีรวลญฺชนตฺถายๆ สัมปทานใน อาคมน- อาคมนกาเล กาลสัตตมี
 ใน โอลุพฺภ เอเกน วิเสสณะของ หตฺถเณๆ ภาระใน โอลุพฺภ ปาสาณสฺสๆ สามี-
 สัมพันธะใน ปสฺสํ เอกํ วิเสสณะของ ปสฺสํๆ อุตตตกัมมะใน โอลุพฺภๆ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน อุกฺขิปิตฺวา เอกํ วิเสสณะของ ปาท์ๆ อุตตตกัมมะใน อุกฺขิปิตฺวาๆ ปุพฺพกาล-
 กิริยาใน จเปตฺวา ชนฺนุเก วิสยาธาระใน จเปตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิวริตฺวา
 อุกฺขวาตาทิมุโข วิเสสณะของ อาชีวก มุขํ อุตตตกัมมะใน วิวริตฺวาๆ สมานกาลกิริยา
 ใน ตัญญุจติ ฯ

๔๕. มหาชนโน ตํ ทิสฺวา อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต กสฺมา อโยโย มุขํ วิวริตฺวา
 จิตฺติ ปุจฺจติ ฯ

มหาชนโน ตํ (อาชีวกํ) ทิสฺวา อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต กสฺมา อโยโย มุขํ วิวริตฺวา
 จิตฺติ ปุจฺจติ ฯ

มหาชนโน อ.มหาชน ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (อาชีวกํ) ซึ่งอาชีวกนั้น อุปสงฺกมิตฺวา
 เข้าไปหาแล้ว วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว ปุจฺจติ ย่อมถาม อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่าน
 ผู้เจริญ อโยโย อ.พระคุณเจ้า วิวริตฺวา เปิดแล้ว มุขํ ซึ่งปาก จิตฺติ ยืนอยู่แล้ว
 กสฺมา เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

มหาชน เห็นอาชีวกนั้น เข้าไปหา แล้วไหว้ ถามว่า “ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้า ยืนอ้า
 ปาก เพราะอะไร ?”

มหาชนโน สุกธกัตตาใน ปุจฺจติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ อาชีวกํๆ
 อุตตตกัมมะใน ทิสฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปสงฺกมิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน

วนุทิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฺจติ “ภนฺเต อาลปนะ อโย สุททกตฺตานิ จิตฺตํ
กิตตทกตฺตวาจก กสฺมา เหตุโน จิตฺตํ มุขํ อวุตตกัมมะใน วิวริตฺวาๆ สมานกาลกิริยา
ใน จิตฺตํ” อิตฺตํ อากาเรใน ปุจฺจติ ฯ

๔๖. “อหํ วาตภกฺโข, อญฺโฆ เม อาหาโร นตฺถิติ ฯ

(โส อาชีวก) “อหํ วาตภกฺโข (อมฺหิ), อญฺโฆ เม อาหาโร นตฺถิติ (อาห) ฯ

(โส อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อหํ อ.เรา วาตภกฺโข เป็นผู้
มีลมเป็นอาหาร (อมฺหิ) ย่อมเป็น, อาหาโร อ.อาหาร เม ของเรา อญฺโฆ อย่างอื่น
นตฺถิติ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ ฯ

อาชีวกนั้น กล่าวว่า “เรา เป็นผู้ที่มีลมเป็นอาหาร, อาหารของเราอย่างอื่น ไม่มี”

โส วิเสสนะของ อาชีวกๆ สุททกตฺตานิ อาหๆ อาชยตบทกตฺตวาจก “อหํ สุททกตฺตานิ
ใน อมฺหิๆ อาชยตบทกตฺตวาจก วาตภกฺโข วิกิตกตฺตานิ อมฺหิ, อญฺโฆ วิเสสนะ
ของ อาหาโรๆ สุททกตฺตานิ นตฺถิติๆ กิริยาบทกตฺตวาจก เม สามีสัมพันธะใน อาหาโร”
อิตฺตํ อากาเรใน อาห ฯ

๔๗. “อถ กสฺมา เอกํ ปาทำ อุกฺขิปิตฺวา ชนฺนุก กตฺวา จิตฺตสิ ภนฺเตติ ฯ

(มหาชน) “อถ (ภาเว สหฺเต), (ตฺว) กสฺมา เอกํ ปาทำ อุกฺขิปิตฺวา ชนฺนุก กตฺวา จิตฺตํ อสิ
ภนฺเตติ (อาห) ฯ

(มหาชน) อ.มหาชน (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อถ
(ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สหฺเต) มีอยู่, (ตฺว) อ.ท่าน อุกฺขิปิตฺวา ยกขึ้น
แล้ว ปาทำ ซึ่งเท้า เอกํ ข้างหนึ่ง กตฺวา กระทำแล้ว ชนฺนุก บนเขา จิตฺตํ เป็นผู้
ยี่นแล้ว อสิ ย่อมเป็น กสฺมา เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

มหาชน กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น มีอยู่, ท่านยกเท้าขึ้นข้างหนึ่ง ทำไว้บน
เขา ยี่นแล้ว เพราะเหตุอะไร ?”

มหาชน สุททกตฺตานิ อาหๆ อาชยตบทกตฺตวาจก “อถ วิเสสนะของ ภาเวๆ

ลักษณะใน สนั่นเตจ ลักษณะกิริยา, ภาณุเต อาลปนะ ตูว์ สุทรกัตตาดใน อสิจ อาชยาดบท กัตตวจาก กสุมมา เหตุใน อสิ เอก วิเสสนะของ ปาห์จ อวุตตกัตมมะใน อุกุขิปิตวาจ ปุพพกาลกิริยาใน กตวา ชนุเก วิสยาธาระใน กตวาจ สมานกาลกิริยาใน จิตจ วิกติกัตตาดใน อสิ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๔๘. “อห อุกุคตโตโป โฆรตโป, มยา ทวีหิ ปาเทหิ อุกุกนุตตา ปจวี กมฺปติ; ตสุมมา เอก ปาห์ อุกุขิปิตวา ชนุเก กตวา จิตฺมฺหิ, อหฺนฺหิ จิตฺโกว วิตฺนํมาเมมิ น นิสฺสํทามิ น นิปฺชชามิตฺติ ๕

(โส อาชีวก) “อห อุกุคตโตโป โฆรตโป (อมฺหิ), มยา ทวีหิ ปาเทหิ อุกุกนุตตา ปจวี กมฺปติ; ตสุมมา (อห) เอก ปาห์ อุกุขิปิตวา ชนุเก กตวา จิตฺ อมฺหิ, อหฺ หิ จิตฺโกว (กาล) วิตฺนํมาเมมิ น นิสฺสํทามิ น นิปฺชชามิตฺติ (อาห) ๕

(โส อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อห อ.เรา อุกุคตโตโป เป็นผู้มิตบะอันไปแล้วในเบื้องบน โฆรตโป เป็นผู้มิตบะอย่างกล้า (อมฺหิ) ย่อมเป็น, ปจวี อ.แผ่นดิน มยา อุกุกนุตตา อัน- อันเรา -เหยียบแล้ว ปาเทหิ ด้วยเท้า ท. ทวีหิ สอง กมฺปติ ย่อมหวั่นไหว; ตสุมมา เพราะเหตุนั้น (อห) อ.เรา อุกุขิปิตวา ยกขึ้นแล้ว เอก ปาห์ ซึ่งเท้า ข้างหนึ่ง กตวา กระทำแล้ว ชนุเก บนเข่า จิตฺ เป็นผู้ยืนแล้ว อมฺหิ ย่อมเป็น, หิ จจริงอยู่ อหฺ อ.เรา จิตฺโกว ผู้ยืนอยู่แล้วเทียว (กาล) ยังกาล วิตฺนํมาเมมิ ย่อมให้น้อมไปสงววิเศษ น นิสฺสํทามิ ย่อมไม่นั่ง น นิปฺชชามิ ย่อมไม่นอน” อิติ ดังนี้ ๕

อาชีวกนั้น กล่าวว่า “เรา เป็นผู้มิตบะสูง มีตบะกล้า, แผ่นดินที่เราใช้เท้าทั้งสองข้างเหยียบแล้ว ย่อมหวั่นไหว, เพราะฉะนั้น เราจึงยกเท้าข้างหนึ่งขึ้น ทำไว้บนเข่า แล้วยืน, แท้จริง เรา ยืนเท่านั้น ยังกาลให้ผ่านไป ย่อมไม่นั่ง ย่อมไม่นอน”

โส วิเสสนะของ อาชีวก สุทรกัตตาดใน อาหจ อาชยาดบทกัตตวจาก “อหฺ สุทรกัตตาดใน อมฺหิจ อาชยาดบทกัตตวจาก อุกุคตโตโป กิติ โฆรตโป กิติ วิกติกัตตาดใน อมฺหิ, อุกุกนุตตา วิเสสนะของ ปจวีจ สุทรกัตตาดใน กมฺปติจ อาชยาดบทกัตตวจาก มยา อนภิตกัตตาดใน อุกุกนุตตา ทวีหิ วิเสสนะของ ปาเทหิจ ภาณฺนํใน อุกุกนุตตา, ตสุมมา เหตุวิตฺตอ อหฺ สุทรกัตตาดใน อมฺหิจ อาชยาดบทกัตตวจาก เอก วิเสสนะของ ปาห์จ

อูตตกัมมะใน อุกุขิปิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน กตฺวา ชนฺนุเก วิสยาธาระใน กตฺวาๆ
สมานกาลกิริยาใน จิตฺเตฯ วิกตีกตฺตาใน อมฺหิ, หิศฺพท ทัฬหีกรณฺชตฺตะ อหฺ เหตุกตฺตา
ใน วิดีนาเมมิ และสุทฺธกตฺตาใน นิสฺสามิ และ นิปฺชฺชามิ วิดีนาเมมิ อาชยาตบท-
เหตุกตฺตฺวาจาก นิสฺสามิ กิตฺติ นิปฺชฺชามิ กิตฺติ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก เอวศฺพท อวธารณะ
เข้ากับ จิตโก วิเสสณะของ อหฺ กาลํ การิตกัมมะใน วิดีนาเมมิ น สองศฺพท ปฏฺิเสธะใน
นิสฺสามิ และ นิปฺชฺชามิ” อิติศฺพท อากาเรใน อาห ๫

๔๙. มนุสฺสา นาม เยภฺยูเยน วจนมตฺตเมว สทฺทหนฺติ; ตสฺมา “อโห อจฺฉริยํ, เอวฺรฺอุปฺปิ
นาม ตปฺสฺสิโน โหนฺติ, น โน เอวฺรฺูปํ ทิฏฺฐปฺพุโปติ เยภฺยูเยน องฺคมคฺชวาสิโน
สงฺขุภิตฺวา มาเส มาเส มหนฺตํ สกฺกาโร อภิหรฺหนฺติ ๫

มนุสฺสา นาม เยภฺยูเยน วจนมตฺตํ เอว (การณฺ) สทฺทหนฺติ; ตสฺมา “อโห อจฺฉริยํ (การณฺ),
เอวฺรฺอุปฺปิ นาม ตปฺสฺสิโน (ชนา) โหนฺติ, น โน เอวฺรฺูปํ (ปฺคฺคโล) ทิฏฺฐปฺพุโป (โหติ)” อิติ
เยภฺยูเยน องฺคมคฺชวาสิโน (ชนา) สงฺขุภิตฺวา มาเส มาเส มหนฺตํ สกฺกาโร อภิหรฺหนฺติ ๫

มนุสฺสา นาม ชื่อ อ.มนุษย์ ท. สทฺทหนฺติ ย่อมเชื่อ (การณฺ) ซึ่งเหตุ วจนมตฺตํ
เอว สักว่าคำพูดนั้นเกี่ยว เยภฺยูเยน โดยมาก; ตสฺมา เพราะเหตุนั้น (ชนา) อ.ชน ท.
องฺคมคฺชวาสิโน ผู้อยู่ในแคว้นอังคะและมคฺช เยภฺยูเยน โดยมาก สงฺขุภิตฺวา แดก
ตื่นแล้ว อิติ ว่า “อโห โอ (การณฺ) อ.เหตุ อจฺฉริยํ อันน่าอัศจรรย์, (ชนา) อ.ชน ท.
ตปฺสฺสิโน ผู้มีตบะ เอวฺรฺอุปฺปิ นาม ชื่อแม่ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป โหนฺติ ย่อมมี, (ปฺคฺคโล)
อ.บุคคล เอวฺรฺูปํ ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป โน ทิฏฺฐปฺพุโป เป็นผู้ อันเรา ท. เห็นแล้วในกาล
ก่อน (โหติ) ย่อมเป็น น หามีได้” อิติ ดังนี้ อภิหรฺหนฺติ ย่อมนำไปเฉพาะ สกฺกาโร
ซึ่งสักการะ มหนฺตํ อันใหญ่ มาเส มาเส ในเดือนๆ ๫

ธรรมดาว่าพวกมนุษย์ ย่อมเชื่อเหตุสักว่าคำพูดเท่านั้น โดยมาก, เพราะฉะนั้น พวก
ชนชาวเมืองอังคะและมคฺช โดยมาก แดกตื่นว่า “โอ เหตุน่าอัศจรรย์, พวกชนผู้มีตบะ
ชื่อแม่ผู้เห็นปานนี้ ย่อมมี, บุคคลผู้เห็นปานนี้ พวกเราไม่เคยเห็นแล้ว” ดังนี้ ย่อมนำ
สักการะใหญ่ไป ทุกๆ เดือน

นามศฺพท ทรหฺตตฺตชตฺตะเข้ากับ มนุสฺสาๆ สุทฺธกตฺตาใน สทฺทหนฺติฯ อาชยาตบท
กตฺตฺวาจาก เยภฺยูเยน ตติยาวิเสสณะใน สทฺทหนฺติ เอวศฺพท อวธารณะเข้ากับ

วจนมตฺตํ วิเสสณะของ การณฺญ อวุตตกัมมะใน สหุทหนฺติ, ตสฺมา เหตุวັตตะ อํคมคฺช-
 วาสีโน วิเสสณะของ ชนาญ สหุทกัตฺตานิ อภิหรณฺติญ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “อโห
 อัจฉริยัตตะ อัจฉริยํ วิเสสณะของ การณฺญ ลิงคัตตะ, นามศัพฺทํ ปสังสัตถโชตกะเข้ากับ
 เอวรฺรูปาปิ อปีศัพฺทํ อเปกขัตตะเข้ากับ เอวรฺรูปาญ กิติ ตปสฺสิโน กิติ วิเสสณะของ ชนาญ
 สหุทกัตฺตานิ โหนฺติญ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก, เอวรฺรูปิ วิเสสณะของ ปุคฺคโลญ สหุท-
 กัตฺตานิ โหติญ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก นศัพฺทํ ปฏฺวิเสธนัตตะ โน อนภิหิตกัตฺตานิ
 ทิฏฺฐจ- ทิฏฺฐปุพฺโพ วิกตีกัตฺตานิ โหติ” อิติศัพฺทํ อากาเรใน สงฺขุภิตฺวา เยภุญเยน
 ตติยาวิเสสณะใน อํคมคฺชวาสีโน สงฺขุภิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อภิหรณฺติ มาเส สอง-
 บท กาลสัตตมีใน อภิหรณฺติ มหนฺตํ วิเสสณะของ สกุกาเรญ อวุตตกัมมะใน อภิหรณฺติ ฯ

๕๐. โส “อหํ วาตเมว ภกฺขามิ, น อญฺญํ อาหารํ อาหารามิ, อญฺญํ ทิ เม ขาทนฺตสฺส,
 ตโป นสฺสตีติ เตหิ อภิหตํ น กิณฺจิจิ อิจฺฉติ ฯ

โส (อาชีวก) “อหํ วาตฺ เอว ภกฺขามิ, น อญฺญํ อาหารํ อาหารามิ, อญฺญํ ทิ (อาหาร)
 เม ขาทนฺตสฺส ตโป นสฺสตีติ (วตฺวา) เตหิ (ขเนหิ) อภิหตํ น กิณฺจิจิ (วตฺถุ) อิจฺฉติ ฯ

โส (อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อหํ อ.เรา ภกฺขามิ ย่อมกิน
 วาตฺ เอว ซึ่งลมนั้นเทียว, น อาหารามิ ย่อมไม่นำมา อญฺญํ อาหารํ ซึ่งอาหารอื่น,
 ทิ เพราะว่ ตโป อ.ตบะ เม ของเรา ขาทนฺตสฺส ผู้เคี้ยวกินอยู่ อญฺญํ (อาหาร)
 ซึ่งอาหารอื่น นสฺสตีติ ย่อมฉิบหาย” อิติ ดังนี้ น อิจฺฉติ ย่อมไม่ปรารถนา กิณฺจิจิ
 (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุ ะไรๆ เตหิ (ขเนหิ) อภิหตํ อัน- อันชน ท. เหล่านั้น -นำไปเฉพาะ
 แล้ว ฯ

อาชีวกนั้น กล่าวว่ “เราย่อมกินลมเท่านั้น, ย่อมไม่นำมาซึ่งอาหารอื่น, เพราะว่ ตบะ
 ของเราผู้เคี้ยวกินอาหารอื่น ย่อมฉิบหาย” ดังนี้ ย่อมไม่ปรารถนาวัตถุอะไรๆ ที่พวก
 ชนเหล่านั้นนำมาแล้ว

โสวิเสสณะของ อาชีวกญ สหุทกัตฺตานิ อิจฺฉติญ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “อหํ สหุทกัตฺตานิ
 ใน ภกฺขามิ และ อาหารามิ ภกฺขามิ กิติ อาหารามิ กิติ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เอวศัพฺทํ
 อวธารณะเข้ากับ วาตฺญ อวุตตกัมมะใน ภกฺขามิ, นศัพฺทํ ปฏฺวิเสธะใน อาหารามิ อญฺญํ
 วิเสสณะของ อาหารํญ อวุตตกัมมะใน อาหารามิ, หิศัพฺทํ เหตุโชตกะ ตโป สหุทกัตฺตานิ

ใน นสุตติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อญญํ วิเสสณะของ อาหารัง อวุตตกัมมะใน
 ขาทนุตฺตสฺส วิเสสณะของ เมฯ สามีสัมพันธะใน ตโป” อิติศัพทํ อากาละใน วตฺวาฯ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน อิจฺจติ เตหิ วิเสสณะของ ชเนหิฯ อนภิตกัตตาใน อภิตัง กิตฺติ
 กิจฺจิ กิตฺติ วิเสสณะของ วตฺตัง อวุตตกัมมะใน อิจฺจติ นศฺพทํ ปฏฺฐิเสสณะใน อิจฺจติ ฯ

๕๑. มนุสฺสา “มา โน ภาเต นาเสถ, ตุมฺหาทิสเน โฆรตเปเน ปริโภโค กโต อมฺหากํ
 ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขาย สํวตฺตตีติ ปุณฺปุณฺนี ยาจนฺติ ฯ

มนุสฺสา “(ตุมฺเห) มา โน ภาเต นาเสถ, ตุมฺหาทิสเน โฆรตเปเน (ปุคฺคเลน) ปริโภโค กโต
 อมฺหากํ ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขาย สํวตฺตตีติ ปุณฺปุณฺนี ยาจนฺติ ฯ

มนุสฺสา อ.มฺนุษฺยํ ท. ยาจนฺติ ย่อมอ้อนวอน ปุณฺปุณฺนี บ่อยๆ อิติ ว่า “ภาเต
 ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน มา โน นาเสถ ขอจง อย่า ยังข้าพเจ้า ท. ให้
 ฉิบหาย, ปริโภโค อ.การบริโภค ตุมฺหาทิสเน โฆรตเปเน (ปุคฺคเลน) กโต
 อันอันบุคคลผู้มีตบะกล้า ผู้เช่นกับท่าน กระทำแล้ว สํวตฺตติ ย่อมเป็นไปพร้อม หิตาย
 เพื่อประโยชน์เกื้อกูล สุขาย เพื่อความสุข ทิฆรตฺตํ สิ้นราตรีอันยาวนาน อมฺหากํ
 แก่ข้าพเจ้า ท.” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกมฺนุษฺยํ ย่อมอ้อนวอนบ่อยๆ ว่า “ท่านผู้เจริญ ขอท่านอย่ายังพวกข้าพเจ้าให้
 ฉิบหายเลย, การบริโภคที่บุคคลผู้มีตบะกล้าเช่นกับท่าน ทำแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
 ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน แก่พวกข้าพเจ้า”

มนุสฺสา สุทฺธกัตตาใน ยาจนฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภาเต อาลปะนะ ตุมฺเห
 เหตุกัตตาใน นาเสถฯ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก มาศฺพทํ ปฏฺฐิเสสณะใน นาเสถ โน
 การิตกัมมะใน นาเสถ, ปริโภโค สุทฺธกัตตาใน สํวตฺตติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
 ตุมฺหาทิสเน กิตฺติ โฆรตเปเน กิตฺติ วิเสสณะของ ปุคฺคเลนฯ อนภิตกัตตาใน กโตฯ
 วิเสสณะของ ปริโภโค อมฺหากํ สัมปทานใน หิตาย และสุขาย ทิฆรตฺตํ อัจจันตสังโยคะ
 ใน หิตาย และสุขาย หิตาย กิตฺติ สุขาย กิตฺติ สัมปทานใน สํวตฺตติ” อิติศัพทํ อากาละใน
 ยาจนฺติ ปุณฺปุณฺนี กิริยาวิเสสณะใน ยาจนฺติ ฯ

๕๒. “ตฺสฺส เม อญฺเอย อาหาโร น รุจฺจตีติ มหาชนสฺส ปน ยาจนาย ปิพิโต เตหิ

อาภตานิ สปิพิผาณิตาทินิ กุสคเคน ชิวหคเค จเปตวา “คจณถ, อลั โว เอตตกั
หิตาย สุขายาติ อญโยเชสิ ฯ

(โส อาชิวโก) “ตสฺส เม อญโย อาหาโร น รุจจตีติ (วตฺวา) มหาชนสฺส ปน ยาจนาย
ปีพิโต เตหิ (ชเนหิ) อาภตานิ สปิพิผาณิตาทินิ (วตฺถุณิ) กุสคเคน ชิวหคเค จเปตวา
“(ตฺมฺเห) คจณถ, อลั (โหติ) โว เอตตกั (กุสลั) หิตาย สุขายาติ (วจเนน) อญโยเชสิ ฯ

ปน แต่วำ (โส อาชิวโก) อ.อาชิวกันั้น (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ วำ “อาหาโร
อ.อาหาร อญโย อื่น น รุจจติ ย่อมไม่ชอบใจ ตสฺส เม แก่เรานั้น” อิติ ดังนั้
มหาชนสฺส ปีพิโต ผู้อันมหาชน บิบบันแล้ว ยาจนาย ด้วยการอ้อนวอน จเปตวา
วางไว้แล้ว (วตฺถุณิ) ซึ่งวัตถุ ท. สปิพิผาณิตาทินิ มีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น เตหิ
(ชเนหิ) อาภตานิ อัน- อันชน ท. เหล่านั้น -นำมาแล้ว ชิวหคเค บนปลายแห่งลิ้น
กุสคเคน ด้วยปลายแห่งหญาคา อญโยเชสิ ส่งไปแล้ว (วจเนน) ด้วยคำ อิติ วำ
“(ตฺมฺเห) อ.ท่าน ท. คจณถ จงไป, เอตตกั (กุสลั) อ.กุศล มีประมาณเท่านี้ อลั
เป็นสภาพเพียงพอ หิตาย เพื่อประโยชน์เกื้อกูล สุขาย เพื่อความสุข โว แก่ท่าน ท.
(โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนั้ ฯ

แต่อาชิวกันั้น กล่าววำ “อาหารอย่างอื่น ย่อมไม่ชอบใจแก่เรานั้น” ถูกมหาชนบิบบัน
ด้วยการอ้อนวอน จึงวางวัตถุทั้งหลายมีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น ที่พวกชนเหล่านั้น
นำมา ไว้บนปลายลิ้น ด้วยปลายหญาคา ส่งไปด้วยคำวำ “ขอพวกท่านจงไป, กุศลมี
ประมาณเท่านี้ เป็นสภาพเพียงพอเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข แก่พวกท่าน”

ปนศัพท์ วิเสสชิตกะ โส วิเสสณะของ อาชิวโกจฺ สุทรกัตตานิ อญโยเชสิจฺ อาชยาต
บทกัตตฺวาจก “อญโย วิเสสณะของ อาหาโรจฺ สุทรกัตตานิ รุจจติจฺ อาชยาตบท
กัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสณะของ เมจฺ สัมปทานใน รุจจติ นศัพท์ ปฏิเสระใน รุจจติ”
อิตติศัพท์ อาการะใน วตฺวาจฺ ปุพพกาลกิริยาใน ปีพิโต มหาชนสฺส ญฺฐีอนภิตกัตตานิ
ใน ปีพิโต ยาจนาย ภาระใน ปีพิโตจฺ วิเสสณะของ อาชิวโก เตหิ วิเสสณะของ ชเนหิจฺ
อนภิตกัตตานิ อาภตานิจฺ กัตี สปิพิผาณิตาทินิ กัตี วิเสสณะของ วตฺถุณิจฺ อวุตต-
กัมมะใน จเปตวา กุสคเคน ภาระใน จเปตวา ชิวหคเค วิสยาธาระใน จเปตวาจฺ
ปุพพกาลกิริยาใน อญโยเชสิ “ตฺมฺเห สุทรกัตตานิ คจณถจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก,
เอตตกั วิเสสณะของ กุสลัจฺ สุทรกัตตานิ โหติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อลั วิกิตกัตตานิ

ใน โหติ โว สัมปทานโน หิตาย และ สุขาย หิตาย กิติ สุขาย กิติ สัมปทานโน อลั”
 อิติศัพท์ สรุปะใน วจเนนง ภาระใน อูโยเชสิ ๕

๕๓. เหว โส ปญจปณณาส วสุธานี นคโค कुถ ขาทนุโต เกเส ลุณจนุโต ภูมิมิ
 สยมาโน วิตินาเมสิ ๕

เอว โส (อาชีวก) ปญจปณณาส วสุธานี นคโค (หุตวา) कुถ ขาทนุโต เกเส ลุณจนุโต
 ภูมิมิ สยมาโน (กาล) วิตินาเมสิ ๕

โส (อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น **นคโค** เป็นคนเปลือย (**หุตวา**) เป็น **ขาทนุโต** เคียวกิน
 อยู่ **कुถ** ซึ่งอุจจาระ **ลุณจนุโต** ถอนอยู่ **เกเส** ซึ่งผม ท. **สยมาโน** นอนอยู่ **ภูมิมิ**
 บนภาคพื้น (**กาล**) ยังกาล **วิตินาเมสิ** ให้น้อมไปล่วงวิเศษแล้ว **วสุธานี** สิ้นปี ท.
ปญจปณณาส ห้าสิบห้า **เอว** ด้วยประการฉะนี้ ๕

อาชีวกนั้น เป็นคนเปลือย เคียวกินอุจจาระ ถอนผมทั้งหลายอยู่ นอนที่ภาคพื้น ยัง
 กาลให้น้อมไปล่วงวิเศษ ๕๕ ปี ด้วยประการฉะนี้

โส วิเสสณะของ อาชีวกๆ เหตุกัตตาใน วิตินาเมสิๆ อาชยาดบพเหตุกัตตวาจก เหว
 ปการัตตะ ปญจปณณาส วิเสสณะของ วสุธานีๆ อัจจันตสังโยคะใน วิตินาเมสิ นคโค
 วิกติกัตตาใน หุตวาๆ สมานกาลกิริยาใน ขาทนุโต कुถ อวุดตกัมมะใน ขาทนุโตๆ
 อัพกันตกริยาของ อาชีวก เกเส อวุดตกัมมะใน ลุณจนุโตๆ อัพกันตกริยาของ
 อาชีวก ภูมิมิ วิสยาระใน สยมาโนๆ อัพกันตกริยาของ อาชีวก กาล การิตกัมมะ
 ใน วิตินาเมสิ ๕

๕๔. พุทธานปี โข ปจจุสกาเล โลกั โวลอกัน อวิชหิตเมว โหติ; ตสฺมา เอกทิวสั
 ภควโต ปจจุสสมเย โลกั โวลอกนุตสฺส, อยั ชมฺพุกาชีวก ฌาณชาลสฺส อนฺโต
 ปญญายิ ๕

พุทธานปี โข ปจจุสกาเล โลกั โวลอกัน อวิชหิต เอว โหติ; ตสฺมา เอกทิวสั ภควโต
 ปจจุสสมเย โลกั โวลอกนุตสฺส อยั ชมฺพุกาชีวก ฌาณชาลสฺส อนฺโต ปญญายิ ๕

โวลอกัน อ.การตรวจดู **โลกั** ซึ่งสัตว์โลก **ปจจุสกาเล** ในกาลเป็นที่ขจัดเสียเฉพาะซึ่ง

มีด พุทธาน์ปิ อวิชหิต์ เอว เป็นกิจ แม้อันพระพุทเจ้า ท. ไม่ทรงละแล้วนั้นเกี่ยว
โหติ ย่อมเป็น; ตสฺมา เพราะเหตุนั้น เอกทิวส์ ในวันหนึ่ง อัย ชมพูกาชีวก
อ.อาชิวกชื่อว่าชัมพูกะนี้ ปญญาธิ ปรากฏแล้ว อนฺโต ในภายใน ฅาณชาลสฺส แห่ง
ชายคือพระญาณ ภควโต ของพระผู้มีพระภาคเจ้า โวลเกนฺตสฺส ผู้ทรงตรวจดูอยู่
โลกั ซึ่งสัตว์โลก ปจฺจฺจสสมเย ในสมัยเป็นที่จัดเสียเฉพาะซึ่งมีด ฯ

การตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง เป็นกิจที่แม่พระพุทเจ้าทั้งหลาย ไม่ทรงละแล้ว
ทีเดียว, เพราะฉะนั้น ในวันหนึ่ง ชัมพูกาชีวกนี้ ปรากฏในภายในชายคือพระญาณของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงตรวจดูสัตว์โลกอยู่ในเวลาใกล้รุ่ง

โวลกนั สุททกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ
พุทธาน์ฯ ญฺฐูจฺฐอนภิตกัตตาใน อวิชหิต์ ไชศัพท์ วจนาลังการะ ปจฺจฺจสกาเล กาล-
สัตตมีใน โวลกนั โลกั อวุตตกัมมะใน โวลกนั เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อวิชหิต์ฯ
วิกิตกัตตาใน โหติ, ตสฺมา เหตุวิถะ อัย วิเสสนะของ ชมพูกาชีวกฯ สุททกัตตา
ใน ปญญาธิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอกทิวส์ ทุติยากาลสัตตมีใน ปญญาธิ ภควโต
สามีสัมพันธะใน ฅาณชาลสฺส ปจฺจฺจสสมเย กาลสัตตมีใน โวลเกนฺตสฺส โลกั อวุตต-
กัมมะใน โวลเกนฺตสฺสฯ วิเสสนะของ ภควโต ฅาณชาลสฺส สามีสัมพันธะใน อนฺโตฯ
วิธยาระใน ปญญาธิ ฯ

๕๕. สตุถา “กินฺนุ โข ภวิสฺสตีติ อวชฺชิตฺวา ตสฺส สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตสฺส
อุปนีสฺสยํ ทิสฺวา “อหํ เอตํ อาที กตฺวา เอกํ คาถํ ภาสิสฺสามิ, คาถาปริโยสาเน
จตุราสีติยา ปาณสฺสหาณํ ฅมฺมาภิสฺสมโย ภวิสฺสติ, อิมํ กุลปฺุตตํ นิสฺสาย มหาชโน
โสตฺถิภาวํ ปาปฺุณีสฺสตีติ ฅตฺวา ปุณฺทิวเส ราชคฺเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปิณฺฑปาตป-
ปฏิกุกนฺโต อานนฺทเถรํ อาห “อานนฺท ชมพูกาชีวกสฺส สนฺติกํ คมิสฺสามีติ ฯ

สตุถา “กั (การณ) ญ โข ภวิสฺสตีติ อวชฺชิตฺวา ตสฺส (ชมพูกาชีวกสฺส) สห ปฏิสมฺภิทาหิ
อรหตฺตสฺส อุปนีสฺสยํ ทิสฺวา “อหํ เอตํ (ชมพูกาชีวก) อาที กตฺวา เอกํ คาถํ ภาสิสฺสามิ,
คาถาปริโยสาเน จตุราสีติยา ปาณสฺสหาณํ ฅมฺมาภิสฺสมโย ภวิสฺสติ, อิมํ กุลปฺุตตํ นิสฺสาย
มหาชโน โสตฺถิภาวํ ปาปฺุณีสฺสตีติ ฅตฺวา ปุณฺทิวเส ราชคฺเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปิณฺฑปาตป-
ปฏิกุกนฺโต อานนฺทเถรํ อาห “(อห) อานนฺท ชมพูกาชีวกสฺส สนฺติกํ คมิสฺสามีติ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา อวชฺชิตฺวา ทรงใคร่ครวญแล้ว อิติ ว่า “ก็ (การณ) หนุ โข
 อ.เหตุอะไรหนอแล ภวิสฺสตี จักมี” อิติ ดังนี้ ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว อุปนึสฺสย
 ซึ่งอุปนึสฺย อรหตฺตสฺส แห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ สห กับ ปฏิสมฺภิทาหิ
 ด้วยปฏิสัมภิทา ท. ตสฺส (ชมพุกาชีวกสฺส) ของอาชีวกชื่อว่าชมพุกะนั้น ฃตฺวา
 ทรงทราบแล้ว อิติ ว่า “อหิ อ.เรา กตฺวา กระทำแล้ว เอตฺ (ชมพุกาชีวก)
 ซึ่งอาชีวกชื่อว่าชมพุกะนั้น อาที ให้เป็นต้น ภาสิสฺสามิ จักกล่าว คาคิ ซึ่งคาถา
 เอกิ หนึ่ง, คาคาปริโยสาเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งคาถา ฃมฺมาภิสฺสมโย
 อ.การตรัสรู้ซึ่งธรรม ภวิสฺสตี จักมี ปาณสทฺสสาณิ แก่พันแห่งสัตว์ ท. จตฺราสีติยา
 แปลสิบสี่, มหาชโน อ.มหาชน ปาปฺณิสฺสตี จักถึง โสตฺถิกาวุ ซึ่งความมีแห่ง
 ความสวัสดิ นิสฺสาย เพราะอาศัย อิมิ กุลปฺตฺตํ ซึ่งกุลบุตรนี้” อิติ ดังนี้ จริตฺวา
 เสด็จเที่ยวไปแล้ว ราชคเ ในเมืองราชคฤห์ ปิณฺฑาย เพื่อบิณฑบาต ปุณฺทิวเส
 ในวันรุ่งขึ้น ปิณฺฑปาตปฺปฏิกฺกฺนฺโต ผู้เสด็จก้าวกลับแล้วจากบิณฑบาต อาห ตรีส
 แล้ว อาหนฺทฺเถริ กะพระอาณนทฺผู้เถระ อิติ ว่า “อาหนฺทฺ ดูก่อนอาณนทฺ (อหิ)
 อ.เรา คมิสฺสามิ จักไป สนฺติกิ สู่สำนัก ชมพุกาชีวกสฺส ของอาชีวกชื่อว่าชมพุกะ”
 อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดา ทรงใคร่ครวญว่า “เหตุอะไรหนอแล จักมี” ทรงเห็นอุปนึสฺยแห่งพระอรหันต์
 พร้อมกับปฏิสัมภิทาทั้งหลายของชมพุกาชีวกนั้นทรงทราบแล้วว่า “เราทำชมพุกาชีวก
 นั้น ให้เป็นต้น จักกล่าวหนึ่งคาถา, ในเวลาจบคาถา สัตว์ ๘๔,๐๐๐ จักตรัสรู้ธรรม,
 มหาชนจักถึงความสวัสดิ เพราะอาศัยกุลบุตรนี้” ดังนี้ ในวันรุ่งขึ้น เสด็จไปในเมือง
 ราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต เสด็จก้าวกลับจากบิณฑบาตแล้ว ตรีสกะพระอาณนทฺเถระว่า
 “อาณนทฺ เราจักไปสู่สำนักของชมพุกาชีวก”

สตถา สฺุทฺทกิตฺตาใน อาหฺ อาชยาตบทกิตฺตฺวาจก “ก็ วิเสสนะของ การณฺ สฺุทฺทกิตฺตา
 ใน ภวิสฺสตี อาชยาตบทกิตฺตฺวาจก ญฺุคฺพิทฺ สังกปิตฺถะ ไชคฺพิทฺ วจนาลังการะ”
 อิติคฺพิทฺ อาการะใน อวชฺชิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน ทิสฺวา ตสฺส วิเสสนะของ
 ชมพุกาชีวกสฺส สามีสัมพันธะใน อุปนึสฺสย สหคฺพิทฺ ทัพพสมวาเยใน อรหตฺตสฺส
 ปฏิสมฺภิทาหิ สหตฺถตฺติยาเข้ากับ สห อรหตฺตสฺส สามีสัมพันธะใน อุปนึสฺสย
 อวตฺตกัมมะใน ทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน ฃตฺวา “อหิ สฺุทฺทกิตฺตาใน ภาสิสฺสามิ

อาชยาตบทกัตตุวจาก เอต วิเสสณะของ ชมพุกาชีวกกัฏ อวุตตกัมมะใน กตุวา อาท วิกตีกัมมะใน กตุวาฏ ปุพพกาลกิริยาใน ภาสิสฺสามิ เอก วิเสสณะของ คาถัฏ อวุตตกัมมะใน ภาสิสฺสามิ, คาถาปริโยसानะ กาลสัตตมีใน ภวิสฺสติ ชมมาภิสฺสมโย สุกทกัตตา ใน ภวิสฺสติฏ อาชยาตบทกัตตุวจาก จตุราสีติยา วิเสสณะของ ปาณสหสฺसानัฏ สัมปทานใน ภวิสฺสติ, มหาชโน สุกทกัตตาใน ปาปุณิสฺสติฏ อาชยาตบทกัตตุวจาก อิม วิเสสณะของ กุลปุตตัฏ อวุตตกัมมะใน นิสฺสายะ เหตุโน ปาปุณิสฺสติ โสติถิภาว สัมปาปุณียกัมมะใน ปาปุณิสฺสติ” อิติศัพท์ อากาละใน ฌตฺวาฏ ปุพพกาลกิริยาใน จริตฺวา ปุณฺทิวเส กาลสัตตมีใน จริตฺวา ราชคเห วิสยาธาระใน จริตฺวา ปิณฺฑทาย สัมปทานใน จริตฺวาฏ ปุพพกาลกิริยาใน ปิณฺฑทปาตปปฏิกุกนโตฏ วิเสสณะของ สตุถา อานนฺทตฺเถโร อภิตกัมมะใน อาห “อานนฺท อาลปนะ อห สุกทกัตตาใน คมิสฺสามิฏ อาชยาตบทกัตตุวจาก ชมพุกาชีวกสฺส สามิสัมพันธะใน สนฺติกัฏ สัมปาปุณียกัมมะใน คมิสฺสามิ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ๕

๕๖. “ภนฺเต กิ ตุมฺเหเวว คมิสฺสเถติ ๕

(อานนฺทตฺเถโร) “ภนฺเต กิ ตุมฺเห เหว คมิสฺสเถติ (ปุจฺฉิ) ๕

(อานนฺทตฺเถโร) อ.พระอานนฺทผู้เถระ (ปุจฺฉิ) ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ตุมฺเห เหว อ.พระองค์นั้นเทียว คมิสฺสเถ จักเสด็จไป กิ หรือ ?” อิติ ดังนี้ ๕

พระอานนฺทเถระ ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์เท่านั้นจักเสด็จไปหรือ ?”

อานนฺทตฺเถโร สุกทกัตตาใน ปุจฺฉิฏ อาชยาตบทกัตตุวจาก “ภนฺเต อาลปนะ เหวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ตุมฺเหฏ สุกทกัตตาใน คมิสฺสเถฏ อาชยาตบทกัตตุวจาก กิศัพท์ ปุจฺฉนฺตเถ” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจฺฉิ ๕

๕๗. “อาม อหเมวาทิ ๕

(สตุถา) “อาม อห เหว (คมิสฺสามิ)” อิติ (อาห) ๕

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “อาม เหว อห เหว อ.เรานั้นเทียว

(คมิสฺสามิ) จักไป” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “ใช่ เรานั้นแหละจักไป”

สตฺถา สุทฺธกัตฺตาใน อาหฺย อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “อาม สัมปฏิจฺฉนัตฺถะ เอวคัप्พทํ
อวธารณะเข้ากัป อหฺย สุทฺธกัตฺตาใน คมิสฺสามิยฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก” อิติคัप्พทํ
อาการะใน อาหฺย ฯ

๕๘. เอรํ วตฺวา สตฺถา วฑฺฒมานกจฺฉายาย ตสฺส สนฺติกํ ปายาสิ ฯ

เอรํ วตฺวา สตฺถา วฑฺฒมานกจฺฉายาย (เวลา)ย ตสฺส (ชมพุกาชีวรส) สนฺติกํ ปายาสิ ฯ

สตฺถา อ.พระศาสดา วตฺวา ครั้นตรัสแล้ว เอรํ อย่างนี้ ปายาสิ ได้เสด็จดำเนิน
ไปแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก ตสฺส (ชมพุกาชีวรส) ของอาชีวกชื่อว่าชมพุกะนั้น
วฑฺฒมานกจฺฉายาย (เวลา)ย ในเวลา มีเงาอันเจริญอยู่ ฯ

พระศาสดา ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว ได้เสด็จดำเนินไปสู่นักของชมพุกาชีวคนั้น ในเวลา
เที่ยงวัน

สตฺถา สุทฺธกัตฺตาใน ปายาสิยฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก เอรํ กิริยาวิเสสนะใน วตฺวา
ลักขณัตฺถะ วฑฺฒมานกจฺฉายาย วิเสสนะของ เวลา)ย กาลสัตตมีใน ปายาสิ ตสฺส
วิเสสนะของ ชมพุกาชีวรส)ย สามีสัมพันธะใน สนฺติกํ)ย สัมปาปฺถึนิกัมมะใน ปายาสิ ฯ

๕๙. เทวตา จินฺตยีสฺสุ “สตฺถา สายํ ชมพุกาชีวรส สนฺติกํ คจฺฉติ, โส จ เชคฺฉุจฺเจ
อุจฺจารปสฺสาวภูจฺฉาเน ทนฺตกภูจฺฉกิลิภูจฺฉ ปิภูจฺฉิปาสาเถ วสฺติ, เทวํ วสฺสาเปตฺตุ
วภูจฺฉิตฺติ อตฺตโน อานุกาเวเน ตัมมุตฺตํเยว เทวํ วสฺสาเปตฺตุ ฯ

เทวตา จินฺตยีสฺสุ “สตฺถา สายํ ชมพุกาชีวรส สนฺติกํ คจฺฉติ, โส จ (ชมพุกาชีว)ก) เชคฺฉุจฺเจ
อุจฺจารปสฺสาวภูจฺฉาเน ทนฺตกภูจฺฉกิลิภูจฺฉ ปิภูจฺฉิปาสาเถ วสฺติ, (อมฺเหหิ) เทวํ วสฺสาเปตฺตุ
วภูจฺฉิตฺติ อตฺตโน อานุกาเวเน ตัมมุตฺตํ เอรํ เทวํ วสฺสาเปตฺตุ ฯ

เทวตา อ.เทวตา ท. จินฺตยีสฺสุ คิดแล้ว อิติ ว่า “สตฺถา อ.พระศาสดา คจฺฉติ จะ
เสด็จไป สนฺติกํ สู้สำนัก ชมพุกาชีวรส) ของอาชีวกชื่อว่าชมพุกะ สายํ ในเวลา

เย็น, จ ก็ โส (ชมพูกาชีวก) อ.อาชีวกชื่อว่าชัมพูกะนั้น วสดี ย่อมอยู่ ปิฎฺฉิ-
 ปาสาณ ณ แผ่นหินมีหลัง ทนฺตกฏจกฺกิลิฏฺเฐ อันเศร้าหมองแล้วด้วยไม้เป็นเครื่อง
 ชำระซึ่งฟัน อุจฺจารปสฺสาวภูจฺจาเน ในที่แห่งอุจจาระและปัสสาวะ เชคฺจฺเจ อันน่า
 รังเกียจ, (อมฺเหหิ) เทวํ วสฺสาเปตฺตํ อ.อัน-อันเรา ท. -ยังฝน ให้ตก วมฺภูติ ย่อมควร”
 อิติ ดังนี้ เทวํ ยังฝน วสฺสาเปตฺตํ ให้ตกแล้ว ตมฺหุตฺตํ เอว สิ้นกาลชั่วครู่หนึ่งนั้นเที่ยว
 อาณูภาเวน ด้วยอาณูภาพ อตฺตโน ของตน ฯ

พวกเทวดา คิดว่า “พระศาสดา จะเสด็จไปสู่สำนักของชัมพูกาชีวก ในเวลาเย็น, ก็
 ชัมพูกาชีวกนั้น ย่อมอยู่ที่แผ่นหินมีหลัง ที่เศร้าหมองด้วยไม้ชำระฟัน ในที่ถ่ายอุจจาระ
 และปัสสาวะอันน่ารังเกียจ, การที่พวกเรายังฝนให้ตก ย่อมควร” จึงยังฝนให้ตก สิ้น
 กาลชั่วครู่หนึ่งนั้นแหละ ด้วยอาณูภาพของตน

เทวดา สุทฺธกตฺตาโน จินฺตยีสฺสุ และเหตุกตฺตาโน วสฺสาเปตฺตํ จินฺตยีสฺสุ อาชยตบท
 กตฺตฺวาจก วสฺสาเปตฺตํ อาชยตบทเหตุกตฺตฺวาจก “สตฺถา สุทฺธกตฺตาโน คจฺจติฯ
 อาชยตบทกตฺตฺวาจก สายํ กาลสัตฺตมิมฺโน คจฺจติ ชมฺพูกาชีวกสฺส สามีสัมพันธฺใน
 สนฺตึกฺกํ สัมปาปฺญฺนียกัมมะโน คจฺจติ, จศฺพท์ วากยารัมภโชนฺตกะ โส วิเสสฺนฺของ
 ชมฺพูกาชีวกฯ สุทฺธกตฺตาโน วสฺติฯ อาชยตบทกตฺตฺวาจก เชคฺจฺเจ วิเสสฺนฺของ
 อุจฺจารปสฺสาวภูจฺจาเนฯ วิสยาธารฺใน ปิฎฺฉิปาสาณ ทนฺตกฏจกฺกิลิฏฺเฐ วิเสสฺนฺของ
 ปิฎฺฉิปาสาณฯ วิสยาธารฺใน วสฺติ, วสฺสาเปตฺตํ ตมฺหุตฺตํกตฺตาโน วมฺภูติฯ อาชยตบท-
 กตฺตฺวาจก อมฺเหหิ อนภิตกตฺตาโน วสฺสาเปตฺตํ เทวํ การิตกัมมะโน วสฺสาเปตฺตํ” อิติ-
 ศัพฺท์ อากาเรโน จินฺตยีสฺสุ อตฺตโน สามีสัมพันธฺใน อาณูภาเวนฯ ภาวะโน วสฺสาเปตฺตํ
 เอวศัพฺท์อวธารณะเข้ากับ ตมฺหุตฺตํฯ อัจจันตสฺงโยคะโน วสฺสาเปตฺตํ เทวํ การิตกัมมะโน
 วสฺสาเปตฺตํ ฯ

๖๐. ปิฎฺฉิปาสาณ สฺจิจิ นิมฺมโล อโหสิ ฯ

ปิฎฺฉิปาสาณ อ.แผ่นหินมีหลัง สฺจิจิ เป็นที่อันสะอาด นิมฺมโล เป็นที่มีมลทินไปปราศ
 แล้ว อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

แผ่นหินมีหลัง ได้เป็นที่สะอาด ปราศจากมลทิน

ปิฎกิปาสาโณ สุททกัตตานิ อโหสิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก สุจิ กิติ นิम्मโล กิติ
วิกติกัตตานิ อโหสิ ฯ

๖๑. อถสฺส อฺปฺริ ปญฺจวณฺณํ ปฺุปฺผวสุสํ วสุสาปยีสฺสุ ฯ

อถ (เทวดา) อสฺส (ปิฎกิปาสาณสฺส) อฺปฺริ ปญฺจวณฺณํ ปฺุปฺผวสุสํ วสุสาปยีสฺสุ ฯ

อถ ครั้งนั้น (เทวดา) อ.เทวดา ท. **ปฺุปฺผวสุสํ** ยังฝนอันเป็นวิการแห่งดอกไม้
ปญฺจวณฺณํ อันมีสีห้า **วสุสาปยีสฺสุ** ให้ตกแล้ว อฺปฺริ ในเบื้องบน อสฺส (ปิฎกิ-
ปาสาณสฺส) แห่งแผ่นดินมีหลังนั้น ฯ

ครั้งนั้น พวกเทวดา ยังฝนดอกไม้ มี ๕ สี ให้ตกในเบื้องบนแห่งแผ่นดินมีหลังนั้น

อถ กาลสัตตมี เทวดา เหตุกัตตานิ วสุสาปยีสฺสุฯ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจก อสฺส
วิเสสนะของ ปิฎกิปาสาณสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อฺปฺริฯ วิสยาธาระใน วสุสาปยีสฺสุ
ปญฺจวณฺณํ วิเสสนะของ ปฺุปฺผวสุสํฯ การิตกัมมะใน วสุสาปยีสฺสุ ฯ

๖๒. สตุถา สายํ ชมฺพุกาชีวกสฺส สนฺติกํ คนฺตุวา “ชมฺพุกาติ สทฺทมกาสิ ฯ

สตุถา สายํ ชมฺพุกาชีวกสฺส สนฺติกํ คนฺตุวา “ชมฺพุกาติ สทฺทํ อกาสิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา คนฺตุวา เสด็จไปแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก **ชมฺพุกาชีวกสฺส** ของ
อาชีวกชื่อว่าชัมพุกะ **สายํ** ในเวลาเย็น **อกาสิ** ได้ทรงกระทำแล้ว **สทฺทํ** ซึ่งพระสุร-
เสียง **อิติ** ว่า “**ชมฺพุก** ดูก่อนชัมพุกะ” **อิติ** ดังนี้ ฯ

พระศาสดา เสด็จไปสู่สำนักของชัมพุกาชีวก ในเวลาเย็น ได้ทรงทำพระสุรเสียงว่า
“ชัมพุกะ”

สตุถา สุททกัตตานิ อกาสิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก สายํ กาลสัตตมีใน คนฺตุวา
ชมฺพุกาชีวกสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติกํฯ สัมปาปุณียกัมมะใน คนฺตุวาฯ ปุพฺพกาล-
กิริยาใน อกาสิ “ชมฺพุก อาลปนะ” อิติศัพท์ สฺรุปะใน สทฺทํฯ อวุตตกัมมะใน อกาสิ ฯ

๖๓. ชมพูโก “โก นุ โข เอส ทุชชาโน มํ ชมพูกวาเทน วทตีติ จินฺเตตฺตวา “โก เอโสติ อาห ๕

ชมพูโก “โก นุ โข (หุตฺวา) เอโส (ปฺคุคฺโล) ทุชชาโน มํ ชมพูกวาเทน วทตีติ จินฺเตตฺตวา “โก เอโสติ อาห ๕

ชมพูโก อ.ชัมพูกะ จินฺเตตฺตวา คิดแล้ว อิติ ว่า “เอโส (ปฺคุคฺโล) อ.บุคคลนั้น โก นุ โข เป็นใครหนอแล (หุตฺวา) เป็น **ทุชชาโน** ผู้อันบุคคลรู้ได้โดยยาก **วทตีติ** ย่อมเรียก มํ ซึ่งเรา **ชมพูกวาเทน** ด้วยวาทว่าชัมพูกะ” อิติ ดังนี้ **อาห** กล่าวแล้ว อิติ ว่า “โก เอโส อ.ใครนั้น” อิติ ดังนี้ ๕

ชัมพูกะ คิดว่า “บุคคลนั้น เป็นใครหนอแล ผู้ที่บุคคลรู้ได้ยาก ย่อมเรียกเรา ด้วยวาทว่าชัมพูกะ” จึงกล่าวว่า “ใครนั้น”

ชมพูโก สุทฺธกัถตาใน อาห ๕ อาชยาตบทกัถตฺตวาจก “เอโส วิเสสณะของ ปฺคุคฺโล ๕ สุทฺธกัถตาใน วทตี ๕ อาชยาตบทกัถตฺตวาจก โก วิกตีกัถตาใน หุตฺวา นุคัพฺพํ สังกัปปัถเถ โชคัพฺพํ วจนาลังการะ หุตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน วทตี ทุชชาโน วิเสสณะของ ปฺคุคฺโล มํ อวุตตกัถมะใน วทตี ชมพูกวาเทน ภาระใน วทตี” อิติคัพฺพํ อาการะใน จินฺเตตฺตวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “เอโส วิเสสณะของ โก ๕ ลิงคัถเถ” อิติคัพฺพํ อาการะใน อาห ๕

๖๔. “อหํ ชมพูกาติ ๕

(สตุถา) “อหํ ชมพูกาติ (อาห) ๕

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “**ชมพูก** ดูก่อนชัมพูกะ **อหํ** อ.เรา” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดา ตรัสว่า “ชัมพูกะ เรา”

สตุถา สุทฺธกัถตาใน อาห ๕ อาชยาตบทกัถตฺตวาจก “ชมพูก อาลปนะ อหํ ลิงคัถเถ” อิติคัพฺพํ อาการะใน อาห ๕

๖๕. “ก็ มหาสมณชาติ ฯ

(ชมพูโก) “ก็ มหาสมณชาติ (อาห) ฯ

(ชมพูโก) อ.ชัมพูกะ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาสมณ ข้าแต่มหาสมณะ ก็ อ.อะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

ชัมพูกะ กล่าวว่า “ข้าแต่มหาสมณะ อะไร ?”

ชมพูโก สุธกัตตาใน อาห ๆ อาขยาดบทกัตตุวจาก “มหาสมณ อาลปนะ ก็ ปุจณัตถ-
ลึงคัตถะ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๖๖. “อชช เม เอกรัตตี อีธ วสนภูจัน เทหิตี ฯ

(สตถา) “(ตุว) อชช เม เอกรัตตี อีธ (จาเน) วสนภูจัน เทหิตี (อาห) ฯ

(สตถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “(ตุว) อ.ท่าน เทหิ ของจงให้
วสนภูจัน ซึ่งที่เป็นที่อยู่ อีธ (จาเน) ในที่นี้ เอกรัตตี สันราตรีหนึ่ง เม แก่เรา
อชช ในวันนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “ขอท่านจงให้ที่เป็นที่อยู่ในที่นี้ สันหนึ่งราตรี แก่เราในวันนี้เถิด”

สตถา สุธกัตตาใน อาห ๆ อาขยาดบทกัตตุวจาก “ตุว สุธกัตตาใน เทหิ ๆ อาขยาด
บทกัตตุวจาก อชช กาลสัตตมีใน เทหิ เม สัมปทานใน เทหิ เอกรัตตี อัจจันตสังโยคะ
ใน เทหิ อีธ วิเสสณะของ จาเน ๆ วิสยาธาระใน วสนภูจัน ๆ อวุตตกัมมะใน เทหิ”
อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๖๗. “นตถิ มหาสมณ อิมสมิ จาเน วสนภูจันนติ ฯ

(ชมพูโก) “นตถิ มหาสมณ อิมสมิ จาเน วสนภูจันนติ (อาห) ฯ

(ชมพูโก) อ.ชัมพูกะ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาสมณ ข้าแต่มหาสมณะ
วสนภูจัน อ.ที่เป็นที่อยู่ อิมสมิ จาเน ในที่นี้ นตถิ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ ฯ

ชัมพูกะ กล่าวว่า “ข้าแต่มหาสมณะ ที่เป็นที่อยู่ในที่นี้ ไม่มี”

ชัมพูโก สุทนต์ตาดานใน อาห๑ อาชยาตบทกัตต๑วจาก “มหาสมณ อาลปนนะ วสนนุจันัน
 สุทนต์ตาดานใน นต๑ติ๑ กิริยาบทกัตต๑วจาก อิมสมิ วิเสสนะของ จาเน๑ วิสยาธาระใน
 วสนนุจันัน” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๖๘. “ชัมพูก มา เอวํ กริ, เอกรต๑ดี เม วสนนุจันัน เทหิ; ปพพชิตา นาม ปพพชิตํ
 ปฏ๑เจน๑ติ, มนุส๑สา มนุส๑สํ, ปส๑โว ปส๑น๑ติ ๕

(ส๑ต๑ถา) “(ต๑ว) ชัมพูก มา เอวํ กริ, (ต๑ว) เอกรต๑ดี เม วสนนุจันัน เทหิ; ปพพชิตา นาม
 ปพพชิตํ ปฏ๑เจน๑ติ, มนุส๑สา มนุส๑สํ (ปฏ๑เจน๑ติ), ปส๑โว ปส๑ (ปฏ๑เจน๑ติ)” อิติ (อาห) ๕

(ส๑ต๑ถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้๑ว อิติ ว่า “ชัมพูก ดูก๑อนชัมพูกะ (ต๑ว) อ.ท่าน
 มา กริ อ๑ย๑กระทำแล้๑ว เอวํ อ๑ย๑งนี้, (ต๑ว) อ.ท่าน เทหิ ของงให้ วสนนุจันัน ซึ่งที่
 เป็นที่อ๑ย๑ เม แก่เรา เอกรต๑ดี ลัน๑ราตริหนึ่ง; ปพพชิตา นาม ชื่อ อ.บรรพชิต ท.
 ปฏ๑เจน๑ติ ย๑อมปรารธ๑นา ปพพชิตํ ซึ่งบรรพชิต, มนุส๑สา อ.มนุษย์ ท. (ปฏ๑เจน๑ติ)
 ย๑อมปรารธ๑นา มนุส๑สํ ซึ่งมนุษย์, ปส๑โว อ.สัต๑ว์เลี้๑ง ท. (ปฏ๑เจน๑ติ) ย๑อมปรารธ๑นา
 ปส๑ ซึ่งสัต๑ว์เลี้๑ง” อิติ ดั่งนี้ ๕

พระศาสดา ตรัสว่า “ชัมพูกะ ท่านอ๑ย๑ทำอ๑ย๑งนี้, ขอท่านจงให้ที่อ๑ย๑แก่เรา หนึ่งค๑น,
 ธรรมด๑ว่าเหล้าบรรพชิต ย๑อมปรารธ๑นาบรรพชิต, พวกมนุษย์ ย๑อมปรารธ๑นามนุษ๑,
 สัต๑ว์เลี้๑งทั้งหล๑าย ย๑อมปรารธ๑นาสัต๑ว์เลี้๑ง”

ส๑ต๑ถา สุทนต์ตาดานใน อาห๑ อาชยาตบทกัตต๑วจาก “ชัมพูก อาลปนนะ ต๑ว สุทนต์ตาด
 ใน กริ๑ อาชยาตบทกัตต๑วจาก มาศัพท์ ปฏ๑เสธะใน กริ เอวํ กิริยาวิเสสนะใน กริ,
 ต๑ว สุทนต์ตาดานใน เทหิ๑ อาชยาตบทกัตต๑วจาก เอกรต๑ดี อัจจัน๑ตสังโยคะใน เทหิ เม
 สัมปทานใน เทหิ วสนนุจันัน อ๑ว๑ต๑กัมมะใน เทหิ, นามศัพท์ สัน๑ญญา๑ช๑ต๑กะเข้ากับ
 ปพพชิต๑ๆ สุทนต์ตาดานใน ปฏ๑เจน๑ติ๑ อาชยาตบทกัตต๑วจาก ปพพชิตํ อ๑ว๑ต๑กัมมะใน
 ปฏ๑เจน๑ติ, มนุส๑สา สุทนต์ตาดานใน ปฏ๑เจน๑ติ๑ อาชยาตบทกัตต๑วจาก มนุส๑สํ อ๑ว๑ต๑-
 กัมมะใน ปฏ๑เจน๑ติ, ปส๑โว สุทนต์ตาดานใน ปฏ๑เจน๑ติ๑ อาชยาตบทกัตต๑วจาก ปส๑ อ๑ว๑ต๑-
 กัมมะใน ปฏ๑เจน๑ติ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๖๙. “กั ปน ตุวั ปพพชิตอสัติ ๗

(ชมพุกโก) “กั ปน ตุวั ปพพชิต อสัติ (ปุจฉิ) ๗

(ชมพุกโก) อ.ชัมพุกะ (ปุจฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ปน กั ตุวั อ.ท่าน ปพพชิต เป็นบรพชิต อสิ ย่อมเป็น กั หรือ” อิติ ดังนี้ ๗

ชัมพุกะ ถามว่า “กัท่านเป็นบรพชิตหรือ ?”

ชมพุกโก สุทธกัตตาดานะ ปุจฉิๆ อาชยาดบทกัตตุดวากจ “ปนศัพทั วากยารัมภชิตกะ ตุวั สุทธกัตตาดานะ อสิๆ อาชยาดบทกัตตุดวากจ กัศัพทั ปุจฉนัตถะ ปพพชิต วิกตีกัตตาดานะ อสิ” อิตติศัพทั อาการะใน ปุจฉิ ๗

๗๐. “อาม ปพพชิตอมุหิตี ๗

(สตุถา) “อาม (อห) ปพพชิต อมุหิตี (อาห) ๗

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “อาม เออ (อห) อ.เรา ปพพชิต เป็นบรพชิต อมุหิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๗

พระศาสดา ตรัสว่า “ใช่ เราเป็นบรพชิต”

สตุถา สุทธกัตตาดานะ อาหๆ อาชยาดบทกัตตุดวากจ “อาม สัมปฏิจฉนัตถะ อห สุทธกัตตาดานะ อมุหิๆ อาชยาดบทกัตตุดวากจ ปพพชิต วิกตีกัตตาดานะ อมุหิ” อิตติศัพทั อาการะใน อาห ๗

๗๑. “สเจ ตุวั ปพพชิต, กหนเต ลาพุกั, กหิ ฐมกฏจจุกโก, กหิ ยณณสุตตกนุติ ๗

(ชมพุกโก) “สเจ ตุวั ปพพชิต (อสิ), กหิ (จาเน) เต ลาพุกั (อตถิ), กหิ (จาเน เต) ฐมกฏจจุกโก (อตถิ), กหิ (จาเน เต) ยณณสุตตกั (อตถิ)” อิติ (อาห) ๗

(ชมพุกโก) อ.ชัมพุกะ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สเจ ถ้าว้า ตุวั อ.ท่าน ปพพชิต เป็นบรพชิต อสิ ย่อมเป็นไซรั, ลาพุกั อ.น้ำเต้า เต ของท่าน (อตถิ) มีอยู่ กหิ (จาเน) ในที่ไหน, ฐมกฏจจุกโก อ.กระบายเป็นเครื่องตักซึ่งควัน (เต) ของท่าน

(อตุถิ) มีอยู่ กหิ (จาเน) ในที่ไหน, ยณฺณสุตฺตํ อ.ด้ายเป็นเครื่องบูชาซึ่งยัญญ (เต) ของท่าน (อตุถิ) มีอยู่ กหิ (จาเน) ในที่ไหน” อิติ ดังนี้ ฯ

ขัมพุกะ กล่าวว่่า “ถ้าท่านเป็นบรรพชิตไซ้ไร, น้ำเต้าของท่านมีอยู่ ณ ที่ไหน ? กระบวยสำหรับตักควันของท่านมีอยู่ ณ ที่ไหน ? ด้ายสำหรับบูชายัญญของท่านมีอยู่ ณ ที่ไหน ?”

ขมฺพุกุ สุทฺธกัถตาโน อาหุ อายยาตบทกัถตฺวาจก “สเจศฺพท์ ปริกัปปัตถะ ตฺวํ สุทฺธกัถตาโน อสิ อายยาตบทกัถตฺวาจก ปพฺพชิต วิกตีกัถตาโน อสิ, ลาพุกํ สุทฺธกัถตาโน อตุถิ อายยาตบทกัถตฺวาจก กหิ วิเสสณะของ จาเน อ. วิสยาธาระโน อตุถิ เต สามีสัมพันธะโน ลาพุกํ, ฐมกฏจฺจุโก สุทฺธกัถตาโน อตุถิ อายยาตบทกัถตฺวาจก กหิ วิเสสณะของ จาเน อ. วิสยาธาระโน อตุถิ เต สามีสัมพันธะโน ฐมกฏจฺจุโก, ยณฺณสุตฺตํ สุทฺธกัถตาโน อตุถิ อายยาตบทกัถตฺวาจก กหิ วิเสสณะของ จาเน อ. วิสยาธาระโน อตุถิ เต สามีสัมพันธะโน ยณฺณสุตฺตํ” อิติศัพทํ อาการะโน อาห ฯ

๗๒. “อตุถเตตํ มยฺหิ, วิสฺสุ วิสฺสุ ปน คเหตุวา จรณํ ทุกฺขนฺติ อพฺภนฺตเรเวว คเหตุวา จรามิตี ฯ

(สตฺถา) “อตุถิ เอตํ (วตุถ) มยฺหิ, วิสฺสุ วิสฺสุ ปน คเหตุวา จรณํ ทุกฺข (โหติ) อิติ (อห) อพฺภนฺตเร เหว คเหตุวา จรามิตี (อาห) ฯ

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่่า “เอตํ (วตุถ) อ.วัตถุนั้น มยฺหิ ของเรา อตุถิ มีอยู่, ปน แต่ว่่า วิสฺสุ วิสฺสุ คเหตุวา จรณํ อ.การถือเอาเฉพาะอย่างๆ แล้วจึงเที่ยวไป ทุกฺขํ เป็นความลำบาก (โหติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนั้น (อห) อ.เรา คเหตุวา ถือเอาแล้ว อพฺภนฺตเร เหว ในภายในนั้นเที่ยว จรามิ ย่อมเที่ยวไป” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่่า “วัตถุนั้นของเรามีอยู่, แต่ การถือเอาเฉพาะอย่างๆ แล้วเที่ยวไป เป็นความลำบาก เพราะฉะนั้น เราถือเอาในภายในเท่านั้น ย่อมเที่ยวไป”

สตฺถา สุทฺธกัถตาโน อาหุ อายยาตบทกัถตฺวาจก “เอตํ วิเสสณะของ วตุถุ สุทฺธกัถตาโน อตุถิ อายยาตบทกัถตฺวาจก มยฺหิ สามีสัมพันธะโน วตุถ, ปนศัพทํ วิเสสชิตกะ

จรณ สุธกัถตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก วิสุํ สองศัพท กิริยาวิเสสนะใน
คเหตุวฯ สมานกาลกิริยาใน จรณ ทุกขุ วิกิตกัถตาใน โหติ อิติศัพท เหตุวัตถะ อหํ
สุทธกัถตาใน จรามิฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ อพฺภนตเรฯ
วิสยธาระใน คเหตุวฯ สมานกาลกิริยาใน จรามิ” อิติศัพท อาการะใน อาห ๫

๗๓. โส “จริสฺสสิ ตฺวํ เอตํ อคฺคณฺหิตฺวาติ กุชฺฉิ ๫

โส (ชมฺพุโก) “จริสฺสสิ ตฺวํ เอตํ (วตฺถุ) อคฺคณฺหิตฺวาติ กุชฺฉิ ๫

โส (ชมฺพุโก) อ.ชมฺพุกะนั้น กุชฺฉิ โกรธแล้ว อิติ ว่า “ตฺวํ อ.ท่าน อคฺคณฺหิตฺวา
ไม่ถือเอาแล้ว เอตํ (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุนั้น จริสฺสสิ จักเที่ยวไปหรือ” อิติ ดังนี้ ๫

ชมฺพุกะนั้น โกรธว่า “ท่านไม่ถือเอาวัตถุนั้น จักเที่ยวไปหรือ ?”

โส วิเสสนะของ ชมฺพุโกฯ สุธกัถตาใน กุชฺฉิฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก “ตฺวํ สุธกั
กัถตาใน จริสฺสสิฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก เอตํ วิเสสนะของ วตฺถุฯ อวุตตกัम्मะใน
อคฺคณฺหิตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน จริสฺสสิ” อิติศัพท อาการะใน กุชฺฉิ ๫

๗๔. อถ นํ สตุถา อาห “โหตุ ชมฺพุก, มา กุชฺฉ, วสนฺภูจฺานํ เม อัจจิกฺขาหิตี ๫

อถ นํ (ชมฺพุก) สตุถา อาห “(เอตํ การณ) โหตุ ชมฺพุก, (ตฺวํ) มา กุชฺฉ, (ตฺวํ) วสนฺภูจฺานํ
เม อัจจิกฺขาหิตี ๫

อถ ครั้งนั้น สตุถา อ.พระศาสดา อาห ตรัสแล้ว นํ (ชมฺพุก) กะชมฺพุกะนั้น อิติ ว่า
“ชมฺพุก ตุก่อนชมฺพุกะ (เอตํ การณ) อ.เหตุ นั้น โหตุ จงยกไว้, (ตฺวํ) อ.ท่าน
มา กุชฺฉ ขอจงอย่าโกรธ, (ตฺวํ) อ.ท่าน อัจจิกฺขาหิ ขอจงบอก วสนฺภูจฺานํ ซึ่งที่เป็น
ที่อยู่ เม แก่เรา” อิติ ดังนี้ ๫

ครั้งนั้น พระศาสดา ตรัสกะชมฺพุกะนั้นว่า “ชมฺพุกะ เหตุ นั้น จงยกไว้, ท่าน จงอย่า
โกรธ, ขอท่านจงบอกที่เป็นที่อยู่แก่เราเถิด”

อถ กาลสัตตมี สตุถา สุธกัถตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก นํ วิเสสนะของ
ชมฺพุกฯ อกถิตกัम्मะใน อาห “ชมฺพุก อาลปนะ เอตํ วิเสสนะของ การณฯ สุธกัถตา

ใน โหตุ ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก, ตวั สุทธกัตตาใน กุชฌ ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก
มาศัพท์ ปฏิสะระใน กุชฌ, ตวั สุทธกัตตาใน อาจิคุขาหิ ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก
วสนภูจัน อวุตตกัมมะใน อาจิคุขาหิ เม สัมปทานใน อาจิคุขาหิ” อิติศัพท์ อาการะใน
อาห ๕

๗๕. “นตุถิ มหาสมณ เอตถ วสนภูจันนติ ๕

(ชมพูโก) “นตุถิ มหาสมณ เอตถ (จาเน) วสนภูจันนติ (อาห) ๕

(ชมพูโก) อ.ชัมพูกะ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาสมณ ข้าแต่มหาสมณะ
วสนภูจัน อ.ที่เป็นที่อยู่ เอตถ (จาเน) ในที่นี้ นตุถิ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ ๕

ชัมพูกะ กล่าวว่า “ข้าแต่มหาสมณะ ที่เป็นอยู่ในที่นี้ ไม่มี”

ชมพูโก สุทธกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “มหาสมณ อาลปะนะ วสนภูจัน
สุทธกัตตาใน นตุถิ ๆ กิริยาบทกัตตุวจาก เอตถ วิเสสณะของ จาเน ๆ วิสยาธาระใน
วสนภูจัน” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๗๖. สตุถา ตสสุ วสนภูจันโต อวิหุเร เอกัง ปพุภาริ อตุถิ, ตัง นิหุทิสนโต “เอตสุมิ
ปพุภारे โก วสตีติ อาห ๕

สตุถา, ตสสุ (ชมพูกสสุ) วสนภูจันโต อวิหุเร เอกัง ปพุภาริ อตุถิ, ตัง (ปพุภาริ) นิหุทิสนโต
“เอตสุมิ ปพุภारे โก วสตีติ อาห ๕

สตุถา อ.พระศาสดา, นิหุทิสนโต เมื่อทรงแสดงอ้าง ตัง (ปพุภาริ) ซึ่ง-, เอกัง
ปพุภาริ อ.เงื่อมหนึ่ง อตุถิ มีอยู่ อวิหุเร ในที่ไม่ไกล วสนภูจันโต แต่ที่เป็นที่อยู่
ตสสุ (ชมพูกสสุ) ของชัมพูกะนั้น, -เงื่อมนั้น อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า “โก อ.ใคร วสตี
ย่อมอยู่ เอตสุมิ ปพุภारे ที่เงื่อมนั้น” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดา เมื่อทรงแสดงอ้างซึ่งเงื่อมที่มีอยู่ในที่ไม่ไกลจากที่เป็นที่อยู่ของชัมพูกะนั้น
จึงตรัสว่า “ใคร ย่อมอยู่ที่เงื่อมนั้น”

สตุถา สุทธกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก, เอกัง วิเสสณะของ ปพุภาริ ๆ สุทธ-

กัตตานิ อตฺถิฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก ตสฺส วิเสสนะของ ชมฺพุกสฺสฯ สามีสัมพันธะ
ใน วสนภูจฺจันโตฯ อปาทานใน อวิทุเรฯ วิสยาธาระใน อตฺถิ, ตํ วิเสสนะของ ปพฺภาริฯ
อวุตตกัมมะใน นิทฺทิสฺนโตฯ อัปฺภันตฺรกริยาของ สตฺถา “โก สฺุทฺธกัตตานิ วสฺติฯ
อาชยาตบทกัตฺตวาจก เอตสฺมี วิเสสนะของ ปพฺภาเรฯ วิสยาธาระใน วสฺติ” อิติศัพฺพ
อาการะใน อาห ฯ

๗๗. “น โภจิ มหาสมณฺณติ ฯ

(ชมฺพุก) “น โภจิ มหาสมณ (วสฺติ)” อิติ (อาห) ฯ

(ชมฺพุก) อ.ชมฺพุกะ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาสมณ ข้ำแต่มหาสมณะ โภจิ
อ.ใครๆ น (วสฺติ) ย่อมไม่ยู่” อิติ ดังนี้ ฯ

ชมฺพุกะ กล่าววว่า “ข้ำแต่มหาสมณะ ใครๆ ย่อมไม่ยู่”

ชมฺพุก โสฺุทฺธกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก “มหาสมณ อาลปนะ โภจิ สฺุทฺธ-
กัตตานิ วสฺติฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก นศัพฺพ ปรฺุทฺธิเสธะใน วสฺติ” อิติศัพฺพ อาการะใน
อาห ฯ

๗๘. “เตนฺหิ เอตํ มยฺหิ เทหิตี ฯ

(สตฺถา) “เตนฺหิ (ตฺว) เอตํ (ปพฺภาริ) มยฺหิ เทหิตี (อาห) ฯ

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “เตนฺหิ ถ้าอย่างนั้น (ตฺว) อ.ท่าน
เทหิ ขอจงให้ เอตํ (ปพฺภาริ) ซึ่งเงื่อมนั้น มยฺหิ แก่เรา” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสวว่า “ถ้าเช่นนั้น ขอท่านจงให้เงื่อมนั้น แก่เราเถิด”

สตฺถา สฺุทฺธกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก “เตนฺหิ อุกฺโขชนันตเถ ตฺว สฺุทฺธกัตต
ใน เทหิฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก เอตํ วิเสสนะของ ปพฺภาริฯ อวุตตกัมมะใน เทหิ
มยฺหิ สัมปทานใน เทหิ” อิติศัพฺพ อาการะใน อาห ฯ

๗๙. “ตวณฺเวยว ชานาหิ มหาสมณฺณติ ฯ

(ขมพุกะ) “ตั่ว เอว ชานาหิ มหาสมณชาติ (อาห) ๕

(ขมพุกะ) อ.ขัมพุกะ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาสมณ ข้าแต่มหาสมณะ ตั่ว เอว อ.ท่านนั้นเที่ยว ชานาหิ จงรู้เถิด” อิติ ดังนี้ ๕

ขัมพุกะ กล่าวว่า “ข้าแต่มหาสมณะ ท่านนั้นแหละ จงรู้เถิด”

ขมพุกะ สุกธกัตตาใน อาห ๕ อาชยาตบทกัตตุวจาก “มหาสมณ อาลปนะ เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ ตั่ว ๕ สุกธกัตตาใน ชานาหิ ๕ อาชยาตบทกัตตุวจาก” อิติศัพท อากาเรใน อาห ๕

๘๐. สตุถา ปพุภาเร นิสีทนํ ปญญาเปตฺวา นิสีทึ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา ปญญาเปตฺวา ทรงปลุกแล้ว นิสีทนํ ซึ่งผ่านิสีทนะ ปพุภาเร ที่เจือม นิสีทึ ประทับนั่งแล้ว ๕

พระศาสดา ทรงปลุกผ่านิสีทนะที่เจือม ประทับนั่งแล้ว

สตุถา สุกธกัตตาใน นิสีทึ ๕ อาชยาตบทกัตตุวจาก ปพุภาเร วิสยาธาระใน ปญญาเปตฺวา นิสีทนํ อวุตตกัมมะใน ปญญาเปตฺวา ๕ ปุพพกาลกิริยาใน นิสีทึ ๕

๘๑. อถ ปจฺมยามเ จตุตฺตารโ มหาราชานโ จตุทฺทิสสา เอโกภาสํ กโรนฺตฺวา อุပ္ภูจฺจัน อาคมีสุ ๕

อถ ครั้งนั้น ปจฺมยามเ ในยามที่หนึ่ง มหาราชานโ อ.ท้าวมหาราช ท. จตุตฺตารโ สี่ กโรนฺตฺวา ทรงกระทำอยู่ จตุทฺทิสสา ซึ่งทิศสี่ ท. เอโกภาสํ ให้เป็นทิศมีแสงสว่างเป็นอันเดียวกัน อาคมีสุ เสด็จมาแล้ว อุပ္ภูจฺจัน สู่ที่เป็นที่บำรุง ๕

ครั้งนั้น ในปฐมยาม ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ทรงทำทิศทั้ง ๔ ให้มีแสงสว่างเป็นเดียวกัน เสด็จมาสู่ที่อุปัฏฐาก

อถ กาลสัตตมี ปจฺมยามเ กาลสัตตมีใน อาคมีสุ จตุตฺตารโ วิเสสนะของ มหาราชานโ ๕ สุกธกัตตาใน อาคมีสุ ๕ อาชยาตบทกัตตุวจาก จตุทฺทิสสา อวุตตกัมมะใน กโรนฺตฺวา เอโกภาสํ วิกตีกัมมะใน กโรนฺตฺวา ๕ อัพภันตรกิริยาของ มหาราชานโ อุပ္ภูจฺจัน

สัมปาปญฺเญยักมมะใน อาคมีสุ ฯ

๘๒. ชมฺพุโก โอบาสํ ทิสฺวา “กั โอบาสो นามโสติ จินฺเตสิ ฯ

ชมฺพุโก โอบาสํ ทิสฺวา “กั โอบาสो นาม (โหติ) เอส (โอบาสो)” อิติ จินฺเตสิ ฯ

ชมฺพุโก อ.ชมฺพุกะ **ทิสฺวา** เห็นแล้ว **โอบาสํ** ซึ่งแสงสว่าง **จินฺเตสิ** คิดแล้ว **อิติ** ว่า “**เอส (โอบาส)** อ.แสงสว่างนั้น **โอบาส** นาม ชื่อว่าเป็นแสงสว่าง **กั** อะไร (โหติ) ย่อมเป็น” **อิติ** ดังนี้ ฯ

ชมฺพุกะ เห็นแสงสว่าง ก็คิดว่า “แสงสว่างนั้น ชื่อว่าเป็นแสงสว่างอะไร ?

ชมฺพุโก สฺุทธกัตฺตานิ จินฺเตสิ ฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก โอบาสํ อวุตตักมมะใน ทิสฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตสิ “เอส วิเสสนะของ โอบาสอ ๆ สฺุทธกัตฺตานิ โหติ ฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก กัศัพฺทํ ปุจฺฉนัตถะ นามศัพฺทํ สัญฺญาชิตกะเข้ากัป โอบาสอ ๆ วิกัตฺตานิ โหติ” อิติศัพฺทํ อาการะใน จินฺเตสิ ฯ

๘๓. มชฺฌิมยามะ สกฺโก เทวราชา อาคมิ ฯ

สกฺโก อ.ท้าวสักกะ **เทวราชา** ผู้เป็นจอมแห่งเทพ **อาคมิ** เสด็จมาแล้ว **มชฺฌิมยามะ** ในยามอันมีในท่ามกลาง ฯ

ท้าวสักกะเทวราชา เสด็จมาในมัชฌิมยาม

เทวราชา วิเสสนะของ สกฺโก ๆ สฺุทธกัตฺตานิ อาคมิ ฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก มชฺฌิมยามะ กาลสัตฺตมึใน อาคมิ ฯ

๘๔. ชมฺพุโก ตมฺปิ ทิสฺวา “โก นามโสติ จินฺเตสิ ฯ

ชมฺพุโก ตมฺปิ (สกฺกํ) ทิสฺวา “โก นาม (โหติ) เอส (ปุคฺคโล)” อิติ จินฺเตสิ ฯ

ชมฺพุโก อ.ชมฺพุกะ **ทิสฺวา** เห็นแล้ว **ตมฺปิ (สกฺกํ)** ซึ่งท้าวสักกะเมื่อนั้น **จินฺเตสิ** คิดแล้ว **อิติ** ว่า “**เอส (ปุคฺคโล)** อ.บุคคลนั้น **โก** นาม ชื่อว่าเป็นใคร (โหติ) ย่อมเป็น” **อิติ** ดังนี้ ฯ

ขัมพุกะ เห็นท้าวสักกะแมนั้น คิดว่า “บุคคลนั้น ชื่อเป็นใคร”

ขมพูโก สุทรกัตตานิ จินฺเตสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ
ตังๆ วิเสสณะของ สกุกังๆ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตสิ “เอโส
วิเสสณะของ ปุคฺคโลฯ สุทรกัตตานิ โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นามศัพทํ สัณฺญา-
โรตถะเข้ากับ โกๆ วิกิตกัตตานิ โหติ” อิติศัพทํ อากาเรใน จินฺเตสิ ฯ

๘๕. ปจฺฉิมยามะ เอกาย อํกุเลีย เอกํ ทฺวีหิ เทว ฯเปฯ ทสฺหิ ทส จกฺกวาพานิ
โอภาเสตุํ สมตฺโถ มหาพฺรหฺมา สกฺลอรณฺณํ เอโกภาสํ กโรนฺโต อาคมิ ฯ

ปจฉิมยามะ เอกาย อังคุลียา เอก์ (จกุกวาฬ) ทวีหิ (อังคุลีหิ) เทว (จกุกวาพานิ) ฯเปฯ ทสหิ
(อังคุลีหิ) ทส จกุกวาพานิ โอภาเสตุ สมตโถ มหาพฤษุมมา สกกลอรณณัม เอโกภาสํ กโรนโต
อาคมิ ฯ

มหาพฤษุมมา อ.ท้าวมหาพรหม สมตโถ ผู้สามารถ เอก์ (จกุกวาฬ โอภาเสตุ) เพื่อ
อัน- ยังจักรวาลหนึ่ง -ให้สว่าง เอกาย อังคุลียา ด้วยนิ้วหนึ่ง เทว (จกุกวาพานิ
โอภาเสตุ) เพื่ออัน- ยังจักรวาล ท. สอง -ให้สว่าง (อังคุลีหิ) ด้วยนิ้ว ท. ทวีหิ สอง ฯลฯ
ทส จกุกวาฬสนิ โอภาเสตุ เพื่ออัน- ยังจักรวาล ท. สิบ -ให้สว่าง (อังคุลีหิ) ด้วยนิ้ว
ท. ทสหิ สิบ กโรนโต ทรงกระทำอยู่ สกกลอรณณัม ซึ่งป่าทั้งสิ้น เอโกภาสํ ให้เป็น
สถานที่ที่มีแสงสว่างเป็นอันเดียวกัน อาคมิ เสด็จมาแล้ว ปจฉิมยามะ ในยามอันมี
ในภายหลัง ฯ

ท้าวมหาพรหม ผู้สามารถเพื่อจะยังจักรวาลหนึ่งให้สว่างได้ ด้วยหนึ่งนิ้ว เพื่อจะยัง ๒
จักรวาลให้สว่างได้ ด้วย ๒ นิ้ว ฯลฯ เพื่อจะยัง ๑๐ จักรวาลให้สว่างได้ ด้วย ๑๐ นิ้ว
ทรงทำป่าทั้งสิ้น ให้เป็นสถานที่ที่มีแสงสว่างเป็นอันเดียวกัน เสด็จมาในปัจฉิมยาม

สมตโถ วิเสสณะของ มหาพฤษุมมาฯ สุทรกัตตานิ อาคมิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
ปจฉิมยามะ กาลสัตตตมิใน อาคมิ เอกาย วิเสสณะของ อังคุลียาฯ ภาระใน โอภาเสตุ
เอก์ วิเสสณะของ จกุกวาฬฯ การิตกัมมะใน โอภาเสตุ ทวีหิ วิเสสณะของ อังคุลีหิฯ
ภาระใน โอภาเสตุ เทว วิเสสณะของ จกุกวาพานิฯ การิตกัมมะใน โอภาเสตุ ฯลฯ
ทสหิ วิเสสณะของ อังคุลีหิฯ ภาระใน โอภาเสตุ ทส วิเสสณะของ จกุกวาพานิฯ

การิตกัมมะใน โอภาเสตุง ตุมัตถสัมปทานใน สมตโต สกลอรณญ์ อวุตตกัมมะใน
กโรนโต เอโกภาส วิกตีกัมมะใน กโรนโตฯ อัมภันตริกิริยาของ มหาพुरुมา ฯ

๘๖. ชมพูโก ตมปิ ทิสวา “โก นุ โข เอโสติ จินฺเตตฺวา ปาโต ว สตถุ สนฺติกั กฺนฺตฺวา
ปฏฺิสนฺถารั กตฺวา เอกมฺนฺตํ จิโต สตฺถารั ปุจฺฉิ “มหาสมณ ตุมฺหากั สนฺติกั
จตฺสฺสึ ทิสฺสา โอภาเสนฺโต ปจฺมยาเม โโก อาคโตติ ฯ

ชมพูโก ตมปิ (มหาพुरुหม) ทิสวา “โก นุ โข (โหติ) เอโส (ปุคฺคโล)” อิติ จินฺเตตฺวา
ปาโต ว สตถุ สนฺติกั กฺนฺตฺวา ปฏฺิสนฺถารั กตฺวา เอกมฺนฺตํ จิโต สตฺถารั ปุจฺฉิ “มหาสมณ
ตุมฺหากั สนฺติกั จตฺสฺสึ ทิสฺสา โอภาเสนฺโต ปจฺมยาเม โโก อาคโตติ ฯ

ชมพูโก อ.ชัมพูกะ ทิสฺวา เห็นแล้ว ตมปิ (มหาพुरुหม) ซึ่งทำวมหาพรมหมั้นั้น
จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “เอโส (ปุคฺคโล) อ.บุคฺคลนั้น โโก นุ โข เป็นใครหนอ
แล(โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ กนฺตฺวา ไปแล้ว สนฺติกั สู้สำนัก สตถุ ของพระศาสดา
ปาโต ว ในเวลาเช้าเที่ยว กตฺวา กระทำแล้ว ปฏฺิสนฺถารั ซึ่งการปฏิสันถาร จิโต
ยี่นแล้ว เอกมฺนฺตํ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ปุจฺฉิ ทูลถามแล้ว สตฺถารั ซึ่งพระ
ศาสดา อิติ ว่า “มหาสมณ ข้าแต่มหาสมณะ โโก อ.ใคร ทิสฺสา ยังทศ ท. จตฺสฺสึ สี่
โอภาเสนฺโต ให้สว่างอยู่ อาคโต มาแล้ว สนฺติกั สู้สำนัก ตุมฺหากั ของท่าน ปจฺม-
ยาเม ในยามที่หนึ่ง” อิติ ดังนี้ ฯ

ชัมพูกะ เห็นทำวมหาพรมหมั้นั้นแล้ว คิดว่า “บุคฺคลนั้น เป็นใครหนอแล” ดังนี้ ไปสู่
สำนักของพระศาสดาแต่เช้าตรู่ ทำปฏิสันถาร ยี่น ณ ที่สมควร ถามพระศาสดาว่า “ข้า
แต่มหาสมณะ ใคร ยังทศทั้ง ๔ ให้สว่างอยู่ มาสู้สำนักของพระองค์ในปฐมยาม”

ชมพูโก สุทฺธกัตฺตานิ ปุจฺฉิฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อปีศัพฺท อเปกขัตถะเข้ากับ ตัง
วิเสสนะของ มหาพुरुหม์ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “เอโส
วิเสสนะของ ปุคฺคโลฯ สุทฺธกัตฺตานิ โหติฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก โโก วิกตีกัตฺตานิ
โหติ นุศัพฺท สักกัปปัตถะ โขศัพฺท วจนาลังการะ” อิติศัพฺท อาการะใน จินฺเตตฺวาฯ
ปุพฺพกาลกิริยาใน กนฺตฺวา เอวศัพฺท อวชารณะเข้ากับ ปาโตฯ กาลสัตตมีใน กนฺตฺวา
สตถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติกัฯ สัมปาปุณฺเียกัมมะใน กนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กตฺวา
ปฏฺิสนฺถารั อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จิโต เอกมฺนฺตํ วิชยชาระใน

จิตๆ วิเสสณะของ ชมพูโก สตุถาริ อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉิ “มหาสมณ อาลปะนะโก สุทฺธกัตตาใน อากโตๆ กิตบทกัตตฺวาจก ตุมหากิ สามีสัมพันธะใน สนฺติกัๆ สัมปาปุณเญยกัมมะใน อากโต จตฺสฺโส วิเสสณะของ ทิสายๆ การิตกัมมะใน โอบาเสนุโตๆ อัปภันตริกิริยาของ โก ปจฺมยาเม กาลสัตตตมึใน อากโต” อิติศัพฺท อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๘๗. “จตุตาริ มหาราชาโนติ ฯ

(สตุถา) “จตุตาริ มหาราชาโน (อมุหากิ สนฺติกั จตฺสฺโส ทิสาย โอบาเสนุตา ปจฺมยาเม อากตา)” อิติ (อาห) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “มหาราชาโน อ.ท้าวมหาราช ท. จตุตาริ สึ (ทิสาย) ยังทิส ท. (จตฺสฺโส) สึ (โอบาเสนุตา) ให้สว่างอยู่ (อากตา) มาแล้ว (สนฺติกั) สู้สำนัก (อมุหากิ) ของเรา (ปจฺมยาเม) ในยามที่หนึ่ง” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ยังทิสทั้ง ๔ ให้สว่างอยู่ มาสู้สำนักของเรา ในปฐมยาม”

สตุถา สุทฺธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “จตุตาริ วิเสสณะของ มหาราชาโนๆ สุทฺธกัตตาใน อากตาๆ กิตบทกัตตฺวาจก อมุหากิ สามีสัมพันธะใน สนฺติกัๆ สัมปาปุณเญยกัมมะใน อากตา จตฺสฺโส วิเสสณะของ ทิสายๆ การิตกัมมะใน โอบาเสนุตาๆ อัปภันตริกิริยาของ มหาราชาโน ปจฺมยาเม กาลสัตตตมึใน อากตา” อิติศัพฺท อาการะใน อาห ฯ

๘๘. “กึการณาทิ ฯ

(ชมพูโก) “กึการณา (จตุตาริ มหาราชาโน ตุมหากิ สนฺติกั จตฺสฺโส ทิสาย โอบาเสนุตา ปจฺมยาเม อากตา)” อิติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(ชมพูโก) อ.ชัมพูกะ (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “(มหาราชาโน) อ.ท้าวมหาราช ท. (จตุตาริ) สึ (ทิสาย) ยังทิส ท. (จตฺสฺโส) สึ (โอบาเสนุตา) ให้สว่างอยู่ (อากตา) มาแล้ว (สนฺติกั) สู้สำนัก (ตุมหากิ) ของท่าน (ปจฺมยาเม) ในยามที่หนึ่ง กึการณา เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

ซั่มพุกะ ทามว่า “ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ยังกิศทั้ง ๔ ให้สว่างอยู่ มาสู่สำนักของท่าน ในปฐมยาม เพราะเหตุอะไร ?”

ซมพุกะ สุทธกัตตานิ ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “จตุตฺตารุ วิเสสนะของ มหาราชานอฯ สุทธกัตตานิ อาคตาฯ กิตบทกัตตฺวาจก กิการณา เหตุใ อาคตา ตุมหากํ สามีสัมพันธะใน สนฺติกํฯ สัมปาปุณียกัมมะใน อาคตา จตฺสฺโส วิเสสนะของ ทิสายฯ การิตกัมมะใน โอบาเสนฺตาทฯ อัปภันตรกิริยาของ มหาราชานอ ปจฺมยามะ กาลสัตตมีใน อาคตา” อิตฺตฺศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิ ฯ

๘๙. “มํ อุปฺภูจฺจาทฺตฺนฺติ ฯ

(สตุถา) “มํ อุปฺภูจฺจาทฺตฺ (จตุตฺตารุ มหาราชานอ อมฺหากํ สนฺติกํ จตฺสฺโส ทิสาย โอบาเสนฺตาท ปจฺมยามะ อาคตา)” อิตฺติ (อาห) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิตฺติ ว่า “(มหาราชานอ) อ.ท้าวมหาราช ท. (จตุตฺตารุ) สี่ (ทิสาย) ยังกิศ ท. (จตฺสฺโส) สี่ (โอบาเสนฺตาท) ให้สว่างอยู่ (อาคตา) มาแล้ว (สนฺติกํ) ผู้สำนัก (อมฺหากํ) ของเรา อุปฺภูจฺจาทฺตฺ เพื่ออันบารุง มํ ซึ่งเรา (ปจฺมยามะ) ในยามที่หนึ่ง” อิตฺติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ยังกิศทั้ง ๔ ให้สว่างอยู่ มาสู่สำนักของเรา เพื่อจะบารุงเราในปฐมยาม”

สตุถา สุทธกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “จตุตฺตารุ วิเสสนะของ มหาราชานอฯ สุทธกัตตานิ อาคตาฯ กิตบทกัตตฺวาจก มํ อวุตตกัมมะใน อุปฺภูจฺจาทฺตฺ ตุมถฺต- สัมปทานใน อาคตา อมฺหากํ สามีสัมพันธะใน สนฺติกํฯ สัมปาปุณียกัมมะใน อาคตา จตฺสฺโส วิเสสนะของ ทิสายฯ การิตกัมมะใน โอบาเสนฺตาทฯ อัปภันตรกิริยาของ มหาราชานอ ปจฺมยามะ กาลสัตตมีใน อาคตา” อิตฺตฺศัพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๙๐. “กึ ปน ตฺวํ จตุหิ มหาราเชหิ อุตฺตริตโรติ ฯ

(ซมพุกะ) “กึ ปน ตฺวํ จตุหิ มหาราเชหิ อุตฺตริตโร (โหสิ)” อิตฺติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(ชัมพูโก) อ.ชัมพูกะ (ปุจฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ปน ก็ ตูว์ อ.ท่าน อุตตริตโร เป็น ผู้ยิ่งใหญ่ มหาราชาเทหิ กวาท้าวมหาราช ท. จตุหิ สี่ (โหสิ) ย่อมเป็น ก็ หรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

ชัมพูกะ ถามว่า “ก็ท่านเป็นผู้ยิ่งใหญ่กว่าท้าวมหาราชทั้ง ๔ หรือ ?”

ชัมพูโก สุธกัตตาใน ปุจฉิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ปนศัพท วากยารัมภโชตกะ ตูว์ สุธกัตตาใน โหสิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ก็ศัพท ปุจฉนัตถะ จตุหิ วิเสสนะของ มหาราชาเทหิฯ อปาทานใน อุตตริตโรฯ วิกติกัตตาใน โหสิ” อิติศัพท อาการะใน ปุจฉิ ฯ

๙๑. “อาม ชัมพูก, อหญหิ ราชญ์ อติราชาติ ฯ

(สตุถา) “อาม ชัมพูก, อหฺ หิ ราชญ์ อติราชา (โหม)” อิติ (อาห) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ชัมพูก ดูก่อนชัมพูกะ อาม เออ, หิ ก็ อหฺ อ.เรา อติราชา เป็นพระราชารู้ยิ่ง ราชญ์ กวาท้าวราชา ท. (โหม) ย่อม เป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “ใช่ ชัมพูกะ, ก็เรา เป็นพระราชารู้ยิ่งกว่าพระราชาททั้งหลาย”

สตุถา สุธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ชัมพูก อาลปนนะ อาม สัมปฏิจฉนัตถะ, หิศัพท วากยารัมภโชตกะ อหฺ สุธกัตตาใน โหมฯ อาชยาตบท กัตตุวาจก ราชญ์ ัจฉู้อปาทานใน อติราชาฯ วิกติกัตตาใน โหม” อิติศัพท อาการะใน อาห ฯ

๙๒. “มชฌิมยามะ ปน โก อาคโตติ ฯ

(ชัมพูโก) “มชฌิมยามะ ปน โก อาคโตติ (ปุจฉิ) ฯ

(ชัมพูโก) อ.ชัมพูกะ (ปุจฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ปน ก็ โก อ.ใคร อาคโต มาแล้ว มชฌิมยามะ ในยามอันมีในท่ามกลาง” อิติ ดังนี้ ฯ

ชัมพูกะ ถามว่า “ก็ใครมาในมัชฌิมยาม”

ชมพุกโก สุธกัถตตานิ ปุจฺฉิฯ อาขยตบทกัถตฺตฺวจาก “ปนศัพฺพท วากยารัมภชิตฺตกะ โก
 สุธกัถตตานิ อาคโตฯ กิตฺตบทกัถตฺตฺวจาก มชฺฌิมยาเม กาลสัถตฺตมึใน อาคโต” อิติศัพฺพท
 อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๙๓. “สกุโก เทวราชาติ ฯ

(สตฺถา) “สกุโก เทวราชา (มชฺฌิมยาเม อาคโต)” อิติ (อาห) ฯ

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “สกุโก อ.ท้าวสักกะ เทวราชา
 ผู้เป็นจอมแห่งเทพ (อาคโต) เสด็จมาแล้ว (มชฺฌิมยาเม) ในยามอันมีในท่ามกลาง”
 อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “ท้าวสักกะเทวราช เสด็จมาในมัชฌิมยาม”

สตฺถา สุธกัถตตานิ อาหฯ อาขยตบทกัถตฺตฺวจาก “เทวราชา วิเสสณะของ สกุโกฯ
 สุธกัถตตานิ อาคโตฯ กิตฺตบทกัถตฺตฺวจาก มชฺฌิมยาเม กาลสัถตฺตมึใน อาคโต” อิติศัพฺพท
 อาการะใน อาห ฯ

๙๔. “กัการณาติ ฯ

(ชมพุกโก) “กัการณา (สกุโก เทวราชา มชฺฌิมยาเม อาคโต)” อิติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(ชมพุกโก) อ.ชัมพูกะ (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “(สกุโก) อ.ท้าวสักกะ (เทวราชา)
 ผู้เป็นจอมแห่งเทพ (อาคโต) เสด็จมาแล้ว (มชฺฌิมยาเม) ในยามอันมีในท่ามกลาง
 กัการณา เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

ชัมพูกะ ถามว่า “ท้าวสักกะเทวราช เสด็จมาในมัชฌิมยาม เพราะอะไร ?”

ชมพุกโก สุธกัถตตานิ ปุจฺฉิฯ อาขยตบทกัถตฺตฺวจาก “เทวราชา วิเสสณะของ สกุโกฯ
 สุธกัถตตานิ อาคโตฯ กิตฺตบทกัถตฺตฺวจาก กัการณา เหตุใใน อาคโต มชฺฌิมยาเม
 กาลสัถตฺตมึใน อาคโต” อิติศัพฺพท อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๙๕. “มึ อุปฏฺฐาตุเมวาทิ ฯ

(สตถา) “มิ่ง อุปลุกจตุ์ เอว (สกุโก เทวราชา มชฺฌิมยามเอ อาคโต)” อิติ (อาห) ๫

(สตถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “(สกุโก) อ.ท้าวสักกะ (เทวราชา) ผู้เป็นจอมแห่งเทพ (อาคโต) เสด็จมาแล้ว (มชฺฌิมยามเอ) ในยามอันมีในท่ามกลาง อุปลุกจตุ์ เอว เพื่ออันอุปฏจาก มิ่ง ซึ่งเรานั้นเที่ยว” อิติ ดังนี้ ๫

พระศาสดา ตรัสว่า “ท้าวสักกะเทวราช เสด็จมาในมัชฌิมยาม เพื่อบำรุงเรานั้นแหละ”

สตถา สุทธกัตตานิ อาห ๫ อาชยาตบทกัตตวาจก “เทวราชา วิเสสนะของ สกุโก ๫ สุทธกัตตานิ อาคโต ๫ กิตบทกัตตวาจก มิ่ง อวุตตกัมมะใน อุปลุกจตุ์ เอว ศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อุปลุกจตุ์ ๫ ตุมัตถสัมปทานใน อาคโต มชฺฌิมยามเอ กาลสัตตมีใน อาคโต” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ๫

๙๖. “กึ่ง ปน ตวั สกุเทวราชโตปี อุตฺตริโตริ อิติ ๫

(ชมฺพุโก) “กึ่ง ปน ตวั สกุเทวราชโตปี อุตฺตริโตริ (โหสิ)” อิติ (ปุจฺฉิ) ๫

(ชมฺพุโก) อ.ขัมพุกะ (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ปน กึ่ง ตวั อ.ท่าน อุตฺตริโตริ เป็นผู้ยิ่งกว่า สกุเทวราชโตปี แม้กว่าท้าวสักกะผู้เป็นจอมแห่งเทพ (โหสิ) ย่อมเป็น กึ่ง หรือ” อิติ ดังนี้ ๫

ขัมพุกะ ถามว่า “กึ่งท่านเป็นผู้ยิ่งกว่าแม้กว่าท้าวสักกะเทวราชหรือ ?”

ชมฺพุโก สุทธกัตตานิ ปุจฺฉิ ๫ อาชยาตบทกัตตวาจก “ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ ตวั สุทธกัตตานิ โหสิ ๫ อาชยาตบทกัตตวาจก กึ่งศัพท์ ปุจฺฉนัตถะ อปีศัพท์ อเปกชัตถะ เข้ากับ สกุเทวราชโตปี อปาทานใน อุตฺตริโตริ ๫ วิกติกัตตานิ โหสิ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิ ๫

๙๗. “อาม ชมฺพุก, สกุโตปี อุตฺตริโตริมฺหิ, เอโส ปน มยฺหํ คิลานุปฏจาโก กปฺปิย-การกสามเณรสทิสฺสอติ ๫

(สตถา) “อาม ชมฺพุก, (อห) สกุโตปี อุตฺตริโตริ อมฺหิ, เอโส ปน (สกุโก) มยฺหํ คิลานุปฏจาโก กปฺปิยการกสามเณรสทิสฺสอติ (โหติ)” อิติ (อาห) ๫

(สตถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “**ชมพุก** ดูก่อนชมพุกะ **อาม** เออ, (อห) อ.เรา **อุตุตริตโร** เป็นผู้ยิ่งกว่า **สกุโกโตปี** แม้กว่าท้าวสักกะ **อมุหิ** ย่อมเป็น, **ปน** ส่วนว่า **เอโส (สกุโก)** อ.ท้าวสักกะนั้น **คิลานุปฏุจาโก** เป็นคิลานุปฏุจาจาก **มยห** ของเรา **กปปียการกสามเณรสทิส** เป็นเช่นกับด้วยสามเณรผู้กระทำซึ่งกปปียะ (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “ใช่ ชมพุกะ, เรา เป็นผู้ยิ่งกว่าแม้กว่าท้าวสักกะ, ส่วนท้าวสักกะ นั้น เป็นคิลานุปฏุจาจากของเรา เป็นเช่นกับสามเณรผู้ทำกปปียะ”

สตถา สุทธกัตตาใน อาหจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ชมพุก อาลปนะ อาม สัมปฏิจณฺหตตะ, อหฺ สุทธกัตตาใน อมุหิจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปีศัพฺท อเปกชตตะ เข้ากับ สกุโกโตจฺ อปาทานใน อุตุตริตโรจฺ วิกติกัตตาใน อมุหิ, ปนศัพฺท ปักขันตฺร- ไซตตะ เอโส วิเสสนะของ สกุโกจฺ สุทธกัตตาใน โหติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มยหฺ สามีสัมพันธะใน คิลานุปฏุจาโกจฺ กิตฺติ กปปียการกสามเณรสทิส กิตฺติ วิกติกัตตาใน โหติ” อิติศัพฺท อากาเรใน อาห ฯ

๙๘. “**ปจฺฉิมยาม** **สกลอรณฺณ** **โอภาเสตฺวา** **โก** **อาคโตติ** ฯ

(ชมพุก) “**ปจฺฉิมยาม** **สกลอรณฺณ** **โอภาเสตฺวา** **โก** **อาคโตติ** (ปจฺฉิ) ฯ

(ชมพุก) อ.ชมพุกะ (ปจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “**โก** อ.ใคร **สกลอรณฺณ** ยังป่าทั้งสิ้น **โอภาเสตฺวา** ให้สว่างแล้ว **อาคโต** มาแล้ว **ปจฺฉิมยาม** ในยามอันมีในภายหลัง” อิติ ดังนี้ ฯ

ชมพุกะ ถามว่า “ใคร ยังป่าทั้งสิ้นให้สว่าง มาในปัจฉิมยาม”

ชมพุก สุทธกัตตาใน ปจฺฉิจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “โก สุทธกัตตาใน อาคโตจฺ กิตบทกัตตฺวาจก ปจฺฉิมยาม กาลสत्ตมฺใน อาคโต สกลอรณฺณ การิตกัมมะใน โอภาเสตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาคโต” อิติศัพฺท อากาเรใน ปจฺฉิ ฯ

๙๙. “**ย** **นิสฺสา** **โย** **โลก** **พฺราหฺมณาทโย** **ปิ** **ชิปีตฺวา** **ปฺกฺขลิตฺวา** **‘นโม** **มหาพฺรหฺมโน** **ติ** **วทฺหติ**, **โส** **เอว** **มหาพฺรหฺมา** **ติ** ฯ

(สตถา) “ยี่ (ปุคฺคัล) นิสฺสาย โลก พุราหฺมณาทโยปิ (ชนา) ขิปิตฺวา ปกฺขลิตฺวา ‘นโม มหาพุรหฺมโน (อตฺตุ)’ อิติ วทนฺติ, โส เอว (ปุคฺคโล) มหาพุรหฺมา (โหติ)” อิติ (อาห) ๕

(สตถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “(ชนา) อ.ชน ท. พุราหฺมณาทโยปิ แม้มีพราหมณ์เป็นต้น โลก ในโลก นิสฺสาย อาศัยแล้ว ยี่ (ปุคฺคัล) ซึ่งบุคคลใด ขิปิตฺวา ไอลแล้ว ปกฺขลิตฺวา ลื่นแล้ว วทนฺติ ย่อมกล่าว อิติ ว่า ‘นโม อ.ความนอบน้อม (อตฺตุ) ของจะมี มหาพุรหฺมโน แก่ท้าวมหาพรหม’ อิติ ดังนี้, โส เอว (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้นนั้นเที่ยว มหาพุรหฺมา เป็นท้าวมหาพรหม (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดา ตรัสว่า “พวกชน แม้มีพราหมณ์เป็นต้น ในโลก อาศัยบุคคลใด ไอลแล้ว ลื่น แล้ว ย่อมกล่าวว่า ‘ขอความนอบน้อมจะมีแก่ท้าวมหาพรหม’, บุคคลนั้นนั้นแหละ เป็น ท้าวมหาพรหม”

สตถา สุทฺธกัตฺตานิ อาห ๕ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “อปีศัฟท์ อเปกชัตตะเข้ากับ พุราหฺมณาทโย ๕ วิเสสณะของ ชนา ๕ สุทฺธกัตฺตานิ วทนฺติ ๕ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ยี่ วิเสสณะของ ปุคฺคัล ๕ อุตตกัมมะใน นิสฺสาย ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน ขิปิตฺวา โลก วิสยาธาระใน พุราหฺมณาทโย ขิปิตฺวา กัตี ปกฺขลิตฺวา กัตี ปุพฺพกาลกิริยาใน วทนฺติ ‘นโม สุทฺธกัตฺตานิ ออตฺตุ ๕ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก มหาพุรหฺมโน สัมปทาน ใน ออตฺตุ’ อิติศัฟท์ อากาละใน วทนฺติ, เอวศัฟท์ อวธารณะเข้ากับ โส วิเสสณะของ ปุคฺคโล ๕ สุทฺธกัตฺตานิ โหติ ๕ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก มหาพุรหฺมา วิกตีกัตฺตานิ โหติ” อิติศัฟท์ อากาละใน อาห ๕

๑๐๐. “กั ปน ตฺว มหาพุรหฺมณานิ อุตฺตริตโรติ ๕

(ชมพุโก) “กั ปน ตฺว มหาพุรหฺมณานิ อุตฺตริตโร (อสิ)” อิติ (ปุจฺฉิ) ๕

(ชมพุโก) อ.ชัมพูกะ (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ปน กั ตฺว อ.ท่าน อุตฺตริตโร เป็น ผู้ยิ่งกว่า มหาพุรหฺมณานิ แม้กว่าท้าวมหาพรหม (อสิ) ย่อมเป็น กั หรือ” อิติ ดังนี้ ๕

ชัมพูกะ ถามว่า “กัท่าน เป็นผู้ยิ่งใหญ่แม้กว่าท้าวมหาพรหมหรือ ?”

ชมพูโก สุธกัตตดาใน ปุจฉิฯ อาชยตบทกัตตวจาก “ปนศัพท วากยารัมภโชตกะ ตูว์
 สุธกัตตดาใน อสิฯ อาชยตบทกัตตวจาก กิศัพท ปุจฉนัตตะ อปีศัพท อเปกขัตตะ
 เข้ากับ มหาพุรหุมาฯ อปาทานใน อุตตริตโรฯ วิกติกัตตดาใน อสิ” อิติศัพท อาการะ
 ใน ปุจฉิ ฯ

๑๐๑. “อาม ชมพูก, อหณหิ พุรหุมาปี อติพุรหุมาติ ฯ

(สตุถา) “อาม ชมพูก, อหิ หิ พุรหุมาปี อติพุรหุมา (โหมมิ)” อิติ (อาห) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ชมพูก ดูก่อนชมพูกะ อาม เออ, หิ
 ก็ อหิ อ.เรา อติพุรหุมา เป็นพรหมยั้ง พุรหุมาปี แมกว่าพรหม (โหมมิ) ย่อมเป็น”
 อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “ใช่ ชมพูกะ, ก็เรา เป็นพรหมยั้ง แมกว่าพรหม”

สตุถา สุธกัตตดาใน อาหฯ อาชยตบทกัตตวจาก “ชมพูก อาลปนะ อาม
 สัมปฏิจฉนัตตะ, หิศัพท วากยารัมภโชตกะ อหิ สุธกัตตดาใน โหมมิฯ อาชยตบ
 ทกัตตวจาก อปีศัพท อเปกขัตตะเข้ากับ พุรหุมาฯ อปาทานใน อติพุรหุมาฯ
 วิกติกัตตดาใน โหมมิ” อิติศัพท อาการะใน อาห ฯ

๑๐๒. “อจฉริโยสิ ตูว์ มหาสมณ, มยหิ ปน ปณจปณณาสวสุสานิ อิศ วสนุตตส, เอเตสุ
 เอโกปี มิ อุปฏจาทู นาคตปฺพุโพ; อหณหิ เอตตกํ อทฺธานํ วาตภกฺโข หุตฺวา
 จิตโก ว วิตินาเมสิ, น ตาว เต มยหิ อุปฏจานํ อาคตปฺพุพาติ ฯ

(ชมพูโก) “อจฉริโย อสิ ตูว์ มหาสมณ, มยหิ ปน ปณจปณณาสวสุสานิ อิศ (จาเน)
 วสนุตตส, เอเตสุ (ปุคฺคเลสุ) เอโกปี (ปุคฺคโล) มิ อุปฏจาทู น อาคตปฺพุโพ (โหติ); อหิ หิ
 เอตตกํ อทฺธานํ วาตภกฺโข หุตฺวา จิตโก ว (กาลํ) วิตินาเมสิ, น ตาว เต (ปุคฺคลา) มยหิ
 อุปฏจานํ อาคตปฺพุพา (โหนติ)” อิติ (อาห) ฯ

(ชมพูโก) อ.ชมพูกะ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาสมณ ข้าแต่มหาสมณะ ตูว์
 อ.ท่าน อจฉริโย เป็นผู้หน้าอัครรย์ อสิ ย่อมเป็น, ปน ส่วนว่า มยหิ เมื่อข้าพเจ้า
 วสนุตตส อยู่อยู่ อิศ (จาเน) ในที่นี้ ปณจปณณาสวสุสานิ ลีนปีห่าลิบห่า ท.,

เอเตสุ (บุคคลุ) เอโกปิ (บุคคลุ) อ.- ในบุคคล ท. เหล่านั้นหนา -บุคคล แม่หนึ่ง อาคตปุพฺโพ เป็นผู้มาแล้วในกาลก่อน อุปฺภูจาทู เพื่ออันบำรุง มัง ซึ่งข้าพเจ้า (โหติ) ย่อมมี น หามิได้; หิ เพราะว่า อหัง อ.ข้าพเจ้า วาตภฺกฺโข เป็นผู้มีลมเป็นอาหาร หุตฺวา เป็นแล้ว จิตฺโก ว ผู้ยืนอยู่แล้วเที่ยว (กาลัง) ยังกาล วิดีนาเมสี ให้น้อมไปล่วงวิเศษแล้ว อทุธานัง สิ้นกาล เอตฺตํกั อันมีประมาณเท่านี้, เต (บุคคลุ) อ.บุคคล ท. เหล่านั้น อาคตปุพฺพวา เป็นผู้มาแล้วในกาลก่อน อุปฺภูจาทู ผู้ที่เป็นที่บำรุง มยฺหัง ของข้าพเจ้า (โหนติ) ย่อมเป็น ดาว ก่อน น หามิได้” อิติ ดังนี้ ฯ

ขัมพุกะ กล่าวว่า “ข้าแต่มหาสมณะ ท่านเป็นผู้นำอัครรรย, ส่วน เมื่อข้าพเจ้าอยู่อยู่ในที่นี้นั้นแหละ ๕๕ ปี, บรรดาบุคคลเหล่านี้ บุคคลแม่คนเดียว ไม่เคยมาเพื่อจะบำรุงข้าพเจ้า, เพราะว่า ข้าพเจ้ามีลมเป็นภักษา ยืนยังกาลให้น้อมไปล่วงแล้ว สิ้นกาลมีประมาณเท่านี้, บุคคลเหล่านั้น ไม่เคยมาสู่ที่บำรุงของข้าพเจ้าก่อนเลย”

ขมฺพุกุ สุทฺธกัตฺตานิ อาหํ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “มหาสมณ อาลปนะ ตฺวํ สุทฺธกัตฺตานิ อสิจํ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อจฺจริโย วิกิตกัตฺตานิ อสิ, ปนศัพฺพํ ปักขันตฺโรชตฺกมยฺหัง อนาทรานิ วสนตฺตฺสฺสจํ อนาทรกิริยา ปณฺจปณฺณาสวสฺसानิ อัจจันตฺสังโยคะใน วสนตฺตฺสฺส อิท วิเสสณะของ จาเนจํ วิสยาชาระใน วสนตฺตฺสฺส, เอเตสุ วิเสสณะของ บุคคลุ นิตฺถารณะใน เอโกปิ บุคคลุ อปิศัพฺพํ อเปกขัตฺตฺกเข้ากับ เอโกจํ วิเสสณะของ บุคคลุ นิตฺถารณียะและสุทฺธกัตฺตานิ โหติจํ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก มัง อวฺตตกัมมะใน อุปฺภูจาทูจํ ตุมตฺตสัมปทานใน อาคตปุพฺโพ นศัพฺพํ ปฏฺฐิเสษนัตฺตฺก อาคตปุพฺโพ วิกิตกัตฺตานิ โหติ, หิศัพฺพํ เหตุชฺตฺก อหัง เหตุกัตฺตานิ วีดีนาเมสีจํ อาชยาตบทเหตุกัตฺตฺวาจก เอตฺตํกั วิเสสณะของ อทุธานจํ อัจจันตฺสังโยคะใน วีดีนาเมสี วาตภฺกฺโข วิกิตกัตฺตานิ หุตฺวาจํ สมานกาลกิริยาใน จิตฺโก เอวศัพฺพํ อวชารณะเข้ากับ จิตฺโกจํ วิเสสณะของ อหัง กาลัง การิตกัมมะใน วีดีนาเมสี, เต วิเสสณะของ บุคคลุ สุทฺธกัตฺตานิ โหนติจํ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก นศัพฺพํ ปฏฺฐิเสษนัตฺตฺก ดาว กิริยาวิเสสณะใน โหนติ มยฺหัง สามีสัมพันธะใน อุปฺภูจาทูจํ สัมปาปฺถุณียกัมมะใน อาคตปุพฺพวาจํ วิกิตกัตฺตานิ โหนติ” อิติศัพฺพํ อาการะใน อาห ฯ

๑๐๓. อถ หนํ สตุถา อาห “ขมฺพุก ตฺวํ โลกสฺมึ อนฺธพาลํ มหาชนํ วญฺจยมาโน มํปิ วญฺเจตฺตกาโม ชาโต; นนฺุ ตฺวํ ปญฺจปณฺฺณาสวสฺसानิ कुถฺเมว ชาทสิ, ภูมียํเยว นิปชฺชติ, นคฺโค หุตฺวา วิจริ, ตาลภูจิชฺชนฺฺเทน เกเส ลฺลยฺจ, อถ จ ปน โลกํ วญฺเจนฺฺโต ‘อหํ วาตภฺกฺโขมฺหิ, เอกปาเทน ติฏฺฐามิ, น นิสฺสิทามิ, น นิปชฺชามิตี วเทสิ, มํปิ วญฺเจตฺตกาโมสิ; ปุพฺเพปิ ตฺวํ ปาปิกํ ลามิกํ ทิฏฺฐิจิ นิสฺสาย เอตฺตํ กาลํ कुถภฺกฺโขสิ ภูมิสฺโย นคฺโค วิจรฺนฺฺโต ตาลภูจิชฺชนฺฺเทน เกสลฺลยฺจหนํ ปตฺโต, อิทานิปิ ปาปิกํ ลามิกํ ทิฏฺฐิเมว คณฺฺหาสิตี ๫

อถ หนํ (ขมฺพุก) สตุถา อาห “ขมฺพุก ตฺวํ โลกสฺมึ อนฺธพาลํ มหาชนํ วญฺจยมาโน มํปิ วญฺเจตฺตกาโม ชาโต (อสิ); นนฺุ ตฺวํ ปญฺจปณฺฺณาสวสฺसानิ कुถฺ เอว ชาทสิ, ภูมียํ เอว นิปชฺชติ, นคฺโค หุตฺวา วิจริ, ตาลภูจิชฺชนฺฺเทน เกเส ลฺลยฺจ, (ตฺวํ) อถ (ภาเว สนฺฺเต) จ ปน โลกํ วญฺเจนฺฺโต ‘อหํ วาตภฺกฺโข อมฺหิ, เอกปาเทน ติฏฺฐามิ, น นิสฺสิทามิ, น นิปชฺชามิตี วเทสิ, (ตฺวํ) มํปิ วญฺเจตฺตกาโม อสิ; ปุพฺเพปิ ตฺวํ ปาปิกํ ลามิกํ ทิฏฺฐิจิ นิสฺสาย เอตฺตํ กาลํ कुถภฺกฺโข อสิ ภูมิสฺโย นคฺโค วิจรฺนฺฺโต ตาลภูจิชฺชนฺฺเทน เกสลฺลยฺจหนํ ปตฺโต, (ตฺวํ) อิทานิปิ ปาปิกํ ลามิกํ ทิฏฺฐิเมว คณฺฺหาสิตี ๫

อถ ครั้งนั้น สตุถา อ.พระศาสดา อาห ตรัสแล้ว หนํ (ขมฺพุก) กะขมฺพุกะนั้น อิติ ว่า “ขมฺพุก ดูก่อนขมฺพุกะ ตฺวํ อ.ท่าน วญฺจยมาโน ลวงอยู่ มหาชน ซึ่งมหาชน อนฺธพาล ผู้เป็นคนเขลา โลกสฺมึ ในโลก วญฺเจตฺตกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันลวง มํปิ แม้ซึ่งเรา ชาโต เป็นผู้เกิดแล้ว (อสิ) ย่อมเป็น; ตฺวํ อ.ท่าน ชาทสิ ย่อมเคี้ยวกิน कुถฺ เอว ซึ่งอุจจาระนั้นเที่ยว นิปชฺชติ นอนแล้ว ภูมียํ เอว บนภาคพื้นนั้นเที่ยว นคฺโค เป็นคนเปลือย หุตฺวา เป็น วิจริ เที่ยวไปแล้ว ลฺลยฺจ ถอนแล้ว เกเส ซึ่งผม ท. ตาลภูจิชฺชนฺฺเทน ด้วยชิ้นแห่งกระโหลกตาล ปญฺจปณฺฺณาสวสฺसानิ สิ้น ปีห้ำลิบห้ำ ท. นนฺุ มิใช่หรือ? จ ปน ก็แล อถ (ภาเว) ครั้งเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺฺเต) มีอยู่ (ตฺวํ) อ.ท่าน วญฺเจนฺฺโต เมื่อลวง โลกํ ซึ่งชาวโลก วเทสิ ย่อมกล่าว อิติ ว่า ‘อหํ.เรา วาตภฺกฺโข เป็นผู้มีลมเป็นอาหาร อมฺหิ ย่อมเป็น, ติฏฺฐามิ ย่อมยืน เอกปาเทน ด้วยเท้าข้างเดียว, น นิสฺสิทามิ ย่อมไม่นั่ง, น นิปชฺชามิ ย่อมไม่นอน” อิติ ดังนี้, (ตฺวํ) อ.ท่าน วญฺเจตฺตกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันลวง มํปิ แม้ซึ่งเรา อสิ ย่อมเป็น, ปุพฺเพปิ แม้ในกาลก่อน ตฺวํ อ.ท่าน นิสฺสาย อาศัยแล้ว ทิฏฺฐิจิ ซึ่งทิฏฺฐิ

ปาปิกัม อันชั้ว ลามิกัม อันลามก คุณภักโข เป็นผู้มีอุจจาระเป็นอาหาร ภูมิสโย เป็นผู้
นอนบนแผ่นดิน นคโค เป็นผู้เปลือย วิจรนุโต เป็นผู้เที่ยวไปอยู่ ปตโต เป็นผู้ถึงแล้ว
เกสลุญจน์ ซึ่งการถอนซึ่งผม ตาลภูจิชณฺฑเทน ด้วยขึ้นแห่งกระโหลกตาล เอตตกัม
กาลัม ตลอดจนกาล อันมีประมาณเท่านี้ อสิ ย่อมเป็น, (ตวั) อ.ท่าน คณฺหาสิ ย่อมถือ
เอา ทิฏฺฐิ เอว ซึ่งทิฏฐินั้นเที่ยว ปาปิกัม อันชั้ว ลามิกัม อันลามก อิทานปิ แม้ในกาล
นี้” อิติ ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น พระศาสดา ตรัสกะขัมพุกะนั้นว่า “ดูก่อนขัมพุกะ ท่านหลอกลวงมหาชนผู้
เป็นคนเขลาในโลก มีความประสงค์จะหลอกลวงแม้เรา เกิดแล้ว, ท่านย่อมเคี้ยวกิน
อุจจาระนั้นแหละ นอนที่ภาคพื้นเท่านั้น เป็นคนเปลือยเที่ยวไป ใช้ขึ้นกระโหลกตาล
ถอนผมทั้งหลาย ลิ่น ๕๕ ปี มิใช่หรือ ? ก็แล เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านเมื่อหลอกลวงชาว
โลก ย่อมกล่าวว่า ‘เรา มีลมเป็นภักษา, ย่อมยืนด้วยเท้าข้างเดียว, ย่อมไม่นั่ง, ย่อมไม่
นอน’, ท่าน มีความประสงค์จะหลอกลวงแม้กระทั่งเรา, แม้ในกาลก่อน ท่านอาศัยทิฏฐิ
ที่ชั่ว ที่ลามก เป็นผู้มีอุจจาระเป็นภักษา นอนที่ภาคพื้น เป็นคนเปลือยเที่ยวไป ถึงการ
ถอนผม ด้วยขึ้นกระโหลกตาล ตลอดจนมีประมาณเท่านี้, ท่านย่อมถือเอาทิฏฐิที่ชั่ว
ที่ลามกนั้นแหละแม้ในบัดนี้”

อถ กาลสัตตมิมิ สตุถา สุทธกัตตาโน อาหจฺ อายยาตบทกัตตุวจาก นํ วิเสสณะของ
ขมฺพุกจฺ อกถิตกัมมะโน อาห “ขมฺพุก อาลปนะ ตวั สุทธกัตตาโน อสิจฺ อายยาตบท
กัตตุวจาก โลกสมฺมิ วิสยาธาระโน อนฺธพาลจฺ วิเสสณะของ มหาชนจฺ อุตตกัมมะโน
วณฺจยมาโนจฺ อัพภันตริกิริยาของ ตวั อปิตัพทํ อเปกขัตถะเข้ากัปป มจฺ อุตตกัมมะ
โน วณฺเจตุกาโมจฺ วิกตีกัตตาโน ชาโตจฺ วิกตีกัตตาโน อสิ, ตวั สุทธกัตตาโน ชาทสิ
นิปฺชฺชิ วิจฺริ และ ลุญฺจิ ชาทสิ กัตติ นิปฺชฺชิ กัตติ วิจฺริ กัตติ และ ลุญฺจิ กัตติ อายยาตบท
กัตตุวจาก นนฺคัพทํ ปุจฺฉนัตถะ ปณฺจปณฺณาสวสฺसानิ อัจจันตสังโยคะโน ชาทสิ นิปฺชฺชิ
วิจฺริ และ ลุญฺจิ เอวตัพทํ อวธารณะเข้ากัปป กุณฺถจฺ อุตตกัมมะโน ชาทสิ, เอวตัพทํ
อวธารณะเข้ากัปป ภูมิจฺยัง วิสยาธาระโน นิปฺชฺชิ, นคโค วิกตีกัตตาโน หุตฺวาจฺ สมาน-
กาลกิริยาโน วิจฺริ, ตาลภูจิชณฺฑเทน ภาระโน ลุญฺจิ เกเส อุตตกัมมะโน ลุญฺจิ, จ ปน
นิปาตสมฺมุหะ ตวั สุทธกัตตาโน วเทสิจฺ อายยาตบทกัตตุวจาก อถ วิเสสณะของ ภาเวจฺ
ลักขณะโน สนฺเตจฺ ลักขณกิริยา โลกํ อุตตกัมมะโน วณฺเจนฺโตจฺ อัพภันตริกิริยาของ

ตวํ ‘อหํ สุทธกัตตานิ อมฺหิ ติฏฺฐามิ นิสฺสามิ และ นิปฺชฺชามิ อมฺหิ กิถิ ติฏฺฐามิ กิถิ นิสฺสามิ กิถิ และนิปฺชฺชามิ กิถิ อาชยตบทกัตตฺวจาก วาตภกฺโข วิกตีกัตตานิ อมฺหิ เอกปาเทน ภาระเนน ติฏฺฐามิ, นคฺคฺพํ ปฏฺฐิเสหฺเรน นิสฺสามิ, นคฺคฺพํ ปฏฺฐิเสหฺเรน นิปฺชฺชามิ’ อิติคฺคฺพํ อากาเรเนน วเทสิ, ตวํ สุทธกัตตานิ อสิฯ อาชยตบทกัตตฺวจาก อปคฺคฺพํ อเปกขตฺถะเข้ากับ มํฯ อวุตตกัมมะเนน วญฺเจตฺตุกาโมฯ วิกตีกัตตานิ อสิ, อปคฺคฺพํ อเปกขตฺถะเข้ากับ ปุพฺเพฯ กาลสัตตมึเนน อสิ ตวํ สุทธกัตตานิ อสิฯ อาชยตบทกัตตฺวจาก ปาปิํ กิถิ ลามิํ กิถิ วิเสสเนหฺของ ทิฏฺฐิจฺฯ อวุตตกัมมะเนน นิสฺสาเยฯ สมานกาลกิริยาเนน อสิ เอตฺตํ วิเสสเนหฺของ กาลํฯ อัจจันตสํโยคเเนน อสิ คุฏฺฐภกฺโข กิถิ ภูมิสโย กิถิ นคฺโค กิถิ วิจฺรนฺโต กิถิ ปตฺโต กิถิ วิกตีกัตตานิ อสิ ตาลภูจิชฺชเนน ภาระเนน เกสฺลฺลญฺเนน สัมปาปุณฺเญกัมมะเนน ปตฺโต, ตวํ สุทธกัตตานิ คณฺหาสิฯ อาชยตบทกัตตฺวจาก อปคฺคฺพํ อเปกขตฺถะเข้ากับ อิทานิฯ กาลสัตตมึเนน คณฺหาสิ ปาปิํ กิถิ ลามิํ กิถิ วิเสสเนหฺของ ทิฏฺฐิจฺฯ เวคฺคฺพํ อวชฺชารณะเข้ากับ ทิฏฺฐิจฺฯ อวุตตกัมมะเนน คณฺหาสิ” อิติคฺคฺพํ อากาเรเนน อาห ฯ

.....

๑๐๔. “กึ ปน มยา กตํ มหาสมณฺณาติ ฯ

(ชมฺพุโก) “กึ (กมฺม) ปน มยา กตํ มหาสมณฺณาติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(ชมฺพุโก) อ.ชัมพุกะ (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “มหาสมณ ข้าแต่มหาสมณะ ปน กึ กึ (กมฺม) อ.กรรมอะไร มยา อันข้าพเจ้า กตํ กระทำแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

ชัมพุกะ ถามว่า “ข้าแต่มหาสมณะ ก็กรรมอะไร ที่ข้าพเจ้าทำแล้ว ?”

ชมฺพุโก สุทธกัตตานิ ปุจฺฉิฯ อาชยตบทกัตตฺวจาก “มหาสมณ อาลปนะ ปนคฺคฺพํ วากยารัมภโชตกะ กึ วิเสสเนหฺของ กมฺมํฯ วุตตกัมมะเนน กตํฯ กิตบทกัมมวจาก มยา อนนฺนิหิตกัตตานิ กตํ” อิติคฺคฺพํ อากาเรเนน ปุจฺฉิ ฯ

.....

๑๐๕. อถ สฺส สตุถา ปุพฺเพ กตกมฺมํ อัจฺฉิ ฯ

อถ สฺส (ชมฺพุกสฺส) สตุถา (เตน ชมฺพุเกน) ปุพฺเพ กตกมฺมํ อัจฺฉิ ฯ

อถ ครั้ง สตุถา อ.พระศาสดา อัจฉิ ตรีสบอกแล้ว (เตน ชมฺพุเกน) กตกมฺมํ ซึ่ง

กรรม- อันชัมพูกะนั้น -กระทำแล้ว **ปุพฺพเพ** ในกาลก่อน **อสุส (ชมฺพุกสุส)** แก่ชัมพูกะ
นั้น ๆ

ครั้งนั้น พระศาสดา ตรัสบอกกรรมที่ชัมพูกะนั้นทำแล้วในกาลก่อน แก่ชัมพูกะนั้น

อถ กาลสัตตมมี สตุถา สุทฺธกัตตาใน อาจิกฺขิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อสุส วิเสสนะ
ของ ชมฺพุกสุสฯ สัมปทานใน อาจิกฺขิ เตน วิเสสนะของ ชมฺพุกเณฯ อนภิกิตกัตตาใน
กต- กตกมฺมํฯ อวุตตกัมมะใน อาจิกฺขิ ปุพฺพเพ กาลสัตตมมีใน กตกมฺมํ ฯ

๑๐๖. ตสุส, สตุถริ กเถนฺเตเยว, สํเวโค อุปฺปนฺโน, หิโรตฺตปฺปํ อุปฺภูจิตฺํ ฯ

ตสุส (ชมฺพุกสุส), สตุถริ กเถนฺเต เอว, สํเวโค อุปฺปนฺโน, หิโรตฺตปฺปํ อุปฺภูจิตฺํ ฯ

สตุถริ ครั้นเมื่อพระศาสดา **กเถนฺเต เอว** ตรัสอยู่นั้นเทียว, **สํเวโค** อ.ความสังเวช
อุปฺปนฺโน เกิดขึ้นแล้ว, **หิโรตฺตปฺปํ** อ.ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป
อุปฺภูจิตฺํ ปรากฏแล้ว **ตสุส (ชมฺพุกสุส)** แก่ชัมพูกะนั้น ๆ

ครั้นเมื่อพระศาสดา ตรัสอยู่นั้นแหละ, ความสังเวช ก็เกิดขึ้น, หิริและโอดตปฺปะ ปรากฏ
แก่ชัมพูกะนั้น

สตุถริ ลักษณะใน กเถนฺเตฯ ลักษณะกิริยา เอวตฺถํ อวธารณะเข้ากับ กเถนฺเต, สํเวโค
สุทฺธกัตตาใน อุปฺปนฺโนฯ กิตบทกัตตฺวาจก, หิโรตฺตปฺปํ สุทฺธกัตตาใน อุปฺภูจิตฺํฯ กิตบท
กัตตฺวาจก ตสุส วิเสสนะของ ชมฺพุกสุสฯ สัมปทานใน อุปฺปนฺโน และอุปฺภูจิตฺํ ฯ

๑๐๗. โส อุกฺกุฏิกโก นิสฺสีทิ ฯ

โส (ชมฺพุกโก) อุกฺกุฏิกโก (หุตฺวา) นิสฺสีทิ ฯ

โส (ชมฺพุกโก) อ.ชัมพูกะนั้น **อุกฺกุฏิกโก** เป็นผู้กระโหย่ง (**หุตฺวา**) เป็น **นิสฺสีทิ**
นั่งแล้ว ฯ

ชัมพูกะนั้น นั่งกระโหย่ง

โส วิเสสนะของ ชมฺพุกโกฯ สุทฺธกัตตาใน นิสฺสีทิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อุกฺกุฏิกโก

วิกตีกัตตาใน หุตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน นิสีทิ ฯ

๑๐๘. อถสฺส สตฺถา อุกฺกสาฎกํ ชิปิตฺวา อทาสิ ฯ

อถ อสฺส (ชมฺพุกฺสฺส) สตฺถา อุกฺกสาฎกํ ชิปิตฺวา อทาสิ ฯ

อถ ครั้งนั้น สตฺถา อ.พระศาสดา ชิปิตฺวา ทรงโยนไปแล้ว อุกฺกสาฎกํ ซึ่งผ้าสาฎก เป็นเครื่องอาบซึ่งน้ำ อทาสิ ได้ประทานแล้ว อสฺส (ชมฺพุกฺสฺส) แก่ชัมพุกะนั้น ฯ

ครั้งนั้น พระศาสดา ทรงโยนผ้าสาฎกเป็นเครื่องอาบน้ำ ได้ประทานแก่ชัมพุกะนั้นแล้ว

อถ กาลสัตตมมี สตฺถา สุกฺกัตตาใน อทาสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะของ ชมฺพุกฺสฺสฯ สัมปทานใน อทาสิ อุกฺกสาฎกํ อวุตตกัมมะใน ชิปิตฺวาฯ สมานกาลกิริยา ใน อทาสิ ฯ

๑๐๙. โส ตํ นิวาเสตฺวา สตฺถารํ วนฺหิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทิ ฯ

โส (ชมฺพุกฺ) ตํ (สาฎกํ) นิวาเสตฺวา สตฺถารํ วนฺหิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทิ ฯ

โส (ชมฺพุกฺ) อ.ชัมพุกะนั้น นิวาเสตฺวา นุ่งแล้ว ตํ (สาฎกํ) ซึ่งผ้าสาฎกนั้น วนฺหิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา นิสีทิ นุ่งแล้ว เอกมฺนฺตํ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

ชัมพุกะนั้น นุ่งผ้าสาฎกนั้น ถวายบังคมพระศาสดา นุ่ง ณ ที่สมควร

โส วิเสสณะของ ชมฺพุกฺฯ สุกฺกัตตาใน นิสีทิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ สาฎกํฯ อวุตตกัมมะใน นิวาเสตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺหิตฺวา สตฺถารํ อวุตตกัมมะ ใน วนฺหิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสีทิ เอกมฺนฺตํ วิสยาธาระใน นิสีทิ ฯ

๑๑๐. สตฺถาปิ สฺส อฺนุปฺพุพฺพิกถํ กเถตฺวา ฌมฺมํ เทเสเสสิ ฯ

สตฺถาปิ อสฺส (ชมฺพุกฺสฺส) อฺนุปฺพุพฺพิกถํ กเถตฺวา ฌมฺมํ เทเสเสสิ ฯ

สตฺถาปิ แม้ อ.พระศาสดา กเถตฺวา ตรัสแล้ว อฺนุปฺพุพฺพิกถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว

โดยลำดับ เทเสสิ ทรงแสดงแล้ว ธรรม์ ซึ่งธรรม อสุส (ชมพูกสุส) แก่ชัมพูกะนั้น ๆ
แม้พระศาสดา ตรัสอนุப்புพิกถาแสดงธรรมแก่ชัมพูกะนั้น

อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ สตุถาๆ สุทธกัตตาใน เทเสสิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก
อสุส วิเสสนะของ ชมพูกสุสๆ สัมปทานใน กเถตวา อนุப்புพิกถํ อวุตตกัมมะใน
กเถตวาๆ สมานกาลกิริยาใน เทเสสิ ธรรม์ อวุตตกัมมะใน เทเสสิ ฯ

๑๑๑. โส เทสนาวสาเน สห ปฏิสมภิทาหิ อรหตุตํ ปตฺวา สตุถาริ วนฺทิตฺวา
อฏฺฐายาสนา ปพฺพชฺชญจ อุปสมฺปทญจ ยาจิ ฯ

โส (ชมพูโก) เทสนาวสาเน สห ปฏิสมภิทาหิ อรหตุตํ ปตฺวา สตุถาริ วนฺทิตฺวา อฏฺฐาย
อาสนา ปพฺพชฺช จ อุปสมฺปท จ ยาจิ ฯ

โส (ชมพูโก) อ.ชัมพูกะนั้น ปตฺวา บรรลุแล้ว อรหตุตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์
สห กับ ปฏิสมภิทาหิ ด้วยปฏิสัมภิทา ท. เทสนาวสาเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่ง
พระเทศนา วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สตุถาริ ซึ่งพระศาสดา อฏฺฐาย ลุกขึ้นแล้ว
อาสนา จากอาสนะ ยาจิ ทูลขอแล้ว ปพฺพชฺช จ ซึ่งการบวชด้วย อุปสมฺปท จ
ซึ่งการอุปสมบทด้วย ฯ

ชัมพูกะนั้น บรรลุพระอรหันต์พร้อมทั้งปฏิสัมภิทาทั้งหลาย ในเวลาจบพระเทศนา ถวาย
บังคมพระศาสดา ลุกขึ้นจากอาสนะ ทูลขอการบวชและการอุปสมบท

โส วิเสสนะของ ชมพูโกๆ สุทธกัตตาใน ยาจิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก เทสนาวสาเน
กาลสัตตมิมิใน ปตฺวา สหศัพทํ ทัพพสมวาเยใน อรหตุตํ ปฏิสมภิทาหิ สหัตถตติยา
เข้ากับ สห อรหตุตํ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา สตุถาริ
อวุตตกัมมะใน วนฺทิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อฏฺฐายๆ ปุพพกาลกิริยาใน ยาจิ อาสนา
อปาทานใน อฏฺฐาย ปพฺพชฺช กิติ อุปสมฺปท กิติ อวุตตกัมมะใน ยาจิ จ สองศัพท
ปทสมฺมจยัตถะเข้ากับ ปพฺพชฺช และ อุปสมฺปท ฯ

๑๑๒. เอตฺตาวตาสฺส ปุริมกมฺมํ ปริกฺขิณิ ฯ

เอตตาวตทา (การณน) อสฺส (ขมฺพุกสฺส) ปุริมกมฺมํ ปริกฺขิณฺม ๕

ปุริมกมฺมํ อ.กรรมอันมีในกาลก่อน **อสฺส (ขมฺพุกสฺส)** ของขมฺพุกะนั้น **ปริกฺขิณฺม** สิ้นไปรอบแล้ว **(การณน)** ด้วยเหตุ **เอตตาวตทา** อันมีประมาณเพียงนี้ ๕

กรรมอันมีในกาลก่อน ของขมฺพุกะนั้น สิ้นไปรอบแล้ว ด้วยเหตุมีประมาณเพียงเท่านั้น

ปุริมกมฺมํ สุทฺธกตฺตทาใน ปริกฺขิณฺม ๆ กิตฺตบทกตฺตฺวาจาก เอตตาวตทา วิเสสนนฺของ การณน ๆ ករណ៍ใน ปริกฺขิณฺม อสฺส วิเสสนนฺของ ขมฺพุกสฺส ๆ สามีสัมพันธใน ปุริมกมฺมํ ๕

๑๑๓. อยฺยฺหิ ขีณาสวมหาเถรํ จตฺตฺหิ อุกฺโกเสหิ อุกฺโกสิตฺตฺวา, ยาวายํ มหาปจฺวี ติคาวุตฺตาริกํ โยชนํ อุตฺตฺสนฺหา; ตาว อวีจิมฺหิ ปจิตฺตฺวา ตตฺถ ปฏฺกาวเสเสน ปญฺจปณฺณาสวสฺसानิ อิมํ วิปฺปการํ ปตฺโต, เตนสฺส ตํ กมฺมํ ขีณฺ, วิสตีวสฺส- สหสฺसानิ อิมินา กตฺตฺส สมณธมฺมสฺส ผลํ นาเสตฺตํ น สกฺกา; ตสฺมา ตํ สตฺถา ทกฺขิณฺหตฺตํ ปสาเรตฺตฺวา “เอหิ ภิกฺขุ จร พุรฺหมจฺริยฺนฺติ อาห ๕

อโย หิ (ขมฺพุก) ขีณาสวมหาเถรํ จตฺตฺหิ อุกฺโกเสหิ อุกฺโกสิตฺตฺวา, ยาว อโย มหาปจฺวี ติคาวุตฺตาริกํ โยชนํ อุตฺตฺสนฺหา; ตาว อวีจิมฺหิ ปจิตฺตฺวา ตตฺถ (อุกฺโกสเน) ปฏฺกาวเสเสน ปญฺจปณฺณาสว- สวสฺसानิ อิมํ วิปฺปการํ ปตฺโต, เตน อสฺส (ขมฺพุกสฺส) ตํ กมฺมํ ขีณฺ, (เตน กมฺเมน) วิสตีวสฺส- สหสฺसानิ อิมินา (ขมฺพุกน) กตฺตฺส สมณธมฺมสฺส ผลํ นาเสตฺตํ น สกฺกา; ตสฺมา ตํ (ขมฺพุก) สตฺถา ทกฺขิณฺหตฺตํ ปสาเรตฺตฺวา “(ตุ) เอหิ ภิกฺขุ (หุตฺตฺวา) จร พุรฺหมจฺริยฺนฺติ อาห ๕

หิ ก็ อโย (ขมฺพุก) อ.ขมฺพุกะนี้ **อุกฺโกสิตฺตฺวา** ต่ำแล้ว **ขีณาสวมหาเถรํ** ซึ่งพระมหาเถระผู้เป็นพระขีณาสพ **อุกฺโกเสหิ** ด้วยวัตถุเป็นเครื่องต่ำ ท. **จตฺตฺหิ** สี่ **ปจิตฺตฺวา** ใหม่ แล้ว **อวีจิมฺหิ** ในนรกชื่อว่าอเวจี, **อโย มหาปจฺวี** อ.แผ่นดินใหญ่นี้ **อุตฺตฺสนฺหา** หนาขึ้น แล้ว **โยชนํ** สิ้นโยชนํ **ติคาวุตฺตาริกํ** อันยิ่งด้วยคาวุตฺตสาม ยาว เพียงใด; **ตาว** เพียง นั้น **ปตฺโต** ถึงแล้ว **อิมํ วิปฺปการํ** ซึ่งประการอันแปลกนี้ **ปญฺจปณฺณาสวสฺसानิ** สิ้นปีห้าสิบห้า ท. **ตตฺถ (อุกฺโกสเน)** ในเพราะการดำนั้น **ปฏฺกาวเสเสน** เพราะวิบาก อันสุกแล้วอันเหลือลง, **เตน** เพราะเหตุนี้ **ตํ กมฺมํ** อ.กรรมนั้น **อสฺส (ขมฺพุกสฺส)** ของขมฺพุกะนั้น **ขีณฺ** สิ้นแล้ว, **(เตน กมฺเมน)** อันกรรมนั้น **น สกฺกา** ไม่อาจ

วิสตีวสุสสหัสสุธานี อิมินา (ชัมพูเกน) กตสุส สมณธมมสุส ผลํ นาเสตุํ เพื่ออัน- ยังผล แห่งสมณธรรม อัน- อันชัมพูกะนี้ -กระทำแล้ว สิ้นพันแห่งปียีสิบ ท. -ให้ฉิบหาย; ตสุมา เพราะเหตุนั้น สตถา อ.พระศาสดา ปสาเรตวา ทรงเหยียดออกแล้ว ทกฺขิณหตฺถํ ซึ่งพระหัตถ์เบื้องขวา อาห ตรัสแล้ว ตํ (ชัมพูกํ) กะชัมพูกะนั้น อิติ ว่า “(ตุว) อ.เธอ ภิกฺขุ เป็นภิกฺขุ (หุตฺวา) เป็น เอหิ จงมา จร จงประพฤติ พรหมจรรย์ ซึ่งพรหมจรรย์” อิติ ดังนี้ ฯ

ก็ชัมพูกะนี้ ดำพระมหาเถระผู้เป็นพระชัณาสพ ด้วยอักโกสวัตถุ ๔ อย่าง ใหม่ในอเวจีมหานคร จนตราบเท่าแผ่นดินใหญ่นี้ หน้าขึ้นหนึ่งโยชน์กับอีก ๓ คาจูด ถึงประการอันแปลกนี้ ๕๕ ปี ในเพราะการดำนั้น เพราะวิบากที่เหลือ, เพราะฉะนั้น กรรมนั้นของชัมพูกะนั้น สิ้นไปแล้ว, กรรมนั้น ไม่อาจเพื่อจะยังผลแห่งสมณธรรมที่ชัมพูกะนี้ทำแล้วสิ้น ๒๐,๐๐๐ ปีให้ฉิบหายได้, เพราะฉะนั้น พระศาสดา จึงทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวา ตรัสกะชัมพูกะนั้นว่า “เธอจงเป็นภิกฺขุมาเถิด, จงประพฤติพรหมจรรย์เถิด”

หิศัพทํ วากยารัมภโชตกะ อยู่ วิเสสนะของ ชมพูโก ๆ สุทธกัตตาใน ปตฺโต ๆ กิตบทกัตตฺวาจก ชัณาสวมมหาเถร อวุตตกัมมะใน อุกโกสิตฺวา จตุหิ วิเสสนะของ อุกโกเสหิ ๆ ภาระใน อุกโกสิตฺวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปจิตฺวา, อยู่ วิเสสนะของ มหาปจวี ๆ สุทธกัตตาใน อุตฺสนฺนา ๆ กิตบทกัตตฺวาจก ยาวศัพทํ ปริจเฉทนต์ถะ ติดาวุตฺตาริกํ วิเสสนะของ โยชนฺ ๆ อัจจันตสังโยคะใน อุตฺสนฺนา, ดาวศัพทํ ปริจเฉทนต์ถะ อวีจิมฺหิ วิสยาธาระใน ปจิตฺวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปตฺโต ตตฺถ วิเสสนะของ อุกโกสเน ๆ นิमितตสัสตมฺใน ปตฺโต ปกฺกาวเสเสน เหตุใน ปตฺโต ปณฺจปณฺณาสวสุธานี อัจจันตสังโยคะใน ปตฺโต อิมิ วิเสสนะของ วิปฺปการํ ๆ สัมปาปุณฺเญกัมมะใน ปตฺโต, เตน เหตุวัตถะ ตํ วิเสสนะของ กมฺมํ ๆ สุทธกัตตาใน ชัณฺ ๆ กิตบทกัตตฺวาจก อสุส วิเสสนะของ ชมพูกสุส ๆ สามีสัมพันธะใน กมฺมํ, เตน วิเสสนะของ กมฺเมน ๆ อนภิหิตกัตตาใน สกฺกา ๆ กิริยาบทภาววาก วิสตีวสุสสหัสสุธานี อัจจันตสังโยคะใน กตสุส อิมินา วิเสสนะของ ชมพูเกน ๆ อนภิหิตกัตตาใน กตสุส ๆ วิเสสนะของ สมณธมมสุส ๆ สามีสัมพันธะใน ผลํ ๆ การิตกัมมะใน นาเสตุํ ๆ ตุมิตถสัมปทานใน สกฺกา นศัพทํ ปฏฺิเสระใน สกฺกา, ตสุมา เหตุวัตถะ สตถา สุทธกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ ชมพูกํ ๆ อกถิตกัมมะใน อาห ทกฺขิณหตฺถํ อวุตตกัมมะใน

ปสาเรตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “ตฺวํ สุทฺธกัตฺตาใน เอหิ และ จร เอหิ กัตฺติ
 จร กัตฺติ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ภิกขุ วิกติกัตฺตาใน หุตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน เอหิ
 พุรหมจริยํ อวุตตกัมมะใน จร” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๑๑๔. ตาวเทวสุส คิหิสิงคํ อนฺตรธายิ, อฏฺฐปริกฺขารธโร สฏฺฐิจิวสุสตุเถโร วिय อโหสิ ฯ

ตาวเทว อสุส (ชมฺพุกสุส) คิหิสิงคํ อนฺตรธายิ, (โส ชมฺพุกโก) อฏฺฐปริกฺขารธโร สฏฺฐิจิวสุสตุเถโร
 วिय อโหสิ ฯ

คิหิสิงคํ อ.เพศแห่งคฤหัสถ์ อสุส (ชมฺพุกสุส) ของชมฺพุกะนั้น อนฺตรธายิ หายไป
 แล้ว ตาวเทว ในขณะที่นั้นนั้นเทียว, (โส ชมฺพุกโก) อ.ชมฺพุกะนั้น อฏฺฐปริกฺขารธโร
 เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งบริหารแปด สฏฺฐิจิวสุสตุเถโร วिय เป็นราวากะว่าพระเถระผู้มีพรรษา
 หกสิบ อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

เพศคฤหัสถ์ของชมฺพุกะนั้น ก็หายไปในทันใดนั้นนั้นแหละ, เขา เป็นผู้ทรงบริหาร ๘
 ได้เป็นดุจพระเถระผู้มี ๖๐ พรรษา

คิหิสิงคํ สุทฺธกัตฺตาใน อนฺตรธายิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ตาวเทว กาลสัตฺตมึใน
 อนฺตรธายิ อสุส วิเสสนะของ ชมฺพุกสุสฯ สามีสัมพันธะใน คิหิสิงคํ, โส วิเสสนะของ
 ชมฺพุกโกฯ สุทฺธกัตฺตาใน อโหสิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อฏฺฐปริกฺขารธโร วิกติกัตฺตา
 ใน อโหสิ สฏฺฐิจิวสุสตุเถโร อุปมาวิกติกัตฺตาใน อโหสิ วยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ
 สฏฺฐิจิวสุสตุเถโร ฯ

๑๑๕. องฺกมคฺชวาสิโนํ ตสฺส สกฺกาโร คเหตฺวา อาคตทิวโส กิเรส; ตสฺมา อุกฺยรฏฺฐวาสิโน
 สกฺกาโร คเหตฺวา อาคตา ตถาคตํ ทิสฺวา “กินฺนุ โข อมฺหากํ อโย โข ชมฺพุกโก
 มหา, อุทาทุ สมฺโณ โคตโมติ จินฺเตตฺตา “สเจ สมฺโณ โคตโม มหา ภาเวยฺย,
 อโย สมณฺสฺส โคตมฺสฺส สนฺติกํ คจฺเจยฺย, ชมฺพุกาชีวกสุส ปน มหนฺตตาย สมฺโณ
 โคตโม อิมฺสฺส สนฺติกํ อาคโตติ จินฺตยีสฺสุ ฯ

องฺกมคฺชวาสิโน (ขนาน) ตสฺส (ชมฺพุกสุส) สกฺกาโร คเหตฺวา อาคตทิวโส (โหติ) กิร เอโส
 (ทิวโส); ตสฺมา อุกฺยรฏฺฐวาสิโน (ขนาน) สกฺกาโร คเหตฺวา อาคตา ตถาคตํ ทิสฺวา “กินฺนุ โข

อมหากัม อยโย ขมพูโก มหา (โหติ), อุทาทุ สมโณ โคตโม (มหา โหติ) อิติ จินตเตตวา “สเจ สมโณ โคตโม มหา ภเวยฺย, อยิ (ขมพูโก) สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติกั คจฺเจยฺย, ขมพูกาชีวกสฺส ปน มหฺนตตาย สมโณ โคตโม อิมสฺส (ขมพูกสฺส) สนฺติกั อาคโตติ จินฺตยีสฺส ฯ”

กิริ ได้ยินว่า เอโส (ทิวโส) อ.วันนั้น องฺคฺมคฺรวาสินฺ (ชนานฺ) ตสฺส (ขมพูกสฺส) สกฺกาโร คเหตุวา อาคตทิวโส เป็นวันเป็นที่ ถือเอา ซึ่งสักการะ เพื่อขัมพุกะนั้น แล้วจึงมาแล้ว แห่งชน ท. ผู้อยู่ในแคว้นอังคะและมคฺชโดยปกติ (โหติ) ย่อมเป็น; ตสฺมา เพราะเหตุนั้น (ขนา) อ.ชน ท. อุภยรฏฺฐวาสินฺ ผู้อยู่ในแคว้นทั้งสองโดยปกติ คเหตุวา ถือเอาแล้ว สกฺกาโร ซึ่งสักการะ อาคตา มาแล้ว ทิสฺวา เห็นแล้ว ตถาคตฺ ซึ่งพระตถาคต จินตเตตวา คิดแล้ว อิติ ว่า “ขมพูโก อ.อาชีวกชื่อว่าขัมพุกะ อยโย ผู้เป็นเจ้า อมหากัม ของเรา ท. มหา เป็นผู้ใหญ่ (โหติ) ย่อมเป็น กิณฺหุ โข หรือหนอแล, อุทาทุ หรือว่า สมโณ อ.พระสมณะ โคตโม ผู้โคตม (มหา) เป็นผู้ใหญ่ (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ จินฺตยีสฺส คิดแล้ว อิติ ว่า “สเจ ถ้าว่า สมโณ อ.พระสมณะ โคตโม ผู้โคตม มหา เป็นผู้ใหญ่ ภเวยฺย ฟังเป็นไชรั, อยิ (ขมพูโก) อ.อาชีวกชื่อว่าขัมพุกะนี้ คจฺเจยฺย ฟังไป สนฺติกั สู้สำนัก สมณสฺส ของพระสมณะ โคตมสฺส ผู้โคตม, ปน ส่วนว่า สมโณ อ.พระสมณะ โคตโม ผู้โคตม อาคโต เสด็จมาแล้ว สนฺติกั สู้สำนัก อิมสฺส (ขมพูกสฺส) ของอาชีวกชื่อว่าขัมพุกะนี้ ขมพูกาชีวกสฺส มหฺนตตาย เพราะความที่แห่งอาชีวกชื่อว่าขัมพุกะ เป็นผู้ใหญ่” อิติ ดังนี้ ฯ

ทราบว่าเป็นวันนั้น เป็นวันเป็นที่ถือเอาสักการะเพื่อขัมพุกะนั้น แล้วจึงมา ของชาวแคว้นอังคะและชาวมคฺช, เพราะฉะนั้น พวกชนผู้อยู่ในแคว้นทั้ง ๒ โดยปกติ ถือเอาสักการะมาแล้ว เห็นพระตถาคต ก็คิดว่า “ขัมพุกะอาชีวก ผู้เป็นเจ้าของพวกเรา เป็นใหญ่หรือหนอ หรือว่าพระสมณโคตม เป็นใหญ่” คิดว่า “ถ้าพระสมณโคตม ฟังเป็นใหญ่ไชรั, ขัมพุกะอาชีวกนี้ ฟังไปสู้สำนักของพระสมณโคตม, แต่ว่าพระสมณโคตม เสด็จมาสู่สำนักของขัมพุกะชีวก เพราะว่าขัมพุกะชีวกเป็นใหญ่”

กิริศัพท์ อนุสฺสวณฺตถะ เอโส วิเสสฺนะของ ทิวโส๑ สุทฺธกัตฺตานิ โหติ๑ อาชยตบท กัตฺตฺวาจก องฺคฺมคฺรวาสินฺ วิเสสฺนะของ ชนานฺ๑ สามีสัมพันธะใน อาคตทิวโส ตสฺส วิเสสฺนะของ ขมพูกสฺส๑ สัมปทานใน คเหตุวา สกฺกาโร อวฺตตกัมมะใน คเหตุวา๑

ปุพพกาลกิริยาใน อาคตทิวโสๆ วิกตีกัตตาใน โหติ, ตสฺมา เหตุวัตถะ อุภยรรณฺจวาสีโน วิเสสณะของ ชนาๆ สฺุทธกัตตาใน จินฺตยีสฺุ อาขยาดบทกัตตฺวจาก สกฺุการี อวฺุตต- กัมมะใน คเหตุวๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาคตๆ วิเสสณะของ ชนา ตถาคตฺ อวฺุตต- กัมมะใน ทิสฺวๆ ปุพพกาลกิริยาใน จินฺตเตตฺวา “อยโย วิเสสณะของ ชมฺุพุกโกๆ สฺุทธกัตตาใน โหติๆ อาขยาดบทกัตตฺวจาก กิณฺุ ปุจณฺ์ตถะ โชศฺุพท์ วจนาลังการะ อมฺุหากํ สามีสัมพันธะใน อยโย มหา วิกตีกัตตาใน โหติ, อุทาทุ ปุจณฺ์ตถะ โคตโม วิเสสณะของ สมณฺ์ๆ สฺุทธกัตตาใน โหติๆ อาขยาดบทกัตตฺวจาก มหา วิกตีกัตตา ใน โหติ” อิติศฺุพท์ อาการะใน จินฺตเตตฺวๆ ปุพพกาลกิริยาใน จินฺตยีสฺุ “สเจศฺุพท์ ปริกัปปัตถะ โคตโม วิเสสณะของ สมณฺ์ๆ สฺุทธกัตตาใน ภาเวยฺยๆ อาขยาดบท กัตตฺวจาก มหา วิกตีกัตตาใน ภาเวยฺย, อยโย วิเสสณะของ ชมฺุพุกโกๆ สฺุทธกัตตาใน คจฺุเจยฺยๆ อาขยาดบทกัตตฺวจาก โคตมสฺุส วิเสสณะของ สมณฺ์สฺุสๆ สามีสัมพันธะ ใน สนฺุติกัๆ สัมปาปุณฺ์นียกัมมะใน คจฺุเจยฺย, ปนศฺุพท์ ปักขันตรโชตกะ โคตโม วิเสสณะของ สมณฺ์ๆ สฺุทธกัตตาใน อาคโตๆ กิตบทกัตตฺวจาก ชมฺุพุกาชีวกสฺุส ภาวาทิสัมพันธะใน มหฺุนฺุตตายๆ เหตุโน อาคโต อิมสฺุส วิเสสณะของ ชมฺุพุกสฺุสๆ สามีสัมพันธะใน สนฺุติกัๆ สัมปาปุณฺ์นียกัมมะใน อาคโต” อิติศฺุพท์ อาการะใน จินฺตยีสฺุ ๫

.....
 ๑๑๖. สตุถา มหาชนสฺุส ปรีวิตกุกั ญตฺวา “ชมฺุพุก ตว อุปฺุฏฺุจาทานั กงฺุขั จินฺุทาทีติ อาห ๫

สตุถา มหาชนสฺุส ปรีวิตกุกั ญตฺวา “(ตฺุ) ชมฺุพุก ตว อุปฺุฏฺุจาทานั กงฺุขั จินฺุทาทีติ อาห ๫

สตุถา อ.พระศาสดา ญตฺวา ทรงทราบแล้ว ปรีวิตกุกั ซึ่งความปรีวิตก มหาชนสฺุส แห่งมหาชน อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ชมฺุพุก ตูก่อนชมฺุพุกะ (ตฺุ) อ.เธอ จินฺุทาทิ จงตัด กงฺุขั ซึ่งความสงสัย อุปฺุฏฺุจาทานั ของอุปฺุฏฺุจาท ท. ตว ของเธอ” อิติ ดังนี้ ๫

พระศาสดา ทรงทราบความปรีวิตกของมหาชน จึงตรัสว่า “ชมฺุพุกะ เธอจงตัดความ สงสัยของอุปฺุฏฺุจาททั้งหลายของเธอ”

สตุถา สฺุทธกัตตาใน อาหๆ อาขยาดบทกัตตฺวจาก มหาชนสฺุส สามีสัมพันธะใน

ปรีวิตทุก ๆ อวุตตกัมมะใน ฌตฺวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาห “ขมฺพุก อาลปนะ ตฺว
 สฺพุทฺถกตฺตานิ ฉินฺหาหิ ๆ อาชยตบทกตฺตฺวาจก ตว สามีสัมพันธะใน อุฏฺฐจกานํ ๆ
 สามีสัมพันธะใน กงฺขํ อวุตตกัมมะใน ฉินฺหาหิ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๑๑๗. โส “อหฺมปิ ฆนฺเต เอตฺตกเมว ปจฺจาสีสามิตี วตฺวา จตฺตถชฺฌานํ สฺมาปชฺชิตฺวา
 อุกฺกจาย ตาลปฺปมาณํ เวหาสํ อพฺภุคฺคณฺตฺวา “สตฺถา เม ฆนฺเต ภควา,
 สฺวาโกหฺมสฺมิตี วตฺวา โอรุยฺห วนฺทิตฺวา ปฺน ทฺวิตฺถาลมตฺตํ ติตฺถาลมตฺตฺนฺติ เอวํ
 สตฺตตฺถาลมตฺตํ เวหาสํ อพฺภุคฺคณฺตฺวา โอรุยฺห อตฺตโน สวากภาวํ ชานาเปสิ ฯ

โส (ขมฺพุก) “อหฺมปิ ฆนฺเต เอตฺตกํ เอว (การณ) ปจฺจาสีสามิตี วตฺวา จตฺตถชฺฌานํ
 สฺมาปชฺชิตฺวา อุกฺกจาย ตาลปฺปมาณํ เวหาสํ อพฺภุคฺคณฺตฺวา “สตฺถา เม (โหติ) ฆนฺเต
 ภควา, สฺวาโก อหํ อสฺมิตี วตฺวา โอรุยฺห วนฺทิตฺวา ปฺน “ทฺวิตฺถาลมตฺตํ ติตฺถาลมตฺตฺนฺติ เอวํ
 สตฺตตฺถาลมตฺตํ เวหาสํ อพฺภุคฺคณฺตฺวา โอรุยฺห (มหาชน) อตฺตโน สวากภาวํ ชานาเปสิ ฯ

โส (ขมฺพุก) อ.พระขัมพุกะนั้น วตฺวา กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่พระองค์
 ผู้เจริญ อหฺมปิ แม้อ.ข้าพระองค์ ปจฺจาสีสามิ ย่อมหวังเฉพาะ (การณ) ซึ่งเหตุ
 เอตฺตกํ เอว มีประมาณเท่านั้นนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ สฺมาปชฺชิตฺวา เข้าแล้ว จตฺตถชฺ-
 ฌานํ ซึ่งจตฺตถฌาน อุกฺกจาย ลุกขึ้นแล้ว อพฺภุคฺคณฺตฺวา เหาะขึ้นแล้ว เวหาสํ
 สู้ท้องฟ้า ตาลปฺปมาณํ อันมีต้นตาลเป็นประมาณ วตฺวา กราบทูลแล้ว อิติ ว่า
 “ฆนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภควา อ.พระผู้มีพระภาค สตฺถา เป็นศาสดา เม ของ
 ข้าพระองค์ (โหติ) ย่อมเป็น, อหํ อ.ข้าพระองค์ สฺวาโก เป็นสวาก อสฺมิ ย่อมเป็น”
 อิติ ดังนี้ โอรุยฺห ลงแล้ว วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว อพฺภุคฺคณฺตฺวา เหาะขึ้นแล้ว
 เวหาสํ สู้ท้องฟ้า สตฺตตฺถาลมตฺตํ อันมีต้นตาลเจ็ดเป็นประมาณ เอวํ อย่างนี้ อิติ
 คือ “ทฺวิตฺถาลมตฺตํ อันมีต้นตาลสองเป็นประมาณ ติตฺถาลมตฺตํ อันมีต้นตาลสามเป็น
 ประมาณ” ปฺน อีก โอรุยฺห ลงแล้ว (มหาชน) ยังมหาชน ชานาเปสิ ให้รู้แล้ว
 อตฺตโน สวากภาวํ ซึ่งความที่- แห่งตน -เป็นสวาก ฯ

พระขัมพุกะนั้น กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้อ.ข้าพระองค์ ย่อมหวังเหตุมี
 ประมาณเท่านั้นนั้นแหละ” แล้วเข้าจตฺตถฌาน ลุกขึ้น เหาะขึ้นสู้ท้องฟ้ามีต้นตาลเป็น
 ประมาณ กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นศาสดาของ

ข้าพระองค์, ข้าพระองค์เป็นสาวก” แล้วลงมาถวายบังคม แล้วเหาะขึ้นสู่ท้องฟ้า ประมาณ ๗ ชั่วโมงอย่างนี้ คือ “ประมาณ ๒ ชั่วโมง ประมาณ ๓ ชั่วโมง” อีก ลงแล้ว ยังมีมหาชนให้รู้ความที่ตนเป็นสาวก

โส วิเสสณะของ ชมพูโกๆ เหตุกัตตาใน ชานาเปสิๆ อาชยาดบทเหตุกัตตวาจก “ภนฺเต อาลปนะ อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากัปป อหังๆ สุทธกัตตาใน ปจฺจาสีสามิๆ อาชยาด บทกัตตวาจก เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากัปป เอตตกัปป วิเสสณะของ การณังๆ อวุตต- กัมมะใน ปจฺจาสีสามิ” อิติศัพทํ อาการะใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน สมาปชฺชิตฺวา จตฺตถชฺฌานํ สัมปาปฺถึนียกัมมะใน สมาปชฺชิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อฎฺฎจายๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อพฺภุคฺคณฺตฺวา ตาลปฺปมาณํ วิเสสณะของ เวหาสัๆ สัมปาปฺถึนีย- กัมมะใน อพฺภุคฺคณฺตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ภควา สุทธกัตตา ใน โหติๆ อาชยาดบทกัตตวาจก สตฺถา วิกิตกัตตาใน โหติ เม สามีสัมพันธะใน สตฺถา, อหัง สุทธกัตตาใน อสฺมิๆ อาชยาดบทกัตตวาจก สาวโก วิกิตกัตตาใน อสฺมิ” อิติศัพทํ อาการะใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอริยุหๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อพฺภุคฺคณฺตฺวา ปุณฺศัพทํ กิริยาวิเสสณะใน อพฺภุคฺคณฺตฺวา “ทุวิตาลมตฺตํ ติตาลมตฺตํ” สฺรุปะใน อิติๆ ศัพทํ สฺรุปะใน เหว์ๆ นิทฺสสนันตถะ สตฺตตาลมตฺตํ วิเสสณะของ เวหาสัๆ สัมปาปฺถึนียกัมมะใน อพฺภุคฺคณฺตฺวาๆ ปุพฺพกาล- กิริยาใน โอริยุหๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ชานาเปสิ มหาชนํ การิตกัมมะใน ชานาเปสิ อตฺตโน ภาวาวิสัมพันธะใน สาวกภาวੰๆ อวุตตกัมมะใน ชานาเปสิ ๕

๑๑๘. ตํ ทิสฺวา มหาชน “อโห พุทฺธา นาม อจฺฉริยา อโนมคฺคณาติ จินฺเตสิ ๕

ตํ (การณ) ทิสฺวา มหาชน “อโห พุทฺธา นาม อจฺฉริยา อโนมคฺคณา (โหนฺติ)” อิติ จินฺเตสิ ๕

มหาชน อ.มหาชน ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (การณ) ซึ่งเหตุ นั้น จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “อโห โอ พุทฺธา นาม ชื่อ อ.พระพุทฺธเจ้า ท. อจฺฉริยา เป็นผู้นำอัครรรย อโนมคฺคณา เป็นผู้มีพระคุณไม่ทราม (โหนฺติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

มหาชน เห็นเหตุ นั้นแล้ว ก็คิดว่า “โอ ธรรมดาว่าพระพุทฺธเจ้าทั้งหลาย เป็นผู้นำ อัครรรย มีพระคุณไม่ทราม”

มหาชน โสทรกัถตาใน จินตลิตี อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ การณํ
 อวุตตกัถมะใน ทิสฺวาจก ปุพพกาลกิริยาใน จินตลิตี “อโห อัจฉริยัตตะ นามศัพท์ สัญญา-
 โชตกะเข้ากับ พุทฺธาจก สฺทรกัถตาใน โหนฺติจก อาชยาตบทกัถตฺวาจก อัจฉริยา กัถี
 อนมคฺคณา กัถี วิกตีกัถตาใน โหนฺติ” อิติศัพท์ อากาเรน จินตลิตี ๕

๑๑๙. สตุถา มหาชนเนน สฺทฺธิ กเถนฺโต เอวมาห “อโย เอตตํ กาลํ ตุมฺเหหิ อากตสฺสกการํ
 กุสคฺเคน ชิวฺหคฺเค จเปตฺวา ‘ตปจฺรณํ ปุเรมิตฺติ อิทฺ นินฺตุโถ; สเจ อิมินา อุปาเยน
 วสฺสสฺสํ ตปจฺรณํ ปุเรยฺย, ยา จ อสฺส อิทานิ กุลํ วา ภตฺตํ วา กุกฺกจฺจายิตฺวา
 อภฺยชนฺตสฺส ภตฺตจฺเจทฺนกุสฺลเจตนา, ตสฺสา ตํ ตปจฺรณํ โสฬสีปิ กลํ นาคฺขตฺติ
 อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“มาเส มาเส กุสคฺเคน พาลो ภฺยเชถ โภชนํ,
 น โส สงฺฆาตธฺมฺมานํ กลํ อคฺขตฺติ โสฬสีนฺติ ๕

สตุถา มหาชนเนน สฺทฺธิ กเถนฺโต เอว อาห “อโย (ขมฺพุโก) เอตตํ กาลํ ตุมฺเหหิ อากต-
 สฺสกการํ กุสคฺเคน ชิวฺหคฺเค จเปตฺวา ‘(อหํ) ตปจฺรณํ ปุเรมิตฺติ (จินตเนน) อิทฺ (จาเน)
 นินฺตุโถ; สเจ (อโย ขมฺพุโก) อิมินา อุปาเยน วสฺสสฺสํ ตปจฺรณํ ปุเรยฺย, ยา จ อสฺส
 (ขมฺพุกสฺส) อิทานิ กุลํ วา ภตฺตํ วา กุกฺกจฺจายิตฺวา อภฺยชนฺตสฺส ภตฺตจฺเจทฺนกุสฺลเจตนา,
 ตสฺสา (ภตฺตจฺเจทฺนกุสฺลเจตนา) ตํ ตปจฺรณํ โสฬสีปิ กลํ น อคฺขตฺติ อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา
 ฆมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถํ อาห

“มาเส มาเส กุสคฺเคน พาลอ ภฺยเชถ โภชนํ,
 น โส (พาลอ) สงฺฆาตธฺมฺมานํ (อริยานํ) กลํ อคฺขตฺติ โสฬสีนฺติ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา กเถนฺโต เมื่อตรัส สฺทฺธิ กับ มหาชน ด้วยมหาชน อาห
 ตรัสแล้ว เอว อย่างนี้ อิติ ว่า “อโย (ขมฺพุโก) อ.ขมฺพุคะนี้ จเปตฺวา วางไว้แล้ว
 ตุมฺเหหิ อากตสฺสกการํ ซึ่งสักการะ อันเชอ ท. นำมาแล้ว ชิวฺหคฺเค ที่ปลายแห่งลิ้น
 กุสคฺเคน ด้วยปลายแห่งหญาภา กาลํ สิ้นกาล เอตตํ อันมีประมาณเท่านี้ นินฺตุโถ
 อยู่อาศัยแล้ว อิทฺ (จาเน) ในที่นี้ (จินตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “(อหํ) อ.เรา
 ตปจฺรณํ ยังความประพฤติซึ่งตบะ ปุเรมิ จะให้เต็ม’ อิติ ดังนี้; สเจ ถ้าว่า (อโย
 ขมฺพุโก) อ.ขมฺพุคะนี้ ตปจฺรณํ ยังความประพฤติซึ่งตบะ ปุเรยฺย ฟังให้เต็ม วสฺสสฺสํ

สิ้นร้อยแห่งปี อิมินา อุปาเยน ด้วยอุบายนี้ไซ้, จ ก็ ภาตตจเจทนกุสลเจตนา
 อ.เจตนาอันเป็นกุศลเป็นเครื่องตัดซึ่งภัต อสฺส (ขมฺพุทฺทสฺส) ของขมฺพุทฺทะนั้น กุลฺ วา
 ภาตตฺ วา กุกุกุจายิตฺวา อภฺยชฺชุตฺตสฺส ผู้ ประพฤติรังเกียจแล้ว ซึ่งตระกูลหรือ หรือ
 ว่าซึ่งภัต ไม้บริโภคอยู่ อิทานิ ในกาลนี้ ยา ไค, ตํ ตปฺจรณํ อ.ความประพฤติ
 ซึ่งตบะนั้น น อคฺขติ ย่อมไม่ถึงค่า กัล ซึ่งเสี้ยว โสฬสึปี แม่ที่สิบหก ตสฺสา (ภาตตจ-
 เจทนกุสลเจตนา) แห่งเจตนาอันเป็นกุศลเป็นเครื่องตัดซึ่งภัตนั้น” อิติ ดังนี้
 อนุสนธิ ฆฎฺฏวา ฐมฺมํ เทเสหฺโต เมื่อทรง สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม
 อาห ตรัสแล้ว อิมิ คาคํ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“พาล อ.คนพาล ภูยฺเชถ พิงฺบริโภค โภชนํ ซึ่งโภชนะ
 กุสคฺเคน ด้วยปลายแห่งหญ้าคา มาเส มาเส ในเดือน, โส
 (พาล) อ.คนพาลนั้น น อคฺขติ ย่อมไม่ถึงค่า กัล ซึ่งเสี้ยว
 โสฬสึ ที่สิบหก (อริยานํ) แห่งพระอริยเจ้า ท. สงฺขาต-
 ฐมฺมานํ ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา เมื่อตรัสกับมหาชน ตรัสอย่างนี้ว่า “ขมฺพุทฺทนี วางสักการะที่พวกท่านนำ
 มาแล้ว ที่ปลายลั่นด้วยปลายหญ้าคา ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้ อยู่แล้วในที่นี้ด้วย
 อันคิดว่า ‘เราจะบำเพ็ญการประพฤติตบะ’ ดังนี้, ถ้าขมฺพุทฺทนี พิงบํำเพ็ญการประพฤติ
 ตบะ ตลอด ๑๐๐ ปี โดยอุบายนี้ไซ้, ก็กุสลเจตนาเป็นเครื่องตัดภัต ของขมฺพุทฺทะนั้น
 ผู้ประพฤติรังเกียจตระกูลหรือว่าภัต แล้วไม้บริโภคอยู่ในบัดนี้ไค, ความประพฤติตบะ
 นั้น ย่อมไม่ถึงเสี้ยวแม่ที่ ๑๖ แห่งกุสลเจตนาเป็นเครื่องตัดภัตนั้น” ดังนี้ เมื่อทรงสืบ
 ต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

“คนพาล พิงฺบริโภคโภชนะด้วยปลายหญ้าคา ทุกๆ เดือน, คน
 พาลนั้น ย่อมไม่ถึงค่าซึ่งเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งพระอริยเจ้าทั้งหลาย
 ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว”

สตฺถา สุทฺธกตฺตาใน อาหฺย สองบท อาชยตบทกตฺตฺวาจก มหาชเนน สหตฺถตฺติยาเข้า
 กับ สทฺธิฯ กิริยาสมวายะใน กเถนฺโตฯ อัปภันตฺรกิริยาของ สตฺถา เอว กิริยาวิเสสนะ
 ใน อาห “อัย วิเสสนะของ ขมฺพุทฺทโกฯ สุทฺธกตฺตาใน นิวฺตุโถฯ กิตบทกตฺตฺวาจก
 เอตฺตํ วิเสสนะของ กาลํฯ อัจจันตสังโยคะใน จเปตฺวา ตุมฺเหหิ อนภิตกตฺตาใน

อาภต- อาภตสกุการํ อวุตตกัมมะใน จเปตฺวา กุสฺสเคน ภาระใน จเปตฺวา ชิวฺหคฺเค
 วิสยาธาระใน จเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นินฺดูโต ‘อหํ เหตุกัตตาใน ปุเรมิฯ อาชยาต
 บทเหตุกัตตฺวาจาก ตปฺจรณํ การิตกัมมะใน ปุเรมิ’ อิติศัพฺทํ สฺรุปะใน จินฺตเนนฯ
 ภาระใน นินฺดูโต อิท วิเสสนะของ จาเนนฯ วิสยาธาระใน นินฺดูโต, สเจศฺพท์
 ปริกัปปัตตะ อัย วิเสสนะของ ชมฺพุโกฯ เหตุกัตตาใน ปุเรยฺยฯ อาชยาตบทเหตุ
 กัตตฺวาจาก อิมินา วิเสสนะของ อุปาเยนฯ ภาระใน ปุเรยฺย วสฺสสत् อัจจันตสังโยคะ
 ใน ปุเรยฺย ตปฺจรณํ การิตกัมมะใน ปุเรยฺย, จศฺพท์ วากยารัมภโชนตฺกะ ยา วิเสสนะ
 ของ ภาตฺตจฺเจทนกุสฺลเจตนาฯ ลิงคัตตะ อสฺส วิเสสนะของ ชมฺพุกฺสสุฯ สามีสัมพันธะ
 ใน ภาตฺตจฺเจทนกุสฺลเจตนา อิทานิ กาลสัตตมีใน อภฺยชนฺตสฺส กุลํ กิตฺติ ภาตฺตํ กิตฺติ
 อวุตตกัมมะใน กุกฺกุกฺจายิตฺวา วา สองศัพฺทํ ปทวิกัปปัตตะเข้ากับ กุลํ และ ภาตฺตํ
 กุกฺกุกฺจายิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อภฺยชนฺตสฺสฯ วิเสสนะของ ชมฺพุกฺสสุ, ตํ วิเสสนะ
 ของ ตปฺจรณํ สฺหุทธกัตตาใน อคฺขมติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตสฺสา วิเสสนะของ
 ภาตฺตจฺเจทนกุสฺลเจตนาฯ สามีสัมพันธะใน โสฬสี อปิตฺพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ
 โสฬสีฯ วิเสสนะของ กัลลํฯ อวุตตกัมมะใน อคฺขมติ นศฺพท์ ปฏฺวิเสระใน อคฺขมติ”
 อิติศัพฺทํ อากาเรใน อาห อนุสนฺธิ อวุตตกัมมะใน ฆมฺเฏตฺวาฯ สฺमानกาลกิริยาใน
 เทเสนฺโต ฐมฺมํ อวุตตกัมมะใน เทเสนฺโตฯ อัปภันฺตรกิริยาของ สฺตถา อิมิ วิเสสนะ
 ของ คากถํฯ อวุตตกัมมะใน อาห

“พาลो สฺหุทธกัตตาใน ภูมฺยเชตฺตฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก มาเส
 สองบท กาลสัตตมีใน ภูมฺยเชตฺต กุสฺสเคน ภาระใน ภูมฺยเชต
 โภชนํ อวุตตกัมมะใน ภูมฺยเชต, โส วิเสสนะของ พาลอฯ สฺหุทธ-
 กัตตาใน อคฺขมติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก นศฺพท์ ปฏฺวิเสระใน
 อคฺขมติ สงฺฆาตฐมฺมานํ วิเสสนะของ อริยานํฯ สามีสัมพันธะใน
 โสฬสีฯ วิเสสนะของ กัลลํฯ อวุตตกัมมะใน อคฺขมติ” อิติศัพฺทํ
 สฺรุปะใน อิมิ คากถํ ฯ

๑๒๐. ตสฺสสฺโต “สเจ พาลอ อปริมฺญาตฐมฺโม สีลาทิกุณฺนา ปรีพาหิโร ติตฺถายตเน
 ปพฺพชฺชิตฺโต “ตปฺจรณํ ปุเรสฺสามีติ มาเส มาเส สมฺปตฺเต กุสฺสเคน โภชนํ ภูมฺยชนฺโต
 วสฺสสत् ภูมฺยเชตฺต โภชนํ ฯ

ตสฺส (คาถาวจนสฺส) อตุโถ “สเจ พาลो अप्रियमात्ममो सीलातिकुणा परिपाहिरो तिदुघायतने
ปพฺพชิตो (อห) ตปจฺรณํ ปุเรสฺสามิติ (จินฺตเนน) มาเส มาเส สมฺปตฺเต กุสฺสคฺเคน โภชนํ
ภุญฺชนฺโต วสฺสสฺสํ ภุญฺเชถ โภชนํ ฯ (เปิดข้อที่ ๑๒๓ หน้า ๑๒๙)

อตุโถ อ.เนือความ ตสฺส (คาถาวจนสฺส) แห่งคำอันเป็นพระคาถานั้น อิติ ว่า
“สเจ ถ้าว่า พาลอ อ.คนพาล อปรियมาตมฺโม คือว่า ผู้มีธรรมอันไม่กำหนดรู้
แล้ว परिพาหิโร ผู้เห็นห่าง สีลาतिकุณา จากคุณมีศีลเป็นต้น ปพฺพชิตอ บวชแล้ว
ติดุघायตเน ในลัทธิแห่งเดียรฉิย ภุญฺชนฺโต บริโภคอยู่ โภชนํ ซึ่งโภชนะ
กุสฺสคฺเคน ด้วยปลายแห่งหญ้าคา มาเส มาเส ในเดือนๆ สมฺปตฺเต อันถึงพร้อม
แล้ว (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “อห อ.เรา ตปจฺรณํ ยังความประพฤติซึ่งตบะ
ปุเรสฺสามิ จักให้เต็ม” อิติ ดังนี้ ภุญฺเชถ ชื่อว่าพึงบริโภค โภชนํ ซึ่งโภชนะ วสฺสสฺสํ
สิ้นร้อยแห่งปีไซ้ ฯ

พึงทราบเนือความแห่งคำอันเป็นคาถานั้นว่า “ถ้าคนพาล คือผู้มีธรรมที่ไม่ได้กำหนดรู้
ผู้เห็นห่างจากคุณมีศีลเป็นต้น บวชในลัทธิเดียรฉิย บริโภคโภชนะด้วยปลายหญ้าคา
ทุกๆ เดือนที่มาถึง ด้วยความคิดว่า ‘เราจักบำเพ็ญความประพฤติตบะ’ ดังนี้ ชื่อว่าพึง
บริโภคโภชนะสิ้นร้อยปี

อตุโถ วุตตกัมมะเน เวทิตพฺโพๆ กิตบทกัมมวจาก ตสฺส วิเสสเนของ คาถาวจนสฺสๆ
สามีสัมพันธะใน อตุโถ “สเจตฺถํ ปรักกัปปตฺเถ พาลोๆ สฺุทธกัตฺตาใน ภุญฺเชถๆ
อาชยตบทกัตฺตวจาก อปรियมาตมฺโม วิเสสเนของ พาลอ สีลาतिकุณา อปาทานใน
 परिพาหิโรๆ วิเสสเนของ พาลอๆ วิวริยะใน อปรियมาตมฺโม สีลาतिकุณา परिพาหิโรๆ
วิวระ ติดุघायตเน วิสยาธาระใน ปพฺพชิตอๆ วิเสสเนของ พาลอ ‘อห เหตุกัตฺตาใน
 ปุเรสฺสามิๆ อาชยตบทเหตุกัตฺตวจาก ตปจฺรณํ การิตกัมมะเน ปุเรสฺสามิ’ อิติตฺถํ
สรุปะเน จินฺตเนนๆ ภาระเน ภุญฺชนฺโต มาเส สองบท กาลสัตฺตมีใน ภุญฺชนฺโต
สมฺปตฺเต วิเสสเนของ มาเส กุสฺสคฺเคน ภาระเน ภุญฺชนฺโต โภชนํ อวุตตกัมมะเน
ภุญฺชนฺโตๆ อัพภันทรกิริยาของ พาลอ วสฺสสฺสํ อัจันตสังโยคะใน ภุญฺเชถ โภชนํ
อวุตตกัมมะเน ภุญฺเชถ โภชนํ ภุญฺชนฺโต สัณฺณู วสฺสสฺสํ ภุญฺเชถ โภชนํ สัณฺณู ฯ

.....
.....

๑๒๑. “น โส สงฆาตธมฺมานํ กลํ อคฺขติ โสฬสฺสินฺหิตฺติ; สงฆาตธมฺมา วุจฺจนฺติ ฅาตธมฺมา ตฺลิตฺตธมฺมา, เตสฺсу เหฏฺฐจิมโกภฺภิยา โสตาปนฺโน สงฆาตธมฺโม, อุปริมโกภฺภิยา ชีณาสโว; อิมํสํ สงฆาตธมฺมานํ โส พาโล กลํ นาคฺขติ โสฬสฺสินฺหิตฺติ ปุคฺคลาธิฏฺฐาณา เทสฺนา ฯ”

“น โส สงฆาตธมฺมานํ กลํ อคฺขติ โสฬสฺสินฺหิตฺติ; (คาถาปาททฺวเย) “(ภควตา) สงฆาตธมฺมา วุจฺจนฺติ ฅาตธมฺมา ตฺลิตฺตธมฺมา (อริยา), เตสฺสุ (สงฆาตธมฺเมสฺสุ อริเยสฺสุ) เหฏฺฐจิมโกภฺภิยา โสตาปนฺโน สงฆาตธมฺโม, อุปริมโกภฺภิยา ชีณาสโว (สงฆาตธมฺโม); อิมํสํ สงฆาตธมฺมานํ (อริยานํ) โส พาโล กลํ น อคฺขติ โสฬสฺสินฺหิตฺติ ปุคฺคลาธิฏฺฐาณา เทสฺนา ฯ”

เทศนา อ.เทศนา ปุคฺคลาธิฏฺฐาณา อันเป็นปุคฺคลาธิษฐาน อิติ ว่า “(อริยา) อ.พระอริยเจ้า ท. ฅาตธมฺมา ผู้มีธรรมอันรู้แล้ว ตฺลิตฺตธมฺมา คือว่า ผู้มีธรรมอันซึ่งได้ แล้ว (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุจฺจนฺติ ย่อมตรัสเรียก สงฆาตธมฺมา ว่าผู้มี ธรรมอันกำหนดแล้ว, เตสฺสุ (สงฆาตธมฺเมสฺสุ อริเยสฺสุ) โสตาปนฺโน อ.- ในพระอริยเจ้า ท. ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว เหล่านั้นหนา -พระโสตาบัน เหฏฺฐจิมโกภฺภิยา โดยกำหนดอัน มีในภายใต้ สงฆาตธมฺโม ชื่อว่าผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว, ชีณาสโว อ.พระชีณาสพ อุปริมโกภฺภิยา โดยกำหนดอันมีในเบื้องบน (สงฆาตธมฺโม) ชื่อว่าผู้มีธรรมอันกำหนด แล้ว; โส พาโล อ.คนพาลนั้น น อคฺขติ ย่อมไม่ถึงค่า กลํ ซึ่งเสี้ยว โสฬสฺ ที่สิบ หก (อริยานํ) แห่งพระอริยเจ้า ท. สงฆาตธมฺมานํ ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว อิมํสํ เหล่านี้” อิติ ดังนี้ (คาถาปาททฺวเย) ในหมวดสองแห่งบาทแห่งพระคาถา “น โส สงฆาตธมฺมานํ กลํ อคฺขติ โสฬสฺสินฺหิตฺติ ว่า “น โส สงฆาตธมฺมานํ กลํ อคฺขติ โสฬสฺ” ดังนี้ ฯ”

เทศนาที่เป็นปุคฺคลาธิษฐานว่า “พระอริยเจ้าทั้งหลาย ผู้มีธรรมที่รู้แล้ว คือว่าผู้มีธรรม อันซึ่งได้แล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมตรัสว่าผู้มีธรรมอันกำหนดได้แล้ว, บรรดาพระ อริยเจ้าทั้งหลาย ผู้มีธรรมอันกำหนดได้แล้วเหล่านั้น พระโสตาบัน โดยกำหนดที่ต่ำ สุด ชื่อว่าผู้มีธรรมที่กำหนดได้แล้ว, พระชีณาสพ โดยกำหนดอันมีในเบื้องบน ชื่อว่า ผู้มีธรรมที่กำหนดได้แล้ว, คนพาลนั้น ย่อมไม่ถึงค่าซึ่งเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งพระอริยเจ้า ทั้งหมด ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้วเหล่านี้” ดังนี้ ใน ๒ บาทคาถาว่า “น โส สงฆาต- ธมฺมานํ กลํ อคฺขติ โสฬสฺ”

“น โส สงฆาตธมฺมานํ กลํ อคฺขติ โสฬสี” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สรุปะใน คาถาปาท-
ทวยเยฯ วิสยาธาระใน เทสนา “ฉาตธมฺมา กิติ ตูลิตธมฺมา กิติ วิเสสนะของ อริยาฯ
วุตตกัมมะ ใน วุจฺจนฺติฯ อาขยาตบทกัมมวาทก ภาควตา อนภิทกัตตาใน วุจฺจนฺติ
สงฆาตธมฺมา สัมภาวานาใน วุจฺจนฺติ ฉาตธมฺมา วิวริยะใน ตูลิตธมฺมาฯ วิวระ, เตสุ
กิติ สงฆาตธมฺเมสุ กิติ วิเสสนะของ อริเยสุฯ นิทธารณะใน เหฎฺฐิมโกฎฺฐยา โสตาปนโน
เหฎฺฐิมโกฎฺฐยา ตติยาวิเสสนะใน โสตาปนโนฯ นิทธารณียะและลึงคัตถะ สงฆาตธมฺโม
สัญฺญาวิเสสนะของ โสตาปนโน, อุปริมโกฎฺฐยา ตติยาวิเสสนะใน ชีณาสโวฯ ลึงคัตถะ
สงฆาตธมฺโม สัญฺญาวิเสสนะของ ชีณาสโว, โส วิเสสนะของ พาโลฯ สุธทกัตตาใน
อคฺขติฯ อาขยาตบทกัตตวาทก อิมส์ กิติ สงฆาตธมฺมานํ กิติ วิเสสนะของ อริยานํฯ
สามีสัมพันธะใน โสฬสี กลํ อวุตตกัมมะใน อคฺขติ นศัพท์ ปฎิเสระใน อคฺขติ โสฬสี
วิเสสนะของ กลํ” อิติศัพท์ สรุปะใน ปุคฺคลาธิฎฺฐานาฯ วิเสสนะของ เทสนาฯ ลึงคัตถะ
ฯ

๑๒๒. อัย ปเนตถ อตุโถ: ยา จ ตสฺส ตถา ตปจฺรณํ ปุเรนฺตสฺส วสฺสสฺสํ เจตนา,
ยา จ สงฆาตธมฺมานํ กลํ วา ภาตฺตํ วา กุกุกุจฺจายิตฺวา อภุญฺชนฺตานํ เอกา
ภตฺตจฺเจทนกุสลเจตนา, ตสฺสา เจตนาย สา ตาว ทิฆฺรตฺตํ ปวตฺตเจตนา โสฬสี
กลํ นาคฺขติ ฯ

อัย ปน เอตถ (คาถาปาททวยเย) อตุโถ: ยา จ ตสฺส (พาลสฺส) ตถา ตปจฺรณํ ปุเรนฺตสฺส
วสฺสสฺสํ เจตนา, ยา จ สงฆาตธมฺมานํ กลํ วา ภาตฺตํ วา กุกุกุจฺจายิตฺวา อภุญฺชนฺตานํ
(อริยานํ) เอกา ภตฺตจฺเจทนกุสลเจตนา, ตสฺสา เจตนาย สา ตาว ทิฆฺรตฺตํ ปวตฺตเจตนา
โสฬสี กลํ น อคฺขติ ฯ

ปน ส่วนว่า อตุโถ อ.เนื่อความ เอตถ (คาถาปาททวยเย) ในหมวดสองแห่งบาทแห่ง
พระคาถานี้ อัย นี้ : จ ก็ เจตนา อ.เจตนา ตสฺส (พาลสฺส) ของคนพาลนั้น ตถา
ตปจฺรณํ ปุเรนฺตสฺส ผู้ยังความประพฤติซึ่งตบะ ให้เต็มอยู่ อย่างนั้น วสฺสสฺสํ ตลอด
ร้อยแห่งปี ยา ไต, สา ตาว ทิฆฺรตฺตํ ปวตฺตเจตนา อ.เจตนาอันเป็นไปทั่วแล้ว สิ้น
ราตรีอันยาวนาน เพียงนั้น นั้น น อคฺขติ ย่อมไม่ถึงค่า กลํ ซึ่งเสี้ยว โสฬสี ที่ลืบท
ตสฺสา เจตนาย แห่ง-, เอกา ภตฺตจฺเจทนกุสลเจตนา อ.เจตนาอันเป็นกุศลเป็น

เครื่องตัดซึ่งภัตตร อันหนึ่ง (อริยาน์) ของพระอริยเจ้า ท. สงฆาตธมมาน์ ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว กุลั วา ภตฺตํ วา กุกุกุจายิตฺวา อภฺยชนฺตานํ ผู้ ประพฤติรังเกียจแล้ว ซึ่งตระกูลหรือ หรือว่าซึ่งภัตตร ไม่บริโภคอยู่ ยา จ ใดแล, -เจตนาอัน ๙

ส่วนเนื้อความใน ๒ บาทคาถานี้ ดังนี้ : ก็เจตนาของคนพาลนั้น ผู้บำเพ็ญการประพฤติดิบะเหมือนอย่างนั้น ตลอด ๑๐๐ ปีใด, เจตนาที่เป็นไปสิ้นกาลยาวนานเพียงนั้นนั้น ย่อมไม่ถึงค่าซึ่งเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งเจตนาอันนั้น อย่างกับกุศลเจตนาเป็นเครื่องตัดภัตตรอันหนึ่ง ของพระอริยเจ้าทั้งหลาย ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว ผู้ประพฤติรังเกียจตระกูลหรือว่าภัตตรแล้วไม่บริโภคแล

ปนศัพท์ ปักขันตรโชตกะ อยู่ วิเสสนะของ อตฺโถ เอตฺถ วิเสสนะของ คาถาปาททวเยฏ วิสยาธาระใน อตฺโถฯ ลิงคัตถะ, จศัพท์ วากยารัมภโชตกะ ยา วิเสสนะของ เจตนาฯ ลิงคัตถะ ตสฺส วิเสสนะของ พาลสฺสฯ สามีสัมพันธะใน เจตนา ตถา กิริยาวิเสสนะใน ปุเรนฺตสฺส ตปจรณํ การิตกัมมะใน ปุเรนฺตสฺสฯ วิเสสนะของ พาลสฺส วสฺสสตํ อัจฉินฺตสังโยคะใน ปุเรนฺตสฺส, ยา กิตฺติ เอกา กิตฺติ วิเสสนะของ ภตฺตจฺเจทนกุสล-เจตนาฯ ลิงคัตถะ จศัพท์ วจนาลังการะ สงฆาตธมมานํ วิเสสนะของ อริยานํ กุลั กิตฺติ ภตฺตํ กิตฺติ อวุตตกัมมะใน กุกุกุจายิตฺวา วา สองศัพท์ ปทวิกัปปิตถะเข้ากับ กุลั และ ภตฺตํ กุกุกุจายิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อภฺยชนฺตานํฯ วิเสสนะของ อริยานํฯ สามีสัมพันธะใน ภตฺตจฺเจทนกุสลเจตนา, สา วิเสสนะของ ปวตฺตเจตนาฯ สุททกัตตา ใน อคฺขมติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺสา วิเสสนะของ เจตนาฯ สามีสัมพันธะใน โสฬสี ดาวศัพท์ กิริยาวิเสสนะใน ปวตฺตเจตนา ที่ฆรตฺตํ อัจฉินฺตสังโยคะใน ปวตฺต-เจตนา โสฬสี วิเสสนะของ กุลัฯ อวุตตกัมมะใน อคฺขมติ นศัพท์ ปฏิเสธะใน อคฺขมติ ๙

๑๒๓. อิหํ วุตฺตํ โหติ “ยํ ตสฺสา สงฆาตธมมานํ เจตนาย ผลํ; ตํ โสฬสโกฏฺฐาเส กตฺวา ตโต เอกกํ ปุณฺ โสฬสโกฏฺฐาเส กตฺวา ตโต เอกสฺส โกฏฺฐาเส ยํ ผลํ; ตทฺเว ตสฺส พาลสฺส ตปจรณโต มหฺนตฺตฺรณฺติ ๙

อิหํ (อตุฏฐปํ ภควตา) วุตฺตํ โหติ “ยํ ตสฺสา สงฆาตธมมานํ (อริยานํ) เจตนาย ผลํ; ตํ (ผลํ) โสฬสโกฏฺฐาเส กตฺวา ตโต (โสฬสโกฏฺฐาสโต) เอกกํ (โกฏฺฐาสํ) ปุณฺ โสฬสโกฏฺฐาเส กตฺวา

ตโต (โสฬสโกฏฐาสโต) เอกสุส โกฏฐาสสุส ยัม ผลัม; ตัม เอว (ผลัม) ตสุส พาลสุส ตปจรรณโต มหนุตตริ (โหติ)” อิติ (ปณฺฑิตเณ เวทิตพฺโพ) ฯ (เริ่มข้อ ๑๒๐ หน้า ๑๒๕)

อิทํ (อตุฏฐูป) อ.เนื้อความนี้ อิติ ว่า “ผลัม อ.ผล เจตนาย แห่งเจตนา (อริยานัม) ของพระอริยเจ้า ท. สงฺฆาตธมฺมานัม ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว ตสุสํ นั้น ยัม ใด; ยัม ผลัม อ.ผลใด โกฏฐาสสุส แห่งส่วน เอกสุส ส่วนหนึ่ง ตโต (โสฬสโกฏฐาสโต) จาก ส่วนที่สิบหกนั้น กตฺวา กระทำ ตัม (ผลัม) ซึ่งผลนั้น โสฬสโกฏฐาสเ ให้เป็นส่วนสิบ หก ท. กตฺวา กระทำ (โกฏฐาสัม) ซึ่งส่วน เอกกัม หนึ่งๆ ตโต (โสฬสโกฏฐาสโต) จากส่วนสิบหกนั้น โสฬสโกฏฐาสเ ให้เป็นส่วนสิบหก ท. ปุณ อิก; ตัม เอว (ผลัม) อ.ผลนั้นนั้นเทียว มหนุตตริ เป็นผลมากกว่า ตปจรรณโต กว่าการประพฤติซึ่งตบะ ตสุส พาลสุส ของคนพาลนั้น (โหติ) ย่อมเป็น” (อิติ) ดังนี้ (ภควตา) วุตฺตัม เป็นคำอธิบายอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว โหติ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ (ปณฺฑิตเณ) อันบัณฑิต (เวทิตพฺโพ) ฟังทราบ ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอธิบายเนื้อความนี้ว่า “ผลแห่งเจตนาของพระอริยเจ้าทั้งหลาย ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้วนั้นใด, ผลใดแห่งส่วนหนึ่ง จากส่วน ๑๖ ส่วนนั้น ทำผลนั้น ให้ เป็น ๑๖ ส่วน ทำส่วนหนึ่งๆ จาก ๑๖ ส่วนนั้น ให้เป็น ๑๖ ส่วนอีก, ผลนั้นนั้นแหละ เป็นผลมากกว่าการประพฤติตบะของคนพาลนั้น”

อิทํ วิเสสนะของ อตุฏฐูปๆ สุททกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ภควตา อนภิทกัตตาใน วุตฺตัมๆ วิกติกัตตาใน โหติ “ยัม วิเสสนะของ ผลัมๆ ลิงคัตถะ ตสุสํ วิเสสนะของ เจตนาย สงฺฆาตธมฺมานัม วิเสสนะของ อริยานัมๆ สามีสัมพันธะใน เจตนายๆ สามีสัมพันธะใน ผลัม, ยัม วิเสสนะของ ผลัมๆ ลิงคัตถะ ตัม วิเสสนะของ ผลัมๆ อวุตตกัมมะใน กตฺวา โสฬสโกฏฐาสเ วิกติกัมมะใน กตฺวาๆ กิริยาวิเสสนะใน กตฺวา ตโต วิเสสนะของ โสฬสโกฏฐาสโตๆ อปาทานใน เอกกัม โกฏฐาสัม เอกกัม วิเสสนะของ โกฏฐาสัมๆ อวุตตกัมมะใน กตฺวา ปุณคัพพํ กิริยาวิเสสนะใน กตฺวา โสฬสโกฏฐาสเ วิกติกัมมะใน กตฺวาๆ วิเสสนะของ ผลัม ตโต วิเสสนะของ โสฬสโกฏฐาสโตๆ อปาทานใน เอกสุส โกฏฐาสสุส เอกสุส วิเสสนะของ โกฏฐาสสุสๆ สามีสัมพันธะใน ผลัม, เอวคัพพํ อวชารณะเข้ากับ ตัม วิเสสนะของ ผลัมๆ สุททกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตสุส วิเสสนะของ พาลสุสๆ สามีสัมพันธะใน ตปจรรณโตๆ อปาทานใน

มหนุตตฺรํ วิกตีกตฺตานิ โหติ' อิตฺตํ สฺรูปะเน อิทํ อตฺถรูปํ" อิตฺตํ สฺรูปะเน
 อตฺถโก ปณฺทิตฺเตน อนภิกตฺกตฺตานิ เวทิตฺตํ ๕

๑๒๔. เทสฺนาวสานเณ จตุรราชิตฺยา ปาณสฺหสฺสานํ ฅมฺมาภิสฺมโย อโหสิตี ๕

เทสฺนาวสานเณ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา ฅมฺมาภิสฺมโย อ.การตรัสรู้
 ซึ่งธรรม อโหสิ ได้มีแล้ว ปาณสฺหสฺสานํ แก่พันแห่งสัตว์ ท. จตุรราชิตฺยา แปลสิบสี่
 อิติ ดังนี้แล ๕

เวลาจบพระเทศนา สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ได้ตรัสรู้ธรรม ดังนี้แล

เทสฺนาวสานเณ กาลสัตตมฺมีใน อโหสิ ฅมฺมาภิสฺมโย สฺุทฺธกตฺตานิ อโหสิฯ อาชฺยาตบท
 กตฺตฺวาจก จตุรราชิตฺยา วิเสสฺนะของ ปาณสฺหสฺสานํฯ สัมปทานใน อโหสิ อิตฺตํ
 สฺมาปณะ ๕

ชมฺพุกาชีวกวตฺถุ ๕

ชมฺพุกาชีวกวตฺถุ (นิฎฺฐิตํ) ๕

ชมฺพุกาชีวกวตฺถุ อ.เรื่องแห่งอาชีวกชื่อว่าชัมพูกะ (นิฎฺฐิตํ) จบแล้ว ๕

ชมฺพุกาชีวกวตฺถุ สฺุทฺธกตฺตานิ นิฎฺฐิตํฯ กิตฺตบทกตฺตฺวาจก ๕

จบเรื่องอาชีวกชื่อว่าชัมพูกะ

วิเคราะห์ศัพท์กิตก-สมาส-ตัทธิต

ชัมพูกาชีวกวตถุ

เป็นฉนฺฐิตูปริสสฺมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. ชัมพูโก จ โส อาชีวโก จาติ ชัมพูกาชีวโก. (ชัมพูก + อาชีว) วิเสสนบุพพบทกัมมธารย-
สฺมาส

ชัมพูโก จ อ.ชื่อว่าชัมพูกะด้วย โส อ.ชื่อว่าชัมพูกะนั้น อาชีวโก จ เป็นอาชีวด้วย อิติ เพราะ
เหตุนั้น ชัมพูกาชีว ชื่อว่าชัมพูกาชีว. (อาชีวชื่อว่าชัมพูกะ)

๒. ชัมพูกาชีวกลฺส วตถุ ชัมพูกาชีวกวตถุ. (ชัมพูกาชีว + วตถุ) ฉนฺฐิตูปริสสฺมาส
วตถุ อ.เรื่อง ชัมพูกาชีวกลฺส แห่งอาชีวชื่อว่าชัมพูกะ ชัมพูกาชีวกวตถุ ชื่อว่าชัมพูกาชีวกวตถุ.
(เรื่องอาชีวชื่อว่าชัมพูกะ)

กสฺสปลสมมาสมพุททกาโล

เป็นฉนฺฐิตูปริสสฺมาส มิวิเคราะห์ว่า

กสฺสปลสมมาสมพุททสฺส กาลอ กสฺสปลสมมาสมพุททกาโล. (กสฺสปลสมมาสมพุทท + กาล)

กาลอ อ.กาล กสฺสปลสมมาสมพุททสฺส แห่งพระสัมมาสัมพุททเจ้าพระนามว่ากสฺสปะ กสฺสปลสมมา-
สมพุททกาโล ชื่อว่ากสฺสปลสมมาสมพุททกาล. (กาลแห่งพระสัมมาสัมพุททเจ้าพระนามว่ากสฺสปะ)

คามวาสี, ภิกขุ

เป็นสตัดตมิตูปริสสฺมาส, กิตันตลมาส, กัตตรูป, ตสฺสิลสาธนะ มิวิเคราะห์ว่า

คาเม วสติ สึเลนาติ คามวาสี, ภิกขุ. (คามสทูปปท + วส นิวาเส ในการอยู่ + ณีปัจจย)

(โย ภิกขุ) อ.ภิกษุใด วสติ ย่อมอยู่ คาเม ในหมู่บ้าน สึเลน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส
ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น คามวาสี ชื่อว่าคามวาสี (ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ), ได้แก่ภิกษุ.

เคททวาร

เป็นฉนฺฐิตูปริสสฺมาส มิวิเคราะห์ว่า

เคทสฺส ทวาร เคททวาร. (เคท + ทวาร)

ทวาร อ.ประตู เคทสฺส แห่งเรือน เคททวาร ชื่อว่าเคททวาร. (ประตูเรือน)

เกโลโรปนตถาย

เป็นจตุตถัตถิปุริสสมาส โดยมีฉนฺธุตฺถิปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เกส่าน โอรฺปนํ เกโลโรปนํ. (เกส + โอรฺปน) ฉนฺธุตฺถิปุริสสมาส
โอรฺปนํ อ.การปลงลง เกส่าน ซึ่งผม ท. เกโลโรปนํ ชื่อว่าเกโลโรปน. (การปลงผม)
๒. เกโลโรปนสฺส อตถาย เกโลโรปนตถาย. (เกโลโรปน + อตถ) จตุตถัตถิปุริสสมาส
อตถาย เพื่อประโยชน์ เกโลโรปนสฺส แก่การปลงลงซึ่งผม เกโลโรปนตถาย ชื่อว่าเกโลโรปนตถ.

(ประโยชน์แก่การปลงผม)

สยนตถาย

เป็นจตุตถัตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สยนสฺส อตถาย สยนตถาย. (สยน + อตถ)

อตถาย เพื่อประโยชน์ สยนสฺส แห่งการนอน สยนตถาย ชื่อว่าสยนตถ. (เพื่อประโยชน์แก่การนอน)

เนวาสโก, ภิกขุ

เป็นสังสฺฐฐาทิอเนกตถตฺถิต มีวิเคราะห์ว่า

นิวาเส นียุตโต เนวาสโก, ภิกขุ. (นิวาส + ฌิกบฺัจจย)

(ภิกขุ) อ.ภิกขุ นียุตโต ผู้ประกอบแล้ว นิวาเส ในที่เป็นที่อยู่ เนวาสโก ชื่อว่าเนวาสก (ผู้ประกอบในที่ที่เป็นที่อยู่, เจ้าถิ่น), ได้แก่ภิกขุ.

นิปนฺนฏจานํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิปนฺนญจ ตํ จานญจาทิ นิปนฺนฏจานํ. (นิปนฺน + จาน)

นิปนฺนํ จ อ.เป็นที่นอนแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่นอนแล้วนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
นิปนฺนฏจานํ ชื่อว่านิปนฺนฏจาน. (ที่เป็นที่นอนแล้ว)

อานิตนทาปีโต

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาনীโต จ โส นหาปีโต จาติ อาনীตนาหปีโต. (อาনীต + นหาปีโต)

อาনীโต จ อ.อันถูกนำมาแล้วด้วย โส อ.อันถูกนำมาแล้วนั้น นหาปีโต จ เป็นข้างกลับไปด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อาনীตนาหปีโต ชื่อว่าอาনীตนาหปีโต. (ข้างกลับที่ถูกนำมาแล้ว)

ทินนสาฎกั

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทินนญจ ตั สฎกญจาติ ทินนสาฎกั. (ทินน + สฎก)

ทินนั จ อ.อันถูกถวายแล้วด้วย ตั อ.อันถูกถวายแล้วนั้น สฎกั จ เป็นผ้าสฎกด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทินนสาฎกั ชื่อว่าทินนสาฎก. (ผ้าสฎกที่ถูกถวายแล้ว)

อาภตมญจกั

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาภตมญจ ตั มญจกญจาติ อาภตมญจกั. (อาภต + มญจก)

อาภตั จ อ.อันถูกนำมาแล้วด้วย ตั อ.อันถูกนำมาแล้วนั้น มญจกั จ เป็นเตียงด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อาภตมญจกั ชื่อว่าอาภตมญจก. (เตียงที่ถูกนำมาแล้ว)

อนาทยิตวา

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น อาทยิตวา อนาทยิตวา. (น + อาทยิตวา)

อาทยิตวา ถือเอาแล้ว น ทาหิได้ อนาทยิตวา ชื่อว่าอนาทยิตวา. (ไม่ถือเอาแล้ว)

กตตพพวดตั

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กตตพพญจ ตั วตตญจาติ กตตพพวดตั. (กตตพพ + วตต)

กตตพพั จ อ.อันพึงถูกกระทำด้วย ตั อ.อันพึงถูกกระทำนั้น วตตั จ เป็นข้อวัตรด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กตตพพวดตั ชื่อว่ากตตพพวดต. (ข้อวัตรที่พึงทำ)

ภิกขุชาจรเวลา

เป็นวิเสสอนุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีจุดติดปัปรัสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ภิกขุชาจร จาโร ภิกขุชาจาโร. (ภิกขุชา + ภิกขุชา) จุดติดปัปรัสสมาส

จาโร อ.เป็นที่เที่ยวไป ภิกขุชาจร เพื่อภิกษา ภิกขุชาจาโร ชื่อว่าภิกขุชาจร. (เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษา)

๒. ภิกขุชาจาโร จ โส เวลา จาติ ภิกขุชาจรเวลา. (ภิกขุชาจร + เวลา) วิเสสอนุพพบทกัมมธารยสมาส

ภิกขุชาจาโร จ อ.เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษาด้วย โส อ.เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษานั้น เวลา จ เป็นเวลาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ภิกขุชาจรเวลา ชื่อว่าภิกขุชาจรเวลา. (เวลาเป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษา)

คณฺหิสีทโท

เป็นฉัญฐิตูปปรัสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คณฺหิชา สทโท คณฺหิสีทโท. (คณฺหิ + สทท)

สทโท อ.เสียง คณฺหิชา แห่งระฆัง คณฺหิสีทโท ชื่อว่าคณฺหิสีทท. (เสียงระฆัง)

นขปิฏฺโจ

เป็นฉัญฐิตูปปรัสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นขสฺส ปิฏฺโจ นขปิฏฺโจ. (นข + ปิฏฺจ)

ปิฏฺโจ อ.หลัง นขสฺส แห่งเล็บ นขปิฏฺโจ ชื่อว่านขปิฏฺจ. (หลังเล็บ)

อาคมนมคฺโค

เป็นวิเสสอนุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาคมนนฺจ ตํ มคฺโค จาติ อาคมนมคฺโค. (อาคมน + มคฺค)

อาคมนํ จ อ.เป็นที่มาด้วย ตํ อ.เป็นที่มานั้น มคฺโค จ เป็นหนทางด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อาคมนมคฺโค ชื่อว่าอาคมนมคฺค. (หนทางเป็นที่มา)

กุลุปโก, ภิกขุ

เป็นทุตียาตปปริสส์มาส, เป็นกัตตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตูลาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

กุลฺ อุปคจจตีติ กุลุปโก, ภิกขุ. (กุลสทหุปปท + อุป + คมฺ คติมฺติ ในกาโรไป + กวิปัจจัจย)

(โย ภิกขุ) อ.ภิกษุไต อุปคจจติ ย่อมเข้าไปใกล้ กุลฺ ซึ่งตระกูล อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ภิกขุ)

อ.ภิกษุนั้น กุลุปโก ชื่อว่ากุลุปก (ผู้ถึงตระกูล), ได้แก่ภิกษุ.

นิกขนตเวลา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิกขนตญจ ตํ เวลา จาติ นิกขนตเวลา. (นิกขนต + เวลา)

นิกขนตํ จ อ.เป็นที่ออกไปแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่ออกไปแล้วนั้น เวลา จ เป็นเวลาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นิกขนตเวลา ชื่อว่านิกขนตเวลา. (เวลาเป็นที่ออกไปแล้ว)

วิหารสมมุขซันสทโท

เป็นจัญฐิตปปริสส์มาส โดยมีจัญฐิตปปริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วิหารสฺส สมมุขซัน วิหารสมมุขซัน. (วิหาร + สมมุขซัน) จัญฐิตปปริสส์มาส

สมมุขซัน อ.การกวาด วิหารสฺส ซึ่งวิหาร วิหารสมมุขซัน ชื่อว่าวิหารสมมุขซัน. (การกวาดวิหาร)

๒. วิหารสมมุขซันสฺส สทโท วิหารสมมุขซันสทโท. (วิหารสมมุขซัน + สทท) จัญฐิตปปริสส์มาส

สทโท อ.เสียง วิหารสมมุขซันสฺส แห่งการกวาดซึ่งวิหาร วิหารสมมุขซันสทโท ชื่อว่าวิหาร-สมมุขซันสทท. (เสียงแห่งการกวาดวิหาร)

ปานียมฺพปริโกขนียมฺภา

เป็นอิตริตโรคทวันทสมาส โดยมีจัญฐิตปปริสส์มาส และจัญฐิตปปริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปานียสฺส มฺภา ปานียมฺภา. (ปานีย + มฺภา) จัญฐิตปปริสส์มาส

มฺภา อ.หม้อ ปานียสฺส แห่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม ปานียมฺภา ชื่อว่าปานียมฺภา. (หม้อน้ำดื่ม)

๒. ปริโกขนียสฺส มฺภา ปริโกขนียมฺภา. (ปริโกขนีย + มฺภา) จัญฐิตปปริสส์มาส

มฺภา อ.หม้อ ปริโกขนียสฺส แห่งน้ำอันบุคคลพึงใช้สอย ปริโกขนียมฺภา ชื่อว่าปริโกขนียมฺภา. (หม้อน้ำใช้สอย)

๓. ปานียมโฏ จ ปริโภชนียมโฏ จ ปานียมภูปริโภชนียมภู. (ปานียมภู + ปริโภชนียมภู)
อิติริตรโยคทวันทสมาล

ปานียมโฏ จ อ.หม้อแห่งน้ำอันบุคคลพึงดื่มด้วย ปริโภชนียมโฏ จ อ.หม้อแห่งน้ำอันบุคคล
พึงใช้สอยด้วย ปานียมภูปริโภชนียมภู ชื่อว่าปานียมภูปริโภชนียมภู. (หม้อน้ำดื่มและหม้อน้ำใช้สอย)

อุทกาสีณจนสทโท

เป็นฉัญฉฐิต์ปฐิสสมาล โดยมีฉัญฉฐิต์ปฐิสสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อุทกสฺส อาสีณจนํ อุทกาสีณจนํ. (อุทก + อาสีณจน) ฉัญฉฐิต์ปฐิสสมาล

อาสีณจนํ อ.การเท อุทกสฺส ซึ่งน้ำ อุทกาสีณจนํ ชื่อว่าอุทกาสีณจน. (การเทน้ำ)

๒. อุทกาสีณจนสฺส สทโท อุทกาสีณจนสทโท. (อุทกาสีณจน + สทท) ฉัญฉฐิต์ปฐิสสมาล

สทโท อ.เสียง อุทกาสีณจนสฺส แห่งการเทซึ่งน้ำ อุทกาสีณจนสทโท ชื่อว่าอุทกาสีณจนสทท.
(เสียงแห่งการเทน้ำ)

อิริยาปถสมฺปตติ

เป็นฉัญฉฐิต์ปฐิสสมาล มีวิเคราะห์ว่า

อิริยาปถสฺส สมฺปตติ อิริยาปถสมฺปตติ. (อิริยาปถ + สมฺปตติ)

สมฺปตติ อ.ความถึงพร้อม อิริยาปถสฺส แห่งอิริยาปถ อิริยาปถสมฺปตติ ชื่อว่าอิริยาปถสมฺปตติ. (ความ
ถึงพร้อมแห่งอิริยาปถ)

ปณฺฑิตภาโว

เป็นฉัญฉฐิต์ปฐิสสมาล มีวิเคราะห์ว่า

ปณฺฑิตสฺส ภาโว ปณฺฑิตภาโว. (ปณฺฑิต + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น ปณฺฑิตสฺส (อตุตโน) แห่งตน ผู้เป็นบัณฑิต ปณฺฑิตภาโว ชื่อว่าปณฺฑิตภาว.
(ความที่ตนเป็นบัณฑิต)

นानคฺคฺรลโกขณํ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาสํ โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาสํ และจัญญูทวิปทฺตุลยาธิกรณ-
พหุพพิทิสฺมาสํอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อคฺคฺ ๑ โส รัส จาติ อคฺคฺโร. (อคฺค + รัส) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาสํ
อคฺคฺ ๑ อ.อันเลิศด้วย โส อ.อันเลิศนั้น รัส ๑ เป็นรสด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อคฺคฺโร
ชื่อว่าอคฺคฺโร. (รัสอันเลิศ)

๒. นานา อคฺคฺโร ยสฺสาติ นานคฺคฺรลํ, โขณํ. (นานา + อคฺคฺโร) จัญญูทวิปทฺตุลยาธิกรณ-
พหุพพิทิสฺมาสํ

อคฺคฺโร อ.รสอันเลิศ นานา ต่างๆ ยสฺส (โกขณยสฺส) แห่งโกขณะใด (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ (ตํ โขณํ) อ.โกขณะนั้น นานคฺคฺรลํ ชื่อว่านานคฺคฺรล (มีรสอันเลิศต่างๆ), ได้แก่โกขณะ.

๓. นานคฺคฺรลญฺจ ตํ โขณญฺจจาติ นานคฺคฺรลโกขณํ. (นานคฺคฺรล + โขณ) วิเสสนบุพพท
กัมมธารยสฺมาสํ

นานคฺคฺรล ๑ อ.อันมีรสอันเลิศต่างๆ ด้วย ตํ อ.อันมีรสอันเลิศต่างๆ นั้น โขณ ๑ เป็นโกขณะ
ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นานคฺคฺรลโกขณํ ชื่อว่านานคฺคฺรลโกขณ. (โกขณะมีรสอันเลิศต่างๆ)

อนฺตรามคฺโค

เป็นอมาทิปฺรตฺตปฺปฺริสฺสฺมาสํ มีวิเคราะห์ว่า

มคฺคฺลํ อนฺตรา อนฺตรามคฺโค. (อนฺตรา + มคฺค)

อนฺตรา ในระหว่าง มคฺคฺลํ แห่งหนทาง อนฺตรามคฺโค ชื่อว่าอนฺตรามคฺค. (ระหว่างทาง)

วสนฺนฺจฺจานํ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาสํ มีวิเคราะห์ว่า

วสนฺญฺจ ตํ จานญฺจจาติ วสนฺนฺจฺจานํ. (วสน + จาน)

วสน ๑ อ.เป็นที่อยู่ด้วย ตํ อ.เป็นที่อยู่นั้น จาน ๑ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วสนฺนฺจฺจานํ
ชื่อว่าวสนฺนฺจฺจาน. (ที่เป็นที่อยู่)

เอตตกั, กम्मัม

เป็นสังสัฎฐาทิอเนกัตถตัททิต มิวีเคราะหว่า

เอตต์ ปริมาณํ ยสฺสาติ เอตตกั, กम्मัม. (เอต + ตตกปัจจย)

ปริมาณํ อ.ประมาณ เอตต์ เท่านั้น ยสฺส (กम्मสฺส) แห่งกรรมใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตํ กम्मัม) อ.กรรมนั้น เอตตกั ชื่อว่าเอตตก (มีประมาณเท่านั้น), ได้แก่กรรม.

วิสตีวสฺสสทฺสฺสาณิ

เป็นฉัฎฐิตปฺปรีสฺสมาส โดยมือสมาหารทิกุสฺมาอยู่ภายใน มิวีเคราะหตั้งนี้

๑. วิสตี วสฺสาณิ วิสตีวสฺสาณิ. (วิสตี + วสฺส) อสมาหารทิกุสฺมา
วสฺสาณิ อ.ปี ท. วิสตี ยีลึบ วิสตีวสฺสาณิ ชื่อว่าวิสตีวสฺ. (๒๐ ปี)

๒. วิสตีวสฺสาณํ สทฺสฺสาณิ วิสตีวสฺสสทฺสฺสาณิ. (วิสตีวสฺส + สทฺสฺส) ฉัฎฐิตปฺปรีสฺสมาส
สทฺสฺสาณิ อ.พัน ท. วิสตีวสฺสาณํ แห่งปียึลึบ ท. วิสตีวสฺสสทฺสฺสาณิ ชื่อว่าวิสตีวสฺสสทฺสฺ. (สอง
หมื่นปี)

อายุทปริโยสฺสาณิ

เป็นฉัฎฐิตปฺปรีสฺสมาส มิวีเคราะหว่า

อายุสฺส ปริโยสฺสาณิ อายุทปริโยสฺสาณิ. (อายุ + ปริโยสฺสาณ)

ปริโยสฺสาณิ อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบ อายุสฺส แห่งอายุ อายุทปริโยสฺสาณิ ชื่อว่าอายุทปริโยสฺสาณ. (กาล
เป็นที่สิ้นสุดลงแห่งอายุ)

มหาทุกฺข

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มิวีเคราะหว่า

มหนตฺตญจ ตํ ทุกฺขญจจาติ มหาทุกฺข. (มหนต + ทุกฺข)

มหนตฺ จ อ.ใหญ่ด้วย ตํ อ.ใหญ่นั้น ทุกฺข จ เป็นทุกฺขด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาทุกฺข ชื่อว่า
มหาทุกฺข. (ทุกฺขใหญ่)

พทุธูปปาโท

เป็นฉัฏฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

พทุธสส อูปปาโท พทุธูปปาโท. (พทุธ + อูปปาท)

อูปปาโท อ.การเสด็จอุบัติขึ้น พทุธสส แห่งพระพทุธเจ้า พทุธูปปาโท ชื่อว่าพทุธูปปาท. (การเสด็จอุบัติขึ้นแห่งพระพทุธเจ้า)

ราชคทนคร

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

ราชคทญจ ต นครญจติ ราชคทนคร. (ราชคท + นคร)

ราชคท จ อ.ชื่อว่าราชคทด้วย ต อ.ชื่อว่าราชคทนั้น นคร จ เป็นเมืองด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ราชคทนคร ชื่อว่าราชคทนคร. (เมืองชื่อว่าราชคท)

พทุอนนปาน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีสมาทรวินทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. อนนญจ ปานญจ อนนปาน. (อนน + ปาน) สมาทรวินทสมาส

อนน จ อ.ข้าวด้วย ปาน จ อ.น้ำอันบุคคลพึงดื่มด้วย อนนปาน ชื่อว่าอนนปาน. (ข้าวและน้ำ)

๒. พทุ จ ต อนนปานญจติ พทุอนนปาน. (พทุ + อนนปาน) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

พทุ จ อ.มากด้วย ต อ.มากนั้น อนนปาน จ เป็นข้าวและน้ำด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น พทุอนนปาน ชื่อว่าพทุอนนปาน. (ข้าวและน้ำมาก)

กุลมร

เป็นฉัฏฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

กุลสส มร กุลมร. (กุล + มร)

มร อ.เรือน กุลสส แห่งตระกูล กุลมร ชื่อว่ากุลมร. (เรือนตระกูล)

คมนาโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คมนาโล จ ต กาลี จาติ คมนาโล. (คมนา + กาลี)

คมนา จ อ.เป็นที่ไปด้วย ต อ.เป็นที่ไปนั้น กาลี จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น คมนาโล
ชื่อว่าคมนาโล. (กาลเป็นที่ไป)

สิริवलัญไช

เป็นลัตตมิตป์ปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สิริเร วลัญไช สิริवलัญไช. (สิริ + วลัญไช)

वलัญไช อ.อุจจาระ สิริเร ในสิริระ สิริवलัญไช ชื่อว่าสิริवलัญไช. (อุจจาระในสิริระ)

พาลตา

เป็นภาวัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

พาลลัสส ภาวี พาลตา. (พาล + ตาปัจจจัย)

ภาวี อ.ความเป็น พาลลัสส (ทารกลัส) แห่งเด็ก ผู้เป็นคนเขลา พาลตา ชื่อว่าพาลตา. (ความเป็น
คนเขลา)

อชานนโต, ทารโก

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น ชานนโต อชานนโต, ทารโก. (น + ชานนโต)

(ทารโก) อ.เด็ก ชานนโต รู้อยู่ น หามีได้ อชานนโต ชื่อว่าอชานนโต (ผู้ไม่รู้อยู่), ไตแก่เด็ก.

มหลลกกาโล

เป็นฉฐิสฐิตป์ปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหลลกลัสส กาลี มหลลกกาโล. (มหลลก + กาลี)

กาลี อ.กาล มหลลกลัสส (อตุตโน) แห่งตน ผู้เป็นคนใหญ่ มหลลกกาโล ชื่อว่ามหลลกกาโล. (กาล
ที่ตนเป็นคนใหญ่)

มาตาปิตโร

เป็นอิติตรีตโยคทวันท์สมาส มีวิเคราะห์ว่า

มาตา จ ปิตา จ มาตาปิตโร. (มาตุ + ปิต)

มาตา จ อ.มารดาด้วย ปิตา จ อ.บิดาด้วย มาตาปิตโร ชื่อว่ามาตาปิตุ. (มารดาและบิดา)

คฺลปฺปมาณํ, อวาวุโ

เป็นฉัญฐิตฺตฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คฺโล ปมาณํ ยสฺสาติ คฺลปฺปมาณํ, อวาวุโ. (คฺล + ปมาณ)

คฺโล อ.คย ปมาณํ เป็นประมาณ ยสฺส (อวาวุสฺส) แห่งทลุมไต (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โล อวาวุโ) อ.ทลุมนั้น คฺลปฺปมาณํ ชื่อว่าคฺลปฺปมาณ (มีคยเป็นประมาณ), ใดแกทลุม.

อํสํกุฎา

เป็นฉัญฐิตฺตฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อํสํนํ กุฎา อํสํกุฎา. (อํส + กุฎ)

กุฎา อ.จะงอย ท. อํสํนํ แห่งป่า ท. อํสํกุฎา ชื่อว่าอํสํกุฎ. (จะงอยป่า)

ตาสฏฺจิชฺฌนโ

เป็นฉัญฐิตฺตฺปฺริสฺสมาส โดยมีฉัญฐิตฺตฺปฺริสฺสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ตาสสฺส อฏฺจิ ตาสฏฺจิชฺ. (ตาส + อฏฺจิ) ฉัญฐิตฺตฺปฺริสฺสมาส

อฏฺจิ อ.เมสฺติ ตาสสฺส แห่งตาส ตาสฏฺจิชฺ ชื่อว่าตาสฏฺจิชฺ. (เมสฺติตาส)

๒. ตาสฏฺจิสฺส ฌนโ ตาสฏฺจิชฺฌนโ. (ตาสฏฺจิชฺ + ฌน) ฉัญฐิตฺตฺปฺริสฺสมาส

ฌนโ อ.จัน ตาสฏฺจิสฺส แห่งเมสฺติแห่งตาส ตาสฏฺจิชฺฌนโ ชื่อว่าตาสฏฺจิชฺฌน. (จันแห่งเมสฺติ

ตาส)

อนิจฺจมาโน, อาชีวกโ

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น อิจฺจมาโน อนิจฺจมาโน, อาชีวกโ. (น + อิจฺจมาโน)

(อาชีวกโ) อ.อาชีวก อิจฺจมาโน ปรารธนาอยู่ น ทามิได้ อนิจฺจมาโน ชื่อว่าอนิจฺจมาโน (ไม่ปรารธนา

อยู่), ได้แก่อาชีวก.

คตภาโว

เป็นภริยาศีลปฏิบัติปรีศสมาส มีวิเคราะหว่า

คตานิ ภาโว คตภาโว. (คต + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น คตานิ (อาชีวกาน) แห่งอาชีวก ท. ผู้ไปแล้ว คตภาโว ชื่อว่าคตภาว. (ความที่อาชีวกเป็นผู้ไปแล้ว)

อาโลปการโก, คุโธ

เป็นทศิยาศีลปฏิบัติปรีศสมาส มีวิเคราะหว่า

อาโลปิ กรโธติ อาโลปการโก, คุโธ. (อาโลปสทหุอุปพท + กร กรณ ในการกระทำ + ญุปัจจัย)

(โย คุโธ) อ.คุโธติ กรโธติ ย่อมกระทำ อาโลปิ ให้เป็นคำ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส คุโธ) อ.คุโธนั้น อาโลปการโก ชื่อว่าอาโลปการก (ทำให้เป็นคำ), ได้แก่คุธ.

อนโตคาม

เป็นนิบาตบุพพะ อพยยีสมาสมาส มีวิเคราะหว่า

คามสส อนโต อนโตคาม. (อนโต + คาม)

อนโต ในภายใน คามสส แห่งหมู่บ้าน อนโตคาม ชื่อว่าอนโตคาม. (ภายในหมู่บ้าน)

ทติโย, ทิวโส

เป็นสังขยาศีลปฏิบัติ มีวิเคราะหว่า

ทวิณัน ปุโรณ ทติโย, ทิวโส. (ทวิ + ตยปัจจัย)

(ทิวโส) อ.วัน ปุโรณ อันเป็นเหตุเต็ม ทวิณัน แห่งสอง ท. ทติโย ชื่อว่าทติย (ที่ ๒), ได้แก่วัน.

ตติโย, ทิวโส

เป็นสังขยาศีลปฏิบัติ มีวิเคราะหว่า

ตติณัน ปุโรณ ตติโย, ทิวโส. (ติ + ตยปัจจัย)

(ทิวโส) อ.วัน ปุโรณ อันเป็นเหตุเต็ม ตติณัน แห่งสาม ท. ตติโย ชื่อว่าตติย (ที่ ๓), ได้แก่วัน.

จตุตถ, ทิวโส

เป็นสังขยาตทัชิต มิวเคราะห์ว่า

จตุณัน ปุโรณ จตุตถ, ทิวโส. (จตุ + ถปัจจย)

(ทิวโส) อ.วัน ปุโรณ อันเป็นเหตุเต็ม จตุณัน แห่งสี่ ท. จตุตถ ชื่อว่าจตุตถ (ที่ ๔), ได้แก่วัน.

อุจจารกรรมจาน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มิวเคราะห์ดังนี้

๑. อุจจารสส กรรม อุจจารกรรม. (อุจจาร + กรรม) ัญญัติปุริสสมาส

กรรม อ.เป็นที่กระทำ อุจจารสส ซึ่งอุจจาระ อุจจารกรรม ชื่อว่าอุจจารกรรม. (เป็นที่ทำอุจจาระ)

๒. อุจจารกรรมญจ ต จานญจติ อุจจารกรรมจาน. (อุจจารกรรม + จาน) วิเสสนบุพพบท-
กัมมธารยสมาส

อุจจารกรรม จ อ.เป็นที่กระทำซึ่งอุจจาระด้วย ต อ.เป็นที่กระทำซึ่งอุจจาระนั้น จาน จ เป็นที่
ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อุจจารกรรมจาน ชื่อว่าอุจจารกรรมจาน. (ที่เป็นที่ทำอุจจาระ, ที่ถ่ายอุจจาระ)

ปิฎธิปาสาณ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มิวเคราะห์ว่า

ปิฎธิ จ โส ปาสาณ จาติ ปิฎธิปาสาณ. (ปิฎธิ + ปาสาณ)

ปิฎธิ จ อ.อันมีหลังด้วย โส อ.อันมีหลังนั้น ปาสาณ จ เป็นแผ่นหินด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
ปิฎธิปาสาณ ชื่อว่าปิฎธิปาสาณ. (แผ่นหินมีหลัง)

สิรวลณชนตถาย

เป็นจตุตถิตปุริสสมาส โดยมีสัตตमितปุริสสมาสอยู่ภายใน มิวเคราะห์ดังนี้

๑. สิรวะ วลณชนัน สิรวลณชนัน. (สิรวะ + วลณชนัน) สัตตमितปุริสสมาส

वलณชนัน อ.อุจจาระ สิรวะ ในสิรวะ สิรวลณชนัน ชื่อว่าสิรวลณชนัน. (อุจจาระในสิรวะ)

๒. สิรวลณชนนสส อตถาย สิรวลณชนตถาย. (สิรวลณชนน + อตถ) จตุตถิตปุริสสมาส

อตถาย เพื่อประโยชน์ สิรวลณชนนสส แก่อุจจาระในสิรวะ สิรวลณชนตถาย ชื่อว่าสิรว-
ลณชนตถ. (ประโยชน์แก่อุจจาระในสิรวะ)

อาคมนาโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาคมนาญจ ตํ กาลโ จาติ อาคมนาโล. (อาคมนา + กาล)

อาคมนา จ อ.เป็นที่มาด้วย ตํ อ.เป็นที่มานั้น กาลโ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อาคมนา-
กาลโ ชื่อว่าอาคมนาโล. (กาลเป็นที่มา)

อุทรวาตานิมุโข, อาชีวกโ

ทวีปภินนาธิกรณพุกพิทิสมาส โดยมัสตตมัตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อุทฺธํ วาโต อุทรวาโต. (อุทฺธํ + วาโต) สัตตมัตปุริสสมาส

วาโต อ.ลม อุทฺธํ ในเบื้องบน อุทรวาโต ชื่อว่าอุทรวาโต. (ลมในเบื้องบน)

๒. อุทรวาตสฺส อนิมุโข ยสฺสาติ อุทรวาตานิมุโข, อาชีวกโ. (อุทรวาโต + อนิมุโข) ทวีป-
ภินนาธิกรณพุกพิทิสมาส

อนิมุโข อ.หน้าเฉพาะ อุทรวาตสฺส ต่อลมในเบื้องบน ยสฺส (อาชีวกสฺส) แห่งอาชีวกโต (อตุติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โล อาชีวกโ) อ.อาชีวกนั้น อุทรวาตานิมุโข ชื่อว่าอุทรวาตานิมุโข (ผู้มีหน้าเฉพาะ
ต่อลมในเบื้องบน), ได้แก่อาชีวก.

วาตภกฺโข, อาชีวกโ

จันฐิวิปทตฺลยาธิกรณพุกพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วาโต ภกฺขา ยสฺสาติ วาตภกฺโข, อาชีวกโ. (วาโต + ภกฺขา)

วาโต อ.ลม ภกฺขา เป็นภักขา ยสฺส (อาชีวกสฺส) แห่งอาชีวกโต (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้
(โล อาชีวกโ) อ.อาชีวกนั้น วาตภกฺโข ชื่อว่าวาตภกฺโข (ผู้มีลมเป็นภักขา), ได้แก่อาชีวก.

อุคฺคตโตโป, อาชีวกโ

จันฐิวิปทตฺลยาธิกรณพุกพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุคฺคโต โตโป ยสฺสาติ อุคฺคตโตโป, อาชีวกโ. (อุคฺคโต + โตโป)

โตโป อ.ตบะ อุคฺคโต อันไปแล้วในเบื้องบน ยสฺส (อาชีวกสฺส) แห่งอาชีวกโต (อตุติ) มีอยู่ อิติ
เพราะเหตุนี้ (โล อาชีวกโ) อ.อาชีวกนั้น อุคฺคตโตโป ชื่อว่าอุคฺคตโตโป (ผู้มีตบะอันไปในเบื้องบน), ได้แก่อาชีวก.

โฆรตโป, อาชีวกโ

จัญฐิทวีปทตฺลยาธิกรณพทุพพีทิสฺมาส มิวิเคราะหฺว่า

โฆโร ตโป ยสฺสาติ โฆรตโป, อาชีวกโ. (โฆร + ตป)

ตโป อ.ตบะ โฆโร อันกล้า ยสฺส (อาชีวกสฺส) แห่งอาชีวกไต (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (โส อาชีวก) อ.อาชีวกนั้น โฆรตโป ชื่อว่าโฆรตป (ผู้มีตบะกล้า), ได้แก่อาชีวก.

วจนมตฺตํ, การณํ

จัญฐิทวีปทตฺลยาธิกรณพทุพพีทิสฺมาส มิวิเคราะหฺว่า

วจนํ มตฺตา ยสฺสาติ วจนมตฺตํ, การณํ. (วจน + มตฺตา)

วจนํ อ.คำ มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (การณสฺส) แห่งเหตุใด (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (ตํ การณ) อ.เหตุ นั้น วจนมตฺตํ ชื่อว่าวจนมตฺต (มีคำเป็นประมาณ, ลักว่าคำ), ได้แก่เหตุ.

ตปสฺสิโน, ชนา

เป็นอัสสํตติตฺทิต มิวิเคราะหฺว่า

ตโป เตสํ อตฺถิติ ตปสฺสิโน, ชนา. (ตป + สิปฺจจฺย)

ตโป อ.ตบะ เตสํ (ชนาน) ของชน ท. เหล่านั้น อตฺถิติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น ตปสฺสิโน ชื่อว่าตปสฺสิ (ผู้มีตบะ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

ทิกฺขุพฺพุโ, ปุคฺคโล

เป็นอยุตตตฺถสฺมาส มิวิเคราะหฺว่า

ทิกฺขุโ ปุพฺพนติ ทิกฺขุพฺพุโ, ปุคฺคโล. (ทิกฺขุ + ปุพฺพ)

(ปุคฺคโล) อ.บุคคล (อมเทหิ) อันเรา ท. ทิกฺขุโ เห็นแล้ว ปุพฺพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุ นั้น ทิกฺขุพฺพุโ ชื่อว่าทิกฺขุพฺพุ (ถูกเห็นแล้วในกาลก่อน, เคยเห็นมาก่อน), ได้แก่บุคคล.

อจฺจมคฺชวาสิโน, ชนา

เป็นสัดตมิตฺตปฺริสฺมาส โดยมิตฺตริตรโยคทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะหฺดังนี้

๑. อจฺจา จ มคฺชา จ อจฺจมคฺชา. (อจฺจ + มคฺช) อิตฺตริตรโยคทวันทสฺมาส

องศา จ อ.แคว้นอังคะ ท. ด้วย มคธา จ อ.แคว้นมคธ ท. ด้วย องศมคธา ชื่อว่าองศมคธ.
(แคว้นอังคะและแคว้นมคธ)

๒. องศมคเธลฺ วสนฺติ สีเสนานติ องศมคธวาลีโน, ชนา. (องศมคธสหุบุปท + วสฺ นิวาเส
ในการอยู่ + ณีปัจจย) สัตตมิตฺตปฺปรีสฺสมาส, กิตฺตนตฺสมาส, กัตตฺรูป, ตฺลลีสฺลสาณะ

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนฺติ ย่อมอยู่ องศมคเธลฺ ในแคว้นอังคะและแคว้นมคธ ท.
สีเสน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ องศมคธวาลีโน ชื่อว่าองศมคธวาลี
(ผู้อยู่ในแคว้นอังคะและมคธโดยปกติ, ชาวแคว้นอังคะและชาวแคว้นมคธ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

ตุมหาทิสฺ, ปุคฺคโล

เป็นกัมมรูป, กัมมสาณะ มีวิเคราะห์ว่า

ตุมเท วีย ทิสฺสตีติ ตุมหาทิสฺ, ปุคฺคโล. (ตุมสหุบุปท + ทิสฺ เปกฺขเณ ในการดู, การเห็น +
กวิปัจจย)

(ปุคฺคโล) อ.ปุคฺคล ทิสฺสตีติ ย่อมถูกเห็น ตุมเท วีย รวากะ อ.ท่าน ท. อิติ เพราะเหตุนี้
ตุมหาทิสฺ ชื่อว่าตุมหาทิสฺ (ผู้เช่นกับท่าน), ได้แก่ปุคฺคล.

ทิมฺรตฺต

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทิมฺา จ ส่า รตฺติ จาติ ทิมฺรตฺต. (ทิมฺา + รตฺติ)

ทิมฺา จ อ.อันยาวด้วย ส่า อ.อันยาวนาน รตฺติ จ เป็นราตรีด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทิมฺรตฺต
ชื่อว่าทิมฺรตฺต. (ราตรีอันยาวนาน)

สฺปปิผาณิตานิ, วตฺถุณิ

เป็นจฺญฐิตวิปทฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส โดยมีอิตฺตริโยคทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สฺปปิ จ ผาณิตฺยจ สฺปปิผาณิตานิ. (สฺปปิ + ผาณิต) อิตฺตริโยคทวันทสฺมาส

สฺปปิ จ อ.เนยใสด้วย ผาณิตฺ จ อ.น้ำอ้อยด้วย สฺปปิผาณิตานิ ชื่อว่าสฺปปิผาณิต. (เนยใสและ
น้ำอ้อย)

๒. สฺปปิผาณิตานิ อาทิ เยสนฺติ สฺปปิผาณิตานิ, วตฺถุณิ. (สฺปปิผาณิต + อาทิ) จฺญฐิต-
วิปทฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส

สปีผาณิตานิ อ.เนยใสและน้ำอ้อย ท. อาทิ เป็นต้น เยส (วตฺถุณิ) แห่งวตฺถุ ท. เหล่าใด (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ วตฺถุณิ) อ.วตฺถุ ท. เหล่านั้น สปีผาณิตานิ ชื่อว่าสปีผาณิตานิ (มีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น), ได้แก่วตฺถุทั้งหลาย.

กุศลโค

เป็นจัญฉีตีปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กุศลส อคโค กุศลโค. (กุส + อคค)

อคโค อ.ปลาย กุศลส แห่งทฎ้าคา กุศลโค ชื่อว่ากุศลค. (ปลายทฎ้าคา)

ปจฺจุสกาล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปจฺจุส จ โส กาล จาติ ปจฺจุสกาล. (ปจฺจุส + กาล)

ปจฺจุส อ.เป็นที่ขจัดเสียเฉพาะซึ่งมีตด้วย โส อ.เป็นที่ขจัดเสียเฉพาะซึ่งมีตนั้น กาล จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปจฺจุสกาล ชื่อว่าปจฺจุสกาล. (กาลเป็นที่ขจัดเสียเฉพาะซึ่งมีต, เวลาใกล้รุ่ง)

อวิชิต, โวลกน

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น วิชิต อวิชิต, โวลกน. (น + วิชิต)

(โวลกน) อ.การตรวจดู (สตถารา) วิชิต อันพระศาสดา ทรงละแล้ว น ทาไม่ได้ อวิชิต ชื่อว่าอวิชิต (อันพระศาสดาไม่ทรงละแล้ว), ได้แก่การตรวจดู.

ฌาณขาล

เป็นอวธารณบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฌาณเมว ขาล ฌาณขาล. (ฌาณ + ขาล)

ฌาณ เอว อ.ฌาณนั้นเทียว ขาล เป็นขาย ฌาณขาล ชื่อว่าฌาณขาล. (ขายคือฌาณ)

คาถาปริโยสาน์

เป็นฉันทวิธาน์ปฐีสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 คาถาย ปริโยสาน์ คาถาปริโยสาน์. (คาถา + ปริโยสาน์)
 ปริโยสาน์ อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบ คาถาย แห่งคาถา คาถาปริโยสาน์ ชื่อว่าคาถาปริโยสาน์. (กาล
 เป็นที่สิ้นสุดลงแห่งคาถา, เวลาจบคาถา)

ปาณสหัสสานิ

เป็นฉันทวิธาน์ปฐีสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปาณานิ สหฺสสานิ ปาณสหฺสสานิ. (ปาณ + สหฺสส)
 สหฺสสานิ อ.พัน ท. ปาณานิ แห่งสัตว์ ท. ปาณสหฺสสานิ ชื่อว่าปาณสหฺสส. (สัตว์หนึ่งพัน)

ธมฺมาภิสฺมโย

เป็นทุตยาด์ปฐีสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ธมฺมํ อภิสฺมโย ธมฺมาภิสฺมโย. (ธมฺม + อภิสฺมย)
 อภิสฺมโย อ.การตรัสรู้ ธมฺมํ ซึ่งธรรม ธมฺมาภิสฺมโย ชื่อว่าธมฺมาภิสฺมย. (การตรัสรู้ธรรม)

โสติภาโว

เป็นฉันทวิธาน์ปฐีสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 โสติสฺส ภาโว โสติภาโว. (โสติ + ภาว)
 ภาโว อ.ความเป็น โสติสฺส แห่งความสวัสดิ โสติภาโว ชื่อว่าโสติภาว. (ความเป็นแห่งความ
 สวัสดิ)

ปิณฑปาดปฏิกนฺโต, สตฺตา

เป็นปัญจมีตปฐีสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปิณฑปาดสฺมา ปฏิกนฺโต ปิณฑปาดปฏิกนฺโต, สตฺตา. (ปิณฑปาด + ปฏิกนฺต)
 (สตฺตา) อ.พระศาสดา ปฏิกนฺโต ก้าวกลับแล้ว ปิณฑปาดสฺมา จากบิณฑปาด ปิณฑปาดป-
 ฏิกนฺโต ชื่อว่าปิณฑปาดปฏิกนฺต (ผู้ก้าวกลับจากบิณฑปาด), ได้แก่พระศาสดา.

อาณนทตเถโร

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมชารยสมาส มีวิเคราะหว่า

อาณนโท จ โส เถโร จาติ อาณนทตเถโร. (อาณนท + เถร)

อาณนโท จ อ.พระอาณนทด้วย โส อ.พระอาณนทนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น อาณนทตเถโร ชื่อว่าอาณนทตเถร. (พระอาณนทผู้เถระ, พระอาณนทเถระ)

วฑฒมานกจฉายา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมชารยสมาส มีวิเคราะหว่า

วฑฒมานา จ ส่า ฉายา จาติ วฑฒมานกจฉายา. (วฑฒมานา + ฉายา)

วฑฒมานา จ อ.อันเจริญอยู่ด้วย ส่า อ.อันเจริญอยู่นั้น ฉายา จ เป็นเงาด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น วฑฒมานกจฉายา ชื่อว่าวฑฒมานกจฉายา. (เงาเจริญอยู่, เทียงวัน)

อุจจารปัสสาวภูจานัน

เป็นนัฎฐิตปุปริสสมาส โดยมีอิตริตรโยคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. อุจจาโร จ ปัสสาวโ จ อุจจารปัสสาวา. (อุจจาร + ปัสสาว) อิตริตรโยคทวันทสมาส

อุจจาโร จ อ.อุจจาระด้วย ปัสสาวโ จ อ.ปัสสาวะด้วย อุจจารปัสสาวา ชื่อว่าอุจจารปัสสาว.
(อุจจาระและปัสสาวะ)

๒. อุจจารปัสสาวานัน กรณัน จานัน อุจจารปัสสาวาภูจานัน. (อุจจารปัสสาว + จาน) นัฎฐิตปุปริสสมาส
มั้งเฉลิมปัสมาส, ลป กรณศัพท

จานัน อ.ที่ กรณัน อันเป็นที่กระทำ อุจจารปัสสาวานัน ซึ่งอุจจาระและปัสสาวะ ท. อุจจาร-
ปัสสาวาภูจานัน ชื่อว่าอุจจารปัสสาวาภูจานัน. (ที่เป็นที่ทำอุจจาระและปัสสาวะ, ที่ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ)

ทนต์กฏจกภิลิฏโจ, ปฎิจปาสาณ

เป็นตติยาตปุปริสสมาส โดยมีทติยาตปุปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. ทนต์ โสธัน กฏจัน ทนต์กฏจัน. (ทนต์ + กฏจ) ทติยาตปุปริสสมาส, มั้งเฉลิมปัสมาส, ลป
โสธันศัพท

กฏจัน อ.ไม้ โสธัน อันเป็นเครื่องชำระ ทนต์ ซึ่งฟัน ทนต์กฏจัน ชื่อว่าทนต์กฏจ. (ไม้ชำระฟัน)

๒. ทนตกภูเจณ กิลิฏฺโฐ ทนตกภูจกฺกิลิฏฺโฐ, ปฏฺฐิจฺปาสาโณ. (ทนตกภูจ + กิลิฏฺจ) ตติยาด์ปฺปริส
สฺมาส

(ปฏฺฐิจฺปาสาโณ) อ.แผ่นดินมีหลัง กิลิฏฺโฐ อันเศร้าทมองแล้ว ทนตกภูเจณ ด้วยไม้เป็นเครื่องชำระ
ซึ่งพื้น ทนตกภูจกฺกิลิฏฺโฐ ชื่อว่าทนตกภูจกฺกิลิฏฺจ (เศร้าทมองด้วยไม้ชำระพื้น), ได้แก่แผ่นดินมีหลัง.

นิมฺมโล, ปฏฺฐิจฺปาสาโณ

เป็นปัญจมีทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพพิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิคฺคตฺ มลฺ ยสฺมาติ นิมฺมโล, ปฏฺฐิจฺปาสาโณ. (นิ + มล)

มลฺ อ.มลทิน นิคฺคตฺ ไปปราศแล้ว ยสฺมา (ปฏฺฐิจฺปาสาณ) จากแผ่นดินมีหลังใด (อดีต) มีอยู่ อิติ
เพราะเหตุนั้น (โล ปฏฺฐิจฺปาสาโณ) อ.แผ่นดินมีหลังนั้น นิมฺมโล ชื่อว่านิมฺมล (มีมลทินไปปราศแล้ว, ปราศจาก
มลทิน), ได้แก่แผ่นดินมีหลัง.

ปญฺจวณฺณํ, ปุปฺผวสฺสํ

เป็นฉฺฐีทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพพิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปญฺจ วณฺณา ยสฺสาติ ปญฺจวณฺณํ, ปุปฺผวสฺสํ. (ปญฺจ + วณฺณ)

วณฺณา อ.สี ท. ปญฺจ ท้า ยสฺส (ปุปฺผวสฺส) แห่งฝนอันเป็นวิการแห่งตอกไม้ใด (สนฺติ) มีอยู่
อิติ เพราะเหตุนั้น (ตํ ปุปฺผวสฺส) อ.ฝนอันเป็นวิการแห่งตอกไม้นั้น ปญฺจวณฺณํ ชื่อว่าปญฺจวณฺณ (มีสี ๕ สี),
ได้แก่ฝนตอกไม้.

ปุปฺผวสฺสํ

เป็นฉฺฐีตฺปฺปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุปฺผวณํ วิกาโร วสฺสํ ปุปฺผวสฺสํ. (ปุปฺผ + วสฺส) มัชฌเณโลปฺสมาส, ลบ วิการศัพท์

วสฺสํ อ.ฝน วิกาโร อันเป็นวิการ ปุปฺผวณํ แห่งตอกไม้ ท. ปุปฺผวสฺสํ ชื่อว่าปุปฺผวสฺส. (ฝนอันเป็นวิการ
แห่งตอกไม้, ฝนตอกไม้)

ขัมพุกวาโท

เป็นสัณฺภาวนาบุพพทกัณฺมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ขัมพุกอ อิติ วาโท ขัมพุกวาโท. (ขัมพุก + อิติ + วาท)

วาโท อ.วาทะ ขัมพุกอ อิติ ว่าขัมพุกะ ขัมพุกวาโท ชื่อว่าขัมพุกวาท. (วาทะว่าขัมพุกะ)

เอกรตติ

เป็นอสมาหารทีคุสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอกา จ ล่า รตติ จาติ เอกรตติ. (เอกา + รตติ)

เอกา จ อ.เตียวด้วย ล่า อ.เตียวนั้น รตติ จ เป็นราตรีด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกรตติ ชื่อว่า เอกรตติ. (ราตรีเตียว, หนึ่งคืน, หนึ่งราตรี)

ฐมกฏจุกโก

เป็นทติยาตปฺปรีสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฐมํ วาฏณํ กฏจุกโก ฐมกฏจุกโก. (ฐม + กฏจุกโก) มังฆเณโลปสฺมาส, ลบ วาฏณคัพพ

กฏจุกโก อ.ทัพพี วาฏณํ อันเป็นเครื่องตัก ฐมํ ซึ่งควัน ฐมกฏจุกโก ชื่อว่าฐมกฏจุกโก. (ทัพพีสำหรับ ตักควันไฟ)

ยณฺณสฺตตกํ

เป็นทติยาตปฺปรีสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ยณฺณํ ยชนํ สฺตตกํ ยณฺณสฺตตกํ. (ยณฺณ + สฺตตก) มังฆเณโลปสฺมาส, ลบ ยชนคัพพ

สฺตตกํ อ.ต้าย ยชนํ อันเป็นเครื่องบูชา ยณฺณํ ซึ่งยัญญ ยณฺณสฺตตกํ ชื่อว่ายณฺณสฺตตก. (ต้ายสำหรับ บูชายัญญ)

อวิฑูโร

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

น วิฑูโร อวิฑูโร. (น + วิฑูร)

วิฑูโร อ.ไกล น ทาไม้ได้ อวิฑูโร ชื่อว่าอวิฑูร. (ไม่ไกล)

ปจฺมยาโม

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปจฺโม จ โส ยาโม จาติ ปจฺมยาโม. (ปจฺม + ยาม)

ปจฺโม จ อ.ที่หนึ่งด้วย โส อ.ที่หนึ่งนั้น ยาโม จ เป็นยามด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปจฺมยาโม ชื่อว่าปจฺมยาม. (ยามที่ ๑, ปฐมยาม)

จตุททิสำ

เป็นอสมาหารทิดุสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จตุทโส ติสำ จตุททิสำ. (จตุ + ติสำ)

ติสำ อ.ทิด ฑ. จตุทโส สี่ จตุททิสำ ชื่อว่าจตุททิสำ. (ทิด ๔)

เอโกภาโส

เป็นอสมาหารทิดุสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอโก จ โส โอภาโส จาติ เอโกภาโส. (เอก + โอภาส)

เอโก จ อ.เป็นอันเดียวกันด้วย โส อ.เป็นอันเดียวกันนั้น โอภาโส จ เป็นแสงสว่างด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอโกภาโส ชื่อว่าเอโกภาส. (แสงสว่างเป็นอันเดียวกัน)

มชฺฌิมยาโม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มชฺฌิมโม จ โส ยาโม จาติ มชฺฌิมยาโม. (มชฺฌิม + ยาม)

มชฺฌิมโม จ อ.อันมีในท่ามกลางด้วย โส อ.อันมีในท่ามกลางนั้น ยาโม จ เป็นยามด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น มชฺฌิมยาโม ชื่อว่ามชฺฌิมยาม. (ยามอันมีในท่ามกลาง, มชฺฌิมยาม)

ปจฺฉิมยาโม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปจฺฉิมโม จ โส ยาโม จาติ ปจฺฉิมยาโม. (ปจฺฉิม + ยาม)

ปจฺฉิมโม จ อ.อันมีในภายหลังด้วย โส อ.อันมีในภายหลังนั้น ยาโม จ เป็นยามด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ปจฺฉิมยาโม ชื่อว่าปจฺฉิมยาม. (ยามอันมีในภายหลัง, ปจฺฉิมยาม)

สกลอรณฺณ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สกลณฺจ ตํ อรณฺณญจาติ สกลอรณฺณ. (สกล + อรณฺณ)

สกลํ จ อ.ทั้งสิ้นด้วย ตํ อ.ทั้งสิ้นนั้น อรณฺณ จ เป็นป่าด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น สกลอรณฺณ

ชื่อว่าสกอลรณณ. (ปาทั้งสิ้น)

อุตตริตโร, สดถา

เป็นวิเสสตัดทิต มีวิเคราะห์ว่า

สัพเพ อิมะ อุตตริต, อหิมิมะ วิเสสเน อุตตริตติ อุตตริตโร, สดถา. (อุตตริต + ตรปัจจย)

อิมะ (เทวาน) อ.เทพ ท. เหล่านี้ สัพเพ ทั้งปวง อุตตริต เป็นผู้ยิ่ง (โหนติ) ย่อมเป็น, อหิมิ (สดถา) อิมะ (เทวาน) อ.-แห่งเทพ ท. เหล่านี้หนา -พระศาสดานี้ อุตตริต เป็นผู้ยิ่ง วิเสสเน โดยพิเศษ (โหนติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ อุตตริตโร ชื่อว่าอุตตริตโร (ผู้ยิ่งกว่า), ได้แก่พระศาสดา.

คิลานุปฏาโก, สกโก

เป็นทุตติยาตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คิลานํ อุปฏาจิตติ คิลานุปฏาโก, สกโก. (คิลานสทูปปท + อุป + จา คตินิวตติมิตติ ในการ ท้ามการไป + อนุปัจจย)

(โย สกโก) อ.ท้าวสักกะใด อุปฏาจิตติ ย่อมบำรุง คิลานํ ซึ่งภิกษุผู้เป็นไข้ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส สกโก) อ.ท้าวสักกะนั้น คิลานุปฏาโก ชื่อว่าคิลานุปฏาโก (ผู้บำรุงภิกษุไข้), ได้แก่ท้าวสักกะ.

กบปิยการกสามเณรสทิส, สกโก

เป็นตติยาตปุริสสมาส โดยมีทุตติยาตปุริสสมาส และวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มี วิเคราะห์ดังนี้

๑. กบปิยํ กโรตติ กบปิยการโก, สามเณโร. (กบปิยสทูปปท + กร กรณ ในการกระทำ + อนุปัจจย) ทุตติยาตปุริสสมาส, กัตตสมาส, กัตตรูป, กัตตสาธนะ

(โย สามเณโร) อ.สามเณรใด กโรติ ย่อมกระทำ กบปิย ซึ่งกบปิยะ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส สามเณโร) อ.สามเณรนั้น กบปิยการโก ชื่อว่ากบปิยการก (ผู้ทำกบปิยะ), ได้แก่สามเณร.

๒. กบปิยการโก จ โส สามเณโร จาติ กบปิยการกสามเณโร. (กบปิยการก + สามเณร) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

กบปิยการโก จ อ.ผู้กระทำซึ่งกบปิยะด้วย โส อ.ผู้กระทำซึ่งกบปิยะนั้น สามเณโร จ เป็น สามเณรด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กบปิยการกสามเณโร ชื่อว่ากบปิยการกสามเณร. (สามเณรผู้ทำกบปิยะ)

๓. กบปิยการกสามเณเรน สทิส กบปิยการกสามเณรสทิส, สกโก. (กบปิยการกสามเณร +

สทิส) ตติยาดัตปปริสส์มาส

(สกุโก) อ.ท้าวลักกะ สทิส ผู้เป็นเข้กับ กบปียการกสามเณเรน ด้วยสามเณรผู้กระทำซึ่ง กบปียะ กบปียการกสามเณรสทิส ชื่อว่ากบปียการกสามเณรสทิส (ผู้เข้กับสามเณรผู้ทำกบปียะ), ได้แก่ ท้าวลักกะ.

พราหมณาทย, ชนา

เป็นนัฎฐิทวีปทตลยาธิกรณพหุพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
พราหมณา อาทิ เยสนุติ พราหมณาทย, ชนา. (พราหมณ + อาทิ)
พราหมณา อ.พราหมณ ท. อาทิ เป็นต้น เยส (ชนา) แห่งชน ท. เหล่าใด (สนุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น พราหมณาทย ชื่อว่าพราหมณาทิ (มีพราหมณเป็นต้น), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

ปญจปณณาสวส์سانی

เป็นอสมาทาทริคุสมาส มีวิเคราะห์ว่า
ปญจปณณาส วส์سانی ปญจปณณาสวส์سانی. (ปญจปณณาส + วส์)
วส์سانی อ.ปี ท. ปญจปณณาส ๕๕ ปญจปณณาสวส์سانی ชื่อว่าปญจปณณาสวส์. (๕๕ ปี)

อาคตปุพพา, เทวา

เป็นอยุตตัตถสมาส มีวิเคราะห์ว่า
อาคตา ปุพพนติ อาคตปุพพา, เทวา. (อาคต + ปุพพ)
(เทวา) อ.เทพ ท. อาคตา มาแล้ว ปุพพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุนั้น อาคตปุพพา ชื่อว่า อาคตปุพพ (มาแล้วในกาลก่อน, เคยมาแล้ว), ได้แก่เทพทั้งหลาย.

วญเจตุกาโม, ชมพูโก

เป็นจตุตตีตปปริสส์มาส, เป็นกิตันตสมาส, กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ
วญเจตุ กาเมตีติ วญเจตุกาโม, ชมพูโก. (วญเจตุสทูปปท + กมุ กนุติย ในความใคร่ + ณปัจจย)
(โย ชมพูโก) อ.ข้ามพุกะใด กาเมติ ย่อมใคร่ วญเจตุ เพื่ออันลวง อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ชมพูโก) อ.ข้ามพุกะนั้น วญเจตุกาโม ชื่อว่าวญเจตุกาโม (ผู้ใคร่เพื่อจะลวง), ได้แก่ข้ามพุกะ.

เอกปาโท

เป็นอสมาหารทีคุสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

เอโก จ โส ปาโท จาติ เอกปาโท. (เอก + ปาท)

เอโก จ อ.ข้างเดียวด้วย โส อ.ข้างเดียวนั้น ปาโท จ เป็นทำด้วย อิติ เพราะเหตุหนึ่ง เอกปาโท
ชื่อว่าเอกปาท. (ทำข้างเดียว)

คุตมกฺโข, ชมฺพุโก

เป็นฉฺฐีทวิปทฺตุลยาธิกรณพฺพุพิหิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

คุโต มกฺขา ยสฺสาติ คุตมกฺโข, ชมฺพุโก. (คุต + มกฺขา)

คุโต อ.คุต มกฺขา เป็นภักษา ยสฺส (ชมฺพุกฺส) ของชมฺพุกะไต (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุหนึ่ง
(โส ชมฺพุโก) อ.ชมฺพุกะนั้น คุตมกฺโข ชื่อว่าคุตมกฺข (มีคุตเป็นภักษา), ได้แก่ชมฺพุกะ.

ภุมิสฺโย, ชมฺพุโก

เป็นลิตฺตมิตฺตปฺริสฺสฺมาส, เป็นกิตฺตตสฺมาส, กัตตฺรูป, กัตตฺสาธนะ มีวิเคราะหฺว่า

ภุมิยํ สยตฺติ ภุมิสฺโย, ชมฺพุโก. (ภุมิสฺทฺทฺอุปฺปท + ลี สเย ในการนอน + อปฺจจฺย)

(โย ชมฺพุโก) อ.ชมฺพุกะไต สยติ ย่อมนอน ภุมิยํ บนแผ่นดิน อิติ เพราะเหตุหนึ่ง (โส ชมฺพุโก)
อ.ชมฺพุกะนั้น ภุมิสฺโย ชื่อว่าภุมิสฺย (ผู้นอนบนแผ่นดิน), ได้แก่ชมฺพุกะ.

เกสฺลฺลฺยจฺนํ

เป็นฉฺฐีตฺตปฺริสฺสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

เกสฺานํ ลฺลฺยจฺนํ เกสฺลฺลฺยจฺนํ. (เกส + ลฺลฺยจฺน)

ลฺลฺยจฺนํ อ.การนอน เกสฺานํ ซึ่งผม ท. เกสฺลฺลฺยจฺนํ ชื่อว่าเกสฺลฺลฺยจฺน. (การนอนผม)

กตกมฺมํ

เป็นวิเสสฺนบุพฺพทกมฺมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

กตฺยจ ตํ กมฺมญฺจาติ กตกมฺมํ. (กต + กมฺม)

กตํ จ อ.อันถูกกระทำแล้วด้วย ตํ อ.อันถูกกระทำแล้วนั้น กมฺมํ จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น กตกมฺมํ ชื่อว่ากตกมฺม. (กรรมที่ถูกทำแล้ว)

ทีโรตตปปี

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทีริ จ โอตตปปญจ ทีโรตตปปี. (ทีริ + โอตตปป)

ทีริ จ อ.ทีริด้วย โอตตปปี จ อ.โอตตปปะด้วย ทีโรตตปปี ชื่อว่าทีโรตตปปี. (ทีริและโอตตปปะ)

อุทกส่าฎโก

เป็นทุตียาตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุทกั นทานั ส่าฎโก อุทกส่าฎโก. (อุทก + ส่าฎโก) มังฆเฒโลปสมาส, ลป นทานคัพท

ส่าฎโก อ.ผ้าส่าฎโก นทานั อันเป็นเครื่องอาบ อุทกั ซึ่งน้ำ อุทกส่าฎโก ชื่อว่าอุทกส่าฎโก. (ผ้าส่าฎโก เป็นเครื่องอาบน้ำ)

อนุปุพพิกถา

เป็นตติยาตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อนุปุพเพน กถา อนุปุพพิกถา. (อนุปุพ + กถา)

กถา อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าว อนุปุพเพน ตามลำดับ อนุปุพพิกถา ชื่อว่าอนุปุพพิกถา. (วาจาเป็นเครื่องกล่าวตามลำดับ)

เทสนาวสานั

เป็นจัญฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เทสนาย อวสานั เทสนาวสานั. (เทสนา + อวสาน)

อวสานั อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งเทศนา เทสนาวสานั ชื่อว่าเทสนาวสานั. (กาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งเทศนา, เวลาจบเทศนา)

ปุริมกมมัม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุริมญจ ตัม กมมญจาติ ปุริมกมมัม. (ปุริม + กมม)

ปุริมัม จ อ.อันมีในกาลก่อนด้วย ตัม อ.อันมีในกาลก่อนนั้น กมมัม จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุ นั้น ปุริมกมมัม ชื่อว่าปุริมกมมัม. (กรรมอันมีในกาลก่อน)

ชีณาส่วมทาเถโร

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มิวีเคราะห์ว่า

ชีณาสโว จ โส มหาเถโร จาติ ชีณาส่วมทาเถโร. (ชีณาสว + มหาเถร)

ชีณาสโว จ อ.ผู้ชีณาสพด้วย โส อ.ผู้ชีณาสพนั้น มหาเถโร จ เป็นพระมหาเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ชีณาส่วมทาเถโร ชื่อว่าชีณาส่วมทาเถร. (พระมหาเถระผู้ชีณาสพ)

มหาปจวี

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มิวีเคราะห์ว่า

มหนุตี จ ส่า ปจวี จาติ มหาปจวี. (มหนุตี + ปจวี)

มหนุตี จ อ.ใหญ่ด้วย ส่า อ.ใหญ่นั้น ปจวี จ เป็นแผ่นดินด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาปจวี ชื่อว่ามหาปจวี. (แผ่นดินใหญ่)

ติคาวุตาทิกัง, โยชน์

เป็นตติยาตปปริสสมาส โดยมีสมาหารทิกุสมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะห์ดังนี้

๑. ตีณิ คาวุตานิ ติกาวุต. (ติ + คาวุต) สมาหารทิกุสมาส

คาวุตานิ อ.คาวุต ท. ตีณิ สาม ติกาวุต ชื่อว่าติคาวุต. (สามคาวุต)

๒. ติกาวุเตน อธิกั ติกาวุตาทิกัง, โยชน์. (ติคาวุต + อธิก) ตติยาตปปริสสมาส

(โยชน์) อ.โยชน์ อธิกั อันยัง ติกาวุเตน ด้วยคาวุตสาม ติกาวุตาทิกัง ชื่อว่าติคาวุตาทิก (อันยังด้วยสามคาวุต), ได้แก่โยชน์.

ปุกกาเวโส

เป็นวิเสสนบุตรบทกัมมธารยสมาส มิวีเคราะห์ว่า

ปุกกั จ ตัง อวเสโส จาติ ปุกกาเวโส. (ปุกก + อวเสส)

ปุกกั จ อ.ผลอันสุกแล้วด้วย ตัง อ.ผลอันสุกแล้วนั้น อวเสโส จ เป็นอันเหลือลงด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปุกกาเวโส ชื่อว่าปุกกาเวส. (ผลอันสุกที่เหลือ, เศษวิบาก)

วิปกาโร

เป็นปาทีบุพพทกัมมธารยสมาส มิวีเคราะห์ว่า

วิวิโร ปกาโร วิบุปกาโร. (วิ + ปการ)

ปกาโร อ.ประการ วิวิโร อันมีอย่างต่างๆ วิบุปกาโร ชื่อว่าวิบุปการ. (ประการอันแปลก)

วิสต์วิสต์สสทสسانی

เป็นนัฏฐิต์ปฐิสสมาส โดยมีอสมาหาคุสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วิสติ วสسانی วิสต์วิสต์سانی. (วิสติ + วสส) อสมาหาคุสมาส

วสسانی อ.ปี ท. วิสติ ยี่สิบ วิสต์วิสต์سانی ชื่อว่าวิสต์วิสต์. (๒๐ ปี)

๒. วิสต์วิสต์سانی สทสسانی วิสต์วิสต์สสทสسانی. (วิสต์วิสต์ + สทสส) นัฏฐิต์ปฐิสสมาส

สทสسانی อ.พัน ท. วิสต์วิสต์سانی แห่งปี ๒๐ ท. วิสต์วิสต์สสทสسانی ชื่อว่าวิสต์วิสต์สสทสส.

(๒๐,๐๐๐ ปี)

ทกขินทตโต

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทกขิน จ โส ทตโต จาติ ทกขินทตโต. (ทกขิน + ทตโต)

ทกขิน จ อ.เบื้องขวาด้วย โส อ.เบื้องขวานั้น ทตโต จ เป็นพระหัตถ์ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้

ทกขินทตโต ชื่อว่าทกขินทตโต. (พระหัตถ์เบื้องขวา)

คิทธิลิ่งค์

เป็นนัฏฐิต์ปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คิทธิลลิ่งค์ คิทธิลิ่งค์. (คิทธิ + ลิ่งค์)

ลิ่งค์ อ.เพศ คิทธิลลิ่งค์ แห่งคฤหัสถ์ คิทธิลิ่งค์ ชื่อว่าคิทธิลิ่งค์. (เพศแห่งคฤหัสถ์)

อฏฐปริกขารธโร

เป็นนุติยาตปฐิสสมาส โดยมีอสมาหาคุสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อฏฐ ปริกขารา อฏฐปริกขารา. (อฏฐ + ปริกขาร) อสมาหาคุสมาส

ปริกขารา อ.บริหาร ท. อฏฐ แปด อฏฐปริกขารา ชื่อว่าอฏฐปริกขาร. (บริหาร ๘)

๒. อฏฐปริกขารธเร ธาเรตีติ อฏฐปริกขารธโร, ช่มพุโก. (อฏฐปริกขารสทหุปปท + ธร ธาเรณ

ในการทรงไว้ + อัจฉัย) นุติยาตปฐิสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, กัตตุสาณะ

(โย ชัมพุโก) อ.ชัมพุกะโต ชาเรติ ย่อมทรงไว้ อฏฺฐปริกฺษาเร ซึ่งบริจาร ๘ ท. อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ชัมพุโก) อ.ชัมพุกะนั้น อฏฺฐปริกฺษารโธโร ชื่อว่าอฏฺฐปริกฺษารธโร (ผู้ทรงบริจาร ๘), ได้แก่ชัมพุกะ.

สฏฺฐิจิวสฺสตุเถโร

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมิฉฺฐฐิตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สฏฺฐิจิวสฺสํ ยสฺสาติ สฏฺฐิจิวสฺโส, เถโร. (สฏฺฐิจิวสฺส + ยสฺส) ฉฺฐฐิตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

ยสฺसानิ อ.พรรษา ท. สฏฺฐิจิวสฺสํ ยสฺสํ (เถรสฺส) แห่งพระเถระโต (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส เถโร) อ.พระเถระนั้น สฏฺฐิจิวสฺสํ ชื่อว่าสฏฺฐิจิวสฺส (มีพรรษา ๖๐ พรรษา), ได้แก่พระเถระ.

๒. สฏฺฐิจิวสฺโส จ โส เถโร จาติ สฏฺฐิจิวสฺสตุเถโร. (สฏฺฐิจิวสฺส + เถโร) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

สฏฺฐิจิวสฺโส จ อ.ผู้มีพรรษา ๖๐ ด้วย โส อ.ผู้มีพรรษา ๖๐ นั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สฏฺฐิจิวสฺสตุเถโร ชื่อว่าสฏฺฐิจิวสฺสตุเถโร. (พระเถระผู้มีพรรษา ๖๐ พรรษา)

อาคตทิวโส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาคตตฺยจ ตํ ทิวโส จาติ อาคตทิวโส. (อาคต + ทิวส)

อาคตํ จ อ.เป็นที่มาแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่มาแล้วนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อาคตทิวโส ชื่อว่าอาคตทิวโส. (วันเป็นที่มาแล้ว)

หรือ เป็นฉฺฐฐิตฺปฺปฺริสฺสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาคตทานํ ทิวโส อาคตทิวโส. (อาคต + ทิวส)

ทิวโส อ.วัน อาคตทานํ (อุภยรฏฺฐวาสิณี ชฺนาณิ) แห่งชน ท. ผู้อยู่ในแวนแคว้นทั้งสองโดยปกติ ผู้มาแล้ว อาคตทิวโส ชื่อว่าอาคตทิวโส. (วันแห่งพวกชนชาวแวนแคว้นทั้งสองมาแล้ว)

อุภยรฏฺฐวาสิโน

เป็นสัตตมิตฺปฺปฺริสฺสสมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อุภยานิ จ ตานิ รฏฺฐานิ จาติ อุภยรฏฺฐวานิ. (อุภย + รฏฺฐ) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

อุภยานิ จ อ.ทั้งสอง ท. ด้วย ตานิ อ.ทั้งสอง ท. เหล่านั้น รมุจानิ จ เป็นแวนแคว้นด้วย
 อิติ เพราะเหตุนั้น อุภยรมุจानิ ชื่อว่าอุภยรมุจ. (แวนแคว้นทั้งสอง)

๒. อุภยรมุจเสุ วสนุติ สีเสนาคิ อุภยรมุจวาสิโน, ชนา. (อุภยรมุจสหุรูปท + วส นิวาเส
 ในการอยู่ + ณีปัจจย) สัตตมัตปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, ตัสสิลสาธนะ

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนุติ ย่อมอยู่ อุภยรมุจเสุ ในแวนแคว้นทั้งสอง ท. สีเสน โดย
 ปกติ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น อุภยรมุจวาสิโน ชื่อว่าอุภยรมุจวาสิ (ผู้อยู่ในแวนแคว้น
 ทั้งสองโดยปกติ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

มหนุตตา

เป็นภาวัตถิต มิวีเคราะห์ว่า

มหนุตสส ภาโว มหนุตตา. (มหนุต + ตาปัจจย)

ภาโว อ.ความเป็น มหนุตสส (ขัมพุกสส) แห่งอาชิวักชื่อว่าขัมพุกะ ผู้เป็นใหญ่ มหนุตตา ชื่อว่า
 มหนุตตา. (ความที่อาชิวักชื่อว่าขัมพุกะเป็นใหญ่)

จตุตถชฎมานิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มิวีเคราะห์ว่า

จตุตถจ ต ฉานญจาทิ จตุตถชฎมานิ. (จตุตถ + ฉาน)

จตุตถ จ อ.ที่สี่ด้วย ต อ.ที่สี่นั้น ฉานิ จ เป็นฉานด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น จตุตถชฎมานิ ชื่อว่า
 จตุตถชฎมาน. (ฉานที่ ๔)

ตาลปุปมาโณ, เวหาโส

เป็นนัญฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มิวีเคราะห์ว่า

ตาลิ ปมาณิ ยสสาติ ตาลปุปมาโณ, เวหาโส. (ตาล + ปมาณ)

ตาลิ อ.ลำตาล ปมาณิ เป็นประมาณ ยสส (เวหาสส) แห่งท้องฟ้าใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
 เหตุนี้ (โส เวหาโส) อ.ท้องฟ้านี้ ตาลปุปมาโณ ชื่อว่าตาลปุปมาณ (มีลำตาลเป็นประมาณ), ได้แก่ท้องฟ้า.

ทิวิตาลมตต์, जानं

เป็นฉัฏฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสมาส โดยมียอสมาหารทิกุสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เทว ตาลา ทิวิตาลา. (ทิวี + ตาล) อสมมาหารทิกุสมาส

ताला अ.लं.ताल. त. तेव. सं. त्वी. ताला. ชื่อว่าทิวิตาล. (สองลํ้าตาล)

๒. ทิวิตาลา मत्ता यस्सति त्वी. ताल. मत्त. जानं. (ทิวี. ताल + मत्ता) ฉัฏฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสมาส

ทิวิตาลา अ.लं.ताल.सं. त. मत्ता. เป็นประมาณ ยस्स (จान.सं.) แห่งที่ใด (สนฺติ) มีอยู่ ยิตี เพราะเหตุนี้ (ตํ जानं) อ.ที่นั่น ทิวิตาลมตต์ ชื่อว่าทิวิตาลมตต์ (มีสองลํ้าตาลเป็นประมาณ, ลักว่า ๒ ลํ้าตาล), ได้แก่ที่.

ติतालमत्त, जानं

เป็นฉัฏฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสมาส โดยมียอสมาหารทิกุสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ตโย ตาลา ติताल. (ตี + ตาล) อสมมาหารทิกุสมาส

ताला अ.लं.ताल. त. तयो. सं. तिता. ชื่อว่าติताल. (สามลํ้าตาล)

๒. ติताल. मत्ता यस्सति तिता. ल. मत्त. जानं. (ติ. ताल + मत्ता) ฉัฏฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสมาส

ติताल. अ.लं.ताल.सं. त. मत्ता. เป็นประมาณ ยस्स (จान.सं.) แห่งที่ใด (สนฺติ) มีอยู่ ยิตี เพราะเหตุนี้ (ตํ जानं) อ.ที่นั่น ติतालมตต์ ชื่อว่าติतालมตต์ (มีสามลํ้าตาลเป็นประมาณ, ลักว่า ๓ ลํ้าตาล), ได้แก่ที่.

สत्ตतालमत्त, जानं

เป็นฉัฏฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสมาส โดยมียอสมาหารทิกุสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สत्ต. ตาลा सत्त. ताल. (สत्ต + ตาล) อสมมาหารทิกุสมาส

ताला अ.लं.ताल. त. सत्त. जेत. सत्त. ताल. ชื่อว่าสत्ตताल. (เจ็ดลํ้าตาล)

๒. สत्ต. ताल. मत्ता यस्सति सत्त. ताल. मत्त. जानं. (สत्ต. ताल + मत्ता) ฉัฏฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสมาส

สत्ต. ताल. अ.लं.ताल.ज. त. मत्ता. เป็นประมาณ ยस्स (จาน.सं.) แห่งที่ใด (สนฺติ) มีอยู่ ยิตี เพราะเหตุนี้ (ตํ जानं) อ.ที่นั่น สत्ตतालมตต์ ชื่อว่าสत्ตतालมตต์ (มีเจ็ดลํ้าตาลเป็นประมาณ, ลักว่า ๗ ลํ้าตาล), ได้แก่ที่.

สาวกภาโว

เป็นฉัฏฐีตปปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

สาวกสส ภาโว สาวกภาโว. (สาวก + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น สาวกสส (อตุตโน) แห่งตน ผู้เป็นสาวก สาวกภาโว ชื่อว่าสาวกภาว. (ความที่ตนเป็นสาวก)

อินมคณา, พุทธา

เป็นฉัฏฐีทวีปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. น โอมมา อินมา, คณา. (น + โอม) นนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส

(คณา) อ.พระคุณ ท. โอมมา อันทราม น ทามิไต อินมา ชื่อว่าอินม (ไม่ทราม), ไต่แก่พระคุณทั้งหลาย.

๒. อินมา คณา เยสนติ อินมคณา, พุทธา. (อินม + คณ) ฉัฏฐีทวีปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

คณา อ.พระคุณ ท. อินมา อันไม่ทราม เยส (พุทธาน) แห่งพระพุทเจ้า ท. เหล่าใด (สนติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต พุทธา) อ.พระพุทเจ้า ท. เหล่านั้น อินมคณา ชื่อว่าอินมคณ (มีพระคุณอันไม่ทราม), ไต่แก่พระพุทเจ้าทั้งหลาย.

อามตสกุกาโร

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

อามโต จ โส สกุกาโร จาติ อามตสกุกาโร. (อามต + สกุการ)

อามโต จ อ.อันถูกนำมาแล้วด้วย โส อ.อันถูกนำมาแล้วนั้น สกุกาโร จ เป็นลักการะด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อามตสกุกาโร ชื่อว่าอามตสกุการ. (ลักการะที่ถูกนำมาแล้ว)

กุสคโค

เป็นฉัฏฐีตปปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

กุสสส อคโค กุสคโค. (กุส + อคค)

อคโค อ.ปลาย กุสสส แห่งหญ้าคา กุสคโค ชื่อว่ากุสคค. (ปลายหญ้าคา)

ชีวทศโค

เป็นฉฏฐิตุปปรัสสมาส มิวีเคราะห์ว่า

ชีวทหาย อคโค ชิวทศโค. (ชีวทา + อคค)

อคโค อ.ปลาย ชิวทหาย แห่งลีน ชิวทศโค ชื่อว่าชีวทศค. (ปลายลีน)

ตปจรณ์

เป็นฉฏฐิตุปปรัสสมาส มิวีเคราะห์ว่า

ตปสส์ จรณ์ ตปจรณ์. (ตป + จรณ์)

จรณ์ อ.ความประพตติ ตปสส์ ซึ่งตปะ ตปจรณ์ ชื่อว่าตปจรณ์. (ความประพตติตปะ)

วสส์สดี

เป็นฉฏฐิตุปปรัสสมาส มิวีเคราะห์ว่า

วสส์สาน์ สดี วสส์สดี. (วสส์ + สดี)

สดี อ.ร้อย วสส์สาน์ แห่งปี ท. วสส์สดี ชื่อว่าวสส์สดี. (ร้อยปี)

สงฆาตธมมา, อริยา

เป็นตติยาทวีปทตลยาธิกรณพหุพพีทิสมาส มิวีเคราะห์ว่า

สงฆาโต ธมโม เยทีติ สงฆาตธมมา, อริยา. (สงฆาต + ธมม)

ธมโม อ.ธรรม เยที (อริเยที) อันพระอริยะ ท. เหล่าใด สงฆาโต กำหนดแล้ว อิติ เพราะเหตุนั้น (เต อริยา) อ.พระอริยเจ้า ท. เหล่านั้น สงฆาตธมมา ชื่อว่าสงฆาตธมม (ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว, ผู้กำหนดธรรมแล้ว), ได้แก่พระอริยเจ้าทั้งหลาย.

อปริณญาตธมโม, พาโล

เป็นตติยาทวีปทตลยาธิกรณพหุพพีทิสมาส โดยมีนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะห์
ดังนี้

๑. น ปริณญาโต อปริณญาโต, ธมโม. (น + ปริณญาต) นนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส

(ธมโม) อ.ธรรม ปริณญาโต อันถูกกำหนดรู้แล้ว น ทาไมได้ อปริณญาโต ชื่อว่าอปริณญาต

(ไม่ถูกกำหนดรู้แล้ว), ได้แก่ธรรม.

๒. อปริณญาติ ธรรม โยเนติ อปริณญาติธรรม, พาโล. (อปริณญาติ + ธรรม) ตติยา-
ทวิปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

ธรรม อ.ธรรม โยเน (พาเลน) อันคนพาลใด อปริณญาติ ไม่กำหนดรู้แล้ว อิติ เพราะเหตุ
นั้น (โส พาโล) อ.คนพาลนั้น อปริณญาติธรรม ชื่อว่าอปริณญาติธรรม (ผู้มีธรรมอันไม่กำหนดรู้แล้ว, ผู้ไม่
กำหนดรู้ธรรมแล้ว), ได้แก่คนพาล.

สีลาทิกุณ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีบัญญัติทวิปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์
ดังนี้

๑. สีล อาทิ ยสสาติ สีลาทิกุณ, คุณ. (สีล + อาทิกุณ) บัญญัติทวิปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส
สีล อ.ศีล อาทิกุณ เป็นต้น ยสสา (คุณส) แห่งคุณใด (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส
คุณ) อ.คุณนั้น สีลาทิกุณ ชื่อว่าสีลาทิกุณ (มีศีลเป็นต้น), ได้แก่คุณ.

๒. สีลาทิกุณ จ โส คุณ จาติ สีลาทิกุณ. (สีลาทิกุณ + คุณ) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส
สีลาทิกุณ จ อ.มีศีลเป็นต้นด้วย โส อ.มีศีลเป็นต้นนั้น คุณ จ เป็นคุณด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
สีลาทิกุณ ชื่อว่าสีลาทิกุณ. (คุณมีศีลเป็นต้น)

ติตถายตน

เป็นบัญญัติปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ติตถส อายตน ติตถายตน. (ติตถ + อายตน)

อายตน อ.ลัทธิต ติตถส แห่งเตียรธีย ติตถายตน ชื่อว่าติตถายตน. (ลัทธิตีรธีย)

ภาตธมมา, อริยา

เป็นตติยาทวิปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ภาโต ธรรม โยเนติ ภาตธมมา, อริยา. (ภาต + ธรรม)

ธรรม อ.ธรรม โยเนติ (อริยเอติ) อันพระอริยเจ้า ท. เหล่าใด ภาโต รู้แล้ว อิติ เพราะเหตุนี้ (เต
อริยา) อ.พระอริยเจ้า ท. เหล่านั้น ภาตธมมา ชื่อว่าภาตธมมา (ผู้มีธรรมอันรู้แล้ว, ผู้รู้ธรรมแล้ว), ได้แก่

พระอริยเจ้าทั้งหลาย.

ตุลิตตมมา, อริยา

เป็นตติยาทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า

ตุลิตต มมโม เยหิตติ ตูลิตตมมา, อริยา. (ตุลิต + มม)

ตมโม อ.ธรรม เยหิ (อริเยหิ) อันพระอริยเจ้า ท. เหล่าใด ตูลิตต ชั่งแล้ว อิติ เพราะเหตุนี้ (เต อริยา) อ.พระอริยเจ้า ท. เหล่านี้ ตูลิตตมมา ชื่อว่าตุลิตตมม (ผู้มีธรรมอันชั่งแล้ว, ผู้ชั่งธรรมแล้ว), ได้แก่พระอริยเจ้าทั้งหลาย.

เทภูจิมโกฏฐิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

เทภูจิมมา จ ส่า โภฏฐิ จาติ เทภูจิมโกฏฐิ. (เทภูจิมมา + โภฏฐิ)

เทภูจิมมา จ อ.อันมีในภายใตด้วย ส่า อ.อันมีในภายใต้นั้น โภฏฐิ จ เป็นกำหนดด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เทภูจิมโกฏฐิ ชื่อว่าเทภูจิมโกฏฐิ. (กำหนดอันมีในภายใต)

อุปริมโกฏฐิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

อุปริมมา จ ส่า โภฏฐิ จาติ อุปริมโกฏฐิ. (อุปริมมา + โภฏฐิ)

อุปริมมา จ อ.อันมีในเบื้องบนด้วย ส่า อ.อันมีในเบื้องบนนั้น โภฏฐิ จ เป็นกำหนดด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อุปริมโกฏฐิ ชื่อว่าอุปริมโกฏฐิ. (กำหนดอันมีในเบื้องบน)

ปุคฺคฺลาธิฏฺฐานา, เทสนา

เป็นจัญญูทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า

ปุคฺคฺโล อธิฏฺฐานํ ยสฺสาติ ปุคฺคฺลาธิฏฺฐานา, เทสนา. (ปุคฺคฺล + อธิฏฺฐาน)

ปุคฺคฺโล อ.บุคคล อธิฏฺฐานํ เป็นที่ตั้งใหญ่ ยสฺสา (เทสนาย) แห่งเทศนาใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ส่า เทสนา) อ.เทศนานั้น ปุคฺคฺลาธิฏฺฐานา ชื่อว่าปุคฺคฺลาธิฏฺฐานา (มีบุคคลเป็นที่ตั้งใหญ่, เป็นบุคคลาธิษฐาน), ได้แก่เทศนา.

ภตตจเจตนากุศลเจตนา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีฉัญฉฐิต์ปุปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ภตตสส เจตน์ ภตตจเจตน์. (ภตต + เจตน์) ฉัญฉฐิต์ปุปริสสมาส

เจตน์ อ.เป็นเครื่องตัด ภตตสส ซึ่งภัตร์ ภตตจเจตน์ ชื่อว่าภตตจเจตน์. (เป็นเครื่องตัดภัตร์)

๒. ภตตจเจตนาญจ ต์ กุศลเจตนา จาติ ภตตจเจตนากุศลเจตนา. (ภตตจเจตน์ + กุศลเจตนา)

วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

ภตตจเจตน์ จ อ.เป็นเครื่องตัดซึ่งภัตร์ด้วย ต์ อ.เป็นเครื่องตัดซึ่งภัตร์นั้น กุศลเจตนา จ เป็นกุศลเจตนาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ภตตจเจตนากุศลเจตนา ชื่อว่าภตตจเจตนากุศลเจตนา. (กุศลเจตนาเป็นเครื่องตัดภัตร์)

ทิมรตต์

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทิมมา จ ส่า รตติ จาติ ทิมรตต์. (ทิมมา + รตติ)

ทิมมา จ อ.อันยาวนานด้วย ส่า อ.อันยาวนานนั้น รตติ จ เป็นราตรีด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทิมรตต์ ชื่อว่าทิมรตต์. (ราตรีอันยาวนาน)

ปวตตเจตนา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปวตตตา จ ส่า เจตนา จาติ ปวตตเจตนา. (ปวตตตา + เจตนา)

ปวตตตา จ อ.อันเป็นไปทั่วแล้วด้วย ส่า อ.อันเป็นไปทั่วแล้วนั้น เจตนา จ เป็นเจตนาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปวตตเจตนา ชื่อว่าปวตตเจตนา. (เจตนาที่เป็นไปแล้ว)

โสฬสโกฏฐาส่า

เป็นอสมาทาทริคัสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โสฬส โกฏฐาส่า โสฬสโกฏฐาส่า. (โสฬส + โกฏฐาส)

โกฏฐาส่า อ.ส่วน ท. โสฬส สิบหก โสฬสโกฏฐาส่า ชื่อว่าโสฬสโกฏฐาส. (๑๖ ส่วน)

มหนุตตร, ผล

เป็นวิเสสตัดทอน มีวิเคราะห์ว่า

สัพพานิ อิมานิ มหนุตานิ, อิทิมิเมลล วิเสเสน มหนุตุนติ มหนุตตร, ผล. (มหนุต + ตรีปัจจัย)

อิมานิ (ผลานิ) อ.ผล ท. เหล่านี้ สัพพานิ ทั้งปวง มหนุตานิ เป็นผลใหญ่ (โทนติ) ย่อมเป็น, อิทธิ (ผล) อิเมลล (ผลานิ) อ. -แห่งผล ท. เหล่านี้หนา -ผลนี้ มหนุต เป็นผลใหญ่ วิเสเสน โดยพิเศษ (โทติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ มหนุตตร ชื่อว่ามหนุตตร (ใหญ่กว่า), ได้แก่ผล.

๑๒. อหิเปตวตถุ ๗ [๕๖]

อหิเปตวตถุ (มยา วุจฺเจเต) ๗

อหิเปตวตถุ อ.เรื่องแห่งเปรตตัวมีอัตภาพเพียงดังอัตภาพแห่งงู
(มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทฺธโมสสะ) (วุจฺเจเต) จะกล่าว ๗

อหิเปตวตถุ วุตตกัมมะใน วุจฺเจเตฯ อาชยาดบทกัมมวจาก
มยา อนภินิหิตกัตตาใน วุจฺเจเต ๗

๑๒. เรื่องอหิเปต

๑. “น หิ ปาปํ กตํ กมฺมหนฺติ อิมํ ฌมฺมเทสํ สตุถา เวพฺพวเน วิหรนฺโต อณฺเฏตรํ
อหิเปตํ อารพฺภ กเถสิ ๗

สตุถา เวพฺพวเน วิหรนฺโต อณฺเฏตรํ อหิเปตํ อารพฺภ “น หิ ปาปํ กตํ กมฺมหนฺติ อิมํ
ฌมฺมเทสํ กเถสิ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เวพฺพวเน ในพระวิหารชื่อว่าเวพฺพวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ อหิเปตํ ซึ่งเปรตตัวมีอัตภาพเพียงดังอัตภาพแห่งงู อณฺเฏตรํ
ตนใดตนหนึ่ง กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ ฌมฺมเทสํ ซึ่งพระธรรมเทศานี้ “น หิ ปาปํ
กตํ กมฺมหนฺติ ว่า “น หิ ปาปํ กตํ กมฺม” ดังนี้ เป็นต้น ๗

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่พระเวพฺพวันมหาวิหาร ทรงปรารภอหิเปตตนใดตนหนึ่ง
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า “น หิ ปาปํ กตํ กมฺม” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกฺขกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจาก “น หิ ปาปํ กตํ กมฺม” สรุปะใน
อิติฯ ศัพท์ อาทยัตถะใน อิมํ ฌมฺมเทสํ อิมํ วิเสสณะของ ฌมฺมเทสํฯ อวุตตกัมมะ
ใน กเถสิ เวพฺพวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัปภันตริกิริยาของ สตุถา อณฺเฏตรํ
วิเสสณะของ อหิเปตํฯ อวุตตกัมมะใน อารพฺภฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๗

.....
.....
.....

๒. เอกสมึ หิ ทิวเส ชฎิลสหสฺสสฺส อพฺภนฺตโร อายสฺมา ลกฺขณฺตเถโร จ
มหาโมคคฺคฺลลานตเถโร จ “ราชคเห ปิณฺฑาย จริสฺสามาติ คิชฺฌกฺกุโถ โอตฺรนฺติ ๫

เอกสมึ หิ ทิวเส ชฎิลสหสฺสสฺส อพฺภนฺตโร อายสฺมา ลกฺขณฺตเถโร จ มหาโมคคฺคฺลลานตเถโร
จ “(มยฺ) ราชคเห ปิณฺฑาย จริสฺสามาติ (จินฺตเนน) คิชฺฌกฺกุโถ โอตฺรนฺติ ๫

หิ ดังจะกล่าวโดยพิสดาร เอกสมึ ทิวเส ในวันหนึ่ง ลกฺขณฺตเถโร อ.พระลักขณะ
ผู้เถระ อายสฺมา ผู้มีอายุ อพฺภนฺตโร ผู้มีในระหว่าง ชฎิลสหสฺสสฺส แห่งพัน
แห่งชฎิล จ ด้วย มหาโมคคฺคฺลลานตเถโร จ อ.พระมหาโมคคัลลณะผู้เถระด้วย
โอตฺรนฺติ ข้ามลงอยู่ คิชฺฌกฺกุโถ จากภูเขาคิชฌกฺกุ (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ
ว่า “(มยฺ) อ.เรา ท. จริสฺสาม จักเที่ยวไป ราชคเห ในเมืองราชคฤห์ ปิณฺฑาย เพื่อ
บิณฑบาต” อิติ ดังนี้ ๫

ความพิสดารว่า ในวันหนึ่ง พระลักขณะผู้มียอายุ ผู้มีในระหว่างชฎิล ๑,๐๐๐ คน
และพระมหาโมคคัลลณะเถระ ลงจากภูเขาคิชฌกฺกุ ด้วยความคิดว่า “จักเที่ยวไป
ในเมืองราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต”

หิศัพท์ วิตถารโศตกะ เอกสมึ วิเสสนะของ ทิวเสฯ กาลสัตตมึใน โอตฺรนฺติ อพฺภนฺตโร
กิติ อายสฺมา กิติ วิเสสนะของ ลกฺขณฺตเถโรฯ กิติ มหาโมคคฺคฺลลานตเถโร กิติ สุธ-
กัตตนาใน โอตฺรนฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ชฎิลสหสฺสสฺส สามีสัมพันธะใน อพฺภนฺตโร
จ สองศัพท์ ปทสมฺจยัตถะเข้ากับ ลกฺขณฺตเถโร และมหาโมคคฺคฺลลานตเถโร “มยฺ
สุทธกัตตนาใน จริสฺสามฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ราชคเห วิสยาธาระใน จริสฺสาม
ปิณฺฑาย สัมปทานใน จริสฺสาม” อิติศัพท์ สรุปะใน จินฺตเนนฯ ภาระใน โอตฺรนฺติ
คิชฺฌกฺกุโถ อปาทานใน โอตฺรนฺติ ๫

๓. เตสุ อายสฺมา มหาโมคคฺคฺลลาโน เอกํ อหิเปตํ ทิสฺวา ลิตํ ปาตฺวากาสิ ๫

เตสุ (ทฺวีสุ เถเรสุ) อายสฺมา มหาโมคคฺคฺลลาโน เอกํ อหิเปตํ ทิสฺวา ลิตํ ปาตฺวากาสิ ๫

เตสุ (ทฺวีสุ เถเรสุ) อายสฺมา มหาโมคคฺคฺลลาโน อ.- ในพระเถระ ท. สอง เหล่านั้น
หนา -พระมหาโมคคัลลณะ ผู้มีอายุ ทิสฺวา เห็นแล้ว อหิเปตํ ซึ่งเปรตตัวมีอัตภาพ
เพียงดังอัตภาพแห่งงู เอกํ ตนหนึ่ง ปาตฺวากาสิ ได้กระทำให้ปรากฏแล้ว ลิตํ ซึ่ง

การแยม ฯ

บรรดาพระเถระทั้งสองรูปเหล่านั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเห็นอหิแปรตตนหนึ่ง
แล้วได้ทำการแยมให้ปรากฏ

เตสฺ กัถิ ทฺวิสุ กัถิ วิเสสนะของ เถเรสุญฺ นิทธารณะใน ายสฺมา มหาโมคคฺลลาโน
ายสฺมาญฺ วิเสสนะของ มหาโมคคฺลลาโนญฺ นิทธารณียะและสุทฺธกัถตาใน ปาตฺวากาสิญฺ
อาชยาตบทกัถตฺวจาก เอกํ วิเสสนะของ อหิแปตฺญฺ อวุตตกัถมะใน ทิสฺวาญฺ ปุพฺพกาล-
กิริยาใน ปาตฺวากาสิ สิตํ อวุตตกัถมะใน ปาตฺวากาสิ ฯ

๔. อถ นํ ลกฺขณตฺเถโร “กสฺมา อวฺุโส สิตํ ปาตํ กโรสฺสิติ การณํ ปุจฺฉิ ฯ

อถ นํ (มหาโมคคฺลลานตฺเถรํ) ลกฺขณตฺเถโร “(ตฺว) กสฺมา อวฺุโส สิตํ ปาตํ กโรสฺสิติ การณํ
ปุจฺฉิ ฯ

อถ ครั้งนั้น ลกฺขณตฺเถโร อ.พระลักษณะผู้เถระ ปุจฺฉิ ถามแล้ว การณํ ซึ่งเหตุ
หํ (มหาโมคคฺลลานตฺเถรํ) กะพระมหาโมคคัลลานะผู้เถระนั้น อิติ ว่า “อวฺุโส ดู
ก่อนท่านผู้มีอายุ (ตฺว) อ.ท่าน กโรสฺสิ ย่อมกระทำ สิตํ ซึ่งการแยม ปาตํ ให้ปรากฏ
กสฺมา เพราะเหตุอะไร?” อิติ ดังนี้

ที่นั้น พระลักษณะเถระถามเหตุกับพระมหาโมคคัลลานเถระนั้นว่า “ท่านผู้มีอายุ ท่าน
ทำการแยมให้ปรากฏ เพราะเหตุอะไร?”

อถ กาลสัตฺตมี ลกฺขณตฺเถโร สุทฺธกัถตาใน ปุจฺฉิญฺ อาชยาตบทกัถตฺวจาก นํ วิเสสนะ
ของ มหาโมคคฺลลานตฺเถรญฺ อกถิตกัถมะใน ปุจฺฉิ “อวฺุโส อาลปนะ ตฺวํ สุทฺธกัถตาใน
กโรสฺสิญฺ อาชยาตบทกัถตฺวจาก กสฺมา เหตุใด กโรสฺสิ สิตํ อวุตตกัถมะใน กโรสฺสิ ปาตํ
วิกถิกัถมะใน กโรสฺสิ” อิติศัพท์ อาการะใน ปุจฺฉิ การณํ อวุตตกัถมะใน ปุจฺฉิ ฯ

๕. “อกาโล โข อวฺุโส อิมสฺส ปณฺหสฺส วิสฺสชฺเชตฺตุํ, ภควโต สนฺติเก มํ
ปุจฺฉเยยฺยาสีติ ฯ

(มหาโมคคัลลานตเถโร) “(อัย กาล) อกาล โข (โหติ) อาวุโส อิมสฺส ปญฺหสฺส วิสฺสชฺเชตฺถุ, (ตฺว) ภควโต สนฺติเก มํ ปุจฺเจยฺยาสีติ (อาห) ๕

(มหาโมคคัลลานตเถโร) อ.พระมหาโมคคัลลานะผู้เถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อาวุโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อัย กาล) อ.กาลนี้ อกาล โข เป็นสมัยมิใช่กาลแล วิสฺสชฺเชตฺถุ เพื่ออันแก้อิมสฺส ปญฺหสฺส ซึ่งปัญหานี้ (โหติ) ย่อมเป็น, (ตฺว) อ.ท่าน ปุจฺเจยฺยาสีติ ฟังถาม มํ ซึ่งกระผม สนฺติเก ในสำนัก ภควโต ของพระผู้มีพระภาค” อิติ ดังนี้ ๕

พระมหาโมคคัลลานเถระกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ มิใช่กาลแลที่จะแก้ปัญหานั้น, ท่าน ฟังถามผมในสำนักของพระผู้มีพระภาค”

มหาโมคคัลลานตเถโร สุทฺธกัตฺตาใน อาหฺย อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “อาวุโส อาลปนฺน อัย วิเสสนฺนของ กาลฺย สุทฺธกัตฺตาใน โหติฺย อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อกาล วิกิตฺกัตฺตาใน โหติ โขศัพทํ วจนาลังการะ อิมสฺส วิเสสนฺนของ ปญฺหสฺสจฺจ ญฺญูจฺจิวุตต-กัมมะใน วิสฺสชฺเชตฺถุจฺจ ตุมตฺถสัมฺปทานใน อกาล, ตฺว สุทฺธกัตฺตาใน ปุจฺเจยฺยาสีจฺจ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ภควโต สามีสัมพันธฺนใน สนฺติเกจฺจ วิสยาคาระใน ปุจฺเจยฺยาสี มํ อวุตตกัมมะใน ปุจฺเจยฺยาสี” อิติศัพทํ อากาเรใน อาห ๕

๖. เตสุ ราชคเห ปิณฑาย จริตฺวา ภควโต สนฺติกํ คนฺตฺวา นิสินฺนํ, ลกฺขณตเถโร ปุจฺฉิ “อาวุโส โมคคัลลาน ตฺว คิชฺฌกฺกุฏา โอตฺรนฺโต สิถํ ปาตุํ กริตฺวา มยาสิตการณํ ปุฏฺโง (ภควโต สนฺติเก มํ ปุจฺเจยฺยาสีติ อวจ, กเถหิ อิทานิ ตํ การณฺนฺติ ๕

เตสุ (ทฺวีสุ เถเรสุ) ราชคเห ปิณฑาย จริตฺวา ภควโต สนฺติกํ คนฺตฺวา นิสินฺนํ, ลกฺขณตเถโร ปุจฺฉิ “อาวุโส โมคคัลลาน ตฺว คิชฺฌกฺกุฏา โอตฺรนฺโต สิถํ ปาตุํ กริตฺวา มยาสิตการณํ ปุฏฺโง (ตฺว) ภควโต สนฺติเก มํ ปุจฺเจยฺยาสีติ อวจ, (ตฺว) กเถหิ อิทานิ ตํ การณฺนฺติ ๕

เตสุ (ทฺวีสุ เถเรสุ) ครั้นเมื่อพระเถระ ท. สอง เหล่านั้น จริตฺวา เทียวไปแล้ว ราชคเห ในเมืองราชคฤห์ ปิณฑาย เพื่อบิณฑบาต คนฺตฺวา ไปแล้ว สนฺติกํ สู่สำนัก

ภควโต ของพระผู้มีพระภาค นิสินฺเนสุ นังแล้ว, ลกฺขณตฺเถโร อ.พระลักษณะผู้เถระ
 ปุจฺฉิ งามแล้ว อิติ ว่า “โมคคฺคฺลฺลฺลนํ ตูก่อนโมคคฺคฺลฺลนํ อวฺสุโส ผู้มีอายุ ตฺวั อ.ท่าน
 โอตรนฺโต เมื่อข้ามลง คิซฺฆณฺณฺญา จากภูเขาชื่อว่าคิซฆณฺณฺญา กริตฺวา กระทำแล้ว สิตํ ซึ่ง
 การแยม ปาตุํ ให้ปรากฏ มยา ปุญฺโโจ ผู้อันเรา งามแล้ว สิตการณํ ซึ่งเหตุแห่งการ
 แยม อวจ ใต้กล่าวแล้ว อิติ ว่า ‘(ตฺวั) อ.ท่าน ปุจฺเจยฺยาสี ฟิงถาม มํ ซึ่งเรา สนฺติเก
 ในสำนัก ภควโต ของพระผู้มีพระภาค’ อิติ ดังนี้, (ตฺวั) อ.ท่าน กเถหิ ขอจงกล่าว
 ตํ การณํ ซึ่งเหตุ นั้น อิทานิ ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

เมื่อพระเถระทั้งสองรูปเหล่านั้น เทียวไปในเมืองราชคฤห์เพื่อบิณฑบาตแล้ว พวกกันไป
 ยังสำนักพระผู้มีพระภาค นังแล้ว, พระลักษณะเถระถามว่า “ท่านโมคคฺคฺลฺลนํผู้มีอายุ
 ท่านเมื่อลงจากภูเขาคิซฆณฺณฺญา ทำการแยมให้ปรากฏ ถูกกระผมถามเหตุของการแยม
 ใต้กล่าวว่า ‘ฟิงถามผมในสำนักของพระผู้มีพระภาค’ ดังนี้, บัดนี้ ขอท่านจงบอกเหตุ
 นั้นเถิด”

เตสุ กิตฺติ ทฺวิสุ กิตฺติ วิเสสนะของ เถเรสุฯ ลักษณะใน นิสินฺเนสุฯ ลักษณะกิริยา
 ราชคเ วิสยาธาระใน จริตฺวา ปิณฺฑทฺยา สัมปทานใน จริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา
 ภควโต สามีสัมพันธะใน สนฺติกํฯ สัมปาปุณฺเณยํกัมมะใน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน
 นิสินฺเนสุ, ลกฺขณตฺเถโร สุทฺธกัตฺตาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “อวฺสุโส วิเสสนะ
 ของ โมคคฺคฺลฺลนํฯ อาลปนํ ตฺวั สุทฺธกัตฺตาใน อวจฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก
 คิซฺฆณฺณฺญา อปาทานใน โอตรนฺโตฯ อภิภันตรกิริยาของ ตฺวั สิตํ อวฺตตกัมมะใน
 กริตฺวา ปาตุํ วิกตีกัมมะใน กริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุญฺโโจ มยา อนภิหิตกัตฺตา
 ใน ปุญฺโโจ สิตการณํ อวฺตตกัมมะใน ปุญฺโโจฯ วิเสสนะของ ตฺวั ‘ตฺวั สุทฺธกัตฺตาใน
 ปุจฺเจยฺยาสีฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ภควโต สามีสัมพันธะใน สนฺติเกฯ วิสยาธาระใน
 ปุจฺเจยฺยาสี มํ อวฺตตกัมมะใน ปุจฺเจยฺยาสี’ อิติศัพท์ อากาเรใน อวจ, ตฺวั สุทฺธกัตฺตา
 ใน กเถหิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อิทานิ กาลสัตตฺตฺมิใน กเถหิ ตํ วิเสสนะของ การณํฯ
 อวฺตตกัมมะใน กเถหิ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิ ฯ

๗. เถโร อาห “อหํ อวฺสุโส เอกํ อหิเปตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตฺวาภาสี, ตฺสฺส เหวรุโป
 อตฺตภาโว, มนุสฺสสึสํ วิย อสฺส สึสํ, อหิสฺส วิยสฺส เสโส อตฺตภาโว, อหิเปโต

นาเมส ปมาณโต ปญจวิสติโยชนิกอ, ตสฺส สีสโต อุฏฺฐิตา อคฺคิชาลา ยาว
 หนฺกฺกุจฺจา คจฺจนฺติ, หนฺกฺกุจฺโต อุฏฺฐิตา ยาว สีสา, มชฺฌเณ อุฏฺฐิตา เทว ปสฺसानิ
 คจฺจนฺติ, ทวีหิ ปสฺเสหิ อุฏฺฐิตา มชฺฌเณ โอสฺรณฺตํติ ฯ

เถโร อาห “อหํ อวฺสุโส เอกํ อหิเปตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตฺวาภาสี, ตสฺส (เปตสฺส) เอวฺรูป
 (โหติ) อตฺตภาโว, มนุสฺสสีสํ วีย (โหติ) อสฺส (เปตสฺส) สีสํ, อหิสฺส (อตฺตภาโว) วีย (โหติ)
 อสฺส (เปตสฺส) เสโส อตฺตภาโว, อหิเปโต นาม เอโส ปมาณโต ปญจวิสติโยชนิกอ (โหติ),
 ตสฺส (เปตสฺส) สีสโต อุฏฺฐิตา อคฺคิชาลา ยาว หนฺกฺกุจฺจา คจฺจนฺติ, หนฺกฺกุจฺโต อุฏฺฐิตา
 (อคฺคิชาลา) ยาว สีสา (คจฺจนฺติ), มชฺฌเณ อุฏฺฐิตา (อคฺคิชาลา) เทว ปสฺसानิ คจฺจนฺติ, ทวีหิ
 ปสฺเสหิ อุฏฺฐิตา (อคฺคิชาลา) มชฺฌเณ โอสฺรณฺตํติ ฯ

เถโร อ.พระเถระ อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อวฺสุโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ อหํ อ.กระผม
 ทิสฺวา เห็นแล้ว อหิเปตํ ซึ่งเปรตตัวมีอัตภาพเพียงดังอัตภาพแห่งงู เอกํ ตนหนึ่ง
 ปาตฺวาภาสี ได้กระทำให้ปรากฏแล้ว สิตํ ซึ่งการแยม, อตฺตภาโว อ.อัตภาพ ตสฺส
 (เปตสฺส) ของเปรตนั้น เอวฺรูป เป็นอัตภาพมีอย่างนี้เป็นรูป (โหติ) ย่อมเป็น, สีสํ
 อ.ศีรษะ อสฺส (เปตสฺส) ของเปรตนั้น มนุสฺสสีสํ วีย เป็นราวกะว่าศีรษะของมนุษย์
 (โหติ) ย่อมเป็น, อตฺตภาโว อ.อัตภาพ เสโส อันเหลือ อสฺส (เปตสฺส) ของเปรต
 นั้น อหิสฺส (อตฺตภาโว) วีย เป็นราวกะว่าอัตภาพ ของงู (โหติ) ย่อมเป็น, เอโส
 อหิเปโต นาม ชื่อ อ.เปรตตัวมีอัตภาพเพียงดังอัตภาพของงูนั้น ปญจวิสติโยชนิกอ
 เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยโยชนียี่สิบห้า ปมาณโต โดยประมาณ (โหติ) ย่อมเป็น,
 อคฺคิชาลา อ.เปลวแห่งไฟ ท. อุฏฺฐิตา ตั้งขึ้นแล้ว สีสโต จากศีรษะ ตสฺส (เปตสฺส)
 ของเปรตนั้น คจฺจนฺติ ย่อมไป ยาว เพียงไร หนฺกฺกุจฺจา แต่หาง, (อคฺคิชาลา) อ.เปลว
 แห่งไฟ ท. อุฏฺฐิตา ตั้งขึ้นแล้ว หนฺกฺกุจฺโต จากหาง (คจฺจนฺติ) ย่อมไป ยาว เพียง
 ไร สีสา แต่ศีรษะ, (อคฺคิชาลา) อ.เปลวแห่งไฟ ท. อุฏฺฐิตา ตั้งขึ้นแล้ว มชฺฌเณ ใน
 ท่ามกลาง คจฺจนฺติ ย่อมไป ปสฺसानิ สู้ข้าง ท. เทว สอง, (อคฺคิชาลา) อ.เปลวแห่ง
 ไฟ ท. อุฏฺฐิตา ตั้งขึ้นแล้ว ปสฺเสหิ จากข้าง ท. ทวีหิ สอง โอสฺรณฺติ ย่อมประชุมลง
 มชฺฌเณ ในท่ามกลาง” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ กระผมเห็นอหิเปรตตนหนึ่ง จึงได้ทำการแยมให้
 ปรากฏ, ร่างของเปรตนั้น มีสภาพเช่นนั้น, ศีรษะของเปรตนั้น เหมือนศีรษะของมนุษย์,

ร่างที่เหลือของเปรตนั้น เหมือนตัวของงู, ชื่อว่าอิเหนานั้น มีร่างประมาณ ๒๕ โยชน์, เปลวไฟตั้งขึ้นจากศีรษะของเปรตนั้นไปจรดหาง, เปลวไฟตั้งขึ้นจากหางจรดศีรษะ, เปลวไฟตั้งขึ้นตรงกลางกระจายออกสู่ข้างทั้งสอง, เปลวไฟตั้งขึ้นจากข้างทั้งสอง ย่อมประชุมลงในท่ามกลาง”

เถโร สุทรกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก “อาวุโส อาลปนนะ อหิ สุทรกัตตา ใน ปาตวากาสีฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอกิ วิเสสนะของ อิเหนา อุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปาตวากาสี สิตฺ อุตตกัมมะใน ปาตวากาสี, อุตตภาโว สุทรกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ตสฺส วิเสสนะของ เปตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน ใน อุตตภาโว เอวรูปุ วิกติกัตตาใน โหติ, สีสฺ สุทรกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก มนุสฺสสีสฺ อุปมาวิกติกัตตาใน โหติ วิยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ มนุสฺสสีสฺ อสฺส วิเสสนะของ เปตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน สีสฺ, เสโส วิเสสนะของ อุตตภาโวฯ สุทรกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก อิเหนา สามีสัมพันธะใน อุตตภาโวฯ อุปมาวิกติกัตตาใน โหติ วิยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ อิเหนา อุตตภาโว อสฺส วิเสสนะของ เปตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน เสโส อุตตภาโว, เอสฺ วิเสสนะของ อิเหนา นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ อิเหนาฯ สุทรกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ปมาณโต ตติยาวิเสสนะใน ปณจวิสติโยชนิโกฯ วิกติกัตตาใน โหติ, อฏฺฐิตา วิเสสนะของ อคฺคิชาลาฯ สุทรกัตตาใน คจฺจนฺติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ตสฺส วิเสสนะของ เปตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน สีสฺโตฯ อปาทานใน อฏฺฐิตา ยาวศัพท์ กิริยาวิเสสนะใน คจฺจนฺติ นงฺคฺกุจฺจา อปาทานใน ยาว, อฏฺฐิตา วิเสสนะของ อคฺคิชาลาฯ สุทรกัตตาใน คจฺจนฺติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก นงฺคฺกุจฺโต อปาทานใน อฏฺฐิตา ยาวศัพท์ กิริยาวิเสสนะใน คจฺจนฺติ สีสฺวา อปาทานใน ยาว, อฏฺฐิตา วิเสสนะของ อคฺคิชาลาฯ สุทรกัตตาใน คจฺจนฺติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก มชฺเฌ วิสยาธาระใน อฏฺฐิตา เทว วิเสสนะของ ปสฺसानิฯ สัมปาปญฺเญกัมมะใน คจฺจนฺติ, อฏฺฐิตา วิเสสนะของ อคฺคิชาลาฯ สุทรกัตตาใน โอสฺรนฺติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ทวีหิ วิเสสนะของ ปสฺเสหิฯ อปาทานใน อฏฺฐิตา มชฺเฌ วิสยาธาระใน โอสฺรนฺติ” อิติกัตฺตา อากาเรใน อาห ฯ

๘. ทูรินนเมว กิร เปตานํ อตตภาโว ปญจวิสตีโยชนิกอ, อวเสสานํ ติคาวุตปฺปมาโณ อิมสฺส เจว อหิเปตสฺส กากเปตสฺส จ ปญจวิสตีโยชนิกอ, เตสฺ อยฺนตาว อหิเปโตฯ

ทูรินนเมว กิร เปตานํ อตตภาโว ปญจวิสตีโยชนิกอ (โหติ), อวเสสานํ (เปตานํ อตตภาโว) ติคาวุตปฺปมาโณ (โหติ), อิมสฺส เจว อหิเปตสฺส กากเปตสฺส จ (อตตภาโว) ปญจวิสตีโยชนิกอ (โหติ), เตสฺ (เปเตสฺ) อยฺ ตาว อหิเปโต (โหติ) ฯ

กิร ได้ยินว่า อตตภาโว อ.อัทภาพ เปตานํ ของเปรต ท. ทูรินนํ เหว สองนั้นเกี่ยว ปญจวิสตีโยชนิกอ เป็นอัทภาพประกอบแล้วด้วยโยชนียี่สิบห้า (โหติ) ย่อมเป็น, (อตตภาโว) อ.อัทภาพ (เปตานํ) ของเปรต ท. อวเสสานํ ผู้เหลือลง ติคาวุตปฺปมาโณ เป็นอัทภาพมีคาวุตสามเป็นประมาณ (โหติ) ย่อมเป็น, (อตตภาโว) อ.อัทภาพ อิมสฺส เจว อหิเปตสฺส ของอหิเปรตนี้ด้วยนั้นเกี่ยว กากเปตสฺส จ ของ กากเปรตด้วย ปญจวิสตีโยชนิกอ เป็นอัทภาพประกอบแล้วด้วยโยชนียี่สิบห้า (โหติ) ย่อมเป็น, เตสฺ (เปเตสฺ) อยฺ อหิเปโต อ.- ในเปรต ท. เหล่านี้หนา -อหิเปรตนี้ (โหติ) ย่อมมี ตาว ก่อน ฯ

ทราบว่ ร่างของเปรตทั้งสองตนนั้นแหละ มีประมาณ ๒๕ โยชน, ร่างของเปรตที่เหลือ มีประมาณ ๓ คาวุต (๑.๕ กม.), ร่างของอหิเปรตนี้และกากเปรต มีประมาณ ๒๕ โยชน, บรรดาเปรตเหล่านั้น อหิเปรตนี้ ก่อน

กิร อนุสสวณัตถะ อตตภาโว สุททกัตตานิ โหติฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก เหวศัพทํ อวชารณะเข้ากับ ทูรินนํ วิเสสนะของ เปตานํ สามีสัมพันธะใน อตตภาโว ปญจวิสตีโยชนิกอ วิกติกัตตานิ โหติ, อตตภาโว สุททกัตตานิ โหติฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก อวเสสานํ วิเสสนะของ เปตานํ สามีสัมพันธะใน อตตภาโว ติคาวุตปฺปมาโณ วิกติกัตตานิ โหติ, อตตภาโว สุททกัตตานิ โหติฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก อิมสฺส วิเสสนะของ อหิเปตสฺส เหวศัพทํ อวชารณะเข้ากับ จจฺ สองศัพทํ ปทสมฺมุจยัตถะเข้ากับ อิมสฺส อหิเปตสฺส และกากเปตสฺส อหิเปตสฺส กิติ กากเปตสฺส กิติ สามีสัมพันธะใน อตตภาโว ปญจวิสตีโยชนิกอ วิกติกัตตานิ โหติ, เตสฺ วิเสสนะของ เปเตสฺ นิททารณะใน อยฺ อหิเปโต อยฺ วิเสสนะของ อหิเปโต นิททารณียะและ สุททกัตตานิ โหติฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ตาวศัพทํ กิริยาวิเสสนะใน โหติ ฯ

๙. กากเปตมปิ มหาโมคคัลลานโ คิซุมภูมุตถเก ปจจมานัน ทิสฺวา ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ
 ปุจฺจนฺโต อิมํ คาถมาห

“ปญฺจโยชนิกา ชิวหา สีสฺนเต นวโยชนํ
 กาโย อจฺจุคฺคโต ตฺยหํ ปญฺจวิสฺติโยชนํ;
 กิณฺนุ กมฺมํ กริตฺวาน ปตฺโตสิ ทุกฺขมิตฺสนฺติ ฯ”

กากเปตมปิ มหาโมคคัลลานโ (อคคินา) คิซุมภูมุตถเก ปจจมานัน ทิสฺวา ตสฺส (กากเปตสฺส)
 ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺจนฺโต อิมํ คาถํ อาห

“ปญฺจโยชนิกา (โหติ เต) ชิวหา, สีสฺ เต นวโยชน (โหติ),
 กาโย อจฺจุคฺคโต ตฺยหํ ปญฺจวิสฺติโยชนํ;
 (ตฺวํ) กิ ญฺ กมฺมํ กริตฺวาน ปตฺโต อสิ ทุกฺขํ อิตฺสนฺติ ฯ”

มหาโมคคัลลานโ อ.พระมหาโมคคัลลานะ ทิสฺวา เห็นแล้ว กากเปตมปิ แม่ซึ่งกาก
 เปรต (อคคินา) ปจจมานัน ผู้อันไฟไหม้อยู่ คิซุมภูมุตถเก บนยอดแห่งภูเขาชื่อว่า
 คิซุมภูมุตถเก ปุจฺจนฺโต เมื่อถาม ปุพฺพกมฺมํ ซึ่งกรรมในกาลก่อน ตสฺส (กากเปตสฺส)
 ของกากเปรตนั้น อาห กล่าวแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งคาถานี้ อิติ ว่า

“ชิวหา อ.ลิ้น (เต) ของท่าน ปญฺจโยชนิกา เป็นลิ้นประกอบ
 แล้วด้วยโยชนห้า (โหติ) ย่อมเป็น, สีสฺ อ.ศีรษะ เต ของ
 ท่าน นวโยชนํ เป็นอวัยวะมีโยชนเก้าเป็นประมาณ (โหติ)
 ย่อมเป็น, กาโย อ.กาย ตฺยหํ ของท่าน อจฺจุคฺคโต ขึ้นไป
 ล่วงแล้ว ปญฺจวิสฺติโยชนํ ลิ้นโยชนยี่สิบห้า, (ตฺวํ) อ.ท่าน
 กริตฺวาน กระทำแล้ว กมฺมํ ซึ่งกรรม กิ ญฺ อะไรหนอ ปตฺโต
 เป็นผู้ถึงแล้ว ทุกฺขํ ซึ่งความทุกข์ อิตฺสนฺติ อันเช่นนี้ อสิ ย่อม
 เป็น” อิติ ดังนี้ ฯ”

พระมหาโมคคัลลานะเห็นแม่กากเปรตที่ถูกไฟกำลังไหม้อยู่ที่ยอดภูเขาคิซุมภูมุตถเก เมื่อ
 ถามถึงบุพพกรรมของกากเปรตนั้น จึงกล่าวคาถานี้ว่า

“ลิ้นของท่าน ยาว ๕ โยชน ศีรษะของท่านยาว ๙ โยชน ร่างกาย
 ของท่านสูง ๒๕ โยชน ท่านทำกรรมอะไรหนอ จึงประสบทุกข์
 เช่นนี้” ดังนี้

มหาโมคคัลลาน โสทรกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปีศัฟท์ อเปกชัตตะ
 เข้ากับ กากเปตฺตํ อวุตตกัมมะไน ทิสฺวา อคฺคินา อนภิตกัตตานิ ปจฺจมานํ คิซฺม-
 ญฺญมตฺถเก วิสยาชาระไน ปจฺจมานํฯ วิเสสณะของ กากเปตฺตํ ทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน ปุจฺจนฺโต ตสฺส วิเสสณะของ กากเปตตฺสฯ สามีสัมพันธะไน ปุพฺพกมฺมํฯ อวุตต-
 กัมมะไน ปุจฺจนฺโตฯ อัมภันตริกิริยาของ มหาโมคคัลลาน อิมํ วิเสสณะของ คากํฯ
 อวุตตกัมมะไน อาห

“ชีวหา สฺทรกัตตานิ โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เต สามีสัม-
 พันธะไน ชิวหา ปญฺจโยชนิกา วิกตีกัตตานิ โหติ, สีสํ
 สฺทรกัตตานิ โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เต สามีสัมพันธะ
 ใน สีสํ นวโยชนํ วิกตีกัตตานิ โหติ, กาโย สฺทรกัตตานิ
 อจฺจุคฺคโตฯ กิตบทกัตตฺวาจก ตฺยหํ สามีสัมพันธะไน กาโย
 ปญฺจวิสตีโยชนํ อัจจันตสังโยคะไน อจฺจุคฺคโต, ตฺวํ สฺทรกัตตานิ
 ใน อสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ก็ วิเสสณะของ กมฺมํ นุศัฟท์
 ปุจฺจันตตะ กมฺมํ อวุตตกัมมะไน กริตฺวานฯ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน ปตฺโตฯ วิกตีกัตตานิ อสิ ทุกฺขํ สัมปาปฺณียกัมมะไน ปตฺโต
 อีทิสํ วิเสสณะของ ทุกฺขํ” อิตีศัฟท์ สฺรูปะไน อิมํ คากํ ฯ

๑๐. อถสฺส เปโต อัจฺจขนฺโต

**“อหํ ภนฺเต โมคคฺคฺลลาน กสฺสปสฺส มหฺลสิโน
 สงฺฆสฺสาภิหฺมํ ฆตฺตํ อาหเรสี ยถิจฺจกนฺตฺติ**

คากํ วตฺวา อาห “ภนฺเต กสฺสปพุทฺธกาเล สมฺพหฺลา ภิกฺขู คามํ ปิณฺฑาย ปวีสิสฺสุ,
 มนุสฺสา เถเร ทิสฺวา สมฺปิยายมานา อาสนสาลายํ นิสีทาเปตฺวา ปาเท โธวิตฺวา
 เตเลน มกฺเขตฺวา ยาคุํ ปาเยตฺวา ชชฺชกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาดกालํ อากมฺยมานา ฐมฺมํ
 สฺขณฺตนา นิสีทิสฺสุ, ฐมฺมกถาวสาเน เถรานํ ปตฺเต อาทาย อตฺตโน อตฺตโน เคเห
 นานคฺครสโกชนสฺส ปฺเรตฺวา อหริสฺสุ, ตทาหํ กาโก หุตฺวา อาสนสาลาย ฉน-
 ปิฏฺฐเจ นิสินฺโน ตํ ทิสฺวา เอเกน คหิตปตฺตโต ติกฺขตฺตํ มุขํ ปุเรนฺโต ตโย กพเพ
 อคฺคเหสี, ตํ ปน ฆตฺตํ เนว สงฺฆสฺส สนฺตํ, น สงฺฆสฺส นียเมตฺวา ทินฺนํ, น
 ภิกฺขุหิ คหิตาวเสสกํ อตฺตโน เคะหํ เนตฺวา มนุสฺเสหิ ญฺญชิตฺตพฺพกํ, เกวลํ สงฺฆํ

อุททิสฺส อภิหฺมุตฺตเมว, ตโต มยา ตโย กพฺพา คหิตา, เอตฺตํ เม ปุพฺพกมฺม;
 สุวาทํ กาลํ กตฺวา ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน อวีจิมฺหิ ปจิตฺวา ตตฺถ ปกฺกาวเสเสน
 อิทานิ คิซฺมณฺเณ กากเปโต หุตฺวา นิพฺพตฺโต อิหํ ทุกฺขํ ปจฺจนฺโณมิตฺติ ฯ

อถ อสฺส (มหาโมคคฺคฺลฺลานตฺเถรสฺส) เปโต อัจฺจขฺนโต

“อหํ ภาเนเต โมคคฺคฺลฺลาน กสฺสปสฺส มหฺลสิโน

สงฺฆสฺส (ชเนหิ) อภิหฺมฺ ภาตฺตํ อาทเรสิ ยถิจฺจนฺตฺติ

คาคํ วตฺวา อาท “ภาเนเต กสฺสปพฺพุทฺธกาเล สมพฺพหฺลฺลา ภิกฺขุ คามํ ปิณฺฑทาย ปวิสิสฺส, มนุสฺสา
 เถเร ทิสฺวา สมฺปิยายมาณา (เต ภิกฺขุ) อาสนสาลาเย นิสีทาเปตฺวา ปาทะ ฐวิตฺวา เตะเลน
 มกฺขตฺวา (เต ภิกฺขุ) ยาคูํ ปายตฺวา ชชฺชกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาทกาลํ อาคมฺยมาณา ฐมฺม
 สฺสณฺนตา นิสีทิสฺส, ฐมฺมกถาวสาเน เถรานิ ปตฺเต อาทาย (ปตฺเต) อตฺตโน อตฺตโน เคเห
 นานคฺครสโกชนสฺส ปุเรตฺวา อาทริสฺส, ตทา อหํ กากิ หุตฺวา อาสนสาลาเย ฉนฺปิฏฺเจ นิสินฺโน
 ตํ (ภาตฺตํ) ทิสฺวา เอเกน (มนุสฺเสน) คหิตปตฺตโต ติกฺขตฺตํ มุขํ ปุเรนโต ตโย กพฺเพ อคฺคเหสิ,
 ตํ ปน ภาตฺตํ เนว สงฺฆสฺส สนฺตํ (โหติ), (ตํ ภาตฺตํ) น สงฺฆสฺส (มนุสฺเสสฺหิ) นียเมตฺวา ทินฺนํ (โหติ),
 (ตํ ภาตฺตํ) น ภิกฺขุหิ คหิตาวเสสกํ อตฺตโน เคหํ เนตฺวา มนุสฺเสหิ ภูฏชิตฺตพฺพกํ (โหติ),
 (ตํ ภาตฺตํ มนุสฺเสหิ) เกวลํ สงฺฆํ อุททิสฺส อภิหฺมุตฺตํ เอว (โหติ), ตโต (ภาตฺตโต) มยา ตโย
 กพฺพา คหิตา, เอตฺตํ (กมฺม) เม ปุพฺพกมฺม (อิหสิ); โส อหํ กาลํ กตฺวา ตสฺส กมฺมสฺส
 วิปาเกน อวีจิมฺหิ ปจิตฺวา ตตฺถ (กมฺเม) ปกฺกาวเสเสน อิทานิ คิซฺมณฺเณ กากเปโต หุตฺวา
 นิพฺพตฺโต อิหํ ทุกฺขํ ปจฺจนฺโณมิตฺติ ฯ

อถ ครั้งนั้น เปโต อ.เปรต อัจจขฺนโต เมื่อบอก อสฺส (มหาโมคคฺคฺลฺลานตฺเถรสฺส)
 แก่พระมหาโมคคัลลฺลานะผู้เถระนั้น วตฺวา กล่าวแล้ว คาคํ ซึ่งคาถา อิติ ว่า

“โมคคฺคฺลฺลาน ข้าแต่พระโมคคัลลฺลานะ ภาเนเต ผู้เจริญ อหํ

อ.ข้าพเจ้า อาทเรสิ กลืนกินแล้ว ภาตฺตํ ซึ่งภัตฺต (ชเนหิ)

อภิหฺมฺ อัน อันชน ท. นำไปเฉพาะแล้ว สงฺฆสฺส เพื่อพระสงฆ์

มหฺลสิโน ของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ กสฺสปสฺส

พระนามว่ากัสสปะ ยถิจฺจกํ ตามความปรารถนา” อิติ ดังนี้

อาท กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภาเนเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. สมพฺพหฺลฺลา
 ผู้มากพร้อม ปวิสิสฺส เข้าไปแล้ว คามํ สู่หมู่บ้าน ปิณฺฑทาย เพื่อบิณฑบาต กสฺสป-

พุทธกาล ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ, มนุสสา อ.มนุษย์ ท. ทิสวา เห็นแล้ว เถระ ซึ่งพระเถระ ท. สมปิยายมาหา ประพฤติรักด้วยดีอยู่ (เต ภิขุ) ยังภิขุ ท. เหล่านั้น นิสิตาเปตวา ให้นั่งแล้ว อาสนสาลาย ในศาลาเป็นที่นั่ง โรวิตวา ล้างแล้ว ปาเท ซึ่งเท้า ท. มกุชตวา ทาแล้ว เตเลน ด้วยน้ำมัน (เต ภิขุ) ยังภิขุ ท. เหล่านั้น ปาเยตวา ให้ดื่มแล้ว ยาคุ ซึ่งข้าวยาคุ ทตวา ถวายแล้ว ขชชกั ซึ่งของอันบุคคลพึงเคี้ยว อาคมยมาหา คอยทำอยู่ ปิณฑปาดกาลั ซึ่งกาลแห่งปิณฑบาท สุนหุตตา นิสิติสู นั่งฟังอยู่แล้ว ฐมมံ ซึ่งธรรม, ฐมมกถาวสาเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งธรรมกถา อาทาย ถือเอาแล้ว ปตเต ซึ่งบาตร ท. เถรานั ของพระเถระ ท. (ปตเต) ยังบาตร ท. ปุเรตวา ให้เต็มแล้ว นานคฺครสโกชนสฺส ด้วยโกชนะอันมีรสอันเลิศต่างๆ เคเห ในเรือน อตฺตโน อตฺตโน ของตนๆ อาหาริสู นำมาแล้ว, ตทา ในกาลนั้น อหิ อ.ข้าพเจ้า กาโก เป็นกา หุตฺวา เป็นแล้ว นิสินุโน จับแล้ว จททปิฏฺเจ บนหลังแห่งหลังคา อาสนสาลาย ของศาลาโรงฉัน ทิสวา เห็นแล้ว ตั (ภตฺต) ซึ่งโกชนะนั้น มุขิ ยังปาก ปุเรหฺโต ให้เต็มอยู่ ติกขตฺตํ สามครั้ง เอเกน (มนุสฺเสน) คหิตปตฺตโต จากบาตร อันมนุษย์คนหนึ่งถือเอาแล้ว อคฺคเหสี ได้คาบเอาแล้ว กพเพ ซึ่งคำข้าว ท. ตโย สาม, ปน ก็ ตั ภตฺตํ อ.ภตฺตนั้น สหฺตกั เป็นของมีอยู่ สงฺขมสฺส แห่งสงฆ์ (โหติ) ย่อมเป็น น เอว หามิได้นั้นเทียว, (ตั ภตฺต) อ.ภตฺตนั้น (มนุสฺเสหิ) นียเมตฺวา ทินุหนึ เป็นของ อันมนุษย์ ท. กำหนดแล้ว ถวายแล้ว สงฺขมสฺส แก่สงฆ์ (โหติ) ย่อมเป็น น หามิได้, (ตั ภตฺต) อ.ภตฺตนั้น ภิขุหิ คหิตาวเสสกั เป็นของเหลือลงจากภัตร อันภิขุ ท. ถือเอาแล้ว อตฺตโน เคหึ เนตฺวา มนุสฺเสหิ ภูยชิตพุกั เป็นของ อันมนุษย์ ท. นำไปแล้ว สู่เรือน ของตน พิงบริโภค (โหติ) ย่อมเป็น น หามิได้, (ตั ภตฺต) อ.ภตฺตนั้น (มนุสฺเสหิ) เกวลั สงฺฆิ อุกฺทิสฺส อภิภฺมตฺตํ เอว เป็นของสักว่า อันมนุษย์ ท. นำไปเฉพาะแล้ว เจาะจง ซึ่งสงฆ์ อย่าง เดียวนั้นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น, กพสา อ.คำข้าว ท. ตโย สาม มยา อันข้าพเจ้า คหิตา คาบเอาแล้ว ตโต (ภตฺตโต) จากภตฺตนั้น, (กมฺม) อ.กรรม เอตฺตกั อันมี ประมาณเท่านี้ ปุพฺพกมฺมํ เป็นกรรมในกาลก่อน เม ของข้าพเจ้า (อโหสิ) ได้เป็น แล้ว, โส อหิ อ.ข้าพเจ้านั้น กตฺวา กระทำแล้ว กาลั ซึ่งกาละ ปจิตฺวา ใหม่แล้ว อวิจิมฺหิ ในนรกชื่อว่าอเวจี วิปาเกน เพราะวิบาก ตสฺส กมฺมสฺส แห่งกรรมนั้น กากเปโต เป็นกากเปรต หุตฺวา เป็น นิพฺพตฺโต บังเกิดแล้ว ปจฺจนุภฺมิ เสวยเฉพาะ

อยู่ **อิทธิ** **ทุกข์** ซึ่งความทุกข์นี้ **คิซุมกุฏ** บนภูเขาชื่อว่าคิซุมกุฏ **อิทานิ** ในกาลนี้ **ปฏกาเวเสเสน** ด้วยผลอันสุขแล้วอันเหลือลง **ตตถ (กมุเม)** ในเพราะกรรมนั้น” **อิติ** **ดังนี้** ๕

ที่นั่น **เปรต**เมื่อบอกแก่**พระมหาโมคคัลลานเถระ**นั้น จึงกล่าวคาถาว่า

“ข้าแต่ท่าน**พระโมคคัลลานะ** ข้าพเจ้าก่อกินกัณฐะที่พวกชนนำ
มาเฉพาะแก่**พระสงฆ์**ของ**พระพุทธรูปเจ้าพระนามว่ากัสสปะ**
ตาม**ความปรารถนา**”

แล้วกล่าวว่า “ข้าแต่ท่าน**ผู้เจริญ** ในกาล**พระพุทธรูปเจ้าพระนามว่ากัสสปะ** พวก**ภิกษุ**มาก
พร้อมเข้าไปสู่**ห่มบ้าน**เพื่อ**บิณฑบาต**, พวก**มนุษย์**เห็น**พระเถระ**ทั้งหลาย เกิด**ความรัก**
อยู่ **นิมนต์**ให้**ภิกษุ**เหล่านั้นนั่งใน**โรงฉัน** ล้าง**เท้า** ทาด้วย**น้ำมัน** ให้**ดื่มข้าวยา** **ถวาย**
ของ**เคี้ยว** รอคอย**เวลาบิณฑบาต** พวก**กัณฐะ**นั่งฟัง**ธรรม**อยู่, ใน**เวลาจบธรรม**กถา **ช่วยกัน**
ถือ**เอาบาตร**ของ**พระเถระ**ทั้งหลาย ใส่**โภชนะ**อัน**มีรสอันเลิศ**ต่าง ๆ ใน**เรือ**ของตน ๆ ให้
เต็มแล้วนำมา, ครานั้น **กระผม**เป็น**กา** จับ**บนหลังคา**โรง**ฉัน** เห็น**กัณฐะ**นั้น ใช้**ปากคาบ**
จาก**บาตร**ที่**มนุษย์**คนหนึ่งถือไว้ ๓ ครั้ง ได้**คาบ**เอาก่อน**ข้าว** ๓ ก้อน, ก็ **กัณฐะ**นั้น ไม่ใช่
เป็น**สมบัติ**ของ**สงฆ์** ไม่ใช่เป็น**กัณฐะ**ที่พวก**มนุษย์**กำหนด**ถวาย**แก่**สงฆ์** ไม่ใช่เป็น**ของ**
เหลือเดนที่**ภิกษุ**ถือเอาแล้ว ทั้งไม่ใช่เป็น**กัณฐะ**ที่พวก**มนุษย์**นำไปสู่**เรือ**ของตนแล้ว
ฟัง**บริโศก**, **กัณฐะ**นั้น เป็น**กัณฐะ**ที่พวก**มนุษย์**สักว่า**เจาะจง**สงฆ์อย่าง**เดียว**นำมาเท่านั้น,
คำ**ข้าว** ๓ คำ **กระผม**คาบไปจาก**กัณฐะ**นั้น, **กรรม**มี**ประมาณ**เท่านี้ เป็น**บุพพกรรม**ของ
กระผม, **กระผม**นั้น**ทำ**กาละ **ใหม่**ใน**อเวจี**มหานรก เพราะ**วิบาก**แห่ง**กรรม**นั้น บังเกิด
เป็น**กัณฐะ**เปรตที่**ภูเขาคิซุมกุฏ**ใน**บัดนี้** เพราะ**วิบาก**ที่**เหลือ**ใน**เพราะกรรม**นั้น **ย่อม**เสวย
ทุกข์นี้” **ดังนี้**

ถ **กาล**สัตตมี **เปโต** **สุทธกัถตา**ใน **อาห** ๆ **อาชยาตบ**ทกัถ**ตุวาจก** **อสฺส** **วิเสสนะ**ของ
มหาโมคคัลลานต**เถร**สฺส ๆ **สัมปทาน**ใน **อาชิกุข**น**โต** ๆ **อัพพัน**ต**กริยา**ของ **เปโต**

“**ภน**เต **วิเสสนะ**ของ **โมคคัลลาน** ๆ **อาล**ปะนะ **อห** **สุทธกัถตา**ใน
อาหเรสี ๆ **อาชยาตบ**ทกัถ**ตุวาจก** **กสฺส**ป**สฺส** **สัณฺญา**วิ**เสสนะ**
ของ **ม**हेสีโน ๆ **สามิ**สัม**พันธะ**ใน **สงฺฆ**สฺส ๆ **สัมปทาน**ใน **อภิ**หุฏ
ชเนหิ **อน**ภิ**หิต**กัถ**ตา**ใน **อภิ**หุฏ ๆ **วิเสสนะ**ของ **ภ**ต**ต** ๆ **อ**ว**ุต**ต-
กัมมะใน **อาห**เรสี **ยถิ**จ**จก** **กิริยา**วิ**เสสนะ**ใน **อาห**เรสี” **อิติ**ศัพท์

สรูปะใน คาคัจจ อุตตกัมมะใน วตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห
 “ภนฺเต อาลปนะ กสฺสปุทฺธกาเล กาลสัตตมีใน ปวิสีสุ สมฺพหุลา วิเสสนะของ
 ภิกฺขุจฺจ สฺุทฺธกัตฺตาใน ปวิสีสุจฺจ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก คามํ สัมปาปุณฺเญกัมมะใน ปวิสีสุ
 ปิณฺหาเย สัมปทานใน ปวิสีสุ, มนุสฺสา สฺุทฺธกัตฺตาใน นิสีทิสฺสุ และอาหริสฺสุ นิสีทิสฺสุ กัตฺติ
 อาหริสฺสุ กัตฺติ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก เถเร อุตตกัมมะใน ทิสฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน
 สมฺปิยามานาจฺจ อัปฺภันฺตรกิริยาของ มนุสฺสา เต วิเสสนะของ ภิกฺขุจฺจ การิตกัมมะใน
 นิสีทาเปตฺวา อาสนสาลาเย วิสยาธาระใน นิสีทาเปตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน โหฺวิตฺวา
 ปาเท อุตตกัมมะใน โหฺวิตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน มกฺขेतฺวา เตเลน ภาระใน
 มกฺขेतฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปาเยตฺวา เต วิเสสนะของ ภิกฺขุจฺจ การิตกัมมะใน
 ปาเยตฺวา ยาคุ อุตตกัมมะใน ปาเยตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทตฺวา ชฺุชฺชกํ อุตต-
 กัมมะใน ทตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาคมฺยมานา ปิณฺหาปาทกาลํ อุตตกัมมะใน
 อาคมฺยมานาจฺจ อัปฺภันฺตรกิริยาของ มนุสฺสา ฐมฺมํ อุตตกัมมะใน สฺุณฺหนตฺตาจฺจ อัปฺภันฺตร-
 กิริยาของ มนุสฺสา, ฐมฺมกถาวสาเน กาลสัตตมีใน อาทาย เถรานํ สามีสัมพันธะ
 ใน ปตฺเตจฺจ อุตตกัมมะใน อาทายจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฺุเรตฺวา ปตฺเต การิตกัมมะ
 ใน ปฺุเรตฺวา อตฺตโน สองบท สามีสัมพันธะใน เคะเหจฺจ วิสยาธาระใน ปฺุเรตฺวา
 นานคฺครสโภชนสฺส จัณฺฐีภริณฺเณใน ปฺุเรตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาหริสฺสุ, ตทา กาล-
 สัตตมีใน อคฺคเหสี อหํ สฺุทฺธกัตฺตาใน อคฺคเหสีจฺจ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก กาโก
 วิกิตกัตฺตาใน หุตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสินฺโน อาสนสาลาเย สามีสัมพันธะใน
 ฉนทปิฏฺเญจฺจ วิสยาธาระใน นิสินฺโนจฺจ วิเสสนะของ อหํ ตํ วิเสสนะของ ภตฺตํ
 อุตตกัมมะใน ทิสฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฺุเรนฺโต เอเกน วิเสสนะของ มนุสฺเสนจฺจ
 อนภิตกัตฺตาใน คหิต- คหิตปตฺตโต อปาทานใน ปฺุเรนฺโต ติกฺขตฺตํ กิริยาวิเสสนะ
 ใน ปฺุเรนฺโต มุขํ การิตกัมมะใน ปฺุเรนฺโตจฺจ อัปฺภันฺตรกิริยาของ อหํ ตโย วิเสสนะของ
 กพฺเพจฺจ อุตตกัมมะใน อคฺคเหสี, ปน วากยารัมภโชตฺกะ ตํ วิเสสนะของ ภตฺตํ
 สฺุทฺธกัตฺตาใน โหฺติจฺจ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก เอวคัप्พํ อวธารณะเข้ากัป นจฺจ คัप्พํ
 ปฏฺิเสธนฺตถะ สงฺฆสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺตกัจจ วิกิตกัตฺตาใน โหฺติ, ตํ วิเสสนะของ
 ภตฺตํ สฺุทฺธกัตฺตาใน โหฺติจฺจ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก นคัप्พํ ปฏฺิเสธนฺตถะ มนุสฺเสหิ
 อนภิตกัตฺตาใน ทินฺนํ สงฺฆสฺส สัมปทานใน นียเมตฺวาจฺจ สมานกาลกิริยาใน ทินฺนจฺจ
 วิกิตกัตฺตาใน โหฺติ, ตํ วิเสสนะของ ภตฺตํ สฺุทฺธกัตฺตาใน โหฺติจฺจ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก

นศัพท์ ปฏิเสณัตถะ ภิกขุหิ อนภิตกัตตานิ คหิต- คหิตาวเสสกัมมิกัตตานิ โหติ
 อตุตโน สามีสัมพันธะไน เคนฺหฺง สัมปาปฺณียกัมมะไน เนตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาไน
 ภูยฺชิตฺตพฺพกัมมฺนุสเสหิ อนภิตกัตตานิ ภูยฺชิตฺตพฺพกัมมฺงฺ วิกตีกัตตานิ โหติ, ตํ วิเสสฺนํ
 ของ ภตฺตํ สฺุทฺธกัตตานิ โหติจฺจ อาชยฺยาตบทกัตตฺวาจก มฺนุสฺเสหิ อนภิตกัตตานิ
 อภิกฺขุ- เกวลํ กิริยาวิเสสฺนํไน อฺุทฺทิสฺส สงฺฆํ อวฺุตตกัมมะไน อฺุทฺทิสฺสจฺจ กิริยาวิเสสฺนํ
 ไน อภิกฺขุ- เอวศัพทํ อวชฺชารณํเข้ากัปป อภิกฺขุมนฺตจฺจ วิกตีกัตตานิ โหติ, ตโย วิเสสฺนํ
 ของ กพฺพาจฺจ วฺุตตกัมมะไน คหิตาจฺจ กิตฺตบทกัมมฺวาจก ตโต วิเสสฺนํของ ภตฺตโตจฺจ
 อปาทานไน คหิตา มยา อนภิตกัตตานิ คหิตา, เอตฺตํ วิเสสฺนํของ กมฺมํจฺจ
 สฺุทฺธกัตตานิ อโหสิจฺจ อาชยฺยาตบทกัตตฺวาจก เม สามีสัมพันธะไน ปุพฺพกมฺมํจฺจ วิกตีกัตตานิ
 อโหสิ, โส วิเสสฺนํของ อหฺงฺ สฺุทฺธกัตตานิ ปจฺจนุโกมิจฺจ อาชยฺยาตบท
 กัตตฺวาจก กาลํ อวฺุตตกัมมะไน กตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาไน ปจฺติวา ตสฺส วิเสสฺนํของ
 กมฺมฺสฺสจฺจ สามีสัมพันธะไน วิปาเกนฺจฺจ เหตุไน ปจฺติวา อวิจิมฺหิ วิชยฺยชฺชารณไน ปจฺติวาจฺจ
 ปุพฺพกาลกิริยาไน หุตฺวา ตตฺถ วิเสสฺนํของ กมฺเมจฺจ นิมิตฺตสฺสัตฺตมฺมไน หุตฺวา ปกฺกา-
 วเสเสน เหตุไน หุตฺวา อิทานิ กาลสฺสัตฺตมฺมไน หุตฺวา คิซฺฌกฺกุญฺเฐ วิชยฺยชฺชารณไน กาก-
 เปโตจฺจ วิกตีกัตตานิ หุตฺวาจฺจ สฺมาณกาลกิริยาไน นิพฺพตฺโตจฺจ วิเสสฺนํของ อหฺ
 อิทํ วิเสสฺนํของ ทฺุทฺทจฺจ อวฺุตตกัมมะไน ปจฺจนุโกมิ” อิตฺศัพทํ อากาเรไน อาห ๕

๑๑. อิทํ กากเปตวตฺถุ ๕

อิทํ กากเปตวตฺถุ อ.เรื่องแห่งกากเปรตนี้ ๕

เรื่องกากเปรตนี้

อิทํ วิเสสฺนํของ กากเปตวตฺถุจฺจ ลิงคัตถะ ๕

๑๒. อิท ปน เถโร “อหิแปตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตฺวากาสินฺหิติ อาห ๕

อิท (วตฺถุมฺหิ) ปน เถโร “(อหฺ) อหิแปตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตฺวากาสินฺหิติ อาห ๕

ปน แต่ว่า เถโร อ.พระเถระ อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(อหฺ) อ.เรา ทิสฺวา เห็นแล้ว
 อหิแปตํ ซึ่งอหิแปรต ปาตฺวากาสี ได้กระทำให้ปรากฏแล้ว สิตํ ซึ่งการแยม” อิติ
 ดังนี้ อิท (วตฺถุมฺหิ) ในเรื่องนี้ ๕

แต่ในเรื่องนี้ พระเถระกล่าวว่า “เราเห็นอหิเปรด แล้วได้ทำการแยมให้ปรากฏ”

ปน วิเสสโชตกะ เถโร สุทรกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิช วิเสสณะของ
วตฺตุมหิฯ วิสยาธาระใน อาห “อหฺ สุทรกัตตาใน ปาตฺวากาสีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
อหิเปตฺ อวฺตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปาตฺวากาสี สิตฺ อวฺตตกัมมะใน
ปาตฺวากาสี” อิติศัพทฺ อากาละใน อาห ฯ

๑๓. อถ สฺส สตุถา สกฺขิ หุตฺวา “สจฺจํ ภิกฺขเว โมคฺคผลลาโห อาห, มยา ปเนส
สมฺโพธิปฺปตฺตทิวเสเวว ทิฏฺฐโจ, อปิจาหฺ ‘เย เม วจฺนํ น สทฺทเหยฺยํ, เตสํ อหิตาย
ภเวยฺยาติ ปฺรานุทฺทาย น กเถสิฺนฺติ อาห ฯ

อถ อสฺส (เถรสฺส) สตุถา สกฺขิ หุตฺวา “สจฺจํ ภิกฺขเว โมคฺคผลลาโห อาห, มยา ปน เอโส
(เปโต) สมฺโพธิปฺปตฺตทิวเส เหว ทิฏฺฐโจ, อปิจ อหฺ ‘เย (ชนา) เม วจฺนํ น สทฺทเหยฺยํ, (ตํ
อสทฺทหนฺ) เตสํ (ชนาหฺ) อหิตาย ภเวยฺยาติ ปฺรานุทฺทาย น กเถสิฺนฺติ อาห ฯ

อถ ครั้งนั้น สตุถา อ.พระศาสดา สกฺขิ ทรงเป็นพยาน อสฺส (เถรสฺส) ของพระเถระ
นั้น หุตฺวา เป็นแล้ว อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. โมคฺคผลลาโห
อ.พระโมคคัลลานะ อาห กล่าวแล้ว สจฺจํ จริง, ปน ก็ เอโส (เปโต) อ.เปรดนั้น มยา
อันเรา ทิฏฺฐโจ เห็นแล้ว สมฺโพธิปฺปตฺตทิวเส เหว ในวันเป็นที่บรรลุแล้วซึ่งสัมโพธิ-
ญาณนั้นเทียว, อปิจ อีกอย่างหนึ่ง อหฺ อ.เรา น กเถสิฺนฺติ ไม่กล่าวแล้ว ปฺรานุทฺทาย
ด้วยความเอ็นดูต่อบุคคลอื่น อิติ ว่า ‘เย (ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด น สทฺทเหยฺยํ
ไม่พึงเชื่อ วจฺนํ ซึ่งคำ เม ของเรา, (ตํ อสทฺทหนฺ) อ.ความไม่เชื่อนั้น ภเวยฺย พึง
มี อหิตาย เพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เตสํ (ชนาหฺ) แก่ชน ท. เหล่านั้น’
อิติ ดังนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

ทีนั้น พระศาสดาทรงเป็นพยานของพระเถระนั้น ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระ-
โมคคัลลานะกล่าวความจริง, ก็ เปรดนั้น เราเห็นแล้วในวันเป็นที่ตรัสรู้สัมโพธิญาณนั้น
แหละ, อีกอย่าง เราไม่กล่าว ด้วยอนุเคราะห์ต่อบุคคลอื่นว่า ‘พวกชนเหล่าใดไม่พึงเชื่อ
คำของเรา, ความไม่เชื่อนั้น พึงมีเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อชนเหล่านั้น’

อถ กาลสัตตมึ สตุถา สุทรกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะ
ของ เถรสฺสฯ สามีสัมพันธะใน สกฺขิฯ วิกิตกัตตาใน หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห

“ภิกษุเว อาลปนะ โมคคัลลานะ สุทธกัตตาใน อาหะ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สจฺจํ กิริยาวิเสสนะใน อาห, ปน วากยารัมภโชตกะ เอโส วิเสสนะของ เปโตจ วุตตกัมมะ ใน ทิฏฺฐโจจ กิตตบทกัมมวาทก มยา อนภิตกัตตาใน ทิฏฺฐโจ เอวคัพพํ อวชารณะเข้ากับ สมโพธิปปตฺตทิวเสจ กาลสัตตมีใน ทิฏฺฐโจ, อปิจ อปรนัย อหํ สุทธกัตตาใน กเถสิจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ‘เย วิเสสนะของ ชนาจ สุทธกัตตาใน สทฺทเหยฺยจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เม สามีสัมพันธะใน วจฺนจ อวุตตกัมมะใน สทฺทเหยฺย นคัพพํ ปฏิเสระใน สทฺทเหยฺย, ตํ วิเสสนะของ อสทฺทหนฺจ สุทธกัตตาใน ภเวยฺยจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เตสํ วิเสสนะของ ชนาจ สัมปทานใน อหิตายจ สัมปทานใน ภเวยฺย’ อิตคัพพํ อากาเรใน กเถสิ ปราณุททาย กระณะใน กเถสิ นคัพพํ ปฏิเสระใน กเถสิ” อิตคัพพํ อากาเรใน อาห ๕

๑๔. ลกฺขณสังฺยุตฺเตปิ หิ มหาโมคคฺคฺลลานเนน ทิฏฺฐกาเลเวว สตุถา ตสฺส สกฺขิ หุตฺวา วิสตีวตฺถุณี กเถสิ ๕

ลกฺขณสังฺยุตฺเตปิ หิ (เปตสฺส) มหาโมคคฺคฺลลานเนน ทิฏฺฐกาเล เอว สตุถา ตสฺส (เถรสฺส) สกฺขิ หุตฺวา วิสตีวตฺถุณี กเถสิ ๕

หิ จริงอยู่ สตุถา อ.พระศาสดา สกฺขิ ทรงเป็นพยาน ตสฺส (เถรสฺส) ของพระเถระ นั้น หุตฺวา เป็น กเถสิ ตรัสแล้ว วิสตีวตฺถุณี ซึ่งเรื่องยี่สิบ ท. ลกฺขณสังฺยุตฺเตปิ แม้ในลักฺขณสังฺยุต (เปตสฺส) มหาโมคคฺคฺลลานเนน ทิฏฺฐกาเล เอว ในกาล- แห่งเปรต อันพระมหาโมคคัลลานะ -เห็นแล้วนั้นเทียว ๕

จริงอยู่ พระศาสดาทรงเป็นพยานของพระเถระนั้น ตรัส ๒๐ เรื่อง แม้ในลักฺขณสังฺยุต ในช่วงที่พระมหาโมคคัลลานะเห็นเปรตนั้นแหละ

หิตคัพพํ ทัพพทิกฺรณโชตกะ สตุถา สุทธกัตตาใน กเถสิจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปิ- คัพพํ อเปกขัตตะเข้ากับ ลกฺขณสังฺยุตฺเตจ วิสยาชาระใน กเถสิ เปตสฺส สามีสัมพันธะ ใน ทิฏฺฐกาเล มหาโมคคฺคฺลลานเนน อนภิตกัตตาใน ทิฏฺฐโจ- เอวคัพพํ อวชารณะเข้ากับ ทิฏฺฐกาเลจ กาลสัตตมีใน หุตฺวา ตสฺส วิเสสนะของ เถรสฺสจ สามีสัมพันธะใน สกฺขิจจ วิกตีกัตตาใน หุตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน กเถสิ วิสตีวตฺถุณี อวุตตกัมมะใน กเถสิ ๕

๑๕. อิทมปิ เตน ตเถว กถิตํ ฯ

อิทมปิ (วตถุ) เตน (เถเรน) ตถา เอว กถิตํ ฯ

อิทมปิ (วตถุ) อ.เรื่องแม่นี้ เตน (เถเรน) อันพระเถระนั้น กถิตํ กล่าวแล้ว ตถา เอว เหมือนอย่างนั้นนั้นเทียว ฯ

พระเถระนั้นกล่าวแม้เรื่องนี้เหมือนอย่างนั้นนั้นแหละ

อปิตัพพ์ อเปกขัตถะเข้ากับ อิทธิ วิเสสณะของ วตถุๆ วุตตกัมมะใน กถิตํๆ กิตบพ-
กัมมวาทก เตน วิเสสณะของ เถเรนๆ อนภินิหิตกัตตาใน กถิตํ เอวตัพพ์ อวชารณะเข้า
กับ ตถาๆ กิริยาวิเสสณะของ กถิตํ ฯ

๑๖. ตํ สุตฺวา ภิกฺขุ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉิสฺสุ ฯ

ตํ (วตถุ) สุตฺวา ภิกฺขุ ตสฺส (เปตสฺส) ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉิสฺสุ ฯ

**ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ (วตถุ) ซึ่งเรื่องนั้น ปุจฺฉิสฺสุ ทูลถามแล้ว
ปุพฺพกมฺมํ ซึ่งกรรมในกาลก่อน ตสฺส (เปตสฺส) ของเปรตนั้น ฯ**

ภิกษุทั้งหลายฟังเรื่องนั้นแล้ว ทูลถามบุพพกรรมของเปรตนั้น

ภิกฺขุ สุทฺธกัตตาใน ปุจฺฉิสฺสุๆ อาชยาตบพกัตตฺวาทก ตํ วิเสสณะของ วตถุๆ อวุตต-
กัมมะใน สุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิสฺสุ ตสฺส วิเสสณะของ เปตสฺสๆ สามีสัมพันธะ
ใน ปุพฺพกมฺมํๆ อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉิสฺสุ ฯ

๑๗. สตุถาปี เตสํ กเถสิ:

สตุถาปี เตสํ (ภิกฺขุณฺ) กเถสิ:

**สตุถาปี แม้ อ.พระศาสดา กเถสิ ตรัสแล้ว เตสํ (ภิกฺขุณฺ) แก่ภิกษุ ท. เหล่านั้น
(อิติ) ว่า**

แม้พระศาสดาตรัสแก่ภิกษุเหล่านั้นว่า

อปิตัพพ์ อเปกขัตถะเข้ากับ สตุถาๆ สุทฺธกัตตาใน กเถสิๆ อาชยาตบพกัตตฺวาทก

เตลัส วิเสสนะของ ภิกษุหนึ่งๆ สัมปทานใน กเถสิ ฯ

๑๘. อตีเต กิร พาราณสี นิสฺสาย นทีตีเร ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปณฺณสาละ กรีสุ ฯ

อตีเต กิร (ชนา) พาราณสี นิสฺสาย นทีตีเร ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปณฺณสาละ กรีสุ ฯ

กิร ได้ยินว่า **อตีเต** ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว (**ชนา**) อ.ชน ท. **นิสฺสาย** อาศัยแล้ว **พาราณสี** ซึ่งเมืองชื่อว่าพาราณสี **กรีสุ** กระทำแล้ว **ปณฺณสาละ** ซึ่งบรรณศาลา **ปจฺเจกพุทฺธสฺส** เพื่อพระปัจเจกพุทธเจ้า **นทีตีเร** ไกลฝั่งแห่งแม่น้ำ ฯ

เล่ากันมาว่า ในอดีตกาล พวกชนอาศัยเมืองพาราณสี ช่วยกันทำบรรณศาลา เพื่อพระปัจเจกพุทธเจ้า ไกลฝั่งแม่น้ำ

กิร อนุสฺสวณฺตเถ อตีเต กาลสฺตตมฺเใน กรีสุ ชนา สุทฺธกตฺตาใน กรีสุ ฯ อาชยาต-
บทกตฺตฺวาจก พาราณสี อวุตตกัมมะใน นิสฺสาย ฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กรีสุ นทีตีเร
วิสยาธาระใน กรีสุ ปจฺเจกพุทฺธสฺส สัมปทานใน กรีสุ ปณฺณสาละ อวุตตกัมมะใน
กรีสุ ฯ

๑๙. โส ตตฺถ วิหรนฺโต นิพฺพุทฺถํ นครเ ปิณฺฑทาย จรติ ฯ

โส (ปจฺเจกพุทฺโธ) ตตฺถ (ปณฺณสาละ) วิหรนฺโต นิพฺพุทฺถํ นครเ ปิณฺฑทาย จรติ ฯ

โส (ปจฺเจกพุทฺโธ) อ.พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น **วิหรนฺโต** อยู่อยู่ **ตตฺถ (ปณฺณสาละ)**
ในบรรณศาลานั้น **จรติ** ย่อมเที่ยวไป **นครเ** ในพระนคร **ปิณฺฑทาย** เพื่อบิณฑบาต
นิพฺพุทฺถํ เนื่องนิตยฺ ฯ

พระปัจเจกพุทธเจ้านั้นอยู่ในบรรณศาลานั้น ย่อมเที่ยวไปในพระนครเพื่อบิณฑบาต
เนื่องนิตยฺ

โส วิเสสนะของ ปจฺเจกพุทฺโธ ฯ สุทฺธกตฺตาใน จรติ ฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ตตฺถ
วิเสสนะของ ปณฺณสาละ ฯ วิสยาธาระใน วิหรนฺโต ฯ อัปฺภันตฺรกิริยาของ ปจฺเจกพุทฺโธ
นิพฺพุทฺถํ กิริยาวิเสสนะใน จรติ นครเ วิสยาธาระใน จรติ ปิณฺฑทาย สัมปทานใน จรติ ฯ

๒๐. นาคราปี สายั ปาตัม คณฺหฺรปฺปฺมาทิตฺตํ ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส อฺปฺภูจฺฉานํ คจฺฉนฺติ ฯ

นาคราปี แม้ อ.ชาวเมือง ท. **คณฺหฺรปฺปฺมาทิตฺตํ** ผู้มีวัตถุมีของหอมและดอกไม้ เป็นต้นในมือ **คจฺฉนฺติ** ย่อมไป **อฺปฺภูจฺฉานํ** สู่ที่เป็นที่บำรุง **ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส** ของพระปัจเจกพุทธเจ้า **สายั** ในเวลาเย็น **ปาตัม** ในเวลาเช้า ฯ

แม้ชาวเมืองทั้งหลายมีมือถือของหอมและดอกไม้ เป็นต้น พากันไปสู่ที่บำรุงของพระปัจเจกพุทธเจ้าในเวลาเย็น ในเวลาเช้า

อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ นาคราฯ สุทฺธกัตตานิ คจฺฉนฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก สายั กิติ ปาตัม กิติ กาลสัตตมีใน คจฺฉนฺติ คณฺหฺรปฺปฺมาทิตฺตํ วิเสสนะของ นาครา ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส สามีสัมพันธะใน อฺปฺภูจฺฉานํฯ สัมปาปฺณียกัมมะใน คจฺฉนฺติ ฯ

๒๑. เอโก พาราณสีวาสิ ปุริโส ตัม มคฺคํ นิสฺสาย เขตฺตัม กลิ ฯ

ปุริโส อ.บุรุษ **พาราณสีวาสิ** ผู้อยู่ในเมืองพาราณสีโดยปกติ **เอโก** คนหนึ่ง **นิสฺสาย** อาศัยแล้ว **ตัม มคฺคํ** ซึ่งหนทางนั้น **กลิ** ไถแล้ว **เขตฺตัม** ซึ่งนา ฯ

บุรุษชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่งอาศัยหนทางนั้นไถนา

เอโก กิติ พาราณสีวาสิ กิติ วิเสสนะของ ปุริโสฯ สุทฺธกัตตานิ กลิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตัม วิเสสนะของ มคฺคํฯ อวฺตตกัมมะใน นิสฺสายฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กลิ เขตฺตัม อวฺตตกัมมะใน กลิ ฯ

๒๒. มหาชนโน สายั ปาตัม ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส อฺปฺภูจฺฉานํ คจฺฉนฺโต ตัม เขตฺตัม มทฺทนฺโต คจฺฉนฺติ ฯ

มหาชนโน อ.มหาชน **คจฺฉนฺโต** เมื่อไป **อฺปฺภูจฺฉานํ** สู่ที่เป็นที่บำรุง **ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส** ของพระปัจเจกพุทธเจ้า **สายั** ในเวลาเย็น **ปาตัม** ในเวลาเช้า **มทฺทนฺโต** **คจฺฉนฺติ** ย่อมเหยียบย่ำไปอยู่ **ตัม เขตฺตัม** ซึ่งนานั้น ฯ

มหาชนเมื่อจะไปสู่ที่บำรุงของพระปัจเจกพุทธเจ้าในเวลาเย็น ในเวลาเช้า เหยียบย่ำนานั้นไป

มหาชนโน สุทรกัตตดาโน คจจติญ อาชยาตบทกัตตตุวจาก สายั กิติ ปาตัม กิติ กาล-
 สัตตมิโน คจจนโต ปจเจกพุทฺธสฺส สามีสัมพันธะโน อุปฺภูจันญ สัมปาปฺณียกัมมะโน
 คจจนโตญ อัมภันตริกิริยาของ มหาชนโน ตัม วิเสสชะของ เขตตัมญ อวุตตกัมมะโน
 มทุทนโตญ อัมภันตริกิริยาของ มหาชนโน ฯ

๒๓. กสโก “มา เม เขตตัม มทุทถาติ วาเรโนโตปิ วาเรตุํ นาสกฺขิ ฯ

กสโก “(ตุมฺเห) มา เม เขตตัม มทุทถาติ วาเรโนโตปิ วาเรตุํ น อสฺกฺขิ ฯ

กสโก อ.ชวานา วาเรโนโตปิ แม่ห้ามอยู่ อิติ ว่า “(ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. มา มทุทถ
 ของงอย่าเหยียบ เขตตัม ซึ่งนา เม ของเรา” อิติ ดังนี้ น อสฺกฺขิ ไม่ได้ आजแล้ว
 วาเรตุํ เพื่ออันห้าม ฯ

ชวานาแม่ห้ามอยู่ว่า “พวกท่านของงอย่าเหยียบนาของเรา” ดังนี้ ก็ไม่สามารถเพื่อจะ
 ห้ามได้

กสโก สุทรกัตตดาโน อสฺกฺขิญ อาชยาตบทกัตตตุวจาก “ตุมฺเห สุทรกัตตดาโน มทุทถญ
 อาชยาตบทกัตตตุวจาก มาศัพฺทํ ปฏฺฐิสฺสชะโน มทุทถ เม สามีสัมพันธะโน เขตตัมญ
 อวุตตกัมมะโน มทุทถ” อิติศัพฺทํ อากาเรโน วาเรโนโต อปิศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ
 วาเรโนโตญ อัมภันตริกิริยาของ กสโก วาเรตุํ ตุมฺถตตสัมปทานโน อสฺกฺขิ นศัพฺทํ
 ปฏฺฐิสฺสชะโน อสฺกฺขิ ฯ

๒๔. อถสฺส เอตทโหสิ “สเจ อิมสฺมิมิ จาเน ปจเจกพุทฺธสฺส ปณฺณสาลา น ภเวยฺย, น เม
 เขตตัม มทุทเทยฺยุนฺติ ฯ

อถ อสฺส (กสกสฺส) เอตํ (จินฺตณฺ) โหสิ “สเจ อิมสฺมิมิ จาเน ปจเจกพุทฺธสฺส ปณฺณสาลา น
 ภเวยฺย, (ชนา) น เม เขตตัม มทุทเทยฺยุนฺติ ฯ

อถ ครั้งนั้น เอตํ (จินฺตณฺ) อ.ความคิดนั้น อิติ ว่า “สเจ ถ้าวว่า ปณฺณสาลา อ.บรรณ
 ศาลา ปจเจกพุทฺธสฺส ของพระปัจเจกพุทฺธเจ้า น ภเวยฺย ไม่พึงมี อิมสฺมิมิ จาเน ใน
 ที่นี้ไซ้, (ชนา) อ.ชน ท. น มทุทเทยฺยุมิ ไม่พึงเหยียบย่ำ เขตตัม ซึ่งนา เม ของเรา”
 อิติ ดังนี้ โหสิ ได้มีแล้ว อสฺส (กสกสฺส) แก่ชวานานั้น ฯ

ที่นั่น ชาววานันต์ได้มีความคิดนั้นว่า “ถ้าบรรณศาลาของพระปัจเจกพุทธเจ้าไม่พึงมีในที่นี้ไซ้, พวกชนไม่พึงเหยียบบนาของเรา”

อถ กาลสัตตมี เอต วิเสสณะของ จินตณฺญ สุธกัถตาโน อโหสิญฺ อาชยาตบทกัถตุวจาก อสฺส วิเสสณะของ กสกกสฺสญ สัมปทานโน อโหสิ “สเจ ปริกัปปัตถะ ปณฺณสาลา สุธกัถตาโน ภเวยฺยญฺ อาชยาตบทกัถตุวจาก อิมสฺมี วิเสสณะของ จาเนญฺ วิสยาธาระโน ภเวยฺย ปจฺเจกพุทธสฺส สามีสัมพันธะโน ปณฺณสาลา นคัพฺท ปฏฺิเสระโน ภเวยฺย, ชนา สุธกัถตาโน มทฺเทยฺยญฺ อาชยาตบทกัถตุวจาก นคัพฺท ปฏฺิเสระโน มทฺเทยฺยญฺ เม สามีสัมพันธะโน เขตตฺถํ อวฺตุตถกัम्मะโน มทฺเทยฺยญฺ” อิติคัพฺท สฺรุปะโน เอต จินตณฺญ ๕

๒๕. โส ปจฺเจกพุทธสฺส ปิณฺฑาย ปวิฏฺจกาเล ปรีโภคภาชนานิ ภินฺทิตฺวา ปณฺณสาลํ ฌาเปสิ ๕

โส (กสโก) ปจฺเจกพุทธสฺส ปิณฺฑาย ปวิฏฺจกาเล ปรีโภคภาชนานิ ภินฺทิตฺวา ปณฺณสาลํ ฌาเปสิ ๕

โส (กสโก) อ.ชวานานัน ภินฺทิตฺวา ทำลายแล้ว ปรีโภคภาชนานิ ซึ่งภาชนะเป็น เครื่องบริโภค ท. ปณฺณสาลํ ยังบรรณศาลา ฌาเปสิ ให้ใหม่แล้ว ปวิฏฺจกาเล ในกาล เป็นที่เข้าไปแล้ว ปิณฺฑาย เพื่อบิณฑบาต ปจฺเจกพุทธสฺส แห่งพระปัจเจกพุทธเจ้า ๕

ชวานานันทำลายภาชนะเครื่องใช้สอยทั้งหลาย แล้วเผาบรรณศาลา ในเวลาที่พระปัจเจกพุทธเจ้าเข้าไปเพื่อบิณฑบาต

โส วิเสสณะของ กสโกญฺ เหตุกัถตาโน ฌาเปสิญฺ อาชยาตบทเหตุกัถตุวจาก ปจฺเจกพุทธสฺส สามีสัมพันธะโน ปวิฏฺจกาเล ปิณฺฑาย สัมปทานโน ปวิฏฺจ- ปวิฏฺจกาเล กาล- สัตตมีโน ฌาเปสิ ปรีโภคภาชนานิ อวฺตุตถกัम्मะโน ภินฺทิตฺวาญฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน ฌาเปสิ ปณฺณสาลํ การิตกัम्मะโน ฌาเปสิ ๕

๒๖. ปจฺเจกพุทธุโร ตํ ฌามํ ทิสฺวา ยถาสุขํ ปกฺกามิ ๕

ปจฺเจกพุทธุโร ตํ (ปณฺณสาลํ อคฺคินา) ฌามํ ทิสฺวา ยถาสุขํ ปกฺกามิ ๕

ปจฺเจกพุทฺโธ อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (ปณฺณสาลํ) ซึ่งบรรณศาลา
นั้น (อคฺคินา) ฌามํ อัน- อันไฟ -ไหม้แล้ว ปกฺกามิ หลีกไปแล้ว ยถาสฺมุขํ ตามความ
สบาย ฯ

พระปัจเจกพุทธเจ้าเห็นบรรณศาลาหลังนั้นที่ไฟไหม้แล้ว ก็หลีกไปตามความสบาย

ปจฺเจกพุทฺโธ สฺมฺมกัถตฺตานิ ปกฺกามิฯ อาชยตบทกัถตฺตฺวาจก ตํ กิธึ ฌามํ กิธึ
วิเสสฺนะของ ปณฺณสาลํฯ อวฺตตกัถมมะไน ทิสฺวา อคฺคินา อนภิทกัถตฺตานิ ฌามํ ทิสฺวา
ปฺพุพพกาลกิริยาไน ปกฺกามิ ยถาสฺมุขํ กิริยาวิเสสฺนะไน ปกฺกามิ ฯ

๒๗. มหาชน โณ คนฺธมาลํ อาทาย อาคโต ฌามํ ปณฺณสาลํ ทิสฺวา “กหิ นุ โข โณ
อยโย คโตติ อาห ฯ

มหาชน คนฺธมาลํ อาทาย อาคโต (อคฺคินา) ฌามํ ปณฺณสาลํ ทิสฺวา “กหิ (จาเน) นุ โข โณ
อยโย คโตติ อาห ฯ

มหาชน อ.มหาชน อาทาย ถือเอาแล้ว คนฺธมาลํ ซึ่งของหอมและระเบียบ
อาคโต มาแล้ว ทิสฺวา เห็นแล้ว ปณฺณสาลํ ซึ่งบรรณศาลา (อคฺคินา) ฌามํ อัน-
อันไฟ -ไหม้แล้ว อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อยโย อ.พระคุณเจ้า โณ ของเรา ท. คโต
ไปแล้ว กหิ (จาเน) นุ โข ณ ที่ไหนหนอแล” อิติ ดังนี้ ฯ

มหาชนถือเอาของหอมและระเบียบมาแล้ว เห็นบรรณศาลาที่ไฟไหม้แล้ว จึงกล่าวว่า
“พระคุณเจ้าของพวกเราไป ณ ที่ไหนหนอแล”

มหาชน สฺมฺมกัถตฺตานิ อาทฯ อาชยตบทกัถตฺตฺวาจก คนฺธมาลํ อวฺตตกัถมมะไน
อาทายฯ สฺมานกาลกิริยาไน อาคโตฯ วิเสสฺนะของ มหาชน อคฺคินา อนภิทกัถตฺตานิ
ฌามํฯ วิเสสฺนะของ ปณฺณสาลํฯ อวฺตตกัถมมะไน ทิสฺวาฯ ปฺพุพพกาลกิริยาไน อาห
“อยโย สฺมฺมกัถตฺตานิ คโตฯ กิตบทกัถตฺตฺวาจก กหิ วิเสสฺนะของ จาเนฯ วิสยาธาระไน
คโต นุศัพฺพํ ปุจฺฉนัถะ ไชศัพฺพํ วจนาลังการะ โณ สามิสัมพันธะไน อยโย” อิติศัพฺพํ
อาการะไน อาห ฯ

๒๘. โสปี มหาชนเนเนว สทฺธิ อาคโต มหาชนมชฺฐเณ จิตโก เหวมาห “มยา ตสฺส
ปณฺณสาลา ฌापิตาติ ฯ

โสปี (กสโก) มหาชนเนน เอว สทุธิ อาคโต มหาชนมชฺเฒ จิตโก เอวมาห “มยา ตสฺส (ปจฺเจกพุทฺธสฺส) ปณฺณสาลา ฌาปิตาติ ฯ

โสปี (กสโก) อ.ชวานาแมนัน อาคโต มาแล้ว สทุธิ กับ มหาชนเนน เอว ด้วย มหาชนเนนเทียว จิตโก ยืนอยู่แล้ว มหาชนมชฺเฒ ในท่ามกลางแห่งมหาชน อาห กล่าวแล้ว เอว อย่างนี้ อิติ ว่า “ปณฺณสาลา อ.บรณศาลา ตสฺส (ปจฺเจกพุทฺธสฺส) ของพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น มยา อันข้าพเจ้า ฌาปิตา ให้ใหม่แล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

ชวานาแมนัน มาพร้อมกับมหาชนนั้นแหละ ยืนอยู่ท่ามกลางมหาชน แล้วกล่าวอย่างนี้ ว่า “เราเผาบรรณศาลาของพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น”

อปิตฺพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ โสๆ วิเสสนะของ กสโกๆ สุกุทกัตตาใน อาหๆ อาชยาต-บทกัตตุวาก เอวคัพท์ อวธารณะเข้ากับ มหาชนเนนๆ สหัตถตติยาเข้ากับ สทุธิๆ กิริยาสมวายะใน อาคโตๆ วิเสสนะของ กสโก มหาชนมชฺเฒ วิสยาธาระใน จิตโกๆ วิเสสนะของ กสโก เอว กิริยาวิเสสนะของ อาห “ปณฺณสาลา วุตตกัมมะใน ฌาปิตาๆ กิตบทเหตุกัมมวจาก มยา อนภิหิตกัตตาใน ฌาปิตา ตสฺส วิเสสนะของ ปจฺเจก-พุทฺธสฺสๆ สามีสัมพันธะใน ปณฺณสาลา” อิติตฺพท์ อาการะใน อาห ฯ

๒๙. อถ นํ “คณฺหถ, อิมํ ปาปี นิสฺสาย มยํ ปจฺเจกพุทฺธํ ทฏฺฐํ น ลภิมฺหาติ ทณฺหาทีหิ โปเถตฺวา ชีวิตกฺขยํ ปาเปสฺสุ ฯ

อถ นํ (กสกํ ชนา) “(ตุมุเห) คณฺหถ, อิมํ ปาปี (ปุริสํ) นิสฺสาย มยํ ปจฺเจกพุทฺธํ ทฏฺฐํ น ลภิมฺหาติ (วตฺวา) ทณฺหาทีหิ (วตฺถุหิ) โปเถตฺวา (ตํ กสกํ) ชีวิตกฺขยํ ปาเปสฺสุ ฯ

อถ ครั้งนั้น (ชนา) อ.ชน ท. (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตุมุเห) อ.ท่าน ท. คณฺหถ จงจับ, มยํ อ.เรา ท. นิสฺสาย อาศัยแล้ว อิมํ ปาปี (ปุริสํ) ซึ่งบุรุษผู้ชั่วช้านี้ น ลภิมฺหา ไม่ได้แล้ว ทฏฺฐํ เพื่ออันเห็น ปจฺเจกพุทฺธํ ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้า” อิติ ดังนี้ โปเถตฺวา โบายแล้ว นํ (กสกํ) ซึ่งชวานานั้น (วตฺถุหิ) ด้วยวัตถุ ท. ทณฺหาทีหิ มี ท่อนไม้เป็นต้น (ตํ กสกํ) ยังชวานานั้น ปาเปสฺสุ ให้ถึงแล้ว ชีวิตกฺขยํ ซึ่งความสิ้น ไปแห่งชีวิต ฯ

ที่นั่น พวกชนกล่าวว่า “พวกท่านจงช่วยกันจับ, พวกเราอาศัยบุรุษเลวคนนี้ จึงไม่ได้

เพื่อจะเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า” แล้วโอบยชวานานั้นด้วยท่อนไม้เป็นต้น ทำให้ชวานานั้นถึงความสิ้นชีวิต

ถก กาลสัตตมมี ชนา เหตุกัตตาใน ปาเปสฺสุ อาชยตบทเหตุกัตตฺวาจก นํ วิเสสณะของ กสกกํ อวุตตกัมมะใน โปเถตฺวา “ตุมฺเห สฺุทธกัตตาใน คณฺหฺลลยฺ อาชยตบทกัตตฺวาจก, มยฺ สฺุทธกัตตาใน ลภิมฺหาฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก อิมํ กัตฺตี ปาปํ กัตฺตี วิเสสณะของ ปุริสฺสํ อวุตตกัมมะใน นิสฺสายยฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน ลภิมฺหา ปจฺเจกพุทฺธ อวุตตกัมมะ ใน ทฏฺฐุจฺจ ตุมฺตถสฺมปทานใน ลภิมฺหา นศฺัพท์ ปฏฺวิเสสฺระใน ลภิมฺหา” อิติศฺัพท์ อากาเร ใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน โปเถตฺวา ทณฺฑาทํทึ วิเสสณะของ วตฺตฺทฺทึฯ ภาวะใน โปเถตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปาเปสฺสุ ตํ วิเสสณะของ กสกกํ การิตกัมมะใน ปาเปสฺสุ ชีวิตกฺขยฺ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปาเปสฺสุ ฯ

๓๐. โส อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา, ยาวายํ ปจฺวี โยชนมตฺตํ อุตฺตสนฺนา; ตาว นิริเย ปจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน คิซฺมกฺกุฏฺเฏ อหิเปโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ

โส (กสโก) อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา, ยาว อยํ ปจฺวี โยชนมตฺตํ (จานํ) อุตฺตสนฺนา; ตาว นิริเย ปจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน คิซฺมกฺกุฏฺเฏ อหิเปโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ” (อิติ) ฯ

โส (กสโก) อ.ชวานานัน นีพฺพตฺติตฺวา บังเกิดแล้ว อวีจิมฺหิ ในนรกชื่อว่าอเวจี ปจิตฺวา ใหม้แล้ว นิริเย ในนรก, อยํ ปจฺวี อ.แผ่นดินนี้ อุตฺตสนฺนา หนาขึ้นแล้ว โยชนมตฺตํ (จานํ) ลี้นที่ มีโยชนเป็นประมาณ ยาว เพียงใด, ตาว เพียงนั้น อหิเปโต เป็นอหิแปรต หุตฺวา เป็นแล้ว นีพฺพตฺติ บังเกิดแล้ว คิซฺมกฺกุฏฺเฏ บนภูเขา ชื่อว่าคิซฺมกฺกุฏ ปกฺกาวเสเสน ด้วยผลอันสุกแล้วอันเหลือลง” (อิติ) ดังนี้ ฯ

ชวานานันบังเกิดในอเวจีมหานคร ใหม้ในนรกตราบเท่าแผ่นดินนี้หนาขึ้นถึงประมาณ หนึ่งโยชน แล้วบังเกิดเป็นอหิแปรตที่เขาคิซฺมกฺกุฏ ด้วยผลอันสุกที่เหลืออยู่

โส วิเสสณะของ กสโกฯ สฺุทธกัตตาใน นิพฺพตฺติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก อวีจิมฺหิ วิสยาธาระใน นิพฺพตฺติตฺวาฯ สฺมานกาลกิริยาใน ปจิตฺวา, อยํ วิเสสณะของ ปจฺวีฯ สฺุทธกัตตาใน อุตฺตสนฺนาฯ กิตบทกัตตฺวาจก ยาวศฺัพท์ ปริจเฑนตฺถะ โยชนมตฺตํ วิเสสณะของ จานํฯ อัจจันตสํโยคะใน อุตฺตสนฺนา, ตาวศฺัพท์ ปริจเฑนตฺถะ นิริเย วิสยาธาระใน ปจิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน หุตฺวา ปกฺกาวเสเสน ภาวะใน ใน หุตฺวา

คิซฏกฏญ วิสยาธาระใน หุตฺวา อหิเปโต วิกตีกัตตาใน หุตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน นิพฺพตฺติ ฯ

๓๑. สตุถา อิมํ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา “ภิกฺขเว ปาปกมฺมํ นามเอตํ ซีรสทิสฺสํ; ยถา ซีริํ ทฺยฺหฺมานเมว น ปริณฺมตฺติ; ตถา กมฺมํ กิริยฺมานเมว น วิปฺจฺจติ, ยथा ปน วิปฺจฺจติ; ตथा เอวฺรุเปน ทฺกฺเขน โยเชตฺตีติ อนฺุสนฺฺธิ ฆฏฺเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺุโต อิมํ คาถมาห

“น หิ ปาปํ กตํ กมฺมํ สชฺชฺซีริว มุจฺจติ,
ทหนฺตํ พาลมฺนฺเวติ ฆสฺมาจฺจนฺโนว ปาวโกติ ฯ

สตุถา อิมํ ตสฺส (อหิเปตสฺส) ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา “ภิกฺขเว ปาปกมฺมํ นาม เอตํ ซีรสทิสฺส (โหติ); ยถา ซีริ (ปุคฺคเลน) ทฺยฺหฺมานํ เอว น ปริณฺมตฺติ; ตถา กมฺมํ (ปุคฺคเลน) กิริยฺมานํ เอว น วิปฺจฺจติ, ยथा ปน (กมฺมํ) วิปฺจฺจติ; ตथा (ปุคฺคโล) เอวฺรุเปน ทฺกฺเขน โยเชตฺตีติ (วตฺวา) อนฺุสนฺฺธิ ฆฏฺเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺุโต อิมํ คาถํ อาห

“น หิ ปาปํ (ปุคฺคเลน) กตํ กมฺมํ (วิปฺจฺจติ) สชฺชฺซีริ อิว (น) มุจฺจติ,
(ปาปํ กมฺมํ) ทหนฺตํ พาลํ อนฺุเวติ ฆสฺมาจฺจนฺโน อิว ปาวโกติ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา กเถตฺวา ครั้นตรัสแล้ว ปุพฺพกมฺมํ ซึ่งกรรมในกาลก่อน ตสฺส (อหิเปตสฺส) ของอหิเปตนั้น อิมํ นี้ (วตฺวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. เอตํ ปาปกมฺมํ นาม ชื่อ อ.กรรมอันชั่วนั้น ซีรสทิสฺส เป็นเช่นกับด้วยน้ำนม (โหติ) ย่อมเป็น, ซีริ อ.น้ำนม (ปุคฺคเลน) ทฺยฺหฺมานํ เอว อัน- อันบุคคล -รีดอยู่นั้น เทียว น ปริณฺมตฺติ ย่อมไม่แปรเปลี่ยนไป ยถา ฉนฺใด, กมฺมํ อ.กรรม (ปุคฺคเลน) กิริยฺมานํ เอว อัน- อันบุคคล -กระทำอยู่นั้นเทียว น วิปฺจฺจติ ย่อมไม่ผลัดผล ตถา ฉนฺนั้น, ปน แต่ว่ (กมฺมํ) อ.กรรม วิปฺจฺจติ ย่อมผลัดผล ยथा ในกาลใด, ตथा ในกาลนั้น (ปุคฺคโล) อ.บุคคล โยเชติ ย่อมประกอบ ทฺกฺเขน ด้วยความทุกขี เอวฺรุเปน อันมีอย่างนี้เป็นรูป” อิติ ดังนี้ อนฺุสนฺฺธิ ฆฏฺเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺุโต เมื่อทรงสืบท่อ ซึ่งอนฺุสนฺธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งพระศาสดานี้ อิติ ว่า

“หิ ก็ กมฺมํ อ.กรรม ปาปํ อันชั่วช้า (ปุคฺคเลน) กตํ อัน- อัน

บุคคล -กระทำแล้ว **ห วิปจจติ** ย่อมไม่ผลัดผล **สขุขีริ** อิว
 เพียงดัง **อ.น้ำนมอันบุคคลรีดแล้วในวันนี้** **ห มุจจติ** ไม่แปรไป
 อยู่, (**กมฺม**) **อ.กรรม (ปาป)** อันชั่วช้า **ทหนุต** **อนุเวติ** ย่อม
 เผลาไปตามอยู่ **พาล** ซึ่งคนพาล **ปาวโก** **อิว** เพียงดัง **อ.ไฟ**
 ผู้เผาผลาญ **ภสฺมาจฺจนุโ** อันอันเถ้ากลบแล้ว” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

พระศาสดาครั้นตรัสบุพพกรรมของอหิแปรตนั้นนี้ ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่ากรรมชั่วนั้น เป็นเช่นกับน้ำนม, น้ำนมที่บุคคลกำลังรีดอยู่นั้นแหละ ย่อมไม่แปรเปลี่ยนไป ฉนใด, กรรมที่บุคคลกำลังทำอยู่นั้นแหละ ย่อมไม่ผลัดผล ฉนนั้น, แต่กรรมย่อมผลัดผลในกาลใด, ในกาลนั้น บุคคลย่อมประกอบความทุกข์ที่มีสภาพเช่นนี้”
 ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

“ก็กรรมชั่วที่บุคคลกระทำแล้ว ย่อมไม่ผลัดผล ดูจน้ำนมที่
 บุคคลรีดในวันนี้ ย่อมไม่แปรเปลี่ยนไป, กรรมชัวย่อมตามเผา
 คนพาลไป ดูจไฟที่ถูกขี้เถ้ากลบไว้”

สตถา สุทธกัตตาใน อาหจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิมํ วิเสสนะของ ปุพฺพกมฺมํ ตสฺส
 วิเสสนะของ อหิแปตสฺสจฺ สามีสัมพันธะใน ปุพฺพกมฺมจฺ อวุตตกัมมะใน กเถตฺวาจ
 ลักขณตถะ “ภิกฺขเว อาลปนะ เอตํ วิเสสนะของ ปาปกมฺมํ นามคํพทํ สันญญาไซตกะ
 เข้ากับ ปาปกมฺมจฺ สุทธกัตตาใน โหติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ขีรสทิสํ วิกตีกัตตา
 ใน โหติ, ขีริ สุทธกัตตาใน ปริณมตฺติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ยถา อูปมาไซตกะ
 ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาใน ทฺยหฺมานํ เอวคํพทํ อวธารณะเข้ากับ ทฺยหฺมานจฺ
 อัปภันตรกิริยาของ ขีริ นคํพทํ ปฏฺวิเสสนะใน ปริณมตฺติ, กมฺมํ สุทธกัตตาใน วิปจจติจฺ
 อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตถา อูปเมยไซตกะ ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาใน กริยามานํ
 เอวคํพทํ อวธารณะเข้ากับ กริยามานจฺ อัปภันตรกิริยาของ กมฺมํ นคํพทํ ปฏฺวิเสส
 ใน วิปจจติ, ปนคํพทํ วิเสสไซตกะ กมฺมํ สุทธกัตตาใน วิปจจติจฺ อาชยาตบท
 กัตตฺวาจก ยถา กาลสํตตมฺมีใน วิปจจติ, ปุคฺคโล สุทธกัตตาใน โยเชติจฺ อาชยาตบท
 กัตตฺวาจก ตถา กาลสํตตมฺมีใน โยเชติ เอวรูปเนน วิเสสนะของ ทฺยฺเขนจฺ ภาวะใน
 โยเชติ” อิตติคํพทํ อาการะในวตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน ชมฺเฏตฺวา อนุสนฺธิ อวุตตกัมมะใน
 ชมฺเฏตฺวาจก สมานกาลกิริยาใน เทเสนุโต ฐมฺมํ อวุตตกัมมะใน เทเสนุโตจฺ อัปภันตร-

กิริยาของ สตุถา อิม วิเสสนะของ คากัฏ อวุตตกัมมะใน อาห

“หิศัพท์ วากยารัมภโชตกะ ปาปี กิติ กติ วิเสสนะของ
กมมิง สุทธกัตตทาใน วิปจจติ อาชยาตบทกัตตวาจก นศัพท์
ปฏิเสระใน วิปจจติ ปุคฺคเลน อนภิทกัตตทาใน กติ สชฺชชิริ
สุทธกัตตทาใน มุจฺจติ อาชยาตบทกัตตวาจก อิวศัพท์ อุปมา-
โชตกะเข้ากับ สชฺชชิริ น มุจฺจติ นศัพท์ ปฏิเสระใน มุจฺจติ,
ปาปี วิเสสนะของ กมมิง สุทธกัตตทาใน อนเวติ อาชยาตบท-
กัตตวาจก ทหนุต อัมภันตรกิริยาของ กมมิง พาล อวุตต-
กัมมะใน ทหนุต ภสฺมาจฺจนโน วิเสสนะของ ปาวโก อุปมา-
ลึงคัตตะ อิวศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ ภสฺมาจฺจนโน ปาวโก”
อิตีศัพท์ สฺรุปะใน อิม คากัฏ ฯ

๓๒. ตตฺถ “สชฺชชิริหฺติ ตัมภณฺณเฆว เชนฺยา ธเนหิ นิฏฺขนฺตํ อพฺภุณฺหํ ชิริ น มุจฺจติ
น ปริณมตี ฯ

ตตฺถ (ปะเทสฺ) “สชฺชชิริหฺติ (ปะทสฺส) “ตัมภณฺณเฆว เชนฺยา ธเนหิ นิฏฺขนฺตํ อพฺภุณฺหํ ชิริ
น มุจฺจติ น ปริณมตี” (อิตติ อตุโถ) ฯ

(อตุโถ) อ.อรรถ (อิตติ) ว่า “ชิริ อ.น้ำนม นิฏฺขนฺตํ อันไหลออกแล้ว ธเนหิ จาก
นม ท. เชนฺยา ของแม่โคนม ตัมภณฺณ เหว ในขณะที่นั้นนั้นเทียว อพฺภุณฺหํ อันอุ้ง
น มุจฺจติ ย่อมไม่เปลี่ยนไป น ปริณมตี คือว่า ย่อมไม่แปรไป” อิตติ ดังนี้ ตตฺถ
(ปะเทสฺ) “สชฺชชิริหฺติ (ปะทสฺส) แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บท ว่า “สชฺชชิริ”
ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “สชฺชชิริ” ความว่า “น้ำนมที่ไหลออกจากเต้านมของแม่โค
ในขณะที่นั้นนั้นแหละ ที่ยังอุ้งอยู่ ย่อมไม่เปลี่ยน คือไม่แปรไป”

ตตฺถ วิเสสนะของ ปะเทสฺ นิทธารณะใน ปะทสฺส “สชฺชชิริ” สฺรุปะใน อิตติฯ ศัพท์ สฺรุปะ
ใน ปะทสฺสฯ นิทธารณียะและสามีสัมพันธะใน อตุโถ “นิฏฺขนฺตํ กิติ อพฺภุณฺหํ กิติ
วิเสสนะของ ชิริฯ สุทธกัตตทาใน มุจฺจติ และปริณมตี มุจฺจติ กิติ ปริณมตี กิติ อาชยาต-
บทกัตตวาจก เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ ตัมภณฺณฯ ทุตติยากาลสัตตมีใน มุจฺจติ และ

ปริณมตติ เชนุยา สามีสัมพันธะใน ธเนหิจ อปาทานใน นิภขนุตฺ น สองศัพท์ ปฏิเสระ
ใน มุจฺจติ และปริณมตติ น มุจฺจติ วิวริยะใน น ปริณมตติ วิวระ” อิติศัพท์ สรุปะใน
อตุโถๆ ลิงคัตตะ ๗

.....
๓๓. อิหํ วุตฺตํ โหติ “ยถา อิหํ สขฺชฺชฺรํ ตํขณฺณเวยว น มุจฺจติ น ปริณมตติ ปกตํ น
ชหติ, ยสฺมี ปน ภาชเน ทูหิตฺวา คหิตํ, ยาว ตตฺถ ตกฺกาทิมุฬิํ น ปกฺชิปติ,
ยาว ทริภาชนาทิกํ อมฺฟิลภาชนํ น ปาปฺณาติ, ตาว ปกตํ อวิชฺหิตฺวา ปจฺฉา
ชหติ; เวยเมว ปาปกมฺมปิ กรียมานเวยว น ปจฺจติ, ยทิ วิปฺจเจยฺย, น โกจิ
ปาปกมฺม กาคฺตุํ วิสเหยฺย; ยาว ปน กุสลาภินิพฺพตฺตา ขนฺธา ธรนฺติ; ตาว เต นํ
รภฺขนฺติ, เตสํ เกทา อปาเย นิพฺพตฺเตสฺส ขนฺเตสฺส วิปฺจจติ, วิปฺจจมานญจ ทฺทนต์
พาลมฺนเวติ ๗

อิหํ (อตุกรูป ภาควตา) วุตฺตํ โหติ “ยถา อิหํ สขฺชฺชฺรํ ตํขณฺณเวยว น มุจฺจติ น ปริณมตติ
ปกตํ น ชหติ, (ชฺรํ ปุคฺคเลน) ยสฺมี ปน ภาชเน ทูหิตฺวา คหิตํ, (ปุคฺคโล) ยาว ตตฺถ
(ภาชเน) ตกฺกาทิมุฬิํ น ปกฺชิปติ, ยาว (ชฺรํ) ทริภาชนาทิกํ อมฺฟิลภาชนํ น ปาปฺณาติ,
ตาว ปกตํ อวิชฺหิตฺวา ปจฺฉา ชหติ; เวยเมว ปาปกมฺมปิ (ปุคฺคเลน) กรียมานํ เวยว น
ปจฺจติ, ยทิ (ปาปกมฺม) วิปฺจเจยฺย, น โกจิ ปาปกมฺม กาคฺตุํ วิสเหยฺย; ยาว ปน กุสลา-
ภินิพฺพตฺตา ขนฺธา ธรนฺติ; ตาว เต (ขนฺธา) นํ (ปุคฺคลํ) รภฺขนฺติ, เตสํ (ขนฺธานํ) เกทา
อปาเย นิพฺพตฺเตสฺส ขนฺเตสฺส (ปาปกมฺม) วิปฺจจติ, (ตํ ปาปกมฺม) วิปฺจจมานํ จ ทฺทนต์ พาล
อนเวติ” (อิติ) ๗

อิหํ (อตุกรูป) อ.เนื้อความนี้ อิติ ว่า “อิหํ สขฺชฺชฺรํ อ.น้ำนมอันบุคคลรีดแล้วในวัน
นี้ น มุจฺจติ ย่อมไม่เปลี่ยนไป น ปริณมตติ คือว่าย่อมไม่แปรไป น ชหติ คือว่า
ย่อมไม่ละ ปกตํ ซึ่งปกติ ตํขณํ เวยว ในขณะนั้นนั้นเทียว, ปน แต่ว่า (ชฺรํ) อ.น้ำนม
(ปุคฺคเลน) อันบุคคล ทูหิตฺวา รีดแล้ว คหิตํ ถือเอาแล้ว ยสฺมี ภาชเน ในภาชนะ
ใด, (ปุคฺคโล) อ.บุคคล น ปกฺชิปติ ย่อมไม่ใส่เข้าไป ตกฺกาทิมุฬิํ ซึ่งของเปรี้ยว
มีเปรี้ยวเป็นต้น ตตฺถ (ภาชเน) ในภาชนะนั้น ยาว เพียงใด, (ชฺรํ) คือว่า อ.น้ำนม
น ปาปฺณาติ ย่อมไม่ถึง อมฺฟิลภาชนํ ซึ่งภาชนะแห่งของเปรี้ยว ทริภาชนาทิกํ
มีภาชนะแห่งนมสัมเป็นต้น ยาว เพียงใด, อวิชฺหิตฺวา ไม่ละแล้ว ปกตํ ซึ่งปกติ
ชหติ ย่อมละ ปจฺฉา ในภายหลัง ตาว เพียงนั้น ยถา จันใด; ปาปกมฺมปิ

แม้ อ.กรรมอันชั่วช้า (ปุคฺคฺเลน) กรียมานํ เอว อัน- อันบุคคล -กระทำอยู่นั้นเทียว
 น ปจฺจติ ย่อมไม่เสด็จผล เอวเมว ฉะนั้นนั้นเทียว, ยถิ ติว่า (ปาปกมฺม) อ.กรรม
 อันชั่วช้า วิปจฺเจยฺย พึงเสด็จผลไซ้, โภจि อ.ใครๆ น วิสเหยฺย ไม่พึงอาจ กาคฺตุ
 เพื่ออันกระทำ ปาปกมฺม ซึ่งกรรมอันชั่วช้า, ปน ก็ ขนฺธา อ.ชั้นท. กุสลาภิ-
 นิพฺพตฺตา อันบังเกิดเฉพาะแล้วด้วยกุศล ธรฺนฺติ ทรงไว้อยู่ ยาวเพียงใด, เต (ขนฺธา)
 อ.ชั้นท. เหล่านั้น รกฺขนฺติ ย่อมรักษา หํ (ปุคฺคฺล) ซึ่งบุคคลนั้น ดาว เพียงนั้น,
 ขนฺเธสุ ครั้นเมื่อชั้นท. นิพฺพตฺเตสุ บังเกิดแล้ว อปาเย ในอบาย เกทา เพราะการ
 แตก เตสํ (ขนฺธานํ) แห่งชั้นท. เหล่านั้น (ปาปกมฺม) อ.กรรมอันชั่วช้า วิปจฺจติ
 ย่อมเสด็จผล, จ ก็ (ตํ ปาปกมฺม) อ.กรรมอันชั่วช้านั้น วิปจฺจมานํ เมื่อเสด็จผล
 ททฺนฺติ อหฺเวติ ชื่อว่าย่อมตามเผาไหม้อยู่ พาลํ ซึ่งคนพาล” (อิติ) ดังนี้ (ภควตา
 วุตฺตํ) เป็นเนื้อความ อันพระผู้มีพระภาค ตรัสแล้ว โหติ ย่อมเป็น ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสอธิบายเนื้อความนี้ไว้ว่า “นํานมนี้ที่บุคคลริตในวันนี้ ย่อม
 ไม่เปลี่ยนไป คือว่าย่อมไม่แปรไปในขณะนั้นนั้นแหละ ได้แก่งยังไม่ละความเป็นปกติ,
 แต่นํานมที่บุคคลริตเก็บไว้ในภาชนะใด, บุคคลยังไม่ใส่ของเปรี้ยวมีเปรียงเป็นต้นใน
 ภาชนะนั้นเพียงใด, คือว่า นํานมยังไม่ถึงภาชนะของเปรี้ยวมีภาชนะนมส้มเป็นต้น
 เพียงใด, ยังไม่ละปกติเพียงนั้น ย่อมละภายหลัง ฉนฺใด, แม้กรรมชั่วที่บุคคลกำลังทำ
 อยู่นั้นแหละ ย่อมไม่เสด็จผล ฉนฺนั้นนั้นแหละ, ติว่า กรรมชั่ว พึงเสด็จผล, ใครๆ ไม่
 พึงอาจเพื่อจะทำการชั่วได้, ก็ ชั้นททั้งหลายที่เกิดด้วยกุศล ยังทรงอยู่เพียงใด, ชั้น
 เหล่านั้นย่อมรักษาบุคคลนั้นเพียงนั้น, เมื่อชั้นททั้งหลาย บังเกิดในอบาย เพราะการ
 แตกของชั้นทเหล่านั้น กรรมช้วย่อมเสด็จผล, ก็กรรมช้วยนั้น เมื่อเสด็จผล ชื่อว่าย่อม
 ตามเผาไหม้คนพาล” ดังนี้

อิทํ วิเสสฺนของ อตฺถรूपิํ สุทฺธกตฺตาใน โหติฯ อาขยาตบทกตฺตฺวาจก ภควตา
 อนภิตกตฺตฺตาใน วุตฺตํ วิกติกตฺตาใน โหติ “อิทํ วิเสสฺนของ สขฺชฺชฺรึํ สุทฺธกตฺตาใน
 มุจฺจติ ปริณฺมติ และ ชหฺติ มุจฺจติ กิตฺติ ปริณฺมติ กิตฺติ ชหฺติ กิตฺติ อาขยาตบทกตฺตฺวาจก
 ยถา อุปฺมาโชตฺกะ เอวคัพทํ อวธารณฺะเข้ากัฏบ ตํขณฺ์ ทุติยาภากาลสัตฺตมฺิใน มุจฺจติ
 ปริณฺมติ และ ชหฺติ น สามคัพทํ ปฏฺิเสธฺนใน มุจฺจติ ปริณฺมติ และ ชหฺติ ปกฺตี อวุตฺต-
 กัมมะใน ชหฺติ น มุจฺจติ วิวริยะใน น ปริณฺมติฯ วิวริณะและวิวริยะใน ปกฺตี น
 ชหฺติฯ วิวริณะ, ปน วิเสสโชตฺกะ ชฺรึ วุตฺตกัมมะใน คหิตฺ์ กิตบทกัมมฺวาจก ปุคฺคฺเลน

อนภินิหารกัศัตตาดานะ คหิตัม ยสุมี วิเสสณะของ ภาชเนญ วิสยาธาระใน คหิตัม พุทธิตวา
 ปุพพกาลกิริยาใน คหิตัม, ปุคคโล สุทธกัศัตตาดานะ ปกฺขิปติฯ อาชยาตบทกัศตฺตฺวาจก ยาว-
 ศัพฺพํ ปริจเฉทนัตตะ ตตฺถ วิเสสณะของ ภาชเนญ วิสยาธาระใน ปกฺขิปติ ตกฺกาภิ-
 อมฺพิลล์ อวุตตกัมมะใน ปกฺขิปติ นศฺพํ ปฏฺวิเสสณะใน ปกฺขิปติ, ชีรํ สุทธกัศัตตาดานะ
 ปาปฺพณฺดาติ และชหติ ปาปฺพณฺดาติ กัตี ชหติ กัตี อาชยาตบทกัศตฺตฺวาจก ยาวศัพฺพํ
 ปริจเฉทนัตตะ ทริภาชนาทิกํ วิเสสณะของ อมฺพิลภาชเนญ สัมปาปฺพณฺดาติกัมมะใน
 ปาปฺพณฺดาติ นศฺพํ ปฏฺวิเสสณะใน ปาปฺพณฺดาติ, ตาวศัพฺพํ ปริจเฉทนัตตะ ปกฺตี อวุตตกัมมะ
 ใน อวิชหิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ชหติ ปจฺจนา กาลสัตตมึใน ชหติ; อปิศัพฺพํ
 อเปกขัตตะเข้ากักับ ปาปกมฺมํฯ สุทธกัศัตตาดานะ ปจฺจติฯ อาชยาตบทกัศตฺตฺวาจก เอวเมว
 อุมฺเมยยชิตตะ ปุคฺคเลน อนภินิหารกัศัตตาดานะ กิริยมานํ เอวศัพฺพํ อวชารณะเข้ากักับ
 กิริยมานํฯ อัมภันตริกิริยาของ ปาปกมฺมํ นศฺพํ ปฏฺวิเสสณะใน ปจฺจติ, ยหิ ปริกัปปัตตะ
 ปาปกมฺมํ สุทธกัศัตตาดานะ วิปจฺเจยฺยฯ อาชยาตบทกัศตฺตฺวาจก, โภจิ สุทธกัศัตตาดานะ
 วิสเหยยฺยฯ อาชยาตบทกัศตฺตฺวาจก นศฺพํ ปฏฺวิเสสณะใน วิสเหยยฺย ปาปกมฺมํ อวุตตกัมมะใน
 กาคูตฺยํ ตุมฺมตถสัมฺปทานใน วิสเหยยฺย; ปนศัพฺพํ วากยารัมภชิตตะ กุสลาภินิพฺพตฺตา
 วิเสสณะของ ชนฺธาฯ สุทธกัศัตตาดานะ ทรนฺติฯ อาชยาตบทกัศตฺตฺวาจก ยาวศัพฺพํ
 ปริจเฉทนัตตะ; เต วิเสสณะของ ชนฺธาฯ สุทธกัศัตตาดานะ รกฺขณฺติฯ อาชยาตบท
 กัศตฺตฺวาจก ตาวศัพฺพํ ปริจเฉทนัตตะ นํ วิเสสณะของ ปุคฺคลํฯ อวุตตกัมมะใน
 รกฺขณฺติ, ชนฺเธสุ ลักขณะใน นิพฺพตฺเตสุฯ ลักขณกิริยา เตสํ วิเสสณะของ ชนฺธานํฯ
 สามีสัมพันธะใน เกทาฯ เหตุใน นิพฺพตฺเตสุ อปาเย วิสยาธาระใน นิพฺพตฺเตสุ
 ปาปกมฺมํ สุทธกัศัตตาดานะ วิปจฺจติฯ อาชยาตบทกัศตฺตฺวาจก, จศัพฺพํ วากยารัมภชิตตะ
 ตํ วิเสสณะของ ปาปกมฺมํฯ สุทธกัศัตตาดานะ อนฺเวติฯ อาชยาตบทกัศตฺตฺวาจก วิปจฺจมานํ
 กัตี ทนฺตํ กัตี อัมภันตริกิริยาของ ปาปกมฺมํ พาลํ อวุตตกัมมะใน ทนฺตํ” อิติศัพฺพํ
 สฺรูปะใน อิทํ อตฺตฺรูปํ ฯ

๓๔. กิ วิทยาติ ฯ ภสฺมาจฺจนฺโหว ปาวโกติ: ยถา หิ ฉาริกาย ปฏฺวิจฺจนฺโหว
 วิตฺจจฺฉิตฺตฺวาโร อกฺกนฺโตปิ ฉาริกาย ปฏฺวิจฺจนฺตฺตา น ตาว ทนฺติ, ฉาริกํ ปน
 ตาเปตฺวา จมฺมาทึนํ ทนฺนเสน ยาว มตฺถลฺลฺงคา ทนฺนโต คจฺฉติ; เอวเมว
 ปาปกมฺมํปิ เยน กตํ โหติ, ตํ พาลํ ทฺติเย วา ตติเย วา อตฺตภาเว นิรยาทีสุ

นิพพตฺตํ ทหนตฺตํ อนุคจฺจตีติ ฯ

(๑) “กั วีย (ปาปกมฺมํ พาลํ ทหนตฺตํ อนุเวติ)” อิติ (ปฺจฺจนา) ฯ

(๒) “(ปาปกมฺมํ พาลํ ทหนตฺตํ อนุเวติ) ภสฺสฺมาจฺจนฺโหน อิว ปาวโกติ (วิสฺสชฺชน) :

(๓) “ยถา หิ จาริกาย ปฏิจฺจนฺโหน วิตฺตจฺจิตฺตฺคารโ (ปฺคฺคฺเลน) อุกฺกนฺโตปิ (ตสฺส องฺคารสฺส) จาริกาย ปฏิจฺจนฺนตฺตา น ตาว ทหติ, (โส วิตฺตจฺจิตฺตฺคารโ) จาริกํ ปน ตาเปตฺวา จมฺมาทีนํ (อวยวานํ) ทหนวเสน ยาว มตฺถลฺลฺกคา ทหนโต คจฺจติ; เอวเมว ปาปกมฺมํปิ เยน (พาลเณ) กตํ โหติ, (ตํ ปาปกมฺมํ) ตํ พาลํ ทฺติเย วา ตติเย วา อตฺตภาเว นิริยาทีสุ (อปาเยสุ) นิพพตฺตํ ทหนตฺตํ อนุคจฺจตีติ (อตฺถโถ) ฯ

(๑) (ปฺจฺจนา) อ.อํถาม อิติ ว่า “(ปาปกมฺมํ) อ.กรรมอันชั่วช้า (ทหนตฺตํ อนุเวติ) ย่อมตามเผาไหม้อยู่ (พาลํ) ซึ่งคนพาล กั วีย ราวกะ อ.อะไร?” อิติ ดังนี้ ฯ

(๒) (วิสฺสชฺชน) อ.อํถกั อิติ ว่า “(ปาปกมฺมํ) อ.กรรมอันชั่วช้า (ทหนตฺตํ อนุเวติ) ย่อมตามเผาไหม้อยู่ (พาลํ) ซึ่งคนพาล ปาวโก อิว เพียงตั้ง อ.ไฟผู้ชำระ ภสฺสฺมาจฺจนฺโหน อันอันถ้ำกลบแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

(๓) (อตฺถโถ) อ.อธิบาย อิติ ว่า “หิ เหมือนอย่างว่า วิตฺตจฺจิตฺตฺคารโ อ.ถ่านเพลิงมี เปลวไปปราศแล้ว จาริกาย ปฏิจฺจนฺโหน อัน- อันถ้ำ -กลบแล้ว (ปฺคฺคฺเลน) อุกฺกนฺโตปิ แม้อันบุคคลเหยียบแล้ว น ทหติ ย่อมไม่ไหม้ ตาว ก่อน (ตสฺส องฺคารสฺส) จาริกาย ปฏิจฺจนฺนตฺตา เพราะความที่แห่งถ่านเพลิงนั้น เป็นของ อันถ้ำ กลบแล้ว, ปน แต่ว่ (โส วิตฺตจฺจิตฺตฺคารโ) อ.ถ่านเพลิงมีเปลวไปปราศ แล้วนั้น จาริกํ ยังถ้ำ ตาเปตฺวา ให้อ้อนแล้ว ทหนโต คจฺจติ ย่อมเผาไปอยู่ ยาว เพียงใด มตฺถลฺลฺกคา แต่มั่นสมอง ทหนวเสน ด้วยสามารถแห่งอันเผาไหม้ จมฺมาทีนํ (อวยวานํ) ซึ่งอวยวะ ท. มีหนังเป็นต้น ยถา ฉนฺโต; ปาปกมฺมํปิ แม้อ.กรรมอันชั่วช้า เยน (พาลเณ) กตํ เป็นกรรม อันคนพาลใด กระทำแล้ว โหติ ย่อมเป็น, (ตํ ปาปกมฺมํ) อ.กรรมอันชั่วช้า นั้น ทหนตฺตํ อนุคจฺจติ ย่อม ตามตามเผาไหม้อยู่ ตํ พาลํ ซึ่งคนพาลนั้น นิพพตฺตํ ผู้บังเกิดแล้ว นิริยาทีสุ (อปาเยสุ) ในอบาย ท. มีนรกเป็นต้น อตฺตภาเว ในอัติภาพ ทฺติเย วา ที่สอง หรือ ตติเย วา หรือว่ ที่สาม เอวเมว ฉนฺนํนั้นนํเทียว” อิติ ดังนี้ ฯ

(๑) ถาถามว่า “เหมือนอะไร?”

- (๒) แก้วว่า “เหมือนไฟที่ถูกขี้เถ้ากลบไว้”
- (๓) อธิบายว่า “เหมือนกับถ่านเพลิงที่ปราศจากเปลวไฟ ถูกขี้เถ้ากลบไว้ แม้ที่บุคคลเหยียบ ก็ไม่ไหม้ก่อน เพราะถูกขี้เถ้ากลบเอาไว้, แต่ว่า ถ่านเพลิงที่ปราศจากเปลวไฟ ทำให้ขี้เถ้าร้อน ย่อมเผาไปจนถึงมันสมอง ด้วยสามารถการเผาไหม้ อวัยวะทั้งหลายมีหนังเป็นต้น ฉันทไฉ; แม้กรรมชั่วที่คนพาลกระทำไว้, กรรมชั่วนั้นย่อมตามเผาไหม้คนพาลนั้น ผู้บังเกิดในอบายทั้งหลายมีนรกเป็นต้น ในอัฐภาพที่ ๒ หรือ ๓ ฉันทนั้นเหมือนกัน”
- (๑) “ปาปกมมํ สุทธกัตตานิ อนฺเวติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ก็ อุปมาลึงคัตตะ วิยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ ก็ พาลํ อวุตตกัมมะใน ทหนฺตํฯ อัมภันตกิริยาของ ปาปกมมํ” อิติศัพท์ สรุปะไน ปุจฉาฯ ลึงคัตตะ ฯ
- (๒) “ปาปกมมํ สุทธกัตตานิ อนฺเวติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก พาลํ อวุตตกัมมะใน ทหนฺตํฯ อัมภันตกิริยาของ ปาปกมมํ ภาสฺมาจฺจนฺโน วิเสสนะของ ปาวโกฯ อุปมาลึงคัตตะ อิวศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ ภาสฺมาจฺจนฺโน ปาวโก” อิติศัพท์ สรุปะไน วิสฺสชฺชนํฯ ลึงคัตตะ ฯ
- (๓) “หิศัพท์ ตปฺปาฎิกรณฺโชตกะ ปฎิจฺจนฺโน วิเสสนะของ วิตฺตจฺฉิตฺตฺวาโรฯ สุทธกัตตานิ ใน ทหฺติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ยถา อุปมาโชตกะ ฉาริกาย อนภิหิตกัตตานิ ใน ปฎิจฺจนฺโน ปุคฺคเลน อนภิหิตกัตตานิ อกฺกนฺโต อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ อกฺกนฺโตฯ วิเสสนะของ วิตฺตจฺฉิตฺตฺวาโร ตสฺส วิเสสนะของ องฺการสฺสฯ ภาวาทิสัมพันธะใน ปฎิจฺจนฺนตฺตา ฉาริกาย อนภิหิตกัตตานิ ปฎิจฺจนฺนตฺตาฯ เหตุไน ทหฺติ นศัพท์ ปฎิเสธะไน ทหฺติ ตาวศัพท์ กิริยาวิเสสนะใน ทหฺติ, ปนศัพท์ วิเสสโชตกะ โส วิเสสนะของ วิตฺตจฺฉิตฺตฺวาโรฯ สุทธกัตตานิ คจฺฉติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ฉาริกํ การิตกัมมะใน ตาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทหนฺโต จมฺมาทีนํ วิเสสนะของ อวยวานํฯ ฉัฏฐีอวุตตกัมมะใน ทหน- ทหนวเสน ตติยาวิเสสนะใน ทหนฺโต ยาวศัพท์ กิริยาวิเสสนะใน ทหนฺโต มตฺถลฺลฺกคา อปาทานใน ยาว ทหนฺโต อัมภันตฺรกิริยาของ วิตฺตจฺฉิตฺตฺวาโร, อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ ปาปกมมํฯ สุทธกัตตานิ โหติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก เอวเมว อุปเมยฺยโชตกะเยน วิเสสนะของ พาเลนํฯ อนภิหิตกัตตานิ กตฺมํฯ วิกตีกัตตานิ โหติ, ตํ วิเสสนะของ ปาปกมมํฯ สุทธกัตตานิ อนฺคจฺฉติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตํ

วิเสสณะของ พาล์ๆ อวุตตกัมมะใน ทนหนตํ ทุดิเย กิตฺติ ตติเย กิตฺติ วิเสสณะของ
 อตฺตภาเว วา สองคัพฺพํ ปทวิกัปปัตตเถเข้ากับ ทุดิเย และ ตติเย อตฺตภาเว
 วิสยาธาระใน นิพฺพตฺตํ นิรยาทีสุ วิเสสณะของ อปาเยสุๆ วิสยาธาระใน นิพฺพตฺตํๆ
 วิเสสณะของ พาล์ ทนหนตํ อัมภันตริกิริยาของ ปาปกมมํ” อิตฺติคัพฺพํ สุรูปะใน
 อตุโถๆ ลิงคัตตเถ ๕

๓๕. เทสหนาวสาเน พหุ โสตาปตฺตติผลาทีนิ ปาปฺุณีสฺสูติ ๕

เทสหนาวสาเน พหุ (ชนา) โสตาปตฺตติผลาทีนิ (อริยผลานิ) ปาปฺุณีสฺสูติ ๕

เทสหนาวสาเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา (ชนา) อ.ชน ท. พหุ มาก
 ปาปฺุณีสฺสู บรรลุแล้ว (อริยผลานิ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปตฺตติผลาทีนิ มีโสตาปตฺตติผล
 เป็นต้น อิติ ดังนี้แล ๕

เวลาจบพระเทศนา ชนจำนวนมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสตาปตฺตติผล เป็นต้น ดังนี้
 แล

เทสหนาวสาเน กาลสัตตมีใน ปาปฺุณีสฺสู พหุ วิเสสณะของ ชนาๆ สุททกัตตาใน
 ปาปฺุณีสฺสูๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก โสตาปตฺตติผลาทีนิ วิเสสณะของ อริยผลานิๆ
 สัมปาปฺุณียกัมมะใน ปาปฺุณีสฺสู อิตฺติคัพฺพํ สมาปนะ ๕

อหิเปตวตฺตุ ๕

อหิเปตวตฺตุ (นิฏฺุจิตฺ) ๕

อหิเปตวตฺตุ อ.เรื่อแห่งเปรตตัวมีอัทภาพเพียงดั่งอัทภาพแห่งงู (นิฏฺุจิตฺ) จบแล้ว ๕

อหิเปตวตฺตุ สุททกัตตาใน นิฏฺุจิตฺๆ กิตบทกัตตฺวาจาก ๕

จบเรื่ออหิเปต

วิเคราะห์ศัพท์กติก-สมาส-ตัดทิต

อหิแปรวตถุ

เป็นฉันทวิธีตัดปรัสนสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อหิแปดสฺส วตถุ อหิแปรวตถุ. (อหิแปต + วตถุ)

วตถุ อ.เรื่อง อหิแปดสฺส แห่งอหิแปรด อหิแปรวตถุ ชื่อว่าอหิแปรวตถุ. (เรื่องอหิแปรด)

ขมูลสทสฺส

เป็นฉันทวิธีตัดปรัสนสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ขมูลานํ สทสฺส ขมูลสทสฺส. (ขมูล + สทสฺส)

สทสฺส อ.พิน ขมูลานํ แห่งขมูล ท. ขมูลสทสฺส ชื่อว่าขมูลสทสฺส. (ขมูลหนึ่งพิน)

ลกษณตเถโร

เป็นวิเศษนุตรบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลกษโณ จ โส เถโร จาติ ลกษณตเถโร. (ลกษณ + เถโร)

ลกษโณ จ อ.พระลักษณะด้วย โส อ.พระลักษณะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น ลกษณตเถโร ชื่อว่าลกษณตเถโร. (พระลักษณะผู้เถระ, พระลักษณะเถระ)

มหาโมคคัลลานตเถโร

เป็นวิเศษนุตรบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหาโมคคัลลานโน จ โส เถโร จาติ มหาโมคคัลลานตเถโร. (มหาโมคคัลลาน + เถโร)

มหาโมคคัลลานโน จ อ.พระมหาโมคคัลลานั้นด้วย โส อ.พระมหาโมคคัลลานั้นนั้น เถโร จ เป็นพระ
เถระด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น มหาโมคคัลลานตเถโร ชื่อว่ามหาโมคคัลลานตเถโร. (พระมหาโมคคัลลานผู้เถระ,
พระมหาโมคคัลลานเถระ)

อกาโล

เป็นฉนัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น กาลิ อกาลิ. (น + กาล)

กาลิ อ.กาล น ทาหิไต อกาลิ ชื่อว่าอกาล. (มิใช่กาล)

สิตการณ

เป็นฉนัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สิตสส การณ สิตการณ. (สิต + การณ)

การณ อ.เหตุ สิตสส แห่งการแย้ม สิตการณ ชื่อว่าสิตการณ. (เหตุแห่งการแย้ม)

มนุสสสสิ

เป็นฉนัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มนุสสสส สิสสิ มनुสสสิ. (มนุสส + สิส)

สิสสิ อ.ศิระษ มनुสสสส ของมนุษย์ มनुสสสิ ชื่อว่ามนุสสสิ. (ศิระษของมนุษย์)

ปญจวิสติโยชนิกอ, อทิเปโต

เป็นสังัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปญจวิสติ โยชนานิ ปญจวิสติโยชนิ. (ปญจวิสติ + โยชน) สมาทวารทิสมาส

โยชนานิ อ.โยชน ท. ปญจวิสติ ยี่สิบห้า ปญจวิสติโยชนิ ชื่อว่าปญจวิสติโยชน. (๒๕ โยชน)

๒. ปญจวิสติโยชนเนน นิยุตโต ปญจวิสติโยชนิกอ, อทิเปโต. (ปญจวิสติโยชน + ฌกปัจจย)

สังัญฐิตูปุริสสมาส

(อทิเปโต) อ.อทิเปรด นิยุตโต ผู้ประกอบแล้ว ปญจวิสติโยชนเนน ด้วยโยชนยี่สิบห้า ปญจวิสติ-

โยชนิกอ ชื่อว่าปญจวิสติโยชนิก (ผู้ประกอบด้วย ๒๕ โยชน), ไตแก่อทิเปรด.

อคคิชาลา

เป็นฉนัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อคคิสส ชาลา อคคิชาลา. (อคคิ + ชาลา)

ขำลา อ.เปลว อคคิษฐ์ แห่งไฟ อคคิขำลา ชื่อว่าอคคิขำลา. (เปลวไฟ)

ติคาวุตปุปมาณ, อตตภาโว

เป็นฉันทลักษณ์ทวิบาทสุลาธิกรณพหุพหีหีสมาส โดยมีสมาหารทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ตโย คาวุตตา ติคาวุต. (ติ + คาวุต) สมาหารทิสมาส

คาวุตตา อ.คาวุต ท. ตโย สาม ติคาวุต ชื่อว่าติคาวุต. (สามคาวุต)

๒. ติคาวุต ปมาณิ ยสฺสาติ ติคาวุตปุปมาณ, อตตภาโว. (ติคาวุต + ปมาณ) ฉันทลักษณ์ทวิบาทสุลาธิกรณพหุพหีหีสมาส

ติคาวุต อ.คาวุตสาม ปมาณิ เป็นประมาณ ยสฺส (อตตภาวสฺส) แห่งอตตภาพไต (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โล อตตภาโว) อ.อตตภาพนั้น ติคาวุตปุปมาณ ชื่อว่าติคาวุตปุปมาณ (มีสามคาวุตเป็นประมาณ), ไต่แก้อตตภาพ.

คิษฺฌณฺณมตถกั

เป็นฉันทลักษณ์ตรีบาทสุลาธิกรณพหุพหีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คิษฺฌณฺณสฺส มตถกั คิษฺฌณฺณมตถกั. (คิษฺฌณฺณ + มตถก)

มตถกั อ.ยอต คิษฺฌณฺณสฺส แห่งภูเขชื้อว่าคิษฺฌณฺณ คิษฺฌณฺณมตถกั ชื่อว่าคิษฺฌณฺณมตถก. (ยอตภูเขาคิษฺฌณฺณ)

ปุพฺพกมฺม

เป็นฉันทลักษณ์ตรีบาทสุลาธิกรณพหุพหีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุพฺพเพ กมฺม ปุพฺพกมฺม. (ปุพฺพ + กมฺม)

กมฺม อ.กรรม ปุพฺพเพ ในกาลก่อน ปุพฺพกมฺม ชื่อว่าปุพฺพกมฺม. (กรรมในกาลก่อน, บุพกรรม)

ปณฺจโยชนิกา, ชิวหา

เป็นฉันทลักษณ์ทวิบาทสุลาธิกรณพหุพหีหีสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปณฺจ โยชนานิ ปณฺจโยชนิ. (ปณฺจ + โยชน) สมาหารทิสมาส

โยชนานิ อ.โยชนิ ท. ปณฺจ ห้า ปณฺจโยชนิ ชื่อว่าปณฺจโยชน. (๕ โยชนิ)

๒. ปญจโยชเนน นียุตตา ปญจโยชนิกา, จิวทา. (ปญจโยชน + ฌิกปัจจัจย) สังสัจฐาติ-
อเนกัตถัตถิต

(จิวทา) อ.ลีน นียุตตา อันประกอบแล้ว ปญจโยชเนน ด้วยโยชนห้า ปญจโยชนิกา ชื่อว่า
ปญจโยชนิกา (ประกอบด้วย ๕ โยชน), ได้แก่ลีน.

นวโยชน

เป็นสมาหารทศมาส มีวิเคราะห์ว่า

นว โยชนานิ นวโยชน. (นว + โยชน)

โยชนานิ อ.โยชน ท. นว เก้า นวโยชน ชื่อว่านวโยชน. (๗ โยชน)

ปญจวิสติโยชน

เป็นสมาหารทศมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปญจวิสติ โยชนานิ ปญจวิสติโยชน. (ปญจวิสติ + โยชน)

โยชนานิ อ.โยชน ท. ปญจวิสติ ยี่สิบห้า ปญจวิสติโยชน ชื่อว่าปญจวิสติโยชน. (๒๕ โยชน)

ยถิจฉก

เป็นนิบาตบุพพะ อพยยิวาสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ยา ยา ยถิจฉา ยถิจฉก. (ยธา + ยถิจฉา)

ยถิจฉา อ.ความปรารถนา ยา ยา ไตย ยถิจฉก ชื่อว่ายถิจฉก. (ตามปรารถนา)

กสสปพุททกาล

เป็นฉฐฐิตปุริสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กสสปพุททสส กาล กสสปพุททกาล. (กสสปพุทท + กาล)

กาล อ.กาล กสสปพุททสส แห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสนปะ กสสปพุททกาล ชื่อว่ากสสปพุทท-
กาล. (กาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสนปะ)

ปัญหูปาทกาล

เป็นฉันทลักษณ์ปรัสนมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปัญหูปาทสฺส กาลิ ปัญหูปาทกาลิ. (ปัญหูปาท + กาล)
 กาลิ อ.กาลิ ปัญหูปาทสฺส แห่งการบิณฑบาต ปัญหูปาทกาลิ ชื่อว่าปัญหูปาทกาล. (กาลแห่งการ
 บิณฑบาต)

ธมมกถาวสาน

เป็นฉันทลักษณ์ปรัสนมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ธมมกถาย อวสานิ ธมมกถาวสานิ. (ธมมกถา + อวสาน)
 อวสานิ อ.กาลเป็นทีลีนสุดลง ธมมกถาย แห่งธรรมกถา ธมมกถาวสานิ ชื่อว่าธมมกถาวสาน. (กาล
 เป็นทีลีนสุดลงแห่งธรรมกถา)

นानคฺครลโกชนิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส และฉันทลักษณ์ทวิปตฺตุลยาธิกรณ-
 พทฺุพพีทิสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อคฺโค จ โส รโส จาติ อคฺครล. (อคฺค + รล) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส
 อคฺโค จ อ.อันเลิศด้วย โส อ.อันเลิศนั้น รโส จ เป็นรสด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อคฺครล
 ชื่อว่าอคฺครล. (รลอันเลิศ)

๒. นานา อคฺครล ยสฺสาติ นานคฺครล, โกชนิ. (นานา + อคฺครล) ฉันทลักษณ์ทวิปตฺตุลยาธิกรณ-
 พทฺุพพีทิสฺมาส

อคฺครล อ.รสอันเลิศ นานา ต่างๆ ยสฺส (โกชนยสฺส) แห่งโกชนะใด (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
 เหตุนี้ (ดี โกชนิ) อ.โกชนะนั้น นานคฺครล ชื่อว่านานคฺครล (มีรสอันเลิศต่างๆ), ได้แก่โกชนะ.

๓. นานคฺครลญจ ตํ โกชนญจาติ นานคฺครลโกชนิ. (นานคฺครล + โกชน) วิเสสนบุพพบทกัมม-
 ธารยสฺมาส

นานคฺครล จ อ.อันมีรสอันเลิศต่างๆ ด้วย ตํ อ.อันมีรสอันเลิศต่างๆ นั้น โกชนิ จ เป็นโกชนะ
 ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นานคฺครลโกชนิ ชื่อว่านานคฺครลโกชนิ. (โกชนะมีรสอันเลิศต่างๆ)

ฉทนปิฎจ

เป็นฉนฎฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฉทนสล์ ปิฎจ ฉทนปิฎจ. (ฉทน + ปิฎจ)

ปิฎจ อ.หลัง ฉทนสล์ แห่งหลังคา ฉทนปิฎจ ชื่อว่าฉทนปิฎจ. (หลังแห่งหลังคา)

คทิตปตโต

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คทิต จ โส ปตโต จาติ คทิตปตโต. (คทิต + ปตต)

คทิต จ อ.อันมนุษย์ ถือเอาแล้วด้วย โส อ.อันมนุษย์ ถือเอาแล้วนั้น ปตโต จ เป็นบาตรด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ คทิตปตโต ชื่อว่าคทิตปตต. (บาตรที่มนุษย์ถือเอาแล้ว)

คทิตาวเสสก

เป็นปัญจมีตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คทิตสฺมา อวเสสก คทิตาวเสสก, ภาตต. (คทิต + อวเสส)

(ภาตต) อ.ภัตร อวเสสก อันเหลือลง (ภิกขุท) คทิตสฺมา (ภาตตา) จากภัตร อันภิกษุ ท. รับเอา แล้ว คทิตาวเสสก ชื่อว่าคทิตาวเสสก (อันเหลือจากภัตรที่ภิกษุรับเอาแล้ว), ได้แก่ภัตร.

อภิทมมตต

เป็นฉนฎฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อภิทมฺ มตตา ยสฺสาติ อภิทมมตต, ภาตต. (อภิทม + มตตา)

(ภาตต) อ.ภัตร (บุคคลเลน) อภิทมฺ อันบุคคล นำไปเฉพาะแล้ว มตตา เป็นประมาณ ยสฺส (ภาตตสฺ) แห่งภัตรใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ต มตต) อ.ภัตรนั้น อภิทมมตต ชื่อว่าอภิทมมตต (มีอันบุคคลนำไปเฉพาะแล้วเป็นประมาณ, ลักว่าอันบุคคลนำไปเฉพาะแล้ว), ได้แก่ภัตร.

เฮตตก, ปุพพกมม

เป็นสังสฎฐฐาเทอเนกตตตทิต มีวิเคราะห์ว่า

เฮต ปริมาณ ยสฺสาติ เฮตตก, ปุพพกมม. (เฮต + ตตกปัจจัย)

เอตฺ ปริมาณํ อ.ประมาณเท่านั้น ยสฺส (บุพพกมฺมสฺส) แห่งกรรมในกาลก่อนใด (อติ) มีอยู่
 อิติ เพราะเหตุนั้น (ตํ บุพพกมฺม) อ.กรรมในกาลก่อนนั้น เอตฺตํ ชื่อว่าเอตฺตก (มีประมาณเท่านั้น), ได้แก่
 บุรพกรรม.

ปกฺกาวเสโส

เป็นวิเสสนุตรบพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปกฺกํ จ ตํ อวเสโส จาติ ปกฺกาวเสโส. (ปกฺก + อวเสส)
 ปกฺกํ จ อ.ผลอันสุกแล้วด้วย ตํ อ.ผลอันสุกแล้วนั้น อวเสโส จ เป็นอันเหลือลงด้วย อิติ เพราะ
 เหตุนี้ ปกฺกาวเสโส ชื่อว่าปกฺกาวเสส. (ผลอันสุกที่เหลือ, เศษวิปาก)

สมฺโพธิปุตฺตทิวโส

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส โดยมีทุตฺยาตปฺปฺริสฺสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
 ๑. สมฺโพธิ ปุตฺโต สมฺโพธิปุตฺโต. (สมฺโพธิ + ปุตฺต) ทุตฺยาตปฺปฺริสฺสมาส
 (ทิวโส) อ.วัน ปุตฺโต เป็นที่บรรลุแล้ว สมฺโพธิ ซึ่งสมฺโพธิญาณ สมฺโพธิปุตฺโต ชื่อว่าสมฺโพธิ-
 ปุตฺต (เป็นที่บรรลุสมฺโพธิญาณ)
 ๒. สมฺโพธิปุตฺโต จ โส ทิวโส จาติ สมฺโพธิปุตฺตทิวโส. (สมฺโพธิปุตฺต + ทิวส) วิเสสน-
 บุพพทกัมมธารยสฺมาส
 สมฺโพธิปุตฺโต จ อ.เป็นที่บรรลุแล้วซึ่งสมฺโพธิญาณด้วย โส อ.เป็นที่บรรลุแล้วซึ่งสมฺโพธิญาณ
 นั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สมฺโพธิปุตฺตทิวโส ชื่อว่าสมฺโพธิปุตฺตทิวส. (วันเป็นที่บรรลุ
 สมฺโพธิญาณ)

อิทิตํ

เป็นนินิบาดบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า
 น ทิตํ อิทิตํ. (น + ทิต)
 ทิตํ อ.ความเกื้อกูล น ทามิได้ อิทิตํ ชื่อว่าอิทิต. (ความไม่เกื้อกูล)

ปราณูทยา

เป็นจตุตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปรสฺส อณุทยา ปราณูทยา. (ปร + อณุทยา)

อณุทยา อ.ความเอ็นดู ปรสฺส (บุคคลสฺส) ต่อบุคคลอื่น ปราณูทยา ชื่อว่าปราณูทยา. (ความเอ็นดู ต่อบุคคลอื่น)

ทิฏฐกาโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทิฏฐญจ ตํ กาลโ จาติ ทิฏฐกาโล. (ทิฏฐ + กาล)

ทิฏฐํ จ อ.เป็นที่ถูกเห็นแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่ถูกเห็นแล้วนั้น กาลโ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุ นั้น ทิฏฐกาโล ชื่อว่าทิฏฐกาล. (กาลเป็นที่ถูกเห็นแล้ว)

วิสตีวตฺถุณี

เป็นอสมาหารทิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิสตี วตฺถุณี วิสตีวตฺถุณี. (วิสตี + วตฺถุ)

วตฺถุณี อ.เรื่อง ท. วิสตี ยี่สิบ วิสตีวตฺถุณี ชื่อว่าวิสตีวตฺถุ. (๒๐ เรื่อง)

นทีตีร์

เป็นฉฺฐิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นทียา ตีร์ นทีตีร์. (นที + ตีร์)

ตีร์ อ.ฝั่ง นทียา แห่งแม่น้ำ นทีตีร์ ชื่อว่านทีตีร์. (ฝั่งแม่น้ำ)

นาครา

เป็นสังสฺฐฐาเทอเนกตตตทิต มีวิเคราะห์ว่า

นคเร วสนตีติ นาครา. (นคร + ฌปฺจจฺย)

(เย ชฺนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนตี ย่อมอยู่ นคร ในนคร อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชฺนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ นาครา ชื่อว่านาคร. (ชาวเมือง)

คนธบุปผาทิหตุตถา, นาคธา

เป็นทวีปภินนาธิกรณพหุพพีทิสมาส โดยมียิตริตรโยคทวันทสมาส และจัญญูทวิปทตุลยาธิกรณพหุพพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. คนธโอ จ บุปผญจ คนธบุปผานิ. (คนธ + บุปผ) ยิตริตรโยคทวันทสมาส
คนธโอ จ อ.ของหอมด้วย บุปผ จ อ.ดอกไม้ด้วย คนธบุปผานิ ชื่อว่าคนธบุปผ. (ของหอมและดอกไม้)

๒. คนธบุปผานิ อาทิ เยสนหติ คนธบุปผาทินิ, วตถุณิ. (คนธบุปผ + อาทิ) จัญญูทวิปทตุลยา-
ธิกรณพหุพพีทิสมาส

คนธบุปผานิ อ.ของหอมและดอกไม้ ท. อาทิ เป็นต้น เยสน (วตถุณิ) แห่งวตถุ ท. เหล่าใด (สนหติ) มีอยู่ ยิตริ เพราะเหตุนี้ (ตานิ วตถุณิ) อ.วตถุ ท. เหล่านี้ คนธบุปผาทินิ ชื่อว่าคนธบุปผาทิ (มีของหอมและดอกไม้เป็นต้น), ได้แก่วตถุทั้งหลาย.

๓. คนธบุปผาทินิ ทตถุส เยสนหติ คนธบุปผาทิหตุตถา, นาคธา. (คนธบุปผาทิ + ทตถ) ทวิปท-
ภินนาธิกรณพหุพพีทิสมาส

คนธบุปผาทินิ (วตถุณิ) อ.วตถุ ท. มีของหอมและดอกไม้เป็นต้น ทตถุส ในมือ ท. เยสน (นาคธา) ของชาวเมือง ท. เหล่าใด (สนหติ) มีอยู่ ยิตริ เพราะเหตุนี้ (เต นาคธา) อ.ชาวเมือง ท. เหล่านี้ คนธบุปผาทิหตุตถา ชื่อว่า คนธบุปผาทิหตุตถ (มีวตถุมีของหอมและดอกไม้เป็นต้นในมือ), ได้แก่ชาวเมืองทั้งหลาย.

พาราณสีวาสี

เป็นลัตตมิตปปริสสมาส, เป็นกิตันตสมาส, กัตตุรูป, ตสสิสสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
พาราณสีย วสตี สีสเณชาติ พาราณสีวาสี, ปุริโส. (พาราณสีสทูปปท + วส นิวาเส ในการอยู่ + ณีปัจจย)

(โย ปุริโส) อ.บุรุษใด วสตี ย่อมอยู่ พาราณสีย ในเมืองพาราณสี สีสเณ โดยปกติ ยิตริ เพราะเหตุนี้ (โส ปุริโส) อ.บุรุษนั้น พาราณสีวาสี ชื่อว่าพาราณสีวาสี (ผู้อยู่ในเมืองพาราณสีโดยปกติ), ได้แก่บุรุษ.

ปวิฏฐกาโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

ปวิฏฐกญจ ต กาล จาติ ปวิฏฐกาโล. (ปวิฏฐ + กาล)

ปวิฏฐ จ อ.เป็นที่เข้าไปแล้วด้วย ต อ.เป็นที่เข้าไปแล้วนั้น กาล จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น ปวิฏฐกาโล ชื่อว่าปวิฏฐกาล. (กาลเป็นที่เข้าไปแล้ว)

ปริโศคภาษณานิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

ปริโศคา จ เต ภาษณานิ จาติ ปริโศคภาษณานิ. (ปริโศค + ภาษณ)

ปริโศคา จ อ.เป็นเครื่องปริโศค ท. ด้วย เต อ.เป็นเครื่องปริโศค ท. เหล่านั้น ภาษณานิ จ เป็น
ภาษณะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปริโศคภาษณานิ ชื่อว่าปริโศคภาษณ. (ภาษณะเป็นเครื่องปริโศค)

ยถาสูขิ

เป็นนิบาตบุพพกะ อพยยิวาสสมาส มีวิเคราะหว่า

ย ย สุขิ ยถาสูขิ. (ยถา + สุข)

ย ย สุขิ อ.ความสุขใดๆ ยถาสูขิ ชื่อว่ายถาสูขิ. (ความสุขใดๆ, ตามสบาย)

คณฺฐมาลา

เป็นอิตริตริยอคทวินทสมาส มีวิเคราะหว่า

คณฺฐ จ มาลา จ คณฺฐมาลา. (คณฺฐ + มาลา)

คณฺฐ จ อ.ของหอมด้วย มาลา จ อ.ระเียบด้วย คณฺฐมาลา ชื่อว่าคณฺฐมาลา. (ของหอมและ
ระเียบ)

มหาชนมฺหุโณ

เป็นฉฐฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า

มหาชนสฺส มฺหุโณ มหาชนมฺหุโณ. (มหาชน + มฺหุโณ)

มฺหุโณ อ.ท่ามกลาง มหาชนสฺส แห่งมหาชน มหาชนมฺหุโณ ชื่อว่ามหาชนมฺหุโณ. (ท่ามกลางมหาชน)

ทณฺหาทีนึ, วัตถุณึ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 ทณฺโท อาทึ เยสนฺติ ทณฺหาทีนึ, วัตถุณึ. (ทณฺหา + อาทึ)
 ทณฺโท อ.ท่อนไม้ อาทึ เป็นต้น เยสฺ (วัตถุณึ) แห่งวัตถุ ท. เหล่าไต่ (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
 นั้น (ตานิ วัตถุณึ) อ.วัตถุ ท. เหล่านั้น ทณฺหาทีนึ ชื่อว่าทณฺหาทึ (มีท่อนไม้เป็นต้น), ได้แก่วัตถุทั้งหลาย.

ชีวิตกฺขโย

เป็นฉัฏฐีตฺปปริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ชีวิตสฺส ขโย ชีวิตกฺขโย. (ชีวิต + ขย)

ขโย อ.ความสิ้นไป ชีวิตสฺส แห่งชีวิต ชีวิตกฺขโย ชื่อว่าชีวิตกฺขย. (ความสิ้นไปแห่งชีวิต)

โยชนฺมตฺตํ, จานํ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

โยชนํ มตฺตา ยสฺสาติ โยชนฺมตฺตํ, จานํ. (โยชนํ + มตฺตา)

โยชนํ อ.โยชนํ มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (จานสฺส) แห่งที่ไต่ (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
 นั้น (ตํ จานํ) อ.ที่นั้น โยชนฺมตฺตํ ชื่อว่าโยชนฺมตฺต (มีโยชนํเป็นประมาณ, ลักว่าโยชนํ), ได้แก่ที่.

ปาปกมฺมํ

เป็นวิเสสนฺบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปาปญจ ตํ กมฺมญจาทึ ปาปกมฺมํ. (ปาป + กมฺม)

ปาปึ จ อ.อันชั่วด้วย ตํ อ.อันชั่วนั้น กมฺมํ จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุ
 นั้น ปาปกมฺมํ ชื่อว่า
 ปาปกมฺม. (กรรมชั่ว)

ชีรสฺทิสฺ, ปาปกมฺมํ

เป็นตติยตฺปปริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ชีเรน สฺทิสฺ ชีรสฺทิสฺ, ปาปกมฺมํ. (ชีร + สฺทิส)

(ปาปกมฺมํ) อ.กรรมอันชั่ว สฺทิสฺ อันเข้กับ ชีเรน ด้วยน้ำนม ชีรสฺทิสฺ ชื่อว่าชีรสฺทิสฺ (อันเข้กับน้ำนม),
 ได้แก่กรรมชั่ว.

เอวรูป, ทุกข์

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มิวีเคราะหฺว่า

เอวํ รูปํ ยสฺสาติ เอวรูปํ, ทุกฺขํ. (เอวํ + รูป)

เอวํ อ.อย่างนี้ รูปํ เป็นรูป ยสฺส (ทุกขสฺส) แห่งความทุกข์ใจ (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตํ ทุกฺขํ) อ.ความทุกข์นั้น เอวรูปํ ชื่อว่าเอวรูป (มีอย่างนี้เป็นรูป, เห็นปานนี้), ได้แก่ความทุกข์.

สขุขีรํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มิวีเคราะหฺว่า

สขุขํ จ ตํ ขีรญฺจาติ สขุขีรํ. (สขุขํ + ขีร)

สขุขํ จ อ.มีในวันนี้ด้วย ตํ อ.มีในวันนั้นนั้น ขีรํ จ เป็นน้ำนมด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สขุขีรํ ชื่อว่าสขุขีร. (น้ำนมมีในวันนี้)

ภสฺมาจฺจนโน

เป็นตติยาตปฺปุริสสมาส มิวีเคราะหฺว่า

ภสฺเมน อจฺจนโน ภสฺมาจฺจนโน, ปาวโก. (ภสฺม + อจฺจน)

(ปาวโก) อ.ไฟผู้ชำระ ภสฺเมน อจฺจนโน อันเก่า กลบแล้ว ภสฺมาจฺจนโน ชื่อว่าภสฺมาจฺจนน (ถูกเก่า กลบแล้ว), ได้แก่ไฟ.

ตฤกาทิอมฺพิโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺ
ตั้งนี้

๑. ตฤกํ อาทิ ยสฺสาติ ตฤกาทิ, อมฺพิโล. (ตฤก + อาทิ) ฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส
ตฤกํ อ.เปรียบ อาทิ เป็นต้น ยสฺส (อมฺพิลสฺส) แห่งนมสัสมิต (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นั้น (โส อมฺพิโล) อ.นมสัสมันนั้น ตฤกาทิ ชื่อว่าตฤกาทิ (มีเปรียบเป็นต้น), ได้แก่นมสัสม.

๒. ตฤกาทิ จ โส อมฺพิโล จาติ ตฤกาทิอมฺพิโล. (ตฤกาทิ + อมฺพิล) วิเสสนบุพพบทกัมม-
ธารยสมาส

ตฤกาทิ จ อ.มีเปรียบเป็นต้นด้วย โส อ.มีเปรียบเป็นต้นนั้น อมฺพิโล จ เป็นของเปรียบด้วย
อิติ เพราะเหตุนี้ ตฤกาทิอมฺพิโล ชื่อว่าตฤกาทิอมฺพิล. (ของเปรียบมีนมสัสมเป็นต้น)

ทติภาชนะนาทิก, อมพิลภาชนะ

เป็นฉันทวิทติบทตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส โดยฉันทวิทติบทตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส อยู่ภายใน มีวิเคราะหตั้งนี้

๑. ทติสส ภาชนะ ทติภาชนะ. (ทติ + ภาชนะ) ฉันทวิทติบทตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส

ภาชนะ อ.ภาชนะ ทติสส แห่งนมลัม ทติภาชนะ ชื่อว่าทติภาชนะ. (ภาชนะแห่งนมลัม)

๒. ทติภาชนะ อาทิต ยลลาคติ ทติภาชนะนาทิก, อมพิลภาชนะ. (ทติภาชนะ + อาทิต) ฉันทวิทติบทตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส

ทติภาชนะ อ.ภาชนะแห่งนมลัม อาทิต เป็นต้น ยลล (อมพิลภาชนะ) แห่งภาชนะแห่งของเปรี้ยวไต (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ (ตั้ง อมพิลภาชนะ) อ.ภาชนะแห่งของเปรี้ยวนี้ ทติภาชนะนาทิก ชื่อว่าทติภาชนะนาทิก (มีภาชนะแห่งนมลัมเป็นต้น), ได้แก่ภาชนะแห่งของเปรี้ยว.

อมพิลภาชนะ

เป็นฉันทวิทติบทตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะหตั้งว่า

อมพิลสส ภาชนะ อมพิลภาชนะ. (อมพิล + ภาชนะ)

ภาชนะ อ.ภาชนะ อมพิลสส แห่งของเปรี้ยว อมพิลภาชนะ ชื่อว่าอมพิลภาชนะ. (ภาชนะแห่งของเปรี้ยว)

อวิชิตวา

เป็นนินบาตบพพทกัมมธารยลลมาส มีวิเคราะหตั้งว่า

น วิชิตวา อวิชิตวา. (น + วิชิตวา)

วิชิตวา ละแล้ว น หามีได้ อวิชิตวา ชื่อว่าอวิชิตวา. (ไม่ละแล้ว, ไม่ละแล้ว)

กุลลาภินิพพตดา

เป็นตติยัตตปปริสสมาส มีวิเคราะหตั้งว่า

กุลเลน อภินิพพตดา กุลลาภินิพพตดา, ขนธา. (กุลเลน + อภินิพพตดา)

(ขนธา) อ.ขันธ ท. อภินิพพตดา อันบังเกิดเฉพาะแล้ว กุลเลน ด้วยกุลล กุลลาภินิพพตดา ชื่อว่ากุลลาภินิพพตดา (อันบังเกิดด้วยกุลล), ได้แก่ขันธทั้งหลาย.

วิตัจฉิตุงศาโร

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมปัญญาภิพทิตตยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหตั้งนี้

๑. วิตัจ ฉฉิตัจ ยสมาติ วิตัจฉิตโต, อุงศาโร. (วิตัจ + ฉฉิตัจ) ปัญญาภิพทิตตยาธิกรณพหุพีทิสมาส

ฉฉิตัจ อ.เปลว วิตัจ ไปปราศแลว ยสมา (อุงศาธา) จากถ่านเพลิงโต (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ (โส อุงศาโร) อ.ถ่านเพลิงนี้ วิตัจฉิตโต ชื่อว่าวิตัจฉิต (มีเปลวไปปราศแลว, ปราศจากเปลวไฟ)

๒. วิตัจฉิตโต จ โส อุงศาโร จาติ วิตัจฉิตุงศาโร. (วิตัจฉิต + อุงศาธา) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

วิตัจฉิตโต จ อ.อันมีเปลวไปปราศแลวด้วย โส อ.อันมีเปลวไปปราศแลวนี้ อุงศาโร จ เป็นถ่านเพลิงด้วย อติ เพราะเหตุนี้ วิตัจฉิตุงศาโร ชื่อว่าวิตัจฉิตุงศาธา. (ถ่านเพลิงมีเปลวไปปราศแลว, ถ่านเพลิงที่ปราศจากเปลวไฟ)

ปฏิจจนนตติ

เป็นภาวตติต มีวิเคราะหว่า

ปฏิจจนนตติส ภาโว ปฏิจจนนตติ. (ปฏิจจนน + ตติปัจจัจ)

ภาโว อ.ความเป็น (จธาธา) ปฏิจจนนตติส (อุงศาธา) แห่งถ่านเพลิง อันชี้ถ่า กลบแลว ปฏิจจนนตติ ชื่อว่าปฏิจจนนตติ. (ความที่ถ่านเพลิงนี้เป็นของอันชี้ถ่ากลบแลว)

จุมมาทีนิ, อวยวานิ

เป็นจุมมูทิตตยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า

จุมม อธาติ เยสนติ จุมมาทีนิ, อวยวานิ. (จุมม + อธาติ)

จุมม อ.หนึ่ง อธาติ เป็นต้น เยสน (อวยวานิ) แห่งอวยวะ ท. เหล่าโต (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ อวยวานิ) อ.อวยวะ ท. เหล่านี้ จุมมาทีนิ ชื่อว่าจุมมาติ (มีหนึ่งเป็นต้น), ได้แก่อวยวะทั้งหลาย.

ททททวโส

เป็นฉันทลักษณ์ปรีถีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทททททโส วโส ทททททโส. (ททท + วโส)

วโส อ.อำนาจ ทททททโส แห่งการเผา ทททททโส ชื่อว่าทททททโส. (อำนาจแห่งการเผา)

ทุดิโย

เป็นสังขยาตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า

ทวิณฺณํ ปุโรณํ ทุดิโย, อตตภาโว. (ทวิ + ดิยปัจจัย)

(อตตภาโว) อ.อัตภาพ ปุโรณํ อันเป็นเหตุเต็ม ทวิณฺณํ แห่งสอง ท. ทุดิโย ชื่อว่าทุดิโย (ที่ ๒), ได้แก่ อัตภาพ.

ตติโย, อตตภาโว

เป็นสังขยาตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า

ตติณฺณํ ปุโรณํ ตติโย, อตตภาโว. (ติ + ดิยปัจจัย)

(อตตภาโว) อ.อัตภาพ ปุโรณํ อันเป็นเหตุเต็ม ตติณฺณํ แห่งสาม ท. ตติโย ชื่อว่าตติโย (ที่ ๓), ได้แก่ อัตภาพ.

นิริยาทโย, อปายา

เป็นฉันทลักษณ์ทวิพทศุสยชาติกรณพหุพหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิริโย อาทิจิ เยสํ เต นิริยาทโย, อปายา. (นิริย + อาทิจิ)

นิริโย อ.นรอก อาทิจิ เป็นต้น เยสํ (อปายาน) แห่งอบาย ท. เหล่าใด (อตติ) มีอยู่ เต (อปายา) อ.อบาย ท. เหล่านั้น นิริยาทโย ชื่อว่านิริยาทโย (มีนรอกเป็นต้น), ได้แก่อบายทั้งหลาย.

เทสนาวสานํ

เป็นฉันทลักษณ์ปรีถีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เทสนาย อวสานํ เทสนาวสานํ. (เทสนา + อวสาน)

อวสานํ อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งประเทศนา เทสนาวสานํ ชื่อว่าเทสนาวสาน. (เวลาจบ ประเทศนา)

โสดาปัตติผลาทีน

เป็นนัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะหว่า

โสดาปัตติผล อาทิ เยส ตานิ โสดาปัตติผลาทีน, อริยผลานิ. (โสดาปัตติผล + อาทิ)

โสดาปัตติผล อ.โสดาปัตติผล อาทิ เป็นต้น เยส (อริยผลานิ) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น ตานิ (อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสดาปัตติผลาทีน ชื่อว่าโสดาปัตติผลาที (มีโสดาปัตติผลเป็นต้น), ได้แก่อริยผลทั้งหลาย.

๑๓. สฎฺฉิฎฺฎเปตวตฺตถุ ๗ [๕๗]

สฎฺฉิฎฺฎเปตวตฺตถุ (มยา วุจฺจเต) ๗

สฎฺฉิฎฺฎเปตวตฺตถุ อ.เรื่องแห่งปรตตํวมีศึรชะอันค้อนหกสึบทำลายแล้ว
(มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทฺธโมสชะ) (วุจฺจเต) จะกล่าว ๗

สฎฺฉิฎฺฎเปตวตฺตถุ วุตตกัम्मะใน วุจฺจเต๗ อาชยาดบทกัम्मวจาก
มยา อนภึทิตกัตตานิ วุจฺจเต ๗

๑๓. เรื่องสฎฺฉิฎฺฎเปต

๑. “ยาวเทว อนตฺถายาติ อิมํ ชมฺมเทสนํ สตฺถา เวพฺพเน วิหรนฺโต สฎฺฉิฎฺฎเปตํ
อารพฺภ กเถสิ ๗

สตฺถา เวพฺพเน วิหรนฺโต สฎฺฉิฎฺฎเปตํ อารพฺภ “ยาวเทว อนตฺถายาติ อิมํ ชมฺมเทสนํ
กเถสิ ๗

สตฺถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เวพฺพเน ในพระวิหารชื่อว่าเวพฺพวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ สฎฺฉิฎฺฎเปตํ ซึ่งปรตตํวมีศึรชะอันค้อนหกสึบทำลายแล้ว
กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ ชมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “ยาวเทว อนตฺถายาติ
ว่า “ยาวเทว อนตฺถาย” ดังนี้เป็นต้น ๗

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระเวพฺพวันมหาวิหาร ทรงปรารภสฎฺฉิฎฺฎเปต ตรัสพระ
ธรรมเทศนาคือว่า “ยาวเทว อนตฺถาย” ดังนี้เป็นต้น

สตฺถา สุทฺธกัตตานิ กเถสิ๗ อาชยาดบทกัตตวจาก “ยาวเทว อนตฺถาย” สรุปะใน
อิติ๗ ศัพฺท์ อาทยัถะใน อิมํ ชมฺมเทสนํ อิมํ วิเสสนะของ ชมฺมเทสน์๗ อวุตตกัम्मะใน
กเถสิ เวพฺพเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโต๗ อัพภันตฺรกีรยาของ สตฺถา สฎฺฉิฎฺฎเปตํ
อวุตตกัम्मะใน อารพฺภ๗ สมานกาลกีรยาใน กเถสิ ๗

.....
.....
.....

๒. ปริมนเยเนว हि महाโมคคल्लानตุเถโร लघुणत्तुเถरेण सत्थिं किञ्चग्गुणा ओโรहनโต
 อญญตรสฺมี ปเทเส สิตํ กตฺวา เถเรण สิตการณํ ปุญฺโຈ “ภควโต สนฺติเก มํ
 ปุจฺเจยยาสีติ วตฺวา ปิณฺฑทาย จริตฺวา สตุถารํ อุปสงฺกमितฺวา วนฺทิตฺวา นิสินฺนกาเล
 ปุณฺ ปุญฺโຈ “อหํ อวฺุโส เอกํ เปตํ อทฺทสฺสํ ติคาวุตฺตปฺปมาเณน อตฺตภาเวณ, ตสฺส
 สग्गฺจี อยฺกฺกุสฺสหสฺसानิ อาทิตฺตานิ สมฺปชฺชลิตานิ อุปฺริมตฺถเก ปติตฺวา อฺุจฺจนฺตฺติ
 สีสฺสํ ภินฺทนฺตฺติ, ภินฺนํ ภินฺนํ ปุณฺ สมฺมฺจฺจหฺตฺติ, อิมินา อตฺตภาเวณ มยา เอวรฺุโป
 อตฺตภาโว น ทิฏฺฐปฺพุโป, อหฺนฺตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตฺวากาสินฺตฺติ อาห ๕

ปริมนเยเนว เอว हि महाโมคคल्लानตุเถโร लघुणत्तुเถरेण सत्थिं किञ्चग्गुणा ओโรहनโต
 อญญตรสฺมี ปเทเส สิตํ กตฺวา เถเรण สิตการณํ ปุญฺโຈ “(ตฺวํ) ภควโต สนฺติเก มํ
 ปุจฺเจยยาสีติ วตฺวา ปิณฺฑทาย จริตฺวา (ลघุणत्तुเถरेण) สตุถารํ อุปสงฺกमितฺวา วนฺทิตฺวา
 นิสินฺนกาเล ปุณฺ ปุญฺโຈ “อหํ อวฺุโส เอกํ เปตํ อทฺทสฺสํ ติคาวุตฺตปฺปมาเณน อตฺตภาเวณ,
 ตสฺส (เปตสฺส) สग्गฺจี อยฺกฺกุสฺสหสฺसानิ (อคฺคินา) อาทิตฺตานิ สมฺปชฺชลิตานิ อุปฺริมตฺถเก ปติตฺวา
 อฺุจฺจนฺตฺติ สีสฺสํ ภินฺทนฺตฺติ, ภินฺนํ ภินฺนํ (สีสฺสํ) ปุณฺ สมฺมฺจฺจหฺตฺติ, อิมินา อตฺตภาเวณ มยา
 เอวรฺุโป อตฺตภาโว น ทิฏฺฐปฺพุโป (โหติ), อหํ ตํ (อตฺตภาโว) ทิสฺวา สิตํ ปาตฺว อกาสินฺตฺติ
 อาห ๕

हि ดังจะกล่าวโดยพิสดาร มหาโมคคัลลานตุเถโร อ.พระมหาโมคคัลลานะผู้เถระ
 โอโรहनโต เมื่อลง คิञ्ชग्गุणा จากภูเขาคิञ्ชग्गุญฺ สत्थิํ กับ ลघุณत्ตुเถเรण
 ด้วยพระลักษณะผู้เถระ กตฺวา กระทำแล้ว สิตํ ซึ่งการแยม ปเทเส ในประเทศ
 อญญตรสฺมี แห่งใดแห่งหนึ่ง เถเรण ปุญฺโຈ ผู้อันพระเถระ ถาเมแล้ว สิตการณํ ซึ่ง
 เหตุแห่งการแยม วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตฺวํ) อ.ท่าน ปุจฺเจยยาสี พึงถาม
 มํ ซึ่งกระผม สนฺติเก ในสำนัก ภควโต ของพระผู้มีพระภาค” อิติ ดังนี้ จริตฺวา
 เทียวไปแล้ว ปิณฺฑทาย เพื่อก่อนข้าว (ลघุณत्ตुเถเรण) ปุญฺโຈ ผู้อันพระลักษณะผู้
 เถระ ถาเมแล้ว ปุณฺ อีก สตุถารํ อุปสงฺกमितฺวา วนฺทิตฺวา นิสินฺนกาเล ในกาล
 เป็นที่ เข้าไปเฝ้าแล้ว ซึ่งพระศาสดา ถวายบังคมแล้ว นั่งแล้ว ปริมนเยเนว เอว โดย
 นัยอันมีในก่อนนั้นเทียว อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อวฺุโส ตุก่อนท่านผู้มีอายุ อหํ
 อ.กระผม อทฺทสฺสํ ได้เห็นแล้ว เปตํ ซึ่งเปรต เอกํ ตนหนึ่ง อตฺตภาเวณ ด้วยทั้ง
 อัตภาพ ติคาวุตฺตปฺปมาเณน อันมีคาวุตสามเป็นประมาณ, อยฺกฺกุสฺสหสฺसानิ อ.พัน

แห่งค้อนอันเป็นวิการแห่งเหล็ก ท. สฎฐิ หกลีบ (อคคินา) อาทิตตานิ อันไฟ
 ดิดทั่วแล้ว สมบุชชุลิตานิ อันโพลงทั่วดีแล้ว ปติตวา ตกไปแล้ว อุปริมตถเก
 ในเบื้องบนแห่งกระหม่อม ตสส (เปตสส) แห่งเปรตนั้น อฎฐหนุติ ย่อมตั้งขึ้น
 ภัณฑุติ ย่อมทำลาย สีส์ ซึ่งศีระชะ, (สีส์) อ.ศีระชะ ภัณฑุ อันแตกแล้ว ภัณฑุ อัน
 แตกแล้ว สมฎฐุหติ ย่อมตั้งขึ้นด้วยดี ปุณ อิก, อตตภาโว อ.อัตภาพ เอวรูปุ อันมี
 อย่างนี้เป็นรูป มยา ทิฎฐุบุโพ เป็นอัตภาพ อันกระผม เห็นแล้วในกาลก่อน อิมินา
 อตตภาเวณ โดยอัตภาพนี้ (โหติ) ย่อมเป็น น หามิได้, อหิ อ.กระผม ทิสวา เห็น
 แล้ว ติ (อตตภาโว) ซึ่งอัตภาพนั้น อกาสิ ได้กระทำแล้ว สิตติ ซึ่งการแยม ปาตุ ให้
 เป็นธรรมชาติปรากฏ” อิติ ดังนี้ ฯ

ความพิสดารว่า พระมหาโมคคัลลานเถระ เมื่อลงจากภูเขาคิชฌกูฏพร้อมกับพระ-
 ลักขณเถระ ทำการแยมในประเทศแห่งใดแห่งหนึ่ง ถูกพระเถระถามเหตุแห่งการแยม
 จึงกล่าวว่า “ท่านพึงถามกระผมในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า” เทียบวิญชบาต ถูก
 พระลักขณเถระถามอีก ในกาลเป็นที่เข้าเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคม แล้วนั่ง โดยนัย
 อันมีในก่อนนั้นแหละ ก็กล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ กระผมได้เห็นเปรตตนหนึ่ง มีอัตภาพ
 ประมาณ ๓ คาวุต, ค้อนเหล็ก ๖๐,๐๐๐ อัน ไฟดิดทั่วลูกโพรง ตกบนกระหม่อมของ
 เปรตนั้น แล้วตั้งขึ้น ย่อมทำลายศีระชะ, ศีระชะที่ถูกทำลายแล้วๆ ย่อมตั้งขึ้นพร้อมอีก,
 อัตภาพอันเห็นปานนี้ กระผมไม่เคยเห็นเลย โดยอัตภาพนี้, กระผมเห็นอัตภาพนั้น
 แล้ว ได้ทำการแยมให้ปรากฏ” ดังนี้

หิศัพท์ วิตถารโชตกะ มหาโมคคัลลานตเถโร สุททกัตตานิ อาหุ อาชยาตบทกัตตวา-
 วจาก เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ ปุริมเนนญ ตติยาวิเสสนะเน ปุฎุโจ ลกขณตเถเรณ
 สหัตถตติยาเข้ากับ สทฐิๆ กิริยาสมวาเยเน โอรุหนโต คิชฌกูฎา อปาทานเน
 โอรุหนโตๆ อัมภันตริกิริยาของ มหาโมคคัลลานตเถโร อณฺณตธรรมิ วิเสสนะของ
 ปเทเสๆ วิสยาชาระเน กตวา สิตติ อวุตตกัมมะเน กตวาๆ ปุพพกาลกิริยาเน ปุฎุโจ
 เถเรณ อนภิตกัตตานิ ปุฎุโจ สิตการณ อวุตตกัมมะเน ปุฎุโจ “ตว สุททกัตตานิ
 ปุจฺเจยยาสิๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก ภควโต สามีสัมพันธะเน สนฺติเกๆ วิสยาชาระ
 เน ปุจฺเจยยาสิ ม อวุตตกัมมะเน ปุจฺเจยยาสิ” อิติศัพท์ อาการะเน วตวาๆ ปุพพ-
 กาลกิริยาเน จริตวา ปิณฺฑทาย สัมปทานเน จริตวาๆ ปุพพกาลกิริยาเน ปุฎุโจ

ลกขณตเถเรณ อนภิตกัตตทาใน ปุฏโฐ สตุถาริ อวุตตกัมมะใน อุปสงกมิตวาจ
 ปุพพกาลกิริยาใน วนทิตวาจ ปุพพกาลกิริยาใน นินฺน- นินฺนกาเล กาลสัตตมีใน
 ปุฏโฐ ปุณ กิริยาวิเสสเนใน ปุฏโฐจ วิเสสเนของ มหาโมคคัลลานตเถโร “อาวุโส
 อาลปนะ อหิ สุทธกัตตทาใน อททสึจ อาชยาตบทกัตตวาจก เอก วิเสสเนของ เปตึจ
 อวุตตกัมมะใน อททสึ ติวาตปุปมาเมเน วิเสสเนของ อตตภาเวเนจ อิตถัมภูตชะของ
 เปตึ, สฎฐิ วิเสสเนของ อยภูสสุสสานิจ สุทธกัตตทาใน อฎฐหนฺติ และ ภินฺหนฺติ
 อฎฐหนฺติ กิติ ภินฺหนฺติ กิติ อาชยาตบทกัตตวาจก ตสฺส วิเสสเนของ เปตสฺสจ สามิ-
 สัมพันธะใน อุปริมตถเก อคฺคินา อนภิตกัตตทาใน อาทิตฺตานิจ กิติ สมฺปชฺชลิตานิ กิติ
 วิเสสเนของ อยภูสสุสสานิ อุปริมตถเก วิสยาธาระใน ปติตฺวาจ ปุพพกาลกิริยาใน
 อฎฐหนฺติ และ ภินฺหนฺติ สีสึ อวุตตกัมมะใน ภินฺหนฺติ, ภินฺนํ สองบท วิเสสเนของ สีสึจ
 สุทธกัตตทาใน สมฎฐจหฺติจ อาชยาตบทกัตตวาจก ปุณศัพท กิริยาวิเสสเนใน สมฎฐจหฺติ,
 เอวรฺุโป วิเสสเนของ อตตภาโวจ สุทธกัตตทาใน โหติจ อาชยาตบทกัตตวาจก
 อิมินา วิเสสเนของ อตตภาเวเนจ ตติยาวิเสสเนใน ทิฏฐปุพฺโป มยา อนภิตกัตตทา
 ใน ทิฏฐ- นศัพท ปฏฺิเสธนฺตถะ ทิฏฐปุพฺโป วิกตีกัตตทาใน โหติ, อหิ สุทธกัตตทาใน
 อกาสิจ อาชยาตบทกัตตวาจก ตํ วิเสสเนของ อตตภาโวจ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาจ
 ปุพพกาลกิริยาใน อกาสิ สิตํ อวุตตกัมมะใน อกาสิ ปาตุ วิกตีกัมมะใน อกาสิ” อิตศัพท
 อากาเรใน อาห ๗

๓. เปตวตฺตสุมี หิ

“สฎฐิ ภูสสุสสานิ   ปริปุณฺณานิ สพฺพโส,
 สีเส ตฺยหํ นิปตฺนฺติ   โอภินฺหนฺตเว มตฺตถนฺติอาทิ

อิมเมว เปตึ สนฺธาย วุตฺตํ ๗

(มหาโมคคัลลานตเถเรณ) เปตวตฺตสุมี หิ

“สฎฐิ ภูสสุสสานิ   ปริปุณฺณานิ สพฺพโส,
 สีเส ตฺยหํ นิปตฺนฺติ   โอภินฺหนฺติ เอว มตฺตถนฺติอาทิ

(วจน) อิมิ เอว เปตึ สนฺธาย วุตฺตํ ๗

หิ จริงฺย (วจน) อ.คำ อิติอาทิ มีคำว่า

“กฎสหุสนานิ อ.พันแห่งค้อน ท. สฎธิ หกสิบ ปริปฎณานิ
 เต็มรอบแล้ว สพุพโส โดยประการทั้งปวง นิปตนุติ ย่อม
 ตกลง สีเส บนศิระษะ ดุยห้ ของเจ้า โอภินุทนต์ เหว ย่อม
 ทำลายลงนั้นเทียว มตุถกั ซึ่งกระหม่อม” อิติอาทิ ดังนี้
 เป็นต้น

(มหาโมคคัลลานตเถเรน) อันพระมหาโมคคัลลานะผู้เถระ วุตตัม กล่าวแล้ว สหุชยา
 หมายเอา อิม้ เหว เปตัม ซึ่งเปรตนั้นนั้นเทียว เปตวตตุสมิ ในเปตวตตุ ๕

ความจริง คำว่า

“ค้อน ๖๐,๐๐๐ อัน เต็มบริบูรณ์โดยประการทั้งปวง ตกบน
 ศิระษะของท่าน ย่อมทำลายกระหม่อมนั้นแหละ” ดังนี้ เป็นต้น

พระมหาโมคคัลลานเถระกล่าวไว้ในเปตวตตุ หมายเอาเปรตนั้นนั่นเอง

หิตัพพ์ ทัพพิกรณโชตกะ อาทิ วิเสสนะของ วจันญ วุตตัมมะใน วุตตัม กิตตบทกัมม-
 วาจก มหาโมคคัลลานตเถเรน อนภินุทนต์ตาใน วุตตัม เปตวตตุสมิ วิสยาธาระใน วุตตัม

“สฎธิ วิเสสนะของ กฎสหุสนานิ ๕ สฎทกัตตาใน นิปตนุติ และ
 โอภินุทนต์ นิปตนุติ กิติ โอภินุทนต์ กิติ อาชยาตบทกัตตุวาก
 ปริปฎณานิ วิเสสนะของ กฎสหุสนานิ สพุพโส ตติยาวิเสสนะ
 ใน ปริปฎณานิ สีเส วิสยาธาระใน นิปตนุติ ดุยห้ สามี-
 สัมพันธะใน สีเส เหวศัพพ์ อวชารณะเข้ากับ โอภินุทนต์
 มตุถกั อวุตตัมมะใน โอภินุทนต์” อิติศัพพ์ สรุปะใน อาทิวจัน

เอวศัพพ์ อวชารณะเข้ากับ อิม้ วิเสสนะของ เปตัม อวุตตัมมะใน สหุชยา ๕ กิริยา-
 วิเสสนะใน วุตตัม ๕

๔. สตุถา เถรสสุ กถั สตุวา “ภิกขเว มยาเปส สตุโต โโพธิมณฑเต นิสินเนเนว ทิฎฐิ,
 ‘เย จ ปน เม วจัน น สททเหยญุ, เตสั อหิตาย ภเวยยาติ ปเรสั อนุกมปาเย
 น กเถสิ; อิทานิ ปน โมคคัลลานสสุ สกขิ หุตวา กเถมีติ อาห ๕

สตถา เถรสฺส กถิ สุตฺวา “ภิกฺขเว มยาปิ เอโส สตฺโต โพรธิมณฺเฑ นิสินฺเนน เอว ทิฏฺฐโจ, (อหิ) ‘เย (ชนา) จ ปน เม วจฺนํ น สทฺทเหยฺยํ, (ตํ อสทฺทหนฺ) เตสํ (ชนา) อหิตาย ภเวยฺยาดิ ปเรสํ (ชนา) อนุกมฺพาย น กเถสิ; (อหิ) อิทานิ ปน โมคคฺลฺลานสฺส สกฺขิ หุตฺวา กเถมิติ อาห ๑

สตถา อ.พระศาสดา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว กถิ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว เถรสฺส ของพระเถระ อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. เอโส สตฺโต อ.สัตว์นั้น มยาปิ แม้อันเรา นิสินฺเนน เอว ผู้นั่งแล้วนั้นเที่ยว โพรธิมณฺเฑ ที่ควงแห่งต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้นั้นเที่ยว ทิฏฺฐโจ เห็นแล้ว, (อหิ) อ.เรา น กเถสิ ไม่กล่าวแล้ว อนุกมฺพาย เพื่อความอนุเคราะห์ ปเรสํ (ชนา) ต่อชน ท. เหล่าอื่น อิติ ว่า ‘จ ปน ก็แล เย (ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด น สทฺทเหยฺยํ ไม่ฟังเชื่อ วจฺนํ ซึ่งคำ เม ของเรา, (ตํ อสทฺทหนฺ) อ.ความไม่เชื่อนั้น ภเวยฺย ฟังมี อหิตาย เพื่อความไม่เกื้อกูล เตสํ (ชนา) แก่ชน ท. เหล่านั้น” อิติ ดังนี้; ปน แต่วา อิทานิ ในกาลนี้ (อหิ) อ.เรา สกฺขิ เป็นพยาน โมคคฺลฺลานสฺส ของโมคคัลลานะ หุตฺวา เป็น กเถมิ ย่อมกล่าว” อิติ ดังนี้ ๑

พระศาสดา ทรงสดับถ้อยคำของพระเถระ ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัตว์นั้น แมเราผู้นั่งที่ควงต้นไม้แห่งนั้นแหละ ก็เห็นแล้ว, เราไม่กล่าว ด้วยความอนุเคราะห์แก่พวกชนเหล่าอื่นว่า ‘ก็แล พวกชนเหล่าใด ไม่ฟังเชื่อคำของเรา, ความไม่เชื่อนั้น ฟังมีเพื่อความไม่เกื้อกูลแก่พวกชนเหล่านั้น” ดังนี้, แต่ว่าในบัดนี้ เราเป็นพยานของพระโมคคัลลานะ ย่อมกล่าว”

สตถา สุทฺธกตฺตานิ อาห ๑ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก เถรสฺส สามีสัมพันธะใน กถิ ๑ อวุตตกัมมะใน สุตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “ภิกฺขเว อาลปนะ เอโส วิเสสณะของ สตฺโต ๑ วุตตกัมมะใน ทิฏฺฐโจ ๑ กิตฺตทกัมมวาทก อปิศัพทํ อเปกชตฺถะเข้ากับ มยา ๑ อนภิตกตฺตานิ ทิฏฺฐโจ โพรธิมณฺเฑ วิสยาธาระใน นิสินฺเนน เอวตฺถํ อวชารณะเข้ากับ นิสินฺเนน ๑ วิเสสณะของ มยา, อหิ สุทฺธกตฺตานิ กเถสิ ๑ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ‘จ ปน นิปาตสมฺมุหะ เย วิเสสณะของ ชนา ๑ สุทฺธกตฺตานิ สทฺทเหยฺย ๑ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก เม สามีสัมพันธะใน วจฺน ๑ อวุตตกัมมะใน สทฺทเหยฺย นตฺถํ ปฏฺฐิเสสณะใน สทฺทเหยฺย ตํ วิเสสณะของ อสทฺทหน ๑ สุทฺธกตฺตานิ ภเวยฺย ๑ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก

เตลีส วิเสสนะของ ชนานันท์ สัมปทานใน อหิตายๆ สัมปทานใน ภเวย” อิตติศัพท์
 สรรูปะใน อนุกรมพาย ปรเสสิ วิเสสนะของ ชนานันท์ สัมปทานใน อนุกรมพายๆ สัมปทาน
 ใน กเถสิ นศัพท์ ปฏิเสระใน กเถสิ, ปนศัพท์ วิเสสโชตกะ อหิ สุตทกัตตาใน
 กเถมิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก อิทานิ กาลสัตตมีใน กเถมิ โมคคูลานสุส สามี-
 สัมพันธะใน สกขิๆ วิกติกัตตาใน หุตวาๆ สมานกาลกิริยาใน กเถมิ” อิตติศัพท์ อาการะ
 ใน อาห ๕

๕. ตัง สุตวา ภิกขุ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉิสฺสุ ๕

ตัง (วจน) สุตวา ภิกขุ ตสฺส (เปตสฺส) ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉิสฺสุ ๕

ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. **สุตวา** ฟังแล้ว **ตัง (วจน)** ซึ่งพระดำรัสนั้น **ปุจฉิสฺสุ** ทูลถามแล้ว
ปุพฺพกมฺมํ ซึ่งกรรมในกาลก่อน **ตสฺส (เปตสฺส)** ของเปรตนั้น ๕

พวกภิกษุฟังพระดำรัสนั้นแล้ว ทูลถามบุพพกรรมของเปรตตนนั้น

ภิกขุ สุตทกัตตาใน ปุจฉิสฺสุๆ อาชยาตบทกัตตวาจก ตัง วิเสสนะของ วจนๆ อวุตตกัมมะ
 ใน สุตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฉิสฺสุ ตสฺส วิเสสนะของ เปตสฺสๆ สามีสัมพันธะใน
 ปุพฺพกมฺมํๆ อวุตตกัมมะใน ปุจฉิสฺสุ ๕

๖. สตุถาปิ เตลฺสิ กเถสิ:

สตุถาปิ เตลฺสิ (ภิกขุณ) กเถสิ (อิตติ): (เปิดข้อ ๔๑ หน้า ๒๓๘)

สตุถาปิ แม้ อ.พระศาสดา **กเถสิ** ตรัสแล้ว **เตลฺสิ (ภิกขุณ)** แก่ภิกษุ ท. เหล่านั้น
(อิตติ) ว่า :

แม้พระศาสดา ตรัสแก่พวกภิกษุเหล่านั้นว่า

อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ สตุถาๆ สุตทกัตตาใน กเถสิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก เตลฺสิ
 วิเสสนะของ ภิกขุณๆ สัมปทานใน กเถสิ ๕

๗. “อดีตเต กิร พาราณสียํ สาลิตตกสิปปเป นิปฺพตฺติ ปตฺโต เอโก ปิจฺสปปิ อโหสิ ๕

กิร ได้ยินว่า **อดีต** ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว **ปิจฺสปปิ** อ.บุรุษผู้ไปด้วยตั้ง **เอโก** คนหนึ่ง **ปตฺโต** ผู้ถึงแล้ว **นิปฺพตฺติ** ซึ่งความสำเร็จ **สาลิตตกสิปปเป** ในศิลปะคือการติดซึ่งก่อนกรวด **อโหสิ** ได้มีแล้ว **พาราณสียํ** ในเมืองพาราณสี ๕

ทราบมาว่า ในอดีตกาล บุรุษผู้ไปด้วยตั้งคนหนึ่ง ผู้ถึงความสำเร็จในศิลปะคือการติดก่อนกรวด ได้มีแล้วในเมืองพาราณสี

กิริศัพท์ อนุสสวนัตถะ อดีต กาลสัตตมมีใน อโหสิ ปตฺโต กิติ เอโก กิติ วิเสสนะของ ปิจฺสปปิ ๕ สุทรกัตตาใน อโหสิ ๕ อาชยาตบทกัตตฺวาจก พาราณสียํ วิสยาธาระใน อโหสิ สาลิตตกสิปปเป วิสยาธาระใน นิปฺพตฺติ ๕ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปตฺโต ๕

๘. โส นครทวารเ เอกฺสฺส วฏฺฏรฺกฺขสฺส เหมฺจฺจา นิสฺสินฺโน “สฺกฺขรานิ ชิปีตฺวา ตสฺส ปณฺณานิ ฉินฺหนฺโต หตฺถิรฺูปกํ โน ทสฺเสหิ; อสฺสรฺูปกํ โน ทสฺเสหิติ ความทการเกหิ วุจฺจมาโน อิจฺฉิติจฺฉิตานิ รฺูปานิ ทสฺเสตฺวา เตสํ สฺนฺติกา ขาทนียาทินิ ลมฺติ ๕

โส (ปุริโส) นครทวารเ เอกฺสฺส วฏฺฏรฺกฺขสฺส เหมฺจฺจา นิสฺสินฺโน “(ตุว) สฺกฺขรานิ ชิปีตฺวา ตสฺส (วฏฺฏรฺกฺขสฺส) ปณฺณานิ ฉินฺหนฺโต หตฺถิรฺูปกํ โน ทสฺเสหิ; อสฺสรฺูปกํ โน ทสฺเสหิติ ความทการเกหิ วุจฺจมาโน (เตหิ ทการเกหิ) อิจฺฉิติจฺฉิตานิ รฺูปานิ ทสฺเสตฺวา เตสํ (ทการกานํ) สฺนฺติกา ขาทนียาทินิ (วตฺถุณิ) ลมฺติ ๕

โส (ปุริโส) อ.บุรุษนั้น **นิสินฺโน** นั่งแล้ว **เหมฺจฺจา** ในภายใต้ **วฏฺฏรฺกฺขสฺส** แห่งต้นไทร **เอกฺสฺส** ต้นหนึ่ง **นครทวารเ** ใกล้ประตูแห่งพระนคร **ความทการเกหิ** **วุจฺจมาโน** ผู้อันเด็กในหมู่บ้าน ท. กล่าวอยู่ **อิติ** ว่า “(ตุว) อ.ท่าน **ชิปีตฺวา** ติดแล้ว **สฺกฺขรานิ** ซึ่งก่อนกรวด ท. **ฉินฺหนฺโต** ตัดอยู่ **ปณฺณานิ** ซึ่งใบไม้ ท. **ตสฺส** (วฏฺฏรฺกฺขสฺส) ของต้นไทรนั้น **ทสฺเสหิ** จงแสดง **หตฺถิรฺูปกํ** ซึ่งรูปแห่งช้าง **โน** แก่กระผม ท.; **ทสฺเสหิ** จงแสดง **อสฺสรฺูปกํ** ซึ่งรูปม้า **โน** แก่กระผม ท.” **อิติ** ดังนี้ **ทสฺเสตฺวา** แสดงแล้ว **รฺูปานิ** ซึ่งรูป ท. (เตหิ ทการเกหิ) **อิจฺฉิติจฺฉิตานิ** อัน อันเด็ก ท. เหล่านั้น ทั้งปรารภนาแล้วทั้งปรารภนาแล้ว **ลมฺติ** ย่อมได้ (วตฺถุณิ) ซึ่งวัตถุ ท. **ขาทนียาทินิ** มีของอันบุคคลพึงเคี้ยวเป็นต้น **สนฺติกา** จากสำนัก **เตสํ** (ทการกานํ) ของเด็ก ท. เหล่านั้น ๕

บุรุษนั้น นั่งไต่ต้นไม้ต้นหนึ่ง ใกล้ประตูเมือง ถูกพวกเด็กชาวบ้านกล่าวว่า “ท่านดีดก่อนกรวดทั้งหลาย ตัดใบไม้ทั้งหลายของต้นไม้ต้นนั้น จงแสดงรูปช้างแก่พวกกระผม, ท่านช่วยแสดงรูปม้าแก่พวกกระผม” ดังนี้ แสดงรูปทั้งหลายตามที่พวกเด็ก ๆ ทั้งปรารภมาแล้วทั้งปรารภมาแล้ว ย่อมได้ของเคี้ยวเป็นต้น จากสำนักของพวกเด็ก ๆ เหล่านั้น

โส วิเสสณะของ ปุริโส ๆ สุทรรักตตานิ ลภติ ๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก นครทวารเอสมิ ปาธาระไน นิสินโน เอกสุส วิเสสณะของ วฏฏฐุขสุส ๆ สามีสัมพันธะไน เหฏฐจา ๆ วิสยาธาระไน นิสินโน ๆ วิเสสณะของ ปุริโส “ตุว สุทรรักตตานิ ทสเสหิ ๆ สองบทาชยาตบทกัตตวาจาก สกุขรานิ อวุตตกัมมะไน ชิปีตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาไน ฉินฺทนโตะตสุส วิเสสณะของ วฏฏฐุขสุส ๆ สามีสัมพันธะไน ปณฺณานิ ๆ อวุตตกัมมะไน ฉินฺทนโตะ ๆ อัพภันตริกิริยาของ ตุว หตฺถิรูปกั อวุตตกัมมะไน ทสเสหิ โน สัมปทานไน ทสเสหิ, อสสุรูปกั อวุตตกัมมะไน ทสเสหิ โน สัมปทานไน ทสเสหิ” อิติศัพทอากาเรไน วุจฺจมาโน คามทการเกหิ อนภิทิกัตตตานิ วุจฺจมาโน ๆ อัพภันตริกิริยาของ ปุริโส เตหิ วิเสสณะของ ทการเกหิ ๆ อนภิทิกัตตตานิ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตานิ ๆ วิเสสณะของ รูปานิ ๆ อวุตตกัมมะไน ทสเสตฺวา ๆ ปุพพกาลกิริยาไน ลภติ เตสฺ วิเสสณะของ ทการกาน ๆ สามีสัมพันธะไน สนฺติกา ๆ อปาทานไน ลภติ ขาทนียาทีนินิ วิเสสณะของ วตฺถุณินิ ๆ อวุตตกัมมะไน ลภติ ฯ

๙. อเอกทิวส ราชา อูยยาน คจฺจนฺโต ตํ ปเทส ปาปุณฺนิ ฯ

อถ เอกทิวส ราชา อูยยาน คจฺจนฺโต ตํ ปเทส ปาปุณฺนิ ฯ

อถ ครั้งนั้น เอกทิวส ในวันหนึ่ง ราชา อ.พระราชชา คจฺจนฺโต เสด็จไปอยู่ อูยยาน สู่พระราชอุทยาน ปาปุณฺนิ เสด็จถึงแล้ว ตํ ปเทส ซึ่งประเทศนั้น ฯ

ครั้นภายหลัง ณ วันหนึ่ง พระราชาเสด็จไปสู่พระราชอุทยาน เสด็จถึงประเทศนั้น

อถ กาลสัตตมมี เอกทิวส หุตฺติยากาลสัตตมมีไน ปาปุณฺนิ ราชา สุทรรักตตานิ ปาปุณฺนิ ๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก อูยยาน สัมปาปุณฺนียกัมมะไน คจฺจนฺโต ๆ อัพภันตริกิริยาของ ราชา ตํ วิเสสณะของ ปเทส ๆ สัมปาปุณฺนียกัมมะไน ปาปุณฺนิ ฯ

๑๐. ทารกา ปิจสปปิ ปาโรหนุตเร กตฺวา ปลาเยิสฺส ฯ

ทารกา อ.เด็ก ท. กตฺวา กระทำแล้ว ปิจสปปิ ซึ่งบุรุษผู้ไปด้วยตั้ง ปาโรหนุตเร ในระหว่างแห่งย่านไทร ปลาเยิสฺส หนีไปแล้ว ฯ

พวกเด็ก ๆ ทำบุรุษผู้ไปด้วยตั้งในระหว่างย่านไทร หนีไปแล้ว

ทารกา สุททกัตตาใน ปลาเยิสฺส อายยตบทกัตตฺวาจก ปิจสปปิ อุตตกัมมะใน กตฺวา ปาโรหนุตเร วิสยาธาระใน กตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปลาเยิสฺส ฯ

๑๑. รมฺโฆ จิตฺมชฺฌนฺติเก รุกฺขมฺลํ ปวิฏฺฐสฺส, จิตฺทจฺฌายา สรีริ ฝริ ฯ

รมฺโฆ เมื่อพระราชา ปวิฏฺฐสฺส เสด็จเข้าไปแล้ว รุกฺขมฺลํ สู่โคนแห่งต้นไม้ จิต-
มชฺฌนฺติเก ในสมัยแห่งพระอาทิตย์มีในท่ามกลางอันตั้งอยู่แล้ว, จิตฺทจฺฌายา อ.เงา
แห่งช่อง ฝริ แผ่ไปแล้ว สรีริ สู่พระสรีระ ฯ

เมื่อพระราชา เสด็จเข้าไปสู่โคนต้นไม้ในเวลาเที่ยงวัน, เงาของช่อง แผ่ไปสู่พระสรีระ

รมฺโฆ อนาทรใน ปวิฏฺฐสฺสฯ อนาทรกิริยา จิตฺมชฺฌนฺติเก กาลสัตตมีใน ปวิฏฺฐสฺส
รุกฺขมฺลํ สัมปาปุณฺเญกัมมะใน ปวิฏฺฐสฺส, จิตฺทจฺฌายา สุททกัตตาใน ฝริฯ อายยตบท
กัตตฺวาจก สรีริ สัมปาปุณฺเญกัมมะใน ฝริ ฯ

๑๒. โส “กินฺนุ โข เอตฺนฺติ อุทฺธํ โอลเณฺโต รุกฺขปณฺเณสุ หตฺถิรฺูปกาทีนํ ทิสฺวา
“กสฺเสตํ กมฺมนฺติ ปุจฺฉิตฺวา “ปิจสปปิโนติ สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อห “มยฺหํ
ปุโรหิตฺ อติมุขโร, อปฺปมตฺตเกปิ วุตเต, พหุ ภาณฺโต มํ อุปทฺทเวติ, สกฺขิสฺสสิ
ตสฺส มุเข นาฬิมตฺตา อชฺลนฺทิกา ชิปีตฺนฺติ ฯ

โส (ราชา) “กินฺนุ โข เอตํ (การณ)” อิติ (จินฺเตตฺวา) อุทฺธํ โอลเณฺโต รุกฺขปณฺเณสุ หตฺถิ-
รฺูปกาทีนํ (รูปานิ) ทิสฺวา “กสฺส เอตํ กมฺมนฺติ ปุจฺฉิตฺวา “ปิจสปปิโน (กมฺม)” อิติ สุตฺวา
(ราชปฺริสฺ) ตํ (ปิจสปปิ) ปกฺโกสาเปตฺวา อห “มยฺหํ ปุโรหิตฺ อติมุขโร (หุตฺวา),
อปฺปมตฺตเกปิ (วจนเ มยา) วุตเต, พหุ (วจน) ภาณฺโต มํ อุปทฺทเวติ, (ตฺว) สกฺขิสฺสสิ
ตสฺส (ปุโรหิตสฺส) มุเข นาฬิมตฺตา อชฺลนฺทิกา ชิปีตฺนฺติ ฯ

โส (ราชา) อ.พระราชานั้น (จินเตตวา) ทรงดำริแล้ว อิติ ว่า “เอต (การณ) อ.เหตุ นั้น กิณฺหุ โข อะโรหนอแล” อิติ ดังนี้ โอลิเกนฺโต ทรงตรวจดูอยู่ อุทฺธ ในเบื้องบน ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว (รูปาน) ซึ่งรูป ท. หตฺถิรูปกาทีน มีรูปแห่งข้าง เป็นต้น รุกฺขปณฺณเสสุ ทีโฆของต้นไม้ ท. ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “เอต กมฺม อ.กรรมนั้น กสฺส ของใคร” อิติ ดังนี้ สุตฺวา ทรงสดับแล้ว อิติ ว่า “(กมฺม) อ.กรรม ปิจฺสปปิโน ของบุรุษผู้ไปด้วยตั้ง” อิติ ดังนี้ (ราชปุริส) ทรงยังราชบุรุษ ปกฺโกสาเปตฺวา ให้ร้องเรียกแล้ว ตํ (ปิจฺสปปิ) ซึ่งบุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้น อาห ตรัส แล้ว อิติ ว่า “ปุโรหิตฺ อ.ปุโรหิต มยฺหํ ของเรา อติมุขโร เป็นผู้มียปากยิ่ง (หุตฺวา) เป็น, (วจน) ครั้นเมื่อคำ อปฺปมตฺตเกปิ แม้มีประมาณน้อย (มยา) อันเรา วุตฺเต กล่าวแล้ว, ภณฺโตะ กล่าวอยู่ (วจน) ซึ่งคำ พหุ อันมาก อุปฺทฺทเวติ ย่อมเบียดเบียน มํ ซึ่งเรา, (ตฺว) อ.ท่าน สกฺขิสฺสสิ จักอาจ ขิปิตุ เพื่ออันดีดี อชฺลนฺทิกา ซึ่งมูลแห่ง แพะ ท. นาฬิมตฺตา อันมีทะนาคเป็นประมาณ มุเช ในปาก ตสฺส (ปุโรหิตสฺส) ของ ปุโรหิตนั้นหรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระราชานั้น ทรงดำริว่า “เหตุ นั้น อะโรหนอแล” ดังนี้ ทรงตรวจดูในเบื้องบน ทรงเห็น รูปข้างเป็นต้น ทีโฆของต้นไม้ จึงตรัสถามว่า “กรรมนั้นของใคร” ทรงสดับว่า “ของบุรุษ ผู้ไปด้วยตั้ง” จึงทรงรับสั่งให้ราชบุรุษเรียกบุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้น ตรัสว่า “ปุโรหิตของเรา เป็นผู้มียปากจัด, เมื่อเราพูดแม้เล็กน้อย, ก็กล่าวคำมาก ย่อมเบียดเบียนเรา, ท่านจัก อาจเพื่อจะดีดมูลแพะทั้งหลายประมาณทะนาคหนึ่งในปากของปุโรหิตนั้นหรือ ?”

โส วิเสสนะของ ราชา ๑ สุทฺถกัตตาใน อาห ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “เอต วิเสสนะ ของ การณ ๑ ลิงคัตถะ กิณฺหุ ปุจฺฉนัตถะ โขศฺพท์ วจนาลังการะ” อิติศฺพท์ อากาเรใน จินเตตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอลิเกนฺโต อุทฺธ วิสยาธาระใน โอลิเกนฺโต ๑ อัปฺพันฺตรกิริยาของ ราชา รุกฺขปณฺณเสสุ วิสยาธาระใน ทิสฺวา หตฺถิรูปกาทีน วิเสสนะ ของ รูปาน ๑ อวตฺตกัมมะใน ทิสฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิตฺวา “เอต วิเสสนะของ กมฺม ๑ ลิงคัตถะ กสฺส สามิสฺมัพฺนธะใน กมฺม” อิติศฺพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิตฺวา ๑ ปุพฺพ- กาลกิริยาใน สุตฺวา “ปิจฺสปปิโน สามิสฺมัพฺนธะใน กมฺม ๑ ลิงคัตถะ” อิติศฺพท์ อากาเร ใน สุตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกฺโกสาเปตฺวา ๑ ราชปุริส ๑ การิตกัมมะใน ปกฺโกสาเปตฺวา ตํ วิเสสนะของ ปิจฺสปปิ ๑ อวตฺตกัมมะใน ปกฺโกสาเปตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห

“ปุโรหิตो सुथक्तताऽनो उपतुव्वेदिं आयत्तवत्तत्तुवाज्ज मय्हं सामीसम्मिण्णे
 पुโรहितो อติमुखो विकित्तताऽनो हुत्वाจ्ज पुพพกาลกิริยาऽनो णण्णेโต, अपिप्प
 อเปกขัตตะเข้ากับ อปฺปมตฺตเกจ्ज วิเสสणेของ วจणेจ्จ ลักษณะเ็น วุตเตจ्จ ลักษณะกิริยา
 มया อนนิกิต्तกัตตาऽนो วุตเต, พหุ วิเสสणेของ วจणेจ्จ อวุตตกัมมะเ็น णण्णेโตจ्ज
 อัพภันตริกิริยาของ ปุโรहितो มอ อวุตตกัมมะเ็น อุปตुव्वेदि, तुवं सुथक्तताऽनो
 สิग्गขิสฺสสิจ्ज आयत्तवत्तत्तुवाจ्ज त्सฺส วิเสสणेของ ปุโรहित्सฺสจ्จ सामीसम्मिण्णे
 मुखेจ्ज วิสยาธारेเ็น ชิปีตุं นาพิมตฺตา วิเสสणेของ อชลณฺฑิกากจ्จ อวุตตกัมมะเ็น
 ชิปีตุंจ्จ तुम्मัตถสम्मปทานเ็น สग्गขิสฺสสิ” อิติศप्प อากาเรเ็น อาห ๕

๑๓. “สग्गขิสฺสสामी เทว, อชลณฺฑิกากา อาหาราเปตฺวา ปุโรहितเณ สทฺธิ์ तुम्हे อนฺโตะสาณิย
 นิสฺสิทถ, อหเมตฺถ กตฺตพฺพํ ชานิสฺสสामीติ ๕

(ปีจสปี) “(อห) สग्गขิสฺสสामी เทว, (ราชปฺริส) อชลณฺฑิกากา อาหาราเปตฺวา ปุโรहितเณ สทฺธิ์
 तुम्हे อนฺโตะสาณิย นิสฺสิทถ, อห (มया) เอตฺถ (วตฺถุมฺหิ) กตฺตพฺพํ (กมฺม) ชานิสฺสสामीติ (อาห) ๕

(ปีจสปี) อ.บฺรุษผู้ไปด้วยตั้ง (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “เทว ข้าแต่พระองค์
 ผู้สมมติเทพ (อห) อ.ข้าพระองค์ สग्गขิสฺสสामी จักอาจ, तुम्हे อ.พระองค์ (ราชปฺริส)
 ทรงยังราชบฺรุษ อาหาราเปตฺวา ให้นำมาแล้ว อชลณฺฑิกากา ซึ่งมูลแห่งแพะ ท. นิสฺสิทถ
 ของจประทับนั่ง อนฺโตะสาณิย เ็นภายในแห่งมาน สทฺธิ์ กับ ปุโรहितเณ ด้วยปุโรहित,
 อห อ.ข้าพระองค์ ชานิสฺสสामी จักรู้ (กมฺม) ซึ่งกรรม (มया) กตฺตพฺพํ อัน อันข้า-
 พระองค์ ฟังกระทำ เอตฺถ (วตฺถุมฺหิ) เ็นเรื่องเ็น” อิติ ดังนี้ ๕

บฺรุษผู้ไปด้วยตั้ง กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ข้าพระองค์จักอาจ, ขอ
 พระองค์ ทรงรับสั่งราชบฺรุษให้นำมูลแพะทั้งหลายมา แล้วประทับนั่งเ็นภายในมาน
 พร้อมกับปุโรहितเถิด, ข้าพระองค์จักรู้กรรมที่ข้าพระองค์ควรทำเ็นเรื่องเ็น”

ปีจสปี สุทฺถกัตตาเ็น อาหจ्จ आयत्तवत्तत्तुवाจ्ज “เทว อาลปะนะ อห สฺสุทฺถกัตตา
 เ็น สग्गขิสฺสสामीจ्จ आयत्तवत्तत्तुवाจ्จ, तुम्हे สฺสุทฺถกัตตาเ็น นิสฺสิทถจ्จ आयत्तवत्
 กัตตุวจาก ราชปฺริส การิตกัมมะเ็น อาหาราเปตฺวา อชลณฺฑิกากา อวุตตกัมมะเ็น
 อาหาราเปตฺวาจ्จ पुพพกาลกิริยาเ็น นิสฺสิทถ ปุโรहितเณ สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิ์จ्จ กิริยา-
 สมวาเยเ็น นิสฺสิทถ อนฺโตะสาณิย วิสยาธारेเ็น นิสฺสิทถ, อห สฺสุทฺถกัตตาเ็น ชานิสฺสสामीจ्จ

อาชยาตบทกัตุวจาก มยา อนภิตกัตุตาใน กตตพพึ เอตุถ วิเสสนะของ วตุถุมหิๆ
 วิสยาธาระใน กตตพพึๆ วิเสสนะของ กมมึๆ อวตุตกัมมะใน ชานิสสุสามี” อิติศัพท
 อาการะใน อาห ๕

๑๔. ราชชา ตถา อกาสิ ๕

ราชชา อ.พระราชชา อกาสิ ได้ทรงกระทำแล้ว ตถา เหมือนอย่างนั้น ๕

พระราชชา ได้ทรงทำเหมือนอย่างนั้น

ราชชา สุทธกัตุตาใน อกาสิๆ อาชยาตบทกัตุวจาก ตถา กิริยาวิเสสนะใน อกาสิ ๕

๑๕. อิตโร กตตริยคเคน สาณิยา ฉิทุท กาทะตวา, ปุโรหิตสสุ รณณา สทุธิ กเถนุตสสุ,
 มุเช วิวฎุมตเต, เอเกกั อชลณทุทิกั ชิปี ๕

อิตโร (ปัจสปปิ ปุคคัล) กตตริยคเคน สาณิยา ฉิทุท กาทะตวา, ปุโรหิตสสุ รณณา สทุธิ
 กเถนุตสสุ, มุเช (เตน ปุโรหิตเตน) วิวฎุมตเต (สนเหตุ), เอเกกั อชลณทุทิกั ชิปี ๕

อิตโร (ปัจสปปิ) อ.บุรุษผู้ไปด้วยตั้งนอกนี้ (ปุคคัล) ยังบุคคล กาทะตวา ให้กระทำ
 แล้ว ฉิทุท ซึ่งช่อง สาณิยา ที่มาน กตตริยคเคน ด้วยปลายแห่งกรรไกร, ปุโรหิตสสุ
 เมื่อปุโรหิต กเถนุตสสุ กราบทูลอยู่ สทุธิ กับ รณณา ด้วยพระราชชา, มุเช ครั้นเมื่อ
 ปาก (เตน ปุโรหิตเตน) วิวฎุมตเต เป็นอวัยวะสักว่า อันปุโรหิตนั้น เปิดแล้ว (สนเหตุ)
 มีอยู่, ชิปี ดีดแล้ว อชลณทุทิกั ซึ่งมูลแห่งแพะ เอเกกั ก้อนหนึ่งๆ ๕

บุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้น ใช้คนให้ทำช่องที่มาน ด้วยปลายกรรไกร, เมื่อปุโรหิต กราบทูล
 อยู่กับด้วยพระราชชา, เมื่อปากสักว่าอันปุโรหิตเปิดแล้ว, ก็ดีดมูลแพะก้อนหนึ่งๆ

อิตโร วิเสสนะของ ปัจสปปิๆ สุทธกัตุตาใน ชิปีๆ อาชยาตบทกัตุวจาก ปุคคัล การิต-
 กัมมะใน กาทะตวา กตตริยคเคน กระณะใน กาทะตวา สาณิยา วิสยาธาระใน ฉิทุทๆ
 อวตุตกัมมะใน กาทะตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ชิปี, ปุโรหิตสสุ อนุหารใน กเถนุตสสุๆ
 อนุหารกิริยา รณณา สหัตถตติยาเข้ากับ สทุธิๆ กิริยาสมวาเยใน กเถนุตสสุ, มุเช
 ลักษณะใน สนเหตุๆ ลักษณะกิริยา เตน วิเสสนะของ ปุโรหิตเตนๆ อนภิตกัตุตาใน วิวฎุม-

วิภูมตฺเต วิกตีกตฺตาใน สนฺเต, เอเกกั วิเสสฺนหฺของ อชฺลณฺทิกัฏฺ อวฺตตกัมฺมะใน ขิปี ๕

๑๖. ปุโรหิต มุขั ปวิภูจัน ปวิภูจัน คิลิ ๕

ปุโรหิต มุขั ปวิภูจัน ปวิภูจัน (อชฺลณฺทิกั) คิลิ ๕

ปุโรหิต อ.ปุโรหิต คิลิ กลินฺกินแล้ว (อชฺลณฺทิกั) ซึ่งมฺูลแห่งแพะ ปวิภูจัน อันเข้าไป แล้ว ปวิภูจัน อันเข้าไปแล้ว มุขั สุปาก ๕

ปุโรหิต กลินฺกินมฺูลแพะที่เข้าไปแล้ว ๕ สุปาก

ปุโรหิต สุกฺทกตฺตาใน คิลิ ๕ อาชฺยตบทกตฺตฺวาจก มุขั สัมปาปุณฺียกัมฺมะใน ปวิภูจัน ๕
สองบท วิเสสฺนหฺของ อชฺลณฺทิกัฏฺ อวฺตตกัมฺมะใน คิลิ ๕

๑๗. ปิจสฺปปี, ขีณาสฺ อชฺลณฺทิกาสฺ, สาณิ จาเลสิ ๕

ปิจสฺปปี อ.บุรุษฺผู้ไปด้วยตั้ง, อชฺลณฺทิกาสฺ ครั้นเมื่อมฺูลแห่งแพะ ท. ขีณาสฺ ลินฺแล้ว, สาณิ ยงฺมาน จาเลสิ ให้ไหวแล้ว ๕

บุรุษฺผู้ไปด้วยตั้ง, เมื่อมฺูลแพะทงฺหลาย ลินฺไปแล้ว, ยงฺมานให้ไหวแล้ว

ปิจสฺปปี เหตุกตฺตาใน จาเลสิ ๕ อาชฺยตบทเหตุกตฺตฺวาจก, อชฺลณฺทิกาสฺ ลักขณฺะใน ขีณาสฺ ๕ ลักขณฺกิริยา, สาณิ การิตกัมฺมะใน จาเลสิ ๕

๑๘. ราชฺา ตาย สณฺณาย อชฺลณฺทิกานัน ขีณภาวํ ฃตฺวา อาห “อาจริย อหิ ตุมฺเหหิ สทฺธิ กณฺโตนฺ กถํ นิตฺถริตฺตํ น สกฺขิสฺสามิ, ตุมฺเห อติมุขฺรตาย นาพิมฺตฺตา อชฺลณฺทิกฺา คิลิตฺวาปี ตฺถุหิภาวํ นาปชฺชธฺาติ ๕

ราชฺา ตาย สณฺณาย อชฺลณฺทิกานัน ขีณภาวํ ฃตฺวา อาห “อาจริย อหิ ตุมฺเหหิ สทฺธิ กณฺโตนฺ กถํ นิตฺถริตฺตํ น สกฺขิสฺสามิ, ตุมฺเห (อตฺตโน) อติมุขฺรตาย นาพิมฺตฺตา อชฺลณฺทิกฺา คิลิตฺวาปี ตฺถุหิภาวํ น อาปชฺชธฺาติ ๕

ราชฺา อ.พระราชฺา ฃตฺวา ทรทฺรทฺบแล้ว อชฺลณฺทิกานัน ขีณภาวํ ซึ่งความที่แห่งมฺูลแห่งแพะ ท. เป็นของลินฺแล้ว ตาย สณฺณาย ด้วยสัณฺญานันนั้น อาห ตรัสแล้ว อติ

ว่า “อาจารย์ ข้าแต่อาจารย์ อหิ อ.เรา กเถนโตะ กล่าวอยู่ สหุธิ กับ ตุมเหติ ด้วย ท่าน น สกขิสสุสามิ จักไม่อาจ นิตถริตุ์ เพื่ออันรื้อฟื้น กถึ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว, ตุมเห อ.ท่าน คิลิตวาปี แม้ก่ลีนกินแล้ว อชลนุทิกกา ซึ่งมูลแห่งแพะ ท. นาพิมตดา มีเทนานเป็นประมาณ น อาปชชถ ย่อมไม่ถึง ตุนหิภาวึ ซึ่งความเป็นแห่งผู้หนึ่ง (อตุตโน) อติมุขรตาย เพราะความที่ แห่งตน เป็นผู้มีปากยิ่ง” อิติ ดังนี้ ฯ

พระราชชา ทรงทราบความที่มูลแพะทั้งหลายหมดแล้ว ด้วยสัญญาณนั้น ตรัสว่า “ท่าน อาจารย์ เรากล่าวอยู่กับด้วยท่าน จักไม่อาจเพื่ออันรื้อฟื้นถ้อยคำได้, ท่านแม้ก่ลีนกิน มูลแพะประมาณเทนานหนึ่ง ย่อมไม่ถึงความเป็นผู้หนึ่ง เพราะว่าท่านมีปากมาก”

ราชา สุททกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก ตาย วิเสสนะของ สญญาญ ๆ ภาวะ ใน ฅตุวา อชลนุทิกกาณ ภาวาทิสัมพันธะใน ชีณภาวึ ๆ อตุตตกัมมะใน ฅตุวา ๆ ปุพพ กาลกิริยาใน อาห “อาจารย์ อาลปนะ อหิ สุททกัตตาใน สกขิสสุสามิ ๆ อาชยาตบท กัตตุวาจก ตุมเหติ สหัตถตติยาเข้ากับ สหุธิ ๆ กิริยาสมวายะใน กเถนโตะ ๆ อัพกันตร- กิริยาของ อหิ กถึ อตุตตกัมมะใน นิตถริตุ์ ๆ ตุมตถสัมปทานใน สกขิสสุสามิ นคัพที่ ปฏิเสระใน สกขิสสุสามิ, ตุมเห สุททกัตตาใน อาปชชถ ๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก อตุตโน ภาวาทิสัมพันธะใน อติมุขรตาย ๆ เหตุโน อาปชชถ นาพิมตดา วิเสสนะ ของ อชลนุทิกกา ๆ อตุตตกัมมะใน คิลิตวา อปีคัพที่ อเปกขัตถะเข้ากับ คิลิตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาปชชถ ตุนหิภาวึ สัมปาปุนียกัมมะใน อาปชชถ นคัพที่ ปฏิเสระใน อาปชชถ” อิติคัพที่ อาการะใน อาห ฯ

๑๔. พุราหุมน โณ มงกุภาวึ อาปชชิตวา ตโต ปฏุจาย มุขึ วิวริตวา รณญา สหุธิ สลลปิตุ์ นาสกขิ ฯ

พุราหุมน โณ มงกุภาวึ อาปชชิตวา ตโต (กาลโต) ปฏุจาย มุขึ วิวริตวา รณญา สหุธิ สลลปิตุ์ น อสกขิ ฯ

พุราหุมน โณ อ.พราหมณึ อาปชชิตวา ถึงแล้ว มงกุภาวึ ซึ่งความเป็นแห่งคนเก้อ น อสกขิ ไม่ได้ आजแล้ว มุขึ วิวริตวา รณญา สหุธิ สลลปิตุ์ เพื่ออัน เปิด ซึ่งปาก แล้วจึงเจรจา กับ ด้วยพระราชชา ปฏุจาย จำเดิม ตโต (กาลโต) แต่กาลนั้น ฯ

พราหมณ์ ถึงความเป็นผู้เก้อ ไม่ได้ आजเพื่อจะเปิดปากแล้วจึงสนทนากับด้วยพระ-
ราชาได้ จำเดิมแต่กาลนั้น

พราหมโณ สุทรกัตตาใน อสกุขิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก มงฺกุภาวํ สัมปาปฺณียกัมมะ
ใน อาปชชิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อสกุขิ ตโต วิเสสณะของ กาลโตๆ อปาทานใน
ปฏฺฐายๆ กิริยาวิเสสณะใน อสกุขิ มุขํ อวุตตกัมมะใน วิวริตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน
สลฺลปิตุํ รมณฺยา สหัตตตติยาเข้ากับ สทฺธิ์ๆ กิริยาสมวายะใน สลฺลปิตุํๆ ตุมัตถสัมปทาน
ใน อสกุขิ นคฺคัพฺทํ ปฏฺฐิเสระใน อสกุขิ ๕

.....
๒๐. ราชา ปิจสปปิ ปกุโกสาเปตฺวา “ตํ นิสฺสาย เม สุขํ ลทฺชนฺติ ตฺมฺโจ ตสฺส
สพฺพฏฺจกํ นาม ทตฺวา นครสฺส จตฺตุสฺส ทิสาสฺส จตฺตาโร คามวเร อทาสิ ๕

ราชา (ราชปุริส) ปิจสปปิ ปกุโกสาเปตฺวา “ตํ นิสฺสาย เม สุขํ ลทฺชนฺติ (วตฺวา) ตฺมฺโจ ตสฺส
(ปิจสปปิโน) สพฺพฏฺจกํ นาม ทตฺวา นครสฺส จตฺตุสฺส ทิสาสฺส จตฺตาโร คามวเร อทาสิ ๕

ราชา อ.พระราช (ราชปุริส) ทรงยังราชบุรุษ ปกุโกสาเปตฺวา ให้ร้องเรียกแล้ว
ปิจสปปิ ซึ่งบุรุษผู้ไปด้วยตั้ง (วตฺวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “สุขํ อ.ความสบาย เม อัน
เรา ลทฺชนฺ ได้แล้ว นิสฺสาย เพราะอาศัย ตํ ซึ่งท่าน” อิติ ดังนี้ ตฺมฺโจ ทรงพอพระทัย
แล้ว ทตฺวา พระราชทานแล้ว สพฺพฏฺจกํ นาม ชื่อซึ่งหมวดแปดแห่งวัตถุทั้งปวง
อทาสิ ได้พระราชทานแล้ว คามวเร ซึ่งหมู่บ้านสวย ท. จตฺตาโร สี่หมู่บ้าน ทิสาสฺส
ในทิศ ท. จตฺตุสฺสสี่ นครสฺส แห่งพระนคร ตสฺส (ปิจสปปิโน) แก่บุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้น ๕

พระราช ทรงรับสั่งให้ราชบุรุษเรียกบุรุษผู้ไปด้วยตั้ง ตรัสว่า “เราได้รับความสบาย
เพราะอาศัยท่าน” ทรงพอพระทัย พระราชทานสิ่งละ ๘ ทุกอย่าง ได้พระราชทาน
หมู่บ้านสวย ๔ หมู่บ้าน ในทิศทั้ง ๔ แห่งพระนครแก่บุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้น

ราชา สุทรกัตตาใน อทาสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ราชปุริสํ การิตกัมมะใน
ปกุโกสาเปตฺวา ปิจสปปิ อวุตตกัมมะใน ปกุโกสาเปตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา
“สุขํ วุตตกัมมะใน ลทฺชนฺ กิตบทกัมมวจาก ตํ อวุตตกัมมะใน นิสฺสายๆ เหตุใด ลทฺชนฺ
เม อนภิตกัตตาใน ลทฺชนฺ” อิติศัพท์ อากาเรใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ตฺมฺโจๆ
วิเสสณะของ ราชา ตสฺส วิเสสณะของ ปิจสปปิโนๆ สัมปทานใน อทาสิ นามศัพท์

สัญญาโชตกะเข้ากับ สัพพัญญูๆ อุตตกัมมะใน ทตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อทาสี
นครสุส สามีสัมพันธะใน ทิสาสุ จตุสุ วิเสสณะของ ทิสาสุๆ วิสยาธาระใน คามวเร
จตุตาโร วิเสสณะของ คามวเรๆ อุตตกัมมะใน อทาสี ๕

๒๑. ตมตถ์ วิทิตฺวา รมฺโฆ อตฺถมฺมานุสาสโก อมฺจฺโจ อิมํ คาถมาห

“สาธุ โข สิปฺปกนฺหาหม,   อปิ ยาทิสกัทิสํ
ปฺสุส, ขณฺชปฺปหาเรณ   ลทฺธา คามา จตุทฺทิสาดิ ๕

ตํ อตฺถ์ วิทิตฺวา รมฺโฆ อตฺถมฺมานุสาสโก อมฺจฺโจ อิมํ คาถ์ อาห

“สาธุ โข (โหติ) สิปฺปกํ นาม   อปิ ยาทิสกัทิสํ,
(ตฺวํ) ปฺสุส, (ปีจสฺสปีนา) ขณฺชปฺปหาเรณ ลทฺธา คามา จตุทฺทิสาดิ ๕

อมจฺโจ อ.อำมาตย์ อตฺถมฺมานุสาสโก ผู้ตามสอนซึ่งอรรถและธรรม รมฺโฆ ของ
พระราชชา วิทิตฺวา ทราบแล้ว ตํ อตฺถ์ ซึ่งเนื้อความนั้น อาห กล่าวแล้ว อิมํ คาถ์
ซึ่งคาถานี้ อิติ ว่า

“สิปฺปกํ นาม ชื่อ อ.ศิลาปะ ยาทิสกัทิสํ อปิ แม้อันเช่นใดอัน
เช่นไร สาธุ โข เป็นศิลาปะยังประโยชน์ให้สำเร็จแล (โหติ)
ย่อมเป็น, (ตฺวํ) อ.พระองค์ ปฺสุส จงทอดพระเนตรเถิด,
คามา อ.หมู่บ้าน ท. จตุทฺทิสาดิ อันมีในทิศ ๔ (ปีจสฺสปีนา)
อันบุรุษผู้ไปด้วยตั้ง ลทฺธา ได้แล้ว ขณฺชปฺปหาเรณ เพราะ
การดีดซึ่งมูลแพะ” อิติ ดังนี้ ๕

อำมาตย์ผู้สอนอรรถและธรรมของพระราชชา ทราบเนื้อความนั้น กล่าวคาถานี้ว่า

“ขึ้นชื่อว่าศิลาปะแม้อันเช่นใดเช่นหนึ่ง เป็นศิลาปะยังประโยชน์ให้
สำเร็จแล, ขอพระองค์ จงทอดพระเนตรเถิด, หมู่บ้านทั้ง ๔ ทิศ
อันบุรุษผู้ไปด้วยตั้งได้แล้ว เพราะการดีดมูลแพะ”

อตฺถมฺมานุสาสโก วิเสสณะของ อมจฺโจๆ สุตกัตฺตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก
ตํ วิเสสณะของ อตฺถ์ๆ อุตตกัมมะใน วิทิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาห รมฺโฆ สามีสัม
พันธะใน รมฺโฆ อิมํ วิเสสณะของ คาถ์ๆ อุตตกัมมะใน อาห

“นามศัพท์ ปลั่งสัตถโชตกะเข้ากับ สิปปกัฏฐ สุธกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สาธุ วิกตีกัตตาใน โหติ ไซศัพท์ ปทปุณณะ อปีศัพท์ อเปกชัตถะเข้ากับ ยาทิสกีกิสิฏฐ วิเสสณะ ของ สิปปกัฏฐ, ตฺวํ สุธกัตตาใน ปสฺสฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, จตุทฺทิสสา วิเสสณะของ คามาฯ วุตตกัมมะใน ลทฺธาฯ กิตบท กัมมวาทก ปิจฺสปปินา อนภิตกัตตาใน ลทฺธา ขณฺชป- ปหาเรน เหตุโน ลทฺธา” อิติศัพท์ สฺรุปะใน อิมํ คาถํ ฯ

๒๒. (โส ปน อมฺจฺโจ เตน สมเยน อหํ เหว ภควา อโหสิ ฯ)

(โส ปน อมฺจฺโจ เตน สมเยน อหํ เหว ภควา อโหสิ ฯ)

(ปน) ก็ (โส อมฺจฺโจ) อ.อำมาตย์นั้น (เตน สมเยน) ในสมัยนั้น (ภควา) เป็นพระผู้มีพระภาคเจ้า อหํ เหว คือ เป็นเรานั้นเทียว (อโหสิ) ได้เป็นแล้ว ฯ

ก็ อำมาตย์นั้น ในสมัยนั้น ได้เป็นพระผู้มีพระภาคเจ้า คือเป็นเรานั้นแหละ

ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ โส วิเสสณะของ อมฺจฺโจฯ สุธกัตตาใน อโหสิฯ อาชยาต- บทกัตตฺวาจก เตน วิเสสณะของ สมเยนฯ ตติยากาลสัตตมีใน อมฺจฺโจ เหวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อหํฯ กิติ ภควา กิติ วิกตีกัตตาใน อโหสิ อหํ วิวริยะใน ภควาฯ วิวริยะฯ

๒๓. อเถโก ปุริโส ปิจฺสปปินา ลทฺธสมฺปตฺตี ทิสฺวา จินฺเตสิ “อຍฺ นาม ปิจฺสปปิ หุตฺวา อิมํ สิปปํ นิสฺสาย มหาสมฺปตฺตี ปตฺโต, มยาเปตํ สิฏฺขิตฺตํ วฏฺฏตีติ ฯ

อถ เอโก ปุริโส ปิจฺสปปินา ลทฺธสมฺปตฺตี ทิสฺวา จินฺเตสิ “อຍ် นาม (ปุริโส) ปิจฺสปปิ หุตฺวา อิมํ สิปปํ นิสฺสาย มหาสมฺปตฺตี ปตฺโต, มยาปิ เอตํ (สิปปํ) สิฏฺขิตฺตํ วฏฺฏตีติ ฯ

อถ ครั้งนั้น เอโก ปุริโส อ.บุรุษคนหนึ่ง ทิสฺวา เห็นแล้ว ปิจฺสปปินา ลทฺธสมฺปตฺตี ซึ่งสมบัตติ- อันบุรุษผู้ไปด้วยตั้ง - ได้แล้ว จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “อຍ် นาม (ปุริโส) อ.บุรุษ ชื่อนี้ ปิจฺสปปิ เป็นบุรุษผู้ไปด้วยตั้ง หุตฺวา เป็นแล้ว นิสฺสาย อาศัยแล้ว อิมํ สิปปํ ซึ่งศีลปะนี้ ปตฺโต ถึงแล้ว มหาสมฺปตฺตี ซึ่งสมบัตติอันใหญ่, มยาปิ เอตํ

(สิปป) **สิกขิตุ** อ.อัน- แม่อันเรา -ศึกษา ซึ่งศิลปะนั้น **วิญญูติ** ย่อมควร” **อิต** ดังนี้ ฯ
 ครั้งนั้น บุรุษคนหนึ่ง เห็นสมบัติที่บุรุษผู้ไปด้วยตั้งได้รับแล้ว ก็คิดว่า “บุรุษชื่อนี้ เป็นผู้
 ไปด้วยตั้ง อาศัยศิลปะนี้ ถึงสมบัติอันใหญ่, การที่แม่เราศึกษาศิลปะนั้น ย่อมควร”

อถ กาลสัตตมี เอโก วิเสสณะของ ปุริโส๑ สุทธกัตตาใน จินฺเตสิ๑ อาชยาตบห
 กัตตุวาก ปิจสปปินา อนภิตกัตตาใน ลทุ- ลทุสมปตฺตี อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา๑
 ปุพพกาลกิริยาใน จินฺเตสิ “นามศัพท์ สัญญาชตทกะเข้ากับ อัย๑ วิเสสณะของ ปุริโส๑
 สุทธกัตตาใน ปตฺโต๑ กิตบหกัตตุวาก ปิจสปปิ วิกตีกัตตาใน หุตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยา
 ใน นิสฺสาย อิมํ วิเสสณะของ สิปป๑ อวุตตกัมมะใน นิสฺสาย๑ ปุพพกาลกิริยาใน ปตฺโต
 มหาสมปตฺตี สัมปาปฺถนียกัมมะใน ปตฺโต, สิกขิตุ ตุมตถกัตตาใน วิญญูติ๑ อาชยาตบห
 กัตตุวาก อปิตฺทํ อเปกขตฺถะเข้ากับ มยา๑ อนภิตกัตตาใน สิกขิตุ เอตํ วิเสสณะ
 ของ สิปป๑ อวุตตกัมมะใน สิกขิตุ” **อิต**ศัพท์ อาการะใน จินฺเตสิ ฯ

๒๔. โส ตํ อุปสงกมิตฺวา วนฺทิตฺวา “อิมํ เม อัจฉริย สิปปํ เทหิติ อาห ฯ

โส (ปุริโส) ตํ (ปิจสปปิ) อุปสงกมิตฺวา วนฺทิตฺวา “(ตุว) อิมํ เม อัจฉริย สิปปํ เทหิติ อาห ฯ

โส (ปุริโส) อ.บุรุษนั้น **อุปสงกมิตฺวา** เข้าไปหาแล้ว **ตํ (ปิจสปปิ)** ซึ่งบุรุษผู้ไปด้วย
 ตั้งนั้น **วนฺทิตฺวา** ไหว้แล้ว **อาห** กล่าวแล้ว **อิต** ว่า “**อัจฉริย** ข้าแต่อาจารย์ (ตุว)
 อ.ท่าน **เทหิ** ขอจงให้ **อิมํ สิปปํ** ซึ่งศิลปะนี้ **เม** แก่กระผม” **อิต** ดังนี้ ฯ

บุรุษนั้น เข้าไปหาบุรุษผู้ไปด้วยตั้ง ไหว้แล้ว กล่าวว่า “ท่านอาจารย์ ขอท่านจงให้ศิลปะ
 นี้แก่กระผมเถิด”

โส วิเสสณะของ ปุริโส๑ สุทธกัตตาใน อาห๑ อาชยาตบหกัตตุวาก ตํ วิเสสณะของ
 ปิจสปปิ๑ อวุตตกัมมะใน อุปสงกมิตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา๑ ปุพพกาล
 กิริยาใน อาห “อัจฉริย อาลปนะ ตวํ สุทธกัตตาใน เทหิ๑ อาชยาตบหกัตตุวาก อิมํ
 วิเสสณะของ สิปป๑ อวุตตกัมมะใน เทหิ เม สัมปทานใน เทหิ” **อิต**ศัพท์ อาการะใน
 อาห ฯ

๒๕. “น สกกา ตาต ทาตุนฺติ ฯ

(ปัจฉปปี) “(มยา) น สกกา ตาต ทาตุนฺติ (อาห) ฯ

(ปัจฉปปี) อ.บุรุษผู้ไปด้วยตั้ง (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ตาต เนพะพอ (มยา) อันเรา น สกกา ไม่อาจ ทาตุ เพื่ออันให้” อิติ ดังนี้ ฯ

บุรุษผู้ไปด้วยตั้ง กล่าวว่า “เนพะพอ เราไม่อาจเพื่อจะให้ได้”

ปัจฉปปี สุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ตาต อาลปนะ มยา อนภิต- กัตตาใน สกกาๆ กิริยาบทภาววจาก นศัพท ปฏิสเสระใน สกกา ทาตุ ตุมัตถสัมปทาน ใน สกกา” อิติศัพท อาการะใน อาห ฯ

๒๖. โส เตน ปฏิภุชิตโต “โหตุ, อาราเชสฺสามิ นนฺติ ตสฺส หตฺถปาทปริกฺขมาทีนึ กโรนฺโต จิรฺสฺสึ ตํ อาราเชตฺวา ปุณฺปนุํ ยาจิ ฯ

โส (ปุโรโส) เตน (ปัจฉปปีนา) ปฏิภุชิตโต “(เอตํ การณ) โหตุ, (อห) อาราเชสฺสามิ น (ปัจฉปปี)” อิติ (จินฺเตตฺวา) ตสฺส (ปัจฉปปีโน) หตฺถปาทปริกฺขมาทีนึ (กมฺมานิ) กโรนฺโต จิรฺสฺสึ ตํ (ปัจฉปปี) อาราเชตฺวา ปุณฺปนุํ ยาจิ ฯ

โส (ปุโรโส) อ.บุรุษนั้น เตน (ปัจฉปปีนา) ปฏิภุชิตโต ผู้ อันบุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้น ปฏิเสธแล้ว (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “(เอตํ การณ) อ.เหตุ นั้น โหตุ จงยกไว้, (อห) อ.เรา น (ปัจฉปปี) ยังบุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้น อาราเชสฺสามิ จักให้ยินดี” อิติ ดังนี้ กโรนฺโต กระทำอยู่ (กมฺมานิ) ซึ่งกรรม ท. หตฺถปาทปริกฺขมาทีนึ มีการนวด ซึ่งมีและทำเป็นต้น ตสฺส (ปัจฉปปีโน) ของบุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้น ตํ (ปัจฉปปี) ยัง บุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้น อาราเชตฺวา ให้ยินดีแล้ว จิรฺสฺสึ สิ้นกาลนาน ยาจิ อ้อนวอน แล้ว ปุณฺปนุํ บ่อยๆ ฯ

บุรุษนั้น ถูกบุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้นปฏิเสธแล้ว คิดว่า “เหตุ นั้น จงยกไว้, เราจักให้บุรุษผู้ไปด้วยตั้งยินดี” เมื่อทำกรรมทั้งหลายมีการนวดมือและทำเป็นต้นของบุรุษผู้ไปด้วยตั้งนั้น ให้ยินดีแล้วสิ้นกาลนาน อ้อนวอนแล้วบ่อยๆ

โส วิเสสนะของ ปุโรโสๆ สุทธกัตตาใน ยาจิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เตน วิเสสนะ

ของ ป้างปปีนาๆ หนักหนักกัตตาใน ปฏิภาหิตุ่ๆ วิเสสนะของ ปุริส “เอต วิเสสนะของ การณๆ สุกถกัตตาใน โหตุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก, อหิ เหตุกัตตาใน อาราเชสสามิๆ อาชยาตบทเหตุกัตตุวจาก น วิเสสนะของ ป้างปปีๆ การิตกัตมะใน อาราเชสสามิ” อิตติศัพท์ อากาณะใน จินเตตตุวๆ ปุพพกาลกิริยาใน กโรนุโต ตสส วิเสสนะของ ป้างปปีโนๆ สามีสัมพันธะใน หตุถปาทปริกมมาทีนึๆ วิเสสนะของ กมมานิๆ อุตต- กัตมะใน กโรนุโตๆ อัมภันตริกิริยาของ ปุริส จิสส อัจจันตสังโยคะใน อาราเชตตุว ต วิเสสนะของ ป้างปปีๆ การิตกัตมะใน อาราเชตตุวๆ ปุพพกาลกิริยาใน ยาจิ ปุณปุณ กิริยาวิเสสนะใน ยาจิ ฯ

๒๗. ป้างปปี “อัย เม อติวีย อุปการโกติ ต ปฏิภาหิตุ่ อสกุโกนุโต สิปปิ สิขุขาเปตตุวา “นิปผนุ เต ตาต สิปปิ, อิทานิ กิ กิสสสิติ อาย ฯ

ป้างปปี “อัย (ปุริส) เม อติวีย อุปการโก (โหติ)” อิติ (จินเตตตุว) ต (ปุริส) ปฏิภาหิตุ่ อสกุโกนุโต (ต ปุริส) สิปปิ สิขุขาเปตตุวา “นิปผนุ เต ตาต สิปปิ, (ตุว) อิทานิ กิ กิสสสิติ อาย ฯ

ป้างปปี อ.บุรุษผู้ไปด้วยตั้ง (จินเตตตุว) คิดแล้ว อิติ ว่า “อัย (ปุริส) อ.บุรุษ นี้ อุปการโก เป็นผู้มีอุปการะ อติวีย เกินเปรียบ เม แก่เรา (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ **อสกุโกนุโต** เมื่อไม่อาจ ปฏิภาหิตุ่ เพื่ออันปฏิเสช **ต (ปุริส)** ซึ่งบุรุษนั้น (ต ปุริส) ยังบุรุษนั้น **สิขุขาเปตตุวา** ให้ศึกษาแล้ว **สิปปิ** ซึ่งศิลปะ **อาย** กล่าวแล้ว อิติ ว่า “**ตาต** เนพะอ **สิปปิ** อ.ศิลปะ เต ของเชอ **นิปผนุ** สำเร็จแล้ว, (ตุว) อ.เชอ **กิสสสิ** จักกระทำ กิ ซึ่งอะไร **อิทานิ** ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

บุรุษผู้ไปด้วยตั้ง คิดว่า “บุรุษนี้ เป็นผู้มีอุปการะอย่างมากแก่เรา” เมื่อไม่อาจเพื่อจะ ปฏิเสชบุรุษนั้นได้ จึงให้บุรุษนั้นศึกษาศิลปะ แล้วกล่าวว่า “เนพะอ ศิลปะของเชอ สำเร็จแล้ว, เชอจักทำซึ่งอะไร ในบัดนี้”

ป้างปปี สุกถกัตตาใน อายๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “อัย วิเสสนะของ ปุริสๆ สุกถ- กัตตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก เม สัมปทานใน อุปการโก อติวีย กิริยาวิเสสนะ ใน อุปการโกๆ วิคติกัตตาใน โหติ” อิตติศัพท์ อากาณะใน จินเตตตุวๆ ปุพพกาลกิริยา ใน อสกุโกนุโต ต วิเสสนะของ ปุริสๆ อุตตกัตมะใน ปฏิภาหิตุ่ๆ ตุมัตถสัมปทานใน

อสกุกอนุโตๆ อัมพันทรกิริยาของ ปิจสปปิ ต่ วิเสสนะของ ปุริสัๆ การิตกัมมะใน
 สิฏขาเปตวา สิปปิ อวุตตกัมมะใน สิฏขาเปตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาห “ตาด
 อาลปนะ สิปปิ สุทธกัตตาใน นิปฺพนฺๆ กิตบทกัตตฺวาจก เต สามีสัมพันธะใน สิปปิ,
 ตฺวํ สุทธกัตตาใน กริสฺสสิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก อิทานิ กาลสัตตมึใน กริสฺสสิ
 ก็ อวุตตกัมมะใน กริสฺสสิ” อิติศัพท อาการะใน อาห ๫

๒๘. “พหิ คนฺตฺวา สิปปิ วิมฺลิสฺสสามิตี ๫

(โส ปุริโส) “(อห) พหิ คนฺตฺวา สิปปิ วิมฺลิสฺสสามิตี (อาห) ๫

(โส ปุริโส) อ.บุรุษนั้ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(อห) อ.กระผม คนฺตฺวา ไปแล้ว
 พหิ ในภายนอก วิมฺลิสฺสสามิ จักทลอง สิปปิ ซึ่งสิลปะ” อิติ ดังนี้ ๫

บุรุษนั้ กล่าวว่า “กระผม ไปในภายนอกแล้ว จักทลองสิลปะ”

โส วิเสสนะของ ปุริโสๆ สุทธกัตตาใน อาหๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “อห สุทธกัตตา
 ใน วิมฺลิสฺสสามิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก พหิ วิสยาธาระใน คนฺตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน
 วิมฺลิสฺสสามิ สิปปิ อวุตตกัมมะใน วิมฺลิสฺสสามิ” อิติศัพท อาการะใน อาห ๫

๒๙. “กึ กริสฺสสิตี ๫

(ปิจสปปิ) “(ตฺว) กึ กริสฺสสิตี (ปุจฺฉิ) ๫

(ปิจสปปิ) อ.บุรุษผู้ไปด้วยตั้ง (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “(ตฺว) อ.เชอ กริสฺสสิ จัก
 กระทำ ก็ อย่างไร” อิติ ดังนี้ ๫

บุรุษผู้ไปด้วยตั้ง ถามว่า “ท่านจักทำอย่างไร ?”

ปิจสปปิ สุทธกัตตาใน ปุจฺฉิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “ตฺวํ สุทธกัตตาใน กริสฺสสิๆ
 อาขยาตบทกัตตฺวาจก กึศัพท ปุจฺฉนั้ตถะ” อิติศัพท อาการะใน ปุจฺฉิ ๫

๓๐. “คาวี วา มนุสฺสั วา ปหริตฺวา มาเรสฺสามิตี ๫

(โส ปุริโส) “(อห) คาวี วา มนุสฺสั วา ปหริตฺวา (คาวี วา มนุสฺสั วา) มาเรสฺสามิตี (อาห) ๫

(โส ปุริโส) อ.บุรุษนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(อห) อ.กระผม ปหริตฺวา ประหารแล้ว คาวี วา ซึ่งแม่โคหรือ มนุสฺส วา หรือว่าซึ่งมนุษย์ (คาวี วา) ยังแม่โคหรือ (มนุสฺส วา) หรือว่ายังมนุษย์ มาเรสุสามิ จักให้ตาย” อิติ ดังนี้ ฯ

บุรุษนั้น กล่าวว่า “กระผมประหารแม่โค หรือว่ามนุษย์ จักยังแม่โคหรือมนุษย์ให้ตาย”

โส วิเสสนะของ ปุริโสๆ สุกทกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “อหฺ เหตุกัตตาใน มาเรสุสามิๆ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจาก คาวี กิติ มนุสฺส กิติ อวุตตกัมมะใน ปหริตฺวา วา สองศัพท์ ปทวิกัปตตะเข้ากับ คาวี และ มนุสฺส ปหริตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยา ใน มาเรสุสามิ คาวี กิติ มนุสฺส กิติ การิตกัมมะใน มาเรสุสามิ วา สองศัพท์ ปทวิกัปตตะเข้ากับ คาวี และ มนุสฺส” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๓๑. “ตาด คาวี มาเรนฺตฺสฺส, สตํ ทณฺโฑ โหติ, มนุสฺส มาเรนฺตฺสฺส สหสฺส, ตฺวํ สปุตฺตทาโรปิ ตํ นิตฺถริตฺตํ น สกฺขิสฺสฺส, มา วินฺสฺส; ยมฺหิ ปหฺณฺเฏ, ทณฺโฑ นตฺถิ, ตาทิสํ นิมนฺมาตาปิติกํ กณฺจि อฺปฺชาเรหิติ ฯ

(ปัจจสฺสปี) “ตาด (ตว) คาวี มาเรนฺตฺสฺส สตํ ทณฺโฑ โหติ, (ตว) มนุสฺส มาเรนฺตฺสฺส สหสฺส (ทณฺโฑ โหติ), ตฺวํ สปุตฺตทาโรปิ ตํ (ทณฺโฑ) นิตฺถริตฺตํ น สกฺขิสฺสฺส, (ตฺว) มา วินฺสฺส; ยมฺหิ (ปฺคฺคฺเล ตยา) ปหฺณฺเฏ, ทณฺโฑ นตฺถิ, (ตฺว) ตาทิสํ นิมนฺมาตาปิติกํ กณฺจิ อฺปฺชาเรหิติ (อาห) ฯ

(ปัจจสฺสปี) อ.บุรุษผู้ไปด้วยตั้ง (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ตาด เนพะอ ทณฺโฑ อ.สินใหม่ สตํ หนึ่งร้อย โหติ ย่อมมี ตว แก่เธอ คาวี มาเรนฺตฺสฺส ผู้ยังแม่โค ให้ตายอยู่, (ทณฺโฑ) อ.สินใหม่ สหสฺส หนึ่งพัน (โหติ) ย่อมมี (ตว) แก่เธอ มนุสฺส มาเรนฺตฺสฺส ผู้ยังมนุษย์ ให้ตายอยู่, ตฺวํ อ.เธอ สปุตฺตทาโรปิ แม่ผู้เป็นไปกับด้วย บุตรและภรรยา น สกฺขิสฺสฺส จักไม่อาจ นิตฺถริตฺตํ เพื่ออันถอนขึ้น ตํ (ทณฺโฑ) ซึ่งสินใหม่นั้น, (ตฺว) อ.เธอ มา วินฺสฺส จงอย่าฉิบหาย; ยมฺหิ (ปฺคฺคฺเล) ครั้นเมื่อบุคคลใด (ตยา) อันเธอ ปหฺณฺเฏ ประหารแล้ว, ทณฺโฑ อ.สินใหม่ นตฺถิ ย่อมไม่มี, (ตฺว) อ.เธอ อฺปฺชาเรหิ จงใคร่ครวญ กณฺจิ ซึ่งใครๆ นิมนฺมาตาปิติกํ ผู้มีมารดาและบิดา ออกแล้ว ตาทิสํ ผู้เช่นนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

บุรุษผู้ไปด้วยตั้ง กล่าวว่า “เนพะอ สินใหม่ ๑๐๐ ย่อมมีแก่เธอ ผู้มาแม่โค, สินใหม่

๑,๐๐๐ ย่อมมีแก่เธอ ผู้ช้ำมนุษย์, เธอแม่พร้อมทั้งบุตรและภรรยา จักไม่อาจเพื่อจะ
ถอนสินไหมนั้นขึ้นได้, เธอ จงอย่าพินาศ, เมื่อเธอประหารบุคคลใด, สินไหม ย่อมไม่มี,
เธอจงใคร่ครวญใคร่ๆ ผู้ไม่มีมารดาบิดาผู้เช่นนั้นเกิด”

ปัจฉิมปิ สุธกัถตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก “ตาด อาลปนะ สต์ วิเสสนะ
ของ ทณฺโทฯ สุธกัถตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตว สัมปทานใน โหติ คาวี
การิตกัมมะใน มาเรตฺตฺสฯ วิเสสนะของ ตว, สหฺสฺส วิเสสนะของ ทณฺโทฯ สุธ-
กัถตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตว สัมปทานใน โหติ มนุสฺส การิตกัมมะใน
มาเรตฺตฺสฯ วิเสสนะของ ตว, ตฺว สุธกัถตาใน สกฺขิสฺสฺสึฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก
อปีศฺพท์ อเปกขัถตะเข้ากับ สปุตฺตทาโรฯ วิเสสนะของ ตฺว ตํ วิเสสนะของ ทณฺฑ์ฯ
อวุตตกัมมะใน นิตฺถริตฺตํ ตุมตฺถสัมปทานใน สกฺขิสฺสฺสึ นศฺพท์ ปฏฺวิเสสฺสึใน สกฺขิสฺสฺสึ,
ตฺว สุธกัถตาใน วินสฺสฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก มาศฺพท์ ปฏฺวิเสสฺสึใน วินสฺส, ยมฺหิ
วิเสสนะของ ปุคฺคฺลฺลํ ลักขณะใน ปหฺเวฯ ลักขณกิริยา ตยา อนภิตกัถตาใน ปหฺเว,
ทณฺโท สุธกัถตาใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัถตฺวาจก, ตฺว สุธกัถตาใน อุปรฺชาเรหิฯ
อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตาทิสํ กิตฺติ นิมฺมาตฺวาปิตฺติ กิตฺติ วิเสสนะของ กณฺจฺจ อวุตต-
กัมมะใน อุปรฺชาเรหิ” อิตฺศฺพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๓๒ โส “สาธฺฐติ สกฺขเร อฺจฺจฺจเค กตฺวา ตาทิสํ อุปรฺชาเรมาโน วิจฺรฺนฺโต คาวี ทิสฺวา
“อัย สฺสฺสามิกาทิ ปฺหริตฺตํ น วิสฺหิ, มนุสฺสํ ทิสฺวา “อัย สฺมาตฺวาปิตฺติโกติ ปฺหริตฺตํ น
วิสฺหิ ฯ

โส (ปุริโส) “สาธฺฐติ (สมฺปฏฺวิจฺจิตฺวา) สกฺขเร อฺจฺจฺจเค กตฺวา ตาทิสํ (ปุคฺคฺลํ) อุปรฺชาเรมาโน
วิจฺรฺนฺโต คาวี ทิสฺวา “อัย (คาวี) สฺสฺสามิกา (โหติ)” อิตฺติ (จฺนฺตเนน) ปฺหริตฺตํ น วิสฺหิ, มนุสฺสํ
ทิสฺวา “อัย (มนุสฺโส) สฺมาตฺวาปิตฺติโก (โหติ)” อิตฺติ (จฺนฺตเนน) ปฺหริตฺตํ น วิสฺหิ ฯ

โส (ปุริโส) อ.บุรุษนั้น (สมฺปฏฺวิจฺจิตฺวา) รัปพร้อมแล้ว อิตฺติ ว่า “สาธฺฐอ.ตีละ” อิตฺติ ดั่งนี้
กตฺวา กระทำแล้ว สกฺขเร ซึ่งกัอนกรวด ท. อฺจฺจฺจเค ในชายพก อุปรฺชาเรมาโน
ใคร่ครวญอยู่ (ปุคฺคฺลํ) ซึ่งบุคคล ตาทิสํ ผู้เช่นนั้น วิจฺรฺนฺโต เทียวไปอยู่ ทิสฺวา เห็น
แล้ว คาวี ซึ่งแม่โค น วิสฺหิ ไม่อาจแล้ว ปฺหริตฺตํ เพื่ออันประหาร (จฺนฺตเนน) ด้วย
อันคิด อิตฺติ ว่า “อัย (คาวี) อ.แม่โคนี้ สฺสฺสามิกา เป็นสัตว์เป็นไปกับด้วยเจ้าของ

(โหด) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้, ทิสวา เห็นแล้ว มนุสฺสํ ซึ่งมนุษย์ น วิสทิ ไม่อาจแล้ว
 ปหริตุํ เพื่ออันประหาร (จินตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “อัย (มนุสฺสโ) อ.มนุษย์นี้
 สมاتاปิติโก เป็นผู้เป็นไปกับด้วยมารดาและบิดา (โหด) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

บุรุษนั้น รับว่า “ครึบ” แล้วทำก่อนกรวดทิ้งหลายใส่ไว้ในชามพวก ใครครวญบุคคลผู้เช่น
 นั้น เทียวไปอยู่ เห็นแม่โค ไม่อาจเพื่อจะประหาร ด้วยอันคิดว่า “แม่โคนี้ มีเจ้าของ”
 เห็นมนุษย์ ก็ไม่อาจเพื่อจะประหาร ด้วยอันคิดว่า “มนุษย์นี้ มีมารดาและบิดา”

โส วิเสสณะของ ปุริโส๑ สุทธกัตตาใน วิสทิ๑ สองบท อาชยาตบทกัตตฺวาจก “สาธุ
 สัมปฏิจณตถลึงคัตตะ” อิติศัพท์ อากาเรใน สมปฏิจณิตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน
 กตฺวา สกฺขเร อวุตตกัมมะใน กตฺวา อัจจณฺเณ วิสยาชาระใน กตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยา
 ใน อุปชารยมาโน ตาทิสํ วิเสสณะของ ปุคฺคัล๑ อวุตตกัมมะใน อุปชารยมาโน๑ กิติ
 วิจฺรณฺโต กิติ อัมภันตฺรกิริยาของ ปุริโส คาวี อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา๑ ปุพพกาล-
 กิริยาใน วิสทิ “อัย วิเสสณะของ คาวี๑ สุทธกัตตาใน โหดิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
 สสุสามิกา วิกตีกัตตาใน โหดิ” อิติศัพท์ สฺรุปะเน จินตเนน๑ ภาระใน วิสทิ ปหริตุํ
 ตุมตถสัมปทานใน วิสทิ นคฺัพท์ ปฏิเสชเณ วิสทิ, มนุสฺสํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา๑
 ปุพพกาลกิริยาใน วิสทิ “อัย วิเสสณะของ มนุสฺสโ๑ สุทธกัตตาใน โหดิ๑ อาชยาตบท
 กัตตฺวาจก สมاتاปิติโก วิกตีกัตตาใน โหดิ” อิติศัพท์ สฺรุปะเน จินตเนน๑ ภาระใน
 วิสทิ ปหริตุํ ตุมตถสัมปทานใน วิสทิ นคฺัพท์ ปฏิเสชเณ วิสทิ ฯ

๓๓. เตน จ สมเยน สฺเนตฺโต นาม ปจฺเจกพุทฺโธ นครํ นิสฺสาย ปณฺณสาลายํ วิหฺรติ ฯ

จ ก็ เตน สมเยน ในสมัยนั้น ปจฺเจกพุทฺโธ อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า สฺเนตฺโต นาม
 ชื่อว่าสุนทร นิสฺสาย อาศัยแล้ว นครํ ซึ่งพระนคร วิหฺรติ ย่อมอยู่ ปณฺณสาลายํ
 ในบรรณศาลา ฯ

ก็ ในสมัยนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อว่าสุนทร อาศัยพระนคร ย่อมอยู่ในบรรณศาลา

จศัพท์ วากยารัมภโชตกะ เตน วิเสสณะของ สมเยน๑ ตติยากาลสัตตมีใน วิหฺรติ
 นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ สฺเนตฺโต๑ วิเสสณะของ ปจฺเจกพุทฺโธ๑ สุทธกัตตาใน
 วิหฺรติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นครํ อวุตตกัมมะใน นิสฺสาย๑ สมานกาลกิริยาใน

วิหริติ ปณฺณสาลายํ วิสยาธาระใน วิหริติ ฯ

๓๔. โส ตํ ปิณฺฑทาย ปวิสนฺตํ นครทวารนฺตเร จิตํ ทิสฺวา “อัยํ นิมฺมาตาปิตฺติโก, อิมสฺมี ปหฺนฺเว, ทณฺโท นตฺถิ, อิมํ ปหฺริตฺวา สิปรํ วีรมฺสิสฺสามิตฺติ ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ทกฺขิณกณฺณโสตํ สนฺธาย สกฺขรํ ชิปี ฯ

โส (ปุริโส) ตํ (ปจฺเจกพฺพุทฺธ) ปิณฺฑทาย ปวิสนฺตํ นครทวารนฺตเร จิตํ ทิสฺวา “อัยํ (ปจฺเจกพฺพุทฺธ) นิมฺมาตาปิตฺติโก (โหติ), อิมสฺมี (ปจฺเจกพฺพุทฺธ มยา) ปหฺนฺเว, ทณฺโท นตฺถิ, (อหํ) อิมํ (ปจฺเจกพฺพุทฺธ) ปหฺริตฺวา สิปรํ วีรมฺสิสฺสามิตฺติ (จินฺเตตฺวา) ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ทกฺขิณกณฺณโสตํ สนฺธาย สกฺขรํ ชิปี ฯ

โส (ปุริโส) อ.บุรุษนั้ ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (ปจฺเจกพฺพุทฺธ) ซึ่งพระปัจเจกพฺพุทฺธเจ้านั้ ปวิสนฺตํ ผู้เข้าไปอยู่ ปิณฺฑทาย เพื่อก่อนเข้า จิตํ ผู้ยั้นแล้ว นครทวารนฺตเร ในระหว่างแห่งประตูแห่งพระนคร (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อัยํ (ปจฺเจกพฺพุทฺธ) อ.พระปัจเจกพฺพุทฺธเจ้านั้ นิมฺมาตาปิตฺติโก เป็นผู้มึ้มารดาและบิดาออกแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น, อิมสฺมี (ปจฺเจกพฺพุทฺธ) ครั้นเมื่อพระปัจเจกพฺพุทฺธเจ้านั้ (มยา) อันเรา ปหฺนฺเว ประหารแล้ว, ทณฺโท อ.สินใหม่ นตฺถิ ย่อมไม่มี, (อหํ) อ.เรา ปหฺริตฺวา ประหารแล้ว อิมํ (ปจฺเจกพฺพุทฺธ) ซึ่งพระปัจเจกพฺพุทฺธเจ้านั้ วีรมฺสิสฺสามิ จักทดลอง สิปรํ ซึ่งคิลปะ” อิติ ดั่งนั้ ชิปี ดีดแล้ว สกฺขรํ ซึ่งก่อนกรวด สนฺธาย หมายถึง ทกฺขิณกณฺณโสตํ ซึ่งช่องแห่งหุ้เบ็องขวา ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ของพระปัจเจกพฺพุทฺธเจ้า ฯ

บุรุษนั้ เห็นพระปัจเจกพฺพุทฺธเจ้านั้ ผู้กำลังเข้าไปเพื่อบิณฑบาต ผู้ยั้นอยู่ ณ ระหว่างประตูพระนคร ก็คิดว้า “พระปัจเจกพฺพุทฺธเจ้านั้ ไม่มีมารดาและบิดา, เมื่อเราประหารพระปัจเจกพฺพุทฺธเจ้านั้, สินใหม่ ย่อมไม่มี, เราจักประหารพระปัจเจกพฺพุทฺธเจ้านั้ ทดลองคิลปะ” จึงดีดก่อนกรวดไปหมายถึง ช่องหุ้เบ็องขวาของพระปัจเจกพฺพุทฺธเจ้า

โส วิเสสนะของ ปุริโสจฺ สุทฺธกั้ตฺตาใน ชิปีจฺ อาชยาตบทกั้ตฺตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ ปจฺเจกพฺพุทฺธจฺ อวฺตตกั้มมะใน ทิสฺวา ปิณฺฑทาย สัมปทานใน ปวิสนฺตจฺ วิเสสนะของ ปจฺเจกพฺพุทฺธ นครทวารนฺตเร วิสยาธาระใน จิตจฺ วิเสสนะของ ปจฺเจกพฺพุทฺธ ทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “อัยํ วิเสสนะของ ปจฺเจกพฺพุทฺธจฺ สุทฺธกั้ตฺตาใน โหติจฺ อาชยาตบทกั้ตฺตฺวาจก นิมฺมานาปิตฺติโก วิกิตกั้ตฺตาใน โหติ, อิมสฺมี วิเสสนะของ

ปัจเจกพุทฺธะ ลักษณะใน ปหฺนฺเฏฯ ลักษณะกิริยา มยา อนภิตกัตตํใน ปหฺนฺเฏ, ทณฺโฑ
 สุตฺถกัตตํใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตฺวาจก, อหํ สุตฺถกัตตํใน วิมฺลิสฺสสามิฯ อาชยาตบท
 กัตตฺวาจก อิมํ วิเสสฺนฺหฺนํของ ปจฺเจกพุทฺธํฯ อวุตตกัมมฺเใน ปหฺริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน วิมฺลิสฺสสามิ สิปฺปํ อวุตตกัมมฺเใน วิมฺลิสฺสสามิ” อิติศัพฺทํ อากาเรใน จินฺเตตฺวาฯ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน ชิปี ปจฺเจกพุทฺธสฺส สามิสมฺพันฺธเใน ทกฺขิณกณฺณโสตฺถํฯ อวุตต-
 กัมมฺเใน สนฺธฺรายฯ กิริยาวิเสสฺนฺหฺนํใน ชิปี สกฺขรํ อวุตตกัมมฺเใน ชิปี ฯ

๓๕. ทกฺขิณน กณฺณโสเตน ปวิสิตฺวา วาเมน นิกฺขมิ ฯ

(สกฺขรํ) ทกฺขิณน กณฺณโสเตน ปวิสิตฺวา วาเมน (กณฺณโสเตน) นิกฺขมิ ฯ

(สกฺขรํ) อ.กัณกรวด ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว กณฺณโสเตน ทางช่องแห่งหู ทกฺขิณน
 เบื้องขวา นิกฺขมิ ออกไปแล้ว (กณฺณโสเตน) ทางช่องแห่งหู วาเมน เบื้องซ้าย ฯ

กัณกรวด เข้าไปทางช่องหูเบื้องขวา ออกไปทางช่องหูเบื้องซ้าย

สกฺขรํ สุตฺถกัตตํใน นิกฺขมิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ทกฺขิณน วิเสสฺนฺหฺนํของ กณฺณ-
 โสเตนฯ ตติยาวิเสสฺนฺหฺนํใน ปวิสิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิกฺขมิ วาเมน วิเสสฺนฺหฺนํของ
 กณฺณโสเตนฯ ตติยาวิเสสฺนฺหฺนํใน นิกฺขมิ ฯ

๓๖. ทุกฺขา เวทนา อุปฺปชฺชิ ฯ

เวทนา อ.เวทนา ทุกฺขา อันเป็นทุกข์ อุปฺปชฺชิ เกิดขึ้นแล้ว ฯ

ทุกฺขเวทนา ก็เกิดขึ้น

ทุกฺขา วิเสสฺนฺหฺนํของ เวทนาฯ สุตฺถกัตตํใน อุปฺปชฺชิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ฯ

๓๗. ปจฺเจกพุทฺโธ ภิกฺขาย จริตฺตุํ นาสกฺขิ, อากาเสน ปณฺณสาลํ คนฺตฺวา ปรีนิพฺพายิ ฯ

ปจฺเจกพุทฺโธ ภิกฺขาย จริตฺตุํ น อสกฺขิ, อากาเสน ปณฺณสาลํ คนฺตฺวา ปรีนิพฺพายิ ฯ

ปจฺเจกพุทฺโธ อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า น อสกฺขิ ไม่ได้ आजแล้ว จริตฺตุํ เพื่ออันเที่ยว
 ไป ภิกฺขาย เพื่อภิกษา คนฺตฺวา ไปแล้ว ปณฺณสาลํ สู่บรรณศาลา อากาเสน ทาง

อากาศ **ปรินิพพายิ** ปรินิพพานแล้ว ๕

พระปัจเจกพุทธเจ้า ไม่ได้อาจเพื่อจะเที่ยวไปเพื่อภิกษา จึงไปยังบรรณศาลา ทางอากาศ ปรินิพพานแล้ว

ปัจเจกพุทธโธ สุทธกัตตานิ อสกุขิ และ ปรินิพพายิ อสกุขิ ก็ดี ปรินิพพายิ ก็ดี อาชยาตบทกัตตวาจก ภิกุขาย สัมปทานไน จริตุ่ๆ ตุมัตตสัมปทานไน อสกุขิ นคัพท ปฎิเสชนะไน อสกุขิ, อากาเสน ตติยาวิเสสชนะไน คนตุวา ปณฺณสาล สัมปาปฎินัยกัมมะไน คนตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน ปรินิพพายิ ๕

๓๘. มนุสฺสา, ปจฺเจกพุทฺธเ อนาคจฺจนฺเต, “กิญฺจิ อผาสุกํ ภวิสฺสตีติ จินฺเตตุวา ตตฺถ คนตุวา ตํ ปรินิพฺพุตํ ทิสฺวา โรทิสฺสุ ปริเทวีสุ ๕

มนุสฺสา, ปจฺเจกพุทฺธเ อนาคจฺจนฺเต, “กิญฺจิ อผาสุกํ ภวิสฺสตีติ จินฺเตตุวา ตตฺถ (จาเน) คนตุวา ตํ (ปจฺเจกพุทฺธ) ปรินิพฺพุตํ ทิสฺวา โรทิสฺสุ ปริเทวีสุ ๕

มนุสฺสา อ.มนุษย์ ท., **ปจฺเจกพุทฺธเ** ครั้นเมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้า **อนาคจฺจนฺเต** ไม่มาอยู่, **จินฺเตตุวา** คิดแล้ว **อิติ** ว่า “**อผาสุกํ** อ.ความไม่ผาสุก **กิญฺจิ** อะไรๆ **ภวิสฺสตีติ** จักมี” **อิติ** ดังนี้ **คนตุวา** ไปแล้ว **ตตฺถ (จาเน)** ในที่นั้น **ทิสฺวา** เห็นแล้ว **ตํ (ปจฺเจกพุทฺธ)** ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น **ปรินิพฺพุตํ** ผู้ปรินิพพานแล้ว **โรทิสฺสุ** ร้องให้แล้ว **ปริเทวีสุ** คร่ำครวญแล้ว ๕

พวกมนุษย์, เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าไม่มา, ก็คิดว่า “ความไม่ผาสุกบางอย่าง จักมี” จึงไปในที่นั้น เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้านั้นผู้ปรินิพพานแล้ว ก็ร้องให้คร่ำครวญแล้ว

มนุสฺสา สุทธกัตตานิ โรทิสฺสุ และ ปริเทวีสุ โรทิสฺสุ ก็ดี ปริเทวีสุ ก็ดี อาชยาตบทกัตตวาจก, ปจฺเจกพุทฺธเ ลักษณะไน อนาคจฺจนฺเตๆ ลักษณะกิริยา, “กิญฺจิ วิเสสชนะของ อผาสุกๆ สุทธกัตตานิ ภวิสฺสตีๆ อาชยาตบทกัตตวาจก” อิติศัพท์ อากาเรไน จินฺเตตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน คนตุวา ตตฺถ วิเสสชนะของ จาเนๆ วิสยาธาระไน คนตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน ทิสฺวา ตํ ก็ดี ปรินิพฺพุตํ ก็ดี วิเสสชนะของ ปจฺเจกพุทฺธๆ อวุตตกัมมะไน ทิสฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน โรทิสฺสุ และ ปริเทวีสุ ๕

๓๙. โสปี มหาชน คจจนต์ ทิสวา ตตถ คนตวา ปจเจกพุทฺธ สญชานิตฺวา “อัย ปิณฺทาย
ปวิสนฺโต ทวารนฺตเร มม สมมุขีภูโต, อหํ อตฺตโน สิปปํ วิมฺสนฺโต อิมํ ปหฺรินฺติ
อาห ๕

โสปี (ปุริโส) มหาชน คจจนต์ ทิสวา ตตถ (จาเน) คนตวา ปจเจกพุทฺธ สญชานิตฺวา
“อัย (ปจเจกพุทฺธ) ปิณฺทาย ปวิสนฺโต ทวารนฺตเร มม สมมุขีภูโต (โหติ), อหํ อตฺตโน สิปปํ
วิมฺสนฺโต อิมํ (ปจเจกพุทฺธ) ปหฺรินฺติ อาห ๕

โสปี (ปุริโส) อ.บุรุษแม่นั้น ทิสวา เห็นแล้ว มหาชน ซึ่งมหาชน คจจนต์ ผู้ไป
อยู่ คนตวา ไปแล้ว ตตถ (จาเน) ในที่นั้น สญชานิตฺวา จำได้แล้ว ปจเจกพุทฺธ
ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้า อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อัย (ปจเจกพุทฺธ) อ.พระปัจเจก-
พุทธเจ้านี้ ปวิสนฺโต เมื่อเข้าไป ปิณฺทาย เพื่อก่อนเข้า สมมุขีภูโต เป็นผู้มีหน้า
พร้อมเป็นแล้ว มม แห่งกระผม ทวารนฺตเร ในระหว่างแห่งประตู (โหติ) ย่อมเป็น,
อหํ อ.กระผม วิมฺสนฺโต เมื่อทดลอง สิปปํ ซึ่งศิลปะ อตฺตโน ของตน ปหฺริ ประหาร
แล้ว อิมํ (ปจเจกพุทฺธ) ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้านี้” อิติ ดังนี้ ๕

บุรุษแม่นั้น เห็นมหาชนผู้กำลังไป จึงไปในที่นั้น จำพระปัจเจกพุทธเจ้าได้ ก็กล่าวว่า
“พระปัจเจกพุทธเจ้านี้ เมื่อเข้าไปปิณฺทบาท เป็นผู้มีหน้าพร้อมแห่งเราที่ระหว่างประตู,
กระผม เมื่อจะทดลองศิลปะของตน จึงประหารพระปัจเจกพุทธเจ้านี้”

อพิศัพทฺ อเปกขัตถะเข้ากับ โส๓ วิเสสนะของ ปุริโส๓ สุทฺธกตฺตนาใน อาห๓ อาชยาต-
บทกตฺตวาจก มหาชน อวุตตกัมมะใน ทิสวา คจจนต์ วิเสสนะของ มหาชน ทิสวา
ปุพฺพกาลกิริยาใน คนตวา ตตถ วิเสสนะของ จาเน๓ วิสยาธาระใน คนตวา๓ ปุพฺพ-
กาลกิริยาใน สญชานิตฺวา ปจเจกพุทฺธ อวุตตกัมมะใน สญชานิตฺวา๓ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน อาห “อัย วิเสสนะของ ปจเจกพุทฺธ๓ สุทฺธกตฺตนาใน โหติ๓ อาชยาตบทกตฺตวาจก
ปิณฺทาย สัมปทานใน ปวิสนฺโต๓ อพฺภันตฺรกิริยาของ ปจเจกพุทฺธ ทวารนฺตเร
วิสยาธาระใน สมมุขีภูโต เม สามีสัมพันธะใน สมมุขีภูโต๓ วิกตีกตฺตนาใน โหติ,
อหํ สุทฺธกตฺตนาใน ปหฺริ๓ อาชยาตบทกตฺตวาจก อตฺตโน สามีสัมพันธะใน สิปป๓
อวุตตกัมมะใน วิมฺสนฺโต๓ อพฺภันตฺรกิริยาของ อหํ อิมํ วิเสสนะของ ปจเจกพุทฺธ๓
อวุตตกัมมะใน ปหฺริ” อพิศัพทฺ อากาธะใน อาห ๕

๔๐. มนุสสา “อิมินา กิร ปาเปเน ปจเจกพุทฺโธ ปหโฏ, คณฺหถ คณฺหถาติ โปเถตฺวา ตตฺถเอว นํ ชีวิตกฺขยํ ปาเปสฺสุ ฯ”

มนุสสา “อิมินา กิร ปาเปเน (ปุริเสน) ปจเจกพุทฺโธ ปหโฏ, (ตุมุเห) คณฺหถ (ตุมุเห) คณฺหถาติ (วตฺวา) โปเถตฺวา ตตฺถ เอว (จาเน) นํ (ปุริส) ชีวิตกฺขยํ ปาเปสฺสุ ฯ”

มนุสสา อ.มนุษย์ ท. (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “กิร ได้ยินว่า ปจเจกพุทฺโธ อ.พระ-
ปัจเจกพุทธเจ้า อิมินา ปาเปเน (ปุริเสน) อ้นบุรุษ ผู้ช้วนี่ ปหโฏ ประหารแล้ว,
(ตุมุเห) อ.ท่าน ท. คณฺหถ จงจับ (ตุมุเห) อ.ท่าน ท. คณฺหถ จงจับ” อิติ ดังนี้
โปเถตฺวา โบายแล้ว นํ (ปุริส) ยังบุรุษนั้น ปาเปสฺสุ ให้ถึงแล้ว ชีวิตกฺขยํ ซึ่งความสิ้น
ไปแห่งชีวิต ตตฺถ เอว (จาเน) ในที่นั้นนั้นเทียว ฯ”

พวกมนุษย์ กล่าวว่า “ได้ยินว่า พระปัจเจกพุทธเจ้า ถูกบุรุษผู้ช้วนี่ประหารแล้ว,
พวกท่าน จงจับ พวกท่าน จงจับ” โบายบุรุษนั้น ให้ถึงความสิ้นชีวิตในที่นั้นนั้นแหละ

มนุสสา เหตุกัตตฺวาใน ปาเปสฺสุ อาชยตบทเหตุกัตตฺวาจาก “กิรศัพฺทํ อนุสฺสนนฺตถะ
ปจเจกพุทฺโธ วุตตกัมมะใน ปหโฏ กิตบทกัมมวจาก อิมินา กิตฺติ ปาเปเน กิตฺติ วิเสสนะ
ของ ปุริเสน อนภินิหิตกัตตฺวาใน ปหโฏ, ตุมุเห สุทฺธกัตตฺวาใน คณฺหถ อาชยตบท
กัตตฺวาจาก ตุมุเห สุทฺธกัตตฺวาใน คณฺหถ อาชยตบทกัตตฺวาจาก” อิติศัพฺทํ อากาเรใน
วตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน โปเถตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน ปาเปสฺสุ เอวศัพฺทํ อวธารณะ
เข้ากับ ตตฺถ วิเสสนะของ จาเน วิสยาธาระใน ปาเปสฺสุ นํ วิเสสนะของ ปุริส
การิตกัมมะใน ปาเปสฺสุ ชีวิตกฺขยํ สัมปาปุณฺณิกัมมะใน ปาเปสฺสุ ฯ”

๔๑. โส อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา, ยาวายํ มหาปจฺวี โยชนํ อุสฺสนฺนา; ตาว ปจิตฺวา
วิปากาวเสเสน คิซฺมณฺณมตฺถเก สฏฺฐิจฺญูเปโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ”

โส (ปุริโส) อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา, ยาว อัย มหาปจฺวี โยชนํ อุสฺสนฺนา; ตาว ปจิตฺวา
วิปากาวเสเสน คิซฺมณฺณมตฺถเก สฏฺฐิจฺญูเปโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ” (อิติ) ฯ (เปิดข้อ ๖ หน้า ๒๑๕)

โส (ปุริโส) อ.บุรุษนั้น นิพฺพตฺติตฺวา บังเกิดแล้ว อวีจิมฺหิ ในมหานรกชื่อว่าอเวจี
ปจิตฺวา ไหม้แล้ว, อัย มหาปจฺวี อ.แผ่นดินใหญ่นี้ อุสฺสนฺนา หนาขึ้นแล้ว โยชนํ
สิ้นโยชน์ ยาว เพียงใด, ตาว เพียงนั้น สฏฺฐิจฺญูเปโต เป็นเปรตมีศีระอันค่อนหก

สิบทำลายแล้ว **ศิขณภูมุตถเก** บนยอดแห่งภูเขาชื่อว่าศิขณภูมู **วิปากาวเสเสน** เพราะวิปากอันเหลือลง **หุตวา** เป็น **นิพพตติ** บังเกิดแล้ว” (อิติ) ดังนี้ ฯ

บุรุษนั้น บังเกิดในอเวจีใหม่แล้ว ตราบเท่าที่แผ่นดินใหญ่นี้หนาขึ้นหนึ่งโยชน์ บังเกิดเป็นสังฆวิญญูเปรต บนยอดภูเขาศิขณภูมู เพราะวิปากที่เหลือ” ดังนี้

โส วิเสสนะของ บุรีโสๆ สุทธกัตตาใน นิพพตติๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก อวีจิมหิ วิสยาธาระใน นิพพตติตวา, อยู่ วิเสสนะใน มหาปรวิจ สุทธกัตตาใน อุสสนุนาๆ กิตบทกัตตวาจาก ยาวศัพท์ ปริจเฉทนต์ถะ โยชน อัจจันตสังโยคะใน อุสสนุนา, ตาวศัพท์ ปริจเฉทนต์ถะ ปจิตวา ปุพพกาลกิริยาใน หุตวา วิปากาวเสเสน เหตุใน หุตวา ศิขณภูมุตถเก วิสยาธาระใน สมุจวิญญูเปโตๆ วิกติกัตตาใน หุตวาๆ สมานกาลกิริยา ใน นิพพตติ” อิติศัพท์ อากาธาระใน กเถสิ ฯ

๔๒. สตุถา อิมมสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา “ภิกฺขเว พาลสฺส นาม สิปปํ วา อิสฺสรียํ วา อุปฺปชฺชมานํ อนตฺถาย อุปฺปชฺชติ, พาลो หิ สิปปํ วา อิสฺสรียํ วา ลภิตฺวา อตฺตโน อนตฺถเมว กโรตฺติ อนุสฺนฺหึ ฆมฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสฺนโต อิมํ คาถมาห

“ยาวเทว อนตถาย **ณตต์ พาลสฺส ชายติ,**
หนฺติ พาลสฺส สุกกํสํ มุทฺธมสฺส วิปาทยหนฺติ ฯ

สตุถา อิมํ อสฺส (เปตสฺส) ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา “ภิกฺขเว พาลสฺส นาม สิปปํ วา อิสฺสรียํ วา อุปฺปชฺชมานํ อนตฺถาย อุปฺปชฺชติ, พาลो หิ สิปปํ วา อิสฺสรียํ วา ลภิตฺวา อตฺตโน อนตฺถํ เหว กโรตฺติ (วตฺวา) อนุสฺนฺหึ ฆมฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสฺนโต อิมํ คาถํ อาห

“ยาวเทว อนตถาย **ณตต์ พาลสฺส ชายติ,**
(ตํ ณตต์) หนฺติ พาลสฺส สุกกํสํ มุทฺธํ อสฺส (พาลสฺส) วิปาทยหนฺติ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา กเถตฺวา ครั้นตรัสแล้ว **ปุพฺพกมฺมํ** ซึ่งกรรมในกาลก่อน **อสฺส (เปตสฺส)** ของเปรตนั้น **อิมํ** นี้ (วตฺวา) ตรัสแล้ว **อิติ** ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. **สิปปํ** วา อ.ศีลปะหรือ **อิสฺสรียํ** วา หรือว่า อ.ความเป็นใหญ่ **อุปฺปชฺชมานํ** เมื่อเกิดขึ้น **พาลสฺส** นาม ชื่อ แก่คนพาล **อุปฺปชฺชติ** ย่อมเกิดขึ้น **อนตฺถาย** เพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์, **หิ** ด้วยว่า **พาลो** อ.คนพาล **ลภิตฺวา** ได้แล้ว **สิปปํ** วา ซึ่งศีลปะหรือ **อิสฺสรียํ** วา หรือว่าซึ่งความเป็นใหญ่ **กโรตฺติ** ย่อมกระทำ **อนตฺถํ** เหว

ซึ่งความฉิบหายมิใช่ประโยชน์นั้นเกี่ยว **อตุตโท** แก่ตน” **อิติ** ดังนี้ **อนุสนธิ** **ขมฏตวา ฐมมํ เทเสหโต** เมื่อทรง สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม **อาห ตรีสแล้ว** **อิมํ คาถํ** ซึ่งพระคาถานี้ **อิติ** ว่า

“**ตตุตํ** อ.ความเป็นคืออันรู้ **ชายติ** ย่อมเกิด **พาลสุส** แก่คน พาล **อนตุถาย** เพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ **ยาวเทว** เพียงใดนั้นเกี่ยว, (**ตํ ตตุตํ**) อ.ความเป็นคืออันรู้ นั้น **มุกฺขํ** ยัง ปัญญาชื่อว่ามุกฺธา **อสฺส (พาลสุส)** ของคนพาลนั้น **วิปาทยํ** ให้ตกไปอยู่ **หนฺติ** ย่อมฆ่า **สุกฺกํ** ซึ่งส่วนแห่งธรรมอันชาว **พาลสุส** ของคนพาล” **อิติ** ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ครั้นตรัสบุพพกรรมนี้ของเปรตนั้น ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ศิลปะหรือความเป็นใหญ่ เมื่อเกิดขึ้นชื่อแก่คนพาล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์, ด้วยว่า คนพาล ได้ศิลปะหรือความเป็นใหญ่ ย่อมทำความฉิบหายมิใช่ประโยชน์เท่านั้น แก่ตน” เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

“ความเป็นคืออันรู้ ย่อมเกิดแก่คนพาล เพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ เพียงใดนั้นเกี่ยว, ความเป็นคืออันรู้ นั้น ยังปัญญาที่ ชื่อมุกฺธา ของคนพาลนั้น ให้ตกไปอยู่ ย่อมฆ่าส่วนแห่งกุศล-ธรรมที่เป็นธรรมอันชาวของคนพาล”

สตถา สุทฺธกตฺตาใน อาหจฺ อาชยตบทกตฺตฺวาจก อิมํ วิเสสนะของ ปุพฺพกมฺมํ อสฺส วิเสสนะของ เปตสฺสจฺ สามีสัมพันธะใน ปุพฺพกมฺมํจฺ อวุตตกัมมะใน กเถตฺวาจฺ ลักขณตฺถะ “ภิกฺขเว อาลปนะ สิปฺปํ กิตี อิสฺสรียํ กิตี สุทฺธกตฺตาใน อุปฺปชฺชติจฺ อาชยตบทกตฺตฺวาจก นามศัพฺทํ สัณฺญาโชตกะเข้ากับ พาลสุสจฺ สัมปทานใน อุปฺปชฺชมานจฺ อพฺกัณฺตรกิริยาของ สิปฺปํ และ อิสฺสรียํ วา สองศัพฺทํ ปทวิกัปปตฺถะเข้ากับ สิปฺปํ และ อิสฺสรียํ อนตุถาย สัมปทานใน อุปฺปชฺชติ, หิตฺตํ ผลโชตกะ พาลสุทฺธกตฺตาใน กโรติจฺ อาชยตบทกตฺตฺวาจก สิปฺปํ กิตี อิสฺสรียํ กิตี อวุตตกัมมะใน ลภิตฺวา วา สองศัพฺทํ ปทวิกัปปตฺถะเข้ากับ สิปฺปํ และ อิสฺสรียํ ลภิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน กโรติ อตุตโท สัมปทานใน กโรติ เอวศัพฺทํ อวธารณะเข้ากับ อนตฺถจฺ อวุตตกัมมะใน กโรติ” **อิติศัพฺทํ** อากาละใน วตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน **ขมฏตวา อนุสนธิ** อวุตตกัมมะ

ใน ชมภูตวาทย์ สมานกาลกิริยาใน เทเสนต์ รมณ์ อุตตกัมมะใน เทเสนต์
อัมพันธ์กิริยาของ สตุถ อิม วิเสสนะของ คาคัง อุตตกัมมะใน อาห

“มตต์ สุทรกัตตานิ ชายติฯ อาชยาตบทกัตตวาทจก ยาวเทว
ปริจเจหนตเถ อนตถาย สัมปทานใน ชายติ พาลสุส สัมปทาน
ใน ชายติ, ต วิเสสนะของ มตต์ สุทรกัตตานิ หนติฯ อาชยาต-
บทกัตตวาทจก พาลสุส สามีสัมพันธะใน สุกกัมมะ อุตตกัมมะ
ใน หนติ มุทฐ์ การิตกัมมะใน วิปาทย์ อสุส วิเสสนะของ
พาลสุสฯ สามีสัมพันธะใน มุทฐ์ วิปาทย์ อัมพันธ์กิริยาของ
มตต์” อิติศัพท์ สรุปะใน อิม คาคัง ฯ

๔๓. ตตุถ “ยาวเทวาทิ: อวธิปริจเจหนตเถ นิปาโต ฯ

ตตุถ (คาคาย) “ยาวเทวาทิ: (สทโท) อวธิปริจเจหนตเถ นิปาโต (โหติ) ฯ

(สทโท) อ.ศัพท์ “ยาวเทวาทิ ว่า “ยาวเทว” ดังนี้ ตตุถ (คาคาย) ในพระคาถา
นั้น นิปาโต เป็นนิบาต (โหติ) ย่อมลง อวธิปริจเจหนตเถ ในอรรถคือการกำหนด
ซึ่งเขตแดน ฯ

ศัพท์ว่า “ยาวเทว” ในพระคาถานั้น เป็นนิบาต ในอรรถคือการกำหนดเขตแดน

ตตุถ วิเสสนะของ คาคายฯ วิสยาระใน สทโท “ยาวเทว” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์
สรุปะใน สทโทฯ สุทรกัตตานิ โหติฯ อาชยาตบทกัตตวาทจก อวธิปริจเจหนตเถ
วิสยาระใน โหติ นิปาโต วิกติกัตตานิ โหติ ฯ

๔๔. มตฺตหนติ: ชานนภาโว ฯ

ชานนภาโว อ.ความเป็นคืออันรู้ มตฺตหนติ ชื่อว่ามตต์ ฯ

ความเป็นคืออันรู้ ชื่อว่ามตต์.

มตต์ สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สัญญาชตกะเข้ากับ มตต์ ชานนภาโว ลิงคัตถะ ฯ

๔๕. ยมปิ สิปปิ ชานาติ, ยมฺหิ วา อีสฺสริเย ยาย วา ยสสมฺปตฺติยา จิโต ชเนน ฅายติ ปากโฏ ปณฺญาโต โหติ, ตสฺเสตํ นามํ ๗

(บุคคล) ยมปิ สิปปิ ชานาติ, (บุคคล) ยมฺหิ วา อีสฺสริเย ยาย วา ยสสมฺปตฺติยา จิโต ชเนน ฅายติ ปากโฏ (ชเนน) ปณฺญาโต โหติ, ตสฺส (อิสฺสริยสฺส วา ยสสมฺปตฺติยา วา) เอตํ “ฅตฺตุนฺติ วจฺนํ” นามํ (โหติ) ๗

(บุคคล) อ.บุคคล ชานาติ ย่อมรู้ ยมฺปิ สิปปิ ซึ่งศีลปะแม่ไต, (บุคคล) อ.บุคคล จิโต ดำรงอยู่แล้ว ยมฺหิ วา อีสฺสริเย ในความเป็นใหญ่ไต่หรือ ยาย วา ยสสมฺปตฺติยา หรือว่า ในความถึงพร้อมด้วยยศไต่ ชเนน อันชน ฅายติ ย่อมรู้ ปากโฏ คือว่า เป็น ผู้ปรากฏแล้ว (ชเนน) ปณฺญาโต คือว่า เป็นผู้ อันชน รู้ทั่วแล้ว โหติ ย่อมเป็น, เอตํ (“ฅตฺตุนฺติ วจฺนํ”) อ.คำ ว่า “ฅตฺตํ” ดังนี้ นั้น นามํ เป็นชื่อ (อิสฺสริยสฺส วา) ของ ความเป็นใหญ่หรือ (ยสสมฺปตฺติยา วา) หรือว่า ของความถึงพร้อมด้วยยศ ตสฺส นั้น (โหติ) ย่อมเป็น ๗

บุคคลย่อมรู้ศีลปะแม่ไต, บุคคล ดำรงอยู่ในความเป็นใหญ่ไต่ หรือว่าในความถึงพร้อม ด้วยยศไต่ ย่อมถูกรู้ คือว่า เป็นผู้ปรากฏ ไต่แก่ถูกรู้ทั่วแล้ว, คำว่า “ฅตฺตํ” นั้น เป็นชื่อ ของความเป็นใหญ่ หรือว่าความถึงพร้อมด้วยยศนั้น

บุคคล สุทรรกัตฺตานิ ชานาติ๗ อาชยาดบทกัตฺตวจาก อปีศัพฺทํ อเปกขัตตะเข้ากับ ยํ๗ วิเสสนะของ สิปปิ๗ อวุตตกัมมะใน ชานาติ, บุคคล วุตตกัมมะใน ฅายติ และ สุทรรกัตฺตานิ โหติ ฅายติ อาชยาดบทกัมมวจาก โหติ อาชยาดบทกัตฺตวจาก ยมฺหิ วิเสสนะของ อีสฺสริเย ยาย วิเสสนะของ ยสสมฺปตฺติยา อีสฺสริเย กัตี ยสสมฺปตฺติยา กัตี วิสยาธาระใน จิโต วา สองศัพฺทํ ปทวิกัปปัตตะเข้ากับ อีสฺสริเย และ ยสสมฺปตฺติยา จิโต วิเสสนะของ บุคคล ชเนน อนภิกัตกัตฺตานิ ฅายติ ปากโฏ กัตี ปณฺญาโต กัตี วิกติกัตฺตานิ โหติ ชเนน อนภิกัตกัตฺตานิ ปณฺญาโต ฅายติ วิวริยะใน ปากโฏ๗ วิวริยะและวิวริยะใน ปณฺญาโต๗ วิวริยะ, เอตํ วิเสสนะของ วจฺนํ “ฅตฺตํ” สรุปะใน อิติ๗ ศัพฺทํ สรุปะใน วจฺนํ๗ สุทรรกัตฺตานิ โหติ๗ อาชยาดบทกัตฺตวจาก ตสฺส วิเสสนะ ของ อีสฺสริยสฺส และ ยสสมฺปตฺติยา อีสฺสริยสฺส กัตี ยสสมฺปตฺติยา กัตี สามีสัมพันธะ ใน นามํ วา สองศัพฺทํ ปทวิกัปปัตตะเข้ากับ อีสฺสริยสฺส และ ยสสมฺปตฺติยา นามํ วิกติกัตฺตานิ โหติ ๗

๔๖. สิปปิ วา หิ อัสสุริยาภิภาโว วา พาลสุส อนตฺถาเยว ชายติ, ตํ นิสุสาย โส อตฺตโน อนตฺถเมว กโรติ ฯ

สิปปิ วา หิ อัสสุริยาภิภาโว วา พาลสุส อนตฺถาย เอว ชายติ, ตํ (สิปปิ วา อัสสุริยาภิภาโว) นิสุสาย โส (พาล) อตฺตโน อนตฺถํ เอว กโรติ ฯ

หิ จริงอยู่ **สิปปิ** วา อ.ศีลปะหรือ **อัสสุริยาภิภาโว** วา หรือว่า อ.ความเป็นแห่งคุณมีความเป็นใหญ่เป็นต้น **ชายติ** ย่อมเกิด **อนตฺถาย** เอว เพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์นั้นเกี่ยว **พาลสุส** แก่คนพาล, **โส (พาล)** คือว่า อ.คนพาลนั้น **นิสุสาย** อาศัยแล้ว (**สิปปิ** วา) ซึ่งศีลปะหรือ (**อัสสุริยาภิภาโว** วา) หรือว่าซึ่งความเป็นแห่งคุณมีความเป็นใหญ่เป็นต้น **ตํ** นั้น **กโรติ** ย่อมกระทำ **อนตฺถํ** เอว ซึ่งความฉิบหายมิใช่ประโยชน์นั้นเกี่ยว **อตฺตโน** แก่ตน ฯ

ความจริง ศีลปะหรือความเป็นคุณมีความเป็นใหญ่เป็นต้น ย่อมเกิด เพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์นั้นแหละแก่คนพาล, คือ คนพาลนั้น อาศัยศีลปะหรือความเป็นคุณมีความเป็นใหญ่เป็นต้นนั้น ย่อมทำความฉิบหายมิใช่ประโยชน์นั้นแหละแก่ตน

หิตัพฺพํ ทัพฺพหิกรณชฺชตกะ สิปปิ กิตฺติ อัสสุริยาภิภาโว กิตฺติ สุทฺธกัตตาโน ชายติ ฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัตถะเข้ากับ สิปปิ และ อัสสุริยาภิภาโว พาลสุส สัมปทานโน ชายติ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อนตฺถาย ฯ สัมปทานโน ชายติ, โส วิเสสนะของ พาลอ ๆ สุทฺธกัตตาโน กโรติ ฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ สิปปิ และ อัสสุริยาภิภาโว สิปปิ กิตฺติ อัสสุริยาภิภาโว กิตฺติ อวุตตกัมมะโน นิสุสาย วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัตถะเข้ากับ สิปปิ และ อัสสุริยาภิภาโว นิสุสาย ปุพพกาลกิริยาโน กโรติ อตฺตโน สัมปทานโน กโรติ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อนตฺถํ อวุตตกัมมะโน กโรติ, สิปปิ วา หิ อัสสุริยาภิภาโว วา พาลสุส อนตฺถาเยว ชายติ วิวริยะโน ตํ นิสุสาย โส อตฺตโน อนตฺถเมว กโรติ ฯ วิวริยะ ฯ

๔๗. **หนฺตฺติติ:** วินาเสติ ฯ

“หนฺตฺติติ: (ปทสุส) “วินาเสติ” (อิตติ อตฺโต) ฯ

(อตฺโต) อ.อรรถ (อิตติ) ว่า “วินาเสติ ย่อมให้พินาศ” (อิตติ) ดังนี้ (ปทสุส) แห่งบท

“หนุติติ ว่า “หนุติ” ดังนี้ ๒

บทว่า “หนุติ” ความว่า ย่อมให้พินาศ

“หนุติ” สรุปะใน อิติ๑ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺส๑ สามีสัมพันธะใน อตุโธ “วินาเสติ๑ อาชยาดบทเหตุกัตตุวากขของ ฌตฺต” อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโธ๑ ลิงคัตถะ ๒

๔๘. สุกกัสนุติ: กุสลโกฏฐาส์ ๒

“สุกกัสนุติ: (ปทสฺส) “กุสลโกฏฐาส์” (อติ อตุโธ) ๒

(อตุโธ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “กุสลโกฏฐาส์ ซึ่งส่วนแห่งกุศล” อติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “สุกกัสนุติ ว่า “สุกกัสนุติ” ดังนี้ ๒

บทว่า “สุกกัสนุติ” ความว่า ยังส่วนแห่งกุศล

“สุกกัสนุติ” สรุปะใน อิติ๑ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺส๑ สามีสัมพันธะใน อตุโธ “กุสลโกฏฐาส์ การิตกัมมะใน วิปาตย” อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโธ๑ ลิงคัตถะ ๒

๔๙. พาลสฺส หิ สิบป์ วา อิสฺสรีย วา อุปฺปชฺชมานํ กุสลโกฏฐาส์ ฌาเตนฺตเมว อุปฺปชฺชติ ๒

“พาลสฺส หิ สิบป์ วา อิสฺสรีย วา อุปฺปชฺชมานํ กุสลโกฏฐาส์ ฌาเตนฺตํ เอว อุปฺปชฺชติ” (อติ อตุโธ ปณฺทิตฺเตน เวทิตฺตพฺโพ) ๒

(อตุโธ) อ.อธิบาย อติ ว่า “หิ ก็ สิบป์ วา อ.คิลปะหรือ อิสฺสรีย วา หรือว่า อ.ความเป็นใหญ่ อุปฺปชฺชมานํ เมื่อเกิดขึ้น พาลสฺส แก่คนพาล กุสลโกฏฐาส์ ยัง ส่วนแห่งกุศล ฌาเตนฺตํ เอว ให้ตายอยู่นั้นเทียว อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น” อติ ดังนี้ (ปณฺทิตฺเตน) อັນบัตถิต เวทิตฺตพฺโพ พิงทราบ ๒

บัตถิตพิงทราบอธิบายว่า “ก็ คิลปะหรือความเป็นใหญ่ เมื่อเกิดขึ้นแก่คนพาล ยังส่วน แห่งกุศลให้ตายอยู่นั้นแหละ ย่อมเกิดขึ้น”

อตุโธ วุตตกัมมะใน เวทิตฺตพฺโพ๑ กิตบทกัมมวาก “หิศัพท์ วากยารัมภโชตกะ สิบป์

ก็ดี อีสริย์ ก็ดี สุทรกัศัตตานิ อุปฺปชฺชติฯ อาชยาตบทกัศตฺวาจก พาลสฺส สัมปทาน
 ใน อุปฺปชฺชมานิ วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัฏฺฐะเข้ากับ สิปปิ และ อีสริย์ อุปฺปชฺชมานิฯ
 อัปฺกันฺตรกิริยาของ สิปปิ และ อีสริย์ กุสลโกฏฺฐาสิ การิตกัम्मะใน ฆาเตนฺตุ
 เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ ฆาเตนฺตุฯ อัปฺกันฺตรกิริยาของ สิปปิ และ อีสริย์”
 อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโถ ปณฺชิเตน อนภิกัศตฺตานิ เวทิตฺพุโป ฯ

๕๐. มุทุหนฺติ ปณฺญาเยตํ นามํ ฯ

“มุทุหนฺติ ปณฺญาเย เตตํ (วจนํ) นามํ (โหติ) ฯ

“มุทุหนฺติ เตตํ (วจนํ) อ.คำ ว่า “มุทุ” ดังนี้ นั้น นามํ เป็นชื่อ ปณฺญาเย ของปัญญา
 (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

คำว่า “มุทุ” นั้น เป็นชื่อของปัญญา

เอตํ วิเสสนะของ วจนํ “มุทุ” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สรุปะใน วจนํฯ สุทรกัศตฺตานิ
 โหติฯ อาชยาตบทกัศตฺวาจก ปณฺญาเย สามิพฺนัชนะใน นามํฯ วิกัศตฺตานิ โหติ ฯ

๕๑. วิปาดยฺหนฺติ: วิทุรฺสมานํ ฯ

“วิปาดยฺหนฺติ: (ปทสฺส) “วิทุรฺสมานํ” (อิตฺติ อตุโถ) ฯ

(อตุโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “วิทุรฺสมานํ กํจัตฺตยฺ” (อิตฺติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท
 “วิปาดยฺหนฺติ ว่า “วิปาดยฺ” ดังนี้ ฯ

บทว่า “วิปาดยฺ” ความว่า กํจัตฺตยฺ

“วิปาดยฺ” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺสฯ สามิพฺนัชนะใน อตุโถ “วิทุรฺสมานํ
 อัปฺกันฺตรกิริยาของ ฆตฺตํ” อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโถฯ ลิงคัฏฺฐะ ฯ

๕๒. ตสฺส หิ ตํ สุกฺกํสิ หนนฺตุํ ปณฺญาสงฺขาตํ มุทุรฺ วินิปาเตนฺตุํ วิทุรฺเสนฺตุเมว
 หนตีติฯ

“ตสฺส (พาลสฺส) หิ ตํ (ณตฺตํ) สุกกํสํ หนนฺตํ (ปณฺทิตฺเตน) ปญฺญาสงฺขาตํ มุทฺธํ วินิปาเตนฺตํ วิทฺธฺเสนฺตํ เอว หนตีติ (อตฺโถ ปณฺทิตฺเตน เวทิตพฺโपो) ๕”

(อตฺโถ) อ.อธิบาย อิติ ว่า “หิ ก็ ตํ (ณตฺตํ) อ.ความเป็นคืออันรู้่นั้น **หนนฺตํ** ฆ่าอยู่ **सुककंस** ซึ่งส่วนแห่งธรรมอันขาว **ตสฺส (พาลสฺส)** ของคนพาลนั้น **มุทฺธํ** ยังปัญญา อันชื่อว่ามูทธา (**ปณฺทิตฺเตน**) **ปญฺญาสงฺขาตํ** อัน อันบัณฑิต กล่าวแล้วว่าปัญญา **วินิปาเตนฺตํ** ให้ตกไปอยู่ **วิทฺธฺเสนฺตํ** เอว คือว่า กํจัดอยู่นั้นเกี่ยว **หนตี** ชื่อว่ายอมฆ่า” อิติ ดังนี้ (**ปณฺทิตฺเตน**) **อันบัณฑิต (เวทิตพฺโपो)** ฟังทราบ ๕

บัณฑิตฟังทราบอธิบายว่า “ก็ ความเป็นคืออันรู้่นั้น ฆ่าส่วนแห่งธรรมอันขาวของคน พาลนั้นอยู่ ยังปัญญาชื่อว่ามูทธา กล่าวคือปัญญา ให้ตกไปอยู่ คือว่ากํจัดอยู่นั้นแหละ ชื่อว่ายอมฆ่า”

อตฺโถ วุตตกัมมะใน เวทิตพฺโपो กิตตบถกัมมวาก “หิศัพท์ วากยารัมภโขตตะ ตํ วิเสสณะของ ณตฺตํ สุกกํตตตํใน หนตี อายยตบถกํตตวาก ตสฺส วิเสสณะของ พาลสฺส สามีสัมพันธะใน สุกกंस อวุตตกัมมะใน หนนฺตํ อัมภันตริกิริยาของ ณตฺตํ ปณฺทิตฺเตน อนภิตกํตตตํใน -สงฺขาตํ ปญฺญาสงฺขาตํ วิเสสณะของ มุทฺธํ การิตกัมมะ ใน วินิปาเตนฺตํ กิติ วิทฺธฺเสนฺตํ กิติ อัมภันตริกิริยาของ ณตฺตํ เอวศัพท์ อวธารณะ เข้ากับ วิทฺธฺเสนฺตํ วินิปาเตนฺตํ วิวิริยะใน วิทฺธฺเสนฺตํ วิวริยะ” อิติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถ ปณฺทิตฺเตน อนภิตกํตตตํใน เวทิตพฺโपो ๕

๕๓. เทสनावसानะ พหู โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณิสฺสูติ ๕

เทสनावसानะ พหู (ชนา) โสตาปตฺติผลาทินิ (อริยผลานิ) ปาปุณิสฺสู อิติ ๕

เทสनावसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา (ชนา) อ.ชน ท. พหู มาก **ปาปุณิสฺสู** บรรลุแล้ว (อริยผลานิ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปตฺติผลาทินิ มีโสตาปตฺติผล เป็นตัน อิติ ดังนี้แล ๕

เวลาจบพระเทศนา ชนจำนวนมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสตาปตฺติผลเป็นตัน ดังนี้ แล

เทสनावसानะ กาลสัตตมฺมีใน ปาปุณิสฺสู พหู วิเสสณะของ ชนา สุกกํตตตํใน ปาปุณิสฺสู

อาชญาตบทักตั่วจาก โสตาปตติผลานิ วิเสสนะของ อริยผลานิๆ สัมปาปุกนิยักมมะใน
ปาปุกนิส อิติศัพท์ สมานปะ ๕

.....

สังข์วิญญูเปรตวตถุ ๕

สังข์วิญญูเปรตวตถุ (นิญจิต) ๕

สังข์วิญญูเปรตวตถุ อ.เรื่องแห่งเปรตตัวมีศีระอันค่อนหกลิบทำลายแล้ว (นิญจิต) จบแล้ว ๕

สังข์วิญญูเปรตวตถุ สุกธกัตตานิ นิญจิตๆ กิตบทักตั่วจาก ๕

จบเรื่องสังข์วิญญูเปรต

วิเคราะห์ศัพท์กิตก์-สมาส-ตัทธิต

สัจจิกุญเปตวตถุ

เป็นฉฐฐิตปปริสสมาส โดยมีอสมาทหารทิศสมาส ตติยัตปปริสสมาส ฉฐฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพพีทิสมาส และวิเสสนบุพพบทกัมมชารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สัจจิกุญ ญานินิ สัจจิกุญยานินิ. (สัจจิกุญ + ญานินิ) อสมาทหารทิศสมาส
ญานินิ อ.ค่อน ท. สัจจิกุญ ทกลีบ สัจจิกุญยานินิ ชื่อว่าสัจจิกุญ. (ค่อน ๖๐ อัน)
๒. สัจจิกุญญาทินิ ฆนิตติ สัจจิกุญฆนิตติ, สีส. (สัจจิกุญ + ฆนิตติ) ตติยัตปปริสสมาส
(ซิส) อ.ศีระษะ สัจจิกุญญาทินิ ฆนิตติ อันอันค่อนทกลีบ ท. ทำลายแล้ว สัจจิกุญฆนิตติ ชื่อว่า
สัจจิกุญฆนิตติ (ถูกค่อน ๖๐ อันทำลายแล้ว), ไต่แก่ศีระษะ.
๓. สัจจิกุญฆนิตติ สีส ยสสาติ สัจจิกุญโย, เปโต. (สัจจิกุญฆนิตติ + สีส) ฉฐฐิตวิปทตลยา-
ธิกรณพหุพพีทิสมาส
ซิส อ.ศีระษะ สัจจิกุญฆนิตติ อันอันค่อนทกลีบทำลายแล้ว ยสส (เปตสส) ของเปรตโต (อตติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส เปโต) อ.เปรตนั้น สัจจิกุญโย ชื่อว่าสัจจิกุญ (มีศีระษะอันค่อน ๖๐ ทำลายแล้ว),
ไต่แก่เปรต.
๔. สัจจิกุญโย จ โส เปโต จาติ สัจจิกุญโยเปโต. (สัจจิกุญ + เปโต) วิเสสนบุพพบทกัมมชารยสมาส
สัจจิกุญโย จ อ.ผู้มีศีระษะอันค่อนทกลีบทำลายแล้วด้วย โส อ.ผู้มีศีระษะอันค่อนทกลีบทำลายแล้ว
นั้น เปโต จ เป็นเปรตด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น สัจจิกุญโยเปโต ชื่อว่าสัจจิกุญเปโต. (เปรตผู้มีศีระษะอันค่อน ๖๐
ทำลายแล้ว)
๕. สัจจิกุญเปตสส วตถุ สัจจิกุญเปตวตถุ. (สัจจิกุญเปต + วตถุ) ฉฐฐิตปปริสสมาส
วตถุ อ.เรื่อง สัจจิกุญเปตสส แห่งเปรตผู้มีศีระษะอันค่อนทกลีบทำลาย สัจจิกุญเปตวตถุ ชื่อว่า
สัจจิกุญเปตวตถุ. (เรื่องเปรตผู้มีศีระษะอันค่อน ๖๐ อันทำลายแล้ว, เรื่องสัจจิกุญเปต)

ปริมนโย

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมชารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
ปริมนโย จ โส นโย จาติ ปริมนโย. (ปริมน + นโย)
ปริมนโย จ อ.อันมีในก่อนด้วย โส อ.อันมีในก่อนนั้น นโย จ เป็นนัยด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
ปริมนโย ชื่อว่าปริมนโย. (นัยอันมีในก่อน)

มหาโมคคัลลานตเถโร

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมชารยส์มาส มีวิเคราะหว่า

มหาโมคคัลลานโน จ โส เถโร จาติ มหาโมคคัลลานตเถโร. (มหาโมคคัลลาน + เถโร)

มหาโมคคัลลานโน จ อ.พระมหาโมคคัลลანะด้วย โส อ.พระมหาโมคคัลลანะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาโมคคัลลานตเถโร ชื่อว่ามหาโมคคัลลานตเถโร. (พระมหาโมคคัลลანะผู้เถระ, พระมหาโมคคัลลันเถระ)

ลกขณตเถโร

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมชารยส์มาส มีวิเคราะหว่า

ลกขณโน จ โส เถโร จาติ ลกขณตเถโร. (ลกขณ + เถโร)

ลกขณโน จ อ.พระลกขณะด้วย โส อ.พระลกขณะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ลกขณตเถโร ชื่อว่าลกขณตเถโร. (พระลกขณะผู้เถระ, พระลกขณเถระ)

สิตการณ

เป็นจัมมูตตีปปริสส์มาส มีวิเคราะหว่า

สิตสฺส การณ สิตการณ. (สิต + การณ)

การณ อ.เหตุ สิตสฺส แห่งการแย้ม สิตการณ ชื่อว่าสิตการณ. (เหตุแห่งการแย้ม)

นินินกาโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมชารยส์มาส มีวิเคราะหว่า

นินินนญจ ตํ กาลโ จาติ นินินกาโล. (นินิน + กาล)

นินินนํ จ อ.เป็นที่นั่งแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่นั่งแล้วนั้น กาลโ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นินินกาโล ชื่อว่านินินกาล. (กาลเป็นที่นั่งแล้ว)

ติคาวุตปมาโณ, อตตภาโว

เป็นจัมมูตตีปทตฺตยาธิกรณพหุพีหิสส์มาส โดยมีสมาหารทิสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. ตโย คาวุตา ติคาวุต. (ติ + คาวุต) สสมาหารทิสส์มาส

คาวุตา อ.คาวุต ท. ตโย สาม ติคาวุต ชื่อว่าติคาวุต. (สามคาวุต)

๒. ติดาวุตฺ ปมาณํ ยสฺสาติ ติดาวุตฺปฺมาโณ, อุตฺตภาโว. (ติดาวุต + ปมาณ) ฌัฏฐิตฺวิปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส

ติดาวุตฺ อ.ตาวุตฺสาม ปมาณํ เป็นประมาณ ยสฺส (อุตฺตภาวสฺส) แห่งอฺตภาพไต (อฺตติ) มี
อยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (โส อุตฺตภาโว) อ.อฺตภาพนั้น ติดาวุตฺปฺมาโณ ชื่อว่าติดาวุตฺปฺมาณ (มีประมาณ ๓
ตาวุต), ได้แก่อฺตภาพ.

อฺยกุณฺณสฺทสฺสาณิ

เป็นฌัฏฐิตฺปฺริสฺสมาส โดยฌัฏฐิตฺปฺริสฺสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺตั้งนี้

๑. อฺยสฺส วิกฺการา กุณฺณานิ อฺยกุณฺณานิ. (อฺย + วิกฺการ + กุณฺ) ฌัฏฐิตฺปฺริสฺสมาส, มฺหฺเมโลปะ

กุณฺณานิ อ.คฺอน ท. วิกฺการา อันเป็นวิกฺการ อฺยสฺส แห่งเหล็ก อฺยกุณฺณานิ ชื่อว่าอฺยกุณฺ. (คฺอนเหล็ก)

๒. อฺยกุณฺณานิ สฺทสฺสาณิ อฺยกุณฺณสฺทสฺสาณิ. (อฺยกุณฺ + สฺทสฺส) ฌัฏฐิตฺปฺริสฺสมาส

สฺทสฺสาณิ อ.พฺน ท. อฺยกุณฺณานิ แห่งคฺอนอันเป็นวิกฺการแห่งเหล็ก ท. อฺยกุณฺณสฺทสฺสาณิ ชื่อว่าอฺยกุณฺ-
สฺทสฺส. (คฺอนเหล็ก ๑,๐๐๐ อัน)

อฺปริมตฺตกํ

เป็นนิบาตบุพพะ อํพยยํภาวสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

มตฺตกสฺส อฺปริ อฺปริมตฺตกํ. (อฺปริ + มตฺตก)

อฺปริ ในเบื่องบน มตฺตกสฺส แห่งกระท่อมอม อฺปริมตฺตกํ ชื่อว่าอฺปริมตฺตก. (ข้างบนกระท่อม)

ทิกฺขุปฺพุโพ, อุตฺตภาโว

เป็นอฺยตตฺตสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ทิกฺขุโ จ ปุพฺพนติ ทิกฺขุปฺพุโพ, อุตฺตภาโว. (ทิกฺขุ + ปุพฺพ)

(อุตฺตภาโว) อ.อฺตภาพ (เถเรน) อันพระเถระ ทิกฺขุโ เห็นแล้ว ปุพฺพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุ
นั้น ทิกฺขุปฺพุโพ ชื่อว่าทิกฺขุปฺพุพ (เคยเห็นแล้ว), ได้แก่อฺตภาพ.

สฺพพโส

เป็นอํพยยตฺทิตฺ มีวิเคราะหฺว่า

สฺพพเพณ ปกาเรน สฺพพโส. (สฺพพ + โสปัจจย)

สฺพพเพณ ปกาเรน โดยประการทั้งปวง สฺพพโส ชื่อว่าสฺพพโส. (โดยประการทั้งปวง)

โพธิมณฑุโ

เป็นฉันทลักษณ์ประเภทยาว มีวิเคราะหว่า
 โพธิส มณฑุโ โพธิมณฑุโ. (โพธิ + มณฑุ)
 มณฑุโ อ.ควง โพธิส แห่งต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ โพธิมณฑุโ ชื่อว่าโพธิมณฑุ. (ควงแห่งต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้,
 ควงแห่งต้นโพธิ์)

สาละตตกลิปิ

เป็นฉันทลักษณ์ประเภทยาว มีวิเคราะหว่า
 สาละตตกลเมว ลิปิ สาละตตกลลิปิ. (สาละตต + ลิปิ)
 สาละตตกั เอว อ.การติดซึ่งก่อนกรวดนั้นเทียว ลิปิ เป็นศิลปะ สาละตตกลลิปิ ชื่อว่าสาละตตกลลิปิ.
 (ศิลปะคือการติดก่อนกรวด)

ปีจลปิ

เป็นฉันทลักษณ์ประเภทยาว มีวิเคราะหว่า
 ปีเจน ลปิ ปีจลปิ. (ปีจ + ลปิ)
 ลปิ อ.บุรุษผู้ไป ปีเจน ด้วยตั้ง ปีจลปิ ชื่อว่าปีจลปิ. (บุรุษผู้ไปด้วยตั้ง)

นทรทวาริ

เป็นฉันทลักษณ์ประเภทยาว มีวิเคราะหว่า
 นทรส ทวาริ นทรทวาริ. (นทร + ทวาร)
 ทวาริ อ.ประตู นทรส แห่งเมือง นทรทวาริ ชื่อว่านทรทวาร. (ประตูเมือง)

หตติรูปกั

เป็นฉันทลักษณ์ประเภทยาว มีวิเคราะหว่า
 หตติโน รูปกั หตติรูปกั. (หตติ + รูปก)
 รูปกั อ.รูป หตติโน แห่งข้าง หตติรูปกั ชื่อว่าหตติรูปก. (รูปแห่งข้าง, ตุ๊กตาข้าง)

อัสสรูปกั

เป็นฉัฏฐัตถ์ปฐิสสมาส มีวิเคราะหว่า

อัสสรูปกั รูปกั อัสสรูปกั. (อัส + รูปก)

รูปกั อ.รูป อัสสรูปกั แห่งม้ อัสสรูปกั ชื่อว่าอัสสรูปก. (รูปแห่งม้, ตักตาม้)

คามาการกา

เป็นสัตตมัตถ์ปฐิสสมาส มีวิเคราะหว่า

คาเม การกา คามาการกา. (คาเม + การกา)

การกา อ.เต็ก ท. คาเม ในหม้บ้าน คามาการกา ชื่อว่าคามาการกา. (เต็กในหม้บ้าน)

อิจจติจจิตานิ, รูปานิ

เป็นวิเสสโนภยบทกัมฆารยสมาส มีวิเคราะหว่า

อิจจิตานิ จ ตานิ อิจจิตานิ จาติ อิจจติจจิตานิ, รูปานิ. (อิจจิต + อิจจิต)

ตานิ (รูปานิ) อ.รูป ท. เหล่านั อิจจิตานิ จ อันถูกปรารธนาแล้วด้วย อิจจิตานิ จ อันถูกปรารธนาแล้วด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อิจจติจจิตานิ ชื่อว่าอิจจติจจิต (ทั้งถูกปรารธนาแล้วทั้งถูกปรารธนาแล้ว), ได้แก่รูปทั้งหลาย.

ขาทนิยาทีนิ, วตถุณิ

เป็นฉัฏฐัตถ์วิปทตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะหว่า

ขาทนิย อาทิ เยสนุติ ขาทนิยาทีนิ, วตถุณิ. (ขาทนิย + อาทิ)

ขาทนิย อ.ของอันบุคคลพึงเคี้ยว อาทิ เป็นต้น เยส (วตถุณิ) แห่งวตถุ ท. เหล่าใด (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ วตถุณิ) อ.วตถุ ท. เหล่านั ขาทนิยาทีนิ ชื่อว่าขาทนิยาที (มีของอันบุคคลพึงเคี้ยว เป็นต้น), ได้แก่วตถุทั้งหลาย.

เอกทิวโส

เป็นอสมาหารทิสมาส มีวิเคราะหว่า

เอโก จ โส ทิวโส จาติ เอกทิวโส. (เอก + ทิวโส)

เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอกทิวโส ชื่อว่า

เอกทิวส์. (วันหนึ่ง)

ปาโรทนต์

เป็นฉวีสุตต์ปฐิสสมาส มีวิเคราะหว่า

ปาโรทนต์ อนต์ร ปาโรทนต์. (ปาโรท + อนตร)

อนตร อ.ระหว่าง ปาโรทนต์ แห่งย่านไทร ปาโรทนต์ ชื่อว่าปาโรทนต์. (ระหว่างแห่งย่านไทร)

จิตมชฌนติโก, สุริยสมโย

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะหดังนี้

๑. มชฌนเต ภาโว มชฌนติโก, สุริยสมโย. (มชฌนเต + อิกปัจจัจ) สังข์วิเชียรทิวส์แห่งตตตตต
(สุริยสมโย) อ.สัณเฑาะพระอาทิตย ภาโว อันมี มชฌนเต ในท่ามกลาง มชฌนติโก ชื่อว่า
มชฌนติโก (มีในท่ามกลาง, เทียงวัน), ได้แก่สัณเฑาะพระอาทิตย.

๒. จิต จ โส มชฌนติโก จาติ จิตมชฌนติโก, สุริยสมโย. (จิต + มชฌนติโก) วิเสสน-
บุพพทกัมมธรรยสมาส

จิต จ อ.อันตั้งอยู่แล้วด้วย โส อ.อันตั้งอยู่แล้วนั้น มชฌนติโก จ เป็นอันมีในท่ามกลางด้วย
อติ เพราะเหตุนั้น จิตมชฌนติโก ชื่อว่าจิตมชฌนติโก (มีในท่ามกลางอันตั้งอยู่แล้ว), ได้แก่สัณเฑาะพระอาทิตย.

รุกขมูล

เป็นฉวีสุตต์ปฐิสสมาส มีวิเคราะหว่า

รุกขมูล มูล รุกขมูล. (รุกข + มูล)

มูล อ.โคน รุกขมูล แห่งต้นไม้ รุกขมูล ชื่อว่ารุกขมูล. (โคนต้นไม้)

ฉิททจฉายา

เป็นฉวีสุตต์ปฐิสสมาส มีวิเคราะหว่า

ฉิททจฉายา ฉายา ฉิททจฉายา. (ฉิทท + ฉายา)

ฉายา อ.เงา ฉิททจฉายา แห่งช่อง ฉิททจฉายา ชื่อว่าฉิททจฉายา. (เงาแห่งช่อง)

รุกขปณณานิ

เป็นจัญญูตีปปริสสมาส มิวีเคราะห์ว่า

รุกขสส ปณณานิ รุกขปณณานิ. (รุกข + ปณณ)

ปณณานิ อ.ใบ ท. รุกขสส ของต้นไม้ รุกขปณณานิ ชื่อว่ารุกขปณณ. (ใบของต้นไม้)

หตติรูปกาทินิ

เป็นจัญญูตีปทตลยาธกรณพหุพีหิสมาส โดยมีจัญญูตีปปริสสมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะห์ดังนี้

๑. หตติโน รูปกานิ หตติรูปกานิ. (หตติ + รูปก) จัญญูตีปปริสสมาส

รูปกานิ อ.รูป ท. หตติโน แห่งข้าง หตติรูปกานิ ชื่อว่าหตติรูปก. (รูปแห่งข้าง, ตักตาข้าง)

๒. หตติรูปกานิ อาทิ เยสนหติ หตติรูปกาทินิ, รูปกานิ. (หตติรูปก + อาทิ) จัญญูตีปทตลยา-
ธกรณพหุพีหิสมาส

หตติรูปกานิ อ.รูปแห่งข้าง ท. อาทิ เป็นต้น เยส (รูปกาน) แห่งรูป ท. เหล่าใด (สนหติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ รูปกานิ) อ.รูป ท. เหล่านั้น หตติรูปกาทินิ ชื่อว่าหตติรูปกาทิ (มีรูปแห่งข้าง เป็นต้น, มีตักตาข้าง เป็นต้น), ได้แก่รูปทั้งหลาย.

อติมุขโร, ปุโรหิโต

เป็นอัสสตีตตีทิตติ มิวีเคราะห์ว่า

อติมุข อสส อตตีติ อติมุขโร, ปุโรหิโต. (อติมุข + รั้งจัย)

อติมุข อ.ปากยัง อสส (ปุโรหิตสส) แห่งปุโรหิตนั้น อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ปุโรหิโต) อ.ปุโรหิตนั้น อติมุขโร ชื่อว่าอติมุขร (มีปากยัง), ได้แก่ปุโรหิต.

อปปมตตัก, วจน

เป็นจัญญูตีปทตลยาธกรณพหุพีหิสมาส มิวีเคราะห์ว่า

อปปา มตตา ยสสาติ อปปมตตัก, วจน. (อปปา + มตตา)

มตตา อ.ประมาณ อปปา อันน้อย ยสส (วจนสส) แห่งคำใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ต วจน) อ.คำนั้น อปปมตตัก ชื่อว่าอปปมตตัก (มีประมาณน้อย), ได้แก่คำพูด.

นาฬิมตดา, อชล์มตทิกกา

เป็นฉัฏฐีทวีปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นาฬิ มตดา ยลล์ลาคี นาฬิมตดา, อชล์มตทิกกา. (นาฬิ + มตดา)

นาฬิ อ.ทะนาน มตดา เป็นประมาณ ยลล์ลาคี (อชล์มตทิกาย) แห่งมูลแพะไต (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ล้า อชล์มตทิกกา) อ.มูลแพะนั้น นาฬิมตดา ชื่อว่านาฬิมตดา (มีทะนานเป็นประมาณ, มีประมาณหนึ่งทะนาน), ได้แก่มูลแพะ.

อชล์มตทิกกา

เป็นฉัฏฐีตปป์ริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อช่าน์ ลมตทิกกา อชล์มตทิกกา. (อช + ลมตทิกกา)

ลมตทิกกา อ.มูล อช่าน์ แห่งแพะ ท. อชล์มตทิกกา ชื่อว่าอชล์มตทิกกา. (มูลแพะ)

อนุโตลาคี

เป็นอมาทิปรัตปป์ริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลาคีญา อนุโต อนุโตลาคี. (อนุโต + ลาคี)

อนุโต ในภายใน ลาคีญา แห่งผ้ามาน อนุโตลาคี ชื่อว่าอนุโตลาคี. (ภายในผ้ามาน)

กตตริยคโค

เป็นฉัฏฐีตปป์ริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กตตริยลล์ล อคโค กตตริยคโค. (กตตริย + อคค)

อคโค อ.ปลาย กตตริยลล์ล แห่งกรรไกร กตตริยคโค ชื่อว่ากตตริยคโค. (ปลายกรรไกร)

วิวมตตต์, มุข

เป็นฉัฏฐีทวีปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิวมุ มตดา ยลล์ลาคี วิวมตตต์, มุข. (วิวมุ + มตดา)

วิวมุ อ.อันถูกเปิดแล้ว มตดา เป็นประมาณ ยลล์ลาคี (มุขลล์ล) แห่งปากไต (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ วิวมตตต์ ชื่อว่าวิวมตตต์ (อันถูกเปิดแล้วเป็นประมาณ, ลักว่าถูกเปิดแล้ว), ได้แก่ปาก.

อติมุขรตา

เป็นภาวัตถิตี มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อติมุขํ อสฺสํ อตถิตี อติมุขโร, ปุโรหิตโต. (อติมุข + รัปจัจย)
อติมุขํ อ.ปากยั้ง อสฺสํ (ปุโรหิตสฺส) แห่งปุโรหิตนั้น อตถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ปุโรหิตโต) อ.ปุโรหิตนั้น อติมุขโร ชื่อว่าอติมุขร (มีปากยั้ง), ได้แก่ปุโรหิต.
๒. อติมุขรสฺสํ ภาวโ อติมุขรตา. (อติมุขร + ตาปจัจย) ภาวัตถิตี
ภาวโ อ.ความเป็น อติมุขรสฺสํ (ปุโรหิตสฺส) แห่งปุโรหิต ผู้มีปากยั้ง อติมุขรตา ชื่อว่าอติมุขรตา. (ความที่ปุโรหิตเป็นผู้มีปากยั้ง)

ตุนฺหิภาวโ

เป็นฉนฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสํมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตุนฺหิ ภาวโ ตุนฺหิภาวโ. (ตุนฺหิ + ภาว)

ภาวโ อ.ความเป็น ตุนฺหิ แห่งผู้หนึ่ง ตุนฺหิภาวโ ชื่อว่าตุนฺหิภาว. (ความเป็นผู้หนึ่ง)

มงฺกุภาวโ

เป็นฉนฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสํมาส มีวิเคราะห์ว่า

มงฺกุสฺสํ ภาวโ มงฺกุภาวโ. (มงฺกุ + ภาว)

ภาวโ อ.ความเป็น มงฺกุสฺสํ แห่งผู้แก้เอจัน มงฺกุภาวโ ชื่อว่ามงฺกุภาว. (ความเป็นผู้แก้เอจัน)

สพฺพญฺจกํ

เป็นฉนฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสํมาส มีวิเคราะห์ว่า

สพฺพเพสฺสํ อญฺจกํ สพฺพญฺจกํ. (สพฺพ + อญฺจก)

อญฺจกํ อ.หมวดแปด สพฺพเพสฺสํ (วตฺถุนิ) แห่งวตฺถุ ท. ทั้งปวง สพฺพญฺจกํ ชื่อว่าสพฺพญฺจก. (หมวดแปด แห่งวตฺถุทั้งปวง)

คามวโร

เป็นวิเสสนฺตฺรบทกมฺมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

คาโม จ โส วโร จาติ คามวโร. (คาม + วร)

คาโม จ อ.หมู่บ้านด้วย โส อ.หมู่บ้านนั้น วโร จ เป็นหมู่บ้านช่วยด้วย อิติ เพราะเหตุนี้

คามวโร ชื่อว่าคามวร. (หมู่บ้านสวย, หมู่บ้านภาษี)

อตุตถมมานุสาสโก

เป็นทุติยาตปปริสสมาส โดยมีสมาทานวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตุโถ จ ฐมโหม จ อตุตถมโหม. (อตุต + ฐม) สมาทานวันทสมาส

อตุโถ จ อ.อรรถด้วย ฐมโหม จ อ.ธรรมด้วย อตุตถมโหม ชื่อว่าอตุตถมม. (อรรถและธรรม)

๒. อตุตถมมัม อนุสาสตีติ อตุตถมมานุสาสโก, อมจโจ. (อตุตถมมสทูปปท + อนุ + สาส อนุ
สัจฉิมติ ในการพร้าสอน + ญูปัจจัจย) ทุติยาตปปริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตสาธนะ

(โย อมจโจ) อ.อำมาตย์โต อนุสาสตีติ ย่อมพร้าสอน อตุตถมมัม ซึ่งอรรถและธรรม อิติ เพราะ
เหตุนั้น (โส อมจโจ) อ.อำมาตย์นั้น อตุตถมมานุสาสโก ชื่อว่าอตุตถมมานุสาสโก (ผู้พร้าสอนอรรถและธรรม),
ได้แก่อำมาตย์.

ยาทิสกิทิส, ลิปปี

เป็นวิเสสโนภยบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ยมิว ปสสตีติ ยาทิส, ลิปปี. (ยสทูปปท + ทิส เปกขณ ในการดู,การเห็น + ฎวิปัจจัจย)
(ปุคคโล) อ.บุคคล ปสสตีติ ย่อมเห็น (ลิปปี) ซึ่งศีลปะ ยัม (ลิปปี) อิว เพียงดั่งศีลปะโต อิติ
เพราะเหตุนี้ ยาทิส ชื่อว่ายาทิส (อันเช่นใด), ได้แก่ศีลปะ.

๒. กิมิว ปสสตีติ กิทิส, ลิปปี. (กิสทูปปท + ทิส เปกขณ ในการดู,การเห็น + ฎวิปัจจัจย)
(ปุคคโล) อ.บุคคล ปสสตีติ ย่อมเห็น (ลิปปี) ซึ่งศีลปะ กิ (ลิปปี) อิว เพียงดั่งศีลปะอะไร
อิติ เพราะเหตุนี้ กิทิส ชื่อว่ากิทิส (อันเช่นไร), ได้แก่ศีลปะ.

๓. ยาทิสญจ ตัม กิทิสญจาทิ ยาทิสกิทิส, ลิปปี. (ยาทิส + กิทิส) วิเสสโนภยบทกัมมธารยสมาส
ตัม (ลิปปี) อ.ศีลปะนั้น ยาทิส จ อันเช่นใดด้วย กิทิส จ อันเช่นไรด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
ยาทิสกิทิส ชื่อว่ายาทิสกิทิส (ทั้งเช่นใดทั้งเช่นไร), ได้แก่ศีลปะ.

ขณชุปพาโร

เป็นทุติยาตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ขณชัม ปหาโร ขณชุปพาโร. (ขณชัม + ปหาโร)

ปหาโร อ.การตัด ขณชัม ซึ่งมูลแพะ ขณชุปพาโร ชื่อว่าขณชุปพาโร. (การตัดมูลแพะ)

จตุทฺทิสำ

เป็นอสมาหาคารทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จตุทฺทิสำ ทิสำ จตุทฺทิสำ. (จตุ + ทิสำ)

ทิสำ อ.ทิตฺ ท. จตุทฺทิสำ สี่ จตุทฺทิสำ ชื่อว่าจตุทฺทิสำ. (ทิตฺ ๔)

ลทฺธสมฺปตฺติ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลทฺธจ สำ สมฺปตฺติ จาติ ลทฺธสมฺปตฺติ. (ลทฺธจ + สมฺปตฺติ)

ลทฺธจ อ.อันตฺกิตฺแล้วด้วย สำ อ.อันตฺกิตฺแล้วนั้น สมฺปตฺติ จ เป็นสมบัติตัว อิติ เพราะเหตุ
นั้น ลทฺธสมฺปตฺติ ชื่อว่าลทฺธสมฺปตฺติ. (สมบัติตัวแล้ว)

มหาสมฺปตฺติ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหนฺตี จ สำ สมฺปตฺติ จาติ มหาสมฺปตฺติ. (มหนฺตี + สมฺปตฺติ)

มหนฺตี จ อ.ใหญ่ด้วย สำ อ.ใหญ่นั้น สมฺปตฺติ จ เป็นสมบัติตัว อิติ เพราะเหตุ
นั้น มหาสมฺปตฺติ ชื่อว่ามหาสมฺปตฺติ. (สมบัตินั้นใหญ่)

ทตฺตปาทปริกมฺมาทีนํ, กมฺมานิ

เป็นนัจฺฐิตวิปทฺตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส โดยมีอิตริตรโยคทวันทสมาส และทุตียาตฺปฺริสสมาสอยู่
ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ทตฺโต จ ปาโท จ ทตฺตปาทา. (ทตฺต + ปาท) อิตริตรโยคทวันทสมาส

ทตฺโต จ อ.มือด้วย ปาโท จ อ.เท้าด้วย ทตฺตปาทา ชื่อว่าทตฺตปาทา. (มือและเท้า)

๒. ทตฺตปาเท ปริกมฺมํ ทตฺตปาทปริกมฺมํ. (ทตฺตปาท + ปริกมฺม) ทุตียาตฺปฺริสสมาส

ปริกมฺมํ อ.การนวด ทตฺตปาเท ซึ่งมีมือและเท้า ท. ทตฺตปาทปริกมฺมํ ชื่อว่าทตฺตปาทปริกมฺม.
(การนวดมือและเท้า)

๓. ทตฺตปาทปริกมฺมํ อาที เยสนฺติ ทตฺตปาทปริกมฺมาทีนํ, กมฺมานิ. (ทตฺตปาทปริกมฺม + อาที)

นัจฺฐิตวิปทฺตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส

หตุตปาทปรักมม อ.การนวดซึ่งมือและเท้า อาทิ เป็นต้น เยล (กมุขาน) แห่งกรรม ท. เหล่าไต (อดติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ กมุขาน) อ.กรรม ท. เหล่านั้น หตุตปาทปรักมมาทีนิ ชื่อว่า หตุตปาทปรักมมาที (มีการนวดมือและเท้าเป็นต้น), ได้แก่กรรมทั้งหลาย.

สปุตตทาโร, ปุริโส

เป็นสหบุพพบทพหุพีทิสมาส โดยมีสมาหารทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปุตโต จ ทาโร จ ปุตตทาโร. (ปุตต + ทาร) สมาหารทวันทสมาส
 ปุตโต จ อ.บุตรด้วย ทาโร จ อ.ภรรยาด้วย ปุตตทาโร ชื่อว่าปุตตทาร. (บุตรและภรรยา)
๒. สท ปุตตทาเรน โย วุตตตีติ สปุตตทาโร, ปุริโส. (สท + ปุตตทาร) สหบุพพบทพหุพีทิสมาส

โย (ปุริโส) อ.บุรุษไต วุตตตีติ ย่อมเป็นไป สท กับ ปุตตทาเรน ด้วยบุตรและภรรยา อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ปุริโส) อ.บุรุษนั้น สปุตตทาโร ชื่อว่าสปุตตทาร (ผู้เป็นไปกับด้วยบุตรและภรรยา, พร้อมกับบุตรและภรรยา), ได้แก่บุรุษ.

สสสามิกา, คาวิ

- เป็นสหบุพพบทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
- สท สามิกเณ ยา วุตตตีติ สสสามิกา, คาวิ. (สท + สามิก)
  - ยา (คาวิ) อ.แม่โคไต วุตตตีติ ย่อมเป็นไป สท กับ สามิกเณ ด้วยเจ้าของ อิติ เพราะเหตุนี้ (สา คาวิ) อ.แม่โคนั้น สสสามิกา ชื่อว่าสสสามิกา (ตัวเป็นไปกับด้วยเจ้าของ, มีเจ้าของ), ได้แก่แม่โค.

สมาตูปิตโก, มนุสโส

- เป็นสหบุพพบทพหุพีทิสมาส โดยมีอิตริตรโยคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
๑. มาตา จ ปิตา จ มาตูปิตโร. (มาตุ + ปิต) อิตริตรโยคทวันทสมาส
 มาตา จ อ.มารดาด้วย ปิตา จ อ.บิดาด้วย มาตูปิตโร ชื่อว่ามาตูปิต. (มารดาและบิดา)
  ๒. สท มาตูปิตูหิ โย วุตตตีติ สมาตูปิตโก, มนุสโส. (สท + มาตูปิต) สหบุพพบทพหุพีทิสมาส

โย (มนุสโส) อ.มนุษย์ไต วุตตตีติ ย่อมเป็นไป สท กับ มาตูปิตูหิ ด้วยมารดาและบิดา ท. อิติ เพราะเหตุนี้ (โส มนุสโส) อ.มนุษย์นั้น สมาตูปิตโก ชื่อว่าสมาตูปิตก (ผู้เป็นไปกับด้วยมารดาและบิดา, พร้อมกับมารดาบิดา), ได้แก่มนุษย์.

นศรทวารนศร

เป็นจัญญิตตปปริสสมาส โดยมัจญญิตตปปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหตั้งนี้

๑. นศรสส ทวาร นศรทวาร. (นศร + ทวาร) จัญญิตตปปริสสมาส

ทวาร อ.ประตู นศรสส แห่งพระนศร นศรทวาร ชื่อว่านศรทวาร. (ประตูพระนศร, ประตูเมือง)

๒. นศรทวารสส อนศร นศรทวารนศร. (นศรทวาร + อนศร) จัญญิตตปปริสสมาส

อนศร อ.ระหว่าง นศรทวารสส แห่งประตูแห่งพระนศร นศรทวารนศร ชื่อว่านศรทวารนศร.

(ระหว่างแห่งประตูพระนศร)

นิมมาตูปิตโก, ปจเจกพุทโธ

เป็นปัญจมีทวิปทตลยาธิกรณพพุพิทิสมาส โดยมีอิตรียคทวินทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหตั้งนี้

๑. มาตูปิตโก จ ปิตา จ มาตูปิตโร. (มาตูปิต + ปิต) อิตรียคทวินทสมาส

มาตูปิตโก จ อ.มารดาด้วย ปิตา จ อ.บิดาด้วย มาตูปิตโร ชื่อว่ามาตูปิตโก. (มารดาและบิดา)

๒. นิคคตูปิตโก มาตูปิตโร ยสมาติ นิมมาตูปิตโก, ปจเจกพุทโธ. (นิ + มาตูปิต) ปัญจมี-

ทวิปทตลยาธิกรณพพุพิทิสมาส

มาตูปิตโร อ.มารดาและบิดา ท. นิคคตูปิตโก ไปปราศแล้ว ยสมา (ปจเจกพุทโธ) จากพระ-
ปจเจกพุทโธเจ้าใจ (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โล ปจเจกพุทโธ) อ.พระปจเจกพุทโธเจ้าใจ นิมมาตูปิตโก
ชื่อวานิมมาตูปิตโก (ผู้มีมารดาและบิดาไปปราศแล้ว, ผู้ไม่มีมารดาและบิดา), ได้แก่พระปจเจกพุทโธเจ้า.

ทกขินกณณโสต

เป็นจัญญิตตปปริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหตั้งนี้

๑. ทกขินกณณจ ต กณณกณณจาทิ ทกขินกณณ. (ทกขิน + กณณ) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

ทกขินกณณ จ อ.เบื้องขวาด้วย ต อ.เบื้องขวานั้น กณณ จ เป็นหูด้วย อิติ เพราะเหตุนี้

ทกขินกณณ ชื่อว่าทกขินกณณ. (หูเบื้องขวา)

๒. ทกขินกณณสส สอต ทกขินกณณโสต. (ทกขินกณณ + สอต) จัญญิตตปปริสสมาส

โสต อ.ช่อง ทกขินกณณสส แห่งหูเบื้องขวา ทกขินกณณโสต ชื่อว่าทกขินกณณโสต. (ช่องหู

เบื้องขวา)

ทวารนุตร์

เป็นฉันทลักษณ์ประเภทยาว มีวิเคราะห์ว่า

ทวารลล อนุตร์ ทวารนุตร์. (ทวาร + อนุตร์)

อนุตร์ อ.ระหว่าง ทวารลล แห่งประตุ ทวารนุตร์ ชื่อว่าทวารนุตร์. (ระหว่างแห่งประตุ)

สมมุขีภูโต

เป็นฉันทลักษณ์ประเภทยาว มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สมมุขี อลล อตติติ สมมุขี, ปจเจกพุทโธ. (สมมุข + อัจฉัย) อลลัตติติ

สมมุขี อ.หน้าพร้อม อลล (ปจเจกพุทโธ) แห่งพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น อตติ มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ สมมุขี ชื่อว่าสมมุขี (ผู้มีหน้าพร้อม), ได้แก่พระปัจเจกพุทธเจ้า.

๒. สมมุขี จ โส ภูโต จาติ สมมุขีภูโต, ปจเจกพุทโธ. (สมมุขี + ภูโต) วิเศษสุดประเภทยาว

โส (ปจเจกพุทโธ) อ.พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น สมมุขี จ เป็นผู้มีหน้าพร้อมด้วย ภูโต จ เป็นแล้วด้วย อติ เพราะเหตุนี้ สมมุขีภูโต ชื่อว่าสมมุขีภูโต (มีหน้าพร้อมเป็นแล้ว), ได้แก่พระปัจเจกพุทธเจ้า.

มหาปจวี

เป็นฉันทลักษณ์ประเภทยาว มีวิเคราะห์ว่า

มทนต์ จ ล่า ปจวี จาติ มหาปจวี. (มทนต์ + ปจวี)

มทนต์ จ อ.ใหญ่ด้วย ล่า อ.ใหญ่นั้น ปจวี จ เป็นแผ่นดินด้วย อติ เพราะเหตุนี้ มหาปจวี ชื่อว่ามหาปจวี. (แผ่นดินใหญ่)

วิปากาวเสโส

เป็นฉันทลักษณ์ประเภทยาว มีวิเคราะห์ว่า

วิปากอ จ โส อวเสโส จาติ วิปากาวเสโส. (วิปาก + อวเส)

วิปากอ จ อ.วิปากด้วย โส อ.วิปากนั้น อวเสโส จ เป็นสภาพเหลือลงด้วย อติ เพราะเหตุนี้ วิปากาวเสโส ชื่อว่าวิปากาวเสโส. (วิปากที่เหลือ)

ศิษฏมุตถกั

เป็นฉัฎฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ศิษฏมุตถกั มุตถกั ศิษฏมุตถกั. (ศิษฏมุต + มุตถกั)

มุตถกั อ.ยอต ศิษฏมุตถกั แห่งภูเขาศื่อว่าศิษฏมุต ศิษฏมุตถกั ชื่อว่าศิษฏมุตถกั. (ยอตภูเขาศื่อว่าศิษฏมุต)

ปุพพกมม

เป็นสัตตมิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุพเพ กมม ปุพพกมม. (ปุพเพ + กมม)

กมม อ.กรรม ปุพเพ ในกาลก่อน ปุพพกมม ชื่อว่าปุพพกมม. (กรรมในกาลก่อน, บุพพกรรม)

อนตถาย

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น อตถาย อนตถาย. (น + อตถ)

อตถาย เพื่อประโยชน์ น ทาไม้ได้ อนตถาย ชื่อว่าอนตถ. (ไม่ใช่ประโยชน์, ความฉิบหายมิใช่ประโยชน์)

อิสสรีย

เป็นภาวัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

อิสสรสส ภาวอิ อิสสรีย. (อิสสร + ฌยปัจจย)

ภาวอิ อ.ความเป็น อิสสรสส แห่งบุคคลผู้เป็นใหญ่ อิสสรีย ชื่อว่าอิสสรีย. (ความเป็นแห่งบุคคลผู้เป็นใหญ่, ความเป็นใหญ่)

สุกุกโส

เป็นฉัฎฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สุกุกสส อโส สุกุกโส. (สุกุก + อโส)

อโส อ.ส่วน สุกุกสส แห่งธรรมอันขาว สุกุกโส ชื่อว่าสุกุกโส. (ส่วนแห่งธรรมอันขาว, ส่วนแห่งกุศลธรรม)

อวธิปริจเจทนต์โต

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสฺมาส โดยมิตุติยาตปฺริสสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺ์ดังนี้

๑. อวธิ ปริจเจทนต์ อวธิปริจเจทนต์. (อวธิ + ปริจเจทนต์) ทุติยาตปฺริสสฺมาส

ปริจเจทนต์ อ.การกำหนด อวธิ ซึ่งแตง อวธิปริจเจทนต์ ชื่อว่าอวธิปริจเจทนต์. (การกำหนดแตง)

๒. อวธิปริจเจทนต์เมว อตฺโต อวธิปริจเจทนต์โต. (อวธิปริจเจทนต์ + อตฺต) อวธารณบุพพทกัมมธารยสฺมาส

อวธิปริจเจทนต์ เอว อ.การกำหนดซึ่งแตงนั้นเทียวก อตฺโต เป็นอรรถ อวธิปริจเจทนต์โต ชื่อว่าอวธิปริจเจทนต์โต. (อรรถคือการกำหนดซึ่งแตง)

ชานนภาโว

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺ์ว่า

ชานนเมว ภาโว ชานนภาโว. (ชานน + ภาว)

ชานนํ เอว อ.อันรู้ันั้นเทียวก ภาโว เป็นความเป็น ชานนภาโว ชื่อว่าชานนภาว. (ความเป็นคืออันรู้)

ยสฺสมฺปตฺติ

เป็นตติยาตปฺริสสฺมาส มีวิเคราะหฺ์ว่า

ยสฺน สมฺปตฺติ ยสฺสมฺปตฺติ. (ยส + สมฺปตฺติ)

สมฺปตฺติ อ.ความถึงพร้อม ยสฺน ด้วยยศ ยสฺสมฺปตฺติ ชื่อว่ายสฺสมฺปตฺติ. (ความถึงพร้อมด้วยยศ)

อิสฺสรียาทิภาโว

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส โดยมีฉฺฉฐฺฐิทธิวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺ์ดังนี้

๑. อิสฺสรียํ อาทิ ยสฺสาติ อิสฺสรียาทิ, ภาโว. (อิสฺสรีย + อาทิ) ฉฺฉฐฺฐิทธิวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส

อิสฺสรียํ อ.ความเป็นใหญ่ อาทิ เป็นต้น ยสฺส (ภาวสฺส) แห่งความเป็นโต (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุันั้น (โส ภาโว) อ.ความเป็นันั้น อิสฺสรียาทิ ชื่อว่าอิสฺสรียาทิ (มีความเป็นใหญ่เป็นต้น), ได้แก่ความเป็น.

๒. อิสสรียาติ จ โส ภาโว จาติ อิสสรียาติภาโว. (อิสสรียาติ + ภาว) วิเสสนบุพพบท-
กัมมธารยสมาส

อิสสรียาติ จ อ.มีความเป็นใหญ่เป็นต้นด้วย โส อ.มีความเป็นใหญ่เป็นต้นนั้น ภาโว จ เป็น
ความเป็นด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อิสสรียาติภาโว ชื่อว่าอิสสรียาติภาว. (ความเป็นมีความเป็นใหญ่เป็นต้น)

กุศลโกฏฐาโส

เป็นฉฐฐิตุปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กุศลสส โกฏฐาโส กุศลโกฏฐาโส. (กุศล + โกฏฐาส)

โกฏฐาโส อ.ส่วน กุศลสส แห่งกุศล กุศลโกฏฐาโส ชื่อว่ากุศลโกฏฐาส. (ส่วนแห่งกุศล)

ปณณาสงขาโต, มุฑธา

เป็นสัมภวานาบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปณณา อิติ สงขาโต ปณณาสงขาโต, มุฑธา. (ปณณา + สงขาท)

(มุฑธา) อ.ศรัษะ สงขาโต อันอันบัณฑิตกล่าวแล้ว ปณณา อิติ ว่าปัญญา ปณณาสงขาโต ชื่อว่า
ปณณาสงขาท (กล่าวคือปัญญา), ได้แก่ศรัษะ.

เทสนาวสานัน

เป็นฉฐฐิตุปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เทสนาย อวสานัน เทสนาวสานัน. (เทสนา + อวสาน)

อวสานัน อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งพระเทศนา เทสนาวสานัน ชื่อว่าเทสนาวสาน. (เวลาจบ
พระเทศนา)

โสตาปัตติผลาทินี, อริยผลานิ

เป็นฉฐฐิตวิปทตุลยาธิกรรมพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โสตาปัตติผล อาทิ เยส ตานิ โสตาปัตติผลาทินี, อริยผลานิ. (โสตาปัตติผล + อาทิ)

โสตาปัตติผล อ.โสตาปัตติผล อาทิ เป็นต้น เยส (อริยผลานิ) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด (อตุติ)
มีอยู่, ตานิ (อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านี้ โสตาปัตติผลาทินี ชื่อว่าโสตาปัตติผลาทิ (มีโสตาปัตติผล
เป็นต้น) ได้แก่อริยผลทั้งหลาย.

๑๔. สุธมฺมตฺเถรวตฺถ ๗ [๕๘]

สุธมฺมตฺเถรวตฺถ (มยา วุจฺเจเต) ๗

สุธมฺมตฺเถรวตฺถ อ.เรื่อแห่งพระสุธรรมเถระ
(มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทฺธโมสฺส) (วุจฺเจเต) จะกล่าว ๗

สุธมฺมตฺเถรวตฺถ วุตตกัมมะเน วุจฺเจเต ๗ อาชยาตบทกัมมวาทก
มยา อนภิตกัตตาเน วุจฺเจเต ๗

๑๔. เรื่อพระสุธรรมเถระ

๑. “อสนฺตํ ภาวมิจฺเจยฺยาติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต สุธมฺมตฺเถรํ
อารพฺภ กเถสิ ๗

สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต สุธมฺมตฺเถรํ อารพฺภ “อสนฺตํ ภาวมิจฺเจยฺยาติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ
กเถสิ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ สุธมฺมตฺเถรํ ซึ่งพระสุธรรมผู้เถระ กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ ฐมฺม-
เทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนาว่า “อสนฺตํ ภาวมิจฺเจยฺยาติ” ว่า “อสนฺตํ ภาวมิจฺเจยฺย”
ดังนี้เป็นต้น ๗

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระสุธรรมเถระ ตรัส
พระธรรมเทศนาว่า “อสนฺตํ ภาวมิจฺเจยฺย” ดังนี้เป็นต้น

สตุถา สุธมฺมตฺเถรวตฺถ กเถสิ ๗ อาชยาตบทกัตตฺวาทก “อสนฺตํ ภาวมิจฺเจยฺย” สรุปะใน
อิติ ๗ ศัพท์ อาชยัตถะเน อิมํ ฐมฺมเทสนํ อิมํ วิเสสนะของ ฐมฺมเทสนํ ๗ วุตตกัมมะ
เน กเถสิ เขตวเน วิสยาธาระเน วิหรนฺโต ๗ อัภันตริกิริยาของ สตุถา สุธมฺมตฺเถรํ
อวุตตกัมมะเน อารพฺภ ๗ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๗

.....
.....
.....

๒. เทสนา ปน มัจฉิกาสนฺเท สมฺมจาย สวตถึยฺ นิฏฺฐิตา ฯ

ปน ก็ เทสนา อ.เทสนา สมฺมจาย ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว มัจฉิกาสนฺเท ในเมืองชื่อว่า มัจฉิกาสนฺท์ นิฏฺฐิตา จบแล้ว สวตถึยฺ ในเมืองสาวตถึ

ก็ เทศนาตั้งขึ้นที่เมืองมัจฉิกาสนฺท์ จบลงที่เมืองสาวตถึ

ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ เทสนา สุทธกัตตานิ นิฏฺฐิตาฯ กิตบทกัตตฺวาจก มัจฉิกา-
สนฺเท วิสยาธาระไน สมฺมจายฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน นิฏฺฐิตา สวตถึยฺ วิสยาธาระไน
นิฏฺฐิตา ฯ

๓. มัจฉิกาสนฺทนครสฺมี หิ จิตฺโต คหปติ ปญฺจวคฺคิยานํ อพฺภนฺตรํ มหานามตฺเถรํ
นาม ปิณฑาย จรฺมานํ ทิสฺวา ตสฺส อิริยาปเถ ปสฺสีทิตฺวา ปตฺตมาทาย เคหํ
ปเวเสตฺวา โภเชตฺวา ฆตฺตกิจฺจาวสานเ ฆมฺมกถํ สุนฺนโต โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา
อจลสทฺโธ หุตฺวา อมฺพาฎฺกวณฺณนาม อตฺตโน อุตฺยานํ สงฺฆารามํ กตฺตุกาโม
เถรสฺส หตฺเถ อุทกํ ปาเตตฺวา นิยฺยาเทสิ ฯ

มัจฉิกาสนฺทนครสฺมี หิ จิตฺโต คหปติ ปญฺจวคฺคิยานํ (ภิกฺขุณฺ) อพฺภนฺตรํ มหานามตฺเถรํ นาม
ปิณฑาย จรฺมานํ ทิสฺวา ตสฺส (เถรสฺส) อิริยาปเถ ปสฺสีทิตฺวา ปตฺตํ อาทาย (ตํ เถรํ) เคหํ
ปเวเสตฺวา โภเชตฺวา ฆตฺตกิจฺจาวสานเ ฆมฺมกถํ สุนฺนโต โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา อจลสทฺโธ
หุตฺวา อมฺพาฎฺกวณฺณ นาม อตฺตโน อุตฺยานํ สงฺฆารามํ กตฺตุกาโม (หุตฺวา) เถรสฺส หตฺเถ
อุทกํ ปาเตตฺวา นิยฺยาเทสิ ฯ

หิ ดังจะกล่าวโดยพิสดาร คหปติ อ.คฤหปตี จิตฺโต ชื่อว่าจิตตะ มัจฉิกาสนฺท-
นครสฺมี ในเมืองชื่อว่ามัจฉิกาสนฺท์ ทิสฺวา เห็นแล้ว มหานามตฺเถรํ นาม ชื่อซึ่ง
พระมหานามผู้เถระ อพฺภนฺตรํ ผู้มีในภายใน (ภิกฺขุณฺ) แห่งภิกษุ ท. ปญฺจวคฺคิยานํ
ผู้มีอยู่ในพวกห้า จรฺมานํ ผู้เที่ยวไปอยู่ ปิณฑาย เพื่อก่อนข้าว ปสฺสีทิตฺวา เลื่อมใส
แล้ว อิริยาปเถ ในอิริยาบถ ตสฺส (เถรสฺส) ของพระเถระนั้น อาทาย ถือเอาแล้ว
ปตฺตํ ซึ่งบาตร (ตํ เถรํ) ยังพระเถระนั้น ปเวเสตฺวา ให้เข้าไปแล้ว เคหํ สูเรือ
โภเชตฺวา ให้ฉันแล้ว สุนฺนโต ฟังอยู่ ฆมฺมกถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม
ฆตฺตกิจฺจาวสานเ ในกาลอันเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งกิจด้วยภัตร ปตฺวา บรรลุแล้ว

โสดาปัตติผล ซึ่งโสดาปัตติผล อจลสทุโร เป็นผู้มึศรัทธาอันไม่หวั่นไหว หุตวา
เป็นแล้ว กตตุกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกระทำ อุตยาน์ ซึ่งสวน อดุตโน ของตน
อมพากุภวัน นาม ชื่อว่าอัมพากุภวัน สงฆาราม ให้เป็นอารามของสงฆ์ (หุตวา)
เป็นแล้ว อุทกั ยังน้ำ ปาเตตวา ให้ตกไปแล้ว หตุเถ ในมือ เกรสุส ของพระเถระ
นียยาเทสิ มอบถวายแล้ว ฯ

ความพิสดาร คฤหบดีชื่อว่าจิตตะ ในเมืองมัจฉิกาสนทน์ พบพระมหานามเถระผู้มีใน
ภายในปัญจวัคคีย์ ผู้กำลังเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต เลื่อมใสในอิริยาบถของพระเถระ
นั้น ถือเอาบาตร นิมนต์พระเถระนั้นให้เข้าไปสู่เรือน ให้ฉันแล้ว เวลาจบภัตตกิจ ฟัง
ธรรมกถา บรรลุโสดาปัตติผล เป็นผู้มึศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความประสงค์จะสร้างสวน
ของตนชื่อว่าอัมพากุภวัน ให้เป็นสังฆาราม จึงให้น้ำตกลงบนมือของพระเถระ มอบ
ถวายแล้ว

หิตัพพ์ วิตถารโชตกะ จิตโต สัตถุญาวิเสสนะของ คหปติฯ สุททกัตตาใน นียยาเทสิฯ
อาชยาตบทกัตตุวาจก มัจฉิกาสนทนครสมิ วิสยาธาระใน คหปติ ปรญจวัคคิยาน์
วิเสสนะของ ภิกขุณฺเฑฯ สามีสัมพันธะใน อพุกนุตรฺฯ วิเสสนะของ มหานามตเถร
นามหิตัพพ์ สัตถุญาโชตกะเข้ากับ มหานามตเถรฯ อุตตกัมมะใน ทิสฺวา ปินุทาย
สัมปทานใน จรมาณฺฯ วิเสสนะของ มหานามตเถร ทิสฺวา ปุพพกาลกิริยาใน ปสฺสิทฺตวา
ตสุส วิเสสนะของ เกรสุสฯ สามีสัมพันธะใน อิริยาปเถฯ วิสยาธาระใน ปสฺสิทฺตวาฯ
ปุพพกาลกิริยาใน อาทาย ปตฺตํ อุตตกัมมะใน อาทายฯ สมานกาลกิริยาใน
ปเวเสตฺวา ตํ วิเสสนะของ เกรฯ การิตกัมมะใน ปเวเสตฺวา และ โภเชตฺวา เคห
สัมปานุณียกัมมะใน ปเวเสตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน โภเชตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน
สุณฺนุโต ภาตฺตกิจจาฐาเน กาลสัตฺตมึใน สุณฺนุโต ฐมฺมกถํ อุตตกัมมะใน สุณฺนุโตฯ
อัพภันตรกิริยาของ คหปติ โสดาปัตติผล สัมปานุณียกัมมะใน ปตฺวาฯ ปุพพกาล-
กิริยาใน หุตฺวา อจลสทุโร วิกตีกัตตาใน หุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน หุตฺวา นามหิตัพพ์
สัตถุญาโชตกะเข้ากับ อมพากุภวันฯ วิเสสนะของ อุตยาน์ อดุตโน สามีสัมพันธะใน
อุตยาน์ฯ อุตตกัมมะ ใน กตตุกาโม สงฆาราม วิกตีกัมมะใน กตตุกาโมฯ วิกตีกัตตา
ใน หุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปาเตตฺวา เกรสุส สามีสัมพันธะใน หตุเถฯ วิสยาธาระ
ใน ปาเตตฺวา อุทกั การิตกัมมะใน ปาเปตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน นียยาเทสิ ฯ

๔. ตสฺมี ขณ “ปติฏฺจิตฺ พุทฺธสาสนนฺติ อุกกปริยนฺตํ กตฺวา มหาปจฺวี กมฺปิ ฯ”

ตสฺมี ขณ “ปติฏฺจิตฺ พุทฺธสาสนนฺติ (ฅาปนเหตุกํ) อุกกปริยนฺตํ กตฺวา มหาปจฺวี กมฺปิ ฯ”

ตสฺมี ขณ ในขณะนั้น **มหาปจฺวี** อ.แผ่นดินใหญ่ **กตฺวา** กระทำ **อุกกปริยนฺตํ** ซึ่งที่สุตรอบแห่งน้ำ **กมฺปิ** ห้วนไหแล้ว **(ฅาปนเหตุกํ)** มีอันให้รู้- **อิติ** ว่า “**พุทฺธ-สาสนํ** อ.พระพุทฺธศาสนา **ปติฏฺจิตฺ** ตั้งอยู่เฉพะแล้ว” **อิติ** ดังนี้ -เป็นเหตุ ฯ

ในขณะนั้น **แผ่นดินใหญ่** ทำที่สุตน้ำไห **มีอันให้รู้**ว่า “**พระพุทฺธศาสนา** ตั้งอยู่แล้ว”

ตสฺมี วิเสสนะของ ขณๆ กาลสัตตมีใน **กมฺปิ** **มหาปจฺวี** **สุทฺธกัตตาใน** **กมฺปิ**ๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก “**พุทฺธสาสนํ** **สุทฺธกัตตาใน** **ปติฏฺจิตฺ**ๆ **กิตบทกัตตฺวาจก**” **อิติศัพทํ** สรุปะใน **ฅาปนเหตุกํ**ๆ **กิริยาวิเสสนะใน** **กมฺปิ** **อุกกปริยนฺตํ** **อวุตตกัมมะใน** **กตฺวา**ๆ **สมานกาลกิริยาใน** **กมฺปิ** ฯ

๕. มหาเสฏฺฐี อฺยฺยานเ มหาวิหารํ การेतฺวา สพุพทิสาหิ อาคตภิกฺขุณฺ วิวฏฺฐวาโร อโหสิ ฯ

มหาเสฏฺฐี (บุคคล) อฺยฺยานเ มหาวิหารํ การेतฺวา สพุพทิสาหิ อาคตภิกฺขุณฺ วิวฏฺฐวาโร อโหสิ ฯ

มหาเสฏฺฐี อ.มหาเศรษฐี **(บุคคล)** **ยังบุคคล** **กาเรตฺวา** ให้กระทำแล้ว **มหาวิหารํ** ซึ่งมหาวิหาร **อฺยฺยานเ** ในสวน **วิวฏฺฐวาโร** เป็นผู้มีประตูอันเปิดแล้ว **อาคตภิกฺขุณฺ** เพื่อภิกษุผู้มาแล้ว ท. **สพุพทิสาหิ** จากทิศทั้งปวง ท. **อโหสิ** ได้เป็นแล้ว ฯ

มหาเศรษฐี ให้บุคคลสร้างมหาวิหารในสวน ได้เป็นผู้มีประตูอันเปิดแล้ว เพื่อเหล่าภิกษุผู้มาจากทุกทิศ

มหาเสฏฺฐี **สุทฺธกัตตาใน** **อโหสิ**ๆ **อาชยาดบทกัตตฺวาจก** **บุคคล** **การิตกัมมะใน** **กาเรตฺวา** **อฺยฺยานเ** **วิสยาธาระใน** **กาเรตฺวา** **มหาวิหารํ** **อวุตตกัมมะใน** **กาเรตฺวา**ๆ **ปุปพกาลกิริยาใน** **อโหสิ** **สพุพทิสาหิ** **อปาทานใน** **อาคต-** **อาคตภิกฺขุณฺ** **สัมปทานใน** **วิวฏฺฐวาโร**ๆ **วิกตีกัตตาใน** **อโหสิ** ฯ

๖. มจฺฉิกาสนฺเต สฺฐมฺมตฺเตโร นาม เนวาลิโก อโหสิ ฯ

เนวาสীগอ อ.ภิกษุเจ้าถิ่น สุรมมตเถโร นาม ชื่อว่าพระสุพรรณมฤค อโหสิ ได้มี
แล้ว มัจฉिकासณฺฑเท ในเมืองชื่อว่ามัจฉिकासณฺฑ์ ฯ

ภิกษุเจ้าถิ่นชื่อว่าสุพรรณมฤค ได้มีในเมืองมัจฉिकासณฺฑ์

นามศัพท์ สัตตัญญาโชตกะเข้ากับ สุรมมตเถโรฯ วิเสสนะของ เนวาสীগอฯ สุททกัตตาใน
อโหสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มัจฉिकासณฺฑเท วิสยาธาระใน อโหสิ ฯ

๗. อปเรน สมเยน จิตฺตสฺส คุณกถํ สุตฺวา เทว อคฺคสาวกา ตสฺส สงฺคหํ กตฺตูกามา
มัจฉिकासณฺฑํ อคฺมํสุ ฯ

อปเรน สมเยน จิตฺตสฺส คุณกถํ สุตฺวา เทว อคฺคสาวกา ตสฺส (จิตฺตสฺส) สงฺคหํ กตฺตูกามา
(หุตฺวา) มัจฉिकासณฺฑํ อคฺมํสุ ฯ

อปเรน สมเยน ในสมัยอื่นอีก อคฺคสาวกา อ.พระอัครสาวก ท. เทว สอง สุตฺวา
ฟังแล้ว คุณกถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งคุณ จิตฺตสฺส ของคฤหบดีชื่อว่าจิตตะ
กตฺตูกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกระทำ สงฺคหํ ซึ่งการสงเคราะห์ ตสฺส (จิตฺตสฺส) แก่
คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น (หุตฺวา) เป็นแล้ว อคฺมํสุ ได้ไปแล้ว มัจฉिकासณฺฑํ สูเมือง
ชื่อว่ามัจฉिकासณฺฑ์ ฯ

ในสมัยอื่นอีก พระอัครสาวก ๒ รูป ฟังคำกล่าวของคุณของคฤหบดีชื่อว่าจิตตะ มีความ
ประสงค์เพื่อจะทำการสงเคราะห์แก่เขา จึงได้ไปสู่มัจฉिकासณฺฑ์

อปเรน วิเสสนะของ สมเยนฯ ตติยากาลสัตตมมีใน อคฺมํสุ เทว วิเสสนะของ อคฺค-
สาวกาฯ สุททกัตตาใน อคฺมํสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก จิตฺตสฺส สามีสัมพันธะใน
คุณกถํฯ อวุตตกัมมะใน สุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน หุตฺวา ตสฺส วิเสสนะของ จิตฺตสฺสฯ
สัมปทานใน สงฺคหํฯ อวุตตกัมมะใน กตฺตูกามาฯ วิกติกัตตาใน หุตฺวาฯ ปุพพกาล-
กิริยาใน อคฺมํสุ มัจฉिकासณฺฑํ สัมปทาปุณฺณีกัมมะใน อคฺมํสุ ฯ

๘. จิตฺโต คหปติ เตสํ อาคมนํ สุตฺวา อทฺมโยชนมคฺคํ ปจฺจุคฺคณฺตฺวา เต อาทาย
อตุตฺตโน วิหารํ ปเวเสตฺวา อาคณฺตฺกวตฺตํ กตฺวา “ภนฺเต โถกํ ฌมฺมกถํ โสตุ-
กาโมมหิตี ฌมฺมเสนาปตี ยาจิ ฯ

จิตโต คหปติ เตสั (ทวิन्हัน อคฺคสาวกานัน) อาคมนั สุตฺวา อหุณฺโณชฺชนมคฺคั ปจฺจุคฺคณฺตฺวา เต (เทว อคฺคสาวเก) อาทาย (เต เทว อคฺคสาวเก) อตฺตโน วิหารั ปเวเสตฺวา อาคณฺตฺกวตฺต กตฺวา “(อหัง) ภนฺเต โลกั ฐมฺมกถั โสตุกาโม อมฺหิ” อิติ ฐมฺมเสนาปตี ยาจิ ๕

คหปติ อ.คฤหบดี จิตโต ชื่อว่าจิตตะ สุตฺวา ฟังแล้ว อาคมนั ซึ่งการมา เตสั (ทวิन्हัน อคฺคสาวกานัน) แห่งพระอัครสาวก ท. สอง เหล่านั้น ปจฺจุคฺคณฺตฺวา ตัอนรับ แล้ว อหุณฺโณชฺชนมคฺคั สิ้นหนทางกิ่งแห่งโยชนั อาทาย พาเอาแล้ว เต (เทว อคฺคสาวเก) ซึ่งพระอัครสาวก ท. สอง เหล่านั้น (เต เทว อคฺคสาวเก) ยังพระอัครสาวก ท. สอง เหล่านั้น ปเวเสตฺวา ให้เข้าไปแล้ว วิหารั สู้วิหาร อตฺตโน ของตน กตฺวา กระทำแล้ว อาคณฺตฺกวตฺต ซึ่งวัตรเพื่อกิจกษุผู้จรมมา ยาจิ อ้อนวอน แล้ว ฐมฺมเสนาปตี ซึ่งพระธรรมเสนาบดี อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อหัง) อ.กระผม โสตุกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันฟัง ฐมฺมกถั ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม โลกั หน้อยหนึ่ง อมฺหิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

จิตตคฤหบดี ฟังการมาของพระอัครสาวกทั้งสองรูปเหล่านั้น ตัอนรับสิ้นทางครึ่งโยชนั พาพระเถระทั้งสองรูปเหล่านั้น ให้เข้าไปสู่วิหารของตน ทำอาคันตุกวัตร อ้อนวอนพระธรรมเสนาบดีว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมมีความประสงค์จะฟังธรรมกถาหน้อยหนึ่ง”

จิตโต สัญญาวิเสสณะของ คหปติๆ สุททกัตตาใน ยาจิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจาก เตสั กิติ ทวิन्हัน กิติ วิเสสณะของ อคฺคสาวกานันๆ สามีสัมพันธะใน อาคมนัๆ อวุตตกัมมะ ใน สุตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปจฺจุคฺคณฺตฺวา อหุณฺโณชฺชนมคฺคั อัจฉินตสังโยคะใน ปจฺจุคฺคณฺตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาทาย เต กิติ เทว กิติ วิเสสณะของ อคฺคสาวเกๆ อวุตตกัมมะใน อาทายๆ สมานกาลกิริยาใน ปเวเสตฺวา เต กิติ เทว กิติ วิเสสณะของ อคฺคสาวเกๆ การิตกัมมะใน ปเวเสตฺวา อตฺตโน สามีสัมพันธะใน วิหารัๆ สัมปาปฺถนีย-กัมมะใน ปเวเสตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน กตฺวา อาคณฺตฺกวตฺต อวุตตกัมมะใน กตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาๆ ใน ยาจิ “ภนฺเต อาลปนะ อหัง สุททกัตตาใน อมฺหิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจาก โลกั กิริยาวิเสสณะใน โสตุกาโม ฐมฺมกถั อวุตตกัมมะใน โสตุกาโมๆ วิกติกัตตาใน อมฺหิ” อิติศัพท์ อากาละใน ยาจิ ฐมฺมเสนาปตี อวุตตกัมมะใน ยาจิ ๕

๙. .....
อด นั เถโร “อุปาสก อทฺธานนมหา กิลนฺตฺรฺปา, อปิจ โลกั สุณฺหาหิติ ตสฺส

ธมมกถิ กเถสิ ฯ

อถ นั (จิตต) เถโร “อุปาสก (มย) อทธานน อมหา กิลนตฺรฺปา, อปิจ (ตฺว) โถกั สฺุณฺหาทีติ (วตฺวา) ตสฺส (จิตตสฺส) ธมฺมกถิ กเถสิ ฯ

อถ ครั้งนั้น เถโร อ.พระเถระ (วตฺวา) กล่าวแล้ว นั (จิตต) กะคฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้นนั้น อิติ ว่า “อุปาสก ตุก่อนอุปาสก (มย) อ.อาตมา ท. กิลนตฺรฺปา เป็นผู้มึรูปอันเห็นดเห็น้อยแล้ว อทธานน เพราะหนทางอันยาวไกล อมหา เป็นแล้ว, อปิจ อีกอย่างหนึ่ง (ตฺว) อ.ท่าน สฺุณฺหาที จงฟัง โถกั หน้อยหนึ่งเกิด” อิติ ดังนี้ กเถสิ กล่าวแล้ว ธมฺมกถิ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม ตสฺส (จิตตสฺส) แก่คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้นนั้น ฯ

ทีนั้น พระเถระกล่าวกะจิตตคฤหบดีนั้นว่า “อุปาสก พวกอาตมา มีรูปเห็นดเห็น้อยเพราะทางไกล, อีกอย่าง ท่านจงฟังหน้อยหนึ่ง” ดังนี้ แล้วกล่าวธรรมกถาแก่คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น

อถ กาลสัตตมี เถโร สฺุทฺธกัตฺตาไน กเถสิจฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก นั วิเสสนะของจิตตจฺ อกถิตกัมมะไน วตฺวา “อุปาสก อาลปนะ มย สฺุทฺธกัตฺตาไน อมหาจฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อทธานน เหตุไน กิลนตฺรฺปาจฺ วิกตีกัตฺตาไน อมหา, อปิจ อปรนัย ตฺว สฺุทฺธกัตฺตาไน สฺุณฺหาทีจฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก โถกั กิริยาวิเสสนะไน สฺุณฺหาที” อิติศัพท์อาการไน วตฺวาจฺ ปุพพกาลกิริยาไน กเถสิ ตสฺส วิเสสนะของ จิตตสฺสจฺ สัมปทานไน กเถสิ ธมฺมกถิ อวตฺตกัมมะไน กเถสิ ฯ

๑๐. โส เถรสฺส ธมฺมกถิ สฺุณฺนโต ว อนาคามีผล ปาปฺุณิ ฯ

โส (จิตฺโต) เถรสฺส ธมฺมกถิ สฺุณฺนโต ว อนาคามีผล ปาปฺุณิ ฯ

โส (จิตฺโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น สฺุณฺนโต ว ฟังอยู่เทียว ธมฺมกถิ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม เถรสฺส ของพระเถระ ปาปฺุณิ บรรลุแล้ว อนาคามีผลซึ่งอนาคามีผล ฯ

จิตตคฤหบดีนั้น ฟังธรรมกถาของพระเถระอยู่นั้นแหละ บรรลุอนาคามีผล

โส วิเสสณะของ จิตโต๑ สุทธกัตตาใน ปาปฺปณิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เถรสฺส สามิ
สัมพันธะใน ฌมมกถ๑ อวุตตกัมมะใน สฺกนฺนโต เหวตัพพ อวชารณะเข้ากับ สฺกนฺนโต๑
อัปฺกนฺตรกิริยาของ จิตโต อนาคติผล สัมปาปฺปณียกัมมะใน ปาปฺปณิ ๕

๑๑. โส เทว อคฺคสาวเก วนฺทิตฺวา “ภนฺเต เสว ภิกฺขุสฺสสฺสเสน สทฺธิ มม เคเห ภิกฺขุ
คณฺหถาติ นิมนฺเตตฺวา ปจฺฉา เนวาสิกํ สฺขมฺมตฺเถรํ “ตุมฺเหปิ ภนฺเต เสว เถเรหิ
สทฺธิ อากฺขเจยฺยาถาติ นิมนฺเตสิ ๕

โส (จิตโต) เทว อคฺคสาวเก วนฺทิตฺวา “(ตุมฺเห) ภนฺเต เสว ภิกฺขุสฺสสฺสเสน สทฺธิ มม เคเห
ภิกฺขุ คณฺหถาติ นิมนฺเตตฺวา ปจฺฉา เนวาสิกํ สฺขมฺมตฺเถรํ “ตุมฺเหปิ ภนฺเต เสว เถเรหิ สทฺธิ
อากฺขเจยฺยาถาติ นิมนฺเตสิ ๕

โส (จิตโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว อคฺคสาวเก ซึ่งพระอัคร-
สาวก ท. เทว สอง นิมนฺเตตฺวา นิมนต์แล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
(ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. คณฺหถ ขอจงรับ ภิกฺขุ ซึ่งภิกษา เคเห ในเรือน มม ของกระผม
สทฺธิ กับ ภิกฺขุสฺสสฺสเสน ด้วยพันแห่งภิกษุ เสว ในวันพรุ่งนี้” อิติ ดังนี้ นิมนฺเตสิ
นิมนต์แล้ว สฺขมฺมตฺเถรํ ซึ่งพระสุธรรมผู้เถระ เนวาสิกํ ผู้เป็นเจ้าถิ่น ปจฺฉา ในภาย
หลัง อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ตุมฺเหปิ แม้อ.ท่าน อากฺขเจยฺยาถ ฟังมา
สทฺธิ กับ เถเรหิ ด้วยพระเถระ ท. เสว ในวันพรุ่งนี้” อิติ ดังนี้ ๕

จิตตคฤหบดีนั้น ไหว้พระอัครสาวกทั้งสองรูป นิมนต์ว่า “ท่านผู้เจริญ ในวันพรุ่งนี้
ขอพาท่านจงรับภิกษาในเรือนของกระผม พร้อมกับภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป” แล้วนิมนต์
พระสุธรรมเถระผู้เป็นเจ้าถิ่นที่หลังว่า “ท่านผู้เจริญ แม้อ.ท่าน ฟังมาพร้อมกับพระเถระ
ทั้งหลาย ในวันพรุ่งนี้”

โส วิเสสณะของ จิตโต๑ สุทธกัตตาใน นิมนฺเตสิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เทว วิเสสณะ
ของ อคฺคสาวเก๑ อวุตตกัมมะใน วนฺทิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิมนฺเตตฺวา “ภนฺเต
อาลปนะ ตุมฺเห สุทธกัตตาใน คณฺหถ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เสว กาลสัตตมิใน
คณฺหถ ภิกฺขุสฺสสฺสเสน สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิ๑ กิริยาสมวายะใน คณฺหถ มม สามิ-
สัมพันธะใน เคเห๑ วิสยาชาระใน คณฺหถ ภิกฺขุ อวุตตกัมมะใน คณฺหถ” อิติศัพท์

อาการใน นิมนุเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิมนุเตสิ ปจฺจนา กาลสํตตมึใน นิมนุเตสิ เหนวสิกั วิเสสนะของ สุรมฺมตฺเถโรฯ อวุตตกัมมะใน นิมนุเตสิ “ภนฺเต อาลปนะ อปี- ศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ตุมฺเหฯ สุทฺธกัตตาใน อาคจฺเจยฺยาถฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เสว กาลสํตตมึใน อาคจฺเจยฺยาถ เถเรหิ สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิฯ กิริยาสมวายะใน อาคจฺเจยฺยาถ” อิติศัพท์ อาการะใน นิมนุเตสิ ฯ

๑๒. โส “อัย มํ ปจฺจนา นิมนุเตตฺติ กุทฺโธ ปฏิกฺขิปีตฺวา ปุณฺปปุณฺ ฺยาจฺยมาโนปิ ปฏิกฺขิปีเอว ฯ

โส (สุรมฺมตฺเถโร) “อัย (จิตฺโต) มํ ปจฺจนา นิมนุเตตฺติ กุทฺโธ ปฏิกฺขิปีตฺวา (จิตฺเตน) ปุณฺปปุณฺ ฺยาจฺยมาโนปิ ปฏิกฺขิปี เอว ฯ

โส (สุรมฺมตฺเถโร) อ.พระสุพรรณมฤคั้นั้น กุทฺโธ โกรธแล้ว อิติ ว่า “อัย (จิตฺโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนี้ นิมนุเตติ ย่อมนิมนต์ มํ ซึ่งเรา ปจฺจนา ในภายหลัง” อิติ ดังนี้ ปฏิกฺขิปีตฺวา ปฏิเสธแล้ว (จิตฺเตน) ปุณฺปปุณฺ ฺยาจฺยมาโนปิ แม้ผู้ อันคฤหบดี ชื่อว่าจิตตะ ขอร้องแล้ว บ่อยๆ ปฏิกฺขิปี เอว ปฏิเสธแล้วนั้นเกี่ยว ฯ

พระสุพรรณมฤคั้นั้น โกรธว่า “จิตตคฤหบดีนี้ ย่อมนิมนต์เราทีหลัง” จึงปฏิเสธ แม้ถูก จิตตคฤหบดีอ้อนวอนอยู่บ่อยๆ ก็ปฏิเสธนั้นแหละ

โส วิเสสนะของ สุรมฺมตฺเถโรฯ สุทฺธกัตตาใน ปฏิกฺขิปีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อัย วิเสสนะของ จิตฺโตฯ สุทฺธกัตตาใน นิมนุเตติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มํ อวุตตกัมมะ ใน นิมนุเตติ ปจฺจนา กาลสํตตมึใน นิมนุเตติ” อิติศัพท์ อาการะใน กุทฺโธฯ วิเสสนะของ สุรมฺมตฺเถโร ปฏิกฺขิปีตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน ฺยาจฺยมาโน จิตฺเตน อนภิหิตกัตตาใน ฺยาจฺยมาโน ปุณฺปปุณฺ กิริยาวิเสสนะใน ฺยาจฺยมาโน อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ฺยาจฺยมาโนฯ อัปฺกันตรกิริยาของ สุรมฺมตฺเถโร เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ปฏิกฺขิปี ฯ

๑๓. อุปาสโก “ปณฺณายิสฺส ภนฺเตติ ปกุกมิตฺวา ปุณฺทิวเส อตฺตโน นิเวสเน มหาทานํ สชฺเชสิ ฯ

อุปาสโก “(ตุมุเห) ปญญาอิสสถ ฆนุเตติ (วตุวา) ปกุกมิตวา ปุนทิวเส อตุตโน นิเวสเน มหาทานิ สขุเชลสิ ๫

อุปาสโก อ.อุบาสก (วตุวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนุเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมุเห) อ.ท่าน ปญญาอิสสถ จักปรากฏ” อิติ ดังนี้ ปกุกมิตวา หลีกไปแล้ว สขุเชลสิ ตระเตรียมแล้ว มหาทานิ ซึ่งทานใหญ่ นิเวสเน ในที่เป็นที่อยู่ อตุตโน ของตน ปุนทิวเส ในวันรุ่งขึ้น ๫

อุบาสก กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านจักปรากฏ” ดังนี้แล้ว ก็หลีกไป ตระเตรียมมหาทาน ในที่เป็นที่อยู่ของตน ในวันรุ่งขึ้น.

อุปาสโก สุทรกัตตานิ สขุเชลสิ ๫ อาชยาตบทกัตตวาจก “ฆนุเต อาลปนะ ตุมุเห สุทรกัตตานิ ปญญาอิสสถ ๫ อาชยาตบทกัตตวาจก” อิติศัพท์ อาการะไน วตุวา ๫ ปุพพกาลกิริยาไน ปกุกมิตวา ๫ ปุพพกาลกิริยาไน สขุเชลสิ ปุนทิวเส กาลสัตตมิมไน สขุเชลสิ อตุตโน สามีสัมพันธะไน นิเวสเน ๫ วิสยาธาระไน สขุเชลสิ มหาทานิ อตุตต-กัมมะไน สขุเชลสิ ๫

๑๔. สุธมฺมตเถโรปิ ปจฺจุสกาลเอเว “กิติโส หนู โข คหปตินา อคฺคสาวกานํ สกฺกาโร สขุชิตฺ, เสว คนฺตวา ปสฺสิสฺสามิติ จินฺเตตฺวา ปาโตว ปตฺตจิวฺรมาทาย ตสฺส เคหํ อคฺมาสิ ๫

สุธมฺมตเถโรปิ ปจฺจุสกาลเอ เอว “กิติโส หนู โข คหปตินา อคฺคสาวกานํ สกฺกาโร สขุชิตฺ, (อหํ) เสว คนฺตวา ปสฺสิสฺสามิติ จินฺเตตฺวา ปาโตว ปตฺตจิวฺร อาทาย ตสฺส (คหปติสฺส) เคหํ อคฺมาสิ ๫

สุธมฺมตเถโรปิ แม อ.พระสุธรรมผู้เถระ จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “สกฺกาโร อ.สักการะ กิติโส หนู โข อันเช่นไรหนอแล คหปตินา อันคฤหบดี สขุชิตฺ ตระเตรียมแล้ว อคฺคสาวกานํ เพื่อพระอัครสาวก ท., (อหํ) อ.เรา คนฺตวา ไปแล้ว เสว ในวันพรุ่งนี้ ปสฺสิสฺสามิ จักดู” อิติ ดังนี้ ปจฺจุสกาลเอ เอว ในกาลเป็นที่จัดเสวย เฉพาะซึ่งมีดั้นเทียว อาทาย ถือเอาแล้ว ปตฺตจิวฺร ซึ่งบาตรและจิวร ปาโตว ใน เวลาเช้าเทียว อคฺมาสิ ได้ไปแล้ว เคหํ สูเรือน ตสฺส (คหปติสฺส) ของคฤหบดีนั้น ๫

แม้พระสุพรรณมฤค ในเวลาใกล้สว่างนั้นแหละ ก็คิดว่า “สักการะอันเช่นไรหนอแล ที่คฤหบดีตระเตรียมไว้เพื่อพระอัศวินทั้งสอง, เรา ไปในวันพรุ่งนี้ แล้วจักดู” ดังนี้ ก็ถือเอาบาตรและจีวรไปยังเรือนของคฤหบดีนั้น แต่เข้าตรู.

อภิสัพท อเปกษัตถะเข้ากับ สุทธิมตฺเถโร สุทธิกัตตานิ อคมาสิฯ อาชยาตบท กัตตฺวาจก เอวสัพท อวธารณะเข้ากับ ปจฺจฺสุกกาเลฯ กาลสัตตมีใน จินฺเตตฺวา “กัทิสฺ วิเสสนะของ สกฺกาโรฯ วุตตกัมมะใน สชฺชิตฺตฺว กิตบทกัมมฺวาจก นุสัพท สังกัปปัตถะ โขสัพท วจนาลังการะ คหปตินา อนภิหิตกัตตานิ สชฺชิตฺต อคฺคสาวกานํ สัมปทาน ใน สชฺชิตฺต, อหํ สุทธิกัตตานิ ปสฺสิสฺสุสํมิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เสฺว กาลสัตตมีใน ปสฺสิสฺสุสํมิ คนฺตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน ปสฺสิสฺสุสํมิ” อิติสัพท อาการะใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาทาย เอวสัพท อวธารณะเข้ากับ ปาโตฯ กาลสัตตมีใน อาทาย ปตฺตจิวโร อวุตตกัมมะใน อาทายฯ สมานกาลกิริยาใน อคมาสิ ตสฺส วิเสสนะของ คหปติสฺสฯ สามีสัมพันธะใน เคาหฺฯ สัมปาปฺถนียกัมมะใน อคมาสิ ฯ

๑๕. โส คหปตินา “นีสิตถ ฆนฺเตติ วุจฺจมาโนปิ “นาหํ นีสิตามิ, ปิณฺฑทาย จริสฺสุสํมิติ วตฺวา อคฺคสาวกานํ ปฏฺยชาติตสฺสกาโร โอลฺเกตฺวา คหปตี ชาติยา ฆมฺมฺเวตฺตฺกาโม “อุพฺพาโร เต คหปติ สกฺกาโร, อปิเจตฺถ เอกกฺกเมว นตฺถิติ อาห ฯ

โส (เถโร) คหปตินา “(ตุมฺเห) นีสิตถ ฆนฺเตติ วุจฺจมาโนปิ “น อหํ นีสิตามิ, (อหํ) ปิณฺฑทาย จริสฺสุสํมิติ วตฺวา (คหปตินา) อคฺคสาวกานํ ปฏฺยชาติตสฺสกาโร โอลฺเกตฺวา คหปตี ชาติยา ฆมฺมฺเวตฺตฺกาโม (หุตฺวา) “อุพฺพาโร เต คหปติ สกฺกาโร, อปิเจ เตตฺถ (สกฺกาเร) เอกํ เอว (วตฺถ) นตฺถิติ อาห ฯ

โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น คหปตินา วุจฺจมาโนปิ แม้ผู้ อันคฤหบดี กล่าวอยู่ อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน นีสิตถ ของจงนั่น” อิติ ดังนี้ วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อหํ อ.อาตมา น นีสิตามิ จะไม่นั่ง, (อหํ) อ.อาตมา จริสฺสุสํมิ จักเที่ยวไป ปิณฺฑทาย เพื่อก่อนข้าว” อิติ ดังนี้ โอลฺเกตฺวา แลดูแล้ว (คหปตินา) ปฏฺยชาติตสฺสกาโร ซึ่งสักการะ- อันคฤหบดี -จัดแจงแล้ว อคฺคสาวกานํ เพื่อพระอัศวิน สวาท ท. ฆมฺมฺเวตฺตฺกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเสียดสี คหปตี ซึ่งคฤหบดี ชาติยา โดย ชาติ (หุตฺวา) เป็นแล้ว อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “คหปติ ดูก่อนคฤหบดี สกฺกาโร

อ.สักการะ เต ของท่าน อุฬารโ อโพาร, อปิจ อีกอย่างหนึ่ง (วตถุ) อ.วัตถุ เอก์
 เหว อย่างหนึ่งนั้นเกี่ยว นตฺถิ ย่อมไม่มี เอตฺถ (สกุการ) ในสักการะนี้” อิติ ดังนี้ ฯ
 พระเถระนั้น แม้ถูกคฤหบดีกล่าวอยู่ว่า “ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงนั่งเถิด” ก็กล่าวว่า
 “อาตมาจะไม่นั่ง, อาตมาจักเที่ยวไปเพื่อวิญชบาต” ดังนี้แล้ว ก็แลดูสักการะที่คฤหบดี
 ตระเตรียมไว้เพื่อพระอัครสาวกทั้งสอง มีความประสงค์จะกระทบคฤหบดี โดยชาติ จึง
 กล่าวว่า “คฤหบดี สักการะของท่านโอุพาร, อีกอย่าง วัตถุอย่างหนึ่งนั้นแหละ ที่ไม่มี
 ในสักการะนี้”.

โส วิเสสนะของ เถโรสุ สุทธกัตตาใน อาหฺย อาชยตบทกัตตฺวาจก คหปตินา
 อนภิตกัตตาใน วุจฺจมาโน “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺहे สุทธกัตตาใน นิสิตฺถยฺ อาชยต
 บทกัตตฺวาจก” อิติศัพท์ อากาเรใน วุจฺจมาโน อปิศัพท์ อเปกขตฺถะเข้ากับ วุจฺจมาโน
 อัปภันตฺริยาของ เถโร “อหํ สุทธกัตตาใน นิสิตามิยฺ อาชยตบทกัตตฺวาจก นศัพท์
 ปฏิเสธะใน นิสิตามิ, อหํ สุทธกัตตาใน จริสฺสามิยฺ อาชยตบทกัตตฺวาจก ปิณฺหยา
 สัมปทานใน จริสฺสามิ” อิติศัพท์ อากาเรใน วตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน โอลฺเกตฺวา
 คหปตินา อนภิตกัตตาใน ปฏิยาทิต- อคฺคสาวกานํ สัมปทานใน ปฏิยาทิต-
 ปฏิยาทิตสกุการํ อวุตตกัมมะใน โอลฺเกตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน หุตฺวา คหปติ
 อวุตตกัมมะใน ฆญฺญตฺตุกาโม ชาติยา ตติยาวิเสสนะใน ฆญฺญตฺตุกาโมยฺ วิกตีกัตตาใน
 หุตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “คหปติ อาลปนะ อุฬารโ วิเสสนะของ สกุการโ
 ลิงคตฺถะ เต สามิสัมพันธะใน สกุการโ, อปิจ อปรนัย เหวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ
 เอก์ยฺ วิเสสนะของ วตฺถุยฺ สุทธกัตตาใน นตฺถิยฺ กิริยาบทกัตตฺวาจก เอตฺถ วิเสสนะ
 ของ สกุการเระยฺ วิชยาระใน นตฺถิ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๑๖. “ก็ ภนฺเตติ ฯ

(คหปติ) “ก็ ภนฺเต (นตฺถิ)” อิติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(คหปติ) อ.คฤหบดี (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ อ.อะไร
 (นตฺถิ) ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ ฯ

คฤหบดี ถามว่า “ท่านผู้เจริญ อะไรที่ไม่มี”

คหปติ สุทรภักตดาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนฺนํ ก็ สุทรภักตดาใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตฺตฺวาจก” อิติศัพฺทํ อากาเรน ปุจฺฉิ ฯ

๑๗. “ติลสงฺคฺคฺลิกา คหปตีติ วตฺวา คหปตินา กาโกปมาย อปสาทิตฺ กุชฺฌิตฺวา “เอโส เต คหปติ อาวาโส, ปกฺกมิตฺสสามหนฺติ วตฺวา ยาวตติยํ วาริยาโนปิ ปกฺกมิตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา จิตฺเตน จ คหปตินา อตฺตนา จ วุตฺตฺวาจนฺ อโรเจสิ ฯ

(เถโร) “ติลสงฺคฺคฺลิกา คหปตีติ วตฺวา คหปตินา กาโกปมาย อปสาทิตฺ กุชฺฌิตฺวา “เอโส (อาวาโส) เต คหปติ อาวาโส (โหติ), ปกฺกมิตฺสสามิ อหํ” อิติ วตฺวา (คหปตินา) ยาวตติยํ วาริยาโนปิ ปกฺกมิตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา จิตฺเตน จ คหปตินา อตฺตนา จ วุตฺตฺวาจนฺ อโรเจสิ ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “คหปติ ดูก่อนคฤหบดี ติลสงฺคฺคฺลิกา อ.ขนมแตกงา” อิติ ดังนี้ คหปตินา อปสาทิตฺ ผู้อันคฤหบดี รุกฺรานแล้ว กาโกปมาย ด้วยการเปรียบเทียบด้วยกา กุชฺฌิตฺวา โกรธแล้ว วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “คหปติ ดูก่อนคฤหบดี เอโส (อาวาโส) อ.อวาสนั้น อาวาโส เป็นอวาสน เต ของท่าน (โหติ) ย่อมเป็น, อหํ อ.อาตมา ปกฺกมิตฺสสามิ จักหนีไป” อิติ ดังนี้ (คหปตินา) วาริยาโนปิ แม้ผู้ อันคฤหบดี ห้ามอยู่ ยาวตติยํ สิ้นกาลกำหนดเพียงใดแต่ครั้งที่ สาม ปกฺกมิตฺวา หลีกไปแล้ว คนฺตฺวา ไปแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก สตฺถุ ของพระ- ศาสดา อโรเจสิ กราบทูลแล้ว จิตฺเตน จ คหปตินา อตฺตนา จ วุตฺตฺวาจนฺ ซึ่งคำ- อันคฤหบดี ชื่อว่าจิตตะด้วย อันตนด้วย -กล่าวแล้ว ฯ

พระเถระกล่าวว่า “ขนมแตกงา คฤหบดี” ดังนี้ ถูกคฤหบดี รุกฺราน ด้วยการเปรียบเทียบ ด้วยกา ก็โกรธ กล่าววว่า “คฤหบดี อวาสนั้นของท่าน, อาตมาจักหนีไป” แม้ถูกคฤหบดี ห้ามอยู่ถึงสามครั้ง ก็หนีไป ไปสู่สำนักของพระศาสดา กราบทูลคำที่จิตตคฤหบดีและ ตนกล่าว

เถโร สุทรภักตดาใน อโรเจสิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “คหปติ อาลปนฺนํ ติลสงฺคฺคฺลิกา ลิงคัตฺถะ” อิติศัพฺทํ อากาเรน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อปสาทิตฺ คหปตินา อนภินทิกัตฺตดาใน อปสาทิตฺ กาโกปมาย กรณฺเณใน อปสาทิตฺฯ วิเสสนฺนํของ เถโร

กุกุฉิมิตวาจ ปุพพกาลกิริยาใน วตุวา “คหปติ อาลปนะ เอโส วิเสสณะของ อาวาโสจ สุกุทธกัตตาใน โหติจ อาชยตบทกัตตุวาจก เต สามีสัมพันธะใน อาวาโสจ วิกติกัตตา ใน โหติ, อหิ สุกุทธกัตตาใน ปกุกมิสสามิจ อาชยตบทกัตตุวาจก” อิติศัพท์ อาการะ ใน วตุวาจ ปุพพกาลกิริยาใน วาริยามาโน คหปตินา อนภิหิตกัตตาใน วาริยามาโน ยาวตติย อัจจันตสังโยคะใน วาริยามาโน อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ วาริยามาโน อัมภันทรกิริยาของ เถโร ปกุกมิตวา ปุพพกาลกิริยาใน คนตุวา สตุถุ สามีสัมพันธะ ใน สนฺติกัจจ สัมปาปุณียกัมมะใน คนตุวาจ ปุพพกาลกิริยาใน อาโรเจสิ จิตฺเตน สันญญาวิเสสณะของ คหปตินาจ ก็ตี อตุตนา ก็ตี อนภิหิตกัตตาใน วุตฺต- จ สองศัพท์ ปทสมุจจยัตตะเข้ากับ จิตฺเตน คหปตินา และ อตุตนา วุตฺตวจนฺ อวุตฺตกัมมะใน อาโรเจสิ ฯ

๑๘. สตุถา “ตยา อุปาสโก สทฺโธ ปสนฺโน หีเนน ขุสิโตติ ตสฺส เอว โทสํ อาโรเปตฺวา ปฏิสารณียกมฺมํ กาทเรตฺวา “คจฺจ, จิตฺตคหปตี ขมาเปหิติ เปเสสิ ฯ

สตุถา “ตยา อุปาสโก สทฺโธ ปสนฺโน (หตุวา) หีเนน (วจนฺ) ขุสิโตติ (วตุวา) ตสฺส เอว (เถรสฺ) โทสํ อาโรเปตฺวา (สงฺฆ) ปฏิสารณียกมฺมํ กาทเรตฺวา “(ตุว) คจฺจ, (ตุว) จิตฺตคหปตี ขมาเปหิติ (วจนฺ) เปเสสิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา (วตุวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “อุปาสโก อ.อุปาสก สทฺโธ เป็นผู้มีศรัทธา ปสนฺโน เป็นผู้มีเลื่อมใสแล้ว (หตุวา) เป็นแล้ว ตยา อันเธอ ขุสิโต ต่าแล้ว (วจนฺ) ด้วยคำ หีเนน อันต่ำทราม” อิติ ดังนี้ อาโรเปตฺวา ทรงยกขึ้นแล้ว โทสํ ซึ่งโทษ ตสฺส เอว (เถรสฺ) แก่พระเถระนั้นนั้นเทียว (สงฺฆ) ทรงยังสงฆ์ กาทเรตฺวา ให้กระทำแล้ว ปฏิสารณียกมฺมํ ซึ่งปฏิสารณียกรรม เปเสสิ ทรงส่งไปแล้ว (วจนฺ) ด้วยพระดำรัส อิติ ว่า (ตุว) อ.เธอ คจฺจ จงไป, (ตุว) อ.เธอ จิตฺตคหปตี ยังกถุหปตี ชื่อว่าจิตตะ ขมาเปหิ จงให้อดโทษ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “อุปาสก เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เธอต่ำด้วยคำที่ต่ำทราม” ดังนี้แล้ว ทรงยกโทษขึ้นแก่พระเถระนั้นนั้นแหละ ทรงยังสงฆ์ให้ทำปฏิสารณียกรรม แล้วทรงส่งไปด้วยพระดำรัสว่า “เธอจงไป, เธอจงให้จิตตคหปตีอดโทษ”

สตถา สุทนต์กัตตานิ เปเสสิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก “อุปาสโก วุตตกัมมะใน ขุสิโตฯ กิตบทกัมมวาจก ตยา อนภิตกัตตานิ ขุสิโต สทฺโธ กัตี ปสนฺโน กัตี วิกตีกัตตานิ หุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ขุสิโต หีเนน วิเสสณะของ วจเนนฯ ภาวะใน ขุสิโต” อิติศัพท์ อากาเรใน วุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อาโรเปตฺวา เอวศัพท์ อวชารณะเข้า กับ ตสฺสฯ วิเสสณะของ เถรสฺสฯ สัมปทานใน อาโรเปตฺวา โทสํ อวุตตกัมมะใน อาโรเปตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน กาเรตฺวา สงฺฆํ การิตกัมมะใน กาเรตฺวา ปฏิสารถิเยกมมํ อวุตตกัมมะใน กาเรตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน เปเสสิ “ตฺวํ สุทนต์กัตตานิ คจฺฉฯ อาชยาตบทกัตตวาจก, ตฺวํ เหตุกัตตานิ ขมาเปหิฯ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจก จิตฺตคหปตี การิตกัมมะใน ขมาเปหิ” อิติศัพท์ สรุปะใน วจเนนฯ ภาวะใน เปเสสิ ฯ

๑๙. โส ตตฺถ คนฺตฺวา “คหปติ มยฺเหวโส โทโส, ขมาหิ เมติ วุตฺวาปิ “นาหํ ขมามีติ เตน ปฏิกฺขิตฺโต มงฺกุฏฺโต ตํ ขมาเปตฺุํ นาสกฺขิ, ปุณฺเทว สตฺถุ สนฺติกํ ปจฺจาคมาสิ ฯ

โส (เถโร) ตตฺถ (จาเน) คนฺตฺวา “คหปติ มยฺหํ เอว เอโส (โทโส) โทโส (โหติ), (ตฺวํ) ขมาหิ เมติ วุตฺวาปิ “น อหํ ขมามีติ เตน (คหปตินา) ปฏิกฺขิตฺโต มงฺกุฏฺโต ตํ (คหปตี) ขมาเปตฺุํ น อสกฺขิ, ปุณฺ เอว สตฺถุ สนฺติกํ ปจฺจาคมาสิ ฯ

โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น คนฺตฺวา ไปแล้ว ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้น วุตฺวาปิ แม้กล่าว แล้ว อิติ ว่า “คหปติ ตุก่อนคฤหบดี เอโส (โทโส) อ.โทษนั้น โทโส เป็นโทษ มยฺหํ เอว ของอาตมานั้นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น, (ตฺวํ) อ.ท่าน ขมาหิ ของจงอดโทษ เม แก่อาตมา” อิติ ดังนี้ เตน (คหปตินา) ปฏิกฺขิตฺโต ผู้ อันคฤหบดีนั้น ปฏิเสธแล้ว อิติ ว่า “อหํ อ.กระผม น ขมามี จะไม่อดโทษ” อิติ ดังนี้ มงฺกุฏฺโต ผู้เป็นผู้ก่อเป็นแล้ว น อสกฺขิ ไม่ได้ आजแล้ว ตํ (คหปตี) ขมาเปตฺุํ เพื่ออัน- ยังคฤหบดีนั้น -ให้อดโทษ, ปจฺจาคมาสิ กลับมาแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา ปุณฺ เอว อีกนั้น เทียว ฯ

พระเถระนั้น ไปในที่นั้น แม้กล่าวว่า “คฤหบดี โทษนั้น เป็นโทษของอาตมาเท่านั้น, ขอท่านจงอดโทษแก่อาตมา” ดังนี้ ถูกคฤหบดีนั้นปฏิเสธว่า “กระผม จะไม่อดโทษให้” เป็นผู้ก่อเขิน ไม่ได้ आजเพื่อจะให้คฤหบดีอดโทษให้ได้, จึงได้กลับไปสู่นักของพระ

ศาสดาอีกนั้นแหละ

โส วิเสสณะของ เถโรๆ สุธธกัตตทาใน อสกุขิ และ ปจจาจมาสิ อสกุขิ กิติ ปจจาจมาสิ กิติ อาชยาตบทกัตตวาจก ตตถ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน คนตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วตุวา “คหปติ อาลปนะ เอโส วิเสสณะของ โทโสๆ สุธธกัตตทาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ มยหังๆ สามีสัมพันธะ ใน โทโสๆ วิกติกัตตทาใน โหติ, ตวั สุธธกัตตทาใน ขมาหิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก เม สัมปทานใน ขมาหิ” อิติศัพท อากาละใน วตุวา อปีศัพท อเปกขัตถะเข้ากับ วตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปฏิกุขิตโต “อหิ สุธธกัตตทาใน ขมาหิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก นศัพท ปฏิเสระใน ขมาหิ” อิติศัพท อากาละใน ปฏิกุขิตโต เตน วิเสสณะของ คหปติหาๆ อนภิตกัตตทาใน ปฏิกุขิตโตๆ กิติ มงกุฎโต กิติ วิเสสณะของ เถโร ตั วิเสสณะของ คหปตีๆ การิตกัมมะใน ขมาเปตุๆ ตุมัตถสัมปทานใน อสกุขิ นศัพท ปฏิเสระใน อสกุขิ, เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ ปุณๆ กิริยาวิเสสณะใน ปจจาจมาสิ สตุถุ สามีสัมพันธะใน สนตีกังๆ สัมปาปุณียกัมมะใน ปจจาจมาสิ ๕

๒๐. สตุถา “นาสส อุปาสโก ขมิสสุตตีติ ชานนุโตปี “มานตุถุโร เอส ตีสโยชนมคัค คนตุวา ปจจาจจตุติ ขมาปนุพาย อนาจิกขิตวา ว อญโยเชสิ ๕

สตุถา “น อสส (ภิกขุโน) อุปาสโก ขมิสสุตตีติ ชานนุโตปี “มานตุถุโร เอโส (ภิกขุ) ตีสโยชนมคัค คนตุวา ปจจาจจตุติ (จินเตตุวา อุปาสกสส) ขมาปนุพาย อนาจิกขิตวา เอ อญโยเชสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา ชานนุโตปี แม้ทรงทราบอยู่ อิติ ว่า “อุปาสโก อ.อุบาสก น ขมิสสุตติ จักไม้อดโทษ อสส (ภิกขุโน) แก่ภิกษุ นั้น” อิติ ดังนี้ (จินเตตุวา) ทรงดำริ แล้ว อิติ ว่า “เอโส (ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น มานตุถุโร ผู้กระด้างเพราะมานะ คนตุวา ไปแล้ว ตีสโยชนมคัค สิ้นหนทางมีโยชนสามสิบเป็นประมาณ ปจจาจจตุ จงกลับมา” อิติ ดังนี้ อนาจิกขิตวา ว ไม่ตรัสบอกแล้วเทียว (อุปาสกสส) ขมาปนุพาย ซึ่งอุบายเป็นเครื่อง-ยังอุบาสก -ให้อดโทษ อญโยเชสิ ทรงส่งไปแล้ว ๕

พระศาสดาแม้ทรงทราบอยู่ว่า “อุบาสก จักไม้อดโทษให้แก่ภิกษุ นั้น” ทรงดำริว่า “ภิกษุ

นั่น กระด้างเพราะมานะ ไปสิ้นทางประมาณ ๓๐ โยชน์ จงกลับมา” ดังนี้ ไม่ตรัสบอก
อุบายเป็นเครื่องยังอุบายสกลให้อดโทษ ทรงส่งไปแล้ว.

สตถา สุทรกัตตาใน อุโยเชสิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก “อุปราสก สุทรกัตตาใน
ขมิสุสติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก นคัพท ปฏิสระใน ขมิสุสติ อสุส วิเสสนะของ
ภิกขุโนฯ สัมปทานใน ขมิสุสติ” อิตคัพท อาการะใน ชานนุโต อปีคัพท อเปกขัตตะ
เข้ากับ ชานนุโตฯ อัปพันตรกิริยาของ สตถา “มานตุถุโร กิติ เอโส กิติ วิเสสนะของ
ภิกขุฯ สุทรกัตตาใน ปจจาจจตุฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ตีสโยชนมคค อัจจันต-
สังโยคะใน คนตุวฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปจจาจจตุฯ อิตคัพท อาการะใน จินเตตุวฯ
ปุพพกาลกิริยาใน อนาจิขิตวา อุปาสกสุส จัญฐีการิตกัมมะใน ขมาปน- ขมาปนุพาย์
อวุตตกัมมะใน อนาจิขิตวา เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ อนาจิขิตวาฯ ปุพพกาล-
กิริยาใน อุโยเชสิ ฯ

๒๑. อถสุส ปุณ อาคตกาเล นีหตมานสุส อนุหุตฺตํ ทตฺวา “คจฺจ, อิมินา สทฺธิ์ คนตุว
อุปราสกํ ขมาเปหิตี วตฺวา “สมเถน นาม ‘มยฺหํ วิหาโร มยฺหํ นีवासนญฺจานํ มยฺหํ
อุปราสกํ มยฺหํ อุปาสิกาโยติ มานํ วา อีสฺสํ วา กาทุํ น วญฺญติ, เอวํ กโรนฺตสุส,
หิ อีสฺสามานาทโย กิเลสา วฑฺฒนฺตีสฺติ อนุสนฺธิ์ ชมฺเวตฺวา ชมฺมํ เทเสนฺโต
อิมา คาถา อภาสิ

“อสฺนฺตํ กาวมิจฺเจยฺย
อาวาเสสุ จ อีสฺสรียํ
‘มเมว กต มณฺณนฺตุ
มเมว อติวสา อสุสุ
อิติ พาลสุส สงฺกปฺโป

ปุเรกฺขารณจ ภิกขุสุ
ปุชา ปรงฺกุเลสุ จ
คิหิปปพฺพิตา อุโก
กิจฺจากิจฺเจสุ กิสฺมิมฺยจ,
อิจฺฉา มาโน จ วฑฺฒตีสฺติ ฯ

อถ (สตถา) อสุส (ภิกขุโน) ปุณ อาคตกาเล นีหตมานสุส อนุหุตฺตํ (ภิกขุ) ทตฺวา “(ตุว)
คจฺจ, (ตุว) อิมินา (ภิกขุณา) สทฺธิ์ คนตุว อุปราสกํ ขมาเปหิตี วตฺวา “สมเถน นาม ‘มยฺหํ
วิหาโร มยฺหํ นีवासนญฺจานํ มยฺหํ อุปาสกํ มยฺหํ อุปาสิกาโย’ อิติ มานํ วา อีสฺสํ วา กาทุํ
น วญฺญติ, เอวํ กโรนฺตสุส (ภิกขุโน) หิ อีสฺสามานาทโย กิเลสา วฑฺฒนฺตีสฺติ (วตฺวา) อนุสนฺธิ์
ชมฺเวตฺวา ชมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

“(พาลโ ภิขุ) อสนหฺ ตํ ภาวํ (จ) อิจฺเจยฺย ปุเรกฺขารํ จ ภิขุขุสุ
 อวาเสสุ จ อีสฺสรียํ ปุชา ปรกุลฺเส จ,
 ‘มํ เอว (นีสฺสาย อตฺตนา) กตํ (กมฺม) มณฺณนฺตฺ คิหิปปพฺพิตา อุโ
 มม เอว อตีวสา อสุสุ กิจฺจากิจฺเจสุ กิสฺมิณฺจ (กิจฺเจ)
 อิติ (ยสุส) พาลสุส (ภิขุโ) สงฺกปฺโป (อุปฺปชฺชติ),
 (ตสุส พาลสุส ภิขุโ) อิจฺฉา (จ) มาโน จ วทฺตตีติ ฯ”

อด ครั้งนั้น (สตฺธา) อ.พระศาสดา ทตฺวา ทรงประทานแล้ว (ภิขุ) ซึ่งภิขุ อนุทฺต
 ผู้เป็นอนุทฺต อสุส (ภิขุโ) แก่ภิขุ นั้น นีหตฺมานสุส ผู้มีมานะอันถูกนำออกแล้ว
 อาคตฺกาล ในกาลเป็นทีมาแล้ว ปุณ อิก วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “(ตฺว) อ.เธอ
 คจฺจ จงไป, (ตฺว) อ.เธอ คนฺตฺวา ไปแล้ว สทฺธิ กับ อิมินา (ภิขุนา) ด้วยภิขุนี้
 อุปาสกํ ยังอุปาสก ขมาเปหิ จงให้อดโทษ” อิติ ดั่งนี้ (วตฺวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า
 “สมณฺน นาม ‘มยฺหํ วิหาริ มยฺหํ นีวาสนฺนฺจฺฉานํ มยฺหํ อุปาสกํ มยฺหํ
 อุปาสิกาโย’ อิติ มานํ วา อีสฺสํ วา กาทฺ อ.อัน- ชื่ออันพระสมณะ -กระทำ ซึ่งมานะ
 หรือ หรือว่าซึ่งความริษยา ว่า ‘อ.วิหาร ของเรา อ.ที่เป็นที่อยู่ ของเรา อ.อุปาสก ของ
 เรา อ.อุปาสิกา ท. ของเรา’ ดั่งนี้ น วฏฺฏติ ย่อมไม่ควร, หิ เพราะว่ กิเลสฺ อ.กิเลส
 ท. อีสฺสามานาทโย มีความริษยาและมานะเป็นต้น วทฺตฺนฺติ ย่อมเจริญ (ภิขุโ)
 แก่ภิขุ กโรนฺตฺสุส ผู้กระทำอยู่ เอว อย่างนี้” อิติ ดั่งนี้ อนุสนฺธิ ขมฺเฏตฺวา ฐมฺม
 เทเสนฺโต เมื่อทรงสืบท่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อภาสิ ได้ตรัสแล้ว อีมา คาถา
 ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ อิติ ว่า

“(พาลโ ภิขุ) อ.ภิขุ ผู้เป็นพาล อิจฺเจยฺย พิงฺปรารถนา
 ภาวํ ซึ่งความยกย่อง อสนหฺ อันไม่มีอยู่ (จ) ด้วย ปุเรกฺขารํ
 ซึ่งการกระทำไว้ในเบื้องหน้า ภิขุขุสุ ในภิขุ ท. จ ด้วย
 อีสฺสรียํ ซึ่งความเป็นใหญ่ อวาเสสุ ในอวาเส ท. จ ด้วย
 ปุชา ซึ่งการบูชา ท. ปรกุลฺเส ในตระกูลของบุคคลอื่น ท. จ
 ด้วย, สงฺกปฺโป อ.ความดำริ อิติ ว่า ‘คิหิปปพฺพิตา อ.คฤหฺสฺถ์
 และบรรพชิต ท. อุโ ทั้งสอง มณฺณนฺตฺ จงสำคัญ (กมฺม) ซึ่ง
 การงาน (อตฺตนา) กตํ อัน อันตน กระทำแล้ว (นีสฺสาย)
 เพราะอาศัย มํ เอว ซึ่งเรานั้นเทียว อตีวสา เป็นผู้เป็นไป

ในอำนาจ มม เอว ของเรานั้นเทียว กิจจากิจเจสุ กิสมิณฺจ
 (กิจเจ) ใน- ในกิจน้อยและกิจใหญ่ ท. หนา -กิจ อะไรๆ อสฺสุ
 พึงเป็น' อิติ ดังนี้ (อุปฺปชฺชติ) ย่อมเกิดขึ้น (ยสฺส) พาลสฺส
 (ภิกฺขุโน) แก่ภิกษุ ผู้เป็นพาลใจ, อิจฺฉา (จ) อ.ความริษยา
 ด้วย มาโน จ อ.มานะด้วย วทฺตติ ย่อมเจริญ (ตสฺส
 พาลสฺส ภิกฺขุโน) แก่ภิกษุ ผู้เป็นพาลนั้น" อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั่น พระศาสดา ทรงประทานภิกษุผู้เป็นอนุทูตแก่ภิกษุนั้น ผู้มีมานะอันถูกนำออก
 แล้ว ในกาลเป็นที่มาอีก ตรัสว่า "เธอจงไป, เธอไปพร้อมกับภิกษุนี้ จงให้อุบาสกอด
 โทษ" ตรัสว่า "การที่ธรรมด่าว่าสมณะ ทำมานะหรือความริษยาว่า 'วิหารของเรา ที่อยู่
 ของเรา อุบาสกของเรา อุบาสิกาของเรา' ดังนี้ ย่อมไม่ควร, เพราะว่า กิเลสทั้งหลาย
 มีความริษยาและมานะเป็นต้น ย่อมเจริญแก่ภิกษุผู้ทำอยู่อย่างนี้" ดังนี้ เมื่อทรงสืบท่อ
 อนุสนธิแสดงธรรม จึงได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

“ภิกษุผู้เป็นพาล พึงปรารถนาความสรรเสริญที่ไม่มีอยู่ ความ
 เป็นผู้นำในภิกษุทั้งหลาย ความเป็นใหญ่ในอาวาสทั้งหลาย
 และการบูชาในตระกูลของบุคคลเหล่านั้น, ความดำริว่า ‘พวก
 คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งสอง จงสำคัญกรรมที่ตนทำ เพราะ
 อาศัยเราเท่านั้น พึงเป็นผู้เป็นไปในอำนาจของเราเท่านั้น ใน
 บรรดาภิกษุทั้งหลาย กิจอะไรๆ’ ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้
 เป็นพาลใจ, ความริษยาและมานะ ย่อมเจริญแก่ภิกษุผู้เป็น
 พาลนั้น”

ถ กาลสัตตมมี สตุถา สุทฺธกัตฺตาโน อภาสิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสฺนะของ
 ภิกฺขุโนฯ สัมปทานโน ทตฺวา ปฺน กิริยาวิเสสฺนะโน อาคตกาเลฯ กาลสัตตมมีโน ทตฺวา
 นีหตฺมานสฺส วิเสสฺนะของ ภิกฺขุโน อนุทูตฺ วิเสสฺนะของ ภิกฺขุโน อวุตตกัมฺมะโน ทตฺวาฯ
 ปุพฺพกาลกิริยาโน วตฺวา “ตฺวํ สุทฺธกัตฺตาโน คจฺฉฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก, ตฺวํ เหตุ-
 กัตฺตาโน ขมาเปหิฯ อาชยาตบทเหตุกัตฺตฺวาจก อิมินา วิเสสฺนะของ ภิกฺขุนาฯ สหิตฺต-
 ตติยาเข้ากัป สทฺธิฯ กิริยาสมวาเยโน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน ขมาเปหิ อุปาสกั
 การิตกัมฺมะโน ขมาเปหิ” อิติศัพท์ อากาเรโน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน วตฺวา

“กาตุํ ตุมัตถกัตตาใน วฏฏฏติฯ อาขยาดบทกัตตุวจาก นามศัพทํ สัญญาโชตกะเข้ากับ สมณนฯ อนภิตกัตตาใน กาตุํ ‘มยหํ สามีสัมพันธะใน วิหาโรฯ ลิงคัตถะ, มยหํ สามีสัมพันธะใน นิवासนฏจान์ฯ ลิงคัตถะ, มยหํ สามีสัมพันธะใน อุปาสโกฯ ลิงคัตถะ, มยหํ สามีสัมพันธะใน อุปาสิกายोฯ ลิงคัตถะ’ อิติศัพทํ อากาละใน กาตุํ มานํ กิติ อิสฺสํ กิติ อวุตตกัมมะใน กาตุํ วา สองศัพทํ ปทวิกัปปีตถะเข้ากับ มานํ และ อิสฺสํ นศัพทํ ปฏิเสระใน วฏฏฏติ, หิตศัพทํ เหตุโชตกะ อีสฺสามาเนาโย วิเสสนะของ กิเลสฯ สุทธกัตตาใน วทฺฒนติฯ อาขยาดบทกัตตุวจาก เอวํ กิริยาวิเสสนะใน กโรนุตสฺสฯ วิเสสนะของ ภิกฺขุโนฯ สัมปทานใน วทฺฒนติ” อิติศัพทํ อากาละใน วตฺวาฯ ปุพพกาล- กิริยาใน ฆฏฺเตวฯ อนุสนฺธิ อวุตตกัมมะใน ฆฏฺเตวฯ สมานกาลกิริยาใน เทเสนฺโต ฆมมํ อวุตตกัมมะใน เทเสนฺโตฯ อัมภันตริกิริยาของ สตุถา อีมา วิเสสนะของ คาถาฯ อวุตตกัมมะใน อภาสี

“พาล วิเสสนะของ ภิกฺขุฯ สุทธกัตตาใน อิจฺเจยฺยฯ อาขยาด บทกัตตุวจาก อสนฺตํ วิเสสนะของ ภาวํฯ อวุตตกัมมะใน อิจฺเจยฺย ปุเรกฺขารํ อวุตตกัมมะใน อิจฺเจยฺย ภิกฺขุสฺ วิสยาธาระ ใน ปุเรกฺขารํ อาวาเสสฺ วิสยาธาระใน อีสฺสรียํฯ อวุตตกัมมะใน อิจฺเจยฺย ปุชา อวุตตกัมมะใน อิจฺเจยฺย ปรกฺุเลสฺ วิสยาธาระใน ปุชา จ สีศัพทํ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ อสนฺตํ ภาวํ อิจฺเจยฺย, ปุเรกฺขารํ ภิกฺขุสฺ, อาวาเสสฺ อีสฺสรียํ และ ปุชา ปรกฺุเลสฺ, สงฺกปโป สุทธกัตตาใน อุปฺปชฺชติฯ อาขยาดบทกัตตุวจาก ‘อุโภ วิเสสนะของ คิหิปปพฺพชิตาฯ สุทธกัตตาใน มณฺณนฺตุ และ อสฺสํ มณฺณนฺตุ กิติ อสฺสํ กิติ อาขยาดบทกัตตุวจาก เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ มํฯ อวุตตกัมมะใน นิสฺสายฯ เหตุ ใน กตํ อตฺตนา อนภิตกัตตาใน กตํฯ วิเสสนะของ กมฺมํฯ อวุตตกัมมะใน มณฺณนฺตุ เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ มมฯ สามีสัมพันธะใน อติวสาฯ วิกตีกัตตาใน อสฺสํ กิจฺจากิจฺเจสฺ นิตฺถารณะใน กิสฺมิณฺจิจิ กิจฺเจ กิสฺมิณฺจิจิ วิเสสนะของ กิจฺเจฯ นิตฺถารณียะและวิสยาธาระใน อติวสา’ อิติศัพทํ สฺรูปะใน สงฺกปโป ยสฺสํ กิติ พาลสฺสํ กิติ วิเสสนะของ ภิกฺขุโนฯ

สัมปทานใน อุปฺปชฺชติ, อิจฺฉา กัถิ มาโน กัถิ สุทฺธกัถตา
 ใน วทฺธติฯ อาชยตบทกัถตฺวาจก ตสฺส กัถิ พาลสฺส กัถิ
 วิเสสฺนหของ ภิกฺขุโนฯ สัมปทานใน วทฺธติ จ สองคัพฺท
 ปทสมฺมุจยัตถะเข้ากับ อิจฺฉา และ มาโน” อิติศัพฺท สฺรุปะไน
 อิมมา คาคา ฯ

๒๒. ตตฺถ “**อสฺนฺตฺนฺติ:** “พาลโ อภิกฺขุ อวิชฺชมาณํ สมฺภาวนํ อิจฺเจยฺย: “อสฺสทฺโห ว
 สฺมาโน ‘สทฺโหติ มํ ชโน ชานาตุติ อิจฺฉติติ ปาปิจฺฉตานิทฺเทเส วุตฺตนเยเนว พาลโ
 อสฺสทฺโห ทฺสฺสีโล อปฺปสฺสุโต อวิวิตฺโต กุสีโต อนฺุปฺภูจิตฺตสฺสติ อสฺมาหิตฺโต ทฺุปฺปญฺโณ
 อกฺขีณาสโว สฺมาโน “อโห วต มํ ชโน ‘อຍ สทฺโห สීลวา พหุสฺสุโต ปวิวิตฺโต
 อารทฺทวิริโย อฺุปฺภูจิตฺตสฺสติ สฺมาหิตฺโต ปญฺณวา ชีณาสโวติ ชาเนยฺยาติ อิมํ อสนฺตํ
 สมฺภาวนํ อิจฺฉติ ฯ

ตตฺถ (ปทฺเส) “**อสฺนฺตฺนฺติ:** (ปทฺส) “พาลโ อภิกฺขุ อวิชฺชมาณํ สมฺภาวนํ อิจฺเจยฺย:
 (สาริปฺตตฺตเถเรณ) “(ภิกฺขุ) อสฺสทฺโห ว สฺมาโน ‘อຍ ภิกฺขุ) สทฺโห (โหติ)’ อิติ มํ ชโน
 ชานาตุติ อิจฺฉติติ ปาปิจฺฉตานิทฺเทเส วุตฺตนเยเนว พาลโ (ภิกฺขุ) อสฺสทฺโห ทฺสฺสีโล อปฺปสฺสุโต
 อวิวิตฺโต กุสีโต อนฺุปฺภูจิตฺตสฺสติ อสฺมาหิตฺโต ทฺุปฺปญฺโณ อกฺขีณาสโว สฺมาโน “อโห วต มํ ชโน
 ‘อຍ (ภิกฺขุ) สทฺโห สීลวา พหุสฺสุโต ปวิวิตฺโต อารทฺทวิริโย อฺุปฺภูจิตฺตสฺสติ สฺมาหิตฺโต ปญฺณวา
 ชีณาสโว (โหติ)’ อิติ ชาเนยฺยาติ อิมํ อสนฺตํ สมฺภาวนํ อิจฺฉติ” (อิติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิติ) ว่า “ภิกฺขุ อ.ภิกฺษุ พาลโ ผู้เป็นพาล อิจฺเจยฺย ฟังปรารธนา
 สมฺภาวนํ ซึ่งการยกย่อง อวิชฺชมาณํ อันไม่มีอยู่: พาลโ (ภิกฺขุ) คือว่า อ.ภิกฺษุ
 ผู้เป็นพาล อสฺสทฺโห เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ทฺสฺสีโล เป็นผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว
 อปฺปสฺสุโต เป็นผู้มีสุตะน้อย อวิวิตฺโต เป็นผู้ไม่สงบแล้ว กุสีโต เป็นผู้เกียจคร้าน
 อนฺุปฺภูจิตฺตสฺสติ เป็นผู้มีสติอันไม่เข้าไปตั้งไว้แล้ว อสฺมาหิตฺโต เป็นผู้ไม่ตั้งมั่นแล้ว
 ทฺุปฺปญฺโณ เป็นผู้มีปัญญาทราวม อกฺขีณาสโว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอันไม่สิ้นแล้ว สฺมาโน
 มีอยู่ อิจฺฉติ ย่อมปรารธนา สมฺภาวนํ ซึ่งการยกย่อง อสนฺตํ อันไม่มีอยู่ อิมํ นี้
 อิติ ว่า “อโห วต โอนอ ชโน อ.ชน ชาเนยฺย ฟังรู้ มํ ซึ่งเรา อิติ ว่า ‘อຍ
 (ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุนี้ สทฺโห เป็นผู้มีศรัทธา สීลวา เป็นผู้มีศีล พหุสฺสุโต เป็นผู้มีสุตะ

มาก ปวีริโต เป็นผู้สั่งแล้ว อารทวิริโย เป็นผู้มีความเพียรอันปรารถแล้ว
 อุกฤษิตสฺสติ เป็นผู้มั่งคั่งอันเข้าไปตั้งไว้แล้ว สมานิต เป็นผู้ตั้งมั่นแล้ว ปญญา
 เป็นผู้มั่งมีปัญญา ขีณาสโว เป็นผู้มั่งมีอาสวะสิ้นแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น' อิติ ดังนี้" อิติ
 ดังนี้ (สาริปุตตตเถเรน) วุตตนเยน เอว ตามนัยแห่งคำ อันพระสารีบุตรผู้เถระ
 กล่าวแล้ว ปาปิจจนานิทเทเส ในปาปิจจนานิทเทสนั้นเทียว อิติ ว่า '(ภิกขุ) อ.ภิกษุ
 อสฺสทฺโร ว เป็นผู้ไม่มีศรัทธาเทียว สมานो มีอยู่ อิจฺจติ ย่อมปรารถนา อิติ ว่า
 'ชโน อ.ชน ชานาตุ ของจรรู้ มํ ซึ่งเรา อิติ ว่า '(อัย ภิกขุ) อ.ภิกษุนี้ สทฺโร เป็นผู้มั่ง
 มีศรัทธา (โหติ) ย่อมเป็น' อิติ ดังนี้' อิติ ดังนี้' อิติ ดังนี้' (อิติ) ดังนี้ ตตถ (ปเทสุ)
 "อสฺนฺตฺติ (ปทสฺส) แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บท ว่า "อสฺนฺตํ" ดังนี้ ๫

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า "อสฺนฺตํ" ความว่า ภิกษุผู้เป็นพาล พึงปรารถนาการ
 ยกย่องที่ไม่มีอยู่, คือว่า ภิกษุผู้เป็นพาล เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ทูศีล มีสฺสตะน้อย ไม่สั่ง
 เกียจคร้าน ไม่เข้าไปตั้งสติไว้ ไม่ตั้งมั่น มีปัญญาทราวม ยังไม่สิ้นอาสวะ ย่อมปรารถนา
 การสรรเสริญที่ไม่มีอยู่นี้ว่า "โอหนอ ชนพึงรู้เราว่า 'ภิกษุนี้ เป็นผู้มั่งมีศรัทธา มีศีล
 มีสฺสตะมาก สั่งตั้ง ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้ ตั้งมั่น มีปัญญา สิ้นอาสวะแล้ว' ดังนี้
 ตามนัยที่พระสารีบุตรเถระกล่าวไว้ในปาปิจจนานิทเทสนั้นแหละว่า 'ภิกษุ เป็นผู้ไม่มี
 ศรัทธานั้นแหละ ย่อมปรารถนาว่า 'ชนจงรู้เราว่า 'ภิกษุนี้ เป็นผู้มั่งมีศรัทธา' ดังนี้.

ตตถ วิเสสณะของ ปเทสุๆ นิทธารณะใน ปทสฺส "อสฺนฺตํ สฺรุปะใน อิติๆ ศัพท์ สฺรุปะใน
 ปทสฺสๆ นิทธารณะและสามีสัมพันธะใน อตฺโถ "พาล วิเสสณะของ ภิกขุๆ สฺฐท-
 กัตตาใน อิจฺเจยฺยๆ อาชยาตบกกัตตฺวาจก อวิชฺชมานํ วิเสสณะของ สมุทฺทวณํๆ
 อวุตตกัมมะใน อิจฺเจยฺย, พาล วิเสสณะของ ภิกขุๆ สฺฐทกัตตาใน อิจฺจติๆ อาชยาต
 บกกัตตฺวาจก สาริปุตตตเถเรน อนภิหิตกัตตาใน วุตต- 'ภิกขุ สฺฐทกัตตาใน อิจฺจติๆ
 อาชยาตบกกัตตฺวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อสฺสทฺโรๆ วิกติกัตตาใน สมานोๆ
 อัปภันตฺริยาของ ภิกขุ 'อัย วิเสสณะของ ภิกขุๆ สฺฐทกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบ
 กัตตฺวาจก สทฺโร วิกติกัตตาใน โหติ' อิติศัพท์ อากาเรใน ชานาตุ ชโน สฺฐทกัตตา
 ใน ชานาตุๆ อาชยาตบกกัตตฺวาจก มํ อวุตตกัมมะใน ชานาตุ' อิติศัพท์ อากาเรใน
 อิจฺจติ' อิติศัพท์ อากาเรใน วุตต- ปาปิจจนานิทเทเส วิสยาธาระใน วุตต- เอวศัพท์
 อวธารณะเข้ากับ วุตตนเยนๆ ตติยาวิเสสณะใน อิจฺจติ อสฺสทฺโร กิติ ทุสฺสีโล กิติ

อุปสรรคก็ดี อวิวิตก็ดี กุสก็ดี อนุปฏิจิตสุสติก็ดี อสมาหิตก็ดี ทุปปญโยก็ดี
 อภิษิตาโลก็ดี วิทิตกัตตานิ สมนานะ อัมภันตริกิริยาของ ภิกขุ ‘อโห วัต
 สังกัปปัตตะ ชโน สุททกัตตานิ ซาเนยยะ อาชยาตบทกัตตวาจก มํ อวุตตกัมมะใน
 ซาเนยยะ ‘อัย วิเสนะของ ภิกขุๆ สุททกัตตานิ โหติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก สทุโร
 ก็ดี สีลวา ก็ดี พุสสุโต ก็ดี ปวิวิตก็ดี อารททวิริโย ก็ดี อุปฏิจิตสุสติ ก็ดี
 สสมาหิต ก็ดี ปญญา ก็ดี ชีณาสโว ก็ดี วิทิตกัตตานิ โหติ’ อิติศัพท์ อากาเรใน
 ซาเนยยะ’ อิติศัพท์ สรุปะใน สมุททานิ อิมํ ก็ดี อสนุํ ก็ดี วิเสนะของ สมุททานิ
 อวุตตกัมมะใน อิจฉติ พาลो ภิกขุ อวิชชมานํ สมุททานิ อิจฉเยย วิริยะใน
 “อสุททโร ว สมนานะ ‘สทุโรติ มํ ชโน ซานาตุติ อิจฉตีติ ปาปิฉฉตานิทุเทเส
 วุตตนเยเนว พาลอสุททโร ทุสสีโล อุปสรรค อวิวิต กุสก็ดี อนุปฏิจิตสุสติ
 อสมาหิต ทุปปญโย อภิษิตาโล สมนานะ “อโห วัต มํ ชโน ‘อัย สทุโร สีลวา
 พุสสุโต ปวิวิต อารททวิริโย อุปฏิจิตสุสติ สสมาหิต ปญญา ชีณาสโวติ
 ซาเนยยาติ อิมํ อสนุํ สมุททานิ อิจฉติๆ วิวรรณะ” อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโถๆ
 ลิงคัตตะ ๕

๒๓. ปุเรกขารนุติ: ปรีวาริ ๕

“ปุเรกขารนุติ: (ปทสส) “ปรีวาริ” (อติ อตุโถ) ๕

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “ปรีวาริ ซึ่งการแวดล้อม” (อติ) ดังนี้ (ปทสส) แห่งบท
 “ปุเรกขารนุติ ว่า “ปุเรกขาริ” ดังนี้ ๕

บทว่า “ปุเรกขาริ” ความว่า การแวดล้อม

“ปุเรกขาริ” สรุปะใน อติๆ ศัพท์ สรุปะใน ปทสสๆ สามีสัมพันธะใน อตุโถ “ปรีวาริ
 อวุตตกัมมะใน อิจฉเยย” อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโถๆ ลิงคัตตะ ๕

๒๔. “อโห วัต มํ สกลวิหาเร ภิกขุ ปรีวารेतวา ปญหํ ปุจฉนตา วิหเรยฺยุนฺติ เอวํ
 อิจฉาจาเร จตวา ปุเรกขารณจ ภิกขุสุ อิจฉติ ๕

“(พาลภิกขุ) ‘อโห วัต มํ สกลวิหาเร ภิกขุ ปรีวารेतวา ปญหํ ปุจฉนตา วิหเรยฺยุนฺติ เอวํ

อิจจาจาเร จตฺวา ปุเรกฺขารณฺจ ภิกฺขุสุ อิจฺจติ” (อติ อตุโถ ปณฺทิตฺเตน เวทิตฺตฺวโ) ๫

(อตุโถ) อ.อธิบาย (อติ) ว่า “(พาลภิกฺขุ) อ.ภิกฺขุผู้เป็นพาล จตฺวา ตั้งอยู่แล้ว อิจจาจาเร ในความประพฤติด้วยอำนาจแห่งความอยาก เอวํ อย่างนี้ อติ ว่า ‘โอโห วัต โอหนอ ภิกฺขุ อ.ภิกฺขุ ท. สกลวิหาเร ในวิหารทั้งสิ้น ปริวารेतฺวา แวดล้อมแล้ว มํ ซึ่งเรา ปุจฺจนฺตา ถามอยู่ ปณฺหํ ซึ่งปัญหา วิหเรยฺยํ ฟังอยู่’ อติ ดังนี้ อิจฺจติ ย่อมปรารธนา ปุเรกฺขารํ ซึ่งการกระทำไว้ในเบื้องหน้า ภิกฺขุสุ ในภิกฺขุ ท. จ ด้วย’ อติ ดังนี้ (ปณฺทิตฺเตน) อันบัณฑิต เวทิตฺตฺวโ ฟังทราบ ๫

บัณฑิตฟังทราบอธิบายว่า “ภิกฺขุผู้เป็นพาล ตั้งอยู่ในความประพฤติด้วยอำนาจแห่งความอยากอย่างนี้ว่า ‘โอหนอ พวกภิกฺขุในวิหารทั้งหมด แวดล้อมเรา ถามปัญหา ฟังอยู่ ย่อมปรารธนาความเป็นผู้นำในภิกฺขุทั้งหลาย”

อตุโถ วุตตกัมมะเน เวทิตฺตฺวโ ๑ กิตฺตทกัมมวาทจ “พาลภิกฺขุ สุทฺธกัตตาเน อิจฺจติ ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาทจ ‘โอโห วัต สังกัปปัตถะ ภิกฺขุ สุทฺธกัตตาเน วิหเรยฺยํ ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาทจ มํ อวุตตกัมมะเน ปริวารेतฺวา สกลวิหาเร วิสยาธาระเน ภิกฺขุ ปริวารेतฺวา ๑ สมานกาลกิริยาเน ปุจฺจนฺตา ปณฺหํ อวุตตกัมมะเน ปุจฺจนฺตา ๑ อัปภันฺตรกิริยาของ ภิกฺขุ’ อิตฺตฺพํ สรุปะเน เอวํ ๑ นิตฺสสนฺตถะ อิจฺจาจาเร วิสยาธาระเน ใน จตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาเน อิจฺจติ ปุเรกฺขารํ อวุตตกัมมะเน อิจฺจติ ภิกฺขุสุ วิสยาธาระเน ปุเรกฺขารํ จตฺพํ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ อิจฺจาจาเร จตฺวา และ ปุเรกฺขารํ ภิกฺขุสุ อิจฺจติ” อิตฺตฺพํ สรุปะเน อตุโถ ปณฺทิตฺเตน อนภิตกัตตาเน เวทิตฺตฺวโ ๫

๒๕. อาวาเสสุติ: สงฺฆิเกสุ จ อาวาเสสุ ๫

“อาวาเสสุติ: (ปทสฺส) “สงฺฆิเกสุ จ อาวาเสสุ” (อติ อตุโถ) ๫

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “อาวาเสสุ ในอาวาส ท. สงฺฆิเกสุ อันเป็นของมีอยู่แห่งสงฆ์ จ ด้วย” อติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “อาวาเสสุติ ว่า “อาวาเสสุ” ดังนี้ ๫

บทว่า “อาวาเสสุ” ความว่า ในอาวาสทั้งหลายที่เป็นสมบัติของสงฆ์

“อวาเสสุ” สรุปะใน อิติๆ ศัพท์ สรุปะใน ปทสสุๆ สามีสัมพันธะใน อตุโถ “สงฆิเกสุ วิเสสนะของ อวาเสสุๆ วิสยาธาระใน อิศุสรีย จศัพท์ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ สงฆิเกสุ อวาเสสุ ” อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโถๆ ลิงคัตถะ ฯ

๒๖. ยานี วิหารมชฺเฒ ปณิตเสนาสนานี, ตานี อตุตโน สนฺทิกฺกุจสมฺภตฺตาทินิ ภัทฺตุนิ “ตุมฺเห อิทฺ วสถาติ วิจาเรนฺโต สยมฺปิ วรเสนาสนํ ปฺลิตฺพุทฺทฺนฺโต เสสานํ อาคณฺตุกฺกิกฺขุนิ ปจฺจนฺติมานิ ลามกเสนาสนานี เจว อมฺนุสฺสปริคฺคหิตานี จ “ตุมฺเห อิทฺ วสถาติ วิจาเรนฺโต อวาเสสุ จ อิศุสรีย อิจฺฉติ ฯ

“ยานี วิหารมชฺเฒ ปณิตเสนาสนานี, (พาลภัทฺต) ตานี (ปณิตเสนาสนานี) อตุตโน สนฺทิกฺกุจ-สมฺภตฺตาทินิ ภัทฺตุนิ “ตุมฺเห อิทฺ (จาเน) วสถาติ (วจนเน) วิจาเรนฺโต สยมฺปิ วรเสนาสนํ ปฺลิตฺพุทฺทฺนฺโต เสสานํ อาคณฺตุกฺกิกฺขุนิ ปจฺจนฺติมานิ ลามกเสนาสนานี เจว อมฺนุสฺสปริคฺคหิตานี (เสนาสนานี) จ “ตุมฺเห อิทฺ (จาเน) วสถาติ (วจนเน) วิจาเรนฺโต อวาเสสุ จ อิศุสรีย อิจฺฉติ” (อติ อตุโถ ปณฺทิตฺเตน เวทิตฺพุทฺ) ฯ

(อตุโถ) อ.อธิบาย (อติ) ว่า “**ปณิตเสนาสนานี** อ.เสนาสนะอันประณีต ท. วิหาร-มชฺเฒ ในท่ามกลางแห่งวิหาร ยานี เหล่าใด, (พาลภัทฺต) อ.ภัทฺตผู้เป็นพาล วิจาเรนฺโต จัดแจงอยู่ ตานี (ปณิตเสนาสนานี) ซึ่งเสนาสนะอันประณีต ท. เหล่านั้น ภัทฺตุนิ แก่ภัทฺต ท. สนฺทิกฺกุจสมฺภตฺตาทินิ มีภัทฺตผู้เห็นกันด้วยดีแล้วและคบกันดีแล้ว เป็นต้น อตุตโน ของตน (วจนเน) ด้วยคำ อติ ว่า ‘ตุมฺเห อ.ท่าน ท. วสถ จอยู่ อิทฺ (จาเน) ในที่นี้’ อติ ดังนี้ **ปฺลิตฺพุทฺทฺนฺโต** กัดกันอยู่ **วรเสนาสนํ** ซึ่งเสนาสนะอันประเสริฐ **สยมฺปิ** แม้ด้วยตนเอง **วิจาเรนฺโต** จัดแจงอยู่ **ลามกเสนาสนานี** เจว ซึ่งเสนาสนะอันเลว ท. ด้วยนั้นเที่ยว (เสนาสนานี) ซึ่งเสนาสนะ ท. **อมฺนุสฺส-ปริคฺคหิตานี** จ อันอมนุษย์กำหนดถือเอารอบแล้วด้วย **ปจฺจนฺติมานิ** อันตั้งอยู่ในที่สุด **อาคณฺตุกฺกิกฺขุนิ** แก่ภัทฺตผู้จรมมา ท. **เสสานํ** ผู้เหลือ (วจนเน) ด้วยคำ อติ ว่า ‘ตุมฺเห อ.ท่าน ท. วสถ จอยู่ อิทฺ (จาเน) ในที่นี้’ อติ ดังนี้ **อิจฺฉติ** ชื่อว่ายอมปรารภณา **อิศุสรีย** ซึ่งความเป็นใหญ่ **อวาเสสุ** ในอวาเส ท. จ ด้วย” (อติ) ดังนี้ (ปณฺทิตฺเตน) อันบัณฑิต เวทิตฺพุทฺ พึงทราบ ฯ

บัณฑิตพึงทราบอธิบายว่า “เสนาสนะที่ประณีตทั้งหลายในท่ามกลางวิหารเหล่าใด,

ภิกษุผู้เป็นพาล จัดแจงเสนาสนะที่ประดิษฐ์เหล่านั้น แก่พวกภิกษุผู้มีความคุ้นเคยกัน และสมคบกันด้วยดีเป็นต้นของตน ด้วยคำว่า “ขอพวกท่านจงอยู่ในที่นี้เถิด” กีดกันเสนาสนะที่ประเสริฐแม้ด้วยตนเอง จัดแจงเสนาสนะที่เลว และเสนาสนะที่อมนุษย์ครอบครอง ที่ตั้งอยู่ชายขอบ เพื่อภิกษุผู้เป็นอาคันตุกะที่เหลือ ด้วยคำว่า “ขอพวกท่านจงอยู่ในที่นี้” ชื่อว่าย่อมนปรารถนาความเป็นใหญ่ในอาวาสทั้งหลายด้วย”

อตฺโต วุตตกัมมะใน เวทิตพฺโพย กิตตบทกัมมวาทก “ยานิ วิเสสชะของ ปณีตเสนาสนานิ วิหารมชฺเฒ วิสยาธาระใน ปณีตเสนาสนานิ ๑ ลิงคัตถะ, พาลภิกษุ สุททกัตตาใน อิจฺฉติ ๑ อาชยาตบทกัตตวาทก ตานิ วิเสสชะของ ปณีตเสนาสนานิ ๑ อวุตตกัมมะใน วิจาเรนฺโต อตฺตโน สามีสัมพันธะใน สนฺทิฏฺฐสมฺภตฺตาทินิ ๑ วิเสสชะของ ภิกษุณี ๑ สัมปทานใน วิจาเรนฺโต “ตุมฺเห สุททกัตตาใน วสถ ๑ อาชยาตบทกัตตวาทก อิท วิเสสชะของ จาเน ๑ วิสยาธาระใน วสถ” อิติศัพท์ สรุปะใน วจเนน ๑ ภาระใน วิจาเรนฺโต ๑ อัปภันตกริยาของ พาลภิกษุ อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ สย ๑ ภาระใน ปลิพฺพุทฺธโน ๑ วรเสนาสนํ อวุตตกัมมะใน ปลิพฺพุทฺธโน ๑ อัปภันตกริยาของ พาลภิกษุ เสสานํ วิเสสชะของ อาคณฺตุภิกษุณี ๑ สัมปทานใน วิจาเรนฺโต ปจฺจนฺติมานิ วิเสสชะของ ลามกเสนาสนานิ และ เสนาสนานิ อมนุสฺสปริคฺคหิตานิ วิเสสชะของ เสนาสนานิ ลามกเสนาสนานิ กิติ เสนาสนานิ กิติ อวุตตกัมมะใน วิจาเรนฺโต เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ จ ๑ สองศัพท์ ปทสมุจยัตถะเข้ากับ ลามกเสนาสนานิ และ อมนุสฺสปริคฺคหิตานิ เสนาสนานิ “ตุมฺเห สุททกัตตาใน วสถ ๑ อาชยาตบทกัตตวาทก อิท วิเสสชะของ จาเน ๑ วิสยาธาระใน วสถ” อิติศัพท์ สรุปะใน วจเนน ๑ ภาระใน วิจาเรนฺโต ๑ อัปภันตกริยาของ พาลภิกษุ อาวาเสสุ วิสยาธาระใน อีสฺสรีย ๑ อวุตตกัมมะใน อิจฺฉติ จศัพท์ ปทสมุจยัตถะเข้ากับ อาวาเสสุ อีสฺสรีย อิจฺฉติ วิจาเรนฺโต สัณฺณิ อิจฺฉติ สัณฺญา” อิติศัพท์ สรุปะใน อตฺโต ปณฺทิตเณ อนภิตกัตตาใน เวทิตพฺโพ ๑

๒๗. **ปฐา ปรุกฺเลสฺ จาติ:** เนว มาตาปิตูนํ น ฅาตกานํ, ปเรสฺสเยว กุเลสฺ “โอโห วติเม มยฺหเมว ทเทยฺยํ น อญฺเฆสนฺติ เอวํ จตฺตฺปจฺจยปฺปชฺ อิจฺฉติ ๑

“ปฐา ปรุกฺเลสฺ จาติ: (คาถาปาทสฺส) “(พาลภิกษุ) เนว มาตาปิตูนํ (กุเลสฺ จตฺตฺปจฺจยปฺปชฺ

อิจฉติ), น ฆาตกาน (กุเลสฺ จตฺตฺปจฺจยฺปฺชฺ อิจฉติ), ปเรสฺ เอว (ชานาน) กุเลสฺ ‘อโห วัต อิเม (ชนา) มยฺหํ เอว ทเทยฺยํ น อณฺเณสฺ (ภิกฺขุณฺ ทเทยฺยํ) อิติ เอวํ จตฺตฺปจฺจยฺปฺชฺ อิจฉติ” (อติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “(พาลภิกฺขุ) อ.ภิกษุผู้เป็นพาล เหว (อิจฉติ) ย่อมไม่ปรารถนานั้นเทียว (จตฺตฺปจฺจยฺปฺชฺ) ซึ่งการบูชาด้วยปัจจัยสี่ (กุเลสฺ) ในตระกูล ท. มาตาศิปฺตฺนํ ของมารดาและบิดา ท., น (อิจฉติ) ย่อมไม่ปรารถนา (จตฺตฺปจฺจยฺปฺชฺ) ซึ่งการบูชาด้วยปัจจัยสี่ (กุเลสฺ) ในตระกูล ท. ฆาตกานํ ของญาติ ท., อิจฉติ ย่อมปรารถนา จตฺตฺปจฺจยฺปฺชฺ ซึ่งการบูชาด้วยปัจจัยสี่ กุเลสฺ ในตระกูล ท. ปเรสฺ เอว (ชานาน) ของชน ท. เหล่าอื่นนั้นเทียว เอวํ อย่างนี้ อติ ว่า ‘อโห วัต โอหนอ อิเม (ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ ทเทยฺยํ พึงถวาย มยฺหํ เอว แก่เรานั้นเทียว น (ทเทยฺยํ) ไม่พึงถวาย อณฺเณสฺ (ภิกฺขุณฺ) แก่ภิกษุ ท. เหล่าอื่น’ อติ ดังนี้” (อติ) ดังนี้ (คาถา-ปาทสฺ) แห่งบาทแห่งพระคาถา “ปฺชฺชา ปฺรกุเลสฺ จาติ ว่า “ปฺชฺชา ปฺรกุเลสฺ จ” ดังนี้ ฯ

บาทคาถาว่า “ปฺชฺชา ปฺรกุเลสฺ จ” ความว่า ภิกษุผู้เป็นพาล ย่อมไม่ปรารถนาการบูชาด้วยปัจจัย ๔ ในตระกูลทั้งหลาย ของมารดาบิดาเท่านั้น, ย่อมไม่ปรารถนาการบูชาด้วยปัจจัย ๔ ในตระกูลทั้งหลาย ของเหล่าญาติ, ย่อมปรารถนาการบูชาด้วยปัจจัย ๔ ในตระกูลทั้งหลาย ของชนเหล่าอื่นนั้นแหละอย่างนี้ว่า “โอหนอ พวกชนเหล่านี้ พึงถวายแก่เราเท่านั้น ไม่พึงถวายแก่ภิกษุเหล่าอื่น”

“ปฺชฺชา ปฺรกุเลสฺ จ” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สรุปะใน คาถาปาทสฺฯ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ “พาลภิกฺขุ สุทฺธกัตฺตาโน อิจฉติฯ สามบท อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ นฯ ศัพท์ ปฏิเสฐะใน อิจฉติ มาตาศิปฺตฺนํ สามีสัมพันธะใน กุเลสฺฯ วิสยาธาระใน จตฺตฺปจฺจยฺปฺชฺฯ อวุตตกัมมะใน อิจฉติ, นศัพท์ ปฏิเสฐะใน อิจฉติ ฆาตกานํ สามีสัมพันธะใน กุเลสฺฯ วิสยาธาระใน จตฺตฺปจฺจยฺปฺชฺฯ อวุตตกัมมะใน อิจฉติ, เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ปเรสฺฯ วิเสสนะของ ชานานฯ สามีสัมพันธะใน กุเลสฺฯ วิสยาธาระใน จตฺตฺปจฺจยฺปฺชฺ ‘อโห วัต สังกัปปิตถะ อิเม วิเสสนะของ ชนาฯ สุทฺธกัตฺตาโน ทเทยฺยํฯ สองบท อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ มยฺหํฯ สัมปทานใน ทเทยฺยํ นศัพท์ ปฏิเสฐะใน ทเทยฺยํ อณฺเณสฺ วิเสสนะของ ภิกฺขุณฺฯ สัมปทานใน ทเทยฺยํ อิติศัพท์ สรุปะใน เอวํ นิทฺสสนันตถะ จตฺตฺปจฺจยฺปฺชฺ

อวตตกัมมะใน อิจฺฉติ” อิตฺตํพทํ สฺรุปะใน อตฺโถ ๑ ลิงคัตถะ ๗

๒๘. **มเมว กต มณฺณนฺตฺตฺติ:** ยสฺส จ พาลสฺส “ยงฺกิญฺจ วิหารเ อุโปสธาคาราทิกรณ-
วเสน กตํ นวกมฺมํ, ตํ สพฺพํ อมฺหากํ เถเรน กตฺนฺติ เอวํ คิหิ จ ปพฺพชิตา จ
อุโภปิ มเมว นิสฺสาย กตํ ปรีนญฺจิตํ มณฺณนฺตฺตฺติ สงฺกปโป อุปฺปชฺชติ ๗

“มเมว กต มณฺณนฺตฺตฺติ: (คาถาปาทสฺส) “ยสฺส จ พาลสฺส (ภิกฺขุสฺส) ‘ยงฺกิญฺจ (ปฺคฺคฺเลน)
วิหารเ อุโปสธาคาราทิกรณวเสน กตํ นวกมฺมํ, ตํ สพฺพํ (นวกมฺม) อมฺหากํ เถเรน กตฺนฺติ
เอวํ คิหิ จ ปพฺพชิตา จ อุโภปิ (อตฺตนา) มํ เอว นิสฺสาย กตํ ปรีนญฺจิตํ (กมฺม) มณฺณนฺตฺตฺติ
สงฺกปโป อุปฺปชฺชติ” (อิตฺติ อตฺโถ) ๗

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “จ ก็ **สงฺกปโป** อ.ความดำริ **อิตฺติ** ว่า ‘คิหิ จ อ.คฤหัสถ์
ท. ด้วย **ปพฺพชิตา จ** อ.บรรพชิต ท. ด้วย **อุโภปิ** แม้ทั้งสอง **มณฺณนฺตฺตฺติ** จงสำคัญ
(กมฺม) ซึ่งกรรม (อตฺตนา) กตํ อัน อันตน กระทำแล้ว **ปรีนญฺจิตํ** คือว่า อันสำเร็จ
แล้ว **นิสฺสาย** เพราะอาศัย มํ เอว ซึ่งเรานั้นเกี่ยว **เอวํ** อย่างนี้ **อิตฺติ** ว่า ‘**นวกมฺม**
อ.นวกรรม **ยงฺกิญฺจ** อย่างใดอย่างหนึ่ง (ปฺคฺคฺเลน) **กตํ** อัน อันบุคคล กระทำแล้ว
อุโปสธาคาราทิกรณวเสน ด้วยสามารถแห่งการกระทำซึ่งเสนาสนะมีโรงแห่ง
อุโบสถเป็นต้น **วิหารเ ในวิหาร, ตํ (นวกมฺม) อ.นวกรรมนั้น** **सพฺพํ** ทั้งปวง **เถเรน**
อันพระเถระ **อมฺหากํ** ของเรา ท. **กตํ** กระทำแล้ว’ **อิตฺติ** ดังนี้” **อิตฺติ** ดังนี้ **อุปฺปชฺชติ**
ย่อมเกิดขึ้น **ยสฺส พาลสฺส (ภิกฺขุสฺส)** แก่ภิกษุ ผู้เป็นพาลใด” (อิตฺติ) ดังนี้
(คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถา “**มเมว กต มณฺณนฺตฺตฺติ** ว่า “มเมว กต
มณฺณนฺตฺตฺติ” ดังนี้ ๗

บาทคาถาว่า “**มเมว กต มณฺณนฺตฺตฺติ**” ความว่า ก็ความดำริว่า “พวกคฤหัสถ์และพวก
บรรพชิต แม้ทั้งสอง จงสำคัญกรรมที่ตนทำ คือที่สำเร็จแล้ว เพราะอาศัยเราเท่านั้น
อย่างนี้ว่า ‘นวกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลทำได้ด้วยสามารถการทำเสนาสนะมีโรง
อุโบสถเป็นต้น ในวิหาร, นวกรรมนั้นทั้งปวง พระเถระของพวกเรา ทำแล้ว’ ดังนี้ ย่อม
เกิดแก่ภิกษุผู้พาลใด”

“มเมว กต มณฺณนฺตฺตฺติ” สฺรุปะใน อิตฺติ ๑ ตฺตํพทํ สฺรุปะใน คาถาปาทสฺส ๑ สามีสัมพันธะ
ใน อตฺโถ “จตฺตํพทํ วากยารัมภโฆตฺตกะ สงฺกปโป สฺททกัตตาใน อุปฺปชฺชติ ๑ อาชยาด

บทกัณฑ์จาก ยสุส กิติ พาลสุส กิติ วิเสสนะของ ภิกขุสุสๆ สัมปทานใน อุปปชชติ 'ยงกิมจิ วิเสสนะของ นวกมมิง วุตตกัมมะใน กตัง กิตบทกัมมวจาก ปุคฺคเลน อนภิตกัตตานิ กตัง วิหาเร วิสยาธาระใน กตัง อุโปสถาคาราทิกถนวเสน ตติยา- วิเสสนะใน กตัง, ตัง กิติ สพฺพ กิติ วิเสสนะของ นวกมมิง วุตตกัมมะใน กตัง กิตบทกัมมวจาก อุมหากัง สามีสัมพันธะใน เถเรนง อนภิตกัตตานิ กตัง' อิติศัพท์ สรุปะใน เอรัง นิทสสันตตะ คิหิ กิติ ปพฺพชิตา กิติ สุททกัตตานิ มณฺณนุตฺตง อาชยาด บทกัณฑ์จาก จ สองศัพท์ ปทสมุจจยัตตะเข้ากับ คิหิ และ ปพฺพชิตา อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ อุโภง วิเสสนะของ คิหิ และ ปพฺพชิตา อตฺตนา อนภิตกัตตานิ กตัง เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ มิง วุตตกัมมะใน นิสฺสายง เหตุไน กตัง กิติ ปริณิฏฺจิต กิติ วิเสสนะของ กมมิง วุตตกัมมะใน มณฺณนุตฺต กตัง วิวริยะไน ปริณิฏฺจิตง วิวระ' อิติศัพท์ สรุปะใน สงกปโป" อิติศัพท์ สรุปะใน อตฺโตง ลิงคัตตะ ๗

๒๙. มเมว อติวสา อสุสฺสติ: คิหิ จ ปพฺพชิตา จ สพฺเพปิ มเมว วเส วตฺตนุตฺต, สกฺก- โคณวาสีมฺรสุอาทีนิ วา ลทฺทพฺพานิ โหนฺตุ อนฺตมโส ยาคุมตฺตมฺปิ ตาเปตฺวา ปิวนาทีนิ วา, เอวฺรุเปสฺส กิจฺจากิจฺเจสฺส ขุทฺทกมหนฺเตสฺส กรณียะสฺส กิสฺมิณฺจิ เอกกิจฺเจปิ มเมว วเส วตฺตนุตฺต, มณฺเฆว อาปุจฺฉิตฺวา กโรนฺตุติ สงกปโป อุปปชชติ ๗

"มเมว อติวสา อสุสฺสติ: (คาถาปาทสฺส) "คิหิ จ ปพฺพชิตา จ สพฺเพปิ มม เอว วเส วตฺตนุตฺต, สกฺกโคณวาสีมฺรสุอาทีนิ (วตฺถุณี) วา (คิหิปพฺพชิตะ) ลทฺทพฺพานิ โหนฺตุ อนฺตมโส ยาคุมตฺตมฺปิ (วตฺถุ) ตาเปตฺวา ปิวนาทีนิ (กิจฺจานิ) วา, (คิหิปพฺพชิตา) เอวฺรุเปสฺส กิจฺจากิจฺเจสฺส ขุทฺทกมหนฺเตสฺส กรณียะสฺส (กิจฺเจสฺส) กิสฺมิณฺจิ (กิจฺเจ) เอกกิจฺเจปิ มม เอว วเส วตฺตนุตฺต, ม เอว อาปุจฺฉิตฺวา กโรนฺตุติ สงกปโป อุปปชชติ" (อติ อตฺโต) ๗

(อตฺโต) อ.อรรถ (อติ) ว่า "สงกปโป อ.ความดำริ อติ ว่า 'คิหิ จ อ.คฤหัสถ์ ท. ด้วย ปพฺพชิตา จ อ.บรรพชิต ท. ด้วย สพฺเพปิ แม้ทั้งปวง วตฺตนุตฺต จงเป็นไป วเส ในอำนาจ มม เอว ของเรานั้นเทียว, (วตฺถุณี) คือว่า อ.วัตถุ ท. สกฺกโคณวาสี- มฺรสุอาทีนิ มีเกวียน โคตัวผู้ มีด และขวานเป็นต้น วา หรือ วา หรือว่า (กิจฺจานิ) อ.กิจ ท. ยาคุมตฺตมฺปิ (วตฺถุ) ตาเปตฺวา ปิวนาทีนิ มีการ ยังวัตถุ แม้สักว่าข้าวต้ม

ให้ร้อน แล้วจึงตีเป็นต้น **อนุดมโส** โดยกำหนดอันมีในที่สุด (**คิหิปปุพฺพชิตฺติ**) **ลหุพฺพพานิ** เป็นของ **อันคฤหัสถ์และบรรพชิต** ท. ฟังได้ **โหนตุ** จงเป็นเถิด, (**คิหิปปุพฺพชิตา**) **อ.คฤหัสถ์และบรรพชิต** ท. **วตฺตฺนฺตฺตฺ** จงเป็นไป **วเส** ในอำนาจ **มม** **เอว** ของเรานั้นเทียว, **อาปุจฺจิตฺวา** คือว่า **ถามโดยเอื้อเพื่อแล้ว** **มํ** **เอว** ซึ่งเรานั้นเทียว **กโรหนฺตฺ** จงกระทำ **เอวฺรุเปสฺสุ** **กิจจากิจเจสฺสุ** **ขุทฺทกมหนฺเตสฺสุ** **กรณียेषฺสุ** (**กิจเจสฺสุ**) **กิสฺมิมฺหิ** (**กิจเจ**) **เอกกิจเจปิ** ใน- ในกิจน้อยและกิจใหญ่ ท. อันมีอย่างนี้เป็นรูปหนา คือว่า ในกิจ ท. **อันบุคคลพึงกระทำ** **อันเล็กและใหญ่หนา** -กิจ ะไรๆ คือว่า **แม้ในกิจอย่างหนึ่ง** **อิตติ** **ดั่งนี้** **อุปฺปชฺชติ** **ย่อมเกิดขึ้น** (**อิตติ**) **ดั่งนี้** (**คาถาปาทสฺส**) **แห่งบาท** **แห่งพระคาถา** **“มเมว อติวสา อสฺสูติ** **ว่า** **“มเมว อติวสา อสฺสู”** **ดั่งนี้** ๕

บาทพระคาถาว่า **“มเมว อติวสา อสฺสู”** ความว่า ความดำริว่า **“ขอพวกคฤหัสถ์** **และพวกบรรพชิต** **แม้ทั้งปวง** **จงเป็นไปในอำนาจของเราเท่านั้น** **คือว่าวัตถุทั้งหลาย** **มีเกวียน** **โค** **มีด** **และขวานเป็นต้น** **หรือว่ากิจทั้งหลาย** **มีการยังวัตถุแม้สักว่าข้าวต้ม** **ให้ร้อน** **แล้วจึงตีเป็นต้น** **โดยที่ที่สุด** **จงเป็นของอันคฤหัสถ์และบรรพชิตฟังได้,** **พวก** **คฤหัสถ์และบรรพชิต** **จงเป็นไปในอำนาจของเราเท่านั้น** **คือว่าถามโดยเอื้อเพื่อซึ่งเรานั้น** **แหละ** **จงทำในบรรดากิจน้อยใหญ่เห็นปานนั้น** **คือบรรดากรณีกิจ** **กิจอะไรๆ** **คือ** **แม้ในกิจอย่างหนึ่ง**” **ย่อมเกิดขึ้น**

“มเมว อติวสา อสฺสู” **สรูปะใน** **อิตติ** ๑ **ศัพท์** **สรูปะใน** **คาถาปาทสฺส** ๑ **สามีสัมพันธะ** **ใน** **อตุโถ** **“คิหิ** **กิตฺติ** **ปฺพชิตา** **กิตฺติ** **สุทฺธกตฺตานิ** **วตฺตฺนฺตฺตฺ** ๑ **อาชยาตบทกตฺตฺวาจก** **จ** **สองศัพท์** **ปทสมฺมจยตฺตตะ** **เข้ากับ** **คิหิ** **และ** **ปฺพชิตา** **อปีศัพท์** **อเปกขตฺตตะ** **เข้ากับ** **สพฺเพ** ๑ **วิเสสนะของ** **คิหิ** **และ** **ปฺพชิตา** **เอวศัพท์** **อวธารณะ** **เข้ากับ** **มม** ๑ **สามีสัมพันธะใน** **วเส** ๑ **วิสยาธาระใน** **วตฺตฺนฺตฺตฺ**, **สกฎโคณวาสีผรสุอาทีนิ** **วิเสสนะของ** **วตฺตฺนฺตฺ** ๑ **กิตฺติ** **กิจจานิ** **กิตฺติ** **สุทฺธกตฺตานิ** **โหนตฺตฺ** ๑ **อาชยาตบทกตฺตฺวาจก** **คิหิ** **ปฺพชิตฺติ** **อนภิตกตฺตานิ** **ลหุพฺพพานิ** ๑ **วิกติกตฺตานิ** **โหนตฺตฺ** **อนุดมโส** **ตติยาวิเสสนะใน** **โหนตฺตฺ** **อปีศัพท์** **อเปกขตฺตตะ** **เข้ากับ** **ยาคุมตฺตฺ** ๑ **วิเสสนะของ** **วตฺตฺ** ๑ **การิตกัมมะใน** **ตาเปตฺวา** ๑ **ปุกฺพกาลกิริยาใน** **ปีวนาทีนิ** ๑ **วิเสสนะของ** **กิจจานิ** **วา** **สองศัพท์** **วากยวิกปปีตตะ** **เข้ากับ** **สกฎโคณวาสีผรสุอาทีนิ** **ลหุพฺพพานิ** **โหนตฺตฺ** **และ** **อนุดมโส** **ยาคุมตฺตฺ** **มปี** **ตาเปตฺวา** **ปีวนาทีนิ,** **คิหิ** **จ** **ปฺพชิตา** **จ** **สพฺเพ** **ปี** **มเมว** **วเส** **วตฺตฺนฺตฺ** **วิวิริยะใน** **สกฎโคณ-**

วาสีผรสอาทีนิ วา ลทพพพานิ โหนตุ อนตมโส ยาคุมตตมปิ ตาเปตวา ปิวนาทีนิ วาฯ วิวรรณะ, คิหิปปพชิตา สุตทกัตตาใน วตตนตุ และ กโรนตุ วตตนตุ กิติ กโรนตุ กิติ อาขยาดบทกัตตวาจก เอวรูเปสุ วิเสสณะของ กิจจากิจเจสุฯ กิติ กิจเจสุ กิติ นิทธารณะใน กิสฺมิณฺจิกิ กิจเจ และ เอกกิจเจปิ ขุททกมหนฺเตสุ กิติ กรณฺเยสุ กิติ วิเสสณะของ กิจเจสุ กิสฺมิณฺจิกิ วิเสสณะของ กิจเจฯ กิติ เอกกิจเจ กิติ นิทธารณฺเยะ และวิสยาคาระใน กโรนตุ อปิตฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ เอกกิจเจ เอวตฺทํ อวธารณะ เข้ากับ มมฯ สามีสัมพันธะใน วเสฯ วิสยาคาระใน วตตนตุ เอวรูเปสุ กิจจากิจเจสุ วิวริยะใน ขุททกมหนฺเตสุ กรณฺเยสุ กิจเจสุฯ วิวรรณะ, กิสฺมิณฺจิกิ กิจเจ วิวริยะใน เอกกิจเจปิฯ วิวรรณะ, เอวตฺทํ อวธารณะเข้ากับ มํฯ อวตตกัมมะใน อาปุจฺจิตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน กโรนตุ มเมว วเส วตตนตุ วิวริยะใน มณฺเวย อาปุจฺจิตวา กโรนตุฯ วิวรรณะ' อิติตฺทํ สฺรูปะใน สงฺกปโปฯ สุตทกัตตาใน อุปฺปชฺชติฯ อาขยาดบท กัตตวาจก" อิติตฺทํ สฺรูปะใน อตฺโถฯ ลิงคัตถะ ฯ

๓๐. อิติ พาลสุสาติ: ยสุส พาลสุส สา จ อิจฺฉา อยฺยจ เอวรูโป สงฺกปโป อุปฺปชฺชติ, ตสุส เนว วิปฺสสนา น มคฺคผลานิ วทฺตมฺหติ, เกวลํ ปนฺสสุ จนฺโททเย สมฺมทฺตสุ อุกํ วิย ฉสุ ทฺวาเรสุ อุปฺปชฺชนกตตฺถหา เจว นววิธมาโน จ วทฺตมฺหิตติ ฯ

อิติ พาลสุสาติ: (ปทสุส) “ยสุส พาลสุส (ภิกฺขุโน) สา จ อิจฺฉา อยฺย จ เอวรูโป สงฺกปโป อุปฺปชฺชติ, ตสุส (ภิกฺขุโน) เนว วิปฺสสนา (วทฺตมฺหติ), (ตสุส ภิกฺขุโน) น มคฺคผลานิ วทฺตมฺหติ, เกวลํ ปนฺ อสุส (พาลภิกฺขุโน) จนฺโททเย สมฺมทฺตสุ (วทฺตมฺหตฺ) อุกํ วิย ฉสุ ทฺวาเรสุ อุปฺปชฺชนกตตฺถหา เจว นววิธมาโน จ วทฺตมฺหิตติ (อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ อิติ ว่า “สา อิจฺฉา จ อ.ความอยากนั้นด้วย อยฺย เอวรูโป สงฺกปโป จ อ.ความดำริ อันมีอย่างนี้เป็นรูปนี้ด้วย อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น ยสุส พาลสุส (ภิกฺขุโน) แก่ภิกษุ ผู้เป็นพาลใจ, วิปฺสสนา อ.วิปฺสสนา (วทฺตมฺหติ) ย่อมเจริญ ตสุส (ภิกฺขุโน) แก่ภิกษุนั้น เนว หามีได้นั้นเทียว, มคฺคผลานิ อ.มรรคและผล ท. วทฺตมฺหติ ย่อมเจริญ (ตสุส ภิกฺขุโน) แก่ภิกษุนั้น น หามีได้, ปนฺ แต่ว่า อุปฺปชฺชนกตตฺถหา อ.ตัณหาอันเกิดขึ้น ทฺวาเรสุ ในทวาร ท. ฉสุ หก เจว ด้วยนั้น เทียว นววิธมาโน จ อ.มานะอันมีอย่างแก้ด้วย วทฺตมฺหติ ย่อมเจริญ อสุส (พาล-

ภิกษุโน) แก่ภิกษุผู้เป็นพาลนั้น เกวล อย่างเดียว อุทกั วยิ รวากะ อน้ำ วฑฒนุดั
 เจริญอยู่ สมุททุสส แก่มหาสมุทร จนุโททย ในกาลเป็นที่ขึ้นไปแห่งพระจันทร์”
 อิติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “อิติ พาลสฺสาติ ว่า “อิติ พาลสฺส” ดังนี้ ๕

บทว่า “อิติ พาลสฺส” ความว่า ความอยากและความดำริอันเห็นปานนั้นนี้ ย่อมเกิด
 ขึ้นแก่ภิกษุผู้เป็นพาลใด, วิปัสสนา ย่อมไม่เจริญ มรรคและผล ก็ไม่เจริญแก่ภิกษุนั้น,
 แต่ที่ว่า ตัณหาที่เกิดในทวาร ๖ และมานะ ๙ อย่าง ย่อมเจริญแก่ภิกษุผู้เป็นพาลนั้น
 อย่างเดียว ดุจน้ำที่เพิ่มขึ้นแก่มหาสมุทรในกาลเป็นที่ขึ้นแห่งพระจันทร์ ฉะนั้น

“อิติ พาลสฺส” สรุปะไน อิติ๑ ศัพทํ สรุปะไน ปทสฺส๑ สามีสัมพันธะไน อตุโถ “สา
 วิเสสณะของ อิจฉา อัย กิติ เอวรूप กิติ วิเสสณะของ สงกบไป อิจฉา กิติ สงกบไป
 กิติ สุทธกัตตาไน อุปปชชติ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ยสฺส กิติ พาลสฺส กิติ วิเสสณะ
 ของ ภิกษุโน๑ สัมปทานไน อุปปชชติ จ สองศัพทํ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ สา อิจฉา
 และ อัย เอวรूप สงกบไป, วิปัสสนา สุทธกัตตาไน วฑฒติ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาจก
 ตสฺส วิเสสณะของ ภิกษุโน๑ สัมปทานไน วฑฒติ เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ น๑ ศัพทํ
 ปฏิสะระไน วฑฒติ, มคฺคผลานิ สุทธกัตตาไน วฑฒนุติ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ตสฺส
 วิเสสณะของ ภิกษุโน๑ สัมปทานไน วฑฒนุติ นศัพทํ ปฏิสะระไน วฑฒนุติ, ปนศัพทํ
 ปักขันตรโชตกะ อุปปชชนกตณฺหา กิติ นววิธมาโน กิติ สุทธกัตตาไน วฑฒติ๑
 อาชยาดบทกัตตฺวาจก เกวลั กิริยาวิเสสณะไน วฑฒติ อสฺส วิเสสณะของ พาลภิกษุโน๑
 สัมปทานไน วฑฒติ จนุโททย กาลสัตตมีไน วฑฒนุติ สมุททุสส สัมปทาน
 ไน วฑฒนุติ๑ วิเสสณะของ อุทกั๑ อุปมาลึงคัตถะ วยิศัพทํ อุปมาโชตกะเข้ากับ
 จนุโททย สมุททุสส วฑฒนุติ อุทกั, จสุ วิเสสณะของ ทฺวาเรสุ๑ วิชยาระไน
 อุปปชชนกตณฺหา เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ จ๑ สองศัพทํ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ
 อุปปชชนกตณฺหา และ นววิธมาโน” อิติศัพทํ สรุปะไน อตุโถ๑ ลึงคัตถะ ๕

๓๑. เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณีสฺสูติ ๕

เทสนาวसानะ พหุ (ชนา) โสตาปตฺติผลาทีนิ (อริยผลานิ) ปาปุณีสฺสู อิติ ๕

เทสนาวसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา (ชนา) อ.ชน ท. พหุ มาก
 ปาปุณีสฺสู บรรลุแล้ว (อริยผลานิ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปตฺติผลาทีนิ มีโสตาปตฺติผล

เป็นต้น **อิตี** ดังนี้แล ฯ

เวลาจบพระเทศนา **ชน**จำนวนมากบรรลุนิยามผลทั้งหลายมีโศดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทศนาว่าสาเน กาลสัตตมึใน ปาปุนีสู พหุ วิเสสนะของ ชนาฯ สุทธกัตตาใน ปาปุนีสูฯ อาชยาตบทกัตตวาจาก โสดาปัตติผลานิ วิเสสนะของ อริยผลานิฯ สัมปาปุนีสกัมมะใน ปาปุนีสู อิตีศัพท์ समाปนะ ฯ

๓๒. สุธมมตเถโรปี อิม โอวาทำ สุตฺวา สตุถารั วนฺทิตฺวา อุกฺกจายาสนา ปทกฺขิณฺ กตฺวา เตน อนฺนุเทเน ภิกฺขุณา สทฺธิ คนฺตฺวา อุปาสกสฺส จกฺขุเปเถ อาปตฺติ ปฏิกฺกกริตฺวา อุปาสกํ ขมาเปสิ ฯ

สุธมมตเถโรปี อิม โอวาทำ สุตฺวา สตุถารั วนฺทิตฺวา อุกฺกจาย อาสนา ปทกฺขิณฺ กตฺวา เตน อนฺนุเทเน ภิกฺขุณา สทฺธิ คนฺตฺวา อุปาสกสฺส จกฺขุเปเถ อาปตฺติ ปฏิกฺกกริตฺวา อุปาสกํ ขมาเปสิ ฯ

สุธมมตเถโรปี แม้อ.พระสุพรรณมฤๅ **สุตฺวา** ฟังแล้ว **อิม โอวาทำ** ซึ่งพระโอวาทนี้ **วนฺทิตฺวา** ถวายบังคมแล้ว **สตุถารั** ซึ่งพระศาสดา **อุกฺกจาย** ลุกขึ้นแล้ว **อาสนา** จากอาสนะ **กตฺวา** กระทำแล้ว **ปทกฺขิณฺ** ซึ่งการประทักษิณ **คนฺตฺวา** ไปแล้ว **สทฺธิ** กับ **ภิกฺขุณา** ด้วยภิกษุ **เตน อนฺนุเทเน** ผู้เป็นอนุทูตนั้น **ปฏิกฺกกริตฺวา** กระทำคืบแล้ว **อาปตฺติ** ซึ่งอาบัติ **จกฺขุเปเถ** ในคลองแห่งจักขุ **อุปาสกสฺส** ของอุบาสก **อุปาสกํ** ยังอุบาสก **ขมาเปสิ** ให้อดโทษแล้ว ฯ

แม้พระสุพรรณมฤๅ ฟังพระโอวาทนี้แล้ว ก็ถวายบังคมพระศาสดา ลุกขึ้นจากอาสนะ ทำประทักษิณ ไปพร้อมกับภิกษุผู้เป็นอนุทูตนั้น ทำคืบอาบัติในคลองแห่งจักขุของอุบาสก ให้อุบาสกอดโทษแล้ว

อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ สุธมมตเถโรฯ เหตุกัตตาใน ขมาเปสิฯ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจาก อิม วิเสสนะของ โอวาทำฯ อวุตตกัมมะใน สุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา สตุถารั อวุตตกัมมะใน วนฺทิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อุกฺกจายฯ ปุพพกาลกิริยาใน กตฺวา อาสนา อปาทานใน อุกฺกจาย ปทกฺขิณฺ อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา เตน กิติ อนฺนุเทเน กิติ วิเสสนะของ ภิกฺขุณาฯ สหัตถตติยา

เข้ากับ สหุรีๆ กิริยาสมวายเป็น คนตวาวๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปฏิภุกริตวา อุปาสกสส
 สามีสัมพันธะใน จกขุปะเถๆ วิสยาธาระใน ปฏิภุกริตวา อาปตตี อวุตตกัมมะใน
 ปฏิภุกริตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ขมาเปสิ อุปาสกํ การิตกัมมะใน ขมาเปสิ ฯ

๓๓. โส อุปาสกน “ขมามหิ ฆนเต, สเจ มยหิ โทโส อตถิ, ขมถ เมติ ปฏิภุขมาปิโต
 สตุถารา ทินฺเน โอวาเท จตุวา กติปาเหเนว สห ปฏิสมภิทาหิ อรหตุตํ ปาปุณฺธิ ฯ

โส (เถโร) อุปาสกน “ขมามิ อหิ ฆนเต, สเจ มยหิ โทโส อตถิ, (ตุเมเห) ขมถ เมติ
 ปฏิภุขมาปิโต สตุถารา ทินฺเน โอวาเท จตุวา กติปาเหเนว เหว สห ปฏิสมภิทาหิ อรหตุตํ
 ปาปุณฺธิ ฯ

โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น อุปาสกน ปฏิภุขมาปิโต ผู้อันอุปาสก ให้อดโทษตอบ
 แล้ว อิติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อหิ อ.กระผม ขมามิ ย่อมอดโทษ, สเจ
 ถ้าวว่า โทโส อ.โทษ มยหิ ของกระผม อตถิ มีอยู่ไสร้, (ตุเมเห) อ.ท่าน ขมถ ขอ
 จงอดโทษ เม ต่อกะผม” อิติ ดังนี้ จตุวา ดำรงอยู่แล้ว โอวาเท ในพระโอวาท
 สตุถารา ทินฺเน อัน อันพระศาสดา ทรงประทานแล้ว ปาปุณฺธิ บรรลุแล้ว อรหตุตํ
 ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ สห กับ ปฏิสมภิทาหิ ด้วยปฏิสัมภิทา ท. กติปาเหเน
 เหว โดยวันเล็กน้อยนั้นเกี่ยว ฯ

พระเถระนั้น ถูกอุปาสกให้อดโทษคืนแล้วว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมยอมอดโทษ, ถ้าว
 โทษของกระผมมีอยู่ไสร้, ขอท่าน จงอดโทษต่อกะผม” แล้วดำรงอยู่ในพระโอวาท
 ที่พระศาสดาทรงประทานแล้ว บรรลุพระอรหัตพร้อมทั้งปฏิสัมภิทาทั้งหลาย โดยวัน
 เล็กน้อยเท่านั้น

โส วิเสสนะของ เถโรๆ สุทธกัตตาใน ปาปุณฺธิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก อุปาสกน
 อนภิตกัตตาใน ปฏิภุขมาปิโต “ฆนเต ฮาลปนะ อหิ สุทธกัตตาใน ขมามิๆ อาชยาต
 บทกัตตุวาจก, สเจ ปริกัปปัตถะ โทโส สุทธกัตตาใน อตถิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก
 มยหิ สามีสัมพันธะใน โทโส, ตุเมเห สุทธกัตตาใน ขมถๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก
 เม สัมปทานใน ขมถ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปฏิภุขมาปิโตๆ วิเสสนะของ เถโร
 สตุถารา อนภิตกัตตาใน ทินฺเนๆ วิเสสนะของ โอวาเทๆ วิสยาธาระใน จตุวาๆ
 ปุพพกาลกิริยาใน ปาปุณฺธิ เหวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ กติปาเหเนๆ ตติยาวิเสสนะ

ใน ปาปุณิ สหศัพท์ ทัพพสมวาเยใน อรหตฺตํ ปฏิสมุทฺทิตฺวา สหตฺตตติยาเข้ากับ สห
อรหตฺตํ สัมปาปุณียกัมมะใน ปาปุณิ ฯ

๓๔. อุปาสาโกปิ จินฺเตสิ “มยา สตุถารํ อทิสฺวา ว โสตาปตฺติผลํ ปตฺตํ, อทิสฺวาเยว
อนาคามิผลํ ปตฺติจฺจโตะ, สตุถารเมว ทฏฺฐํ วฏฺฐตฺติติ ฯ

อุปาสาโกปิ จินฺเตสิ “มยา สตุถารํ อทิสฺวา ว โสตาปตฺติผลํ ปตฺตํ, (อหํ) อทิสฺวา เหว
อนาคามิผลํ ปตฺติจฺจโตะ (อมฺหิ), (มยา) สตุถารํ เหว ทฏฺฐํ วฏฺฐตฺติติ ฯ

อุปาสาโกปิ แม้อ.อุปาสาโก จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “โสตาปตฺติผลํ อ.โสตาปตฺติผล
มยา อันเรา อทิสฺวา ว ไม่เฝ้าแล้วเทียว สตุถารํ ซึ่งพระศาสดา ปตฺตํ บรรลุแล้ว,
(อหํ) อ.เรา อทิสฺวา เหว ไม่เฝ้าแล้วนั้นเทียว ปตฺติจฺจโตะ เป็นผู้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
อนาคามิผล ในอนาคามิผล (อมฺหิ) ย่อมเป็น, (มยา) สตุถารํ เหว ทฏฺฐํ อ.อัน-
อันเรา -เฝ้า ซึ่งพระศาสดานั้นเทียว วฏฺฐตฺติติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ ฯ

แม้อ.อุปาสาโก ก็คิดว่า “เรายังไม่เฝ้าพระศาสดานั้นแหละ ก็บรรลุโสตาปตฺติผล, เรายังไม่
เฝ้านั้นแหละ ก็ตั้งอยู่ในอนาคามิผล, การที่เราเฝ้าพระศาสดานั้นเทียว ย่อมควร”.

อปิศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ อุปาสาโกฯ สุทฺธกตฺตาใน จินฺเตสิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก
“โสตาปตฺติผลํ วุตตกัมมะใน ปตฺตํ กิตฺตทกัมมฺวาจาก มยา อนภิหิตกตฺตาใน ปตฺตํ
สตุถารํ อวุตตกัมมะใน อทิสฺวา เหวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ อทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน ปตฺตํ, อหํ สุทฺธกตฺตาใน อมฺหิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก เหวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ
อทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺติจฺจโตะ อนาคามิผล วิชยชารณะใน ปตฺติจฺจโตะฯ วิกิต-
กตฺตาใน อมฺหิ, ทฏฺฐํ ตุมตฺถกตฺตาใน วฏฺฐตฺติติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก มยา อนภิหิต-
กตฺตาใน ทฏฺฐํ เหวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ สตุถารํฯ อวุตตกัมมะใน ทฏฺฐํ” อิติศัพท์
อาการะใน จินฺเตสิ ฯ

๓๕. โส ติลตฺตณฺฑุลสฺสปีผาณิตวตฺตจฺจนาทนิปฺนุณฺณานิ ปณฺจ สกฺกฺสตาณิ โยชาเปตฺวา
“เย สตุถารํ ทฏฺฐกามา, คจฺจนฺตุ, ปิณฺทปาตาทีหิ น กิลมิสฺสนฺตฺติติ ภิกฺขุสงฺฆสฺส
อาโรจาเปตฺวา ภิกฺขุณีสงฺฆสฺสปี อุปาสาณมฺปิ อุปาสิกาณมฺปิ อาโรจาเปสิ ฯ

โส (อุปาสโก ปุคฺคัล) ติลตณฺหุลสปปิผาณิตวตฺตจฺจาทนาทิปุณฺณานิ ปญจ สกฺกฺสตา นิ
โยชาเปตฺวา (ปุคฺคัล) “เย (อฺยฺยา) สตฺถารํ ทฎฺฐกามา (โหนฺติ), (เต อฺยฺยา) คจฺจนฺตุ, (อฺยฺยา)
ปิณฺทปาตาทีหิ (วตฺตฺทฺหิ) น กิลมิสฺสนฺตฺติ ภิภฺขุสงฺขมฺสฺส อาโรจาเปตฺวา (ปุคฺคัล) ภิภฺขุนี้สงฺขมฺสฺสปี
อุปาสกานมฺปิ อุปาสิกานมฺปิ อาโรจาเปสิ ฯ

โส (อุปาสโก) อ.อุบาสกนั้น (ปุคฺคัล) ยังบุคคล โยชาเปตฺวา ให้ประกอบแล้ว สกฺก-
สตา นิ ซึ่งร้อยแห่งเกวียน ท. ปญจ ห้า ติลตณฺหุลสปปิผาณิตวตฺตจฺจาทนาทิ-
ปุณฺณานิ อันเต็มแล้วด้วยวัตถุมิงา ข้าวสาร เนยใส น้ำผึ้ง และวัตถุเป็นเครื่องปกปิด
คือผ้าเป็นต้น (ปุคฺคัล) ยังบุคคล อาโรจาเปตฺวา ให้บอกแล้ว ภิภฺขุสงฺขมฺสฺส แก่
หมู่แห่งภิกษุ อิติ ว่า “เย (อฺยฺยา) อ.พระคุณเจ้า ท. เหล่าใด ทฎฺฐกามา เป็นผู้
ใคร่เพื่ออันเฝ้า สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา (โหนฺติ) ย่อมเป็น, (เต อฺยฺยา) อ.พระคุณ
เจ้า ท. เหล่านั้น คจฺจนฺตุ ของจะไป, (อฺยฺยา) อ.พระคุณเจ้า ท. น กิลมิสฺสนฺตฺติ จัก
ไม่ลำบาก (วตฺตฺทฺหิ) ด้วยวัตถุ ท. ปิณฺทปาตาทีหิ มีปิณฺทปาตเป็นต้น” อิติ ดังนี้
(ปุคฺคัล) ยังบุคคล อาโรจาเปสิ ให้บอกแล้ว ภิภฺขุนี้สงฺขมฺสฺสปี แม้แก่หมู่แห่งภิกษุณิ
อุปาสกานมฺปิ แม้แก่อุบาสก ท. อุปาสิกานมฺปิ แม้แก่อุบาสิกา ท. ฯ

อุบาสกนั้น ใช้บุคคลให้ประกอบเกวียน ๕๐๐ เล่ม ที่เต็มด้วย วัตถุมิงา ข้าวสาร
เนยใส น้ำผึ้ง และวัตถุเป็นเครื่องปกปิดคือผ้าเป็นต้น ใช้บุคคลให้บอกแก่ภิกษุสงฆ์
ว่า “พระคุณเจ้าเหล่าใด มีประสงค์จะเฝ้าพระศาสดา, ขอพระคุณเจ้าเหล่านั้น จงไป,
พระคุณเจ้าทั้งหลาย จักไม่ลำบากด้วยวัตถุทั้งหลายมีปิณฺทปาตเป็นต้น” แล้วใช้ให้
บอกแม้แก่ภิกษุณิสงฆ์ แม้แก่พวกอุบาสก แม้แก่พวกอุบาสิกา.

โส วิเสสนะของ อุปาสโก๑ เหตุกัตตาใน อาโรจาเปสิ๑ อาชยตบทเหตุกัตตฺวาจก
ปุคฺคัล การิตกัมมะใน โยชาเปตฺวา ติลตณฺหุลสปปิผาณิตวตฺตจฺจาทนาทิปุณฺณานิ ก็ดี
ปญจ ก็ดี วิเสสนะของ สกฺกฺสตา นิ๑ อวุตตกัมมะใน โยชาเปตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน อาโรจาเปตฺวา ปุคฺคัล การิตกัมมะใน อาโรจาเปตฺวา “เย วิเสสนะของ อฺยฺยา๑
สุทฺธกัตตาใน โหนฺติ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจก สตฺถารํ อวุตตกัมมะใน ทฎฺฐกามา๑
วิกิตกัตตาใน โหนฺติ, เต วิเสสนะของ อฺยฺยา๑ สุทฺธกัตตาใน คจฺจนฺตุ๑ อาชยตบท
กัตตฺวาจก, อฺยฺยา สุทฺธกัตตาใน กิลมิสฺสนฺตฺติ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจก ปิณฺทปาตาทีหิ
วิเสสนะของ วตฺตฺทฺหิ๑ ภาระใน กิลมิสฺสนฺตฺติ นคฺัพท์ ปฏฺิเสธะใน กิลมิสฺสนฺตฺติ” อิติศัพท์

อาการใน อาโรจาเปตวา ภิกขุสงฆมุต สัมปทานใน อาโรจาเปตวาฯ ปุพพกาลกิริยา
ใน อาโรจาเปสิ ปุคฺคํ การิตกัมมะใน อาโรจาเปสิ อปี สามศัพท์ อเปกขัตตะเข้า
กับ ภิกขุณีสงฆมุต อุปาสกานํ และ อุปาสิกานํ ภิกขุสงฆมุต กิติ อุปาสกานํ กิติ
อุปาสิกานํ กิติ สัมปทานใน อาโรจาเปสิ ฯ

๓๖. เตน สหฺริ ปณฺจสตา ภิกขุ จ ภิกขุณีโย จ อุปาสกา จ อุปาสิกាយ โจ นิขฺมมีสุ ฯ

เตน (อุปาสเกน) สหฺริ ปณฺจสตา ภิกขุ จ (ปณฺจสตา) ภิกขุณีโย จ (ปณฺจสตา) อุปาสกา จ
(ปณฺจสตา) อุปาสิกាយ โจ นิขฺมมีสุ ฯ

ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. ปณฺจสตา ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ จ ด้วย ภิกขุณีโย อ.ภิกษุณี ท.
(ปณฺจสตา) ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ จ ด้วย อุปาสกา อ.อุบาสก ท. (ปณฺจสตา) ผู้มี
ร้อยห้าเป็นประมาณ จ ด้วย อุปาสิกាយ อ.อุปาสิกา ท. (ปณฺจสตา) ผู้มีร้อยห้าเป็น
ประมาณ จ ด้วย นิขฺมมีสุ ออกไปแล้ว สหฺริ กับ เตน (อุปาสเกน) ด้วยอุบาสก
นั้น ฯ

พวกภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป พวกภิกษุณีประมาณ ๕๐๐ รูป พวกอุบาสกประมาณ
๕๐๐ คน และพวกอุปาสิกาประมาณ ๕๐๐ คน ออกไปพร้อมกับอุบาสกนั้น

ปณฺจสตา วิเสสนะของ ภิกขุ ภิกขุณีโย อุปาสกา และ อุปาสิกាយ ภิกขุ กิติ ภิกขุณีโย
กิติ อุปาสกา กิติ อุปาสิกાય กิติ สุททกัตตาใน นิขฺมมีสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
เตน วิเสสนะของ อุปาสเกนฯ สหฺริตตติยาเข้ากับ สหฺริฯ กิริยาสมวายะใน นิขฺมมีสุ,
จ สัตถ์ ปทสมุจยัตตะเข้ากับ ปณฺจสตา ภิกขุ, ปณฺจสตา ภิกขุณีโย, ปณฺจสตา
อุปาสกา และ ปณฺจสตา อุปาสิกાય ฯ

๓๗. โส “เตสญฺเจว อตฺตโน จ ปริสาयाติ ติณฺณํ ชนสทฺสฺสานํ, ยถา ตีสโยชนมคฺเค
ยาคุมตฺตาทิหิ กิณฺจิจิ เวกฺลลํ นาโหสิ; ตถา สํวิทฺธิ ฯ”

โส (อุปาสโก) “เตสํ เจว (ชนานํ) อตฺตโน จ ปริสาयाติ ติณฺณํ ชนสทฺสฺสานํ, ยถา ตีสโยชน-
มคฺเค ยาคุมตฺตาทิหิ (วตฺตฺตฺติ) กิณฺจิจิ เวกฺลลํ น โหสิ; ตถา สํวิทฺธิ ฯ”

โส (อุปาสโก) อ.อุบาสกนั้น สํวิทฺธิ จัดแจงแล้ว ตถา โดย-, เวกฺลลํ อ.ความบกพร่อง

กัญจิ อะไรๆ (วตฺถุหิ) ด้วยวัตถุ ท. ยาคุกตฺตาทิหิ มีข้าวยาคุและภัตตรเป็นต้น น อโหสิ ไม่ได้มีแล้ว ตีสโยชนมคฺเค ในหนทางมีโยชนสามสิบเป็นประมาณ ยถา โดย ประการใด, -ประการนั้น ชนสหสฺसानํ เพื่อพันแห่งชน ท. ติณฺณํ สาม อิติ คือ “เตสํ เจว (ชนานํ) เพื่อชน ท. เหล่านั้นด้วยนั้นเกี่ยว ปริสาย เพื่อบริษัท อตฺตโน ของตน จ ด้วย” ๕

อุปาสกนั้น จัดแจงเพื่อพวกชน ๓,๐๐๐ คน คือ “พวกชนเหล่านั้น และบริษัทของตน” โดยประการที่จะไม่ให้มีความบกพร่องอะไรๆ ด้วยวัตถุมีข้าวต้มและข้าวสวยเป็นต้น ในหนทางประมาณ ๓๐ โยชน.

โส วิเสสณะของ อุปาสโกๆ สุทฺธกตฺตานิ สํวิทฺธิๆ อาชยตบทกตฺตฺวาจก “เตสญฺเจว อตฺตโน จ ปริสาย” สฺรุปะไน อิติๆ ศัพท์ สฺรุปะไน ติณฺณํ ชนสหสฺसानํ ติณฺณํ วิเสสณะของ ชนสหสฺसानํๆ สัมปทานไน สํวิทฺธิ, กัญจิ วิเสสณะของ เวกฺลลํๆ สุทฺธกตฺตานิ อโหสิๆ อาชยตบทกตฺตฺวาจก ยถา ปการัตถะ ตีสโยชนมคฺเค วิสยาธาระ ไน อโหสิ ยาคุกตฺตาทิหิ วิเสสณะของ วตฺถุหิๆ ภาวะไน เวกฺลลํ นศัพท์ ปฏิเสระไน อโหสิ, ตถา ปการัตถะ ๕

๓๘. ตสฺส ปน นิกฺขนฺตภาวํ ฅตฺวา โยชนะ โยชนะ เทวตา ขนฺธาวารํ พนฺธิตฺวา ทิพฺเพหิ ยาคุชชกภตฺตปานกาทีหิ ตํ มหาชนํ อุปฺภุจฺหิสฺสุ ๕

ตสฺส (อุปาสกสฺส) ปน นิกฺขนฺตภาวํ ฅตฺวา โยชนะ โยชนะ เทวตา ขนฺธาวารํ พนฺธิตฺวา ทิพฺเพหิ ยาคุชชกภตฺตปานกาทีหิ (วตฺถุหิ) ตํ มหาชนํ อุปฺภุจฺหิสฺสุ ๕

ปน ก็ เทวตา อ.เทวตา ท. ฅตฺวา รู้แล้ว ตสฺส (อุปาสกสฺส) นิกฺขนฺตภาวํ ซึ่งความ ที่- แห่งอุปาสกนั้น -เป็นผู้ออกไปแล้ว พนฺธิตฺวา ผูกแล้ว ขนฺธาวารํ ซึ่งค่ายพัก โยชนะ โยชนะ ไนโยชนํๆ อุปฺภุจฺหิสฺสุ บำรุงแล้ว ตํ มหาชนํ ซึ่งมหาชนนั้น (วตฺถุหิ) ด้วยวัตถุ ท. ยาคุชชกภตฺตปานกาทีหิ มีข้าวยาคุ ของอันบุคคลพึงเคี้ยว ภัตตร และ น้ำอันบุคคลพึงดื่มเป็นต้น ทิพฺเพหิ อันเป็นทิพย์ ๕

ก็ พวกเทวดารู้ว่าอุปาสกนั้นออกไปแล้ว ผูกค่ายพักทุกๆ หนึ่งโยชน บำรุงมหาชนนั้น ด้วยวัตถุทั้งหลายมีข้าวต้ม ของเคี้ยว ข้าวสวย และน้ำดื่มเป็นต้นอันเป็นทิพย์

ปนศัพท์ วากยารัมภโศตกะ เทวดา สุทรกัตตานิ อุปภูจหีสุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก
 ตสส วิเสสณะของ อุปาสกสสุๆ ภาวาทิสัมพันธะไน นิกขนุตภาวึๆ อวุตตกัมมะไน
 ฌตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน พนฺธิตฺวา โยชเน สองบท วิสยาธาระไน พนฺธิตฺวา
 ขนฺธาวารึ อวุตตกัมมะไน พนฺธิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน อุปภูจหีสุ ทิพฺเพหิ กัตตี
 ยาคุขชชกภตฺตปานกาทีหิ กัตตี วิเสสณะของ วตฺตฺทฺหึๆ ภาระไน อุปภูจหีสุ ตํ วิเสสณะ
 ของ มหาชนึๆ อวุตตกัมมะไน อุปภูจหีสุ ๕

๓๙. กสฺสจฺจิ เกนจฺจิ เวกลลํ นาโหสิ ๕

กสฺสจฺจิ เกนจฺจิ (วตฺตฺทฺนา) เวกลลํ น โหสิ ๕

เวกลลํ อ.ความบกพร่อง **เกนจฺจิ (วตฺตฺทฺนา)** ด้วยวัตถุอะไรๆ **น โหสิ** ไม่ได้มีแล้ว
กสฺสจฺจิ แก่ใครๆ ๕

ความบกพร่อง ด้วยวัตถุอะไรๆ ไม่ได้มีแก่ใครๆ เลย

เวกลลํ สุทรกัตตานิ โหสิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก กสฺสจฺจิ สัมปทานไน โหสิ เกนจฺจิ
 วิเสสณะของ วตฺตฺทฺนาๆ ภาระไน เวกลลํ นศัพท์ ปฏิเสธะไน โหสิ ๕

๔๐. เอวํ เทวตาหิ อุปฺภูจฺจิมานो เทวสิกํ โยชนํ คจฺจนฺโต มาเสน สาวตฺถิ ปาปุณฺธิ ๕

(มหาชน) เอวํ เทวตาหิ อุปฺภูจฺจิมานो เทวสิกํ โยชนํ คจฺจนฺโต มาเสน สาวตฺถิ ปาปุณฺธิ ๕

(มหาชน) อ.มหาชน **เทวตาหิ** อุปฺภูจฺจิมานो ผู้อันเทวดา ท. บำรุงอยู่ **เอวํ** อย่าง
 นี้ **คจฺจนฺโต** ไปอยู่ **โยชนํ** สิ้นโยชน์ **เทวสิกํ** ทุกๆ วัน **ปาปุณฺธิ** ถึงแล้ว **สาวตฺถิ**
 ซึ่งเมืองสาวตถิ **มาเสน** โดยเดือน ๕

มหาชน ถูกเหล่าเทวดาบำรุงอยู่อย่างนี้ เดินทางไปสิ้นโยชน์ทุกๆ วัน หนึ่งเดือน ก็ถึง
 เมืองสาวตถิ

มหาชน สุทรกัตตานิ ปาปุณฺธิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวํ กิริยาวิเสสณะไน
 อุปฺภูจฺจิมานอ เทวตาหิ อนภิตกัตตานิ อุปฺภูจฺจิมานอๆ อัพภันตรกิริยาของ มหาชน
 เทวสิกํ กิริยาวิเสสณะไน คจฺจนฺโต โยชนํ อัจจันตสังโยคะไน คจฺจนฺโตๆ อัพภันตร-

กิริยาของ มหาชน มาเสน ตติยาวิเสสนะใน ปาปุณิ สวตถึ สัมปาปุณียกัมมะใน
ปาปุณิ ฯ

๔๑. ปญจ สกฏสทานิ ยถาปุรานเนว อหะสุ ฯ

ปญจ สกฏสทานิ ยถาปุรานนิ เอว อหะสุ ฯ

สกฏสทานิ อ.ร้อยแห่งเกวียน ท. ปญจ ห้า ยถาปุรานนิ เอว เป็นพาหนะอันเต็ม
อย่างไรนั้นเทียว อหะสุ ได้เป็นแล้ว ฯ

เกวียน ๕๐๐ เล่ม ได้เต็มเหมือนเดิมนั้นแหละ

ปญจ วิเสสนะของ สกฏสทานิๆ สุกธกัตตาใน อหะสุๆ อาชยตบทกัตตวาจาก เอวศัพท์
อวธารณะเข้ากับ ยถาปุรานนิๆ วิกติกัตตาใน อหะสุ ฯ

๔๒. เทวดาหิ เจว มนุสเสหิ จ อภิหฎปนุณาการิ วิสฺสชฺเชนุโต อคมาสิ ฯ

(อุปาสโก) เทวดาหิ เจว มนุสเสหิ จ อภิหฎปนุณาการิ วิสฺสชฺเชนุโต อคมาสิ ฯ

(อุปาสโก) อ.อุบาสก วิสฺสชฺเชนุโต สละอยู่ เทวดาหิ เจว มนุสเสหิ จ
อภิหฎปนุณาการิ ซึ่งเครื่องบรรณาการ- อันเทวดา ท. ด้วยนั้นเทียว อันมนุษย์ ท.
ด้วย -นำไปเฉพาะแล้ว อคมาสิ ได้ไปแล้ว ฯ

อุบาสก สละเครื่องบรรณาการที่พวกเทวดาและพวกมนุษย์นำมาเฉพาะอยู่ ได้ไปแล้ว

อุปาสโก สุกธกัตตาใน อคมาสิๆ อาชยตบทกัตตวาจาก เทวดาหิ ก็ดี มนุสเสหิ ก็ดี
อนนิกิตกัตตาใน อภิหฎ- เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ จๆ สองศัพท์ ปทสมุจจยัตถะ
เข้ากับ เทวดาหิ และ มนุสเสหิ อภิหฎปนุณาการิ อวุตตกัมมะใน วิสฺสชฺเชนุโตๆ
อัปภันตรกิริยาของ อุปาสโก ฯ

๔๓. สตุถา อานนุทเตเร อานนุท อชฺช วฑฺฒมานกจฺฉายาย จิตฺโต คหปติ
ปญฺจหิ อุปาสกสเทหิ ปริวฺโต อาคนฺตฺวา มํ วนฺทิสฺสตีติ ฯ

สตถา อานนทตเถโร อาห “อานนท อชช วฑฺฒมานกจฺฉายาย (เวลา) จิตฺโต คหปติ ปญฺจหิ
อุปาสกสเทหิ ปริวุโต อาคนตุวา มํ วนฺทิสฺสตีติ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา อาห ตรัสแล้ว อานนทตเถโร กะพระอานนทผู้เถระ อิติ ว่า
“อานนท ดูก่อนอานนท คหปติ อ.คหปติ จิตฺโต ชื่อว่าจิตตะ ปญฺจหิ อุปาสก-
สเทหิ ปริวุโตผู้อันร้อยแห่งอุปาสกท. ห้า แวดล้อมแล้ว อาคนตุวามาแล้ว วนฺทิสฺสตี
จักไหว้ มํ ซึ่งเรา (เวลา) ในเวลา วฑฺฒมานกจฺฉายาย อันมีเงาอันเจริญอยู่ อชช
ในวันนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสกัพระอานนทเถระว่า “อานนท คหปติชื่อว่าจิตตะ ถูกอุปาสก
๕๐๐ คนแวดล้อมแล้ว มาแล้ว จักไหว้เราในเวลาเงากำลังเจริญ ในวันนี้”

สตถา สุทฺธกัถตาโน อาหฺย อาชยตบทกัถตุวาจก อานนทตเถโร อกถิตกัถมมะโน
อาห “อานนท อาลปะนะ จิตฺโต สัณฺญาวิเสสนะของ คหปติฯ สุทฺธกัถตาโน วนฺทิสฺสตีฯ
อาชยตบทกัถตุวาจก อชช กาลสัถตมีโน วนฺทิสฺสตี วฑฺฒมานกจฺฉายาย วิเสสนะ
ของ เวลาฯ กาลสัถตมีโน วนฺทิสฺสตี ปญฺจหิ วิเสสนะของ อุปาสกสเทหิฯ อนภิท-
กัถตาโน ปริวุโตฯ วิเสสนะของ คหปติ อาคนตุวา ปุพฺพกาลกิริยาโน วนฺทิสฺสตี
มํ อวุตตกัถมมะโน วนฺทิสฺสตี” อิติศัพท์ อากาโรใน อาห ฯ

๔๔. “กั ปน ภนฺเต ตสฺส ตุมฺหากํ วนฺทนกाले กิณฺจि ปาฏิหาริยํ ภวิสฺสตีติ ฯ

(อานนทตเถโร) “กั ปน ภนฺเต ตสฺส (จิตตสฺส) ตุมฺหากํ วนฺทนกाले กิณฺจิ ปาฏิหาริยํ
ภวิสฺสตีติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(อานนทตเถโร) อ.พระอานนทผู้เถระ (ปุจฺฉิ) ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปน กั ปาฏิหาริยํ อ.ปาฏิหารย์ กิณฺจิ อะไรๆ ภวิสฺสตี จักมี
วนฺทนกाले ในกาลเป็นที่ถวายเป็นคัม ตุมฺหากํ ซึ่งพระองค์ ตสฺส (จิตตสฺส) แห่ง
คหปติชื่อว่าจิตตะนั้น กั หรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระอานนทเถระ ถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กัปาฏิหารย์อะไรๆ จักมีในกาลเป็นที่
ถวายเป็นคัมพระองค์ แห่งจิตตคหปติหรือ ?”

อานนฺทเหตุโร สุทฺธกัตฺตานิ ปุจฺฉิฯ อาชยตบทกัตฺตวาจก “ภนฺเต อาลปนฺนํ ปนศัพฺท์
วากยารัมภโชตกะ กิณฺจ วิเสสนนฺขอ ปาฏิหาริยํฯ สุทฺธกัตฺตานิ ภวิสฺสติฯ อาชยต
บทกัตฺตวาก กิศัพฺท์ ปุจฺฉนฺตถะ ตสฺส วิเสสนนฺขอ จิตฺตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน
วณฺทนกาละ ตุมหากํ ญฺหฺวึจฺจิวุตตกัมมะใน วณฺทนกาละฯ กาลสัตฺตมีใน ภวิสฺสติ”
อิติศัพฺท์ อากาเรใน ปุจฺฉิ ฯ

๔๕. “ภวิสฺสติ อานนฺทาทิ ฯ

(สตุถา) “(ปาฏิหาริย) ภวิสฺสติ อานนฺทาทิ (อาห) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “อานนฺทํ ดูก่อนอานนฺท (ปาฏิ-
หาริย) อ.ปาฏิหาริย ภวิสฺสติ จักมี” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “อานนฺทํ ปาฏิหาริยจักมี”

สตุถา สุทฺธกัตฺตานิ อาหฯ อาชยตบทกัตฺตวาจก “อานนฺท อาลปนฺนํ ปาฏิหาริย
สุทฺธกัตฺตานิ ภวิสฺสติฯ อาชยตบทกัตฺตวาจก” อิติศัพฺท์ อากาเรใน อาห ฯ

๔๖. “กึ ภนฺเตติ ฯ

(อานนฺทเหตุโร) “กึ (ปาฏิหาริย ภวิสฺสติ) ภนฺเตติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(อานนฺทเหตุโร) อ.พระอานนฺทผู้เถระ (ปุจฺฉิ) ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ กึ (ปาฏิหาริย) อ.ปาฏิหาริยอะไร (ภวิสฺสติ) จักมี” อิติ ดังนี้ ฯ

พระอานนฺทเถระ ทูลถามว่า “ปาฏิหาริยอะไร จักมี พระเจ้าข้า”

อานนฺทเหตุโร สุทฺธกัตฺตานิ ปุจฺฉิฯ อาชยตบทกัตฺตวาจก “ภนฺเต อาลปนฺนํ กึ
วิเสสนนฺขอ ปาฏิหาริยํฯ สุทฺธกัตฺตานิ ภวิสฺสติฯ อาชยตบทกัตฺตวาจก” อิติศัพฺท์
อากาเรใน ปุจฺฉิ ฯ

๔๗. “ตสฺส อาคนฺตวา มํ วณฺทนกาละ ราชมาเนน อฏฺฐกรีสฺมตฺเต ปเทเส ชนฺนุมนฺตเตน
โอธินา ปญฺจวณฺณนํ ทิพฺพปฺปฺมานํ ฆนฺวสฺสํ วสฺสิสฺสตีติ ฯ

(สตถา) “ตสฺส (จิตตสฺส) อาคนฺตุวา มํ วนฺทนกาเล ราชมาเนน อฏฺฐกรีสฺมตฺเต ปเทเส ชนฺนุมนฺตเตน โอิธินา ปญฺจวณฺณานํ ทิพฺพปฺปฺพานํ ฆนฺวสฺสํ วสฺสิสฺสตีติ (อาห) ๗

(สตถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺวสฺสํ อ.ฝนลูกเห็บ ทิพฺพปฺปฺพานํ แห่งดอกไม้อันเป็นทิพย์ ท. ปญฺจวณฺณานํ อันมีสีห้า วสฺสิสฺสตีติ จักตก โอิธินา โดยถ่องแถว ชนฺนุมนฺตเตน อันมีเข้าเป็นประมาณ ปเทเส ในประเทศ อฏฺฐกรีสฺมตฺเต อันมีกรีสแปดเป็นประมาณ ราชมาเนน โดยเครื่องนับแห่งพระราชอาคณฺตุวา มํ วนฺทนกาเล ในกาลเป็นที่ มา แล้วจึงไหว้ ซึ่งเรา ตสฺส (จิตตสฺส) แห่งคฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น” อิติ ดังนี้ ๗

พระศาสดา ตรัสแล้วว่า “ฝนลูกเห็บแห่งดอกไม้ทิพย์อันมี ๕ สี จักตกโดยถ่องแถว มีประมาณเข้า ในประเทศมีประมาณ ๘ กรีส โดยเครื่องนับของพระราชอาคณฺตุวา ในกาลเป็นที่ มาแล้วจึงไหว้เรา แห่งจิตตคฤหบดี

สตถา สุทฺธกัถตาโน อาห ๗ อาชยาตบทกัถตฺวาจก “ฆนฺวสฺสํ สุทฺธกัถตาโน วสฺสิสฺสตีติ ๗ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ จิตตสฺส ๗ สามีสัมพันธะใน วนฺทนกาเล อาคณฺตุวา ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทนกาเล มํ อวฺตตกัถมมะใน วนฺทนกาเล ๗ กาลสัตตมี ใน วสฺสิสฺสตีติ ราชมาเนน ตติยาวิเสสนะใน อฏฺฐกรีสฺมตฺเต ๗ วิเสสนะของ ปเทเส ๗ วิสยาธาระใน วสฺสิสฺสตีติ ชนฺนุมนฺตเตน วิเสสนะของ โอิธินา ๗ ตติยาวิเสสนะใน วสฺสิสฺสตีติ ปญฺจวณฺณานํ วิเสสนะของ ทิพฺพปฺปฺพานํ ๗ สามีสัมพันธะใน ฆนฺวสฺสํ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ๗

๔๘. ตํ กถํ สุตฺวา นครวาสีโน “เอวํ มหาปฺญญโย กิร จิตฺโต นาม คหปติ อาคณฺตุวา อชฺช สตฺถารํ วนฺทิสฺสตีติ, เอวรूपํ กิร ปาฏิหาริยํ ภวิสฺสตีติ, มยมปิ ตํ มหาปฺญญํ ทญฺฺจ ลภิสฺสามาติ ปณฺณการํ อาทาย มคฺคสฺส อุกฺโกสฺสํ ปสฺเสสฺส อฏฺฐจฺจํ ๗

ตํ กถํ สุตฺวา นครวาสีโน (ชนา) “เอวํ มหาปฺญญโย กิร จิตฺโต นาม คหปติ อาคณฺตุวา อชฺช สตฺถารํ วนฺทิสฺสตีติ, เอวรूपํ กิร ปาฏิหาริยํ ภวิสฺสตีติ, มยมปิ ตํ (จิตตํ) มหาปฺญญํ ทญฺฺจ ลภิสฺสามาติ (จินฺเตตฺวา) ปณฺณการํ อาทาย มคฺคสฺส อุกฺโกสฺสํ ปสฺเสสฺส อฏฺฐจฺจํ ๗

(ชนา) อ.ชน ท. นครวาสีโน ผู้อยู่ในนครโดยปกติ สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ กถํ ซึ่งวาจา

เป็นเครื่องกล่าวนั้น (จินตเตตวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “กิริ ได้ยินว่า คหปติ อ.คฤหบดี จิตโต นาม ชื่อว่าจิตตะ มหาปุณฺโณ ผู้มีบุญมาก เอวํ อย่างนี้ อาคนฺตวา มา แล้ว วนฺทิสฺสติ จักกวยบังคม สตุถาริ ซึ่งพระศาสดา อชฺช ในวันนี้, กิริ ได้ยินว่า ปาฎิหาริยํ อ.ปาฎิหาริยํ เอวรูปุ อันมีอย่างนี้เป็นรูป ภาวิสฺสติ จักมี, มยฺมปิ แม้อ.เรา ท. ลภิสฺสาม จักได้ ทฏฺฐุ เพื่ออันเห็น ตํ (จิตตํ) ซึ่งคฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น มหา- ปุณฺณํ ผู้มีบุญมาก” อิติ ดังนี้ อาทาย ถือเอาแล้ว ปณฺณาการิ ซึ่งเครื่องบรรณาการ อฏฺฐุสฺสุ ได้ยื่นแล้ว ปสฺเสสฺสุ ที่ข้าง ท. อุโภสฺสุ ทั้งสอง มคฺคสฺส แห่งหนทาง ๫

ชาวเมืองทั้งหลาย ฟังถ้อยคำนั้น ก็คิดว่า “ทราบว่ คฤหบดีชื่อว่าจิตตะ ผู้มีบุญมาก อย่างนี้มา จักกวยบังคมพระศาสดาในวันนี้, ได้ยินว่า ปาฎิหาริยํ เห็นปานนี้ จักมี, แม้ พวกเราจักได้เพื่อจะเห็นจิตตคฤหบดีผู้มีบุญมากนั้น” ดังนี้ จึงถือเอาเครื่องบรรณาการ ได้ยื่นรอกที่สองข้างทาง

นคฺรวาสิโน วิเสสฺนะของ ชนาญฺ สุทฺธกัตตาโน อฏฺฐุสฺสุ ภายตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสฺนะของ กถํญฺ อวุตตกัมมะโน สุตฺวาญฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน จินฺตเตตวา “กิริศัพท์ อนุสฺสวณฺตถะ นามศัพท์ สัณฺญาโชตกะเข้ากับ จิตโตญฺ วิเสสฺนะของ คหปติญฺ สุทฺธ- กัตตาโน วนฺทิสฺสติญฺ ภายตบทกัตตฺวาจก เอวํ กิริยาวิเสสฺนะโน มหาปุณฺโณญฺ วิเสสฺนะของ คหปติ อาคนฺตวา ปุพฺพกาลกิริยาโน วนฺทิสฺสติ อชฺช กาลสัตตมิโน วนฺทิสฺสติ สตุถาริ อวุตตกัมมะโน วนฺทิสฺสติ, กิริศัพท์ อนุสฺสวณฺตถะ เอวรูปุ วิเสสฺนะ ของ ปาฎิหาริยญฺ สุทฺธกัตตาโน ภาวิสฺสติญฺ ภายตบทกัตตฺวาจก, อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ มยฺมญฺ สุทฺธกัตตาโน ลภิสฺสามญฺ ภายตบทกัตตฺวาจก ตํ กิติ มหาปุณฺณํ กิติ วิเสสฺนะของ จิตตญฺ อวุตตกัมมะโน ทฏฺฐุญฺ ตุมัตถสัมฺปทานโน ลภิสฺสาม” อิติศัพท์ อากาธะโน จินฺตเตตวาญฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน อาทาย ปณฺณาการิ อวุตตกัมมะ โน อาทายญฺ สมานกาลกิริยาโน อฏฺฐุสฺสุ มคฺคสฺส สามีสัมพันธะโน ปสฺเสสฺสุ อุโภสฺสุ วิเสสฺนะของ ปสฺเสสฺสุ วิสยาธาระโน อฏฺฐุสฺสุ ๫

๔๙. วิหารสมิปี อาคตกาเล ปญจ ภิกขุสฺตานิ ปจฺมํ อาคมิสฺสุ ๫

(คหปติสฺส) วิหารสมิปี อาคตกาเล ปญจ ภิกขุสฺตานิ ปจฺมํ อาคมิสฺสุ ๫

ภิกขุสฺตานิ อ.ร้อยแห่งภิกษุ ท. ปญจ ห้า อาคมิสฺสุ มาแล้ว ปจฺมํ ก่อน อาคตกาเล

ในกาลเป็นที่มาแล้ว **วิหารสมิปี** สู่ที่ใกล้แห่งวิหาร (**คหปตีสุส**) แห่งคฤหบดี ๕

ภิกษุ ๕๐๐ รูป มาก่อน ในกาลเป็นที่มาใกล้วิหาร แห่งคฤหบดี

ปญจ วิเสสนะของ ภิกษุขุสตานิ ๆ สุทธกัตตานิ อากมีสุ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก คหปตีสุส สามีสัมพันธะใน อากตกาเล วิหารสมิปี สัมปาปฺณียกัมมะใน อากตกาเล ๆ กาลสัตตมีใน อากมีสุ ปจม กิริยาวิเสสนะใน อากมีสุ ๕

๕๐. จิตฺโต คหปติ “อมฺมา ตุมฺเห ปจฺจโต อากจฺจณฺธาติ อุปาสิกาโย วตฺวา สยฺ ปญฺจหิ อุปาสกสฺเตหิ ปริวฺโต สตุฏฺถ สนฺตีกํ อคฺมาสิ ๕

คหปติ อ.คฤหบดี **จิตฺโต** ชื่อว่าจิตตะ **วตฺวา** กล่าวแล้ว **อุปาสิกาโย** กะอุปาสิกา ท. **อิติ** ว่า “อมฺมา เนแม่ ท. (**ตุมฺเห**) อ.ท่าน ท. **อากจฺจณ** จงมา **ปจฺจโต** ในที่ข้างหลัง” **อิติ** ดังนี้ **ปญฺจหิ อุปาสกสฺเตหิ ปริวฺโต** ผู้อันร้อยแห่งอุปาสก ท. **ห่า** แวดล้อม แล้ว **สยฺ** ด้วยตนเอง **อคฺมาสิ** ได้ไปแล้ว **สนฺตีกํ** ผู้สำนัก **สตุฏฺถ** ของพระศาสดา ๕

จิตตคฤหบดี กล่าวกะอุปาสิกาทั้งหลายว่า “แม่ทั้งหลาย พวกท่าน จงมาในที่ข้างหลัง” **ถูกอุปาสก ๕๐๐ คน** แวดล้อม ได้ไปสู่สำนักของพระศาสดาแล้ว

จิตฺโต สัญญาวิเสสนะของ คหปติ ๆ สุทธกัตตานิ อคฺมาสิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “อมฺมา อาลปนฺเน ตุมฺเห สุทธกัตตานิ อากจฺจณฺธาติ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ปจฺจโต วิสยาธาระใน อากจฺจณ” **อิตติศัพท์** อาการะใน **วตฺวา** **อุปาสิกาโย** ออกิตกัมมะใน **วตฺวา** ๆ ปุพพกาลกิริยาใน **ปริวฺโต** **สยฺ** กระณะใน **ปริวฺโต** **ปญฺจหิ** วิเสสนะของ **อุปาสกสฺเตหิ** ๆ อนภินิหิตกัตตานิ **ปริวฺโต** ๆ วิเสสนะของ **คหปติ** **สตุฏฺถ** สามีสัมพันธะใน **สนฺตีกํ** ๆ สัมปาปฺณียกัมมะใน **อคฺมาสิ** ๕

๕๑. พุทฺธานํ สมฺมุขภูจฺจาเน ปน จิตฺตา วา นิสินฺนา วา น อิตฺโต เอโต วา โหนฺติ, พุทฺธวีธียา ทฺวีสุ ปสฺเสสุ นิจฺจลา ว ติจฺจจฺนฺติ ๕

พุทฺธานํ สมฺมุขภูจฺจาเน ปน **จิตฺตา** วา **นิสินฺนา** วา (ชนา) น **อิตฺโต** (ปสฺสโต) **เอโต** (ปสฺสโต) **วา โหนฺติ**, **พุทฺธวีธียา** **ทฺวีสุ** **ปสฺเสสุ** **นิจฺจลา** ว (**หุตฺวา**) **ติจฺจจฺนฺติ** ๕

ปน ก็ (ชนา) อ.ชน ท. จิตา วา ผู้ยื่นแล้วหรือ นิสินฺหา วา หรือว่าผู้ยื่นแล้ว สมมุขภูจาเน ในที่มีหน้าพร้อม พุฑฺธานํ แห่งพระพุทฺธเจ้า ท. โหนฺติ ย่อมมี อีโต (ปสฺสโต) แต่ข้างนี้ วา หรือว่า เอโต (ปสฺสโต) แต่ข้างนั้น น หามิได้, นิจฺจลา ว เป็นผู้ไม่ไหวออกแล้วเทียว ปสฺสเสสุ ในข้าง ท. ทฺวีสุ สอง พุทฺธวีธยา แห่งวิถีของ พระพุทฺธเจ้า (หุตฺวา) เป็น ติฏฺฐนฺติ ย่อมยื่น ๕

ก็พวกชน ผู้ยื่นหรือผู้ยื่นในที่พร้อมหน้าแห่งพระพุทฺธเจ้าทั้งหลาย แต่ข้างนี้และข้างนั้น หามิได้, เป็นผู้ไม่ไหวตั้งในข้างทั้งสอง แห่งพุทฺธวิถี ย่อมยื่น

ปนศัพฺท วากยารัมภโศตกะ จิตา กิตี นิสินฺหา กิตี วิเสสณะของ ชนาฯ สุกฺทกัตตาใน โหนฺติ และ ติฏฺฐนฺติ โหนฺติ กิตี ติฏฺฐนฺติ กิตี อาชยาตบทกัตตฺวาจาก พุฑฺธานํ สามีสัมพันธะใน สมมุขภูจาเนฯ วิสยาธาระใน จิตา และ นิสินฺหา วา สองศัพฺท ปทวิกัปปตตะเข้ากับ จิตา และ นิสินฺหา นศัพฺท ปฏฺวิเสสณตตะ อีโต วิเสสณะของ ปสฺสโต เอโต วิเสสณะของ ปสฺสโตฯ สองบท อปาทานใน โหนฺติ พุทฺธวีธยา สามีสัมพันธะใน ปสฺสเสสุฯ วิสยาธาระใน นิจฺจลา เอวศัพฺท อวชารณะเข้ากับ นิจฺจลาฯ วิกตีกัตตาใน หุตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน ติฏฺฐนฺติ ๕

๕๒. จิตฺโต คหฺปติ มหฺนตํ พุทฺธวีธี โอกฺกมิ ๕

คหฺปติ อ.คฤหฺปติ จิตฺโต ชื่อว่าจิตตะ โอกฺกมิ ก้าวลงแล้ว พุทฺธวีธี สู้วิถีแห่ง พระพุทฺธเจ้า มหฺนตํ อันใหญ่ ๕

จิตตคฤหฺปติ ก้าวลงสู่พุทฺธวิถีอันใหญ่

จิตฺโต สัญญาวิเสสณะของ คหฺปติฯ สุกฺทกัตตาใน โอกฺกมิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก มหฺนตํ วิเสสณะของ พุทฺธวีธีฯ สัมปาปฺณียกัมมะใน โอกฺกมิ ๕

๕๓. ตีณิ ผลานิ ปตฺเตน อริยสาวเกน โอลฺกิตฺโตโลกิตฺตฺวานํ กมฺปิ ๕

ตีณิ ผลานิ ปตฺเตน อริยสาวเกน โอลฺกิตฺโตโลกิตฺตฺวานํ อ.ที่เป็นที่ อันพระอริย-สาวก ผู้บรรลุแล้ว ซึ่งผล ท. สาม ทั้งแลดูแล้วทั้งแลดูแล้ว กมฺปิ ห้วนไหวแล้ว ๕

ที่ที่พระอริยสาวกผู้บรรลุผล ๓ ทั้งแลดูแล้วทั้งแลดูแล้ว ห้วนไหวแล้ว

โอโลกิโตโลกิตฎุจัน สุธธกัตตาดาน กมปิฏ อาชยาดบทกัตตวจาก ตีณ วิเสสนะของ
ผลานิจ สัมปาปฎิณัยกัมมะไน ปตฺเตนญ วิเสสนะของ อริยสาวกนญ อนภิกัตกัตตาดาน
โอโลกิโตโลกิต- ๗

๕๔. “เอโส กิร จิตฺโต คหปตีติ มหาชน โอลเกสิ ๗

“เอโส (อุปาสโก) กิร จิตฺโต คหปติ (โหติ)” อิติ (จินตเนน) มหาชน โอลเกสิ ๗

มหาชน อ.มหาชน โอลเกสิ แลดูแล้ว (จินตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “กิร ได้ยิน
ว่า เอโส (อุปาสโก) อ.อุปาสกนััน คหปติ เป็นคฤหบดี จิตฺโต ชื่อว่าจิตตะ (โหติ)
ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๗

มหาชนพากันแลดูด้วยอันคิดว่า “ได้ยินว่า อุปาสกนััน เป็นจิตตคฤหบดี”

มหาชน สุธธกัตตาดาน โอลเกสิญ อาชยาดบทกัตตวจาก “กิรศัพทํ อนุสวานันตถะ
เอโส วิเสสนะของ อุปาสโกญ สุธธกัตตาดาน โหติญ อาชยาดบทกัตตวจาก จิตฺโต
สัณญาวิเสสนะของ คหปติญ วิกัตกัตตาดาน โหติ” อิติศัพทํ สรุปะไน จินตเนนญ ภาวะ
ไน โอลเกสิ ๗

๕๕. โส สตุถาริ อุปสงกมิตฺวา จพพณณานัน พุทฺธรสีนั อนโต ปวิสิตฺวา ทฺวิสุ
โคปฺมเกสุ สตุถุ ปาทะ คเหตุวาว วนฺทิจิ ๗

โส (จิตฺโต) สตุถาริ อุปสงกมิตฺวา จพพณณานัน พุทฺธรสีนั อนโต ปวิสิตฺวา ทฺวิสุ โคปฺมเกสุ
สตุถุ ปาทะ คเหตุวาว วนฺทิจิ ๗

โส (จิตฺโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนััน อุปสงกมิตฺวา เข้าไปเฝ้าแล้ว สตุถาริ ซึ่ง
พระศาสดา ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว อนโต ในภายใน พุทฺธรสีนั แห่งพระรัศมีของ
พระพุทฺธเจ้า ท. จพพณณานัน อันมีวรรณะหก คเหตุวาว จับแล้ว ปาทะ ซึ่งพระบาท ท.
สตุถุ ของพระศาสดา โคปฺมเกสุ ที่ข้อพระบาท ท. ทฺวิสุ สอง วนฺทิจิ ถวายบังคมแล้ว ๗
จิตตคฤหบดีนััน เข้าไปเฝ้าพระศาสดา เข้าไปในภายในพระรัศมีของพระพุทฺธเจ้าทั้ง

หลาย มี ๖ วรรณะ จับพระบาททั้งหลายของพระศาสดาที่ข้อพระบาททั้งสอง ถวาย บังคมแล้ว

โส วิเสสนะของ จิตฺโต๑ สุกฺกัตตาใน วนฺทึ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สตุถาริ อฺวตฺต- กัมมะใน อฺปฺสงฺกมิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปวิสิตฺวา จพฺพณฺณนํ วิเสสนะของ พุทฺธรสีนํ๑ สามีสัมพันธะใน อนฺโต๑ วิสยาธาระใน ปวิสิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน คเหตุวา ทฺวีสุ วิเสสนะของ โคปฺผเกสุ๑ วิสยาธาระใน คเหตุวา สตุถุ สามีสัมพันธะใน ปาเท๑ อฺวตฺตกัมมะใน คเหตุวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทึ ๫

.....

๕๖. ตังณณเฆว วุตฺตปฺปการิ ปุปฺผวสุสฺสิ วสุสิ ๫

ตังณ เหว (มยา) วุตฺตปฺปการิ ปุปฺผวสุสฺสิ วสุสิ ๫

ตังณ เหว ในขณะนั้นนั้นเทียว **ปุปฺผวสุสฺสิ** อ.ฝนอันเป็นนิการแห่งดอกไม้ (มยา) **วุตฺตปฺปการิ** อันมีประการอันข้าพเจ้ากล่าวแล้ว **วสุสิ** ตกแล้ว ๫

ในขณะนั้นนั้นแหละ ฝนดอกไม้มีประการที่กล่าวแล้ว ตกแล้ว

เอวคัพฺพํ อวธารณะเข้ากับ ตังณํ๑ ทฺุติยากาลสัตฺตมึใน วสุสิ วุตฺตปฺปการิ วิเสสนะของ ปุปฺผวสุสฺสิ๑ สุกฺกัตตาใน วสุสิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มยา อนภิตกัตตาใน วุตฺต- ๫

.....

๕๗. สาธุการสหัสสาณิ ปวตฺตีสฺสุ ๫

สาธุการสหัสสาณิ อ.พันแห่งสาธุการ **ปวตฺตีสฺสุ** เป็นไปทั่วแล้ว ๫

สาธุการ ๑,๐๐๐ เป็นไปทั่วแล้ว

สาธุการสหัสสาณิ สุกฺกัตตาใน ปวตฺตีสฺสุ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ๫

.....

๕๘. โส เอกมาสฺสิ สตุถุ สนฺติเก วสฺมานโน ว สกัลํ พุทฺธปฺปมฺขิ ภิกฺขุสงฺขมฺมิ วิหาระเยว นิสีทาเปตฺวา มหาทานํ อทาสิ ๫

โส (จิตฺโต) เอกมาสฺสิ สตุถุ สนฺติเก วสฺมานโน ว สกัลํ พุทฺธปฺปมฺขิ ภิกฺขุสงฺขมฺมิ วิหาระ เหว นิสีทาเปตฺวา มหาทานํ อทาสิ ๫

โส (จิตโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น วสमानโ ว อยู่อยู่ สนฺติเก ในสำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา เอกมาส ตลอดเดือนหนึ่งเที่ยว ภิกขุสงฆ์ ยังหมู่แห่งภิกษุ พุทฺธปฺปมฺขี มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข สกฺลํ ทั้งสิ้น นิสีทาเปตฺวา ให้นั่งแล้ว วิหาเร เอว ในวิหารนั้นเที่ยว อทาสี ได้ถวายแล้ว มหาทานํ ซึ่งทานใหญ่ ๆ

จิตตคฤหบดีนั้น เมื่ออยู่ในสำนักของพระศาสดา ตลอดหนึ่งเดือนนั้นแหละนิมนต์ให้ ภิกษุสงฆ์ทั้งหมด มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข ให้นั่งในวิหารนั้นแหละ ได้ถวายมหาทาน

โส วิเสสณะของ จิตโต ๆ สุทฺธกัตฺตาใน อทาสี ๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เอกมาส อัจจันตสัณโยคะใน วสमानโ สตฺถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติเก ๆ วิสยาธาระใน วสमानโ เอวคัฟท์ อวธารณะเข้ากับ วสमानโ ๆ อัปภันตฺรกีรยาของ จิตโต สกฺลํ กัดี พุทฺธปฺปมฺขี กัดี วิเสสณะของ ภิกขุสงฆ์ ๆ การิตกัมมะใน นิสีทาเปตฺวา เอวคัฟท์ อวธารณะเข้ากับ วิหาเร ๆ วิสยาธาระใน นิสีทาเปตฺวา ๆ ปุพพกาลกีรยาใน อทาสี มหาทานํ อวุตตกัมมะใน อทาสี ๆ

๕๙. อตฺตนา สทฺธิ อาคเตปี อนุโตวิหาเรเยว กตฺวา ปฏฺธิชคฺคิ ฯ

(จิตโต) อตฺตนา สทฺธิ อาคเตปี (ภิกขุ) อนุโตวิหาเร เอว กตฺวา ปฏฺธิชคฺคิ ฯ

(จิตโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะ กตฺวา กระทำแล้ว (ภิกขุ) ซึ่งภิกษุ ท. อาคเตปี แม้ผู้มาแล้ว สทฺธิ กับ อตฺตนา ด้วยตน อนุโตวิหาเร เอว ในภายในแห่งวิหารนั้นเที่ยว ปฏฺธิชคฺคิ ปฏิบัติแล้ว ฯ

จิตตคฤหบดี ทำภิกษุทั้งหลาย แม้ผู้มาแล้วพร้อมกับตน ในภายในวิหารนั้นแหละ ปฏิบัติแล้ว

จิตโต สุทฺธกัตฺตาใน ปฏฺธิชคฺคิ ๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อตฺตนา สทฺถตฺตติยาเข้ากับ สทฺธิ ๆ กีรยาสมวายะใน อาคเต อปคัฟท์ อเปกขัตตะเข้ากับ อาคเต ๆ วิเสสณะของ ภิกขุ ๆ อวุตตกัมมะใน กตฺวา เอวคัฟท์ อวธารณะเข้ากับ อนุโตวิหาเร ๆ วิสยาธาระใน กตฺวา ๆ ปุพพกาลกีรยาใน ปฏฺธิชคฺคิ ฯ

๖๐. เอกทิวสปี อตฺตโน สกฺกฺกุสฺส กิณฺจิ คเหตุพฺพํ นาโหสิ ฯ

เอกทิวส์ปี อุตตโน สกฏุส กิณฺจ (วตฺถุ จิตฺเตน) คเหตุพฺพํ น อโหสิ ๕

กิณฺจ (วตฺถุ) อ.วตฺถุ อะไรๆ **สกฏุส** ในเกวียน ท. **อุตตโน** ของตน (**จิตฺเตน**) **คเหตุพฺพํ** เป็นของ อันคฤหบดีชื่อว่าจิตตะ ฟังถือเอา น **อโหสิ** ไม่ได้มีแล้ว **เอกทิวส์ปี** แม้ในวันหนึ่ง ๕

วตฺถุอะไรๆ ในเกวียนทั้งหลายของตน ได้เป็นของอันจิตตคฤหบดีฟังถือเอา ไม่ได้มีเลย แม้ในวันหนึ่ง

กิณฺจ วิเสสนะของ วตฺถุๆ สุกฺกัตตาใน อโหสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปิตฺทํ อเปกขัตตะเข้ากับ เอกทิวส์ๆ ทุตฺยากาลสัตตมีใน อโหสิ อุตตโน สามีสัมพันธะใน สกฏุสๆ วิสยาธาระใน วตฺถุ จิตฺเตน อนภิหิตกัตตาใน คเหตุพฺพํๆ วิกติกัตตาใน อโหสิ นศฺพํ ปฏฺฐิเสระใน อโหสิ ๕

๖๑. เทวมนุสฺเสหิ อากตปณฺณากาเรเนว สพฺพกิจฺจานิ อกาสิ ๕

(จิตฺโต) เทวมนุสฺเสหิ อากตปณฺณากาเรน เอว สพฺพกิจฺจานิ อกาสิ ๕

(จิตฺโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะ **อกาสิ** ได้กระทำแล้ว **सพฺพกิจฺจานิ** ซึ่งกิจทั้งปวง ท. **เทวมนุสฺเสหิ อากตปณฺณากาเรน เอว** ด้วยเครื่องบรรณาการ- อันเทวดาและ มนุสฺย ท. -นำมาแล้วนั้นเที่ยว ๕

จิตตคฤหบดี ได้ทำกิจทั้งปวง ด้วยเครื่องบรรณาการที่พวกเทวดาและมนุสฺยนำมา แล้วนั้นแหละ

จิตฺโต สุกฺกัตตาใน อกาสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เทวมนุสฺเสหิ อนภิหิตกัตตาใน อากต- เอวศฺพํ อวธารณะเข้ากับ อากตปณฺณากาเรนๆ ภาระใน อกาสิ สพฺพ- กิจฺจานิ อวุตตกัมมะใน อกาสิ ๕

๖๒. โส สตุถารํ วนฺทิตฺวา อาห “ภนฺเต อหิํ ตุมฺหากํ ทานํ ทสฺสามิตฺติ อาคจฺจนฺโต มาสํ อนฺตรามคฺเค อโหสิ, อิทฺ เม มาโส วิตฺติวฺโต, มยา อากตํ กิณฺจ คเหตุํ น ลภามิ, เอตฺตํ กาลํ เทวมนุสฺเสหิ อากตปณฺณากาเรเนว ทานํ อทาสิ, โสหิ

สเจปี อิศ สัจจัน วสิษฐามิ, เนว มม เทยยธมมํ ทาทุ ลภิสฺสามิ, สกฺกฺวานิ
โอดาเรตฺวา คนฺตุ อิจฺฉามิ, ปฏฺฐิสามนฺนุจฺฉานํ เม อาโรจาเปถาติ ฯ

โส (จิตฺโต) สตุถารํ วนฺทิตฺวา อาห “ภนฺเต อหํ ‘(อหํ) ตุมฺหากํ ทานํ ทสฺสามีติ (จินฺตเนน)
อาคจฺฉนฺโต มาสํ อนุตฺรามคฺเค อโหสี, อิศ (จาเน) เม มาโส วีตฺวตฺโต, (อหํ) มยา อากตํ
ภิกฺขุจํ (วตฺถุ) คเหตุํ น ลภามิ, (อหํ) เอตฺตํ กาลํ เทวมนุสฺเสหิ อากตปณฺณกาเรน เอว ทานํ
อทาสี, โส อหํ สเจปี อิศ (จาเน) สัจจัน วสิษฐามิ, (อหํ) เนว มม เทยยธมมํ ทาทุ ลภิสฺสามิ,
(อหํ) สกฺกฺวานิ โอดาเรตฺวา คนฺตุ อิจฺฉามิ, (ตุมฺเห ปุคฺคล) ปฏฺฐิสามนฺนุจฺฉานํ เม อาโรจาเปถาติ ฯ

โส (จิตฺโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สตุถารํ ซึ่งพระ
ศาสดา อาห กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํ อ.ข้าพระองค์
อาคจฺฉนฺโต มาอยู่ (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า ‘(อหํ) อ.ข้าพระองค์ ทสฺสามิ
จักถวาย ทานํ ซึ่งทาน ตุมฺหากํ แก่พระองค์’ อิติ ดังนี้ อโหสี ได้มีแล้ว อนุตฺรา-
มคฺเค ในระหว่างแห่งหนทาง มาสํ ตลอดเดือน, มาโส อ.เดือน เม ของข้าพระองค์
วีตฺวตฺโต เป็นไปล่วงวิเศษแล้ว อิศ (จาเน) ในที่นี้, (อหํ) อ.ข้าพระองค์ น ลภามิ
ย่อมไม่ได้ คเหตุํ เพื่ออันถือเอา ภิกฺขุจํ (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุอะไรๆ มยา อากตํ อัน
อันข้าพระองค์ นำมาแล้ว, (อหํ) อ.ข้าพระองค์ อทาสี ได้ถวายแล้ว ทานํ ซึ่งทาน
เทวมนุสฺเสหิ อากตปณฺณกาเรน เอว ด้วยเครื่องบรรณาการ อันเทวดาและมนุษย์
ท. นำมาแล้วนั้นเทียว เอตฺตํ กาลํ ตลอดกาลอันมีประมาณเท่านี้, สเจปี แม้ถ้า
โส (อหํ) อ.ข้าพระองค์นั้น วสิษฐามิ จักอยู่ อิศ (จาเน) ในที่นี้ สัจจัน ตลอดปีไซ้,
(อหํ) อ.ข้าพระองค์ เนว ลภิสฺสามิ จักไม่ได้นั้นเทียว ทาทุ เพื่ออันถวาย เทยย-
ธมมํ ซึ่งไทยธรรม มม ของข้าพระองค์, (อหํ) อ.ข้าพระองค์ อิจฺฉามิ ย่อมปรารถนา
สกฺกฺวานิ โอดาเรตฺวา คนฺตุ เพื่ออัน ยังเกวียน ท. ให้ข้ามลงแล้ว ไป, (ตุมฺเห)
อ.พระองค์ (ปุคฺคล) ทรงยังบุคคล आरोजापेठ ของให้บอก ปฏฺฐิสามนฺนุจฺฉานํ ซึ่งที่
เป็นที่เก็บ เม แก่ข้าพระองค์” อิติ ดังนี้ ฯ

จิตตคฤหบดีนั้น ถวายบังคมพระศาสดา กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้า-
พระองค์มาอยู่ด้วยคิดว่า ‘ข้าพระองค์จักถวายทานแก่พระองค์’ ได้มีในระหว่างทาง
ตลอดหนึ่งเดือน, หนึ่งเดือนของข้าพระองค์ล่วงไปแล้วในที่นี้, ข้าพระองค์ ย่อมไม่ได้
เพื่อจะถือเอาวัตถุอะไรๆ ที่ข้าพระองค์นำมาแล้วเลย, ข้าพระองค์ ได้ถวายทาน ด้วย

เครื่องบรรณาการที่พวกเทวดาและมนุษย์นำมาแล้วนั้นแหละ ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้, แม้ถ้าว่า ข้าพระองค์นั้น จักอยู่ในที่นี้ ตลอดหนึ่งปีไซ้, ข้าพระองค์ จักไม่ได้อะไรเพื่อจะถวายไทยธรรมของข้าพระองค์นั้นแหละ, ข้าพระองค์ ย่อมปรารถนาเพื่อจะให้เกวียนทั้งหลายให้ข้ามลง แล้วจึงไป, ขอพระองค์ ทรงรับสิ่งบุคคลให้บอกที่เป็นที่เก็บงำแก่ข้าพระองค์เถิด”

โส วิเสสนะของ จิตฺโต ๆ สุทธกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก สตุถาริ อวุตต-
กัมมะใน วนทิตฺวา ๆ ปุพพกาลกิริยาในอาห “ภนฺเต อาลปนะ อหิ สุทธกัตตาใน อโหสิ ๆ
อาชยาตบทกัตตุวจาก ‘อหิ สุทธกัตตาใน ทสฺสามิ ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก ตุมฺหากิ
สัมปทานใน ทสฺสามิ ทานํ อวุตตกัมมะใน ทสฺสามิ’ อิตฺติศฺพํ สฺรุปะเน จินฺตเนน ๆ
กรณะใน อาคจฺจนฺโต ๆ อัปฺภันฺตรกิริยาของ อหิ มาสิ อัจจันตสังโยคะใน อโหสิ
อนฺตรามคฺเค วิสยาธาระใน อโหสิ, มาโส สุทธกัตตาใน วิตฺตวฺโต ๆ กิตฺตบทกัตตุวจาก
อิธ วิเสสนะของ จาเนน ๆ วิสยาธาระใน วิตฺตวฺโต เม สามีสัมพันธะใน มาโส, อหิ สุทธ-
กัตตาใน ลภามิ ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก มยา อนภิตกัตตาใน อภตฺตํ กิตฺติ กิณฺจ กิตฺติ
วิเสสนะของ วตฺตํ ๆ อวุตตกัมมะใน คเหตุํ ๆ ตุมฺถตฺตสัมปทานใน ลภามิ นศฺพํ ปฏฺฐิเสธะใน
ลภามิ, อหิ สุทธกัตตาใน อทาสี ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอตฺตํ วิเสสนะของ กาลํ ๆ
อัจจันตสังโยคะ ใน อทาสี เทวมนุสฺเสหิ อนภิตกัตตาใน อภต- เอวศฺพํ อวธารณะ
เข้ากับ อภตฺตปณฺณกาเรน ๆ กรณะใน อทาสี ทานํ อวุตตกัมมะใน อทาสี, อปิตฺพํ
อเปกขตฺตเข้ากับ สจเจ ศฺพํ ปริกัปปิตฺตะ โส วิเสสนะของ อหิ ๆ สุทธกัตตาใน
วสิสฺสามิ ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก อิธ วิเสสนะของ จาเนน ๆ วิสยาธาระใน วสิสฺสามิ
สํวจฺจริ อัจจันตสังโยคะใน วสิสฺสามิ, อหิ สุทธกัตตาใน ลภิสฺสามิ ๆ อาชยาตบท
กัตตุวจาก เอวศฺพํ อวธารณะเข้ากับ นนฺ ศฺพํ ปฏฺฐิเสธะใน ลภิสฺสามิ มม สามี-
สัมพันธะใน เทยฺยธมฺมํ ๆ อวุตตกัมมะใน ทาตุํ ๆ ตุมฺถตฺตสัมปทานใน ลภิสฺสามิ, อหิ
สุทธกัตตาใน อิจฺฉามิ ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก สกฺกฺวานิ การิตกัมมะใน โอตฺวาเรตฺวา ๆ
ปุพพกาลกิริยาใน อิจฺฉามิ คเหตุํ ตุมฺถตฺตสัมปทานใน อิจฺฉามิ, ตุมฺเห เหตุกัตตาใน
อาโรจาเปถ ๆ อาชยาตบทเหตุกัตตุวจาก ปุคฺคลํ การิตกัมมะใน อาโรจาเปถ
ปฏฺฐิสามนฺภูจฺฉนํ อวุตตกัมมะใน อาโรจาเปถ เม สัมปทานใน อาโรจาเปถ” อิตฺติศฺพํ
อาการะใน อาห ๆ

๖๓. สตุธา อานนททุเถรี อาท “อานนท อุปาสกสฺส เอกํ ปเทสํ ตุจฺฉํ กาเรตฺวา เทหิตฺติ ๕

สตุธา อานนททุเถรี อาท “(ตุ้ว ปุคฺคฺล) อานนท อุปาสกสฺส เอกํ ปเทสํ ตุจฺฉํ กาเรตฺวา เทหิตฺติ ๕

สตุธา อ.พระศาสดา อาท ตรัสแล้ว อานนททุเถรี กะพระอานนทผู้เถระ อิติ ว่า “อานนท ตุวก่อนอานนท (ตุ้ว) อ.เธอ (ปุคฺคฺล) ยังบุคคฺล กาเรตฺวา ให้กระทำแล้ว เอกํ ปเทสํ ซึ่งประเทศหนึ่ง ตุจฺฉํ ให้เป็นที่ว่าง เทหิ จงให้ อุปาสกสฺส แก่อุบาสก” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดา ตรัสกะพระอานนทเถระว่า “อานนท เธอใช้คนให้ทำประเทศแห่งหนึ่งให้ว่าง แล้วจงให้แก่อุบาสกเถิด”

สตุธา สุทฺธกัตฺตานิ อาท ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อานนททุเถรี อกถิตกัมฺมะใน อาท “อานนท อาลปนะ ตุ้ว สุทฺธกัตฺตานิ เทหิ ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ปุคฺคฺล การิตกัมฺมะใน กาเรตฺวา อุปาสกสฺส สัมปทานใน เทหิ เอกํ วิเสสนะของ ปเทสํ ๕ อวุตตกัมฺมะใน กาเรตฺวา ตุจฺฉํ วิกติกัมฺมะใน กาเรตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน เทหิ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาท ๕

๖๔. เถโร ตถา อกาสิ ๕

เถโร อ.พระเถระ อกาสิ ได้กระทำแล้ว ตถา เหมือนอย่างนั้น ๕

พระเถระ ได้ทำเหมือนอย่างนั้น

เถโร สุทฺธกัตฺตานิ อกาสิ ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ตถา กิริยาวิเสสนะใน อกาสิ ๕

๖๕. กปฺปิยญฺมิ กิร จิตฺตสฺส คหปติโน อนุญญาตา ๕

กปฺปิยญฺมิ กิร (ภควตา) จิตฺตสฺส คหปติโน อนุญญาตา ๕

กิร ได้ยินว่า กปฺปิยญฺมิ อ.กปฺปิยญฺมิ (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาค อนุญญาตา

ทรงอนุญาตแล้ว **คหปติโน** แก่คฤหบดี **จิตตสุส** ชื่อว่าจิตตะ ฯ

ไต่ยินว่า กัปปิยภูมิ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตแก่จิตตคฤหบดี

กิริศัพท อนุสสวนัตถะ กัปปิยภูมิ วุตตกัมมะใน อนุญาตาๆ กิตบัทกัมมวาทก
ภควตา อนภิตกัตตาใน อนุญาตา จิตตสุส สัญญาวิเสสณะของ คหปติโนๆ
สัมปทานใน อนุญาตา ฯ

๖๖. อุปาสะโกปี อตตนา สหุธิ อาคเตหิ ตีหิ ชนสหสุเสหิ สหุธิ ตุจจสกฏเฐหิ ปุณ มคคั
ปฏิปชชชช ฯ

อุปาสะโกปี แม้อ.อุปาสะก **ปฏิปชชชช** ดำเนินไปแล้ว **มคคั** สูหนทาง **ปุณ** อีก **ตุจจ-**
สกฏเฐหิ ด้วยเกวียนอันเปล่า **ท. สหุธิ** กับ **ชนสหสุเสหิ** ด้วยพันแห่งชน **ท. ตีหิ**
สาม อาคเตหิ ผู้มาแล้ว **สหุธิ** กับ **อตตนา** ด้วยตน ฯ

แม้อุปาสะก ดำเนินไปสู่หนทางอีก ด้วยเกวียนเปล่าทั้งหลาย พร้อมกับชน ๓,๐๐๐ คน
ผู้มาพร้อมกับตน

อปีศัพท อเปกชัตถะเข้ากับ อุปาสะโกๆ สหุทกัตตาใน ปฏิปชชชชๆ อาชยาตบัทกัตตวาทก
อตตนา สหัตถตตติยาเข้ากับ สหุธิๆ กิริยาสมวายะใน อาคเตหิๆ กัตติ ตีหิ กัตติ วิเสสณะ
ของ ชนสหสุเสหิๆ สหัตถตตติยาเข้ากับ สหุธิๆ กิริยาสมวายะใน ปฏิปชชชช ตุจจสกฏเฐหิ
กระณะใน ปฏิปชชชช ปุณศัพท กิริยาวิเสสณะใน ปฏิปชชชช มคคั สัมปาปฏเณยัทกัมมะใน
ปฏิปชชชช ฯ

๖๗. เทวมนุสสา อุฏฐาย “ออยย ตยา ตุจจสกฏเฐหิ คมนกมมัม กตนุติ สตตติ รตเนหิ
สภฏฐานิ ปุริยีสุ ฯ

เทวมนุสสา อุฏฐาย “ออยย ตยา ตุจจสกฏเฐหิ คมนกมมัม กตนุติ (วตฺวา) สตตติ รตเนหิ
สภฏฐานิ ปุริยีสุ ฯ

เทวมนุสสา อ.เทวดาและมนุษย์ **ท. อุฏฐาย** ลุกขึ้นแล้ว (วตฺวา) กล่าวแล้ว **อิตติ** ว่า
“ออยย ข้าแต่เจ้า **คมนกมมัม** อ.กรรมคือการไป **ตุจจสกฏเฐหิ** ด้วยเกวียนเปล่า **ท.**

ตยา อันท่าน กตฺ กระทำแล้ว” อิติ ดังนี้ สกฺวานิ ยังเกี่ยวน ท. ปุริยีสฺ ให้เต็มแล้ว
 รัตนหิ ด้วยรัตนหะ ท. สตุตฺหิ เจ็ด ฯ

พวกเทวดาและมนุษย์ ลูกขึ้น กล่าวว่ “ข้าแต่เจ้า กรรมคือการไปด้วยเกี่ยวนเปล่
 ทั้งหลาย ท่านทำแล้ว” ดังนี้ ยังเกี่ยวนทั้งหลาย ให้เต็มด้วยรัตนหะ ๗

เทวมนุสฺสา เหตุกัตฺตานิ ปุริยีสฺ ๑ อาชยาตบทเหตุกัตฺตวจาก อุกฺกจาย ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน วตุวา “ออยย อาลปนหะ คมนกมฺมํ วุตตกัมฺมะใน กตฺ ๑ กิตบทกัมฺมวจาก ตยา
 อนภิทกัตฺตานิ กตฺ ตุจฺจสกฺกฺเขหิ ภาวะใน คมน-” อิติศัพท์ อากาเรใน วตุวา ๑
 ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุริยีสฺ สตุตฺหิ วิเสสนหะของ รัตนหิ ๑ ภาวะใน ปุริยีสฺ สกฺวานิ
 การิตกัมฺมะใน ปุริยีสฺ ฯ

๖๘. โส อตุตโน อาภตปณฺณากาเรหิ มหาชนํ ปฏิชคฺคฺนโต อคฺมาสิ ฯ

โส (อุปาสโก เทวมนุสฺเสหิ) อตุตโน อาภตปณฺณากาเรหิ มหาชนํ ปฏิชคฺคฺนโต อคฺมาสิ ฯ

โส (อุปาสโก) อ.อุปาสกัณฺนํ ปฏิชคฺคฺนโต ปฏิบัติอยู่ มหาชนํ ซึ่งมหาชน (เทว-
 มนุสฺเสหิ) อาภตปณฺณากาเรหิ ด้วยเครื่องบรรณาการ- อันเทวดาและมนุษย์ ท.
 -นำมาแล้ว ท. อตุตโน เพื่อตน อคฺมาสิ ได้ไปแล้ว ฯ

อุปาสกัณฺนํ ปฏิบัติมหาชนอยู่ ด้วยเครื่องบรรณาการที่พวกเทวดาและมนุษย์นำมาเพื่อ
 ตน ได้ไปแล้ว

โส วิเสสนหะของ อุปาสโก ๑ สุทกัตฺตานิ อคฺมาสิ ๑ อาชยาตบทกัตฺตวจาก เทวมนุสฺเสหิ
 อนภิทกัตฺตานิ อาภต- อตุตโน สัมปทานใน อาภต- อาภตปณฺณากาเรหิ ภาวะ
 ใน ปฏิชคฺคฺนโต มหาชนํ อวุตตกัมฺมะใน ปฏิชคฺคฺนโต ๑ อัปภันตรกิริยาของ อุปาสโก ๑

๖๙. อานนฺทตเถโร สตุถาริ วนฺทิตฺวา อาห “ภนฺเต ตุมฺหากํ สนฺติกํ อากจฺฉนฺโตปิ
 มาเสน อาคโต, อิธาปี มาสเมว วุตโต, เอตุตกํ กาลํ อาภตปณฺณากาเรเนว ทานํ
 อทาสิ; อิทานิ ปณฺจ สกฺกฺสทานิ ตุจฺจานิ กตุวา มาเสนเนว กิร คมิสฺสตี,
 เทวมนุสฺสา ปนฺสส อุกฺกจาย “ออยย ตยา ตุจฺจสกฺกฺเขหิ คมนกมฺมํ กตฺนติ สกฺวานิ
 สตุตฺหิ รัตนหิ ปุริยีสฺ, ปฺน อตุตโน อาภตปณฺณากาเรเนว กิร มหาชนํ

ปฏิกุณโตะ คมิสฺสติ; ก็ ปน ภาตเต เอตฺตสฺส ตุมหากํ สนฺติกํ อากจฺจนฺตสฺเสว อัย สกกาโร อุปฺปชฺชติ, อุทาทุ อณฺณตฺถ คจฺจนฺตสฺสาปิ อุปฺปชฺชติติ ฯ

อานนฺตฺเถโร สดถาโร วนฺทิตฺวา อาห “(จิตฺโต) ภาตเต ตุมหากํ สนฺติกํ อากจฺจนฺตปิ มาเสน อากโต, อิธาปิ (จาเน) มาสํ เอว วุตฺโต, (เทวมนุสฺเสหิ) เอตฺตํ กาลํ อากตฺปนฺณกาเรน เอว ทานํ อทาสิ; (โส จิตฺโต) อิทานิ ปญฺจ สกฺกฺสตานิ ตุจฺฉานิ กตฺวา มาเสน เอว กิร คมิสฺสติ, เทวมนุสฺสา ปน อสฺส (จิตฺตสฺส) อุจฺจาย ‘อัยย ตยา ตุจฺฉสฺสเกหิ คมนกมฺมํ กตํ’ อิติ (วตฺวา) สกฺกฺวานิ สดฺตฺหิ รตฺเนหิ ปุริยฺสฺ, (โส จิตฺโต) ปฺน (เทวมนุสฺเสหิ) อตฺตโน อากตฺปนฺณกาเรน เอว กิร มหาชนํ ปฏิกุณฺโตะ คมิสฺสติ; ก็ ปน ภาตเต เอตฺตสฺส (จิตฺตสฺส) ตุมหากํ สนฺติกํ อากจฺจนฺตสฺส เอว อัย สกกาโร อุปฺปชฺชติ, อุทาทุ อณฺณตฺถ (จาเน) คจฺจนฺตสฺสาปิ (จิตฺตสฺส อัย สกกาโร) อุปฺปชฺชติติ ฯ

อานนฺตฺเถโร อ.พระอานนฺตฺผู้เถระ วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สดถาโร ซึ่งพระ ศาสดา อาห กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภาตเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (จิตฺโต) อ.คฤหบดี ชื่อว่าจิตตะ อากจฺจนฺตปิ แม่เมื่อมา สนฺติกํ สู้สำนัก ตุมหากํ ของพระองค์ อากโต มาแล้ว มาเสน โดยเดือน, วุตฺโต อยู่แล้ว อิธาปิ (จาเน) แม่ในที่นี้ มาสํ เอว ตลอดเดือนนั้นเทียว, อทาสิ ได้ถวายแล้ว ทานํ ซึ่งทาน (เทวมนุสฺเสหิ) อากตฺปนฺณกาเรน เอว ด้วยเครื่องบรรณาการ- อันเทวดาและมนุษย์ ท. -นำมาแล้ว กาลํ ตลอดกาล เอตฺตํ อันมีประมาณเท่านี้เทียว; กิร ได้ยินว่า อิทานิ ในกาลนี้ (โส จิตฺโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น กตฺวา กระทำแล้ว สกฺกฺสตานิ ซึ่งร้อยแห่ง เกวียน ท. ปญฺจ ห้า ตุจฺฉานิ ให้เป็นเกวียนเปล่า คมิสฺสติ จักไป มาเสน เอว โดยเดือนนั้นเทียว, ปน ก็ เทวมนุสฺสา อ.เทวดาและมนุษย์ ท. อุจฺจาย ลุกขึ้นแล้ว (วตฺวา) กล่าวแล้ว อสฺส (จิตฺตสฺส) แก่คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น อิติ ว่า ‘อัยย ข้าแต่เจ้า คมนกมฺมํ อ.กรรมคืออันไป ตุจฺฉสฺสเกหิ ด้วยเกวียนเปล่า ท. ตยา อัน ทาน กตํ กระทำแล้ว’ อิติ ดังนี้ สกฺกฺวานิ ยังเกวียน ท. ปุริยฺสฺ ให้เต็มแล้ว รตฺเนหิ ด้วยรัตนะ ท. สดฺตฺหิ เจ็ด, กิร ได้ยินว่า (โส จิตฺโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น ปฏิกุณฺโตะ ปฏิบัติอยู่ มหาชนํ ซึ่งมหาชน (เทวมนุสฺเสหิ) อากตฺปนฺณกาเรน เอว ด้วยเครื่องบรรณาการ อันเทวดาและมนุษย์ ท. นำมาแล้ว อตฺตโน เพื่อตนนั้น เทียว คมิสฺสติ จักไป ปฺน อิก; ภาตเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปน ก็ อัย สกกาโร

อ.สักการะนี้ **อุบุปชชติ** ย่อมเกิด **เอตตสฺส (จิตตตสฺส)** แก่คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น **อาคจฺจนตสฺส** เอเว ผู้มาอยู่ **สนฺติกั** สู้สำนัก **ตุมหากั** ของพระองค์นั้นเทียว **กั** หรือ **อุทาทุ** หรือว่า **(อัย สกฺกาโร)** อ.สักการะนี้ **อุบุปชชติ** ย่อมเกิดขึ้น **(จิตตตสฺส)** แก่คฤหบดีชื่อว่าจิตตะ **คจฺจนตสฺสาปิ** แม้ผู้ไปอยู่ **อญฺญตฺถ (จาเน)** ในที่อื่น” **อิติ** **ดํงนี้** ๕

พระอานนทเถระ ถวายบังคมพระศาสดา กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ จิตตคฤหบดี แม้เมื่อมาสู่สำนักของพระองค์ มาแล้วโดยหนึ่งเดือน, อยู่แล้วแม่ในที่นี้ ตลอดหนึ่งเดือนนั้นแหละ, ได้ถวายทาน ด้วยเครื่องบรรณาการที่พวกเทวดาและมนุษย์นำมา แล้วนั้นแหละ ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้, ได้ยินว่า บัดนี้ จิตตคฤหบดีนั้น ทำเกวียน ๕๐๐ เล่มให้ว่างเปล่า แล้วจักไปโดยหนึ่งเดือนนั้นแหละ, ก็พวกเทวดาและมนุษย์ ลุกขึ้น กล่าวแก่จิตตคฤหบดีว่า ‘ข้าแต่เจ้า กรรมคือการไปด้วยเกวียนเปล่าทั้งหลาย ท่านทำแล้ว’ จึงทำเกวียนให้เต็มด้วยรัตนะ ๗, ทราบว่า จิตตคฤหบดีนั้น ปฏิบัติมหาชนอยู่ ด้วยเครื่องบรรณาการที่พวกเทวดาและมนุษย์นำมาเพื่อตนนั้นแหละ จักไปอีก, ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็สักการะนี้ ย่อมเกิดแก่จิตตคฤหบดีนั้น ผู้มาสู่สำนักของพระองค์เท่านั้น หรือว่า ย่อมเกิดแก่จิตตคฤหบดี ผู้แม่ไปในที่อื่น”

อานนทเถโร สุทฺธกัตตาโน อาหจฺ อายยาตบทกัตตฺวาจก สุตถารุ อวุตตกัมมะโน วนฺทิตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน อาห “ภนฺเต อาลปนะ จิตฺโต สุทฺธกัตตาโน อากโต วุตฺโต และ อทาสี อากโต กัตี วุตฺโต กัตี กิตบทกัตตฺวาจก อทาสี อายยาตบทกัตตฺวาจก ตุมหากั สามีสัมพันธะโน สนฺติกั สัมปาปฺถนียกัมมะโน อากจฺจนฺโต อปีศัพฺทอเปกขัตตะเข้ากับ อากจฺจนฺโตจฺ อัมภันตฺรกิริยาของ จิตฺโต มาเสน ตติยาวิเสสนะโน อากโต, อปีศัพฺทอเปกขัตตะเข้ากับ อิทจฺ วิเสสนะของ จาเนจฺ วิสยาธาระโน วุตฺโต เอเวศัพฺทอวธารณะเข้ากับ มาสจฺ อัจจันตสังโยคะโน วุตฺโต, เทวมนุสฺเสหิ อนภิกฺทิกัตตาโน อภต- เอตฺตกั วิเสสนะของ กาลจฺ อัจจันตสังโยคะโน อทาสี เอเวศัพฺทอวธารณะเข้ากับ อภตปณฺณากาเรนจฺ ภาระโน อทาสี ทานอวุตตกัมมะโน อทาสี, กิรศัพฺทออนุสฺสวนตตะ โส วิเสสนะของ จิตฺโตจฺ สุทฺธกัตตาโน คมิสฺสติจฺ อายยาตบทกัตตฺวาจก อิทานิ กาลสัตตมีโน คมิสฺสติ ปณฺจ วิเสสนะของ สกฺกฺสฺตานิจฺ อวุตตกัมมะโน กตฺวา ตฺจฺจฺจฺนนิ วิกิตกัมมะโน กตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน คมิสฺสติ เอเวศัพฺท

อวชารณะเข้ากับ มาเสน๑ ตติยาวิเสสณะใน คมิสฺสติ, ปนศัพท วากยารัมภโชตกะ เทวมนุสฺสา เหตุกัตตานิ ปุริยีสฺส๑ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะของ จิตฺตสฺส๑ สัมปทานใน วตฺวา อฏฺฐจาย ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา ‘ออยย อาลปนะ คมน- กम्मวฺตตกัมมะใน กต๑ กิตบทกัมมวจาก ตยา อนภิทกัตตานิ กต๑ ตุจฺจนสฺสเกหิ ภาวะ ใน คมนกम्म’ อิตฺตัพท อากาเรใน วตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุริยีสฺส สกฺกฺวานิ การิต- กัมมะใน ปุริยีสฺส สตฺตฺหิ วิเสสณะของ รตเนหิ๑ ภาวะใน ปุริยีสฺส, กิรศัพท อนุสฺสวณตฺถะ โส วิเสสณะของ จิตฺโต๑ สฺุทฺธกัตตานิ คมิสฺสติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปุณศัพท กิริยาวิเสสณะใน คมิสฺสติ เทวมนุสฺเสหิ อนภิทกัตตานิ อาภต- อตฺตโน สัมปทาน ใน อาภต- เอวศัพท อวชารณะเข้ากับ อาภตปณฺณกาเรน๑ ภาวะใน ปฏฺิซฺชคฺคฺนโต มหาชน อวตฺตกัมมะใน ปฏฺิซฺชคฺคฺนโต๑ อັพภันตฺรกิริยาของ จิตฺโต, ภาเน อาลปนะ ปนศัพท วากยารัมภโชตกะ อัย วิเสสณะของ สกฺกาโร๑ สฺุทฺธกัตตานิ ใน อฺุปฺปชฺชติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก กิศัพท ปุจฺจนตฺถะ เอตฺสฺส วิเสสณะของ จิตฺตสฺส๑ สัมปทาน ใน อฺุปฺปชฺชติ ตุมฺหากํ สามีสัมพันธะใน สนฺติก๑ สัมปาปฺุณียกัมมะใน อาคจฺจนตฺสฺส เอวศัพท อวชารณะเข้ากับ อาคจฺจนตฺสฺส๑ วิเสสณะของ จิตฺตสฺส, อฺุทฺทาหุ ปุจฺจนตฺถะ อัย วิเสสณะของ สกฺกาโร๑ สฺุทฺธกัตตานิ อฺุปฺปชฺชติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อณฺณตฺถ วิเสสณะของ จาเน๑ วิสยาธาระใน คจฺจนตฺสฺส อปฺิศัพท อเปกขตฺถะเข้ากับ คจฺจนตฺสฺส๑ วิเสสณะของ จิตฺตสฺส๑ สัมปทานใน อฺุปฺปชฺชติ” อิตฺตัพท อากาเรใน อาห ๕

๗๐. “อานนฺท มม สนฺติกํ อาคจฺจนตฺสฺสาปิ อณฺณตฺถ คจฺจนตฺสฺสาปิ อฺุปฺปชฺชเตว, อยฺยฺหิ อฺุปาสโก สฺุทฺโธ ปสนฺโน สมฺปนฺนสีโล, เอวฺรูโป ยํ ยํ ปเทสํ ภาชติ; ตตฺถ ตตฺถเอว สลาภสฺกกาโร นิพฺพตฺตตีติ วตฺวา สตฺถา อิมํ ปกิณฺณกวคฺเค คาถมาห

“สฺุทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน ยโสโกคสมฺปปีโต
 ยํ ยํ ปเทสํ ภาชติ; ตตฺถ ตตฺถเอว ปุชฺชิตฺติ ๕

“อานนฺท (อัย สกฺกาโร เอตฺสฺส จิตฺตสฺส) มม สนฺติกํ อาคจฺจนตฺสฺสาปิ อณฺณตฺถ (จาเน) คจฺจนตฺสฺสาปิ อฺุปฺปชฺชติ เอว, อัย หิ อฺุปาสโก สฺุทฺโธ ปสนฺโน สมฺปนฺนสีโล (โหติ), เอวฺรูโป (อฺุปาสโก) ยํ ยํ ปเทสํ ภาชติ; ตตฺถ ตตฺถ เอว (ปเทเส) อสฺส (อฺุปาสกฺสฺส) สลาภสฺกกาโร นิพฺพตฺตตีติ วตฺวา สตฺถา อิมํ ปกิณฺณกวคฺเค คาถํ อาห

“(กุลปุตฺโต) สทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน ยโสภคสมฺปปีโต

ยํ ยํ ปเทสํ ฆตติ; (โส กุลปุตฺโต มหาชเนน) ตตฺถ ตตฺถ เอว (ปเทเส) ปุชฺชิตฺติ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “อานนฺท ดูก่อนอานนฺท (อัย สกฺกาโร) อ.สักการะนี้ อูปฺชชติ เอว ย่อมเกิดขึ้นนั้นเทียว (เอตสฺส จิตฺตสฺส) แก่ คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น อาคจฺจนฺตสฺสาปิ แม้ผู้มาอยู่ สหฺตํ สู่สำนัก มม ของเรา คจฺจนฺตสฺสาปิ แม้ผู้ไปอยู่ อภฺยตฺถ (จาเน) ในที่อื่น, ทิ เพราะว่ อัย อฺปาสโก อ.อุบาสกนี้ สทฺโธ เป็นผู้มีศรัทธา ปสฺนฺโน เป็นผู้เลื่อมใสแล้ว สมฺปนฺนสีโล เป็นผู้มีศีลอันถึงพร้อมแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น, (อฺปาสโก) อ.อุบาสก เอวรูปุ ผู้มีอย่าง นี้เป็นรูป ฆตติ ย่อมไป ยํ ยํ ปเทสํ สู่ประเทศใด ๆ; ลากสฺกกาโร อ.ลากและ สักการะ นิพฺพตฺตติ ย่อมบังเกิด อสฺส (อฺปาสกสฺส) แก่อุบาสกนั้น ตตฺถ ตตฺถ เอว (ปเทเส) ในประเทศนั้น ๆ นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาคํ ซึ่งพระศาสดา นี้ ปกิณฺณกาวคฺเค ในปกิณฺณกาวรรค อิติ ว่า

“(กุลปุตฺโต) อ.กุลบุตร สทฺโธ ผู้มีศรัทธา สมฺปนฺโน ผู้ถึง พร้อมแล้ว สีเลน ด้วยศีล ยโสภคสมฺปปีโต ผู้เพียบพร้อม แล้วด้วยยศและโภคะ ฆตติ ย่อมไป ยํ ยํ ปเทสํ สู่ประเทศ ใด ๆ; (โส กุลปุตฺโต) อ.กุลบุตรนั้น (มหาชเนน) อันมหาชน ปุชฺชิตฺติ บูชาแล้ว ตตฺถ ตตฺถ เอว (ปเทเส) ในประเทศนั้น ๆ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “อานนฺท สักการะนี้ ย่อมเกิดขึ้นนั้นแหละ แก่จิตตคฤหบดีนั้น แม้ผู้ มาอยู่สู่สำนักของเรา แม้ผู้ไปในที่อื่น, เพราะว่ อฺปาสกนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เลื่อมใสแล้ว สมบูรณ์ด้วยศีล, อฺปาสกผู้เห็นปานนี้ ย่อมไปสู่ประเทศใด ๆ, ลากและสักการะ ย่อม บังเกิดแก่อุบาสกนั้น ในประเทศนั้น ๆ นั้นแหละ” ดังนี้ ตรัสพระศาสดา นี้ ในปกิณฺณกาวรรคว่า

“กุลบุตรผู้มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล เพียบพร้อมด้วยยศและ โภคะ ย่อมไปสู่ประเทศใด ๆ, กุลบุตรนั้น ถูกมหาชนบูชาแล้ว ในประเทศนั้น ๆ นั้นแหละ”

สตถา สุทฺธกัตฺตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “อานนฺท อาลปนะ อัย วิเสสนะ

ของ สกกาโร๑ สุทธกัตตานิ อุปฺปชฺชติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอตฺส วิเสสณะของ จิตฺตฺส๑ สัมปทานใน อุปฺปชฺชติ มม สามีสัมพันธะใน สนฺติกั๑ สัมปาปฺญีถัมมะ ใน อากฺจนฺตฺส อปิตฺทํ อเปกขัตถะเข้ากัป อากฺจนฺตฺส๑ วิเสสณะของ จิตฺตฺส อณฺณตฺถ วิเสสณะของ จาเน๑ วิสยาธาระใน คจฺจนฺตฺส อปิตฺทํ อเปกขัตถะเข้ากัป คจฺจนฺตฺส๑ วิเสสณะของ จิตฺตฺส เหวคัพฺทํ อวธารณะเข้ากัป อุปฺปชฺชติ, หิตฺทํ เหตุ- ไซตฺถะ อัย วิเสสณะของ อุปาสโก๑ สุทธกัตตานิ โหติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สทฺโร กิตฺติ ปสนฺโน กิตฺติ สมฺปนฺนสีโล กิตฺติ วิกิตฺกัตตานิ โหติ, เหวรูโป วิเสสณะของ อุปาสโก๑ สุทธกัตตานิ ภาชติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ยํ สองบท วิเสสณะของ ปเทส๑ อวุตต- กัมมะใน ภาชติ, ลามสกกาโร สุทธกัตตานิ นิพฺพตฺตติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เหวคัพฺทํ อวธารณะเข้ากัป ตตฺถ๑ สองบท วิเสสณะของ ปเทเส๑ วิสยาธาระใน นิพฺพตฺตติ อสฺส วิเสสณะของ อุปาสกฺส๑ สัมปทานใน นิพฺพตฺตติ” อิตฺติคัพฺทํ อากา- ระ ใน วุตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห อิมํ วิเสสณะของ คาทํ ปกิณฺณกาวคฺเค วิสยาธาระ ใน คาท๑ อวุตตกัมมะใน อาห

“สทฺโร กิตฺติ สมฺปนฺโน กิตฺติ ยโสภคสมฺปิโต กิตฺติ วิเสสณะของ กุลฺปฺตุโต๑ สุทธกัตตานิ ภาชติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สีเลน ภาระใน สมฺปนฺโน ยํ สองบท วิเสสณะของ ปเทส๑ อวุตต- กัมมะใน ภาชติ, โส วิเสสณะของ กุลฺปฺตุโต๑ วุตตกัมมะใน ปุชฺชิต๑ กิตฺตบทกัมมวจาก มหาชเนน อนภิตกัตตานิ ปุชฺชิต เหวคัพฺทํ อวธารณะเข้ากัป ตตฺถ๑ สองบท วิเสสณะของ ปเทเส๑ วิสยาธาระใน ปุชฺชิต” อิตฺติคัพฺทํ สรุปะใน อิมํ คาทํ ๕

๗๑. อตุโถ ปนฺสฺสา ตตฺถเวย อาวិภวิสฺสติ ๕

อตุโถ ปน อสฺสา (คาถาย) ตตฺถ เวย (ปกิณฺณกาวคฺเค) อาวิภวิสฺสติ ๕

ปน ก็ **อตุโถ** อ.เนื่อความ **อสฺสา (คาถาย)** แห่งพระคาถานั้น **อวิภวิสฺสติ** จักมีแจ้ง **ตตฺถ เวย (ปกิณฺณกาวคฺเค)** ในปกิณฺณกาวรรคนี้แน่นอนเทียว ๕

ก็ เนื่อความแห่งพระคาถานั้น จักมีแจ้งในปกิณฺณกาวรรคนี้แน่นอนแหละ

ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ อตฺโถ สุททกัตตาใน อาริภวิสฺสติ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
 อสฺสา วิเสสณะของ คาถาย ฯ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ ตตฺถ
 วิเสสณะของ ปกิณฺณกวกุเค ฯ วิชยาราระใน อาริภวิสฺสติ ฯ

๗๒. เหว่ วุตฺเต, อานนฺทตฺเถโร จิตฺตสฺส ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉิ ฯ

เอว่ (วจนฺ สุตฺถารา) วุตฺเต, อานนฺทตฺเถโร จิตฺตสฺส ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉิ ฯ

เอว่ (วจน) ครั้นเมื่อพระดำรัส อย่างนี้ (สุตฺถารา) อันพระศาสดา วุตฺเต ตรัสแล้ว,
 อานนฺทตฺเถโร อ.พระอานนฺทผู้เถระ ปุจฺฉิ ทูลถามแล้ว ปุพฺพกมฺมํ ซึ่งกรรมในกาล
 ก่อน จิตฺตสฺส ของคฤหบดีชื่อว่าจิตตะ ฯ

เมื่อพระศาสดาตรัสพระดำรัสอย่างนี้, พระอานนทเถระจึงทูลถามบุรพกรรมของจิตต-
 คฤหบดี

เอว่ วิเสสณะของ วจน ฯ ลักษณะใน วุตฺเต ฯ ลักษณะกิริยา สุตฺถารา อนภินทกัตตาใน
 วุตฺเต, อานนฺทตฺเถโร สุททกัตตาใน ปุจฺฉิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก จิตฺตสฺส สามี-
 สมพันธะใน ปุพฺพกมฺมํ ฯ อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉิ ฯ

๗๓. อถสฺส สุตฺถา กถนฺโต อาห “อานนฺท อยํ ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต ปาหฺมุเล
 กตานิหารโ กปฺปสฺสทสฺส สฺสเทวมฺนุสฺเสสฺส สฺสริตฺวา กสฺสปฺพุทฺทกาเล มิคฺลฺลทฺทกฺกุเล
 นิพฺพุตฺโต วุฑฺฒิมฺนฺวาย, เอกทิวสํ เทเว วสฺสนฺเต, มิคฺมารณฺตถาย สฺสตี อาทาย
 อรณฺณํ คนฺตฺวา มิเค โอลฺกนฺโต เอกสฺมี อกตปฺพกาเร สีสํ ปารุปีตฺวา เอกํ
 ภิกฺขุํ นิสินฺนํ ทิสฺวา “เอโก อโย สมณชฺชมฺมํ กโรนฺโต นิสินฺนโน ภวิสฺสติ, ภตฺตมสฺส
 อาริสฺสุสามิติ เวเคน เคหํ คนฺตฺวา เอกสฺมี อุทฺเทน หิโย อากตมฺสํ ปจาเปตฺวา
 เอกสฺมี อุทฺเทน ภตฺตํ ปจาเปตฺวา อณฺเณ ปิณฺฑจาริกเก ภิกฺขุํ ทิสฺวา เตสํปี ปตฺเต
 อาทาย ปณฺณตฺตาสเน นิสีทาเปตฺวา ภิกฺขุํ สมฺปาเทตฺวา “อโยเย ปริวิสฺถาติ
 อณฺเณ อาณาเปตฺวา ตํ ภตฺตํ ปิณฺฑเก ปกฺขิปิตฺวา อาทาย คจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค
 นานาปฺปฺผานิ โอจินิตฺวา ปตฺตปฺปฺภเว กตฺวา เถรสฺส นิสินฺนญฺจานํ คนฺตฺวา “ภนฺเต
 มยฺหํ สงฺคหํ กโรถาติ วตฺวา ปตฺตมาทาย ภตฺตสฺส ปฺเรตฺวา เถรสฺส หตฺถ
 จเปตฺวา เตหิ ปฺปฺผเหหิ ปฺชฺชํ กตฺวา “ยถา เม อโย รสฺปิณฺฑทฺปาโต ปฺปฺผปฺชฺชาย สทฺธี

จิตต์ โตเสสิ; เอวํ นิพพตตนิพพตตภูจําเน ปณฺณการสหสฺสานิ อากนฺตวา มยฺหํ
จิตต์ โตเสนฺตฺ, ปณฺจวณฺณกฺุสมวสฺสจ วสฺสตฺติ ปตฺถนํ จเปสิ ๗

อถ อสฺส (อานนฺทตฺเถรสฺส) สตฺถา กเถนฺโต อาห “อานนฺท อยํ (จิตฺโต) ปทุมฺตฺตรสฺส
ภควโต ปาทมฺมูเล กตานิหโร (หฺตฺวา) กปฺปสฺตสหสฺสํ เทวมนฺุสฺเสสุ สฺสริตฺวา กสฺสปทฺุทท-
กาเล มิคฺลทฺทกฺุเล นิพพตฺโต วุทฺธิ อนฺวาย, เอกทิวสํ เทเว วสฺสนฺเต, มิคฺมารณตฺถาย สตฺติ
อาทาย อรณฺณํ คนฺตฺวา มิเค โอลเณนฺโต เอกสฺมี อกตปฺพภาเร สีสํ ปารุปีตฺวา เอกํ ภิกฺขุํ
นินฺนํ ทิสฺวา ‘เอโก อยฺโย สมณชมฺมํ กโรนฺโต นินฺนโน ภวิสฺสติ, (อหํ) ภตฺตํ อสฺส (อฺยฺยสฺส)
อาหริสฺสามีติ (จินฺเตตฺวา) เวเคน เคหํ คนฺตฺวา (ปฺุคฺลํ อตฺตนา) เอกสฺมี อฺุทฺเทน หีโย
อาภตมฺสํ ปจําเปตฺวา (ปฺุคฺลํ) เอกสฺมี อฺุทฺเทน ภตฺตํ ปจําเปตฺวา อณฺเวย ปินฺุทจาริก
ภิกฺขุ ทิสฺวา เตสฺปี (ภิกฺขุณฺ) ปตฺเต อาทาย (เต ภิกฺขุ) ปณฺมตฺตาสเน นิสฺทาเปตฺวา ภิกฺขุํ
สมปาเทตฺวา ‘(ตฺุมเห) อยฺเย ปรีวิสฺถาติ อณฺณํ (ปฺุคฺลํ) อาณาเปตฺวา ตํ ภตฺตํ ปิฏฺเฏ
ปทฺุขิปิตฺวา อาทาย คจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค นานาปฺุฝานิ โอจินฺตฺวา ปตฺตปฺุฏเฐ กตฺวา
เถรสฺส นินฺนนฺุจําเน คนฺตฺวา ‘(ตฺุมเห) ภนฺเต มยฺหํ สงฺคหํ กโรถาติ วตฺวา ปตฺตํ อาทาย
(ปตฺตํ) ภตฺตสฺส ปฺุเรตฺวา เถรสฺส หตฺเถ จเปตฺวา เตหิ ปฺุเปเหหิ ปฺุชํ กตฺวา ‘ยถา เม อยฺ
รสปินฺุทปาโต ปฺุฝปฺุชาย สทฺธิ จิตต์ โตเสสิ; เอวํ นิพพตตนิพพตตภูจําเน ปณฺณการ-
สหสฺสานิ อากนฺตฺวา มยฺหํ จิตต์ โตเสนฺตฺ, ปณฺจวณฺณกฺุสมวสฺสํ จ วสฺสตฺติ ปตฺถนํ จเปสิ ๗
(อิตฺตฺัพทํ เปตฺขอ ๗๖)

อถ ครั้นนั้น สตฺถา อ.พระศาสดา กเถนฺโต เมื่อตรัส อสฺส (อานนฺทตฺเถรสฺส) แก่
พระอานนฺทผู้เถระนั้น อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า “อานนฺท ดูก่อนอานนฺท อยํ (จิตฺโต)
อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตฺตะนี้ กตานิหโร เป็นผู้มื่อภินิหารอันกระทำแล้ว ปาทมฺมูเล
ณ ที่ใกล้แห่งพระบาท ภควโต ของพระผู้มีพระภาค ปทุมฺตฺตรสฺส พระนามว่า
ปทุมฺตฺตระ (หฺตฺวา) เป็นแล้ว สฺสริตฺวา ท่องเที่ยวไปแล้ว เทวมนฺุสฺเสสุ ในเทวดา
และมนุษย์ ท. กปฺปสฺตสหสฺสํ สิ้นแสนแห่งกัปี นิพพตฺโต บังเกิดแล้ว มิคฺลทฺทก-
กฺุเล ในตระกูลแห่งนายพรานผู้ฆ่าซึ่งเนื้อ กสฺสปทฺุททกาเล ในกาลแห่งพระพุทฺธเจ้า
พระนามว่ากสฺสปะ อนฺวาย อาศัยแล้ว วุทฺธิ ซึ่งความเจริญ, เทเว ครั้นเมื่อฝน
วสฺสนฺเต ตกอยู่ เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง, อาทาย ถือเอาแล้ว สตฺติ ซึ่งหอก มิค-
มารณตฺถาย เพื่อประโยชน์แก่การยังเนื้อให้ตาย คนฺตฺวา ไปแล้ว อรณฺณํ สู้ป่า

โอรสโอรส แลดูอยู่ มิเค ซึ่งเนื้อ ท. ทิสวา เห็นแล้ว เออ กิกขุ ซึ่งกิกษุ รูปหนึ่ง
 เอกสมิ ออกตปพุกาเร สีสี ปารูปิตวา นิสินห์ ผู้นั่งคลุมแล้ว ซึ่งศิริระ ที่เง้อมอัน
 บุคคลไม่กระทำแล้ว แห่งหนึ่ง (จินเตตวา) คิดแล้ว อิติ ว่า 'เอโก อโยโย อ.พระคุณ
 เจ้ารูปหนึ่ง กโรโท นิสินห์ เป็นผู้นั่งกระทำอยู่แล้ว สมณธมมัม ซึ่งสมณธรรม
 ภวิสสตี จักเป็น, (อห) อ.เรา อาหริสสามิ จักนำมา ฆตตี ซึ่งภัตริ อสุส (อโยยสุส)
 แก่พระคุณเจ้านั้น' อิติ ดังนี้ คนตุวา ไปแล้ว เคห สู่เรือน เวเคน โดยเร็ว (บุคคล)
 ยังบุคคล ปจาเปตวา ให้ปิ้งแล้ว (อตุตนา) อาภตมัส ซึ่งเนื้อ- อันตน -นำมาแล้ว
 ทิโยในวันวาน เอกสมิ อุทุเหน บนเตา อันหนึ่ง (บุคคล) ยังบุคคล ปจาเปตวา ให้
 หุงแล้ว ฆตตี ซึ่งภัตริ เอกสมิ อุทุเหน บนเตา อันหนึ่ง ทิสวา เห็นแล้ว กิกขุ ซึ่ง
 กิกษุ ท. ปินทจาริก ผู้เที่ยวไปเพื่อก่อนข้าวเป็นปกติ อญเย เหล่าอื่น อาทาย ถือ
 เอาแล้ว ปตุเต ซึ่งบาตร ท. เตสปี (กิกขุ) ของกิกษุ ท. แม่เหล่านั้น (เต กิกขุ)
 ยังกิกษุ ท. เหล่านั้น นิสิตาเปตวา ให้นำแล้ว ปญตตาสเน บนอาสนะอันบุคคลปู
 ลาดแล้ว กิกขุ ยังกิกษา สมปาเตตวา ให้ถึงพร้อมแล้ว อาณาเปตวา สั่งบังคับแล้ว
 อญย (บุคคล) ซึ่งบุคคลอื่น อิติ ว่า '(ตุเม) อ.ท่าน ท. ปริวิสถ ขอจงอังกาส อโยเย
 ซึ่งพระคุณเจ้า ท.' อิติ ดังนี้ ปกขิปิตวา ใส่เข้าไปแล้ว ตั ฆตตี ซึ่งภัตรินั้น ปิกเก
 ในตระกร้า อาทาย ถือเอาแล้ว คจจนโต ไปอยู่ โอจิหิตวา เลือกเก็บแล้ว นานา-
 ปุพฺผาหิ ซึ่งดอกไม้ต่าง ๆ ท. อนุตรามคเค ในระหว่างแห่งหนทาง กตวา กระทำ
 แล้ว ปตุตปุฏเฐ ในหอแห่งใบไม้ คนตุวา ไปแล้ว นิสินห์จัน สู่ที่เป็นที่หนึ่งแล้ว
 เภรสุส ของพระเถระ วตวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า 'ภนเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุเม)
 อ.ท่าน กโรธ ขอจงกระทำ สงคหิ ซึ่งการสงเคราะห์ มยหิ แก่กระผม' อิติ ดังนี้
 อาทาย ถือเอาแล้ว ปตุตี ซึ่งบาตร (ปตุตี) ยังบาตร ปุเรตวา ให้เต็มแล้ว ฆตตสุส
 ด้วยภัตริ จเปตวา วางไว้แล้ว หตุเถ ในมือ เภรสุส ของพระเถระ กตวา กระทำ
 แล้ว ปุขุ ซึ่งการบูชา เตหิ ปุพฺผเหติ ด้วยดอกไม้ ท. เหล่านั้น จเปสิ ตั้งไว้แล้ว
 ปตุถนุ ซึ่งความปรารถนา อิติ ว่า 'อโย รสปีนุทปาโต อ.บิณฑบาตอันประกอบ
 แล้วด้วยรสนี้ จิตตัม ยังจิต เม ของข้าพเจ้า โตเสสิ ให้ยินดีแล้ว สทุธิ กับ ปุพฺผ-
 ปุชชาย ด้วยการบูชาด้วยดอกไม้ ยถา ฉันใด; ปญญาการสหัสสาหิ อ.พันแห่งเครื่อง
 บรรณาการ ท. อาคนตุวา มาแล้ว จิตตัม ยังจิต มยหิ ของข้าพเจ้า โตเสนตุ จงให้
 ยินดี (จ) ด้วย ปญจวณฺณกุสมวสุส อ.ฝนแห่งดอกคำอันมีสีห้า วสุสตุ จงตก จ

ด้วย นิพพุตตนิพพุตฎจาเน ในที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว เอว ฉันทัน
อิตติ ดังนี้ ๕

ที่นั่น พระศาสดาตรัสแก่พระอานนทเถระว่า “อานนท์ จิตตคฤหบดีนี้ กระทำภินหาร
ที่ใกล้พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ท่องเที่ยวไปในเทวดา
และมนุษย์ ตลอดหนึ่งแสนกัป บังเกิดในตระกูลนายพรานเนื้อ ในกาลพระพุทธเจ้า
พระนามว่ากัสสปะ อาศัยความเจริญ, ในวันหนึ่ง เมื่อฝนกำลังตก, ถือเอาดอกเพื่อ
ประโยชน์แก่การฆ่าเนื้อ ไปป่า มองดูเนื้อทั้งหลาย เห็นภิกษุรูปหนึ่ง ผู้นั่งหม่อมคลุมศีรษะ
ที่เงื่อมเขาที่ไม่ได้ทำแห่งหนึ่ง คิดว่า “พระคุณเจ้ารูปหนึ่ง จักเป็นผู้หนึ่งทำสมณธรรม,
เราจักนำภัตรมาเพื่อพระคุณเจ้านั้น” ดังนี้ ไปสู่เรือนโดยเร็ว ใช้คนให้ปิ้งเนื้อที่ตนนำ
มาเมื่อวาน บนเตาถูปหนึ่ง ให้หุงภัตรบนเตาถูปหนึ่ง เห็นภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นผู้เที่ยว
บิณฑบาตเป็นวัตร ก็ถือเอาบาตรทั้งหลายของภิกษุแม่เหล่านั้น ให้ท่านนั่งบนอาสนะ
ที่ปูลาดไว้ จัดภิกษาให้ถึงพร้อม สังกบุคคลอื่นไว้ว่า “พวกท่านจงอ้างศาสพระคุณเจ้าทั้ง
หลาย” ใส่ภัตรนั้นในตระกล้า ถือเอา ไปอยู่ ในระหว่างทาง เลือกเก็บดอกไม้ต่างๆ ทั้ง
หลาย ทำไว้ในห่อใบไม้ ไปสู่ที่เป็นที่หนึ่งของพระเถระ กล่าววว่า “ท่านผู้เจริญ ขอท่าน
จงทำการสงเคราะห์แก่กระผมเถิด” แล้วถือเอาบาตร ใส่ให้เต็มด้วยภัตร วางไว้ในมือ
ของพระเถระ ทำการบูชาด้วยดอกไม้เหล่านั้น ตั้งความปรารถนาไว้ว่า “บิณฑบาต
ประกอบด้วยรสนี้ ของกระผม ยังจิตให้ยินดีแล้วพร้อมกับการบูชาด้วยดอกไม้ ฉันทัน,
บรรณาการหนึ่งพัน มา ยังจิตของกระผม จงให้ยินดี และฝนดอกไม้ ๕ สี จงตก ในที่
ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว ฉันทัน” ดังนี้

อถ กาลสัตตมมี สตุถา สุทธกัตตาใน อาหจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสนะของ
อานนฺทเถรสุสฺสจ สัมปทานใน กเถนฺโตจ อพฺภันตรกิริยาของ สตุถา “อานนฺท อาลปนะ
อัย วิเสสนะของ จิตฺโตจ สุทธกัตตาใน จเปสิจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปทุมุตฺตรสุส
สัณฺญาวิเสสนะของ ภควฺโตจ สามีสัมพันธะใน ปาทมฺุเลจ วิสยาธาระใน กต-
กตาภินิหารโรจ วิกตีกัตตาใน หุตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน สัสมิตฺวา กปฺปสฺตสฺส
อัจฉนตสังโยคะใน สัสมิตฺวา เทวมนุสฺเสสุ วิสยาธาระใน สัสมิตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน นิพพุตฺโต กสฺสปพุทฺธกาเล กาลสัตตมมีใน นิพพุตฺโต มิคฺลฺหฺทกฺกุเล วิสยาธาระ
ใน นิพพุตฺโตจ วิเสสนะของ จิตฺโต วุฑฺฒิ อวฺุตตกัมมะใน อนฺวายจ ปุพฺพกาลกิริยา

ใน อาทาย, เอกทิวส์ ทูตียากาลสัตตมีใน วสุสนเด เทเว ลักขณะใน วสุสนเด
 ลักขณกิริยา, มิคมารณตถาย สัมปทานใน อาทาย สตุตี อวุตตกัมมะใน อาทาย
 สมานกาลกิริยาใน คนตุวา อรณญ์ สัมปาปฏินัยกัมมะใน คนตุวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน
 โอลเณโต มิเค อวุตตกัมมะใน โอลเณโตฯ อัพภันตรกิริยาของ จิตโต เอกสมมี
 วิเสสณะของ ออกตปพภาเรฯ วิสยาธาระใน ปารุปีตวา สีส อวุตตกัมมะใน ปารุปีตวาฯ
 สมานกาลกิริยาใน นิสินนุ เอก วิเสสณะของ ภิกขุฯ อวุตตกัมมะใน ทิสวา นิสินนุ
 วิเสสณะของ ภิกขุ ทิสวา ปุพพกาลกิริยาใน จินเตตวา ‘เอโก วิเสสณะของ อโยเยฯ
 สุททกัตตาใน ภวิสสุตติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก สมณธมม อวุตตกัมมะใน กโรนโตฯ
 อัพภันตรกิริยาของ อโยเย นิสินโน วิคตีกัตตาใน ภวิสสุตติ, อหิ สุททกัตตาใน
 อหริสสุสามิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก ภตติ อวุตตกัมมะใน อหริสสุสามิ อสสุ วิเสสณะ
 ของ อโยเยฯ สัมปทานใน อหริสสุสามิ’ อิติศัพท์ อาการะใน จินเตตวาฯ ปุพพกาล-
 กิริยาใน คนตุวา เวเคน ตติยาวิเสสณะใน คนตุวา เคหิ สัมปาปฏินัยกัมมะใน
 คนตุวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปจาเปตวา ปุคคัลล การิตกัมมะใน ปจาเปตวา อตตนา
 อนภิตกัตตาใน อภต- เอกสมมี วิเสสณะของ อุตฺตเนฯ วิสยาธาระใน ปจาเปตวา
 หิโย กาลสัตตมีใน อภต- อภตมंस อวุตตกัมมะใน ปจาเปตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน
 ปจาเปตวา ปุคคัลล การิตกัมมะใน ปจาเปตวา เอกสมมี วิเสสณะของ อุตฺตเนฯ วิสยาธาระ
 ใน ปจาเปตวา ภตติ อวุตตกัมมะใน ปจาเปตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ทิสวา อณเฎ
 กัตติ ปิณฑจาริก กัตติ วิเสสณะของ ภิกขุฯ อวุตตกัมมะใน ทิสวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน
 อาทาย อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ เตสฺส วิเสสณะของ ภิกขุฯ สามีสัมพันธะใน
 ปตฺเตฯ อวุตตกัมมะใน อาทายฯ ปุพพกาลกิริยาใน นิสีทาเปตวา เต วิเสสณะของ
 ภิกขุฯ การิตกัมมะใน นิสีทาเปตวา ปณณตตาสเน อุปสิเลสิกาธาระใน นิสีทาเปตวาฯ
 ปุพพกาลกิริยาใน สมปาเทตวา ภิกขุ การิตกัมมะใน สมปาเทตวาฯ ปุพพกาลกิริยา
 ใน อาณาเปตวา ‘ตุเม สุททกัตตาใน ปริวิสธฯ อาชยาตบทกัตตวาจก อโยเย อวุตต-
 กัมมะใน ปริวิสธ’ อิติศัพท์ อาการะใน อาณาเปตวา อณญ์ วิเสสณะของ ปุคคัลลฯ
 อวุตตกัมมะใน อาณาเปตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปกฺขิปิตวา ต วิเสสณะของ ภตติฯ
 อวุตตกัมมะใน ปกฺขิปิตวา ปิฎเเก วิสยาธาระใน ปกฺขิปิตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน
 อาทายฯ สมานกาลกิริยาใน คจฺจนโตฯ อัพภันตรกิริยาของ จิตโต อนุตรามคฺเค
 วิสยาธาระใน โอจินิตวา นานาปุปฺผานิ อวุตตกัมมะใน โอจินิตวาฯ ปุพพกาลกิริยา

ใน กตฺวา ปตฺตปุณฺเณ วิสยาธาระไน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน คนฺตฺวา เถรสฺส สามีสัมพันธไน นิสินฺนุญฺจานฺญ สัมปวาปฺถึยักมมะไน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน วตฺวา ‘ภานฺเต อาลปนฺเต ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตไน กโรถฺย อาชยตบทกัตฺตฺวาจก มยฺหํ สัมปทานไน กโรถ สงฺคหํ อวุตตักมมะไน กโรถ’ อิติคัฟฺท อากาธไน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน อาทาย ปตฺตํ อวุตตักมมะไน อาทายฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน ปุเรตฺวา ปตฺตํ การิตกมมะไน ปุเรตฺวา ฆตฺตสฺส จัณฺฐิฏฺฐิกรณฺเณไน ปุเรตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน จเปตฺวา เถรสฺส สามีสัมพันธไน หตฺเถย วิสยาธาระไน จเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน กตฺวา เตหิ วิเสสนฺของ ปุพฺพเหทฺย กรณฺไน กตฺวา ปุชฺชํ อวุตตักมมะไน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน จเปสิ “อัย วิเสสนฺของ รสปีณฺชปาโตยฺ เหตุกัตฺตไน โตเสสิยฺ อาชยตบทเหตุกัตฺตฺวาจก ยถา อูปมาชฺชตกะ เม สามีสัมพันธไน จิตฺตํ ปุพฺพปุชฺชาย สหิตฺถตฺติยาเข้ากัป สหฺริ กิริยาสมวาเยไน โตเสสิ จิตฺตํ การิตกมมะไน โตเสสิ, ปณฺณาการสทฺสสาณิ เหตุกัตฺตไน โตเสนฺตฺยฺ อาชยตบทเหตุกัตฺตฺวาจก เอวํ อูปเมยชฺชตกะ นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจานเ วิสยาธาระไน โตเสนฺตฺยฺ และ วสฺสตฺยฺ อากนฺตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาไน โตเสนฺตฺยฺ มยฺหํ สามีสัมพันธไน จิตฺตํ การิตกมมะไน โตเสนฺตฺยฺ, ปณฺจวณฺณกฺกุสมวสฺสํ สุทฺธกัตฺตไน วสฺสตฺยฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก จคัฟฺท วากยสมฺมจยัตฺถะเข้ากัป นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจานเ ปณฺณาการสทฺสสาณิ อากนฺตฺวา มยฺหํ จิตฺตํ โตเสนฺตฺยฺ และ ปณฺจวณฺณกฺกุสมวสฺสํ วสฺสตฺยฺ” อิติคัฟฺท สรฺูปะไน ปตฺถนํยฺ อวุตตักมมะไน จเปสิ ฯ

๗๔. โส ยาวชิวํ กุสลํ กตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺติ ฯ

โส (ลฺุทฺทโก) ยาวชิวํ กุสลํ กตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺติ ฯ

โส (ลฺุทฺทโก) อ.นายพรานนั้น กตฺวา กระทำแล้ว กุสลํ ซึ่งกุสล ยาวชิวํ สิ้นกาลกำหนดเพียงใดแห่งชีวิต นิพฺพตฺติ บังเกิดแล้ว เทวโลเก บนเทวโลก ฯ

นายพรานนั้น ทำกุศลตลอดชีวิต บังเกิดบนเทวโลก

โส วิเสสนฺของ ลฺุทฺทโกยฺ สุทฺธกัตฺตไน นิพฺพตฺติยฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ยาวชิวํ

อัจฉริยสังโยคะใน กตวา กุสล อวุตตกัมมะใน กตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน นิพพุตติ
เทวโลเก วิสยาธาระใน นิพพุตติ ฯ

๗๕. นิพพุตตภูจาเน ชานุมตเตน โอธินา ทิพพปุพฺพผวสุสํ วสุสิ ฯ

ทิพพปุพฺพผวสุสํ อ.ฝนแห่งดอกไม้อันเป็นทิพย์ วสุสิ ตกแล้ว โอธินา โดยถ่องแถว
ชานุมตเตน อันมีเขาเป็นประมาณ นิพพุตตภูจาเน ในที่เป็นที่บังเกิดแล้ว ฯ

ฝนดอกไม้ทิพย์ ตกโดยถ่องแถวประมาณหัวเขา ในที่เป็นที่บังเกิดแล้ว

ทิพพปุพฺพผวสุสํ สุทธกัตตาใน วสุสิฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก นิพพุตตภูจาเน วิสยา-
ธาระใน วสุสิ ชานุมตเตน วิเสสนะของ โอธินาฯ ตติยาวิเสสนะใน วสุสิ ฯ

๗๖. อิทานิปีสุส ชาตทิวเส เจว อิท จ อาคตสุส ปุพฺพผวสุสวสุสนญจ ปญญาการาภิหาโร
จ สตฺตฺติ รตเนหิ สกฺกปุรณญจ ตสฺเสว กมฺมสุส นิสฺสนุโทติ ฯ

อิทานิปี อสุส (จิตฺตสุส) ชาตทิวเส เจว (ตสุส จิตฺตสุส) อิท (จาเน) จ อาคตสุส ปุพฺพผวสุส-
วสุสนํ จ ปญญาการาภิหาโร จ สตฺตฺติ รตเนหิ สกฺกปุรณํ จ ตสฺส เอว กมฺมสุส นิสฺสนุโท
(โหติ)” อิติ ฯ (อิติ เริ่มตั้งแต่อข ๗๓)

อิทานิปี แม้ในกาลนี้ ปุพฺพผวสุสวสุสนํ จ อ.อันตกแห่งฝนแห่งดอกไม้ด้วย ปญญา-
การาภิหาโร จ อ.การนำมาเฉพาะซึ่งเครื่องบรรณาการด้วย สกฺกปุรณํ อ.อันยัง
เกวียนให้เต็ม รตเนหิ ด้วยรัตนะ ท. สตฺตฺติ เจ็ด จ ด้วย นิสฺสนุโท เป็นวิบากเป็น
เครื่องไหลออก ตสฺส เอว กมฺมสุส แห่งกรรมนั้นนั้นเกี่ยว (โหติ) ย่อมมี ชาตทิวเส
ในวันเป็นที่เกิดแล้ว อสุส (จิตฺตสุส) แห่งคฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น เจว ด้วยนั้นเกี่ยว
(ตสุส จิตฺตสุส) แก่คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น อาคตสุส ผู้มาแล้ว อิท (จาเน) จ ในที่
นี้ด้วย” อิติ ดังนี้ ฯ

แม้ในบัดนี้ การตกแห่งฝนดอกไม้ การนำเครื่องบรรณาการมา และการทำให้เกวียน
เต็มด้วยรัตนะ ๗ เป็นวิบากเครื่องไหลออกแห่งกรรมนั้นนั้นแหละ ย่อมมีในวันเป็นที่
เกิดของจิตตคฤหบดี และย่อมมีแก่จิตตคฤหบดีนั้น ผู้มาในที่นี้

อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ อิทานิๆ กาลสัตตมีใน โหติ ปุปุผวสุสวสุสน กิติ
 ปณณการาภิหาโร กิติ สกฏปุรณ กิติ สุททกัตตาใน โหติๆ อาขยาตบทกัตตุวาจก
 อสส วิเสสณะของ จิตตสสุๆ สามีสัมพันธะใน ชาตทิวเสๆ กาลสัตตมีใน โหติ เอวศัพท์
 อวธารณะเข้ากับ จๆ สองศัพท์ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ อสส จิตตสสุ ชาตทิวเส และ
 ตสส จิตตสสุ อิท จาเน อาคตสสุ, ตสส วิเสสณะของ จิตตสสุๆ สัมปทานใน โหติ
 อิท วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน อาคตสสุๆ วิเสสณะของ จิตตสสุ สตุตทหิ
 วิเสสณะของ รตเนหิๆ ภาระใน สกฏปุรณ จ สามศัพท์ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ
 ปุปุผวสุสวสุสน, ปณณการาภิหาโร และ สตุตทหิ รตเนหิ สกฏปุรณ เอวศัพท์
 อวธารณะเข้ากับ ตสสุๆ วิเสสณะของ กมุสสุๆ สามีสัมพันธะใน นิสฺสนุโทๆ วิกติ-
 กัตตาใน โหติ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

.....

สุทฺมมตฺเถรวตฺถุ ๕

สุทฺมมตฺเถรวตฺถุ (นินฺนุจิตฺ) ๕

สุทฺมมตฺเถรวตฺถุ อ.เรื่อแห่งพระสุทฺมมตฺเถระ (นินฺนุจิตฺ) จบแล้ว ๕

สุทฺมมตฺเถรวตฺถุ สุทฺทกัตตาใน นินฺนุจิตฺๆ กิตบทกัตตุวาจก ๕

จบเรื่อพระสุทฺมมตฺเถระ

วิเคราะห์ศัพท์กิตก์-สมาส-ศัพท์ิต

สุตมมตเถรวตถุ

เป็นนัฏฐิต์ปปริสสมาส โดยมีวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สุตมฺโม จ โส เถโร จาติ สุตมมตเถโร. (สุตมฺม + เถโร) วิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส
สุตมฺโม จ อ.พระสุพรรณมฤตยู โส อ.พระสุพรรณนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ สุตมมตเถโร ชื่อว่าสุตมมตเถโร. (พระสุพรรณผู้เถระ, พระสุพรรณเถระ)
๒. สุตมมตเถรสฺส วตถุ สุตมมตเถรวตถุ. (สุตมมตเถร + วตถุ) นัฏฐิต์ปปริสสมาส
วตถุ อ.เรื่อง สุตมมตเถรสฺส แห่งพระสุพรรณผู้เถระ สุตมมตเถรวตถุ ชื่อว่าสุตมมตเถร-
วตถุ. (เรื่องพระสุพรรณผู้เถระ, เรื่องพระสุพรรณเถระ)

มจจิกาสณฺทนคร

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- มจจิกาสณฺโท จ โส นครญจาติ มจจิกาสณฺทนคร. (มจจิกาสณฺท + นคร)
- มจจิกาสณฺโท จ อ.ชื่อว่ามจจิกาสณฺทด้วย โส อ.ชื่อว่ามจจิกาสณฺทนั้น นคร จ เป็นเมือง
ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มจจิกาสณฺทนคร ชื่อว่ามจจิกาสณฺทนคร. (เมืองชื่อว่ามจจิกาสณฺท)

ปญจวคฺติยา, ภิกขุ

เป็นสังสัฎฐาทิอเนกัตถิต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปญจ วคฺตา ปญจวคฺตา. (ปญจ + วคฺต) อสมาทวารทิสมาส
วคฺตา อ.พวก ท. ปญจ ท้า ปญจวคฺตา ชื่อว่าปญจวคฺต. (พวก ๕)
๒. ปญจวคฺเตสุ ภวา ปญจวคฺติยา, ภิกขุ. (ปญจวคฺต + อิบัจจย) สังสัฎฐาทิอเนกัตถิต
ศัพท์ิต
(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. ภวา ผู้มีอยู่ ปญจวคฺเตสุ ในพวกท้า ท. ปญจวคฺติยา ชื่อว่าปญจวคฺติย
(มีอยู่ในพวก ๕), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

มหานามตเถโร

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหานาโม จ โส เถโร จาติ มหานามตเถโร. (มหานาม + เถโร)

มหานาโม จ อ.พระมหานามด้วย โส อ.พระมหานามนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหานามตเถโร ชื่อว่ามหานามตเถระ. (พระมหานามผู้เถระ, พระมหานามเถระ)

ภตตกิจจาวสาน

เป็นจัญญิตูปุริสสมาส โดยมีตติยัตตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ภตเตน กิจจ ภตตกิจจ. (ภตต + กิจจ) ตติยัตตปุริสสมาส

กิจจ อ.กิจ ภตเตน ด้วยภัตฺร ภตตกิจจ ชื่อว่าภตตกิจจ. (กิจด้วยภัตฺร, ภัตตกิจ)

๒. ภตตกิจจสฺส อวสาน ภตตกิจจาวสาน. (ภตตกิจจ + อวสาน) จัญญิตูปุริสสมาส

อวสาน อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง ภตตกิจจสฺส แห่งกิจด้วยภัตฺร ภตตกิจจาวสาน ชื่อว่า ภตตกิจจาวสาน. (กาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งกิจด้วยภัตฺร)

ธมมกถา

เป็นทุตติยัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ธมม กถา ธมมกถา. (ธมม + กถา)

กถา อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าว ธมม ซึ่งธรรม ธมมกถา ชื่อว่าธมมกถา. (วาจาเป็นเครื่องกล่าว ซึ่งธรรม, ธรรมกถา)

อจลสฺสโธ, คทปติ

เป็นจัญญิตวิปทูลยาธิกรณพหุพีติสมาส โดยมีนินบาตบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น จลา อจลา, สฺทธา. (น + จลา) นินบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส

(สฺทธา) อ.ศรัทธา จลา อันหวั่นไหว น ทาไมได้ อจลา ชื่อว่าอจลา (อันไม่หวั่นไหว), ได้แก่ศรัทธา.

๒. อจลา สฺทธา ยสฺสาติ อจลสฺสโธ, คทปติ. (อจลา + สฺทธา) จัญญิตวิปทูลยาธิกรณ-

พหุพพีทิสมาส

สทุธา อ.ศรัทธา อจลา อันไม่ท้วนไหว ยลล์ (ศทปติลล์) แห่งศฤททปตีไต (อติ) มีอยู่
อติ เพราะเหตุนั้น (โล่ ศทปติ) อ.ศฤททปตีนั้น อจลลสทุธ ชื่อว่าอจลลสทุธ (ผู้มีศรัทธาอันไม่ท้วนไหว),
ได้แก่ศฤททปตี.

สงฆาราม

เป็นนิจฐิต์ปฐิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สงฆลล์ อาราม สงฆาราม. (สงฆ + อาราม)

อาราม อ.อาราม สงฆลล์ ของสงฆ์ สงฆาราม ชื่อว่าสงฆาราม. (อารามของสงฆ์)

กตตุกาโม, ศทปติ

เป็นนิจฐิต์ปฐิสมาส, กิตันตลสมาส, กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

กตตุ กามาตีติ กตตุกาโม, ศทปติ. (กตตุลล์ทูปท + กมู กนุติย์ ในความใคร่ + ฌปจจัย)
(โย ศทปติ) อ.ศฤททปตีไต กามาติ ย่อมใคร่ กตตุ เพื่ออันกระทำ อติ เพราะเหตุนั้น (โล่
ศทปติ) อ.ศฤททปตีนั้น กตตุกาโม ชื่อว่ากตตุกาม (ผู้ใคร่เพื่อจะทำ, ผู้ประสงค์จะทำ), ได้แก่ศฤททปตี.

อุทกปริยงโต

เป็นนิจฐิต์ปฐิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุทกลล์ ปริยงโต อุทกปริยงโต. (อุทก + ปริยงโต)

ปริยงโต อ.ที่สุดลงรอบ อุทกลล์ แห่งน้ำ อุทกปริยงโต ชื่อว่าอุทกปริยงโต. (ที่สุดแห่งน้ำ)

มหาปจวี

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยลสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหนตี จ ล่า ปจวี จาติ มหาปจวี. (มหนตี + ปจวี)

มหนตี จ อ.ใหญ่ด้วย ล่า อ.ใหญ่นั้น ปจวี จ เป็นแผ่นดินด้วย อติ เพราะเหตุนั้น มหาปจวี
ชื่อว่ามหาปจวี. (แผ่นดินใหญ่)

สพพทิสำ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมำส มีวิเคราะห้ว่า

สพพำ จ ตำ ทิสำ จำติ สพพทิสำ. (สพพำ + ทิสำ)

สพพำ จ อ.ทังปวง ท. ด้วย ตำ อ.ทังปวง ท. เหลำนัน ทิสำ จ เป็นทิสด้วย อิติ เพราะเหตุนัน สพพทิสำ ชื่อว่าสพพทิสำ. (ทิสทังปวง)

อำคตมิกขุ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมำส มีวิเคราะห้ว่า

อำคตำ จ เต มิกขุ จำติ อำคตมิกขุ. (อำคต + มิกขุ)

อำคตำ จ อ.ผู้มำแล้ว ท. ด้วย เต อ.ผู้มำแล้ว ท. เหลำนัน มิกขุ จ เป็นมิกขุด้วย อิติ เพราะเหตุนัน อำคตมิกขุ ชื่อว่าอำคตมิกขุ. (มิกขุผู้มำแล้ว)

วิฏฐำวำโร, มหำเสฏฐี

เป็นตติยำทวิปทลยำธิกรณพหุพพิทิสมำส มีวิเคราะห้ว่า

วิฏฐิ ทวำริ เยนำติ วิฏฐำวำโร, มหำเสฏฐี. (วิฏฐ + ทวำริ)

ทวำริ อ.ประตุ เยน (มหำเสฏฐินำ) อันมหำเศรษฐีโต วิฏฐิ เป็ดแล้ว อิติ เพราะเหตุนัน (โส มหำเสฏฐี) อ.มหำเศรษฐีนัน วิฏฐำวำโร ชื่อว่าวิฏฐำวำร (มีประตุอันเป็ดแล้ว, เป็ดประตุแล้ว), ได้แก่มหำเศรษฐี.

เนวำลิก

เป็นสังสังฐำทอเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห้ว่า

นิวำเส นิยตุโต เนวำลิก, มิกขุ. (นิวำส + ฦกปัจจย)

(มิกขุ) อ.มิกขุ นิยตุโต ประกอบแล้ว นิวำเส ในกำรอยู่ เนวำลิก ชื่อว่าเนวำลิก (ผู้ประกอบในกำรอยู่, เจำถีน), ได้แก่มิกขุ.

คณกถำ

เป็นทุตติยำตปปริสสมำส มีวิเคราะห้ว่า

คุณิ กถา คุณกถา. (คุณ + กถา)

กถา อ.วาทาเป็นเครื่องกล่าว คุณิ ซึ่งคุณิ คุณกถา ชื่อว่าคุณกถา. (วาทาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งคุณิ)

อหุณโยชนมคโค

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมิทวิปทภินนาธิกรณพหุพีทิสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะหตั้งนี้

๑. โยชนลล อหุณิ ยลลลลติ อหุณโยชน, มคโค. (อหุณ + โยชน) ทวิปทภินนาธิกรณพหุพีทิสมาล

อหุณิ อ.กิง โยชนลลลล แห่งโยชนิ ยลลล (มคคลล) แห่งหนทางไต (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ลล มคโค) อ.หนทางนี้ อหุณโยชนิ ชื่อว่าอหุณโยชน (มีคริงโยชนิ), ไต่แกทหนทาง.

๒. อหุณโยชนิ จ ลล มคโค จาติ อหุณโยชนมคโค. (อหุณโยชน + มคค) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

อหุณโยชนิ จ อ.มีกิงแห่งโยชนิตัวย ลล อ.มีกิงแห่งโยชนินั้น มคโค จ เป็นหนทางตัวย อิติ เพราะเหตุนี้ อหุณโยชนมคโค ชื่อว่าอหุณโยชนมคค. (หนทางมีคริงโยชนิ)

อาคนตุกวตติ

เป็นจตุตถิตตปปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

อาคนตุกกลล วตติ อาคนตุกวตติ. (อาคนตุก + วตติ)

วตติ อ.วตฺร อาคนตุกกลล (ภิกขุกลล) เพื่อภิกขุ ผู้จรมมา อาคนตุกวตติ ชื่อว่าอาคนตุกวตติ. (วตฺรเพื่อภิกขุผู้จรมมา)

โลตุกาโม, อูปาลโก

เป็นจตุตถิตตปปริสสมาส, กิตันตลสมาส, กัตตุรูป, กัตตุลลลลลล มีวิเคราะหว่า

โลตุ กามาติติ โลตุกาโม, อูปาลโก. (โลตุลลลลลล + กมู กนติย ในความใคร่ + ฌปจจย)

(โย อูปาลโก) อ.อูปาลกไต กามาติ ย่อมใคร่ โลตุ เพื่ออันฟัง อิติ เพราะเหตุนี้ (โลตุ อูปาลโก) อ.อูปาลกนั้น โลตุกาโม ชื่อว่าโลตุกาม (ผู้ใคร่เพื่ออันฟัง, ผู้ประสงค์จะฟัง), ไต่แกอูปาลก.

กิลนตฺรูปา, ภิกขุ

เป็นฉนฺธิทวิปตฺตยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะหฺว่า

กิลนตานิ รูปานิ เยสนฺติ กิลนตฺรูปา, ภิกขุ. (กิลนต + รูป)

รูปานิ อ.รูป ท. กิลนตานิ อันเหน็ดเหนื่อยแล้ว เยสฺ (ภิกขุณฺ) แห่งภิกษุ ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น กิลนตฺรูปา ชื่อว่ากิลนตฺรูป (มีรูปอันเหน็ดเหนื่อยแล้ว), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกขุสฺหสฺส

เป็นฉนฺธิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ภิกขุณฺ สหสฺส ภิกขุสฺหสฺส. (ภิกขุ + สหสฺส)

สหสฺส อ.พัน ภิกขุณฺ แห่งภิกษุ ท. ภิกขุสฺหสฺส ชื่อว่าภิกขุสฺหสฺส. (ภิกษุหนึ่งพันรูป)

มทาทาน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหฺว่า

มทนต์ยจ ตํ ทานญจาทิ มทาทาน. (มทนต์ + ทาน)

มทนต์ จ อ.ใหญ่ด้วย ตํ อ.ใหญ่นั้น ทานํ จ เป็นทานด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น มทาทาน ชื่อว่ามทาทาน. (ทานใหญ่)

กิติโส

เป็นกัตตฺรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะหฺว่า

กิมิว ปสฺสตีติ กิติโส, สกฺกาโร. (กิสฺทฺหฺรูปท + ทิสฺ เปกฺขณฺ ในการดู, การเห็น + กฺวิปฺจจฺย)

(ปฺคฺคฺโล) อ.บุคคล ปสฺสตี ย่อมเห็น (สกฺการ) ซึ่งสักการะ ก็ อิว เพียงดังอะไร อิติ เพราะเหตุนั้น กิติโส ชื่อว่ากิติสฺ (อันเช่นไร), ได้แก่สักการะ.

ปจฺจุสกาโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปจฺจุส จ โส กาลิ จาทิ ปจฺจุสกาโล. (ปจฺจุส + กาล)

ปจจุโส จ อ.เป็นที่จัดเสียเฉพาะซึ่งความมืดด้วย โส อ.เป็นที่จัดเสียเฉพาะซึ่งความมืดนั้น กาล
จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ปจจุสกาล ชื่อว่าปจจุสกาล. (กาลเป็นที่จัดเสียเฉพาะซึ่งความมืด, ใกล้เคียง,
ใกล้สว่าง)

ปัตตจิวรี

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปัตโต จ จิวรณจ ปัตตจิวรี. (ปัตต + จิวร)

ปัตโต จ อ.บาตรด้วย จิวรี จ อ.จิวรด้วย ปัตตจิวรี ชื่อว่าปัตตจิวรี. (บาตรและจิวร)

ปฎิยาทิตสกุการโ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปฎิยาทิต จ โส สกุการโ จาติ ปฎิยาทิตสกุการโ. (ปฎิยาทิต + สกุการ)

ปฎิยาทิต จ อ.อันถูกตระเตรียมแล้วด้วย โส อ.อันถูกตระเตรียมแล้วนั้น สกุการโ จ เป็น
สักการะด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ปฎิยาทิตสกุการโ ชื่อว่าปฎิยาทิตสกุการ. (สักการะอันถูกตระเตรียม
แล้ว)

มฏเฏตุกาโม, ภิกขุ

เป็นจตุตถิปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

มฏเฏตุ กามาตีติ มฏเฏตุกาโม, ภิกขุ. (มฏเฏตุสทูปปท + กมุ กนุติย ในความใคร่ +
ณปัจจย)

(โย ภิกขุ) อ.ภิกษุใด กามาติ ย่อมใคร่ มฏเฏตุ เพื่ออันเสียดสี อิติ เพราะเหตุนั้น (โส
ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น มฏเฏตุกาโม ชื่อว่ามฏเฏตุกาม (ผู้ใคร่เพื่อจะเสียดสี, ผู้ประสงค์จะเสียดสี), ได้แก่ภิกษุ.

ติลสังคูลิกา

เป็นตติยัตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ติเลน สังคูลิกา ติลสังคูลิกา, ปูวิกา. (ติล + สังคูลิกา)

(ปูวิกา) อ.ขนม สังคูลิกา อันระคน ติเลน ด้วยงา ติลสังคูลิกา ชื่อว่าติลสังคูลิกา (อันระคน
ด้วยงา, แดกงา), ได้แก่ขนม.

กาโกปมา

เป็นตติยาดัตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

กาเกณ อุปมา กาโกปมา. (กา + อุปมา)

อุปมา อ.ความเปรียบ กาเกณ ด้วยกา กาโกปมา ชื่อว่ากาโกปมา. (ความเปรียบด้วยกา)

ยาวตติย

เป็นนิบาตบุพพกะ อัปยยี่ภาวส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ตติยส์ส ยตตโก ปริจเฉโท ยาวตติย. (ยาว + ตติย)

ปริจเฉโท อ.การกำหนด ยตตโก อันมีประมาณเพียงใด ตติยส์ส (วารส์ส) แห่งวาระที่สาม ยาวตติย ชื่อว่ายาวตติย. (กำหนดเพียงใดแห่งวาระที่ ๓)

วุดตวจน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

วุดตวจจ ต วจนญจติ วุดตวจน. (วุดต + วจน)

วุดต จ อ.อันถูกกล่าวแล้วด้วย ต อ.อันถูกกล่าวแล้วนั้น วจน จ เป็นคำด้วย อิติ เพราะเหตุ นั้น วุดตวจน ชื่อว่าวุดตวจน. (คำอันถูกกล่าวแล้ว)

ปฏิสารณียกมม

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ปฏิสารณียจจ ต กมมญจติ ปฏิสารณียกมม. (ปฏิสารณีย + กมม)

ปฏิสารณีย จ อ.อันเป็นเครื่องยังภิกษุให้ระลึกถึงเฉพาะด้วย ต อ.อันเป็นเครื่องยังภิกษุให้ระลึกถึงเฉพาะนั้น กมม จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุ นั้น ปฏิสารณียกมม ชื่อว่าปฏิสารณียกมม. (กรรมอันเป็นเครื่องยังภิกษุให้ระลึกถึงเฉพาะ, ปฏิสารณียกรรม)

มงกุฎโต

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

มงกุ ฎโต มงกุฎโต, ภิกขุ. (มงกุ + ฎโต)

(ภิกษุ) อ.ภิกษุ มงกุ เป็นผู้แก้ ภูโต เป็นแล้ว มงกุภูโต ชื่อว่ามงกุฏ (เป็นผู้แก้), ได้แก่ ภิกษุ.

มานตตทโธ

เป็นตติยัตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มานเนน ททโธ มานตตทโธ, ภิกษุ. (มาน + ททธ)

(ภิกษุ) อ.ภิกษุ ททโธ ผู้กระต้าง มานเนน เพราะมานะ มานตตทโธ ชื่อว่ามานตตท (ผู้กระต้าง เพราะมานะ), ได้แก่ภิกษุ.

ติสโยชนมคโค

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส โดยมีสมาหารทิสมาส และนัจฉฐิวิปทตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ติส โยชนานิ ติสโยชนานิ. (ติส + โยชน) อสมาหารทิสมาส

โยชนานิ อ.โยชน์ ท. ติส สามลสิบ ติสโยชนานิ ชื่อว่าติสโยชน. (๓๐ โยชน์)

๒. ติสโยชนานิ มตตทา ยสสาติ ติสโยชนิ, มคโค. (ติสโยชน + มตตทา) นัจฉฐิวิปท-
ตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส, อันตโลปะ, ลบ มตตทาคัพท

โยชนานิ อ.โยชน์สามลสิบ ท. มตตทา เป็นประมาณ ยสส (มคคสส) แห่งหนทางใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โล มคโค) อ.หนทางนั้น ติสโยชนิ ชื่อว่าติสโยชน (มีสามลสิบโยชน์ เป็นประมาณ), ได้แก่หนทาง.

๒. ติสโยชนิ จ โล มคโค จาติ ติสโยชนมคโค. (ติสโยชน + มคค) วิเสสนบุพพท-
กัมมธรรยสมาส

ติสโยชนิ จ อ.มีโยชน์สามลสิบเป็นประมาณด้วย โล อ.มีโยชน์สามลสิบเป็นประมาณนั้น
มคโค จ เป็นหนทางด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ติสโยชนมคโค ชื่อว่าติสโยชนมคค. (หนทางมีประมาณ ๓๐
โยชน์)

ขมาปนุปาโย

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ขมาปณญจ ตํ อุปาโย จาติ ขมาปนุปาโย. (ขมาปณ + อุปาโย)

ขมาปณ จ อ.อันเป็นเครื่อง (ยังอุบาลก) ให้อดโทษด้วย ตํ อ.อันเป็นเครื่องให้อดโทษนั้น อุปาโย
จ เป็นอุบายด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ขมาปนุปาโย ชื่อว่าขมาปนุปาโย. (อุบายเป็นเครื่องให้อดโทษ)

อาคตกาโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาคตญจ ตํ กาโล จาติ อาคตกาโล. (อาคต + กาล)

อาคตํ จ อ.เป็นที่มาแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่มาแล้วนั้น กาลो จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น อาคตกาโล ชื่อว่าอาคตกาล. (กาลเป็นที่มาแล้ว)

นีหตมานโน, ภิกขุ

เป็นตติยาทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นีหโต มานโน เยนาคิ นีหตมานโน, ภิกขุ. (นีหต + มาน)

มานโน อ.มานะ เยน (ภิกขุณา) อันภิกขุใด นีหโต นำออกแล้ว อิติ เพราะเหตุนี้ (โล ภิกขุ)
อ.ภิกขุนี้ นีหตมานโน ชื่อว่านีหตมาน (ผู้มีมานะอันนำออกแล้ว), ได้แก่ภิกขุ.

นิवासนฏฺจานํ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิवासนญจ ตํ จานญจาติ นิवासนฏฺจานํ. (นิवास + จาน)

นิवासํ จ อ.เป็นที่อยู่ด้วย ตํ อ.เป็นที่อยู่นั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
นิवासนฏฺจานํ ชื่อว่านิवासนฏฺจาน. (ที่เป็นที่อยู่)

อิสฺสามานาทโย, กิเลสํ

เป็นจฺฐฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีอิตริตรโยคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อิสฺสา จ มานโน จ อิสฺสามานา. (อิสฺสา + มาน) อิตริตรโยคทวันทสมาส

อิสฺสา จ อ.ความริษยาด้วย มานโน จ อ.มานะด้วย อิสฺสามานา ชื่อว่าอิสฺสามาน. (ความ
ริษยาและมานะ)

๒. อิสฺสามานา อาทิ เยสนฺติ อิสฺสามานาทโย, กิเลสํ. (อิสฺสามาน + อาทิ) จฺฐฐี-
ทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

อิสฺสามานา อ.ความริษยาและมานะ ท. อาทิ เป็นต้น เยสํ (กิเลสํ) แห่งกิเลส ท.
เหล่านี้ (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต กิเลสํ) อ.กิเลส ท. เหล่านี้ อิสฺสามานาทโย ชื่อว่า

อิสลามานาติ (มีความริษยาและมานะเป็นต้น), ได้แก่กิเลสทั้งหลาย.

ปุเรกษาโร

เป็นลัตตมิตต์ปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กัมมรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
 ปุเร กรียตีติ ปุเรกษาโร. (ปุเรสททูปปท + กร กรณ ในการกระทำ + ฌปัจจัย)
 กรียติ ย่อมถูกกระทำ ปุเร ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุนี้ ปุเรกษาโร ชื่อว่าปุเรกษาร. (อันเขา
 กระทำไว้ในกาลก่อน)

หรือ เป็นภาวรูป, ภาวสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

ปุเร กรณ ปุเรกษาโร. (ปุเรสททูปปท + กร กรณ ในการกระทำ + ฌปัจจัย)

กรณ อ.การกระทำไว้ ปุเร ในเบื้องหน้า ปุเรกษาโร ชื่อว่าปุเรกษาร. (การกระทำไว้ในเบื้องหน้า)

อิสสรีย์

เป็นภาวตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า

อิสสรสส ภาวอิ อิสสรีย์. (อิสสร + ฌปัจจัย)

ภาวอิ อ.ความเป็น อิสสรสส แห่งผู้เป็นใหญ่ อิสสรีย์ ชื่อว่าอิสสรีย์. (ความเป็นผู้ใหญ่)

ปรกุลานิ

ฉนฺฐิตต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปรลสิ กุลานิ ปรกุลานิ. (ปร + กุล)

กุลานิ อ.ตระกูล ท. ปรลสิ (บุคคลาน) ของบุคคล ท. เหล่าอื่น ปรกุลานิ ชื่อว่าปรกุล. (ตระกูล
 ของบุคคลอื่น)

คิทิปปพชิตา

เป็นอิตรียคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คิทิ จ ปพพชิต จ คิทิปปพชิตา. (คิทิ + ปพพชิต)

คิทิ จ อ.ศฤทส์ท. ด้วย ปพพชิต จ อ.บรรพชิตด้วย คิทิปปพชิตา ชื่อว่าคิทิปปพชิต.
 (ศฤทส์ทและบรรพชิต)

กัจจากัจจานิ

เป็นอิตริตรโยคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กัจจานิ จ อกัจจานิ จ กัจจากัจจานิ. (กัจจ + อกัจจ)

กัจจานิ จ อ.กัจจน้อย ท. ด้วย อกัจจานิ จ อ.กัจใหญ่ ท. ด้วย กัจจากัจจานิ ชื่อว่า
กัจจากัจจ. (กัจจน้อยและกัจใหญ่)

อัสสทุโธ, ภิกขุ

เป็นนนิบาตบุพพทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นตติ สทธา ยสสาติ อัสสทุโธ, ภิกขุ. (น + สทธา)

สทธา อ.ศรัทธา ยสส (ภิกขุสส) ของภิกษุใด นตติ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนั้น (โล่ ภิกขุ)
อ.ภิกษุนั้น อัสสทุโธ ชื่อว่าอัสสทุธ (ผู้ไม่มีศรัทธา), ได้แก่ภิกษุ.

วุดตนโย

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วุดโต จ โล นโย จาติ วุดตนโย. (วุดต + นย)

วุดโต จ อ.อันถูกกล่าวแล้วด้วย โล อ.อันถูกกล่าวแล้วนั้น นโย จ เป็นนัยด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ วุดตนโย ชื่อว่าวุดตนย. (นัยอันถูกกล่าวแล้ว)

ทุสสีโล, ภิกขุ

เป็นฉฐฐีทวีปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทุฏจํ สีสํ ยสสาติ ทุสสีโล, ภิกขุ. (ทุ + สีส)

สีสํ อ.ศีล ทุฏจํ อันโทษประทุษร้ายแล้ว ยสส (ภิกขุสส) ของภิกษุใด (อตติ) มีอยู่ อิติ
เพราะเหตุนี้ (โล่ ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น ทุสสีโล ชื่อว่าทุสสีล (ผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว, ผู้ทุศีล)

อปปสสุโต, ภิกขุ

เป็นฉฐฐีทวีปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อปปํ สุตํ ยสสาติ อปปสสุโต, ภิกขุ. (อปป + สุต)

สฺย อ.สฺย อ.ป. อ.น. อ.น. อ.น. (ภิกษุสฺย) ของภิกษุใด (อ.ต.ย) มีอยู่ อ.ย เพราะเหตุนี้ (สฺย ภิกษุ) อ.ภิกษุ อ.ป.สฺยโต ชื่อว่าอ.ป.สฺยโต (ผู้มีสฺยน้อย), ได้แก่ภิกษุ.

อ.วิวิตโต, ภิกษุ

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธรรมาส มีวิเคราะห์ว่า
 น วิวิตโต อ.วิวิตโต, ภิกษุ. (น + วิวิตโต)
 (ภิกษุ) อ.ภิกษุ วิวิตโต ผู้สั่งแล้ว น ทาไมได้ อ.วิวิตโต ชื่อว่าอ.วิวิตโต (ผู้ไม่สั่งแล้ว), ได้แก่ภิกษุ.

อ.นุปฏิจิตสฺยติ, ภิกษุ

เป็นตติยาทวิพทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีนิบาตบุพพทกัมมธรรมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น อ.นุปฏิจิตตา อ.นุปฏิจิตตา, สฺยติ. (น + อ.นุปฏิจิตตา) นิบาตบุพพทกัมมธรรมาส (สฺยติ) อ.สฺยติ อ.นุปฏิจิตตา เข้าไปตั้งไว้แล้ว น ทาไมได้ อ.นุปฏิจิตตา ชื่อว่าอ.นุปฏิจิตตา (อันไม่เข้าไปตั้งไว้แล้ว), ได้แก่สฺยติ.

๒. อ.นุปฏิจิตตา สฺยติ เยนาคี อ.นุปฏิจิตสฺยติ, ภิกษุ. (อ.นุปฏิจิตตา + สฺยติ) ตติยาทวิพทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

สฺยติ อ.สฺยติ เยน (ภิกษุ) อ.น.ภิกษุใด อ.นุปฏิจิตตา ไม่เข้าไปตั้งไว้แล้ว อ.ย เพราะเหตุนี้ (สฺยติ ภิกษุ) อ.ภิกษุ อ.นุปฏิจิตสฺยติ ชื่อว่าอ.นุปฏิจิตสฺยติ (ผู้มีสฺยอันไม่เข้าไปตั้งไว้แล้ว), ได้แก่ภิกษุ.

อ.สมาทิตโต, ภิกษุ

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธรรมาส มีวิเคราะห์ว่า
 น สมาทิตโต อ.สมาทิตโต, ภิกษุ. (น + สมาทิต)
 (ภิกษุ) อ.ภิกษุ สมาทิตโต ตั้งมั่นด้วยดีแล้ว น ทาไมได้ อ.สมาทิตโต ชื่อว่าอ.สมาทิต (ผู้ไม่ตั้งมั่นด้วยดีแล้ว), ได้แก่ภิกษุ.

ทุปฺปณฺโณ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ทฎฺฐา ปณฺณา ยสฺสาติ ทุปฺปณฺโณ, ภิกฺขุ. (ท + ปณฺณา)

ปณฺณา อ.ปญฺญา ทฎฺฐา อันโทษประทุษร้ายแล้ว ยสฺส (ภิกฺขุสฺส) ของภิกฺษุใด (อตฺติ) มีอยู่
อิตฺติ เพราะเหตุนั้น (โส ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุณฺน ทุปฺปณฺโณ ชื่อว่าทุปฺปณฺณ (ผู้มีปญฺญาอันโทษประทุษร้ายแล้ว,
ผู้มีปญฺญาทราวม), ได้แก่ภิกฺษุ.

อกฺขิณาสโว, ภิกฺขุ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส โดยมีนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มี
วิเคราะหฺดังนี้

๑. น จิณฺหา อฺกฺขิณฺหา, อาสฺวา. (น + จิณ) นนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาส

(อาสฺวา) อ.อาสฺวะ ท. จิณฺหา ลินฺไปแล้ว น ทาหิได้ อฺกฺขิณฺหา ชื่อว่าอฺกฺขิณ (อันไม่ลินไป
แล้ว, ยังไม่หมดไป), ได้แก่อาสฺวะทั้งหลาย.

๒. อฺกฺขิณฺหา อาสฺวา ยสฺสาติ อฺกฺขิณาสโว, ภิกฺขุ. (อฺกฺขิณ + อาสฺว) ฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิ-
กรณพหุพีทิสฺมาส

อาสฺวา อ.อาสฺวะ ท. อฺกฺขิณฺหา อันไม่ลินไปแล้ว ยสฺส (ภิกฺขุสฺส) ของภิกฺษุใด (ลนฺติ)
มีอยู่ อิตฺติ เพราะเหตุนั้น (โส ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุณฺน อฺกฺขิณาสโว ชื่อว่าอฺกฺขิณาสว (ผู้มีอาสฺวะยังไม่ลินไป
แล้ว, ผู้ยังไม่หมดอาสฺวะกิเลส), ได้แก่ภิกฺษุ.

สีลฺวา, ภิกฺขุ

เป็นอัสสตีตตีตติ มีวิเคราะหฺว่า

สีลํ อสฺส อตฺตตีติ สีลฺวา, ภิกฺขุ. (สีล + วนฺตฺปัจจย)

สีลํ อ.สีล อสฺส (ภิกฺขุสฺส) ของภิกฺษุณฺน อตฺติ มีอยู่ อิตฺติ เพราะเหตุนั้น (โส ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ
ณฺน สีลฺวา ชื่อว่าสีลวนฺตฺ (ผู้มีสีล), ได้แก่ภิกฺษุ.

พหุสฺสุโต, ภิกฺขุ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

พหุํ สฺตํ ยสฺสาติ พหุสฺสุโต, ภิกฺขุ. (พหุ + สฺต)

สุด อ.สุดะ พหู อันมาก ยสส (ภิกขุสส) ของภิกษุใด (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง พหุสสโต ชื่อว่าพหุสสต (ผู้มีสตะมาก), ได้แก่ภิกษุ.

อารทฐวิริโย, ภิกขุ

เป็นตติยาทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อารทฐ วิริยฺ เยนาคิ อารทฐวิริโย, ภิกขุ. (อารทฐ + วิริย)

วิริยฺ อ.ความเพียร เยน (ภิกขุณา) อันภิกษุใด อารทฐฺ ปรารภแล้ว อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง อารทฐวิริโย ชื่อว่าอารทฐวิริย (ผู้มีศความเพียรอันปรารภแล้ว), ได้แก่ภิกษุ.

อุปปจฺจิตฺตสฺสตี, ภิกขุ

เป็นตติยาทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปปจฺจิตฺตา สตี เยนาคิ อุปปจฺจิตฺตสฺสตี, ภิกขุ. (อุปปจฺจิตฺตา + สตี)

สตี อ.สตี เยน (ภิกขุณา) อันภิกษุใด อุปปจฺจิตฺตา เข้าไปตั้งไว้แล้ว อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง อุปปจฺจิตฺตสฺสตี ชื่อว่าอุปปจฺจิตฺตสฺสตี (ผู้มีสตีอันเข้าไปตั้งไว้แล้ว), ได้แก่ภิกษุ.

ปณฺณวา, ภิกขุ

เป็นอัสสตีตติตฺทิตฺต มีวิเคราะห์ว่า

ปณฺณวา อสสฺ อตตีตติ ปณฺณวา, ภิกขุ. (ปณฺณวา + วนฺตฺปจฺจย)

ปณฺณวา อ.ปัญญา อสส (ภิกขุสส) ของภิกษุหนึ่ง อดีต มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง ปณฺณวา ชื่อว่าปณฺณวนฺตฺ (ผู้มีปัญญา), ได้แก่ภิกษุ.

จีณาสโว, ภิกขุ

เป็นนฺจฺจิตฺตทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จีณา อาสวา ยสสาตี จีณาสโว, ภิกขุ. (จีณ + อาสว)

อาสวา อ.อาสวะ ท. จีณา อันสิ้นแล้ว ยสส (ภิกขุสส) ของภิกษุใด (สนฺตี) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง จีณาสโว ชื่อว่าจีณาสว (ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว, ผู้หมดสิ้นอาสวะแล้ว), ได้แก่ภิกษุ.

สกลวิหารโ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สกลโ จ โส วิหาโร จาติ สกลวิหารโ. (สกล + วิหาร)

สกลโ จ อ.ทั้งสิ้นด้วย โส อ.ทั้งสิ้นนั้น วิหาโร จ เป็นวิหารด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น สกล-
วิหารโ ชื่อว่าสกลวิหาร. (วิหารทั้งสิ้น)

อิจจาจาโร

เป็นฉัญฐิต์ปปริสสมาส, มังคะโลปสมาส, ลป วสคัพท มีวิเคราะห์ว่า

อิจจา ย วเสน อจาโร อิจจาจาโร. (อิจจา + วส + อาจารย์)

อจาโร อ.ความประพฤติ วเสน ด้วยอำนาจ อิจจา ย แห่งความอยาก อิจจาจาโร ชื่อว่า
อิจจาจาร. (ความประพฤติด้วยอำนาจแห่งความอยาก)

สงฆิกา, อาวาสา

เป็นสังฆจาทิอเนกัตตตติตติ มีวิเคราะห์ว่า

สงฆสส สนตกา สงฆิกา, อาวาสา. (สงฆ + ฌิกปัจจย)

(อาวาสา) อ.อวาส ท. สนตกา อันเป็นของมีอยู่ สงฆสส ของสงฆ์ สงฆิกา ชื่อว่าสงฆิกา
(อันเป็นของมีอยู่ของสงฆ์), ได้แก่อวาสทั้งหลาย.

วิหารมชฺโ

เป็นฉัญฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิหารสส มชฺโ วิหารมชฺโ. (วิหาร + มชฺ)

มชฺโ อ.ท่ามกลาง วิหารสส แห่งวิหาร วิหารมชฺโ ชื่อว่าวิหารมชฺ. (ท่ามกลางวิหาร)

ปณิตเสนาสนานิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปณิตานิ จ ตานิ เสนาสนานิ จาติ ปณิตเสนาสนานิ. (ปณิต + เสนาสน)

ปณิตานิ จ อ.อันประณีต ท. ด้วย ตานิ อ.อันประณีต ท. เหล่านั้น เสนาสนานิ จ เป็น

เสนาสนะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปณิตเสนาสนานิ ชื่อว่าปณิตเสนาสน. (เสนาสนะอันประณีต)

สนธิภูจสมภตตาทโย, ภิกขุ

เป็นนัจฉฐิทธิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาล โดยมีอิตริตรโยคทวันทสมภตอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สนธิภูจา จ สมภตต จ สนธิภูจสมภตต. (สนธิภูจ + สมภตต) อิตริตรโยคทวันท-
สมภต

สนธิภูจา จ อ.ภิกษุผู้เห็นกันดีแล้ว ท. ด้วย สมภตต จ อ.ภิกษุผู้คบกันดีแล้ว ท. ด้วย
สนธิภูจสมภตต. ชื่อว่าสนธิภูจสมภตต. (ภิกษุผู้เห็นกันดีแล้วและภิกษุผู้คบกันดีแล้ว)

๒. สนธิภูจสมภตต อาทิ เยสนุติ สนธิภูจสมภตตาทโย, ภิกขุ. (สนธิภูจสมภตต + อาทิ)
ฉฐิทธิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาล

สนธิภูจสมภตต อ.ภิกษุผู้เห็นกันดีแล้วและผู้คบกันดีแล้ว ท. อาทิ เป็นต้น เยส (ภิกขุณี)
แห่งภิกษุ ท. เหล่าใด (สนุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น สนธิภูจ-
สมภตตาทโย ชื่อว่าสนธิภูจสมภตตาทิ (มีภิกษุผู้เห็นกันดีแล้วและผู้คบกันดีแล้ว), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

วรเสนาสน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมภต มีวิเคราะห์ว่า

วรภจ ตฺ เสนาสนญจาติ วรเสนาสน. (วร + เสนาสน)

วร จ อ.อันประเสริฐด้วย ตฺ อ.อันประเสริฐนั้น เสนาสน จ เป็นเสนาสนะด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ วรเสนาสน ชื่อว่าวรเสนาสน. (เสนาสนะอันประเสริฐ)

อาคนตูกภิกขุ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมภต มีวิเคราะห์ว่า

อาคนตูกา จ เต ภิกขุ จาติ อาคนตูกภิกขุ. (อาคนตูก + ภิกขุ)

อาคนตูกา จ อ.ผู้จรรยา ท. ด้วย เต อ.ผู้จรรยา ท. เหล่านั้น ภิกขุ จ เป็นภิกษุด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ อาคนตูกภิกขุ ชื่อว่าอาคนตูกภิกขุ. (ภิกษุผู้จรรยา)

ปัจจนฺติมานิ, เสนาสนานิ

เป็นสังสฺฎฐาทิอเนกัตถตฺถิตี มิวีเคราะหฺว่า

ปัจจนฺเต จิตานิ ปัจจนฺติมานิ, เสนาสนานิ. (ปัจจนฺต + อิมปฺจจฺย)

(เสนาสนานิ) อ.เสนาสนะ ท. จิตานิ อันตั้งอยู่แล้ว ปัจจนฺเต ในปลายแดน ปัจจนฺติมานิ ชื่อว่า
ปัจจนฺติม (อันตั้งอยู่ปลายแดน), ได้แก่เสนาสนะทั้งหลาย.

ลามกเสนาสนานิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

ลามกานิ จ ตานิ เสนาสนานิ จาติ ลามกเสนาสนานิ. (ลามก + เสนาสน)

ลามกานิ จ อ.อันเลว ท. ด้วย ตานิ อ.อันเลว ท. เหล่านั้น เสนาสนานิ จ เป็นเสนาสนะ
ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ลามกเสนาสนานิ ชื่อว่าลามกเสนาสน. (เสนาสนะอันเลว)

อมนุสฺสปริคฺคหิตานิ, เสนาสนานิ

เป็นตติยาตฺปปริสฺสมาส โดยมึนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺตฺังนี้

๑. น มนุสฺโส อมนุสฺโส. (น + มนุสฺส) นนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาส

มนุสฺโส อ.มนุษย์ น ทามีได้ อมนุสฺโส ชื่อว่าอมนุสฺส. (ไม่ใช้มนุษย์, อมนุษย์)

๒. อมนุสฺสเณ ปริคฺคหิตานิ อมนุสฺสปริคฺคหิตานิ, เสนาสนานิ. (อมนุสฺส + ปริคฺคหิต)

ตติยาตฺปปริสฺสมาส

(เสนาสนานิ) อ.เสนาสนะ ท. อมนุสฺสเณ อันอมนุษย์ ปริคฺคหิตานิ คือเอารอบแล้ว
อมนุสฺสปริคฺคหิตานิ ชื่อว่าอมนุสฺสปริคฺคหิต (อันอมนุษย์คือเอารอบแล้ว), ได้แก่เสนาสนะทั้งหลาย.

มาตาปิตโร

เป็นอิตริตรโยคทวันทสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

มาตา จ ปิตา จ มาตาปิตโร. (มาตุ + ปิตุ)

มาตา จ อ.มารดาด้วย ปิตา จ อ.บิดาด้วย มาตาปิตโร ชื่อว่ามาตาปิตุ. (มารดาและบิดา)

จตุปปจจยบุษ

เป็นตติยัตปปริสสมาส โดยมีอสมาททศมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. จตุตาริ ปจจยา จตุปปจจยา. (จตุ + ปจจย) อสมาททศมาส
ปจจยา อ.ปัจจย ท. จตุตาริ สี่ จตุปปจจยา ชื่อว่าจตุปปจจย. (ปัจจย ๔)
๒. จตุปปจจยเอทิ บุษ จตุปปจจยบุษ. (จตุปปจจย + บุษ) ตติยัตปปริสสมาส
บุษ อ.การบุษ จตุปปจจยเอทิ ด้วยปัจจยสี่ ท. จตุปปจจยบุษ ชื่อว่าจตุปปจจยบุษ. (การ
บุษด้วยปัจจย ๔)

อุโปสธการททกรณวโส

เป็นนฎฐิตปปริสสมาส โดยมีนฎฐิตปปริสสมาส นฎฐิตวิปทตลยาธกรณพทพิทสมาส และนฎฐิต-
ตปปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. อุโปสธส อการุ อุโปสธการ. (อุโปสธ + อการ) นฎฐิตปปริสสมาส
อการุ อ.เรือน อุโปสธส แห่งอุโปสธ อุโปสธการ ชื่อว่าอุโปสธการ. (เรือนอุโปสธ)
๒. อุโปสธการุ อาทิ เยสนนติ อุโปสธการาทินิ, เสนานาน. (อุโปสธการ + อาทิ)
นฎฐิตวิปทตลยาธกรณพทพิทสมาส

อุโปสธการุ อ.เรือนแห่งอุโปสธ อาทิ เป็นต้น เยสน (เสนานาน) แห่งเสนานน ท. เหล่า
ไต (อตติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ เสนานาน) อ.เสนานน ท. เหล่านั้น อุโปสธการาทินิ
ชื่อว่าอุโปสธการาทิ (มีเรือนอุโปสธเป็นต้น), ไต่แก่เสนานนทั้งทลาย.

๓. อุโปสธการาทินิ กรณ อุโปสธการาทิกรณ. (อุโปสธการาทิ + กรณ) นฎฐิตปปริส-
สมาส

กรณ อ.การกระทำ อุโปสธการาทินิ (เสนานาน) ซึ่งเสนานน ท. มีเรือนแห่งอุโปสธ
เป็นต้น อุโปสธการาทิกรณ ชื่อว่าอุโปสธการาทิกรณ. (การกระทำเสนานนมีเรือนอุโปสธเป็นต้น)

๔. อุโปสธการาทิกรณวโส วโส อุโปสธการาทิกรณวโส. (อุโปสธการาทิกรณ + วโส)
นฎฐิตปปริสสมาส

วโส อ.อำนาจ อุโปสธการาทิกรณวโส แห่งการกระทำซึ่งเสนานนมีเรือนแห่งอุโปสธเป็นต้น
อุโปสธการาทิกรณวโส ชื่อว่าอุโปสธการาทิกรณวโส. (อำนาจแห่งการกระทำเสนานนมีเรือนอุโปสธ
เป็นต้น)

นวกมม

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นวกจ ต กมมญจาติ นวกมม. (นวก + กมม)

นวก จ อ.อันใหม่ด้วย ต อ.อันใหม่นั้น กมม จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น นวกมม
ชื่อว่านวกมม. (กรรมใหม่, นวกรรม)

สกฎโคณวาสีผลสาทีน, วัตตุนิ

เป็นฉฐฐีทวีปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีอิตรียตโยคทวันทลมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สกฎญจ โคน จ วาสี จ ผล จ สกฎโคณวาสีผล. (สกฎ + โคน + วาสี +
ผล) อิตรียตโยคทวันทลมาส

สกฎ จ อ.เกี่ยวด้วย โคน จ อ.โคตผู้ด้วย วาสี จ อ.มีด้วย ผล จ อ.ขวาน
ด้วย สกฎโคณวาสีผล ชื่อว่าสกฎโคณวาสีผล. (เกี่ยว โคนผู้ มีด และขวาน)

๒. สกฎโคณวาสีผล สาที เยสนติ สกฎโคณวาสีผลสาทีน, วัตตุนิ. (สกฎโคณวาสีผล
+ สาที) ฉฐฐีทวีปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

สกฎโคณวาสีผล อ.เกี่ยว โคนผู้ มีด และขวาน ท. สาที เป็นต้น เยสน (วัตตุนิ) แห่ง
วัตตุนิ ท. เหล่าใด (สนติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ วัตตุนิ) อ.วัตตุนิ ท. เหล่านั้น สกฎโคณ-
วาสีผลสาทีน ชื่อว่า สกฎโคณวาสีผลสาที (มีเกี่ยว โคนผู้ มีด และขวานเป็นต้น), ได้แก่วัตตุนิทั้งหลาย.

ยาคุมตต, วัตต

เป็นฉฐฐีทวีปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ยาคู มตตา ยลล้าติ ยาคุมตต, วัตต. (ยาคู + มตตา)

ยาคู อ.ข้าวต้ม มตตา เป็นประมาณ ยลล (วัตตลล) แห่งวัตตุนิ (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ (ต วัตตุนิ) อ.วัตตุนิ ยาคุมตต ชื่อว่ายาคุมตต (มีข้าวต้มเป็นประมาณ, ลักว่าข้าวต้ม), ได้แก่
วัตตุนิ.

ปีวนาทีน, กิจจานิ

เป็นฉฐฐีทวีปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปีวนิ สาที เยสนติ ปีวนาทีน, กิจจานิ. (ปีวน + สาที)

ปิวน์ อ.การตี๋ม อาทิ เป็นต้น เยล (กัจจาน) แห่งกิจ ท. เหล่าไต (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ กัจจาน) อ.กิจ ท. เหล่านี้ ปิวนาทนิ ชื่อว่าปิวนาท (มีการตี๋มเป็นต้น), ได้แก่งกิจทั้งหลาย.

เอวรูปานิ, กัจจากัจจานิ

เป็นนัฏฐิวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาล มีวิเคราะหว่า

เอว รูป เยลนุติ เอวรูปานิ, กัจจากัจจานิ. (เอว + รูป)

เอว อ.อย่างนี้ รูป เป็นรูป เยล (กัจจากัจจาน) แห่งกิจน้อยและกิจใหญ่ ท. เหล่าไต (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ กัจจากัจจาน) อ.กิจน้อยและกิจใหญ่ ท. เหล่านี้ เอวรูปานิ ชื่อว่าเอวรูป (มีอย่างนี้เป็นรูป, เห็นปานนี้), ได้แก่งกิจน้อยและกิจใหญ่.

ชุกทกมหนตานิ, กัจจานิ

เป็นวิเสสโนภยบทกัมมธารยลมาล มีวิเคราะหว่า

ชุกทกานิ จ ตานิ มหนตานิ จาติ ชุกทกมหนตานิ, กัจจานิ. (ชุกทก + มหนต)

ตานิ (กัจจาน) อ.กิจ ท. เหล่านี้ ชุกทกานิ จ อันเล็กด้วย มหนตานิ จ อันใหญ่ด้วย อติ เพราะเหตุนี้ ชุกทกมหนตานิ ชื่อว่าชุกทกมหนต (ทั้งเล็กทั้งใหญ่), ได้แก่งกิจทั้งหลาย.

เอกกัจจ

เป็นอสมมาหารทิสมาล มีวิเคราะหว่า

เอกญจ ต กัจจญจาติ เอกกัจจ. (เอก + กัจจ)

เอก จ อ.อย่างหนึ่งด้วย ต อ.อย่างหนึ่งนั้น กัจจ จ เป็นกิจด้วย อติ เพราะเหตุนี้ เอกกัจจ ชื่อว่าเอกกัจจ. (กิจอย่างหนึ่ง)

มคคผลานิ

เป็นอิตรโรยคทวันทลมาล มีวิเคราะหว่า

มคคา จ ผลานิ จ มคคผลานิ. (มคค + ผล)

มคคา จ อ.มรรค ท. ด้วย ผลานิ จ อ.ผล ท. ด้วย มคคผลานิ ชื่อว่ามคคผล. (มรรคและผล)

จนุโททย

เป็นฉัฏฐิตปฺปรีสฺสมาส มีวิเคราะหว่า

จนุทลฺล อุทย จนุโททย. (จนุท + อุทย)

อุทย อ.กาลเป็นที่ขึ้นไป จนุทลฺล แห่งพระจันทร จनुโททย ชื่อว่าจนุโททย. (กาลเป็นที่ขึ้นไปแห่งพระจันทร)

อุปฺปชฺชนกตฺตฺหา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหว่า

อุปฺปชฺชนกา จ ล่า ตตฺตฺหา จาติ อุปฺปชฺชนกตฺตฺหา. (อุปฺปชฺชนกา + ตตฺตฺหา)

อุปฺปชฺชนกา จ อ.อันเกิดขึ้นด้วย ล่า อ.อันเกิดขึ้นนั้น ตตฺตฺหา จ เป็นต้นหาด้วย อิติ เพราะเหตุ นั้น อุปฺปชฺชนกตฺตฺหา ชื่อว่าอุปฺปชฺชนกตตฺตฺหา. (ตตฺตฺหาที่เกิดขึ้น)

นฺววิธมาโน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส โดยมีฉัฏฐิตวิปทฺตฺลยาติกรรมพทฺพิทิสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. นว วิธา ยลฺลลํติ นววิธ, มาโน. (นว + วิธ) ฉัฏฐิตวิปทฺตฺลยาติกรรมพทฺพิทิสฺมาส วิธา อ.อย่าง ท. นว แก้ว ยลฺล (มานลฺล) แห่งมานะใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (โล มาโน) อ.มานะนั้น นววิธ ชื่อว่านววิธ (มี ๙ อย่าง), ได้แก่มานะ.

๒. นววิธ จ โล มาโน จาติ นววิธมาโน. (นววิธ + มาน) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส นววิธ จ อ.อันมีอย่างแก้วด้วย โล อ.อันมีอย่างแก้วนั้น มาโน จ เป็นมานะด้วย อิติ เพราะเหตุ นั้น นววิธมาโน ชื่อว่านววิธมาน. (มานะมี ๙ อย่าง)

เทสนาวสานํ

เป็นฉัฏฐิตปฺปรีสฺสมาส มีวิเคราะหว่า

เทสนาย อวสานํ เทสนาวสานํ. (เทสนา + อวสาน)

อวสานํ อ.กาลอันเป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งเทศนา เทสนาวสานํ ชื่อว่าเทสนาวสาน. (เวลาจบเทศนา)

โสดาปัตตติผลาทีนิ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

โสดาปัตตติผล อาทิ เยสํ ตานิ โสดาปัตตติผลาทีนิ, อริยผลานิ. (โสดาปัตตติผล + อาทิ)

โสดาปัตตติผล อ.โสดาปัตตติผล อาทิ เป็นต้น เยสํ (อริยผลานิ) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด (อุตฺถิ) มีอยู่, ตานิ (อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสดาปัตตติผลาทีนิ ชื่อว่าโสดาปัตตติผลาที, ได้แก่อริยผลทั้งหลาย. (มีโสดาปัตตติผลเป็นต้น)

จกฺขุปโป

เป็นฉัฏฐีตฺปฺปฺริสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

จกฺขุสฺส ปโป จกฺขุปโป. (จกฺขุ + ปโป)

ปโป อ.คลอง จกฺขุสฺส แห่งจกฺขุ จกฺขุปโป ชื่อว่าจกฺขุปโป. (คลองแห่งจกฺขุ)

กติปาหํ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมชารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

๑. กติปยฺยจ ตํ อทฺยจาทิ กติปาหํ. (กติกปย + อท) วิเสสนบุพพทกัมมชารยสฺมาส

กติกปยํ จ อ.เล็กน้ยด้วย ตํ อ.เล็กน้ยนั้น อทํ จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น กติปาหํ ชื่อว่ากติกปาห. (วันเล็กน้ย)

ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตฺตจฺจาทนาทิปุณฺณานิ, สกฺกฺสฺตานิ

เป็นตติยตฺปฺปฺริสฺมาส โดยมีอวชารณบุพพทกัมมชารยสฺมาส อิตฺริตฺริยอคทวันทสฺมาส และฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. วตฺตเมว อจฺจาทนํ วตฺตจฺจาทนํ. (วตฺต + อจฺจาทน) อวชารณบุพพทกัมมชารยสฺมาส

วตฺตํ เอว อ.ผ้านั้นเที่ยว อจฺจาทนํ เป็นวัตถุเป็นเครื่องปกปิด วตฺตจฺจาทนํ ชื่อว่าวตฺตจฺจาทน. (วัตถุเครื่องปกปิดคือผ้า)

๒. ทิลยฺยจ ตณฺหุสฺสยฺยจ สฺปิ จ ผาณิตยฺยจ วตฺตจฺจาทนยฺยจ ทิลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตฺตจ-

จฺจาทนาทนิ. (ทิล + ตณฺหุสฺส + สฺปิ + ผาณิต + วตฺตจฺจาทน) อิตฺริตฺริยอคทวันทสฺมาส

ทิลํ จ อ.งาด้วย ตณฺหุสฺสํ จ อ.ข้าวสารด้วย สฺปิ จ อ.เนยใสด้วย ผาณิตํ จ อ.น้ำ-

อ้อยด้วย วตถุจนาทนี จ อ.วัตถุเป็นเครื่องปกปิดคือผ้าด้วย ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาทนาถ
ชื่อว่าติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาท. (งา ข้าวสาร เนยใส น้ำอ้อย และวัตถุเป็นเครื่องปกปิดคือผ้า)

๓. ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาทนาถ อาถิ เยสนฺติ ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจ-
นาทนาถนาถ, วตถุณิ. (ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาท + อาถิ) ญฺญูสิทวิปทลยาถิกรณพทพพิทิสมาล
ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาทนาถ อ.งา ข้าวสาร เนยใส น้ำอ้อย และวัตถุเป็นเครื่อง
ปกปิดคือผ้า ท. อาถิ เป็นต้น เยส (วตถุณิ) แห่งวัตถุ ท. เหล้าโต (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น
(ตานิ วตถุณิ) อ.วัตถุ ท. เหล้านั้น ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาทนาถ ชื่อว่าติลตณฺหุสฺสปิผาณิต-
วตถุจนาทนาถ (มีงา ข้าวสาร เนยใส น้ำอ้อย และวัตถุเป็นเครื่องปกปิดคือผ้าเป็นต้น), ได้แก่วัตถุ
ทั้งหลาย.

๔. ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาทนาถทีถิ ปุณฺณนาถิ ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาทนาถ-
ปุณฺณนาถิ, ปญจ สกฺกาสฺตานิ. (ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาทนาถ + ปุณฺณ) ตติยาตฺปปริสฺสมาล
(สกฺกาสฺตานิ) อ.ร้อยแห่งเกวียน ท. ปุณฺณนาถิ อันเต็มแล้ว ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจ-
นาทนาถทีถิ (วตถุถิ) ด้วยวัตถุ ท. มีงา ข้าวสาร เนยใส น้ำอ้อย และวัตถุเป็นเครื่องปกปิดคือผ้าเป็นต้น
ติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาทนาถทีถิปุณฺณนาถิ ชื่อว่าติลตณฺหุสฺสปิผาณิตวตถุจนาทนาถทีถิปุณฺณ (อันเต็มแล้ว
ด้วยวัตถุมีงา ข้าวสาร เนยใส น้ำอ้อย และวัตถุเป็นเครื่องปกปิดคือผ้าเป็นต้น), ได้แก่เกวียน ๕๐๐ เล่ม.

สกฺกาสฺตานิ

เป็นญฺญูสิตฺปปริสฺสมาล มีวิเคราะหฺว่า

สกฺกานํ สฺตานิ สกฺกาสฺตานิ. (สกฺก + สฺต)

สกฺตานิ อ.ร้อย ท. สกฺกานํ แห่งเกวียน ท. สกฺกาสฺตานิ ชื่อว่าสกฺกาสฺต. (เกวียน ๑๐๐ เล่ม)

ทญฺญุกามา, อชฺยยา

เป็นจตุตถิตฺปปริสฺสมาล, กิตันตลสมาล, กัตตรูป, กัตตลสาธนะ มีวิเคราะหฺว่า

ทญฺญุํ กาเมหฺตติ ทญฺญุกามา, อชฺยยา. (ทญฺญุสฺททูปท + กมฺ กนฺติยํ ในความใคร่ + ฌบฺจจฺย)

(เย อชฺยยา) อ.พระคุณเจ้า ท. เหล้าโต กาเมหฺติ ย่อมใคร่ ทญฺญุํ เพื่ออันเห็น อิติ เพราะเหตุ
นั้น (เต อชฺยยา) อ.พระคุณเจ้า ท. เหล้านั้น ทญฺญุกามา ชื่อว่าทญฺญุกาม (ผู้ใคร่เพื่อจะเห็น, ผู้ใคร่เพื่อจะ
เฝ้า, ผู้ประสงค์จะเฝ้า), ได้แก่พระคุณเจ้าทั้งหลาย.

ปัญหุปาดาทินี, วตฺตฺน

เป็นฉันทลักษณ์ทวิบาทสุภาพพิพิสัยสาม มีวิเคราะห์ว่า

ปัญหุปาโต อาทิ เยสนติ ปัญหุปาดาทินี, วตฺตฺน. (ปัญหุปาโต + อาทิ)

ปัญหุปาโต อ.ปัญหูปาโต อาทิ เป็นต้น เยส (วตฺตฺน) แห่งวตฺตฺน ท. เหล่าใด (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (ตาม วตฺตฺน) อ.วตฺตฺน ท. เหล่านั้น ปัญหุปาดาทินี ชื่อว่าปัญหุปาดาทินี (มีปัญหูปาโตเป็นต้น), ได้แก่วตฺตฺนทั้งหลาย.

ภิกษุสงฆ์

เป็นฉันทลักษณ์ทวิบาทสุภาพพิพิสัยสาม มีวิเคราะห์ว่า

ภิกษุณี สงฆ์ ภิกษุสงฆ์. (ภิกษุ + สงฆ์)

สงฆ์ อ.หมู่ ภิกษุณี แห่งภิกษุ ท. ภิกษุสงฆ์ ชื่อว่าภิกษุสงฆ์. (หมู่ภิกษุ, ภิกษุสงฆ์)

ภิกษุณีสงฆ์

เป็นฉันทลักษณ์ทวิบาทสุภาพพิพิสัยสาม มีวิเคราะห์ว่า

ภิกษุณี สงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์. (ภิกษุณี + สงฆ์)

สงฆ์ อ.หมู่ ภิกษุณี แห่งภิกษุณี ท. ภิกษุณีสงฆ์ ชื่อว่าภิกษุณีสงฆ์. (หมู่ภิกษุณี, ภิกษุณีสงฆ์)

ชนสหุสسانی

เป็นฉันทลักษณ์ทวิบาทสุภาพพิพิสัยสาม มีวิเคราะห์ว่า

ชนาน์ สหุสسانی ชนสหุสسانی. (ชน + สหุส)

สหุสسانی อ.พัน ท. ชนาน์ แห่งชน ท. ชนสหุสسانی ชื่อว่าชนสหุสسانی. (ชน ๑,๐๐๐ คน)

ยาคุมตฺตาทินี, วตฺตฺน

เป็นฉันทลักษณ์ทวิบาทสุภาพพิพิสัยสาม โดยมีอติตรีตรโยคทวิบาทสามอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ยาคุ จ ฆตฺตฺน ยาคุมตฺตาทินี. (ยาคุ + ฆตฺต) อติตรีตรโยคทวิบาทสาม

ยาคุ จ อ.ข้าวต้มด้วย ฆตฺต จ อ.ข้าวส่วยด้วย ยาคุมตฺตาทินี ชื่อว่ายาคุมตฺต. (ข้าวต้ม และข้าวส่วย)

๒. ยาคุมุตตานิ อาทิ เยสฺนติ ยาคุมุตตาทีนึ, วตฺตุนิ. (ยาคุมุตต + อาทิ) ฌฏฐิตวิปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาล

ยาคุมุตตานิ อ.ข้าวต้มและข้าวส่วย ท. อาทิ เป็นต้น เยสฺ (วตฺตุนึ) แห่งวตฺตु ท. เหล่า
โต (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ วตฺตุนิ) อ.วตฺตุ ท. เหล่านั้น ยาคุมุตตาทีนึ ชื่อว่ายาคู-
มุตตาทิ (มีข้าวต้มและข้าวส่วยเป็นต้น), ได้แก่วตฺตุทั้งหลาย.

เวกฺลล

เป็นภาวัดทิตฺต มิวีเคราะหฺว่า

วิกฺลลฺล ภาโว เวกฺลล. (วิกฺล + ญยปัจจัย)

ภาโว อ.ความเป็น วิกฺลลฺล (วตฺตูลฺล) แห่งวตฺตูลฺลอันพร่อง เวกฺลล ชื่อว่าเวกฺลล. (ความเป็น
แห่งวตฺตูลฺลอันพร่อง, ความบกพร่อง)

นิกฺขนฺตภาโว

เป็นฌฏฐิตฺตปฺปฺริสฺสฺมาล มิวีเคราะหฺว่า

นิกฺขนฺตลฺล ภาโว นิกฺขนฺตภาโว. (นิกฺขนฺต + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น นิกฺขนฺตลฺล (คทฺตลฺล) แห่งคทฺตลฺล ผู้ออกไปแล้ว นิกฺขนฺตภาโว ชื่อว่า
นิกฺขนฺตภาว. (ความที่คทฺตลฺลเป็นผู้ออกไปแล้ว)

ยาคุขฺชกฺกมุตตปานกาทีนึ, วตฺตุนิ

เป็นฌฏฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาล โดยมีอิตริตฺตโยคทวันทลฺมาลอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺดังนี้

๑. ยาคุ จ ขฺชกฺกญจ มุตตญจ ปานกญจ ยาคุขฺชกฺกมุตตปานกาทีนึ. (ยาคุ + ขฺชกฺก +
มุตต + ปานก) อิตริตฺตโยคทวันทลฺมาล

ยาคุ จ อ.ข้าวต้มด้วย ขฺชกฺก จ อ.ของอันบุคคลพึงเคี้ยวด้วย มุตต จ อ.ข้าวส่วยด้วย
ปานก จ อ.น้ำอันบุคคลพึงดื่มด้วย ยาคุขฺชกฺกมุตตปานกาทีนึ ชื่อว่ายาคุขฺชกฺกมุตตปานก. (ข้าวต้ม ของ
ควรเคี้ยว ข้าวส่วย และน้ำดื่ม)

๒. ยาคุขฺชกฺกมุตตปานกาทีนึ อาทิ เยสฺนติ ยาคุขฺชกฺกมุตตปานกาทีนึ, วตฺตุนิ. (ยาคุขฺชก-
มุตตปานก + อาทิ) ฌฏฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาล

ยาคุชชังภตตปานกาณี อ.ข้าวต้ม ของอันบุคคลพึงเคี้ยว ข้าวส่วย และน้ำอันบุคคลพึงดื่ม
ท. อาทิ เป็นต้น เยล (วัตถุ) แห่งวัตถุ ท. เหล่าใด (สนธิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตาม
วัตถุ) อ.วัตถุ ท. เหล่านี้ ยาคุชชังภตตปานกาณี ชื่อว่ายาคุชชังภตตปานกาณี (มีข้าวต้ม ของควร
เคี้ยว ข้าวส่วย และน้ำดื่มเป็นต้น), ได้แก่วัตถุทั้งหลาย.

ยถาปุรานิ, ปณจ สกฏสตานิ

เป็นปาทีบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เย เย ปุรานิ ยถาปุรานิ, ปณจ สกฏสตานิ. (ยถา + ปุร)

(ปณจ สกฏสตานิ) อ.ร้อยแห่งเกี่ยว ท. ทำ ปุรานิ อันเต็ม เย เย เหล่าใด ยถาปุรานิ
ชื่อว่ายถาปุร (อันเต็มอย่างไร, ตามที่เต็ม), ได้แก่เกี่ยว ๕๐๐ เล่ม.

อภิหฺนฺยปณฺณกาโร

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อภิหฺนฺย จ โส ปณฺณกาโร จาติ อภิหฺนฺยปณฺณกาโร. (อภิหฺนฺย + ปณฺณการ)

อภิหฺนฺย จ อ.อันถูกนำไปเฉพาะแล้วด้วย โส อ.อันถูกนำไปเฉพาะแล้วนั้น ปณฺณกาโร จ เป็น
บรรณาการด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อภิหฺนฺยปณฺณกาโร ชื่อว่าอภิหฺนฺยปณฺณการ. (บรรณาการอันถูกนำไป
เฉพาะแล้ว)

วฑฺฒมานจฺฉายา, เวลา

เป็นฉนฺนฺวิทวิปทฺตุลยาธิกรณพทฺพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วฑฺฒมานา ฉายา ยสฺสาติ วฑฺฒมานจฺฉายา, เวลา. (วฑฺฒมานา + ฉายา)

ฉายา อ.เงา วฑฺฒมานา อันเจริญอยู่ ยสฺสา (เวลา) แห่งเวลาใด (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ (สา เวลา) อ.เวลานั้น วฑฺฒมานจฺฉายา ชื่อว่าวฑฺฒมานจฺฉายา (มีเงาอันเจริญอยู่, เทียงวัน),
ได้แก่เวลา.

อุปลาสกสตานิ

เป็นฉัฏฐิตุปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปลาสกานํ สตานิ อุปลาสกสตานิ. (อุปลาสก + สต)

สตานิ อ.ร้อย ท. อุปลาสกานํ แห่งอุปลาสก ท. อุปลาสกสตานิ ชื่อว่าอุปลาสกสต. (อุปลาสกหนึ่งร้อย)

วณทนกาลี

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วณทนญจ ตํ กาลี จาติ วณทนกาลี. (วณทน + กาล)

วณทนํ จ อ.เป็นที่ไหวด้วย ตํ อ.เป็นที่ไหวนั้น กาลี จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
วณทนกาลี ชื่อว่าวณทนกาล. (กาลเป็นที่ไหว)

ราชมานิ

เป็นฉัฏฐิตุปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

रणโย มานิ ราชมานิ. (ราช + มาน)

มานิ อ.เครื่องนับ रणโย แห่งพระราช่า ราชมานิ ชื่อว่าราชมาน. (เครื่องนับแห่งพระราช่า)

อฏฺฐกรีสมตโต, ปเทโส

เป็นฉัฏฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีอสมาหารทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อฏฺฐ กรีสานิ อฏฺฐกรีสานิ. (อฏฺฐ + กรีส) อสมาหารทิสมาส

กรีสานิ อ.กรีส ท. อฏฺฐ แปร อฏฺฐกรีสานิ ชื่อว่าอฏฺฐกรีส. (แปรกรีส)

๒. อฏฺฐกรีสานิ มตฺตา ยสฺสาติ อฏฺฐกรีสมตโต, ปเทโส. (อฏฺฐกรีส + มตฺตา) ฉัฏฐิต-
ทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

อฏฺฐกรีสานิ อ.กรีสแปร ท. มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (ปเทสฺส) แห่งประเทศใด
(สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ปเทโส) อ.ประเทศนั้น อฏฺฐกรีสมตโต ชื่อว่าอฏฺฐกรีสมตต (มี ๘
กรีสเป็นประมาณ, มีประมาณ ๘ กรีส), ได้แก่ประเทศ, สถานที่.

ขุ่นนมตต์, จานน์

เป็นนัฏฐิวิปทตฺลยาธิกรณพทุพพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 ขุ่นนม ตตา ยลฺลํชาติ ขุ่นนมตต์, จานน์. (ขุ่นนม + มตตา)
 ขุ่นนม อ.เจ้า มตตา เป็นประมาณ ยลฺล (จานนฺล) แห่งทีไต (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้
 (ตํ จานน์) อ.ที่นั่น ขุ่นนมตต์ ชื่อว่าขุ่นนมตต์ (มีเจ้าเป็นประมาณ, ประมาณเจ้า), ไต่แก้ที่.

ปญจวณฺณานิ, ทิพฺพปฺปฺผานิ

เป็นนัฏฐิวิปทตฺลยาธิกรณพทุพพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 ปญจ วณฺณา เยสนฺติ ปญจวณฺณานิ, ทิพฺพปฺปฺผานิ. (ปญจ + วณฺณ)
 วณฺณา อ.สี ท. ปญจ ห้า เยสฺ (ทิพฺพปฺปฺผานิ) แห่งดอกไม้อันเป็นทิพย์ ท. เหล่าไต (สนฺติ)
 มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ ทิพฺพปฺปฺผานิ) อ.ดอกไม้อันเป็นทิพย์ ท. เหล่านี้ ปญจวณฺณานิ ชื่อว่า
 ปญจวณฺณ (มี ๕ สี), ไต่แก้ดอกไมทิพย์ทั้งหลาย.

ทิพฺพปฺปฺผานิ

เป็นวิเสสนบุพฺพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 ทิพฺพานิ จ ตานิ ปฺปฺผานิ จาติ ทิพฺพปฺปฺผานิ. (ทิพฺพ + ปฺปฺผ)
 ทิพฺพานิ จ อ.อันเป็นทิพย์ ท. ด้วย ตานิ อ.อันเป็นทิพย์ ท. เหล่านี้ ปฺปฺผานิ จ เป็นดอกไม
 ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทิพฺพปฺปฺผานิ ชื่อว่าทิพฺพปฺปฺผ. (ดอกไมทิพย์)

ฆนฺวสฺลํ

เป็นวิเสสนบุพฺพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 ฆนฺบจ ตํ วสฺลญฺจาติ ฆนฺวสฺลํ. (ฆน + วสฺล)
 ฆนํ จ อ.ลูกเห็บด้วย ตํ อ.ลูกเห็บนั้น วสฺลํ จ เป็นฝนด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ฆนฺวสฺลํ
 ชื่อว่าฆนฺวสฺล. (ฝนลูกเห็บ)

นคฺรวาสีโน, ฆนา

เป็นสัตตมิตฺปปริสฺสมาส, กิตฺตนตฺสมาส, กัตตฺรูป, ตฺลสฺลิสฺสาธนะ มีวิเคราะหฺว่า
 นคฺเร วสฺนติ ลีเลนํติ นคฺรวาสีโน, ฆนา. (นคฺรทฺทฺปฺปท + วสฺ นินฺวาเส ในกาณอยู่ + ณี

ปัจฉัย)

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนฺติ ย่อมอยู่ นคร ในเมือง สีเลน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุ นั้น (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่า นั้น นครวาสโน ชื่อว่านครวาสี (ผู้อยู่ในเมืองโดยปกติ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

มหาปุณฺณโณ, คหปติ

เป็นจัญญิตฺวิปตฺตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหนฺตํ ปุณฺณํ ยสฺสาติ มหาปุณฺณโณ, คหปติ. (มหนฺต + ปุณฺณ)

ปุณฺณํ อ.บุญ มหนฺตํ มาก ยสฺส (คหปติสฺส) แห่งคฤหบดีใด (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (โส คหปติ) อ.คฤหบดีนั้น มหาปุณฺณโณ ชื่อว่ามหาปุณฺณ (ผู้มีบุญมาก), ได้แก่คฤหบดี.

วิหารสมีป

เป็นจัญญิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิหารสฺส สมีป วิหารสมีป. (วิหาร + สมีป)

สมีป อ.ที่ใกล้ วิหารสฺส แห่งวิหาร วิหารสมีป ชื่อว่าวิหารสมีป. (ที่ใกล้วิหาร)

อาคตกาโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาคตฺยจ ตํ กาโล จาติ อาคตกาโล. (อาคต + กาล)

อาคตํ จ อ.เป็นที่มาแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่มาแล้วนั้น กาโล จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุ นั้น อาคตกาโล ชื่อว่าอาคตกาล. (กาลเป็นที่มาแล้ว)

สมมุขจฺจานํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สมมุขํ อสฺส อตุติติ สมมุขํ, จานํ. (สมมุข + ฌปฺปัจฉัย) อัสนฺตฺตติตฺตติ

สมมุขํ อ.หน้าพร้อม อสฺส (จानสฺส) แห่งที่นั้น อตุติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (ตํ จานํ) อ.ที่นั้น สมมุขํ ชื่อว่าสมมุข (มีหน้าพร้อม), ได้แก่ที่.

๒. สมมุขญจ ต จานญจจติ สมมุขญจจัน. (สมมุข + จาน) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมมาส
สมมุข จ อ.มีหน้าพร้อมด้วย ต อ.มีหน้าพร้อมนั้น จาน จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น สมมุขญจจัน ชื่อว่าสมมุขญจจัน. (ที่มีหน้าพร้อม, ที่พร้อมหน้า)

พทุธวีถิ

เป็นนัฏฐิตปฺปฺริสสมาส มีวิเคราะหฺว่า

พทุธสฺส วิถิ พทุธวีถิ. (พทุธ + วิถิ)

วิถิ อ.วิถิ พทุธสฺส ของพระพทุธเจ้า พทุธวีถิ ชื่อว่าพทุธวีถิ. (วิถิของพระพทุธเจ้า, พทุธวีถิ)

นิจจลา, ชนา

เป็นปัญจมีทวิปทตฺลยาธิกรณพทุพพิหิสมาส มีวิเคราะหฺว่า

นิกฺขนฺดา จลา เยหิติ นิจจลา, ชนา. (นิ + จล)

จลา อ.อันไหว ท. นิกฺขนฺดา ออกแล้ว เยหิ (ชเนหิ) จากชน ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ
เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ นิจจลา ชื่อว่านิจจล (มีอันไหวออกแล้ว, ไหว, นิ่ง),
ได้แก่ชนทั้งหลาย.

โอลกิตโลโลกิตฏจัน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมมาส โดยวิเสสนนภยบทกัมมธารยสมมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. โอลกิตตฺยจ ต โอลกิตตฺยจติ โอลกิตโลโลกิต, จัน. (โอลกิต + โอลกิต) วิเสสนน-
ภยบทกัมมธารยสมมาส

ต (จัน) อ.ที่นั่น โอลกิต จ อันถูกแลดูแล้วด้วย โอลกิต จ อันถูกแลดูแล้วด้วย
อิติ เพราะเหตุนี้ โอลกิตโลโลกิต ชื่อว่าโอลกิตโลโลกิต (ทั้งถูกแลดูแล้วทั้งถูกแลดูแล้ว), ได้แก่ที่.

๒. โอลกิตโลโลกิตตฺยจ ต จานญจจติ โอลกิตโลโลกิตฏจัน. (โอลกิตโลโลกิต + จาน) วิเสสนน-
บุพพบทกัมมธารยสมมาส

โอลกิตโลโลกิต จ อ.ทั้งถูกแลดูแล้วทั้งถูกแลดูแล้วด้วย ต อ.ทั้งถูกแลดูแล้วทั้งถูกแลดู
แล้วนั้น จัน จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ โอลกิตโลโลกิตฏจัน ชื่อว่าโอลกิตโลโลกิตฏจัน.
(ที่ทั้งถูกแลดูแล้วทั้งถูกแลดูแล้ว)

จพพณณา, พุทธรลีโย

เป็นฉนฺฐีตีปทุสยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวเคราะทัว

จ วณณา ยาสนฺติ จพพณณา, พุทธรลีโย. (จ + วณณ)

วณณา อ.วรรณะ ท. จ ทก ยาสี (พุทธรลีโย) แห่งพระรตฺมีของพระพุทเจ้า ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตา พุทธรลีโย) อ.พระรตฺมีของพระพุทเจ้า ท. เหล่านั้น จพพณณา ชื่อว่าจพพณณ (มีวรรณะ ๖), ได้แก่พระรตฺมีของพระพุทเจ้าทั้งหลาย.

พุทธรลีโย

เป็นฉนฺฐีตีปทุสสมาส มีวเคราะทัว

พุททสฺส รลีโย พุทธรลีโย. (พุทท + รลี)

รลีโย อ.พระรตฺมี ท. พุททสฺส ของพระพุทเจ้า พุทธรลีโย ชื่อว่าพุทธรลี. (พระรตฺมีของพระพุทเจ้า)

วุดตปฺการ, ปุปฺพวสฺส

เป็นฉนฺฐีตีปทุสยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวเคราะทัว

วุดโต ปกาโร ยสฺสาติ วุดตปฺการ, ปุปฺพวสฺส. (วุดต + ปการ)

ปกาโร อ.ประการ วุดโต อันถูกกล่าวแล้ว ยสฺส (ปุปฺพวสฺส) แห่งฝนแห่งดอกไมใด (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตํ ปุปฺพวสฺส) อ.ฝนแห่งดอกไม้นั้น วุดตปฺการ ชื่อว่าวุดตปฺการ (มีประการที่ถูกกล่าวแล้ว), ได้แก่ฝนดอกไม.

ปุปฺพวสฺส

เป็นฉนฺฐีตีปทุสสมาส มีวเคราะทัว

ปุปฺพานํ วสฺส ปุปฺพวสฺส. (ปุปฺพ + วสฺส)

วสฺส อ.ฝน ปุปฺพานํ แห่งดอกไม ท. ปุปฺพวสฺส ชื่อว่าปุปฺพวสฺส. (ฝนดอกไม)

สาตุการสทฺสสานิ

เป็นฉนฺฐีตีปทุสสมาส มีวเคราะทัว

สาธการานัน สหสฺสาณิ สาธการสหสฺสาณิ. (สาธการ + สหสฺส)
 สหสฺสาณิ อ.พัน ท. สาธการานัน แห่งสาธการ ท. สาธการสหสฺสาณิ ชื่อว่าสาธการสหสฺส.
 (สาธการหนึ่งพัน)

เอกมาโล

เป็นอสมมาหารทิสฺมาล มีวิเคราะหฺว่า
 เอก โจ โส มาโล จาติ เอกมาโล. (เอก + มาล)
 เอก โจ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น มาโล จ เป็นเดือนด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอกมาโล
 ชื่อว่าเอกมาล. (หนึ่งเดือน)

พทุธปฺมุจ, ภิกฺขุสงฺโฆ

เป็นนฺฎฐิตวิปทฺตุลยาธิกรณพทุพพิทิสฺมาล มีวิเคราะหฺว่า
 พทุธ ปฺมุจฺ ยสฺสาติ พทุธปฺมุจ, ภิกฺขุสงฺโฆ. (พทุธ + ปฺมุจ)
 พทุธ อ.พระพทุธเจ้า ปฺมุจ เป็นประมุข ยสฺส (ภิกฺขุสงฺฆสฺส) แห่งหมู่แห่งภิกฺษุใด (อติ) มี
 อยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (โส ภิกฺขุสงฺโฆ) อ.หมู่แห่งภิกฺษุหนึ่ง พทุธปฺมุจ ชื่อว่าพทุธปฺมุจ (มีพระพทุธเจ้า
 เป็นประมุข), ได้แก่ภิกฺขุสงฺฆ.

อนฺโตวิหาร

เป็นนินบาตบุพพะ อพยยีสภาวสฺมาล มีวิเคราะหฺว่า
 วิหารสฺส อนฺโต อนฺโตวิหาร. (อนฺโต + วิหาร)
 อนฺโต ในภายใน วิหารสฺส แห่งวิหาร อนฺโตวิหาร ชื่อว่าอนฺโตวิหาร. (ภายในวิหาร)

เทวมนุสฺสา

เป็นอิตรียตโรคทวันทสฺมาล มีวิเคราะหฺว่า
 เทวา จ มนุสฺสา จ เทวมนุสฺสา. (เทว + มนุสฺส)
 เทวา จ อ.เทวดา ท. ด้วย มนุสฺสา จ อ.มนุษย์ ท. ด้วย เทวมนุสฺสา ชื่อว่าเทวมนุสฺส.
 (เทวดาและมนุษย์)

อาภตปณฺณากาโร

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

อาภโต จ โส ปณฺณากาโร จาติ อาภตปณฺณากาโร. (อาภต + ปณฺณาการ)

อาภโต จ อ.อันถูกนำมาแล้วด้วย โส อ.อันถูกนำมาแล้วนั้น ปณฺณากาโร จ เป็นบรรณาการด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อาภตปณฺณากาโร ชื่อว่าอาภตปณฺณาการ. (บรรณาการที่ถูกลำนำแล้ว)

สพฺพกิจฺจานิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

สพฺพานิ จ ตานิ กิจฺจานิ จาติ สพฺพกิจฺจานิ. (สพฺพ + กิจจ)

สพฺพานิ จ อ.ทั้งปวง ท. ด้วย ตานิ อ.ทั้งปวง ท. เหล่านั้น กิจฺจานิ จ เป็นกิจด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สพฺพกิจฺจานิ ชื่อว่าสพฺพกิจจ. (กิจทั้งปวง, กิจทุกอย่าง)

อนฺตรามคฺโค

เป็นอมาทิปรตฺปปริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

มคฺคสฺส อนฺตรา อนฺตรามคฺโค. (อนฺตรา + มคฺค)

อนฺตรา อ.ระหว่าง มคฺคสฺส แห่งหนทาง อนฺตรามคฺโค ชื่อว่าอนฺตรามคฺค. (ระหว่างทาง, กลางทาง)

ปฏิสํมณฺุจฺจานิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปฺริสํมณฺุจ ตํ จานฺุจจาติ ปฏิสํมณฺุจฺจานิ. (ปฏิสํมณ + จาน)

ปฺริสํมณฺุจ จ อ.เป็นที่เก็บงำด้วย ตํ อ.เป็นที่เก็บงำนั้น จานฺุจ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปฏิสํมณฺุจฺจานิ ชื่อว่าปฏิสํมณฺุจฺจาน. (ที่เป็นที่เก็บงำ)

กปฺปิยภฺมฺมิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

กปฺปิยา จ ส่า ภฺมฺมิ จาติ กปฺปิยภฺมฺมิ. (กปฺปิย + ภฺมฺมิ)

กบปียา จ อ.อันสมควรด้วย ส่า อ.อันสมควรนั้น ภูมิ จ เป็นภาคพื้นด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น กบปียภูมิ ชื่อว่ากบปียภูมิ. (ภาคพื้นที่สมควร)

ชนสหสนานิ

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ชนานิ สหสนานิ ชนสหสนานิ. (ชน + สหสน)

สหสนานิ อ.พัน ท. ชนानิ แห่งชน ท. ชนสหสนานิ ชื่อว่าชนสหสน. (ชนหนึ่งพันคน)

ตุจจลลกฏา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตุจจลา จ เต ลกฏา จาติ ตุจจลลกฏา. (ตุจจ + ลกฏ)

ตุจจลา จ อ.อันเปล่า ท. ด้วย เต อ.อันเปล่า ท. เหล่านั้น ลกฏา จ เป็นเกี่ยวด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ ตุจจลลกฏา ชื่อว่าตุจจลลกฏ. (เกี่ยวนเปล่า)

คมนกมม

เป็นอวธารณบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คมนเมว กมม คมนกมม. (คมน + กมม)

คมน เอว อ.การไปนั้นเที่ยว กมม เป็นกรรม คมนกมม ชื่อว่าคมนกมม. (กรรมคือการไป)

ลกฏลตานิ

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลกฏานิ ลตานิ ลกฏลตานิ. (ลกฏ + ลต)

ลตานิ อ.ร้อย ท. ลกฏานิ แห่งเกี่ยว ท. ลกฏลตานิ ชื่อว่าลกฏลต. (เกี่ยว ๑๐๐ เล่ม)

สทุโธ, กุลปุตโต

เป็นอัสนัตติตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า

สทุธา อสส อตติติ สทุโธ, กุลปุตโต. (สทุธา + ฌบัจฉัย)

สทฐา อ.ศรัทธา อสฺส (กุลปุตตสฺส) แห่งกุลบุตรนั้น อตฺถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โล กุลปุตโต) อ.กุลบุตรนั้น สทฺธอ ชื่อว่าสทฺธ (ผู้มีศรัทธา), ได้แก่กุลบุตร.

สมปนฺนสีโล, กุลปุตโต

เป็นฉนฺธิทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพทิตสฺมาสฺ มีวิเคราะห์ว่า

สมปนฺนํ สีลํ ยสฺสาติ สมปนฺนสีโล, กุลปุตโต. (สมปนฺน + สีล)

สีลํ อ.ศีล สมปนฺนํ อันถึงพร้อมแล้ว ยสฺส (กุลปุตตสฺส) แห่งกุลบุตรใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โล กุลปุตโต) อ.กุลบุตรนั้น สมปนฺนสีโล ชื่อว่าสมปนฺนสีล (ผู้มีศีลอันถึงพร้อมแล้ว, ผู้มีศีลสมบูรณ์), ได้แก่กุลบุตร.

เอวรूप, ลามสฺกกาโร

เป็นฉนฺธิทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพทิตสฺมาสฺ มีวิเคราะห์ว่า

เอวํ รูปํ ยสฺสาติ เอวรूप, ลามสฺกกาโร. (เอวํ + รูป)

เอวํ อ.อย่างนี้ รูปํ เป็นรูป ยสฺส (ลามสฺกกาโร) แห่งลามและสักการะใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โล ลามสฺกกาโร) อ.ลามและสักการะนั้น เอวรूप ชื่อว่าเอวรूप (มีอย่างนี้เป็นรูป, เห็นปานนี้), ได้แก่ลามและสักการะ.

ลามสฺกกาโร

เป็นสฺมาทวารทวันทสฺมาสฺ มีวิเคราะห์ว่า

ลามโ จ สฺกกาโร จ ลามสฺกกาโร. (ลาม + สฺกการ)

ลามโ จ อ.ลามด้วย สฺกกาโร จ อ.สักการะด้วย ลามสฺกกาโร ชื่อว่าลามสฺกการ. (ลามและสักการะ)

ยโลโภาคสมปฺปิโต, กุลปุตโต

เป็นตติยาตฺปปริสฺสมาสฺ โดยมีอิตฺริตรโยคทวันทสฺมาสฺอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ยโล โ จ โภาค โ จ ยโลโภาค. (ยล + โภาค) อิตฺริตรโยคทวันทสฺมาสฺ

ยโล โ จ อ.ยลด้วย โภาค โ จ อ.โภาคด้วย ยโลโภาค ชื่อว่ายโลโภาค. (ยลและโภาค)

๒. ยโลโภาคติ สมปฺปิโต ยโลโภาคสมปฺปิโต, (กุลปุตโต). (ยโลโภาค + สมปฺปิโต) ตติยา-

ดัดปุริสส์มาส

(กุลบุตร) อ.กุลบุตร สัมปิโต ผู้เพียบพร้อมแล้ว ยโสโมคติ ด้วยยศและโมคชะ ท. ยโสโมคสมปิโต ชื่อว่ายโสโมคสมปิโต (ผู้เพียบพร้อมด้วยยศและโมคชะ), ได้แก่กุลบุตร.

บุพพกมม

เป็นลัตตมิตต์ปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

บุพเพ กมม บุพพกมม. (บุพเพ + กมม)

กมม อ.กรรม บุพเพ ในกาลก่อน บุพพกมม ชื่อว่าบุพพกมม. (กรรมในกาลก่อน, บุพพกรรม)

กตานิหารโร, คหปติ

เป็นตติยาทวิทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กโต อภินิหารโร เยนาคิ กตานิหารโร, คหปติ. (กต + อภินิหาร)

อภินิหารโร อ.อภินิหาร เยน (คหปตินา) อันคฤหบดีโต กโต กระทำแล้ว อิติ เพราะเหตุนั้น (โส คหปติ) อ.คฤหบดีนั้น กตานิหารโร ชื่อว่ากตานิหาร (ผู้มีอภินิหารอันกระทำไว้แล้ว)

กปปลตสทสส์

เป็นนัญฐิตต์ปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

กปปาน สตสทสส์ กปปลตสทสส์. (กปป + สตสทสส์)

สตสทสส์ อ.แสน กปปาน แห่งกับ ท. กปปลตสทสส์ ชื่อว่ากปปลตสทสส์. (แสนกับ)

กสสพพุทกาโล

เป็นนัญฐิตต์ปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

กสสพพุทสส กาลอ กสสพพุทกาโล. (กสสพพุท + กาล)

กาลอ อ.กาล กสสพพุทสส ของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสนปะ กสสพพุทกาโล ชื่อว่ากสสพพุทกาโล. (กาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสนปะ)

มิลลุตทกกุล

เป็นฉฎฐิตูปปริสส์มาส โดยมีทุตียาตูปริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. มิเค วธโก ลุตทโก มิลลุตทโก. (มิต + วธก + ลุตทก) ทุตียาตูปริสส์มาส
 ลุตทโก อ.นายพราน วธโก ผู้ฆ่า มิเค ซึ่งเนื้อ ท. มิลลุตทโก ชื่อว่ามิลลุตทก. (นายพราน
 ผู้ฆ่าซึ่งเนื้อ, นายพรานเนื้อ), มัจฉะโลปะ ลบ วธกคัพท
๒. มิลลุตทกสส์ กุล มิลลุตทกกุล. (มิลลุตทก + กุล) ฉฎฐิตูปริสส์มาส
 กุล อ.ตระกูล มิลลุตทกสส์ ของบุคคลผู้ฆ่าซึ่งเนื้อ มิลลุตทกกุล ชื่อว่ามิลลุตทกกุล.
 (ตระกูลนายพรานผู้ฆ่าเนื้อ, ตระกูลนายพรานเนื้อ)

มิตมารณตถาย

เป็นจตุตถิตูปริสส์มาส โดยมีฉฎฐิตูปริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. มิตาน มารณ มิลมารณ. (มิต + มารณ) ฉฎฐิตูปริสส์มาส
 มิตาน มารณ อ.การ ย้งเนื้อ ท. ให้ตาย มิลมารณ ชื่อว่ามิตมารณ. (การย้งเนื้อให้ตาย)
๒. มิตมารณสส์ อตถาย มิลมารณตถาย. (มิตมารณ + อตถ) จตุตถิตูปริสส์มาส
 อตถาย เพื่อประโยชน์ มิลมารณสส์ แก่การย้งเนื้อให้ตาย มิลมารณตถาย ชื่อว่ามิต-
 มารณตถ. (ประโยชน์แก่การย้งเนื้อให้ตาย)

อกตปพภาโร

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีนินิบาดบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้
 ดังนี้

๑. น กโต อกโต, ปพภาโร. (น + กต) นินิบาดบุพพทกัมมธารยสมาส
 (ปพภาโร) อ.เจ้อม กโต อันถูกกระทำแล้ว น ทามิได้ อกโต ชื่อว่าอกต (ไม่ถูกกระทำ
 แล้ว) ได้แก่เจ้อม.
๒. อกโต จ โส ปพภาโร จาติ อกตปพภาโร. (อกต + ปพภาโร) วิเสสนบุพพทกัมม-
 ธารยสมาส
 อกโต จ อ.อันไม่ถูกกระทำแล้วด้วย โส อ.อันไม่ถูกกระทำแล้วนั้น ปพภาโร จ เป็นเจ้อม
 ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อกตปพภาโร ชื่อว่าอกตปพภาโร. (เจ้อมที่ไม่ถูกกระทำแล้ว)

อาภตม้ง

เป็นวิเสสบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 อาภตม้ง ต่ ม้งญจาติ อาภตม้ง. (อาภต + ม้ง)
 อาภต จ อ.อันถูกนำมาแล้วด้วย ต่ อ.อันถูกนำมาแล้วนั้น ม้ง จ เป็นเนื้อด้วย อิติ เพราะ
 เหตุนั้น อาภตม้ง ชื่อว่าอาภตม้ง. (เนื้อที่ถูกนำมาแล้ว)

ปัญหจาริกา, ภิกษุ

เป็นสังสัจจาทิอเนกัตถตติต มีวิเคราะห์ว่า
 ปัญหจาย จรณสีลา ปัญหจาริกา, ภิกษุ. (ปัญหจาย + ฌิกปัจจัจย)
 (ภิกษุ) อ.ภิกษุ ท. ปัญหจาย จรณสีลา ผู้มีการเที่ยวไป เพื่อบิณฑบาต เป็นปกติ ปัญหจาริกา
 ชื่อว่าปัญหจาริก (ผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นปกติ, ผู้เที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตเป็นวัตร), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

ปณตตตาสัน

เป็นวิเสสบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปณตตตตตต ต่ ฮาสนญจาติ ปณตตตตตต. (ปณตตต + ฮาสน)
 ปณตตต จ อ.อันถูกปลูลาดแล้วด้วย ต่ อ.อันถูกปลูลาดแล้วนั้น ฮาสน จ เป็นฮาสนด้วย อิติ
 เพราะเหตุนี้ ปณตตตตตต ชื่อว่าปณตตตตตต. (ฮาสนที่ถูกปลูลาดแล้ว)

นานาปุปผานิ

เป็นปาทีบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นานา ปุปผานิ นานาปุปผานิ. (นานา + ปุปผ)
 ปุปผานิ อ.ตอกไม้ ท. นานา ต่างๆ นานาปุปผานิ ชื่อว่านานาปุปผ. (ตอกไม้ต่างๆ)

ปตตปุฎา

เป็นนัฎฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปตตตานี ปุฎา ปตตปุฎา. (ปตต + ปุฎ)
 ปุฎา อ.ท้อ ท. ปตตตานี แห่งไปไม้ ท. ปตตปุฎา ชื่อว่าปตตปุฎา. (ท้อไปไม้)

นิสินนฏจาน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิสินนฏจ ต จานญจาทิ นิสินนฏจาน. (นิสินน + จาน)

นิสินน จ อ.เป็นที่นั่งแล้วด้วย ต อ.เป็นที่นั่งแล้วนั้น จาน จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
นิสินนฏจาน ชื่อว่านิสินนฏจาน. (ที่เป็นที่นั่งแล้ว)

รลปิณฑปาโต

เป็นตติยัตตปุริสสมาส, มัชฌิมโลปสมาส, ลป ยุตตคัพท มีวิเคราะห์ว่า

รเสน ยุตโต ปิณฑปาโต รลปิณฑปาโต. (รล + ยุตต + ปิณฑปาต)

ปิณฑปาโต อ.บิณฑบาต ยุตโต อันประกอบแล้ว รเสน ด้วยรล รลปิณฑปาโต ชื่อว่ารล-
ปิณฑปาต. (บิณฑบาตที่ประกอบด้วยรล, บิณฑบาตที่มีรล)

ปุผลปุชา

เป็นตติยัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุผลุเทธิ ปุชา ปุผลปุชา. (ปุผล + ปุชา)

ปุชา อ.การบูชา ปุผลุเทธิ ด้วยดอกไม้ม ท. ปุผลปุชา ชื่อว่าปุผลปุชา. (การบูชาด้วยดอกไม้)

นิพพตตนิพพตตฏจาน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยวิเสสนโนภยทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นิพพตตญจ ต นิพพตตญจาทิ นิพพตตนิพพตต, จาน. (นิพพตต + นิพพตต)
วิเสสนโนภยทกัมมธารยสมาส

ต (จาน) อ.ที่นั้น นิพพตต จ เป็นที่บังเกิดแล้วด้วย นิพพตต จ เป็นที่บังเกิดแล้วด้วย
อิตติ เพราะเหตุนี้ นิพพตตนิพพตต ชื่อว่านิพพตตนิพพตต (ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว), ได้แก่ที่.

๒. นิพพตตนิพพตตญจ ต จานญจาทิ นิพพตตนิพพตตฏจาน. (นิพพตตนิพพตต + จาน)
วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

นิพพตตนิพพตต จ อ.ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้วด้วย ต อ.ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว
นั้น จาน จ เป็นที่ด้วย อิตติ เพราะเหตุนี้ นิพพตตนิพพตตฏจาน ชื่อว่านิพพตตนิพพตตฏจาน. (ที่เป็น

ที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว)

ปณณการสหัสธานี

เป็นนัฏฐิต์ปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปณณการานัน สหัสธานี ปณณการสหัสธานี. (ปณณการ + สหัส)

สหัสธานี อ.พัน ท. ปณณการานัน แห่งบรรณการ ท. ปณณการสหัสธานี ชื่อว่าปณณการ-
สหัส. (บรรณการหนึ่งพัน)

ปณณจวณณกุ่มมวส

เป็นนัฏฐิต์ปฐิสสมาส โดยมีนัฏฐิต์ทวิปทตลยาศิกรณพทพพิทิสมาส และวิเสสนบุพพทกัมมธารย-
สมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปณณจ วณณจ เยสนติ ปณณจวณณจ, กุ่มมานิ. (ปณณจ + วณณจ) นัฏฐิต์ทวิปทตลยาศิ-
กรณพทพพิทิสมาส

วณณจ อ.สี่ ท. ปณณจ ท้า เยสน (กุ่มมานิ) แห่งดอกคำ ท. เหล่าใด (สนติ) มีอยู่ อิติ
เพราะเหตุนี้ (ตานิ กุ่มมานิ) อ.ดอกคำ ท. เหล่านี้ ปณณจวณณจ ชื่อว่าปณณจวณณ (มีสี่ ๕ สี่), ได้แก่
ดอกคำทั้งหลาย.

๒. ปณณจวณณจ จ ตานิ กุ่มมานิ จาติ ปณณจวณณกุ่มมานิ. (ปณณจวณณ + กุ่มม)
วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

ปณณจวณณจ จ อ.อันมีสี่ ๕ ท. ด้วย ตานิ อ.อันมีสี่ ๕ ท. เหล่านี้ กุ่มมานิ จ เป็น
ดอกคำด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปณณจวณณกุ่มมานิ ชื่อว่าปณณจวณณกุ่มม. (ดอกคำมี ๕ สี่)

๓. ปณณจวณณกุ่มมานิ วส ปณณจวณณกุ่มมวส. (ปณณจวณณกุ่มม + วส) นัฏฐิต์ปฐิสสมาส
วส อ.ฝน ปณณจวณณกุ่มมานิ แห่งดอกคำอันมีสี่ ๕ ท. ปณณจวณณกุ่มมวส ชื่อว่า
ปณณจวณณกุ่มมวส. (ฝนแห่งดอกคำมี ๕ สี่)

ยาวซีว

เป็นนิบาตบุพพกะ อพยยภาวสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ซีวสส ยตตโก ปริจเจโท ยาวซีว. (ยาว + ซีว)

ปริจเจโท อ.การกำหนด ยตตโก อันมีประมาณเพียงใด ซีวสส แห่งซีวิต ยาวซีว ชื่อว่ายาวซีว.
(กำหนดเพียงใดแห่งซีวิต, ตลอดซีพ, ตลอดซีวิต)

ชานุมตต์, จานั

เป็นฉนฺฐิตฺตวิปทฺตลยาธิกรณพทฺพิทิสฺมาส มิวิเคราะหฺว่า

ชานู มตฺตา ยสฺสาติ ชานุมตต์, จานั. (ชานู + มตฺตา)

ชานู อ.เข้า มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (จานสฺส) แห่งที่ใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตฺ จานั) อ.ที่นั้น ชานุมตต์ ชื่อว่าชานุมตต์ (มีเข้าเป็นประมาณ, ประมาณเข้า), ได้แก่ที่.

ทิพฺพปฺปวสฺส

เป็นฉนฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส โดยมิวิเสสนฺบุพฺพทกัสมฺชารยสฺมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะหฺดังนี้

๑. ทิพฺพญจ ตฺ ปุพฺพญจติ ทิพฺพปฺปว. (ทิพฺพ + ปุพฺพ) วิเสสนฺบุพฺพทกัสมฺชารยสฺมาส
ทิพฺพ จ อ.อันเป็นทิพฺยด้วย ตฺ อ.อันเป็นทิพฺยนั้น ปุพฺพ จ เป็นตอกไม้ด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ทิพฺพปฺปว ชื่อว่าทิพฺพปฺปว. (ตอกไม้ทิพฺย)
๒. ทิพฺพปฺปวสฺส วสฺส ทิพฺพปฺปวสฺส. (ทิพฺพปฺปว + วสฺส) ฉนฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส
วสฺส อ.ฝน ทิพฺพปฺปวสฺส แห่งตอกไม้อันเป็นทิพฺย ทิพฺพปฺปวสฺส ชื่อว่าทิพฺพปฺปวสฺส. (ฝน
ตอกไม้ทิพฺย)

ชาตทิวโส

เป็นวิเสสนฺบุพฺพทกัสมฺชารยสฺมาส มิวิเคราะหฺว่า

ชาตญจ ตฺ ทิวโส จาติ ชาตทิวโส. (ชาต + ทิวโส)

ชาต จ อ.เป็นที่เกิดแล้วด้วย ตฺ อ.เป็นที่เกิดแล้วนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุ
นี้ ชาตทิวโส ชื่อว่าชาตทิวโส. (วันเป็นที่เกิดแล้ว)

ปฺปวสฺสวสฺสนิ

เป็นฉนฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส โดยมีฉนฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะหฺดังนี้

๑. ปุพฺพานิ วสฺสนิ ปุพฺพวสฺสนิ. (ปุพฺพ + วสฺสนิ) ฉนฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส
วสฺสนิ อ.ฝน ปุพฺพานิ แห่งตอกไม้ ท. ปุพฺพวสฺสนิ ชื่อว่าปุพฺพวสฺสนิ. (ฝนตอกไม้)
๒. ปุพฺพวสฺสวสฺสนิ วสฺสนิ ปุพฺพวสฺสวสฺสนิ. (ปุพฺพวสฺส + วสฺสนิ) ฉนฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส
วสฺสนิ อ.การตก ปุพฺพวสฺสวสฺสนิ แห่งฝนแห่งตอกไม้ ปุพฺพวสฺสวสฺสนิ ชื่อว่าปุพฺพวสฺสวสฺสนิ.
(การตกแห่งฝนตอกไม้)

ปณณการากิทาโร

เป็นทนต์ยัตต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะหว่า

ปณณการาเร อภิทาโร ปณณการากิทาโร. (ปณณการ + อภิทา)

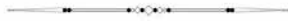
อภิทาโร อ.การนำไปเฉพาะ ปณณการาเร ซึ่งบรรณาการ ท. ปณณการากิทาโร ชื่อว่า
ปณณการากิทาโร. (การนำไปเฉพาะซึ่งบรรณาการ)

สกฏปุรณ

เป็นนัฎฐิตต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะหว่า

สกฏานั ปุรณ สกฏปุรณ. (สกฏ + ปุรณ)

สกฏานั ปุรณ อ.การ ยังเกี่ยว ท. ให้เต็ม สกฏปุรณ ชื่อว่าสกฏปุรณ. (การยังเกี่ยวให้เต็ม)

๑๕. วนวาสิติสฺสตุเถรวตฺถ ๗ [๕๙]

วนวาสิติสฺสตุเถรวตฺถ (มยา วุจฺจเต) ๗

วนวาสิติสฺสตุเถรวตฺถ อ.เรื่องแห่งพระติสสะผู้เถระผู้อยู่ในป่าโดยปกติ
(มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทฺธโมสฺสะ) (วุจฺจเต) จะกล่าว ๗

วนวาสิติสฺสตุเถรวตฺถ วุตตกัมมะใน วุจฺจเตฯ อาชยาตบทกัมมวจาก
มยา อนภิทกัตตาใน วุจฺจเต ๗

๑๕. เรื่องพระวนวาสิติสฺสเถระ

๑. “อญฺญา หิ ลาภุปนฺนินฺสาติ อิมํ ฌมฺมเทสฺสนํ สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต วนวาสิติสฺสตุเถรํ อารพฺภ กเถสิ ๗

“อญฺญา หิ ลาภุปนฺนินฺสาติ อิมํ ฌมฺมเทสฺสนํ สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต วนวาสิติสฺสตุเถรํ อารพฺภ กเถสิ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตฺวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ วนวาสิติสฺสตุเถรํ ซึ่งพระติสสะผู้เถระผู้อยู่ในป่าโดยปกติ
กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ ฌมฺมเทสฺสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “อญฺญา หิ ลาภุปนฺนินฺสาติ ว่า
“อญฺญา หิ ลาภุปนฺนินฺสา” ดังนี้ เป็นต้น ๗

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระวนวาสิติสฺสเถระ
ตรัสพระธรรมเทศนาคือว่า “อญฺญา หิ ลาภุปนฺนินฺสา” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกฺตกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวจาก “อญฺญา หิ ลาภุปนฺนินฺสา” สรุปะใน
อิตฺติฯ ศัพท์ อาชยัตถะใน อิมํ ฌมฺมเทสฺสนํ อิมํ วิเสสนะของ ฌมฺมเทสฺสนํฯ อวุตตกัมมะใน
กเถสิ เขตฺวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัปภันตรกิริยาของ สตุถา วนวาสิติสฺสตุเถรํ
อวุตตกัมมะใน อารพฺภฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๗

.....
.....
.....

๒. เทสณา ราชคเห สมุจฺจิตา ฯ

เทสณา อ.เทศณา สมุจฺจิตา ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ราชคเห ในเมืองชื่อว่าราชคฤห์ ฯ

เทศนาตั้งขึ้นที่เมืองราชคฤห์

เทสณา สุททกัตตาใน สมุจฺจิตาฯ กิตตบทกัตตฺวาจก ราชคเห วิสยาธาระใน สมุจฺจิตา ฯ

๓. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส กิร ปิตุ วงฺคนตฺพฺราหฺมณฺสฺส สหายโก มหาเสนพฺราหฺมโณ นาม ราชคเห วสตี ฯ

กิร ได้ยินว่า มหาเสนพฺราหฺมโณ นาม ชื่อ อ.พราหมณ์ชื่อว่ามหาเสนะ สหายโก ผู้เป็นสหาย วงฺคนตฺพฺราหฺมณฺสฺส ของพราหมณ์ชื่อว่าวังคันตะ ปิตุ ผู้เป็นบิดา สารีปุตฺตตฺเถรสฺส ของพระพระสารีบุตรผู้เถระ วสตี ย่อมอยู่ใน ราชคเห ในเมืองชื่อว่า ราชคฤห์ ฯ

ได้ยินมาว่า มหาเสนพราหมณ์ผู้เป็นสหายของพราหมณ์ชื่อว่าวังคันตะผู้เป็นบิดาของ พระสารีบุตรเถระ ย่อมอยู่ในเมืองราชคฤห์

กิริศัพท์ อนุสฺสวณฺตเถ สหายโก วิเสสนะของ มหาเสนพฺราหฺมโณ นามศัพท์ สัญญา- ไซตกะเข้ากับ มหาเสนพฺราหฺมโณฯ สุททกัตตาใน วสตีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สามีสัมพันธะใน ปิตุฯ วิเสสนะของ วงฺคนตฺพฺราหฺมณฺสฺสฯ สามีสัมพันธะใน สหายโก ราชคเห วิสยาธาระใน วสตี ฯ

๔. สารีปุตฺตตฺเถโร เอกทิวสํ ปิณฺฑทาย จรฺนโต ตสฺมึ อนุกมฺปาย ตสฺส เคหทวารํ อคฺมาสิ ฯ

สารีปุตฺตตฺเถโร เอกทิวสํ ปิณฺฑทาย จรฺนโต ตสฺมึ (พฺราหฺมเณ) อนุกมฺปาย ตสฺส (พฺราหฺมณฺสฺส) เคหทวารํ อคฺมาสิ ฯ

สารีปุตฺตตฺเถโร อ.พระสารีบุตรผู้เถระ จรฺนโต เทียวไปอยู่ ปิณฺฑทาย เพื่อก่อน ข้าว เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง อคฺมาสิ ได้ไปแล้ว เคหทวารํ สู่ประตูแห่งเรือน ตสฺส (พฺราหฺมณฺสฺส) ของพราหมณ์นั้น อนุกมฺปาย เพื่อบุญเคราะห์ ตสฺมึ (พฺราหฺมเณ) ในพราหมณ์นั้น ฯ

พระสารีบุตรเถระ เทียวไปบิณฑบาตในวันหนึ่ง ได้ไปยังประตูเรือนของพราหมณ์นั้น เพื่ออนุเคราะห์ในพราหมณ์นั้น

สารีบุตรตฤเทโร สุทธกัตตานิ อคมาสิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก เอกทิวสํ ทุตติยากาล-
 สัตตมีโน จรฺนุโต ปิณฺฑทาย สัมปทานโน จรฺนุโตฯ อัมภันตฺรกริยาของ สารีบุตรตฤเทโร
 ตสฺมี วิเสสณะของ พุราหฺมเณฯ วิสยาธาระโน อนุกมฺปายฯ สัมปทานโน อคมาสิ ตสฺส
 วิเสสณะของ พุราหฺมณฺสสุฯ สามีสัมพันธะโน เคะทวารฺฯ สัมปทาปฺณียกัมมะโน อคมาสิ ฯ

๕. โส ปน ปริกฺขิณฺวิภาโว ทลิตฺุโท ชาโต ฯ

โส ปน (พุราหฺมเณ) ปริกฺขิณฺวิภาโว ทลิตฺุโท ชาโต ฯ

ปน แต่ว่า โส (พุราหฺมเณ) อ.พราหมณ์นั้น ปริกฺขิณฺวิภาโว เป็นผู้ที่มีสมบัติอันบุคคล
 พึงเสวยสิ้นรอบแล้ว ทลิตฺุโท เป็นคนขัดสน ชาโต เกิดแล้ว ฯ

แต่พราหมณ์นั้น หมดสิ้นทรัพย์สมบัติ กลายเป็นคนขัดสน

ปนคัพฺท วิเสสโชตกะ โส วิเสสณะของ พุราหฺมเณฯ สุทธกัตตานิ ชาโตฯ กิตบท-
 กัตตวาจก ปริกฺขิณฺวิภาโว ก็ดี ทลิตฺุโท ก็ดี วิกตีกัตตานิ ชาโต ฯ

๖. โส “มม ปฺตุโต มยฺหิ เคะทวารเ ปิณฺฑทาย จริตุํ อาคโต ภาวิสฺสติ, อหฺมจ มหิ ทุคฺคโต,
 มม ปฺตุโต มยฺหิ ทุคฺคตภาวํ น ชานาติ มณฺเณ, นตฺถิ เม โภจิ เทยฺยธมฺโมติ
 ตสฺส สมฺมุขา ภาวิตุํ อสฺสโกนฺโต นิลียิ ฯ

โส (พุราหฺมเณ) “มม ปฺตุโต มยฺหิ เคะทวารเ ปิณฺฑทาย จริตุํ อาคโต ภาวิสฺสติ, อหฺ จ อมฺหิ
 ทุคฺคโต, มม ปฺตุโต มยฺหิ ทุคฺคตภาวํ น ชานาติ มณฺเณ, นตฺถิ เม โภจิ เทยฺยธมฺโมติ
 (จินฺเตตฺวา) ตสฺส (เถรฺสฺส) สมฺมุขา ภาวิตุํ อสฺสโกนฺโต นิลียิ ฯ

โส (พุราหฺมเณ) อ.พราหมณ์นั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “ปฺตุโต อ.บุตร มม
 ของเรา อาคโต เป็นผู้มาแล้ว จริตุํ เพื่ออันเทียวไป ปิณฺฑทาย เพื่อก่อนข้าว เคะ-
 ทวารเ ที่ประตูแห่งเรือน มยฺหิ ของเรา ภาวิสฺสติ จักเป็น, จ อนึ่ง อหฺ อ.เรา ทุคฺคโต
 เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งยาก อมฺหิ ย่อมเป็น, ปฺตุโต อ.บุตร มม ของเรา น ชานาติ มณฺเณ

เห็นจะ จะไม่รู้ มยห์ ทูคุดทภาวี่ซึ่งความที่-แห่งเรา-เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งยาก, เทยยธมโม
อ.ไทยธรรม โภจี่ ไร่ๆ เม ของเรา นตถิ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ อสกุโกนุโต ไม่อาจ
อยู่ ตสฺส (เถรสฺส) สมมุขา ภวิตุ่ เพื่ออัน- เป็นผู้มิหน้าพร้อม ต่อพระเถระนั้น -เป็น
นึลียิ แอบแล้ว ฯ

พราหมณ์นั้น คิดว่า “บุตรของเรา จักเป็นผู้มาเพื่อบิณฑบาตที่ประตูเรือนของเรา, อนึ่ง
เราเป็นคนตกทุกข์ได้ยาก, บุตรของเรา เห็นจะคงไม่รู้ความที่เราเป็นผู้ตกทุกข์ได้ยาก,
ไทยธรรมอะไรๆ ของเรา ก็ไม่มีเลย” จึงไม่อาจเพื่อจะเป็นผู้พร้อมหน้าต่อพระเถระนั้น
หลบซ่อนแล้ว

โส วิเสสนะของ พุราหฺมโณฯ สุททกัตตาใน นึลียิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ปุตฺโต
สุททกัตตาใน ภวิสฺสตีฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก มม สามีสัมพันธะใน ปุตฺโต มยห์
สามีสัมพันธะใน เคหทฺวาเรฯ วิสยาธาระใน จริตุ่ ปิณฺทาย สัมปทานใน จริตุ่ฯ ตุมตถ-
สัมปทานใน อากโตฯ วิกติกัตตาใน ภวิสฺสตี, จศัพท์ สัมปิณฺชนัดถะ อหิ สุททกัตตา
ใน อมฺหิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ทูคุดโต วิกติกัตตาใน อมฺหิ, ปุตฺโต สุททกัตตาใน
ชานาตีฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก มม สามีสัมพันธะใน ปุตฺโต มยห์ ภาวาทิสัมพันธะใน
ทูคุดทภาวี่ฯ อวุตตกัมมะใน ชานาตี นศัพท์ ปฏฺิเสระใน ชานาตี มณฺเฎ สังสยัตถะ,
โภจี่ วิเสสนะของ เทยยธมโมฯ สุททกัตตาใน นตถิฯ กิริยาบทกัตตุวาจก เม สามี-
สัมพันธะใน เทยยธมโม” อิติศัพท์ อาการะใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน
อสกุโกนุโต ตสฺส วิเสสนะของ เถรสฺสฯ สัมปทานใน สมมุขาฯ วิกติกัตตาใน ภวิตุ่ฯ
ตุมตถสัมปทานใน อสกุโกนุโตฯ อัปฺภันฺตรกิริยาของ พุราหฺมโณ ฯ

๗. เถโรปิ อปรมฺปิ ทิวสั อคมาสิ ฯ

เถโรปิ แม้อ.พระเถระ อคมาสิ ได้ไปแล้ว ทิวสั ในวัน อปรมฺปิ แม้อื่นอีก ฯ

แม้พระเถระ ได้ไปแม้อื่นในวันอื่นอีก

อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ เถโรฯ สุททกัตตาใน อคมาสิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก
อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ อปรึฯ วิเสสนะของ ทิวสัฯ ทูติยากาลสัตตมึใน อคมาสิ ฯ

๘. พุราหุมน โณ ตเถว นิลียิ ฯ

พุราหุมน โณ ตเถว เอว นิลียิ ฯ

พุราหุมน อ.พราหมณ์ **นิลียิ** แอบแล้ว **ตเถว เอว** เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ฯ

พราหมณ์ แอบซ่อนเหมือนอย่างนั้นนั่นแหละ

พุราหุมน สุทรกัตตานิ นิลียิ ฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ ตเถว กิริยาวิเสสนะใน นิลียิ ฯ

๙. “กัญจิเทว ลภิตวา ทสสามีติ จินฺเตนฺโต นาลภิ ฯ

(โส พุราหุมน) “(อห) กัญจิ เอว ลภิตวา ทสสามีติ จินฺเตนฺโต น อลภิ ฯ

(โส พุราหุมน) อ.พราหมณ์นั้น **จินฺเตนฺโต** คิดอยู่ **อิติ** ว่า “(อห) อ.เรา **ลภิตวา** ได้แล้ว **กัญจิ เอว** ซึ่งอะไรๆ นั้นเทียว **ทสสามิ** จักถวาย” **อิติ** ดังนี้ **น อลภิ** ไม่ได้ได้แล้ว ฯ

พราหมณ์นั้น คิดอยู่ว่า “เราได้อะไรๆ นั้นแหละ จักถวาย” ไม่ได้แล้ว

โส วิเสสนะของ พุราหุมน โณ สุทรกัตตานิ อลภิ ฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก “อห สุทรกัตตานิ ทสสามิ ฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ กัญจิ อวตตกัมมะใน ลภิตวา ฯ ปุพพกาลกิริยาใน ทสสามิ” อิติศัพท์ อาการะใน จินฺเตนฺโต ฯ อัปภันตรกิริยาของ พุราหุมน นศัพท์ ปฏิเสระใน อลภิ ฯ

๑๐. อถกทิวสํ เอกสมิ พุราหุมนวาจเก ฤลลสาฎเคน สหฺริ ปายาสปาตี ลภิตวา อาทาย เคหํ คนฺตวา ว เถรํ อนุสฺสริ “อิมิ ปิณฺทปาตี มยา เถรสฺส ทาตุํ วมฺภูตีติ ฯ

อถ เอกทิวสํ (โส พุราหุมน) เอกสมิ พุราหุมนวาจเก ฤลลสาฎเคน สหฺริ ปายาสปาตี ลภิตวา อาทาย เคหํ คนฺตวา ว เถรํ อนุสฺสริ “อิมิ ปิณฺทปาตี มยา เถรสฺส ทาตุํ วมฺภูตีติ ฯ

อถ ครั้งนั้น **เอกทิวสํ** ในวันหนึ่ง (โส พุราหุมน) อ.พราหมณ์นั้น **ลภิตวา** ได้แล้ว **ปายาสปาตี** ซึ่งถาดแห้งข้าวปายาส **สหฺริ** กับ **ฤลลสาฎเคน** ด้วยผ้าสาฎกเนื้อ

หยาบ พุราหมณวาทเก ในโรงเป็นที่บอกซึ่งลัทธิของพราหมณ์ เอกสุมี แห่งหนึ่ง
อาทาย ถือเอาแล้ว คนตุวา ว ไปแล้วเที่ยว เคห สู่เรือน อนุสุสริ ระลึกถึงแล้ว
เถร ซึ่งพระเถระ อิติ ว่า “อิมิ ปิณฑปาตึ มยา เถรสสุ ทาทุ อ.อัน อันเรา ถวาย
ซึ่งปิณฑปาตึนี้ แก่พระเถระ วภูฏติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ ๕

ครั้นภายหลัง ณ วันหนึ่ง พราหมณ์นั้น ได้ถาดข้าวปายาสพร้อมทั้งผ้าสาฎกนี้ให้หยาบ
ในโรงเป็นที่สอนพราหมณ์แห่งหนึ่ง ถือเอา ไปยังเรือนนั้นแหละ ระลึกถึงพระเถระว่า
“การที่เราถวายปิณฑปาตึนี้แก่พระเถระ ย่อมควร”

อถ กาลสัตตมี เอกทิวสั ทุตติยากาลสัตตมีใน อนุสุสริ โส วิเสสณะของ พุราหมโณ
สุทธกัตตาใน อนุสุสริฯ อาชยาตบทกัตตุวาทก เอกสุมี วิเสสณะของ พุราหมณวาทเกฯ
วิสาชาระใน ลภิตวา ฤลลสาฎกเกน สหัตถตติยาเข้ากับ สหุธิฯ กิริยาสมวายะใน
ลภิตวา ปายาสปาตี อวุตตกัมมะใน ลภิตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อาทายฯ สมาน
กาลกิริยาใน คนตุวา เคห สัมปาปุณียกัมมะใน คนตุวา เอวคัพพ อวชารณะเข้ากับ
คนตุวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อนุสุสริ เถร อวุตตกัมมะใน อนุสุสริ “ทาทุ ตุมตถกัตตา
ใน วภูฏติฯ อาชยาตบทกัตตุวาทก อิมิ วิเสสณะของ ปิณฑปาตึฯ อวุตตกัมมะใน ทาทุ
มยา อนภิตกัตตาใน ทาทุ เถรสสุ สัมปทานใน ทาทุ” อิติคัพพ อาการะใน อนุสุสริ ๕

๑๑. เถโรปี ตังขณณเวว ฆานัง สมาปชชิตวา สมาปตติโต วุฏจาย ตัง พุราหมณั ทิสวา
“พุราหมโณ เทยยธมมัม ลภิตวา มม อากมนั ปจจาสิสตี, มยา ตตถ คนตุ
วภูฏตีตี สงฆาฎี ปารุปีตวา ปตตมาทาย ตสส เคทวาเร จิตเมว อตตทานั
ทสเสสิ ๕

เถโรปี ตังขณณ เอว ฆานัง สมาปชชิตวา สมาปตติโต วุฏจาย ตัง พุราหมณั ทิสวา
“พุราหมโณ เทยยธมมัม ลภิตวา มม อากมนั ปจจาสิสตี, มยา ตตถ (จาเน) คนตุ
วภูฏตีตี (จินเตตวา) สงฆาฎี ปารุปีตวา ปตต อาทาย ตสส (พุราหมณสสุ) เคทวาเร
จิต เอว อตตทานั ทสเสสิ ๕

เถโรปี แม้อ.พระเถระ สมาปชชิตวา เข้าแล้ว ฆานัง ซึ่งฆาน ตังขณณ เอว ในขณะนั้น
นั้นเที่ยว วุฏจาย ออกแล้ว สมาปตติโต จากสมาบัติ ทิสวา เห็นแล้ว ตัง พุราหมณั
ซึ่งพราหมณ์นั้น (จินเตตวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “พุราหมโณ อ.พราหมณ์ ลภิตวา ได้

แล้ว เทยธรมม์ ซึ่งไทยธรรม ปจจาสิสติ ย่อมหวังเฉพาะ อาคมน์ ซึ่งการมา มม
ของเรา, มยา ตตถ (จาเน) คนตุ๋ อ.อัน อันเรา ไป ในที่นั้น วฏฏติ ย่อมควร” อิติ
ดังนี้ ปารูปิตวา ห่มแล้ว สงฆาฏี ซึ่งผ้าสังฆาฏี อาทาย ถือเอาแล้ว ปตตฺ ซึ่งบาตร
ทสเสสิ แสดงแล้ว อุตตานํ ซึ่งตน จิตฺ เหว ผู้ยืนอยู่แล้วนั้นเทียว เคหทวารเอ ที่ประตู
แห่งเรือน ตสฺส (พฺราหฺมณสฺส) ของพราหมณ์นั้น ฯ

แม้พระเถระเข้าฌานในขณะนั้นนั้นแหละ ออกจากสมาบัติ เห็นพราหมณ์นั้น คิดว่า
“พราหมณ์ได้ไทยธรรม ย่อมหวังเฉพาะการมาของเรา, การที่เราไปในที่นั้น ย่อมควร”
จึงห่มคลุมผ้าสังฆาฏี ถือเอาบาตร แสดงตนผู้ยืนแล้วนั้นแหละ ณ ที่ประตูเรือนของ
พราหมณ์นั้น

อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ เถโรจฺ สุทฺธกัตตาโน ทสเสสิจฺ อาชยตบทกัตตฺวาจก
เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ ตํขณฺจฺ ทุตฺติยากาลสัตตมฺใน สมาสชฺชิตฺวา ฌานํ
สัมปทาปฺณียกัมมะโน สมาสชฺชิตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน วฏฏจาย สมาสตฺติโต อปาทาน
โน วฏฏจายจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน ทิสฺวา ตํ วิเสสณะของ พฺราหฺมณฺจฺ อวุตตกัมมะโน
ทิสฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน จินฺเตตฺวา “พฺราหฺมโณ สุทฺธกัตตาโน ปจจาสิสติจฺ อาชยต
บทกัตตฺวาจก เทยธรมม์ อวุตตกัมมะโน ลภิตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน ปจจาสิสติ
มม สามีสัมพันธะโน อาคมณฺจฺ อวุตตกัมมะโน ปจจาสิสติ, คนตุ๋ ตุมตถกัตตาโน
วฏฏติจฺ อาชยตบทกัตตฺวาจก มยา อนภิทกัตตาโน คนตุ๋ ตตถ วิเสสณะของ จาเนจฺ
วิสยาธาระโน คนตุ๋” อิติศัพทํ อาการะโน จินฺเตตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน ปารูปิตวา
สงฆาฏี อวุตตกัมมะโน ปารูปิตวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน อาทาย ปตตฺ อวุตตกัมมะโน
อาทายจฺ สมาสกาลกิริยาโน ทสเสสิ ตสฺส วิเสสณะของ พฺราหฺมณสฺสจฺ สามีสัมพันธะ
โน เคหทวารเอ วิสยาธาระโน จิตฺ เหวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ จิตฺจฺ วิเสสณะของ
อุตตานํจฺ อวุตตกัมมะโน ทสเสสิ ฯ

๑๒. พฺราหฺมณสฺส เถโร ทิสฺวา ว จิตฺตํ ปสีทึ ฯ

จิตฺตํ อ.จิต พฺราหฺมณสฺส ของพราหมณ์ ปสีทึ เลื่อมใสแล้ว ทิสฺวา ว เพราะเห็น
เถโร ซึ่งพระเถระเทียว ฯ

จิตของพราหมณ์ เลื่อมใส เพราะเห็นพระเถระนั้นแหละ

จิตต์ สุทรกัตตานิ ปัสสีทิฏฐิ อาชชยาตบพกัตตวาจก พุราหุมนสุส สามีสัมพันธะใน
จิตต์ เถร์ อวุตตกัมมะใน ทิสวา เอวคัพพ อวชารณะเข้ากับ ทิสวาฯ เหตุใน ปัสสีทิ ๫

๑๓. อถ นั อุปสงกมิตวา วนุทิตวา ปฏิสนุถารุ กตวา อนุโตเคเห นิสีทาเปตวา
ปายาสปาตี คเหตุวา เถรสสุ ปตเต อากิริ ๫

อถ (พุราหุมน) นั (เถร์) อุปสงกมิตวา วนุทิตวา ปฏิสนุถารุ กตวา (เถร์) อนุโตเคเห
นิสีทาเปตวา ปายาสปาตี คเหตุวา เถรสสุ ปตเต อากิริ ๫

อถ ครั้งนั้น (พุราหุมน) อ.พุราหุมน อุปสงกมิตวา เข้าไปหาแล้ว นั (เถร์) ซึ่ง
พระเถระนั้น วนุทิตวา ไหว้แล้ว กตวา กระทำแล้ว ปฏิสนุถารุ ซึ่งการปฏิสนุถารุ
(เถร์) ยังพระเถระ นิสีทาเปตวา ให้นั่งแล้ว อนุโตเคเห ในภายในแห่งเรือน
คเหตุวา ถือเอาแล้ว ปายาสปาตี ซึ่งถาดแห่งข้าวปายาส อากิริ เกลี่ยลงแล้ว
ปตเต ในบาตร เถรสสุ ของพระเถระ ๫

ครั้งนั้น พุราหุมนเข้าไปหาพระเถระนั้น ไหว้แล้ว ทำการปฏิสนุถารุ นิมนต์ท่านให้นั่ง
ในภายในเรือน ถือเอาถาดข้าวปายาส เกลี่ยลงในบาตรของพระเถระ

อถ กาลสัตตมี พุราหุมน สุทรกัตตานิ อากิริฯ อาชชยาตบพกัตตวาจก นั วิเสสนะ
ของ เถร์ฯ อวุตตกัมมะใน อุปสงกมิตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน วนุทิตวาฯ ปุพพกาล-
กิริยาใน กตวา ปฏิสนุถารุ อวุตตกัมมะใน กตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน นิสีทาเปตวา
เถร์ การิตกัมมะใน นิสีทาเปตวา อนุโตเคเห วิสยาชาระใน นิสีทาเปตวาฯ ปุพพกาล-
กิริยาใน คเหตุวา ปายาสปาตี อวุตตกัมมะใน คเหตุวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อากิริ
เถรสสุ สามีสัมพันธะใน ปตเตฯ วิสยาชาระใน อากิริ ๫

๑๔. เถโร อุปทุณฺณิ ปฏิจฺจิตฺวา หตฺถเณน ปตฺตํ ปิทฺธิ ๫

เถโร อุปทุณฺณิ (ปายาส) ปฏิจฺจิตฺวา หตฺถเณน ปตฺตํ ปิทฺธิ ๫

เถโร อ.พระเถระ ปฏิจฺจิตฺวา รับแล้ว (ปายาส) ซึ่งข้าวปายาส อุปทุณฺณิ อันเข้าไป
หึ่งกึ่ง ปิทฺธิ ปิดแล้ว ปตฺตํ ซึ่งบาตร หตฺถเณน ด้วยมือ ๫

พระเถระรับข้าวปายาสครึ่งหนึ่ง แล้วใช้มือปิดบาตร

เถโร สุทธกัตตานิ ปิททิจฺจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อุกฺกฏมฺ วิเสสนะของ ปายาส์จ อวุตตกัมมะใน ปฏิจฺฉิตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปิททิจฺ หตฺถเณ ภาระเณใน ปิททิจฺ ปตฺตํ อวุตตกัมมะใน ปิททิจฺ ฯ

๑๕. อถ หนํ พุราหุมนฺ “ภนฺเต เอกสฺส ปฏิวีสมตฺโต ว อยํ ปายาโส, ปรโลกสงฺคหํ เม กโรถ, มา อิธโลกสงฺคหํ; นีรวเสสฺสเมว ทาทุกาโมมฺหิตี สพุพฺ อากิริ ฯ”

อถ หนํ (เถรํ) พุราหุมนฺ “ภนฺเต เอกสฺส (บุคฺคฺลสฺส) ปฏิวีสมตฺโต ว อยํ ปายาโส, (ตุมฺเห) ปรโลกสงฺคหํ เม กโรถ, มา อิธโลกสงฺคหํ (กโรถ); (อหํ) นีรวเสสฺส เอว (กตฺวา) ทาทุกาโมมฺหิตี” อิติ (วตฺวา) สพุพฺ (ปายาส์) อากิริ ฯ

อถ ครั้งนั้น พุราหุมนฺ อ.พราหมณฺ (วตฺวา) กล่าวแล้ว หนํ (เถรํ) กะพระเถระนั้น อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อยํ ปายาโส อ.ข้าวปายาสนี้ ปฏิวีสมตฺโต ว มีส่วนเป็นประมาณ เอกสฺส (บุคฺคฺลสฺส) ของบุคคล คนเดียวเที่ยว, (ตุมฺเห) อ.ท่าน กโรถ ขอจงกระทำ ปรโลกสงฺคหํ ซึ่งการสงเคราะห์ในโลกอื่น เม แก่กระผม, มา (กโรถ) จงอย่ากระทำ อิธโลกสงฺคหํ ซึ่งการสงเคราะห์ในโลกนี้; (อหํ) อ.กระผม ทาทุกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันถวย (กตฺวา) กระทำ นีรวเสสฺส เอว ให้เป็นส่วนเหลือลอง ออกแล้วนั้นเที่ยว อมฺหิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อากิริ เกลี้ยลงแล้ว (ปายาส์) ซึ่งข้าวปายาส สพุพฺ ทั้งปวง ฯ

ครั้งนั้น พราหมณฺกล่าวกะพระเถระนั้นว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าวปายาสนี้ มีประมาณของ บุคคลผู้เดียวเท่านั้น, ขอท่านจงทำการสงเคราะห์ในโลกอื่นแก่กระผมเถิด อย่าทำการสงเคราะห์ในโลกนี้เลย, กระผมมีความประสงค์จะถวยทำมิให้เหลือเลย” แล้วเกลี้ยข้าวปายาสทั้งหมด

อถ กาลสัตตมฺี พุราหุมนฺ สุทธกัตตานิ อากิริจฺจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก หนํ วิเสสนะของ เถรํจฺ อภิตกัมมะใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ เอวคัพฺทํ อวชารณะเข้ากับ ปฏิวีสมตฺโตจฺ กิตฺติ อยํ กิตฺติ วิเสสนะของ ปายาโสจฺ ลิงคัตถะ เอกสฺส วิเสสนะของ บุคฺคฺลสฺสจฺ สามีสัมพันธะใน ปฏิวีสมตฺโต, ตุมฺเห สุทธกัตตานิ กโรถจฺ สองบท

อาชยาตบทกัตตฺวจาก ปรโลกสงฺคหํ อวุตตกัมมะใน กโรถ เม สัมปทานใน กโรถ, มาศัพทํ ปฏิเสระใน กโรถ อิธโลกสงฺคหํ อวุตตกัมมะใน กโรถ, อหํ สุททกัตตาใน อมฺหิฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ นิรวเสสฺย วิกตีกัมมะใน กตฺวาฯ กิริยาวิเสสนะใน ทาตุกาโมฯ วิกตีกัตตาใน อมฺหิ” อิติศัพทํ อาการะใน วตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อากิริ สพฺพํ วิเสสนะของ ปายาสฺย อวุตตกัมมะใน อากิริ ฯ

๑๖. เถโร ตตฺถ เอว ปริภุญฺชิ ฯ

เถโร ตตฺถ เอว (จาเน) ปริภุญฺชิ ฯ

เถโร อ.พระเถระ ปริภุญฺชิ ฉนแลแล้ว ตตฺถ เอว (จาเน) ในที่นั้นนั้นเทียว ฯ

พระเถระ ฉนในที่นั้นนั้นแหละ

เถโร สุททกัตตาใน ปริภุญฺชิฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ ตตฺถฯ วิเสสนะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน ปริภุญฺชิ ฯ

๑๗. อถ สฺส ภตฺตกิจฺจปรีโยสาเน ตมฺปิ สาฎกํ ทตฺวา วนฺทิตฺวา เอวมาห “ภนฺเต อหฺมปิ ตุมฺहेหิ ทิฎฺฐจรมฺเมว ปาปุณฺเยยฺนฺติ ฯ

อถ (โส พฺราหฺมโณ) อสฺส (เถรสฺส) ภตฺตกิจฺจปรีโยสาเน ตมฺปิ สาฎกํ ทตฺวา วนฺทิตฺวา เอว มาห “ภนฺเต อหฺมปิ ตุมฺहेหิ ทิฎฺฐจรมฺม เอว ปาปุณฺเยยฺนฺติ ฯ

อถ ครั้งนั้น (โส พฺราหฺมโณ) อ.พราหมณ์นั้น ทตฺวา ถวายแล้ว ตมฺปิ สาฎกํ ซึ่งผ้าสาฎก แม่นั้น ภตฺตกิจฺจปรีโยสาเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งกิจด้วยภัตฺร อสฺส (เถรสฺส) แก่พระเถระนั้น วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว มาห กล่าวแล้ว เอว อย่างนี้ อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อหฺมปิ แม้อ.กระผม ปาปุณฺเยยฺม พึ่งบรรลฺ ตุมฺहेหิ ทิฎฺฐจรมฺม เอว ซึ่งธรรม-อันท่าน -เห็นแล้ว นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น พราหมณ์นั้น ถวายผ้าสาฎกแม่นั้นแก่พระเถระนั้น ในเวลาเสร็จภัตฺตกิจ ไหว้แล้ว กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ แม้กระผมพึ่งบรรลฺธรรมที่ท่านเห็นแล้วนั้นแหละ”

อถ กาลสัตตมึ โส วิเสสนะของ พฺราหฺมโณฯ สุททกัตตาใน มาหฯ อาชยาตบท

กัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะของ เถรฺสฺส๑ สัมปทานโน ทตฺวา ภตฺตกิจฺจปรีโยสาเน กาล-
 สัตตมโน ทตฺวา อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากัปป ตัง ๑ วิเสสณะของ สาฏิกั๑ อวุตตกัมมะใน
 ทตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห เหวํ กิริยาวิเสสณะใน
 อาห “ภนฺเต อาลปนะ อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากัปป อหัง ๑ สุทฺธกัตตาใน ปาปฺปุณฺเณยฺย๑
 อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตุมฺเหหิ อนภิทกัตตาใน ทิฏฺฐจ- เหวศัพฺทํ อวธารณะเข้ากัปป
 ทิฏฺฐจธมฺม๑ สัมปาปฺุณฺเณยฺกัมมะใน ปาปฺปุณฺเณยฺย” อิติศัพฺทํ อากาเรใน อาห ๑

๑๕. เถโร “เอวํ โหตุ พุราหฺมณฺณาติ ตสฺส อนฺุโมทนํ กตฺวา อฏฺฐจายาสนา ปกฺกมฺนฺโต
 อนฺุปุพฺพเพน จาริกํ จรมาโน เชตวนํ อคมาสิ ๑

เถโร “เอวํ (ตยา ปตฺถิตปตฺถนา) โหตุ พุราหฺมณฺณาติ ตสฺส (พุราหฺมณฺสฺส) อนฺุโมทนํ กตฺวา
 อฏฺฐจา ย อาสนา ปกฺกมฺนฺโต อนฺุปุพฺพเพน จาริกํ จรมาโน เชตวนํ อคมาสิ ๑

เถโร อ.พระเถระ กตฺวา กระทำแล้ว อนฺุโมทนํ ซึ่งการอนฺุโมทนา ตสฺส
 (พุราหฺมณฺสฺส) แก่พราหฺมณฺนั้น อิติ ว่า “พุราหฺมณฺ ดูก่อนพราหฺมณฺ เอวํ (ตยา
 ปตฺถิตปตฺถนา) อ.ความปรารถนา- อันท่าน -ปรารถนาแล้ว อย่างนี้ โหตุ จงสำเร็จ”
 อิติ ดั่งนี้ อฏฺฐจา ย ลุกขึ้นแล้ว อาสนา จากอาสนะ ปกฺกมฺนฺโต หลีกไปอยู่ จรมาโน
 เที่ยวไปอยู่ จาริกํ สู่ที่จาริก อนฺุปุพฺพเพน ตามลำดับ อคมาสิ ได้ไปแล้ว เชตวนํ
 สู่พระวิหารชื่อว่าเชตวัน ๑

พระเถระทำการอนฺุโมทนาแก่พราหฺมณฺนั้นว่า “พราหฺมณฺ ขอความปรารถนาที่ท่าน
 ปรารถนาแล้วอย่างนี้ จงสำเร็จ” แล้วลุกขึ้นจากอาสนะ หลีกไปอยู่ เที่ยวไปสู่ที่จาริก
 ตามลำดับ ได้ไปสู่พระเชตวัน

เถโร สุทฺธกัตตาใน อคมาสิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “พุราหฺมณฺ อาลปนะ ปตฺถิตปตฺถนา
 สุทฺธกัตตาใน โหตุ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เหวํ กิริยาวิเสสณะใน ปตฺถิต- ตยา
 อนภิทกัตตาใน ปตฺถิต-” อิติศัพฺทํ สฺรูปะใน อนฺุโมทนํ ตสฺส วิเสสณะของ พุราหฺมณฺสฺส๑
 สัมปทานโน กตฺวา อนฺุโมทนํ อวุตตกัมมะใน กตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อฏฺฐจา๑
 ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกฺกมฺนฺโต อาสนา อปาทานโน อฏฺฐจา ย ปกฺกมฺนฺโต อัมภันตร-
 กิริยาของ เถโร อนฺุปุพฺพเพน ตติยาวิเสสณะใน จรมาโน จาริกํ สัมปาปฺุณฺเณยฺกัมมะใน
 จรมาโน๑ อัมภันตรกิริยาของ เถโร เชตวนํ สัมปาปฺุณฺเณยฺกัมมะใน อคมาสิ ๑

๑๙. ทูคุดตกาเล ทินฺนทานํ ปน อติวีย หาสะตีติ พุราหุมนโณปิ ตํ ทานํ ทตฺวา ปสนฺนจิตฺโต โสมนสฺสชาโต เถเร อธิมตฺตสิเนหมกาสิ ๕

(ปุคฺคเลน อตฺตโน) ทูคุดตกาเล ทินฺนทานํ ปน (ปุคฺคลํ) อติวีย หาสะตีติ พุราหุมนโณปิ ตํ ทานํ ทตฺวา ปสนฺนจิตฺโต โสมนสฺสชาโต เถเร อธิมตฺตสิเนหํ อกาสิ ๕

ปน ก็ (**ปุคฺคเลน**) **ทินฺนทานํ** อ.ทาน- อันบุคคล -ถวายแล้ว (**อตฺตโน**) **ทูคุดตกาเล** ในกาล- แห่งตน -ถึงแล้วซึ่งยาก (**ปุคฺคลํ**) ยังบุคคล **หาสะตี** ย่อมให้รำเรง **อติวีย** เกินเปรียบ **อิติ** เพราะเหตุนั้น **พุราหุมนโณปิ** แม้ อ.พราหมณ์ **ทตฺวา** ถวายแล้ว **ตํ ทานํ** ซึ่งทานนั้น **ปสนฺนจิตฺโต** ผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว **โสมนสฺสชาโต** ผู้มีความ โสมนัสเกิดแล้ว **อกาสิ** ได้กระทำแล้ว **อธิมตฺตสิเนหํ** ซึ่งความรักอันมีประมาณยิ่ง **เถเร** ในพระเถระ ๕

ก็ ทานที่บุคคลถวายแล้ว ในคราวที่ตนตกทุกข์ได้ยาก ยังบุคคลยอมให้รำเรงอย่าง ยิ่ง เพราะฉะนั้น แม้พราหมณ์ ถวายทานนั้น มีจิตเลื่อมใสแล้ว เกิดความโสมนัส ได้ ทำความรักที่มีประมาณยิ่งในพระเถระ

ปนศัพทํ วากยารัมภโชตกะ ทินฺนทานํ เหตุกัตตาใน หาสะตีฯ อาชยาตบทเหตุ- กัตตฺวาจาก ปุคฺคเลน อนภิหิตกัตตาใน ทินฺน- อตฺตโน สามีสัมพันธะใน ทูคุดตกาเลฯ กาลสํตตมีใน ทินฺนทานํ ปุคฺคลํ การิตกัมมะใน หาสะตี อติวีย กิริยาวิเสสนะใน หาสะตี อิตศัพทํ เหตุวัตตะ อปีศัพทํ อเปกขัตตะเข้ากับ พุราหุมนโณฯ สุทกัตตาใน อกาสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตํ วิเสสนะของ ทานํฯ อวุตตกัมมะใน ทตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยา ใน ปสนฺนจิตฺโตฯ กัตติ โสมนสฺสชาโต กัตติ วิเสสนะของ พุราหุมนโณ เถเร วิสยาธาระใน อกาสิ อธิมตฺตสิเนหํ อวุตตกัมมะใน อกาสิ ๕

๒๐. โส เถเร สิเนเหเนว กาลํ กตฺวา สาวตฺถิยํ เถรสฺส อฺปฏฺฐจากฺกุเล ปฏฺฐินฺนํ คณฺหิ ๕

โส (พุราหุมนโณ) เถเร สิเนเหเนว เอว กาลํ กตฺวา สาวตฺถิยํ เถรสฺส อฺปฏฺฐจากฺกุเล ปฏฺฐินฺนํ คณฺหิ ๕

โส (พุราหุมนโณ) อ.พราหมณ์นั้น **กตฺวา** กระทำแล้ว **กาลํ** ซึ่งกาละ **คณฺหิ** ถือเอา แล้ว **ปฏฺฐินฺนํ** ซึ่งปฏฺฐินฺนํ **อฺปฏฺฐจากฺกุเล** ในตระกูลแห่งอุปัฏฐาก **เถรสฺส** ของพระ

เธร สาวตฤถิย์ในเมืองสาวัตถิ์ สีเนเหน เอว เพราะความรักนั้นเทียว เถเร ในพระ
เธร ๫

พราหมณ์นั้น ทำกาละ ถือเอาปฏิสนธิในตระกูลอุปัฏฐากของพระเธรในเมืองสาวัตถิ์
เพราะความรักในพระเธรนั้นแหละ

โส วิเสสนะของ พุราหุมนเณจฺ สุทธกัตตาใน คณฺหิจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เถเร
วิยาธาระใน สีเนเหน เอวศัพทฺ อวธารณะเข้ากัปป สีเนเหนจฺ เหตุใน คณฺหิ กาล์
อวุตตกัมมะใน กตฺวาจฺ ปุพพกาลกิริยาใน คณฺหิ สาวตฤถิย์ วิยาธาระใน คณฺหิ
เธรสฺส สามีสัมพันธะใน อุปฏฐากกุลจฺ วิยาธาระใน ปฏิสนธิจฺ อวุตตกัมมะใน คณฺหิ ๫

๒๑. ตัขณญเณว ปนสฺส มาตา “กฺุจฺฉิย์ เม คพฺโภ ปติฏฺฐิจิโตติ สามิกสฺส อโรเจสิ ๫

ตัขณฺ เอว ปน อสฺส (ทารกสฺส) มาตา “กฺุจฺฉิย์ เม คพฺโภ ปติฏฺฐิจิโตติ สามิกสฺส อโรเจสิ ๫

ปน ก็ ตัขณฺ เอว ในขณะนั้นนั้นเทียว มาตา อ.มารดา อสฺส (ทารกสฺส) ของเด็ก
นั้น อโรเจสิ บอกแล้ว สามิกสฺส แก่สามี อิติ ว่า “คพฺโภ อ.สัตว์ผู้เกิดแล้วในครรภ์
ปติฏฺฐิจิโต ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว กฺุจฺฉิย์ ในท้อง เม ของดิฉัน” อิติ ดังนี้ ๫

ก็ในขณะนั้นนั้นแหละ มารดาของเด็กนั้น บอกแก่สามีว่า “สัตว์ผู้เกิดในครรภ์ ตั้งอยู่
เฉพาะแล้วในท้องของดิฉัน”

ปนศัพทฺ วากยารัมภโชตกะ เอวศัพทฺ อวธารณะเข้ากัปป ตัขณฺจฺ ทูติยากาลสัตตมี
ใน อโรเจสิ มาตา สุทธกัตตาใน อโรเจสิจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อสฺส วิเสสนะ
ของ ทารกสฺสจฺ สามีสัมพันธะใน มาตา “คพฺโภ สุทธกัตตาใน ปติฏฺฐิจิโตจฺ กิตบทกัตตฺ-
วาจาก กฺุจฺฉิย์ วิยาธาระใน ปติฏฺฐิจิโต เม สามีสัมพันธะใน กฺุจฺฉิย์” อิติศัพทฺ อาการะใน
อโรเจสิ สามิกสฺส สัมปทานใน อโรเจสิ ๫

๒๒. โส ตสฺสา คพฺภปริหาริ อทาสิ ๫

โส (สามิโก) ตสฺสา (อิตฺถิยา) คพฺภปริหาริ อทาสิ ๫

โส (สามิโก) อ.สามีนั้น อทาสิ ใต้ให้แล้ว คพฺภปริหาริ ซึ่งเครื่องบริหารซึ่งครรภ์

ตสสา (อิตถียา) แก่หญิงนั้น ๕

สามีนั้น ได้ให้เครื่องบริหารครรรค์แก่หญิงนั้น

โส วิเสสณะของ สามีโก๑ สุทธกัตตาใน อทาสี๑ อาชยาตบทกัตตวากก ตสสา วิเสสณะ
ของ อิตถียา๑ สัมปทานใน อทาสี คพภบริหาร อวุตตกัมมะใน อทาสี ๕

๒๓. ตสสา อัจฉณหอตีสีตอตอมพิลาทิปริโภค วัชเชตวา สุเขน คพภ ปริหรมานาย
เอวรูป โทหโพ อูปชชชช “อโห วตาค สารีปุตตตเถรปมฺขานิ ปญจ ภิกขุสทานิ
นิมนเตตวา เคเห นิสีทาเปตวา อสมภินุหขีรปายาส ฑตวา สยมปิ กาสาววตถานิ
ปริททิตวา สุวณฺณสรก าทาย อาสนปรียนเต นิสีทิตวา เอตตถาน ภิภขุณ
อจฺฉณฺญาปายาส ปริภุญเชยยนฺติ ๕

ตสสา (อิตถียา) อัจฉณหอตีสีตอตอมพิลาทิปริโภค วัชเชตวา สุเขน คพภ ปริหรมานาย
เอวรูป โทหโพ อูปชชชช “อโห วต อห สารีปุตตตเถรปมฺขานิ ปญจ ภิกขุสทานิ
นิมนเตตวา (เต ภิกขุ) เคเห นิสีทาเปตวา อสมภินุหขีรปายาส ฑตวา สยมปิ กาสาววตถานิ
ปริททิตวา สุวณฺณสรก าทาย อาสนปรียนเต นิสีทิตวา เอตตถาน ภิภขุณ อจฺฉณฺญาปายาส
ปริภุญเชยยนฺติ ๕

โทหโพ อ.ความแพ้ท้อง เอวรูป อันมีอย่างนี้เป็นรูป อิติ ว่า “อโห วต โอหนอ
อห อ.เรา นิมนเตตวา นิมนต์แล้ว ภิกขุสทานิ ซึ่งร้อยแห่งภิกษุ ท. ปญจ ห้า
สารีปุตตตเถรปมฺขานิ มีพระสารีบุตรผู้เถระเป็นประมุข (เต ภิกขุ) ยังภิกษุ ท.
เหล่านั้น นิสีทาเปตวา ให้นั่งแล้ว เคเห ในเรือน ฑตวา ถวายแล้ว อสมภินุ-
หขีรปายาส ซึ่งข้าวปายาสอันเจือด้วยน้ำมันอันไม่เจือปนแล้ว ปริททิตวา ทุ่มห่มแล้ว
กาสาววตถานิ ซึ่งผ้าอันบุคคลย์อมแล้วด้วยน้ำฝาด ท. สยมปิ แม้ด้วยตนเอง
าทาย ถือเอาแล้ว สุวณฺณสรก ซึ่งชั้นอันเป็นวิหารแห่งทอง นิสีทิตวา นั่งแล้ว
อาสนปรียนเต ในที่สุตรอบแห่งอาสนะ ปริภุญเชยย ึ่งบริโภค อจฺฉณฺญาปายาส
ซึ่งข้าวปายาสอันเป็นเดน ภิภขุณ ของภิกษุ ท. เอตตถาน มีประมาณเท่านี้” อิติ ดังนี้
อูปชชชช เกิดขึ้นแล้ว ตสสา (อิตถียา) แก่หญิงนั้น อัจฉณหอตีสีตอตอมพิลาทิ-
ปริโภค วัชเชตวา สุเขน คพภ ปริหรมานาย ผู้ เว้นแล้ว ซึ่งการบริโภคมีร้อนเกิน

ไป เย็นเกินไป เปรี้ยวเกินไปเป็นต้น บริหารอยู่ ซึ่งครรรค์ ตามสบาย ฯ

ความแพ้งออันเห็นปานนี้ว่า “โอหนอ เรานิมนต์ภิกษุ ๕๐๐ รูป มีพระสารีบุตรเถระ เป็นประมุข ให้ท่านนั่งในเรือน ถวายข้าวปายาสที่ผสมน้ำมันที่ไม่เจือปน หนุงหนั่มผ้า กาสาวะทั้งหลาย แม้ด้วยตนเอง ถือเอาขันทอง นั่งทำยาสนะ ฟังบริโภคข้าวปายาส ที่เป็นเดนของภิกษุทั้งหลายมีประมาณเท่านี้” เกิดขึ้นแก่หญิงนั้น ผู้เว้นการบริโภค มีร่อนนั้ก เย็นนั้ก เปรี้ยวนั้กเป็นต้น บริหารครรรค์ตามสบาย

เอวรูโป วิเสสนะของ โทหโพๆ สุทธกัตตานิ อุปุปชชียๆ อาชยาตบทกัตตวาจก ตสฺสา วิเสสนะของ อิตฺติยาๆ สัมปทานใน อุปุปชชีย อัจจุณหอติสฺสโตติอมุพิลาทิ- ปริโภคํ อวุตตกัมมะใน วชฺเชตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน ปริหรมานาย สุเขน ตติยา- วิเสสนะใน ปริหรมานาย คพฺภํ อวุตตกัมมะใน ปริหรมานายๆ วิเสสนะของ อิตฺติยา “อโห วต สังกปป์ตเถ อหํ สุทธกัตตานิ ปริภุญฺชเยยฺยๆ อาชยาตบทกัตตวาจก สารีปุตฺตเถรปฺมุขานิ กิตฺติ ปญจ กิตฺติ วิเสสนะของ ภิกฺขุสฺตานิๆ อวุตตกัมมะใน นิมนฺเตตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสฺสิทาเปตฺวา เต วิเสสนะของ ภิกฺขุๆ การิตกัมมะใน นิสฺสิทาเปตฺวา เคเห วิสยาธาระใน นิสฺสิทาเปตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทตฺวา อสมฺภินน- ชีรปายาสํ อวุตตกัมมะใน ทตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปริทฺทิตฺวา อปีศัพฺพํ อเปกขัตถะ เข้ากับ สยฺยๆ ภาวะใน ปริทฺทิตฺวา กาสาววตฺถานิ อวุตตกัมมะใน ปริทฺทิตฺวาๆ ปุพฺพ- กาลกิริยาใน อาทาย สุวณฺณสรกํ อวุตตกัมมะใน อาทายๆ สมานกาลกิริยาใน นิสฺสิทิตฺวา อาสนปริยฺนุเต วิสยาธาระใน นิสฺสิทิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปริภุญฺชเยยฺย เอตฺตกาณํ วิเสสนะของ ภิกฺขุณฺๆ สามีสัมพันธะใน อัจจุณฺฏปายาสํๆ อวุตตกัมมะใน ปริภุญฺชเยยฺย” อิตฺติศัพฺพํ สรุปะใน เอวรูโป ฯ

๒๔. ตสฺสา กิร โส กาสายวตฺถปริทฺทหนโทหโพ กุจฺฉิยํ ปุตฺตตสฺส พุทฺธสาสเน ปพฺพชฺชชาย ปุพฺพนิมิตฺตํ อโหสิ ฯ

ตสฺสา (อิตฺติยา) กิร โส กาสายวตฺถปริทฺทหนโทหโพ กุจฺฉิยํ ปุตฺตตสฺส พุทฺธสาสเน ปพฺพชฺชชาย ปุพฺพนิมิตฺตํ อโหสิ ฯ

กิร ได้ยินว่า โส กาสายวตฺถปริทฺทหนโทหโพ อ.ความแพ้งอในเพราะการหนุงหนั่มซึ่ง

ผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาดนั้น **ตสฺสา (อิตฺถิยา)** ของหญิงนั้น **ปฺพุพฺพนิมิตฺตํ** เป็นบุพพนิमित **ปฺพุพฺชชฺชาย** แห่งการบวช **พฺพุทฺทสฺสาสเน** ในพระพุทฺทศาสนา **ปฺตุตฺตสฺส** ของบุตร **กฺุจฺฉิยํ** ในท้อง **อโหสิ** ได้เป็นแล้ว ฯ

ได้ยินว่า ความแพ้ท้องในเพราะการนุ่งห่มผ้ากาสาฉะนั้น ของหญิงนั้น ได้เป็นบุพพนิमितแห่งการบวชในพระพุทฺทศาสนาของบุตรในท้อง

กิริศัพท์ อนุสฺสวณฺตถะ โส วิเสสนะของ กาสายวตฺถปฺริทฺทหนโทหโพ๑ สฺุทฺทกัตฺตาใน อโหสิ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ตสฺสา วิเสสนะของ อิตฺถิยา๑ สามีสัมพันธะใน กาสายวตฺถปฺริทฺทหนโทหโพ กุจฺฉิยํ วิสยาธาระใน ปฺตุตฺตสฺส๑ สามีสัมพันธะใน ปฺพุพฺชชฺชาย พฺพุทฺทสฺสาสเน วิสยาธาระใน ปฺพุพฺชชฺชาย๑ สามีสัมพันธะใน ปฺพุพฺพนิมิตฺตํ๑ วิกิตกัตฺตาใน อโหสิ ฯ

๒๕. อถ สฺสา ฅาตกา “ธมฺมิโก โน ธีตาย โทหโพติ สารีปฺตุตฺตเถรํ สงฺฆตฺเถรํ กตฺวา ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสฺตานํ อสมฺภินฺนชฺีรปายาสํ อทฺสุ ฯ

อถ อสฺสา (อิตฺถิยา) ฅาตกา “ธมฺมิโก (โหติ) โน ธีตาย โทหโพติ (จินฺเตตฺวา) สารีปฺตุตฺตเถรํ สงฺฆตฺเถรํ กตฺวา ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสฺตานํ อสมฺภินฺนชฺีรปายาสํ อทฺสุ ฯ

อถ ครั้งนั้น ฅาตกา อ.ญฺาติ ท. อสฺสา (อิตฺถิยา) ของหญิงนั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “โทหโพ อ.ความแพ้ท้อง ธีตาย แห่งธิดา โน ของเรา ท. ธมฺมิโก เป็นความแพ้ท้องอันประกอบแล้วด้วยธรรม (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อทฺสุ ได้ถวายแล้ว อสมฺภินฺนชฺีรปายาสํ ซึ่งข้าวปายาสอันเจือด้วยนํ้านมอันไม่เจือปนแล้ว ภิกฺขุสฺตานํ แก่ร้อยละแห่งภิกษุ ท. ปญฺจนฺนํ ห้า กตฺวา กระทำ สารีปฺตุตฺตเถรํ ซึ่งพระสารีบุตร ผู้เถระ สงฺฆตฺเถรํ ให้เป็นพระเถระในสงฆ์ ฯ

ครั้งนั้น พวกญฺาติ๑ ของหญิงนั้น คิดว่า “ความแพ้ท้องแห่งธิดาของพวกเรา เป็นความแพ้ท้องประกอบด้วยธรรม” จึงได้ถวายข้าวปายาสที่ผสมด้วยนมที่ไม่เจือปน แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป ทำพระสารีบุตรเถระให้เป็นพระสังฆเถระ

อถ กาลสัตฺตมึ ฅาตกา สฺุทฺทกัตฺตาใน อทฺสุ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อสฺสา วิเสสนะของ อิตฺถิยา๑ สามีสัมพันธะใน ฅาตกา “โทหโพ สฺุทฺทกัตฺตาใน โหติ๑ อาชยตบท

กัตตฺวาจก ฌมฺมิโก วิกตีกัตตฺวาโน โหติ โน สามีสัมพันธะโน ธีตยาญฺ สามีสัมพันธะ
 ใน โทหโพ” อิตติศัพท์ อาการะโน จินฺเตตฺวาญฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน อทฺสุ สารีปุตฺตตฺเถโร
 อวุตตกัมมะโน กตฺวา สงฺฆตฺเถโร วิกตีกัมมะโน กตฺวาญฺ กิริยาวิเสสชะโน อทฺสุ
 ปณฺจณฺเฑ วิเสสชะของ ภิกฺขุสฺตานญฺ สัมปทานโน อทฺสุ อสมฺภินฺนชীরปายาสํ อวุตต-
 กัมมะโน อทฺสุ ฯ

๒๖. สาปี เอกํ กาสาวํ นีวาเสตฺวา เอกํ ปารุปีตฺวา สุวณฺณสรกํ คเหตุวา อาสนปริยฺนเต
 นิสินฺหา อัจฺฉินฺนุจปายาสํ ปรีกฺขชฺชิตฺติ ฯ

สาปี (อิตฺถิ) เอกํ กาสาวํ นีวาเสตฺวา เอกํ (กาสาวํ) ปารุปีตฺวา สุวณฺณสรกํ คเหตุวา
 อาสนปริยฺนเต นิสินฺหา อัจฺฉินฺนุจปายาสํ ปรีกฺขชฺชิตฺติ ฯ

สาปี (อิตฺถิ) อ.หญิงแม่นั้น นีวาเสตฺวา นุ่งแล้ว กาสาวํ ซึ่งผ้ากาสาอะ เอกํ ผืน
 หนึ่ง ปารุปีตฺวา ห่มแล้ว (กาสาวํ) ซึ่งผ้ากาสาอะ เอกํ ผืนหนึ่ง คเหตุวา ถือเอาแล้ว
 สุวณฺณสรกํ ซึ่งชั้นอันเป็นวิหารแห่งทอง นิสินฺหา นิ่งแล้ว อาสนปริยฺนเต ในที่สุด
 รอบแห่งอาสนะ ปรีกฺขชฺชิตฺติ บริโภคแล้ว อัจฺฉินฺนุจปายาสํ ซึ่งข้าวปายาสอันเป็นเดน ฯ

หญิงแม่นั้น นุ่งผ้ากาสาอะผืนหนึ่ง ห่มผ้ากาสาอะผืนหนึ่ง ถือเอาชั้นทอง นิ่ง ณ ที่สุด
 อาสนะ บริโภคข้าวปายาสที่เป็นเดน

อิตฺติศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ สาทฺ วิเสสชะของ อิตฺถิสุทฺธกัตตฺวาโน ปรีกฺขชฺชิตฺติ อาชยาต-
 บทกัตตฺวาจก เอกํ วิเสสชะของ กาสาวํ อวุตตกัมมะโน นีวาเสตฺวาญฺ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน ปารุปีตฺวา เอกํ วิเสสชะของ กาสาวํ อวุตตกัมมะโน ปารุปีตฺวาญฺ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน คเหตุวา สุวณฺณสรกํ อวุตตกัมมะโน คเหตุวาญฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน นิสินฺหา อาสน-
 ปริยฺนเต วิสยาธาระโน นิสินฺหาญฺ วิเสสชะของ อิตฺถิ อัจฺฉินฺนุจปายาสํ อวุตตกัมมะโน
 ปรีกฺขชฺชิตฺติ ฯ

๒๗. โทหโพ ปฏฺธิปฺปสฺสมฺภิตฺติ ฯ

โทหโพ อ.ความแพ้ท้อง ปฏฺธิปฺปสฺสมฺภิตฺติ ระวังแล้ว ฯ

ความแพ้ท้อง ระวังแล้ว

โททโพ สุทธกัตตาใน ปฏิปฺปสฺสมฺภิกฺขุ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ๗

๒๘. ตสฺสา ยาว คพฺภวฺภูจฺจนา อนฺตรนฺตรรา กตมฺงฺคเลสุปี ทสฺมาสจฺเจเนน ปฺุตฺตํ วิชฺชาตาย
กตมฺงฺคเลสุปี สารีปฺุตฺตตฺเถรปฺมุขานํ ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสฺตานํ อปฺโปทกมฺรฺพายาสเมว
อหํสุ ๗

(ผาตกา) ตสฺสา (อิตฺถิยา) ยาว คพฺภวฺภูจฺจนา (ผาตีหิ) อนฺตรรา อนฺตรรา กตมฺงฺคเลสุปี
(ตสฺสา อิตฺถิยา ผาตีหิ) ทสฺมาสจฺเจเนน ปฺุตฺตํ วิชฺชาตาย กตมฺงฺคเลสุปี สารีปฺุตฺตตฺเถรปฺมุขานํ
ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสฺตานํ อปฺโปทกมฺรฺพายาสํ เอว อหํสุ ๗

(ผาตกา) อ.ญฺาติ ท. อหํสุ ได้ถวายเป็นแล้ว อปฺโปทกมฺรฺพายาสํ เอว ซึ่งข้วมรฺพายาส
อันมีน้ำน้อยนั้นเทียว ภิกฺขุสฺตานํ แก่ร้อยแห่งภิกษุ ท. ปญฺจนฺนํ ห้ สารีปฺุตฺตตฺเถรปฺ-
มุขานํ มีพระสารีบุตรผู้เถระเป็นประมุข (ผาตีหิ) อนฺตรรา อนฺตรรา กตมฺงฺคเลสุปี
แม่ในมวงค- อันญฺาติ ท. -กระทำแล้ว ท. ในระหว่างๆ ตสฺสา (อิตฺถิยา) แก่หญิงนั้น
ยาว เพียงใด คพฺภวฺภูจฺจนา แต่การออกแห่งสัตว์ผู้เกิดแล้วในครรภ์ (ผาตีหิ) กต-
มฺงฺคเลสุปี แม่ในมวงค อันญฺาติ ท. กระทำแล้ว ท. (ตสฺสา อิตฺถิยา) แก่หญิงนั้น
วิชฺชาตาย ผู้คลอดแล้ว ปฺุตฺตํ ซึ่งบุตร ทสฺมาสจฺเจเนน โดยอันลวงไปแห่งเดือนสิบ ๗

พวกญฺาติๆ ได้ถวายเป็นข้วมรฺพายาสที่มีน้ำน้อยนั้นแหละ แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป มีพระสารี-
บุตรเป็นประมุข แม่ในมวงคที่พวกญฺาติๆ พากันทำในระหว่างๆ แก่หญิงนั้น จนถึง
การออกแห่งสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ แม่ในมวงคที่พวกญฺาติๆ ทำแล้วแก่หญิงนั้นผู้คลอด
บุตรแล้ว โดยผ่านไป ๑๐ เดือน

ผาตกา สุทธกัตตาใน อหํสุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺสา วิเสสนะของ อิตฺถิยาๆ
สัมปทานใน กต- ยาวศัพทํ กิริยาวิเสสนะใน กต- คพฺภวฺภูจฺจนา อปาทานใน ยาว
ผาตีหิ อนภิตกัตตาใน กต- อนฺตรรา สองบท กาลสัตตมมีใน กต- อปิตัพทํ อเปกขัตถะ
เข้ากับ กตมฺงฺคเลสุๆ วิสยาธาระใน อหํสุ ตสฺสา วิเสสนะของ อิตฺถิยาๆ สัมปทาน
ใน กต- ผาตีหิ อนภิตกัตตาใน กต- ทสฺมาสจฺเจเนน ดติยาวิเสสนะใน วิชฺชาตาย
ปฺุตฺตํ อวุตตกัมมะใน วิชฺชาตายๆ วิเสสนะของ อิตฺถิยา อปิตัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ
กตมฺงฺคเลสุๆ วิสยาธาระใน อหํสุ สารีปฺุตฺตตฺเถรปฺมุขานํ กิตฺติ ปญฺจนฺนํ กิตฺติ วิเสสนะ
ของ ภิกฺขุสฺตานํๆ สัมปทานใน อหํสุ เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ อปฺโปทกมฺรฺพายาสํๆ

อวุตตกัมมะใน อทิสฺส ๕

๒๙. ปุพฺพเพ กิเรส ทารเกณ พุราหุมนกาเล ทินฺนปายาสสุส นิสฺสนุโท ๕

ปุพฺพเพ กิร เอโส (วิปาโก) ทารเกณ (อตุตโน) พุราหุมนกาเล ทินฺนปายาสสุส นิสฺสนุโท (โหติ) ๕

กิริ ได้ยินว่า เอโส (วิปาโก) อ.วิปากนั้น นิสฺสนุโท เป็นวิปากเป็นเครื่องไหลออก
 ทารเกณ ทินฺนปายาสสุส แห่งข้าวปายาส-อันทารก-ถวายแล้ว (อตุตโน) พุราหุมน-
 กาเล ในกาล- แห่งตน -เป็นพราหมณ์ ปุพฺพเพ ในกาลก่อน (โหติ) ย่อมเป็น ๕

ได้ยินว่า วิปากนั้น เป็นวิปากเป็นเครื่องไหลออก แห่งข้าวปายาสที่ทารกนั้นถวายแล้ว
 ในคราวที่ตนเป็นพราหมณ์ ในกาลก่อน

กิริศัพท์ อนุสสวณัตถะ เอโส วิเสสนะของ วิปาโกๆ สุทธกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบท
 กัตตุวจาก ปุพฺพเพ กาลสัตตมีใน โหติ ทารเกณ อนภิตกัตตาใน ทินฺน- อตุตโน สามี-
 สัมพันธะใน พุราหุมนกาเลๆ กาลสัตตมีใน ทินฺน- ทินฺนปายาสสุส สามีสัมพันธะใน
 นิสฺสนุโทๆ วิกติกัตตาใน โหติ ๕

๓๐. ชาตมฺกุลทิวเส ปน ตํ ทารกํ ปาโต ว นหาเปตฺวา มณฺเฑตฺวา สิริสยเน
 สตสหฺสสุคฺขนิกฺสุส กมฺพลสุส อฺปฺริ นิปฺชฺชาเปสฺสุ ๕

(ฌาตกา) ชาตมฺกุลทิวเส ปน ตํ ทารกํ ปาโต ว นหาเปตฺวา มณฺเฑตฺวา (ทารกํ) สิริสยเน
 สตสหฺสสุคฺขนิกฺสุส กมฺพลสุส อฺปฺริ นิปฺชฺชาเปสฺสุ ๕

ปน ก็ ชาตมฺกุลทิวเส ในวันอันเป็นมงคลแห่งการเกิด (ฌาตกา) อ.ญาติ ท. ตํ
 ทารกํ ยังทารกนั้น นหาเปตฺวา ให้อาบแล้ว ปาโต ว ในเวลาเข้าเที่ยว มณฺเฑตฺวา
 ประดับแล้ว (ทารกํ) ยังทารก นิปฺชฺชาเปสฺสุ ให้นอนแล้ว อฺปฺริ ในเบื้องบน กมฺพลสุส
 แห่งผ้ากัมพล สตสหฺสสุคฺขนิกฺสุส อันมีค่าแสนหนึ่ง สิริสยเน บนที่เป็นที่นอนอัน
 เป็นสิริ ๕

ก็ในวันมงคลแห่งการเกิด พวกญาติๆ ให้ทารกนั้นอาบน้ำในเวลาเช้าตรู่ ประดับแล้ว
 ให้ทารกนอนในเบื้องบนผ้ากัมพลที่มีค่า ๑๐๐,๐๐๐ บนที่นอนอันเป็นสิริ

ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ ชาตมุงคทิวเส กาลสัตตมมีใน นิปชชาเปสฺสุ ฌาตกา เหตุ-
 กัตตาใน นิปชชาเปสฺสุฯ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ ทารกํฯ การิต-
 กัมมะใน นหาเปตฺวา เอวคฺัพท์ อวธารณะเข้ากับ ปาโตฯ กาลสัตตมมีใน นหาเปตฺวาฯ
 ปุพพกาลกิริยาใน มณฺเฑตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน นิปชชาเปสฺสุ ทารกํ การิตกัมมะใน
 นิปชชาเปสฺสุ สิริสยเน อุปสิเลสิกาธาระใน นิปชชาเปสฺสุ สตสทสฺสคฺขนิกฺขสฺส วิเสสนะ
 ของ กมฺพลสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อุปฺริฯ อุปสิเลสิกาธาระใน นิปชชาเปสฺสุ ๕

๓๑. โส ตตฺถ นิปนฺนโก ว เถรํ โอลฺเกตฺวา “อัย เม ปุพฺพวาจริโย, มยา เอตํ นิสฺสาย อัย
 สมฺปตฺติ ลทฺธา, มยา อิมสฺส เอกํ ปริจฺจาคํ กาทํ วฏฺฏตีติ สิกฺขาบทคฺคทฺถนตฺถาย
 นียมาโน ตํ กมฺพลํ จูฬงฺคฺคฺลียา เวเจตฺวา อคฺคเหสิ ๕

โส (ทารโก) ตตฺถ (สิริสยเน) นิปนฺนโก ว เถรํ โอลฺเกตฺวา “อัย (เถโร) เม ปุพฺพวาจริโย
 (โหติ), มยา เอตํ (เถรํ) นิสฺสาย อัย สมฺปตฺติ ลทฺธา, มยา อิมสฺส (เถรสฺส) เอกํ ปริจฺจาคํ
 กาทํ วฏฺฏตีติ (จินฺเตตฺวา ฌาตีหิ) สิกฺขาบทคฺคทฺถนตฺถาย นียมาโน ตํ กมฺพลํ จูฬงฺคฺคฺลียา
 เวเจตฺวา อคฺคเหสิ ๕

โส (ทารโก) อ.ทารกนััน นิปนฺนโก ว นอนแล้วเทียว ตตฺถ (สิริสยเน) บนที่นอน
 อันเป็นสิรินััน โอลฺเกตฺวา แลดูแล้ว เถรํ ซึ่งพระเถระ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า
 “อัย (เถโร) อ.พระเถระนี้ ปุพฺพวาจริโย เป็นบูรพาจารย์ เม ของเรา (โหติ) ย่อม
 เป็น, อัย สมฺปตฺติ อ.สมบัตินี้ มยา อันเรา ลทฺธา ได้แล้ว นิสฺสาย เพราะอาศัย
 เอตํ (เถรํ) ซึ่งพระเถระนััน, มยา อิมสฺส (เถรสฺส) เอกํ ปริจฺจาคํ กาทํ อ.อัน
 อันเรา กระทำ ซึ่งการบริจาด อย่างหนึ่ง แก่พระเถระนี้ วฏฺฏตีติ ย่อมควร” อิติ ดั่งนี้
 (ฌาตีหิ) นียมาโน ผู้อันญาติ ท. นำไปอยู่ สิกฺขาบทคฺคทฺถนตฺถาย เพื่อประโยชน์แก่
 การรับซึ่งสิกขาบท เวเจตฺวา พันแล้ว ตํ กมฺพลํ ซึ่งผ้ากัมพลนััน จูฬงฺคฺคฺลียา ด้วย
 นิ้วน้อย อคฺคเหสิ ได้ถือเอาแล้ว ๕

ทารกนััน นอนบนที่นอนอันเป็นสิริ แลดูพระเถระ คิดว่า “พระเถระนี้ เป็นบูรพาจารย์
 ของเรา, สมบัตินี้ เราได้เพราะอาศัยพระเถระนััน, การที่เราทำการบริจาดอย่างหนึ่ง
 แก่พระเถระนี้ ย่อมควร” ดั่งนี้ ถูกพวกญาติฯ นำไปเพื่อประโยชน์แก่การรับสิกขาบท
 ใช้นิ้วน้อยพันผ้ากัมพลนัันถือเอา

โส วิเสสณะของ ทารโก ๆ สุทธกัตตาใน อคฺคเหสิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตตฺถ วิเสสณะของ สิริสยเน ๆ อุปลิเลสิกาธาระใน นิปนฺนโก เอวตฺทพฺท อวธารณะเข้ากับ นิปนฺนโก ๆ วิเสสณะของ ทารโก เถโร อวุตตกัมมะใน โอลเเกตุวาทฺ พุพพกาลกิริยา ใน จินฺเตตฺวา “อัย วิเสสณะของ เถโร ๆ สุทธกัตตาใน โหติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เม สามีสัมพันธะใน ปุพพจริโย ๆ วิกตีกัตตาใน โหติ, อัย วิเสสณะของ สมฺปตฺติ ๆ วุตตกัมมะใน ลทฺธา ๆ กิตบทกัมมวาทฺ มยา อนภิตกัตตาใน ลทฺธา เอตฺ วิเสสณะของ เถโร ๆ อวุตตกัมมะใน นิสุสย ๆ เหตุโน ลทฺธา, กาทฺ ตุมตฺถกัตตาใน วฏฺฏติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก มยา อนภิตกัตตาใน กาทฺ อิมสุส วิเสสณะของ เถรสฺส ๆ สัมปทาใน กาทฺ เอกํ วิเสสณะของ ปริจจาคํ ๆ อวุตตกัมมะใน กาทฺ” อิติศัพทฺ อาการะใน จินฺเตตฺวา ๆ พุพพกาลกิริยาใน นียมาน โฆตีหิ อนภิตกัตตาใน นียมาน ลิกฺขาปทคฺคหณตฺถาย สัมปทานใน นียมาน โย อพฺภันตรกิริยาของ ทารโก ตํ วิเสสณะของ กมฺพลํ ๆ อวุตตกัมมะใน เวเจตฺวา จุพฺงคฺคฺลียา ภาระใน เวเจตฺวา ๆ สมานกาลกิริยา ใน อคฺคเหสิ ฯ

๓๒. อถสฺส “องฺคฺคฺลียา กมฺพล โล ลคฺโคติ หริตฺถุ อารภิสฺสุ ฯ

อถ อสฺส (ทารกสฺส ฆาตกา) “องฺคฺคฺลียา กมฺพล โล ลคฺโคติ (จินฺเตตฺวา) หริตฺถุ อารภิสฺสุ ฯ

อถ ครั้งนั้น (ฆาตกา) อ.ญาติ ท. อสฺส (ทารกสฺส) ของทารกนั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “กมฺพล อ.ผ้ำกัมพล ลคฺโค คล้องแล้ว องฺคฺคฺลียา ที่นี้” อิติ ดังนี้ อารภิสฺสุ เริ่มแล้ว หริตฺถุ เพื่ออันนำไป ฯ

ครั้งนั้น พวกญาติ ๆ ของทารกนั้น คิดว่า “ผ้ำกัมพลคล้องที่นี้มีมือ” จึงเริ่มเพื่อที่จะนำไป อถ กาลสัตตมี ฆาตกา สุทธกัตตาใน อารภิสฺสุ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อสฺส วิเสสณะของ ทารกสฺส ๆ สามีสัมพันธะใน ฆาตกา “กมฺพล สุทธกัตตาใน ลคฺโค ๆ กิตบทกัตตฺวาจาก องฺคฺคฺลียา วิสยาธาระใน ลคฺโค” อิติศัพทฺ อาการะใน จินฺเตตฺวา ๆ พุพพกาลกิริยา ใน อารภิสฺสุ หริตฺถุ ตุมตฺถสัมปทานใน อารภิสฺสุ ฯ

๓๓. โส ปโรทึ ฯ

โส (ทาร์โก) ปโรทึ ฯ

โส (ทาร์โก) อ.ทาร์กนั้น ปโรทึ ร้องให้แล้ว ฯ

ทาร์กนั้น ร้องให้แล้ว

โส วิเสสณะของ ทาร์โกๆ สุธกัตตทาน ปโรทึๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ฯ

๓๔. ฉาตกา “อเปถ, มา ทาร์กั โรทาเปถาติ กมฺพลเนว สหุธี อานยีสฺสุ ฯ

ฉาตกา “(ตุมุเห) อเปถ, (ตุมุเห) มา ทาร์กั โรทาเปถาติ (วตุวา) กมฺพลเน เอว สหุธี อานยีสฺสุ ฯ

ฉาตกา อ.ฉฺวติ ท. (วตุวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตุมุเห) อ.ท่าน ท. อเปถ จงหลีกไป, (ตุมุเห) อ.ท่าน ท. มา ทาร์กั โรทาเปถ จงอย่า ยังทาร์ก ให้ร้องให้” อิติ ดังนี้ อานยีสฺสุ นำมาแล้ว สหุธี กับ กมฺพลเน เอว ด้วยผ้ากัมพลนั้นเกี่ยว ฯ

พวกฉฺวติกล่าวว่า “ขอพวกท่าน จงหลีกไป, พวกท่านอย่าทำให้ทาร์กร้องให้” นำมาพร้อมกับผ้ากัมพลนั้นแหละ

ฉาตกา สุธกัตตทาน อานยีสฺสุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ตุมุเห สุธกัตตทาน อเปถๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, ตุมุเห เหตุกัตตทาน โรทาเปถๆ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก มาศัพท์ ปฏิเสระใน โรทาเปถ ทาร์กั การิตกัมมะใน โรทาเปถ” อิติศัพท์ อาการะใน วตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อานยีสฺสุ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ กมฺพลเนๆ สหัตถตติยา เข้ากับ สหุธีๆ กิริยาสมวายะใน อานยีสฺสุ ฯ

๓๕. โส เถรํ วนฺทนกาเล กมฺพลโต องฺคุลี อปฺกุกฺกฺกฺกิตฺวา กมฺพลํ เถรสฺส ปาทมฺมุเล ปาเตลฺสิ ฯ

โส (ทาร์โก) เถรํ วนฺทนกาเล กมฺพลโต องฺคุลี อปฺกุกฺกฺกิตฺวา กมฺพลํ เถรสฺส ปาทมฺมุเล ปาเตลฺสิ ฯ

โส (ทারণ) อ.ทারণนั้น อปุกกขุตติตวา ชักออกแล้ว องคุลี ซึ่งนิ้วมือ กมฺพลโต จากผ้ากัมพล วณฺทนกาล ในกาลเป็นที่ไหว เถรี ซึ่งพระเถระ กมฺพล ยังผ้ากัมพล ปาเตสิ ให้ตกลงแล้ว ปาทมฺมุเล ที่ใกล้แห่งเท้า เถรสฺส ของพระเถระ ๕

ทারণนั้น ชักนิ้วมือออกจากผ้ากัมพล ในกาลเป็นที่ไหวพระเถระ ยังผ้ากัมพลให้ตกลง ที่ใกล้เท้าของพระเถระ

โส วิเสสณะของ ทারণๆ เหตุกัตตาใน ปาเตสิๆ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจาก เถรี อวุตตกัมมะใน วณฺทนกาลๆ กาลสัตตมึใน อปุกกขุตติตวา กมฺพลโต อปาทานใน อปุกกขุตติตวา องคุลี อวุตตกัมมะใน อปุกกขุตติตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปาเตสิ กมฺพล์ การิตกัมมะใน ปาเตสิ เถรสฺส สามีสัมพันธะใน ปาทมฺมุเลๆ วิสยาธาระใน ปาเตสิ ๕

๓๖. อถ ฌาตกา “ทหเรน กุมารเณ อชานิตฺวา กตฺนฺติ อวตฺวา “ปฺตุเตน โน ทินฺนํ ปริจฺจตฺตเมว โหตุ ฆนฺเตติ วตฺวา “ฆนฺเต สตฺสทฺสสุคฺขนิเกน กมฺพลเณว ปุชฺชาการกฺสฺส ตุมฺหากํ ทาสฺสฺส ลิกฺขาปทานิ เทถาติ อาหํสุ ๕

อถ ฌาตกา “(อิหํ กมฺมํ) ทหเรน กุมารเณ อชานิตฺวา กตฺนฺติ อวตฺวา “(วตฺถํ) ปฺตุเตน โน ทินฺนํ (เตน ปฺตุเตน) ปริจฺจตฺตํ เอว โหตุ ฆนฺเตติ วตฺวา “(ตุมฺเห) ฆนฺเต สตฺสทฺสสุคฺขนิเกน กมฺพลเณว เอว ปุชฺชาการกฺสฺส ตุมฺหากํ ทาสฺสฺส ลิกฺขาปทานิ เทถาติ อาหํสุ ๕

อถ ครั้งนั้น ฌาตกา อ.ฌาติ ท. อวตฺวา ไม่กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(อิหํ กมฺมํ) อ.กรรม นี้ กุมารเณ อันกุมาร ทหเรน ผู้อ่อน อชานิตฺวา ไม่รู้แล้ว กตฺ กระทำแล้ว” อิติ ดังนี้ วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (วตฺถํ) อ.ผ้า ปฺตุเตน โน ทินฺนํ อันอันบุตร ของข้าพเจ้า ท. ถวายแล้ว (เตน ปฺตุเตน) ปริจฺจตฺตํ เอว เป็นผ้า อันบุตรนั้น บริจาคแล้วนั้นเทียว โหตุ จงเป็น” อิติ ดังนี้ อาหํสุ กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน เทถ ของจงให้ ลิกฺขาปทานิ ซึ่งลิกขาบทท. ทาสฺสฺส แก่ทาส ตุมฺหากํ ของท่าน ปุชฺชาการกฺสฺส ผู้กระทำซึ่งการบูชา กมฺพลเณว ด้วยผ้ากัมพลนั้นเทียว สตฺสทฺสสุคฺขนิเกน อันมีค่าแสนหนึ่ง” อิติ ดังนี้ ๕

ครั้งนั้น พวกญาติไม่กล่าวว่า “กรรมนี้ อันกุมารผู้อ่อน ไม่รู้ ทำแล้ว” กล่าวว่า “ท่าน

ผู้เจริญ ผ้าอันบุตรของข้าพเจ้าทั้งหลาย ถวายแล้ว จงเป็นผ้าที่บริจาคแล้วนั้นแหละ”
กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงให้สิขาบททั้งหลาย แก่ทาสของท่าน ผู้ทำการบูชา
ด้วยผ้ากัมพลมีค่า ๑๐๐,๐๐๐”

อถ กาลสัตตมี ฌาตกา สุทธกัตตาใน อาหंसุ อาชยาตบทกัตตุวจาก “อิท วิเสสนะ
ของ กมฺมิง วุตตกัมมะใน กตฺถ กิตบทกัมมวจาก ททเรน วิเสสนะของ กุมารเณ
อนภิตกัตตาใน กตฺ อชานิตฺวา ปุพพกาลกิริยาใน กตฺ” อิติศัพท์ อากาเรใน
อวตฺวา ปุพพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ วตฺถิ สุทธกัตตาใน โหตุ
อาชยาตบทกัตตุวจาก ปุตฺเตน อนภิตกัตตาใน ทินฺนํ โน สามีสัมพันธะใน ปุตฺเตน
ทินฺนํ วิเสสนะของ วตฺถิ เตน วิเสสนะของ ปุตฺเตน อนภิตกัตตาใน ปริจฺจตฺตํ
เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ ปริจฺจตฺตํ วิกิตกัตตาใน โหตุ” อิติศัพท์ อากาเรใน
วตฺวา ปุพพกาลกิริยาใน อาหंसุ “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทธกัตตาใน เทถ
อาชยาตบทกัตตุวจาก สตสทสฺสคฺขนิเกณ วิเสสนะของ กมฺพเลน เอวศัพท์ อวชารณะ
เข้ากับ กมฺพเลน ภาวะใน ปุชการกสฺส วิเสสนะของ ทาสสฺส ตุมฺหากํ สามี-
สัมพันธะใน ทาสสฺส สัมปทานใน เทถ สิขยาปทานิ อวุตตกัมมะใน เทถ” อิติศัพท์
อากาเรใน อาหंसุ ฯ

๓๗. “โก นามายํ ทารโกติ ฯ

(เถโร) “โก นาม อยํ ทารโกติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “อยํ ทารโก อ.ทารกนี้ โก นาม
ชื่อว่าอะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระถามว่า “ทารกนี้ มีชื่อว่าอะไร ?”

เถโร สุทธกัตตาใน ปุจฺฉิ อาชยาตบทกัตตุวจาก “นามศัพท์ สันญญาโชตกะเข้ากับ
โก ๆ กิติ อยํ กิติ วิเสสนะของ ทารโก ๆ ลิงคัตถะ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิ ฯ

๓๘. “ภนฺเต อยฺเยน สมานนามโกติ ฯ

(ฌาตกา) “ภนฺเต (อยํ ทารโก) อยฺเยน สมานนามโก (โหตุ)” อิติ (อาหंसุ) ฯ

(ฅาตกา) อ.ฅวาทิต ท. (อาหังสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนุเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อัย ทารโก) อ.ทารกนี้ สมานนามโก เป็นผู้มีชื่ออันเหมือน อยเยน ด้วยพระคุณเจ้า (โหตุ) จงเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

พวกฅวาทิตกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ทารกนี้ จงมีชื่อเหมือนกับพระคุณเจ้า”

ฅาตกา สุทรกัตตทาใน อาหังสุฯ อาชยาตบทกัตตวาจาก “ภนุเต อาลปะนะ อัย วิเสสนะ ของ ทารโกฯ สุทรกัตตทาใน โหตุฯ อาชยาตบทกัตตวาจาก อยเยน สหัตถตติยาเข้ากับ สมานนามโกฯ วิกตีกัตตทาใน โหตุ” อิติศัพท์ อาการะใน อาหังสุ ๕

๓๙. “ติสุโส นามเอส ภวิสสุตตีติ ๕

(เถโร) “ติสุโส นาม เอส (ทารโก) ภวิสสุตตีติ (อาห) ๕

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เอส (ทารโก) อ.ทารกนั้น ติสุโส นาม เป็นผู้ชื่อว่าติสสะ ภวิสสุติ จักเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระ กล่าวว่า “ทารกนั้น จักเป็นผู้ชื่อว่าติสสะ”

เถโร สุทรกัตตทาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตวาจาก “เอส วิเสสนะของ ทารโกฯ สุทร กัตตทาใน ภวิสสุติฯ อาชยาตบทกัตตวาจาก นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ ติสุโสฯ วิกตีกัตตทาใน ภวิสสุติ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๔๐. เถโร กิร คีหิกาลเ อุปติสสุมาณโว นาม อโหสิ ๕

เถโร กิร (อตุตโน) คีหิกาลเ อุปติสสุมาณโว นาม อโหสิ ๕

กิร ได้ยินว่า เถโร อ.พระเถระ อุปติสสุมาณโว นาม เป็นผู้ชื่อว่าอุปติสสะมาณพ (อตุตโน) คีหิกาลเ ในกาล แห่งตน เป็นคฤหัสถ์ อโหสิ ได้เป็นแล้ว ๕

ได้ยินว่า พระเถระ ได้มีชื่อว่าอุปติสสะมาณพ ในคราวเป็นคฤหัสถ์

กิรศัพท์ อนุสสวนันตเถ เถโร สุทรกัตตทาใน อโหสิฯ อาชยาตบทกัตตวาจาก อตุตโน สามีสัมพันธะใน คีหิกาลเฯ กาลสัตตมึใน อโหสิ นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ

อุปติสฺสมาณโว ๆ วิกตีกัตตาโน อโหสิ ฯ

๔๑. มาตาปิสฺส จินฺเตสิ “น มยา ปุตฺตสฺส อชฺชมาสโย ภินฺทิตฺตฺพุโพติ ฯ

มาตาปิ อสฺส (ทารกสฺส) จินฺเตสิ “น มยา ปุตฺตสฺส อชฺชมาสโย ภินฺทิตฺตฺพุโพติ ฯ

มาตาปิ แม อ.มารดา **อสฺส (ทารกสฺส)** ของทารกนั้น **จินฺเตสิ** คิดแล้ว **อิติ** ว่า “**อชฺชมาสโย อ.อัครยาศัย ปุตฺตสฺส** ของบุตร **มยา** อันเรา **น ภินฺทิตฺตฺพุโพ** ไม่พึงทำลาย” **อิติ** ดังนี้ ฯ

แม้มารดาของทารกนั้น ก็คิดว่า “อัครยาศัยของบุตร เราไม่ควรทำลาย”

อปีศัพฺท อเปกขัตถะเข้ากับ มาตา ๆ สุตฺตกัตตาโน จินฺเตสิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อสฺส วิเสสนะของ ทารกสฺส ๆ สามีสัมพันธะใน มาตา “อชฺชมาสโย วุตตกัมมะใน ภินฺทิตฺตฺพุโพ ๆ กิตบทกัมมวจาก นศัพฺท ปฏฺวิเสสใน ภินฺทิตฺตฺพุโพ มยา อนภินฺทิตกัตตาโน ภินฺทิตฺตฺพุโพ ปุตฺตสฺส สามีสัมพันธะใน อชฺชมาสโย” **อิติศัพฺท** อากาเรใน จินฺเตสิ ฯ

๔๒. เหวํ ทารกสฺส นามกรณมฺงคฺลํ กตฺวา ปุณฺ ๓ สฺส อหฺหารปริโภคมฺงคฺเลปิ ปุณฺ ๓ สฺส กณฺณวิชฺฌนมฺงคฺเลปิ ทุสฺสคฺคหณมฺงคฺเลปิ จุพฺพากรณมฺงคฺเลปิ สารีปุตฺตตฺตฺเถรปฺปมฺุขานํ ปญฺจนฺหนํ ภิกฺขุสฺตานํ อปฺโปทกมฺรฺุปายาสเมว อทฺสฺสุ ฯ

(ญาติกา) เหวํ ทารกสฺส นามกรณมฺงคฺลํ กตฺวา ปุณฺ ๓ สฺส (ทารกสฺส) อหฺหารปริโภคมฺงคฺเลปิ ปุณฺ ๓ สฺส (ทารกสฺส) กณฺณวิชฺฌนมฺงคฺเลปิ (ปุณฺ ๓ สฺส ทารกสฺส) ทุสฺสคฺคหณมฺงคฺเลปิ (ปุณฺ ๓ สฺส ทารกสฺส) จุพฺพากรณมฺงคฺเลปิ สารีปุตฺตตฺตฺเถรปฺปมฺุขานํ ปญฺจนฺหนํ ภิกฺขุสฺตานํ อปฺโปทกมฺรฺุปายาสํ เหว อทฺสฺสุ ฯ

(ญาติกา) อ.ญาติ ท. กตฺวา กระทำแล้ว **นามกรณมฺงคฺลํ** ซึ่งมฺงคฺลคือกรกระทำซึ่ง ชื่อ **ทารกสฺส** แก่ทารก **เอวํ** อย่างนี้ **อทฺสฺสุ** ได้ถวายแล้ว **อปฺโปทกมฺรฺุปายาสํ** เหว ซึ่งข้าวมฺรฺุปายาสอันมีน้ำน้อยนั้นเทียว **ภิกฺขุสฺตานํ** แก่ร้อยแห่งภิกษุ ท. **ปญฺจนฺหนํ** ห้า **สารีปุตฺตตฺตฺเถรปฺปมฺุขานํ** มีพระสารีบุตรผู้เถระเป็นประมุข **อหฺหารปริโภคมฺงคฺเลปิ** แม้ในมฺงคฺลคือกรบริโภคซึ่งอาหาร **๓ สฺส (ทารกสฺส)** แห่งทารกนั้น **ปุณฺ** อีก **กณฺณวิชฺฌนมฺงคฺเลปิ** แม้ในมฺงคฺลคือกรเจาะซึ่งหู **๓ สฺส (ทารกสฺส)** แห่งทารกนั้น

ปุ่น อีก **ทุสฺสคฺคหณมฺงฺคเลปิ** แม้ในมงคลคือการถือเอาซึ่งผ้า (**ตฺสฺส ทารกฺสฺส**) แห่งทารกนั้น (**ปุ่น**) อีก **จฺฐปากรณมฺงฺคเลปิ** แม้ในมงคลคือการกระทำซึ่งจุก (**ตฺสฺส ทารกฺสฺส**) แห่งทารกนั้น (**ปุ่น**) อีก ฯ

พวกญาติๆ ทำมงคลคือการตั้งชื่อแก่ทารกอย่างนี้แล้ว ได้ถวายข้าวมธุปายาสที่มีน้ำน้อยนั้นแหละแก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป มีพระสารีบุตรเถระเป็นประมุขแม้ในมงคลคือการบริโภคอาหารของทารกนั้นอีก แม้ในมงคลคือการเจาะหูของทารกนั้นอีก แม้ในมงคลคือการถือเอาผ้าของทารกนั้นอีก แม้ในมงคลคือการไว้จุกของทารกนั้นอีก

ฉาตกา สุทฺธกัตฺตาโน อทํสุฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เหว กิริยาวิเสสนะใน กตฺวา ทารกฺสฺส สัมปทานโน กตฺวา นามกรณมฺงฺคลํ อวุตตกัมฺมะโน กตฺวาฯ ปุพฺพกาล กิริยาโน อทํสุ ปุนศัพฺพ กิริยาวิเสสนะใน อาหารปริโภคมฺงฺคเลปิ ตฺสฺส วิเสสนะของ ทารกฺสฺสฯ สามีสัมพันธะโน อาหารปริโภคมฺงฺคเลปิ อปิ สีศัพฺพ อเปกขัตตะเข้ากับ อาหารปริโภคมฺงฺคเล, กณฺณวิชฺฌนมฺงฺคเล, ทุสฺสคฺคหณมฺงฺคเล และ จฺฐปากรณมฺงฺคเล อาหารปริโภคมฺงฺคเล กิติ กณฺณวิชฺฌนมฺงฺคเล กิติ ทุสฺสคฺคหณมฺงฺคเล กิติ จฺฐปากรณมฺงฺคเล กิติ วิสยาธาระโน อทํสุ ปุนศัพฺพ กิริยาวิเสสนะใน กณฺณวิชฺฌนมฺงฺคเล ตฺสฺส วิเสสนะของ ทารกฺสฺสฯ สามีสัมพันธะโน กณฺณวิชฺฌนมฺงฺคเล ปุนศัพฺพ กิริยาวิเสสนะใน ทุสฺสคฺคหณมฺงฺคเล ตฺสฺส วิเสสนะของ ทารกฺสฺสฯ สามีสัมพันธะโน ทุสฺสคฺคหณมฺงฺคเล ปุนศัพฺพ กิริยาวิเสสนะใน จฺฐปากรณมฺงฺคเล ตฺสฺส วิเสสนะของ ทารกฺสฺสฯ สามีสัมพันธะโน จฺฐปากรณมฺงฺคเล สารีปุตฺตตปฺมุขานํ กิติ ปญฺจนํ กิติ วิเสสนะของ ภิกฺขุสฺตานํฯ สัมปทานโน อทํสุ เหวศัพฺพ อวธาธนะเข้ากับ อปฺโปทก-มธุปายาสํฯ อวุตตกัมฺมะโน อทํสุ ฯ

๔๓. ทารโก วุฑฺฒิมฺนฺวาย สฺตฺตฺวสฺสึกกาเล มาตริ อห “อมฺม เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามิติ ฯ

ทารโก วุฑฺฒิ อนุวาย (อตุตโน) สฺตฺตฺวสฺสึกกาเล มาตริ อห “(อห) อมฺม เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามิติ ฯ

ทารโก อ.ทารก อนุวาย อาศัยแล้ว วุฑฺฒิ ซึ่งความเจริญ อห กล่าวแล้ว มาตริ กะมารดา (อตุตโน) สฺตฺตฺวสฺสึกกาเล ในกาล แห่งตน เป็นผู้มีกาลฝนเจ็ด อิติ ว่า

“อมุม ข้าแต่แม่ (อห) อ.กระผม **ปพฺพชิสฺสามิ** จักบวช **สนฺติเก** ในสำนัก **เถรสุส** ของพระเถระ” **อิติ** ดังนี้ ฯ

ทารก อาศัยความเจริญ กล่าวกะมารดาในเวลาที่ดินมีอายุ ๗ ขวบว่า “แม่ครับ กระผม จักบวชในสำนักของพระเถระ”

ทารก สุกธกัตตาใน อาห ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก วุฑฺฒิ อวฺตตกัมมะใน อนฺวาย ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห อตฺตโน สามีสัมพันธะใน สตฺตวสุสิกกกาลเอ ๑ กาลสัตตมิใน อาห มาตริ อภิตกัมมะใน อาห “อมุม อาลปนะ อห สุกธกัตตาใน ปพฺพชิสฺสามิ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เถรสุส สามีสัมพันธะใน สนฺติเก ๑ วิสยาธาระใน ปพฺพชิสฺสามิ” **อิติศัพท์** อากากระใน อาห ๑

๔๔. สา “สาธุ ตาต, ปุพฺพเวหาหิ ‘น มยา ปุตฺตสุส อชฺฌาสโย ภินฺทิตพฺโพติ มนฺ อกาสิ, ปพฺพช ปุตฺตกาติ เถริ นิมนฺตาเปตฺวา ตสุส อาคตสุส ภิกฺขุ ทตฺวา “ภนฺเต ตุมฺหากิ ทาโส ปพฺพชิสฺสามิติ วทติ, อิมิ อาทาย สายิ วิหาริ คมิสฺสามาติ เถริ อฺยุโยเชตฺวา สายณฺหสมเย มหฺนฺเตน สกฺกาธสมฺมาเนน ปุตฺตมาทาย วิหาริ คนฺตฺวา เถรสุส นิยฺยาเทสิ ฯ

สา (มาตา) “สาธุ ตาต, ปุพฺเพ เอว อหิ ‘น มยา ปุตฺตสุส อชฺฌาสโย ภินฺทิตพฺโพติ มนฺ อกาสิ, (ตฺว) ปพฺพช ปุตฺตกาติ (วตฺวา ปุคฺคฺล) เถริ นิมนฺตาเปตฺวา ตสุส (เถรสุส) อาคตสุส ภิกฺขุ ทตฺวา “ภนฺเต ตุมฺหากิ ทาโส ‘(อห) ปพฺพชิสฺสามิติ วทติ, (มย) อิมิ (ทารก) อาทาย สายิ วิหาริ คมิสฺสามาติ (วตฺวา) เถริ อฺยุโยเชตฺวา สายณฺหสมเย มหฺนฺเตน สกฺกาธสมฺมาเนน ปุตฺต อาทาย วิหาริ คนฺตฺวา เถรสุส นิยฺยาเทสิ ฯ

สา (มาตา) อ.มารดานั้น (วตฺวา) กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า “**ตาต** แน่พ่อ **สาธุ** อ.ดีละ, **ปุพฺเพ** **เอว** ในกาลก่อนนั้นเทียว **อห** อ.เรา **อกาสิ** ได้กระทำแล้ว **มน** ซึ่งใจ **อิติ** ว่า ‘**อชฺฌาสโย** อ.อัยยาศัย **ปุตฺตสุส** ของบุตร **มยา** อันเรา **น** **ภินฺทิตพฺโพ** ไม่พึงทำลาย’ **อิติ** ดังนี้, **ปุตฺตก** ดูก่อนลูกน้อย (ตฺว) อ.เจ้า **ปพฺพช** จงบวชเถิด” **อิติ** ดังนี้ (**ปุคฺคฺล**) ยังบุคคล **นิมนฺตาเปตฺวา** ให้นิมนต์แล้ว **เถริ** ซึ่งพระเถระ **ทตฺวา** ถวายแล้ว **ภิกฺขุ** ซึ่งภิกษา **ตสุส (เถรสุส)** แก่พระเถระนั้น **อาคตสุส** ผู้มาแล้ว (**วตฺวา**) กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า “**ภนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ **ทาโส** อ.ทาส **ตุมฺหากิ** ของท่าน

วทิตี ย่อมกล่าว อิติ ว่า ‘(อห) อ.กระผม ปพพชิสฺสามิ จักบวช’ อิติ ดังนี้, (มย) อ.ข้าพเจ้า ท. อาทาย พาเอาแล้ว อิมิ (ทารก) ซึ่งเด็กนี้ คมิสฺสาม จักไป วิหาริ สฺสูวิหาร สายิ ในเวลาเย็น” อิติ ดังนี้ อฺยโยเซตฺวา ส่งไปแล้ว เถริ ซึ่งพระเถระ อาทาย พาเอาแล้ว ปฺตฺตํ ซึ่งบุตร คนดฺวา ไปแล้ว วิหาริ สฺสูวิหาร สกฺการ- สมนฺมาเนน ด้วยสักการะและสัมนานะ มหฺนฺเตน อันใหญ่ สายณฺหสมเย ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน นิยฺยาเทสิ มอบถวายแล้ว เถรสฺส แก่พระเถระ ฯ

มารดานั้น กล่าวว่า “ได้จะลูก, ในกาลก่อนนั้นแหละ แม่ได้ทำใจไว้ว่า ‘อริยาตย์ของ ลูก เราไม่ควรทำลาย’ ดังนี้, ลูกน้อย เจ้าจงบวชเถิด” ใช้คนให้นิมนต์พระเถระ ถวาย ภัตตาแก่พระเถระผู้มาแล้ว กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ทาสของท่าน ย่อมกล่าวว่า ‘กระผม จักบวช’, พวกข้าพเจ้า พาเอาเด็กนี้ จักไปสู่วิหารในเวลาเย็น” ส่งพระเถระไปแล้ว พาเอาบุตรไปสู่วิหารด้วยสักการะและสัมนานะใหญ่ ในเวลาเย็น มอบถวายแก่พระเถระ

สา วิเสสณะของ มาตฺยา สฺุททกัตฺตาใน นิยฺยาเทสิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “ตาท อาลปนะ สารุ สัมปฏิจฉนัตตลึงคัตถ, เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ ปุพฺเพฯ กาลสัตตมึ ใน อากาสึ อหิ สฺุททกัตฺตาใน อากาสึฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ‘อชฺฉมาสโย วุตตกัมมะใน ภินฺทิตฺตฺวาฯ กิตตบทกัมมฺวาจก นคัพท ปฏฺิเสระใน ภินฺทิตฺตฺวาฯ มยา อนภินฺทิตกัตฺตาใน ภินฺทิตฺตฺวาฯ ปฺตฺตฺสฺสามิ สัมพันธะใน อชฺฉมาสโย’ อิติคัพท อาการะใน อากาสึ มนุ อวุตตกัมมะใน อากาสึ, ปฺตฺตฺก อาลปนะ ตฺวํ สฺุททกัตฺตาใน ปพฺพชฯ อาชยาตบท กัตฺตฺวาจก” อิติคัพท อาการะใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิมนฺตาเปตฺวา ปุคฺคัล การิตกัมมะใน นิมนฺตาเปตฺวา เถริ อวุตตกัมมะใน นิมนฺตาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ทตฺวา ตสฺส กัตฺติ อากตฺตสฺส กัตฺติ วิเสสณะของ เถรสฺสฯ สัมปทานใน ทตฺวา ภัทฺธิ อวุตตกัมมะใน ทตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ทาโส สฺุททกัตฺตา ใน วทิตีฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ตุมฺหากํ สามิ สัมพันธะใน ทาโส ‘อหิ สฺุททกัตฺตาใน ปพฺพชิสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก’ อิติคัพท อาการะใน วทิตี, มยิ สฺุททกัตฺตาใน คมิสฺสามฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อิมิ วิเสสณะของ ทารกฯ อวุตตกัมมะใน อาทายฯ สมานกาลกิริยาใน คมิสฺสาม สายิ กาลสัตตมึใน คมิสฺสาม วิหาริ สัมปาปฺุณียกัมมะ ใน คมิสฺสาม” อิติคัพท อาการะใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อฺยโยเซตฺวา เถริ อวุตต- กัมมะใน อฺยโยเซตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาทาย สายณฺหสมเย กาลสัตตมึใน

อาทาย มหฺนฺเตน วิเสสนะของ สกฺการสมฺมาเนนฺจ ภาวะใน อาทาย ปุตุตฺ อวุตต-
กัมมะใน อาทายจฺ สมานกาลกิริยาใน คนฺตฺวา วิหารํ สัมปาปุณฺเญกัมมะใน คนฺตฺวาจ
ปุพฺพกาลกิริยาใน นียยาเทสิ เถรสฺส สัมปทานใน นียยาเทสิ ฯ

.....

๔๕. เถโร เตน สทุธิ กเถสิ “ติสฺส ปพฺพชฺชา นาม ทุกฺกรา, อพฺภูณฺเหเน อตุเถ สติ, สีตลํ
ลภติ, สีตเลน อตุเถ สติ, อพฺภูณฺหํ ลภติ, ปพฺพชิตา นาม กิจฺเจเน ชีวนฺติ, ตฺวญฺจ
สุเขธิโตติ ฯ

เถโร เตน (ทารเกน) สทุธิ กเถสิ “ติสฺส ปพฺพชฺชา นาม ทุกฺกรา (โหติ), อพฺภูณฺเหเน
(วตฺถุณา) อตุเถ สติ, (ปพฺพชิต) สีตลํ (วตฺถุ) ลภติ, สีตเลน (วตฺถุณา) อตุเถ สติ,
(ปพฺพชิต) อพฺภูณฺหํ (วตฺถุ) ลภติ, ปพฺพชิตา นาม กิจฺเจเน ชีวนฺติ, ตฺว จ สุเขธิโต (อสิ)” อิติ ฯ

เถโร อ.พระเถระ กเถสิ กล่าวแล้ว สทุธิ กับ เตน (ทารเกน) ด้วยเติมนั้น อิติ ว่า
“ติสฺส ดูก่อนติสสะ ปพฺพชฺชา นาม ชื่อ อ.การบวช ทุกฺกรา เป็นกิริยาอันบุคคล
กระทำได้โดยยาก (โหติ) ย่อมเป็น, อตุเถ ครั้นเมื่อความต้องการ อพฺภูณฺเหเน
(วตฺถุณา) ด้วยวัตถุอันร้อนยิ่ง สติ มีอยู่, (ปพฺพชิต) อ.บรรพชิต ลภติ ย่อมได้
สีตลํ (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุ อันเย็น, อตุเถ ครั้นเมื่อความต้องการ สีตเลน (วตฺถุณา) ด้วย
วัตถุ อันเย็น สติ มีอยู่, (ปพฺพชิต) อ.บรรพชิต ลภติ ย่อมได้ อพฺภูณฺหํ (วตฺถุ) ซึ่ง
วัตถุ อันร้อนยิ่ง, ปพฺพชิตา นาม ชื่อ อ.บรรพชิต ท. ชีวนฺติ ย่อมเป็นอยู่ กิจฺเจเน
โดยยาก, จ ก็ ตฺว อ.เธอ สุเขธิโต เป็นผู้ประสบแล้วซึ่งความสุข (อสิ) ย่อมเป็น”
อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวกับเด็กนั้นว่า “ติสสะ ขึ้นชื่อว่าการบวช เป็นกิริยาทำได้ยาก, เมื่อ
ต้องการด้วยของร้อน, บรรพชิต ย่อมได้ของเย็น, เมื่อต้องการด้วยของเย็น, ย่อมได้
ของร้อนจัด, ชื่อว่าบรรพชิตทั้งหลาย ย่อมเป็นอยู่โดยยาก, ก็เธอ เป็นผู้ประสบความ
สุข”

เถโร สุทฺธกัตฺตาใน กเถสิจฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เตน วิเสสนะของ ทารเกนจฺ สหิตถ-
ตติยาเข้ากับ สทุธิจฺ กิริยาสมวายะใน กเถสิ “ติสฺส อาลปนะ นามศัพท์ สัญญาโชตกะ
เข้ากับ ปพฺพชฺชาจฺ สุทฺธกัตฺตาใน โหติจฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ทุกฺกรา วิกิตกัตฺตา
ใน โหติ, อตุเถ ลักษณะใน สติจฺ ลักษณะกิริยา อพฺภูณฺเหเน วิเสสนะของ วตฺถุณาจ

ภรรยาใน อตฺเถ, ปพฺพชิตฺโต สุทฺธกัตฺตานิ ลภตฺติฯ อาชยาตบทกัตฺตวฺจาจ สิตฺลํ วิเสสฺสนะ
ของ วตฺถุํ อวฺตตกัมฺมะใน ลภตฺติ, อตฺเถ ลักขณฺะใน สติฯ ลักขณกิริยา สิตฺเลน
วิเสสฺสนะของ วตฺถุณาฯ ตติยาวิเสสฺสนะใน อตฺเถ, ปพฺพชิตฺโต สุทฺธกัตฺตานิ ลภตฺติฯ
อาชยาตบทกัตฺตวฺจาจ อพฺภุณฺหํ วิเสสฺสนะของ วตฺถุํ อวฺตตกัมฺมะใน ลภตฺติ, นามคัพฺพ
สัณฺญาโชตกะเข้ากับ ปพฺพชิตาฯ สุทฺธกัตฺตานิ ชีวนฺติฯ อาชยาตบทกัตฺตวฺจาจ
กิจฺเจน ตติยาวิเสสฺสนะใน ชีวนฺติ, จคัพฺพ วากยารัมภโชตกะ จวํ สุทฺธกัตฺตานิ อสิฯ
อาชยาตบทกัตฺตวฺจาจ สุเชริโต วิกตีกัตฺตานิ อสิ” อิติคัพฺพ อากาเรใน กเถสิ ฯ

๔๖. “ภนฺเต อหํ ตุมฺเหหิ วุตฺตนิยาเมน สพฺพ กาคุํ สกฺขิสฺสสามีติ ฯ

(โส ทารโก) “ภนฺเต อหํ ตุมฺเหหิ วุตฺตนิยาเมน สพฺพ (กิจจ) กาคุํ สกฺขิสฺสสามีติ (อาห) ฯ

(โส ทารโก) อ.เด็กนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อหํ
อ.กระผม สกฺขิสฺสสามิ จักอาจ กาคุํ เพื่ออันกระทำ (กิจจ) ซึ่งกิจ สพฺพ ทั้งปวง
ตุมฺเหหิ วุตฺตนิยาเมน โดยทำนองแห่งคำ อันท่าน กล่าวแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

เด็กนั้น กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมจักอาจเพื่อจะทำกิจทั้งปวง โดยทำนองที่ท่าน
กล่าวได้”

โส วิเสสฺสนะของ ทารโกฯ สุทฺธกัตฺตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตฺตวฺจาจ “ภนฺเต อาลปนะ
อหํ สุทฺธกัตฺตานิ สกฺขิสฺสสามิฯ อาชยาตบทกัตฺตวฺจาจ ตุมฺเหหิ อนภิตกัตฺตานิ วุตฺต-
วุตฺตนิยาเมน ตติยาวิเสสฺสนะใน กาคุํ สพฺพ วิเสสฺสนะของ กิจจฯ อวฺตตกัมฺมะใน กาคุํฯ
ตุมฺตถสัมฺพทานิใน สกฺขิสฺสสามิ” อิติคัพฺพ อากาเรใน อาห ฯ

๔๗. เถโร “สาธฺฐติ วตฺวา ตสฺส ปฏฺฐิกลมนสิการวเสน ตจฺปญฺจกมฺมฏฺฐานํ อัจฺฉิขิตฺวา
ตํ ปพฺพาเชสิ ฯ

เถโร “สาธฺฐติ วตฺวา ตสฺส (ทารกสฺส) ปฏฺฐิกลมนสิการวเสน ตจฺปญฺจกมฺมฏฺฐานํ อัจฺฉิขิตฺวา
ตํ (ทารก) ปพฺพาเชสิ ฯ

เถโร อ.พระเถระ วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สาธฺฐ อ.ดีละ” อิติ ดังนี้ อัจฺฉิขิตฺวา
บอกแล้ว ตจฺปญฺจกมฺมฏฺฐานํ ซึ่งกรรมฐานอันมีหนึ่งเป็นที่ทำ ปฏฺฐิกลมนสิการ-

วเสน ด้วยสามารถแห่งการกระทำไว้ในใจว่าเป็นของปฏิกูล ตสฺส (ทารกสฺส) แก่เด็กนั้น ตํ (ทารกํ) ยังเด็กนั้น ปพฺพาชะลิ ให้บวชแล้ว ฯ

พระเถระ กล่าวว่า “ดีแล้ว” แล้วบอกตบปัญจกรรมฐาน ด้วยสามารถมนสิการว่าเป็นของปฏิกูล แก่เด็กนั้น ให้เด็กนั้นบวชแล้ว

เถโร เหตุกัตตานิ ปพฺพาชะลิฯ อาชยาตบเหตุกัตตฺวาจก “สาธุ สัมปฏิจฉนัตถ-
ลึงคัตถะ” อิติศัพฺทํ อากาเรโน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน อาจิกฺขิตฺวา ตสฺส วิเสสนะ
ของ ทารกสฺสฯ สัมปทานโน อาจิกฺขิตฺวา ปฏิกูลมนสิการวเสน ตติยาวิเสสนะโน
อาจิกฺขิตฺวา ตจฺปญจกมฺมฏฺฐานํ อวุตตกัมมะโน อาจิกฺขิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน
ปพฺพาชะลิ ตํ วิเสสนะของ ทารกํฯ การิตกัมมะโน ปพฺพาชะลิ ฯ

๔๘. สกลมฺปิ หิ ทฺวตฺตีสากาโร กเถตุํ วัฏฏฺฐิตีเยว, สพฺพํ กเถตุํ อสกุโกนฺเตน ตจฺปญจกํ
กเถตพฺพเมว, อิทํ หิ กมฺมฏฺฐานํ สพฺพพุทฺธานํ อวิชหิตเมว ฯ

(ภิกฺขุณา) สกลมฺปิ หิ ทฺวตฺตีสากาโร กเถตุํ วัฏฏฺฐิตี เอว, (ภิกฺขุณา) สพฺพํ (อาการํ) กเถตุํ
อสกุโกนฺเตน ตจฺปญจกํ (กมฺมฏฺฐานํ) กเถตพฺพํ เอว, อิทํ หิ กมฺมฏฺฐานํ สพฺพพุทฺธานํ
อวิชหิตํ เอว ฯ

หิ จริงอยู่ (ภิกฺขุณา) สกลมฺปิ ทฺวตฺตีสากาโร กเถตุํ อ.อัน- อันภิกษุ -บอก ซึ่งอาการ
สามสิบสอง แม่ทั้งสิ้น วัฏฏฺฐิตี เอว ย่อมควรนั้นเทียว, (กมฺมฏฺฐานํ) อ.กรรมฐาน
ตจฺปญจกํ อันมีหนึ่งเป็นที่ห้า (ภิกฺขุณา) อันภิกษุ อสกุโกนฺเตน ผู้ไม่อาจอยู่ กเถตุํ
เพื่ออันบอก (อาการํ) ซึ่งอาการะ สพฺพํ ทั้งปวง กเถตพฺพํ เอว พึงบอกนั้นเทียว,
หิ เพราะว่า อิทํ กมฺมฏฺฐานํ อ.กรรมฐานนี้ สพฺพพุทฺธานํ อันพระพุทฺธเจ้าทั้งปวง ท.
อวิชหิตํ เอว ไม่ทรงละแล้วนั้นเทียว ฯ

แท้จริง การที่ภิกษุบอกอาการ ๓๒ แม่ทั้งสิ้น ย่อมควรที่เดียว, กรรมฐานมีหนึ่งเป็นที่
๕ ภิกษุผู้ไม่สามารถเพื่อจะบอกอาการทั้งปวง พึงบอกที่เดียว, เพราะว่า กรรมฐานนี้
พระพุทฺธเจ้าทุกพระองค์ ไม่ทรงเคยละเลย

หิตฺัพทํ ทัพหิกรณโชตกะ กเถตุํ ตุมตถกัตตานิ วัฏฏฺฐิตีฯ อาชยาตบเหตุกัตตฺวาจก
ภิกฺขุณา อนภิตกัตตานิ กเถตุํ อปิตฺัพทํ อเปกชัตถะเข้ากับ สกลํ วิเสสนะของ

ทวุดดีสาการฺย อวุดตกัมมะใน กเถตุํ เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ วฏฺฏติ, ตจปญจกํ
 วิเสสณะของ กมฺมฏฺฏจําณํ ๑ วุดตกัมมะใน กเถตพฺพํ ๑ กิตตทกัมมวจาก ภิภฺขุณา
 อนภิตกัตตาใน กเถตพฺพํ สพฺพํ วิเสสณะของ อาการฺย อวุดตกัมมะใน กเถตุํ ๑
 ตุมฺตถสํปทานใน อสฺสโกนฺเตน ๑ วิเสสณะของ ภิภฺขุณา เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ
 กเถตพฺพํ, หิตฺตพฺพํ เหตุชฺตทกะ อิทํ วิเสสณะของ กมฺมฏฺฏจําณํ ๑ วุดตกัมมะใน อวิชฺหิตํ ๑
 กิตตทกัมมวจาก สพฺพพฺพุทฺธานํ ๑ ญฺญูจฺจือนภิตกัตตาใน อวิชฺหิตํ เอวศัพทํ อวธารณะ
 เข้ากับ อวิชฺหิตํ ๑

๔๙. เกสชาติสุ เอเกกโกฏฺฏจําเส อรหตฺตปฺปตฺตทานํ ภิภฺขุณฺมปิ ภิภฺขุณฺนํปิ อฺุปาสกานฺมปิ
 อฺุปาสิกานฺมปิ ปริจฺเจโท นตฺถิ ๑

เกสชาติสุ (อากาเรสุ) เอเกกโกฏฺฏจําเส อรหตฺตปฺปตฺตทานํ ภิภฺขุณฺมปิ ภิภฺขุณฺนํปิ อฺุปาสกานฺมปิ
 อฺุปาสิกานฺมปิ ปริจฺเจโท นตฺถิ ๑

ปริจฺเจโท อ.การกำหนด ภิภฺขุณฺมปิ ซึ่งภิกษุ ท. บ้าง ภิภฺขุณฺนํปิ ซึ่งภิกษุณี ท.
 บ้าง อฺุปาสกานฺมปิ ซึ่งอุบาสก ท. บ้าง อฺุปาสิกานฺมปิ ซึ่งอุบาสิกา ท. บ้าง
อรหตฺตปฺปตฺตทานํ ผู้บรรลุแล้วซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ **เกสชาติสุ (อากาเรสุ)**
เอเกกโกฏฺฏจําเส ใน- ในอาการ ท. มีผมเป็นต้นหนา -ส่วนหนึ่ง ๑ **นตฺถิ** ย่อมไม่มี ๑

การกำหนดภิกษุทั้งหลายบ้าง ภิกษุณีทั้งหลายบ้าง อุบาสกทั้งหลายบ้าง อุบาสิกา
 ทั้งหลายบ้าง ผู้บรรลุความเป็นพระอรหันต์ ในบรรดาอาการมีผมเป็นต้น ส่วนหนึ่ง ๑
 ย่อมไม่มี

ปริจฺเจโท สุตฺตกัตตาใน นตฺถิ ๑ กิริยาบทกัตตฺวาจาก เกสชาติสุ วิเสสณะของ อากาเรสุ ๑
 นิตฺถารณะใน เอเกกโกฏฺฏจําเส ๑ นิตฺถารณียะและวิสยาธาระใน ปริจฺเจโท อรหตฺตป-
 ปตฺตทานํ วิเสสณะของ ภิภฺขุณฺนํ ๑ ภิภฺขุณฺนํ ๑ อฺุปาสกานํ และ อฺุปาสิกานํ อปิ สิตฺตพฺพํ
 อเปกขัตถะเข้ากับ ภิภฺขุณฺนํ ๑ ภิภฺขุณฺนํ ๑ อฺุปาสกานํ และ อฺุปาสิกานํ ภิภฺขุณฺนํ กิตฺติ ๑ ภิภฺขุณฺนํ
 กิตฺติ ๑ อฺุปาสกานํ กิตฺติ ๑ อฺุปาสิกานํ กิตฺติ ๑ ญฺญูจฺจือนวุดตกัมมะใน ปริจฺเจโท ๑

๕๐. อพฺยตฺตา ภิกฺขุ ปน ปพฺพาเชนฺตฺตา อรหฺตฺตสฺส อฺปนฺนสฺสยํ นานเสนฺติ; ตสฺมา เถโร
กมฺมฏฺฐานํ อจฺจิกฺขิตฺวา ว ปพฺพาเชตฺวา ทสฺสุ สีเลสุ ปตฺติฏฺฐาเปสิ ๕

อพฺยตฺตา ภิกฺขุ ปน (กฺลปฺตฺตํ) ปพฺพาเชนฺตฺตา อรหฺตฺตสฺส อฺปนฺนสฺสยํ นานเสนฺติ; ตสฺมา เถโร
กมฺมฏฺฐานํ อจฺจิกฺขิตฺวา ว (ทารกํ) ปพฺพาเชตฺวา (ตํ ทารกํ) ทสฺสุ สีเลสุ ปตฺติฏฺฐาเปสิ ๕

ปน ส่วนว่่า **ภิกฺขุ** อ.ภิกษุ ท. **อพฺยตฺตา** ผู้ไม่ฉลาด (**กฺลปฺตฺตํ**) **ปพฺพาเชนฺตฺตา** เมื่อ
ยังกฺลบุตร ให้บวช **อฺปนฺนสฺสยํ** ยังอฺปนฺนสฺย **อรหฺตฺตสฺส** แห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์
นานเสนฺติ ย่อมให้ฉิบหาย; **ตสฺมา** เพราะเหตุนั้น **เถโร** อ.พระเถระ **อจฺจิกฺขิตฺวา** ว
บอกแล้วเทียว **กมฺมฏฺฐานํ** ซึ่งกรรมฐาน (ทารกํ) ยังเด็ก **ปพฺพาเชตฺวา** ให้บวชแล้ว
(ตํ ทารกํ) ยังเด็กนั้น **ปตฺติฏฺฐาเปสิ** ให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว **สีเลสุ** ในศีล ท. **ทสฺสุ** สิบ ๕

ส่วนพวกภิกษุ ผู้ไม่ฉลาด เมื่อจะยังกฺลบุตรให้บวช ยังอฺปนฺนสฺยแห่งความเป็นพระ
อรหันต์ให้ฉิบหาย, เพราะฉะนั้น พระเถระบอกกรรมฐานนั้นแหละ ให้เด็กบวช ให้เด็ก
ตั้งอยู่ในศีล ๑๐

ปนคัฟท์ ปักขันตรโชตกะ อพฺยตฺตา วิเสสนะของ ภิกฺขุๆ เหตุกัตฺตาใน นานเสนฺติๆ
อาชยาดบทเหตุกัตฺตาจาก กฺลปฺตฺตํ การิตกัมมะใน ปพฺพาเชนฺตฺตาๆ อพฺกัณฺตรกิริยา
ของ ภิกฺขุ อรหฺตฺตสฺส สามีสัมพันธะใน อฺปนฺนสฺสยํๆ การิตกัมมะใน นานเสนฺติ, ตสฺมา
เหตุวตฺถะ เถโร เหตุกัตฺตาใน ปตฺติฏฺฐาเปสิๆ อาชยาดบทเหตุกัตฺตาจาก กมฺมฏฺฐานํ
อวฺตตกัมมะใน อจฺจิกฺขิตฺวา เอวคัฟท์ อวฺชารณะเข้ากับ อจฺจิกฺขิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน ปพฺพาเชตฺวา ทารกํ การิตกัมมะใน ปพฺพาเชตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺติฏฺฐาเปสิ
ตํ วิเสสนะของ ทารกัๆ การิตกัมมะใน ปตฺติฏฺฐาเปสิ ทสฺสุ วิเสสนะของ สีเลสุๆ
วิสยาคาระใน ปตฺติฏฺฐาเปสิ ๕

๕๑. มาตาปิตโร ปุตฺตสฺส ปพฺพชิตฺสฺส สกฺกาโร กโรนฺตฺตา สตฺตาทํ วิหาระเยว พุทฺธปฺปมุขสฺส
ภิกฺขุสงฺฆสฺส อปฺโปทกมฺรฺปาयाสเมว อทฺสุ ๕

มาตาปิตโร ปุตฺตสฺส ปพฺพชิตฺสฺส สกฺกาโร กโรนฺตฺตา สตฺตาทํ วิหาระ เอว พุทฺธปฺปมุขสฺส
ภิกฺขุสงฺฆสฺส อปฺโปทกมฺรฺปาयाส เอว อทฺสุ ๕

มาตาปิตโร อ.มารดาและบิดา ท. **กโรนฺตฺตา** กระทำอยู่ **สกฺกาโร** ซึ่งสักการะ **ปุตฺตสฺส**

แก่บุตร **ปพฺพชิตสฺส** ผู้บวชแล้ว **อทฺถุ** ได้ถวายแล้ว **อปฺโปทกมฺรฺพายาสํ** เอว ซึ่ง
 ข้ามรฺพายาสอันมีน้ำน้อยนั้นเทียว **ภิกฺขุสงฺฆสฺส** แก่หมู่แห่งภิกษุ **พฺพุทฺทปฺมุขสฺส**
 มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข **วิหาเร** เอว ในวิหารนั้นเทียว **สตฺตาทํ** ตลอดวันเจ็ด ฯ

มารดาและบิดา ทำสักการะแก่บุตรผู้บวชแล้ว ได้ถวายข้ามรฺพายาสที่มีน้ำน้อย
 นั้นแหละ แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข ในวิหารนั้นแหละ ตลอด ๗ วัน

มาตาปิตโร สุทฺธกัตฺตานิ อทฺถุ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก ปฺพุทฺทสฺส สัมปทานนิน กโรนฺตฺวา
 ปพฺพชิตสฺส วิเสสนะของ ปฺพุทฺทสฺส สกฺกาโร อวฺุตตกัมมะนิน กโรนฺตฺวา อภฺพันฺตฺริยา
 ของ มาตาปิตโร สตฺตาทํ อัจฉนฺตสํโยคเณ อทฺถุ เอวศัพฺทํ อวฺาธาณะเข้ากับ วิหาเร
 วิสยาธาณะนิน อทฺถุ พฺพุทฺทปฺมุขสฺส วิเสสนะของ ภิกฺขุสงฺฆสฺส สัมปทานนิน อทฺถุ
 เอวศัพฺทํ อวฺาธาณะเข้ากับ อปฺโปทกมฺรฺพายาสํ อวฺุตตกัมมะนิน อทฺถุ ฯ

๕๒. ภิกฺขุปี “นิพฺพุทฺธํ อปฺโปทกมฺรฺพายาสํ ปริภุญฺชิตุํ น สกฺโกมาติ อฺุชฺฌายีสุ ฯ

ภิกฺขุปี (มยฺ) นิพฺพุทฺธํ อปฺโปทกมฺรฺพายาสํ ปริภุญฺชิตุํ น สกฺโกมาติ อฺุชฺฌายีสุ ฯ

ภิกฺขุปี แม้อ.ภิกษุ ท. อฺุชฺฌายีสุ ยกโทษแล้ว **อิตฺติ** ว่า “(มยฺ) อ.เรา ท. น สกฺโกม
 ย่อมไม่อาจ **ปริภุญฺชิตุํ** เพื่ออันฉัน **อปฺโปทกมฺรฺพายาสํ** ซึ่งข้ามรฺพายาสอันมีน้ำ
 น้อย **นิพฺพุทฺธํ** เนื่องนิตยฺ” **อิตฺติ** ดังนี้ ฯ

แม้พวกภิกษุ ยกโทษว่า “พวกเรา ย่อมไม่อาจเพื่อจะฉันข้ามรฺพายาสอันมีน้ำน้อย
 เนื่องนิตยฺได้”

อิตฺติศัพท์ อเปกษัตถะเข้ากับ ภิกฺขุ อฺุชฺฌายีสุ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก
 “มยฺ สุทฺธกัตฺตานิ สกฺโกม อายยาตบทกัตฺตฺวาจก นิพฺพุทฺธํ กิริยาวิเสสนะนิน ปริภุญฺชิตุํ
 อปฺโปทกมฺรฺพายาสํ อวฺุตตกัมมะนิน ปริภุญฺชิตุํ ตุมฺตถ สัมปทานนิน สกฺโกม นศฺพิทํ
 ปฏฺฐิเสธาเน สกฺโกม” อิตฺติศัพท์ อากาธาเน อฺุชฺฌายีสุ ฯ

๕๓. ตสฺสปี มาตาปิตโร สตฺตเม ทิวเส สายํ เคหํ อคฺมํสุ ฯ

ตสฺสปี (สามเณรสฺส) มาตาปิตโร สตฺตเม ทิวเส สายํ เคหํ อคฺมํสุ ฯ

มาตาปิตโร อ.มารดาและบิดา ท. ตสุสปี (สามเณรสสุ) ของสามเณรแม้นั้น อคมंसุ
ได้ไปแล้ว เคนห์ สู่เรือน สายั ในเวลาเย็น ทิวเส ในวัน สดุดเม ที่เจ็ด ๖

มารดาบิดาของสามเณรแม้นั้น ได้ไปสู่เรือนในเวลาเย็น ในวันที่ ๗

มาตาปิตโร สุกทกัตตาใน อคมंसุฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ
ตสุสฯ วิเสสนะของ สามเณรสสุฯ สามีสัมพันธะใน มาตาปิตโร สดุดเม วิเสสนะของ
ทิวเสฯ กาลสัตตมีใน อคมंसุ สายั กาลสัตตมีใน อคมंसุ เคนห์ สัมปาปุกุณียกัมมะใน
อคมंसุ ๖

๕๔. สามเณโร อฏฺจเม ทิวเส ภิกขุหิ สหุธิ ปิณฺฑทาย ปาวีสิ ๖

สามเณโร อ.สามเณร ปาวีสิ ได้เข้าไปแล้ว ปิณฺฑทาย เพื่อก่อนข้าว สหุธิ กับ
ภิกขุหิ ด้วยภิกษุ ท. ทิวเส ในวัน อฏฺจเม ที่แปด ๖

สามเณร ได้เข้าไปเพื่อบิณฑบาต พร้อมกับพวกภิกษุ ในวันที่ ๘

สามเณโร สุกทกัตตาใน ปาวีสิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก อฏฺจเม วิเสสนะของ ทิวเสฯ
กาลสัตตมีใน ปาวีสิ ภิกขุหิ สหัตถตติยาเข้ากับ สหุธิฯ กิริยาสมวายะใน ปาวีสิ
ปิณฺฑทาย สัมปทานใน ปาวีสิ ๖

๕๕. สาวตถิวาสีโน “สามเณโร กิร อชฺช ปิณฺฑทาย ปวีสิสฺสติ, สกุกการมฺสฺส กริสฺสามาติ
ปญฺจหิ สาฏฺกสฺเตหิ จุมฺพิฏฺกานิ กตฺวา ปญฺจ ปิณฺฑปาตสฺตานิ สชฺเชตฺวา อาทาย
ปฏฺธิปเถ จตฺวา อทํสุ ๖

สาวตถิวาสีโน (ชนา) “สามเณโร กิร อชฺช ปิณฺฑทาย ปวีสิสฺสติ, (มย) สกุกการํ อสฺส
(สามเณรสฺส) กริสฺสามาติ (วตฺวา) ปญฺจหิ สาฏฺกสฺเตหิ จุมฺพิฏฺกานิ กตฺวา ปญฺจ ปิณฺฑปาต-
สฺตานิ สชฺเชตฺวา อาทาย ปฏฺธิปเถ จตฺวา อทํสุ ๖

(ชนา) อ.ชน ท. สาวตถิวาสีโน ผู้อยู่ในเมืองสาวัตถีโดยปกติ (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ
ว่า “กิร ได้ยินว่า สามเณโร อ.สามเณร ปวีสิสฺสติ จักเข้าไป ปิณฺฑทาย เพื่อก่อน
ข้าว อชฺช ในวันนี้, (มย) อ.เรา ท. กริสฺสาม จักกระทำ สกุกการํ ซึ่งสักการะ อสฺส
(สามเณรสฺส) แก่สามเณรนั้น” อิติ ดังนี้ กตฺวา กระทำแล้ว จุมฺพิฏฺกานิ ซึ่งเทริด ท.

สาฎกสเตหิ ด้วยร้อยแห่งผาสาฎก ท. ปญจหิ ห่า สขุเซตวา ตระเตรียมแล้ว
 ปิณฑปาตสตาหิ ซึ่งร้อยแห่งบิณฑบาต ท. ปญจ ห่า อาทาย ถือเอาแล้ว จตวา
 ดำรงอยู่แล้ว ปฏิปเถ ในทางสวนกลับ อหังสุ ได้ถวายแล้ว ฯ

พวกชนผู้อยู่ในเมืองสาวัตถีโดยปกติ กล่าวกันว่า “ได้ยินว่า สามเณร จักเข้าไปเพื่อ
 บิณฑบาต ในวันนี้, พวกเราก็จักทำสักการะแก่สามเณรนั้น” ดังนี้ แล้วใช้ผ้าสาฎก ๕๐๐
 ผืน ทำเทริดทั้งหลาย ตระเตรียมบิณฑบาต ๕๐๐ ชุด ถือเอา แล้วยืนรออยู่ที่ทางสวน
 ได้ถวายแล้ว

สาวตุถิวาสีโน วิเสสนะของ ชนาฯ สุทธกัตตาโน อหังสุฯ อาชยาตบทกัตตวาจก “กิริ
 ศัพท์ อนุสสวนัตถะ สามเณโร สุทธกัตตาโน ปวิสิสสุตติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก อชฺช
 กาลสัตตมีโน ปวิสิสสุตติ ปิณฑาย สัมปทานโน ปวิสิสสุตติ, มยฺ สุทธกัตตาโน กิริสสามฯ
 อาชยาตบทกัตตวาจก สกุการิ อวุตตกัมมะโน กิริสสาม อสฺส วิเสสนะของ
 สามเณรสฺสฯ สัมปทานโน กิริสสาม” อิติศัพท์ อาการะโน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน กตฺวา ปญจหิ วิเสสนะของ สาฎกสเตหิฯ กระณะโน กตฺวา จุมฺพิฎฺฎกาหิ อวุตต-
 กัมมะโน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน สขุเซตวา ปญจ วิเสสนะของ ปิณฑปาตสตาหิฯ
 อวุตตกัมมะโน สขุเซตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน อาทายฯ สมานกาลกิริยาโน จตฺวา
 ปฏิปเถ วิสยาธาระ ใน จตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน อหังสุ ฯ

๕๖. ปุณทิวเส วิหารสฺส อุปนฺนํ อาคนฺตฺวา อหังสุ ฯ

(ชนา) ปุณทิวเส วิหารสฺส อุปนฺนํ อาคนฺตฺวา อหังสุ ฯ

(ชนา) อ.ชน ท. อาคนฺตฺวา มาแล้ว อุปนฺนํ สู่ที่ใกล้แห่งป่า วิหารสฺส แห่งวิหาร
 ปุณทิวเส ในวันรุ่งขึ้น อหังสุ ได้ถวายแล้ว ฯ

ในวันรุ่งขึ้น พวกชนมาสู่ที่ใกล้ป่าแห่งวิหาร ได้ถวายแล้ว

ชนา สุทธกัตตาโน อหังสุฯ อาชยาตบทกัตตวาจก ปุณทิวเส กาลสัตตมีโน อหังสุ
 วิหารสฺส สามิสัมพันธะโน อุปนฺนํฯ สัมปาปฺถึนยกัมมะโน อาคนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน อหังสุ ฯ

๕๗. เอว สามณโร ทวีเหว ทิวเสหิ สาฎกสหัสเสน สหุธิ ปิณฑปาตสหัสสํ ลภิตวา
ภิกขุสงฆสฺส ทาเปสิ ฯ

เอว สามณโร ทวีหิ เอว ทิวเสหิ สาฎกสหัสเสน สหุธิ ปิณฑปาตสหัสสํ ลภิตวา (บุคคล)
ภิกขุสงฆสฺส ทาเปสิ ฯ

สามณโร อ.สามณเร ลภิตวา ได้แล้ว ปิณฑปาตสหัสสํ ซึ่งพันแห่งปิณฑปาต
สหุธิ กับ สาฎกสหัสเสน ด้วยพันแห่งผ้าสาฎก ทิวเสหิ โดยวัน ท. ทวีหิ เอว สอง
นั้นเที่ยว (บุคคล) ยังบุคคล ทาเปสิ ให้ถวายแล้ว ภิกขุสงฆสฺส แก่หมู่แห่งภิกษุ
เอว ด้วยประการฉะนี้ ฯ

สามณเร ได้ปิณฑปาต ๑,๐๐๐ พร้อมกับผ้าสาฎก ๑,๐๐๐ โดย ๒ วันเท่านั้น ยังบุคคล
ให้ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ ด้วยประการฉะนี้

สามณโร เหตุกัฏตาใน ทาเปสิ ฯ อาชยาตบทเหตุกัฏตฺตฺวาจก เอว ปการัตถะ เอวศัพท
อวธารณะเข้ากับ ทวีหิ ฯ วิเสสนะของ ทิวเสหิ ฯ ตติยาวิเสสนะใน ลภิตวา สาฎก-
สหัสเสน สหัตถตติยาเข้ากับ สหุธิ ฯ กิริยาสมวายะใน ลภิตวา ปิณฑปาตสหัสสํ
อวุตตกัมมะใน ลภิตวา ฯ ปุพพกาลกิริยาใน ทาเปสิ บุคคล การิตกัมมะใน ทาเปสิ
ภิกขุสงฆสฺส สัมปทานใน ทาเปสิ ฯ

.....

๕๘. พุราหุมนกาเล ทินฺนสฺส ฤลฺลสาฎกสฺส กิเรส นิสฺสนฺโท ฯ

(เตน สามณเรน อตฺตโน) พุราหุมนกาเล ทินฺนสฺส ฤลฺลสาฎกสฺส กิร เอโส (วิปาโก)
นิสฺสนฺโท (โหติ) ฯ

กิร ได้ยินว่า เอโส (วิปาโก) อ.วิปากนั้น นิสฺสนฺโท เป็นวิปากเป็นเครื่องไหลออก
ฤลฺลสาฎกสฺส แห่งผ้าสาฎกเนื้อหยาบ (เตน สามณเรน อตฺตโน) พุราหุมนกาเล
ตินฺนสฺส อัน- อันสามณเรนั้น -ถวายแล้ว ในกาล- แห่งตน -เป็นพราหมณ์ (โหติ) ย่อม
เป็น ฯ

ทราบว่ วิปากนั้น เป็นวิปากเป็นเครื่องไหลออกแห่งผ้าสาฎกเนื้อหยาบที่สามณเรนั้น
ได้ถวายแล้วในกาลที่ตนเป็นพราหมณ์

กิริศัพท อนุสสวนัตถะ เอโส วิเสสนะของ วิปาโกๆ สุทธกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบท กัตตุวาก เตน วิเสสนะของ สามเณเรนๆ อนภิตกัตตาใน ทินนุสสุ อตตโน สามีสัมพันธะใน พุราหุณกาเลๆ กาลสัตตตมีใน ทินนุสสุๆ วิเสสนะของ อุลลสาฎกสุๆ สามีสัมพันธะใน นิสฺสนุโทๆ วิกติกัตตาใน โหติ ๫

๕๙. อถสุส ภิกขุ “ปิณฑปาตทายกติสฺโสติ นามํ กรีสฺสุ ๫

อถ อสุส (สามเณรสฺส) ภิกขุ “ปิณฑปาตทายกติสฺโสติ (วจนํ) นามํ กรีสฺสุ ๫

อถ ครั้งนั้น ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. กรีสฺสุ กระทำแล้ว (วจนํ) ซึ่งคำ อิติ ว่า “ปิณฑปาตทายกติสฺโส อ.สามเณรชื่อว่าปิณฑปาตทายกติสฺส” อิติ ดังนี้ นามํ ให้เป็นชื่อ อสุส (สามเณรสฺส) แห่งสามเณรนั้น ๫

ครั้งนั้น พวกภิกษุ ตั้งชื่อของสามเณรนั้นว่า “ปิณฑปาตทายกติสฺส”

อถ กาลสัตตตมี ภิกขุ สุทธกัตตาใน กรีสฺสุๆ อาชยาตบทกัตตุวาก อสุส วิเสสนะของ สามเณรสฺสุๆ สามีสัมพันธะใน นามํ “ปิณฑปาตทายกติสฺโส ลิงคัตถะ” อิติศัพท สรุปะ ใน วจนํๆ อวุตตกัมมะใน กรีสฺสุ นามํ วิกติกัมมะใน กรีสฺสุ ๫

๖๐. ปุเนกทิวสํ สามเณโร สิตกาเล วิหารจาริกํ จรฺนุโต ภิกขุ ตตฺถ ตตฺถ อคฺคิสาลาที่สุ วิสิพฺเพนเต ทิสฺวา อาห “กึ ฆนฺเต วิสิพฺเพนตา นิสฺนุนฺตถาติ ๫

ปุเนกทิวสํ สามเณโร สิตกาเล วิหารจาริกํ จรฺนุโต ภิกขุ ตตฺถ ตตฺถ (จาเน) อคฺคิสาลาที่สุ (จาเนสฺสุ) วิสิพฺเพนเต ทิสฺวา อาห “(ตุเม) กึ ฆนฺเต วิสิพฺเพนตา นิสฺนุนา อตฺถาติ ๫

ปุเนกทิวสํ ในวันหนึ่งอีก สามเณโร อ.สามเณร จรฺนุโต เทียวไปอยู่ วิหารจาริกํ สู่ที่จาริกในวิหาร สิตกาเล ในกาลแห่งฤดูหนาว ทิสฺวา เห็นแล้ว ภิกขุ ซึ่งภิกษุ ท. วิสิพฺเพนเต ผู้ผิงอยู่ อคฺคิสาลาที่สุ (จาเนสฺสุ) ในที่ ท. มีโรงไฟเป็นต้น ตตฺถ ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้นๆ อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุเม) อ.ท่าน ท. วิสิพฺเพนตา นิสฺนุนา เป็นผู้ผิงอยู่แล้ว กึ เพราะเหตุอะไร อตฺถ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๫

ในวันรุ่งขึ้น สามเณร เทียวไปสู่ที่จาริกในวิหาร ในกาลแห่งฤดูหนาว เห็นพวกภิกษุ ผู้กำลังผิงไฟเป็นต้น ในที่นั้นๆ จึงกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ พวกท่าน นั่งผิงอยู่ เพราะอะไร”

ปุณณทิวสํ ทูตยากาลสัตตมีใน อาห สามเณโร สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบท กัตตุวจาก สีสกาเล กาลสัตตมีใน จรณโต วิหารจาริกํ สัมปาปุณียกัมมะใน จรณโตฯ อัมภันตริกิริยาของ สามเณโร ภิกขุ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา ตตฺถ สองบท วิเสสนะ ของ จาเนฯ วิสยาธาระใน อคฺคิสาลาที่สุฯ วิเสสนะของ จาเนสุฯ วิสยาธาระใน วิสิพฺเพนฺเตฯ วิเสสนะของ ภิกขุ ทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทธกัตตาใน อตฺถฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก กิศัพฺพํ ปุจฺฉนัตถะ วิสิพฺเพนฺตา อัมภันตริกิริยาของ ตุมฺเห นิสินฺหา วิกตีกัตตาใน อตฺถ” อิติศัพฺพํ อากาเรใน อาห ฯ

๖๑. “สีตํ โน ปีเพติ สามเณราติ ฯ

(ภิกขุ) “สีตํ โน ปีเพติ สามเณราติ (อาหฺสุ) ฯ

(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. (อาหฺสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามเณร ดูก่อนสามเณร สีตํ อ.ความหนาว ปีเพติ ย่อมเบียดเบียน โน ซึ่งเรา ท.” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุ กล่าวว่า “สามเณร ความหนาว ย่อมเบียดเบียนพวกเรา”

ภิกขุ สุทธกัตตาใน อาหฺสุฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก “สามเณร อาลปนะ สีตํ สุทธกัตตา ใน ปีเพติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก โน อวุตตกัมมะใน ปีเพติ” อิติศัพฺพํ อากาเรใน อาหฺสุ ฯ

๖๒. “ภนฺเต สีสกาเล นาม กมฺพลํ ปารุปีตุํ วฏฺฏติ, โส หิ สีตํ ปฏิพาหิตุํ สมตฺโถติ ฯ

(สามเณโร) “ภนฺเต (ตุมฺเหหิ) สีสกาเล นาม กมฺพลํ ปารุปีตุํ วฏฺฏติ, โส (กมฺพลโ) หิ สีตํ ปฏิพาหิตุํ สมตฺโถ (โหติ)” อิติ (อาห) ฯ

(สามเณโร) อ.สามเณร (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเหหิ) สีสกาเล นาม กมฺพลํ ปารุปีตุํ อ.อัน- อันท่าน ท. -ห่ม ซึ่งผ้ากัมพล ชื่อ

ในกาลแห่งฤดูหนาว วรรณฤติ ย่อมควร, หิ เพราะว่ โส (กมฺพโล) อ.ฝ้กัมฺพลนั้
สมตฺถเ เป็นฝ้กัสมารถ ปรุฎิพหิตุ้ เพื่ออันป้องกัน สิตั้ ซึ่งความหนาว (โหติ) ย่อม
เป็น” อิติ ดั่งนั้ ๕

สามเณร กล่าวว่ “ท่านผู้เจริญ การที่พวกท่านห่มฝ้กัมฺพล ซื่อในกาลแห่งฤดูหนาว
ย่อมควร, เพราะว่ ฝ้กัมฺพลนั้ สามารถเพื่อจะป้องกันความหนาวได้”

สามเณโร สุทฺธกัตตานิ อหะ อายยตบทกัตตฺวจาก “ภนฺเต อาลปนะ ปรุฎิ
ตุ้มตถกัตตานิ วรรณฤติ อายยตบทกัตตฺวจาก ตุมฺเหหิ อนภิตกัตตานิ ปรุฎิ
นามศัพฺท สัณฺญาชิตกะเข้ากัป สิตกालะ กาลสัตตมิใน ปรุฎิ ตุมฺพล อุตตกัมมะ
ใน ปรุฎิ, หิตัพฺท เหตุชิตกะ โส วิเสสนะของ กมฺพโล สุทฺธกัตตานิ โหติ
อายยตบทกัตตฺวจาก สิตั้ อุตตกัมมะใน ปรุฎิพหิตุ้ ตุมฺตถสัมฺปทานใน สมตฺถเ
วิกตีกัตตานิ โหติ” อิติศัพฺท อาการะใน อหะ ๕

๖๓. “สามเณร ตฺว มหาปุณฺโณ กมฺพล ลภะยยาสิ, อมฺหากั กุโตะ กมฺพโลติ ๕

(ภิกขุ) “สามเณร ตฺว มหาปุณฺโณ (หุตฺวา) กมฺพล ลภะยยาสิ, อมฺหากั กุโตะ (จันโตะ) กมฺพโล
(ภวิสฺสติ)” อิติ (อาหังสุ) ๕

(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. (อาหังสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่ “สามเณร ดูก่อนสามเณร ตฺว อ.เธอ
มหาปุณฺโณ เป็นผู้มึบุญมาก (หุตฺวา) เป็นแล้ว ลภะยยาสิ พึงได้ กมฺพล ซึ่งฝ้
กัมฺพล, กมฺพโล อ.ฝ้กัมฺพล (ภวิสฺสติ) จักมึ อมฺหากั แก่เรา ท. กุโตะ (จันโตะ) แต่
ที่ไหน” อิติ ดั่งนั้ ๕

พวกภิกษุ กล่าวว่ “สามเณร เธอเป็นผู้มึบุญมาก พึงได้ฝ้กัมฺพล, ฝ้กัมฺพล จักมึแก่
พวกเราแต่ที่ไหน ?”

ภิกขุ สุทฺธกัตตานิ อาหังสุ อายยตบทกัตตฺวจาก “สามเณร อาลปนะ ตฺว สุทฺธกัตต
ใน ลภะยยาสิ อายยตบทกัตตฺวจาก มหาปุณฺโณ วิกตีกัตตานิ หุตฺวา พุพพกาล
กิริยาใน ลภะยยาสิ กมฺพล อุตตกัมมะใน ลภะยยาสิ, กมฺพโล สุทฺธกัตตานิ ภวิสฺสติ
อายยตบทกัตตฺวจาก อมฺหากั สัมฺปทานใน ภวิสฺสติ กุโตะ วิเสสนะของ จันโตะ
อปาทานใน ภวิสฺสติ” อิติศัพฺท อาการะใน อาหังสุ ๕

๖๔. “เตนหิ ภนฺเต กมฺพลตฺถิกา มยา สทุธิ อากจฺจนฺตฺตติ สกลวิหारे อโรจาเปสิ ฯ

(สามเณโร) “เตนหิ ภนฺเต กมฺพลตฺถิกา (ภิกฺขุ) มยา สทุธิ อากจฺจนฺตฺตติ (วตฺวา ปุคฺคํ) สกลวิหारे อโรจาเปสิ ฯ

(สามเณโร) อ.สามเณร (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. กมฺพลตฺถิกา ผู้มีความต้องการด้วยผ้ากัมพล อากจฺจนฺตฺ จงมา สทุธิ กับ มยา ด้วยกระผม” อิติ ดังนี้ (ปุคฺคํ) ยังบุคคล อโรจาเปสิ ให้บอกแล้ว สกลวิหारे ในวิหารทั้งสิ้น ฯ

สามเณร กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น พวกภิกษุผู้มีความต้องการผ้ากัมพล จงมาพร้อมกับกระผม” ใช้คนให้บอกในวิหารทั้งสิ้น

สามเณโร เหตุกัตฺตาใน อโรจาเปสิฯ อาชยตบทเหตุกัตฺตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนะ เตนหิ อฺยโยชนํตตะ กมฺพลตฺถิกา วิเสสนะของ ภิกฺขุฯ สุทฺธกัตฺตาใน อากจฺจนฺตฺฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก มยา สหฺตตตฺติยาเข้ากับ สทุธิฯ กิริยาสมวาเยใน อากจฺจนฺตฺ” อิติศัพทฺ อากาละใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อโรจาเปสิ ปุคฺคํ การิตกัมมะใน อโรจาเปสิ สกลวิหारे วิสยาธาระใน อโรจาเปสิ ฯ

๖๕. ภิกฺขุ “สามเณเรน สทุธิ คนฺตฺวา กมฺพลํ อหริสฺสามาติ สตฺตฺวสฺสสิกสามเณรํ นิสฺสาย สหฺสสมฺตฺตา ภิกฺขุ นิกฺขมีสุ ฯ

ภิกฺขุ “(มยฺ) สามเณเรน สทุธิ คนฺตฺวา กมฺพลํ อหริสฺสามาติ (จินฺเตตฺวา) สตฺตฺวสฺสสิกสามเณรํ นิสฺสาย สหฺสสมฺตฺตา ภิกฺขุ (หฺตฺวา) นิกฺขมีสุ ฯ

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “(มยฺ) อ.เรา ท. คนฺตฺวา ไปแล้ว สทุธิ กับ สามเณเรน ด้วยสามเณร อหริสฺสาม จักนำมา กมฺพลํ ซึ่งผ้ากัมพล” อิติ ดังนี้ นิสฺสาย อาศัยแล้ว สตฺตฺวสฺสสิกสามเณรํ ซึ่งสามเณรผู้มีกาลฝนเจ็ด ภิกฺขุ เป็นภิกษุ สหฺสสมฺตฺตา มีพันรูปเป็นประมาณ (หฺตฺวา) เป็นแล้ว นิกฺขมีสุ ออกไป แล้ว ฯ

พวกภิกษุ คิดว่า “พวกเราไปพร้อมกับสามเณร จักนำผ้ากัมพลมา” อาศัยสามเณร ผู้มีอายุ ๗ ขวบ เป็นภิกษุประมาณ ๑,๐๐๐ รูป ออกไปแล้ว

ภิกษุ สุทรกัถตาใน นิภขมีสุ ๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก “มยฺ สุทรกัถตาใน อหริสฺสาม ๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก สามณฺเณเรน สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิ ๆ กิริยาสมวายะใน คนฺตุวาทฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน อหริสฺสาม กมฺพลํ อวุตตกัถมมะใน อหริสฺสาม” อิติศัพฺท อากาเรใน จินฺเตตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสฺสาย สตฺตวสฺสสิกสามณฺเณโร อวุตตกัถมมะใน นิสฺสาย ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน หุตฺวา สหสฺสมตฺตา วิเสสนะของ ภิกษุ ๆ วิกิตกัถตาใน หุตฺวา ๆ สมานกาลกิริยาใน นิภขมีสุ ๆ

๖๖. โส “เอตฺตกาณํ ภิกฺขุณฺโณ กุโธ กมฺพลํ ลภิสฺสามีติ จิตฺตมฺปิ อนฺุปฺปาเทตฺวา เต อาทาย นคฺราภิมุโข ปายาสี ๆ

โส (สามณฺเณโร) “(อหฺ) เอตฺตกาณํ ภิกฺขุณฺโณ กุโธ (จานฺโต) กมฺพลํ ลภิสฺสามีติ จิตฺตมฺปิ อนฺุปฺปาเทตฺวา เต (ภิกฺขุ) อาทาย นคฺราภิมุโข (หุตฺวา) ปายาสี ๆ

โส (สามณฺเณโร) อ.สามณฺเณรํ จิตฺตมฺปิ แมยฺยังจิตฺ อิติ ว่า “(อหฺ) อ.เรา ลภิสฺสามิ จักได้ กมฺพลํ ซึ่งฝ้ากัถมฺพล ท. กุโธ (จานฺโต) แต่ที่ไหน ภิกฺขุณฺโณ เพื่อภิกษุ ท. เอตฺตกาณํ มีประมาณเท่านี้” อิติ ดังนี้ อนฺุปฺปาเทตฺวา ไม่ให้เกิดขึ้นแล้ว อาทาย พาเอาแล้ว เต (ภิกฺขุ) ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น นคฺราภิมุโข เป็นผู้มีหน้าเฉพาะต่อ พระนคร (หุตฺวา) เป็นแล้ว ปายาสี ได้ดำเนินไปแล้ว ๆ

สามณฺเณรํ แมยฺยังจิตฺให้เกิดขึ้นว่า “เราจักได้ฝ้ากัถมฺพลทั้งหลาย แต่ที่ไหน เพื่อภิกษุ ทั้งหลาย มีประมาณเท่านี้” ดังนี้ พาเอาภิกษุเหล่านั้นไป มุงหน้าต่อพระนคร ได้ดำเนิน ไปแล้ว

โส วิเสสนะของ สามณฺเณโร ๆ สุทรกัถตาใน ปายาสี ๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก “อหฺ สุทรกัถตาใน ลภิสฺสามิ ๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก เอตฺตกาณํ วิเสสนะของ ภิกฺขุณฺโณ ๆ สัมปทาน ใน ลภิสฺสามิ กุโธ วิเสสนะของ จานฺโต ๆ อปาทานใน ลภิสฺสามิ กมฺพลํ อวุตตกัถมมะใน ลภิสฺสามิ” อิติศัพฺท สฺรูปะใน จิตฺตํ อปีศัพฺท อเปกษัตถะเข้ากับ จิตฺตํ ๆ การิตกัถมมะใน อนฺุปฺปาเทตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาทาย เต วิเสสนะของ ภิกฺขุ ๆ อวุตตกัถมมะใน อาทาย ๆ สมานกาลกิริยาใน หุตฺวา นคฺราภิมุโข วิกิตกัถตาใน หุตฺวา ๆ สมานกาลกิริยา ใน ปายาสี ๆ

๖๗. สุทินฺนุสฺส หิ ทานฺนุสฺส เอวฺรุโป อานุกาโว โหติ ฯ

(ปุคฺคเลน) สุทินฺนุสฺส หิ ทานฺนุสฺส เอวฺรุโป อานุกาโว โหติ ฯ

หิ จริงฺอยู่ อานุกาโว อ.อานุกาพ เอวฺรุโป อันมีอย่างนี้เป็นรูป ทานฺนุสฺส แห่งทาน (ปุคฺคเลน) สุทินฺนุสฺส อัน อันบุคคล ถวายดีแล้ว โหติ ย่อมมี ฯ

แท้จริง อานุกาพอันเห็นปานนี้ แห่งทานที่บุคคลถวายดีแล้ว ย่อมมี

หิศัพท์ ทัพทิกฺรณฺชตฺกะ เอวฺรุโป วิเสสฺนะของ อานุกาโว ๆ สุทฺทกัตฺตานิ โหติ ฯ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก ปุคฺคเลน อนฺนิกิถิตกัตฺตานิ สุทินฺนุสฺส ฯ วิเสสฺนะของ ทานฺนุสฺส ฯ สามีสัมพันธฺใน อานุกาโว ฯ

๖๘. โส พหิณฺนเรเวว ฆรปฺปฏิปาฏิยา จรฺนุโต ปญฺจ กมฺพลสตานิ ลภิตฺวา อนฺโตนฺครํ ปาวิสฺสิ ฯ

โส (สามเณโร) พหิณฺนเร เหว ฆรปฺปฏิปาฏิยา จรฺนุโต ปญฺจ กมฺพลสตานิ ลภิตฺวา อนฺโตนฺครํ ปาวิสฺสิ ฯ

โส (สามเณโร) อ.สามเณรฺนั้น จรฺนุโต เทียวไปอยู่ ฆรปฺปฏิปาฏิยา ตามลำดับแห่ง เรือ น พหิณฺนเร เหว ในภายนอกแห่งนครนั้นเทียว ลภิตฺวา ได้แล้ว กมฺพลสตานิ ซึ่งร้อยแห่งผ้ากัมพล ท. ปญฺจ ห้า ปาวิสฺสิ ได้เข้าไปแล้ว อนฺโตนฺครํ สู่ภายในแห่ง นคร ฯ

สามเณรฺนั้น เทียวไปตามลำดับเรือ น ในภายนอกนครนั้นแหละ ได้ผ้ากัมพล ๕๐๐ ผืน ได้เข้าไปสู่ภายในนคร

โส วิเสสฺนะของ สามเณโร ๆ สุทฺทกัตฺตานิ ปาวิสฺสิ ฯ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก เอวศัพท์ อวชารณฺะเข้ากับ พหิณฺนเร ฯ วิสยารณฺะใน จรฺนุโต ฆรปฺปฏิปาฏิยา ฯ ตติยาวิเสสฺนะ ใน จรฺนุโต ๆ อัปภันฺตรกิริยาของ สามเณโร ปญฺจ วิเสสฺนะของ กมฺพลสตานิ ๆ อวุตต- กัมมะใน ลภิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปาวิสฺสิ อนฺโตนฺครํ สัมปาปุณฺเญกัมมะใน ปาวิสฺสิ ฯ

๖๙. มนฺุสฺสา อิตฺโต จิตฺโต จ กมฺพลฺเล ออาหารฺนฺติ ฯ

มธุรสสา อีโต (ปัสสโต) จ อีโต (ปัสสโต) จ กมฺพล อาหารนฺติ ฯ

มธุรสสา อ.มธุรสย์ ท. อาหารนฺติ ย่อมนำมา กมฺพล ซึ่งผ้ากัมพล ท. อีโต (ปัสสโต) จ จากข้างนี้ด้วย อีโต (ปัสสโต) จ จากข้างนี้ด้วย ฯ

พวกมธุรสย์ ย่อมนำผ้ากัมพลทั้งหลายมา จากข้างนี้และข้างโน้น

มธุรสสา สุทธกัตตาใน อาหารนฺติ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อีโต สองบท วิเสสนะของ ปัสสโต ฯ สองบท อปาทานใน อาหารนฺติ จ สองศัพท์ ปทสมฺจจยัตตะเข้ากับ อีโต ปัสสโต และ อีโต ปัสสโต กมฺพล อวุตตกัมมะใน อาหารนฺติ ฯ

๗๐. เอโก ปน ปุริโส อาปณทฺวาเรน คจฺจนฺโต ปญฺจ กมฺพลสตานิ ปสาเรตฺวา นิสินฺหํ
เอกํ อาปณิกํ ทิสฺวา อาห “อมฺโห เอโก สามเณโร กมฺพลे สํหฺรณฺโต อาคจฺจติ,
ตว กมฺพลे ปฏิจฺฉาเทหิตี ฯ

เอโก ปน ปุริโส อาปณทฺวาเรน คจฺจนฺโต ปญฺจ กมฺพลสตานิ ปสาเรตฺวา นิสินฺหํ
เอกํ อาปณิกํ (บุคคล) ทิสฺวา อาห “อมฺโห เอโก สามเณโร กมฺพลे สํหฺรณฺโต อาคจฺจติ, (ตัว)
ตว กมฺพลे ปฏิจฺฉาเทหิตี ฯ

ปน ก็ เอโก ปุริโส อ.บุรุษคนหนึ่ง คจฺจนฺโต ไปอยู่ อาปณทฺวาเรน โดยประตูแห่ง
ร้านตลาด ทิสฺวา เห็นแล้ว (บุคคล) ซึ่งบุคคล อาปณิกํ ผู้อยู่ในร้านตลาด เอกํ คน
หนึ่ง ปญฺจ กมฺพลสตานิ ปสาเรตฺวา นิสินฺหํ ผู้นั่งคลี่แล้ว ซึ่งร้อยแห่งผ้ากัมพล ท.
ห่า อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อมฺโห แนะนำผู้เจริญ เอโก สามเณโร อ.สามเณร
รูปหนึ่ง สํหฺรณฺโต รวบรวมอยู่ กมฺพลे ซึ่งผ้ากัมพล ท. อาคจฺจติ ย่อมมา, (ตัว)
อ.ท่าน ปฏิจฺฉาเทหิ จงปกปิด กมฺพลे ซึ่งผ้ากัมพล ท. ตว ของท่าน” อิติ ดังนี้ ฯ

ก็บุรุษคนหนึ่ง ไปโดยประตูร้านตลาด เห็นคนผู้อยู่ในร้านตลาดคนหนึ่ง ผู้นั่งคลี่
ผ้ากัมพล ๕๐๐ ผืน จึงกล่าวว่า “แนะนำผู้เจริญ สามเณรรูปหนึ่ง รวบรวมผ้ากัมพล
ทั้งหลาย ย่อมมา, ท่านจงปกปิดผ้ากัมพลทั้งหลายของท่าน”

ปนศัพท์ วากยารัมภโขตกะ เอโก วิเสสนะของ ปุริโส ฯ สุทธกัตตาใน อาห ฯ อาชยาต-
บทกัตตฺวาจก อาปณทฺวาเรน ตติยาวิเสสนะใน คจฺจนฺโต ฯ อัปภันตกริยาของ ปุริโส

ปญจ วิเสสณะของ กมฺพลสถานิยฺ อวุตตกัมมะใน ปสาเรตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน นิสินฺนํฯ กิตฺติ เอกํ กิตฺติ อาปณิกํ กิตฺติ วิเสสณะของ ปุคฺคลํฯ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “อมฺโห อาลปนฺนะ เอโก วิเสสณะของ สามเณโรฯ สุทฺธกัตตฺวา ใน อากจฺฉติฯ อาชยฺยาตบทกัตตฺวาจก กมฺพเล อวุตตกัมมะใน สํหฺรณฺโตฯ อัปฺภันตฺร- กิริยาของ สามเณโร, ตวํ สุทฺธกัตตฺวาใน ปฏฺิจฺฉาเทหิฯ อาชยฺยาตบทกัตตฺวาจก ตว สามีสัมพันธฺระใน กมฺพเลฯ อวุตตกัมมะใน ปฏฺิจฺฉาเทหิ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๗๑. “กึ ปน โส ทินฺนเก คณฺหาติ อุทฺทาหุ อทินฺนเกติ ฯ

(อาปณิกปุคฺคโล) “กึ ปน โส (สามเณโร ปุคฺคเลน) ทินฺนเก (กมฺพเล) คณฺหาติ อุทฺทาหุ (ปุคฺคเลน) อทินฺนเก (กมฺพเล คณฺหาติ)” อิติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(อาปณิกปุคฺคโล) อ.บุคฺคลผู้อยู่ในร้านตลาด (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ปน กึ โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น คณฺหาติ ย่อมถือเอา (กมฺพเล) ซึ่งผ้ากัมพล ท. (ปุคฺคเลน) ทินฺนเก อัน- อันบุคฺคล - ถวายแล้ว กึ หรือ อุทฺทาหุ หรือว่า (คณฺหาติ) ย่อมถือเอา (กมฺพเล) ซึ่งผ้ากัมพล ท. (ปุคฺคเลน) อทินฺนเก อัน- อันบุคฺคล - ไม่ถวายแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

บุคฺคลผู้อยู่ในร้านตลาด ถามว่า “กึสามเณรนั้น ย่อมถือเอาผ้ากัมพลทั้งหลาย ที่บุคฺคล ถวายแล้ว หรือว่า ย่อมถือเอาผ้ากัมพลทั้งหลายที่บุคฺคลไม่ถวายแล้ว”

อาปณิกปุคฺคโล สุทฺธกัตตฺวาใน ปุจฺฉิฯ อาชยฺยาตบทกัตตฺวาจก “ปนศัพท์ วากยารัมภ- ไซตกะ โส วิเสสณะของ สามเณโรฯ สุทฺธกัตตฺวาใน คณฺหาติฯ สองบท อาชยฺยาตบท กัตตฺวาจก กิตฺศัพท์ ปุจฺฉนฺตถะ ปุคฺคเลน อนภิตกัตตฺวาใน ทินฺนเกฯ วิเสสณะของ กมฺพเลฯ อวุตตกัมมะใน คณฺหาติ อุทฺทาหุ ปุจฺฉนฺตถะ ปุคฺคเลน อนภิตกัตตฺวาใน อทินฺนเกฯ วิเสสณะของ กมฺพเลฯ อวุตตกัมมะใน คณฺหาติ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิ ฯ

๗๒. “ทินฺนเก คณฺหาตีติ ฯ

(โส ปฺริโส) “(โส สามเณโร ปุคฺคเลน) ทินฺนเก (กมฺพเล) คณฺหาตีติ (อาห) ฯ

(โส ปฺริโส) อ.บุรุษนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(โส สามเณโร) อ.สามเณรนั้น

คณฺหาติ ย่อมถือเอา (**กมฺพล**) ซึ่งผ้ากัมพล ท. (**ปุกฺคเลน**) **ทินฺนเก** อัน- อันบุคคล- ถวายแล้ว” **อิติ** ดังนี้ ฯ

บุรุษนั้น กล่าวว่่า “สามเณรนั้น ย่อมถือเอาผ้ากัมพลทั้งหลายที่บุคคลถวายแล้ว”

โส วิเสสนะของ ปุริโส๑ สุทฺธกัตฺตาใน อาห๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก “โส วิเสสนะของ สามเณโร๑ สุทฺธกัตฺตาใน คณฺหาติ๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก ปุกฺคเลน อนภิหิตกัตฺตา ใน ทินฺนเก๑ วิเสสนะของ กมฺพล๑ อวฺุตตกัมมะใน คณฺหาติ” **อิติศัพฺท** อากาเรใน อาห ฯ

๗๓. “เอวํ สนฺเต, สเจ อิจฺฉิสฺสามิ, ทสฺสามิ; โน เจ, น ทสฺสามิ; คจฺฉ ตฺวนฺติ อุตฺโยเชสิ ฯ

(อาปณฺิกปุกฺคโล) “เอวํ (ภาเว) สนฺเต, สเจ (อหํ) อิจฺฉิสฺสามิ, (อหํ) ทสฺสามิ; โน เจ (อหํ) อิจฺฉิสฺสามิ), (อหํ) น ทสฺสามิ; คจฺฉ ตฺวนฺติ (วตฺวา) อุตฺโยเชสิ ฯ

(**อาปณฺิกปุกฺคโล**) อ.บุคคลผู้อยู่ในร้านตลาด (**วตฺวา**) กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า “**เอวํ (ภาเว)** ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น **สนฺเต** มีอยู่, **สเจ** ถ้าว่่า (**อหํ**) อ.ข้าพเจ้า **อิจฺฉิสฺสามิ** จักปรารธนาไชร้, (**อหํ**) อ.ข้าพเจ้า **ทสฺสามิ** จักถวาย, **เจ** หากว่่า (**อหํ**) อ.ข้าพเจ้า **โน (อิจฺฉิสฺสามิ)** จักไม่ปรารธนาไชร้, (**อหํ**) อ.ข้าพเจ้า **น ทสฺสามิ** จักไม่ถวาย; **ตฺวํ** อ.ท่าน **คจฺฉ** จงไปเถิด” **อิติ** ดังนี้ **อุตฺโยเชสิ** ส่งไปแล้ว ฯ

บุคคลผู้อยู่ในร้านตลาด กล่าวว่่า “เมื่อเป็นเช่นนี้, ถ้าข้าพเจ้าจักปรารธนาไชร้, ข้าพเจ้า จักถวาย, ถ้าข้าพเจ้าจักไม่ปรารธนาไชร้, ข้าพเจ้า จักไม่ถวาย, ท่านจงไปเถิด” แล้วก็ ส่งไป

อาปณฺิกปุกฺคโล สุทฺธกัตฺตาใน อุตฺโยเชสิ๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก “เอวํ วิเสสนะของ ภาเว๑ ลักษณะใน สนฺเต๑ ลักษณะกิริยา, สเจศัพฺท ปรึกัปปัตถะ อหํ สุทฺธกัตฺตา ใน อิจฺฉิสฺสามิ๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก, อหํ สุทฺธกัตฺตาใน ทสฺสามิ๑ อาชยาดบท กัตฺตฺวาจก, เจศัพฺท ปรึกัปปัตถะ อหํ สุทฺธกัตฺตาใน อิจฺฉิสฺสามิ๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก โนศัพฺท ปรึกัปปัตถะใน อิจฺฉิสฺสามิ, อหํ สุทฺธกัตฺตาใน ทสฺสามิ๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก นศัพฺท ปรึกัปปัตถะใน ทสฺสามิ, ตฺวํ สุทฺธกัตฺตาใน คจฺฉ๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก” **อิติศัพฺท**

อาการใน วตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุตฺโยเชสิ ๗

๗๔. มจฺจรีโน หิ อนฺธพาลา, เอวํ ปเรสุ ทานํ ททมานेषฺ, มจฺจรายิตฺวา อสทิสทานํ ทิสฺวา มจฺจรายนฺโต กาโล วีย นิริเย นินฺพตฺตุนฺติ ๗

มจฺจรีโน หิ อนฺธพาลา (ชนา), เอวํ ปเรสุ (ชเนสฺ) ทานํ ททมานेषฺ, มจฺจรายิตฺวา อสทิสทานํ ทิสฺวา มจฺจรายนฺโต กาโล วีย นิริเย นินฺพตฺตุนฺติ ๗

หิ จริงอยู่ (ชนา) อ.ชน ท. มจฺจรีโน ผู้มีความตระหนี่ อนฺธพาลา ผู้เป็นคนอันพาล, (ชเนสฺ) ครั้นเมื่อชน ท. ปเรสุ เหล่าอื่น ททมานेषฺ ถวายอยู่ ทานํ ซึ่งทาน เอวํ อย่างนี้, มจฺจรายิตฺวา ประพฤติตระหนี่แล้ว นินฺพตฺตุนฺติ ย่อมบังเกิด นิริเย ในนรก กาโล วีย ราวกะ อ.อำมาตย์ชื่อว่ากาละ อสทิสทานํ ทิสฺวา มจฺจรายนฺโต ผู้เห็น แล้ว ซึ่งอสทิสทาน ประพฤติตระหนี่อยู่ ๗

ความจริง พวกชนผู้มีความตระหนี่ ผู้เป็นคนอันพาล, เมื่อพวกชนเหล่าอื่น ถวายทาน อย่างนี้, ประพฤติตระหนี่ ย่อมบังเกิดในนรก ดุจกาลอำมาตย์ ผู้เห็นอสทิสทานแล้ว ประพฤติตระหนี่อยู่

หิศัพฺทํ ทัพฺทกรณชฺตทกะ มจฺจรีโน กิตฺติ อนฺธพาลา กิตฺติ วิเสสนะของ ชนาจฺ สุทฺธกัตตา ใน นินฺพตฺตุนฺติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, เอวํ กิริยาวิเสสนะใน ททมานेषฺ ปเรสุ วิเสสนะของ ชเนสฺจฺ ลักษณะใน ททมานेषฺจฺ ลักษณะกิริยา ทานํ อวุตตกัมมะใน ททมานेषฺ, มจฺจรายิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน นินฺพตฺตุนฺติ อสทิสทานํ อวุตตกัมมะ ใน ทิสฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน มจฺจรายนฺโตจฺ วิเสสนะของ กาโลจฺ อุปมาลึงคัตถะ วิยศัพฺทํ อุปมาชฺตทกะเข้ากับ อสทิสทานํ ทิสฺวา มจฺจรายนฺโต กาโล, นิริเย วิสยาธาระ ใน นินฺพตฺตุนฺติ ๗

๗๕. อาปณฺโโก จินฺเตสิ “อโย ปุริโส อตฺตโน ฐมฺมตาย อาคจฺจมาโน ‘ตว กมฺพล ปฏิจฺจาเทหิติ มํ อาห, อหฺมปิ ‘สเจ โส ทินฺนํ คณฺหาติ, อหํ มม สนฺตํ, สเจ อิจฺจามิ, ทสฺสามิ; โน เจ, น ทสฺสามิติ อวจฺ; ทิฏฺฐกํ ปน อเทฺนตฺสส ลชฺชา อุปฺปชฺชติ, อตฺตโน สนฺตํ ปฏิจฺจาเทฺนตฺสส โทโส นตฺถิ; อิเมสุ ปณฺจสุ กมฺพลสฺเตสุ เทว กมฺพลา สตสฺหสฺสคฺขนิกา, อิเม ปฏิจฺจาเทตฺ วฏฺฐิตฺติ เทวปิ

กมฺพล ทสย ทสฺ สมฺพนฺธิตฺวา เตสฺ อนฺตเร ปกฺขิปิตฺวา ปฏฺิจฺฉาเทสิ ฯ

อาปณฺโโก (ปุกฺคโล) จินฺเตสิ “อัยฺ ปุริโส อตฺตโน ฐมฺมตฺยา อาคจฺฉมาโน ‘(ตุว) ตว กมฺพล ปฏฺิจฺฉาเทหิตฺติ มํ อาห, อหฺมปิ ‘สเจ โส (สามเณโร ปุกฺคเลน) ทินฺนํ (กมฺพล) คณฺหาติ, อหํ มม สนฺตํ (กมฺพล), สเจ (อห) อิจฺฉามิ, ทสฺสามิ; โน เจ (อห) อิจฺฉามิ), (อห) น ทสฺสามิตฺติ อวจ; (สามเณเรน) ทิฏฺฐกํ (กมฺพล) ปน อเทฺนตฺสฺส (มยฺห) ลชฺชา อฺปฺปชฺชติ, อตฺตโน สนฺตํ (กมฺพล) ปฏฺิจฺฉาเทฺนตฺสฺส (มยฺห) โทโส นตฺติ; อิเมสฺ ปณฺจสฺส กมฺพลสฺเตสฺ เทว กมฺพลา สตฺสทฺสฺสคฺขณิกา (โหนฺติ), (มยา) อิเม (กมฺพล) ปฏฺิจฺฉาเทตฺถ วฏฺฏฺิตฺติ เทวปิ กมฺพล ทสย ทสฺ สมฺพนฺธิตฺวา เตสฺ (กมฺพลาน) อนฺตเร ปกฺขิปิตฺวา ปฏฺิจฺฉาเทสิ ฯ

(ปุกฺคโล) อ.บุคคล อาปณฺโโก ผู้อยู่ในร้านตลาด จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “อัยฺ ปุริโส อ.บุรุษนี้ อาคจฺฉมาโน มาอยู่ ฐมฺมตฺยา โดยธรรมดา อตฺตโน ของตน อาห กล่าว แล้ว มํ กะเรา อิติ ว่า ‘(ตุว) อ.ท่าน ปฏฺิจฺฉาเทหิ จงปกปิด กมฺพล ซึ่งผ้ากัมพล ท. ตว ของท่าน’ อิติ ดังนี้, อหฺมปิ แม้อ.เรา อวจ ได้กล่าวแล้ว อิติ ว่า ‘สเจ ถ้าว่า โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น คณฺหาติ ย่อมถือเอา (กมฺพล) ซึ่งผ้ากัมพล (ปุกฺคเลน) ทินฺนํ อันอันบุคคล ถวายแล้วไซ้, อหํ อ.เรา ทสฺสามิ จักถวาย (กมฺพล) ซึ่ง-, สเจ ถ้าว่า อหํ อ.เรา อิจฺฉามิ ย่อมปรารถนาไซ้, -ผ้ากัมพล สนฺตํ อันเป็นของมี อยู่ มม ของเรา; เจ หากว่า (อห) อ.เรา โน (อิจฺฉามิ) ย่อมไม่ปรารถนาไซ้, (อห) อ.เรา น ทสฺสามิ จักไม่ถวาย’ อิติ ดังนี้; ปน ก็ ลชฺชา อ.ความละอาย อฺปฺปชฺชติ จะเกิดขึ้น (มยฺห) แก่เรา อเทฺนตฺสฺส ผู้ไม่ถวายอยู่ (กมฺพล) ซึ่งผ้ากัมพล (สามเณเรน) ทิฏฺฐกํ อัน- อันสามเณร -เห็นแล้ว, โทโส อ.โทษ นตฺติ ย่อมไม่มี (มยฺห) แก่เรา ปฏฺิจฺฉาเทฺนตฺสฺส ผู้ปกปิดอยู่ (กมฺพล) ซึ่งผ้ากัมพล สนฺตํ อันเป็นของมีอยู่ อตฺตโน ของตน; อิเมสฺ ปณฺจสฺส กมฺพลสฺเตสฺ เทว กมฺพลา อ.- ในร้อยแห่งผ้า กัมพล ท. ห้า เหล่านี้หนา -ผ้ากัมพล ท. สอง สตฺสทฺสฺสคฺขณิกา เป็นของมีค่าแสน หนึ่ง (โหนฺติ) ย่อมเป็น, (มยา) อิเม (กมฺพล) ปฏฺิจฺฉาเทตฺถ อ.อัน- อันเรา -ปกปิด ซึ่งผ้ากัมพล ท. เหล่านี้ วฏฺฏฺิตฺติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ สมฺพนฺธิตฺวา ผูกไว้แล้ว ทสฺ ซึ่งชาย ทสย ด้วยชาย ปกฺขิปิตฺวา ใส่ไว้แล้ว กมฺพล ซึ่งผ้ากัมพล ท. เทวปิ แม้อ สอง อนฺตเร ในระหว่าง เตสฺ (กมฺพลาน) แห่งผ้ากัมพล ท. เหล่านี้ ปฏฺิจฺฉาเทสิ ปกปิดไว้แล้ว ฯ

บุคคลผู้อยู่ที่ร้านตลาด คิดว่า “บุรุษนี้ มาตามธรรมดาของตน กล่าวกะเราว่า ‘ท่านจง ปกปิดผ้ากัมพลทั้งหลายของท่าน’, แม้เรา ก็ได้กล่าวว่า ‘ถ้าสามเณร ย่อมถือเอาผ้า กัมพลเฉพาะที่เขาถวายไซ้, ถ้าเราปรารถนา เราจักถวายผ้ากัมพลที่เป็นของมีอยู่ ของเรา, หากเราไม่ปรารถนาไซ้, เราจักไม่ถวาย’, ก็ความละอาย จะเกิดขึ้นแก่เราผู้ ไม่ถวายผ้ากัมพลที่สามเณรเห็นแล้ว, โทษะ จะไม่มีแก่เราผู้ปกปิดผ้ากัมพลที่เป็นของ มีอยู่ของตนเสีย, บรรดาผ้ากัมพล ๕๐๐ ผืนเหล่านี้ ผ้ากัมพล ๒ ผืน เป็นของมีราคา ๑๐๐,๐๐๐, การที่เราปกปิดผ้ากัมพลเหล่านี้เสีย ย่อมควร” จึงใช้ชายผ้าผูกติดกับชาย ผ้า แล้วใส่ผ้ากัมพลทั้ง ๒ ผืนไว้ในระหว่างผ้ากัมพลเหล่านั้น ปกปิดแล้ว

อาปณโก วิเสสณะของ ปุคฺคโลจฺ สุทฺธกัตฺตานิ จินฺเตสิ และ ปฏิจฺฉาเทสิ จินฺเตสิ ก็ดี ปฏิจฺฉาเทสิ ก็ดี อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก “อัย วิเสสณะของ ปุริโสจฺ สุทฺธกัตฺตานิ อาหจฺ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก อตฺตโน สามีสัมพันธะไน ธมฺมตฺยาจฺ ตติยาวิเสสณะไน อาคจฺจมาโนจฺ อัปฺพันฺตริกิริยาของ ปุริโส ‘ตฺว สุทฺธกัตฺตานิ ปฏิจฺฉาเทหิจฺ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก ตว สามีสัมพันธะไน กมฺพลจฺ อวฺตตกัมมะไน ปฏิจฺฉาเทหิ’ อิติศัพท์ อากาเรไน อาห มํ อภิตกัมมะไน อาห, อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ อหฺจฺ สุทฺธกัตฺตานิ อวจฺจ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก ‘สเจศัพท์ ปริกัปปัตตะ โส วิเสสณะของ สามเณโรจฺ สุทฺธกัตฺตานิ คณฺหาติจฺ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก ปุคฺคเลน อนภินฺทิกัตฺตานิ ทินฺนํกฺจ วิเสสณะของ กมฺพลจฺ อวฺตตกัมมะไน คณฺหาติ, อหฺ สุทฺธกัตฺตานิ ทสฺสามิจฺ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก มม สามีสัมพันธะไน สนฺตํกฺจ วิเสสณะของ กมฺพลจฺ อวฺตตกัมมะไน ทสฺสามิ, สเจศัพท์ปริกัปปัตตะ อหฺ สุทฺธกัตฺตานิ อิจฺฉามิจฺ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก, เจศัพท์ ปริกัปปัตตะ อหฺ สุทฺธกัตฺตานิ อิจฺฉามิจฺ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก โนศัพท์ ปฏิเสธะไน อิจฺฉามิ, อหฺ สุทฺธกัตฺตานิ ทสฺสามิจฺ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก นศัพท์ ปฏิเสธะไน ทสฺสามิ’ อิติศัพท์ อากาเรไน อวจฺ, ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ ลชฺชา สุทฺธกัตฺตานิ อฺปฺปชฺชติจฺ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก สามเณเรณ อนภินฺทิกัตฺตานิ ทิจฺจกํจ วิเสสณะของ กมฺพลจฺ อวฺตตกัมมะไน อเทฺนตฺสฺสจฺ วิเสสณะของ มยฺหฺจฺ สัมปทานไน อฺปฺปชฺชติ, โทโส สุทฺธกัตฺตานิ นตฺติจฺ กิริยาบทกัตฺตฺวาจก อตฺตโน สามีสัมพันธะไน สนฺตํกฺจ วิเสสณะของ กมฺพลจฺ อวฺตตกัมมะไน ปฏิจฺฉาเทนฺตฺสฺสจฺ วิเสสณะของ มยฺหฺจฺ สัมปทานไน นตฺติ, อิเมสุ ก็ดี ปณฺจสุ ก็ดี วิเสสณะของ กมฺพลสฺเตสุจฺ นิตฺถารณะไน เทว กมฺพลา เทว วิเสสณะของ กมฺพลาจฺ นิตฺถารณียะและสุทฺธกัตฺตานิ โหนฺติจฺ

อาชยาตบทกัตตฺวจาก สตสทสศุขนิกา วิกตีกัตตาใน โหนฺติ, ปฏิจฺฉาเทตฺถํ ตุมัตถกัตตาใน วฏฺฐติฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก มยา อนภิทกัตตาใน ปฏิจฺฉาเทตฺถํ อิมะ วิเสสนะของ กมฺพเลฯ อวุตตกัมมะใน ปฏิจฺฉาเทตฺถํ” อิตฺตํ อากาเรใน จินฺเตสิ อปิตฺตํ อเปกขัตถะเข้ากับเทวฯ วิเสสนะของ กมฺพเลฯ อวุตตกัมมะใน ปกฺขิปิตฺวา ทสาย ภาวะใน สมฺพนฺธิตฺวา ทสํ อวุตตกัมมะใน สมฺพนฺธิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกฺขิปิตฺวา เตสํ วิเสสนะของ กมฺพลานํฯ สามีสัมพันธะใน อนฺตเรฯ วิสยาธาระใน ปกฺขิปิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏิจฺฉาเทสิ ฯ

๗๖. สามเณโรปิ ภิกฺขุสทฺสเสน สทฺธิํ ตํ ปเทสํ ปาปุณฺนิ ฯ

สามเณโรปิ แม้อ.สามเณร **ปาปุณฺนิ** ถึงแล้ว **ตํ ปเทสํ** ซึ่งประเทศนั้น **สทฺธิ** กับ **ภิกฺขุสทฺสเสน** ด้วยพันแห่งภิกษุ ฯ

แม้สามเณร ถึงประเทศนั้นพร้อมทั้งภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป

อปิตฺตํ อเปกขัตถะเข้ากับ สามเณโรฯ สฺทฺธกัตตาใน ปาปุณฺนิฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก ภิกฺขุสทฺสเสน สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิฯ กิริยาสมวาเยใน ปาปุณฺนิ ตํ วิเสสนะของ ปเทสํฯ สัมปาปุณฺนียกัมมะใน ปาปุณฺนิ ฯ

๗๗. อาปณฺนิสฺส สามเณรํ ทิสฺวา ว ปุตฺตสิเนโห อฺปฺปชฺชิ ฯ

อาปณฺนิสฺส (ปุคฺคฺลสฺส) สามเณรํ ทิสฺวา ว ปุตฺตสิเนโห อฺปฺปชฺชิ ฯ

ปุตฺตสิเนโห อ.ความรักเพียงดังบุตร **อฺปฺปชฺชิ** เกิดขึ้นแล้ว **อาปณฺนิสฺส (ปุคฺคฺลสฺส)** แก่บุคคล ผู้อยู่ในร้านตลาด **ทิสฺวา ว** เพราะเห็น **สามเณร** ซึ่งสามเณรเที่ยว ฯ

ความรักดังบุตร เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้อยู่ที่ร้านตลาด เพราะเห็นสามเณรนั้นแหละ

ปุตฺตสิเนโห สฺทฺธกัตตาใน อฺปฺปชฺชิฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก อาปณฺนิสฺส วิเสสนะของ ปุคฺคฺลสฺสฯ สัมปทานใน อฺปฺปชฺชิ สามเณรํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา เอวตฺตํ อวธารณะเข้ากับ ทิสฺวาฯ เหตุใน อฺปฺปชฺชิ ฯ

๗๘. สกลสรীরิ สึเนเหณ ปรีปฺพณฺณ อโหสิ; โส จินฺเตสิ “ติฏฺฐจฺนตฺถุ กมฺพลาณี, อิมํ ทิสฺวา หทยมํสมฺปิ ทาทฺตุํ ยุตฺตฺรฺรูปฺนติ ๕

สกลสรীরิ สึเนเหณ ปรีปฺพณฺณ อโหสิ; โส (อาปณฺณิกปฺคฺคโล) จินฺเตสิ “ติฏฺฐจฺนตฺถุ กมฺพลาณี, (มยา) อิมํ (สามเณรํ) ทิสฺวา หทยมํสมฺปิ ทาทฺตุํ ยุตฺตฺรฺรูป (โหติ)” อิติ ๕

สกลสรীরิ อ.สรีระทังสิณฺ ปรีปฺพณฺณํ เป็นอวัยยะเต็มรอบแล้ว สึเนเหณ ด้วยความรัก อโหสิ ได้เป็นแล้ว; โส (อาปณฺณิกปฺคฺคโล) อ.บุคคลผู้อยู่ในร้านตลาดนั้น จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “กมฺพลาณี อ.ผ้ากัมพล ท. ติฏฺฐจฺนตฺถุ จงยกไว้, (มยา) อิมํ (สามเณรํ) ทิสฺวา หทยมํสมฺปิ ทาทฺตุํ อ.อัน- อันเรา เห็นแล้ว ซึ่งสามเณรนี้ -ให้ แม่ซึ่งเนื้อแห่ง หทัย ยุตฺตฺรฺรูป เป็นสภาพสมควรแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

สรีระทังสิณฺ ได้เป็นของบริบูรณ์ด้วยความรัก, บุคคลผู้อยู่ที่ร้านตลาดนั้น คิดว่า “ผ้ากัมพลทั้งหลาย จงยกไว้, การที่เราเห็นสามเณรนี้ แล้วให้แม่เนื้อแห่งหทัย เป็นสภาพสมควรแล้ว

สกลสรীরิ สฺุทธกัถตฺตาใน อโหสิ๑ อาชยตบทกัถตฺตฺวาจก สึเนเหณ ภาระเณใน ปรีปฺพณฺณ๑ วิกิตกัถตฺตาใน อโหสิ, โส วิเสสนะของ อาปณฺณิกปฺคฺคโล๑ สฺุทธกัถตฺตาใน จินฺเตสิ๑ อาชยตบทกัถตฺตฺวาจก “กมฺพลาณี สฺุทธกัถตฺตาใน ติฏฺฐจฺนตฺถุ๑ อาชยตบทกัถตฺตฺวาจก, ทาทฺตุํ ตุมํตถกัถตฺตาใน โหติ๑ อาชยตบทกัถตฺตฺวาจก มยา อนภีหิตกัถตฺตาใน ทาทฺตุํ อิมํ วิเสสนะของ สามเณร๑ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทาทฺตุํ อปิตฺทฺทํ อเปกขัถตตะเข้ากับ หทยมํสํ๑ อวุตตกัมมะใน ทาทฺตุํ ยุตฺตฺรฺรูป วิกิตกัถตฺตาใน โหติ” อิติตฺทฺทํ อากากระเณใน จินฺเตสิ ๕

๗๙. โส เต เทวปี กมฺพเล นีหริตฺวา สามเณรสุส ปาทมฺมุเล จเปตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต ตยา ทิฏฺฐจฺนตฺถุ ภาคิ อสุสนฺติ อวจ ๕

โส (อาปณฺณิกปฺคฺคโล) เต เทวปี กมฺพเล นีหริตฺวา สามเณรสุส ปาทมฺมุเล จเปตฺวา วนฺทิตฺวา “(อหํ) ภนฺเต ตยา ทิฏฺฐจฺนตฺถุ ภาคิ อสุสนฺติ อวจ ๕

โส (อาปณฺณิกปฺคฺคโล) อ.บุคคลผู้อยู่ในร้านตลาดนั้น นีหริตฺวา นำออกแล้ว กมฺพเล ซึ่งผ้ากัมพล ท. เทวปี แม่สอง เต เหล่านั้น จเปตฺวา วางไว้แล้ว ปาทมฺมุเล ที่ใกล้

แห่งเท้า สามเณรสุต ของสามเณร วรุตติวา ไหว้แล้ว อวจ ได้กล่าวแล้ว อิติ ว่า
“ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อห) อ.กระผม ภาคี เป็นผู้มีส่วน ตยา ทิฏฐมมุต
แห่งธรรม- อันท่าน -เห็นแล้ว อุตสึ ฟังเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

บุคคลผู้อยู่ที่ร้านตลาดนั้น นำผ้ากัมพลออกมาแม่ทั้ง ๒ ผืนเหล่านั้น วางไว้ที่ใกล้เท้า
ของสามเณร ไหว้แล้ว ได้กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมฟังเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมที่ท่าน
เห็นแล้ว”

โส วิเสสนะของ อาปณิกปุคฺคโลจฺ สุททกัตตาโน อวจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
อปีศัพทฺ อเปกขัตตะเข้ากับ เทว เต กิตฺติ เทว กิตฺติ วิเสสนะของ กมฺพเลจฺ อวุตตกัมมะ
ใน นีหริตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน จเปตฺวา สามเณรสุต สามีสัมพันธะโน ปาทมฺูเลจฺ
วิสยาธาระโน จเปตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน วรุตฺติวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน อวจ “ภนฺเต
อาลปนะ อหฺ สุททกัตตาโน อุตสึจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตยา อนภินฺทกัตตาโน ทิฏฐ-
ทิฏฐมมุต สามีสัมพันธะโน ภาคีจฺ วิคิตกัตตาโน อุตสึ” อิติศัพทฺ อาการะโน อวจ ฯ

๘๐. โสปีสุต “เอวฺ โหตุติ อนุโมทนํ อกาสิ ฯ

โสปี (สามเณโร) อุตส (อาปณิกปุคฺคลุตส) “เอวฺ (ตยา ปตฺถิตปตฺถนา) โหตุติ อนุโมทนํ
อกาสิ ฯ

โสปี (สามเณโร) อ.สามเณรแม่นั้น อกาสิ ได้กระทำแล้ว อนุโมทนํ ซึ่งการอนุโมทนา
อิติ ว่า “(ตยา ปตฺถิตปตฺถนา) อ.ความปรารถนา- อันท่าน -ปรารถนาแล้ว เอวฺ
อย่างนี้ โหตุ จงสำเร็จ” อิติ ดังนี้ อุตส (อาปณิกปุคฺคลุตส) แก่บุคคลผู้อยู่ในร้าน
ตลาดนั้น ฯ

สามเณรแม่นั้น ได้ทำการอนุโมทนาแก่คนผู้อยู่ที่ร้านตลาดนั้นว่า “ความปรารถนาที่
ท่านปรารถนาแล้วอย่างนี้ ขอจงสำเร็จ”

อปีศัพทฺ อเปกขัตตะเข้ากับ โสจฺ วิเสสนะของ สามเณโรจฺ สุททกัตตาโน อกาสิจฺ
อาชยาตบทกัตตฺวาจก อุตส วิเสสนะของ อาปณิกปุคฺคลุตสจฺ สัมปทานโน อกาสิ
“ปตฺถิตปตฺถนา สุททกัตตาโน โหตุจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวฺ กิริยาวิเสสนะโน
ปตฺถิต- ตยา อนภินฺทกัตตาโน ปตฺถิต-” อิติศัพทฺ สรูปะโน อนุโมทนํจฺ อวุตตกัมมะโน

อกาสี ๕

๘๑. สามเณโร อนุโตนคเรปิ ปญจ กมฺพลสตานิ ลภี ๕

สามเณโร อ.สามเณร ลภี ได้แล้ว **กมฺพลสตานิ** ซึ่งร้อยแห่งผ้ากัมพล ท. **ปญจ** ห้า **อนุโตนคเรปิ** แม้ในภายในแห่งนคร ๕

สามเณร ได้ผ้ากัมพล ๕๐๐ ผืน แม้ในภายในนคร

สามเณโร สุทฺธกัตตานิ ลภี๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ อนุโตนคเร๑ วิสยาธาระใน ลภี ปญจ วิเสสนะของ กมฺพลสตานิ๑ อวุตตกัมมะใน ลภี ๕

๘๒. เอวํ เอกทิวเสเยว กมฺพลสทฺสฺสํ ลภิตฺวา ภิกฺขุสทฺสฺสสฺส อทาสี ๕

(สามเณโร) เอวํ เอกทิวเส เอว กมฺพลสทฺสฺสํ ลภิตฺวา ภิกฺขุสทฺสฺสสฺส อทาสี ๕

(สามเณโร) อ.สามเณร **ลภิตฺวา** ได้แล้ว **กมฺพลสทฺสฺสํ** ซึ่งพันแห่งผ้ากัมพล **เอกทิวเส** เอว ในวันหนึ่งนั้นเทียว **อทาสี** ได้ถวายแล้ว **ภิกฺขุสทฺสฺสสฺส** แก่พันแห่งภิกษุ **เอวํ** ด้วยประการฉะนี้ ๕

สามเณร ได้ผ้ากัมพล ๑,๐๐๐ ผืน เพียงในวันเดียว ได้ถวายแก่ภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป ด้วยประการฉะนี้

สามเณโร สุทฺธกัตตานิ อทาสี๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวํ ปการัตถะ เอวศัพฺทํ อวธารณะเข้ากับ เอกทิวเส๑ กาลสัตตมีใน ลภิตฺวา กมฺพลสทฺสฺสํ อวุตตกัมมะใน ลภิตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน อทาสี ภิกฺขุสทฺสฺสสฺส สัมปทานใน อทาสี ๕

๘๓. อถสฺส “กมฺพลทายกติสฺโสติ นามํ กรีสฺสุ ๕

อถ (ภิกฺขุ) อสฺส (สามเณรสฺส) “กมฺพลทายกติสฺโสติ (วจนํ) นามํ กรีสฺสุ ๕

อถ ครั้งนั้น (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. **กรีสฺสุ** กระทำแล้ว (วจนํ) ซึ่งคำ **อิติ** ว่า “**กมฺพลทายกติสฺโส** อ.สามเณรชื่อว่ากัมพลทายกติสสะ” **อิติ** ดังนี้ **นามํ** ให้เป็นชื่อ **อสฺส (สามเณรสฺส)** ของสามเณรนั้น ๕

ครั้งนั้น พวกภิกษุ ตั้งชื่อสามเณรนั้นว่า “กัมพลทายกตีสละ”

อถ กาลสัตตมมี ภิกษุ สุทรกัตตาใน กรีสุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก อสสุ วิเสสนะของ สามเณรสสุ สามีสัมพันธะใน นาม “กมฺพลทายกตีสโล ลิงคัตถะ” อิติศัพท์ สรุปะใน วจนๆ อวุตตกัมมะใน กรีสุ นาม วิกตีกัมมะใน กรีสุ ๕

๘๔. เอวิ นามกรณทิวเส ทินฺนกมฺพโล สตุตวสุสิกกาเล กมฺพลสหัสสภาวํ ปาปุณิ ๕

เอวิ (สามเณเรน) นามกรณทิวเส ทินฺนกมฺพโล (สามเณรสสุ) สตุตวสุสิกกาเล กมฺพล- สหสสภาวํ ปาปุณิ ๕

(สามเณเรน) นามกรณทิวเส ทินฺนกมฺพโล อ.ผ้ากัมพล- อันสามเณร -ถวายแล้ว ในวันเป็นที่กระทำซึ่งชื่อ ปาปุณิ ถึงแล้ว กมฺพลสหัสสภาวํ ซึ่งความเป็นแห่งพัน แห่งผ้ากัมพล (สามเณรสสุ) สตุตวสุสิกกาเล ในกาล- แห่งสามเณร -เป็นผู้มีกาล ฝนเจ็ด เอวิ ด้วยประการฉะนี้ ๕

ผ้ากัมพลที่สามเณรถวายในวันตั้งชื่อ ถึงความเป็นผ้ากัมพล ๑,๐๐๐ ผืน ในคราวที่ สามเณรมีกาลฝน ๗ ขวบ ด้วยประการฉะนี้

ทินฺนกมฺพโล สุทรกัตตาใน ปาปุณิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวิ ปการัตถะ สามเณเรน อนภิตกัตตาใน ทินฺน- นามกรณทิวเส กาลสัตตมมีใน ทินฺน- สามเณรสสุ สามีสัมพันธะใน สตุตวสุสิกกาเลๆ กาลสัตตมมีใน ปาปุณิ กมฺพลสหัสสภาวํ สัมปาปุณิยกัมมะใน ปาปุณิ ๕

๘๕. พุทฺธสาสนํ หิ จเปตฺวา นตถณฺณํ จานํ, ยตถ อปฺปํ ทินฺนํ พหุํ โหติ, พหุํ ทินฺนํ พหุตรํ; เตนหา ภควา “ตถารูโปยํ ภิกฺขเว ภิกฺขุสงฺโฆ; ยถารูเป ภิกฺขุสงฺเข อปฺปํ ทินฺนํ พหุํ โหติ, พหุํ ทินฺนํ พหุตรนฺติ ๕

พุทฺธสาสนํ หิ จเปตฺวา นตถิ (ตํ) ธณฺณํ จานํ, ยตถ (จानะ) อปฺปํ (วตถุ ปุคฺคเลน) ทินฺนํ พหุํ โหติ, (ยตถ จานะ) พหุํ (วตถุ ปุคฺคเลน) ทินฺนํ พหุตรํ (โหติ); เตน อาห ภควา “ตถารูโป (โหติ) อยํ ภิกฺขเว ภิกฺขุสงฺโฆ; ยถารูเป ภิกฺขุสงฺเข อปฺปํ (วตถุ ปุคฺคเลน) ทินฺนํ พหุํ โหติ, (ยถารูเป ภิกฺขุสงฺเข) พหุํ (วตถุ ปุคฺคเลน) ทินฺนํ พหุตรํ (โหติ)” อิติ ๕

หิ จริงอยู่ (วตถุ) อ.สิ่งของ อปป์ อันน้อย ปุคฺคเลน ทินฺนํ อันอันบุคคล ให้แล้ว
 ยตถ (จาเน) ในที่ใด พหุํ เป็นของมาก (โหติ) ย่อมเป็น, (วตถุ) อ.สิ่งของ พหุํ อัน
 มาก (ปุคฺคเลน) ทินฺนํ อันอันบุคคล ให้แล้ว (ยตถ จาเน) ในที่ใด พหุตรํ เป็นของ
 มากกว่า (โหติ) ย่อมเป็น, (ตํ) อญฺญํ จานํ อ.ที่อื่นนั้น จเปตวา เวณ พุทฺธสาสนํ
 ซึ่งพระพุทฺธศาสนา นตฺถิ ย่อมไม่มี, เตน เพราะเหตุนั้น ภควา อ.พระผู้มีพระภาค
 เจ้า อาท ตรีสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ตุก่อนภิกฺษุ ท. (วตถุ) อ.สิ่งของ อปป์ อันน้อย
 (ปุคฺคเลน) ทินฺนํ อันอันบุคคล ให้แล้ว ภิกฺขุสงฺฆเ ในหมู่แห่งภิกฺษุ ยถารูป ผู้มีรูป
 อย่างใด พหุํ เป็นของมาก โหติ ย่อมเป็น, (วตถุ) อ.สิ่งของ พหุํ อันมาก (ปุคฺคเลน)
 ทินฺนํ อันอันบุคคล ให้แล้ว (ภิกฺขุสงฺฆเ) ในหมู่แห่งภิกฺษุ (ยถารูป) ผู้มีรูปอย่างใด
 พหุตรํ เป็นของมากกว่า โหติ ย่อมเป็น, อยํ ภิกฺขุสงฺฆเ อ.หมู่แห่งภิกฺษุนี้ ตถารูป
 เป็นผู้มือนั้นเป็นรูป โหติ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ความจริง สิ่งของอันน้อยนิด ที่บุคคลให้ในที่ใด เป็นของมาก, สิ่งของอันมาก ที่บุคคล
 ให้แล้วในที่ใด เป็นของอันมากกว่า, ที่อื่นนั้น เวณพระพุทฺธศาสนา ย่อมไม่มี, เพราะ
 ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า “ภิกฺษุทั้งหลาย สิ่งของอันน้อยนิด ที่บุคคลให้
 แล้วในภิกฺษุสงฺฆผู้เห็นปานใด เป็นของมาก, สิ่งของอันมาก ที่บุคคลให้แล้วในภิกฺษุ
 สงฺฆผู้เห็นปานใด เป็นของมากกว่า, ภิกฺษุสงฺฆนี้ เป็นผู้เห็นปานนั้น” ดังนี้

หิศัพท์ ทัพทิกฺรณชฺชตกะ ตํ กิตฺติ อญฺญํ กิตฺติ วิเสสณะของ จานํฯ สุทฺธกตฺตาใน นตฺถิฯ
 กิริยาบทกตฺตฺวาจาก พุทฺธสาสนํ อวุตตกัมมะใน จเปตวาฯ วิเสสณะของ จานํ, อปป์
 วิเสสณะของ วตถุฯ สุทฺธกตฺตาใน โหติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก ยตถ วิเสสณะของ
 จาเนฯ วิสยาธาระใน ทินฺนํ ปุคฺคเลน อนภิตกตฺตาใน ทินฺนํฯ วิเสสณะของ วตถุ
 พหุํ วิกิตกตฺตาใน โหติ, พหุํ วิเสสณะของ วตถุฯ สุทฺธกตฺตาใน โหติฯ อาชยาตบท
 กตฺตฺวาจาก ยตถ วิเสสณะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน ทินฺนํ ปุคฺคเลน อนภิตกตฺตาใน
 ทินฺนํฯ วิเสสณะของ วตถุ พหุตรํ วิกิตกตฺตาใน โหติ, เตน เหตุวัตถะ ภควา สุทฺธกตฺตา
 ใน อาทฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก “ภิกฺขเว อาลปะนะ อยํ วิเสสณะของ ภิกฺขุสงฺฆเฯ
 สุทฺธกตฺตาใน โหติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก ตถารูป วิกิตกตฺตาใน โหติ, อปป์
 วิเสสณะของ วตถุฯ สุทฺธกตฺตาใน โหติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก ยถารูป วิเสสณะของ
 ภิกฺขุสงฺฆเฯ วิสยาธาระใน ทินฺนํ ปุคฺคเลน อนภิตกตฺตาใน ทินฺนํฯ วิเสสณะของ วตถุ

พหู วิกิตกัตตาใน โหติ, พหู วิเสสณะของ วตถุๆ สุทรกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบท กัตตุวจาก ยถารูเป วิเสสณะของ ภิกขุสงฺฆเอววิสยาธาระใน ทินฺนํ ปุคฺคเลน อนภิทกัตตาใน ทินฺนํ วิเสสณะของ วตถุ พหุตรํ วิกิตกัตตาใน โหติ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ๕

๘๖. เหว่ สามเณโรปี เอกสฺส กมฺพลสฺส นิสฺสนุนฺเทน สตุตฺตวสุสิโก กมฺพลสฺสสุ ลภี ๕

เอว่ สามเณโรปี เอกสฺส กมฺพลสฺส นิสฺสนุนฺเทน สตุตฺตวสุสิโก (หุตฺวา) กมฺพลสฺสสุ ลภี ๕

สามเณโรปี แม้ อ.สามเณร **สตุตฺตวสุสิโก** เป็นผู้มีการฝนเจ็ด (หุตฺวา) เป็นแล้ว **ลภี** ได้แล้ว **กมฺพลสฺสสุ** ซึ่งพันแห่งผ้ากัมพล **นิสฺสนุนฺเทน** เพราะวิบากเป็นเครื่องไหล ออก **กมฺพลสฺส** แห่งผ้ากัมพล **เอกสฺส** ฝืนเดียว **เอว่** ด้วยประการฉะนี้ ๕

แม้สามเณร มีอายุ ๗ ขวบ ได้ผ้ากัมพล ๑,๐๐๐ ฝืน เพราะวิบากแห่งผ้ากัมพลฝืนเดียว ด้วยประการฉะนี้ ๕

อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ สามเณโรๆ สุทรกัตตาใน ลภีๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอว่ ปการัตถะ เอกสฺส วิเสสณะของ กมฺพลสฺสๆ สามีสัมพันธะใน นิสฺสนุนฺเทนๆ เหตุใน ลภี สตุตฺตวสุสิโก วิกิตกัตตาใน หุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ลภี กมฺพลสฺสสุ อวุตต-กัมมะใน ลภี ๕

๘๗. ตสฺส เชตฺวเน วิหรนฺตสฺส, อภิกฺขณฺเณ ฅาติหารกา สนฺติกั อาคนฺตฺวา กถาสลฺลาปึ กโรนฺติ ๕

ตสฺส (สามเณรสฺส) เชตฺวเน วิหรนฺตสฺส อภิกฺขณฺเณ ฅาติหารกา สนฺติกั อาคนฺตฺวา กถาสลฺลาปึ กโรนฺติ ๕

ฅาติหารกา อ.เติกผู้เป็นญาติ **ท.** **อาคนฺตฺวา** มาแล้ว **สนฺติกั** สู้สำนัก **ตสฺส (สามเณรสฺส)** ของสามเณรนั้น **วิหารนฺตสฺส** ผู้อยู่อยู่ **เชตฺวเน** ในพระวิหารชื่อว่า **เชตวัน** **อภิกฺขณฺเณ** เนื่องๆ **กโรนฺติ** ย่อมกระทำ **กถาสลฺลาปึ** ซึ่งการสนทนาด้วยวาจา เป็นเครื่องกล่าว ๕

เด็กผู้เป็นญาติทั้งหลาย มาสู่สำนักของสามเณรนั้น ผู้อยู่ในพระเชตวันเนื่องๆ ย่อม
ทำการสนทนาด้วย

ญาติทวารกา สุทรกัตตานิ กโรนฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ
สามเณรสฺสฯ สามีสัมพันธะใน สนฺติกั เชตวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺตสฺสฯ วิเสสนะ
ของ สามเณรสฺส อภิกุขณฺฯ กิริยาวิเสสนะใน อาคนฺตฺวา สนฺติกั สัมปาปฺณียกัมมะใน
อาคนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กโรนฺติ กถาสลฺลาปํ อวุตตกัมมะใน กโรนฺติ ฯ

๘๘. โส จินฺตสิ “มยา อิธ วสนฺเตน, ญาติทวารเกสุ อาคนฺตฺวา กถเนตฺส, อกเถตฺปิ
น สกฺกา, เอเตหิ สหฺริ กถาปฺปญฺเจน อตฺตโน ปติฏฺจํ กาทฺ น สกฺกา, ยนฺนุนาหํ
สตุฏฺ สนฺติเก กมฺมฏฺจานํ อุกฺคเหตฺวา อรณฺณํ ปวิเสยฺยนฺติ ฯ

โส (สามเณโร) จินฺตสิ “มยา อิธ (จาเน) วสนฺเตน, ญาติทวารเกสุ อาคนฺตฺวา กถเนตฺส,
อกเถตฺปิ น สกฺกา, (มยา) เอเตหิ (ญาติทวารเกหิ) สหฺริ กถาปฺปญฺเจน อตฺตโน ปติฏฺจํ กาทฺ
น สกฺกา, ยนฺนุน อหํ สตุฏฺ สนฺติเก กมฺมฏฺจานํ อุกฺคเหตฺวา อรณฺณํ ปวิเสยฺยนฺติ ฯ

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น จินฺตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “มยา อันเรา วสนฺเตน
ผู้อยู่อยู่ อิธ (จาเน) ในที่นี้, ญาติทวารเกสุ ครั้นเมื่อเด็กผู้เป็นญาติ ท. อาคนฺตฺวา
มาแล้ว กถเนตฺส กล่าวอยู่, น สกฺกา ไม่อาจ อกเถตฺปิ แม้เพื่ออันไม่กล่าว, (มยา)
อันเรา น สกฺกา ไม่อาจ กาทฺ เพื่ออันกระทำ ปติฏฺจํ ซึ่งที่พึง อตฺตโน แก่ตน
กถาปฺปญฺเจน เพราะความเห็นช้าแห่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว สหฺริ กับ เอเตหิ
(ญาติทวารเกหิ) ด้วยเด็กผู้เป็นญาติ ท. เหล่านั้น, ยนฺนุน ไฉนหนอ อหํ อ.เรา
อุคฺคเหตฺวา เรียนเอาแล้ว กมฺมฏฺจานํ ซึ่งกรรมฐาน สนฺติเก ในสำนัก สตุฏฺ
ของพระศาสดา ปวิเสยฺยํ พึงเข้าไป อรณฺณํ สู่ป่า” อิติ ดังนี้ ฯ

สามเณรนั้น คิดว่า “เราผู้อยู่อยู่ในที่นี้, เมื่อเด็กผู้เป็นญาติทั้งหลาย มาพูดคุยด้วย, ไม่
อาจแม้เพื่อจะไม่กล่าว, เราไม่อาจเพื่อจะทำที่พึงแก่ตนได้ เพราะความเห็นช้าแห่งการ
พูดคุยกับด้วยเด็กผู้เป็นญาติทั้งหลาย, ไฉนหนอ เราเรียนกรรมฐานในสำนักของพระ-
ศาสดาแล้ว พึงเข้าไปสู่ป่า”

โส วิเสสนะของ สามเณโรฯ สุทรกัตตานิ จินฺตสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “มยา

อนภินิหิตกัตตาใน สกกาฯ กิริยาบทภาววจาก อิธ วิเสสณะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน
 วสนุเตนฯ วิเสสณะของ มยา, ฆาติหารเกสุ ลักษณะใน กเถนเตสุฯ ลักษณะกิริยา
 อาคนุตวา ปุพพกาลกิริยาใน กเถนเตสุ, อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ ออกเถตุฯ
 ตุมัตถสัมปทานใน สกกา นศัพท์ ปฏิเสระใน สกกา, มยา อนภินิหิตกัตตาใน สกกาฯ
 กิริยาบทภาววจาก เอเตหิ วิเสสณะของ ฆาติหารเกหิฯ สหัตถตติยาเข้ากับ สทฐิฯ
 กิริยาสมวายะใน กถาปญฺเจนฯ เหตุใน สกกา อตฺตโน สัมปทานใน กาคุ ปติฏฺฐจึ
 อวุตตกัมมะใน กาคุฯ ตุมัตถสัมปทานใน สกกา นศัพท์ ปฏิเสระใน สกกา, ยนฺนุน
 สังกัปปัตตะ อหิ สุกทกัตตาใน ปวิเสยฺยฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก สตุฏฺฐ สามีสัมพันธะ
 ใน สนฺติเกฯ วิสยาธาระใน อุกฺคเหตฺวา กมฺมฏฺฐาณํ อวุตตกัมมะใน อุกฺคเหตฺวาฯ
 ปุพพกาลกิริยาใน ปวิเสยฺย อรณฺณํ สัมปาปฺถนียกัมมะใน ปวิเสยฺย” อิติศัพท์ อาการะ
 ใน จินฺเตสิ ฯ

๘๙. โส สตุถาริ อุปสงฺกमितฺวา วนฺทิตฺวา ยาว อรหฺตฺตา กมฺมฏฺฐาณํ กถาเปตฺวา อุปชฺฌายิ
 วนฺทิตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย วิหารา นิขฺขमितฺวา จินฺเตสิ “สเจ อาสนฺนฏฺฐาเน
 วสิสฺสามิ, ฆาตกา มํ ปกฺโกสิสฺสนฺตึติ วิสฺติโยชนสฺตมคฺคํ อคฺมาสิ ฯ

โส (สามเณโร) สตุถาริ อุปสงฺกमितฺวา วนฺทิตฺวา (สตุถาริ) ยาว อรหฺตฺตา กมฺมฏฺฐาณํ
 กถาเปตฺวา อุปชฺฌายิ วนฺทิตฺวา ปตฺตจิวฺร มาทาย วิหารา นิขฺขमितฺวา จินฺเตสิ “(อหิ) สเจ
 อาสนฺนฏฺฐาเน วสิสฺสามิ, ฆาตกา มํ ปกฺโกสิสฺสนฺตึติ วิสฺติโยชนสฺตมคฺคํ อคฺมาสิ ฯ

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น อุปสงฺกमितฺวา เข้าไปเฝ้าแล้ว สตุถาริ ซึ่งพระศาสดา
 วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว (สตุถาริ) ทูลยังพระศาสดา กถาเปตฺวา ให้ตรัสบอกแล้ว
 กมฺมฏฺฐาณํ ซึ่งกรรมฐาน ยาว เพียงใด อรหฺตฺตา แต่ความเป็นแห่งพระอรหันต์
 วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว อุปชฺฌายิ ซึ่งพระอุปชฺฌายิ มาทาย ถือเอาแล้ว ปตฺตจิวฺร ซึ่ง
 บาตรและจีวร นิขฺขमितฺวา ออกไปแล้ว วิหารา จากวิหาร จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ
 ว่า “สเจ ถ้าวา (อหิ) อ.เรา วสิสฺสามิ จักอยู่ อาสนฺนฏฺฐาเน ในที่เป็นที่ใกล้ไซ้,
 ฆาตกา อ.ญาติ ท. ปกฺโกสิสฺสนฺตึ จักร้องเรียก มํ ซึ่งเรา” อิติ ดังนี้ อคฺมาสิ ได้ไป
 แล้ว วิสฺติโยชนสฺตมคฺคํ สิ้นหนทางมีรอยแห่งโยชนียีลิบเป็นประมาณ ฯ

สามเณรนั้น เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคม กราบทูลให้พระศาสดาตรัสบอก

กรรมฐาน จนถึงความเป็นพระอรหันต์ ใหว่พระอุปัชฌาย์ ถือเอาบาตรและจีวร ออกไปจากวิหาร คิดว่า “ถ้าเราจักอยู่ในที่ใกล้ๆ ไชรั, พวกญาติๆ ก็จักเรียกเรา” จึงได้ไป สิ้นทางมี ๑๒๐ โยชน์เป็นประมาณ

โส วิเสสณะของ สามเณโรๆ สุทธกัตตาใน จินเตสิ และ อคมาสิ จินเตสิ กิติ อคมาสิ กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สตุถาริ อวุตตกัมมะใน อุปสงกมิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน กถาเปตฺวา สตุถาริ การิตกัมมะใน กถาเปตฺวา ยาว- ศัพฺท กิริยาวิเสสณะใน กถาเปตฺวา อรหตฺตา อปาทานใน ยาว กมฺมฏฺฐาณ อวุตตกัมมะ ใน กถาเปตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา อุปชฌายิ อวุตตกัมมะใน วนฺทิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาทาย ปตฺตจิวริ อวุตตกัมมะใน อาทายๆ สมานกาลกิริยาใน นิกฺขมิตฺวา วิหารา อปาทานใน นิกฺขมิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน จินเตสิ “สเจตฺพทํ ปริกัปปัตถะ อหํ สุทธกัตตาใน วสิสฺสามิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อาสนนฺนฏฺฐาเน วิสยาธาระใน วสิสฺสามิ, ฌาตกา สุทธกัตตาใน ปกฺโกสิสฺสนฺติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มํ อวุตตกัมมะใน ปกฺโกสิสฺสนฺติ” อิตฺศัพฺท อาการะใน จินเตสิ วิสตีโยชนสฺตมคฺคํ อัจฉันตสังโยคะใน อคมาสิ ฯ

๙๐. อเถเกน ความทวารเณ คจฺจนฺโต เอกํ มหฺลลกปฺริสฺสํ ทิสฺวา ปุจฺฉิ “กิณฺहु โข อุปาสก อิมสฺมี ปเทเส วสนฺตานิ อารณฺญกวิหาโร อตฺถิติ ฯ

อถ (สามเณโร) เอเกน ความทวารเณ คจฺจนฺโต เอกํ มหฺลลกปฺริสฺสํ ทิสฺวา ปุจฺฉิ “กิณฺहु โข อุปาสก อิมสฺมี ปเทเส วสนฺตานิ (ภิกฺขุณฺ) อารณฺญกวิหาโร อตฺถิติ ฯ

อถ ครั้งนั้น (สามเณโร) อ.สามเณร คจฺจนฺโต ไปอยู่ ความทวารเณ โดยประตูแห่ง หมู่บ้าน เอเกน ประตูหนึ่ง ทิสฺวา เห็นแล้ว มหฺลลกปฺริสฺสํ ซึ่งบวชผู้แก่ เอกํ คนหนึ่ง ปุจฺฉิ ถามแล้ว อิติ ว่า “อุปาสก ตุก่อนอุปาสก อารณฺญกวิหาโร อ.วิหารอันตั้งอยู่ในป่า (ภิกฺขุณฺ) ของภิกษุ ท. วสนฺตานิ ผู้อยู่อยู่ อิมสฺมี ปเทเส ในประเทศนี้ อตฺถิ มีอยู่ กิณฺहु โข หรือหนอแล ?” อิติ ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น สามเณรขณะไปโดยทางประตูหมู่บ้านประตูหนึ่ง เห็นคนแก่คนหนึ่ง จึงถามว่า “อุปาสก วิหารที่ตั้งอยู่ในป่าของพวกภิกษุผู้อยู่ในประเทศนี้ มีอยู่หรือไม่ ?”

อด กาลสัตตมี สามเณโร สุทรกัตตดาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอเคน วิเสสนะ ของ ความทวารเรนฯ ตติยาวิเสสนะใน คจฺจนฺโตฯ อัพภันตรกิริยาของ สามเณโร เอก วิเสสนะของ มหุลลกปฺริสฺสํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิ “อุปาสก อาลปนะ อารญญกวิหาโร สุทรกัตตดาใน อตฺถิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก กิณฺณุ ปุจฺฉนฺตเถ โขศัพทํ วจนาลังการะ อิมสฺมี วิเสสนะของ ปเทเสฯ วิสยาธาระใน วนฺนตานิฯ วิเสสนะ ของ ภิกฺขุณฺเณฯ สามีสัมพันธะใน อารญญกวิหาโร” อิติศัพทํ อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๙๑. “อตฺถิ ภาณฺเตติ ฯ

(มหุลลกปฺริสฺสํ “อิมสฺมี ปเทเส วนฺนตานิ ภิกฺขุณฺเณ อารญญกวิหาโร) อตฺถิ ภาณฺเตติ (อาห) ฯ

(มหุลลกปฺริสฺสํ) อ.บุรุษผู้แก่ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภาณฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อารญญกวิหาโร) อ.วิหารอันตั้งอยู่ในป่า (ภิกฺขุณฺเณ) ของภิกษุ ท. (วนฺนตานิ) ผู้ผู้อยู่ (อิมสฺมี ปเทเส) ในประเทศนี้ อตฺถิ มีอยู่” อิติ ดังนี้ ฯ

คนแก่กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ วิหารที่ตั้งอยู่ในป่าของภิกษุทั้งหลาย ผู้อยู่ในประเทศนี้มีอยู่”

มหุลลกปฺริสฺสํ สุทรกัตตดาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภาณฺเต อาลปนะ อารญญกวิหาโร สุทรกัตตดาใน อตฺถิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิมสฺมี วิเสสนะของ ปเทเสฯ วิสยาธาระใน วนฺนตานิฯ วิเสสนะของ ภิกฺขุณฺเณฯ สามีสัมพันธะใน อารญญกวิหาโร” อิติศัพทํ อาการะใน อาห ฯ

๙๒. “เตนฺหิ เม มคฺคํ อาจิกฺขาติ ฯ

(สามเณโร) “เตนฺหิ (ตุว) เม มคฺคํ อาจิกฺขาติ (อาห) ฯ

(สามเณโร) อ.สามเณร (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เตนฺหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุว) อ.ท่าน อาจิกฺข ของจงบอก มคฺคํ ซึ่งหนทาง เม แก่อาตมาเถิด” อิติ ดังนี้ ฯ

สามเณรกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น ขอท่านช่วยบอกทางแก่อาตมาเถิด”

สามเณโร สุทรกัตตดาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “เตนฺหิ อุกฺโขชนฺตเถ ตุว สุทร-

กัตตานิ อากิจฺขฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เม สัมปทานิใน อากิจฺข มคฺคํ อวุตตกัมมะ
ใน อากิจฺข” อิติศัพฺพํ อาการะใน อาห ฯ

๙๓. มหุลลกอุปาสกสฺส ปน ตํ ทิสฺวา ปุตฺตฺสิเนโห อุตฺปาติ ฯ

มหุลลกอุปาสกสฺส ปน ตํ (สามเณรํ) ทิสฺวา ปุตฺตฺสิเนโห อุตฺปาติ ฯ

ปน ก็ ปุตฺตฺสิเนโห อ.ความรักเพียงดั่งบุตร อุตฺปาติ ได้เกิดขึ้นแล้ว มหุลลก-
อุปาสกสฺส แก่อุปาสกผู้แก่ ทิสฺวา เพราะเห็น ตํ (สามเณรํ) ซึ่งสามเณรนั้น ฯ

ก็ความรักดั่งบุตร ได้เกิดขึ้นแก่อุปาสกเฒ่า เพราะเห็นสามเณรนั้น

ปนศัพฺพํ วากยารัมภชิตฺตะ ปุตฺตฺสิเนโห สุทฺธกัตตานิ อุตฺปาติฯ อาชยาตบท
กัตตฺวาจก มหุลลกอุปาสกสฺส สัมปทานิใน อุตฺปาติ ตํ วิเสสณะของ สามเณรํ อวุตต-
กัมมะใน ทิสฺวาฯ เหตุใใน อุตฺปาติ ฯ

๙๔. อถสฺส ตตฺถเวย จิโต อนาจิกฺขิตฺวา “เอหิ ฆนฺเต, อากิจฺขิสฺสามิ เตติ วตฺวา ตํ
คเหตฺวา ว อคฺมาสิ ฯ

อถ (โส อุปาสโก) อสฺส (สามเณรสฺส) ตตฺถ เวย (จาเน) จิโต อนาจิกฺขิตฺวา “(ตุวํ) เอหิ
ฆนฺเต, (อหํ) อากิจฺขิสฺสามิ เตติ วตฺวา ตํ (สามเณรํ) คเหตฺวา ว อคฺมาสิ ฯ

อถ ครั้งนั้น (โส อุปาสโก) อ.อุปาสกนั้น จิโต ยืนอยู่แล้ว ตตฺถ เวย (จาเน) ในที่
นั้นนั้นเทียว อนาจิกฺขิตฺวา ไม่บอกแล้ว อสฺส (สามเณรสฺส) แก่สามเณรนั้น วตฺวา
กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุวํ) อ.ท่าน เอหิ จงมา, (อหํ)
อ.กระผม อากิจฺขิสฺสามิ จักบอก เต แก่ท่าน” อิติ ดังนี้ คเหตฺวา ว พาเอาแล้วเทียว
ตํ (สามเณรํ) ซึ่งสามเณรนั้น อคฺมาสิ ได้ไปแล้ว ฯ

ครั้งนั้น อุปาสกนั้น ยืนอยู่ในที่นั้นนั้นแหละ ไม่บอกแก่สามเณร กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ
ขอท่านจงมา, กระผมจักบอกแก่ท่าน” แล้วพาสามเณรนั้นนั้นแหละ ได้ไปแล้ว

อถ กาลสัตฺตมึ โส วิเสสณะของ อุปาสโกฯ สุทฺธกัตตานิ อคฺมาสิฯ อาชยาตบท
กัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะของ สามเณรสฺสฯ สัมปทานิใน อนาจิกฺขิตฺวา เอวศัพฺพํ

อวชารณะเข้ากับ ตตถๆ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาชาระไน จิตๆ วิเสสณะของ
 อุปาสกโก อนาคตชิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน วตวา “ภนเต อาลปนะ ตวั สุทธกัตตา
 ไน เอหิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก, อหิ สุทธกัตตาไน อากิจขิสสามิๆ อาชยาตบท
 กัตตวาจก เต สัมปทานไน อากิจขิสสามิ” อิติศัพท์ อาการะไน วตวาๆ ปุพพกาลกิริยา
 ไน คเหตุวา ตั วิเสสณะของ สามเณรๆ อวุตตกัมมะไน คเหตุวา เอวศัพท์ อวชารณะ
 เข้ากับ คเหตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน อคมาสิ ๫

๑๕. สามเณโร เตน สหุธิ คจจนโต อนุตรามคเค นานาปุพผลปฏิมณฺหิตเต
 จปฺปญจปฺปเทเส ทิสฺวา “อัยฺ อุปาสก กิ ปเทโส นามาติ ปุจฺฉิ ๫

สามเณโร เตน (อุปาสกเกน) สหุธิ คจจนโต อนุตรามคเค นานาปุพผลปฏิมณฺหิตเต
 จปฺปญจปฺปเทเส ทิสฺวา “อัยฺ (ปเทโส) อุปาสก กิ ปเทโส นาม (โหติ)” อิติ ปุจฺฉิ ๫

สามเณโร อ.สามเณร คจจนโต ไปอยู่ สหุธิ กับ เตน (อุปาสกเกน) ด้วยอุปาสก
 นั้น ทิสฺวา เห็นแล้ว จปฺปญจปฺปเทเส ซึ่งประเทศหกหรือห้า ท. นานาปุพผล-
 ปฏิมณฺหิตเต อันประดับแล้วด้วยดอกไม้และผลไม้ต่างๆ อนุตรามคเค ในระหว่าง
 แห้งหนทาง ปุจฺฉิ ทามแล้ว อิติว่า “อุปาสก ดูก่อนอุปาสก อัยฺ (ปเทโส) อ.ประเทศ
 นี้ ก็ ปเทโส นาม เป็นประเทศชื่อว่าอะไร (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๫

สามเณร ขณะไปพร้อมกับอุปาสกนั้น ในระหว่างทาง เห็นประเทศ ๖ หรือ ๕ แห่ง ที่
 ประดับด้วยดอกไม้ ผลไม้ต่างๆ จึงถามว่า “อุปาสก ประเทศนี้มีชื่อว่าประเทศอะไร ?

สามเณโร สุทธกัตตาไน ปุจฺฉิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก เตน วิเสสณะของ อุปาสกเกนๆ
 สหัตถตติยาเข้ากับ สหุธิๆ กิริยาสมวาเยไน คจจนโตๆ อัพภันตรกิริยาของ สามเณโร
 อนุตรามคเค วิสยาชาระไน ทิสฺวา นานาปุพผลปฏิมณฺหิตเต วิเสสณะของ จปฺปญจป-
 ปเทเสๆ อวุตตกัมมะไน ทิสฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน ปุจฺฉิ “อุปาสก อาลปนะ อัย
 วิเสสณะของ ปเทโสๆ สุทธกัตตาไน โหติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก กิศัพท์ ปุจฺฉนัตถะ
 นามศัพท์ สัญญาชตทกะเข้ากับ ปเทโสๆ วิกตีกัตตาไน โหติ” อิติศัพท์ อาการะไน
 ปุจฺฉิ ๫

๙๖. โสปีสฺส เตสํ นามานิ อัจฺญฺขนุโต อารญญกวิหารํ ปตฺวา “อิทํ ฆนฺเต ผาสุกฺกุจฺจํ, อิธ วสาหิตฺติ วตฺวา “ฆนฺเต โโก นาม ตฺวนฺติ นามํ ปุจฺฉิตฺวา, “อหํ วนฺวาสิตฺติสฺโส นาม อุปาสกาติ วุตฺเต, “เสฺว อมฺหากํ คาเม ปิณฺฑาย จริตุํ วมฺภูตฺติติ วตฺวา นินฺวตฺติตฺวา อตฺตโน คามเมว คโต “วนฺวาสิตฺติสฺสตุเถโร นาม วิหารํ อากโต, ตสฺส ยาคุกฺกตฺตาทินิ ปฏฺิยาเทธาติ มนุสฺसानํ อารโจะสิ ฯ

โสปี (อุปาสโก) อสฺส (สามเณรสฺส) เตสํ (ปะเทศานํ) นามานิ อัจฺญฺขนุโต อารญญกวิหารํ ปตฺวา “อิทํ (จฺจํ) ฆนฺเต ผาสุกฺกุจฺจํ (โหติ), (ตุวํ) อิธ (จฺจเน) วสาหิตฺติ วตฺวา “ฆนฺเต โโก นาม (อสิ) ตฺวนฺติ นามํ ปุจฺฉิตฺวา, “อหํ วนฺวาสิตฺติสฺโส นาม (อมฺหิ) อุปาสกาติ (วจเน เตน สามเณเรน) วุตฺเต, “(ตยา) เสฺว อมฺหากํ คาเม ปิณฺฑาย จริตุํ วมฺภูตฺติติ วตฺวา นินฺวตฺติตฺวา อตฺตโน คามํ เอว คโต “วนฺวาสิตฺติสฺสตุเถโร นาม วิหารํ อากโต, (ตุมฺเห) ตสฺส (เถรสฺส) ยาคุกฺกตฺตาทินิ (วตฺถุณี) ปฏฺิยาเทธาติ มนุสฺसानํ อารโจะสิ ฯ

โสปี (อุปาสโก) อ.อุปาสกเมื่อนั้น อัจฺญฺขนุโต เมื่อบอก นามานิ ซึ่งชื่อ ท. เตสํ (ปะเทศานํ) ของประเทศ ท. เหล่านั้น อสฺส (สามเณรสฺส) แก่สามเณรนั้น ปตฺวา ถึง แล้ว อารญญกวิหารํ ซึ่งวิหารอันตั้งอยู่ในป่า วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้า แต่ท่านผู้เจริญ อิทํ (จฺจํ) อ.ที่นี้ ผาสุกฺกุจฺจํ เป็นที่ผาสุก (โหติ) ย่อมเป็น, (ตุวํ) อ.ท่าน วสาหิ จงอยู่ อิธ (จฺจเน) ในที่นี้” อิติ ดังนี้ ปุจฺฉิตฺวา ถามแล้ว นามํ ซึ่งชื่อ อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ตฺวํ อ.ท่าน โโก นาม ชื่อว่าเป็นใคร (อสิ) ย่อม เป็น” อิติ ดังนี้, (วจเน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “อุปาสก ดูก่อนอุปาสก อหํ อ.อาตมา วนฺวาสิตฺติสฺโส นาม เป็นผู้ชื่อว่าวนฺวาสิตฺติสสะ (อมฺหิ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ (เตน สามเณเรน) อันสามเณรนั้น วุตฺเต กล่าวแล้ว, วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตยา) เสฺว อมฺหากํ คาเม ปิณฺฑาย จริตุํ อ.อัน-อันท่าน -เที่ยวไป ในหมู่บ้าน ของกระผม ท. เพื่อก่อนข้าว ในวันพรุ่งนี้ วมฺภูตฺติติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ นินฺวตฺติตฺวา กลับแล้ว คโต ไปแล้ว คามํ เอว สู่หมู่บ้าน อตฺตโน ของตนนั้นเที่ยว อารโจะสิ บอกแล้ว มนุสฺसानํ แก่มนุษย์ ท. อิติ ว่า “วนฺวาสิตฺติสฺสตุเถโร นาม ชื่อ อ.พระวนฺวาสิตฺติสสะ ผู้เถระ อากโต มาแล้ว วิหารํ สิวฺหาร, (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. ปฏฺิยาเทธ ของจ ณะเตรียม (วตฺถุณี) ซึ่งวัดถุ ท. ยาคุกฺกตฺตาทินิ มีข้าวต้มและข้าวสวายเป็นต้น ตสฺส (เถรสฺส) เพื่อพระเถระนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

อุบาสกเมื่อนั้น เมื่อบอกชื่อของประเทศเหล่านั้นแก่สามเณรนั้น ถึงวิหารที่ตั้งอยู่ในป่า จึงกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ที่นี่ เป็นที่ผาสุก, นิมนต์ท่านอยู่ในที่นี่” แล้วถามชื่อว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านมีชื่อว่าอะไร?”, เมื่อสามเณรกล่าวว่า “อาตมามีชื่อว่าวนวาสีตีสสระอุบาสก”, จึงกล่าวว่า “การที่ท่านเที่ยวไปในหมู่บ้านของพวกกระผมเพื่อบิณฑบาต ในวันพรุ่งนี้ ย่อมควร” ดังนี้ แล้วก็กลับไปสู่หมู่บ้านของตนนั้นแหละ บอกแก่พวกมนุษย์ว่า “พระเถระชื่อว่าวนวาสีตีสสระมาสู่วิหาร, ขอพวกท่านจงตระเตรียมข้าวต้มและข้าวสวยเป็นต้น เพื่อพระเถระนั้น”

อปีศัพท อเปกขัตตะเข้ากับ โสๆ วิเสสนะของ อุปาสโกๆ สุทธกัตตาใน อาโรเจสิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก อสสุ วิเสสนะของ สามเณรสสุๆ สัมปทานใน อาจิกขนุโต เตส วิเสสนะของ ปเทศานันๆ สามีสัมพันธะใน นามานันๆ อวุตตกัมมะใน อาจิกขนุโตๆ อัพภันตรกิริยาของ อุปาสโก อารณญกวิหาริ์ สัมปาปุณียกัมมะใน ปตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ อิทํ วิเสสนะของ จานนํๆ สุทธกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก ผาสุกฺกฺจฺจํ วิกตีกัตตาใน โหติ, ตฺวํ สุทธกัตตาใน วสาหิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก อิทํ วิเสสนะของ จานนํๆ วิสยาธาระใน วสาหิ” อิติศัพท อากาเรใน วตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฺจิตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ตฺวํ สุทธกัตตาใน อสิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก นามศัพทํ สันญญาไซตฺตะเข้ากับ โโกๆ วิกตีกัตตาใน อสิ” อิติศัพท อากาเรใน ปุจฺจิตฺวา นามํ อวุตตกัมมะใน ปุจฺจิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วตฺวา, “อุปาสก อาลปนะ อหิํ สุทธกัตตาใน อมฺหิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก นามศัพทํ สันญญาไซตฺตะเข้ากับ วนวาสิติสฺสโรๆ วิกตีกัตตาใน อมฺหิ” อิติศัพท สฺรุปะใน วจเนๆ ลักษณะใน วุตฺเตๆ ลักษณะกิริยา เตน วิเสสนะของ สามเณเรนๆ อนภินิตกัตตาใน วุตฺเต, “จิริตุํ ตุมฺมตฺถกัตตาใน วฏฺฏติๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก ตยา อนภินิตกัตตาใน จิริตุํ เสว กาลสัตฺตมึใน จิริตุํ อมฺหากํ สามีสัมพันธะใน คาเมๆ วิสยาธาระใน จิริตุํ ปิณฺฑหาย สัมปทานใน จิริตุํ” อิติศัพท อากาเรใน วตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นินฺวตฺติตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน คโต อตฺตโน สามีสัมพันธะใน คามิ อเวศัพท อวธารณะเข้ากับ คามิๆ สัมปาปุณียกัมมะใน คโตๆ วิเสสนะของ อุปาสโก “นามศัพทํ สันญญาไซตฺตะเข้ากับ วนวาสิติสฺสโรโรๆ สุทธกัตตาใน อากโตๆ กิตฺตบทกัตตุวาจก วิหาริ์ สัมปาปุณียกัมมะใน อากโต, ตุมฺเห สุทธกัตตาใน ปฏฺิยาเทถๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก ตสฺสุ วิเสสนะของ เถรสสุๆ สัมปทานใน ปฏฺิยาเทถ ยาคุภตฺตาทีน

วิเสสณะของ วตฺถุณี ๆ อวุตตกัมมะใน ปฏฺยิยาเทถ” อิติศัพฺท อากาเรใน อาโรเจสิ มนุสฺสสถานํ สัมปทานํใน อาโรเจสิ ฯ

๙๗. สามเณโร ปจฺมเมว ติสฺโส นาม หุตฺวา ตโต ปิณฺฑปาตทายกติสฺโส, กมฺพลทายก-
ติสฺโส, วนฺวาสิติสฺโสติ อิมานิ ตีณิ นามานิ ลภิตฺวา สตฺตวสฺสพฺภนฺตเร จตฺตาริ
นามานิ ลภี ฯ

สามเณโร ปจฺม เอว ติสฺโส นาม หุตฺวา ตโต “ปิณฺฑปาตทายกติสฺโส, กมฺพลทายก-
ติสฺโส, วนฺวาสิติสฺโสติ อิมานิ ตีณิ นามานิ ลภิตฺวา สตฺตวสฺสพฺภนฺตเร จตฺตาริ นามานิ ลภี ฯ

สามเณโร อ.สามเณร ติสฺโส นาม เป็นผู้ชื่อว่าติสสะ หุตฺวา เป็นแล้ว ปจฺม เอว
ก่อนนั้นเที่ยว ลภิตฺวา ได้แล้ว นามานิ ซึ่งชื่อ ท. ตีณิ สาม อิมานิ เหล่านี้ อิติ คือ
“ปิณฺฑปาตทายกติสฺโส อ.สามเณรชื่อว่าปิณฺฑปาตทายกติสสะ, กมฺพลทายกติสฺโส
อ.สามเณรชื่อว่ากมฺพลทายกติสสะ, วนฺวาสิติสฺโส อ.สามเณรชื่อว่าวนฺวาสิติสสะ”
ตโต ในลำดับนั้น ลภี ได้แล้ว นามานิ ซึ่งชื่อ ท. จตฺตาริ สี่ สตฺตวสฺสพฺภนฺตเร
ในภายในแห่งกาลฝนเจ็ด ฯ

สามเณรเป็นผู้ชื่อว่าติสสะ เบื้องแรกที่เดียว ได้ชื่อ ๓ ชื่อเหล่านี้ คือ “ปิณฺฑปาตทายก-
ติสสะ, กมฺพลทายกติสสะ, วนฺวาสิติสสะ” ในลำดับนั้น ได้ชื่อ ๔ ชื่อ ในภายใน ๗ ขวบ

สามเณโร สุทฺทกัตตาใน ลภี ๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก เอวศัพฺท อวชารณะเข้ากับ
ปจฺม ๆ กิริยาวิเสสณะใน หุตฺวา นามศัพฺท สัญญาโชตกะเข้ากับ ติสฺโส ๆ วิกติกัตตาใน
หุตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ลภิตฺวา ตโต กาลสัตตมมีใน ลภิตฺวา “ปิณฺฑปาตทายกติสฺโส
กมฺพลทายกติสฺโส วนฺวาสิติสฺโส” สรุปะใน อิติ ๆ ศัพฺท สรุปะใน อิมานิ ตีณิ นามานิ
อิมานิ กิติ ตีณิ กิติ วิเสสณะของ นามานี ๆ อวุตตกัมมะใน ลภิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน ลภี สตฺตวสฺสพฺภนฺตเร วิสยาชาระใน ลภี จตฺตาริ วิเสสณะของ นามานี ๆ อวุตต-
กัมมะใน ลภี ฯ

๙๘. โส ปุณฺทิวเส ปาโต ว ตํ คามํ ปิณฺฑทาย ปาวิสฺสิ ฯ

โส (สามเณโร) ปุณฺทิวเส ปาโต ว ตํ คามํ ปิณฺฑทาย ปาวิสฺสิ ฯ

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น ปาวีสี ได้เข้าไปแล้ว ต่ คำมิ่ง สู่หมู่บ้านนั้น ปิณฑทาย
เพื่อก่อนข้าว ปาโตว ในเวลาเช้าเทียว ปุณหิวเส ในวันรุ่งขึ้น ๗

สามเณรนั้น ได้เข้าไปสู่หมู่บ้านนั้น เพื่อบิณฑทายแต่เวลาเช้าตรู่ ในวันรุ่งขึ้น

โส วิเสสนะของ สามเณโร ๆ สุทธกัตตาใน ปาวีสี ๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก ปุณหิวเส
กาลสัตตมีใน ปาวีสี เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ปาโต ๆ กาลสัตตมีใน ปาวีสี ต่
วิเสสนะของ คำมิ่ง ๆ สัมปาปญญีกัมมะใน ปาวีสี ปิณฑทาย สัมปทานใน ปาวีสี ๗

๙๙. มนุสสุสา ภิกขุ ทตฺวา วนฺทีสุ ๗

มนุสสุสา อ.มนุสฺย ท. ทตฺวา ถวายแล้ว ภิกขุ ซึ่งภิกษา วนฺทีสุ ไหว้แล้ว ๗

พวกมนุสฺยถวายภิกษา ไหว้แล้ว

มนุสสุสา สุทธกัตตาใน วนฺทีสุ ๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก ภิกขุ อวุตตกัมมะใน ทตฺวา ๆ
ปุปพกาลกิริยาใน วนฺทีสุ ๗

๑๐๐. สามเณโร “สุชิตา โหถ, ทุกฺขา มุจฺจถาติ อาห ๗

สามเณโร “(ตุมฺเห) สุชิตา โหถ, (ตุมฺเห) ทุกฺขา มุจฺจถาติ อาห ๗

สามเณโร อ.สามเณร อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. สุชิตา เป็นผู้ถึง
แล้วซึ่งความสุข โหถ ของจงเป็น, (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. มุจฺจถ ของจงพ้น ทุกฺขา จาก
ความทุกข์” อิติ ดังนี้ ๗

สามเณรกล่าวว่า “ขอพวกท่านจงเป็นผู้มีความสุขเถิด, ขอพวกท่านจงพ้นจากความ
ทุกข์เถิด”

สามเณโร สุทธกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ตุมฺเห สุทธกัตตาใน โหถ ๆ
อาชยาตบทกัตตุวาจก สุชิตา วิกตีกัตตาใน โหถ, ตุมฺเห สุทธกัตตาใน มุจฺจถ ๆ
อาชยาตบทกัตตุวาจก ทุกฺขา อปาทานใน มุจฺจถ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ๗

๑๐๑. เอกมณฺสุโสปี ตสฺส ภิกฺขุ ทตฺวา ปุณฺ เเคหิ คณฺตุํ นาสกฺขิ ๕

เอกมณฺสุโสปี ตสฺส (สามเณรสุส) ภิกฺขุ ทตฺวา ปุณฺ เเคหิ คณฺตุํ น อสฺกฺขิ ๕

เอกมณฺสุโสปี แมํ อ.มณฺษยฺคนหนึ่ง ทตฺวา ถวายแล้ວ ภิกฺขุ ซึ่งภิกษา ตสฺส (สามเณรสุส) แก่สามเณรนั้น น อสฺกฺขิ ไม่ได้อาจแล้ວ คณฺตุํ เพื่ออันไป เเคหิ สู่เรือณ ปุณฺ อีก ๕

แม่มณฺษยฺคนหนึ่ง ถวายภิกษาแก่สามเณรนั้น ไม่ได้อาจเพื่อจะไปสู่เรือณอีก

อปิศัพท์ อเปกษัตถะเข้ากับ เอกมณฺสุโสปี สุกฺทกัตตาโน อสฺกฺขิ ๕ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ สามเณรสุส ๕ สัมปทานโน ทตฺวา ภิกฺขุ อวุตตกัมมะโน ทตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาโน อสฺกฺขิ ปุณฺศัพท์ กิริยาวิเสสนะโน อสฺกฺขิ เเคหิ สัมปาปญฺญิกัมมะโน คณฺตุํ ๕ ตุมัตถสัมปทานโน อสฺกฺขิ นศัพท์ ปฏิเสระโน อสฺกฺขิ ๕

๑๐๒. สพฺเพ โอลเณตฺวา ว อฏฺฐํสุ ๕

สพฺเพ (มณฺสุสา) โอลเณตฺวา ว อฏฺฐํสุ ๕

(มณฺสุสา) อ.มณฺษยฺ ท. สพฺเพ ทั้งปวง โอลเณตฺวา ว แลดูอยู่เทียว อฏฺฐํสุ ได้ยืน แล้ວ ๕

พวกมณฺษยฺทั้งปวง ได้ยืนแลดูอยู่แล้ວนั้นแหละ

สพฺเพ วิเสสนะของ มณฺสุสา ๕ สุกฺทกัตตาโน อฏฺฐํสุ ๕ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ โอลเณตฺวา ๕ อัปภันตรกิริยาของ มณฺสุสา ๕

๑๐๓. โสปี อตฺตโน ยาปนมตฺตํ คณฺหิ ๕

โสปี (สามเณโร) อตฺตโน (อตฺตภาวสุส) ยาปนมตฺตํ (ภตฺตํ) คณฺหิ ๕

โสปี (สามเณโร) อ.สามเณรแม้นั้น คณฺหิ ถือเอาแล้ວ (ภตฺตํ) ซึ่งภัตฺร (อตฺตภาวสุส) ยาปนมตฺตํ อันสักว่าอันเป็นเครื่อง ยังอัตภาพ ให้เป็นไป อตฺตโน เพื่อตน ๕

สามเณรแม้นั้น ถือเอาภัตฺร เพียงยังอัตภาพ ให้เป็นไปได้ เพื่อตน

อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ โส๑ วิเสสณะของ สามเณโร๑ สุททกัตตาใน คณฺหิ๑
 อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อตฺตโน สัมปทานใน คณฺหิ อตฺตภาวสฺส จัฏฐิการิตกัมมะใน
 ยาปน- ยาปนมตฺตํ วิเสสณะของ ภาตฺต๑ อวฺตตกัมมะใน คณฺหิ ๕

๑๐๔. สกลคามวาสีโน ตสฺส ปาหฺมุเล อูเรน นิปฺชชิตฺวา “ภนฺเต ตุมฺहेสุ อิมํ เตมาสํ อิธ
 วสนฺเตสุ, มยํ ตีณิ สรณานิ คเหตุวา ปณฺจสุ สีเลสุ ปติฏฺฐาย มาสฺสสุ อฏฺฐ
 อโปสถกมฺมานิ กริสฺสาม, อิธ วสนฺตถาย โน ปฏฺิณฺณํ เทถาติ ๕

สกลคามวาสีโน (ชนา) ตสฺส (สามเณรสฺส) ปาหฺมุเล อูเรน นิปฺชชิตฺวา “ภนฺเต ตุมฺहेสุ อิมํ
 เตมาสํ อิธ (จาเน) วสนฺเตสุ, มยํ ตีณิ สรณานิ คเหตุวา ปณฺจสุ สีเลสุ ปติฏฺฐาย มาสฺสสุ
 อฏฺฐ อโปสถกมฺมานิ กริสฺสาม, (ตุมฺเห) อิธ (จาเน) วสนฺตถาย โน ปฏฺิณฺณํ เทถาติ (อาหฺสุ) ๕

(ชนา) อ.ชน ท. สกลคามวาสีโน ผู้อยู่ในหมู่บ้านทั้งสี่โดยปกติ นิปชชิตฺวา หมอบ
 แล้ว อูเรน ด้วยอก ปาหฺมุเล ที่ใกล้แห่งเท้า ตสฺส (สามเณรสฺส) ของสามเณร
 นั้น (อาหฺสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ตุมฺहेสุ ครั้นเมื่อท่าน
 วสนฺเตสุ อยู่อยู่ อิธ (จาเน) ในที่นี้ อิมํ เตมาสํ ตลอดเดือนสามนี้, มยํ อ.ข้าพเจ้า
 ท. คเหตุวา รับแล้ว สรณานิ ซึ่งสรณะ ท. ตีณิ สาม ปติฏฺฐาย ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
 สีเลสุ ในศีล ท. ปณฺจสุ ห้า กริสฺสาม จักกระทำ อโปสถกมฺมานิ ซึ่งอุโบสถกรรม ท.
 อฏฺฐ แปด มาสฺสสุ ในเดือน, (ตุมฺเห) อ.ท่าน เทถ ของจงให้ ปฏฺิณฺณํ ซึ่งปฏฺิณฺญา
 โน แก่ข้าพเจ้า ท. วสนฺตถาย เพื่อประโยชน์แก่การอยู่ อิธ (จาเน) ในที่นี้” อิติ
 ดังนี้ ๕

พวกชนผู้มักอยู่ในหมู่บ้านทั้งสี่ หมอบด้วยอก ที่ใกล้เท้าของสามเณรนั้น กล่าวว่า
 “ท่านผู้เจริญ เมื่อท่านอยู่ที่นี่ตลอดไตรมาสนี้, พวกข้าพเจ้า รับไตรสรณคมน์
 ตั้งอยู่ในศีล ๕ จักทำอุโบสถกรรม ๘ ในเดือน, ขอท่านจงให้ปฏฺิณฺญาแก่พวกข้าพเจ้า
 เพื่อประโยชน์แก่การอยู่ที่นี่เถิด”

สกลคามวาสีโน วิเสสณะของ ชนา๑ สุททกัตตาใน อาหฺสุ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
 ตสฺส วิเสสณะของ สามเณรสฺส๑ สามีสัมพันธะใน ปาหฺมุเล๑ วิสยาธาระใน นิปชชิตฺวา
 อูเรน ภาระใน นิปชชิตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน อาหฺสุ “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺहेสุ
 ลักษณะใน วสนฺเตสุ๑ ลักษณะกิริยา อิมํ วิเสสณะของ เตมาสํ๑ อัจจันตสังโยคะใน

วสนฺเตสุ อิท วิเสสเนของ จาเนจฺ วิสยาธาระใน วสนฺเตสุ, มยฺ สุททกัตฺตาใน กริสฺสามจฺ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก ตีณิ วิเสสเนของ สรณานิจฺ อวุตตกัมมะใน คเหตุวาจฺ ปุพพกาลกิริยาใน ปติฏฺจาย ปญฺจสุ วิเสสเนของ สีเสสุจฺ วิสยาธาระใน ปติฏฺจายจฺ ปุพพกาลกิริยาใน กริสฺสาม มาสสุส จัฏฐีอาธาระใน อฏฺจจฺ วิเสสเนของ อฺโปสถกมฺมานิจฺ อวุตตกัมมะใน กริสฺสาม, ตุมฺเห สุททกัตฺตาใน เทถจฺ อาขยาตบท กัตฺตฺวาจก อิท วิเสสเนของ จาเนจฺ วิสยาธาระใน วสนฺตฺถายจฺ สัมปทานใน เทถ โน สัมปทานใน เทถ ปฏฺยณฺ อวุตตกัมมะใน เทถ” อิติศัพทฺ อากาเรใน อาหํสุ ๗

๑๐๕. โส อฺปการิ สลฺลฺกฺเขตฺวา เตสํ ปฏฺยณฺ ทตฺวา นิพฺพุทฺ ตตฺถเวย ปิณฺฑาย จริ, วนฺทิตฺวานฺทิตฺกฺขณฺ จ “สุชิตา โทถ, ทฺกฺขา มุจฺจถาติ ปททฺวยเมว กเถตฺวา ปกฺกามิ ๗

โส (สามเณโร) อฺปการิ สลฺลฺกฺเขตฺวา เตสํ (ชนานํ) ปฏฺยณฺ ทตฺวา นิพฺพุทฺ ตตฺถ เวย (คาเม) ปิณฺฑาย จริ, (โส สามเณโร ชเนหิ) วนฺทิตฺวานฺทิตฺกฺขณฺ จ “(ตุมฺเห) สุชิตา โทถ, (ตุมฺเห) ทฺกฺขา มุจฺจถาติ ปททฺวย เวย กเถตฺวา ปกฺกามิ ๗

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น สลฺลฺกฺเขตฺวา กำหนดแล้ว อฺปการิ ซึ่งอฺปการะ ทตฺวา ให้แล้ว ปฏฺยณฺ ซึ่งปฏฺยณฺญา เตสํ (ชนานํ) แก่ชน ท. เหล่านั้น จริ เทียวไปแล้ว ตตฺถ เวย (คาเม) ในหมู่บ้านนั้นนั้นเทียว ปิณฺฑาย เพื่อก่อนข้าว นิพฺพุทฺ เนื่อง นิตฺย, จ อนึ่ง (โส สามเณโร) อ.สามเณรนั้น กเถตฺวา กล่าวแล้ว ปททฺวย เวย ซึ่งหมวดสองแห่งบพนั้นเทียว อิติ ว่า “(ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. สุชิตา เป็นผู้ถึงแล้วซึ่ง ความสุข โทถ จงเป็น, (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. มุจฺจถ จงพ้น ทฺกฺขา จากความทุกข์” อิติ ดังนี้ (ชเนหิ) วนฺทิตฺวานฺทิตฺกฺขณฺ ในขณะที่เป็นที่อันชน ท. ทั้งไหวแล้วทั้งไหว แล้ว ปกฺกามิ หลีกไปแล้ว ๗

สามเณรนั้น กำหนดอฺปการะแล้ว ให้ปฏฺยณฺญาแก่พวกชนเหล่านั้น เทียวไปในหมู่บ้าน นั้นนั้นแหละ เพื่อบิณฑบาตเนื่องนิตฺย, อนึ่ง สามเณรกล่าวเพียง ๒ บทเท่านั้นว่า “ขอ พวกท่าน จงมีความสุข, ขอพวกท่านจงพ้นจากทุกข์” ในขณะที่พวกชนทั้งไหวแล้วทั้ง ไหวแล้ว ก็หลีกไป

โส วิเสสณะของ สามเณโร๑ สุทธกัตตาใน จริ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อุปการํ
 อวุตตกัมมะใน สลลกุเขตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน ทตฺวา เตสํ วิเสสณะของ ชนาน๑
 สัมปทานใน ทตฺวา ปฏินฺณํ อวุตตกัมมะใน ทตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน จริ นิพทุธ
 กิริยาวิเสสณะใน จริ เอวคัพพํ อวธารณะเข้ากับ ตตฺถ๑ วิเสสณะของ คาเม๑ วิสยาธาระ
 ใน จริ ปิณฺฑุทาย สัมปทานใน จริ, จคัพพํ สัมปิณฺฑนฺตถะ โส วิเสสณะของ สามเณโร๑
 สุทธกัตตาใน ปกุกามิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ชเนหิ อนภิหิตกัตตาใน วนฺทิต-
 วนฺทิต- วนฺทิตวนฺทิตชเน กาลสัตตมิใน กเถตฺวา “ตุมฺเห สุทธกัตตาใน โทถ๑ อาชยาต
 บทกัตตฺวาจาก สุชิตา วิทิกัตตาใน โทถ, ตุมฺเห สุทธกัตตาใน มุจฺจถ๑ อาชยาตบท
 กัตตฺวาจาก ทุกฺขา อปาทานใน มุจฺจถ” อิตติคัพพํ สรุปะเน ปททฺวยํ เอวคัพพํ อวธารณะ
 เข้ากับ ปททฺวย๑ อวุตตกัมมะใน กเถตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน ปกุกามิ ๕

๑๐๖. โส ตตฺถ ปจฺมมาสญจ ทฺุตติยมาสญจ วิดีนาเมตฺวา, ตติยมาเส คจฺจนฺเต, สห
 ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺุณิ ๕

โส (สามเณโร) ตตฺถ (จาเน) ปจฺมมาสํ จ ทฺุตติยมาสํ จ วิดีนาเมตฺวา, ตติยมาเส คจฺจนฺเต,
 สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺุณิ ๕

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น ปจฺมมาสํ จ ยังเดือนที่หนึ่งด้วย ทฺุตติยมาสํ จ
 ยังเดือนที่สองด้วย วิดีนาเมตฺวา ให้น้อมไปล่วงวิเศษแล้ว ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้น,
 ตติยมาเส ครั้นเมื่อเดือนที่สาม คจฺจนฺเต ไปอยู่, ปาปฺุณิ บรรลุแล้ว อรหตฺตํ
 ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ สห กับ ปฏิสมฺภิทาหิ ด้วยปฏิสัมภิทา ท. ๕

สามเณรนั้น ยังเดือนที่ ๑ และเดือนที่ ๒ ให้ผ่านไปในที่นั้น, เมื่อเดือนที่ ๓ ไปอยู่, บรรลุ
 พระอรหันต์พร้อมทั้งปฏิสัมภิทาทั้งหลาย

โส วิเสสณะของ สามเณโร๑ สุทธกัตตาใน ปาปฺุณิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตตฺถ
 วิเสสณะของ จาเน๑ วิสยาธาระใน วิดีนาเมตฺวา ปจฺมมาสํ กิติ ทฺุตติยมาสํ กิติ การิต-
 กัมมะใน วิดีนาเมตฺวา จ สองคัพพํ ปทสมฺมจยฺตถะเข้ากับ ปจฺมมาสํ และ ทฺุตติยมาสํ
 วิดีนาเมตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน ปาปฺุณิ, ตติยมาเส ลักษณะใน คจฺจนฺเต๑ ลักษณะ-
 กิริยา, สหคัพพํ ทัพพสมวายะใน อรหตฺตํ ปฏิสมฺภิทาหิ สหตฺถตติยาเข้ากับ สห
 อรหตฺตํ สัมปาปฺุณิยกัมมะใน ปาปฺุณิ ๕

๑๐๗. อถสฺส ปวาเรตฺวา วุตฺถวสฺสกาเล อุปชฺฌาโย สตุถาริ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา อาห
 “ภนฺเต ติสฺสสามเณรสฺส สนฺติกั กจฺฉามีติ ฯ

อถ อสฺส (สามเณรสฺส) ปวาเรตฺวา วุตฺถวสฺสกาเล อุปชฺฌาโย สตุถาริ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา
 อาห “(อห) ภนฺเต ติสฺสสามเณรสฺส สนฺติกั กจฺฉามีติ ฯ

อถ ครั้งนั้น อุปชฺฌาโย อ.พระอุปัชฌาย์ อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปเฝ้าแล้ว สตุถาริ
 ซึ่งพระศาสดา วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว อาห กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อห) อ.ข้าพระองค์ กจฺฉามี จะไป สนฺติกั สู้สำนัก ติสฺส-
 สามเณรสฺส ของสามเณรชื่อว่าติสสะ” อิติ ดังนี้ อสฺส (สามเณรสฺส) ปวาเรตฺวา
 วุตฺถวสฺสกาเล ในกาล- แห่งสามเณรนั้น -เป็นผู้มีกาลฝนอันอยู่จำแล้ว ปวารณาแล้ว ฯ

ครั้งนั้น พระอุปัชฌาย์ เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมแล้ว กราบทูลว่า “ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะไปสู่นักของสามเณรชื่อติสสะ” ในคราวที่สามเณรนั้น
 จำพรรษาแล้ว ปวารณาแล้ว

อถ กาลสัตตมึ อุปชฺฌาโย สุทฺธกัตฺตาใน อาห ๆ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสนะ
 ของ สามเณรสฺส ๆ สามีสัมพันธะใน วุตฺถวสฺสกาเล ปวาเรตฺวา อปรกาลกิริยาใน
 วุตฺถวสฺส- วุตฺถวสฺสกาเล กาลสัตตมึใน อาห สตุถาริ อวุตตกัมมะใน อุปสงฺกมิตฺวา ๆ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “ภนฺเต อาลปนะ อหฺ สุทฺธกัตฺตา
 ใน กจฺฉามี ๆ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก ติสฺสสามเณรสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติกั ๆ
 สัมปาปฺถึนยกัมมะใน กจฺฉามี” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๑๐๘. “คจฺฉน สารีปฺตฺตาติ ฯ

(สตุถา) “(ตุว) คจฺฉน สารีปฺตฺตาติ (อาห) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “**“สารีปฺตฺต** ตุก่อน**“สารีปฺตฺต** (ตุว)
 อ.เธอ **คจฺฉน** จงไป” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “**“สารีปฺตฺต** เธอจงไป”

สตุถา สุทฺธกัตฺตาใน อาห ๆ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก “**“สารีปฺตฺต** อาลปนะ ตุว สุทฺธกัตฺตา

ใน คจจจ อาชยาตบทกัตตฺวจาก” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ๗

๑๐๙. โส อุตฺตโน ปรีวาเร ปญฺจสเต ภิภุชฺช อาทาย ปกฺกมฺนฺโต “อาวุโส โมคฺคฺลฺลาน, อหํ ติสฺสสามเณรฺสฺส สฺนฺติกํ คจฺจามิตฺติ อาห ๗

โส (เถโร) อุตฺตโน ปรีวาเร ปญฺจสเต ภิภุชฺช อาทาย ปกฺกมฺนฺโต “อาวุโส โมคฺคฺลฺลาน, อหํ ติสฺสสามเณรฺสฺส สฺนฺติกํ คจฺจามิตฺติ อาห ๗

โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น อาทาย พาเอาแล้ว ภิภุชฺช ซึ่งภิภุชฺช ท. ปญฺจสเต ผู้มี ร้อยห้าเป็นประมาณ ปรีวาเร ผู้เป็นบริวาร อุตฺตโน ของตน ปกฺกมฺนฺโต หลีกไป อยู่ อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “โมคฺคฺลฺลาน แนะโมคคัลลานะ อาวุโส ผู้มีอายุ, อหํ อ.กระผม คจฺจามิ จะไป สฺนฺติกํ สู้สำนัก ติสฺสสามเณรฺสฺส ของสามเณรชื่อว่า ติสสะ” อิติ ดังนี้ ๗

พระเถระนั้น พาเอาภิภุชฺช ๕๐๐ รูปผู้เป็นบริวารของตน หลีกไปอยู่ กล่าววว่า “แนะท่าน โมคคัลลานะ กระผมจะไปสู้สำนักของสามเณรชื่อติสสะ”

โส วิเสสณะของ เถโรจฺจ สฺนฺทกัตตาใน อาหจฺจ อาชยาตบทกัตตฺวจาก อุตฺตโน สามี- สัมพันธะใน ปรีวาเรจฺจ กิตฺติ ปญฺจสเต กิตฺติ วิเสสณะของ ภิภุชฺชจฺจ อวุตตกัมมะใน อาทายจฺจ สมานกาลกิริยาใน ปกฺกมฺนฺโตจฺจ อัมภันตรกิริยาของ เถโร “อาวุโส วิเสสณะ ของ โมคฺคฺลฺลานจฺจ อาลปนะ อหํ สฺนฺทกัตตาใน คจฺจามิจฺจ อาชยาตบทกัตตฺวจาก ติสฺส- สามเณรฺสฺส สามีสัมพันธะใน สฺนฺติกํจฺจ สัมปาปฺถนียกัมมะใน คจฺจามิ” อิติศัพท์ อากาละ ใน อาห ๗

๑๑๐. โมคฺคฺลฺลานตฺเถโร “อหฺมปิ อาวุโส คจฺจิสฺสามิตฺติ ปญฺจหิ ภิภุชฺชสฺเตหิ สฺทฺธิ นิกฺขมิ ๗

โมคฺคฺลฺลานตฺเถโร “อหฺมปิ อาวุโส คจฺจิสฺสามิตฺติ (วตฺวา) ปญฺจหิ ภิภุชฺชสฺเตหิ สฺทฺธิ นิกฺขมิ ๗

โมคฺคฺลฺลานตฺเถโร อ.พระโมคคัลลานะผู้เถระ (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อาวุโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ อหฺมปิ แม้ อ.กระผม คจฺจิสฺสามิ จักไป” อิติ ดังนี้ นิกฺขมิ ออก ไปแล้ว สฺทฺธิ กับ ภิภุชฺชสฺเตหิ ด้วยร้อยแห่งภิภุชฺช ท. ปญฺจหิ ห้า ๗

พระโมคคัลลานเถระ กล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ แม้กระผม ก็จักไป” ออกไปพร้อมกับภิกษุ ๕๐๐ รูป

โมคคัลลานเถระ สูทรกัตตานิ นิภขมิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อาวุโส อาลปนะ อปีศัพท อเปกชัตตะเข้ากับ อหังฯ สูทรกัตตานิ คจฺฉิสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก” อิติศัพท อาการะไน วตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาไน นิภขมิ ปญฺจหิ วิเสสนะของ ภิกฺขุ- สเทหิฯ สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิฯ กิริยาสมวาเยไน นิภขมิ ฯ

๑๑๑. เอเตเนวฺปาเยน “มหากฺสฺสปตฺเถโร อนุรฺกฺขตฺเถโร อุปาไลตฺเถโร ปุณฺณตฺเถโรติ สพฺเพ มหาสาวกา ปญฺจหิ ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺเทหิ สทฺธิ นิภขมฺิสฺสุ ฯ

เอเตน เอว อุปาเยน “มหากฺสฺสปตฺเถโร อนุรฺกฺขตฺเถโร อุปาไลตฺเถโร ปุณฺณตฺเถโรติ สพฺเพ มหาสาวกา ปญฺจหิ ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺเทหิ สทฺธิ นิภขมฺิสฺสุ ฯ

มหาสาวกา อ.พระมหาสาวก ท. สพฺเพ ทั้งปวง อิติ คือ “มหากฺสฺสปตฺเถโร อ.พระ มหากัสมฺปะผู้เถระ อนุรฺกฺขตฺเถโร อ.พระอนุรฺกฺขผู้เถระ อุปาไลตฺเถโร อ.พระอุปาลี ผู้เถระ ปุณฺณตฺเถโร อ.พระปุณณะผู้เถระ” นิภขมฺิสฺสุ ออกไปแล้ว สทฺธิ กับ ภิกฺขุ- สเทหิ ด้วยร้อยแห่งภิกษุ ท. ปญฺจหิ ห้า ปญฺจหิ ห้า เอเตน เอว อุปาเยน โดย อุบายนั้นนั้นเทียว ฯ

เหล่าพระมหาสาวกทั้งปวง คือ “พระมหากัสมฺปะเถระ พระอนุรฺกฺขเถระ พระอุปาลีเถระ พระปุณณะเถระ” ออกไปพร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูปฯ โดยอุบายนั้นนั้นแหละ

สพฺเพ วิเสสนะของ มหาสาวกาฯ สูทรกัตตานิ นิภขมฺิสฺสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวศัพท อวชารณะเข้ากับ เอเตนฯ วิเสสนะของ อุปาเยนฯ ตติยาวิเสสนะไน นิภขมฺิสฺสุ “มหากฺสฺสปตฺเถโร กิติ อนุรฺกฺขตฺเถโร กิติ อุปาไลตฺเถโร กิติ ปุณฺณตฺเถโร กิติ” สรูปะไน อิติฯ ศัพท สรูปะไน สพฺเพ มหาสาวกา ปญฺจหิ สองบท วิเสสของ ภิกฺขุ- สเทหิฯ สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิฯ กิริยาสมวาเยไน นิภขมฺิสฺสุ ฯ

๑๑๒. สพฺเพสมฺปิ มหาสาวกานํ ปริวารา จตฺตาทิสฺสภิกฺขุสฺหสฺसानิ อเหตุํ ฯ

สพฺเพสมฺปิ มหาสาวกานํ ปริวารา จตฺตาทิสฺสภิกฺขุสฺหสฺसानิ อเหตุํ ฯ

จตุตทาฬีสภิกขุสหสุสานิ อ.พันแห่งภิกษุสี่สิบ ท. ปริวารา ผู้เป็นปริวาร มหา-
สาวกานํ ของพระมหาสาวก ท. สพฺเพสมฺปิ แม่ทั้งปวง อเหตุสิ ได้มีแล้ว ฯ

ภิกษุ ๔๐,๐๐๐ รูป ผู้เป็นปริวารของพระมหาสาวกแม่ทั้งปวง ได้มีแล้ว

ปริวารา วิเสสนะของ จตุตทาฬีสภิกขุสหสุสานิฯ สุกทกัตตาใน อเหตุสิฯ อาชยาดบท
กัตตุวาจก อปิตฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ สพฺเพสํฯ วิเสสนะของ มหาสาวกานํฯ สามิ-
สัมพันธะใน ปริวารา ฯ

๑๑๓. เต วิสติโยชนสตํ มคฺคํ คนฺตฺวา โคจรคามํ สมฺปตฺเต สามเณรสฺส นินฺททฺรฺพฺฏจาโก
อุปาสโก ความทวาระเวว ทิสฺวา ปจฺจุคฺคนฺตฺวา วนฺทิ ฯ

เต (ภิกฺขุ) วิสติโยชนสตํ มคฺคํ คนฺตฺวา โคจรคามํ สมฺปตฺเต สามเณรสฺส นินฺททฺรฺพฺฏจาโก
อุปาสโก ความทวาระ เอว ทิสฺวา ปจฺจุคฺคนฺตฺวา วนฺทิ ฯ

อุปาสโก อ.อุบาสก นินฺททฺรฺพฺฏจาโก ผู้อุปัฏฐากเป็นนิตยฺ สามเณรสฺส ซึ่งสามเณร
ทิสฺวา เห็นแล้ว เต (ภิกฺขุ) ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น วิสติโยชนสตํ มคฺคํ คนฺตฺวา
โคจรคามํ สมฺปตฺเต ผู้ไปแล้ว สิ้นหนทาง อันมีร้อยแห่งโยชนยี่สิบเป็นประมาณ ถึง
พร้อมแล้ว ซึ่งโคจรคาม ความทวาระ เอว ที่ประตูแห่งหมู่บ้านนั้นเที่ยว ปจฺจุคฺคนฺตฺวา
ต้อนรับแล้ว วนฺทิ ไหว้แล้ว ฯ

อุบาสกผู้อุปัฏฐากสามเณรเป็นนิตยฺ เห็นภิกษุเหล่านั้น ผู้ไปสิ้นหนทาง ๑๒๐ โยชน
ถึงโคจรคามแล้ว ที่ประตูหมู่บ้านนั้นแหละ ต้อนรับแล้ว ไหว้แล้ว

นินฺททฺรฺพฺฏจาโก วิเสสนะของ อุปาสโกฯ สุกทกัตตาใน วนฺทิฯ อาชยาดบทกัตตุวาจก
เต วิเสสนะของ ภิกษุฯ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา วิสติโยชนสตํ วิเสสนะของ มคฺคํฯ
อัจฉินตสังโยคะใน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน สมฺปตฺเต โคจรคามํ สัมปาปุณฺนียกัมมะ
ใน สมฺปตฺเตฯ วิเสสนะของ ภิกษุ สามเณรสฺส ฌฏฺฐิวุตตกัมมะใน -อุปัฏฐาก
เอวตฺทํ อวธารณะเข้ากับ ความทวาระฯ วิสยาธาระใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน
ปจฺจุคฺคนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทิ ฯ

๑๑๔. อถ นํ สารีปุตตตเถโร ปุจฺฉิ “อตุถิ นุ โข อุปาสก อิมสฺมี ปเทเส อารญญก-
 วิหารโรติ ฯ

อถ นํ (อุปาสกํ) สารีปุตตตเถโร ปุจฺฉิ “อตุถิ นุ โข อุปาสก อิมสฺมี ปเทเส อารญญก-
 วิหารโรติ ฯ

อถ ครั้งนั้น สารีปุตตตเถโร อ.พระสารีบุตรผู้เถระ ปุจฺฉิ ถามแล้ว นํ (อุปาสกํ) ซึ่ง
 อุปาสกนั้น อิติ ว่า “อุปาสก ดูก่อนอุปาสก อารญญกวิหารอ.วิหารอันตั้งอยู่ในป่า
 อิมสฺมี ปเทเส ในประเทศนี้ อตุถิ นุ โข มีอยู่หรือหนอแล” อิติ ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น พระสารีบุตรเถระ ถามอุปาสกนั้นว่า “อุปาสก วิหารที่ตั้งอยู่ในป่า ในประเทศนี้
 มีหรือหนอแล”

อถ กาลสัตตมมี สารีปุตตตเถโร สุทฺธกัตฺตาใน ปุจฺฉิ ฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก นํ วิเสสนะ
 ของ อุปาสกํ ๑ อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉิ “อุปาสก อาลปนนะ อารญญกวิหารอ.สุทฺธกัตฺตาใน
 อตุถิ ๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก นุศัฟฺทํ ปุจฺฉนัถตะ โขศัฟฺทํ วจนาลังการะ อิมสฺมี
 วิเสสนะของ ปเทเส ๑ วิสยาธาระใน อารญญกวิหารอ. อิติศัฟฺทํ อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๑๑๕. “อตุถิ ฆนฺเตติ ฯ

(โส อุปาสกโก “อิมสฺมี ปเทเส อารญญกวิหารอ.) อตุถิ ฆนฺเตติ (อาห) ฯ

(โส อุปาสกโก) อ.อุปาสกนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
 (อารญญกวิหารอ.) อ.วิหารอันตั้งอยู่ในป่า อิมสฺมี ปเทเส ในประเทศนี้ อตุถิ มีอยู่”
 อิติ ดังนี้ ฯ

อุปาสกนั้น กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ วิหารที่ตั้งอยู่ในป่า ในประเทศนี้ มีอยู่ครับ”

โส วิเสสนะของ อุปาสกโก ๑ สุทฺธกัตฺตาใน อาห ๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “ฆนฺเต
 อาลปนนะ อารญญกวิหารอ.สุทฺธกัตฺตาใน อตุถิ ๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อิมสฺมี
 วิเสสนะของ ปเทเส ๑ วิสยาธาระใน อารญญกวิหารอ. อิติศัฟฺทํ อาการะใน อาห ฯ

๑๑๖. “สภิกขุโกติ ๗

(เถโร “อัย วิหาโร) สภิกขุโก (โหติ) อิติ (ปุจฺฉิ) ๗

(เถโร) อ.พระเถระ (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “(อัย วิหาโร) อ.วิหารนี้ สภิกขุโก เป็นวิหารเป็นไปกับด้วยภิกษุ (โหติ) ย่อมเป็นหรือ” อิติ ดังนี้ ๗

พระเถระ ถามว่า “วิหารนี้ มีภิกษุหรือไม่ ?”

เถโร สุททกัตตนาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อัย วิเสสณะของ วิหาโรฯ สุททกัตตนาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สภิกขุโก วิกติกัตตนาใน โหติ” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจฺฉิ ๗

๑๑๗. “สภิกขุโก ฆนฺเตติ ๗

(อุปาสโก “อัย วิหาโร) สภิกขุโก (โหติ) ฆนฺเตติ (อาห) ๗

(อุปาสโก) อ.อุบาสก (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อัย วิหาโร) อ.วิหารนี้ สภิกขุโก เป็นวิหารเป็นไปกับด้วยภิกษุ (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๗

อุบาสก กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ วิหารนี้ มีภิกษุ”

อุปาสโก สุททกัตตนาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ฆนฺเต อาลปนะ อัย วิเสสณะของ วิหาโรฯ สุททกัตตนาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สภิกขุโก วิกติกัตตนาใน โหติ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ๗

๑๑๘. “โก นาม ตตฺถ วสตีติ ๗

(เถโร) “โก นาม ตตฺถ (วิหาเร) วสตีติ (ปุจฺฉิ) ๗

(เถโร) อ.พระเถระ (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “โก นาม ชื่อ อ.ใคร วสตี ย่อมอยู่ ตตฺถ (วิหาเร) ในวิหารนั้น” อิติ ดังนี้ ๗

พระเถระ ถามว่า “ธรรมดาว่าใคร ย่อมอยู่ในวิหารนั้น”

เถโร สุทรกัตตทาใน ปุจฺฉิฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก “นามสัณฺญาโชตกะเข้ากับ โกฯ
 สุทรกัตตทาใน วสติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตตฺถ วิเสสนะของ วิหาเรฯ วิสยาธาระใน
 วสติ” อิติศัพฺพ อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๑๑๙. “วนวาสิติสฺโส ฆนฺเตติ ฯ

(อุปาสโก) “วนวาสิติสฺโส (ตตฺถ วิหาเร วสติ) ฆนฺเตติ (อาห) ฯ

(อุปาสโก) อ.อุปาสก (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ วณวาสิติสฺโส
 อ.สามเณรชื่อว่าวนวาสิติสสะ (วสติ) ย่อมอยู่ (ตตฺถ วิหาเร) ในวิหารนั้น”
 อิติ ดังนี้ ฯ

อุปาสก กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ สามเณรชื่อว่าวนวาสิติสสะ ย่อมอยู่ในวิหารนั้น”

อุปาสโก สุทรกัตตทาใน อาหฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก “ฆนฺเต อาลปนะ วณวาสิติสฺโส
 สุทรกัตตทาใน วสติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตตฺถ วิเสสนะของ วิหาเรฯ วิสยาธาระใน
 วสติ” อิติศัพฺพ อาการะใน อาห ฯ

๑๒๐. “เตนหิ มคฺคํ โน อาจิกฺขาติ ฯ

(เถโร) “เตนหิ (ตุว) มคฺคํ โน อาจิกฺขาติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุว) อ.ท่าน
 อาจิกฺข ของงบอก มคฺคํ ซึ่งหนทาง โน แก่อาดมา ท.” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระ กล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น ขอท่านช่วยบอกทางแก่พวกอาดมาเถิด”

เถโร สุทรกัตตทาใน อาหฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก “เตนหิ อุโยชนันตถะ ตุว สุทรกัตตทา
 ใน อาจิกฺขฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก มคฺคํ อวุตตกัมมะใน อาจิกฺข โน สัมปทานใน
 อาจิกฺข” อิติศัพฺพ อาการะใน อาห ฯ

๑๒๑. “เก ตุมฺเห ฆนฺเตติ ฯ

(อุปาสโก) “เก (โหน) ตุมฺเห ฆนฺเตติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(อุปาสโก) อ.อุบาสก (ปุจฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ตุมฺเห อ.ท่าน ท. เก เป็นใคร (โฆถ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

อุบาสก ถามว่า “ท่านผู้เจริญ พวกท่านเป็นใคร ?”

อุปาสโก สุทรกัถตาโน ปุจฉิฯ อาชยาตบทกัถตุวาจก “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทรกัถตาโน โฆถฯ อาชยาตบทกัถตุวาจก เก วิกติกัถตาโน โฆถ” อิติศัพท์ อากาละโน ปุจฉิ ฯ

๑๒๒. “มยํ สามเณรสฺส สนฺติกํ อาคตาติ ฯ

(เถโร) “มยํ สามเณรสฺส สนฺติกํ อาคตา (อมฺห)” อิติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มยํ อ.อาตมา ท. อาคตา เป็นผู้มาแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก สามเณรสฺส ของสามเณร (อมฺห) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระ กล่าวว่า “พวกอาตมา มาสู่สำนักของสามเณร”

เถโร สุทรกัถตาโน อาหฯ อาชยาตบทกัถตุวาจก “มยํ สุทรกัถตาโน อมฺหฯ อาชยาตบทกัถตุวาจก สามเณรสฺส สามีสัมพันธะโน สนฺติกํฯ สัมปาปุณียกัมมะโน อาคตาฯ วิกติกัถตาโน อมฺห” อิติศัพท์ อากาละโน อาห ฯ

๑๒๓. อุปาสโก เต โอลฺเกตฺวา ฆมฺมเสนาปตี อาที กตฺวา สพฺเพปิ มหาสาวเก สญฺชานี ฯ

อุปาสโก เต (ภิกฺขุ) โอลฺเกตฺวา ฆมฺมเสนาปตี อาที กตฺวา สพฺเพปิ มหาสาวเก สญฺชานี ฯ

อุปาสโก อ.อุบาสก โอลฺเกตฺวา แลดูแล้ว เต (ภิกฺขุ) ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น สญฺชานี จำได้แล้ว มหาสาวเก ซึ่งพระมหาสาวก ท. สพฺเพปิ แม่ทั้งปวง กตฺวา กระทำแล้ว ฆมฺมเสนาปตี ซึ่งพระกรรมเสนาปตี อาที ให้เป็นต้น ฯ

อุบาสกแลดูภิกษุเหล่านั้น จำมหาสาวกแม่ทั้งหมดได้ ทำพระกรรมเสนาปตีให้เป็นต้น

อุปาสโก สุทรกัถตาโน สญฺชานีฯ อาชยาตบทกัถตุวาจก เต วิเสสนะของ ภิกฺขุฯ อวุตตกัมมะโน โอลฺเกตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน สญฺชานี ฆมฺมเสนาปตี อวุตตกัมมะโน

กตฺวา อาทิ วิกตีกัมมะใน กตฺวาฯ กิริยาวิเสสนะใน สมฺชานิ อปิตฺทํ อเปกขัตถะเข้า กับ สพฺเพฯ วิเสสนะของ มหาสาวเกฯ อวุตตกัมมะใน สมฺชานิ ฯ

๑๒๔. โส นินฺนตฺร ปิตฺยา ผุฏฺจสรีโร หุตฺวา “ติฏฺจถ ตาว ฆนฺเตติ เวเคน คามํ ปวิสิตฺวา “เอเต อยฺยา สารีปุตฺตตฺเถโร อาทิ กตฺวา อสีติมหาสาวกา อตฺตโน อตฺตโน ปริวารเหติ สทฺธิ สามเณรสฺส สนฺติกํ อาคตา, มณฺจปิจฺจจตุตฺถรณทีปเตลาทีนิ คเหตุวา เวเคน นิกฺขมถาติ อุกฺโขเสสิ ฯ

โส (อุปาสโก) นินฺนตฺร ปิตฺยา ผุฏฺจสรีโร หุตฺวา “(ตุมฺเห) ติฏฺจถ ตาว ฆนฺเตติ (วตฺวา) เวเคน คามํ ปวิสิตฺวา “เอเต อยฺยา สารีปุตฺตตฺเถโร อาทิ กตฺวา อสีติมหาสาวกา อตฺตโน อตฺตโน ปริวารเหติ สทฺธิ สามเณรสฺส สนฺติกํ อาคตา, (ตุมฺเห) มณฺจปิจฺจจตุตฺถรณทีปเตลาทีนิ (วตฺถุณี) คเหตุวา เวเคน นิกฺขมถาติ อุกฺโขเสสิ ฯ

โส (อุปาสโก) อ.อุบาสกนััน ปิตฺยา ผุฏฺจสรีโร เป็นผู้มีสรีระ- อันปิตี -กระทบแล้ว นินฺนตฺร มีระหว่างออกแล้ว หุตฺวา เป็นแล้ว (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต เข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. ติฏฺจถ ของจงหยุดอยู่ ตาว ก่อน” อิติ ดังนี้ ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว คามํ สู่หมู่บ้าน เวเคน โดยเร็ว อุกฺโขเสสิ ป่าวร้องแล้ว อิติ ว่า “อสีติมหาสาวกา อ.พระมหาสาวกแปดสิบ ท. กตฺวา กระทำแล้ว สารีปุตฺตตฺเถโร ซึ่งพระสารีบุตรผู้เถระ อาทิ ให้เป็นต้น เอเต อยฺยา ผู้เป็นพระคุณเจ้า ท. เหล่านั้น อาคตา มาแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก สามเณรสฺส ของสามเณร สทฺธิ กับ ปริวารเหติ ด้วยบริวาร ท. อตฺตโน อตฺตโน ของตนฯ, (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. คเหตุวา ถือเอาแล้ว (วตฺถุณี) ซึ่งวัตถุ ท. มณฺจปิจฺจจตุตฺถรณทีปเตลาทีนิ มีเตียง ตั้ง เครื่องปูลาด ประทีป และน้ำมันเป็นต้น นิกฺขมถ ของจงออกไป เวเคน โดยเร็ว” อิติ ดังนี้ ฯ

อุบาสกนััน มีสรีระถูกปิตีกระทบแล้วนินฺนตฺร กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ขอพวาท่านจงหยุด ก่อน” เข้าไปสู่หมู่บ้านโดยเร็ว ป่าวร้องว่า “พระมหาสาวก ๘๐ รูป ทำพระสารีบุตรเถระ ให้เป็นต้น ผู้เป็นพระคุณเจ้าเหล่านั้น มาสู่สำนักของสามเณรพร้อมกับบริวารทั้งหลาย ของตนฯ, ขอพวาท่านจงถือเอาเตียง ตั้ง เครื่องปูลาด ประทีป และน้ำมันเป็นต้น แล้ว จงออกไปโดยเร็ว”

โส วิเสสณะของ อุปาโสโกๆ สุทธกัตตาใน อุคฺโขเสสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นินฺนฺตรํ
 กิริยาวิเสสณะใน มุฏฺจ- ปิตฺยา อนภินิหิตกัตตาใน มุฏฺจ- มุฏฺจสรีโร วิกตีกัตตาใน หุตฺวาๆ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนฺเน ตุมฺเห สุทธกัตตาใน ติฏฺฐจฺจ อาชยาตบท-
 กัตตฺวาจก ตาว กิริยาวิเสสณะใน ติฏฺฐจ” อิตฺตํพทฺ อากาเรใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาล-
 กิริยาใน ปวิสิตฺวา เวเคน ตติยาวิเสสณะใน ปวิสิตฺวา คามํ สัมปาปุณฺเณยกัมมะใน
 ปวิสิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุคฺโขเสสิ “เอเต กิตฺติ อຍฺยา กิตฺติ วิเสสณะของ อสีติ-
 มหาสาวกาๆ สุทธกัตตาใน อากตาๆ กิตฺตบทกัตตฺวาจก สารีปุตฺตตฺเถรํ อวุตตกัมมะใน
 กตฺวา อาทิ วิกตีกัมมะใน กตฺวาๆ กิริยาวิเสสณะใน อสีติมหาสาวกา อตฺตโน สองบท
 สามีสัมพันธะใน ปริวารเหิๆ สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิๆ กิริยาสมวายะใน อากตา
 สามเณรสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติกํๆ สัมปาปุณฺเณยกัมมะใน อากตา, ตุมฺเห สุทธกัตตา
 ใน นิกฺขมถๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปณฺจปีจฺปจฺจตฺถรณทฺปเตลาทีนํ วิเสสณะของ
 วตฺถุณีๆ อวุตตกัมมะใน คเหตุวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิกฺขมถ เวเคน ตติยาวิเสสณะใน
 นิกฺขมถ” อิตฺตํพทฺ อากาเรใน อุคฺโขเสสิ ๕

๑๒๕. มนุสฺสา ตาวเทว มญฺจาทีนํ คเหตุวา เถรานํ ปทานุปทิกา หุตฺวา เถเรหิ สทฺธิเยว
 วิหารํ ปวิสฺส ๕

มนุสฺสา ตาวเทว มญฺจาทีนํ (วตฺถุณี) คเหตุวา เถรานํ ปทานุปทิกา หุตฺวา เถเรหิ สทฺธิ เอว
 วิหารํ ปวิสฺส ๕

มนุสฺสา อ.มฺนุชฺยํ ท. คเหตุวา ถือเอาแล้ว (วตฺถุณี) ซึ่งวตฺถุ ท. **มญฺจาทีนํ** มีเตียง
 เป็นต้น **ตาวเทว** ในขณะนั้นนั้นเทียว **ปทานุปทิกา** เป็นผู้ไปตามซึ่งรอยเท้า **เถรานํ**
 ของพระเถระ ท. **หุตฺวา** เป็นแล้ว **ปวิสฺส** เข้าไปแล้ว **วิหารํ** สุวิหาร **สทฺธิ** เอว กับ
เถเรหิ ด้วยพระเถระ ท. นั้นเทียว ๕

พวกมฺนุชฺยํ ถือเอาวตฺถุทั้งหลายมีเตียง เป็นต้น ในขณะนั้นนั้นแหละ เป็นผู้เป็นไปตาม
 รอยเท้าของพระเถระทั้งหลาย เข้าไปสุวิหารพร้อมกับพระเถระทั้งหลายนั้นแหละ

มนุสฺสา สุทธกัตตาใน ปวิสฺสๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตาวเทว กาลสัตตมฺใน คเหตุวา
 มญฺจาทีนํ วิเสสณะของ วตฺถุณีๆ อวุตตกัมมะใน คเหตุวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน หุตฺวา
 เถรานํ สามีสัมพันธะใน ปทานุปทิกาๆ วิกตีกัตตาใน หุตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน

ปวิสิสุ เถเรหิ สหัตถตตติยาเข้ากับ สหุธิ เอวคัพพ อวธารณะเข้ากับ สหุธิจ กิริยา-
สมวาเยใน ปวิสิสุ วิหาริ สัมปาปญญีกัมมะใน ปวิสิสุ ฯ

๑๒๖. สามเณโร ภิกขุสงฺฆํ สยฺขานิตฺวา กติปยานํ มหาเถรานํ ปตฺตจิวฺรานิ ปฏฺิคฺคเหตฺวา
วตฺตมกาสิ ฯ

สามเณโร ภิกขุสงฺฆํ สยฺขานิตฺวา กติปยานํ มหาเถรานํ ปตฺตจิวฺรานิ ปฏฺิคฺคเหตฺวา
วตฺตํ อกาสิ ฯ

สามเณโร อ.สามเณร สยฺขานิตฺวา จำได้แล้ว ภิกขุสงฺฆํ ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ ปฏฺิคฺค-
คเหตฺวา รับเฉพาะแล้ว ปตฺตจิวฺรานิ ซึ่งบาตรและจีวร ท. มหาเถรานํ ของพระ-
มหาเถระ ท. กติปยานํ เล็กน้อย อกาสิ ได้กระทำแล้ว วตฺตํ ซึ่งวัตร ฯ

สามเณรจำภิกษุสงฆ์ได้ จึงรับบาตรและจีวรของพระมหาเถระทั้งหลายเล็กน้อย แล้ว
ได้ทำวัตร

สามเณโร สุทฺธกัตฺตาใน อกาสิจฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ภิกขุสงฺฆํ อวุตฺตกัมมะใน
สยฺขานิตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏฺิคฺคเหตฺวา กติปยานํ วิเสสนะของ มหาเถรานํจฺ
สามีสัมพันธะใน ปตฺตจิวฺรานิจฺ อวุตฺตกัมมะใน ปฏฺิคฺคเหตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน
อกาสิ วตฺตํ อวุตฺตกัมมะใน อกาสิ ฯ

๑๒๗. ตสฺส เถรานํ วสนฺภูจฺานํ สํวิทฺหนตฺสฺส ปตฺตจิวฺเร ปฏฺิสาเมฺนตฺสฺสฺสฺว, สมฺนุทฺกาโร
ชาโต ฯ

ตสฺส (สามเณรตสฺส) เถรานํ วสนฺภูจฺานํ สํวิทฺหนตฺสฺส ปตฺตจิวฺเร ปฏฺิสาเมฺนตฺสฺสฺสฺว เหว สมฺนุทฺกาโร
ชาโต ฯ

สมฺนุทฺกาโร อ.ความมีตสนิท ชาโต เกิดแล้ว ตสฺส (สามเณรตสฺส) แก่สามเณรนั้น
สํวิทฺหนตฺสฺส ผู้จัดแจงอยู่ วสนฺภูจฺานํ ซึ่งเป็นที่อยู่ เถรานํ เพื่อพระเถระ ท.
ปฏฺิสาเมฺนตฺสฺสฺสฺว เหว เก็บงำอยู่นั้นเทียว ปตฺตจิวฺเร ซึ่งบาตรและจีวร ท. ฯ

ความมีตสนิท เกิดแก่สามเณรนั้น ผู้กำลังจัดแจงที่เป็นที่อยู่ เพื่อพระเถระทั้งหลาย

เก็บงำบาตรและจีวรทั้งหลายนั้นแหละ

สมนุชกาโร สุทรกัตตานิ ชาโตๆ กิตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสณะของ สามเณรสฺสๆ
สัมปทานไน ชาโต เถรานํ สัมปทานไน สัวิทฺหนตฺสฺส วสนภูจฺจํ อวุตตกัมมะไน
สัวิทฺหนตฺสฺส วิเสสณะของ สามเณรสฺส ปตฺตจิวเร อวุตตกัมมะไน ปฏฺฐิสฺสามเณตฺสฺส
เอวศัพฺพํ อวชารณะเข้ากัปป ปฏฺฐิสฺสามเณตฺสฺส วิเสสณะของ สามเณรสฺส ๕

๑๒๘. สารีปุตฺตตฺเถโร อุปาสเก อาห “คจฺจนฺน อุปาสกา, ตุมฺหากํ อนุชกาโร ชาโตติ ๕

สารีปุตฺตตฺเถโร อุปาสเก อาห “(ตุมฺเห) คจฺจนฺน อุปาสกา, ตุมฺหากํ อนุชกาโร ชาโตติ ๕

สารีปุตฺตตฺเถโร อ.พระสารีบุตรผู้เถระ อาห กล่าวแล้ว อุปาสเก กะอุปาสก ท. อิติ
ว่า “อุปาสกา ตูก่อนอุปาสก ท. (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. คจฺจนฺน จงไป, อนุชกาโร
อ.ความมีดี ชาโต เกิดแล้ว ตุมฺหากํ แก่ท่าน ท.” อิติ ดังนี้ ๕

พระสารีบุตรเถระ กล่าวกะพวกอุปาสกว่า “อุปาสกทั้งหลาย พวกท่านจงไป, ความมีดี
เกิดแก่พวกท่านแล้ว”

สารีปุตฺตตฺเถโร สุทรกัตตานิ อาหๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อุปาสเก อกถิตกัม
มะไน อาห “อุปาสกา อาลปนะ ตุมฺเห สุทรกัตตานิ คจฺจนฺนๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก,
อนุชกาโร สุทรกัตตานิ ชาโตๆ กิตบทกัตตฺวาจก ตุมฺหากํ สัมปทานไน ชาโต”
อิตฺตัสฺส อาการะไน อาห ๕

๑๒๙. “ภนฺเต อชฺช ฐมฺมสฺสวณทิวโส, น มยํ คมิสฺสาม, ฐมฺมํ สุณิสฺสาม, อิตฺโต ปุพฺเพ
ฐมฺมสฺสวณมฺปิ โน นตฺถิตฺติ ๕

(อุปาสกา) “ภนฺเต อชฺช ฐมฺมสฺสวณทิวโส (โหติ), น มยํ คมิสฺสาม, (มยํ) ฐมฺมํ สุณิสฺสาม,
อิตฺโต (กาลโต) ปุพฺเพ ฐมฺมสฺสวณมฺปิ โน นตฺถิตฺติ (อาหํสฺส) ๕

(อุปาสกา) อ.อุปาสก ท. (อาหํสฺส) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อชฺช
อ.วันนี้ ฐมฺมสฺสวณทิวโส เป็นวันเป็นที่พึงซึ่งธรรม (โหติ) ย่อมเป็น, มยํ อ.กระผม
ท. น คมิสฺสาม จักไม่ไป, (มยํ) อ.กระผม ท. สุณิสฺสาม จักฟัง ฐมฺมํ ซึ่งธรรม,

ธมฺมสุสฺสวณฺมปิ แม อ.การฟังซึ่งธรรม ปุพฺเพ ในกาลก่อน อิตฺ (กาลโต) แต่กาลนี้ นตฺถิ ย่อมไม่มี โน แก่กระผม ท.” อิติ ดังนี้ ๕

พวกอุบาสกกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ วันนี้ เป็นวันธัมมัสสวนะ, พวกกระผม จักไม่ไป, พวกกระผม จักฟังธรรม, แม้การฟังธรรมในกาลก่อน แต่กาลนี้ ย่อมไม่มีแก่พวก กระผม”

อุปาสกา สุทฺธกัตฺตาใน อาหํสุ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนฺเน อชฺช สัตตมมี- ปัจจัตตะใน โหติ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก ธมฺมสุสฺสวณฺทิวโส อวิกตีกัตฺตาใน โหติ, มยฺ สุทฺธกัตฺตาใน คมฺมสุสฺสวณฺ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก นคฺคํ ปฏฺฐิสฺสวณฺใน คมฺมสุสฺสวณฺ, มยฺ สุทฺธกัตฺตาใน สฺสนฺนํ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก ธมฺมํ อวุตตกัมมฺใน สฺสนฺนํ, อปิตฺทํ อเปกขตฺถะเข้ากับ ธมฺมสุสฺสวณฺ สุทฺธกัตฺตาใน นตฺถิ กิริยาบทกัตฺตฺวาจก อิตฺ วิเสสนฺของ กาลโต อปาทานใน ปุพฺเพ กาลสัตตมมีใน ธมฺมสุสฺสวณฺ โน สัมปทาน ใน นตฺถิ” อิตฺคฺคํ อากาเรใน อาหํสุ ๕

๑๓๐. “เตนฺหิ สามเณร ทิปฺ ชาเลตฺวา ธมฺมสุสฺสวณฺกาลํ อุกฺโขเสหิตี ๕

(เถโร) “เตนฺหิ สามเณร (ตุวํ) ทิปฺ ชาเลตฺวา ธมฺมสุสฺสวณฺกาลํ อุกฺโขเสหิตี (อาห) ๕

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามเณร ดูก่อนสามเณร เตนฺหิ ถ้า อย่างนั้น (ตุวํ) อ.เธอ ทิปฺ ยังประทับ ชาเลตฺวา ให้โพลงแล้ว อุกฺโขเสหิ จงปวาร้อง ธมฺมสุสฺสวณฺกาลํ ซึ่งกาลเป็นที่ฟังซึ่งธรรม” อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระกล่าวว่า “สามเณร ถ้าเช่นนั้น เธอจงประทับ จงปวาร้องกาลเป็นที่ฟังธรรม”

เถโร สุทฺธกัตฺตาใน อาห อายยาตบทกัตฺตฺวาจก “สามเณร อาลปนฺเน เตนฺหิ อุกฺโขเสหิ ตฺถิ ตฺวํ สุทฺธกัตฺตาใน อุกฺโขเสหิ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก ทิปฺ การิตกัมมฺ ใน ชาเลตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อุกฺโขเสหิ ธมฺมสุสฺสวณฺกาลํ อวุตตกัมมฺใน อุกฺโขเสหิ” อิตฺคฺคํ อากาเรใน อาห ๕

๑๓๑. โส ตถา อกาสิ ๕

โส (สามเณโร) ตถา อกาสิ ๕

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น โอกาส ได้กระทำแล้ว ตถา เหมือนอย่างนั้น ฯ

สามเณรนั้น ได้ทำเหมือนอย่างนั้น

โส วิเสสนะของ สามเณโรฯ สุททกัตตาใน อากาสึฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ตถา กิริยา-
วิเสสนะใน อากาสึ ฯ

๑๓๒. อถ นั เถโร อาห “ติสฺส ตว อุปฺภูจจากา ‘ธมฺมํ โสตุกามา มหาติ วทนฺติ, กเถหิ เตสํ
ธมฺมนฺติ ฯ

อถ นั (สามเณโร) เถโร อาห “ติสฺส ตว อุปฺภูจจากา ‘(มยํ) ธมฺมํ โสตุกามา อมฺห” อิติ
วทนฺติ, (ตวํ) กเถหิ เตสํ (อุปฺภูจจากานํ) ธมฺมนฺติ ฯ

อถ ครั้งนั้น เถโร อ.พระเถระ อาห กล่าวแล้ว นั (สามเณโร) กะสามเณรนั้น อิติ ว่า
“ติสฺส ตุกอนติสสะ อุปฺภูจจากา อ.อุปฺภูจจาก ท. ตว ของเธอ วทนฺติ ย่อมกล่าว อิติ
ว่า ‘(มยํ) อ.ข้าพเจ้า ท. โสตุกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันฟัง ธมฺมํ ซึ่งธรรม อมฺห ย่อม
เป็น’ อิติ ดังนี้, (ตวํ) อ.เธอ กเถหิ จงกล่าว ธมฺมํ ซึ่งธรรม เตสํ (อุปฺภูจจากานํ)
แก่อุปฺภูจจาก ท. เหล่านั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น พระเถระ กล่าวกะสามเณรนั้นว่า “ติสสะ อุปฺภูจจากทั้งหลายของเธอ ย่อมกล่าว
ว่า ‘พวกเรา เป็นผู้ประสงค์เพื่อจะฟังธรรม’, ขอเธอจงกล่าวธรรมแก่อุปฺภูจจากเหล่านั้น
เถิด”

อถ กาลสัตตมึ เถโร สุททกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก นั วิเสสนะของ
สามเณโรฯ อถกิตกัมมะใน อาห “ติสฺส อาลปนะ อุปฺภูจจากา สุททกัตตาใน วทนฺติฯ
อาชยาตบทกัตตุวาจก ตว สามีสัมพันธะใน อุปฺภูจจากา ‘มยํ สุททกัตตาใน อมฺหฯ
อาชยาตบทกัตตุวาจก ธมฺมํ อวุตตกัมมะใน โสตุกามาฯ วิกติกัตตาใน อมฺห” อิติศัพท์
อาการะใน วทนฺติ, ตวํ สุททกัตตาใน กเถหิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก เตสํ วิเสสนะ
ของ อุปฺภูจจากานํฯ สัมปทานใน กเถหิ ธมฺมํ อวุตตกัมมะใน กเถหิ” อิติศัพท์ อาการะ
ใน อาห ฯ

๑๓๓. อุปาสกกา เอกปฺปหาเรเนว อุกฺกุจาย “ภนฺเต อมฺหากํ อโยโย ‘สุชิตา โทถ, ทุกฺขา มุจฺจถาติ อิมานิ เทว ปทานิ จเปตฺวา อญฺญํ ฌมฺมกถํ น ชานาติ, อมฺหากํ อญฺญํ ฌมฺมกถิกํ เทถาติ วทิสฺสุ ๕

อุปาสกกา เอกปฺปหาเรน เอว อุกฺกุจาย “ภนฺเต อมฺหากํ อโยโย ‘(ตฺุมฺเห) สุชิตา โทถ, (ตฺุมฺเห) ทุกฺขา มุจฺจถาติ อิมานิ เทว ปทานิ จเปตฺวา อญฺญํ ฌมฺมกถํ น ชานาติ, (ตฺุมฺเห) อมฺหากํ อญฺญํ ฌมฺมกถิกํ เทถาติ วทิสฺสุ ๕

อุปาสกกา อ.อุปาสก ท. อุกฺกุจาย ลุกฺขึ้นแล้ว เอกปฺปหาเรน เอว โดยการประหารครั้ง เดียวนั้นเทียว วทิสฺสุ กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อโยโย อ.พระคุณ เจ้า อมฺหากํ ของกระผม ท. จเปตฺวา เว้น ปทานิ ซึ่งบท ท. เทว สอง อิมานิ เหล่านี้ อิติ คือ “(ตฺุมฺเห) อ.ท่าน ท. สุชิตา เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความสุข โทถ จงเป็น, (ตฺุมฺเห) อ.ท่าน ท. มุจฺจถ จงพ้น ทุกฺขา จากความทุกข์” อิติ ดังนี้ น ชานาติ ย่อมไม่รู้ ฌมฺมกถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม อญฺญํ อย่างอื่น, (ตฺุมฺเห) อ.ท่าน ท. เทถ ของงให้ ฌมฺมกถิกํ ซึ่งพระธรรมกถิก อญฺญํ รูปอื่น อมฺหากํ แก่กระผม ท.” อิติ ดังนี้ ๕

พวกอุปาสก ลุกฺขึ้นพร้อมกันทีเดียว กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้าของพวกกระผม เว้น ๒ บทเหล่านี้ คือ ‘ขอพวกท่านจงเป็นผู้มีความสุข, ขอพวกท่านจงพ้นจากทุกข์’ ดังนี้ ย่อมไม่รู้ธรรมกถาอย่างอื่น, ขอพวกท่านจงให้พระธรรมกถิกิรูปอื่น แก่พวก กระผมเถิด”

อุปาสกกา สุกฺทกถิตฺตาใน วทิสฺสุ ๕ อาชยาดบทกถิตฺตฺวาจก เอวคัพฺพ อวธารณะเข้ากับ เอกปฺปหาเรน ๕ ตติยาวิเสสนะใน อุกฺกุจาย ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน วทิสฺสุ “ภนฺเต อาลปนฺน อโยโย สุกฺทกถิตฺตาใน ชานาติ ๕ อาชยาดบทกถิตฺตฺวาจก อมฺหากํ สามีสัมพันธฺนใน อโยโย ‘ตฺุมฺเห สุกฺทกถิตฺตาใน โทถ ๕ อาชยาดบทกถิตฺตฺวาจก สุชิตา วิกิตฺกถิตฺตาใน โทถ, ตฺุมฺเห สุกฺทกถิตฺตาใน มุจฺจถ ๕ อาชยาดบทกถิตฺตฺวาจก ทุกฺขา อปาทานใน มุจฺจถ’ อิติคัพฺพ สรุปะใน อิมานิ เทว ปทานิ อิมานิ กิติ เทว กิติ วิเสสนะของ ปทานิ ๕ อวุตตกัมมะใน จเปตฺวา ๕ กิริยาวิเสสนะใน ชานาติ อญฺญํ วิเสสนะของ ฌมฺมกถ ๕ อวุตตกัมมะใน ชานาติ นคัพฺพ ปฏฺวิเสสนะใน ชานาติ, ตฺุมฺเห สุกฺทกถิตฺตาใน เทถ ๕ อาชยาดบทกถิตฺตฺวาจก อมฺหากํ สัมปทานใน เทถ อญฺญํ วิเสสนะของ ฌมฺมกถิก ๕ อวุตตกัมมะใน เทถ”

อิตีศัพท์ อาการะใน วทีสุ ฯ

๑๓๔. สามเณโร ปน อรหตุตฺ ปตฺวาปิ เหว เตสํ ฅมฺมกถํ กเถสิ ฯ

สามเณโร ปน อรหตุตฺ ปตฺวาปิ เหว เตสํ (อุปฏจากานํ) ฅมฺมกถํ กเถสิ ฯ

ปน ก็ สามเณโร อ.สามเณร **ปตฺวาปิ** แม้บรรลุลแล้ว **อรหตุตฺ** ซึ่งความเป็นแห่งพระ-
อรหันต์ **เหว กเถสิ** ไม่กล่าวแล้วนั้นเที่ยว **ฅมฺมกถํ** ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม
เตสํ (อุปฏจากานํ) แก่อุปฏฐาก ท. เหล่านั้น ฯ

ก็สามเณร แม้บรรลุลพระอรหัตแล้ว ก็ไม่กล่าวธรรมกถาแก่อุปฏฐากเหล่านั้นเลย

ปนศัพท์ วากยารัมภโฆตกะ สามเณโร สุททกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
อรหตุตฺ สัมปาปฺถึยกัมมะใน ปตฺวา อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ปตฺวาฯ ปุพพกาล-
กิริยาใน กเถสิ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ นฯ ศัพท์ ปฏิเสฐะใน กเถสิ เตสํ วิเสสนะ
ของ อุปฏจากานํฯ สัมปทานใน กเถสิ ฅมฺมกถํ อวุตตกัมมะใน กเถสิ ฯ

๑๓๕. ตทา ปน นํ อุปชฺฌาโย “สามเณร กถํ ปน สุชิตา โหนฺติ, ทุกฺขา มุจฺจนฺติ; อิเมสํ
โน ทฺวินฺนํ ปทานํ อตฺถํ กเถหิตี อาห ฯ

ตทา ปน นํ (สามเณร) อุปชฺฌาโย “สามเณร (ชนา) กถํ ปน สุชิตา โหนฺติ, (กถํ) ทุกฺขา
มุจฺจนฺติ; (ตฺว) อิเมสํ โน ทฺวินฺนํ ปทานํ อตฺถํ กเถหิตี อาห ฯ

ปน ก็ ตทา ในกาลนั้น **อุปชฺฌาโย** อ.พระอุปัชฌาย์ **อาห** กล่าวแล้ว **นํ (สามเณร)**
กะสามเณรนั้น **อิติ** ว่า “**สามเณร** ดูก่อนสามเณร **ปน** ก็ **(ชนา)** อ.ชน ท. **สุชิตา**
เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความสุข **โหนฺติ** ย่อมเป็น **กถํ** อย่างไร, **มุจฺจนฺติ** ย่อมพ้น **ทุกฺขา**
จากทุกข์ **(กถํ)** อย่างไร; **(ตฺว)** อ.เธอ **กเถหิ** จึงกล่าว **อตฺถํ** ซึ่งเนื้อความ **ปทานํ**
ของบท ท. **ทฺวินฺนํ** สอง **อิเมสํ** เหล่านี้ **โน** แก่เรา ท.” **อิติ** ดังนี้ ฯ

ก็ในคราวนั้น พระอุปัชฌาย์ กล่าวกะสามเณรนั้นว่า “สามเณร ก็พวกชน เป็นผู้มีความสุข
อย่างไร ? ย่อมพ้นจากทุกข์อย่างไร ? เธอจึงกล่าวเนื้อความแห่งบททั้ง ๒ เหล่านี้
แก่พวกเราเถิด”

ปนศัพท์ วากยารัมภโขตกะ ตทา กาลสัตตมี อุปชฎาโย สุททกัตตาใน อาห ๑ อาชยาต-
 บทกัตตุวากก น วิเสสนะของ สามเณร ๑ อกถิตกัมมะใน อาห “สามเณร อาลปนะ
 ปนศัพท์ วากยารัมภโขตกะ ชนา สุททกัตตาใน โหนติ และมุจจนุติ โหนติ กัตี
 มุจจนุติ กัตี อาชยาตบทกัตตุวากก กถ ปุจจนัตถะ สุชิตา วิกถิตกัตตาใน โหนติ,
 กถ ปุจจนัตถะ ทุกขา อปาทานใน มุจจนุติ, ตว สุททกัตตาใน กเถหิ ๑ อาชยาตบท-
 กัตตุวากก อิเมส กัตี ทูวินน กัตี วิเสสนะของ ปทาน ๑ สามีสัมพันธะใน อตถ ๑
 อวุตตกัมมะใน กเถหิ โน สัมปทานใน กเถหิ” อติศัพท์ อาการะใน อาห ๑

๑๓๖. โส “สาธุ ฆนเตติ จิตตวีชนี คเหตุวา ฐมาสน อภิรุษุห ปญจหิ นิกายะหิ อตถญจ
 การณญจ อากขุฒิตวา ฆนทสุส วัสสนโต จาตุทีปกมหาเมโฆ วีย ขนุทธาตุ-
 อายตนะโพธิปักขิยธมเม วิภขนโต อรหตตนิญญเณ ฐมมกถ กเถตวา “ฆนเต เหว
 อรหตตปุตตสุส สุขี โหติ, อรหตตปุตโตเยว ทุกขา มุจจติ, เสสชนา
 ชาติทุกขาทิหิ เจว นิริยทุกขาทิหิ จ น ปริมุจจนุติติ อาห ๑

โส (สามเณโร) “สาธุ ฆนเตติ (สมปฏิจจิตวา) จิตตวีชนี คเหตุวา ฐมาสน อภิรุษุห
 ปญจหิ นิกายะหิ อตถ จ การณ จ อากขุฒิตวา ฆนทสุส วัสสนโต จาตุทีปกมหาเมโฆ วีย
 ขนุทธาตุอายตนะโพธิปักขิยธมเม วิภขนโต อรหตตนิญญเณ ฐมมกถ กเถตวา “ฆนเต เหว
 อรหตตปุตตสุส (ปุคคสุส) สุขี โหติ, อรหตตปุตโต เหว (ปุคคโล) ทุกขา มุจจติ, เสสชนา
 ชาติทุกขาทิหิ (ทุกเขหิ) เจว นิริยทุกขาทิหิ (ทุกเขหิ) จ น ปริมุจจนุติติ อาห ๑

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น (สมปฏิจจิตวา) รัปพร้อมแล้ว อติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่
 ท่านผู้เจริญ สาธุ อ.ดีละ” อติ ดังนี้ คเหตุวา ถือเอาแล้ว จิตตวีชนี ซึ่งพัตอันวิจิตร
 อภิรุษุห ขึ้นเฉพาะแล้ว ฐมาสน สุธรรมาสน อากขุฒิตวา คร้ามาแล้ว อตถ จ
 ซึ่งเนื้อหาด้วย การณ จ ซึ่งเหตุด้วย นิกายะหิ จากนิกาย ท. ปญจหิ ห้า วิภขนโต
 จำแนกอยู่ ขนุทธาตุอายตนะโพธิปักขิยธมเม ซึ่งขันธ ๓ ๓ อายตนะ และโพธิปักขิย-
 ธรรม ท. จาตุทีปกมหาเมโฆ วีย ราวกะ อ.เมฆใหญ่อันตั้งขึ้นแล้วในทวีปสี่
 ฆนทสุส วัสสนโต อันยังฝนลูกเห็บ ให้ตกอยู่ กเถตวา กล่าวแล้ว ฐมมกถ ซึ่งวาจา
 เป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม อรหตตนิญญเณ ด้วยยอดแห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์
 อาห กล่าวแล้ว อติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สุขี อ.ความสุข โหติ ย่อมมี

(บุคคลสุส) แก่บุคคล อรหตุตปตตสุส ผู้บรรลุแล้วซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์
 เอรุ อย่างนี้, (บุคคลโล) อ.บุคคล อรหตุตปตโต เอรุ ผู้บรรลุแล้วซึ่งความเป็นแห่ง
 พระอรหันต์นั้นเที่ยว มุจจติ ย่อมพ้น ทุกขา จากความทุกข์, เสสชนา อ.ชนผู้เหลือ
 ท. น ปริมุจจนติ ย่อมไม่พ้นรอบ (ทุกเขหิ) จากทุกข์ ท. ชาติทุกขาทิหิ มีทุกข์
 ในเพราะชาติเป็นต้น เจา ด้วยนั้นเที่ยว (ทุกเขหิ) จากทุกข์ ท. นิริยทุกขาทิหิ
 มีทุกข์ในนรกเป็นต้น จ ด้วย” อิติ ดังนี้ ฯ

สามเณรนั้น รับว่า “ได้ครับ ท่านผู้เจริญ” แล้วถือเอาพัดอันวิจิตร ขึ้นสู่ธรรมาสัน ดิ่ง
 เนื้อหา และเหตุจากนิกาย ๕ นิกาย จำแนกชั้นๆ ชาติ อายุตนะ และโพธิปักขิยธรรม
 ดุจเมฆใหญ่ที่ตั้งขึ้นจากทวีปทั้ง ๔ ยังฝนลูกเห็นให้ตกอยู่ กล่าวธรรมกถาด้วยยอด
 แห่งความเป็นพระอรหันต์ กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ความสุขย่อมมีแก่บุคคลผู้บรรลุ
 พระอรหัตอย่างนี้, บุคคลผู้บรรลุพระอรหัตเท่านั้น ย่อมพ้นจากทุกข์, พวกชนที่เหลือ
 ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ทั้งหลายมีทุกข์ในเพราะชาติเป็นต้น และทุกข์ในนรกเป็นต้น”

โส วิเสสณะของ สามเณโรจ สุธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตวาจก “ภนเต
 อาลปนะ สารุ สัมปฏิจันตถลิตถัตถะ” อิติศัพท์ อาการะใน สมปฏิจันตวาจก ปุพพกาล-
 กิริยาใน คเหตุวา จิตตวิชนิ อวุตตกัมมะใน คเหตุวาจก สมานกาลกิริยาใน อภิรุษห
 ฐมมาสัน สัมปาปุกุณียกัมมะใน อภิรุษหๆ ปุพพกาลกิริยาใน อากขุตติวาจก ปญจหิ
 วิเสสณะของ นิกายเอหิๆ อปาทานใน อตถ์ และ การณ อตถ์ กิติ การณ กิติ อวุตต-
 กัมมะใน อากขุตติวาจก จ สองศัพท์ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ อตถ์ และ การณ
 อากขุตติวาจก ปุพพกาลกิริยาใน วิภชนโต ฆนวุสสั การิตกัมมะใน วสสนโตจ
 วิเสสณะของ จาคุทีปกมหาเมโฆจ อุปมาลิตถัตถะ วิยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ
 ฆนวุสสั วสสนโต จาคุทีปกมหาเมโฆ, ขนุชชาตอายุตนะโพธิปักขิยธรรม อวุตต-
 กัมมะใน วิภชนโตจ อพภันตรกิริยาของ สามเณโร อรหตุตตนิฏฐเณร กระณะใน กเถตวา
 ฐมมกถ์ อวุตตกัมมะใน กเถตวาจก ปุพพกาลกิริยาใน อาห “ภนเต อาลปนะ สุขั สุธ-
 กัตตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก เอรุ กิริยาวิเสสณะใน โหติ อรหตุตปตตสุส
 วิเสสณะของ บุคคลสุสๆ สัมปาทานใน โหติ, เอรุศัพท์ อวชารณะเข้ากับ อรหตุตป-
 ตโตจๆ วิเสสณะของ บุคคลโลๆ สุธกัตตาใน มุจจติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก ทุกขา
 อปาทานใน มุจจติ, เสสชนา สุธกัตตาใน ปริมุจจนติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก

ชาติทุกุชาที่หิ วิเสสนะของ ทุกุเขหิ นิริยทุกุชาที่หิ วิเสสนะของ ทุกุเขหิจฺย สองบท
 อปาทานโน ปริมุจฺจนฺติ เอวคัพฺพ อวธารณะเข้ากับ จจฺย สองคัพฺพ ปทสมุจจยัตถะ
 เข้ากับ ชาติทุกุชาที่หิ และนิริยทุกุชาที่หิ นคัพฺพ ปฏฺวิเสสฺเสใน ปริมุจฺจนฺติ” อิติคัพฺพ
 อากาเรใน อาห ๕

๑๓๗. “สาธุ สามเณร สุกฺกิตโต เต ปทภาโณ, อิทานิ สรภาณํ ภณฺหาหิตี ๕

(เถโร) “สาธุ สามเณร, สุกฺกิตโต เต ปทภาโณ, (ตุว) อิทานิ สรภาณํ ภณฺหาหิตี (อาห) ๕

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามเณร ตุก่อนสามเณร สาธุ
 อ.ดีละ, ปทภาโณ อ.การกล่าวด้วยบท เต อันเธอ สุกฺกิตโต กล่าวดีแล้ว, (ตุว) อ.เธอ
 ภณฺหาหิ จงกล่าว สรภาณํ กล่าวสรภัญญะ อิทานิ ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระ กล่าวว่า “ดีแล้ว สามเณร, การกล่าวด้วยบท เธอกกล่าวดีแล้ว, เธอจงกล่าว
 สรภัญญะในบัดนี้เถิด”

เถโร สุทรกัตตทาใน อาหจฺย อาชยตบทกัตตฺวาจาก “สามเณร อาลปนะ สาธุ ลิงคัตถะ,
 ปทภาโณ วุตตกัมมะใน สุกฺกิตโตจฺย กิตบทกัมมวจาก เต อนภิตกัตตทาใน สุกฺกิตโต, ตุว
 สุทรกัตตทาใน ภณฺหาหิจฺย อาชยตบทกัตตฺวาจาก อิทานิ กาลสัตตมีใน ภณฺหาหิ สรภาณํ
 กิริยาวิเสสฺเสใน ภณฺหาหิ” อิติคัพฺพ อากาเรใน อาห ๕

๑๓๘. โส สรภาณมฺปิ ภณฺนิ ๕

โส (สามเณโร) สรภาณมฺปิ ภณฺนิ ๕

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น ภณฺนิ กล่าวแล้ว สรภาณมฺปิ แม้กล่าวสรภัญญะ ๕

สามเณรนั้น กล่าวแม้สรภัญญะ

โส วิเสสฺเสของ สามเณโรจฺย สุทรกัตตทาใน ภณฺนิจฺย อาชยตบทกัตตฺวาจาก อปีคัพฺพ
 อเปกขัตถะเข้ากับ สรภาณํจฺย กิริยาวิเสสฺเสใน ภณฺนิ ๕

๑๓๙. อรุณฺเ อุกฺคจฺจนฺเต, สามเณรสุส อฺปฏฺฐจากมนฺุสสา เทว ภาคา อเหสุํ ๕

อรุณ ครั้นเมื่ออรุณ อุดฺคจฺจนฺเต ขึ้นไปอยู่, อุปฺภุจจากมนุสฺสา อ.มนุษย์ผู้เป็น
 อุปฺภุจจาก ท. สามเณรสฺส ของสามเณร ภาคา เป็นส่วน ท. เทว สอง อ.เหลือ ได้
 เป็นแล้ว ๕

เมื่ออรุณ ขึ้นไปอยู่, พวกมนุษย์ผู้เป็นอุปฺภุจจากของสามเณร ได้แบ่งเป็น ๒ พวก

อรุณ ลักษณะใน อุดฺคจฺจนฺเต๗ ลักษณะกิริยา, อุปฺภุจจากมนุสฺสา สุกทกัตตาโน อ.เหลือ๗
 อาชยาตบทกัตตฺวาจก สามเณรสฺส สามีสัมพันธใน อุปฺภุจจากมนุสฺสา เทว วิเสสนะ
 ของ ภาคา๗ วิกติกัตตาโน อ.เหลือ ๕

๑๔๐. เอกจฺเจ “น วต โน อิตฺโต ปุพฺเพ เอวฺรุโป กกฺขโผ ทิฏฺฐปฺพุโผ, กถณฺหิ นาม เอวฺรุปี
 ฐมฺมกถํ ชานนฺโต เอตฺตํ กาลํ มาตาปีตฺถุจฺจานเ จตฺวา อุปฺภุจฺจนฺตานํ มนุสฺसानํ
 เอกมฺปิ ฐมฺมปทํ น กถเสีติ กุชฺฌิสฺสุ ๕

เอกจฺเจ (อุปฺภุจจาก) “น วต โน อิตฺโต (กาลโต) ปุพฺเพ เอวฺรุโป กกฺขโผ (บุคคล)
 ทิฏฺฐปฺพุโผ (โหด), (โส สามเณโร) กถํ หิ นาม เอวฺรุปี ฐมฺมกถํ ชานนฺโต เอตฺตํ กาลํ
 มาตาปีตฺถุจฺจานเ จตฺวา อุปฺภุจฺจนฺตานํ มนุสฺसानํ เอกมฺปิ ฐมฺมปทํ น กถเสีติ กุชฺฌิสฺสุ ๕

(อุปฺภุจจาก) อ.อุปฺภุจจาก ท. เอกจฺเจ บางพวก กุชฺฌิสฺสุ โกรธแล้ว อิติ ว่า “(บุคคล)
 อ.บุคคล กกฺขโผ ผู้หยาบกระด้าง เอวฺรุโป ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป โน ทิฏฺฐปฺพุโผ เป็น
 ผู้ อันเรา ท. เห็นแล้วในกาลก่อน ปุพฺเพ ในกาลก่อน อิตฺโต (กาลโต) แต่กาลนี้
 (โหด) ย่อมเป็น น วต หามีได้หนอ, (โส สามเณโร) อ.สามเณรนั้น ชานนฺโต รู้อยู่
 ฐมฺมกถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม เอวฺรุปี อันมีอย่างนี้เป็นรูป น กถเสีติ ไม่
 กล่าวแล้ว ฐมฺมปทํ ซึ่งบทแห่งธรรม เอกมฺปิ แม้บทหนึ่ง มนุสฺसानํ แก่มนุษย์ ท.
 มาตาปีตฺถุจฺจานเ จตฺวา อุปฺภุจฺจนฺตานํ ผู้ดำรงอยู่แล้ว ในฐานะแห่งมารดาและบิดา
 อุปฺภุจจากอยู่ กาลํ ตลอดกาล เอตฺตํ อันมีประมาณเท่านี้ กถํ หิ นาม ซึ่งอย่างไร
 เล่า” อิติ ดังนี้ ๕

อุปฺภุจจากบางพวก โกรธว่า “บุคคลผู้หยาบกระด้างเห็นปานนี้ พวกเราไม่เคยเห็นแล้ว
 ในกาลก่อนแต่กาลนี้, สามเณรนั้น รู้ธรรมกถาอันเห็นปานนี้ ก็ไม่กล่าวธรรมบทแม้บท
 หนึ่ง แก่พวกมนุษย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะแห่งมารดาและบิดาอุปฺภุจจากอยู่ ตลอดระยะเวลา

มีประมาณเท่านี้ ชื่ออย่างไรเล่า ?”

เอกจเจ วิเสสณะของ อุปปุจจาภาว สุทธกัตตานิ กุชฌีสุ อายยาตบพกัตตวาจก “เอวรูปุ กิติ กกุชโพ กิติ วิเสสณะของ ปุคคโลว สุทธกัตตานิ โหติว อายยาตบพกัตตวาจก นคัพท ปฏิสเสธนัตถะ วตคัพท สังเวคัตถะ โน อนภิตกัตตานิ ทิฏฐจ-อิโต วิเสสณะของ กาลโตว อปาทานโน ปุพเพว กาลสัตตมิมิน ทิฏฐปุพโพว วิกตีกัตตานิ โหติ, โส วิเสสณะของ สามเณโรว สุทธกัตตานิ กเถสิว อายยาตบพกัตตวาจก กถิ หิ นาม ปุจจนัตถะ เอวรูปุ วิเสสณะของ ฌมมกถิว อุตตกัมมะโน ชานนโตว อัมภันทรกิริยาของ สามเณโร เอตตก วิเสสณะของ กาลิว อัจฉันตสังโยคะโน จตวา มาตาปีตุฏฐาเน วิสยาชาระโน จตวาจก สมานกาลกิริยาโน อุปปุจจนุตานิว วิเสสณะของ มนุสสานิว สัมปทานโน กเถสิ อปีคัพท อเปกขัตถะเข้ากับ เอกิว วิเสสณะของ ฌมมปทิว อุตตกัมมะโน กเถสิ นคัพท ปฏิสเสธโน กเถสิ” อิตีคัพท อาการะโน กุชฌีสุ ฯ

๑๔๑. เอกจเจ “ลาภา วต โน, เย มยึ เอวรูปุ ภทนต์ คุณิ วา อคุณิ วา อชานนุตานิ อุปปุจจหิมหา, อิทานิ ปนสสุ สนฺติเก ฌมมึ โสตุ ลภิมฺหาติ ตุสฺสิสุ ฯ

เอกจเจ (อุปปุจจาภาว) “ลาภา วต (เตสึ) โน (โหนติ), เย มยึ เอวรูปุ ภทนต์ คุณิ วา อคุณิ วา อชานนุตานิ อุปปุจจหิมหา, (มยึ) อิทานิ ปน อสสุ (สามเณรสสุ) สนฺติเก ฌมมึ โสตุ ลภิมฺหาติ ตุสฺสิสุ ฯ

(อุปปุจจาภาว) อ.อุปปุจจาท. เอกจเจ บางพวก ตุสฺสิสุ ยินดีแล้ว อิติ ว่า “เย มยึ อ.เราท. เหล่าใด อชานนุตานิ แม้ไม่รู้คุณ คุณ ซึ่งคุณ วา หรือ วา หรือว่า อคุณิ ซึ่งโทษมิใช่คุณ อุปปุจจหิมหา อุปปุจจาทแล้ว ภทนต์ ซึ่งท่านผู้เจริญ เอวรูปุ ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป, ลาภา วต อ.ลาภท. หนอ (เตสึ) โน ของเราท. เหล่านั้น (โหนติ) ย่อมเป็น, ปน แต่ว่า (มยึ) อ.เราท. ลภิมฺหา ได้แล้ว โสตุ เพื่ออันฟัง ฌมมึ ซึ่งธรรม สนฺติเก ในสำนัก อสสุ (สามเณรสสุ) ของสามเณรนั้น อิทานิ ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

อุปปุจจาทบางพวก พวกนี้ยินดีว่า “พวกเราเหล่าใด แม้ไม่รู้คุณ หรือว่าสิ่งมิใช่คุณ อุปปุจจาทท่านผู้เจริญผู้เห็นปานนี้, ลาภทั้งหลายหนอ ของพวกเรา, แต่ว่าพวกเราได้เพื่อจะฟังธรรมในสำนักของสามเณรนั้น ในบัดนี้”

เอกจเจ วิเสสณะของ อุปฏฐาจากาๆ สุททกัตตาใน ตุสสีสุๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ลาภา
 สุททกัตตาใน โหนุติๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก วตคัพท้อัจฉริยัตตะ เตส่วิเสสณะของ โนๆ
 สามีสัมพันธะใน ลาภา, เย วิเสสณะของ มย่ๆ สุททกัตตาใน อุปฏฐหิมหาๆ อาชยาตบท
 กัตตุวาจก เอวรूपั วิเสสณะของ ภาทนต์ๆ อวุตตกัมมะใน อุปฏฐหิมหา คุณ กัตติ อคุณ กัตติ
 อวุตตกัมมะใน อชานนุตา วา สองคัพท้อปทวิกัปปัตตะเข้ากับ คุณ และ อคุณ อปีคัพท้อ
 อเปกขัตตะเข้ากับ อชานนุตาๆ อัมภันตกริยาของ มย่, ปนคัพท้อ วิเสสโชตกะ มย่
 สุททกัตตาใน ลภิมหาๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก อิทานิ กาลสัตตมีใน ลภิมหา อสสุ
 วิเสสณะของ สามเณรสสุๆ สามีสัมพันธะใน สนุติเกๆ วิสยาธาระใน โสตุ รมม อวุตต-
 กัมมะใน โสตุๆ ตุมัตตสัมปทานใน ลภิมหา” อิติคัพท้อ อาการะใน ตุสสีสุ ๫

๑๔๒. สมมาสมพุทฺธิโรปี ตํ ทิวสํ ปจฺจฺจฺสมเย โลกํ โอลเณนุโต วนวาสิตีสสฺส อุปฏฐาเก
 อตฺตโน ฌาณชาลสฺส อนุโต ปวิฏฺฐเจ ทิสฺวา “กินฺนุ โข ภวิสฺสตีติ อวาชฺชนุโต
 อิมมตฺถํ อุปฺชาเรสิ “วนวาสิตีสสฺส อุปฏฐาจากา เอกจเจ กุทฺธา, เอกจเจ ตฺฐจฺจา,
 มยฺหํ ปุตฺตสฺส ปน สามเณรสฺส กุทฺธา นิริยคามิโน ภวิสฺสนุติ, คนฺตพฺพเมว ตตฺถ
 มยา, มยิ คเต, สพฺเพปิ เต สามเณเร เมตฺตจิจฺจตํ กตฺวา กุทฺธา มุจฺจิสฺสนุตีติ ๫

สมมาสมพุทฺธิโรปี ตํ ทิวสํ ปจฺจฺจฺสมเย โลกํ โอลเณนุโต วนวาสิตีสสฺส อุปฏฐาเก อตฺตโน
 ฌาณชาลสฺส อนุโต ปวิฏฺฐเจ ทิสฺวา “กินฺนุ โข (การณ) ภวิสฺสตีติ อวาชฺชนุโต อิมํ อตฺถํ
 อุปฺชาเรสิ “วนวาสิตีสสฺส อุปฏฐาจากา เอกจเจ กุทฺธา, เอกจเจ ตฺฐจฺจา, มยฺหํ ปุตฺตสฺส ปน
 สามเณรสฺส กุทฺธา (อุปฏฐาจากา) นิริยคามิโน ภวิสฺสนุติ, คนฺตพฺพ เอว ตตฺถ (จาเน) มยา,
 มยิ คเต, สพฺเพปิ เต (อุปฏฐาจากา) สามเณเร เมตฺตจิจฺจตํ กตฺวา กุทฺธา มุจฺจิสฺสนุตีติ ๫

สมมาสมพุทฺธิโรปี แม้อ.พระสัมมาสัมพุทธเจ้า **โอลเณนุโต** ทรงตรวจดูอยู่ **โลก** ซึ่ง
 สัตว์โลก **ปจฺจฺจฺสมเย** ในสมัยเป็นที่ขจัดเสียเฉพาะซึ่งมีด **ตํ ทิวสํ** ในวันนั้น **ทิสฺวา**
 ทรงเห็นแล้ว **อุปฏฐาเก** ซึ่งอุปฏฐาก ท. **วนวาสิตีสสฺส** ของสามเณรชื่อว่าวนวาสี-
 ตีสสะ **ปวิฏฺฐเจ** ผู้เข้าไปแล้ว **อนุโต** ในภายใน **ฌาณชาลสฺส** แห่งชายาคือพระญาณ
 อตฺตโน ของพระองค์ **อวาชฺชนุโต** ทรงใคร่ครวญอยู่ **อิติ** ว่า “(การณ) อ.เหตุ **กินฺนุ**
โย อะไรหนอแล **ภวิสฺสตี จักมี**” **อิติ** ดังนี้ **อุปฺชาเรสิ** ทรงใคร่ครวญแล้ว **อิมํ อตฺถํ**
 ซึ่งเนื้อความนี้ **อิติ** ว่า “**อุปฏฐาจากา** อ.อุปฏฐาก ท. **วนวาสิตีสสฺส** ของสามเณร

ชื่อว่านวนาสิติสสะ เอกจฺเจ บางพวก กุฑฺธา โกรธแล้ว, เอกจฺเจ บางพวก ตฺฎฺฐา ยินดีแล้ว, ปน ก็ (อุปฺภูจฺจากา) อ.อุปฺภูจฺจาก ท. กุฑฺธา ผู้โกรธแล้ว สามเณรสุส ต่อสามเณร ปุตฺตสุส ผู้เป็นบุตร มยฺหํ ของเรา นิริยคามิโน เป็นผู้ไปสุนฺรอกโดยปกติ ภวิสฺสนฺหฺติ จักเป็น, มยา อันเรา คนฺตพฺพํ เอว พิงไปนั้นเที่ยว ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้น, มยิ ครั้นเมื่อเรา คเต ไปแล้ว, เต (อุปฺภูจฺจากา) อ.อุปฺภูจฺจาก ท. เหล่านั้น สพฺเพปิ แม้ทั้งปวง กตฺวา กระทำแล้ว เมตฺตจิตฺตํ ซึ่งจิตดวงประกอบแล้วด้วยเมตตา สามเณเร ในสามเณร มุจฺจิสฺสนฺหฺติ จักพ้น ทุกฺขา จากทุกข์” อิติ ดังนี้ ฯ

แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่งในวันนั้น ทอดพระเนตรเหล่าอุปฺภูจฺจากของนวนาสิติสสะสามเณร ผู้เข้าไปในภายในแห่งชายคือพระญาณของพระองค์ ทรงใคร่ครวญอยู่ว่า “เหตุอะไรหนอแล จักมี” ทรงใคร่ครวญเพื่อความนี้ว่า “พวกอุปฺภูจฺจากของนวนาสิติสสะสามเณร บางพวกโกรธ บางพวกยินดี, ก็พวกอุปฺภูจฺจากผู้โกรธต่อสามเณรผู้เป็นบุตรของเรา มักจักเป็นผู้ไปสุนฺรอก, เราควรไปในที่นั้นนั้นแหละ, เมื่อเราไปแล้ว, อุปฺภูจฺจากเหล่านั้นแม้ทั้งหมด ทำเมตตาจิตในสามเณร จักพ้นจากทุกข์ได้”

อปิตฺพํ อเปกขัตตะเข้ากับ สมฺมาสมฺพุทฺโธ สุทฺธกตฺตาใน อุปฺชาเรสิ อายยาตบทกตฺตฺวาจก ตํ วิเสสฺนะของ ทิวสํ ฤตฺติยากาลสัตตมฺิใน โอลเณฺโต ปจฺจฺจฺสมเยกาลสัตตมฺิใน โอลเณฺโต โลกํ อวฺตตกัมมะใน โอลเณฺโต อพฺภันตฺรกีรฺยาของ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วณฺวาสิตฺติสฺสสุส สามีสัมพันธฺใน อุปฺภูจฺจากเฏ อวฺตตกัมมะใน ทิสฺวา อตฺตโน สามีสัมพันธฺใน ฅาณชาลสุส สามีสัมพันธฺใน อนฺโต ฺวิสยาธาระใน ปวิฏฺเฏ วิเสสฺนะของ อุปฺภูจฺจาก ทิสฺวา ปุพฺพกาลกีรฺยาใน อวฺชฺชนฺโต “การณฺ์สุทฺธกตฺตาใน ภวิสฺสตี อายยาตบทกตฺตฺวาจก กิณฺนุ ปุจฺฉนฺตตะ โขตฺพํ วจนาลังการะ” อิติตฺพํ อาการะใน อวฺชฺชนฺโต อพฺภันตฺรกีรฺยาของ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อิมํ วิเสสฺนะของ อตฺถํ อวฺตตกัมมะใน อุปฺชาเรสิ “อุปฺภูจฺจาก สุทฺธกตฺตาใน กุฑฺธา และ ตฺฎฺฐา กุฑฺธา ก็ดี ตฺฎฺฐา ก็ดี กิตฺตบทกตฺตฺวาจก วณฺวาสิตฺติสฺสสุส สามีสัมพันธฺใน อุปฺภูจฺจาก เอกจฺเจ วิเสสฺนะของ อุปฺภูจฺจาก, เอกจฺเจ วิเสสฺนะของ อุปฺภูจฺจาก, ปนตฺพํ วากยารัมภโชตฺกะ กุฑฺธา วิเสสฺนะของ อุปฺภูจฺจาก สุทฺธกตฺตาใน ภวิสฺสนฺหฺติ อายยาตบทกตฺตฺวาจก มยฺหํ สามีสัมพันธฺใน ปุตฺตสุส วิเสสฺนะของ สามเณรสุส

สัมปทานใน กุฑธา นีรยคามิโน วิกตีกัตตาใน ภวิสฺสนฺติ, มยา อนภิตกัตตาใน
 คนฺตพฺพํ กิตบถภาววจาก เอวคัพฺพํ อวธารณะเข้ากับ คนฺตพฺพํ ตตถ วิเสสนะ
 ของ จาเนญ วิสยาธาระใน คนฺตพฺพํ, มยิ ลักษณะใน คเตจฺจ ลักษณะกิริยา, อปีคัพฺพํ
 อเปกขัตถะเข้ากับ สพฺพเพจฺจ กิตฺติ เต กิตฺติ วิเสสนะของ อุปฏฺฐจากากจฺจ สฺุททกัตตาใน
 มุจฺฉิสฺสนฺติจฺจ อาขยาตบถกัตตฺวจาก สามเณเร วิสยาธาระใน เมตตจิตฺตํจฺจ อวุตต-
 กัมมะใน กตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน มุจฺฉิสฺสนฺติ ทฺุทฺธา อปาทานใน มุจฺฉิสฺสนฺติ”
 อิติคัพฺพํ อาการะใน อุปฺชาเรสิ ฯ

๑๔๓. เตปิ มนุสฺสา ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา คามํ คนฺตฺวา มณฺทปํ กาทเรตฺวา ยาคุกฺกตฺตาทีนิ
 สมฺปาเทตฺวา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา สงฺฆสฺส อากมฺหํ โอลเณตฺวา นิสฺสีทิสฺสุ ฯ

เตปิ มนุสฺสา ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา คามํ คนฺตฺวา (อญฺญมญฺญ) มณฺทปํ กาทเรตฺวา
 ยาคุกฺกตฺตาทีนิ (อาหารวตฺถุณี) สมฺปาเทตฺวา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา สงฺฆสฺส อากมฺหํ
 โอลเณตฺวา นิสฺสีทิสฺสุ ฯ

เตปิ มนุสฺสา อ.มณฺษรฺยํ ท. แม่เหล่านั้ นิมฺนเตตฺวา นิมนต์แล้ว ภิกฺขุสงฺฆํ ซึ่งหมู่
 แห่งภิกษุ คนฺตฺวา ไปแล้ว คามํ สู่หมู่บ้าน (อญฺญมญฺญ) ยังกันและกัน กาทเรตฺวา
 ให้กระทำแล้ว มณฺทปํ ซึ่งประรำ (อาหารวตฺถุณี) ยังอาหารวตฺถุ ท. ยาคุกฺกตฺตาทีนิ
 มีข้าวต้มและข้าวสวยเป็นต้น สมฺปาเทตฺวา ให้ถึงพร้อมแล้ว ปญฺญาเปตฺวา ปลูกัด
 แล้ว อาสนานิ ซึ่งอาสนะ ท. โอลเณตฺวา นิสฺสีทิสฺสุ นั่งแลดูอยู่แล้ว อากมฺหํ ซึ่งการ
 มา สงฺฆสฺส แห่งสงฆ์ ฯ

พวกมณฺษรฺยแม่เหล่านั้ นิมนต์ภิกษุสงฆ์ แล้วไปหมู่บ้าน ช่วยกันทำประรำ จัดอาหาร
 วตฺถุทั้งหลายมีข้าวต้มและข้าวสวยเป็นต้นให้ถึงพร้อม ปลูกัดอาสนะทั้งหลาย นั่งแลดู
 การมาของพระสงฆ์

อปีคัพฺพํ อเปกขัตถะเข้ากับ เตจฺจ วิเสสนะของ มนุสฺสาจฺจ สฺุททกัตตาใน นิสฺสีทิสฺสุจฺจ อาขยาต-
 บถกัตตฺวจาก ภิกฺขุสงฺฆํ อวุตตกัมมะใน นิมนฺเตตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา คามํ
 สัมปาปฺุณียกัมมะใน คนฺตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน กาทเรตฺวา อญฺญมญฺญ การิตกัมมะ
 ใน กาทเรตฺวา มณฺทปํ อวุตตกัมมะใน กาทเรตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน สมฺปาเทตฺวา
 ยาคุกฺกตฺตาทีนิ วิเสสนะของ อาหารวตฺถุณีจฺจ การิตกัมมะใน สมฺปาเทตฺวาจฺจ ปุพฺพกาล-

กิริยาใน ปณฺญาเปตฺวา อาสนานิ อวุตตกัมมะใน ปณฺญาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน โอลฺเกนฺตา สงฺขสฺส สามีสัมพันธฺใน อากมณฺญ อวุตตกัมมะใน โอลฺเกนฺตาฯ
อัปฺภันตฺรกิริยาของ มนุสฺสา ฯ

๑๔๔. ภิกฺขุปี สรีรปฏิชฺคณฺ กตฺวา ภิกฺษาจฺวารเวลาย คามํ ปวิสฺนฺตา สามเณรํ ปุจฺฉิสฺสุ
“กึ หนุ ติสฺส อมฺเหติ สหฺริ คมิสฺสสิ, อุทาทุ ปจฺฉาติ ฯ

ภิกฺขุปี สรีรปฏิชฺคณฺ กตฺวา ภิกฺษาจฺวารเวลาย คามํ ปวิสฺนฺตา สามเณรํ ปุจฺฉิสฺสุ “กึ หนุ ติสฺส
(ตฺว) อมฺเหติ สหฺริ คมิสฺสสิ, อุทาทุ (ตฺว) ปจฺฉา (คมิสฺสสิ)” อิติ ฯ

ภิกฺขุปี แม อ.ภิกษุ ท. กตฺวา กระทำแล้ว สรีรปฏิชฺคณฺ ซึ่งการประทับประคอง
ซึ่งสรีระ ปวิสฺนฺตา เมื่อเข้าไป คามํ สู่หมู่บ้าน ภิกฺษาจฺวารเวลาย ในเวลาเป็นที่เที่ยว
ไปเพื่อภิกษา ปุจฺฉิสฺสุ ถามแล้ว สามเณรํ ซึ่งสามเณร อิติ ว่า “ติสฺส ดูก่อนติสสะ
(ตฺว) อ.เธอ คมิสฺสสิ จักไป สหฺริ กับ อมฺเหติ ด้วยเรา ท. กึ หนุ หรือหนอ, อุทาทุ
หรือว่า (ตฺว) อ.เธอ (คมิสฺสสิ) จักไป ปจฺฉา ในภายหลัง” อิติ ดังนี้ ฯ

แม้พวกภิกษุ ทำการประทับประคองสรีระ เมื่อเข้าไปสู่หมู่บ้านในเวลาภิกษาจฺวาร จึง
ถามสามเณรว่า “ติสสะ เธอจักไปพร้อมๆกับพวกเราหรือไม่ หรือว่าเธอจักไปที่หลัง”

อปิตฺถํ อเปกฺขตฺถะเข้ากับ ภิกฺขุฯ สุทฺธกตฺตาใน ปุจฺฉิสฺสุฯ อาชยฺยาตบทกตฺตฺวาจาก
สรีรปฏิชฺคณฺ อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปวิสฺนฺตา ภิกฺษาจฺวารเวลาย
กาลสัตตมีใน ปวิสฺนฺตา คามํ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปวิสฺนฺตาฯ อัปฺภันตฺรกิริยาของ
ภิกฺขุ สามเณรํ อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉิสฺสุ “ติสฺส อาลปนะ ตฺว สุทฺธกตฺตาใน คมิสฺสสิฯ
อาชยฺยาตบทกตฺตฺวาจาก กึ หนุ ปุจฺฉนฺตฺถะ อมฺเหติ สหฺตฺถตฺติยาเข้ากับ สหฺริฯ กิริยา-
สมวายะใน คมิสฺสสิ, อุทาทุ ปุจฺฉนฺตฺถะ ตฺว สุทฺธกตฺตาใน คมิสฺสสิฯ อาชยฺยาตบท-
กตฺตฺวาจาก ปจฺฉา กาลสัตตมีใน คมิสฺสสิ” อิติศัพท์ อากากระใน ปุจฺฉิสฺสุ ฯ

๑๔๕. “มม คมนเวลายเมว คมิสฺสสามิ, คจฺฉณ ตฺมฺเห ฆนฺเตติ ฯ

(สามเณโร) “(อห) มม คมนเวลาย เอว คมิสฺสสามิ, คจฺฉณ ตฺมฺเห ฆนฺเตติ (อาท) ฯ

(สามเณโร) อ.สามเณร (อาท) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(อห) อ.กระผม คมิสฺสสามิ จัก

ไป **คมนาเวลาย** เอว ในเวลาเป็นที่ไป **มม** ของกรรมนั้นเทียว, **ภนุเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ **ตุมเห** อ.ท่าน **ท. คจณถ** ของจงไปเกิด” **อิติ** ดังนี้ ฯ

สามเณร กล่าววว่า “กรรมจักไปในเวลาเป็นที่ไปของกรรมนั้นแหละ, ท่านผู้เจริญ ของท่านทั้งหลาย จงไปเกิด”

สามเณโร **สุทธกัตตา**ใน **อาห**ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “อหิ **สุทธกัตตา**ใน **คมิสุสสามิ**ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก **มม** **สามีสัมพันระ**ใน **คมนาเวลาย** **เอว**ศัพท์ **อวชารณะ**เข้ากับ **คมนาเวลาย**ๆ **กาลสัตตมี**ใน **คมิสุสสามิ**, **ภนุเต** **ฮาลปนะ** **ตุมเห** **สุทธกัตตา**ใน **คจณถ**ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก” **อิติศัพท์** **อาการะ**ใน **อาห** ฯ

๑๔๖. **ภิกขุ** **ปตตจิวร**มาทาย **ปาวีสึสุ** ฯ

ภิกขุ **ปตตจิวร** **อาทาย** **ปาวีสึสุ** ฯ

ภิกขุ **อ.ภิกษุ** **ท. อาทาย** **ถือเอาแล้ว** **ปตตจิวร** **ซึ่งบาตรและจิวร** **ปาวีสึสุ** **ได้เข้าไปแล้ว** ฯ

พวกภิกษุ **ถือเอาบาตรและจิวร** **ได้เข้าไปแล้ว**

ภิกขุ **สุทธกัตตา**ใน **ปาวีสึสุ**ๆ **อาชยาตบทกัตตุวจาก** **ปตตจิวร** **อวุตตกัมมะ**ใน **อาทาย**ๆ **สมานกาลกิริยา**ใน **ปาวีสึสุ** ฯ

๑๔๗. **สตถา** **เซตวนสมิ**เอว **จิวร** **ปารูปิตวา** **ปตตมาทาย** **เอกจิตตกุขณเนว** **คนตุวา** **ภิกขุ** **น** **ปุโรโต** **จิตเมว** **อตุตาน** **ทสเสสิ** ฯ

สตถา **เซตวนสมิ** **เอว** **จิวร** **ปารูปิตวา** **ปตต** **อาทาย** **เอกจิตตกุขณเนว** **เอว** **คนตุวา** **ภิกขุ** **น** **ปุโรโต** **จิต** **เอว** **อตุตาน** **ทสเสสิ** ฯ

สตถา **อ.พระศาสดา** **ปารูปิตวา** **ทรงห่มแล้ว** **จิวร** **ซึ่งจิวร** **เซตวนสมิ** **เอว** **ใน** **พระวิหาร**ชื่อว่า**เซตวัน**นั้นเทียว **อาทาย** **ทรงถือเอาแล้ว** **ปตต** **ซึ่งบาตร** **คนตุวา** **เสด็จไปแล้ว** **เอกจิตตกุขณเนว** **เอว** **โดยขณะแห่งจิตตวงเดียนั้นเทียว** **ทสเสสิ** **ทรง** **แสดงแล้ว** **อตุตาน** **ซึ่งพระองค์** **จิต** **เอว** **ผู้ประทับยืนอยู่แล้วนั้นเทียว** **ปุโรโต** **ในที่**

ข้างหน้า ภิภุขุณหังภิภุขุ ท. ๗

พระศาสดา ทรงห่มจีวรในพระเชตวันนั้นแหละ ทรงถือเอาบาตร เสด็จไปโดยขณะ-
จิตเดียวเท่านั้น ทรงแสดงพระองค์ผู้ประทับยืนนั้นแหละ ในที่ข้างหน้าของพวกภิภุขุ

สตถา สุททกัตตาใน ทสเสสิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ
เชตวันสมัยฯ วิสยาธาระใน ปารุปีตวา จีวร อุตตกัมมะใน ปารุปีตวาฯ ปุพพกาล-
กิริยาใน อาทาย ปตต อุตตกัมมะใน อาทายฯ สมานกาลกิริยาใน คนตุวา เอวศัพท
อวธารณะเข้ากับ เอกจิตตทกขณนฯ ตติยาวิเสสนะใน คนตุวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน
ทสเสสิ ภิภุขุณหังภิภุขุ สามีสัมพันธะใน ปุโรโตฯ วิสยาธาระใน จิต เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ
จิตฯ วิเสสนะของ อุตตทานนฯ อุตตกัมมะใน ทสเสสิ ฯ

๑๔๘. “สมมาสมพุทโธ อากโตติ สกกลาโม สงขุภิตวา เอกโกลาหโล อโหสิ ฯ

สกกลาโม อ.หมู่บ้านทั้งสิ้น สงขุภิตวา แดกตื่นแล้ว อิติ ว่า “สมมาสมพุทโธ
อ.พระสัมมาสัมพุทธเจ้า อากโต เสด็จมาแล้ว” อิติ ดังนี้ เอกโกลาหโล เป็นความ
โกลาหลเป็นอันเดียวกัน อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

หมู่บ้านทั้งสิ้น แดกตื่นว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จมาแล้ว” ได้เป็นความโกลาหล
เป็นอันเดียวกัน

สกกลาโม สุททกัตตาใน อโหสิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก “สมมาสมพุทโธ สุททกัตตา
ใน อากโตฯ กิตบทกัตตุวจาก” อิตศัพท อาการะใน สงขุภิตวาฯ สมานกาลกิริยาใน
อโหสิ เอกโกลาหโล วิกตีกัตตาใน อโหสิ ฯ

๑๔๙. มนุสสา อุทคคจิตตา พุทฐปมฺขิ ภิภุขุสงฺฆิ นิสีทาเปตฺวา ยาคุํ ทตฺวา ชชฺชกํ
อทฺสู ฯ

มนุสสา อุทคคจิตตา (หุตฺวา) พุทฐปมฺขิ ภิภุขุสงฺฆิ นิสีทาเปตฺวา ยาคุํ ทตฺวา ชชฺชกํ อทฺสู ฯ

มนุสสา อ.มนุษย์ ท. อุทคคจิตตา เป็นผู้มีจิตอันฟูขึ้นแล้ว (หุตฺวา) เป็นแล้ว ภิภุขุ-
สงฺฆิ ยังหมู่แห่งภิภุขุ พุทฐปมฺขิ มีพระพุทธุเจ้าเป็นประมุข นิสีทาเปตฺวา ให้นั่ง
แล้ว ทตฺวา ถวายแล้ว ยาคุํ ซึ่งข้าวยาคุ อทฺสู ได้ถวายแล้ว ชชฺชกํ ซึ่งของอันบุคคล

ฟังเคี้ยว ๆ

พวกมนุษย์ เป็นผู้มิจิตฟูขึ้น นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขให้หนึ่ง ถวาย
ข้าวยากู ได้ถวายของควรเคี้ยว

มนุสสา สุทธกัตตานิ อทิสฺส อายยาตบทกัตตฺวาจก อุกคฺคจิตฺตา วิกตีกัตตานิ
หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสีทาเปตฺวา พุทฺธปฺมุขํ วิเสสนะขอว ภิกฺขุสงฺฆํฯ การิต-
กัมมะใน นิสีทาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทตฺวา ยาคู อวุตตกัมมะใน ทตฺวาฯ ปุพฺพ-
กาลกิริยาใน อทิสฺส ขชฺชกํ อวุตตกัมมะใน อทิสฺส ฯ

๑๕๐. สามเณโร, ภตฺเต อนิฏฺฐิตฺเตเยว, อนฺโตคามํ ปาวีสิ ฯ

สามเณโร, ภตฺเต อนิฏฺฐิตฺเต เอว, อนฺโตคามํ ปาวีสิ ฯ

สามเณโร อ.สามเณร, ภตฺเต ครั้นเมื่อภักตร อนิฏฺฐิตฺเต เอว ไม่สำเร็จแล้วนั้นเทียว,
ปาวีสิ ได้เข้าไปแล้ว อนฺโตคามํ สู่ภายในแห่งหมู่บ้าน ฯ

สามเณร เมื่อภักตร ยังไม่สำเร็จนั้นแหละ ก็ได้เข้าไปสู่ภายในหมู่บ้าน

สามเณโร สุทธกัตตานิ ปาวีสิฯ อายยาตบทกัตตฺวาจก, ภตฺเต ลักษณะใน อนิฏฺฐิตฺเตฯ
ลักษณะกิริยา เอวตฺปทํ อวธารณะเข้ากัป อนิฏฺฐิตฺเต, อนฺโตคามํ สัมปาปุณฺณีกัมมะใน
ปาวีสิ ฯ

๑๕๑. คามวาสีโน นีหริตฺวา ตสฺส สกุกจฺจํ ภิกฺขุ อทิสฺส ฯ

คามวาสีโน (ชนา) นีหริตฺวา ตสฺส (สามเณรสฺส) สกุกจฺจํ ภิกฺขุ อทิสฺส ฯ

(ชนา) อ.ชน ท. คามวาสีโน ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ นีหริตฺวา นำออกแล้ว อทิสฺส
ได้ถวายแล้ว ภิกฺขุ ซึ่งภิกษา สกุกจฺจํ โดยเคารพ ตสฺส (สามเณรสฺส) แก่สามเณร
นั้น ฯ

พวกชนผู้มักอยู่ในหมู่บ้าน นำออกได้ถวายภิกษาโดยเคารพแก่สามเณรนั้น

คามวาสีโน วิเสสนะขอว ชนาฯ สุทธกัตตานิ อทิสฺส อายยาตบทกัตตฺวาจก นีหริตฺวา

ปุพพกาลกิริยาใน อหังสุ ตสฺส วิเสสนะของ สามเณรสฺสฯ สัมปทานใน อหังสุ สกุกจจํ
กิริยาวิเสสนะใน อหังสุ ภิกขุ อวุตตกัมมะใน อหังสุ ฯ

๑๕๒. โส ยาปนมตฺตํ คเหตุวา สตุถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ปตฺตํ อุปนาเมสิ ฯ

โส (สามเณโร อุตตภาวสฺส) ยาปนมตฺตํ (ภตฺตํ) คเหตุวา สตุถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ปตฺตํ
อุปนาเมสิ ฯ

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น คเหตุวา รับเอาแล้ว (ภตฺตํ) ซึ่งภัตร (อุตตภาวสฺส)
ยาปนมตฺตํ อันสักว่าเป็นเครื่อง ยังอัตภาพ ให้เป็นไป คนฺตฺวา ไปแล้ว สนฺติกํ
สู่สำนัก สตุถุ ของพระศาสดา ปตฺตํ ยังบาตร อุปนาเมสิ ให้น้อมไปใกล้แล้ว ฯ

สามเณรนั้น รับภัตรเพียงยังอัตภาพให้เป็นไปได้ ไปสู่สำนักของพระศาสดา ยังบาตร
ให้น้อมเข้าไปใกล้แล้ว

โส วิเสสนะของ สามเณโรฯ เหตุกัตตาใน อุปนาเมสิฯ อาชยตบทเหตุกัตตฺวาจาก
อุตตภาวสฺสฯ จัญญีการิตกัมมะใน ยาปน- ยาปนมตฺตํ วิเสสนะของ ภตฺตํฯ อวุตต-
กัมมะใน คเหตุวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา สตุถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติกํฯ
สัมปาปญฺเญยกัมมะใน คนฺตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อุปนาเมสิ ปตฺตํ การิตกัมมะใน
อุปนาเมสิ ฯ

๑๕๓. สตุถา “อาหฺร ทิสฺสาติ หตฺถํ ปสาเรตฺวา ปตฺตํ คเหตุวา “ปสฺส สารีปุตฺต ตว
สามเณรสฺส ปตฺตฺนฺติ เถรสฺส ทสฺเสสิ ฯ

สตุถา “(ตุว) อาหฺร ทิสฺสาติ (วตฺวา) หตฺถํ ปสาเรตฺวา ปตฺตํ คเหตุวา “(ตุว) ปสฺส สารีปุตฺต
ตว สามเณรสฺส ปตฺตฺนฺติ (วจฺเนน) เถรสฺส ทสฺเสสิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา (วตฺวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ติสฺส ดูก่อนติสสะ (ตุว) อ.ขอ
อาหฺร จงนำมา” อิติ ดังนี้ ปสาเรตฺวา ทรงเหยียดออกแล้ว หตฺถํ ซึ่งพระหัตถ์
คเหตุวา ทรงรับแล้ว ปตฺตํ ซึ่งบาตร ทสฺเสสิ ทรงแสดงแล้ว เถรสฺส แก่พระเถระ
(วจฺเนน) ด้วยพระดำรัส อิติ ว่า “สารีปุตฺต ดูก่อนสารีบุตร (ตุว) อ.ขอ ปสฺส จงดู
ปตฺตํ ซึ่งบาตร สามเณรสฺส ของสามเณร ตว ของเธอ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “ติสสะ เธอจงนำมา” ทรงเหยียดพระหัตถ์ออก แล้วทรงรับบาตร ทรงแสดงแก่พระเถระด้วยพระดำรัสว่า “สารีบุตร เธอจงดูบาตรของสามเณรของเธอ”

สตถา สุทกัตตานิ ทสเสสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ติสส อาลปนะ ตฺวํ สุทกัตตานิ อาหฺรฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก” อิติศัพทํ อากาเรน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปสาเรตฺวา หตฺถํ อวุตตกัมมะใน ปสาเรตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน คเหตุวา ปตฺตํ อวุตตกัมมะใน คเหตุวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทสเสสิ “สารีปุตฺต อาลปนะ ตฺวํ สุทกัตตานิ ปสฺสฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตว สามีสัมพันธะใน สามเณรสฺสฯ สามีสัมพันธะใน ปตฺตํฯ อวุตตกัมมะใน ปสฺส” อิติศัพทํ สฺรูปะใน วจเนนฯ กรณะใน ทสเสสิ เถรสฺส สัมปทานใน ทสเสสิ ฯ

๑๕๔. เถโร สตถุ หตฺถโต ปตฺตํ คเหตุวา สามเณรสฺส ทตฺวา “คจฺฉ, อตฺตโน ปตฺตญฺจาเน นิสีทิตฺวา ฆตฺตกัจจํ กโรหิติ อาห ฯ

เถโร สตถุ หตฺถโต ปตฺตํ คเหตุวา สามเณรสฺส ทตฺวา “(ตฺวํ) คจฺฉ, (ตฺวํ) อตฺตโน ปตฺตญฺจาเน นิสีทิตฺวา ฆตฺตกัจจํ กโรหิติ อาห ฯ

เถโร อ.พระเถระ คเหตุวา รับแล้ว ปตฺตํ ซึ่งบาตร หตฺถโต จากพระหัตถ์ สตถุ ของพระศาสดา ทตฺวา ให้แล้ว สามเณรสฺส แก่สามเณร อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตฺวํ) อ.เธอ คจฺฉ จงไป, (ตฺวํ) อ.เธอ นิสีทิตฺวา นั่งแล้ว ปตฺตญฺจาเน ในที่อันถึงแล้ว อตฺตโน แก่ตน กโรหิ จงกระทำ ฆตฺตกัจจํ ซึ่งกิจด้วยภัตร” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระรับบาตรจากพระหัตถ์ของพระศาสดา แล้วให้แก่สามเณร กล่าวว่า “เธอจงไป, เธอนั่งในที่อันถึงแล้วแก่ตน จงทำภัตกิจเถิด”

เถโร สุทกัตตานิ อาหฺรฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สตถุ สามีสัมพันธะใน หตฺถโตฯ อปาทานใน คเหตุวา ปตฺตํ อวุตตกัมมะใน คเหตุวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทตฺวา สามเณรสฺส สัมปทานใน ทตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “ตฺวํ สุทกัตตานิ คจฺฉฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, ตฺวํ สุทกัตตานิ กโรหิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อตฺตโน สัมปทานใน ปตฺตญฺจาเนฯ วิสยาธาระใน นิสีทิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กโรหิ ฆตฺตกัจจํ อวุตตกัมมะใน กโรหิ” อิติศัพทํ อากาเรน อาห ฯ

๑๕๕. ความวาสิโน พุทฺธปฺปมฺขิ ภิกฺขุสงฺฆมิ ปริวิสิตฺวา สตุถาริ อณุโมทนํ ยาจิสุ ๗

ความวาสิโน (ชนา) พุทฺธปฺปมฺขิ ภิกฺขุสงฺฆมิ ปริวิสิตฺวา สตุถาริ อณุโมทนํ ยาจิสุ ๗

(ชนา) อ.ชน ท. ความวาสิโน ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ ปริวิสิตฺวา อังคาสแล้ว ภิกฺขุ-
สงฺฆมิ ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ พุทฺธปฺปมฺขิ มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข ยาจิสุ ทูลขอแล้ว
อณุโมทนํ ซึ่งการอนุโมทนา สตุถาริ กะพระศาสดา ๗

พวกชนผู้มักอยู่ในหมู่บ้าน อังคาสภิกษุสงฺฆมิมีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข ทูลขอการ
อณุโมทนากะพระศาสดา

ความวาสิโน วิเสสนะของ ชนาฯ สุตฺถกัตตทาใน ยาจิสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก พุทฺธป-
ปมฺขิ วิเสสนะของ ภิกฺขุสงฺฆมิฯ อวุตตกัมมะใน ปริวิสิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ยาจิสุ
สตุถาริ อภกิตกัมมะใน ยาจิสุ อณุโมทนํ อวุตตกัมมะใน ยาจิสุ ๗

๑๕๖. สตุถา อณุโมทนํ กโรนฺโต เอวมาน “ลามภา โว อฺปาสกา, เย ตุมฺเห อตฺตโน กุลฺปกํ
สามเณรํ นิสฺสาย สารีปฺตฺตํ โมคคฺคฺลลานํ กสฺสปนฺติ อสีติมหาสาวเก ทสฺสนาย ลภถ,
อหฺมปิ ตุมฺหากํ กุลฺปกเมว นิสฺสาย อาคโต, พุทฺธทสฺสนมฺปิ โว อิมํ นิสฺสาเยว
ลทฺฐิ, ลามภา โว, สฺลทฺฐิ โวติ ๗

สตุถา อณุโมทนํ กโรนฺโต เอวฺ อาน “ลามภา (เตสฺ) โว (โหนฺติ) อฺปาสกา, เย ตุมฺเห อตฺตโน
กุลฺปกํ สามเณรํ นิสฺสาย ‘สารีปฺตฺตํ โมคคฺคฺลลานํ กสฺสปนฺติ อสีติมหาสาวเก ทสฺสนาย ลภถ,
อหฺมปิ ตุมฺหากํ กุลฺปกํ เอว (สามเณรํ) นิสฺสาย อาคโต (อมฺหิ), พุทฺธทสฺสนมฺปิ โว อิมํ
(สามเณรํ) นิสฺสาย เอว ลทฺฐิ, ลามภา โว (โหนฺติ), สฺลทฺฐิ โว (พุทฺธทสฺสน)” อิติ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา กโรนฺโต เมื่อทรงกระทำ อณุโมทนํ ซึ่งการอนุโมทนา อาน
ตรัสแล้ว เอวฺ อย่างนี้ อิติ ว่า “อฺปาสกา ตุก่อนอุปาสกและอุปาสิกา ท. เย ตุมฺเห
อ.เชอ ท. เหล่าใด นิสฺสาย อาศัยแล้ว สามเณรํ ซึ่งสามเณร กุลฺปกํ ผู้เข้าถึงซึ่ง
ตระกูล อตฺตโน ของตน ลภถ ย่อมได้ ทสฺสนาย เพื่ออันเห็น อสีติมหาสาวเก
ซึ่งพระมหาสาวกแปดสิบ ท. อิติ คือ ‘สารีปฺตฺตํ ซึ่งพระสารีบุตร โมคคฺคฺลลานํ ซึ่ง
พระโมคคัลลานะ กสฺสปิ ซึ่งพระกัสสปะ”, ลามภา อ.ลาม ท. (เตสฺ) โว ของเธอ ท.
เหล่านั้น (โหนฺติ) ย่อมเป็น, อหฺมปิ แม้ อ.เรา นิสฺสาย อาศัยแล้ว (สามเณรํ) ซึ่ง

สามเณร กุลุปกั เอว ผู้เข้าถึงซึ่งตระกูลนั้นเที่ยว ตุมหากั ของเธอ ท. อาคโต เป็นผู้มาแล้ว (อมฺหิ) ย่อมเป็น, พุทฺธทสฺสนมฺปิ แม้ อ.การเห็นซึ่งพระพุทฺธเจ้า โว อันเธอ ท. นิสฺสาย เอว อาศัยแล้วนั้นเที่ยว อิมฺ (สามเณร) ซึ่งสามเณรนี้ ลทฺธํ ได้แล้ว, ลากา อ.ลากา ท. โว ของเธอ ท. (โหนฺติ) ย่อมเป็น, (พุทฺธทสฺสนํ) อ.การเห็นซึ่งพระพุทฺธเจ้า โว อันเธอ ท. สุลทฺธํ ได้ดีแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา เมื่อทรงทำการอนุโมทนา จึงตรัสอย่างนี้ว่า “ดูก่อนอุปาสกและอุปาสิกาทั้งหลาย เป็นลาภทั้งหลายของเธอทั้งหลายที่พวกเธอ อาศัยสามเณรผู้เข้าถึงตระกูลของตน แล้วจึงได้เพื่ออันเห็นพระมหาสาวก ๘๐ รูป คือ ‘พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระกัสสปะ’ เป็นต้น, แม้เราอาศัยสามเณรผู้เข้าถึงตระกูลของพวกท่านนั้นแหละ จึงมาแล้ว, แม้การเห็นพระพุทฺธเจ้า พวกเธอก็อาศัยสามเณรนี้ได้แล้ว, ลาภทั้งหลายของพวกเธอ, การเห็นพระพุทฺธเจ้า พวกเธอได้ดีแล้ว”

สตฺถา สุทฺธกัตฺตาใน อาหฺย อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก อนุโมทณํ อวุตตกัมฺมะใน กโรนฺโตยฺ อัมภันตฺรกีริยาของ สตฺถา เอวํ กีริยาวิเสสฺสนะใน อาห “อุปาสกา อาลปนะ ลากา สุทฺธกัตฺตาใน โหนฺติยฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก เตสํ วิเสสฺสนะของ โวยฺ สามีสัมพันธะใน ลากา, เย วิเสสฺสนะของ ตุมฺเหยฺ สุทฺธกัตฺตาใน ลภถยฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก อตฺตโน สามีสัมพันธะใน กุลุปกัยฺ วิเสสฺสนะของ สามเณรยฺ อวุตตกัมฺมะใน นิสฺสายยฺ ปุพฺพกาลกีริยาใน ลภถ ‘สารีปุตฺตํ โมคคฺลลนํ กสฺสปํ’ สฺสรุปะใน อิติยฺ ศัพท์ฺ อาทยัตถะใน อสีติมหาสาวเกยฺ อวุตตกัมฺมะใน ทสฺสนายยฺ สัมปทานใน ลภถ, อปีศัพท์ฺ อเปกขัตถะเข้ากับ อหฺยฺ สุทฺธกัตฺตาใน อมฺหิยฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก ตุมฺหากั สามีสัมพันธะใน กุลุปกั เอวศัพท์ฺ อวชารณะเข้ากับ กุลุปกัยฺ วิเสสฺสนะของ สามเณรยฺ อวุตตกัมฺมะใน นิสฺสายยฺ ปุพฺพกาลกีริยาใน อาคโตยฺ วิกิตกัตฺตาใน อมฺหิ, อปีศัพท์ฺ อเปกขัตถะเข้ากับ พุทฺธทสฺสนํยฺ วุตตกัมฺมะใน ลทฺธํยฺ กิตบทกัมฺมวาทก โว อนภิทกัตฺตาใน ลทฺธํ อิมฺ วิเสสฺสนะของ สามเณรยฺ อวุตตกัมฺมะใน นิสฺสาย เอวศัพท์ฺ อวชารณะเข้ากับ นิสฺสายยฺ ปุพฺพกาลกีริยาใน ลทฺธํ, ลากา สุทฺธกัตฺตาใน โหนฺติยฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก โว สามีสัมพันธะใน ลากา, พุทฺธทสฺสนํ วุตตกัมฺมะใน สุลทฺธํยฺ กิตบทกัมฺมวาทก โว อนภิทกัตฺตาใน สุลทฺธํ” อิติศัพท์ฺ อากาเรใน อาห ฯ

๑๕๗. มนุสฺสา จินฺตยีสฺส “อโห อมฺหากํ ลามา; พุทฺธานญฺเจว ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ อารานสมตฺถํ อมฺหากํ ออยฺยํ ทสฺสนาย ลามา, เทยฺยธมฺมจสฺส ทาทฺตุํ ลามาติ ฯ

มนุสฺสา จินฺตยีสฺส “อโห อมฺหากํ ลามา (โหนฺติ); (มยฺ) พุทฺธานํ เจว ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ อารานสมตฺถํ อมฺหากํ ออยฺยํ ทสฺสนาย ลามา, (มยฺ) เทยฺยธมฺมํ จ อสฺส (ออยฺยสฺส) ทาทฺตุํ ลามาติ ฯ

มนุสฺสา อ.มณฺษรฺยํ ท. จินฺตยีสฺส คิดแล้ว อิติ ว่า “อโห โอ ลามา อ.ลามา ท. อมฺหากํ ของเราทั้งหลาย (โหนฺติ) ย่อมเป็น; (มยฺ) อ.เรา ท. ลามา ย่อมได้ ทสฺสนาย เพื่ออันเห็น ออยฺยํ ซึ่งพระคุณเจ้า อมฺหากํ ของเรา ท. พุทฺธานํ เจว ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ อารานสมตฺถํ ผู้สามารถเพื่ออัน- ยังพระพุทฺธเจ้า ท. ด้วยนั้นเทียว ยังหมู่แห่ง ภิกฺษุด้วย -ให้โปรดปราน, จ อนึ่ง (มยฺ) อ.เรา ท. ลามา ย่อมได้ ทาทฺตุํ เพื่ออันถวาย เทยฺยธมฺมํ ซึ่งไทยธรรม อสฺส (ออยฺยสฺส) แก่พระคุณเจ้านั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกมณฺษรฺยํ คิดว่า “โอ เป็นลามาของพวกเรา, พวกเรา ย่อมได้เพื่อจะเห็นพระคุณ เจ้าของพวกเรา ผู้สามารถเพื่อจะยังพระพุทฺธเจ้าทั้งหลายและภิกฺษุสงฺฆให้โปรดปราน ได้, อนึ่ง พวกเราย่อมได้เพื่อจะถวายไทยธรรมแก่พระคุณเจ้านั้น”

มนุสฺสา สฺุทฺธกัตฺตาโน จินฺตยีสฺสฺสุ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก “อโห อัจฉริยัตถะ ลามา สฺุทฺธกัตฺตาโน โหนฺติจฺจ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก อมฺหากํ สามีสัมพันธะโน ลามา, มยฺ สฺุทฺธกัตฺตาโน ลามาจฺจ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก พุทฺธานํ กัตฺติ ภิกฺขุสงฺฆสฺส กัตฺติ ฉนฺฎฐิการิต- กัมมะโน อาราน- เวนคัพฺพํ อวธารณะเข้ากัปป จจฺจ สองคัพฺพํ ปทสมฺมุจยัตถะเข้ากัปป พุทฺธานํ และ ภิกฺขุสงฺฆสฺส อารานสมตฺถํ วิเสสนะของ ออยฺยํ อมฺหากํ สามีสัมพันธะ โน ออยฺยํจฺจ อวุตตกัมมะโน ทสฺสนายจฺจ สัมปทานโน ลามา, จคัพฺพํ สัมปิณฑนัตถะ มยฺ สฺุทฺธกัตฺตาโน ลามาจฺจ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก เทยฺยธมฺมํ อวุตตกัมมะโน ทาทฺตุํ อสฺส วิเสสนะของ ออยฺยสฺสจฺจ สัมปทานโน ทาทฺตุํจฺจ ตุมตฺถสัมปทานโน ลามา” อิติคัพฺพํ อากากระโน จินฺตยีสฺส ฯ

๑๕๘. สามเณรสฺส กุทฺทมณฺษรฺยํ ตฺุสฺสีสฺส ฯ

กุทฺทมณฺษรฺยํ ผู้เฝ้าแล้ว ท. สามเณรสฺส ต่อสามเณร ตฺุสฺสีสฺส ยินดีแล้ว ฯ

พวกมณฺษรฺยํผู้เฝ้าต่อสามเณร ยินดีแล้ว

กฤษมณฺสุสา สุททกัตตาโน ตุสฺสีสุ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สามเณรสฺส สัมปทานโน
กฤษ- ๕ ๕

๑๕๙. ตุฏฺจมนฺสุสา ภิกฺขุโยโส มตฺตตาย ปสฺสีทิสฺสุ ๕

ตฺฏฺจมนฺสุสา อ.มณฺษรฺยฺผู้ยินดีแล้ว ท. ปสฺสีทิสฺสุ เลื่อมใสแล้ว ภิกฺขุโยโส โดยยั้ง มตฺตตาย
โดยประมาณ ๕

พวกมณฺษรฺยฺผู้ยินดีแล้ว เลื่อมใสโดยยั้ง โดยประมาณ

ตฺฏฺจมนฺสุสา สุททกัตตาโน ปสฺสีทิสฺสุ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ภิกฺขุโยโส กิตฺติ มตฺตตาย กิตฺติ
ตติยาวิเสสนะโน ปสฺสีทิสฺสุ ๕

๑๖๐. อนฺุโมทนาวัสานเน จ พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺุณฺิสฺสุ ๕

อนฺุโมทนาวัสานเน จ พหุ (ชนา) โสตาปตฺติผลาทินิ (อริยผลานิ) ปาปฺุณฺิสฺสุ ๕

จ ก็ อนฺุโมทนาวัสานเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งการอนฺุโมทนา (ชนา) อ.ชน ท.
พหุ มาก ปาปฺุณฺิสฺสุ บรรลุแล้ว (อริยผลานิ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปตฺติผลาทินิ
มีโสตาปตฺติผลเป็นต้น ๕

ก็ในเวลาจบการอนฺุโมทนา พวกชนจำนวนมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสตาปตฺติผล
เป็นต้น

จศัพทฺ วากยารัมภชฺชิตกะ อนฺุโมทนาวัสานเน กาลสํตฺตมฺมีโน ปาปฺุณฺิสฺสุ พหุ วิเสสนะของ
ชนา ๆ สุททกัตตาโน ปาปฺุณฺิสฺสุ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โสตาปตฺติผลาทินิ วิเสสนะ
ของ อริยผลานิ ๆ สัมปาปฺุณฺิยกัมมะโน ปาปฺุณฺิสฺสุ ๕

๑๖๑. สตฺถา อฺุฏฺจายาสนา ปกฺกามิ ๕

สตฺถา อฺุฏฺจาย อาสนา ปกฺกามิ ๕

สตฺถา อ.พระศาสดา อฺุฏฺจาย เสด็จลุกขึ้นแล้ว อาสนา จากอาสนะ ปกฺกามิ เสด็จ
หลีกไปแล้ว ๕

พระศาสดา เสด็จลุกขึ้นอาสนะ เสด็จหลีกไปแล้ว

สตถา สุทรกัตตาใน ปกุกามิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก อุกฺกจาย ปุพพกาลกิริยาใน ปกุกามิ อาสนา อปาทานใน อุกฺกจาย ฯ

๑๖๒. มนุสฺสา สตถาริ อณุคนุตฺวา วนฺทิตฺวา นิวตฺตีสฺสุ ฯ

มนุสฺสา อ.มนุษย์ ท. อณุคนุตฺวา ตามเสด็จแล้ว สตถาริ ซึ่งพระศาสดา วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว นิวตฺตีสฺสุ กลับแล้ว ฯ

พวกมนุษย์ ตามเสด็จพระศาสดา ถวายบังคม แล้วก็กลับ

มนุสฺสา สุทรกัตตาใน นิวตฺตีสฺสุๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก สตถาริ อวุตตกัมมะใน อณุคนุตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิวตฺตีสฺสุ ฯ

๑๖๓. สตถา สามเณเรน สทฺธิ สมชฺฐเรน คจฺจนฺโต “สามเณร อยฺ ปเทโส โก นาม, อยฺ ปเทโส โก นามาติ ปุพฺเพ ตสฺส อฺปาสเกน ทสฺสิตปฺปเทเส ปุจฺจนฺโต อคมาสิ ฯ

สตถา สามเณเรน สทฺธิ สมชฺฐเรน คจฺจนฺโต “สามเณร อยฺ ปเทโส โก นาม (โหติ), อยฺ ปเทโส โก นาม (โหติ)” อิติ ปุพฺเพ ตสฺส (สามเณรสฺส) อฺปาสเกน ทสฺสิตปฺปเทเส ปุจฺจนฺโต อคมาสิ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา คจฺจนฺโต เมื่อเสด็จไป สมชฺฐเรน ด้วยพระชฺฐระอันเสมอ สทฺธิ กับ สามเณเรน ด้วยสามเณร ปุจฺจนฺโต ตรัสถามอยู่ อฺปาสเกน ทสฺสิตปฺปเทเส ซึ่งประเทศ- อันอุบาสก - แสดงแล้ว ท. ตสฺส (สามเณรสฺส) แก่สามเณรนั้น ปุพฺเพ ในกาลก่อน อิติ ว่า “สามเณร ดูก่อนสามเณร อยฺ ปเทโส อ.ประเทศนี้ โก นาม ชื่อว่าเป็นประเทศอะไร (โหติ) ย่อมเป็น, อยฺ ปเทโส อ.ประเทศนี้ โก นาม ชื่อว่าเป็นประเทศอะไร (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อคมาสิ ได้เสด็จไปแล้ว ฯ

พระศาสดา เมื่อเสด็จไปด้วยชฺฐระอันเสมอร่วมกับสามเณร ตรัสถามประเทศที่อุบาสก แสดงแก่สามเณรนั้นในกาลก่อนว่า “สามเณร ประเทศนี้ มีชื่อว่าอะไร, ประเทศนี้ มีชื่อว่าอะไร ?” ได้เสด็จไปแล้ว

สตถา สุทธกัตตาใน อคมาสิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก สามเณเรน สหัตถตติยาเข้ากับ
 สทุธิฯ กิริยสมวาเยใน คจจนฺโต สมธฺเรน ภาระใน คจจนฺโตฯ อัพภันตริกิริยาของ
 สตถา “สามเณร อาลปนะ อัย วิเสสนะของ ปเทโสฯ สุทธกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบท
 กัตตุวจาก นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ โกอฯ วิกติกัตตาใน โหติ, อัย วิเสสนะของ
 ปเทโสฯ สุทธกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ
 โกอฯ วิกติกัตตาใน โหติ” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจจนฺโต ปุพฺเพ กาลสัตตมมีใน ทสฺสิต-
 ตสฺส วิเสสนะของ สามเณรสฺสฯ สัมปทานใน ทสฺสิต- อูปาสเกน อนภีหิตกัตตาใน
 ทสฺสิต- ทสฺสิตปฺปเทเส อวุตตกัมมะใน ปุจจนฺโตฯ อัพภันตริกิริยาของ สตถา ฯ

๑๖๔. สามเณโรปิ “ภนฺเต อัย อิตฺถนฺนาโม, อัย อิตฺถนฺนาโมติ อาจิกฺขมาโน ว อคมาสิ ฯ

สามเณโรปิ “ภนฺเต อัย (ปเทโส) อิตฺถนฺนาโม (โหติ), อัย (ปเทโส) อิตฺถนฺนาโม (โหติ)” อิติ
 อาจิกฺขมาโน ว อคมาสิ ฯ

สามเณโรปิ แม้อ.สามเณร อาจิกฺขมาโนว กราบทูลอยู่เที่ยว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ อัย (ปเทโส) อ.ประเทศนี้ อิตฺถนฺนาโม เป็นประเทศมีชื่อว่าอย่างนี้
 (โหติ) ย่อมเป็น, อัย (ปเทโส) อ.ประเทศนี้ อิตฺถนฺนาโม เป็นประเทศมีชื่อว่าอย่างนี้
 (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อคมาสิ ได้ไปแล้ว ฯ

แม้สามเณร กราบทูลอยู่นั้นแหละว่า “ประเทศนี้ มีชื่ออย่างนี้, ประเทศนี้ มีชื่ออย่างนี้
 พระเจ้าข้า” ได้ไปแล้ว

อปิศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ สามเณโรฯ สุทธกัตตาใน อคมาสิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก
 “ภนฺเต อาลปนะ อัย วิเสสนะของ ปเทโสฯ สุทธกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบท
 กัตตุวจาก อิตฺถนฺนาโม วิกติกัตตาใน โหติ, อัย วิเสสนะของ ปเทโสฯ สุทธกัตตาใน
 โหติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก อิตฺถนฺนาโม วิกติกัตตาใน โหติ” อิติศัพท์ อากาละใน
 อาจิกฺขมาโน เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อาจิกฺขมาโนฯ อัพภันตริกิริยาของ สามเณโร
 ฯ

๑๖๕. สตถา ตสฺส วสนญฺจานํ คนฺตฺวา ปพฺพตมตฺถกํ อภิรฺุหิ ฯ

สตถา ตสฺส (สามเณรสฺส) วสนญฺจานํ คนฺตฺวา ปพฺพตมตฺถกํ อภิรฺุหิ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา **คนฺตฺวา** เสด็จไปแล้ว **วสนญฺจานํ** สู้ที่เป็นที่อยู่ **ตสฺส (สามเณรสฺส)** ของสามเณรนั้น **อภิรฺุหิ** เสด็จขึ้นเฉพาะแล้ว **ปพฺพตมตฺถกํ** สู้ยอดแห่งภูเขา) ฯ

พระศาสดา เสด็จไปสู่ที่เป็นที่อยู่ของสามเณรนั้น เสด็จขึ้นสู้ยอดภูเขา

สตถา สุกฺกตฺตาใน อภิรฺุหิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ สามเณรสฺสฯ สามีสัมพันธะใน วสนญฺจานํฯ สัมปาปฺุณียกัम्मะใน คนฺตฺวาฯ ปพฺพทกาลกิริยาใน อภิรฺุหิ ปพฺพตมตฺถกํ สัมปาปฺุณียกัम्मะใน อภิรฺุหิ ฯ

๑๖๖. ตตฺถ จิตานํ ปน มหาสมฺมุทโท ปญฺญาติ ฯ

ตตฺถ (ปพฺพตมตฺถเก) จิตานํ (ชนานํ) ปน มหาสมฺมุทโท ปญฺญาติ ฯ

ปน ก็ **มหาสมฺมุทโท** อ.มหาสมุทร **ปญฺญาติ** ย่อมปรากฏ **(ชนานํ)** แก่ชน ท. **จิตานํ** ผู้ยืนอยู่แล้ว **ตตฺถ (ปพฺพตมตฺถเก)** บนยอดแห่งภูเขานั้น ฯ

ก็มหาสมุทร ย่อมปรากฏแก่พวกชนผู้ยืนอยู่บนยอดภูเขานั้น

ปนคััพท วากยารัम्मโชตกะ มหาสมฺมุทโท สุกฺกตฺตาใน ปญฺญาติฯ อาชยาตบท กัตฺตฺวาจก ตตฺถ วิเสสนะของ ปพฺพตมตฺถเกฯ อุปลิเลสิกาธาระใน จิตานํฯ วิเสสนะของ ชนานํฯ สัมปทานใน ปญฺญาติ ฯ

๑๖๗. สตถา สามเณรํ ปุจฺฉิ “ติสฺส ปพฺพตมตฺถเก จิโต อิติ จิโต จ โอลเเกตฺวา ก็ ปสฺสสีติ ฯ

สตถา สามเณรํ ปุจฺฉิ “(ตุว) ติสฺส ปพฺพตมตฺถเก จิโต อิติ (ปสฺสโต) จ อิติ (ปสฺสโต) จ โอลเเกตฺวา ก็ ปสฺสสีติ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา **ปุจฺฉิ** ตรัสถามแล้ว **สามเณรํ** ซึ่งสามเณร **อิติ** ว่า “**ติสฺส**

ดูก่อนตีสระ (ตุ๋) อ.เธอ จิต ยืนอยู่แล้ว **ปพพตมตฤเก** บนยอดแห่งภูเขา
โโอลเกตุวา แลดูแล้ว **อิโต (ปสุสโต)** จ แต่ข้างนี้ด้วย **อิโต (ปสุสโต)** จ แต่ข้างนี้
ด้วย **ปสุสสิ** ย่อมเห็น **ก็** ซึ่งอะไร” **อิตี** ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสถามสามเณรว่า “ตีสระ เธอยืนอยู่บนยอดภูเขา แลดูข้างนี้และข้าง
โน้น ย่อมเห็นอะไร ?”

สตฤถา สุทธกัตตาใน ปุจฺฉิ ๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก สามเณร อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉิ
“ตีสระ อาลปนะ ตุ๋ สุทธกัตตาใน ปสุสสิ ๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก **ปพพตมตฤเก**
วิสยาธาระใน จิต ๆ วิเสสนะของ ตุ๋ **อิโต** สองบท วิเสสนะของ **ปสุสโต** ๆ สองบท
ตติยาวิเสสนะใน **โโอลเกตุวา** จ สองศัพท์ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ **อิโต** **ปสุสโต**
และ **อิโต** **ปสุสโต** **โโอลเกตุวา** ปุพพกาลกิริยาใน **ปสุสสิ** **ก็** อวุตตกัมมะใน **ปสุสสิ**
อิตีศัพท์ อากาละใน ปุจฺฉิ ฯ

๑๖๘. “มหาสมุทฺทํ ฆนฺเตติ ฯ

(สามเณโร) “(อห) มหาสมุทฺทํ (ปสุสามิ) ฆนฺเตติ (อาห) ฯ

(สามเณโร) อ.สามเณร (อาห) กราบทูลแล้ว **อิตี** ว่า “**ฆนฺเต** ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
(อห) อ.ข้าพระองค์ (ปสุสามิ) ย่อมเห็น **มหาสมุทฺทํ** ซึ่งมหาสมุทร” **อิตี** ดังนี้ ฯ

สามเณร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ ย่อมเห็นมหาสมุทร”

สามเณโร สุทธกัตตาใน อาห ๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก “**ฆนฺเต** อาลปนะ อห สุทธกัตตา
ใน **ปสุสามิ** ๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก **มหาสมุทฺทํ** อวุตตกัมมะใน **ปสุสามิ**” **อิตีศัพท์**
อากาละใน อาห ฯ

๑๖๙. “สมุทฺทํ ทิสฺวา ก็ จินฺเตสึติ ฯ

(สตฤถา) “(ตุ๋) สมุทฺทํ ทิสฺวา ก็ จินฺเตสึติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(สตฤถา) อ.พระศาสดา (ปุจฺฉิ) ตรัสถามแล้ว **อิตี** ว่า “(ตุ๋) อ.เธอ **ทิสฺวา** เห็นแล้ว
สมุทฺทํ ซึ่งมหาสมุทร **จินฺเตสิ** คิดแล้ว **ก็** ซึ่งอะไร” **อิตี** ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสถามว่า “เธอเห็นมหาสมุทรร แล้วคิดอะไร ?”

สตถา สุทธกัตตาใน ปุจฉิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ตวํ สุทธกัตตาใน จินฺเตสิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก สมุทฺทํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตสิ ก็ อวุตตกัมมะใน จินฺเตสิ” อิติศัพฺท อากาเรใน ปุจฉิ ฯ

๑๗๐. “มม ทุกฺขิตกาเล โรทนตฺตสฺส, จตฺตฺติ มหาสมุทฺเทหิ อติเรกตเรณ อสฺสฺสนา ภวิตพฺพํ” อิติ อิทํ ภาณเต จินฺเตสินฺติ ฯ

(สามเณโร) “(อหํ) ‘มม ทุกฺขิตกาเล โรทนตฺตสฺส จตฺตฺติ มหาสมุทฺเทหิ อติเรกตเรณ อสฺสฺสนา ภวิตพฺพนฺติ อิทํ (การณํ) ภาณเต จินฺเตสิ’ อิติ (อาห) ฯ”

(สามเณโร) อ.สามเณร (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภาณเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อหํ) อ.ข้าพระองค์ จินฺเตสิ คิดแล้ว อิทํ (การณํ) ซึ่งเหตุนี้ อิติ ว่า ‘อสฺสฺสนา อันน้ำตา มม ของเรา โรทนตฺตสฺส ผู้ร้องให้อยู่ ทุกฺขิตกาเล ในกาลเป็นที่ถึงแล้วซึ่ง ความทุกข์ อติเรกตเรณ เป็นน้ำอันยิ่งกว่า มหาสมุทฺเทหิ กว่ามหาสมุทรร ท. จตฺตฺติ สึ ภวิตพฺพํ พึงเป็น’ อิติ ดังนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

สามเณร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดเหตุนี้ว่า ‘น้ำตาของเรา ผู้ร้องให้อยู่ ในคราวตกทุกข์ พึงเป็นน้ำที่ยิ่งกว่ามหาสมุทรรทั้ง ๔”

สามเณโร สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ภาณเต อาลปนะ อหํ สุทธกัตตาใน จินฺเตสิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ‘อสฺสฺสนา อนภิตกัตตาใน ภวิตพฺพํ กิตบท ภาววาจก มม สามีสัมพันธะใน อสฺสฺสนา ทุกฺขิตกาเล กาลสัตตมิใน โรทนตฺตสฺสฯ วิเสสนะของ มม จตฺตฺติ วิเสสนะของ มหาสมุทฺเทหิฯ อปาทานใน อติเรกตเรณฯ วิกติกัตตาใน ภวิตพฺพํ” อิติศัพฺท สรุปะใน อิทํ การณํ อิทํ วิเสสนะของ การณํฯ อวุตตกัมมะใน จินฺเตสิ” อิติศัพฺท อากาเรใน อาห ฯ

๑๗๑. “สาธุ สาธุ ทิสฺส, เอวเมตํ, เอเกกสฺส หิ สตฺตสฺส ทุกฺขิตกาเล ปคฺขริตอสฺส จตฺตฺติ มหาสมุทฺเทหิ อติเรกตเรณวาติ ฯ

(สตถา) “สาธุ สาธุ ทิสฺส, เอว เอตํ (ปพฺพ), เอเกกสฺส หิ สตฺตสฺส ทุกฺขิตกาเล ปคฺขริตอสฺส

จตุหิ มหาสมุทเทหิ อติเรกตรี เอว (โหติ) อิติ (อาห) ฯ

(สตถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ติสฺส ตูกอนติสสะ สาธุ อ.ดีละ
สาธุ อ.ดีละ, เอตํ (ปพฺพ) อ.ข้อนั้น เอว อย่างนี้, हि เพราะว่า ปคฺฉริตอสฺสุ
อ.น้ำตาอันไหลออกแล้ว เอเกกสฺส สตฺตสฺส ทุกฺขิตกาลเ ในกาล- แห่งสัตว์
ผู้หนึ่ง ๆ -เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความทุกข์ อติเรกตรี เอว เป็นน้ำอันยิ่งกว่านั้นเที่ยว
มหาสมุทเทหิ กว่ามหาสมุทร ท. จตุหิ สึ (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “สาธุ ๆ ติสสะ, ข้อนั้น อย่างนี้, เพราะว่า น้ำตาที่ไหลออกในคราวที่
สัตว์ตัวหนึ่ง ๆ ตกทุกข์ เป็นน้ำมากกว่านั้นแหละ กว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔”

สตถา สุทฺธกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ติสฺส อาลปนะ สาธุ สองบท
ลึงคัตถะ, เอวํ นิทฺสสนัตถะ เอตํ วิเสสนะของ ปพฺพ ๆ ลึงคัตถะ, हिศัพท์ เหตุไฉน
ปคฺฉริตอสฺสุ สุทฺธกัตตาใน โหติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอเกกสฺส วิเสสนะของ
สตฺตสฺส ๆ สามีสัมพันธะใน ทุกฺขิตกาลเ ๆ กาลสัตตมีใน ปคฺฉริต- จตุหิ วิเสสนะ
ของ มหาสมุทเทหิ ๆ อปาทานใน อติเรกตรี เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อติเรกตรี ๆ
วิกตีกัตตาใน โหติ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๑๗๒. อิทธิจ ปน วตฺวา อิมิ คากฺมาห

“จตุสฺส สมุทเทสฺส ชลํ ปริตฺตกํ,
ตโต พหุ อสฺสุชลํ อนปฺปกํ
ทุกฺเขน มฺภูจฺสฺส นรฺสฺส โสจโต;
กึการณา สมฺม ตฺวํ ปมชฺชสีติ ฯ

(สตถา) อิหิ (วจน) จ ปน วตฺวา อิมิ คากํ อาห

“จตุสฺส สมุทเทสฺส ชลํ ปริตฺตกํ (โหติ),
ตโต (จตุโต สมุททชลโต) พหุ อสฺสุชลํ อนปฺปกํ (โหติ)
ทุกฺเขน มฺภูจฺสฺส นรฺสฺส โสจโต;
กึการณา สมฺม ตฺวํ ปมชฺชสีติ ฯ

จ ปน ก็แล (สตถา) อ.พระศาสดา วตฺวา ครั้นตรัสแล้ว อิหิ (วจน) ซึ่งพระดำรัสนี้

อาห ตรัสแล้ว อิมิ คาคถิ ซึ่งพระคาคถานี อิติ ว่า

“ชลํ อ.น้ำ สมุทฺเทสุ ในมหาสมุทฺร ท. จตุสุ สึ ปริตฺตํ เป็น
น้ำนิตหน้อย (โหติ) ย่อมเป็น, อสฺสุชลํ อ.น้ำคือน้ำตา นรฺสฺส
ของนรชน ทุกฺเขน มุจฺจสฺส ผู้ อันทุกฺข์ กระทบแล้ว โสจโต
ผู้เศร้าโศกอยู่ อนปฺปกํ เป็นน้ำอันไม่น้อย พหุํ เป็นน้ำมาก
ตโต (จตุโต สมุทฺทชลโต) กวํน้ำในมหาสมุทฺร ท. สีนัน
(โหติ) ย่อมเป็น; สมฺม นนฺะสหาย ตฺวํ อ.ท่าน ปมฺชฺชสิ
ประมาทอยู่ ก็การณา เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

ก็แล พระศาสดา ครั้นตรัสพระดำรัสนี้แล้ว ตรัสพระคาคถานีว่า

“น้ำในมหาสมุทฺรทั้ง ๔ เป็นน้ำนิตหน้อย, น้ำคือน้ำตาของ
นรชน ผู้ถูกความทุกฺข์กระทบแล้ว ผู้เศร้าโศกอยู่ เป็นน้ำไม่
น้อย เป็นน้ำมากกว่าน้ำในมหาสมุทฺรทั้ง ๔ นั้น, นนฺะสหาย
ท่านประมาทอยู่ เพราะเหตุอะไร ?”

จ ปน นิปาตสมุหะ สตุถา สุทฺรกัตฺตานิ อาห ๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อิทํ วิเสสนะ
ของ วจัน ๑ อวุตตกัมมะใน วตฺวา ๑ ลักขณัตถะ อิมิ วิเสสนะของ คาคถิ ๑ อวุตตกัมมะใน
อาห

“ชลํ สุทฺรกัตฺตานิ โหติ ๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก จตุสุ วิเสสนะ
ของ สมุทฺเทสุ ๑ วิสยาธาระใน ชลํ ปริตฺตํ วิกตีกัตฺตานิ โหติ,
อสฺสุชลํ สุทฺรกัตฺตานิ โหติ ๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ตโต กิติ
จตุโต กิติ วิเสสนะของ สมุทฺทชลโต ๑ อปาทานใน พหุ ๑ กิติ
อนปฺปกํ กิติ วิกตีกัตฺตานิ โหติ ทุกฺเขน อนภิตกัตฺตานิ
มุจฺจสฺส กิติ โสจโต กิติ วิเสสนะของ นรฺสฺส ๑ สามีสัมพันธะ
ใน อสฺสุชลํ, สมฺม อาลปนนะ ตฺวํ สุทฺรกัตฺตานิ ปมฺชฺชสิ ๑
อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ก็การณา เหตุใด ปมฺชฺชสิ” อิติศัพท์
สรุปะใน อิมิ คาคถิ ฯ

อถ (สตถา) นั (สามเณร) ปุณ ปุจฉิ “(ตุว) ติสส กหิ (จาเน) วสสิตี ๗

อถ ครั้งนั้น (สตถา) อ.พระศาสดา ปุจฉิ ตรัสถามแล้ว นั (สามเณร) ซึ่งสามเณร
นั้น ปุณ อีก อิติ ว่า “ติสส ตุก่อนติสสะ (ตุว) อ.เธอ วสสิ ย่อมอยู่ กหิ (จาเน)
ในที่ไหน ?” อิติ ดังนี้ ๗

ครั้งนั้น พระศาสดา ตรัสถามสามเณรนั้นอีกว่า “ติสสะ เธอย่อมอยู่ในที่ไหน ?”

อถ กาลสัตตมี สตถา สุททกัตตาใน ปุจฉิ ๗ อาชยาตบทกัตตุวาจก นั วิเสสณะของ
สามเณร ๗ อวุตตกัมมะใน ปุจฉิ ปุณคัพพท กิริยาวิเสสณะใน ปุจฉิ “ติสส อาลปนะ ตุว
สุททกัตตาใน วสสิ ๗ อาชยาตบทกัตตุวาจก กหิ วิเสสณะของ จาเน ๗ วิสยาธาระใน
วสสิ” อิติคัพพท อาการะใน ปุจฉิ ๗

๑๗๔. “อิมสมิ ปพภาเร ฆนเตติ ๗

(สามเณโร) “(อห) อิมสมิ ปพภาเร (วสามิ) ฆนเตติ (อาห) ๗

(สามเณโร) อ.สามเณร (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
(อห) อ.ข้าพระองค์ (วสามิ) ย่อมอยู่ อิมสมิ ปพภาเร ที่เงื่อมนี้” อิติ ดังนี้ ๗

สามเณร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมอยู่ที่เงื่อมนี้”

สามเณโร สุททกัตตาใน อาห ๗ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ฆนเต อาลปนะ อห สุททกัตตา
ใน วสามิ ๗ อาชยาตบทกัตตุวาจก อิมสมิ วิเสสณะของ ปพภาเร ๗ วิสยาธาระใน
วสามิ” อิติคัพพท อาการะใน อาห ๗

๑๗๕. “ตตถ ปน วสนโต กิ จินเตสิตี ๗

(สตถา) “(ตุว) ตตถ (ปพภาเร) ปน วสนโต กิ จินเตสิตี (ปุจฉิ) ๗

(สตถา) อ.พระศาสดา (ปุจฉิ) ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “ปน กิ (ตุว) อ.เธอ วสนโต
เมื่ออยู่ ตตถ (ปพภาเร) ที่เงื่อมนั้น จินเตสิ คิดแล้ว กิ ซึ่งอะไร” อิติ ดังนี้ ๗

พระศาสดา ตรัสถามว่า “ก็เธอเมื่ออยู่ที่เงื่อมนั้น คิดอะไร”

สตถา สุทธกัตตาใน ปุจฺฉิฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก “ปนศัพท วากยารัมภโชตกะ ตฺวํ
 สุทธกัตตาใน จินฺเตสิฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตตฺถ วิเสสนะของ ปพฺภาเรฯ วิสยาธาระ
 ใน วสนฺโตฯ อัมภันตริกิริยาของ ตฺวํ ก็ อวฺตตกัมมะใน จินฺเตสิ” อิติศัพท อากาละใน
 ปุจฺฉิ ฯ

๑๗๖. “มยา มรฺนฺเตน อิมฺสฺมี จาเน กตฺสฺส สรรฺนิกฺเขปฺสฺส ปริจฺเจโท นตฺถิติ จินฺเตสิ
 ภาณเตติ ฯ

(สามเณโร) “(อห) ‘มยา มรฺนฺเตน อิมฺสฺมี จาเน กตฺสฺส สรรฺนิกฺเขปฺสฺส ปริจฺเจโท นตฺถิ’ อิติ
 จินฺเตสิ ภาณเตติ (อาห) ฯ

(สามเณโร) อ.สามเณร (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภาณเต ข้าแต่พระองค์
 ผู้เจริญ (อห) อ.ข้าพระองค์ จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า ‘ปริจฺเจโท อ.การกำหนด สรร-
 นิกฺเขปฺสฺส ซึ่งการทอดทิ้งซึ่งสรีระ มยา มรฺนฺเตน กตฺสฺส อัน- อันข้าพระองค์ ผู้จะ
 ตาย -กระทำแล้ว อิมฺสฺมี จาเน ในที่นี้ นตฺถิ ย่อมไม่มี’ อิติ ดังนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

สามเณร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดว่า ‘การกำหนดการทอด
 ทิ้งสรีระ ที่ข้าพระองค์ผู้จะตายทำแล้ว ในที่นี้ ย่อมไม่มี”

สามเณโร สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก “ภาณเต อาลปนะ อหฺ สุทธ-
 กัตตาใน จินฺเตสิฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ‘ปริจฺเจโท สุทธกัตตาใน นตฺถิฯ กิริยาบท
 กัตตฺวาจก มยา อนภิตกัตตาใน กตฺสฺส มรฺนฺเตน วิเสสนะของ มยา อิมฺสฺมี วิเสสนะ
 ของ จาเนฯ วิสยาธาระใน กตฺสฺสฯ วิเสสนะของ สรรฺนิกฺเขปฺสฺสฯ ญฺฐูอวฺตตกัมมะใน
 ปริจฺเจโท’ อิติศัพท อากาละใน จินฺเตสิ” อิติศัพท อากาละใน อาห ฯ

๑๗๗. “สาธุ สาธุ ติสฺส, เอวเมตฺ, อิมฺสํ หิ สตฺตานํ ปจฺฉิยํ นิปฺชฺชิตฺวา อมตฺฏจฺานํ นาม
 นตฺถิติ วตฺวา

“อุปสาพุทฺทนามานํ

อสมฺมิ ปเทเส ททฺธานิ

ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ

เอตฺทริยา เสวนฺติ,

สทฺสฺสานิ จตฺทุกฺทส

นตฺถิ โลเก อนามตฺ ฯ

อหฺิสสา สญฺญโม ทโม,

เอตํ โลเก อนามตฺนฺติ

อิมิ ทุกนิปาเต อุปสาพหกชาตกั กเถสิ ฯ

(สตถา) “สาธุ สาธุ ติสฺส, เอวํ เอตํ (ปพฺพ), อิมํสํ หิ สตฺตานํ ปจฺฉิยํ นิปชฺชิตฺวา อมตฺตฺวจานํ นาม นตฺถิตี วตฺวา

“อุปสาพหกนามานํ (พฺราหฺมณานํ) สหสฺसानิ จตฺตฺทส
(อคฺคินา) อสฺมึ ปเทเส ททฺฒานิ, นตฺถิ โลเก อนามตํ (จําหน) ฯ
ยมฺหิ (จําเน) สจฺจํ จ ฐมฺโฆ จ อหิสา (จ) สญฺญมฺโฆ (จ) ทมฺโฆ (จ) สหฺตฺติ,
เอตํ (จําหน) อริยา เสวนฺตฺติ, เอตํ (จําหน) โลเก อนามตํ (โหติ)” อิติ

อิมิ ทุกนิปาเต อุปสาพหกชาตกั กเถสิ ฯ

(สตถา) อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ติสฺส ดูก่อนติสสะ สาธุ อ.ดีละ สาธุ อ.ดีละ, เอตํ (ปพฺพ) อ.ข้อนั้น เอวํ อย่างนั้น, หิ เพราะว่า ปจฺฉิยํ นิปชฺชิตฺวา อมตฺตฺวจานํ นาม ชื่อ อ.ที่เป็นที่นอนแล้ว บนแผ่นดิน ไม่ตายแล้ว อิมํสํ สตฺตานํ แห่งสัตว์ ท. เหล่านี้ นตฺถิ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ กเถสิ ตรัสแล้ว อุปสาพหกชาตกั ซึ่งอุปสาพหกชาตกั ทุกนิปาเต ในทุกนิบาต อิมิ นี้ อิติ ว่า

“สหสฺसानิ อ.พัน ท. จตฺตฺทส สิปฺสึ (พฺราหฺมณานํ) แห่งพราหมณ์ ท. อุปสาพหกนามานํ ผู้มีชื่อว่าอุปสาพหกะ (อคฺคินา) อันไฟ ททฺฒานิ ใหม่แล้ว อสฺมึ ปเทเส ในประเทศ นี้, (จําหน) อ.ที่ อนามตํ อันสัตว์ไม่มาตายแล้ว นตฺถิ ย่อมไม่มี โลเก ในโลก, สจฺจํ จ อ.ความสัตย์ด้วย ฐมฺโฆ จ อ.ปัญญาด้วย อหิสา (จ) อ.ความไม่เบียดเบียนด้วย สญฺญมฺโฆ (จ) อ.ความสำรวมด้วย ทมฺโฆ (จ) อ.ความฝึกฝนด้วย (สหฺตฺติ) มีอยู่ ยมฺหิ (จําเน) ในที่ใด, อริยา อ.พระอริย-เจ้า ท. เสวนฺตฺติ ย่อมเสพ เอตํ (จําหน) ซึ่งที่นั่น, เอตํ (จําหน) อ.ที่นั่น อนามตํ เป็นที่อันสัตว์ไม่มาตายแล้ว โลเก ในโลก (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “สาธุๆ ติสสะ, ข้อนั้น อย่างนี้, เพราะว่า ที่เป็นที่นอนบนแผ่นดิน แล้วไม่ตาย แห่งสัตว์เหล่านี้ ไม่มี” แล้วตรัสอุปสาพหกชาตกัในทุกนิบาตนี้ว่า

“พวกพราหมณ์ชื่อว่าอุปสาพหกะ ๑๔,๐๐๐ คน ถูกไฟไหม้

ในประเทศนี้, ที่ซึ่งสัตว์ไม่ตาย ไม่มีในโลก, ความสัตย์ ปัญญา ความไม่เบียดเบียน ความสำรวม และการฝึกฝน มีอยู่ในประเทศใด, พระอริยเจ้าทั้งหลาย ย่อมเสพที่นั่น, ที่นั่น เป็นที่ที่ สัตว์ไม่ตายในโลก”

สตถุตา สุทธกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ติสฺส อาลปนะ สารุ สองบท ลิงคัตถะ, เอว นิตฺสสนัตถะ เอตํ วิเสสณะของ ปพฺพึฯ ลิงคัตถะ, หิตฺพท์ เหตุโชตกะ นามคัพท์ สันญญาโชตกะเข้ากับ อมตฏฺจานํฯ สุทธกัตตาใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตฺวาจก อิมสํ วิเสสณะของ สตฺตานํฯ สามีสัมพันธะใน อมตฏฺจานํ ปจฺวิยํ วิสยาธาระใน นิปชฺชิตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน อมตฏฺจานํ” อิตฺตฺพท์ อากาธะใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาล-กิริยาใน กเถสิ

“จตุทฺทส วิเสสณะของ สหสฺसानิฯ วุตตกัมมะใน ททฺฏฺมานิฯ กิตบทกัมมวาทก อุตฺสาพฺพหฺกชาตกํ วิเสสณะของ พุราหฺมณานํฯ สามีสัมพันธะใน สหสฺसानิ อคฺคินา อนภิตฺท-กัตตาใน ททฺฏฺมานิ อสฺมี วิเสสณะของ ปเทเสฯ วิสยาธาระใน ททฺฏฺมานิ, อนามตํ วิเสสณะของ จานํฯ สุทธกัตตาใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตฺวาจก โลก วิสยาธาระใน นตฺถิ, สจฺจํ กิตฺติ ฐมฺโม กิตฺติ อหีสํ กิตฺติ สณฺณมฺ กิตฺติ ทมฺ กิตฺติ สุทธกัตตาใน สนฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ยมฺหิ วิเสสณะของ จาเนฯ วิสยาธาระ ใน สนฺติ จ หํคัพท์ ปทสมฺมจยัตถะเข้ากับ สจฺจํ, ฐมฺโม, อหีสํ, สณฺณมฺ และ ทมฺ, อริยา สุทธกัตตาใน เสวนฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอตํ วิเสสณะของ จานํฯ อวุตตกัมมะใน เสวนฺติ, เอตํ วิเสสณะของ จานํฯ สุทธกัตตาใน โหติฯ อาชยาต-บทกัตตฺวาจก โลก วิสยาธาระใน อนามตํฯ วิกิตฺกัตตาใน โหติ” อิตฺตฺพท์ สรฺูปะใน อิมํ อุตฺสาพฺพหฺกชาตกํ อิมํ วิเสสณะ ของ อุตฺสาพฺพหฺกชาตกํฯ อวุตตกัมมะใน กเถสิ ทุกฺนิปาเต วิสยาธาระใน อุตฺสาพฺพหฺกชาตกํ ฯ

อิตติ ปจวีย์ สรีรนิกุเขป กตฺวา มรฺนฺเตสุ (สฺตฺเตสุ เภนฺจิ) อมตปฺพุเพ ปเทเส มรฺนฺตา นาม (สฺตฺตา) นตฺถิ ฯ

ปจวีย์ สรีรนิกุเขป กตฺวา มรฺนฺเตสุ (สฺตฺเตสุ เภนฺจิ) อมตปฺพุเพ ปเทเส มรฺนฺตา นาม (สฺตฺตา) อ.- ในสัตว์ ท. ผู้กระทำ ซึ่งการทอดทิ้งซึ่งสรีระ บนแผ่นดิน ตายอยู่หนา -สัตว์ ท. ชื่อผู้ตายอยู่ในประเทศ อันใครๆ ไม่ตายแล้วในกาลก่อน นตฺถิ ย่อมไม่มี อิตติ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

บรรดาสัตว์ทั้งหลาย ผู้ทำการทอดทิ้งสรีระบนแผ่นดินแล้วตายอยู่ พวกสัตว์ชื่อผู้ตาย อยู่ในประเทศที่ใครๆ ไม่เคยตาย ย่อมไม่มี ด้วยประการฉะนี้

ปจวีย์ วิสยาธาระใน -นิกุเขป สรีรนิกุเขป อวฺตตกัมมะใน กตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน มรฺนฺเตสุฯ วิเสสนะของ สฺตฺเตสุฯ นิทธารณะใน มรฺนฺตา นาม สฺตฺตา เภนฺจิ อนภิทกัตฺตาใน อมต- อมตปฺพุเพ วิเสสนะของ ปเทเสฯ วิสยาธาระใน มรฺนฺตา นามศัพท์ สัณฺญาโชตกะเข้ากับ มรฺนฺตาฯ วิเสสนะของ สฺตฺตาฯ นิทธารณียะและสุททกัตฺตาใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตฺตฺวาจก อิตติศัพท์ ปการัตถะ ฯ

.....
๑๗๗. อานนฺตฺเถรสฺทิสฺสา ปน อมตปฺพุเพ ปเทเส ปรีนฺิพฺพายนฺติ ฯ

อานนฺตฺเถรสฺทิสฺสา (เถรา) ปน (เภนฺจิ) อมตปฺพุเพ ปเทเส ปรีนฺิพฺพายนฺติ ฯ

ปน ส่วนว่า (เถรา) อ.พระเถระ ท. อานนฺตฺเถรสฺทิสฺสา ผู้เช่นกับด้วยพระอานนท ผู้เถระ ปรีนฺิพฺพายนฺติ ย่อมปรีนฺิพพาน ปเทเส ในประเทศ (เภนฺจิ) อมตปฺพุเพ อันใครๆ ไม่ตายแล้วในกาลก่อน ฯ

ส่วนพระเถระทั้งหลาย ผู้เช่นกับพระอานนทเถระ ย่อมปรีนฺิพพาน ในประเทศที่ใครๆ ไม่เคยตายแล้ว

ปนศัพท์ ปักขันตรโชตกะ อานนฺตฺเถรสฺทิสฺสา วิเสสนะของ เถราฯ สุททกัตฺตาใน ปรีนฺิพฺพายนฺติฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก เภนฺจิ อนภิทกัตฺตาใน อมต- อมตปฺพุเพ วิเสสนะของ ปเทเสฯ วิสยาธาระ ใน ปรีนฺิพฺพายนฺติ ฯ

.....

๑๘๐. อานนทเหตุเถโร กิร วิสวสฺสสตติกกาเล อายุสงฺขารํ โอลิเกนฺโต ปริกฺขิณฺภาวํ ฌตฺวา
“อิโต สตฺตเม ทิวเส ปรีนินฺพพายิสฺสามีติ อาโรเจสิ ฯ

อานนทเหตุเถโร กิร (อตุตโน) วิสวสฺสสตติกกาเล อายุสงฺขารํ โอลิเกนฺโต (อายุสงฺขารสฺส)
ปรีกฺขิณฺภาวํ ฌตฺวา “(อหํ) อิโต (ทิวสโต) สตฺตเม ทิวเส ปรีนินฺพพายิสฺสามีติ อาโรเจสิ ฯ

กิร ได้ยินว่า อานนทเหตุเถโร อ.พระอานนทผู้เถระ โอลิเกนฺโต ตรวจดูอยู่ อายุ-
สงฺขารํ ซึ่งสังขารคืออายุ (อตุตโน) วิสวสฺสสตติกกาเล ในกาล- แห่งตน -เป็นผู้มี
ร้อยแห่งกาลฝนยี่สิบ ฌตฺวา รู้แล้ว (อายุสงฺขารสฺส) ปรีกฺขิณฺภาวํ ซึ่งความที่ -แห่ง
สังขารคืออายุ -เป็นสภาพสิ้นรอบแล้ว อาโรเจสิ บอกแจ้งแล้ว อิติ ว่า “(อหํ) อ.เรา
ปรีนินฺพพายิสฺสามิ จักปรีนินฺพพาน ทิวเส ในวัน สตฺตเม ที่เจ็ด อิโต (ทิวสโต)
แต่วันนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

ได้ยินว่า พระอานนทเถระ ตรวจดูสังขารคืออายุ ในคราวที่ท่านมีอายุ ๑๒๐ ปี รู้ว่าสิ้น
รอบแล้ว จึงบอกว่า “เราจักปรีนินฺพพานในวันที่ ๗ แต่วันนี้”

กิริศัพท์ อนุสสนนัตถะ อานนทเหตุเถโร สุตฺรกัตตานิ อาโรเจสิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
อตุตโน สามีสัมพันธะใน วิสวสฺสสตติกกาเล ฯ กาลสัตตมีใน โอลิเกนฺโต อายุสงฺขารํ
อวุตตกัมมะใน โอลิเกนฺโต ฯ อัปภันตริกิริยาของ อานนทเหตุเถโร อายุสงฺขารสฺส
ภาวาทิสัมพันธะใน ปรีกฺขิณฺภาวํ ฯ อวุตตกัมมะใน ฌตฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาโรเจสิ
“อหํ สุตฺรกัตตานิ ปรีนินฺพพายิสฺสามิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อิโต วิเสสนะของ
ทิวสโต ฯ อปาทานใน สตฺตเม ทิวเส สตฺตเม วิเสสนะของ ทิวเส ฯ กาลสัตตมีใน
ปรีนินฺพพายิสฺสามิ” อิติศัพท์ อากาละใน อาโรเจสิ ฯ

๑๘๑. ตํ ปวตฺตี สุตฺวา โรหิณฺนทียา อุกฺภตฺติรวาสิเกสฺส มนุสฺเสสฺส ออริมตฺติรวาสิกา “มยฺ เถรสฺส
พหุปรการา, อมฺหากํ สนฺติเก ปรีนินฺพพายิสฺสตีติ วทิสฺสุ ฯ

ตํ ปวตฺตี สุตฺวา โรหิณฺนทียา อุกฺภตฺติรวาสิเกสฺส มนุสฺเสสฺส ออริมตฺติรวาสิกา (มนุสฺสา) “มยฺ
เถรสฺส พหุปรการา (อมฺห), (เถโร) อมฺหากํ สนฺติเก ปรีนินฺพพายิสฺสตีติ วทิสฺสุ ฯ

โรหิณฺนทียา อุกฺภตฺติรวาสิเกสฺส มนุสฺเสสฺส ออริมตฺติรวาสิกา (มนุสฺสา) อ.- ในมนุษย์
ท. ผู้อยู่ที่ฝั่งทั้งสองโดยปกติ แห่งแม่น้ำโรหิณฺนทียา -มนุษย์ ท. ผู้อยู่ที่ฝั่งอันมีในภายใน

สุตฺวา พังแล้ว ตํ ปวตฺตํ ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น วทิสฺสุ ก่แล้ว อิติ ว่า “มยฺ อ.เรา ท. พหุปรการา เป็นผู้มื่ออุปการะมาก เถรสฺส ตอพระเถระ (อมฺห) ย่อมเป็น, (เถโร) อ.พระเถระ ปรีนุพพายิสฺสตี จักปรีนุพพาน สนฺติเก ในสำนัก อมฺหากํ ของเรา ท.” อิติ ดังนึ้ ๕

บรรดามนุชย์ผู้อยู่ทั้งสองฝั่งแห่งแม่น้ำโรหิณี พวกมนุชย์ผู้อยู่ที่ฝั่งใน พังความเป็นไป นั้น ก็กล่าวว่ “พวกเรา เป็นผู้มื่ออุปการะมากต่อพระเถระ, พระเถระ จักปรีนุพพาน ในสำนักของพวกเรา”

โรหิณีนทียา สามีสัมพันธะใน อุกยตีรวาสิกเสฏฺฐ วิเสสนะของ มนุสฺเสฏฺฐ นิตฺถารณะ ใน โอริมตีรวาสิกา มนุสฺสา โอริมตีรวาสิกา วิเสสนะของ มนุสฺสา นิตฺถารณียะและ สุกฺทกัตตาใน วทิสฺสุ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ ปวตฺตํ อวุตตกัมมะใน สุตฺวา ๕ ปุพพกาลกิริยาใน วทิสฺสุ “มยฺ สุกฺทกัตตาใน อมฺห ๕ อาชยาดบทกัตตฺวาจก เถรสฺส สัมปทานใน พหุปรการา ๕ วิกตีกัตตาใน อมฺห, เถโร สุกฺทกัตตาใน ปรีนุพพายิสฺสตี ๕ อาชยาดบทกัตตฺวาจก อมฺหากํ สามีสัมพันธะใน สนฺติเก ๕ วิสยาระใน ปรีนุพพายิสฺสตี” อิติศัพท์ อาการะใน วทิสฺสุ ๕

๑๕๒. ปาริมตีรวาสิกา “มยฺ เถรสฺส พหุปรการา, อมฺหากํ สนฺติเก ปรีนุพพายิสฺสตีติ ๕

ปาริมตีรวาสิกา (มนุสฺสา) “มยฺ เถรสฺส พหุปรการา (อมฺห), (เถโร) อมฺหากํ สนฺติเก ปรีนุพพายิสฺสตีติ (วทิสฺสุ) ๕

(มนุสฺสา) อ.มนุชย์ ท. ปาริมตีรวาสิกา ผู้อยู่ที่ฝั่งอันมีในภายนอกโดยปกติ (วทิสฺสุ) ก่แล้ว อิติ ว่า “มยฺ อ.เรา ท. พหุปรการา เป็นผู้มื่ออุปการะมาก เถรสฺส ตอพระเถระ (อมฺห) ย่อมเป็น, (เถโร) อ.พระเถระ ปรีนุพพายิสฺสตี จักปรีนุพพาน สนฺติเก ในสำนัก อมฺหากํ ของเรา ท.” อิติ ดังนึ้ ๕

พวกมนุชย์ผู้อยู่ที่ฝั่งนอกโดยปกติ กล่าวว่ “พวกเรา เป็นผู้มื่ออุปการะมากต่อพระเถระ, พระเถระ จักปรีนุพพานในสำนักของพวกเรา”

ปาริมตีรวาสิกา วิเสสนะของ มนุสฺสา ๕ สุกฺทกัตตาใน วทิสฺสุ อาชยาดบทกัตตฺวาจก “มยฺ สุกฺทกัตตาใน อมฺห ๕ อาชยาดบทกัตตฺวาจก เถรสฺส สัมปทานใน พหุปรการา ๕

วิกิตกัตตานิ อมฺห, เถโร สุทฺธกัตตานิ ปรีนุพฺพายิสฺสตีจฺจ อายฺยาตบทกัตตฺวจาก
อมฺหากํ สามีสัมพันธฺวเน สนฺตฺตฺเกจฺจ วิสยาธารฺวเน ปรีนุพฺพายิสฺสตี” อิตฺตฺัพทฺ อากฺวระเน
วทิสฺส ๕

๑๘๓. เถโร เตสํ วจนํ สุตฺวา “อฺภยตีรวาสินฺปิ มยฺหํ อฺปการกา ว, อิเม นาม อนฺุปการาติ
น สกฺกา วตฺตุํ; สจาทํ อโรรมตีเร ปรีนุพฺพายิสฺสามิ, ปาริมตีรวาสินฺ ชาตฺตุคฺคหณตฺถํ
เตหิ สทฺธิ กลฺหํ กริสฺสนฺตฺติ; สเจ ปาริมตีเร ปรีนุพฺพายิสฺสามิ, อโรรมตีรวาสินฺ
ตถา กริสฺสนฺตฺติ; กลโห อฺปฺชชมาโนปิ มํ นิสฺสาเยว อฺปฺชชิสฺสตี, วุสสมมาโนปิ มํ
นิสฺสาเยว วุสสมิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา “อโรรมตีรวาสินฺปิ มยฺหํ อฺปการกา, ปาริม-
ตีรวาสินฺปิ มยฺหํ อฺปการกา, อนฺุปการโก นาม นตฺติ; อโรรมตีรวาสินฺ อโรรมตีเรเยว
สนฺนิปตฺนตฺตุ, ปาริมตีรวาสินฺ ปาริมตีเรเยวาทิ อาห ๕

เถโร เตสํ (มนุสฺसानํ) วจนํ สุตฺวา “อฺภยตีรวาสินฺปิ (มนุสฺสา) มยฺหํ อฺปการกา ว (โหนฺติ),
(มยา) ‘อิเม นาม (ชนา) อนฺุปการา (โหนฺติ)’ อิติ น สกฺกา วตฺตุํ; สเจ อหํ อโรรมตีเร
ปรีนุพฺพายิสฺสามิ, ปาริมตีรวาสินฺ (ชนา) ชาตฺตุคฺคหณตฺถํ เตหิ (ชเนหิ) สทฺธิ กลฺหํ กริสฺสนฺตฺติ;
สเจ (อหํ) ปาริมตีเร ปรีนุพฺพายิสฺสามิ, อโรรมตีรวาสินฺ (ชนา) ตถา กริสฺสนฺตฺติ; กลโห
อฺปฺชชมาโนปิ มํ นิสฺสาเยว อฺปฺชชิสฺสตี, วุสสมมาโนปิ มํ นิสฺสาเยว วุสสมิสฺสตีติ
จินฺเตตฺวา “อโรรมตีรวาสินฺปิ (ชนา) มยฺหํ อฺปการกา (โหนฺติ), ปาริมตีรวาสินฺปิ (ชนา) มยฺหํ
อฺปการกา (โหนฺติ), อนฺุปการโก นาม (โกจฺ) นตฺติ; อโรรมตีรวาสินฺ (ชนา) อโรรมตีเร เยว
สนฺนิปตฺนตฺตุ, ปาริมตีรวาสินฺ (ชนา) ปาริมตีเร เยว (สนฺนิปตฺนตฺตุ)” อิติ อาห ๕

เถโร อ.พระเถระ สุตฺวา ฟังแล้ว วจนํ ซึ่งคำ เตสํ (มนุสฺसानํ) ของมนุษย์ ท. เหล่า
นั้น จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “(มนุสฺสา) อ.มนุษย์ ท. อฺภยตีรวาสินฺปิ แม้ผู้อยู่
ที่ฝั่งทั้งสองโดยปกติ อฺปการกา ว เป็นผู้กระทำซึ่งอฺปการะ มยฺหํ แก่เรานั้นเทียว
(โหนฺติ) ย่อมเป็น, (มยา) อันเรา น สกฺกา ไม่อาจ วตฺตุํ เพื่ออันกล่าว อิติ ว่า
(ชนา) อ.ชน ท. อิเม นาม ชื่อเหล่านี้ อนฺุปการา เป็นผู้ไม่มีอฺปการะ (โหนฺติ)
ย่อมเป็น’ อิติ ดังนี้; สเจ ถ้าว่า อหํ อ.เรา ปรีนุพฺพายิสฺสามิ จักปรีนุพพาน
อโรรมตีเร ที่ฝั่งอันมีในภายในไซ้, (ชนา) อ.ชน ท. ปาริมตีรวาสินฺ ผู้อยู่ที่ฝั่งอันมี
ในภายนอกโดยปกติ กริสฺสนฺตฺติ จักกระทำ กลฺหํ ซึ่งความทะเลาะ สทฺธิ กับ เตหิ
(ชเนหิ) ด้วยชน ท. เหล่านั้น ชาตฺตุคฺคหณตฺถํ เพื่ออันถือเอาซึ่งชาตฺตุ; สเจ ถ้าว่า อหํ

อ.เรา **ปริณิพพายิสุสามิ** จักปริณิพพาน **ปาริมตีเร** ที่ฝั่งอันมีในภายนอกไซรั, **(ชนา)**
 อ.ชน ท. **โอริมตีรวาสีโน** ผู้อยู่ที่ฝั่งอันมีในภายในโดยปกติ **กริสฺสนฺหติ** จักกระทำ
 ตถา เหมือนอย่างนั้น, **กลโห** อ.ความทะเลาะ **อุบุปฺชชมาโนปิ** แม้เมื่อเกิดขึ้น
อุบุปฺชชิสฺสตี จักเกิดขึ้น **นิสฺสาย** เอว เพราะอาศัย **มํ** ซึ่งเรานั้นเทียว, **วฺบุสมมาโนปิ**
 แม้เมื่อเข้าไปสงบ **วฺบุสมิสฺสตี** จักเข้าไปสงบ **นิสฺสาย** เอว เพราะอาศัย **มํ** ซึ่งเรา
 นั้นเทียว” **อิตติ** ดังนี้ **อาห** กล่าวแล้ว **อิตติ** ว่า “**(ชนา)** อ.ชน ท. **โอริมตีรวาสีโน** แม้
 ผู้อยู่ที่ฝั่งอันมีในภายในโดยปกติ **อุปการกา** เป็นผู้กระทำซึ่งอุปการะ **มยฺหํ** แก่เรา
(โหนติ) ย่อมเป็น, **(ชนา)** อ.ชน ท. **ปาริมตีรวาสีโน** แม้ผู้อยู่ที่ฝั่งอันมีในภายนอก
 อุปการกา เป็นผู้กระทำซึ่งอุปการะ **มยฺหํ** แก่เรา **(โหนติ)** ย่อมเป็น, **(โกจิ)** อ.ใครๆ
 อนุปการโก **นาม** ชื่อว่าผู้ไม่กระทำซึ่งอุปการะ **นตฺถิ** ย่อมไม่มี; **(ชนา)** อ.ชน ท.
โอริมตีรวาสีโน ผู้อยู่ที่ฝั่งอันมีในภายในโดยปกติ **สนฺหิปตฺนฺตุ** จงประชุมกัน **โอริม-**
ตีเร เอว ที่ฝั่งอันมีในภายในนั้นเทียว, **(ชนา)** อ.ชน ท. **ปาริมตีรวาสีโน** ผู้อยู่ที่ฝั่ง
 อันมีในภายนอกโดยปกติ **(สนฺหิปตฺนฺตุ)** จงประชุมกัน **ปาริมตีเร** เอว ที่ฝั่งอันมี
 ในภายนอกนั้นเทียว” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

พระเถระฟังคำของพวกมนุษย์เหล่านั้น ก็คิดว่า “พวกมนุษย์ผู้อยู่ในฝั่งทั้งสองโดยปกติ
 เป็นผู้มิอุปการะแก่เราทั้งนั้น, เราไม่อาจเพื่อจะกล่าวว่า ‘พวกชนชื่อเหล่านี้ เป็นผู้ไม่มี
 อุปการะ’, ถ้าเราจักปริณิพพานที่ฝั่งในไซรั, พวกชนผู้อยู่ที่ฝั่งนอกโดยปกติ จักทำการ
 ทะเลาะกับพวกชนเหล่านั้น เพื่อถือเอาพระธาตุ, ถ้าเราจักปริณิพพานที่ฝั่งนอกไซรั,
 พวกชนผู้อยู่ที่ฝั่งในโดยปกติ จักทำเช่นเดียวกัน, การทะเลาะ แม้เมื่อเกิด จักเกิดขึ้น
 เพราะอาศัยเรานั้นแหละ, แม้เมื่อเข้าไปสงบ จักเข้าไปสงบ เพราะอาศัยเรานั้นแหละ”
 ดังนี้ จึงกล่าวว่า “พวกชนแม้ผู้อยู่ที่ฝั่งในโดยปกติ เป็นผู้มิอุปการะแก่อาตมา, พวกชน
 แม้ผู้อยู่ที่ฝั่งนอกโดยปกติ เป็นผู้มิอุปการะแก่อาตมา, ใครๆ ชื่อว่าไม่มีอุปการะ ไม่มี,
 พวกชนผู้อยู่ที่ฝั่งในโดยปกติ จงประชุมกันที่ฝั่งในนั้นแหละ, พวกชนผู้อยู่ที่ฝั่งนอก
 โดยปกติ จงประชุมกันที่ฝั่งนอกนั้นแหละ”

เถโร สุทฺธกตฺตานิ อาหฯ อาชยาตบทกตฺตวาจก เตสํ วิเสสนะของ มนุสฺसानํ สามิ-
 สัมพันธะใน วจนํฯ อวุตตกัมมะใน สุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺตเตตฺวา “อปีศัพฺท์
 อเปกขตฺถะเข้ากับ อุภยตีรวาสีโนฯ วิเสสนะของ มนุสฺสาฯ สุทฺธกตฺตานิ โหนติฯ

๑๕๔. ตโต สตุตเม ทิวเส มชฺเฌ นทียา สตุตตาลปฺปมาเณ อากาเส ปลฺลงฺเกณ นิสฺสิทฺวา มหาชนสฺส ฌมฺมํ กเถตุวา “มม สรฺรํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺวา, เอโก ภาโค โอริมตีเร ปตฺตฺ; เอโก ปาริมตีเรติ อธิฏฺฐาย ยถานิสฺสนฺโน ว เตโชธาตฺถุ สมปาชฺชติ ฯ”

(เถโร) ตโต (ทิวสโต) สตุตเม ทิวเส มชฺเฌ นทียา สตุตตาลปฺปมาเณ อากาเส ปลฺลงฺเกณ นิสฺสิทฺวา มหาชนสฺส ฌมฺมํ กเถตุวา “มม สรฺรํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺวา, เอโก ภาโค โอริมตีเร ปตฺตฺ; เอโก (ภาโค) ปาริมตีเร (ปตฺตฺ)” อิติ อธิฏฺฐาย ยถานิสฺสนฺโน ว เตโชธาตฺถุ สมปาชฺชติ ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ นิสฺสิทฺวา นั้งแล้ว ปลฺลงฺเกณ โดยบัลลังก์ อากาเส ในอากาศ สตุตตาลปฺปมาเณ อันมีต้นตาลเจ็ดเป็นประมาณ มชฺเฌ ในท่ามกลาง นทียา แห่งแม่น้ำ ทิวเส ในวัน สตุตเม ที่เจ็ด ตโต (ทิวสโต) แต่วันนั้น กเถตุวา กล่าวแล้ว ฌมฺมํ ซึ่งกรรม มหาชนสฺส แก่มหาชน อธิฏฺฐาย อธิษฐานแล้ว อิติ ว่า “สรฺรํ อ.สรฺรํ มม ของเรา ภิชฺชิตฺวา แดกแล้ว มชฺเฌ ในท่ามกลาง, ภาโค อ.ส่วน เอโก หนึ่ง ปตฺตฺ จงตกไป โอริมตีเร ที่ฝังอันมีในภายใน; (ภาโค) อ.ส่วน เอโก หนึ่ง (ปตฺตฺ) จงตกไป ปาริมตีเร ที่ฝังอันมีในภายนอก” อิติ ดังนี้ ยถานิสฺสนฺโน นั้งแล้ว อย่างไรเทียว สมปาชฺชติ เข้าแล้ว เตโชธาตฺถุ ซึ่งเตโชธาตฺถุ ฯ

พระเถระนั้งโดยบัลลังก์ในอากาศมีประมาณ ๗ ต้นตาล ในท่ามกลางแห่งแม่น้ำ ในวันที่ ๗ แต่วันนั้น กล่าวกรรมแก่มหาชน อธิษฐานแล้วว่า “สรฺรํของเรา แดกในท่ามกลาง, ส่วนหนึ่ง จงตกลงที่ฝังใน, ส่วนหนึ่ง จงตกลงที่ฝังนอก” ตามที่นั้งแล้วนั้นแหละ เข้า เตโชธาตฺถุ

เถโร สุกฺกตฺตาใน สมปาชฺชติฯ อาชยาตบทกฺตฺตฺวาจาก ตโต วิเสสนะของ ทิวสโตฯ อปาทานใน สตุตเม ทิวเส สตุตเม วิเสสนะของ ทิวเสฯ กาลสัตฺตมีใน นิสฺสิทฺวา มชฺเฌ วิสยาธาระใน นิสฺสิทฺวา นทียา สามีสัมพันธะใน มชฺเฌ สตุตตาลปฺปมาเณ วิเสสนะของ อากาเสฯ วิสยาธาระใน นิสฺสิทฺวา ปลฺลงฺเกณ ตติยาวิเสสนะใน นิสฺสิทฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กเถตุวา มหาชนสฺส สัมปทานใน กเถตุวา ฌมฺมํ อุตฺตตกัมมะใน กเถตุวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อธิฏฺฐาย “สรฺรํ ปกตฺกิตฺตาใน ภิชฺชิตฺวาฯ กิริยาปธานนัย มม สามีสัมพันธะใน สรฺรํ มชฺเฌ วิสยาธาระใน ภิชฺชิตฺวา, เอโก วิเสสนะของ ภาโคฯ สุกฺกตฺตาในปตฺตฺฯ อาชยาตบทกฺตฺตฺวาจาก โอริมตีเรวิสยาธาระในปตฺตฺ, เอโกวิเสสนะของ ภาโคฯ สุกฺกตฺตาใน ปตฺตฺฯ อาชยาตบทกฺตฺตฺวาจาก ปาริมตีเร วิสยาธาระใน

ปตตฺวํ อิตฺตํ อากาเรใน อธิฏฺฐายยฺ สมานกาลกิริยาใน ยถานิสฺสนโน เอวตฺตํ
 อวธารณะเข้ากับ ยถานิสฺสนโนยฺ วิเสสณะของ เถโร เตโชธาตํ อุตตกัมมะใน สમાปชฺชิตํ ๕

๑๘๕. อคฺคิชาลา อุกฺกุจฺหิสฺสุ ๕

อคฺคิชาลา อ.เปลวแห่งไฟ ท. อุกฺกุจฺหิสฺสุ ตັงขึ้นแล้ว ๕

เปลวไฟทั้งหลาย ตັงขึ้นแล้ว

อคฺคิชาลา สุกฺกตฺตาใน อุกฺกุจฺหิสฺสุยฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ๕

๑๘๖. สรีรํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺวา, เอโก ภาโค โอริมตีเร ปติ, เอโก ปาริมตีเร ๕

สรีรํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺวา, เอโก ภาโค โอริมตีเร ปติ, เอโก (ภาโค) ปาริมตีเร (ปติ) ๕

สรีรํ อ.สรีระ ภิชฺชิตฺวา แดกแล้ว มชฺเฌ ในท่ามกลาง, ภาโค อ.ส่วน เอโก หนึ่ง
 ปติ ตกไปแล้ว โอริมตีเร ที่ฝังอันมีในภายใน, (ภาโค) อ.ส่วน เอโก หนึ่ง (ปติ)
 ตกไปแล้ว ปาริมตีเร ที่ฝังอันมีในภายนอก ๕

สรีระ แดกในท่ามกลาง, ส่วนหนึ่ง ตกไปที่ฝังใน, ส่วนหนึ่ง ตกที่ฝังนอก

สรีรํ ปกตฺกัตฺตาใน ภิชฺชิตฺวายฺ กิริยาปธานนัย มชฺเฌ วิสยาธาระใน ภิชฺชิตฺวา, เอโก
 วิเสสณะของ ภาโคยฺ สุกฺกตฺตา ใน ปติยฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก โอริมตีเร วิสยาธาระ
 ใน ปติ, เอโก วิเสสณะของ ภาโคยฺ สุกฺกตฺตาใน ปติยฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก
 ปาริมตีเร วิสยาธาระใน ปติ ๕

๑๘๗. มหาชนโน ปริเทวี ๕

มหาชนโน อ.มหาชน ปริเทวี คร่ำครวญแล้ว ๕

มหาชน คร่ำครวญแล้ว

มหาชนโน สุกฺกตฺตาใน ปริเทวียฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ๕

๑๘๘. ปจว็อุทรียนสทุโท วีย อาโรทนสทุโท อโหสิ สตุถุ ปรีนิพพาน อาโรทนสทุทโตปี การุญตโร ๗

อาโรทนสทุโท อ.เสียงแห่งการร้องไห้ ปจว็อุทรียนสทุโท วีย ราวกะ อ.เสียงแห่งการทรุดแห่งแผ่นดิน การุญตโร เป็นเสียงที่น่าสงสารกว่า อาโรทนสทุทโตปี แม้กว่าเสียงแห่งการร้องไห้ ปรีนิพพาน ในกาลเป็นที่ปรีนิพพาน สตุถุ ของพระศาสดา อโหสิ ได้เป็นแล้ว ๗

เสียงการร้องไห้ ดุจเสียงแผ่นดินทรุด ได้เป็นเสียงที่น่าสงสารกว่า แม้กว่าเสียงการร้องไห้ ในคราวปรีนิพพานของพระศาสดา

อาโรทนสทุโท สทุทกัตตาโน อโหสิฯ อาชยาดบทกัตตวาจก ปจว็อุทรียนสทุโทฯ อุปมาลึงคัตถะ วียศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ ปจว็อุทรียนสทุโท สตุถุ สามีสัมพันธะใน ปรีนิพพานฯ กาลสัตตมึใน อาโรทน- อปศัพท์ อเปกชัตถะเข้ากับ อาโรทนสทุทโตฯ อปาทานใน การุญตโรฯ วิกติกัตตาโน อโหสิ ๗

๑๘๙. มนุสฺสา จตฺตารุ มาเส โรทนฺตา ปรีเทวนฺตา “สตุถุ ปตฺตจิวรรคฺคาหเก ติฏฺฐนฺเต, สตุถุ จิตกาโล วีย โน อโหสิ, อิทานิ โน สตุถา ปรีนิพฺพุโตติ วิปฺพลปฺนฺตา วิจรีสุ ๗

มนุสฺสา จตฺตารุ มาเส โรทนฺตา ปรีเทวนฺตา “สตุถุ ปตฺตจิวรรคฺคาหเก (เถเร) ติฏฺฐนฺเต, (กาโล) สตุถุ จิตกาโล วีย โน อโหสิ, อิทานิ โน สตุถา ปรีนิพฺพุโตติ วิปฺพลปฺนฺตา วิจรีสุ ๗

มนุสฺสา อ.มนุษย์ ท. โรทนฺตา ร้องไห้อยู่ ปรีเทวนฺตา คร่ำครวญอยู่ มาเส ลั้นเดือน ท. จตฺตารุ สี วิปฺพลปฺนฺตา วิจรีสุ เทียบบนเพ้ออยู่แล้ว อิติ ว่า “(เถเร) ครั้นเมื่อพระเถระ ปตฺตจิวรรคฺคาหเก ผู้ถือเอาซึ่งบาตรและจีวร สตุถุ ของพระศาสดา ติฏฺฐนฺเต ดำรงอยู่, (กาโล) อ.กาล อโหสิ ได้มีแล้ว โน แก่เรา ท. จิตกาโล วีย ราวกะ อ.กาลเป็นที่ดำรงอยู่แล้ว สตุถุ แห่งพระศาสดา, อิทานิ ในกาลนี้ สตุถา อ.พระศาสดา โน ของเรา ท. ปรีนิพฺพุโต ปรีนิพพานแล้ว” อิติ ดังนี้ ๗

พวกมนุษย์ พากันร้องไห้คร่ำครวญอยู่ถึง ๔ เดือน เทียบบนเพ้อไปว่า “เมื่อพระเถระ

ผู้รับบาตรและจีวรของพระศาสดา ดำรงอยู่, กาล ได้มีแก่พวกเรา ดูกาลเป็นที่ดำรง อยู่แห่งพระศาสดา, บัดนี้ พระศาสดาของพวกเรา ปรีณิพพานแล้ว”

มนุษย์สา สุทธกัตตาใน วิจิริสุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก จตุตาโร วิเสสนะของ มาเสๆ อัจฉันตสังโยคะใน โรทนต์ตา และ ปรีเทวนุตตา โรทนต์ตา กัตติ ปรีเทวนุตตา กัตติ อัพภันตริ- กิริยาของ มนุสุสา “สตตุ สามีสัมพันธะใน ปตตุจิวรรคคาหเกๆ วิเสสนะของ เถเรๆ ลักษณะใน ตัญจนเตๆ ลักษณะกิริยา, กาโล สุทธกัตตาใน อโหสิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก สตตุ สามีสัมพันธะใน จิตกาโลๆ อุปมาลึงคัตถะ วิยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ สตตุ จิตกาโล โน สัมปทานใน อโหสิ, อิทานิ กาลสัตตมี สตตุ สุทธกัตตาใน ปรีณิพพุโตๆ กิตบทกัตตุวจาก โน สามีสัมพันธะใน สตตุ” อิติศัพท์ อาการะใน วิปปลปนุตตาๆ อัพภันตริกิริยาของ มนุสุสา ๫

๑๙๐. ปุน สตตุตา สามเณร์ ปุจฉิ “ติสสุ อิมสมิ วนสนฺเต ที่ปีอาทินิ สหฺเต น ภายสีติ ๫

ปุน สตตุตา สามเณร์ ปุจฉิ “(ตุว) ติสสุ อิมสมิ วนสนฺเต ที่ปีอาทินิ (สตฺตาน) สหฺเต น ภายสีติ ๫

สตตุตา อ.พระศาสดา ปุจฉิ ตริสตามแล้ว สามเณร์ ซึ่งสามเณร ปุน อิติ ว่า “ติสสุ ตุก่อนติสสะ (ตุว) อ.เธอ น ภายสี ย่อมไม่กลัว สหฺเต ซึ่งเสียง ท. (สตฺตาน) ของสัตว์ ท. ที่ปีอาทินิ มีเสือดาวเป็นต้น อิมสมิ วนสนฺเต ในชฎแห่งปานีหรือ ?” อิติ ดังนี้ ๫

พระศาสดา ตริสตามสามเณรอีกว่า “ติสสะ เธอยอมไม่กลัวเสียงทั้งหลาย ของพวก เหล่าสัตว์มีเสือดาวเป็นต้น ในชฎแห่งปานีหรือ ?”

สตตุตา สุทธกัตตาใน ปุจฉิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก ปุนศัพท์ กิริยาวิเสสนะใน ปุจฉิ สามเณร์ อุตตกัมมะใน ปุจฉิ “ติสสุ อาลปนะ ตุว สุทธกัตตาใน ภายสีๆ อาชยาต- บทกัตตุวจาก อิมสมิ วิเสสนะของ วนสนฺเตๆ วิสยาธาระใน ที่ปีอาทินิๆ วิเสสนะของ สตฺตานๆ สามีสัมพันธะใน สหฺเตๆ อุตตกัมมะใน ภายสี นศัพท์ ปฏิเสระใน ภายสี” อิติศัพท์ อาการะใน ปุจฉิ ๫

๑๙๑. “น ภายามิ ภควา, อปิจ โข ปน เอเตสฺ สหฺมํ สุตฺวา วนรติ นาม อุปฺปชฺชตีติ
วตฺวา สภฺมจิมตฺตาหิ คาทาหิ วนฺวณฺณํ นาม กเถสิ ๕

(สามเณโร) “(อหํ) น ภายามิ ภควา, อปิจ โข ปน เอเตสฺ (สตฺตานํ) สหฺมํ สุตฺวา วนรติ
นาม อุปฺปชฺชตีติ วตฺวา สภฺมจิมตฺตาหิ คาทาหิ วนฺวณฺณํ นาม กเถสิ ๕

(สามเณโร) อ.สามเณร วตฺวา กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภควา ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
(อหํ) อ.ข้าพระองค์ น ภายามิ ย่อมไม่กลัว, ปน ก็ อปิจ โข อีกร้อยหนึ่งแล
วนรติ นาม ชื่อ อ.ความยินดีในป่า อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น สุตฺวา เพราะฟัง สหฺมํ
ซึ่งเสียง เอเตสฺ (สตฺตานํ) ของสัตว์ ท. เหล่านั้น” อิติ ดังนี้ กเถสิ กราบทูลแล้ว
วนฺวณฺณํ นาม ชื่อ ซึ่งการพรรณนาซึ่งป่า คาทาหิ ด้วยคาถา ท. สภฺมจิมตฺตาหิ
มีหกลีบเป็นประมาณ ๕

สามเณร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระองค์ย่อมไม่กลัว, ก็อีกร้อยหนึ่ง
ขึ้นชื่อว่าความยินดีในป่า ย่อมเกิดขึ้น เพราะฟังเสียงของสัตว์เหล่านั้น” กราบทูลชื่อ
การพรรณนาป่า ด้วยคาถาประมาณ ๖๐ คาถา

สามเณโร สุทฺธกัถฺตาโน กเถสิ ๕ อาชยตบทกัถฺตฺวาจก “ภควา อาลปนะ อหํ สุทฺธ-
กัถฺตาโน ภายามิ ๕ อาชยตบทกัถฺตฺวาจก นคัพฺพํ ปฏฺฐิเสชฺชนิ ภายามิ, ปนคัพฺพํ
วากยารัมภชฺชิตกะ อปิจคัพฺพํ อปรนฺย โขคัพฺพํ วจนาลังการะ นามคัพฺพํ ปสังสัถฺตชฺชิตกะ
เข้ากับ วนรติ ๕ สุทฺธกัถฺตาโน อุปฺปชฺชติ ๕ อาชยตบทกัถฺตฺวาจก เอเตสฺ วิเสสนะ
ของ สตฺตานํ ๕ สามีสัมพันธะใน สหฺมํ ๕ อวุตตกัมมะใน สุตฺวา ๕ เหตุใด อุปฺปชฺชติ”
อิติคัพฺพํ อากาเรใน วตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน กเถสิ สภฺมจิมตฺตาหิ วิเสสนะของ
คาทาหิ ๕ ภาระใน กเถสิ นามคัพฺพํ สัณฺญาชฺชิตกะเข้ากับ วนฺวณฺณํ ๕ อวุตตกัมมะใน
กเถสิ ๕

๑๙๒. อถ นํ สตฺถา “ติสฺสาติ อามนฺเตสิ ๕

อถ นํ (สามเณรํ) สตฺถา “ติสฺสาติ อามนฺเตสิ ๕

อถ ครั้งนั้น สตฺถา อ.พระศาสดา อามนฺเตสิ ตรัสเรียกแล้ว นํ (สามเณรํ) ซึ่ง
สามเณรนั้น อิติ ว่า “ติสฺส ตุก่อนติสสะ” อิติ ดังนี้ ๕

ครั้งนั้น พระศาสดา ตรัสเรียกสามเณรนั้นว่า “ติสสะ”

อถ กาลสัตตมมี สตุถา สุททกัตตาใน อามนุเตสิญ อาชยาตบทกัตตุวจาก น วิเสสนะ
ของ สามเณรึญ อวุตตกัมมะใน อามนุเตสิ “ติสส อาลปนนะ” อิติศัพท์ อาการะใน
อามนุเตสิ ฯ

๑๙๓. “กั ฆนเตติ ฯ

(สามเณโร) “กั ฆนเตติ (อาห) ฯ

(สามเณโร) อ.สามเณร (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
กั อ.อะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

สามเณร กราบทูลว่า “อะไรครับ พระองค์ผู้เจริญ ?”

สามเณโร สุททกัตตาใน อาหญ อาชยาตบทกัตตุวจาก “ฆนเต อาลปนนะ กั ลิงคัตตะ”
อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๑๙๔. “มยั คจฉาม, ตวั คมิสฺสสิ นิวตฺติสฺสสิติ ฯ

(สตุถา) “มยั คจฉาม, ตวั คมิสฺสสิ (อุทาทุ ตวั) นิวตฺติสฺสสิติ (อาห) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “มยั อ.เรา ท. คจฉาม จะไป, ตวั
อ.เชอ คมิสฺสสิ จักไป (อุทาทุ) หรือว่า (ตวั) อ.เชอ นิวตฺติสฺสสิ จักกลับ” อิติ
ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ตรัสว่า “พวกเราจะไป, เธอจักไปหรือว่าจักกลับ”

สตุถา สุททกัตตาใน อาหญ อาชยาตบทกัตตุวจาก “มยั สุททกัตตาใน คจฉามญ
อาชยาตบทกัตตุวจาก, ตวั สุททกัตตาใน คมิสฺสสิญ อาชยาตบทกัตตุวจาก อุทาทุ
ปุจฉนัตตะ ตวั สุททกัตตาใน นิวตฺติสฺสสิญ อาชยาตบทกัตตุวจาก” อิติศัพท์ อาการะ
ใน อาห ฯ

๑๙๕. “มยุหิ อุปชฎาเย มํ อาทาย คจฺจนฺเต, คมิสฺสามิ, นีวตฺเตนฺเต, นีวตฺติสฺสามิ
ภนฺเตติ ฯ

(สามเณโร) “มยุหิ อุปชฎาเย มํ อาทาย คจฺจนฺเต, (อหํ) คมิสฺสามิ, (มยุหิ อุปชฎาเย มํ)
นีวตฺเตนฺเต, (อหํ) นีวตฺติสฺสามิ ภนฺเตติ (อาห) ฯ

(สามเณโร) อ.สามเณร (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อุปชฎาเย ครั้นเมื่อพระอุปัชฌาย์ มยุหิ ของข้าพระองค์ อาทาย พาเอาแล้ว มํ ซึ่ง
ข้าพระองค์ คจฺจนฺเต ไปอยู่, (อหํ) อ.ข้าพระองค์ คมิสฺสามิ จักไป, (อุปชฎาเย)
ครั้นเมื่อพระอุปัชฌาย์ (มยุหิ) ของข้าพระองค์ (มํ) ยังข้าพระองค์ นีวตฺเตนฺเต
ให้กลับอยู่, (อหํ) อ.ข้าพระองค์ นีวตฺติสฺสามิ จักกลับ” อิติ ดังนี้ ฯ

สามเณร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระอุปัชฌาย์ของข้าพระองค์ พาเอา
ข้าพระองค์ ไปอยู่, ข้าพระองค์จักไป, เมื่อพระอุปัชฌาย์ของข้าพระองค์ ยังข้าพระองค์
ให้กลับ, ข้าพระองค์ จักกลับ”

สามเณโร สุทฺธกัตฺตาใน อาหฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “อุปชฎาเย ลักฺขณะใน
คจฺจนฺเตฯ ลักฺขณกิริยา มยุหิ สามีสัมพันธฺะใน อุปชฎาเย มํ อวุตตกัมฺมะใน อาทายฯ
สมานกาลกิริยาใน คจฺจนฺเต, อหํ สุทฺธกัตฺตาใน คมิสฺสามิฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก,
อุปชฎาเย ลักฺขณะใน นีวตฺเตนฺเตฯ ลักฺขณกิริยา มยุหิ สามีสัมพันธฺะใน อุปชฎาเย
มํ การิตกัมฺมะใน นีวตฺเตนฺเต, ภนฺเต อาลปนฺะ อหํ สุทฺธกัตฺตาใน นีวตฺติสฺสามิฯ
อาชยตบทกัตฺตฺวาจก” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๑๙๖. สตุถา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ ปกฺกามิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา ปกฺกามิ เสด็จหลีกไปแล้ว สทฺธิ กับ ภิกฺขุสงฺฆเณ ด้วยหมู่แห่ง
ภิกษุ ฯ

พระศาสดา เสด็จหลีกไปพร้อมกับภิกษุสงฆ์

สตุถา สุทฺธกัตฺตาใน ปกฺกามิฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ภิกฺขุสงฺฆเณ สหัตถตฺติยาเข้ากับ
สทฺธิฯ กิริยาสมวายะใน ปกฺกามิ ฯ

๑๙๗. สามเณรสฺส ปน นีวตฺติตฺตุมฺเวว อชฺฌมาสโย ๫

สามเณรสฺส ปน นีวตฺติตฺตุมฺ เหว อชฺฌมาสโย (โหติ) ๫

ปน ก็ อชฺฌมาสโย อ.อัครยาศัย นีวตฺติตฺตุมฺ เหว เพื่ออันกลับนั้นเทียว สามเณรสฺส
แห่งสามเณร (โหติ) ย่อมมี ๫

ก็ อัครยาศัยเพื่อจะกลับนั้นแหละ แห่งสามเณร ย่อมมี (ก็สามเณรมีอัครยาศัยเพื่อจะกลับ
เท่านั้น)

ปนศัพทํ วากยารมฺภโชตกะ อชฺฌมาสโย สฺุททกตฺตานิ โหติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก
สามเณรสฺส สามีสัมพันธะใน อชฺฌมาสโย เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ นีวตฺติตฺตุมฺ ตุมฺตถ-
สัมปทานใน อชฺฌมาสโย ๫

๑๙๘. เถโร ตํ ฌตฺวา “ติสฺส สเจ นีวตฺติตฺตูกาโม, นีวตฺตาทิตี อาห ๫

เถโร ตํ (อชฺฌมาสยํ) ฌตฺวา “ติสฺส สเจ (ตฺวํ) นีวตฺติตฺตูกาโม (อสิ), (ตฺวํ) นีวตฺตาทิตี อาห ๫

เถโร อ.พระเถระ ฌตฺวา รู้แล้ว ตํ (อชฺฌมาสยํ) ซึ่งอัครยาศัยนั้น อาห กล่าวแล้ว อิติ
ว่า “ติสฺส ดูก่อนติสสะ สเจ ถ้าว้า (ตฺวํ) อ.เธอ นีวตฺติตฺตูกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกลับ
(อสิ) ย่อมเป็นไชร้, (ตฺวํ) อ.เธอ นีวตฺตาทิ จงกลับเถิด” อิติ ดังนี้ ๫

พระเถระ รู้อัครยาศัยนั้น กล่าวว่า “ติสสะ ถ้าเธอมีความประสงค์เพื่อจะกลับไชร้, เธอจง
กลับเถิด”

เถโร สฺุททกตฺตานิ อาหฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ อชฺฌมาสยํฯ อวตฺต-
กัมมะใน ฌตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อาห “ติสฺส อาลปนะ สเจศัพทํ ปริกปปัตถะ
ตฺวํ สฺุททกตฺตานิ อสิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก นีวตฺติตฺตูกาโม วิกตีกตฺตานิ อสิ,
ตฺวํ สฺุททกตฺตานิ นีวตฺตาทิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก” อิติศัพทํ อากาละใน อาห ๫

๑๙๙. โส สตถารญจ ภิกฺขุสงฺฆญจ วนฺทิตฺวา นีวตฺติ ๫

โส (สามเณโร) สตถารํ จ ภิกฺขุสงฺฆํ จ วนฺทิตฺวา นีวตฺติ ๫

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น วนหิตุวา ถวายบังคมแล้ว สตถาริ จ ซึ่งพระศาสดา
ด้วย ภิกขุสงฆ์ จ ซึ่งหมู่แห่งภิกษุด้วย นิวตติ กลับแล้ว ฯ

สามเณรนั้น ถวายบังคมพระศาสดาและภิกษุสงฆ์ กลับแล้ว

โส วิเสสนะของ สามเณโรฯ สุทรกัตตาใน นิวตติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก สตถาริ ก็ดี
ภิกขุสงฆ์ ก็ดี อวุตตกัมมะใน วนหิตุวา จ สองศัพท์ ปทสมุจจยัตตะเข้ากับ สตถาริ
และ ภิกขุสงฆ์ วนหิตุวา ปุพพกาลกิริยาใน นิวตติ ฯ

๒๐๐. สตถา เขตวนเมว อคมาสิ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา อคมาสิ ได้เสด็จไปแล้ว เขตวน เอว สู่พระวิหารชื่อว่าเขตวัน
นั้นเทียว ฯ

พระศาสดา ได้เสด็จไปสู่พระเขตวันนั้นแหละ

สตถา สุทรกัตตาใน อคมาสิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ
เขตวันฯ สัมปาปณียกัมมะใน อคมาสิ ฯ

๒๐๑. ภิกขุณี ฌมมสภายิ กถา อุทปาติ “อโห วัต ติสฺสสามเณโร ทุกฺกัโร กโรติ;
ปฏิสฺสนฺธิคฺคหณโต ปฏฺฐายสฺส ฌาตกา สตฺตสฺส มงฺคเลสฺส ปณฺจณฺโณ ภิกขุสฺตทานิ
อปฺโปทกมฺรฺปายาสมเว อทฺสฺส, ปพฺพชิตฺทกาเล อนฺโตวิหาเร พุทฺธปฺปมุขสฺส
ภิกขุสงฺฆสฺส สตฺต ทิวสฺยานิ อปฺโปทกมฺรฺปายาสมเว อทฺสฺส, ปพฺพชิตฺวา อฏฺฐเม
ทิวเส คามิ ปวิสฺสนฺโต ทฺวิเหว ทิวเสหิ สากฺกสฺสทฺสเสเน สทฺธิ ปิณฺฑปฺปาตสฺสทฺสสิ ลภิ,
ปุเนกทิวสิ กมฺพลสฺสทฺสสิ ลภิ, อิตฺติสฺส อิทฺ วสนกาเล มหาลาภสฺสกาโร อุปฺปชฺชิตฺ,
อิทานิ เอวรूपิ ลามสฺสกาโร ฉทฺทเขตฺวา อรณฺณิ ปวิสฺสิตฺวา มิสฺสกาหาเรน ยาเปติ;
ทุกฺกรการโก วัต สามเณโรติ ฯ

ภิกขุณี ฌมมสภายิ กถา อุทปาติ “อโห วัต ติสฺสสามเณโร ทุกฺกัโร (กมฺม) กโรติ;
ปฏิสฺสนฺธิคฺคหณโต ปฏฺฐาย อสฺส (สามเณรสฺส) ฌาตกา สตฺตสฺส มงฺคเลสฺส ปณฺจณฺโณ ภิกขุสฺตทานิ
อปฺโปทกมฺรฺปายาสิ เอว อทฺสฺส, ปพฺพชิตฺทกาเล อนฺโตวิหาเร พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกขุสงฺฆสฺส
สตฺต ทิวสฺยานิ อปฺโปทกมฺรฺปายาสิ เอว อทฺสฺส, (โส สามเณโร) ปพฺพชิตฺวา อฏฺฐเม ทิวเส คามิ

ปริสฺหโต ทวีหิ เอว ทิวเสหิ สากฺกสหัสเสน สหฺรี ปิณฑปาทสหัสสํ ลภี, ปุเนกทิวสํ กมฺพล-
สหัสสํ ลภี, อิติ อสฺส (สามเณรสฺส) อิชฺ (สาวตฺถิย) วสนกาลे महाลากฺกกาโร อุปฺปชฺชชฺ, (โส
สามเณโร) อิทานิ เอวรูปํ ลากฺกกาโร จตฺเตตฺวา อรณฺญํ ปริสิตฺวา (อตุตฺถา) มิสฺสกาหารเณ
ยาเปติ; ทุกฺกรการโก วต (โหติ) สามเณโรติ ๕

กถา อ.วาทาเป็นเครื่องกล่าว อิติ ว่า “โอโห วต โอหนอ ดิสฺสสามเณโร อ.สามเณร
ชื่อว่าดิสฺส กโรติ ย่อมกระทำ (กมฺม) ซึ่งกรรม ทุกฺกรํ อันบุคคลกระทำได้โดย
ยาก; ฌาตกา อ.ญาติ ท. อสฺส (สามเณรสฺส) ของสามเณรนั้น อทํสุ ได้ถวายเป็นแล้ว
อฺไปทกมฺรฺปายาสํ เอว ซึ่งข้ามรฺปายาสอันมีน้ำน้อยนั้นเทียม กิกฺขุสฺตานํ แก่
ร้อยแห่งภิกษุ ท. ปญฺจนํ ห่า มงฺคเลสุ ในเพราะมงคท. สดฺตฺสฺ เจต ปฏฺญา
จำเดิม ปฏิสนฺธิคฺคฺกนโต แต่กาลเป็นที่ถือเอาซึ่งปฏิสนธิ, อทํสุ ได้ถวายเป็นแล้ว
อฺไปทกมฺรฺปายาสํ เอว ซึ่งข้ามรฺปายาสอันมีน้ำน้อยนั้นเทียม ทิวสานิ ลีวัน ท.
สดฺตฺ เจต กิกฺขุสฺงมฺสฺส แก่หมู่แห่งภิกษุ พุทฺธปฺปมฺขฺสฺส มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข
อนฺโตวิหารเ ในภายในแห่งวิหาร ปพฺพชิตฺกाले ในกาลเป็นที่บวชแล้ว, (โส
สามเณโร) อ.สามเณรนั้น ปพฺพชิตฺวา ครั้นบวชแล้ว ปริสฺหโต เมื่อเข้าไป คามํ สู่
หมู่บ้าน ทิวเส ในวัน อฏฺฐเม ที่แปด ลภี ได้แล้ว ปิณฑปาทสหัสสํ ซึ่งพันแห่ง
ปิณฑปาท สหฺรี กับ สากฺกสหัสเสน ด้วยพันแห่งผ้าสาฎก ทิวเสหิ โดยวัน ท.
ทวีหิ เอว สองนั้นเทียม, ลภี ได้แล้ว กมฺพลสหัสสํ ซึ่งพันแห่งผ้ากัมพล ปุเนกทิวสํ
ในวันรุ่งขึ้นอีก, มหาลากฺกกาโร อ.ลากและสักการะใหญ่ อุปฺปชฺชชฺ เกิดขึ้นแล้ว
วสนกาลē ในกาลเป็นที่อยู่ อิชฺ (สาวตฺถิย) ในเมืองสาวตฺถิณี อสฺส (สามเณรสฺส)
แห่งสามเณรนั้น อิติ ด้วยประการฉะนี้, (โส สามเณโร) อ.สามเณรนั้น จตฺเตตฺวา
ทิ้งแล้ว ลากฺกกาโร ซึ่งลากและสักการะ เอวรูปํ อันมีอย่างนี้เป็นรูป อิทานิ ในกาล
นี้ ปริสิตฺวา เข้าไปแล้ว อรณฺญํ สู่ป่า (อตุตฺถา) ยังอัตฺถภาพ ยาเปติ ย่อมให้เป็น
ไป มิสฺสกาหารเณ ด้วยอาหารอันผสมกัน; สามเณโร อ.สามเณร ทุกฺกรการโก วต
เป็นผู้กระทำซึ่งกรรมอันบุคคลกระทำได้โดยยากหนอ (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้
อุทฺปาติ ได้เกิดขึ้นแล้ว กิกฺขุณํ แก่ภิกษุ ท. ธมฺมสฺกายํ ในโรงเป็นที่กล่าวกับเป็นที่
แสดงซึ่งธรรม ๕

การคุยกันที่เกิดขึ้นแก่หมู่ภิกษุในธรรมสภาว่า “โอหนอ สามเณรดิสฺสท่ากรรมที่

บุคคลทำได้ยาก, พวกญาติของสามเณรตีสงั้น ได้ถวายข้าวมธุปายาสที่มีน้ำน้อยนั้นแหละ แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป ในมงคล ๗ มงคล ตั้งแต่กาลเป็นที่ถือเอาปฏิสนธิ, ได้ถวายข้าวมธุปายาสที่มีน้ำน้อยนั้นแหละ ตลอด ๗ วัน แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ในภายในวิหาร ในกาลเป็นที่บวชแล้ว, สามเณรนั้น บวชแล้ว ขณะเข้าไปสู่หมู่บ้านในวันที่ ๘ ได้บิณฑบาต ๑,๐๐๐ พร้อมด้วยผ้าสาฎก ๑,๐๐๐ โดยเพียง ๒ วันเท่านั้น, ได้ผ้ากัมพล ๑,๐๐๐ ผืน ในวันรุ่งขึ้น, ลากและสักการะมาก เกิดขึ้นในกาลเป็นที่อยู่ที่เมืองสาวัตถีนี้ แห่งสามเณรนั้น ด้วยประการฉะนี้, บัดนี้ สามเณรนั้น ทั้งลากสักการะอันเห็นปานนี้ เข้าไปสู่ป่า ยังอัตถภาพให้เป็นไปด้วยอาหารที่เจือปน, สามเณรเป็นผู้ทำกรรมที่บุคคลทำได้โดยยากหนอ”

กถา สุทธกัถตาใน อุทปาทีจ อายยาตบทกัถตุวจาก ภิกขุณี สัมปทานใน อุทปาทีจ มุมสลภาย วิสยาธาระใน อุทปาทีจ “อโห วัต อัจฉริยัตถะ ติสสสามเณโร สุทธกัถตาใน กโรติจ อายยาตบทกัถตุวจาก ทุกกร วิเสสณะของ กम्मจ อุตตกัมมะใน กโรติ, ฆาตกา สุทธกัถตาใน อหัสสุจ สอนบท อายยาตบทกัถตุวจาก ปฏิสนธิคคฺชนโต อปาทานใน ปฏฺจาายจ กิริยาวิเสสณะใน อหัสสุ อสส วิเสสณะของ สามเณรสสุจ สามีสัมพันธะใน ฆาตกา สุตตส วิเสสณะของ มจฺจเลสุจ วิสยาธาระใน อหัสสุ ปณฺจฺนุ วิเสสณะของ ภิกขุสตันจ สัมปทานใน อหัสสุ เอวคัพท์ อวธารณะเข้ากับ อปฺไปทกมธุปายาสจ อุตตกัมมะใน อหัสสุ, ปพฺพชิตกาเล กาลสัตตมีใน อหัสสุ อนโตวิหาเร วิสยาธาระใน อหัสสุ พุทฺธปฺมุขสฺส วิเสสณะของ ภิกขุสงฺฆสฺสจ สัมปทานใน อหัสสุ สุตต วิเสสณะของ ทิวสานิจ อัจฉินตสังโยคะใน อหัสสุ เอวคัพท์ อวธารณะเข้ากับ อปฺไปทกมธุปายาสจ อุตตกัมมะใน อหัสสุ, โส วิเสสณะของ สามเณโรจ สุทธกัถตาใน ลภิจ สอนบท อายยาตบทกัถตุวจาก ปพฺพชิตวา ลักขณัตถะ อฏฺจเม วิเสสณะของ ทิวเสจ กาลสัตตมีใน ปวิสฺนโต ความ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปวิสฺนโตจ อัมภันตรกิริยาของ สามเณโร เอวคัพท์ อวธารณะเข้ากับ ทวีหิจ วิเสสณะของ ทิวเสหิจ ตติยาวิเสสณะใน ลภี สากฺกาสหสฺเสน สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิจ กิริยาวิเสสณะใน ลภี ปินฺนุพาทสหสฺส อุตตกัมมะใน ลภี, ปุเนกทิวสฺ ทุติยากาลสัตตมีใน ลภี กมฺพลสหสฺส อุตตกัมมะใน ลภี, มหาลากสูกาโร สุทธกัถตาใน อปฺปชฺชิจ อายยาตบทกัถตุวจาก อิติคัพท์ ปการัตถะ อสส วิเสสณะของ สามเณรสสุจ สัมปทานใน อปฺปชฺชี อีธ วิเสสณะของ สาวตฺถิยิจ วิสยาธาระใน วสนกาเลจ กาลสัตตมีใน

อุปปชชช, โส วิเสสณะของ สามเณโรจฺเจ เหตุกัตตทาใน ยาเปติจฺจอาชยาตบทเหตุกัตตวาจก
อิทานิ กาลสัตตมึใน ฉนุเทตฺวา เอวรูปึ วิเสสณะของ ลากสกุการึจฺจ อวุตตกัมมะใน
ฉนุเทตฺวาจฺจ ปุพพกาลกิริยาใน ปวิสิตฺวา อรณฺณํ สัมปาปุณฺณียกัมมะใน ปวิสิตฺวาจฺจ
ปุพพกาลกิริยาใน ยาเปติ อตฺตภาวึ การิตกัมมะใน ยาเปติ มิสฺสกาหาเรณฺ ภาระเณ
ยาเปติ, สามเณโร สุทฺธกัตตทาใน โหติจฺจ อาชยาตบทกัตตวาจก ทุกฺกรการโก วิกิตฺ-
กัตตทาใน โหติ วัตตัพพํ อัจฉริยัตถะ” อิติศัพท์ สฺรฺูปะใน กถา ๫

๒๐๒. สตุถา อาคนฺตุวา “กาย นฺตุถ ภิภฺชเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนนาติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย
นามาติ วุตฺเต, “อาม ภิภฺชเว ลากฺุปฺนินฺสา นามเสสา อณฺญา นินฺพฺพานคามินิ ปฺปฏิปทา
อณฺญา; ‘เอวึ ลากึ ลากฺุสสามิตฺติ หิ อารณฺณกาทิสฺสจฺจสมาทานวเสน ลากฺุปฺนินฺสึ
รฺกฺขนฺตสฺส ภิภฺชฺชโน จตฺตารอ อปาया วิวฺภูทวาราย เอวึ ติจฺฉนฺตฺติ, นินฺพฺพานคามินิยา
ปน ปฺปฏิปทาย อุปฺปนฺนึ ลากฺุสกุการึ ปหาย อรณฺณํ ปวิสิตฺวา ฆณฺเณโต วายมนฺโต
อรหตฺตํ คณฺหตฺติ อณฺสนฺธิ ฆณฺเณตฺวา ฐมฺมึ เทเสนฺโต อิมึ คากฺมาห

“อณฺญา หิ ลากฺุปฺนินฺสา, อณฺญา นินฺพฺพานคามินิ
“เอวเมตํ อภิภฺชชเว ภิภฺชฺช พุทฺธสฺส สาวโก
สกุการึ นามินฺนุเทยเย วิเวกมนฺพฺพหเยติ ๫

สตุถา อาคนฺตุวา “(ตุมฺเห) กาย นฺตุ อตฺถ ภิภฺชเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนนาติ ปุจฺฉิตฺวา,
“(มยึ เอตฺรหิ) อิมาย นาม (กถาย สนฺนินฺนนา อมฺห)” อิติ (วจเณ เตหิ ภิภฺชฺชหิ) วุตฺเต, “อาม
ภิภฺชเว ลากฺุปฺนินฺสา (ปฺปฏิปทา) นาม เสสา อณฺญา (โหติ), นินฺพฺพานคามินิ ปฺปฏิปทา อณฺญา
(โหติ); ‘(อหึ) เอวึ ลากึ ลากฺุสสามิตฺติ หิ (จินฺตเนน) อารณฺณกาทิสฺสจฺจสมาทานวเสน ลากฺุปฺนินฺสึ
(ปฺปฏิปทึ) รฺกฺขนฺตสฺส ภิภฺชฺชโน จตฺตารอ อปาया วิวฺภูทวาราย เอวึ ติจฺฉนฺตฺติ, (ภิภฺชฺช) นินฺพฺพาน-
คามินิยา ปน ปฺปฏิปทาย อุปฺปนฺนึ ลากฺุสกุการึ ปหาย อรณฺณํ ปวิสิตฺวา ฆณฺเณโต วายมนฺโต
อรหตฺตํ คณฺหตฺติ (วตฺวา) อณฺสนฺธิ ฆณฺเณตฺวา ฐมฺมึ เทเสนฺโต อิมึ คากึ อาห

“อณฺญา หิ (โหติ) ลากฺุปฺนินฺสา (ปฺปฏิปทา),
อณฺญา (โหติ) นินฺพฺพานคามินิ (ปฺปฏิปทา) (อิติ)
เอวึ เอตํ (ปฺปฏิปทาทุยึ) อภิภฺชชเว ภิภฺชฺช พุทฺธสฺส สาวโก
สกุการึ น อภิภฺชชเว วิเวกึ อณฺพฺพหเยติ ๫

สตถา อ.พระศาสดา อาคนตุวา เสด็จมาแล้ว ปุจฉิตวา ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. (ตุมุเห) อ.ธอ ท. สหุสิสิหฺนา เป็นผู้หนึ่งพร้อมกันแล้ว กถาย ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว กาย หุ อะไรหนอ อตถ ย่อมมี เอตฺรหิ ในกาลนี้” อิติ ดังนี้, (วเจ) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “(มย) อ.ข้าพระองค์ ท. (สหุสิสิหฺนา) เป็นผู้หนึ่งพร้อมกันแล้ว (กถาย) ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อิมาย นาม ชื่อนี้ (อมฺห) ย่อมมี (เอตฺรหิ) ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขุหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว, (วตุวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. อาม เออ เอสาลากฺุปฺนินฺสา (ปฏฺิปปทา) นาม ชื่อ อ.ปฏฺิปปทา อันเข้าไปอาศัยซึ่งลาภนั้น อญฺญา เป็นอย่างอื่น (โหติ) ย่อมเป็น, ปฏฺิปปทา อ.ปฏฺิปปทา นิพฺพานคามินิ อันเป็นเหตุยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพาน อญฺญา เป็นอย่างอื่น (โหติ) ย่อมเป็น; หิ ด้วยว่า อปายา อ.อบาย ท. จตฺตารโ สึ วิวฏฺทวารา เอว อันเป็นที่มึประตฺออันเปิดแล้วนั้น เทียว ตฺิฏฺจฺนฺหฺติ ย่อมตั้งอยู่ ภิกฺขุโน เพื่อภิกษุ รกฺขฺนฺตฺสส ผู้รักษาอยู่ (ปฏฺิปปท) ซึ่งปฏฺิปปทา ลากฺุปฺนินฺสํ อันเข้าไปอาศัยซึ่งลาภ อารญฺญกาธิฐฺตงฺคสมาทานวเสน ด้วยสามารถ แห่งการสมาทานซึ่งตรงคํมีการอยู่ในป่าเป็นปกติเป็นต้น (จฺินฺตฺเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า ‘(อห) อ.เรา ลภิสฺสามิ จักได้ ลาภํ ซึ่งลาภ เอว อย่างนี้’ อิติ ดังนี้, ปน ส่วนว่า (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ปหาย ละแล้ว ลากฺุสฺกการํ ซึ่งลาภและสักการะ อฺุปฺปนฺนํ อันเกิดขึ้นแล้ว ปฏฺิปปทาย ด้วยปฏฺิปปทา นิพฺพานคามินิยา อันเป็นเหตุยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพาน ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว อรญฺญํ สฺุปา ขมฺเฏนฺโต เพียรอยู่ วายมฺนฺโต พยายามอยู่ คณฺหฺติ ย่อมถือเอา อรหฺตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์” อิติ ดังนี้ อฺุสนฺนฺธิ ขมฺเฏนฺตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อทรงสืบต่อ ซึ่งอนฺุสนฺนฺธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“ภิกฺขุ อ.ภิกษุ สาวโก ผู้เป็นสาวก พุทฺธสฺส ของพระพุทธเจ้า อภิญฺญา ยรู้ยั้งแล้ว เอตํ (ปฏฺิปปทาทฺวย) ซึ่งหมวดสองแห่ง ปฏฺิปปทานั้น เอว อย่างนี้ (อิตฺติ) ว่า ‘(ปฏฺิปปทา) อ.ปฏฺิปปทา ลากฺุปฺนินฺสา อันเข้าไปอาศัยซึ่งลาภ อญฺญา หิ เป็นอย่างอื่น เทียว (โหติ) ย่อมเป็น, (ปฏฺิปปทา) อ.ปฏฺิปปทา นิพฺพานคามินิ อันเป็นเหตุยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพาน อญฺญา เป็นอย่างอื่น (โหติ) ย่อมเป็น’ (อิตฺติ) ดังนี้ น อภินนฺทฺเยยฺย ไม่พึงยินดียั้ง

สกุการัง ซึ่งสักการะ วิเวกัม ยังความวิเวก อนุพुरुหเย พิงให้
งอกงาม” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเป็นผู้ประชุมด้วยเรื่อง-
อะไรหนอ ในบัดนี้” เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า “ด้วยเรื่องชื่อนี้” จึงตรัสว่า “ถูกต้องแล้ว
ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าปฏิบัติที่เข้าไปอาศัยลาภนั้น เป็นอย่างอื่น, ปฏิบัติที่ทำให้สัตว์
ถึงพระนิพพาน เป็นอย่างอื่น, อบาย ๔ มีประตูที่เปิดแล้วนั้นแหละ ย่อมตั้งอยู่แก่ภิกษุ
ผู้รักษาปฏิบัติที่เข้าไปอาศัยลาภ ด้วยสามารถการสมาทานจรุจรงค์มีการอยู่ในป่าเป็น
วัตรเป็นต้น ด้วยอันคิดว่า ‘เราจักได้ลาภอย่างนี้’ ดังนี้, ก็ภิกษุ ละลาภสักการะที่เกิดขึ้น
ด้วยปฏิบัติที่ทำให้สัตว์ถึงพระนิพพาน เข้าไปสู่ป่า เพียรพยายามอยู่ ย่อมถือความ
เป็นพระอรหันต์” เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

“ภิกษุผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า รุขังปฏิบัติ ๒ อย่างนั้น
อย่างนี้ว่า ‘ปฏิบัติที่เข้าไปอาศัยลาภ เป็นอย่างอื่นนั้นแหละ,
ปฏิบัติที่ทำให้สัตว์ถึงพระนิพพาน เป็นอย่างอื่น’ ดังนี้ ไม่พึง
ยินดีสักการะ พึงทำความวิเวกให้พอกพูน”

สตถา สุทธกัตตานิ อามะ อายาตบทกัตตวาจก อากนตุวา ปุพพกาลกิริยาใน
ปุจฉิตฺวา “ภิกษเว อาลปนะ ตุมเห สุทธกัตตานิ อตถะ อายาตบทกัตตวาจก
กาย วิเสสนะของ กถาย นุคัพพ ปุจฉนัตถะ เอตริ กาลสัตตมิมิใน อตถ กถาย ภาระ
ใน สนฺนินฺนนาๆ วิกิตกัตตานิ อตถ” อิติคัพพ อาการะใน ปุจฉิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยา
ใน วตฺวา, “มยฺ สุทธกัตตานิ อมฺหะ อายาตบทกัตตวาจก เอตริ กาลสัตตมิมิใน อมฺห
นามคัพพ สัณฺญาโชตกะเข้ากับ อิมายๆ วิเสสนะของ กถายๆ ภาระใน สนฺนินฺนนาๆ
วิกิตกัตตานิ อมฺห” อิติคัพพ สรุปะใน วจเนๆ ลักษณะใน วุตเตๆ ลักษณะกิริยา เตหิ
วิเสสนะของ ภิกษุหิๆ อนภิตกัตตานิ วุตเต, “ภิกษเว อาลปนะ อาม สัมปฺปิฉนัตถะ
เอสา กิติ ลาภูปนินสา กิติ วิเสสนะของ ปฏิปทา นามคัพพ สัณฺญาโชตกะเข้า
กับ ปฏิปทาๆ สุทธกัตตานิ โหติๆ อายาตบทกัตตวาจก อญฺญา วิกิตกัตตานิ
โหติ, นิพฺพานคามินิ วิเสสนะของ ปฏิปทาๆ สุทธกัตตานิ โหติๆ อายาตบ
ทกัตตวาจก อญฺญา วิกิตกัตตานิ โหติ, หิตัพพ ผลโชตกะ จตฺตาโร วิเสสนะของ
อปาयाๆ สุทธกัตตานิ ติฏฺฐนฺติๆ อายาตบทกัตตวาจก ‘อหิ สุทธกัตตานิ

ลภิสฺสามิฯ อาชยตบทกัตตฺวจาก เหว่ กิริยาวิเสสนะใน ลภิสฺสามิ ลากั อุตตกัมมะ
 ใน ลภิสฺสามิ' อิตติศัพท์ สรุปะใน จินตเนนญ กรณะใน ติฏฺฐนฺติ อารณฺณกาธิฐตฺตค-
 สมาทานวเสน ตติยาวิเสสนะใน รกฺขนฺตสฺส ลากฺุปนิสฺ วิเสสนะของ ปฏิปทํญ อุตต-
 กัมมะใน รกฺขนฺตสฺสญ วิเสสนะของ ภิกฺขุโนญ สัมปทานใน ติฏฺฐนฺติ เอวศัพท์
 อวชารณะเข้ากับ วิวฺญทวาราย วิเสสนะของ อปายา, ปนศัพท์วิเสสโชตกะ ภิกฺขุ สฺุท-
 กัตตาใน คณฺหติฯ อาชยตบทกัตตฺวจาก นิพฺพานคามินิยา วิเสสนะของ ปฏิปทายญ
 กรณะใน อุปฺปนฺนญ วิเสสนะของ ลากฺุสการุญ อุตตกัมมะใน ปหายญ ปุพฺพกาล-
 กิริยาใน ปวิสิตฺวา อรณฺณ สัมปาปฺุณียกัมมะใน ปวิสิตฺวาญ ปุพฺพกาลกิริยาใน
 ชฺฆเณโตญ กิตฺติ วายมนโต กิตฺติ อัมภันตริกิริยาของ ภิกฺขุ อรหตฺต อุตตกัมมะใน
 คณฺหติ' อิตติศัพท์ อากาเรใน วตฺวาญ ปุพฺพกาลกิริยาใน ชฺฆเณตฺวา อนุสนฺธิ อุตต-
 กัมมะใน ชฺฆเณตฺวาญ สมานกาลกิริยาใน เทเสนโต ชฺมม อุตตกัมมะใน เทเสนโตญ
 อัมภันตริกิริยาของ สตฺธา อิมิ วิเสสนะของ คากัญ อุตตกัมมะใน อาห

“สาวโก วิเสสนะของ ภิกฺขุ สฺุทกัตตาใน อภินนฺททย และ
 เหตุกัตตาใน อนุพฺรุหเย อภินนฺททย อาชยตบทกัตตฺวจาก
 อนุพฺรุหเย อาชยตบทเหตุกัตตฺวจาก “ลากฺุปนิสา วิเสสนะ
 ของ ปฏิปทาย สฺุทกัตตาใน โหติฯ อาชยตบทกัตตฺวจาก
 อณฺณา วิกติกัตตาใน โหติ หิศัพท์ อวชารณะเข้ากับ อณฺณา,
 นิพฺพานคามินิ วิเสสนะของ ปฏิปทาย สฺุทกัตตาใน โหติฯ
 อาชยตบทกัตตฺวจาก อณฺณา วิกติกัตตาใน โหติ' อิตติศัพท์
 สรุปะใน เหว่ญ นิสฺสนัตตะ เอตฺ วิเสสนะของ ปฏิปทาทุวยญ
 อุตตกัมมะใน อภินนฺททยญ ปุพฺพกาลกิริยาใน อภินนฺททย
 และ อนุพฺรุหเย พุทฺทสฺส สามีสัมพันธะใน สาวโก สฺุการุ
 อุตตกัมมะใน อภินนฺททย นศัพท์ ปฏิเสธะใน อภินนฺททย
 วิเวกั การิตกัมมะใน อนุพฺรุหเย” อิตติศัพท์ สรุปะใน อิมิ คากั ๕

๒๐๓. ตตฺถ “อณฺณา หิ ลากฺุปนิสาติ: ลากฺุปนิสา นามเสสา อณฺณา เหว, อณฺณา นิพฺพาน-
 คามินิ ปฏิปทาย ๕

ตตถ (ปเทศุ) “อญญา หิ ลาภุปนินาสติ: (คาถาปาทสฺส) “ลาภุปนินา (ปฏฺฐิตา) นาม เอสา อญญา เอว (โหติ), อญญา (โหติ) นิพฺพานคามินิ ปฏฺฐิตา” (อิตฺติ อตฺถโถ) ๕

(อตฺถโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “เอสา ลาภุปนินา (ปฏฺฐิตา) นาม ชื่อ อ.ปฏฺฐิตา อันเข้าไปอาศัยซึ่งลาภ นั้น อญญา เอว เป็นอย่างอื่นนั้นเกี่ยว (โหติ) ย่อมเป็น, ปฏฺฐิตา อ.ปฏฺฐิตา นิพฺพานคามินิ อันเป็นเหตุยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพาน อญญา เป็นอย่างอื่น (โหติ) ย่อมเป็น” (อิตฺติ) ดังนี้ ตตถ (ปเทศุ) “อญญา หิ ลาภุปนินาสติ: (คาถาปาทสฺส) แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บาทแห่งพระคาถา ว่า “อญญา หิ ลาภุปนินา” ดังนี้ ๕

บรรดาบทเหล่านั้น บาทคาถาว่า “อญญา หิ ลาภุปนินา” ความว่า ชื่อปฏฺฐิตาเข้าไป อาศัยลาภนั้น เป็นอย่างอื่นนั้นแหละ, ปฏฺฐิตาที่ยังสัตว์ให้ถึงพระนิพพาน เป็นอย่างอื่น

ตตถ วิเสสนะของ ปเทศุ๑ นิทธารณะใน คาถาปาทสฺส “อญญา หิ ลาภุปนินา” สรุปะ ใน อิตฺติ๑ ศัพท์ สรุปะใน คาถาปาทสฺส๑ นิทธารณียะและสามีสัมพันธะใน อตฺถโถ “เอสา กิตฺติ ลาภุปนินา กิตฺติ วิเสสนะของ ปฏฺฐิตา นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ ปฏฺฐิตา๑ สุททกัตตาใน โหติ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อญญา๑ วิกติกัตตาใน โหติ, นิพฺพานคามินิ วิเสสนะของ ปฏฺฐิตา๑ สุททกัตตาใน โหติ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาจก อญญา วิกติกัตตาใน โหติ” อิตฺติศัพท์ สรุปะใน อตฺถโถ๑ ลิงคัตถะ ๕

๒๐๔. ลาภุปปาทเกน หิ ภิกฺขุณา โถกํ อุกฺกุสลกมฺมํ กาทฺถุ วฏฺฏภูติ ๕

หิ ก็ ลาภุปปาทเกน ภิกฺขุณา โถกํ อุกฺกุสลกมฺมํ กาทฺถุ อ.อัน- อันภิกฺขุ ผู้ยังลาภ ให้เกิด -กระทำ ซึ่งกรรมอันเป็นอกุศล โถกํ หน้อยหนึ่ง วฏฺฏภูติ ย่อมควร ๕

ก็การที่ภิกฺขุผู้ทำลาภให้เกิดขึ้น ทำอกุศลกรรมหน้อยหนึ่ง ย่อมควร

หิศัพท์ วากยารัมภโชตกะ กาทฺถุ ตุมัตถกัตตาใน วฏฺฏภูติ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ลาภุปปาทเกน วิเสสนะของ ภิกฺขุณา๑ อนภินิหิตกัตตาใน กาทฺถุ โถกํ วิเสสนะของ อุกฺกุสลกมฺมํ๑ อวุตตกัมมะใน กาทฺถุ ๕

๒๐๕. กายวงกาทีนิ กตตพพานิ โหนติ ฯ

กายวงกาทีนิ (กมฺมานิ ภิกฺขุณา) กตตพพานิ โหนติ ฯ

(กมฺมานิ) อ.กรรม ท. กายวงกาทีนิ มีการคดด้วยกายเป็นต้น (ภิกฺขุณา) กตตพพานิ เป็นกิจ อันภิกษุ พึงกระทำ โหนติ ย่อมเป็น ฯ

กรรมทั้งหลายมีการคดด้วยกายเป็นต้น เป็นกิจที่ภิกษุพึงทำ

กายวงกาทีนิ วิเสสณะของ กมฺมานิ ๆ สุทธกัตตาใน โหนติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ภิกฺขุณา อนภิตกัตตาใน กตตพพานิ ๆ วิกตีกัตตาใน โหนติ ฯ

๒๐๖. ยสฺมี หิ กाले กายวงกาทีสุ กิณฺจि กโรติ, ตทา ลาโภ อุปฺปชฺชติ ฯ

(ภิกฺขุ) ยสฺมี หิ กाले กายวงกาทีสุ (กมฺเมสุ) กิณฺจิ (กมฺม) กโรติ, ตทา ลาโภ อุปฺปชฺชติ ฯ

หิ ด้วยว่า ยสฺมี กาลे ในกาลใด (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ กโรติ ย่อมกระทำ กายวงกาทีสุ (กมฺเมสุ) กิณฺจิ (กมฺม) ซึ่ง- ในกรรม ท. มีการคดด้วยกายเป็นต้นหนา -กรรม อะไร ๆ, ตทา ในกาลนั้น ลาโภ อ.ลาภ อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น ฯ

ด้วยว่า ภิกษุยอมทำในบรรดากรรมมีการคดด้วยกายเป็นต้น กรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในกาลใด, ในกาลนั้น ลาภย่อมเกิดขึ้น

หิตัพพ์ ผลโฆตกะ ภิกฺขุ ๆ สุทธกัตตาใน กโรติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ยสฺมี วิเสสณะของ กาลे ๆ กาลสัตตมึใน กโรติ กายวงกาทีสุ วิเสสณะของ กมฺเมสุ ๆ นิทธารณะใน กิณฺจิ กมฺม กิณฺจิ วิเสสณะของ กมฺม ๆ นิทธารณึยะและอวุตตกัมมะใน กโรติ, ลาโภ สุทธกัตตาใน อุปฺปชฺชติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตทา กาลสัตตมึใน อุปฺปชฺชติ ฯ

๒๐๗. ปายาสปาฏิยํ หิ วุํกํ อกฺตฺวา อุชฺชกเมว หตฺถํ โอตฺตาเรตฺวา อุชฺชิปนฺตสฺส หตฺโถ มกฺขิตมตฺตโกว โหติ, วุํกํ กตฺวา โอตฺตาเรตฺวา อุชฺชิปนฺตสฺส ปน ปายาสปีณฺทํ อุทฺธรนฺโตว นิภฺขมตี, เอรํ กายวงกาทีนิ กรณกालเวย ลาภสฺกกาโร อุปฺปชฺชติ: อยํ อธมฺมิกา ลาภฺปนฺนินสา ฯ

(ยถา ปุคฺคฺลสฺส) ปายาสปาฏิยํ หิ วงฺกํ อกฺตฺวา อุชฺฐํ เอว หตฺถํ โอตฺตาเรตฺวา อุชฺชิปนฺตสฺส หตฺถโธ (ปายาเสณ) มกฺขิตมตฺตโก ว โหติ, (ปุคฺคฺลสฺส) วงฺกํ กตฺวา (หตฺถํ) โอตฺตาเรตฺวา อุชฺชิปนฺตสฺส (หตฺถโธ) ปน ปายาสปิณฺฑํ อุทฺธรนฺโต ว นิกฺขมฺติ, เอวํ กายวงฺกาทีนึ (กมฺมานึ) กรณกาเล เอว ลากสฺสกาโร อุปฺปชฺชติ; อยํ (ปฏฺธิปทา) อธมฺมิกา ลากฺุปนฺนิสา (โหติ) ๙

หิ เหมือนอย่างว่า **หตฺถโธ** อ.มือ (**ปุคฺคฺลสฺส**) ของบุคคล **ปายาสปาฏิยํ** **วงฺกํ** **อกฺตฺวา** **อุชฺฐํ** **เอว** **หตฺถํ** **โอตฺตาเรตฺวา** **อุชฺชิปนฺตสฺส** ผู้ไม่กระทำแล้ว ซึ่งการกด ในถาดแห่งข้าวปายาส ยังมือ ให้ข้ามลงแล้ว ตรงนั้นเที่ยว ยกขึ้นอยู่ (**ปายาเสณ**) **มกฺขิตมตฺตโก** **ว** เป็นอวัยวะสักว่าเปื้อนแล้ว ด้วยข้าวปายาสเที่ยว **โหติ** ย่อมเป็น, **ปน** แต่ว่า (**หตฺถโธ**) อ.มือ (**ปุคฺคฺลสฺส**) ของบุคคล **วงฺกํ** **กตฺวา** (**หตฺถํ**) **โอตฺตาเรตฺวา** **อุชฺชิปนฺตสฺส** ผู้กระทำแล้ว ให้กด ยังมือ ให้ข้ามลงแล้ว ยกขึ้นอยู่ **อุทฺธรนฺโต** **ว** ยกขึ้นอยู่ **ปายาสปิณฺฑํ** ซึ่งก้อนแห่งข้าวปายาสเที่ยว **นิกฺขมฺติ** ย่อมออกได้ (**ยถา**) **ฉนฺได**, **ลากสฺสกาโร** อ.ลากและสักการะ **อุปฺปชฺชติ** ย่อมเกิดขึ้น **กรณกาเล** **เอว** ในกาลเป็นที่กระทำ (**กมฺมานึ**) ซึ่งกรรม ท. **กายวงฺกาทีนึ** มีการกดด้วยกายเป็นต้น นั้นเที่ยว **เอวํ** ฉนฺนัณ; **อยํ** (**ปฏฺธิปทา**) อ.ปฏฺธิปทานี้ **ลากฺุปนฺนิสา** ชื่อว่าเป็นปฏฺธิปทาอัน เข้าไปอาศัยซึ่งลาก **อธมฺมิกา** อันไม่ประกอบด้วยธรรม (**โหติ**) ย่อมเป็น ๙

เหมือนอย่างว่า มือของบุคคล ผู้ไม่ทำให้กดในถาดข้าวปายาส ยังมือให้ข้ามลงตรงๆ นั้นแหละ ยกขึ้นอยู่ เป็นอวัยวะสักว่าเปื้อนด้วยข้าวปายาส, แต่มือของบุคคล ผู้ทำการ กด ยังมือให้ข้ามลง แล้วจึงยกขึ้น ยกขึ้นอยู่นั้นแหละซึ่งก้อนข้าวปายาส ย่อมออกได้ ฉนฺได, ลากและสักการะ ย่อมเกิดขึ้นในกาลเป็นที่ทำกรรมทั้งหลายมีการกดด้วยกาย เป็นต้นนั้นแหละ ฉนฺนัณ, ปฏฺธิปทานี้ ชื่อว่าเป็นปฏฺธิปทาเข้าไปอาศัยลากที่ไม่ประกอบด้วยธรรม

หิตฺัพพ์ ตปฺปาฏิกรณฺโชตฺกะ หตฺถโธ สุทฺธกัตฺตาใน โหติ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ยถา อุปฺมาโชตฺกะ ปุคฺคฺลสฺส สามีสัมพันธะใน หตฺถโธ ปายาสปาฏิยํ วิสยาธาระใน อกฺตฺวา วงฺกํ อุชฺฐตกัมมะใน อกฺตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอตฺตาเรตฺวา เอวตฺัพพ์ อวธารณะเข้า กับ อุชฺฐกั๑ กิริยาวิเสสณะใน โอตฺตาเรตฺวา หตฺถํ การิตกัมมะใน โอตฺตาเรตฺวา๑ ปุพฺพ- กาลกิริยาใน อุชฺชิปนฺตสฺส๑ วิเสสณะของ ปุคฺคฺลสฺส ปายาเสณ กรณะใน มกฺขิต- เอวตฺัพพ์ อวธารณะเข้ากับ มกฺขิตมตฺตโก๑ วิกตีกัตฺตาใน โหติ, ปนตฺัพพ์ วิเสสโชตฺกะ

หตุโถ สุธกัตตาใน นิภขมตฺย อาชยาดบทกัตตฺวจาก ปุคฺคสฺส สามีสัมพันธะใน
 หตุโถ วงศ์ วิกตีกัมมะใน กตฺวาทฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอตฺวาเรตฺวา หตุถ์ การิตกัมมะใน
 โอตฺวาเรตฺวาทฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุกฺขิปนฺตสฺส วิเสสณะของ ปุคฺคสฺส ปายาสปิณฺฑ์
 อุตฺตกัมมะใน อุกฺขรณฺโต เอวคัप्พท์ อวธฺารณะเข้ากับ อุกฺขรณฺโต อัมภันตฺรกิริยาของ
 หตุโถ, ลากสกุภาโร สุธกัตตาใน อุปฺปชฺชตฺย อาชยาดบทกัตตฺวจาก เอวํ อุปฺเมยย-
 ไซตฺถกะ กายวงฺกาทีนํ วิเสสณะของ กมฺมานิ อุตฺตกัมมะใน กรณ- เอวคัप्พท์
 อวธฺารณะเข้ากับ กรณกาลเอวํ กาลสัตตมฺมีใน อุปฺปชฺชตฺย, อยํ วิเสสณะของ ปฏิปทา
 สุธกัตตาใน โหติ อาชยาดบทกัตตฺวจาก อธฺมมิกา วิเสสณะของ ลากฺุปนิสา วิกตีก-
 กัตตาใน โหติ ฯ

๒๐๘. “อุปฺธิสมฺปทา จีวรธฺารณํ พาทุสฺจจํ ปรีวารโ อธฺมมวาโสติ เอวฺรูเปหิ ปน การณฺเหหิ
 อุปฺปนฺโน ลาโก ธฺมมิโก นาม โหติ ฯ

“อุปฺธิสมฺปทา จีวรธฺารณํ พาทุสฺจจํ ปรีวารโ อธฺมมวาโสติ เอวฺรูเปหิ ปน การณฺเหหิ อุปฺปนฺโน
 ลาโก ธฺมมิโก นาม โหติ ฯ

ปน ส่วนว่า ลาโก อ.ลาก อุปฺปนฺโน อันเกิดขึ้นแล้ว การณฺเหหิ ด้วยเหตุ ท.
 เอวฺรูเปหิ อันมีอย่างนี้เป็นรูป อิติ คือ “อุปฺธิสมฺปทา อ.ความถึงพร้อมแห่งอุปฺธิ
 จีวรธฺารณํ อ.การทรงไว้ซึ่งจีวร พาทุสฺจจํ อ.ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีสฺฐะมาก
 ปรีวารโ อ.บริวาร อธฺมมวาโส อ.การอยู่ในป่า” ธฺมมิโก นาม ชื่อว่าเป็นลาก
 อันประกอบแล้วด้วยธรรม โหติ ย่อมเป็น ฯ

ส่วนลากที่เกิดขึ้นเพราะเหตุทั้งหลายอันเห็นปานนี้ คือ “ความถึงพร้อมแห่งอุปฺธิ การ
 ทรงจีวร ความเป็นผู้มีสฺฐะมาก บริวาร การอยู่ในป่า” ชื่อว่าเป็นลากที่ประกอบด้วย
 ธรรม

ปนคัप्พท์ ปักขันตฺรไซตฺถกะ อุปฺปนฺโน วิเสสณะของ ลาโก สุธกัตตาใน โหติ อาชยาด-
 บทกัตตฺวจาก “อุปฺธิสมฺปทา กิตฺติ จีวรธฺารณํ กิตฺติ พาทุสฺจจํ กิตฺติ ปรีวารโ กิตฺติ อธฺมม-
 วาโส กิตฺติ ลิงคัตฺถะ” อิติคัप्พท์ สฺฐปะนํ เอวฺรูเปหิ การณฺเหหิ เอวฺรูเปหิ วิเสสณะของ
 การณฺเหหิ เหตุใด อุปฺปนฺโน นามคัप्พท์ สัณฺญาไซตฺถกะเข้ากับ ธฺมมิโก วิกตีกัตตาใน
 โหติ ฯ

๒๐๙. นิพพานคามินีปฏิบัติ ปุเรนฺเตน ปน ภิกฺขุณา กายวงฺกาทีนึ ปหาตพฺพานิ, อนนฺฺเชเนว
อนนฺฺเชน วีย อมฺฺเณว มฺฺเณว วีย อพฺฺริเนว พฺฺริเนว วีย ภวิตฺฺ วฏฺฏติ, อสเจน
อมาเยน ภวิตฺฺ วฏฺฏติ ฯ

นิพพานคามินีปฏิบัติ ปุเรนฺเตน ปน ภิกฺขุณา กายวงฺกาทีนึ (กมฺฺมานิ) ปหาตพฺพานิ,
(นิพพานคามินีปฏิบัติ ปุเรนฺเตน ภิกฺขุณา) อนนฺฺเชน เหว อนนฺฺเชน วีย อมฺฺเณว เหว มฺฺเณว วีย
อพฺฺริเนว เหว พฺฺริเนว วีย ภวิตฺฺ วฏฺฏติ, (นิพพานคามินีปฏิบัติ ปุเรนฺเตน ภิกฺขุณา) อสเจน
อมาเยน ภวิตฺฺ วฏฺฏติ ฯ

ปน กิ (กมฺฺมานิ) อ.กรรม ท. กายวงฺกาทีนึ อันมีการคดด้วยกายเป็นต้น ภิกฺขุณา
อันภิกษุ นิพพานคามินีปฏิบัติ ปุเรนฺเตน ผู้เมื่อ ยังปฏิบัติอันยังสัตว์ให้ถึง
ซึ่งพระนิพพาน ให้เต็ม ปหาตพฺพานิ ฟังละ, (นิพพานคามินีปฏิบัติ ปุเรนฺเตน
ภิกฺขุณา) อนนฺฺเชน เหว อนนฺฺเชน วีย อมฺฺเณว เหว มฺฺเณว วีย อพฺฺริเนว เหว
พฺฺริเนว วีย ภวิตฺฺ, อ.อัน- อันภิกษุ ผู้เมื่อยังปฏิบัติอันยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพาน
ให้เต็ม เป็นผู้ไม่บอดนั้นเทียว เป็นราวกะว่าบอด เป็นผู้ไม่ไบนั้นเทียว เป็นราวกะว่าไบ้
เป็นผู้ไม่หนวนั้นเทียว เป็นราวกะว่าหนวก เป็น วฏฺฏติ ย่อมควร, (นิพพานคามินี-
ปฏิบัติ ปุเรนฺเตน ภิกฺขุณา) อสเจน อมาเยน ภวิตฺฺ อ.อัน- อันภิกษุ ผู้เมื่อ
ยังปฏิบัติอันยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพาน ให้เต็ม เป็นผู้ไม่โ้อวด เป็นผู้ไม่มีมายา
เป็น วฏฺฏติ ย่อมควร ฯ

ก็กรรมทั้งหลาย มีการคดด้วยกายเป็นต้น อันภิกษุผู้เมื่อยังปฏิบัติที่ยังสัตว์ให้ถึง
พระนิพพานให้เต็ม ฟังละ, การที่ภิกษุผู้เมื่อยังปฏิบัติที่ยังสัตว์ให้ถึงพระนิพพานให้
เต็ม เป็นผู้ไม่บอดนั้นแหละ เป็นดุจผู้บอด เป็นผู้ไม่ไบนั้นแหละ เป็นดุจผู้ไบ้ เป็นผู้ไม่
หนวนั้นแหละ เป็นดุจผู้หนวก ย่อมควร, การที่ภิกษุผู้เมื่อยังปฏิบัติที่ยังสัตว์ให้ถึง
พระนิพพานให้เต็ม เป็นผู้ไม่โ้อวด เป็นผู้ไม่มีมายา ย่อมควร

ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ กายวงฺกาทีนึ วิเสสณะของ กมฺฺมานิๆ วุตตกัมมะใน
ปหาตพฺพานิๆ กิตบทกัมมวาก นิพพานคามินีปฏิบัติ การิตกัมมะใน ปุเรนฺเตนๆ
วิเสสณะของ ภิกฺขุณาๆ อนภิตกัตตาใน ปหาตพฺพานิ, ภวิตฺฺ ตุมัตถกัตตาใน วฏฺฏติๆ
อาชยาดบทกัตตุวาก นิพพานคามินีปฏิบัติ การิตกัมมะใน ปุเรนฺเตนๆ วิเสสณะของ

ภิกษุณาญ อนภิตกัตตทานใน ภวิตุ์ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อนนุเรนญ วิกติกัตตทานใน ภวิตุ์ อนุเรน อุปมาวิกติกัตตทานใน ภวิตุ์ วยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ อนุเรน เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อมูเคนญ วิกติกัตตทานใน ภวิตุ์ มูเคน อุปมาวิกติกัตตทานใน ภวิตุ์ วยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ มูเคน เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อพธิเรนญ วิกติกัตตทานใน ภวิตุ์ พธิเรน อุปมาวิกติกัตตทานใน ภวิตุ์ วยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ พธิเรน, ภวิตุ์ ตุมัตถกัตตทานใน วัฏฏติญ อาชยตบทกัตตตุวาจก นิพพานคามินีปฎิปปทํ การิตกัมมะใน ปุเรนเตนญ วิเสสณะของ ภิกษุณาญ อนภิตกัตตทานใน ภวิตุ์ อสเจน ก็ดี อมาเยน ก็ดี วิกติกัตตทานใน ภวิตุ์ ๕

๒๑๐. **เอวเมตเหตุ:** เอรุ ลากุปปาทนปฎิปปทญจ นิพพานคามินีปฎิปปทญจ เอตํ ฌตฺวา สพฺเพสํ สงฺขตาสงฺขตฺตมฺมานํ พุชฺฌนตฺเถน พุทฺธสฺส สวณฺเฑ ชาตตฺเถน โอวาทานุสาสนี ภา สวณฺเฑน สวโก ภิกฺขุ อธมฺมิกํ จตฺตฺปจฺจยสฺสกาเร นาทินนุเทยฺย ตเมว ธมฺมิกํ น ปฎิโกเสยฺย กายวิเวกาทิกํ วิเวกํ อนุพฺรุหเย; ตตฺถ กายวิเวโกติ กายสฺส เอกึภาโว, จิตฺตวิเวโกติ อญฺจ สฺมาปตฺติโย, อุปฺธิวิเวโกติ นิพฺพานํ, เตสฺส กายวิเวโก คณฺสงฺคณฺิกํ วิโนเทติ, จิตฺตวิเวโก กิเลสฺสงฺคณฺิกํ วิโนเทติ, อุปฺธิวิเวโก สงฺขารสงฺคณฺิกํ วิโนเทติ, กายวิเวโก จิตฺตวิเวกสฺส ปจฺจโย โหติ, จิตฺตวิเวโก อุปฺธิวิเวกสฺส ปจฺจโย โหติ; วุตฺตมฺปิ เจตํ “กายวิเวโก จ วุปกญฺจกายนํ เนกขมฺมาภิตานํ, จิตฺตวิเวโก จ ปริสฺสุทฺธจิตฺตานํ ปรมโเวทานปฺตฺตานํ, อุปฺธิวิเวโก จ นิรุปฺชีนํ ปุคฺคลานํ วิสงฺขารคตฺตานนฺติ; อิมํ ติวริธํ วิเวกํ พฺรุหเยยฺย วทฺเฒเยยฺย อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยติ อตฺถโ ๕

“เอวเมตเหตุ: (ปทสส) “เอรุ ลากุปปาทนปฎิปปทํ จ นิพพานคามินีปฎิปปทํ จ เอตํ (ปฎิปปาทนุญ) ฌตฺวา สพฺเพสํ สงฺขตาสงฺขตฺตมฺมานํ พุชฺฌนตฺเถน พุทฺธสฺส (ภควโต) สวณฺเฑ ชาตตฺเถน โอวาทานุสาสนี ภา สวณฺเฑน สวโก ภิกฺขุ อธมฺมิกํ จตฺตฺปจฺจยสฺสกาเร น อทินนุเทยฺย ตํ เอว ธมฺมิกํ (จตฺตฺปจฺจยสฺสกาเร) น ปฎิโกเสยฺย กายวิเวกาทิกํ วิเวกํ อนุพฺรุหเย; ตตฺถ (วิเวเกสุ) กายวิเวโกติ กายสฺส เอกึภาโว, จิตฺตวิเวโกติ อญฺจ สฺมาปตฺติโย, อุปฺธิวิเวโกติ นิพฺพานํ, เตสฺส (วิเวเกสุ) กายวิเวโก คณฺสงฺคณฺิกํ วิโนเทติ, จิตฺตวิเวโก กิเลสฺสงฺคณฺิกํ วิโนเทติ, อุปฺธิวิเวโก สงฺขารสงฺคณฺิกํ วิโนเทติ, กายวิเวโก จิตฺตวิเวกสฺส ปจฺจโย โหติ, จิตฺตวิเวโก อุปฺธิวิเวกสฺส ปจฺจโย โหติ; วุตฺตํ อปิ จ (สาริปฺตฺตตฺเถเรน) เอตํ (วจนํ) “กายวิเวโก จ

วูปกฏจกายานํ เนกขมมาริตานํ (ปุคฺคฺลานํ โหติ), จิตฺตวิเวโก จ ปริสุทฺธจิตฺตานํ ปรม-
 โวทานปฺปตฺตานํ (ปุคฺคฺลานํ โหติ), อุปฺริวิเวโก จ นิรุปรินํ ปุคฺคฺลานํ วิสงฺขารคฺตานํ (โหติ)”
 อิติ; (ภิกฺขุ) อิมํ ติวริํ วิเวกํ พุทฺธเหยฺย วทฺฺเพยฺย อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ อตฺถ โย ๙

อตฺถ โย อ.อรรถ อิติ ว่า “ภิกฺขุ อ.ภิกฺขุ สวาโก ชื่อว่าผู้เป็นสาวก **ชาติตฺเถน** เพราะ
 อรรถว่าเกิดแล้ว **สวหนฺเต** ในที่สุดแห่งการฟัง **วา** หรือว่า **สวตฺเถน** เพราะอรรถ
 ว่าการฟัง **โอวาทานุสาสนํ** ซึ่งโอวาทและอนุสาสนํ (**ภควโต**) ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
พุทธสฺส ผู้ชื่อว่าพระพุทฺธเจ้า **พฺพุชฺฌนตฺเถน** เพราะอรรถว่าตรัสรู้ **สงฺขตาสงฺขต-**
ธมฺมานํ ซึ่งสังขตธรรมและอสังขตธรรม ท. **สพฺเพสํ** ทั้งปวง **ถตฺวา** รู้แล้ว **เอตํ**
(ปฏิปทาทุยํ) ซึ่งหมวดสองแห่งปฏิปทานั้น **ลาภุปฺปาทนปฺปฏิปทํ** จ คือ ซึ่ง
 ปฏิปทาอันเป็นเหตุยังลาภให้เกิดด้วย **นิพฺพานคามินิปฏิปทํ** จ ซึ่งปฏิปทาอันเป็น
 เหตุยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพานด้วย **เอวํ** อย่างนี้ **น อภินนฺทุยฺย** ไม่พึงยินดียิ่ง
จตฺตฺปฺปจฺยสฺสกาเร ซึ่งสักการะคือปัจจัยสี่ **อธมฺมิกํ** อันไม่ประกอบแล้วด้วยธรรม
น ปฏิกฺโกเสยฺย ไม่พึงห้าม (**จตฺตฺปฺปจฺยสฺสกาเร**) ซึ่งสักการะคือปัจจัยสี่ **ธมฺมิกํ** อัน
 ประกอบแล้วด้วยธรรม **ตํ** เอว นั้นนั้นเทียว **วิเวกํ** ยังวิเวก **กายวิเวกาทิกํ** มีกาย
 วิเวกเป็นต้น **อนฺพุทฺธเหย** พึงให้พอกพูน **กายสฺส** เอกึภาโว คือว่า อ.ความที่- แห่ง
 กาย-เป็นสภาพโดดเดี่ยว **ตตฺถ (วิเวเกสฺ)** กายวิเวโกติ ชื่อว่า-ในวิเวก ท. เหล่านั้น
 หนา-กายวิเวก, **สมาปตฺติโย** อ.สมาบัติ ท. **อฏฺฐแปด** **จิตฺตวิเวโกติ** ชื่อว่าจิตตวิเวก,
นิพฺพานํ อ.นิพพาน **อุปฺริวิเวโกติ** ชื่อว่าอุปฺริวิเวก, **เตสฺ (วิเวเกสฺ)** กายวิเวโก
 อ.-ในวิเวก ท. เหล่านั้นหนา- กายวิเวก **วิโนเทติ** ย่อมบรรเทา **คณฺสงฺคณฺิกํ** ซึ่งความ
 คลุกคลีด้วยหมู่, **จิตฺตวิเวโก** อ.จิตตวิเวก **วิโนเทติ** ย่อมบรรเทา **กิลฺลสฺสงฺคณฺิกํ** ซึ่ง
 ความคลุกคลีด้วยกิเลส, **อุปฺริวิเวโก** อ.อุปฺริวิเวก **วิโนเทติ** ย่อมบรรเทา **สงฺขาร-**
สงฺคณฺิกํ ซึ่งความคลุกคลีด้วยสังขาร, **กายวิเวโก** อ.กายวิเวก **ปจฺจโย** เป็นปัจจัย
จิตฺตวิเวกสฺส แห่งจิตตวิเวก **โหติ** ย่อมเป็น, **จิตฺตวิเวโก** อ.จิตตวิเวก **ปจฺจโย** เป็น
 ปัจจัย **อุปฺริวิเวกสฺส** แห่งอุปฺริวิเวก **โหติ** ย่อมเป็น; **จ** จจริงอยู่ **เอตมฺปิ (วจฺนํ)** อ.คำ
 แม่นั้น **อิติ** ว่า ‘กายวิเวโก อ.กายวิเวก (**โหติ**) ย่อมมี (**ปุคฺคฺลานํ**) แก่บุคคล ท.
วูปกฏจกายานํ ผู้มีกายอันหลีกออกแล้ว **เนกขมมาริตานํ** ผู้ยินดียิ่งแล้วใน
 เนกขัมมะ **จ** ด้วย, **จิตฺตวิเวโก** อ.จิตตวิเวก (**โหติ**) ย่อมมี (**ปุคฺคฺลานํ**) แก่บุคคล ท.
ปริสุทฺธจิตฺตานํ ผู้มีจิตอันหมดจดแล้ว **ปรมโวทานปฺปตฺตานํ** ผู้บรรลุแล้วซึ่งธรรม

อันผ่องใสอย่างยิ่ง จ ด้วย, อุปริวิเวก อ.อุปริวิเวก (โหด) ย่อมมี บุคคลอัน
 แก่บุคคล ท. นิรุปรีห์ ผู้มีอุปธิออกแล้ว วิสขุขารคตานิ ผู้ถึงแล้วซึ่งธรรมมีสังขารไป
 ปราศแล้ว จ ด้วย' อิติ ดังนี้ (สาริปุตตตเถระ) อันพระสารีบุตรผู้เถระ วุตต์ กล่าว
 แล้ว; (ภิกขุ) อ.ภิกษุ วิเวกัม ยังวิเวก ติวริธัม อันมีอย่างสาม อิมัม นี้ พุรุเหยย พึงให้
 พอกพูน วทฺเตยย คือว่า พึงให้เจริญ อุปสมปชฺช วิหเรยย คือว่า เข้าถึงแล้ว พึง
 อยู่" อิติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท "เอวเมตฺตํ" ว่า "เอวเมตฺ" ดังนี้เป็นต้น ฯ

บทว่า "เอวเมตฺ" เป็นต้น ความว่า ภิกษุชื่อว่าผู้เป็นสาวก เพราะอรรถว่าเกิดในที่สุด
 แห่งการฟัง หรือเพราะอรรถว่าการฟังโอวาทและอนุสาสนีของพระผู้พระภาคเจ้า ผู้
 ชื่อว่าพระพุทธเจ้า เพราะอรรถว่าตรัสรู้สังขตธรรมและอสังขตธรรมทั้งปวง รัฏฐิปทา
 ทั้งสอง คือ "ปฏิบัติที่ทำให้ลาภเกิดขึ้น และปฏิบัติที่ยังสัตว์ให้ถึงพระนิพพาน"
 อย่างนี้ ไม่พึงยินดีสักการะคือปัจจัย ๔ ที่ไม่มีประกอบด้วยธรรม ไม่พึงห้ามสักการะ
 คือปัจจัย ๔ ที่ประกอบด้วยธรรมนั้นนั้นแหละ ยังวิเวกมีกายวิเวกเป็นต้น พึง
 ให้พอกพูน คือว่า ความที่กายเป็นสภาพโดดเดี่ยว ชื่อว่าในบรรดาวิเวกเหล่านั้น
 นั้น กายวิเวก, สมบัติ ๘ ชื่อว่าจิตตวิเวก, นิพพาน ชื่อว่าอุปริวิเวก, บรรดาวิเวก
 เหล่านั้น กายวิเวก ย่อมบรรเทาความคลุกคลีด้วยหมู่, จิตตวิเวก ย่อมบรรเทา
 ความคลุกคลีด้วยกิเลส, อุปริวิเวก ย่อมบรรเทาความคลุกคลีด้วยสังขาร, กาย-
 วิเวก เป็นปัจจัยแห่งจิตตวิเวก, จิตตวิเวก เป็นปัจจัยแห่งอุปริวิเวก, ความจริง
 พระสารีบุตรเถระกล่าวคำมั่นนั้นไว้ว่า 'กายวิเวก ย่อมมีแก่เหล่าบุคคลผู้มีกายอันหลีก
 ออกแล้ว ผู้ยินดียิ่งในเนกขัมมะ, จิตตวิเวก ย่อมมีแก่เหล่าบุคคล ผู้มีจิตอันหมดจดแล้ว
 ผู้บรรลุนิพพานอันชาวอย่างยิ่ง, อุปริวิเวก ย่อมมีแก่เหล่าบุคคล ผู้ไม่มีอุปธิ ผู้ถึงธรรมที่
 ปราศจากสังขาร', ภิกษุยังวิเวก ๓ อย่างนี้ พึงให้พอกพูน คือว่าพึงให้เจริญ ได้แก่เข้า
 ถึงแล้วพึงอยู่

"เอวเมตฺ" สรุปะไน อิติจ ศัพทํ สรุปะไน ปทสฺสจฺจ สามีสัมพันธะไน อตฺถโก "สาวโก
 วิเสสณะของ ภิกษุจฺจ สุทฺธกัตตาไน อภินนุเทยย และ ปฏิโกเสยย และเหตุกัตตาไน
 อนุพฺรุหเย อภินนุเทยย กิตฺติ ปฏิโกเสยย กิตฺติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อนุพฺรุหเย
 อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก เอว กิริยาวิเสสณะไน ฌตฺวา ลาภุปปาทนปปฏิปทํ กิตฺติ
 นิพฺพานคามินีปฏิปทํ กิตฺติ วิเสสลาภีของ ปฏิปทาทุย จ สองศัพทํ ปทสมุจจยัตถะเข้า

กับ ลากุปฺปาหนปฺปฏิปทํ และ นิพฺพานคามินีปฺปฏิปทํ เอตํ วิเสสนะของ ปฏิปทาทุยฺยํ อวุตตกัมมะใน ฌตฺวาจฺย ปุพฺพกาลกิริยาใน อภินฺนุเทยฺย สพฺเพสํ วิเสสนะของ สงฺขตา-สงฺขตฺตมฺมานํ ญฺญูจฺจิวุตตกัมมะใน พุชฺฌนตฺเถนํ เหตุโน พุทฺทสฺส วิเสสนะของ ภควโตจฺย สามีสัมพันธะใน โอวาทานุสฺสณีนํ วิสยาธาระใน ชาตตฺเถนํ เหตุโน สวโก โอวาทานุสฺสณีนํ อวุตตกัมมะใน สวณตฺเถนํ เหตุโน สวโก วา ศัพท์ ปทวิกัปปัตถะ เข้ากับ สพฺเพสํ สงฺขตาสงฺขตฺตมฺมานํ พุชฺฌนตฺเถนํ พุทฺทสฺส สวณนฺเต ชาตตฺเถนํ และ โอวาทานุสฺสณีนํ สวณตฺเถนํ อธมมิกํ วิเสสนะของ จตุปฺปจฺจยสฺสการํ อวุตตกัมมะ ใน อภินฺนุเทยฺย นศัพท์ ปฏิเสธะใน อภินฺนุเทยฺย เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ตํ วิเสสนะของ ธมมิกํ วิเสสนะของ จตุปฺปจฺจยสฺสการํ อวุตตกัมมะใน ปฏิโกเสยฺย นศัพท์ ปฏิเสธะใน ปฏิโกเสยฺย กายวิเวกาทิกํ วิเสสนะของ วิเวกํ การิตกัมมะใน อนุพฺรหฺเย, ตตฺถ วิเสสนะของ วิเวกสฺย นิทธารณะใน กายวิเวโกจฺย นิทธารณียะ และสรุปะใน อิติจฺย ศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ กายวิเวโก กายสฺส ภาวาทิสัมพันธะ ใน เอกีภาโวจฺย ลิงคัตถะ, กายวิเวกาทิกํ วิเวกํ อนุพฺรหฺเย วิวริยะใน ตตฺถ กายวิเวโกติ กายสฺส เอกีภาโวจฺย วิวริณะ จิตฺตวิเวโก สรุปะใน อิติจฺย ศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ จิตฺตวิเวโก อฏฺฐ วิเสสนะของ สมาปตฺติโยจฺย ลิงคัตถะ, อฺปฺธิวิเวโก สรุปะใน อิติจฺย ศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ อฺปฺธิวิเวโก นิพฺพานํ ลิงคัตถะ, เตสฺ วิเสสนะของ วิเวกสฺย นิทธารณะใน กายวิเวโกจฺย นิทธารณียะและสฺสทกัตตาใน วินฺเทติจฺย อาขยาตบ ทกัตตฺวาจก คณสฺสคณิกํ อวุตตกัมมะใน วินฺเทติ, จิตฺตวิเวโก สฺสทกัตตาใน วินฺเทติจฺย อาขยาตบ ทกัตตฺวาจก กิเลสสฺสคณิกํ อวุตตกัมมะใน วินฺเทติ, อฺปฺธิวิเวโก สฺสทกัตตาใน วินฺเทติจฺย อาขยาตบ ทกัตตฺวาจก สงฺขารสฺสคณิกํ อวุตตกัมมะใน วินฺเทติ, กายวิเวโก สฺสทกัตตาใน โหติจฺย อาขยาตบ ทกัตตฺวาจก จิตฺตวิเวกสฺส สามีสัมพันธะใน ปจฺจโยจฺย วิกติกัตตาใน โหติ, จิตฺตวิเวโก สฺสทกัตตาใน โหติจฺย อาขยาตบ ทกัตตฺวาจก อฺปฺธิวิเวกสฺส สามีสัมพันธะใน ปจฺจโยจฺย วิกติกัตตาใน โหติ, จศัพท์ ทฬทฺทกรณโชตกะ เอตํ วิเสสนะ ของ วจฺนํ อวุตตกัมมะใน อวุตตํ อปศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ อวุตตํ กิตบ ทกัมมวาทก สารีปุตฺตตฺเถเรน อนภินฺนิตกัตตาใน อวุตตํ “กายวิเวโก สฺสทกัตตาใน โหติจฺย อาขยาตบ ทกัตตฺวาจก วุปกฏฺฐกายนํ กิติ เนกขมฺมาภิตานํ กิติ วิเสสนะของ ปุคฺคลานํ สัมปทานใน โหติ, จิตฺตวิเวโก สฺสทกัตตาใน โหติจฺย อาขยาตบ ทกัตตฺวาจก ปริสฺสท-จิตฺตानํ กิติ ปรมโวทานปฺปุตฺตานํ กิติ วิเสสนะของ ปุคฺคลานํ สัมปทานใน โหติ,

อุปธิวิเวโก สุทธกัตตานิ โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นิรุปฐัน กิติ วิสงฺขารคตานิ
 กิติ วิเสสณะของ ปุคฺคลนํฯ สัมปทานใน โหติ จ สามคฺัพท์ วากยสมฺมจยัตถะ
 เข้ากับ กายวิเวโก วุปกฏฺจกายนํ เนกขมมาภิตานํ, จิตฺตวิเวโก ปริสุทฺธจิตฺตานิ
 ปรมโวทานปฺตตฺตานิ และ อุปธิวิเวโก นิรุปฐัน ปุคฺคลนํ วิสงฺขารคตานิ” อิติคฺัพท์
 สฺรุปะไน เอตํ วจนํ, ภิกฺขุ เหตุกัตตานิ พฺรฺหฺมเหยฺย และ วทฺฑฺฒเยยฺย และสุทธกัตตานิ
 วิหเรยฺย พฺรฺหฺมเหยฺย กิติ วทฺฑฺฒเยยฺย กิติ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก และ วิหเรยฺย
 อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิมํ กิติ ติวริํ กิติ วิเสสณะของ วิเวกํฯ การิตกัมมะไน พฺรฺหฺมเหยฺย
 และ วทฺฑฺฒเยยฺย อุปสมฺปชฺช ปุพฺพกาลกิริยาไน วิหเรยฺย พฺรฺหฺมเหยฺย วิวริยะไน วทฺฑฺฒเยยฺยฯ
 วิวระณะและวิวริยะไน อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยฯ วิวระณะ” อิติคฺัพท์ สฺรุปะไน อตฺถโกฯ
 ลิงคฺัตถะ ฯ

.....
 ๒๑๑. เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปุณฺสีสุติ ฯ

เทสนาวसानะ พหุ (ชนา) โสตาปตฺติผลาทีนึ (อริยผลานิ) ปาปุณฺสีสุติ อิติ ฯ

เทสนาวसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา (ชนา) อ.ชน ท. พหุ มาก
 ปาปุณฺสีสุติ บรรลุแล้ว (อริยผลานิ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปตฺติผลาทีนึ มีโสตาปตฺติผล
 เป็นต้น อิติ ดังนี้แล ฯ

เวลาจบพระเทศนา ชนจำนวนมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสตาปตฺติผล เป็นต้น ดังนี้
 แล

เทสนาวसानะ กาลสัตฺตมีไน ปาปุณฺสีสุติ พหุ วิเสสณะของ ชนาฯ สุทธกัตตานิ ปาปุณฺสีสุติฯ
 อาชยาตบทกัตตฺวาจก โสตาปตฺติผลานิ วิเสสณะของ อริยผลานิฯ สัมปาปุณฺสีสุติฯ
 ปาปุณฺสีสุติ อิติคฺัพท์ สฺมาปณะ ฯ

.....
 วนวาสิตีสถฺเถรวตฺถุ ฯ

วนวาสิตีสถฺเถรวตฺถุ (นิฎฺฐิตํ) ฯ

วนวาสิตีสถฺเถรวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระตีสสผู้เถระผู้อยู่ในป่าโดยปกติ (นิฎฺฐิตํ) จบแล้ว ฯ

วนวาสิติสฺสตุเถรวตฺถุ สฺสทกตฺตานิ นิฏฺฐิตํ ๑ กิตฺตทกตฺตฺวาจก ๒

จบเรื่องพระวนวาสิติสฺสเถระ

पालวคฺคฺวณฺณา นิฏฺฐิตา ๒

पालวคฺคฺวณฺณา อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรค

อันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยคนपाल (นิฏฺฐิตา) จบแล้ว ๒

จบพรรณาपालวรรค

ปญฺจโม วคฺโค ๒

ปญฺจโม วคฺโค (นิฏฺฐิต) ๒

วคฺโค อ.วรรค ปญฺจโม ที่ห้า (นิฏฺฐิต) จบแล้ว ๒

จบวรรคที่ ๕

วิเคราะห์ศัพท์กิตติ-สมาส-ศัพท์

วนวาสิตีสถะ

เป็นนัฏฐิต์ปฐิรสมาส โดยมีวิเสสนุตรบทกัมมธารยสมาส สัตตมิต์ปฐิรสมาส และวิเสสน-
บุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ติสโส จ โส เถโร จาติ ติสสตุเถโร. (ติสส + เถร) วิเสสนุตรบทกัมมธารยสมาส
ติสโส จ อ.พระติสสะด้วย โส อ.พระติสสะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ติสสตุเถโร ชื่อว่าติสสตุเถร. (พระติสสะผู้เถระ)

๒. วเน วสตี สีเลนาติ วนวาสี, ติสสตุเถโร. (วนสทูปปท + วส นิวาเส ในการอยู่ +
ณิปัจจย) สัตตมิต์ปฐิรสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, ตัสสีลสาธนะ
(โย ติสสตุเถโร) อ.พระติสสะผู้เถระใด วสตี ย่อมอยู่ วเน ในป่า สีเลน โดยปกติ อิติ
เพราะเหตุนี้ (โส ติสสตุเถโร) อ.พระติสสะผู้เถระนั้น วนวาสี ชื่อว่าวนวาสี (ผู้อยู่ในป่าโดยปกติ), ได้แก่
พระติสสะเถระ.

๓. วนวาสี จ โส ติสสตุเถโร จาติ วนวาสิติสสตุเถโร. (วนวาสี + ติสสตุเถร) วิเสสน-
บุพพบทกัมมธารยสมาส

วนวาสี จ อ.ผู้อยู่ในป่าโดยปกติด้วย โส อ.ผู้อยู่ในป่าโดยปกตินี้ ติสสตุเถโร จ เป็น
พระติสสะผู้เถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วนวาสิติสสตุเถโร ชื่อว่าวนวาสิติสสตุเถร. (พระติสสะผู้เถระ
ผู้อยู่ในป่าโดยปกติ)

๔. วนวาสิติสสตุเถรสส วตุฏ วนวาสิติสสตุเถรวตุฏ. (วนวาสิติสสตุเถร + วตุฏ) นัฏฐิต์ปฐิร-
สมาส

วตุฏ อ.เรื่อง วนวาสิติสสตุเถรสส แห่งพระติสสะผู้เถระผู้อยู่ในป่าโดยปกติ วนวาสิติสสตุ-
เถรวตุฏ ชื่อว่าวนวาสิติสสตุเถรวตุฏ. (เรื่องพระติสสะผู้เถระผู้อยู่ในป่าโดยปกติ)

สาริปุตตเถโร

เป็นวิเสสนุตรบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สาริปุตโต จ โส เถโร จาติ สาริปุตตเถโร. (สาริปุตต + เถร)

สาริปุตโต จ อ.พระสารีบุตรด้วย โส อ.พระสารีบุตรนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ สาริปุตตเถโร ชื่อว่าสาริปุตตเถร. (พระสารีบุตรผู้เถระ, พระสารีบุตรเถระ)

เอกทิวโส

เป็นอสมาหารทิวสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอโก จ โส ทิวโส จาติ เอกทิวโส. (เอก + ทิวส)

เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกทิวโส
ชื่อว่าเอกทิวส. (วันหนึ่ง)

เคททวาริ

เป็นฉฐฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เคทสส ทวาริ เคททวาริ. (เคท + ทวาร)

ทวาริ อ.ประตู เคทสส แห่งเรือน เคททวาริ ชื่อว่าเคททวาร. (ประตูเรือน)

ปริกขินวิภาโว, พราหมณ

เป็นฉฐฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปริกขิโน วิภาโว ยสสาติ ปริกขินวิภาโว, พราหมณ. (ปริกขิน + วิภาว)

วิภาโว อ.สมบัติอันบุคคลพึงเสวย ยสส (พราหมณสส) ของพราหมณใด ปริกขิโน สิ้นไปรอบ
แล้ว (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส พราหมณ) อ.พราหมณนั้น ปริกขินวิภาโว ชื่อว่าปริกขิน-
วิภาว (ผู้มีสมบัติสิ้นไปรอบแล้ว, ทมตทพยสมบัติแล้ว), ได้แก่พราหมณ.

ทุคตภาโว

เป็นฉฐฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตุคตสส ภาโว ตุคตภาโว. (ตุคต + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น ตุคตสส (มยห) แห่งเรา ผู้ถึงแล้วซึ่งยาก ตุคตภาโว ชื่อว่าตุคตภาว.
(ความตกทุกข์ได้ยาก)

พราหมณวากโก, อาคาโร

เป็นทุตยาดปปริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, อธิกรณสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

พราหมณสส ลหุธี วาเจติ เอตถาติ พราหมณวากโก. (พราหมณสทูปปท + วจ วียตติย)

วาทายน์ ในการพูดขัด + ญวฺปัจจัจย)

(พราหมณ์) อ.พราหมณ์ วาเจติ ย่อมบอก ลหฺที ซึ่งลัทธิ พราหมณ์สส ของพราหมณ์ เอตถ (อาคาเร) ในเรื่องนี้ อิติ เพราะเหตุนี้ (เอโส อาคาโร) อ.เรื่องนี้ พราหมณ์วาทโก ชื่อว่าพราหมณ์วาทก (เป็นที่บอกลัทธิของพราหมณ์), ไต่แก้โรง.

ตุลลสาฎโก

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตุลโล จ โส สาฎโก จาติ ตูลลสาฎโก. (ตุลล + สาฎก)

ตุลโล จ อ.หยาบด้วย โส อ.หยาบนั้น สาฎโก จ เป็นผ้าสาฎกด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ตูลลสาฎโก ชื่อว่าตุลลสาฎก. (ผ้าสาฎกเนื้อหยาบ)

ปายาสปาติ

เป็นนัญฐิตุปุริสสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปายาสสส ปาติ ปายาสปาติ. (ปายาส + ปาติ)

ปาติ อ.ถาด ปายาสสส แห่งข้าวปายาส ปายาสปาติ ชื่อว่าปายาสปาติ. (ถาดข้าวปายาส)

อนโตเคท

เป็นนินบาตบุพพะ อพยยภาวสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เคทสส อนโต อนโตเคท. (อนโต + เคท)

อนโต ในภายใน เคทสส แห่งเรือน อนโตเคท ชื่อว่าอนโตเคท. (ภายในเรือน)

ปฏิวีสมตโต, ปายาโส

เป็นนัญฐิตวิปทตูลยาศิกรณพหุพีหิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปฏิวีส มตตา ยสสาติ ปฏิวีสมตโต, ปายาโส. (ปฏิวีส + มตตา)

ปฏิวีส อ.ส่วน มตตา เป็นประมาณ ยสส (ปายาสสส) แห่งข้าวปายาสโต (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ปายาโส) อ.ข้าวปายาสนั้น ปฏิวีสมตโต ชื่อว่าปฏิวีสมตโต (มีส่วนเป็นประมาณ, ประมาณหนึ่งส่วน, ลักว่าส่วน), ไต่แก้ข้าวปายาส.

ปรโลกสงคโท

เป็นสัตตมัตตปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปโร จ โส โลก จาติ ปรโลก. (ปร + โลก) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
ปโร จ อ.อื่นด้วย โส อ.อื่นนั้น โลก จ เป็นโลกด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ปรโลก ชื่อ
ว่าปรโลก. (โลกอื่น, ปรโลก)
๒. ปรโลก สงคโท ปรโลกสงคโท. (ปรโลก + สงคท) สัตตมัตตปุริสสมาส
สงคโท อ.การสงเคราะห์ ปรโลก ในโลกอื่น ปรโลกสงคโท ชื่อว่าปรโลกสงคท. (การ
สงเคราะห์ในโลกอื่น, การสงเคราะห์ในปรโลก)

อิธโลกสงคโท

เป็นสัตตมัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- อิธโลก สงคโท อิธโลกสงคโท. (อิธโลก + สงคท)
สงคโท อ.การสงเคราะห์ อิธโลก ในโลกนี้ อิธโลกสงคโท ชื่อว่าอิธโลกสงคท. (การสงเคราะห์
ในโลกนี้)

นิรวเสโส, ปายาโส

เป็นปัญจมีทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- นิคคโต อวเสโส ยสมชาติ นิรวเสโส, ปายาโส. (นิ + อวเสส)
อวเสโส อ.ส่วนเหลือลง นิคคโต ออกแล้ว ยสมมา (ปายาสา) จากข้าวปายาสไค (อดีต) มี
อยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ปายาโส) อ.ข้าวปายาสนั้น นิรวเสโส ชื่อว่านิรวเสส (มีส่วนเหลือลงออก
แล้ว, ไม่มีส่วนเหลือ, ทั้งหมด), ได้แก่ข้าวปายาส.

ทาดูกาโม

เป็นจตุตถัตตปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

- ทาดุ่ กาเมตีติ ทาดูกาโม, พราหมโณ. (ทาดุ่สหุรูปท + กมุ กนฺติย ในความใคร่ + ณ
ปัจจย)
(โย พราหมโณ) อ.พราหมณีไค กาเมติ ย่อมใคร่ ทาดุ่ เพื่ออันถวาย อิติ เพราะเหตุนั้น (โส
พราหมโณ) อ.พราหมณ์นั้น ทาดูกาโม ชื่อว่าทาดูกาโม (ผู้ประสงค์จะถวาย), ได้แก่พราหมณ์.

ภตตกิจจปริโยสาน์

เป็นนัฏฐิต์ปปริสส์มาส โดยมิตติยาตปปริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ภตเตน กิจจํ ภตตกิจจํ. (ภตต + กิจจ) ตติยาตปปริสส์มาส
กิจจํ อ.กิจ ภตเตน ด้วยภัตฺร ภตตกิจจํ ชื่อว่าภตตกิจจ. (กิจด้วยภัตฺร)
๒. ภตตกิจจสฺส ปริโยสาน์ ภตตกิจจปริโยสาน์. (ภตตกิจจ + ปริโยสาน์) นัฏฐิต์ปปริสส์มาส
ปริโยสาน์ อ.กาลเป็นที่ลึ้นสุดลงรอบ ภตตกิจจสฺส แห่งกิจด้วยภัตฺร ภตตกิจจปริโยสาน์ ชื่อ
ว่าภตตกิจจปริโยสาน์. (กาลเป็นที่ลึ้นสุดลงแห่งภัตฺร, เวลาทำภัตฺรเสร็จ)

ทัญจธมโม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

- ทัญจ อ. โส ธมโม จาติ ทัญจธมโม. (ทัญจ + ธมม)
- ทัญจ อ. อ.อันถูกเห็นแล้วด้วย โส อ.อันถูกเห็นแล้วนั้น ธมโม จ เป็นธรรมด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ทัญจธมโม ชื่อว่าทัญจธมม. (ธรรมที่ถูกเห็นแล้ว, ปัจจุบัน)

ทุคตกาโล

เป็นนัฏฐิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

- ทุคตสฺส กาลो ทุคตกาโล. (ทุคต + กาล)
- กาลอ. อ.กาล ทุคตสฺส (อตุตโน) แห่งตน ผู้ถึงแล้วซึ่งยาก ทุคตกาโล ชื่อว่าทุคตกาล.
(กาลที่ตกทุกขี้ได้ยาก)

ทินนทาน์

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

- ทินนญจ ตํ ทานญจาติ ทินนทาน์. (ทินน + ทาน)
- ทินนํ จ อ.อันถูกให้แล้วด้วย ตํ อ.อันถูกให้แล้วนั้น ทาน์ จ เป็นทานด้วย อิติ เพราะเหตุ
นี้ ทินนทาน์ ชื่อว่าทินนทาน. (ทานที่บุคคลให้แล้ว, ทานที่ให้แล้ว)

ปสนนจิตโต, พราทมโณ

เป็นจัญญูทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปสนนํ จิตตํ ยสฺสาติ ปสนนจิตโต, พราทมโณ. (ปสนน + จิตต)

จิตตํ อ.จิต ปสนนํ อันเลื่อมใสแล้ว ยสฺส (พราทมณฺสฺส) แห่งพราทมณฺใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส พราทมโณ) อ.พราทมณฺนั้น ปสนนจิตโต ชื่อว่าปสนนจิตต (มีจิตเลื่อมใสแล้ว), ได้แก่พราทมณฺ.

โสมนสฺสชาโต, พราทมโณ

เป็นจตุตถิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โสมนสฺสํ ชาตํ ยสฺสาติ โสมนสฺสชาโต, พราทมโณ. (โสมนสฺส + ชาต)

โสมนสฺสํ อ.ความโสมนัสฺ ชาตํ เกิดแล้ว ยสฺส (พราทมณฺสฺส) แก่พราทมณฺใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส พราทมโณ) อ.พราทมณฺนั้น โสมนสฺสชาโต ชื่อว่าโสมนสฺสชาต (มีความโสมนัสฺ อันเกิดแล้ว, เกิดความโสมนัสฺแล้ว), ได้แก่พราทมณฺ.

อติมตฺตลีนโ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส โดยมิจัญญูทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อธิกา มตฺตา ยสฺสาติ อติมตฺโต, ลีนโ. (อธิ + มตฺตา) จัญญูทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

มตฺตา อ.ประมาณ อธิกา อันยิ่ง ยสฺส (ลีนทสฺส) แห่งความรักใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ลีนโ) อ.ความรักนั้น อติมตฺโต ชื่อว่าอติมตฺต (มีประมาณยิ่ง), ได้แก่ความรัก.

๒. อติมตฺโต จ โส ลีนโ จาติ อติมตฺตลีนโ. (อติมตฺต + ลีนท) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส

อติมตฺโต จ อ.อันมีประมาณยิ่งด้วย โส อ.อันมีประมาณยิ่งนั้น ลีนโ จ เป็นความรักด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อติมตฺตลีนโ ชื่อว่าอติมตฺตลีนท. (ความรักอันมีประมาณยิ่ง)

อุปกฺจากกุลํ

เป็นจัญญูตฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปกฺจากศส กุลฺ อุปกฺจากกุลฺ. (อุปกฺจาก + กุล)

กุลฺ อ.ตระกูล อุปกฺจากศส แห่งอุปกฺจาก อุปกฺจากกุลฺ ชื่อว่าอุปกฺจากกุล. (ตระกูลอุปกฺจาก)

คพฺภปริหาโร

เป็นทุติยาตปฺริสสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

คพฺภํ ปริหาโร คพฺภปริหาโร. (คพฺภ + ปริหาโร)

ปริหาโร อ.วัตถุเป็นเครื่องบริหาร คพฺภํ ซึ่งกรรม คพฺภปริหาโร ชื่อว่าคพฺภปริหาโร. (วัตถุเป็นเครื่องบริหารกรรม)

อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิปริโกโค

เป็นทุติยาตปฺริสสฺมาส โดยมีอิตรียคทวันทสฺมาส และนฺฎฐิตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพทฺพิทิสฺมาส อยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ ปริโกโค อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ, วัตถุ. (อจฺจณฺห + อติสฺต + อติอมฺพิล) อิตรียคทวันทสฺมาส

(วัตถุ) อ.วัตถุ อจฺจณฺหํ จ อันร้อนยิ่งด้วย อติสฺตํ จ อันเย็นยิ่งด้วย อติอมฺพิลํ จ อันเปรี้ยวยิ่งด้วย อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ ชื่อว่าอจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิล (ร้อนยิ่ง เย็นยิ่ง และเปรี้ยวยิ่ง), ได้แก่วัตถุทั้งหลาย.

๒. อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ อาทฺธิ เยสนฺติ อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ, วัตถุ. (อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิล + อาทฺธิ) นฺฎฐิตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพทฺพิทิสฺมาส

อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ (วัตถุ) อ.วัตถุ ท. อันร้อนยิ่ง อันเย็นยิ่ง และอันเปรี้ยวยิ่ง อาทฺธิ เป็นต้น เยสฺ (วัตถุ) แห่งวัตถุ ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (ตามิ วัตถุ) อ.วัตถุ ท. เหล่านั้น อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ ชื่อว่า อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ (มีวัตถุอันร้อนยิ่ง อันเย็นยิ่ง และอันเปรี้ยวยิ่งเป็นต้น), ได้แก่วัตถุทั้งหลาย.

๓. อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ ปริโกโค อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิปริโกโค. (อจฺจณฺห-อติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ + ปริโกโค) ทุติยาตปฺริสสฺมาส

ปริโกโค อ.การปริโกโค (วัตถุ) ซึ่งวัตถุ ท. อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ มีวัตถุอันร้อนยิ่ง อันเย็นยิ่ง และอันเปรี้ยวยิ่งเป็นต้น อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิปริโกโค ชื่อว่า อจฺจณฺหตฺติสฺตอติอมฺพิลาทฺธิ-ปริโกโค. (การปริโกโควัตถุมีวัตถุอันร้อนยิ่ง อันเย็นยิ่ง และอันเปรี้ยวยิ่งเป็นต้น)

เอวรูป, โททโพ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอว รูป ยสฺสาติ เอวรูป, โททโพ. (เอว + รูป)

เอว อ.อย่างนี้ รูป เป็นรูป ยสฺส (โททพฺสฺส) แห่งความแพ้ท้งใจ (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (โล โททโพ) อ.ความแพ้ท้งนั้น เอวรูป ชื่อว่าเอวรูป (มีอย่างนี้เป็นรูป, เห็นปานนี้), ได้แก่ ความแพ้ท้ง.

สาริปุตตตเถรปมฺขานิ, ปญจ ภิกขุสฺตานิ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส โดยมีวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สาริปุตโต จ โส เถโร จาติ สาริปุตตเถโร. (สาริปุตต + เถร) วิเสสนุตตรบทกัมมธารยสฺมาส

สาริปุตโต จ อ.พระสาริปุตรด้วย โส อ.พระสาริปุตรนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุ นั้น สาริปุตตเถโร ชื่อว่าสาริปุตตเถร. (พระสาริปุตรผู้เถระ)

๒. สาริปุตตเถโร ปมฺขํ เยสนฺติ สาริปุตตเถรปมฺขานิ, ปญจ ภิกขุสฺตานิ. (สาริปุตตเถร + ปมฺข)

สาริปุตตเถโร อ.พระสาริปุตรผู้เถระ ปมฺขํ เป็นประมุข เยสํ (ปญจนฺ ภิกขุสฺตานิ) แห่ง ร้อยแห่งภิกษุ ท. ทำ เหล่าใด (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (ตานิ ปญจ ภิกขุสฺตานิ) อ.ร้อยแห่ง ภิกษุ ท. ทำ เหล่า นั้น สาริปุตตเถรปมฺขานิ ชื่อว่าสาริปุตตเถรปมฺข (มีพระสาริปุตรเถระเป็นประมุข), ได้แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป)

ภิกขุสฺตานิ

เป็นฉัฏฐีตปฺปรีสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ภิกขุณํ สฺตานิ ภิกขุสฺตานิ. (ภิกขุ + สฺต)

สฺตานิ อ.ร้อย ท. ภิกขุณํ แห่งภิกษุ ท. ภิกขุสฺตานิ ชื่อว่าภิกขุสฺต. (ภิกษุ ๑๐๐ รูป)

อสมฺภินฺนชีรปายาโล

เป็นตติยาตปฺปรีสฺมาส โดยมีนินบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาส และวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส

อยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น สมนิพนธ์ อสมนิพนธ์, ชีริ. (น + สมนิพนธ์) นนิบาตบุพพบทกัมมธรรยสมมาส
(ชีริ) อ.น่านม สมนิพนธ์ อันเจือปนแล้ว น ทาไม้ได้ อสมนิพนธ์ ชื่อว่าอสมนิพนธ์ (อันไม่เจือปน
แล้ว), ได้แก่น่านม.

๒. อสมนิพนธจ ตํ ชีริญจาติ อสมนิพนชีริ. (อสมนิพนธ์ + ชีริ) วิเสสนบุพพบทกัมมธรรย-
สมมาส

อสมนิพนธ์ จ อ.อันไม่เจือปนแล้วด้วย ตํ อ.อันไม่เจือปนแล้วนั้น ชีริ จ เป็นน่านมด้วย
อิตติ เพราะเหตุนี้ อสมนิพนธ์ชีริ ชื่อว่าอสมนิพนธ์ชีริ. (น่านมที่ไม่เจือปนแล้ว)

๓. อสมนิพนธ์ชีเรน มิสโส ปายาโส อสมนิพนธ์ชีรปายาโส. (อสมนิพนธ์ + มิสโส + ปายาโส)
ตติยาตปปริสสมมาส, มัชฌิมโลปสมมาส, ลป มิสโสศัพท์

ปายาโส อ.ข้าวปายาส มิสโส อันเจือ อสมนิพนธ์ชีเรน ด้วยน่านมอันไม่เจือปนแล้ว
อสมนิพนธ์ชีรปายาโส ชื่อว่าอสมนิพนธ์ชีรปายาส. (ข้าวปายาสอันเจือด้วยน่านมที่ไม่เจือปนแล้ว)

กาฬาวตถานิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กาลาเวทิจ รตถานิจ กาฬาวานิจ, วตถานิจ. (กาลา + ฌบัจจย) สังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิต
(วตถานิจ) อ.ผ้า ท. รตถานิจ อันบุคคลย้อมแล้ว กาลาเวทิจ ด้วยน้ำฝาด ท. กาฬาวานิจ ชื่อ
ว่ากาลาว (อันบุคคลย้อมด้วยน้ำฝาด), ได้แก่ผ้าทั้งหลาย.

๒. กาฬาวานิจ จ ตานิจ วตถานิจ จาติ กาฬาวตถานิจ. (กาลาว + วตถ) วิเสสนบุพพบท-
กัมมธรรยสมมาส

กาลาวานิจ จ อ.อันบุคคลย้อมด้วยน้ำฝาด ท. ด้วย ตานิจ อ.อันบุคคลย้อมด้วยน้ำฝาด ท.
เหล่านั้น วตถานิจ จ เป็นผ้าด้วย อิตติ เพราะเหตุนี้ กาฬาวตถานิจ ชื่อว่ากาลาวตถ. (ผ้าที่ย้อมด้วย
น้ำฝาด)

สุวณฺณสรฺกํ

เป็นฉนฺฐิตปปริสสมมาส, มัชฌิมโลปะ, ลป วิการศัพท์ มีวิเคราะห์ว่า

สุวณฺณสฺส วิกาโร สรฺกํ สุวณฺณสรฺกํ. (สุวณฺณ + วิการ + สรฺก)

สรฺกํ อ.ขัน วิกาโร อันเป็นวิการ สุวณฺณสฺส แห่งทอง สุวณฺณสรฺกํ ชื่อว่าสุวณฺณสรฺก. (ขันเป็น
วิการแห่งทอง, ขันทอง)

อาสนปริยนโต

เป็นฉัฏฐิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาสนนสฺส ปริยนโต อาสนปริยนโต. (อาสน + ปริยนต)

ปริยนโต อ.ที่สุตรอบ อาสนนสฺส แห่งอาสนะ อาสนปริยนโต ชื่อว่าอาสนปริยนต. (ที่สุตรอบแห่งอาสนะ)

อุจฺฉิฏฺฐปายาโส

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุจฺฉิฏฺฐโจ จ โส ปายาโส จาติ อุจฺฉิฏฺฐปายาโส. (อุจฺฉิฏฺฐ + ปายาโส)

อุจฺฉิฏฺฐโจ จ อ.อันเป็นเตนด้วย โส อ.อันเป็นเตนนั้น ปายาโส จ เป็นข้าวปายาสด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อุจฺฉิฏฺฐปายาโส ชื่อว่าอุจฺฉิฏฺฐปายาส. (ข้าวปายาสอันเป็นเตน)

กาสาवวตฺตปริทหนโททโพ

เป็นสัตตमितตปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส และทุตียาตตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กสาเวทิ รตฺตานิ กาสาวานิ, วตฺถานิ. (กสาว + ฌบัจจย) ลังสัฏฐาทิอเนกัตถตตทิต (วตฺถานิ) อ.ผ้า ท. รตฺตานิ อันบุคคลย้อมแล้ว กสาเวทิ ด้วยน้ำฝาด ท. กาสาวานิ ชื่อว่ากสาว (อันบุคคลย้อมด้วยน้ำฝาด), ได้แก่ผ้าทั้งหลาย.

๒. กาสาวานิ จ ตานิ วตฺถานิ จาติ กาสาววตฺถานิ. (กสาว + วตฺต) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

กาสาวานิ จ อ.อันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด ท. ด้วย ตานิ อ.อันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด ท. เหล่านั้น วตฺถานิ จ เป็นผ้าด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กาสาววตฺถานิ ชื่อว่ากาสาววตฺต. (ผ้าที่ย้อมด้วยน้ำฝาด)

๓. กาสาววตฺถานิ ปริทหนํ กาสาววตฺตปริทหนํ. (กาสาววตฺต + ปริทหน) ทุตียาตตปุริสสมาส ปริทหนํ อ.การนุ่งท่ม กาสาววตฺถานิ ซึ่งผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด กาสาววตฺต-ปริทหนํ ชื่อว่ากาสาววตฺตปริทหน. (การนุ่งท่มผ้าที่บุคคลย้อมด้วยน้ำฝาด, การนุ่งท่มผ้ากาสวะ)

๔. กาสาววตฺตปริทหนเ โททโพ กาสาววตฺตปริทหนโททโพ. (กาสาววตฺตปริทหน + โททโพ) สัตตमितตปุริสสมาส

โททโพ อ.ความแพ้ท้อง กาสาววตถปฐิตทเน ในเพราะการนุ่งห่มซึ่งผ้าอันบุคคลย้อมแล้ว
ด้วยน้ำฝาด กาสาววตถปฐิตทโพทโพ ชื่อว่ากาสาววตถปฐิตทโพทโพ. (ความแพ้ท้องในเพราะการนุ่งห่ม
ผ้ากาสาวะ)

บุพพนิมิตต์

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
บุพพญจ ตํ นิมิตตญจาติ บุพพนิมิตต์. (บุพพ + นิมิตต์)
บุพพํ จ อ.เบื้องหน้าด้วย ตํ อ.เบื้องหน้านั้น นิมิตต์ จ เป็นนิมิตต์ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
บุพพนิมิตต์ ชื่อว่าบุพพนิมิตต์. (นิมิตต์เบื้องหน้า, บุพพนิมิตต์)

ธมมิโก, โททโพ

เป็นสังสัจจฐาทิอเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห์ว่า
ธมเม นิยุตโต ธมมิโก, โททโพ. (ธมม + ฌกปัจจย)
(โททโพ) อ.ความแพ้ท้อง นิยุตโต อันประกอบแล้ว ธมเม ในธรรม ธมมิโก ชื่อว่าธมมิโก (อัน
ประกอบแล้วในธรรม), ได้แก่การแพ้ท้อง.

สงฆตเถโร

เป็นสัตตมิตต์ปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
สงฆ เถโร สงฆตเถโร. (สงฆ + เถโร)
เถโร อ.พระเถระ สงฆ ในสงฆ์ สงฆตเถโร ชื่อว่าสงฆตเถโร. (พระเถระในสงฆ์)

คพภวภูจัน

เป็นภคฺฐิตต์ปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. คพภะ ข่าโต คพภะ, สัตโต. (คพภะ + ฌกปัจจย) สังสัจจฐาทิอเนกัตถัตถิต
(สัตโต) อ.สัตว์ ข่าโต ผู้เกิดแล้ว คพภะ ในกรรม คพภะ ชื่อว่าคพภะ, ผู้เกิดแล้วในกรรม),
ได้แก่สัตว์.
๒. คพภะสส ภูจัน คพภะภูจัน. (คพภะ + ภูจัน)
ภูจัน อ.อันออก คพภะสส แห่งสัตว์ผู้เกิดแล้วในกรรม คพภะภูจัน ชื่อว่าคพภะภูจัน.

(อันออกแห่งสัตว์ผู้เกิดแล้วในครรภ)

กตมงคลานิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กตานิ จ ตานิ มงคลานิ จาติ กตมงคลานิ. (กต + มงคล)

กตานิ จ อ.อันถูกกระทำแล้ว ท. ด้วย ตานิ อ.อันถูกกระทำแล้ว ท. เหล่านั้น มงคลานิ จ เป็นมงคลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กตมงคลานิ ชื่อว่ากตมงคล. (มงคลที่ถูกทำแล้ว)

ทสมาสจโย

เป็นภุมมุตตีปฐิสสมาส โดยมีสมาหารทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ทส มาสา ทสมาสา. (ทส + มาส) สมาหารทิสมาส

มาสา อ.เตือน ท. ทส ลิบ ทสมาสา ชื่อว่าทสมาส. (ลิบเตือน)

๒. ทสมาสานิ อจจโย ทสมาสจโย. (ทสมาส + อจจโย) ภุมมุตตีปฐิสสมาส

อจจโย อ.อันล่องไป ทสมาสานิ แห่งเตือนลิบ ท. ทสมาสจโย ชื่อว่าทสมาสจโย. (ล่องไป

๑๐ เตือน)

อปปโปทกมธูปายาโส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีภุมมุตตีปฐิสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อปปิ อุกกั ยสสาติ อปปโปทโก, มธูปายาโส. (อปป + อุกก) ภุมมุตตีปฐิสสมาส

อุกกั อ.น้ำ อปปิ อันน้อย ยสส (มธูปายาสส) แห่งข้าวมธูปายาโส (อตุถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส มธูปายาโส) อ.ข้าวมธูปายาสนั้น อปปโปทโก ชื่อว่าอปปโปทก (มีน้ำน้อย), ได้แก่ ข้าวมธูปายาโส.

๒. อปปโปทโก จ โส มธูปายาโส จาติ อปปโปทกมธูปายาโส. (อปปโปทก + มธูปายาโส) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

อปปโปทโก จ อ.อันมีน้ำอันน้อยด้วย โส อ.อันมีน้ำอันน้อยนั้น มธูปายาโส จ เป็นข้าวมธูปายาโสด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อปปโปทกมธูปายาโส ชื่อว่าอปปโปทกมธูปายาโส. (ข้าวมธูปายาโสอันมีน้ำน้อย)

พราหมณกาล

เป็นฉันทลักษณ์ปรัสนมาส มีวิเคราะห์ว่า
 พราหมณสส กาล พราหมณกาล. (พราหมณ + กาล)
 กาล อ.กาล พราหมณสส (อตุตโน) แห่งตน เป็นพราหมณ์ พราหมณกาล ชื่อว่าพราหมณ-
 กาล. (กาลที่ตนเป็นพราหมณ์)

ทินนปายาไล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ทินโน จ ไล ปายาไล จาติ ทินนปายาไล. (ทินน + ปายาไล)
 ทินโน จ อ.อันบุคคลถวายแล้วด้วย ไล อ.อันบุคคลถวายแล้วนั้น ปายาไล จ เป็นข้าวปายาไล
 ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทินนปายาไล ชื่อว่าทินนปายาไล. (ข้าวปายาไลที่บุคคลถวายแล้ว)

ชาตมงคลทิวไล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีฉันทลักษณ์ปรัสนมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
 ๑. ชาตสส มงคล ชาตมงคล. (ชาต + มงคล) ฉันทลักษณ์ปรัสนมาส
 มงคล อ.มงคล ชาตสส แห่งการเกิด ชาตมงคล ชื่อว่าชาตมงคล. (มงคลแห่งการเกิด)
 ๒. ชาตมงคลญจ ตั ทิวไล จาติ ชาตมงคลทิวไล. (ชาตมงคล + ทิวไล) วิเสสนบุพพบท-
 กัมมธารยสมาส
 ชาตมงคล จ อ.อันเป็นมงคลแห่งการเกิดด้วย ตั อ.อันเป็นมงคลแห่งการเกิดนั้น ทิวไล
 จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ชาตมงคลทิวไล ชื่อว่าชาตมงคลทิวไล. (วันอันเป็นมงคลแห่งการเกิด)

สิริสยน

เป็นตติยัตปรัสนมาส, มัชฌิมโปลมาส, ลบ นียุตตคัพท มีวิเคราะห์ว่า
 สิริยา นียุตต สยน สิริสยน. (สิริ + สยน)
 สยน อ.ที่เป็นที่นอน นียุตต อันประกอบแล้ว สิริยา ด้วยสิริ สิริสยน ชื่อว่าสิริสยน. (ที่นอน
 ที่ประกอบด้วยสิริ)

ปุพพจาริโย

เป็นสัตตมัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุพเพ อจาริโย ปุพพจาริโย. (ปุพเพ + อจาริโย)

อจาริโย อ.อาจารย์ ปุพเพ ในกาลก่อน ปุพพจาริโย ชื่อว่าปุพพจาริโย. (อาจารย์ในกาลก่อน)

สิกขาปทคัคคณตถาย

เป็นจตุตถัตตปุริสสมาส โดยมีจตุตถัตตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สิกขาปทานํ คคณํ สิกขาปทคัคคณ. (สิกขาปท + คคณ) จตุตถัตตปุริสสมาส

คคณํ อ.การรับ สิกขาปทานํ ซึ่งสิกขาปท ท. สิกขาปทคัคคณ ชื่อว่าสิกขาปทคัคคณ. (การรับสิกขาปท)

๒. สิกขาปทคัคคณสฺส อตถาย สิกขาปทคัคคณตถาย. (สิกขาปทคัคคณ + อตถ) จตุตถัตตปุริสสมาส

อตถาย เพื่อประโยชน์ สิกขาปทคัคคณสฺส แก่การรับซึ่งสิกขาปท สิกขาปทคัคคณตถาย ชื่อว่า สิกขาปทคัคคณตถ. (ประโยชน์แก่การรับสิกขาปท)

จุฬังคูลิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จุฬ่า จ. ล่า องคูลิ จาติ จุฬังคูลิ. (จุฬ่า + องคูลิ)

จุฬ่า จ. น้อยด้วย ล่า อ.น้อยนั้น องคูลิ จ. เป็นนิ้วด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ จุฬังคูลิ ชื่อว่าจุฬังคูลิ. (นิ้วน้อย, นิ้วก้อย)

วณทนกาลโ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วณทนญจ ตํ กาลโ จาติ วณทนกาลโ. (วณทน + กาล)

วณทนํ จ. อ.เป็นที่ไหวด้วย ตํ อ.เป็นที่ไหวนั้น กาลโ จ. เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วณทนกาลโ ชื่อว่าวณทนกาล. (กาลเป็นที่ไหว)

บุษการโก, ทาโล

เป็นเหตุขาดปฐิสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
 ปุช กโรตีติ บุษการโก, ทาโล. (บุษการโก + กร กรณ ในการกระทำ + ฌุปัจจัย)
 (โย ทาโล) อ.ทาสโต กโรติ ย่อมกระทำ ปุช ซึ่งการบูชา อิติ เพราะเหตุนั้น (โล ทาโล)
 อ.ทาสัน บุษการโก ชื่อว่าบุษการโก (ผู้ทำการบูชา), ได้แก่ทาส.

สตสทสศคฺชนิก, กมฺพล

เป็นอัสสตีตติทิต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สตสทสส อคฺชนิ สตสทสศคฺชนิ. (สตสทสส + อคฺชนิ) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
 อคฺชนิ อ.ค่า สตสทสส หนึ่งแสน สตสทสศคฺชนิ ชื่อว่าสตสทสศคฺชนิ. (ค่าหนึ่งแสน)
๒. สตสทสศคฺชนิ อสฺส อตฺติติ สตสทสศคฺชนิก, กมฺพล. (สตสทสศคฺชนิ + อิกปัจจัย)
 อัสสตีตติทิต

สตสทสศคฺชนิ อ.ค่าหนึ่งแสน อสฺส (กมฺพล) แห่งผ้ากัมพลนั้น อตฺติ มีอยู่ อิติ เพราะ
 เหตุนั้น (โล กมฺพล) อ.ผ้ากัมพลนั้น สตสทสศคฺชนิก ชื่อว่าสตสทสศคฺชนิก (มีค่าหนึ่งแสน), ได้แก่
 ผ้ากัมพล.

สมานนามโก, ทารโก

เป็นนัญฐิตูปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สมาน นาม ยสฺสาติ สมานนามโก, ทารโก. (สมาน + นาม)
 นาม อ.ชื่อ สมาน อันเสมอ ยสฺส (ทารกส) แห่งเด็กโต (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น
 (โล ทารโก) อ.เด็กนั้น สมานนามโก ชื่อว่าสมานนามโก (ผู้มีชื่ออันเสมอ, ผู้มีชื่อเหมือนกัน), ได้แก่เด็ก.

คิทิกาโล

เป็นนัญฐิตูปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 คิทิสฺส กาล คิทิกาโล. (คิที + กาล)
 กาล อ.กาล คิทิสฺส (อตฺตโน) แห่งตน เป็นคฤหัสถ์ คิทิกาโล ชื่อว่าคิทิกาล. (กาลที่ตน
 เป็นคฤหัสถ์)

นามกรณมงคล

เป็นอวชารณบุพพทกัมมชารยส์มาส โดยมีฉัญฉฐิตปฺปฺริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. นามส์ส กรณํ นามกรณํ. (นาม + กรณ) ฉัญฉฐิตปฺปฺริสส์มาส

กรณํ อ.การกระทำ นามส์ส ซึ่งชื่อ นามกรณํ ชื่อว่านามกรณ. (การทำชื่อ, การตั้งชื่อ)

๒. นามกรณเมว มงคลํ นามกรณมงคลํ. (นามกรณ + มงคล) อวชารณบุพพทกัมมชารยส์มาส

นามกรณํ เอว อ.การกระทำซึ่งชื่อนั้นเทียว มงคลํ เป็นมงคล นามกรณมงคลํ ชื่อว่านามกรณมงคล. (มงคลคือการทำชื่อ, มงคลคือการตั้งชื่อ)

อาหารปริโภคมงคล

เป็นอวชารณบุพพทกัมมชารยส์มาส โดยมีฉัญฉฐิตปฺปฺริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. อาหารส์ส ปริโภโค อาหารปริโภโค. (อาหาร + ปริโภค) ฉัญฉฐิตปฺปฺริสส์มาส

ปริโภโค อ.การบริโภค อาหารส์ส ซึ่งอาหาร อาหารปริโภโค ชื่อว่าอาหารปริโภค. (การบริโภคอาหาร)

๒. อาหารปริโภโคเอว มงคลํ อาหารปริโภคมงคลํ. (อาหารปริโภค + มงคล) อวชารณบุพพทกัมมชารยส์มาส

อาหารปริโภโค เอว อ.การบริโภคซึ่งอาหารนั้นเทียว มงคลํ เป็นมงคล อาหารปริโภค-มงคล ชื่อว่าอาหารปริโภคมงคล. (มงคลคือการบริโภคอาหาร)

กณณวิชฺฌณมงคล

เป็นอวชารณบุพพทกัมมชารยส์มาส โดยมีฉัญฉฐิตปฺปฺริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. กณณส์ส วิชฺฌณํ กณณวิชฺฌณํ. (กณณ + วิชฺฌณ) ฉัญฉฐิตปฺปฺริสส์มาส

วิชฺฌณํ อ.การเจาะ กณณส์ส ซึ่งหู กณณวิชฺฌณํ ชื่อว่ากณณวิชฺฌณ. (การเจาะหู)

๒. กณณวิชฺฌณเมว มงคลํ กณณวิชฺฌณมงคลํ. (กณณวิชฺฌณ + มงคล) อวชารณบุพพทกัมมชารยส์มาส

กณณวิชฺฌณํ เอว อ.การเจาะซึ่งหูนั้นเทียว มงคลํ เป็นมงคล กณณวิชฺฌณมงคลํ ชื่อว่ากณณวิชฺฌณมงคล. (มงคลคือการเจาะหู)

ทูลศศคทณมงคล

เป็นอวชาธณบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีจัญญิตูปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. ทูลศศล คทณ ทูลศศคทณ. (ทูลศ + คทณ) จัญญิตูปุริสสมาส
คทณ อ.การนุ่ง ทูลศศล ซึ่งผ้า ทูลศศคทณ ชื่อว่าทูลศศคทณ. (การนุ่งผ้า)
๒. ทูลศศคทณเมว มงคล ทูลศศคทณมงคล. (ทูลศศคทณ + มงคล) อวชาธณบุพพทกัมมธารยสมาส
ทูลศศคทณ เอว อ.การนุ่งซึ่งผ้านั้นเทียว มงคล เป็นมงคล ทูลศศคทณมงคล ชื่อว่าทูลศศคทณมงคล. (มงคลคือการนุ่งผ้า)

จูปาการณมงคล

เป็นอวชาธณบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีจัญญิตูปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. จูปาย การณ จูปาการณ. (จูปา + การณ) จัญญิตูปุริสสมาส
การณ อ.การโกน จูปาย ซึ่งจุก จูปาการณ ชื่อว่าจูปาการณ. (การโกนจุก)
๒. จูปาการณเมว มงคล จูปาการณมงคล. (จูปาการณ + มงคล) อวชาธณบุพพทกัมมธารย-
สมาส
จูปาการณ เอว อ.การโกนซึ่งจุกนั้นเทียว มงคล เป็นมงคล จูปาการณมงคล ชื่อว่าจูปาการณมงคล. (มงคลคือการโกนจุก)

สตัดวสลิกาโล

เป็นจัญญิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. สตัด วสล่านิ สตัดวสล่านิ. (สตัด + วสล) อสมาหารทิกุสมาส
วสล่านิ อ.ปี ท. สตัด เจ็ด สตัดวสล่านิ ชื่อว่าสตัดวสล. (๗ ปี)
๒. สตัดวสล่านิ อสล อตถิติ สตัดวสลิโก, ทารโก. (สตัดวสล + อิกปัจจย) อัสลัตติ-
ตถิติ
สตัดวสล่านิ อ.ปีเจ็ด ท. อสล (ทารกสล) แห่งเด็กนั้น อตถิติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น
โล ทารโก) อ.เด็กนั้น สตัดวสลิโก ชื่อว่าสตัดวสลิ (มี ๗ ปี), ได้แก่เด็ก.
๓. สตัดวสลิกลส กาลิ สตัดวสลิกาโล. (สตัดวสลิ + กาล) จัญญิตูปุริสสมาส

กาลิ อ.กาล สัตตวลลิกัสส (ทารกัสส) แห่งเด็ก ผู้มีกาลฝนเจ็ด สัตตวลลิกกาลิ
ชื่อว่าสัตตวลลิกกาลิ. (กาลิที่เด็กมีอายุ ๗ ขวบ)

สายณทสมโย

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมือมาทิปรตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อทลล สายย สายณท. (สายย + อท) อมาทิปรตปุริสสมาส

สายย อ.เป็นที่ล้นไป อทลล แห่งวัน สายณท ชื่อว่าสายณท. (เป็นที่ล้นไปแห่งวัน)

๒. สายณโท จ โส สมโย จาติ สายณทสมโย. (สายณท + สมโย) วิเสสนบุพพทกัมมธารย-
สมาส

สายณโท จ อ.เป็นที่ล้นไปแห่งวันด้วย โส อ.เป็นที่ล้นไปแห่งวันนั้น สมโย จ เป็นสมัยด้วย
อิติ เพราะเหตุนี้ สายณทสมโย ชื่อว่าสายณทสมโย. (สมัยเป็นที่ล้นไปแห่งวัน, เวลาเย็น)

สกุการสมมาน

เป็นสมาทารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สกุการโ จ สมมาน จ สกุการสมมาน. (สกุการ + สมมาน)

สกุการโ จ อ.สกุการะด้วย สมมาน จ อ.สมมานะด้วย สกุการสมมาน ชื่อว่าสกุการ-
สมมาน. (สกุการะและสมมานะ)

วุตตนิยาม

เป็นฉฏฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วุตตลล นียาโม วุตตนิยาม. (วุตต + นียาม)

นียาโม อ.ทำนอง (ตยา) วุตตลล (วจนลล) แห่งคำ อันท่าน กล่าวแล้ว วุตตนิยาม ชื่อว่า
วุตตนิยาม. (ทำนองแห่งคำอันท่านกล่าวแล้ว)

สุเชติโต, ทารโก

เป็นทุติยัตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สุขิ เเชติโต สุเชติโต, ทารโก. (สุข + เเชติ)

(ทารโก) อ.เด็ก เเชติโต ผู้ได้แล้ว สุขิ ซึ่งความสุข สุเชติโต ชื่อว่าสุเชติโต (ผู้ได้ความสุข), ได้แก่

เด็ก.

ปฏิกุลมนสิการวโส

เป็นนัฏฐิต์ปุริสสมาส โดยมีตติยาตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปฏิกุลเลน มนสิกาโร ปฏิกุลมนสิกาโร. (ปฏิกุล + มนสิการ) ตติยาตปุริสสมาส
มนสิกาโร อ.การกระทำไว้ในใจ ปฏิกุลเลน โดยความเป็นของปฏิกุล ปฏิกุลมนสิกาโร ชื่อว่า
ปฏิกุลมนสิการ. (การทำไว้ในใจโดยความเป็นของปฏิกุล)
๒. ปฏิกุลมนสิการสส วโส ปฏิกุลมนสิการวโส. (ปฏิกุลมนสิการ + วส) นัฏฐิต์ปุริสสมาส
วโส อ.อำนาจ ปฏิกุลมนสิการสส แห่งการกระทำไว้ในใจโดยความเป็นของปฏิกุล ปฏิกุล-
มนสิการวโส ชื่อว่าปฏิกุลมนสิการวส. (อำนาจแห่งการกระทำไว้ในใจโดยความเป็นของปฏิกุล)

ตจปญจกกมมฏจาน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสสมาส โดยมีฉัฏฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มี
วิเคราะห์ดังนี้

๑. ตโจ ปญจโม ยสสาติ ตจปญจก, กมมฏจาน. (ตจ + ปญจม)
ตโจ อ.หนึ่ง ปญจโม เป็นที่ทำ ยสส (กมมฏจานสส) แห่งกรรมฐานใด (อดีต) มีอยู่
อิตติ เพราะเหตุนี้ (ต กมมฏจาน) อ.กรรมฐานนั้น ตจปญจก ชื่อว่าตจปญจก (มีหนึ่งเป็นที่ ๕), ได้แก่
กรรมฐาน.
๒. ตจปญจกญจ ต กมมฏจานญจจติ ตจปญจกกมมฏจาน. (ตจปญจก + กมมฏจาน)
วิเสสนบุพพทกัมมธารยสสมาส
ตจปญจก จ อ.อันมีหนึ่งเป็นที่ทำด้วย ต อ.อันมีหนึ่งเป็นที่ทำนั้น กมมฏจาน จ เป็น
กรรมฐานด้วย อิตติ เพราะเหตุนี้ ตจปญจกกมมฏจาน ชื่อว่าตจปญจกกมมฏจาน. (กรรมฐานมีหนึ่งเป็น
ที่ ๕)

ทวดตีสากาโร

เป็นสมาหารทศุสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทวดตีส อาการา ทวดตีสากาโร. (ทวดตีส + อาการ)

อาการา อ.อาการ ท. ทวดตีส สามลิสอง ทวดตีสากาโร ชื่อว่าทวดตีสาการ. (อาการ ๓๒)

ตจปญจกั, กมมฏจัน

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า

ตโจ ปญจโม ยสฺสาติ ตจปญจกั, กมมฏจัน. (ตจ + ปญจม)

ตโจ อ.หนััง ปญจโม เป็นที่ห่า ยสฺส (กมมฏจันสฺส) แห่งกรรมฐานไต (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ต กมมฏจัน) อ.กรรมฐานนี้ ตจปญจกั ชื่อว่าตจปญจก (มีหนัังเป็นที่ ๕), ได้แกกรรมฐาน.

สพพพุธา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

สพเพ จ เต พุทธา จาติ สพพพุธา. (สพพ + พุทธ)

สพเพ จ อ.ทั้งปวง ท. ด้วย เต อ.ทั้งปวง ท. เหล่านี้ พุทธา จ เป็นพระพุทเจ้าด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สพพพุธา ชื่อว่าสพพพุธ. (พระพุทเจ้าทุกพระองค์)

อวิหิตั, กมมฏจัน

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

น วิหิตั อวิหิตั, กมมฏจัน. (น + วิหิต)

(กมมฏจัน) อ.กรรมฐาน (พุทเถติ) วิหิตั อัน อันพระพุทเจ้า ท. ทรงละแล้ว น ทามีได้ อวิหิตั ชื่อว่าอวิหิต (ไม่ถูกละแล้ว), ได้แกกรรมฐาน.

เกสาทโย, อาการา

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า

เกสา อาติ เยสนฺติ เกสาทโย, อาการา. (เกส + อาติ)

เกสา อ.ผม ท. อาติ เป็นต้น เยส (อาการานั) แห่งอาการ ท. เหล่าไต (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต อาการา) อ.อาการ ท. เหล่านี้ เกสาทโย ชื่อว่าเกสาติ (มีผมเป็นต้น), ได้แกอาการ ๕ ทังหลาย.

เอเกกโกฏจาสโล

เป็นอสมาหารทิสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

เอเกโก โฏฏจาสโล เอเกกโกฏจาสโล. (เอเกก + โฏฏจาส)

โกฏจาสโล อ.สฺวน เอเกโก หนึ่งๆ เอเกกโกฏจาสโล ชื่อว่าเอเกกโกฏจาสโล. (ส่วนหนึ่งๆ)

อรหตตปุตตา, ภิกขุ

เป็นทุติยาดํปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. อรหตฺสฺส ภาวโ อรหตฺต. (อรหต + ตตฺปัจจย) ภาวตฺทิต

ภาวโ อ.ความเป็น อรหตฺสฺส แห่งพระอรหฺนตฺ อรหตฺตฺ ชื่อว่าอรหตฺต. (ความเป็นพระอรหฺนตฺ, พระอรหฺต)

๒. อรหตฺตฺ ปุตตา อรหตตปุตตา, ภิกขุ. (อรหตต + ปุตต) ทุติยาดํปฺริสฺสมาส

(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. ปุตตา ผู้บรรลุแล้ว อรหตฺตฺ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหฺนตฺ อรหตตปุตตา ชื่อว่าอรหตตปุตต (ผู้บรรลุความเป็นพระอรหฺนตฺ, ผู้บรรลุพระอรหฺต), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

อพยตตา, ภิกขุ

เป็นนินบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

น พยตตา อพยตตา, ภิกขุ. (น + พยตต)

(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. พยตตา ผู้ฉลาด น ทาไมได้ อพยตตา ชื่อว่าอพยตต (ผู้ไม่ฉลาด), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

มาตาปิตโร

เป็นอิตรโรยคทวันทสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

มาตา จ ปิตา จ มาตาปิตโร. (มาตุ + ปิตุ)

มาตา จ อ.มารดาด้วย ปิตา จ อ.บิดาด้วย มาตาปิตโร ชื่อว่ามาตาปิตุ. (มารดาและบิดา)

สัตตาทิ

เป็นสมมาทาทิคุสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สัตต อทา สัตตาทิ. (สัตต + อท)

อทา อ.วัน ท. สัตต เจ็ด สัตตาทิ ชื่อว่าสัตตาท. (๗ วัน, หนึ่งสัปดาห์)

พุทฺธปมฺโข, ภิกฺขุสงฺโฆ

เป็นฉัฏฐีทวีปทูลยาธิกรณพหุพีฬมาส มีวิเคราะห์ว่า

พุทฺธ ปมฺโข ยสฺสาติ พุทฺธปมฺโข, ภิกฺขุสงฺโฆ. (พุทฺธ + ปมฺโข)

พุทฺธ อ.พระพุทฺธเจ้า ปมฺโข เป็นประมุข ยสฺส (ภิกฺขุสงฺฆสฺส) แห่งหมู่แห่งภิกฺขุใด (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ (โล ภิกฺขุสงฺโฆ) อ.หมู่แห่งภิกฺขุนั้น พุทฺธปมฺโข ชื่อว่าพุทฺธปมฺโข (มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข), ได้แก่ภิกฺขุสงฺฆ.

ภิกฺขุสงฺโฆ

เป็นฉัฏฐีตปฺปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ภิกฺขุ นํ สงฺโฆ ภิกฺขุสงฺโฆ. (ภิกฺขุ + สงฺฆ)

สงฺโฆ อ.หมู่ ภิกฺขุ นํ แห่งภิกฺขุ ท. ภิกฺขุสงฺโฆ ชื่อว่าภิกฺขุสงฺฆ. (หมู่ภิกฺขุ, ภิกฺขุสงฺฆ)

อฏฺฐโม, ทิวโส

เป็นสังฆชาติทิต มีวิเคราะห์ว่า

อฏฺฐนํ ปุโรเณ อฏฺฐโม, ทิวโส. (อฏฺฐ + มปฺจจฺย)

(ทิวโส) อ.วัน ปุโรเณ อันเป็นเหตุเต็ม อฏฺฐนํ แห่งแปด ท. อฏฺฐโม ชื่อว่าอฏฺฐม (ที่ ๘), ได้แก่วัน.

สาวตตีวาลีโน, ชนา

เป็นสัตตมิตปฺปริสฺสมาส, กิตินตสมาส, กัตตรูป, ตสฺสีสฺสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

สาวตติยํ วสนฺติ สีเสนาติ สาวตตีวาลีโน, ชนา. (สาวตติสฺสทูปปท + วสฺ นินวาเส ในการอยู่ + ณีปฺจจฺย)

(เย ช่นา) อ.ช่น ท. เหล่าไต วสนฺติ ย่อมอยู่ สาวตถิย ในเมืองสาวตถิ สี่เสน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ช่นา) อ.ช่น ท. เหล่านี้ สาวตถิวาลีโน ชื่อว่าสาวตถิวาลี (ผู้อยู่ในเมืองสาวตถิ โดยปกติ), ได้แก่ช่นทั้งหลาย.

สำกุกสตานิ

เป็นนัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สำกุกานํ สตานิ สำกุกสตานิ. (สำกุก + สต)

สตานิ อ.ร้อย ท. สำกุกานํ แห่งผ้าสำกุก ท. สำกุกสตานิ ชื่อว่าสำกุกสต. (ผ้าสำกุกหนึ่งร้อย)

ปัญฆปาตสตานิ

เป็นนัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปัญฆปาตานํ สตานิ ปัญฆปาตสตานิ. (ปัญฆปาต + สต)

สตานิ อ.ร้อย ท. ปัญฆปาตานํ แห่งปัญฆปาต ท. ปัญฆปาตสตานิ ชื่อว่าปัญฆปาตสต. (ปัญฆปาตหนึ่งร้อย)

สำกุกสหสฺสํ

เป็นนัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สำกุกานํ สหสฺสํ สำกุกสหสฺสํ. (สำกุก + สหสฺส)

สหสฺสํ อ.พัน สำกุกานํ แห่งผ้าสำกุก ท. สำกุกสหสฺสํ ชื่อว่าสำกุกสหสฺส. (ผ้าสำกุกหนึ่งพัน ผืน)

ปัญฆปาตสหสฺสํ

เป็นนัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปัญฆปาตานํ สหสฺสํ ปัญฆปาตสหสฺสํ. (ปัญฆปาต + สหสฺส)

สหสฺสํ อ.พัน ปัญฆปาตานํ แห่งปัญฆปาต ท. ปัญฆปาตสหสฺสํ ชื่อว่าปัญฆปาตสหสฺส. (ปัญฆปาตหนึ่งพัน)

พราหมณกาล

เป็นฉนฺธิต้ปฐิสส์มาส มีวิเคราะหั่ว

พราหมณสส์ กาล พราหมณกาล. (พราหมณ + กาล)

กาล อ.กาล พราหมณสส์ (อตุตโน) แห่งตน เป็นพราหมณ พราหมณกาล ชื่อว่าพราหมณ-กาล. (กาลที่ตนเป็นพราหมณ)

ปิณฑปาดทายกติสโส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีทุดิยาต้ปฐิสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหั่วดังนี้

๑. ปิณฑปาดต้ เทตีติ ปิณฑปาดทายโก, ติสโส. (ปิณฑปาดสทูปปท + ทา ทาเน ในการให้ + ญุบัจจย) ทุดิยาต้ปฐิสส์มาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, กัตตุส่าธนะ

(โย ติสโส) อ.ส่ามเณรชื่อว่าติสส์เต เทติ ย่อมถวาย ปิณฑปาดต้ ซึ่งปิณฑปาด อิติ เพราะเหตุหนึ่ง (โส ติสโส) อ.ส่ามเณรชื่อว่าติสส์นั้น ปิณฑปาดทายโก ชื่อว่าปิณฑปาดทายก (ผู้ถวายปิณฑปาด), ได้แก่ส่ามเณรติสส์.

๒. ปิณฑปาดทายโก จ โส ติสโส จาติ ปิณฑปาดทายกติสโส. (ปิณฑปาดทายก + ติสโส) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

ปิณฑปาดทายโก จ อ.ผู้ถวายซึ่งปิณฑปาดต้ด้วย โส อ.ผู้ถวายซึ่งปิณฑปาดต้ ติสโส จ เป็นส่ามเณรติสส์ด้วย อิติ เพราะเหตุหนึ่ง ปิณฑปาดทายกติสโส ชื่อว่าปิณฑปาดทายกติสโส. (ส่ามเณรติสส์ผู้ถวายปิณฑปาด)

สิตกาล

เป็นฉนฺธิต้ปฐิสส์มาส มีวิเคราะหั่ว

สิตสส์ กาล สิตกาล. (สิต + กาล)

กาล อ.กาล สิตสส์ แห่งฤดูหนาว สิตกาล ชื่อว่าสิตกาล. (กาลแห่งฤดูหนาว)

วิหารจาริก

เป็นสัตตมีต้ปฐิสส์มาส มีวิเคราะหั่ว

วิหารเร จาริก วิหารจาริก. (วิหาร + จาริก)

จาริก อ.ที่จาริก วิหารเร ในวิหาร วิหารจาริก ชื่อว่าวิหารจาริก. (ที่จาริกในวิหาร)

อคติศาลาทินี, จานานิ

เป็นนัฏฐิทธิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีนัฏฐิต์ปปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อคติสัส สาลา อคติสาลา. (อคติ + สาลา) นัฏฐิต์ปปริสสมาส
 สาลา อ.โรง อคติสัส แห่งไฟ อคติสาลา ชื่อว่าอคติสาลา. (โรงไฟ)
๒. อคติสาลา อาทิ เยสนุติ อคติสาลาทินี, จานานิ. (อคติสาลา + อาทิ) นัฏฐิทธิวิป-
 ทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

อคติสาลา อ.โรงแห่งไฟ อาทิ เป็นต้น เยส (จานานิ) แห่งที่ ท. เหล่าใด (อตติ) มีอยู่
 อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ จานานิ) อ.ที่ ท. เหล่านั้น อคติสาลาทินี ชื่อว่าอคติสาลาทิ (มีโรงไฟเป็นต้น),
 ได้แก่ที่ทั้งหลาย.

มหาปุณโณ, สามเณโร

เป็นนัฏฐิทธิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- มหนุต ปุณณ ยสสาติ มหาปุณโณ, สามเณโร. (มหนุต + ปุณณ)
 ปุณณ อ.บุญ มหนุต มาก ยสส (สามเณรส) แห่งสามเณรใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
 เหตุนั้น (โส สามเณโร) อ.สามเณรนั้น มหาปุณโณ ชื่อว่ามหาปุณณ (ผู้มีบุญมาก), ได้แก่สามเณร.

กมพลตติกา, ภิกขุ

เป็นอัสสตีตติทิต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กมพลเสน อตโต กมพลตโต. (กมพล + อตต) ตติยาตปปริสสมาส
 อตโต อ.ความต้องการ กมพลเสน ด้วยผ้ากัมพล กมพลตโต ชื่อว่ากมพลตต. (ความ
 ต้องการด้วยผ้ากัมพล)
๒. กมพลตโต เตส สันตีติ กมพลตติกา, ภิกขุ. (กมพลตต + อิกปัจจย) อัสสตีตติทิต
 กมพลตโต อ.ความต้องการด้วยผ้ากัมพล เตส (ภิกขุ) แห่งภิกขุ ท. เหล่านั้น สันติ
 มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ภิกขุ) อ.ภิกขุ ท. เหล่านั้น กมพลตติกา ชื่อว่ากมพลตติก (ผู้มีความ
 ต้องการด้วยผ้ากัมพล), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

สกลวิหาโร

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สกลโล จ โส วิหาโร จาติ สกลวิหาโร. (สกล + วิหาร)

สกลโล จ อ.ทั้งสิ้นด้วย โส อ.ทั้งสิ้นนั้น วิหาโร จ เป็นวิหารด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น สกล-
วิหาโร ชื่อว่าสกลวิหาร. (วิหารทั้งสิ้น)

สตัดวสสิกสามเณโร

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. สตัด วสฺสานิ สตัดวสฺสานิ. (สตัด + วสฺส) อสมาทารทิกุสมาส

วสฺสานิ อ.ปี ท. สตัด เจต สตัดวสฺสานิ ชื่อว่าสตัดวสฺส. (๗ ปี)

๒. สตัดวสฺสานิ อสฺส อตฺถิติ สตัดวสฺสิโก, สามเณโร. (สตัดวสฺส + อิกปัจจัจย) อัสสตี-
ตฺถิต

สตัดวสฺสานิ อ.ปีเจต ท. อสฺส (สามเณรสฺส) แห่งสามเณรนั้น อตฺถิ มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ (โส สามเณโร) อ.สามเณรนั้น สตัดวสฺสิโก ชื่อว่าสตัดวสฺสิก (มี ๗ ปี), ได้แก่สามเณร.

๓. สตัดวสฺสิโก จ โส สามเณโร จาติ สตัดวสฺสิกสามเณโร. (สตัดวสฺสิก + สามเณร)
วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

สตัดวสฺสิโก จ อ.ผู้มีกาลฝนเจ็ดด้วย โส อ.ผู้มีกาลฝนเจ็ดนั้น สามเณโร จ เป็นสามเณร
ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สตัดวสฺสิกสามเณโร ชื่อว่าสตัดวสฺสิกสามเณร. (สามเณรผู้มีอายุ ๗ ขวบ)

สทสฺสมตฺตา, ภิกฺขุ

เป็นภิกฺขุวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สทสฺส มตฺตา เยสนฺติ สทสฺสมตฺตา, ภิกฺขุ. (สทสฺส + มตฺตา)

สทสฺส อ.พัน มตฺตา เป็นประมาณ เยสฺ (ภิกฺขุ) แห่งภิกฺขุ ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ
เพราะเหตุนี้ (เต ภิกฺขุ) อ.ภิกฺขุ ท. เหล่านี้ สทสฺสมตฺตา ชื่อว่าสทสฺสมตฺต (มีหนึ่งพันเป็นประมาณ,
มีประมาณหนึ่งพัน), ได้แก่ภิกฺขุทั้งหลาย.

นคราภิมุข, สามเณโร

เป็นทวีปทมิฬนาถิกรณพทุพพีทิสมาล มีวิเคราะห์ว่า

นครสล อภิมุข ยสล่าติ นคราภิมุข, สามเณโร. (นคร + อภิมุข)

อภิมุข อ.หน้าเฉพาะ นครสล ต่อเมือง ยสล (สามเณรสล) แห่งสามเณรโต (อดีต) มีอยู่
อติ เพราะเหตุนี้ (โล สามเณโร) อ.สามเณรนั้น นคราภิมุข ชื่อว่านคราภิมุข (ผู้มีหน้ามุ่งต่อเมือง),
ได้แก่สามเณร.

พทินคร

เป็นนิบาตบุพพะ อพยยภาวสมาล มีวิเคราะห์ว่า

นครสล พติ พทินคร. (พติ + นคร)

พติ ในภายนอก นครสล แห่งเมือง พทินคร ชื่อว่าพทินคร. (ภายนอกเมือง)

พรปฎิปาฏิ

เป็นนัฎฐิตปุริสสมาล มีวิเคราะห์ว่า

พรสล ปฎิปาฏิ พรปฎิปาฏิ. (พร + ปฎิปาฏิ)

ปฎิปาฏิ อ.ลำดับ พรสล แห่งเรือน พรปฎิปาฏิ ชื่อว่าพรปฎิปาฏิ. (ลำดับแห่งเรือน)

อาปณทวาร

เป็นนัฎฐิตปุริสสมาล มีวิเคราะห์ว่า

อาปณสล ทวาร อาปณทวาร. (อาปณ + ทวาร)

ทวาร อ.ประตู อาปณสล แห่งร้านตลาด อาปณทวาร ชื่อว่าอาปณทวาร. (ประตูร้านตลาด)

อาปณโก, ปุคคโล

เป็นสังสฎฐาทิอเนกัตถตทิต มีวิเคราะห์ว่า

อาปณ วสติ อาปณโก, ปุคคโล. (อาปณ + ฌิกปัจจย)

(โย ปุคคโล) อ.บุคคลใด วสติ ย่อมอยู่ อาปณ ในร้านตลาด อติ เพราะเหตุนี้ (โล
ปุคคโล) อ.บุคคลนั้น อาปณโก ชื่อว่าอาปณิก (ผู้อยู่ในร้านตลาด), ได้แก่บุคคล.

ภิกขุสหัสส์

เป็นฉนฺธิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ภิกขุณฺ สหฺสฺสํ ภิกขุสฺสฺสํ. (ภิกขุ + สหฺสฺส)

สหฺสฺสํ อ.พัน ภิกขุณฺ แห่งภิกษุ ท. ภิกขุสฺสฺสํ ชื่อว่าภิกขุสหฺสฺส. (ภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป)

ปุตฺตสิเนโท

เป็นวิเสสโนปมบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปุตฺโต อิว สิเนโท ปุตฺตสิเนโท. (ปุตฺต + สิเนท)

สิเนโท อ.ความรัก ปุตฺโต อิว เพียงตั้งบุตร ปุตฺตสิเนโท ชื่อว่าปุตฺตสิเนท. (ความรักตั้งบุตร)

สกลสรีรํ

เป็นวิเสสบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

สกลญจ ตํ สรีรญจาติ สกลสรีรํ. (สกล + สรีร)

สกลํ จ อ.ทั้งสิ้นด้วย ตํ อ.ทั้งสิ้นนั้น สรีรํ จ เป็นสรีระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สกลสรีรํ
ชื่อว่าสกลสรีร. (สรีระทั้งสิ้น, ทั่วร่างกาย)

ททยมฺสํ

เป็นฉนฺธิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ททยสฺสํ มฺสํ ททยมฺสํ. (ททย + มฺส)

มฺสํ อ.เนื้อ ททยสฺสํ แห่งททย ททยมฺสํ ชื่อว่าททยมฺส. (เนื้อททย)

ยุตฺตรูปํ, ทานํ

เป็นฉนฺธิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ยุตฺตํ รูปํ ยสฺสาติ ยุตฺตรูปํ, ทานํ. (ยุตฺต + รูป)

รูปํ อ.รูป ยุตฺตํ อันสมคฺวรแล้ว ยสฺสํ (ทานสฺส) แห่งทานใด (ยุตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นั้น (ตํ ทาน) อ.ทานนั้น ยุตฺตรูปํ ชื่อว่ายุตฺตรูป (มีรูปอันสมคฺวรแล้ว, มีสภาพอันสมคฺวรแล้ว), ได้แก่
ทาน.

ปาทมูล์

เป็นนัฏฐิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาทสส์ มูล์ ปาทมูล์. (ปาท + มูล)

มูล์ อ.ทีใกล้ ปาทสส์ แห่งเท้า ปาทมูล์ ชื่อว่าปาทมูล. (ใกล้เท้า)

อนโตนคร

เป็นนิบาตบุพพะ อพยยิภาวสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นครสส์ อนโต อนโตนคร. (อนโต + นคร)

อนโต อ.ภายใน นครสส์ แห่งเมือง อนโตนคร ชื่อว่าอนโตนคร. (ภายในเมือง)

กมพลสดานิ

เป็นนัฏฐิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

กมลพาน์ สดานิ กมพลสดานิ. (กมล + สด)

สดานิ อ.ร้อย ท. กมลพาน์ แห่งผ้ากัมพล ท. กมพลสดานิ ชื่อว่ากมลพลสด. (ผ้ากัมพล ๑๐๐

ผืน)

กมลพลสทสส์

เป็นนัฏฐิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

กมลพาน์ สทสส์ กมพลสทสส์. (กมล + สทสส์)

สทสส์ อ.พัน กมลพาน์ แห่งผ้ากัมพล ท. กมพลสทสส์ ชื่อว่ากมลพลสทสส์. (ผ้ากัมพล ๑,๐๐๐

ผืน)

กมลพลทายกติสโล

เป็นวิเสณบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีทุตียาตปปริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กมพล์ เทตติ กมพลทายโก, ติสโล. (กมลพลททุบปท + ทา ทาเน ในการให้ + ญว
ปัจจย) ทุตียาตปปริสส์มาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, กัตตุสาณะ

(โย ติสโล) อ.สามเณรชื่อว่าติสสะโต เทติ ย่อมถวาย กมพล์ ซึ่งผ้ากัมพล อิติ เพราะ
เหตุนั้น (โล ติสโล) อ.สามเณรชื่อว่าติสสะนั้น กมพลทายโก ชื่อว่ากมลพลทายก (ผู้ถวายผ้ากัมพล),

ได้แก่สามเณรติสสะ.

๒. กมฺพลททยโก จ โส ติสฺโส จาติ กมฺพลททยกติสฺโส. (กมฺพลททยก + ติสฺส) วิเสสน-
บุพฺพทกัณฺณชารยสฺมาส

กมฺพลททยโก จ อ.ผู้ถวายซึ่งผ้ากัมพลด้วย โส อ.ผู้ถวายซึ่งผ้ากัมพลนั้น ติสฺโส จ เป็น
สามเณรติสสะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กมฺพลททยกติสฺโส ชื่อว่ากมฺพลททยกติสฺส. (สามเณรติสสะผู้ถวาย
ผ้ากัมพล)

นามกรณทิวโส

เป็นวิเสสนบุพฺพทกัณฺณชารยสฺมาส โดยมีจัญฺฐิตฺตปฺริสฺสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. นามสฺส กรณํ นามกรณํ, ทิวโส. (นาม + กรณ) จัญฺฐิตฺตปฺริสฺสมาล

กรณํ อ.เป็นที่กระทำ นามสฺส ซึ่งชื่อ นามกรณํ ชื่อว่านามกรณ (เป็นที่ทำชื่อ, ตั้งชื่อ),
ได้แก่วัน.

๒. นามกรณญจ ตํ ทิวโส จาติ นามกรณทิวโส. (นามกรณ + ทิวโส) วิเสสนบุพฺพท-
กัณฺณชารยสฺมาส

นามกรณํ จ อ.เป็นที่กระทำซึ่งชื่อด้วย ตํ อ.เป็นที่กระทำซึ่งชื่อนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย
อิติ เพราะเหตุนี้ นามกรณทิวโส ชื่อว่า นามกรณทิวส. (วันเป็นที่ทำชื่อ, วันตั้งชื่อ)

ทินนกมฺพลโ

เป็นวิเสสนบุพฺพทกัณฺณชารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ทินฺโน จ โส กมฺพลโ จาติ ทินนกมฺพลโ. (ทินน + กมฺพล)

ทินฺโน จ อ.อันสามเณรถวายแล้วด้วย โส อ.อันสามเณรถวายแล้วนั้น กมฺพลโ จ เป็นผ้า
กัมพลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทินนกมฺพลโ ชื่อว่าทินนกมฺพล. (ผ้ากัมพลที่สามเณรถวายแล้ว)

กมฺพลสฺทสฺสกาโว

เป็นจัญฺฐิตฺตปฺริสฺสมาล โดยมีจัญฺฐิตฺตปฺริสฺสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺว่า

๑. กมฺพลานํ สฺทสฺสํ กมฺพลสฺทสฺสํ. (กมฺพล + สฺทสฺส) จัญฺฐิตฺตปฺริสฺสมาล

สฺทสฺสํ อ.พัน กมฺพลานํ แห่งผ้ากัมพล ท. กมฺพลสฺทสฺสํ ชื่อว่ากมฺพลสฺทสฺส. (ผ้ากัมพล
๑,๐๐๐ ผืน)

๒. กมพลสหัสสสว ภาโว กมพลสหัสสสว. (กมพลสหัสส + ภาว) ฉัฏฐิตปปริสสมาส
ภาโว อ.ความเป็น กมพลสหัสสสว แห่งพันแห่งผ้ากัมพล กมพลสหัสสสว ชื่อว่า
กมพลสหัสสสว. (ความเป็นผ้ากัมพล ๑,๐๐๐ ผืน)

พหูตร, วัตถุ

เป็นวิเสสตัดทิต มีวิเคราะห์ว่า
สพพานิ อิมานิ พหุณี, อิทิมเมล วิเสเสน พหุติ พหูตร, วัตถุ. (พหู + ทรปัจจัย)
อิมานิ วัตถุณี อ.วัตถุ ท. เหล่านี้ สพพานิ ทั้งปวง พหุณี เป็นของมาก (โหนติ) ย่อมเป็น,
อิท (วัตถุ) อิมล (วัตถุ) อ.- แห่งวัตถุ ท. เหล่านี้หนา -วัตถุนี้ พหู เป็นของมาก วิเสเสน โดย
พิเศษ (โหนติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ พหูตร ชื่อว่าพหูตร (มากกว่า), ได้แก่วัตถุ.

ตถารูป, ภิกขุสงฆ

เป็นฉัฏฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
ตถา รูป ยสสาติ ตถารูป, ภิกขุสงฆ. (ตถา + รูป)
รูป อ.รูป ตถา อย่างนั้น ยสส (ภิกขุสงฆ) แห่งหมู่แห่งภิกษุใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ (โส ภิกขุสงฆ) อ.หมู่แห่งภิกษุนี้ ตถารูป ชื่อว่าตถารูป (มีรูปอย่างนั้น), ได้แก่ภิกขุสงฆ.

ยถารูป, ภิกขุสงฆ

เป็นฉัฏฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
ยถา รูป ยสสาติ ยถารูป, ภิกขุสงฆ. (ยถา + รูป)
รูป อ.รูป ยถา อย่างไร ยสส (ภิกขุสงฆ) แห่งหมู่แห่งภิกษุใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ (โส ภิกขุสงฆ) อ.หมู่แห่งภิกษุนี้ ยถารูป ชื่อว่ายถารูป (มีรูปอย่างไร), ได้แก่ภิกขุสงฆ.

ญาติทารกา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
ญาติโย จ เต ทารกา จาติ ญาติทารกา. (ญาติ + ทารก)
ญาติโย จ อ.ผู้เป็นญาติ ท. ด้วย เต อ.ผู้เป็นญาติ ท. เหล่านี้ ทารกา จ เป็นเด็กด้วย
อิติ เพราะเหตุนี้ ญาติทารกา ชื่อว่าญาติทารก. (เด็กผู้เป็นญาติ)

กถาสลลาโป

ตติยาตปปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า

กถาย สลลาโป กถาสลลาโป. (กถา + สลลาป)

สลลาโป อ.การสนทนา กถาย ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว กถาสลลาโป ชื่อว่ากถาสลลาป. (การสนทนาด้วยเรื่องราว)

กถापपญโจ

เป็นตติยาตปปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า

กถาย ปปญโจ กถापपญโจ. (กถา + ปปญจ)

ปปญโจ อ.ความเนิ่นช้า กถาย เพราะการกล่าว กถापपญโจ ชื่อว่ากถापปญจ. (ความเนิ่นช้า เพราะการกล่าว)

ปตตจิวริ

เป็นสมาทานวันทสมาส มีวิเคราะหว่า

ปตโต จ จิวรญจ ปตตจิวริ. (ปตต + จิวร)

ปตโต จ อ.บาตรด้วย จิวริ จ อ.จิวรด้วย ปตตจิวริ ชื่อว่าปตตจิวร. (บาตรและจิวร)

อาสนนญจानิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

อาสนนญจ ติ จานญจาทิ อาสนนญจानิ. (อาสนน + จาน)

อาสนนนิ จ อ.ใกล้ด้วย ติ อ.ใกล้นั้น จานนิ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อาสนนญจानิ ชื่อว่าอาสนนญจาน. (ที่ใกล้)

วิสติโยชนสत्มคโค

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีธสมหารทิกุสมาส และภิกษุวิปทูลยาธิกรรมพหุพพิทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. วิสติ โยชนานิ วิสติโยชนานิ. (วิสติ + โยชน) ธสมหารทิกุสมาส

โยชนานิ อ.โยชนิ ท. วิสติ ยี่สิบ วิสติโยชนานิ ชื่อว่าวิสติโยชน. (๒๐ โยชน)

๒. วิสติโยชนานิ สติ มตตยา ยสสาติ วิสติโยชนสโต, มคโค (วิสติโยชน + สติ +

มตดา) ฌัฏฐิทวีปทตฺลยาธิกรณพทฺพพีหีสมาส, อันตโลปะ, ลบ มตดาศัพท์

สตฺ อ.ร้อย วิสตีโยชนานํ แห่งโยชนียีสิบ ท. มตดา เป็นประมาณ ยสฺส (มคฺคสฺส) แห่ง
หนทางใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส มคฺโค) อ.หนทางนั้น วิสตีโยชนสโต ชื่อว่าวิสตี-
โยชนสโต (มี ๑๒๐ โยชนีเป็นประมาณ), ได้แก่หนทาง.

๓. วิสตีโยชนสโต จ โส มคฺโค จาติ วิสตีโยชนสตมคฺโค. (วิสตีโยชนสโต + มคฺค)
วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส

วิสตีโยชนสโต จ อ.อันมีร้อยแห่งโยชนียีสิบเป็นประมาณด้วย โส อ.อันมีร้อยแห่งโยชนียีสิบ
เป็นประมาณนั้น มคฺโค จ เป็นหนทางด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น วิสตีโยชนสตมคฺโค ชื่อว่า วิสตีโยชน-
สตมคฺค. (หนทางมี ๑๒๐ โยชนีเป็นประมาณ, หนทางมีประมาณ ๑๒๐ โยชนี)

คามทวาร

เป็นฌัฏฐิตปุริสสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

คามสฺส ทวารํ คามทวารํ. (คาม + ทวาร)

ทวารํ อ.ประตู คามสฺส แห่งหมู่บ้าน คามทวารํ ชื่อว่าคามทวาร. (ประตูหมู่บ้าน)

มหลลกปุริโส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหลลกํ จ โส ปุริโส จาติ มหลลกปุริโส. (มหลลก + ปุริส)

มหลลกํ จ อ.ผู้แก่ด้วย โส อ.ผู้แก่หนึ่ง ปุริโส จ เป็นบุรุษด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหลลก-
ปุริโส ชื่อว่ามหลลกปุริส. (บุรุษแก่, คนแก่)

อารณฺณกวิหาโร

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. อरणฺณํ จิตฺ อารณฺณโก, วิหาโร. (อารณฺณ + ฌปฺจจฺย) สํสํญฺฐาทิอเนกัตถตฺตทิตฺ

(วิหาโร) อ.วิหาร จิตฺ อันตั้งอยู่แล้ว อरणฺณํ ในป่า อารณฺณโก ชื่อว่าอารณฺณก (อันตั้ง
อยู่ในป่า), ได้แก่วิหาร.

๒. อารณฺณโก จ โส วิหาโร จาติ อารณฺณกวิหาโร. (อารณฺณก + วิหาร)

อารณฺณโก จ อ.อันตั้งอยู่ในป่าด้วย โส อ.อันตั้งอยู่ในป่านั้น วิหาโร จ เป็นวิหารด้วย

อิติ เพราะเหตุนี้ อารณญกวิหาโร ชื่อว่าอารณญกวิหาร. (วิหารที่ตั้งอยู่ในป่า)

มหลลกอุปาสโก

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

มหลลกโก จ โส อุปาสโก จาติ มหลลกอุปาสโก. (มหลลก + อุปาสก)

มหลลกโก จ อ.ผู้แก่ด้วย โส อ.ผู้แก่นั้น อุปาสโก จ เป็นอุปาสกด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหลลกอุปาสโก ชื่อว่ามหลลกอุปาสก. (อุปาสกแก่)

อนุดรามคโค

เป็นอมาทิปรตปฺริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

มคคส์ส อนุดรา อนุดรามคโค. (อนุดรา + มคค)

อนุดรา ในระหว่าง มคคส์ส แห่งหนทาง อนุดรามคโค ชื่อว่าอนุดรามคค. (ระหว่างทาง)

นานาปุพผลปฏิมณฺฑิตา, จปฺปญจปฺปเทสา

เป็นตติยัตปฺริสส์มาส โดยมีอิติไตรโยคทวันท์มาส และปาทีบุพพทกัมมธารยส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปุพฺผานิ จ ผลานิ จ ปุพฺผผลานิ. (ปุพฺผ + ผล) อิติไตรโยคทวันท์มาส

ปุพฺผานิ จ อ.ดอกไม้ ท. ด้วย ผลานิ จ อ.ผลไม้ ท. ด้วย ปุพฺผผลานิ ชื่อว่าปุพฺผผล. (ดอกไม้อและผลไม้)

๒. นานา ปุพฺผผลานิ นานาปุพฺผผลานิ. (นานา + ปุพฺผผล) ปาทีบุพพทกัมมธารยส์มาส

ปุพฺผผลานิ อ.ดอกไม้อและผลไม้ ท. นานา ต่างๆ นานาปุพฺผผลานิ ชื่อว่านานาปุพฺผผล. (ดอกไม้อและผลไม้ต่างๆ)

๓. นานาปุพฺผผลเอหิ ปฏิมณฺฑิตา นานาปุพฺผผลปฏิมณฺฑิตา, จปฺปญจปฺปเทสา. (นานาปุพฺผผล + ปฏิมณฺฑิต) ตติยัตปฺริสส์มาส

(จปฺปญจปฺปเทสา) อ.ประเทศหกหรือห้า ท. ปฏิมณฺฑิตา อันประตบเฉพาะแล้ว นานา-ปุพฺผผลเอหิ ด้วยดอกไม้อและผลไม้ต่างๆ ท. นานาปุพฺผผลปฏิมณฺฑิตา ชื่อว่านานาปุพฺผผลปฏิมณฺฑิต (ประตบด้วยดอกไม้อและผลไม้ต่างๆ), ได้แก่ประเทศ ๖ หรือ ๕ แห่ง)

ฉปฺปญจปฺปเทสํ

เป็นวาสัถ์ทตฺเถ สัจฺจโยภยบพทพฺพพีหิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ฉ วา ปญจ วา ปเทสํ ฉปฺปญจปฺปเทสํ. (ฉ + ปญจ + ปเทส)

ปเทสํ อ.ประเทศ ท. ฉ วา ทกหรือ ปญจ วา หรือว่าทำ ฉปฺปญจปฺปเทสํ ชื่อว่าฉปฺปญจปฺปเทส. (ประเทศ ๖ หรือ ๕, ๖ หรือ ๕ ประเทศ, ๖ หรือ ๕ แห่ง)

ผาสุกฺกฺจฺจณฺ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ผาสุกฺกฺจฺจ ตํ จานญฺจาทิ ผาสุกฺกฺจฺจณฺ. (ผาสุก + จจณ)

ผาสุกํ จ อ.เป็นที่ผาสุกด้วย ตํ อ.เป็นที่ผาสุกนั้น จจณฺ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ผาสุกฺกฺจฺจณฺ ชื่อว่าผาสุกฺกฺจฺจณ. (ที่เป็นที่ผาสุก)

ยาคุภตฺตทานิ, วัตถุณิ

เป็นนัฏฐิวิปทฺตลยาธิกรณพฺพพีหิสฺมาส โดยมีอิตริตฺรโยคทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. ยาคุ จ ภตฺตญจ ยาคุภตฺตทานิ. (ยาคุ + ภตฺต) อิตริตฺรโยคทวันทสฺมาส

ยาคุ จ อ.ข้าวต้มด้วย ภตฺตํ จ อ.ข้าวส่วยด้วย ยาคุภตฺตทานิ ชื่อว่ายาคุภตฺต. (ข้าวต้ม และข้าวส่วย)

๒. ยาคุภตฺตทานิ อาทิ เยสนฺติ ยาคุภตฺตทานิ, วัตถุณิ. (ยาคุภตฺต + อาทิ) นัฏฐิวิปทฺตลยาธิกรณพฺพพีหิสฺมาส

ยาคุภตฺตทานิ อ.ข้าวต้มและข้าวส่วย ท. อาทิ เป็นต้น เยสนฺติ (วัตถุณิ) แห่งวัตถุ ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ทานิ วัตถุณิ) อ.วัตถุ ท. เหล่านี้ ยาคุภตฺตทานิ ชื่อว่ายาคุภตฺตทานิ (มีข้าวต้มและข้าวส่วยเป็นต้น), ได้แก่วัตถุทั้งหลาย.

สฺตตวสฺสพฺภนฺตโร

เป็นนัฏฐิตฺปฺปรีสฺสมาส โดยมีอสมาทารทิกุสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. สฺตต วสฺसानิ สฺตตวสฺसानิ. (สฺตต + วสฺส) อสมาทารทิกุสฺมาส

วสฺसानิ อ.กาลฝน ท. สฺตต เจ็ด สฺตตวสฺसानิ ชื่อว่าสฺตตวสฺส. (๗ ขวบ)

๒. สัตตวสฺสํ อพฺภนฺตรโ สัตตวสฺสพฺภนฺตรโ. (สัตตวสฺส + อพฺภนฺตร) จฺญฺสูตฺตปฺปฺริสฺสํ อพฺภนฺตรโ อ.ภายใน สัตตวสฺสํ แห่งกาลฝนเจ็ด ท. สัตตวสฺสพฺภนฺตรโ ชื่อว่า สัตตวสฺสพฺภนฺตร. (ภายใน ๗ ขวบ)

เอกมนุสฺโส

เป็นอสมาทหิคุสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เอก โจ โส มนุสฺโส จาติ เอกมนุสฺโส. (เอก + มนุสฺส)
 เอก โจ อ.คนหนึ่งด้วย โส อ.คนหนึ่งนั้น มนุสฺโส จ เป็นมนุษย์ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
 เอกมนุสฺโส ชื่อว่าเอกมนุสฺส. (มนุษย์คนหนึ่ง)

ยาปนมตฺตา, ภิกฺขา

เป็นจฺญฺสูทวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ยาปนํ มตฺตา ยสฺสาติ ยาปนมตฺตา, ภิกฺขา. (ยาปน + มตฺตา)
 ยาปนํ อ.เป็นเครื่องยังอัตภาพให้เป็นไป มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺสา (ภิกฺขาย) แห่งภิกฺขาใด (อุตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (สา ภิกฺขา) อ.ภิกฺขานั้น ยาปนมตฺตา ชื่อว่ายาปนมตฺตา (มีเป็นเครื่องยังอัตภาพให้เป็นไปเป็นประมาณ, ลักว่าพอยังอัตภาพให้เป็นไป), ได้แก่ภิกฺขา.

สกลคามวาสีโน, ชนา

เป็นสัตตมิตฺตปฺปฺริสฺสํ โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
 ๑. สกโล จ โส คาโม จาติ สกลกคาม. (สกล + คาม) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส
 สกโล จ อ.ทั้งสี่ด้วย โส อ.ทั้งสี่นั้น คาโม จ เป็นหมู่บ้านด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
 สกลกคาม ชื่อว่าสกลคาม. (หมู่บ้านทั้งสี่)
 ๒. สกลกคาม วสนฺติ สีเลนาคิ สกลกคามวาสีโน, ชนา. (สกลคามสทฺทูปท + วสฺ นินวเส
 ในการอยู่ + ฌีปจจย) สัตตมิตฺตปฺปฺริสฺสํ, กิตฺตสมาส, กัตตฺรูป, ตฺสสิลสาธนะ
 (เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนฺติ ย่อมอยู่ สกลกคาม ในหมู่บ้านทั้งสี่ สีเลน โดย
 ปกติ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ สกลกคามวาสีโน ชื่อว่าสกลคามวาสี (ผู้อยู่ใน
 หมู่บ้านทั้งสี่โดยปกติ, ชาวบ้านทั้งหมด), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

วสันตฤทศ

เป็นจตุตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วสันตฤทศ ฤทศ ฤทศฤทศ. (วสัน + ฤทศ)

ฤทศฤทศ เพื่อประโยชน์ วสันตฤทศ แก่การอยู่ ฤทศฤทศ ชื่อว่าวสันตฤทศ. (ประโยชน์แก่การอยู่)

วณทิตวณทิตกชโณ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีวิเสสนโนภยบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วณทิตกช โส วณทิตกชจติ วณทิตวณทิต, ขโณ. (วณทิต + วณทิต) วิเสสนโนภยบทกัมมธารยสมาส

โส (ขโณ) อ.ขณะนั้น วณทิต จ เป็นที่อันชนไหวแล้วด้วย วณทิต จ เป็นที่อันชนไหวแล้วด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วณทิตวณทิต ชื่อว่าวณทิตวณทิต (ทั้งถูกไหวแล้วทั้งถูกไหวแล้ว), ได้แก่ขณะ.

๒. วณทิตวณทิตกช ต่ ขโณ จติ วณทิตวณทิตกชโณ. (วณทิตวณทิต + ขณ) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

วณทิตวณทิต จ อ.เป็นที่ทั้งอันชนไหวแล้วทั้งอันชนไหวแล้วด้วย ต่ อ. เป็นที่ทั้งอันชนไหวแล้วทั้งอันชนไหวแล้วนั้น ขโณ จ เป็นขณะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วณทิตวณทิตกชโณ ชื่อว่าวณทิตวณทิตกชโณ. (ขณะเป็นที่ทั้งอันชนไหวแล้วทั้งอันชนไหวแล้ว)

ปททวย

เป็นจตุตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปททส ทวย ปททวย. (ปท + ทวย)

ทวย อ.ทมวดสอง ปททส แห่งบท ปททวย ชื่อว่าปททวย. (ทมวดสองแห่งบท, สองบท)

ปจมาโส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปจโม จ โส มาโส จติ ปจมาโส. (ปจ + มาส)

ปจโม จ อ.ที่หนึ่งด้วย โส อ.ที่หนึ่งนั้น มาโส จ เป็นเดือนด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปจมาโส ชื่อว่าปจมาส. (เดือนที่ ๑)

ทุดิยมาโส

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทุดิโย จ โส มาโส จาติ ทุดิยมาโส. (ทุดิย + มาส)

ทุดิโย จ อ.ที่สงด้วย โส อ.ที่สงนั้น มาโส จ เป็นเดือนด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
ทุดิยมาโส ชื่อว่าทุดิยมาส. (เดือนที่ ๒)

ตติยมาโส

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตติโย จ โส มาโส จาติ ตติยมาโส. (ตติย + มาส)

ตติโย จ อ.ที่สามด้วย โส อ.ที่สามนั้น มาโส จ เป็นเดือนด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
ตติยมาโส ชื่อว่าตติยมาส. (เดือนที่ ๓)

วุดถวสสกาลโ

เป็นฉฐฐิตูปุริสสมาส โดยมีตติยาทวีปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วุดถั วสสั เยนติ วุดถวสสั, อตตา. (วุดถ + วสส) ตติยาทวีปทตูลยาธิกรณ-
พหุพีทิสมาส

วสสั อ.กาลฝน เยน (อตตนา) อันตนใด วุดถั อยู่แล้ว (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นั้น (โส อตตา) อ.ตนนั้น วุดถวสสั ชื่อว่าวุดถวสส (มีกาลฝนอันอยู่แล้ว, จำพรรษาแล้ว), ได้แก่ตน.

๒. วุดถวสสสส กาลโ วุดถวสสกาลโ. (วุดถวสส + กาล) ฉฐฐิตูปุริสสมาส

กาลโ อ.กาล วุดถวสสสส (อตตโน) แห่งตน ผู้มีกาลฝนอันอยู่แล้ว วุดถวสสกาลโ
ชื่อว่าวุดถวสสกาล. (กาลแห่งตนเป็นผู้มีกาลฝนอันอยู่แล้ว, กาลที่ตนจำพรรษาแล้ว)

ปญจสตา, ภิกขุ

เป็นฉฐฐิตูปุริสสมาส โดยมีตติยาทวีปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส, อันตโลปะ ลบ มตตาคัพท มีวิเคราะห์ว่า

ปญจ สตานิ มตตา เยสนติ ปญจสตา, ภิกขุ. (ปญจ + สต + มตตา)

สตานิ อ.ร้อย ท. ปญจ ทำ มตตา เป็นประมาณ เยสั (ภิกขุ) แห่งภิกษุ ท. เหล่าใด
(สนติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น ปญจสตา ชื่อว่าปญจสต (มี ๕๐๐

รูปเป็นประมาณ, มีประมาณ ๕๐๐ รูป), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

จตุตตาศีลภิกษุสงฆ์สงฆ์

เป็นนักรู้ดีปฐกสัมมา โดยมื่อสมาทานศีลสมาอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. จตุตตาศีล ภิกษุ จตุตตาศีลภิกษุ. (จตุตตาศีล + ภิกษุ) อสมาทานศีลสมา
ภิกษุ อ.ภิกษุ ท. จตุตตาศีล สี่สิบ จตุตตาศีลภิกษุ ชื่อว่าจตุตตาศีลภิกษุ. (ภิกษุ ๔๐ รูป)
๒. จตุตตาศีลภิกษุสงฆ์ สงฆ์สงฆ์ จตุตตาศีลภิกษุสงฆ์สงฆ์. (จตุตตาศีลภิกษุ + สงฆ์) นักรู้ดี-
ดีปฐกสัมมา
สงฆ์สงฆ์ อ.พิน ท. จตุตตาศีลภิกษุสงฆ์ แห่งภิกษุสี่สิบ ท. จตุตตาศีลภิกษุสงฆ์สงฆ์ ชื่อว่า
จตุตตาศีลภิกษุสงฆ์สงฆ์. (ภิกษุ ๔๐,๐๐๐ รูป)

วิสตีโยชนนโต, มคโค

เป็นนักรู้ดีวิปทลยาธิกรณพทุพพิทลสมา โดยมื่อสมาทานศีลสมาอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. วิสตี โยชนานิ วิสตีโยชนานิ. (วิสตี + โยชน) อสมาทานศีลสมา
โยชนานิ อ.โยชน ท. วิสตี ยี่สิบ วิสตีโยชนานิ ชื่อว่าวิสตีโยชน. (๒๐ โยชน)
๒. วิสตีโยชนนโต สโต มตตาคา ยสสาคา วิสตีโยชนนโต, มคโค (วิสตีโยชน + สโต +
มตตาคา) นักรู้ดีวิปทลยาธิกรณพทุพพิทลสมา, อันดโลปะ ลบ มตตาคาคัพท
สโต อ.ร้อย วิสตีโยชนนโต แห่งโยชนยี่สิบ ท. มตตาคา เป็นประมาณ ยสส (มคคสส) แห่ง
หนทางโต (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โล มคโค) อ.หนทางนั้น วิสตีโยชนนโต ชื่อว่าวิสตี-
โยชนนโต (มี ๑๒๐ โยชนเป็นประมาณ), ได้แก่หนทาง.

นิพทฐุปฏจาทโก, อูปาสโก

เป็นทุดิยาดีปฐกสัมมา มีวิเคราะห้ว่า

- นิพทฐอ อูปฏจาทโก นิพทฐุปฏจาทโก, อูปาสโก. (นิพทฐ + อูปฏจาท)
- (อูปาสโก) อ.อูปาสก อูปฏจาทโก ผู้บำรุง นิพทฐ เนื่องนิตย นิพทฐุปฏจาทโก ชื่อว่านิพทฐุปฏจาท,
(ผู้บำรุงเนื่องนิตย), ได้แก่อูปาสก.

สภิกขุโก, วิหาโร

เป็นสหบุพพบทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สท ภิกขุที โย วตตตีติ สภิกขุโก, วิหาโร. (สท + ภิกขุ)

โย (วิหาโร) อ.วิหารไต วตตตีติ ย่อมเป็นไป สท กับ ภิกขุที ด้วยภิกขุ ท. อิติ เพราะเหตุ
นั้น (โส วิหาโร) อ.วิหารนั้น สภิกขุโก ชื่อว่าสภิกขุ (เป็นไปกับด้วยภิกขุ, มีภิกขุ), ได้แก่วิหาร.

มุจฺจสิโร, อุปาสโก

เป็นจฺจสิทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มุจฺจํ สิริํ ยสฺสํติ มุจฺจสิโร, อุปาสโก. (มุจฺจ + สิริ)

สิริํ อ.สิริระ (ปีติยา) มุจฺจํ อันอันปีติกระทบแล้ว ยสฺสํ (อุปาสกสฺส) ของอุปาสกไต (อตฺติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส อุปาสโก) อ.อุปาสกนั้น มุจฺจสิโร ชื่อว่ามุจฺจสิริ (มีสิริระอันปีติกระทบ
แล้ว), ได้แก่อุปาสก.

อสิตีมหาสาวกา

เป็นอสมาหารทิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

อสิตี จ สํ มหาสาวกา จาติ อสิตีมหาสาวกา. (อสิตี + มหาสาวก)

อสิตี จ อ.แปดสิบด้วย สํ อ.แปดสิบนั้น มหาสาวกา จ เป็นมหาสาวกด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ อสิตีมหาสาวกา ชื่อว่าอสิตีมหาสาวก. (มหาสาวก ๘๐ รูป)

มณฺจปีจปจฺจตฺตรณทีปเตลानी, วตฺถุณี

เป็นจฺจสิทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีอิตฺริตรโยคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มณฺจมณฺจ ปีจมณฺจ ปจฺจตฺตรณมณฺจ ทีโป จ เตลณฺจ มณฺจปีจปจฺจตฺตรณทีปเตลानी. (มณฺจ
+ ปีจ + ปจฺจตฺตรณ + ทีป + เตล) อิตฺริตรโยคทวันทสมาส

มณฺจํ จ อ.เตียงด้วย ปีจํ จ อ.ตั้งด้วย ปจฺจตฺตรณํ จ อ.เครื่องปลูตด้วย ทีโป จ
อ.ประทีปด้วย เตลํ จ อ.น้ำมันด้วย มณฺจปีจปจฺจตฺตรณทีปเตลानी ชื่อว่ามณฺจปีจปจฺจตฺตรณทีปเตล.
(เตียง ตั้ง เครื่องปลูต ประทีป และน้ำมัน)

๒. มณฺจปีจปจฺจตฺตรณทีปเตลानी อาทึ เยสํนฺติ มณฺจปีจปจฺจตฺตรณทีปเตลानी, วตฺถุณี.
(มณฺจปีจปจฺจตฺตรณทีปเตล + อาทึ) จฺจสิทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

มณจปีจปัจจตุรณทีปเตลลานิ อ.เตียง ตัง เครื่องปลูลาด ประทีป และน้ำมัน ท. อาทิ เป็นต้น
 เยล (วตฺตุนิ) แห่งวตฺตุนิ ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ วตฺตุนิ) อ.วตฺตุนิ ท. เหล่า
 นั้น มณจปีจปัจจตุรณทีปเตลลาทินิ ชื่อว่า มณจปีจปัจจตุรณทีปเตลลาทิ (มีเตียง ตัง เครื่องปลูลาด ประทีป
 และน้ำมันเป็นต้น), ได้แก่วตฺตุนิท้งหลาย.

มณจาทินิ, วตฺตุนิ

เป็นนัฏฐิวิปทตฺตลยาธิกรณพทฺพพิทสฺมาล มีวิเคราะหฺว่า

มณจํ อาทิ เยสนฺติ มณจาทินิ, วตฺตุนิ. (มณจ + อาทิ)

มณจํ อ.เตียง อาทิ เป็นต้น เยล (วตฺตุนิ) แห่งวตฺตุนิ ท. เหล่าใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
 เหตุนี้ (ตานิ วตฺตุนิ) อ.วตฺตุนิ ท. เหล่านี้ มณจาทินิ ชื่อว่ามณจาทิ (มีเตียงเป็นต้น), ได้แก่วตฺตุนิ
 ท้งหลาย.

ปทานุปทิกา, มนุสฺสา

เป็นอัสสตีตติตฺทิตฺติ มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. ปทณฺจ อณฺุปทณฺจ ปทานุปทํ. (ปท + อณฺุปท) สฺมาทรวทฺนทสฺมาล

ปทํ จ อ.รอยเท้าด้วย อณฺุปทํ จ อ.รอยเท้าตามด้วย ปทานุปทํ ชื่อว่าปทานุปท. (รอย
 เท้าและรอยเท้าตาม)

๒. ปทานุปทํ เตลฺลํ สนฺตีติ ปทานุปทิกา, มนุสฺสา. (ปทานุปท + อิกปัจจย) อัสสตีตติตฺทิตฺติ

ปทานุปทํ อ.รอยเท้าและรอยเท้าตาม เตลฺลํ (มนุสฺสานิ) แห่งมณฺุชฺช ท. เหล่านี้ สนฺติ มี
 อยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต มนุสฺสา) อ.มณฺุชฺช ท. เหล่านี้ ปทานุปทิกา ชื่อว่าปทานุปทิก (มีรอยเท้า
 และรอยเท้าตาม), ได้แก่มณฺุชฺชท้งหลาย.

ปตฺตจิวรานิ

เป็นอิตรโรคทวทฺนทสฺมาล มีวิเคราะหฺว่า

ปตฺโต จ จิวรณฺจ ปตฺตจิวรานิ. (ปตฺต + จิวร)

ปตฺโต จ อ.บาตรด้วย จิวรํ จ อ.จิวรด้วย ปตฺตจิวรานิ ชื่อว่าปตฺตจิวร. (บาตรและจิวร)

ธมมส์ส่วนทิวโส

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีฉฐฐิตุปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ธมมส์ ส่วน ธมมส์ส่วน, ทิวโส. (ธมม + ส่วน) ฉฐฐิตุปุริสสมาส

ส่วน อ.เป็นที่ฟัง ธมมส์ ซึ่งธรรม ธมมส์ส่วน ชื่อว่าธมมส์ส่วน (เป็นที่ฟังธรรม), ได้แก่
วัน.

๒. ธมมส์ส่วนญจ ตํ ทิวโส จาติ ธมมส์ส่วนทิวโส. (ธมมส์ส่วน + ทิวโส) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

ธมมส์ส่วน จ อ.เป็นที่ฟังซึ่งธรรมด้วย ตํ อ.เป็นที่ฟังซึ่งธรรมนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย
อิตติ เพราะเหตุนี้ ธมมส์ส่วนทิวโส ชื่อว่าธมมส์ส่วนทิวโส. (วันเป็นที่ฟังธรรม)

ธมมส์ส่วน

เป็นฉฐฐิตุปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ธมมส์ ส่วน ธมมส์ส่วน. (ธมม + ส่วน)

ส่วน อ.การฟัง ธมมส์ ซึ่งธรรม ธมมส์ส่วน ชื่อว่าธมมส์ส่วน. (การฟังธรรม)

ธมมส์ส่วนกาล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีฉฐฐิตุปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ธมมส์ ส่วน ธมมส์ส่วน, กาล. (ธมม + ส่วน) ฉฐฐิตุปุริสสมาส

ส่วน อ.เป็นที่ฟัง ธมมส์ ซึ่งธรรม ธมมส์ส่วน ชื่อว่าธมมส์ส่วน (เป็นที่ฟังธรรม), ได้แก่
กาล.

๒. ธมมส์ส่วนญจ ตํ กาล. จาติ ธมมส์ส่วนกาล. (ธมมส์ส่วน + กาล) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

ธมมส์ส่วน จ อ.เป็นที่ฟังซึ่งธรรมด้วย ตํ อ.เป็นที่ฟังซึ่งธรรมนั้น กาล. จ เป็นกาลด้วย
อิตติ เพราะเหตุนี้ ธมมส์ส่วนกาล ชื่อว่าธมมส์ส่วนกาล. (กาลเป็นที่ฟังธรรม)

โสตุกามา, มนุสสา

เป็นจตุตถิปุริสสมาส, กิถันตสมาส, กัตตรูป, กัตตสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
 โสตุ กามาเนตีติ โสตุกามา, มนุสสา. (โสตุสทูปปท + กมุ กนติย ในความใคร่ + ฌบัจจย)
 (เย มนุสสา) อ.มนุษย์ ท. เหล่าใด กามาเนติ ย่อมใคร่ โสตุ เพื่ออันพึง อิติ เพราะเหตุนั้น
 (เต มนุสสา) อ.มนุษย์ ท. เหล่านั้น โสตุกามา ชื่อว่าโสตุกามา (ผู้ประสงค์จะพึง), ได้แก่มนุษย์ทั้งหลาย.

เอกุปปหาโร

เป็นอสมหารทิกุสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เอก โจ โส ปหาโร จาติ เอกุปปหาโร. (เอก + ปหาร)
 เอก โจ อ.ครั้งเดียวด้วย โส อ.ครั้งเดียวนั้น ปหาโร จ เป็นการประหารด้วย อิติ เพราะ
 เหตุนั้น เอกุปปหาโร ชื่อว่าเอกุปปหาร. (การประหารครั้งเดียว)

ฆนวลส์

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ฆนญจ ตัง วสฺสญจาติ ฆนวลส์. (ฆน + วสฺส)
 ฆนญ จ อ.ลูกเห็บด้วย ตัง อ.ลูกเห็บนั้น วสฺส จ เป็นฝนด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ฆนวลส์
 ชื่อว่าฆนวลส์. (ฝนลูกเห็บ)

จาคูทีปกมหาเมโฆ

เป็นลัตถิมิตปุริสสมาส โดยมีอสมหารทิกุสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
 ๑. จตุตถาโร ทีปกกา จาคูทีปกกา. (จตุ + ทีปก) อสมหารทิกุสมาส
 ทีปกกา อ.ทวีป ท. จตุตถาโร ลี จาคูทีปกกา ชื่อว่าจาคูทีปก. (ทวีป ๔)
 ๒. จาคูทีปกเกสุ อุกฺกจิต มหาเมโฆ จาคูทีปกมหาเมโฆ. (จาคูทีปก + อุกฺกจิต + มหาเมฆ)
 ลัตถิมิตปุริสสมาส, มัชฌิมโลปะ ลป อุกฺกจิตคัพท
 มหาเมโฆ อ.มหาเมฆ อุกฺกจิต อันตั้งขึ้นแล้ว จาคูทีปกเกสุ ในทวีปสี่ ท. จาคูทีปกมหาเมโฆ
 ชื่อว่าจาคูทีปกมหาเมฆ. (มหาเมฆที่ตั้งขึ้นใน ๔ ทวีป)

จนฺธชาตฺถายตนโฬธิปกฺขิยธฺมฺมา

เป็นอิติรไตรโคตทวันทสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

จนฺธา จ ชาตโย จ อายตนาณี จ โฬธิปกฺขิยธฺมฺมา จ จนฺธชาตฺถายตนโฬธิปกฺขิยธฺมฺมา.
(จนฺธ + ชาตฺ + อายตณ + โฬธิปกฺขิยธฺม)

จนฺธา จ อ.จันท์ ท. ด้วย ชาตโย จ อ.ชาตฺ ท. ด้วย อายตนาณี จ อ.อายตนะ ท. ด้วย
โฬธิปกฺขิยธฺมฺมา จ อ.โฬธิปกฺขิยธฺม ท. ด้วย จนฺธชาตฺถายตนโฬธิปกฺขิยธฺมฺมา ชื่อว่าจนฺธชาตฺถายตน-
โฬธิปกฺขิยธฺม. (จันท์ ชาตฺ อายตนะ และโฬธิปกฺขิยธฺม)

อรทตตนิฏฺฏ

เป็นจันฐิตปฺปฺริสฺสฺมาส มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. อรทตตสฺส ภาโว อรทตต. (อรทตต + ตตปฺจจฺย) ภาวตฺทิต

ภาโว อ.ความเป็น อรทตตสฺส แห่งพระอรหันต์ อรทตต ชื่อว่าอรทตต. (ความเป็น
พระอรหันต์, พระอรหฺต)

๒. อรทตตสฺส นิฏฺฏ อรทตตนิฏฺฏ. (อรทตต + นิฏฺฏ) จันฐิตปฺปฺริสฺสฺมาส

นิฏฺฏ อ.ยอ อรทตตสฺส แห่งพระอรหฺต อรทตตนิฏฺฏ ชื่อว่าอรทตตนิฏฺฏ. (ยอแห่ง
พระอรหฺต)

ธมฺมกถา

เป็นทฺติยาตปฺปฺริสฺสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ธมฺม กถา ธมฺมกถา. (ธมฺม + กถา)

กถา อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าว ธมฺม ซึ่งธรรม ธมฺมกถา ชื่อว่าธมฺมกถา. (วาจาเป็นเครื่องกล่าว
ธรรม, ธรรมกถา)

อรทตตปฺปตฺโต, ปุคฺคโล

เป็นทฺติยาตปฺปฺริสฺสฺมาส มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. อรทตตสฺส ภาโว อรทตต. (อรทตต + ตตปฺจจฺย) ภาวตฺทิต

ภาโว อ.ความเป็น อรทตตสฺส แห่งพระอรหันต์ อรทตต ชื่อว่าอรทตต. (ความเป็น
พระอรหันต์, พระอรหฺต)

๒. อรหัตต์ ปตฺโต อรหัตตปตฺโต, ปุคฺคโล. (อรหัตต + ปตฺต) ทูติยาดัปฺปรีสฺสมาส
(ปุคฺคโล) อ.บุคคล ปตฺโต ผู้บรรลุแล้ว อรหัตต์ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหัตต์ อรหัตตป-
ปตฺโต ชื่อว่าอรหัตตปตฺต (ผู้บรรลุความเป็นพระอรหัตต์, ความเป็นพระอรหัตต์), ได้แก่บุคคล.

เสสขณา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
เสสลา จ เต ชนา จาติ เสสขณา. (เสส + ชน)
เสสลา จ อ.ผู้เหลือ ท. ด้วย เต อ.ผู้เหลือ ท. เหล่านั้น ชนา จ เป็นชนด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ เสสขณา ชื่อว่าเสสขณ. (ชนผู้เหลือ)

ชาติทุกขาทีน, ทุกขานิ

เป็นนัญญูวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีสัตตมัตตปฺปรีสฺสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
๑. ชาติยํ ทุกขํ ชาติทุกขํ. (ชาติ + ทุกข) สัตตมัตตปฺปรีสฺสมาส
ทุกขํ อ.ความทุกข์ ชาติยํ ในเพราะการเกิด ชาติทุกขํ ชื่อว่าชาติทุกข. (ความทุกข์ในเพราะ
การเกิด)
๒. ชาติทุกขํ อาทิ เยสนฺติ ชาติทุกขาทีน, ทุกขานิ. (ชาติทุกข + อาทิ) นัญญูวิปทตฺลยา-
ธิกรณพหุพีทิสมาส
ชาติทุกขํ อ.ความทุกข์ในเพราะการเกิด อาทิ เป็นต้น เยส (ทุกขานิ) แห่งทุกข์ ท. เหล่า
ใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ดานิ ทุกขานิ) อ.ทุกข์ ท. เหล่านี้ ชาติทุกขาทีน ชื่อว่า
ชาติทุกขาที (มีทุกข์ในเพราะการเกิดเป็นต้น), ได้แก่ทุกข์ทั้งหลาย.

นिरยทุกขาทีน, ทุกขานิ

เป็นนัญญูวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีสัตตมัตตปฺปรีสฺสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
๑. นირยํ ทุกขํ นირยทุกขํ. (นिरย + ทุกข) สัตตมัตตปฺปรีสฺสมาส
ทุกขํ อ.ความทุกข์ นिरย ในนรก นिरยทุกขํ ชื่อว่านिरยทุกข. (ความทุกข์ในนรก)
๒. นिरยทุกขํ อาทิ เยสนฺติ นिरยทุกขาทีน, ทุกขานิ. (นिरยทุกข + อาทิ) นัญญูวิปทตฺลยา-
ธิกรณพหุพีทิสมาส
นिरยทุกขํ อ.ความทุกข์ในนรก อาทิ เป็นต้น เยส (ทุกขานิ) แห่งทุกข์ ท. เหล่าใด (อตฺถิ)

มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ ทุกขานิ) อ.ทุกข์ ท. เหล่านั้น นิรยทุกขาทินี ชื่อว่านิรยทุกขาทิ (มีทุกข์
ในนรกเป็นต้น), ได้แก่ทุกข์ทั้งหลาย.

ปทภาโณ

เป็นตติยัตตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ปเทณ ภาโณ ปทภาโณ. (ปท + ภาณ)

ภาโณ อ.การกล่าว ปเทณ ด้วยบท ปทภาโณ ชื่อว่าปทภาณ. (การกล่าวด้วยบท)

อุปกฺจากมนุสฺสา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปกฺจากา จ เต มนุสฺสา จาติ อุปกฺจากมนุสฺสา. (อุปกฺจาก + มนุสฺส)

อุปกฺจากา จ อ.ผู้อุปกฺจาก ท. ด้วย เต อ.ผู้อุปกฺจาก ท. เหล่านั้น มนุสฺสา จ เป็นมนุษย์
ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อุปกฺจากมนุสฺสา ชื่อว่าอุปกฺจากมนุสฺส. (มนุษย์ผู้อุปกฺจาก, มนุษย์ผู้บำรุง)

ทิกฺจปฺพุโพ, ปุคฺคโล

เป็นอยุตตตถสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทิกฺจ ปุพฺพนติ ทิกฺจปฺพุโพ, ปุคฺคโล. (ทิกฺจ + ปุพฺพ)

(ปุคฺคโล) อ.บุคคล (อมฺเทติ) อันเรา ท. ทิกฺจ เห็นแล้ว ปุพฺพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุ
นั้น ทิกฺจปฺพุโพ ชื่อว่าทิกฺจปฺพุพ (อันพวกเราเคยเห็นแล้ว), ได้แก่บุคคล.

มาตาปิตุภฺจანი

เป็นฉัฏฐัตตปุริสส์มาส โดยมีอิตริตรโยคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มาตา จ ปิตา จ มาตาปิตโร. (มาตุ + ปิตุ) อิตริตรโยคทวันทสมาส

มาตา จ อ.มารดาด้วย ปิตา จ อ.บิดาด้วย มาตาปิตโร ชื่อว่ามาตาปิตุ (มารดาและ
บิดา)

๒. มาตาปิตุณฺ อุภฺจანი มาตาปิตุภฺจანი. (มาตาปิตุ + อุภฺจანი) ฉัฏฐัตตปุริสส์มาส

อุภฺจანი อ.การบำรุง มาตาปิตุณฺ ซึ่งมารดาและบิดา ท. มาตาปิตุภฺจანი ชื่อว่ามาตา-
ปิตุภฺจანი. (การบำรุงมารดาบิดา)

ธมฺมปทํ

เป็นฉัฏฐิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ธมฺมสฺส ปทํ ธมฺมปทํ. (ธมฺม + ปท)

ปทํ อ.ปท ธมฺมสฺส แห่งธรรม ธมฺมปทํ ชื่อว่าธมฺมปท. (ปทแห่งธรรม)

ปจฺจุสฺสมโย

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปจฺจุโส จ โส สมโย จาติ ปจฺจุสฺสมโย. (ปจฺจุสฺ + สมโย)

ปจฺจุโส จ อ.เป็นที่ขจัดเสียเฉพาะซึ่งความมืดด้วย โส อ.เป็นที่ขจัดเสียเฉพาะซึ่งความมืดนั้น
สมโย จ เป็นสํยด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปจฺจุสฺสมโย ชื่อว่าปจฺจุสฺสมโย. (สํยไกล้วว่าง)

ฃาณชํลํ

เป็นอวธารณบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฃาณเมว ชํลํ ฃาณชํลํ. (ฃาณ + ชํล)

ฃาณํ เอว อ.ฃาณนั้นเทียว ชํลํ เป็นชํย ฃาณชํลํ ชื่อว่าฃาณชํล. (ชํยคือฃาณ)

นิริยคามีโน, อุปฺภูจกกา

เป็นทุตยัตปปริสส์มาส, กิตันตสฺมาส, กัตตรูป, ตัสสิลลํสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

นิริยํ คจฺจนฺติ สึเลนาคิ นิริยคามีโน, อุปฺภูจกกา. (นิริยสทฺทูปปท + คมฺ คติมฺทิ ในการไป
+ ฃนึปจจย)

(เย อุปฺภูจกกา) อ.อุปฺภูจก ท. เหล่าใด คจฺจนฺติ ย่อมไป นิริยํ สู้่นรก สึเลน โดยปกติ อิติ
เพราะเหตุนี้ (เต อุปฺภูจกกา) อ.อุปฺภูจก ท. เหล่านี้ นิริยคามีโน ชื่อว่านิริยคามี (ผู้ไปสู้่นรกโดย
ปกติ), ได้แก่อุปฺภูจกทั้งหลาย.

เมตฺตจิตฺตํ

เป็นตติยัตปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

เมตฺเตน ยุตฺตํ จิตฺตํ เมตฺตจิตฺตํ. (เมตฺต + จิตฺต)

จิตฺตํ อ.จิต ยุตฺตํ ดวงประกอบแล้ว เมตฺเตน ด้วยเมตตา เมตฺตจิตฺตํ ชื่อว่าเมตฺตจิตฺต. (จิต

ดวงประกอบด้วยเมตตา, เมตตาจิต)

ยาคุมมุตตานิ, วัตถุณี

เป็นฉนุฎฐิตวิปทลยาธิรณพหุพีทิสมาล มีอิตรโรยคทวันทสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. ยาคุ จ มตตญจ ยาคุมมุตตานิ. (ยาคุ + มตต) อิตรโรยคทวันทสมาล

ยาคุ จ อ.ข้าวต้มด้วย มตต จ อ.ข้าวส่วยด้วย ยาคุมมุตตานิ ชื่อว่ายาคุมมุตต. (ข้าวต้ม และข้าวส่วย)

๒. ยาคุมมุตตานิ อาทิ เยสนติ ยาคุมมุตตานิ, วัตถุณี. (ยาคุมมุตต + อาทิ) ฉนุฎฐิตวิปทลยาธิรณพหุพีทิสมาล

ยาคุมมุตตานิ อ.ข้าวต้มและข้าวส่วย ท. อาทิ เป็นต้น เยส (วัตถุณี แห่งวัตถุ ท. เหล่าใด (สนติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ วัตถุณี) อ.วัตถุ ท. เหล่านั้น ยาคุมมุตตานิ ชื่อว่ายาคุมมุตตานิ (มีข้าวต้มและข้าวส่วยเป็นต้น), ได้แก่วัตถุทั้งหลาย.

สรโรปฏิชคคณ

เป็นฉนุฎฐิตปปริสสมาล มีวิเคราะห้ว่า

สรโรสล ปฏิชคคณ สรโรปฏิชคคณ. (สรโร + ปฏิชคคณ)

ปฏิชคคณ อ.การประคัประคอง สรโรสล ซึ่งสรโร สรโรปฏิชคคณ ชื่อว่าสรโรปฏิชคคณ. (การประคัประคองสรโร)

ภิกขาจารเวลา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาล โดยมีจตุตถิตปปริสสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. ภิกขา จาโร ภิกขาจาโร. (ภิกขา + จาร) จตุตถิตปปริสสมาล

จาโร อ.เป็นที่เที่ยวไป ภิกขา เพื่อภิกขา ภิกขาจาโร ชื่อว่าภิกขาจาร. (เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกขา)

๒. ภิกขาจาโร จ โส เวลา จาติ ภิกขาจารเวลา. (ภิกขาจาร + เวลา) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาล

ภิกขาจาโร จ อ.เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษาดด้วย โส อ.เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษานั้น เวลา จ เป็นเวลาด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ภิกขาจารเวลา ชื่อว่าภิกขาจารเวลา. (เวลาเป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษา)

คมนาเวลา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส มิวีเคราะห์ว่า
 คมนาเวลา ตั เวลา จาติ คมนาเวลา. (คมนา + เวลา)
 คมนั จ อ.เป็นที่ไปด้วย ตั อ.เป็นที่ไปนั้น เวลา จ เป็นเวลาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ คมนา-
 เวลา ชื่อว่าคมนาเวลา. (เวลาเป็นที่ไป)

เอกจิตตฤทโณ

เป็นนัฎฐิตัปปริสสมาส โดยมีสมหารทิกุสมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะห์ดังนี้
 ๑. เอกฤท ตั จิตตฤทจาติ เอกจิตตฤ. (เอก + จิตต) สมหารทิกุสมาส
 เอกั จ อ.ดวงเดียวด้วย ตั อ.ดวงเดียวนั้น จิตตฤ จ เป็นจิตด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
 เอกจิตตฤ ชื่อว่าเอกจิตต. (จิตตดวงเดียว)
 ๒. เอกจิตตสส จโณ เอกจิตตฤทโณ. (เอกจิตต + จณ) นัฎฐิตัปปริสสมาส
 จโณ อ.ขณะ เอกจิตตสส แห่งจิตตดวงเดียว เอกจิตตฤทโณ ชื่อว่าเอกจิตตฤทจณ. (ขณะ
 แห่งจิตตดวงเดียว)

สกลคามา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส มิวีเคราะห์ว่า
 สกลโล จ โส คามา จาติ สกลคามา. (สกล + คามา)
 สกลโล จ อ.ทั้งสิ้นด้วย โส อ.ทั้งสิ้นนั้น คามา จ เป็นหมู่บ้านด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สกล-
 คามา ชื่อว่าสกลคามา. (หมู่บ้านทั้งสิ้น)

เอกโกลาทโล

เป็นสมหารทิกุสมาส มิวีเคราะห์ว่า
 เอกโก จ โส โกลาทโล จาติ เอกโกลาทโล. (เอก + โกลาทล)
 เอกโก จ อ.เดียวกันด้วย โส อ.เดียวกันนั้น โกลาทโล จ เป็นความโกลาทลด้วย อิติ เพราะ
 เหตุนี้ เอกโกลาทโล ชื่อว่าเอกโกลาทล. (ความโกลาทลเป็นอันเดียวกัน)

อุทศคจิตตา, ชนา

เป็นฉัฏฐวิทวีปทตฺสยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า

อุทศค จิตตฺ เยสนฺติ อุทศคจิตตา, ชนา. (อุทศค + จิตต)

จิตตฺ อ.จิตฺ อุทศคฺ ไปในเบื้องบน เยสฺ (ชนา) แห่งชนฺ ท. เหล่าใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุชนฺ (เต ชนา) อ.ชนฺ ท. เหล่าชนฺ อุทศคจิตตา ชื่อว่าอุทศคจิตต (ผู้มีจิตไปในเบื้องบน), ได้แก่ชนฺทั้งหลาย.

คามวาสีโน, ชนา

เป็นลัตตมิตตฺปฺริสสมาส, กิตฺนตสมาส, กัตตรูป, ตสสีสสาธนํ มีวิเคราะหว่า

คาเม วสนฺติ สีเลนาติ คามวาสีโน, ชนา. (คามสทฺหุပ္ปท + วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + ณี ปัจจัย)

(เย ชนา) อ.ชนฺ ท. เหล่าใด วสนฺติ ย่อมอยู่ คาเม ในหมู่บ้าน สีเลน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุชนฺ (เต ชนา) อ.ชนฺ ท. เหล่าชนฺ คามวาสีโน ชื่อว่าคามวาสี (ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ, ชาวบ้าน), ได้แก่ชนฺทั้งหลาย.

ปตตฏจานํ

เป็นวิเสสนฺบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

ปตตตฺยจ ตํ จานญจาติ ปตตฏจานํ. (ปตต + จาน)

ปตตํ จ อ.อันถึงแล้วด้วย ตํ อ.อันถึงแล้วชนฺ จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุชนฺ ปตตฏจานํ ชื่อว่าปตตฏจาน. (ที่อันถึงแล้ว)

ภตตกิจจํ

เป็นตติยาตฺปฺริสสมาส มีวิเคราะหว่า

ภตฺเตน กิจจํ ภตตกิจจํ. (ภตต + กิจจ)

กิจจํ อ.กิจ ภตฺเตน ด้วยภตฺร ภตตกิจจํ ชื่อว่าภตตกิจจ. (กิจด้วยภตฺร)

กุลุปโก, สามเณโร

เป็นนุติยาตปปริสสมาส, กัตตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
 กุล อุปคจจตีติ กุลุปโก, สามเณโร. (กุลสทหุปปท + อุป + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + กวิ
 ปัจจย)

(โย สามเณโร) อ.สามเณรโต อุปคจจติ ย่อมเข้าถึง กุล ซึ่งตระกูล อิติ เพราะเหตุนี้ (โส
 สามเณโร) อ.สามเณรนั้น กุลุปโก ชื่อว่ากุลุปก (ผู้เข้าถึงตระกูล), ได้แก่สามเณร.

พุทฺธสฺสนํ

เป็นนุติยาตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

พุทฺธสฺสํ ทสฺสนํ พุทฺธทสฺสนํ. (พุทฺธ + ทสฺสนํ)

ทสฺสนํ อ.การเห็น พุทฺธสฺสํ ซึ่งพระพุทฺธเจ้า พุทฺธทสฺสนํ ชื่อว่าพุทฺธทสฺสน. (การเห็นพระพุทฺธเจ้า)

อาราธนสมตฺโต, อโยโย

เป็นนุติยาตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาราธนาย สมตฺโต อาราธนสมตฺโต, อโยโย. (อาราธน + สมตฺต)

(อโยโย) อ.พระคุณเจ้า สมตฺโต ผู้สามารถ อาราธนาย เพื่ออันให้ยินดี อาราธนสมตฺโต ชื่อว่า
 อาราธนสมตฺต (ผู้สามารถเพื่อจะให้ยินดี), ได้แก่พระคุณเจ้า.

กฺทฺธมนุสฺสา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กฺทฺธา จ เต มนุสฺสา จาติ กฺทฺธมนุสฺสา. (กฺทฺธ + มนุสฺส)

กฺทฺธา จ อ.ผู้โกรธแล้ว ท. ด้วย เต อ.ผู้โกรธแล้ว ท. เหล่านี้ มนุสฺสา จ เป็นมนุษย์ด้วย
 อิติ เพราะเหตุนี้ กฺทฺธมนุสฺสา ชื่อว่ากฺทฺธมนุสฺส. (มนุษย์ผู้โกรธแล้ว)

ตฺตฺถมนุสฺสา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตฺตฺถา จ เต มนุสฺสา จาติ ตฺตฺถมนุสฺสา. (ตฺตฺถ + มนุสฺส)

ตุฏฐา จ อ.ผู้ยินดีแล้ว ท. ด้วย เต อ.ผู้ยินดีแล้ว ท. เหล่านั้น มนุสฺสา จ เป็นมนุษย์ด้วย
 อิติ เพราะเหตุนี้ ตุฏฐมนุสฺสา ชื่อว่าตุฏฐมนุสฺส. (มนุษย์ผู้ยินดีแล้ว)

อนุโมทนามวาสาน

เป็นฉัฏฐีทวีปทุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อนุโมทนสฺส อวสาน อนุโมทนามวาสาน. (อนุโมทน + อวสาน)

อวสาน อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง อนุโมทนสฺส แห่งการอนุโมทนา อนุโมทนามวาสาน ชื่อว่าอนุโมทนา-
 วสาน. (กาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งการอนุโมทนา)

โสตาปัตติผลาทินี, อริยผลานิ

เป็นฉัฏฐีทวีปทุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โสตาปัตติผล อาทิ เยสนติ โสตาปัตติผลาทินี, อริยผลานิ. (โสตาปัตติผล + อาทิ)

โสตาปัตติผล อ.โสตาปัตติผล อาทิ เป็นต้น เยส (อริยผลานิ) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด
 (อตุถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ทานิ อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสตาปัตติผลาทินี ชื่อว่า
 โสตาปัตติผลาทิ (มีโสตาปัตติผลเป็นต้น), ได้แก่อริยผลทั้งหลาย.

ทสฺสิตปปเทโส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทสฺสิโต จ โส ปเทโส จาติ ทสฺสิตปปเทโส. (ทสฺสิต + ปเทโส)

ทสฺสิโต จ อ.อันถูกแสดงแล้วด้วย โส อ.อันถูกแสดงแล้วนั้น ปเทโส จ เป็นประเทศด้วย
 อิติ เพราะเหตุนี้ ทสฺสิตปปเทโส ชื่อว่าทสฺสิตปปเทโส. (ประเทศที่ถูกแสดงแล้ว)

อิตถุนาโม, ปเทโส

เป็นฉัฏฐีทวีปทุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อิตถ อิติ นาม ยสฺสาติ อิตถุนาโม, ปเทโส. (อิตถ + นาม)

นาม อ.ชื่อ อิตถ อิติ ว่าอย่างนี้ ยสฺส (ปเทสฺส) แห่งประเทศใด (อตุถิ) มีอยู่ อิติ เพราะ
 เหตุนี้ (โส ปเทโส) อ.ประเทศนั้น อิตถุนาโม ชื่อว่าอิตถุนาม (มีชื่อว่าอย่างนี้), ได้แก่ประเทศ.

ปพพตมตถกั

เป็นฉันทวิธานูปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปพพตสส มตถกั ปพพตมตถกั. (ปพพต + มตถก)

มตถกั อ.ยอด ปพพตสส แห่งภูเขา ปพพตมตถกั ชื่อว่าปพพตมตถก. (ยอดภูเขา)

ทุกุจิตกาล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีทุดิยาตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ทุกุจ อิติ ทุกุจิต, กาล. (ทุกุจ + อิติ) ทุดิยาตปุริสสมาส

(กาล) อ.กาล อิติ เป็นที่ถึงแล้ว ทุกุจ ซึ่งความทุกุจ ทุกุจิต ชื่อว่าทุกุจิต (เป็นที่ถึงแล้ว ซึ่งทุกุจ), ได้แก่กาล.

๒. ทุกุจิต จ โส กาล จาติ ทุกุจิตกาล. (ทุกุจิต + กาล) วิเสสนบุพพทกัมมธารย สมาส

ทุกุจิต จ อ.เป็นที่ถึงแล้วซึ่งทุกุจด้วย โส อ.เป็นที่ถึงแล้วซึ่งทุกุจนั้น กาล จ เป็นกาล ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทุกุจิตกาล ชื่อว่าทุกุจิตกาล. (กาลเป็นที่ถึงทุกุจ, คราวประสพทุกุจ)

อติเรกตรั, ปคฺขริตอสนฺ

เป็นวิเสสตัดทิต มีวิเคราะห์ว่า

อิทมิเมส วิเสเสน อติเรกนติ อติเรกตรั, ปคฺขริตอสนฺ. (อติเรก + ตรปัจจย)

อิทมิ (ปคฺขริตอสนฺ) อิมสฺ (ปคฺขริตอสนฺ) อ.- แห่งน้ำตาอันไหลออกแล้ว ท. เหล่านี้หนา -น้ำตาอันไหลออกแล้วนี้ อติเรก เป็นของยิ่ง วิเสเสน โดยพิเศษ (โหด) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ อติเรกตรั ชื่อว่าอติเรกตร (อันยิ่งกว่า), ได้แก่น้ำตาอันไหลออกแล้ว.

ปคฺขริตอสนฺ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปคฺขริตอสนฺ จ ตํ อสนฺ จาติ ปคฺขริตอสนฺ. (ปคฺขริต + อสนฺ)

ปคฺขริต จ อ.อันไหลออกแล้วด้วย ตํ อ.อันไหลออกแล้วนั้น อสนฺ จ เป็นน้ำตาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปคฺขริตอสนฺ ชื่อว่าปคฺขริตอสนฺ. (น้ำตาที่ไหลออกแล้ว)

อัสสุชล์

เป็นอวธารณบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

อัสสุเยว ชล์ อัสสุชล์. (อัสสุ + ชล์)

อัสสุ เอว อ.น้ำตานันเทียว ชล์ เป็นน้ำ อัสสุชล์ ชื่อว่าอัสสุชล์. (น้ำคือน้ำตา)

อนุปกั, อัสสุชล์

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

น อนุปกั อนุปกั, อัสสุชล์. (น + อนุปก)

(อัสสุชล์) อ.น้ำคือน้ำตา อนุปกั นิตหน้อย น ทาหมีไต้ อนุปกั ชื่อว่าอนุปก (ไม้น้อย), ไต้แก้น้ำคือน้ำตา.

สรีรนิกเจโป

เป็นทุตียาตปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า

สรีรั นิกเจโป สรีรนิกเจโป. (สรีรั + นิกเจโป)

นิกเจโป อ.การทอดทิ้ง สรีรั ซึ่งสรีระ สรีรนิกเจโป ชื่อว่าสรีรนิกเจโป. (การทอดทิ้งสรีระ)

อมตฎจान

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

อมตญจ ตั จานญจาติ อมตฎจาน. (อมต + จาน)

อมต จ อ.เป็นที่ไม่ตายแล้วด้วย ตั อ.เป็นที่ไม่ตายแล้วนั้น จาน จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อมตฎจาน ชื่อว่าอมตฎจาน. (ที่เป็นที่ไม่ตาย)

อุปสาพุทธกนามา, พราทมณนา

จัญฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพพิทสมาส มีวิเคราะหว่า

อุปสาพุทธโก อิติ นามั เยสนนติ อุปสาพุทธกนามา, พราทมณนา. (อุปสาพุทธก + นาม)

นามั อ.ชื่อ อุปสาพุทธโก อิติ ว่าอุปสาพุทธกะ เยสสิ (พราทมณนา) แห่งพราทมณนั ท. เหล่าใด (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต พราทมณนา) อ.พราทมณนั ท. เหล่านั้น อุปสาพุทธกนามา ชื่อว่าอุปสาพุทธกนาม (ผู้มีชื่อว่าอุปสาพุทธกะ), ไต้แกंपราทมณนัทั้งหลาย.

อนามต

เป็นนินบาตบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อนาคนตวา มต อนามต. (น + อมต)

(สัดเตน) อันลัตว์ อนาคนตวา มต ไม่มาตายแล้ว อนามต ชื่อว่าอนามต. (ที่ลัตว์ไม่มาตาย)

อมตบุพโพ, ปเทโส

เป็นอยุตตัตถสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อมต บุพพนติ อมตบุพโพ, ปเทโส. (อมต + บุพพ)

(เกนจิ) อันใครๆ อมต ไม่ตายแล้ว บุพพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุนั้น อมตบุพโพ ชื่อว่าอมตบุพพ (อันใครๆ ไม่เคยตายแล้ว), ได้แก่ประเทศ.

อานนทตเถรสทิสสา, เถรา

เป็นตติยาตปปริสสมาส โดยมีวิเสสนุตตรบทกัมมธรรยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อานนโท จ โส เถโร จาติ อานนทตเถโร. (อานนท + เถโร) วิเสสนุตตรบทกัมมธรรยสมาส

อานนโท จ อ.พระอานนทด้วย โส อ.พระอานนทนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อานนทตเถโร ชื่อว่าอานนทตเถร. (พระอานนทผู้เถระ, พระอานนทเถระ)

๒. อานนทตเถเรน สทิสสา อานนทตเถรสทิสสา, เถรา. (อานนทตเถร + สทิส) ตติยาตปปริสสมาส

(เถรา) อ.พระเถระ ท. สทิสสา ผู้เซ้นกับ อานนทตเถเรน ด้วยพระอานนทผู้เถระ อานนทตเถรสทิสสา ชื่อว่าอานนทตเถรสทิส (ผู้เซ้นกับพระอานนทเถระ), ได้แก่พระเถระทั้งหลาย.

วิสวสสติกกาโล

เป็นนัจฉิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วิส วสسانی วิสวสسانی. (วิส + วสส) อสมาทารทิกุสมาส

วสسانی อ.กาลฝน ท. วิส ยี่สิบ วิสวสسانی ชื่อว่าวิสวสส. (๒๐ ปี)

๒. วิสวสسانی สต วิสวสสสตี. (วิสวสส + สต) นัจฉิตปปริสสมาส

สตร์ อ.ร้อย วิสวัสส์ถำน แห่งกาลฝนยี่สิบ ท. วิสวัสส์ถตร์ ชื่อว่าวิสวัสส์ถตร์. (๑๒๐ ปี)

๓. วิสวัสส์ถตร์ อสล์ อตตีติ วิสวัสส์ถติก, อาณนทตเถโร. (วิสวัสส์ถตร์ + อิกปัจจัจย) อัสล์ถติ
ถ์ถติ

วิสวัสส์ถตร์ อ.ร้อยแห่งกาลฝนยี่สิบ อสล์ (อาณนทตเถรสล์) แห่งพระอาณนทผู้เถระนั้น
อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส อาณนทตเถโร) อ.พระอาณนทผู้เถระนั้น วิสวัสส์ถติก ชื่อว่าวิสวัสส์-
สติก (ผู้มีอายุ ๑๒๐ ปี), ได้แก่พระอาณนทเถระ.

๔. วิสวัสส์ถติกสล์ กาล วิสวัสส์ถติกกาล. (วิสวัสส์ถติก + กาล) ฦฐิต์ปปริสส์มาส
กาล อ.กาล วิสวัสส์ถติกสล์ (อาณนทตเถรสล์) แห่งพระอาณนทผู้เถระ มีร้อยแห่งกาลฝน
ยี่สิบ วิสวัสส์ถติกกาล ชื่อว่าวิสวัสส์ถติกกาล. (กาลแห่งพระอาณนทเถระมีอายุ ๑๒๐ ปี)

ปริกขินภาโว

เป็นฦฐิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ปริกขินสล์ ภาโว ปริกขินภาโว. (ปริกขิน + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น ปริกขินสล์ (อายุสังขารสล์) แห่งสังขารคืออายุ ลั้นไปรอบแล้ว ปริกขิน-
ภาโว ชื่อว่าปริกขินภาว. (ความที่สังขารคืออายุเป็นสภาพที่ลั้นสุตรอบแล้ว)

อุภยตีรวาลิกา, ชนา

เป็นสัตตมิต์ปปริสส์มาส โดยมีอสมาหารทิสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อุภยานิ ตีรานิ อุภยตีรานิ. (อุภย + ตีร) อสฺมาหารทิสฺมาส
ตีรานิ อ.ฝั่ง ท. อุภยานิ ทั้งสอง อุภยตีรานิ ชื่อว่าอุภยตีร. (ฝั่งทั้งสอง)

๒. อุภยตีเรสุ วสนฺติ สีเลนาคิ อุภยตีรวาลิกา, ชนา. (อุภยตีร + วสฺ นินวาเส ในกาอยู่
+ ณีปัจจัจย) สัตตมิต์ปปริสส์มาส, กิตันตสฺมาส, กัตตฺรูป, ตัสสีลสาธนะ

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนฺติ ย่อมอยู่ อุภยตีเรสุ ในฝั่งทั้งสอง ท. สีเลน โดย
ปกติ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น อุภยตีรวาลิกา ชื่อว่าอุภยตีรวาลิก (ผู้อยู่ในฝั่ง
ทั้งสองโดยปกติ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

โอริมตีรวาสีกา, ชนา

เป็นสัตตมิตต์ปปริสสมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. โอรเ ภว โอริม, ตีร์. (โอร + อิมปัจจย) สังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิตติ
(ตีร์) อ.ฝั่ง ภว อันมี โอร ในปากใน โอริม ชื่อว่าโอริม (มีในปากใน, มีในฝั่งใน), ได้แก่ฝั่ง.
๒. โอริมญจ ตํ ตีร์ญจาทิ โอริมตีร์. (โอริม + ตีร์) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส
โอริม จ อ.อันมีในปากในด้วย ตํ อ.อันมีในปากในนั้น ตีร์ จ เป็นฝั่งด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น โอริมตีร์ ชื่อว่าโอริมตีร์. (ฝั่งอันมีในปากใน)
๓. โอริมตีเร วสนฺติ สีเสนาติ โอริมตีรวาสีกา, ชนา. (โอริมตีร์ + วสฺ นินวาเส ในการอยู่ + ณีปัจจย) สัตตมิตต์ปปริสสมาส, กัตตันตสมาส, กัตตรูป, ตัสสีลสาธนะ
(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนฺติ ย่อมอยู่ โอริมตีเร ในฝั่งอันมีในปากใน สีเสน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น โอริมตีรวาสีกา ชื่อว่าโอริมตีรวาสีก (ผู้อยู่ในฝั่งอันมีในปากในโดยปกติ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

พทุปกการา, ชนา

เป็นนัฎฐิตวิปทตฺลยาธิกรณพทุพพิทิสมาส มิวิเคราะห์ว่า

- พทุ อุกการโ ยเสสนติ พทุปกการา, ชนา. (พทุ + อุกการ)
- อุกการโ อ.อุกการะ พทุ มาก เยสฺ (ชานัน) แห่งชน ท. เหล่าใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น พทุปกการา ชื่อว่าพทุปกการ (มีอุกการะมาก), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

ปาริมตีรวาสีกา, ชนา

เป็นสัตตมิตต์ปปริสสมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปาเร ภว ปาริม, ตีร์. (ปาเร + อิมปัจจย) สังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิตติ
(ตีร์) อ.ฝั่ง ภว อันมี ปาเร ในปากนอก ปาริม ชื่อว่าปาริม (มีในปากนอก, มีในฝั่งนอก), ได้แก่ฝั่ง.
๒. ปาริมญจ ตํ ตีร์ญจาทิ ปาริมตีร์. (ปาริม + ตีร์) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส
ปาริม จ อ.อันมีในปากนอกด้วย ตํ อ.อันมีในปากนอกนั้น ตีร์ จ เป็นฝั่งด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ปาริมตีร์ ชื่อว่าปาริมตีร์. (ฝั่งอันมีในปากนอก)

๓. ปาริมตีเร วสนติ สีเสนาติ ปาริมตีรวาสิกา, ชนา. (ปาริมตีร + วส นิวาเส ในการอยู่ + ฌิกปัจจัจย) สัตตมัตตปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, ตัสสีลสาธนะ

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนติ ย่อมอยู่ ปาริมตีเร ในฝั่งอันมีในปากนอก สีเสน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น ปาริมตีรวาสิกา ชื่อว่าปาริมตีรวาสิก (ผู้ อยู่ในฝั่งอันมีในปากนอกโดยปกติ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

ชาตุคคณ

เป็นฉฎฐิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ชาตุสฺส คณ ฉาตุคคณ. (ชาตุ + คณ)

คณ อ.อันถือเอา ชาตุสฺส ซึ่งพระชาตุ ฉาตุคคณ ชื่อว่าชาตุคคณ. (อันถือเอาพระชาตุ)

โอริมตีรวาสิน, ชนา

เป็นสัตตมัตตปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. โอรเ ภว โอริม, ตีร. (โอร + อิมปัจจัจย) สัจฉฐฐาทิอเนกัตถิต

(ตีร) อ.ฝั่ง ภว อันมี โอร ในปากใน โอริม ชื่อว่าโอริม (มีในปากใน, มีในฝั่งใน), ได้แก่ ฝั่ง.

๒. โอริมญจ ตํ ตีรญจติ โอริมตีร. (โอริม + ตีร) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

โอริม จ อ.อันมีในปากในด้วย ตํ อ.อันมีในปากในนั้น ตีร จ เป็นฝั่งด้วย อิติ เพราะ เหตุนั้น โอริมตีร ชื่อว่าโอริมตีร. (ฝั่งอันมีในปากใน)

๓. โอริมตีเร วสนติ สีเสนาติ โอริมตีรวาสิน, ชนา. (โอริมตีร + วส นิวาเส ในการอยู่ + ฌิกปัจจัจย) สัตตมัตตปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, ตัสสีลสาธนะ

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนติ ย่อมอยู่ โอริมตีเร ในฝั่งอันมีในปากใน สีเสน โดย ปกติ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น โอริมตีรวาสิน ชื่อว่าโอริมตีรวาสี (ผู้ อยู่ในฝั่ง อันมีในปากในโดยปกติ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

ปาริมตีรวาสิน, ชนา

เป็นสัตตมัตตปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปาเร ภวี่ ปาริม, ตีร์. (ปาเร + อิมปัจจย) สังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิต
(ตีร์) อ.ฝั่ง ภวี่ อันมี ปาเร ในปากนอก ปาริม ชื่อว่าปาริม (มีในปากนอก, มีในฝั่งนอก),
ได้แก่ฝั่ง.
๒. ปาริมญจ ตั ตีรญจติ ปาริมตีร์. (ปาริม + ตีร์) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาล
ปาริม ๑ อ.อันมีในปากนอกด้วย ตั อ.อันมีในปากนอกนั้น ตีร์ ๑ เป็นฝั่งด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ ปาริมตีร์ ชื่อว่าปาริมตีร์. (ฝั่งอันมีในปากนอก)
๓. ปาริมตีเร วสนติ สีเสนาติ ปาริมตีรวาลีโน, ชนา. (ปาริมตีร์ + วส นิวาเส ในการอยู่
+ ณีปัจจย) สัตตมัตตปุริสสมาล, กัตตันตลมาล, กัตตรูป, ตัสสีลสาธนะ
(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนติ ย่อมอยู่ ปาริมตีเร ในฝั่งอันมีในปากนอก สีเสนา
โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น ปาริมตีรวาลีโน ชื่อว่าปาริมตีรวาลี (ผู้
อยู่ในฝั่งอันมีในปากนอกโดยปกติ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

อนุปการกา, ชนา

เป็นนินบาตบุพพทพหุพีทิสมาล มีวิเคราะห์ว่า

๑. นตติ อุปการกา เยสนติ อนุปการกา, ชนา. (น + อุปการก)
อุปการกา อ.อุปการะ ท. เยส (ชานัน) แห่งชน ท. เหล่าใด นตติ ย่อมไม่มี อิติ เพราะ
เหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น อนุปการกา ชื่อว่าอนุปการก (ผู้ไม่มีอุปการะ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

สัตตตาลปมาณ, อากาโล

เป็นนัฎฐิวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาล โดยมีอสมาหารทิสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สัตต ตาลา สัตตตาลา. (สัตต + ตาล) อสมาหารทิสมาล
ตาลา อ.ลำตาล ท. สัตต เจ็ด สัตตตาลา ชื่อว่าสัตตตาล. (๗ ลำตาล)
๒. สัตตตาลา ปมาณ ยสสาติ สัตตตาลปมาณ, อากาโล. (สัตตตาล + ปมาณ) นัฎฐี-
ทิวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาล
สัตตตาลา อ.ลำตาลเจ็ด ท. ปมาณ เป็นประมาณ ยสส (อากาสส) แห่งอากาศใด
(สนติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โล อากาโล) อ.อากาศนั้น สัตตตาลปมาณ ชื่อว่าสัตตตาลปมาณ
(มี ๗ ลำตาลเป็นประมาณ, มีประมาณ ๗ ขั้วลำตาล), ได้แก่อากาศ.

เตโชธาดุ

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

เตโชเยว ธาดุ เตโชธาดุ. (เตช + ธาดุ)

เตโช เอว อ.ไฟนันทิว ธาดุ เป็นธาดุ เตโชธาดุ ชื่อว่าเตโชธาดุ. (ธาดุไฟ, เตโชธาดุ)

อคคิชาลา

เป็นฉนฺฐิตตปฺปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

อคคิสลฺ ชาลา อคคิชาลา. (อคคิ + ชาลา)

ชาลา อ.เปลว อคคิสลฺ แห่งไฟ อคคิชาลา ชื่อว่าอคคิชาลา. (เปลวไฟ)

ปจวีอุทรียนสทโท

เป็นฉนฺฐิตตปฺปริสสมาส โดยมีฉนฺฐิตตปฺปริสสมาสอยูภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. ปจวียา อุทรียนํ ปจวีอุทรียนํ. (ปจวี + อุทรียน) ฉนฺฐิตตปฺปริสสมาส

อุทรียนํ อ.อันตราย ปจวียา แห่งแผ่นดิน ปจวีอุทรียนํ ชื่อว่าปจวีอุทรียน. (อันตรายแห่งแผ่นดิน)

๒. ปจวีอุทรียนสลฺ สทโท ปจวีอุทรียนสทโท. (ปจวีอุทรียน + สทท) ฉนฺฐิตตปฺปริสสมาส

สทโท อ.เสียง ปจวีอุทรียนสลฺ แห่งอันตรายแห่งแผ่นดิน ปจวีอุทรียนสทโท ชื่อว่า ปจวี-
อุทรียนสทท. (เสียงอันตรายแห่งแผ่นดิน)

อาโรทนสทโท

เป็นฉนฺฐิตตปฺปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

อาโรทนสลฺ สทโท อาโรทนสทโท. (อาโรทน + สทท)

สทโท อ.เสียง อาโรทนสลฺ แห่งการร้องไห้ อาโรทนสทโท ชื่อว่าอาโรทนสทท. (เสียงร้องไห้)

การุณยตโร, อาโรทนสทโท

เป็นวิเสสตัทตติต มีวิเคราะหดังนี้

๑. การุณาย ภาโว การุณยํ. (การุณา + ญยปัจจย) ภาวตัทตติต

ภาโว อ.ความเป็น กรุณาย แห่งความกรุณา การุณย์ ชื่อว่าการุณย. (กรุณา + ญย ปัจจัย)

๒. การุณย์ อสส อตถิติ การุณโย, อาโรทนต์โท. (การุณย + ญปัจจัย) อัสสัดถิตถิตติ การุณย์ อ.ความเป็นแห่งความกรุณา อสส (อาโรทนต์ทส) แห่งเสียงแห่งการร้องไห้ อตถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส อาโรทนต์โท) อ.เสียงแห่งการร้องไห้ การุณโย ชื่อว่าการุณย (มีความเป็นแห่งความกรุณา), ได้แก่เสียงแห่งการร้องไห้.

๓. อยมิเมล วิเสเสน การุณโยติ การุณยโตร, อาโรทนต์โท. (การุณย + ทรปัจจัย) วิเสสตัดถิตติ

อัย อาโรทนต์โท อิมล (อาโรทนต์ททาน) อ.- แห่งเสียงแห่งการร้องไห้ ท. เหล่านี้หนา -เสียงแห่งการร้องไห้ การุณโย เป็นเสียงมีความเป็นแห่งความกรุณา วิเสเสน โดยวิเศษ (โหติ) ย่อม เป็น อิติ เพราะเหตุนั้น การุณยโตร ชื่อว่าการุณยตร (มีความเป็นแห่งความกรุณาว่า), ได้แก่เสียงร้องไห้.

ปัตตจิวรคคาทโก, ภิกษุ

เป็นทุติยาดัตปุริสสมาส โดยมีสมาหารวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ว่า

๑. ปตโต จ จิวรญจ ปตตจิวร์. (ปตต + จิวร) สสมาหารวันทสมาส

ปตโต จ อ.บาตรด้วย จิวร์ จ อ.จิวรด้วย ปตตจิวร์ ชื่อว่าปตตจิวร. (บาตรและจิวร)

๒. ปตตจิวร์ คณหาตติ ปตตจิวรคคาทโก, ภิกษุ. (ปตตจิวรสทหุอุปท + คท อุปาทาน ในการถือเอา + ญปัจจัย) ทุติยาดัตปุริสสมาส, กัตันตสมาส, กัตตุรูป, กัตตุสาณะ

(โย ภิกษุ) อ.ภิกษุใด คณหาติ ย่อมถือเอา ปตตจิวร์ ซึ่งบาตรและจิวร อิติ เพราะเหตุ นั้น ปตตจิวรคคาทโก ชื่อว่าปตตจิวรคคาทก (ผู้ถือเอาบาตรและจิวร), ได้แก่ภิกษุ.

จิตกาโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จิตญจ ต่ กาลิ จาติ จิตกาโล. (จิต + กาล)

จิต จ อ.เป็นที่ดำรงอยู่แล้วด้วย ต่ อ.เป็นที่ดำรงอยู่แล้วนั้น กาลิ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ จิตกาโล ชื่อว่าจิตกาล. (กาลเป็นที่ดำรงอยู่)

วนสนฺโท

เป็นฉนฺธิ์ต้ปปุริสสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

วนสฺสฺ สฺนฺโท วนสนฺโท. (วน + สฺนฺท)

สนฺโท อ.ฉนฺธิ์ วนสฺสฺ แห่งป่า วนสนฺโท ชื่อว่าวนสนฺท. (ฉนฺธิ์แห่งป่า)

ทีปอาทโย, สฺตดา

เป็นฉนฺธิ์ทวีปทฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ทีป อาทโย เยสนฺติ ทีปอาทโย, สฺตดา. (ทีป + อาทโย)

ทีป อ.เลื้อยดาว อาทโย เป็นต้น เยสนฺ (สฺตดานิ) แห่งสฺตวี ท. เหล่าใด (อฺตติ) มีอยู่ อฺติ เพราะเหตุนั้น (เต สฺตดา) อ.สฺตวี ท. เหล่านั้น ทีปอาทโย ชื่อว่าทีปอาทโย (มีเลื้อยดาวเป็นต้น), ได้แก่สฺตวีทั้งหลาย.

สฺนฺจิมตฺตา, คาถาโย

เป็นฉนฺธิ์ทวีปทฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

สฺนฺจิมตฺตา ยาสฺนฺติ สฺนฺจิมตฺตา, คาถาโย. (สฺนฺจิม + มตฺตา)

สฺนฺจิม อ.ทกสิบ มตฺตา เป็นประมาณ ยาสฺ (คาถานิ) แห่งคาถา ท. เหล่าใด (อฺตติ) มีอยู่ อฺติ เพราะเหตุนั้น (ตา คาถาโย) อ.คาถา ท. เหล่านั้น สฺนฺจิมตฺตา ชื่อว่าสฺนฺจิมตฺตา (มี ๖๐ คาถาเป็นประมาณ, มีประมาณ ๖๐ คาถา), ได้แก่คาถาทั้งหลาย.

วนวณฺณํ

เป็นฉนฺธิ์ต้ปปุริสสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

วนสฺสฺ วณฺณํ วนวณฺณํ. (วน + วณฺณ)

วณฺณํ อ.คุณอันบุคคลพึงพรรณนา วนสฺสฺ แห่งป่า วนวณฺณํ ชื่อว่าวนวณฺณ. (คุณที่บุคคลพึงพรรณนาแห่งป่า)

นิวัตติตุกาโม, สามณฺโร

เป็นจตุตตีต้ปปุริสสฺมาส, กิตฺตสฺมาส, กัตตฺรูป, กัตตฺสาธนะ มีวิเคราะหฺว่า

นิวัตติตุ กามตฺติ นิวัตติตุกาโม, สามณฺโร. (นิวัตติตุสฺทูปปท + กมฺ กนฺติยํ ในความใคร่

+ ฉบับจ่าย)

(โย สามเณโร) อ.สามเณรโต กาเมติ ย่อมใคร่ นีวัตติตุ เพื่ออันกลับ อิติ เพราะเหตุนี้ (โย สามเณโร) อ.สามเณรนั้น นีวัตติตูกาโม ชื่อว่านีวัตติตูกาโม (ผู้ประสงค์เพื่อจะกลับ), ได้แก่สามเณร.

ทุกกร, กम्म

เป็นกัมมรูป, กัมมสำณะ มีวิเคราะห์ว่า

๑. ทุกเจน กรียตีติ ทุกกร, กम्म. (ท + กร กรณ ในการกระทำ + ขปัจจัย) กัมมรูป, กัมมสำณะ

(กम्म) อ.กรรม (บุคคล) อันบุคคล กรียติ ย่อมกระทำ ทุกเจน โดยยาก อิติ เพราะเหตุนี้ ทุกกร ชื่อว่าทุกกร (อันบุคคลทำได้โดยยาก), ได้แก่กรรม.

ปฏิสนธิคคทณ

เป็นหุติยาตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปฏิสนธิ คทณ ปฏิสนธิคคทณ. (ปฏิสนธิ + คทณ)

คทณ อ.การถือเอา ปฏิสนธิ ซึ่งปฏิสนธิ ปฏิสนธิคคทณ. (การถือเอาปฏิสนธิ)

ปพพชิตกาล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปพพชิตญจ ตั กาล จาติ ปพพชิตกาล. (ปพพชิต + กาล)

ปพพชิต จ อ.เป็นที่บวชแล้วด้วย ตั อ.เป็นที่บวชแล้วนั้น กาล จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปพพชิตกาล ชื่อว่าปพพชิตกาล. (กาลเป็นที่บวชแล้ว)

วสนกาล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วสนญจ ตั กาล จาติ วสนกาล. (วสน + กาล)

วสน จ อ.เป็นที่อยู่ด้วย ตั อ.เป็นที่อยู่นั้น กาล จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วสน-กาล ชื่อว่าวสนกาล. (กาลเป็นที่อยู่)

มหาลาภสกุกาโร

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีสมาหารทวันทสมาส อยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ลาโม จ สกุกาโร จ ลาภสกุกาโร. (ลาภ + สกุการ) สมาหารทวันทสมาส
ลาโม จ อ.ลาภด้วย สกุกาโร จ อ.สักการะด้วย ลาภสกุกาโร ชื่อว่าลาภสกุการ. (ลาภ
และสักการะ)
๒. มหนโต จ โส ลาภสกุกาโร จาติ มหาลาภสกุกาโร. (มหนต + ลาภสกุการ) วิเสสน-
บุพพทกัมมธารยสมาส
มหนโต จ อ.ใหญ่ด้วย โส อ.ใหญ่นั้น ลาภสกุกาโร จ เป็นลาภและสักการะด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ มหาลาภสกุกาโร ชื่อว่ามหาลาภสกุการ. (ลาภและสักการะใหญ่)

ลาภสกุกาโร

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- ลาโม จ สกุกาโร จ ลาภสกุกาโร. (ลาภ + สกุการ)
- ลาโม จ อ.ลาภด้วย สกุกาโร จ อ.สักการะด้วย ลาภสกุกาโร ชื่อว่าลาภสกุการ. (ลาภและ
สักการะ)

มิสสกาทาโร

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- มิสสโก จ โส อาทาโร จาติ มิสสกาทาโร. (มิสสก + อาทาโร)
- มิสสโก จ อ.อันเจือปนด้วย โส อ.อันเจือปนนั้น อาทาโร จ เป็นอาหารด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น มิสสกาทาโร ชื่อว่ามิสสกาทาร. (อาหารอันเจือปน)

ทุกกรการโก, สามณโร

เป็นทุดิยาตปปริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตุสาณะ มีวิเคราะห์ว่า

๑. ทุกเจน กรียตีติ ทุกกร, กम्म. (ทุ + กร กรณ ในการกระทำ + ขปัจจย) กัมมรูป,
กัมมสาณะ
- (กम्म) อ.กรรม (บุคคล) อันบุคคล กรียติ ย่อมกระทำ ทุกเจน โดยยาก อิติ เพราะ
เหตุนี้ ทุกกร ชื่อว่าทุกกร (อันบุคคลทำได้โดยยาก), ได้แก่กรรม.

๒. ทุกกริ กริโรตีติ ทุกกรการโก, สามเณโร. (ทุกกรสทูปปท + กร กรเณ ในการกระทำ + ณุปัจจัจย) ทุติยาตปปริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ

(โย สามเณโร) อ.สามเณโรโต กริโรติ ย่อมกระทำ ทุกกริ (กมม) ซึ่งกรรม อันบุคคล กระทำได้โดยยาก อิติ เพราะเหตุนี้ (โส สามเณโร) อ.สามเณรนั้น ทุกกรการโก ชื่อว่าทุกกรการก (ผู้ทำกรรมที่บุคคลทำได้โดยยาก), ได้แก่สามเณร.

ลามุณิสสา, ปฏิปทา

เป็นเหตุยาตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลามิ อุณิสสา ลามุณิสสา, ปฏิปทา. (ลาม + อุณิสสา)

(ปฏิปทา) อ.ปฏิปทา อุณิสสา อันเข้าไปอาศัย ลามิ ซึ่งลาม ลามุณิสสา ชื่อว่าลามุณิสสา (อันเข้าไปอาศัยลาม), ได้แก่ปฏิปทา.

นิพพานคามินี, ปฏิปทา

เป็นเหตุยาตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิพพานิ คเมตีติ นิพพานคามินี, ปฏิปทา. (นิพพานสทูปปท + คม คติมติ ในการไป + เณปัจจัจย + ณีปัจจัจย + อินีปัจจัจย) ทุติยาตปปริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ

(ยา ปฏิปทา) อ.ปฏิปทาโต (สตัด) ยังสัตว์ คเมติ ย่อมให้ถึง นิพพาน ซึ่งพระนิพพาน อิติ เพราะเหตุนี้ (สา ปฏิปทา) อ.ปฏิปทานั้น นิพพานคามินี ชื่อว่านิพพานคามินี (อันยังสัตว์ให้ถึงพระนิพพาน), ได้แก่ปฏิปทา.

อารณณกาทิจูตงคสมาทานวโส

เป็นฉัญฐิตปปริสสมาส โดยมีฉัญฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส และเหตุยาตปปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อरणเณ วสนสิโล อरणณโก, ภิกขุ. (อรณณ + ณปัจจัจย) สังสัจฐาเทอเนกัตตัตถิต

(ภิกขุ) อ.ภิกขุ อरणเณ วสนสิโล ผู้มีอันอยู่ในป่า เป็นปกติ อरणณโก ชื่อว่าอารณณก (ผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นปกติ), ได้แก่ภิกขุ.

๒. อरणณโก อาทิจิ เยสนนติ อरणณกาทีนิจิ, จูตงคานิ. (อารณณก + อาทิจิ) ฉัญฐิต-วิปทตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส

อารณณโก อ.ผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นปกติ อาทิ เป็นต้น เยล (อูตุงคาน) แห่งอูตุงค ท. เหล่าไต่ (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ อูตุงคาน) อ.อูตุงค ท. เหล่านี้ อารณณกาทีนิ ชื่อว่า อารณณกาที (มีผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นปกติเป็นต้น), ได้แก่อูตุงคทั้งหลาย.

๓. อารณณกาทีนิ จ ตานิ อูตุงคานิ จาติ อารณณกาทีอูตุงคานิ. (อารณณกาที + อูตุงค) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

อารณณกาทีนิ จ อ.ผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นต้น ท. ด้วย ตานิ อ.ผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นต้น ท. เหล่านี้ อูตุงคานิ จ เป็นอูตุงคด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อารณณกาทีอูตุงคานิ ชื่อว่าอารณณกาที-อูตุงค. (อูตุงคผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นปกติเป็นต้น)

๔. อารณณกาทีอูตุงคานิ สมารทาน อารณณกาทีอูตุงคสมารทาน. (อารณณกาทีอูตุงค + สมารทาน) ทุติยาตปปริสสมาส

สมารทาน อ.การสมารทาน อารณณกาทีอูตุงคานิ ซึ่งอูตุงคผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นปกติเป็นต้น ท. อารณณกาทีอูตุงคสมารทาน ชื่อว่า อารณณกาทีอูตุงคสมารทาน. (การสมารทานอูตุงคผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นปกติเป็นต้น)

๕. อารณณกาทีอูตุงคสมารทานสล วโส อารณณกาทีอูตุงคสมารทานวโส. (อารณณกาทีอูตุงค-สมารทาน + วส) จัญญีตปปริสสมาส

วโส อ.อำนาจ อารณณกาทีอูตุงคสมารทานสล แห่งการสมารทานซึ่งอูตุงคผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นปกติเป็นต้น อารณณกาทีอูตุงคสมารทานวโส ชื่อว่า อารณณกาทีอูตุงคสมารทานวส. (อำนาจแห่งการสมารทานอูตุงคผู้มีอันอยู่ในป่าเป็นปกติเป็นต้น)

วิภูทวาร, อปายา

เป็นัญญีทวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิภูทานิ ทวารานิ เยสนนติ วิภูทวาร, อปายา. (วิภู + ทวาร)

ทวารานิ อ.ประตู ท. วิภูทานิ อันเปิดแล้ว เยล (อปายาน) แห่งอปาย ท. เหล่าไต่ (สนนติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต อปายา) อ.อปาย ท. เหล่านี้ วิภูทวาร ชื่อว่าวิภูทวาร (มีประตูอันเปิดแล้ว, เปิดประตูแล้ว), ได้แก่อปายทั้งหลาย.

ลามุบุปาทโก, ภิกขุ

เป็นเหตุขยายตีปริสสมาส, กัตตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
ลามุ อุปปาเทตีติ ลามุบุปาทโก, ภิกขุ. (ลามุสทูปปท + อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป +
ณปะจจย + ญวปะจจย)

(โย ภิกขุ) อ.ภิกษุใด ลามุ ยังลามุ อุปปาเทติ ย่อมให้เกิดขึ้น อิติ เพราะเหตุนั้น (โล ภิกขุ)
อ.ภิกษุนั้น ลามุบุปาทโก ชื่อว่าลามุบุปาทก (ผู้ยังลามุให้เกิดขึ้น), ได้แก่ภิกษุ.

อกุสลกมม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมโนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์
ดังนี้

๑. น กุสลํ อกุสลํ, กมม. (น + กุสล) นิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส
(กมม) อ.กรรม กุสล อันเป็นกุสล น ทาไมได้ อกุสล ชื่อว่าอกุสล (ไม่ใช่กุศล, อกุศล),
ได้แก่กรรม.
๒. อกุสลญจ ตํ กมมญจาทิ อกุสลกมม. (อกุสล + กมม) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส
อกุสล จ อ.อันเป็นอกุศลด้วย ตํ อ.อันเป็นอกุศลนั้น กมม จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ อกุสลกมม ชื่อว่าอกุสลกมม. (กรรมที่เป็นอกุศล, อกุศลกรรม)

กายวงกาทีนิ, กมมานิ

เป็นบัญญัติทวิพทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีตีขยายตีปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กาเยน วงโก กายวงโก. (กาย + วงก) ตติยาตีปริสสมาส
วงโก อ.การคต กาเยน ต้วยกาย กายวงโก ชื่อว่ากายวงก. (การคตด้วยกาย)
๒. กายวงโก อาทิ เยสนฺติ กายวงกาทีนิ, กมมานิ. (กายวงก + อาทิ) บัญญัติทวิพท-
ตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส
กายวงโก อ.การคตด้วยกาย อาทิ เป็นต้น เยส (กมมานิ) แห่งกรรม ท. เหล่าใด
(อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ทานิ กมมานิ) อ.กรรม ท. เหล่านี้ กายวงกาทีนิ ชื่อว่ากายวงกาที
(มีการคตด้วยกายเป็นต้น), ได้แก่กรรมทั้งหลาย.

ปายาสปาฏิ

เป็นฉนฺธิฐิตํปฺปฺริสฺสํมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปายาสฺสํ ปาฏิ ปายาสปาฏิ. (ปายาส + ปาฏิ)

ปาฏิ อ.ถาต ปายาสฺสํ แห่งข้าวปายาส ปายาสปาฏิ ชื่อว่าปายาสปาฏิ. (ถาตข้าวปายาส)

มกฺขิตมตฺโต, ทตฺโต

เป็นฉนฺธิฐิตํปฺปฺริสฺสํมาส มีวิเคราะหฺว่า

มกฺขิตํ มตฺตา ยสฺสาติ มกฺขิตมตฺโต, ทตฺโต. (มกฺขิต + มตฺตา)

มกฺขิตํ อ.อันเป็อน มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (ทตฺตสฺส) แห่งมือใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ทตฺโต) อ.มือนั้น มกฺขิตมตฺโต ชื่อว่ามกฺขิตมตฺต (มีอันเป็อนเป็นประมาณ, ลักว่าเป็อนแล้ว), ใดแก่มือ.

ปายาสปิณฺโท

เป็นฉนฺธิฐิตํปฺปฺริสฺสํมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปายาสฺสํ ปิณฺโท ปายาสปิณฺโท. (ปายาส + ปิณฺท)

ปิณฺโท อ.กอน ปายาสฺสํ แห่งข้าวปายาส ปายาสปิณฺโท ชื่อว่าปายาสปิณฺท. (กอนข้าวปายาส)

กรณกาโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

กรณญจ ตํ กาโล จาติ กรณกาโล. (กรณ + กาล)

กรณํ จ อ.เป็นที่กระทำด้วย ตํ อ.เป็นที่กระทำนั้น กาโล จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กรณกาโล ชื่อว่ากรณกาล. (กาลเป็นที่กระทำ)

อธมฺมิกา, ปฏฺิปปทา

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. ธมฺเม นิยุตฺตา ธมฺมิกา, ปฏฺิปปทา. (ธมฺม + ฌิกปจฺจย) สํสฺฐิตฺวาทฺธิอเนกัตถตฺตํทิตฺ

(ปฏฺิปปทา) อ.ปฏฺิปปทา นิยุตฺตา อันประกอบแล้ว ธมฺเม ในธรรม ธมฺมิกา ชื่อว่าธมฺมิกา

(อันประกอบในธรรม), ได้แก่ปฏิบัติทา.

๒. น ฌมมิกา อฌมมิกา, ปฏิบัติทา. (น + ฌมมิกา) นนินบาตบุพพทกัหมมธารยสมาล
(ปฏิบัติทา) อ.ปฏิบัติทา ฌมมิกา อันประกอบแล้วในธรรม น ทาไมได้ อฌมมิกา ชื่อว่า
อฌมมิกา (อันไม่ประกอบในธรรม), ได้แก่ปฏิบัติทา.

อุปธิสุมปทา

เป็นนัฎฐิตัปปริสสมาล มีวิเคราะหว่า
อุปธิสส สุมปทา อุปธิสุมปทา. (อุปธิ + สุมปทา)
สุมปทา อ.ความถึงพร้อม อุปธิสส แห่งอุปธิ อุปธิสุมปทา ชื่อว่าอุปธิสุมปทา. (ความถึงพร้อม
แห่งอุปธิ)

จิวรธารณ

เป็นนัฎฐิตัปปริสสมาล มีวิเคราะหว่า
จิวรสส ธารณ จิวรธารณ. (จิวร + ธารณ)
ธารณ อ.การทรงไว้ จิวรสส ซึ่งจิวร จิวรธารณ ชื่อว่าจิวรธารณ. (การทรงจิวรไว้)

พาหุสัจจ

เป็นภาวตัทธิต มีวิเคราะหว่า
๑. พหุ สุตติ ยสสาติ พหุสูโต, ปุคคโล. (พหุ + สุต) นัฎฐิตวิปทตูลยาธิกรณพหุพพิทสมาล
สุตติ อ.สุตตะ พหุ มาก ยสส (ปุคคลสส) แห่งบุคคลใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นั้น (โส ปุคคโล) อ.บุคคลนั้น พหุสูโต ชื่อว่าพหุสูต (มีสุตตะมาก), ได้แก่บุคคล.
๒. พหุสูตสส ภาโว พาหุสัจจ. (พหุสูต + ญยปัจจัจย) ภาวตัทธิต
ภาโว อ.ความเป็น พหุสูตสส (ปุคคลสส) แห่งบุคคล ผู้มีสุตตะมาก พาหุสัจจ ชื่อว่า
พาหุสัจจ. (ความเป็นผู้มีสุตตะมาก)

อรณณวาโส

เป็นสัตตมัตตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อรณณเว วาโส อรณณวาโส. (อรณณ + วาส)

วาโส อ.การอยู่ อรณณ ในป่า อรณณวาโส ชื่อว่าอรณณवास. (การอยู่ในป่า)

นิพพานคามินีปฏิบัติทา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส โดยมีทุดิยาตปุริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นิพพานัน คเมตตีติ นิพพานคามินี, ปฏิปทา. (นิพพานสททุปปท + คมฺ คติมทิตี ในการไป + เณปัจจย + ณีปัจจย + อินีปัจจย) ทุดิยาตปุริสส์มาส, กิตันตส์มาส, กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ

(ยา ปฏิปทา) อ.ปฏิบัติทาใด (สตัด) ยังสัตว์ คเมติ ย่อมให้ถึง นิพพานัน ซึ่งพระนิพพาน อิติ เพราะเหตุนั้น (สำ ปฏิปทา) อ.ปฏิบัติทานั้น นิพพานคามินี ชื่อว่านิพพานคามินี (อันยังสัตว์ให้ถึง พระนิพพาน), ได้แก่ปฏิบัติทา.

๒. นิพพานคามินี จ สำ ปฏิปทา จาติ นิพพานคามินีปฏิบัติทา. (นิพพานคามินี + ปฏิปทา) วิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส

นิพพานคามินี จ อ.อันยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพานด้วย สำ อ.อันยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระ นิพพานัน ปฏิปทา จ เป็นปฏิบัติทาด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น นิพพานคามินีปฏิบัติทา ชื่อว่านิพพานคามินี ปฏิปทา. (ปฏิบัติทาที่ยังสัตว์ให้ถึงพระนิพพาน)

ลามุปปาทนุปฏิบัติทา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส โดยมีฉฐฐัตตปุริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ลามุสส อูปาทนุ ลามุปปาทนุ. (ลามุ + อูปาทนุ) ฉฐฐัตตปุริสส์มาส

ลามุสส อูปาทนุ อ.เป็นเหตุยังลามุให้เกิดขึ้น ลามุปปาทนุ ชื่อว่าลามุปปาทนุ. (เป็นเหตุ ยังลามุให้เกิดขึ้น)

๒. ลามุปปาทนุญจ ต ปฏิปทา จาติ ลามุปปาทนุปฏิบัติทา. (ลามุปปาทนุ + ปฏิปทา) วิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส

ลามุปปาทนุ จ อ.อันยังลามุให้เกิดขึ้นด้วย ต อ.อันยังลามุให้เกิดขึ้นนั้น ปฏิปทา จ เป็น ปฏิปทาด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ลามุปปาทนุปฏิบัติทา ชื่อว่าลามุปปาทนุปฏิบัติทา. (ปฏิบัติทาที่ยังลามุให้ เกิดขึ้น)

สงขตาสงขตธมมา

เป็นอีตรีตรโยคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สงขตธมมา จ อสงขตธมมา จ สงขตาสงขตธมมา. (สงขต + อสงขตธมม)

สงขตธมมา จ อ.สงขตธรรม ท. ด้วย อสงขตธมมา จ อ.อสงขตธรรม ท. ด้วย สงขตาสงขตธมมา ชื่อว่าสงขตาสงขตธมม. (สงขตธรรมและอสงขตธรรม)

พุชฌนตโต

เป็นสัมภวานาบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

พุชฌนํ อิติ อตโต พุชฌนตโต. (พุชฌน + อตต)

อตโต อ.อรรถ พุชฌนํ อิติ ว่ารู้ พุชฌนตโต ชื่อว่าพุชฌนตต. (อรรถว่ารู้)

ส่วนนโต

เป็นฉนฺสูตีปฺปรีสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ส่วนสฺส อนฺโต ส่วนนโต. (ส่วน + อนฺต)

อนฺโต อ.ที่สุด ส่วนสฺส แห่งการฟัง ส่วนนโต ชื่อว่าส่วนนต. (ที่สุดแห่งการฟัง)

ชาติตโต

เป็นสัมภวานาบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ชาติโต อิติ อตโต ชาติตโต. (ชาติ + อตต)

อตโต อ.อรรถ ชาติโต อิติ ว่าเกิดแล้ว ชาติตโต ชื่อว่าชาติตต. (อรรถว่าเกิดแล้ว)

โอวาทานุสาสนี

เป็นสมาทานทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โอวาท จ อนุสาสนี จ โอวาทานุสาสนี. (โอวาท + อนุสาสนี)

โอวาท จ อ.โอวาทด้วย อนุสาสนี จ อ.อนุสาสนีด้วย โอวาทานุสาสนี ชื่อว่าโอวาทานุสาสนี. (โอวาทและอนุสาสนี)

ส่วนตโต

เป็นสัมภวานาบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ส่วน อิติ อตโต ส่วนตโต. (ส่วน + อตต)

อตโต อ.อรรถ ส่วน อิติ ว่าฟัง ส่วนตโต ชื่อว่าส่วนตต. (อรรถว่าฟัง)

จตุปปจยสกกาโร

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีอสมหารทิกุสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จตตาริ ปจยยา จตุปปจยยา. (จตุ + ปจย) อสมหารทิกุสมาส

ปจยยา อ.ปัจจย ท. จตตาริ ลี จตุปปจยยา ชื่อว่าจตุปปจย. (ปัจจย ๔)

๒. จตุปปจยยาเยว สกกาโร จตุปปจยสกกาโร. (จตุปปจย + สกการ) อวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส

จตุปปจยยา เหว อ.ปัจจยลี ท. นั้นเทียว สกกาโร เป็นลักการะ จตุปปจยสกกาโร ชื่อว่าจตุปปจยสกกการ. (ลักการะคือปัจจย ๔)

กายวิเวกาติโก, วิเวโก

เป็นจัญฐิตูปุริสสมาส โดยมีจัญฐิตูปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กายสส วิเวโก กายวิเวโก. (กาย + วิเวก)

วิเวโก อ.ความสังัด กายสส แห่งกาย กายวิเวโก ชื่อว่ากายวิเวก. (ความสังัดแห่งกาย) จัญฐิตูปุริสสมาส

๒. กายวิเวโก อาติ ยสสาติ กายวิเวกาติโก, วิเวโก. (กายวิเวก + อาติ) จัญฐิตูปุริสสมาส

กายวิเวโก อ.ความสังัดแห่งกาย อาติ เป็นต้น ยสส (วิเวกส) แห่งความสังัดใจ (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส วิเวโก) อ.ความสังัดนั้น กายวิเวกาติโก ชื่อว่ากายวิเวกาติก (มีความสังัดแห่งกายเป็นต้น, มีกายวิเวกเป็นต้น), ได้แก่วิเวก.

กายวิเวโก

เป็นจัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กายสล วิเวโก กายวิเวโก. (กาย + วิเวก)

วิเวโก อ.ความสงบ กายสล แห่งกาย กายวิเวโก ชื่อว่ากายวิเวก. (ความสงบแห่งกาย)

เอกีกาโว

เป็นนักรู้ดีปรีดีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอกสล กาโว เอกีกาโว. (เอก + กาว)

กาโว อ.ความเป็น เอกสล (กายสล) แห่งกาย อันเป็นสภาพโดดเดี่ยว เอกีกาโว ชื่อว่าเอกีกาโว. (ความที่กายเป็นสภาพโดดเดี่ยว)

จิตตวิเวโก

เป็นนักรู้ดีปรีดีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จิตตสล วิเวโก จิตตวิเวโก. (จิตต + วิเวก)

วิเวโก อ.ความสงบ จิตตสล แห่งจิต จิตตวิเวโก ชื่อว่าจิตตวิเวก. (ความสงบแห่งจิต)

อุปธิวิเวโก

เป็นนักรู้ดีปรีดีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปธิสล วิเวโก อุปธิวิเวโก. (อุปธิ + วิเวก)

วิเวโก อ.ความสงบ อุปธิสล แห่งอุปธิ อุปธิวิเวโก ชื่อว่าอุปธิวิเวก. (ความสงบแห่งอุปธิ)

คณสงฺคณิก

เป็นนตติยาดีปรีดีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คณน สงฺคณิก คณสงฺคณิก. (คณ + สงฺคณิก)

สงฺคณิก อ.ความคลุกคลี คณน ด้วยหมู่ คณสงฺคณิก ชื่อว่าคณสงฺคณิก. (ความคลุกคลีด้วย

หมู่)

กิเลสสังคณีโก

เป็นตติยาตปปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กิเลสเณ สังคณีโก กิเลสสังคณีโก. (กิเลส + สังคณีก)

สังคณีโก อ.ความคลุกคลี กิเลสเณ ด้วยกิเลส กิเลสสังคณีโก ชื่อว่ากิเลสสังคณีก. (ความคลุกคลีด้วยกิเลส)

สังขารสังคณีโก

เป็นตติยาตปปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สังขารเณ สังคณีโก สังขารสังคณีโก. (สังขาร + สังคณีก)

สังคณีโก อ.ความคลุกคลี สังขารเณ ด้วยสังขาร สังขารสังคณีโก ชื่อว่าสังขารสังคณีก. (ความคลุกคลีด้วยสังขาร)

วูปกฏจกกายา, ปุคคลา

เป็นปัญจมีทวิปทตูลยาธิกรณพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วูปกฏจา กายา เยหิตติ วูปกฏจกกายา, ปุคคลา. (วูปกฏจ + กาย)

กายา อ.กาย ท. วูปกฏจา อันหลักออกแล้ว เยหิ (ปุคคเลหิ) จากบุคคล ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ปุคคลา) อ.บุคคล ท. เหล่านั้น วูปกฏจกกายา ชื่อว่าวูปกฏจกกาย (มีกายอันหลักออกแล้ว), ได้แก่บุคคลทั้งหลาย.

เนกขมมาริตตา, ปุคคลา

เป็นสัตตมีตปปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เนกขมเม อมาริตตา เนกขมมาริตตา, ปุคคลา. (เนกขมม + อมาริต)

(ปุคคลา) อ.บุคคล ท. อมาริตตา ผู้ยินดียิ่งแล้ว เนกขมเม ในเนกขัมมะ เนกขมมาริตตา ชื่อว่าเนกขมมาริตตา (ผู้ยินดียิ่งในเนกขัมมะ), ได้แก่บุคคลทั้งหลาย.

ปริสุทฺถจิตฺตา, ปุคคลา

เป็นจัญฐีทวิปทตูลยาธิกรณพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปริสุทฺถ จิตฺตํ เยสนฺติ ปริสุทฺถจิตฺตา, ปุคคลา. (ปริสุทฺถ + จิตฺต)

จิตฺตํ อ.จิต ปริสุทฺถ อันหมดจตรอบแล้ว เยสํ (ปุคคลานํ) แห่งบุคคล ท. เหล่าใด (อตฺติ)

มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต บุคคลลา) อ.บุคคล ท. เหล่านั้น ปริสุทฺถจิตตา ชื่อว่าปริสุทฺถจิตต (ผู้มีจิตบริสุทธิ์แล้ว), ได้แก่บุคคลทั้งหลาย

ปรมโวทานปตตตา, บุคคลลา

เป็นทุตียาตปฺริสฺสมาส โดยมิวิเสสนบุพพทกัम्मธารยสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะหฺตั้งนี้

๑. ปรมญจ ตํ โวทานญจาติ ปรมโวทานํ. (ปรม + โวทาน) วิเสสนบุพพทกัम्मธารยสมาส ปรมํ จ อ.อย่างยิ่งด้วย ตํ อ.อย่างยิ่งนั้น โวทานํ จ เป็นธรรมอันผ่องแผ้วด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปรมโวทานํ ชื่อว่าปรมโวทาน. (ธรรมอันผ่องแผ้วอย่างยิ่ง)

๒. ปรมโวทานํ ปตตตา ปรมโวทานปตตตา, บุคคลลา. (ปรมโวทาน + ปตต) ทุตียาตปฺริสฺสมาส

(บุคคลลา) อ.บุคคล ท. ปตตตา ผู้ถึงแล้ว ปรมโวทานํ ซึ่งธรรมอันผ่องแผ้วอย่างยิ่ง ปรมโวทานปตตตา ชื่อว่าปรมโวทานปตต (ผู้ถึงความผ่องแผ้วอย่างยิ่ง), ได้แก่บุคคลทั้งหลาย.

นิริปฺตโย, บุคคลลา

เป็นปัญจมีทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มิวิเคราะหฺว่า

นิคโต อฺปฺติ เยหิติ นิริปฺตโย, บุคคลลา. (นิ + อฺปฺติ)

อฺปฺติ อ.อฺปฺติ นิคโต ไปปราศแล้ว เยหิ (บุคคลเลหิ) จากบุคคล ท. เหล่าใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต บุคคลลา) อ.บุคคล ท. เหล่านั้น นิริปฺตโย ชื่อว่านิริปฺติ (มีอฺปฺติไปปราศแล้ว, ปราศจากอฺปฺติ), ได้แก่บุคคลทั้งหลาย.

วิสงฺขารคตา, บุคคลลา

เป็นทุตียาตปฺริสฺสมาส โดยมีปัญจมีทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะหฺตั้งนี้

๑. วิคโต สงฺขารो ยสฺมาติ วิสงฺขารो, ธมฺโม. (วิ + สงฺขาร) ปัญจมีทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส

สงฺขารो อ.สังขาร วิคโต ไปปราศแล้ว ยสฺมา (ธมฺมา) จากธรรมใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ธมฺโม) อ.ธรรมนั้น วิสงฺขารो ชื่อว่าวิสงฺขาร (มีสังขารไปปราศแล้ว, ปราศจากสังขาร), ได้แก่ธรรม.

๒. วิสขาริ คตา วิสขารคตา, ปุคคลา. (วิสขาร + คต) ทูติยาตปปริสสมาส
(ปุคคลา) อ.บุคคล ท. คตา ผู้ถึงแล้ว วิสขาริ (ธมม) ซึ่งธรรม อันมีสังขารไปปราศแล้ว
วิสขารคตา ชื่อว่าวิสขารคต (ผู้ถึงธรรมที่มีสังขารไปปราศแล้ว, ผู้ถึงธรรมที่ปราศจากสังขาร), ได้แก่
บุคคลทั้งหลาย

คำศัพท์กิริยานำรู้
กิริยาคุมพากย์และกิริยาในระหว่าง (อาชยาด-กิตก์)

อกมท	อ + กร กรณ ในการกระทำ + มทา	ได้กระทำแล้ว
อกกริ	อ + กร กรณ ในการกระทำ + อี	ได้กระทำแล้ว
อกกริสส์	อ + กร กรณ ในการกระทำ + ส์สา	จักได้กระทำแล้ว
อกกาลิ	อ + กร กรณ ในการกระทำ + อี / โไอ	ได้กระทำแล้ว
อกกาลิ	อ + กร กรณ ในการกระทำ + อี	ได้กระทำแล้ว
อกกนุด	อา + กมุ ปทวิกุเขเป ในการก้าวเท้า + ต	(อัน...) เทียบแล้ว
อกกมนุด	อา + กมุ ปทวิกุเขเป ในการก้าวเท้า + อ + อนุต	เทียบอยู่, เมื่อเทียบ
อกกมิตวา	อา + กมุ ปทวิกุเขเป ในการก้าวเท้า + ตวา	เทียบแล้ว
อกโกสิ	อา + กุส อกโกเส ในการดำ + อี	ดำแล้ว
อกโกสิตวา	อา + กุส อกโกเส ในการดำ + ตวา	ดำแล้ว
อคมส์	อ + คมุ คติมทิ ในการไป + อัง	ได้ไปแล้ว
อคมาสิ	อ + คมุ คติมทิ ในการไป + อี	ได้ไปแล้ว
อคคณทิตวา	น + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ณา + ตวา	ไม่ถือเอาแล้ว, ไม่เรียนเอาแล้ว
อคคเทตวา	น + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ณา + ตวา	ไม่ถือเอาแล้ว, ไม่เรียนเอาแล้ว
อคคเทสิ	อ + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ณา + อี	ได้ถือเอาแล้ว, ได้เรียนเอาแล้ว
อคคเทสิ	อ + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ณา + อี	ได้ถือเอาแล้ว, ได้เรียนเอาแล้ว
อคคมติ	อคคมุ มุเลย ในความมีราคา + อ + ติ	ย่อมถึงค่า
อจริ	อ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + อี	ได้เที่ยวไปแล้ว
อจินเตตวา	น + จินต จินตายน ในความคิด + ณ + ตวา	ไม่คิดแล้ว (จ.)
อจจุคต	อติ + อ + คมุ คติมทิ ในการไป + ต	ขึ้นไปสว่างแล้ว
อจจิ	อาส อุปเวสเน ในการเข้าไป + อี	อยู่แล้ว
อชเนตวา	น + ชน ชนเน ในการเกิด + ณ + ตวา	ไม่ (ยัง...) ให้เกิดแล้ว
อชานนุด	น + ณา อวโพสเน ในการรู้ + นา + อนุต	ไม่รู้อยู่, เมื่อไม่รู้
อชานมาน	น + ณา อวโพสเน ในการรู้ + นา + มาน	ไม่รู้อยู่, เมื่อไม่รู้
อชานิตพพ	น + ณา อวโพสเน ในการรู้ + นา + ตพพ	(อัน...) ไม่พึงรู้

อชานิตวา	น + ฉา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ตวา	ไม่รู้แล้ว
อชีวิมทา	อ + ชีว ปาณธารณ ในการทรงไว้ซึ่งชีวิต + มทา	ได้เป็นอยู่แล้ว
อชฺฌมวสตี	อติ + อา + วส นีวาเส ในการอยู่ + อ + ตี	ย่อมอยู่ครอง
อชฺโฌตถริ	อติ + อว + ถร วิตถาเร ในการแผ่ไป + อี	ท่วมทับแล้ว, ปกคลุมแล้ว
อชฺโฌตถริตวา	อติ + อว + ถร อตถรณ ในการปลูลาด + ตวา	ท่วมทับแล้ว
อณฺณตถก	น + ฉา อวโพธเน ในการรู้ + ต + (ก)	(อัน...) ไม่รู้แล้ว
อณฺณตถลี	อ + ฉา อวโพธเน ในการรู้ + อี	ได้รู้แล้ว
อญฺจัส	อ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + อฺ	ได้ยืนแล้ว, ได้ดำรงอยู่แล้ว
อญฺจาลี	อ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + อี	ได้ยืนแล้ว, ได้ดำรงอยู่แล้ว
อติกกมฺหติ	อติ + กมฺ ปทวิกกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อ + หนฺติ	ย่อมก้าวล่วง
อติกกมฺิตวา	อติ + กมฺ ปทวิกกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตวา	ก้าวล่วงแล้ว
อติโรจตี	อติ + รุจ ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง + อ + ตี	ย่อมรุ่งเรืองล่วง
อตีต	อติ + อี คติมฺหิ ในการไป + ต	เป็นไปแล้ว
อตถ	อส ภูริ ในความมี, ความเป็น + อ + ถ	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อตถราเปตวา	อา + ถร วิตถาเร ในการแผ่ไป + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ปลูลาดแล้ว
อตถริตวา	อา + ถร อตถรณ ในการปลูลาด + ตวา	ปลูลาดแล้ว
อตถิ	อส ภูริ ในความมี, ความเป็น + อ + ตี	ย่อมมี, ย่อมเป็น, มีอยู่
อทตวา	น + ทา ทาเน ในการให้ + ตวา	ไม่ให้แล้ว
อทํส	อ + ทา ทาเน ในการให้ + อฺ	ได้ให้แล้ว, ได้ถวายแล้ว
อทาลี	อ + ทา ทาเน ในการให้ + อี	ได้ให้แล้ว, ได้ถวายแล้ว
อทาลี	อ + ทา ทาเน ในการให้ + อี	ได้ให้แล้ว, ได้ถวายแล้ว
อททล	อ + ทิส เปกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + อํ	ได้เห็นแล้ว, ได้ทอดพระเนตรแล้ว
อททล	อ + ทิส เปกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + อา	ได้เห็นแล้ว, ได้ทอดพระเนตรแล้ว
อททลส	อ + ทิส เปกฺขณ ในการดู, การเห็น + อฺ	ได้เห็นแล้ว, ได้ทอดพระเนตรแล้ว
อททลฮา	อ + ทิส เปกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + อา	ได้เห็นแล้ว, ได้ทอดพระเนตรแล้ว
อติคฺจฉามิ	อติ + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + มิ	ย่อมบรรลุ, ย่อมถึงทับ, ย่อมได้
อติคฺจเจยฺย	อติ + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + เยยฺย	พึงบรรลุ, พึงถึงทับ, พึงได้
อติญฺจาย	อติ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ตวา	อติชฺฐานแล้ว

อธิปเปต	อธิ + ป + อธิ คติมฺหิ ในการไป + ต	(อัน...) ประสงค์เอาแล้ว
อธิวตถ	อธิ + วสฺ นินวเส ในการอยู่ + ต	สิ่งอยู่แล้ว, อาศัยอยู่แล้ว
อธิวาสยิตถ	อธิ + วสฺ นินวเส ในการอยู่ + ฌย + ตถ	(ยัง...) ให้อยู่ทับแล้ว, รับผิดชอบแล้ว
อธิวาเสถ	อธิ + วสฺ นินวเส ในการอยู่ + ฌ + ถ	(ยัง...) จงให้อยู่ทับ, จงรับผิดชอบ
อธิวาเสสิ	อธิ + วสฺ นินวเส ในการอยู่ + ฌ + อี	(ยัง...) ให้อยู่ทับแล้ว, รับผิดชอบแล้ว
อนาคนตวา	น + อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + ตวา	ไม่มาแล้ว
อนาจิขฺนต	น + อา + จิขฺ วยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดขัด + อ + อนต	ไม่บอกอยู่
อนาจิขฺจิตวา	น + อา + จิขฺ วยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดขัด + ตวา	ไม่บอกแล้ว
อนาทยิตวา	น + อา + ทา อาทาเน ในการถือเอา + ตวา	ไม่ถือเอาแล้ว
อนิจฺจมาน	น + อิสฺ อิจฺจายํ ในความปรารถนา + อ + มาน	ไม่ปรารถนาอยู่, เมื่อไม่ปรารถนา
อนิฏฺจติ	น + นิ + จา คตินิวตฺตมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ไม่สำเร็จแล้ว
อนุคจฺจติ	อนฺ + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + ติ	ยอมไปตาม
อนุคนตวา	อนฺ + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + ตวา	ตามไปแล้ว, ตามสั่งแล้ว
อนุญญาต	อนฺ + ญา อวโพนฺเ ในการรู้ + ต	(อัน...) อนุญาตแล้ว
อนุตปฺปติ	อนฺ + ตปฺ ทาเท ในความเร่าร้อน + ย + ติ	ยอมเดือดร้อนในภายหลัง (ท.)
อนุปฺริกฺขิตวา	น + อุปฺ + ปฺริ + อิกฺข ทสฺสเน ในการดู + ตวา	ไม่พิจารณาแล้ว
อนุปฺสงฺกมฺนต	น + อุปฺ + สํ + กมฺ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อ + อนต	ไม่เข้าไปหาอยู่
อนุปฺปนฺน	น + อฺ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ต	ไม่อุบัติขึ้นแล้ว, ไม่เกิดขึ้นแล้ว
อนุปฺปาเทตวา	น + อฺ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ฌ + ตวา	(ยัง...) ไม่ให้เกิดขึ้นแล้ว
อนุพฺรหฺย	อนฺ + พฺรหฺ วจฺพนฺเ ในความเจริญ + ฌย + เอยฺย	(ยัง...) พึ่งให้เจริญ, พึ่งให้ขอกงาม
อนุภวฺนต	อนฺ + ภู สฺตฺตยาํ ในความมี, ความเป็น + อ + อนต	แล้วอยู่, เมื่อแล้ว
อนุภวฺิตวา	อนฺ + ภู สฺตฺตยาํ ในความมี, ความเป็น + ตวา	แล้วแล้ว
อนุภโถติ	อนฺ + ภู สฺตฺตยาํ ในความมี, ความเป็น + อ + ติ	ยอมแล้ว
อนุยุญฺชนต	อนฺ + ยุชฺ โยเต ในการประกอบ + อ + อนต	ตามประกอบอยู่, เมื่อตามประกอบ
อนุสาลิยฺมาน	อนฺ + สาลฺ อนุสิฏฺจิมฺหิ ในการพราศฺนอน + ย + มาน	(อัน...) พราศฺนอนอยู่
อนุสฺสรฺนต	อนฺ + สฺร คติจินฺตยาํ ในการไปและคิด + อ + อนต	ระลึกถึงอยู่, เมื่อระลึกถึง
อนุสฺสรฺนตี	อนฺ + สฺร คติจินฺตยาํ ในการไปและการคิด + อ + อนต + (อี)	ระลึกถึงอยู่, เมื่อระลึกถึง
อนุสฺสรฺริ	อนฺ + สฺร คติจินฺตยาํ ในการไปและความคิด + อี	ระลึกถึงแล้ว

อนุสฺสริต	อนุ + สฺร คติจินตายํ ในการไปและติด + ต	(อัน...) ระลึกถึงแล้ว
อนุสฺส่าเวลี	อนุ + สฺ ฺสวณ ในการฟัง + ณ + อี	(ยัง...) ให้ฟังแล้ว, ให้ได้ยินแล้ว
อนุสฺสัจติ	อนุ + สฺจ โสเก ในความเศร้าโศก + อ + ต	ยอมเศร้าโศกในภายหลัง
อนฺตรธายถ	อนฺตร + ธา อทฺสฺสเน ในการไม่เห็น + ย + ถ	ยอมหายไป (ที.)
อนฺตรธายิ	อนฺตร + ธา อทฺสฺสเน ในการไม่เห็น + ย + อี	หายไปแล้ว (ที.)
อนฺตรธายิสฺสติ	อนฺตร + ธา อทฺสฺสเน ในการไม่เห็น + ย + สฺสติ	จักหายไป (ที.)
อนฺวาย	อนุ + อี คติมฺหิ ในการไป + ตฺวา	อาศัยแล้ว
อนฺเวติ	อนุ + อี คติมฺหิ ในการไป + อ + ต	ยอมไปตาม
อปกฺกทฺตฺมิตฺวา	อป + กทฺต อากทฺตฺตเน ในการจุด,ลาก,ดึง + ตฺวา	ชักออกแล้ว
อปคจฺจถ	อป + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + ถ	จงไปปราศ
อปคจฺจนิ	อป + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อี	ไปปราศแล้ว
อปติตฺวา	น + ปต ปตเน ในการตกไป + ตฺวา	ไม่ตกไปแล้ว
อปทิสฺติ	อป + ทิส โปชน ในการให้รู้ + อ + ต	ยอมแสดงอ้าง
อปนิต	อป + นี นเย ในการนำไป + ต	(อัน...) นำไปปราศแล้ว
อปเนตฺวา	อป + นี นเย ในการนำไป + ตฺวา	นำไปปราศแล้ว
อปเนยฺยถ	อป + นี นเย ในการนำไป + อ + เอยฺยถ	พียงนำไปปราศ
อปยิริปาสนฺต	น + ปริ + อฺ + อาสฺ อฺุเวสน ในการเข้าไปใกล้ +อ+	อนฺต ไม่เข้าไปนั่งใกล้อยู่
อปฺริปฺถุณฺ	น + ปริ + ปฺร ปฺรณ ในการเต็ม + ต	ไม่เต็มรอบแล้ว, ไม่บริบูรณ์
อปฺลายิตฺวา	น + ปฺลา ย ปฺลา ยเน ในการหนีไป + ตฺวา	ไม่หนีไปแล้ว
อปฺสํกฺกิตฺวา	อป + สํกฺก คเต ในการไป + ตฺวา	ถอยไปแล้ว
อปฺสํทิต	อป + สํท สํทเน ในความยินดี + ต	รุกรานแล้ว
อปฺสฺสนฺต	น + ทิสฺ เปกฺขณ ในการดู + อ + อนฺต	ไม่เห็นอยู่, เมื่อไม่เห็น
อปฺสฺสนฺตี	น + ทิสฺ เปกฺขณ ในการดู,การเห็น +อ+อนฺต+(อฺ)	ไม่เห็นอยู่, เมื่อไม่เห็น
อปฺปจฺจาสิสฺสนฺต	น+ปติ+อา+ สิสฺ อิจฺฉายํ ในความปรารถนา +อ+อนฺต	ไม่หวังเฉพาะอยู่
อปฺปปฏิท	น + ปติ + ทน ทิสํยํ ในความเบียดเบียน + ต	(อัน...) ไม่กระทบแล้ว
อปฺปติฏฺฐิต	น + ปติ + จา คตินิวตฺตมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ไม่ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
อปฺปมตฺต	น + ป + มท อุมฺมาเท ในความบ้า + ต	ไม่ประมาทแล้ว
อเปถ	อป + อี คติมฺหิ ในการไป + อ + ถ	จงหลีกเลี่ยง

อพพยุห	อา + วท ปาปน ในการให้ถึง + ตวา	ถอนแล้ว
อพภุคคณตวา	อภิ + ฤ + คมฺ คตมฺท ในการไป + ตวา	เหาะขึ้นแล้ว, ฟุ้งขึ้นแล้ว
อภลล์ถ	อ + ภลฺ อโธปเต ในการพลัดตก + ย + ตถ	ได้พลัดตกแล้ว (ท.)
อภาลี	อ + ภลฺ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดขัด + อี	ได้กล่าวแล้ว, ได้ตรัสแล้ว
อภิชฺชิตฺวา	น + ภิท ภิชฺชเน ในการแตก + ตวา	ไม่แตกแล้ว
อภินุณาย	อภิ + ณา อวโธเน ในการรู้ + ตวา	รู้อย่างแล้ว
อภินนฺเทยฺย	อภิ + นนฺท นนฺทเน ในความเพลิตเพลิน + อ + เอยฺย	พียงเพลิตเพลินยิ่ง
อภินิมฺมินิตฺวา	อภิ+นิ+ มา ปริมาณ ในการวัด, ชั่ง, ตวง + นา + ตวา	เนรมิตแล้ว
อภิกฺฤต	อภิ + ภู อภิกฺวเน ในการครอบงำ + ต	(อัน...) ครอบงำแล้ว
อภิมิตฺวา	อภิ + รฺมฺ กิฬายํ ในการเล่น + ตวา	ยินดียิ่งแล้ว
อภिरุยฺย	อภิ + รุท ชนฺเน ในการรู้ + ตวา	ขึ้นเฉพาะแล้ว
อภिरุทฺติ	อภิ + รุท ชนฺเน ในการเกิด + อี	ขึ้นเฉพาะแล้ว
อภิวาทตฺวา	อภิ + วท วทฺทเน ในการกราบไหว้ + ฒ + ตวา	กราบไหว้แล้ว (จุ.)
อภิตท	อภิ + ทร ทรฺเณ ในการนำไป + ต	(อัน...) นำไปเฉพาะแล้ว
อภิตรฺนฺติ	อภิ + ทร ทรฺเณ ในการนำไป + อ + อนฺติ	ยอมนำไปเฉพาะ
อภุญฺชฺนฺต	น + ภุชฺ พุยวทฺรเณ ในการกลืนกิน + อ + อนฺต	ไม่กินอยู่, เมื่อไม่กิน
อภฺมท	อภฺ ภูวิ ในความมี, ความเป็น + อ + ม	ยอมมี, ย่อมเป็น
อภฺมทา	อภฺ ภูวิ ในความมี, ความเป็น + มฺทา	มีแล้ว, เป็นแล้ว
อภฺมฺทิต	อภฺ ภูวิ ในความมี, ความเป็น + อ + มิต	ยอมมี, ย่อมเป็น
อภฺยตฺต	น + ภฺยฺ โยเต ในการประกอบ + ต	ไม่ประกอบแล้ว, ไม่ควรแล้ว
อภฺลฺกต	อภฺ + กร กรเณ ในการกระทำ + ต	(อัน...) ประดับแล้ว
อภฺลฺกฺริตฺวา	อภฺ + กร กรเณ ในการกระทำ + ตวา	ประดับแล้ว
อภฺลฺกนฺต	น + ลภฺ ลากเณ ในการไต่ + อ + อนฺต	ไม่ได้อยู่, เมื่อไม่ได้
อภฺลภิต	อ + ลภฺ ลากเณ ในการไต่ + อี	ไต่ได้แล้ว
อภฺลภิตฺวา	น + ลภฺ ลากเณ ในการไต่ + ตวา	ไม่ได้แล้ว
อภฺวกฺกฺชนฺติ	อภฺ + กชฺ กชฺชายํ ในความสงสัย + อ + อนฺติ	ยอมท้วง
อภฺวจ	อ + วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดขัด + อา/โ	ได้กล่าวแล้ว
อภฺวจฺ	อ + วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดขัด + อี	ได้กล่าวแล้ว

อวดวา	น + วจ วิตติย วาจาย์ ในการพูดชัด + ตวา	ไม่กล่าวแล้ว, ไม่ตรัสแล้ว
อวนทิตวา	อ + วนท วนทเน ในการกราบไหว้ + ตวา	ไม่กราบไหว้แล้ว
อวิขทิต	น + วิ + ทา จาเค ในการสละ + ต	(อัน...) ไม่สละแล้ว, ไม่ละแล้ว
อวิขทิตวา	น + วิ + ทา จาเค ในการสละ + ตวา	ไม่ละแล้ว, ไม่สละแล้ว
อวิขุขมาน	น + วิท ภาเว ในความมี,ความเป็น + ข + มาน	ไม่มีอยู่, เมื่อไม่มี
อวิวิตต	น + วิ + วิจ วิเวจเน ในความสังัด + ต	ไม่สังัดแล้ว, ไม่สงบแล้ว
อวิสหนุต	น + วิ + สท อุลล้าเท ในความพยายาม + อ + อนุต	ไม่อาจอยู่, เมื่อไม่อาจ
อโวจ	อ + วจ วิตติย วาจาย์ ในการพูดชัด + อา	ได้กล่าวแล้ว
อโวจตุถ	อ + วจ วิตติย วาจาย์ ในการพูดชัด + ตถ	ได้กล่าวแล้ว, ได้ตรัสแล้ว
อสลโกนุต	น + สก สัตตมฺทิ ในความสามารถ + โอ + อนุต	ไม่อาจอยู่, เมื่อไม่อาจ
อสลโกนุตี	น + สก สัตตมฺทิ ในความอาจ + โอ + อนุต + (อี)	ไม่อาจอยู่, เมื่อไม่อาจ
อสลกฺขิ	อ + สก สัตตมฺทิ ในความอาจ,สามารถ + อุณา + อี	ได้อาจแล้ว
อสนฺจทิตวา	น + สํ + จา คตินิวตตมฺทิ ในการห้ามการไป + ตวา	ไม่ดำรงอยู่ด้วยดีแล้ว
อสนฺททหนุต	น + สํ + ธา สฺทททเน ในความเชื่อ + อ + อนุต	ไม่เชื่ออยู่
อสนฺนต	น + อส ภาวิ ในความมี,ความเป็น + อ + อนุต	ไม่มีอยู่, เมื่อไม่มี
อสนฺหนุต	น + สท ขนฺตุย ในความอดทน + อ + อนุต	ไม่อดทนอยู่, เมื่อไม่อดทน
อสิ	อส ภาวิ ในความมี, ความเป็น + อ + สิ	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อสมฺมิ	อส ภาวิ ในความมี,ความเป็น + อ + มิ	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อสลํ	อส ภาวิ ในความมี,ความเป็น + อ + เอยฺยามิ	พึงมี, พึงเป็น
อสลํ	อส ภาวิ ในความมี,ความเป็น + อ + เอยฺยํ	พึงมี, พึงเป็น
อสลํสสิ	อ + สฺ สวณฺเ ในการฟัง + ณา + อี	ได้ฟังแล้ว, ได้ยินแล้ว
อสลํสสิ	อ + สฺ สวณฺเ ในการฟัง + ณา + อี	ได้ฟังแล้ว
อเทสฺ	อ + ทู สตฺตาย ในความมี, ความเป็น + อํ	ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว
อโหสิ	อ + ทู สตฺตาย ในความมี, ความเป็น + อี	ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว
อโหสิ	อ + ทู สตฺตาย ในความมี, ความเป็น + อี	ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว
อากงฺขติ	อา + กขิ กงฺขาย์ ในความสงสัย + อ + ติ	ย่อมหวัง
อากขฺณิตวา	อา + กขณฺ อากขณฺเน ในการจุด,ตั้ง + ตวา	คร่ำมาแล้ว, ตั้งแล้ว, จุดแล้ว
อากิริ	อา + กิริ วิกิริณฺ ในการเกลี่ย + อี	เกลี่ยลงแล้ว

อาคจฉติ	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + ติ	ย่อมมา
อาคจฉตุ	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + ตุ	จงมา
อาคจฉถ	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + ถ	ย่อมมา, จงมา
อาคจฉนต	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + นต	มาอยู่, เมื่อมา
อาคจฉมาน	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + มาน	มาอยู่, เมื่อมา
อาคจฉลี	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + ลี	ย่อมมา
อาคจฉิสฺสนฺติ	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + สฺสนฺติ	จักมา
อาคจเฉยยาถ	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + เอยยาถ	พึงมา
อาคจเฉยยาลี	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + เอยยาลี	พียงนำมา
อาคต	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + ต	มาแล้ว
อาคมยมาน	อา + คมฺ อธิวาสน ในความอดกลั้น + ฌย + มาน	คอยท่าอยู่, รอคอยอยู่ (จ.)
อาคมิ	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อี	มาแล้ว
อาคมิสฺสามิ	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + สฺสามิ	จักมา
อาคมีสุ	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อฺ	มาแล้ว
อาคเมถ	อา + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + ฌ + ถ	จงคอยท่า, จงรอคอย (จ.)
อาจิกฺข	อา + จิกฺข วยตฺตिय วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ทิ	จงบอก
อาจิกฺขถ	อา + จิกฺข วยตฺตिय วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ถ	จงบอก
อาจิกฺขนต	อา + จิกฺข วยตฺตिय วาจายํ ในการพูดชัด + อ + นต	บอกอยู่, เมื่อบอก
อาจิกฺขมาน	อา + จิกฺข วยตฺตिय วาจายํ ในการพูดชัด + อ + มาน	บอกอยู่, เมื่อบอก
อาจิกฺขาเปตฺวา	อา + จิกฺข วยตฺตिय วาจายํ ในการพูดชัด + ฌาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้บอกแล้ว
อาจิกฺขาทิ	อา + จิกฺข วยตฺตिय วาจายํ ในการพูดชัด + ทิ	จงบอก, บอกเถิด, ขอจงบอก
อาจิกฺขิ	อา + จิกฺข วยตฺตिय วาจายํ ในการพูดชัด + อี	บอกแล้ว, กราบพูลแล้ว
อาจิกฺขิตฺวา	อา + จิกฺข วยตฺตिय วาจายํ ในการพูดชัด + ตฺวา	บอกแล้ว
อาจิกฺขิสฺสามิ	อา + จิกฺข วยตฺตिय วาจายํ ในการพูดชัด + สฺสามิ	จักบอก
อาณตต	อาณ เปสฺเน ในการส่งไป + ต	(อัน...) ส่งแล้ว, บังคับแล้ว
อาณาเปตฺวา	อาณ อาณตฺตिय ในการสั่ง + ฌาเป + ตฺวา	สั่งแล้ว, บังคับแล้ว (กัตตุรูป)
อาณาเปลี	อาณ เปสฺเน ในการส่งไป + ฌาเป + อี	สั่งแล้ว, บังคับแล้ว (กัตตุรูป)
อาทาย	อา + ทา อาทาเน ในการถือเอา + ตฺวา	ถือเอาแล้ว, พาเอาแล้ว, ุ้มแล้ว

อาทิตต	อา + ทิป ทิตติมฺหิตี ในความรุ่งเรือง + ต	(อัน...) ดิตทั่วแล้ว
อาณยีสฺ	อา + นี นเย ในการนำไป + อฺ	นำมาแล้ว
อาณาเปสี	อา + นี นเย ในการนำไป + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้นำมาแล้ว
อาณาเปสฺสํสามิ	อา + นี นเย ในการนำไป + ณาเป + สฺสํสามิ	(ยัง...) จักให้นำมา
อาเนต	อา + นี นเย ในการนำไป + ต	(อัน...) นำมาแล้ว
อาเนตฺวา	อา + นี นเย ในการนำไป + ตฺวา	นำมาแล้ว
อาเนสฺสํสามิ	อา + นี นเย ในการนำไป + สฺสํสามิ	จักนำมา
อาปชฺชถ	อา + ปท คติมฺหิตี ในการไป + ย + ถ	ย่อมถึง, ย่อมต้อง
อาปชฺชิตฺวา	อา + ปท คติมฺหิตี ในการไป + ย + ตฺวา	ถึงแล้ว, ต้องแล้ว
อาปนฺน	อา + ปท คติมฺหิตี ในการไป + ต	ถึงแล้ว, ต้องแล้ว
อาปฺจุจฺจิตฺวา	อา + ปฺจุจฺจ ปฺจุจฺจเน ในการถาม + ตฺวา	อ้าสาแล้ว, ถามโดยเอื้อเพื่อแล้ว
อาภต	อา + ภร ภรเณ ในการนำไป + ต	(อัน...) นำมาแล้ว
อาภนฺเตตฺวา	อา + มฺนฺต อวทาเน ในการร้องเรียก + เณ + ตฺวา	เรียกแล้ว (จ.)
อาภนฺเตสิ	อา + มฺนฺต คฺตฺตภาสเณ ในการกล่าวคุ้มครอง + เณ + อี	ร้องเรียกแล้ว, เรียกแล้ว
อายาจิ	อา + ยาจ อายาจเณ ในการอ้อนวอน + อี	อ้อนวอนแล้ว
อายาจิตฺวา	อา + ยาจ อายาจเณ ในการอ้อนวอน + ตฺวา	อ้อนวอนแล้ว
อารทฺธ	อา + รท รทสฺสเณ ในการเริ่มต้น + ต	(อัน...) ปรารภแล้ว, เริ่มแล้ว
อารพฺภ	อา + รท รทสฺสเณ ในการเริ่มต้น + ตฺวา	ปรารภแล้ว, เริ่มต้นแล้ว
อารภิ	อา + รท รทสฺสเณ ในการเริ่มต้น + อี	เริ่มแล้ว, ปรารภแล้ว
อารภีสฺ	อา + รท รทสฺสเณ ในการเริ่มต้น + อฺ	เริ่มต้นแล้ว, ปรารภแล้ว
อาราเชตฺวา	อา + ราธ โตสฺสเน ในความยินดี + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้อินดีแล้ว
อาราเชสฺสํสามิ	อา + ราธ โตสฺสเน ในความยินดี + เณ + สฺสํสามิ	(ยัง...) จักให้อินดี
อารุยฺท	อา + รุท ช่ายเน ในการเกิด + ตฺวา	ขึ้นแล้ว
อาโรจยีสฺ	อา + รุจ เทสฺสเน ในการแสดง + ฌย + อฺ	บอกแล้ว, กราบพูดแล้ว (จ.)
อาโรจาเปตฺวา	อา + รุจ เทสฺสเน ในการแสดง + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้อบอกแล้ว
อาโรจาเปถ	อา + รุจ เทสฺสเน ในการแสดง + ณาเป + ถ	(ยัง...) จงให้อบอก
อาโรจาเปสิ	อา + รุจ เทสฺสเน ในการแสดง + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้อบอกแล้ว
อาโรเจตฺวา	อา + รุจ เทสฺสเน ในการแสดง + เณ + ตฺวา	บอกแล้ว, กราบพูดแล้ว (จ.)

อาโรเจลี	อา + รุจ เทสเน ในการแสดง + เฉ + อี	บอกแล้ว, กราบทูลแล้ว (จ.)
อาโรเจลี	อา + รุจ เทสเน ในการแสดง + เฉ + อี	บอกแล้ว, กราบทูลแล้ว (จ.)
อาโรเจลี	อา + รุจ เทสเน ในการสวด, แสดง + เฉ + อี	บอกแล้ว, กราบทูลแล้ว (จ.)
อาโรเปตวา	อา + รุท อาโรทนมุทิต ในการขึ้น + เฉ + ตวา	ยกขึ้นแล้ว (จ.)
อาลปี	อา + ลป อามนุตเน ในการร้องเรียก + อี	ร้องเรียกแล้ว
อวชฺชนุต	อา + วชฺช จาเค ในการสละ + อ + ษนุต	ใคร่ครวญอยู่, เมื่อใคร่ครวญ
อวชฺชิตวา	อา + วชฺช อวชฺชเน ในการใคร่ครวญ + ตวา	ใคร่ครวญแล้ว, พิจารณาแล้ว
อวชฺชเฬี	อา + วชฺช จาเค ในการสละ + เฉ + อี	ใคร่ครวญแล้ว (จ.)
อวเส	อา + วส นิวาเส ในการอยู่ + อ + ษย	พึงอยู่ครอง
อาวิกโรนุต	อาวิ + กร กรณ ในการกระทำ + โอ + ษนุต	กระทำให้แจ้งอยู่, เมื่อกระทำให้แจ้ง
อาวิภวีสฺสตี	อาวิ + ภู สัตตาย ในความมี,ความเป็น + สฺสตี	จักมีแจ้ง
อาสนน	อา + สท ตตยวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ต	ใกล้แล้ว
อาท	พฐู วยิตตติย วาจาย ในการพูดชัด + อ	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว, กราบทูลแล้ว
อาทร	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + อ + ทิ	จงนำมา
อาทรณ	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + อ + ษ	จงนำมา
อาทรนุต	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + อ + ษนุต	นำมาอยู่, เมื่อนำมา
อาทรนุตติ	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + อ + ษนุตติ	ข้อมนำมา
อาทราเปตวา	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้นำมาแล้ว
อาทราเปลี	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้นำมาแล้ว
อาทรามิ	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + อ + มิ	ข้อมนำมา
อาทริ	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + อี	นำมาแล้ว
อาทริต	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + ต	(อัน...) นำมาแล้ว
อาทริตพพ	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + ตพพ	(อัน...) พึ่งนำมา
อาทริตวา	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + ตวา	นำมาแล้ว
อาทริสฺสาม	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + สฺสาม	จักนำไป
อาทริสฺสามิ	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + สฺสามิ	จักนำมา
อาทริสฺ	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + อี	นำมาแล้ว
อาทริสฺ	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + อี	นำมาแล้ว
อาทริสฺ	อา + ทร ทรณ ในการนำไป + เฉ + อี	กลืนกินแล้ว (จ.)

อาทล์	พฺร วิยตติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อฺ	กล่าวแล้ว
อาท	พฺร วิยตติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ	กล่าวแล้ว
อิจฺฉติ	อิฉฺ อิฉฺฉายํ ในความปรารถนา + อ + ติ	ย่อมปรารถนา
อิฉฺฉามิ	อิฉฺ อิฉฺฉายํ ในความปรารถนา + อ + มิ	ย่อมปรารถนา
อิฉฺฉิ	อิฉฺ อิฉฺฉายํ ในความปรารถนา + อี	ปรารถนาแล้ว
อิฉฺฉิต	อิฉฺ อิฉฺฉายํ ในความปรารถนา + ต	(อัน...) ต้องการแล้ว, ปรารถนาแล้ว
อิฉฺฉิฉฺฉามิ	อิฉฺ อิฉฺฉายํ ในความปรารถนา + ฉฺฉามิ	จักปรารถนา
อิฉฺฉเยย	อิฉฺ อิฉฺฉายํ ในความปรารถนา + อ + เยย	พึงปรารถนา
อิฉฺฉิฉฺฉติ	อิฉฺ อิทธิยํ ในความสำเร็จ + ย + ฉฺฉติ	จักสำเร็จ (ท.)
อุกฺกชิปนฺต	อุ + ชิป โนทเน ในการช้ตไป + อ + อนฺต	ยกขึ้นอยู่, เมื่อยกขึ้น
อุกฺกชิปิตฺวา	อุ + ชิป โนทเน ในการช้ตไป + ตฺวา	ยกขึ้นแล้ว
อุคฺคจฺจนฺต	อุ + คฺม คฺคิมฺทึ ในการไป + อ + อนฺต	ขึ้นไปอยู่, เมื่อขึ้นไป
อุคฺคคฺณฺทฺนฺต	อุ + คฺท อุปาทาเน ในการถือเอา + ฏฺทา + อนฺต	เรียนเอาอยู่, เมื่อเรียนเอา
อุคฺคคฺณฺทฺทิตฺ	อุ + คฺท อุปาทาเน ในการถือเอา + ฏฺทา + ติ	ย่อมเรียนเอา
อุคฺคคฺณฺทฺทิตฺวา	อุ + คฺท อุปาทาเน ในการถือเอา + ฏฺทา + ตฺวา	เรียนเอาแล้ว
อุคฺคคฺเทตฺวา	อุ + คฺท อุปาทาเน ในการถือเอา + ตฺวา	เรียนเอาแล้ว
อุคฺคโฆเสสิ	อุ + ฆฺลฺ สทฺเท ในการทำเสียง + ฌ + อี	ป่าวร้องแล้ว, ประกาศแล้ว (จ.)
อุคฺคโฆเสทึ	อุ + ฆฺลฺ สทฺเท ในการทำเสียง + ฌ + ทึ	จงป่าวร้อง, จงประกาศ
อุจฺฉิฉฺฉิฉฺฉติ	อุ + ฉฺฉิ ฉิฉฺฉเน ในการช้ตไป + ย + ฉฺฉติ	จักช้ตสูญ (ท.)
อุจฺฉฺฉายนฺต	อุ + ฌ ฉินฺตายํ ในการคิด + อ + อนฺต	ยกโทษอยู่, เมื่อยกโทษ
อุจฺฉฺฉายีฉฺ	อุ + ฌ ฉินฺตายํ ในความคิด, พง, ฌ + อฺ	ยกโทษแล้ว
อุจฺฉฺฉิต	อุจฺฉฺ ฉฺฉสฺสคฺเต ในการสละ, ละ, ทิ้ง + ต	(อัน...) ทิ้งแล้ว
อุจฺฉฺฉนฺต	อุ + จา คฺคินฺวตฺติมฺทึ ในการห้ามการไป + อ + อนฺต	ย่อมลุกขึ้น, ย่อมตั้งขึ้น
อุจฺฉฺฉทึ	อุ + จา คฺคินฺวตฺติมฺทึ ในการห้ามการไป + อี	ลุกขึ้นแล้ว, ตั้งขึ้นแล้ว, ผุดขึ้นแล้ว
อุจฺฉฺฉทึฉฺฉติ	อุ + จา คฺคินฺวตฺติมฺทึ ในการห้ามการไป + ฉฺฉติ	จักลุกขึ้น, จักผุดขึ้น, จักตั้งขึ้น
อุจฺฉฺฉทึฉฺ	อุ + จา คฺคินฺวตฺติมฺทึ ในการห้ามการไป + อฺ	ลุกขึ้นแล้ว, ตั้งขึ้นแล้ว, ผุดขึ้นแล้ว
อุจฺฉฺฉาย	อุ + จา คฺคินฺวตฺติมฺทึ ในการห้ามการไป + ตฺวา	ลุกขึ้นแล้ว, ตั้งขึ้นแล้ว, ผุดขึ้นแล้ว
อุจฺฉฺฉิต	อุ + จา คฺคินฺวตฺติมฺทึ ในการห้ามการไป + ต	ลุกขึ้นแล้ว, ตั้งขึ้นแล้ว, ผุดขึ้นแล้ว

อุทปาติ	อุ + อ + ปท คติมุติ ในการไป + ย + อี	ได้เกิดขึ้นแล้ว (ที.)
อุทานเนตวา	อุทาน + เน + ตวา	เปล่งแล้ว (นามธาตุ)
อุทานเนต	อุทาน + เน + อนาคต	เปล่งอยู่, เมื่อเปล่ง (นามธาตุ)
อุทานเนสี	อุทาน + เน + อี	เปล่งแล้ว (นามธาตุ)
อุททิสส์	อุ + ทิสส์ อัจฉารณ ในการสวด, การแสดง + ตวา	เจาะจงแล้ว, อุทิศแล้ว
อุทธรนต	อุ + ธร ธารณ ในการทรงไว้ + อ + อนาคต	ถอนขึ้นอยู่, เมื่อถอนขึ้น
อุทธริตวา	อุ + ธร ธารณ ในการทรงไว้ + ตวา	ตัดขึ้นแล้ว, ถอนขึ้นแล้ว
อุปฏฺหนต	อุป + จา คตินิวดติมุติ ในการห้ามการไป + อ + อนาคต	บำรุงอยู่, เมื่อบำรุง, อุปัญญาอยู่
อุปฏฺจติ	อุป + จา คตินิวดติมุติ ในการห้ามการไป + อี	บำรุงแล้ว, ปรากฏแล้ว
อุปฏฺจทิมหา	อุป + จา คตินิวดติมุติ ในการห้ามการไป + มหา	บำรุงแล้ว, อุปัญญาแล้ว
อุปฏฺจทิสส์	อุป + จา คตินิวดติมุติ ในการห้ามการไป + อัง	บำรุงแล้ว, ปรากฏแล้ว
อุปฏฺจาสี	อุป + จา คตินิวดติมุติ ในการห้ามการไป + อี	ปรากฏแล้ว, บำรุงแล้ว
อุปฏฺจาทิ	อุป + จา คตินิวดติมุติ ในการห้ามการไป + อ + ทิ	จงบำรุง, จงปรากฏ
อุปฏฺจิต	อุป + จา คตินิวดติมุติ ในการห้ามการไป + ต	(อัน...) บำรุงแล้ว, ปรากฏแล้ว
อุปฏฺจियมาน	อุป + จา คตินิวดติมุติ ในการห้ามการไป + ย + มาน	(อัน...) บำรุงอยู่
อุปททเวติ	อุป + ทท ตาเป ในความเตือนตร้อน + อ + ทิ	ย่อมเบียดเบียน, ย่อมขัดขวาง
อุปธารยมาน	อุป + ธร อุปธารณ ในการไคร่ครวญ + ฌย + มาน	ไคร่ครวญอยู่, เมื่อไคร่ครวญ (จ.)
อุปธารต	อุป + ธร อุปธารณ ในการไคร่ครวญ + ฌย + ต	จงไคร่ครวญ (จ.)
อุปธารเนตี	อุป + ธร ธารณ ในการทรงไว้ + ฌย + อนาคต + อี	ไคร่ครวญอยู่, เมื่อไคร่ครวญ (จ.)
อุปธารเสี	อุป + ธร อุปธารณ ในการไคร่ครวญ + ฌย + อี	ไคร่ครวญแล้ว (จ.)
อุปธารสสาม	อุป + ธร อุปธารณ ในการไคร่ครวญ + ฌย + สสาม	จักไคร่ครวญ (จ.)
อุปธารเทติ	อุป + ธร อุปธารณ ในการไคร่ครวญ + ฌย + ทิ	จงไคร่ครวญ (จ.)
อุปนาเมสี	อุป + นมุ นเต ในการน้อมกาย + ฌย + อี	(ยัง...) ให้น้อมเข้ามาแล้ว
อุปปริกขิตวา	อุป + ปริ + อิกข ทสสน ในการดู + ตวา	พิจารณาแล้ว
อุปสงฺกมนต	อุป + ส + กมุ ปทวิกเขเป ในการก้าวเท้า + อ + อนาคต	เข้าไปหาอยู่
อุปสงฺกมสี	อุป + ส + กมุ ปทวิกเขเป ในการก้าวเท้า + อ + สี	ย่อมเข้าไป, ย่อมเข้าไปเฝ้า
ลภิสส์ลี	ลภ ลาภ ในการได้ + สลี	จักได้
อุปสงฺกมิ	อุป + ส + กมุ ปทวิกเขเป ในการก้าวเท้า + อี	เข้าไปหาแล้ว

อุปสงฺกมิตฺวา	อุป + ลี + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตวา	เข้าไปหาแล้ว, เข้าไปเฝ้าแล้ว
อุปสฺนต	อุป + สฺมฺ อุปสฺเม ในการเข้าไปสงบ + ต	เข้าไปสงบแล้ว
อุปสฺมปฺชฺช	อุป + ลี + ปท คติมฺหิ ในการไป + ตวา	เข้าถึงด้วยดีแล้ว, อุปสฺมบทแล้ว
อุปฺปชฺชติ	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + ติ	ย่อมเกิดขึ้น (ท.)
อุปฺปชฺชนฺต	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + อนฺต	เกิดขึ้นอยู่, เมื่อเกิดขึ้น (ท.)
อุปฺปชฺชฺมาน	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + มาน	เกิดขึ้นอยู่, เมื่อเกิดขึ้น (ท.)
อุปฺปชฺชํ	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + อี	เกิดขึ้นแล้ว (ท.)
อุปฺปชฺชิตฺวา	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + (ย) + ตวา	เกิดขึ้นแล้ว (ท.)
อุปฺปชฺชิสฺสตี	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + สฺสตี	จักเกิดขึ้น (ท.)
อุปฺปนฺน	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ต	เกิดขึ้นแล้ว
อุปฺปาทยิสฺสุ	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ฌย + อํ	(ยัง...) ให้เกิดขึ้นแล้ว
อุปฺปาเตตฺตพฺพ	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ฌ + ตพฺพ	(อัน...) พึงให้เกิดขึ้น
อุปฺปาเตสิ	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ฌ + อี	(ยัง...) ให้เกิดขึ้นแล้ว
อุปฺปาเตสฺสํสามิ	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ฌ + สฺสํสามิ	(ยัง...) จักให้เกิดขึ้น
อุปฺพลณฺทียมาน	อุ + ฌทฺ ทาเส ในการท้าวเราะ + ฌ + ย + มาน	(อัน...) เยาวเยี้ยอยู่ (จ.)
อุมุมิเลตฺวา	อุ + มิล ลีเสสฺเน ในการติดแน่น + ตวา	ลืมนตาแล้ว
อุยฺโยเชตฺวา	อุ + ยฺชฺ โยเค ในการประกอบ + ฌ + ตวา	ส่งไปแล้ว (จ.)
อุยฺโยเชสิ	อุ + ยฺชฺ โยเค ในการประกอบ + ฌ + อี	ส่งไปแล้ว (จ.)
อุสฺสฺสนฺน	อุ + สฺท คตฺยาวสํเน ในการสิ้นสุดการไป + ต	หน้าขึ้นแล้ว
เอติ	อา + อฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + ติ	ย่อมพัดไป, ย่อมไป, ย่อมมา
เอตุ	อา + อฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + ตุ	จงมา
เอถ	อา + อฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + ถ	จงมา
เอทิ	อา + อฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + ทิ	จงมา
โอกฺกนฺต	อว + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ต	ก้าวลงแล้ว
โอกฺกมि	อว + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อี	ก้าวลงแล้ว
โอยฺจินิตฺวา	อว + จิ จเย ในการสั่งสม + นา + ตวา	เลือกเก็บแล้ว
โอยฺตฺรติ	อว + ตฺร ตฺรเณ ในการข้ามไป + อ + ติ	ย่อมข้ามลง
โอยฺตฺรนฺติ	อว + ตฺร ตฺรเณ ในการข้าม + อ + อนฺติ	ย่อมข้ามลง

โอตริตวา	อว + ตร ตรณ ในการข้ามไป + ตวา	ข้ามลงแล้ว
โอตาเรตวา	อว + ตร ตรณ ในการข้าม + ณ + ตวา	(ยัง...) ให้ข้ามลงแล้ว
โอติณณ	อว + ตร ตรณ ในการข้ามไป + ต	ข้ามลงแล้ว
โอตตรติ	อว + ถร วิตุถาเร ในการแผ่ไป + อ + ติ	ย่อมท่วมทับ
โอตตรนต	อว + ถร วิตุถาเร ในการแผ่ไป + อ + อนต	ท่วมทับอยู่
โอปีเพตวา	อว + ปีฬ วัลโลพเน ในการเปียกเปียกและรบกวน + ณ + ตวา ปีบลงแล้ว (จ.)	
โอภาคต	อว + ภนฐ อวมททเน ในการข้าย + ต	หักลงแล้ว
โอภาเสตวา	อว + ภาส ชุเต ในความรุ่งเรือง + ณ + ตวา	(ยัง...) ให้สว่างแล้ว
โอภาเสนต	อว + ภาส ชุเต ในความรุ่งเรือง + ณ + อนต	(ยัง...) ให้สว่างอยู่, เมื่อให้สว่าง
โอภินทตติ	อว + ภิทิ วิทธารเน ในการทำลาย + อ + อนตติ	ย่อมทำลายลง
โอรุยท	อว + รุท ชนเน ในการเกิด + ตวา	ลงแล้ว
โอโรทนต	อว + รุท ชนเน ในการเกิด + อ + อนต	ลงอยู่, เมื่อลง
โอลมพิตวา	อว + ลพิ อวลมพเน ในการพังกา, ห้อย + ตวา	ห้อยลงแล้ว
โอลุพภ	อว + ลุภ คิทธิมิทติ ในความอยาก + ตวา	ข้องแล้ว, ติดใจแล้ว
โอลไกต	อว + โลก ทลฺสเน ในการดู, การเห็น + ณ + ต	(อัน...) แลดูแล้ว, ตรวจดูแล้ว (จ.)
โอลไกตติ	อว + โลก ทลฺสเน ในการดู, การเห็น + ณ + ติ	ย่อมแลดู, ย่อมตรวจดู (จ.)
โอลไกตวา	อว + โลก ทลฺสเน ในการดู, การเห็น + ณ + ตวา	แลดูแล้ว, ตรวจดูแล้ว (จ.)
โอลไกณต	อว + โลก ทลฺสเน ในการดู, การเห็น + ณ + อนต	แลดูอยู่, พิจารณาอยู่, ตรวจดูอยู่(จ.)
โอลไกลสิ	อว + โลก ทลฺสเน ในการดู, การเห็น + ณ + อี	แลดูแล้ว (จ.)
โอลไกเท	อว + โลก ทลฺสเน ในการดู, การเห็น + ณ + ทิ	จงแลดู, จงตรวจดู (จ.)
โอวทติ	อว + วท วิยตติย วาจาญ ในการพูดชัด + อ + ติ	กล่าวส่อนอยู่
โอวทียมาน	อว + วท วิยตติย วาจาญ ในการพูดชัด + ย + มาน	(อัน...) กล่าวส่อนอยู่
โอสกพิตวา	อว + สกภ คเต ในการไป + ตวา	ย่อลงแล้ว
โอสรณตติ	อว + สร คตติจันตยาญ ในการไปและคิด + อ + อนตติ	ย่อมประชุมลง
โอทหาย	อว + ทา จาเค ในการสละ + ตวา	ละแล้ว, สละแล้ว
โอทาราเปตวา	อว + ทร ทรณ ในการนำไป + ณ + ตวา	(ยัง...) ให้ปลงลงแล้ว
โอทียิตวา	อว + ทา จาเค ในการสละ + ย + ตวา	ล้าลงแล้ว
กต	กร กรณ ในการกระทำ + ต	(อัน...) กระทำแล้ว

กตตพพ	กร	กรณ ในการกระทำ + ตพพ	(อัน...) ฟังกระทำ, ตรวจกระทำ
กตวา	กร	กรณ ในการกระทำ + ตวา	กระทำแล้ว
กถมาน	กถ	กถเน ในการกล่าว + ณย + มาน	กล่าวอยู่, เมื่อกล่าว (จ.)
กถยัส	กถ	กถเน ในการกล่าว + ณย + อัส	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว (จ.)
กถาเปตวา	กถ	กถเน ในการกล่าว + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้บอกแล้ว, ให้กล่าวแล้ว
กถิต	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฒ + ต	(อัน...) กล่าวแล้ว, บอกแล้ว (จ.)
กถตพพ	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฒ + ตพพ	(อัน...) ฟังกล่าว (จ.)
กถตวา	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฒ + ตวา	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว, กราบทูลแล้ว
กถนต	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฒ + อนต	กล่าวอยู่, เมื่อกล่าว (จ.)
กถมิ	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฒ + มิ	ข้อมกล่าว (จ.)
กถล	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฒ + ล	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว (จ.)
กถล	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฒ + ล	กล่าวแล้ว, บอกแล้ว (จ.)
กถลลลล	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฒ + ลลลล	จักกล่าว, จักตรัส (จ.)
กถเท	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฒ + เท	จงกล่าว, จงบอก (จ.)
กนทนต	กนท	โรทเน ในการร้องไห้, คร่ำครวญ + อ + อนต	คร่ำครวญอยู่
กนปติ	กนป	จลเน ในความท้อแท้ + อ + ติ	ข้อมท้อแท้
กนปมาน	กนป	กนปเน ในความท้อแท้ + อ + มาน	ท้อแท้อยู่, เมื่อท้อแท้, สะท้าน
กนปิ	กนป	ลยจลเน ในการท้อแท้ + อ	ท้อแท้แล้ว
กนirman	กร	กรณ ในการกระทำ + ย + มาน	(อัน...) กระทำอยู่
กนirra	กร	กรณ ในการกระทำ + ยिर + อยุย	ฟังกระทำ
กรณิย	กร	กรณ ในการกระทำ + อนิย	(อัน...) ฟังกระทำ
กรลล	กร	กรณ ในการกระทำ + โอ + ลล	จงกระทำ
กริ	กร	กรณ ในการกระทำ + อี / โอ	กระทำแล้ว
กริตวา	กร	กรณ ในการกระทำ + ตวา	กระทำแล้ว
กริตวาน	กร	กรณ ในการกระทำ + ตวาน	กระทำแล้ว
กริyman	กร	กรณ ในการกระทำ + ย + มาน	(อัน...) กระทำอยู่, เมื่อกระทำ
กริลลลติ	กร	กรณ ในการกระทำ + ลลลติ	จักกระทำ
กริลลลนติ	กร	กรณ ในการกระทำ + ลลลนติ	จักกระทำ

กริสุสลิ	กร กรณ ในการกระทำ + สฺสลิ	จักกระทำ
กริสุสาม	กร กรณ ในการกระทำ + สฺสาม	จักกระทำ
กริสุสามิ	กร กรณ ในการกระทำ + สฺสามิ	จักกระทำ
กริสุ	กร กรณ ในการกระทำ + อฺ	กระทำแล้ว
กรเขยฺย	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + เขยฺย	พึงกระทำ
กรโรติ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + ติ	ย่อมกระทำ
กรโรถ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + ถ	ย่อมกระทำ, จงกระทำ
กรโรนฺต	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + นฺต	กระทำอยู่, เมื่อกระทำ
กรโรนฺติ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + นฺติ	ย่อมกระทำ
กรโรนฺตุ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + นฺตุ	จงกระทำ
กรโรม	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + ม	กระทำอยู่, จงกระทำ
กรโรมิ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + มิ	ย่อมกระทำ
กรโรสิ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + สิ	ย่อมกระทำ
กรโรติ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + ทิ	จงกระทำ
กสฺติ	กสฺ วิเลขเน ในการขีดเขียน + อ + ติ	ย่อมไถ
กสฺมาน	กสฺ วิเลขเน ในการขีดเขียน + อ + มาน	ไถอยู่, เมื่อไถ
การาเปสิ	กร กรณ ในการกระทำ + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้กระทำแล้ว
การעדว	กร กรณ ในการกระทำ + ณ + ตว	(ยัง...) ให้กระทำแล้ว
การณฺต	กร กรณ ในการกระทำ + ณ + นฺต	(ยัง...) ให้กระทำอยู่, เมื่อให้กระทำ
การณฺสิ	กร กรณ ในการกระทำ + ณ + อี	(ยัง...) ให้กระทำแล้ว
การณฺสิ	กร กรณ ในการกระทำ + ณ + อี	(ยัง...) ให้กระทำแล้ว
การหฺสิ	กร กรณ ในการกระทำ + สฺสลิ	จักกระทำ
การหฺสามิ	กร กรณ ในการกระทำ + สฺสามิ	จักกระทำ
กิลนฺต	กิลมฺ เจเท ในความลำบาก + ต	ลำบากแล้ว, เหน็ดเหนื่อยแล้ว
กิลมิสฺสนฺติ	กิลมฺ เจเท ในความลำบาก + สฺสนฺติ	จักลำบาก
กิลิฏฺจ	กิลิสฺ อุปตปมฺลิเน ในความเร่งร้อนและเศร้าหมอง + ต	เศร้าหมองแล้ว
กิต	กึ ทพฺพวิณมฺเย ในการแลกเปลี่ยนด้วยทรัพย์ + ต	(อัน...) ซื้อแล้ว
กิตฺธิสฺสาม	กิตฺ กิฬายํ ในการเล่น + สฺสาม	จักเล่น

กุกุกุจายิตวา	กุกุกุจ + อาย + ตวา	ประพตติริงเกยจแล้ว
กุกุณ	กุกุ โภเป ในความกำเริบ + ย + ทิ	จงโกรธ (ทิ.)
กุกุณติ	กุกุ โภเป ในความกำเริบ + ย + ทิ	ย่อมโกรธ (ทิ.)
กุกุณิ	กุกุ โภเป ในความกำเริบ + ย + อี	โกรธแล้ว (ทิ.)
กุกุณิตวา	กุกุ โภเป ในความกำเริบ + (ย) + ตวา	โกรธแล้ว (ทิ.)
กุกุณิสฺ	กุกุ โภเป ในความกำเริบ + ย + อัง	โกรธแล้ว (ทิ.)
กุกุท	กุกุ โภเป ในความกำเริบ + ต	โกรธแล้ว
กุกุพพตติ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + อนุติ	ย่อมกระทำ
โกกุฎาเปตวา	โกกุฎ โกกุฎเน ในการทูป + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ตอกแล้ว, ให้ปักแล้ว
ขนาเปตวา	ขนุ อวทารณ ในการชุต + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ชุตแล้ว
ขมถ	ขมุ ขนุตย ในความอดทน + อ + ถ	จงอดโทษ
ขมนีย	ขมุ ขนุตย ในความอดทน + อนีย	(อัน...) พึงอดทนได้
ขมาเปตวา	ขมุ ขนุตย ในความอดทน + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้อดโทษแล้ว
ขมาเปสิ	ขมุ ขนุตย ในความอดทน + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้อดโทษแล้ว
ขมาเปทิ	ขมุ ขนุตย ในความอดทน + ณาเป + ทิ	(ยัง...) จงให้อดโทษ
ขมามิ	ขมุ ขนุตย ในความอดทน + อ + มิ	ย่อมอดโทษ
ขมาทิ	ขมุ ขนุตย ในความอดทน + อ + ทิ	จงอดโทษ
ขมิสฺสตี	ขมุ ขนุตย ในความอดทน + สฺสตี	จักอดทน
ขาทติ	ขาท ภุกุณ ในการเคี้ยวกิน + อ + ทิ	ย่อมเคี้ยวกิน
ขาทนุต	ขาท ภุกุณ ในการเคี้ยวกิน + อ + อนุต	เคี้ยวกินอยู่, เมื่อเคี้ยวกิน
ขาทมาน	ขาท ภุกุณ ในการเคี้ยวกิน + อ + มาน	เคี้ยวกินอยู่, เมื่อเคี้ยวกิน
ขาทสิ	ขาท ภุกุณ ในการเคี้ยวกิน + อ + สิ	ย่อมเคี้ยวกิน
ขาทิตวา	ขาท ภุกุณ ในการเคี้ยวกิน + ตวา	เคี้ยวกินแล้ว
ขายติ	ขา ปากฏ ในความปรากฏ + อ + ทิ	ย่อมปรากฏ
จิปสิ	จิป โนทเน ในการชตัดไป + อ + สิ	ย่อมโยนไป, ย่อมขว้างไป, ชตัดไป
จิปิ	จิป โนทเน ในการชตัดไป + อี	ชตัดไปแล้ว, ตัดไปแล้ว, ใส่ไปแล้ว
จิปิตวา	จิป โนทเน ในการชตัดไป + ตวา	ชตัดไปแล้ว, ขว้างไปแล้ว, ใส่ไปแล้ว
จิปิสฺ	จิป โนทเน ในการชตัดไป + อัง	โยนไปแล้ว, ขว้างไปแล้ว

จียติ	จี ขเย ในความสิ้นไป + ย + ติ	ย่อมสิ้นไป (ท.)
จีณ	จี ขเย ในความสิ้นไป + ต	สิ้นไปแล้ว
จุสิต	จุสฺ จุสฺเน ในการดำ + เณ + ต	(อัน...) ชูแล้ว, ต่ำแล้ว, รุกรานแล้ว(จ.)
คจฺจ	คฺมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + ทิ	จงไป
คจฺจติ	คฺมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + ติ	ย่อมไป
คจฺจถ	คฺมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + ถ	ย่อมไป, จงไป
คจฺจหนต	คฺมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + หนต	ไปอยู่, เมื่อไป
คจฺจหนติ	คฺมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + หนติ	ย่อมไป
คจฺจหนตุ	คฺมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + หนตุ	จงไป
คจฺจนาม	คฺมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + ม	ไปอยู่, ย่อมไป, จะไป
คจฺจนามิ	คฺมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + มิ	ย่อมไป
คจฺจสิสฺสามิ	คฺมฺ คติมฺทึ ในการไป + สฺสามิ	จักไป
คจฺเจยฺย	คฺมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + เอยฺย	พึงไป
คณฺท	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + ทิ	จงถือเอา
คณฺทติ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + ติ	ย่อมถือเอา
คณฺทถ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + ถ	จงถือเอา, จงพาเอา, จงเรียนเอา
คณฺทหนต	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + หนต	ถือเอาอยู่, เมื่อถือเอา
คณฺทหาติ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + ทิ	ย่อมถือเอา
คณฺทหาเปติ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + ณาเป + ติ	(ยัง...) ย่อมให้ถือเอา
คณฺทหาเปหนต	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + ณาเป + หนต	(ยัง...) ให้ถือเอาอยู่
คณฺทหาเปสิ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + ณาเป + ฮิ	(ยัง...) ให้ถือเอาแล้ว
คณฺทหาเปสิ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณาเป + ฮิ	(ยัง...) ให้ถือเอาแล้ว
คณฺทหาเปสฺสามิ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + ณาเป + สฺสามิ	(ยัง...) จักให้ถือเอา
คณฺทหาสิ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + สิ	ย่อมถือเอา, ย่อมเรียนเอา
คณฺทหาทิ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + ทิ	จงถือเอา
คณฺทหิ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + ฮิ	ถือเอาแล้ว, รับเอาแล้ว
คณฺทหิสฺสถ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + สฺสถ	จักถือเอา
คณฺทหิสฺสนฺติ	คท อุปาทาน ในการถือเอา + ณา + สฺสนฺติ	จักถือเอา

คณทิสส์ามี	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ณฑา + สส์ามี	จักถือเอา, จักเรียนเอา
คณทิสฺ	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ณฑา + อฺ	ถือเอาแล้ว
คต	คมุ คติมฺทิ ในการไป + ต	ไปแล้ว
คณฑพพ	คมุ คติมฺทิ ในการไป + ตพพ	(อัน...) พึ่งไป
คณฑวา	คมุ คติมฺทิ ในการไป + ตวา	ไปแล้ว
คมิสฺสติ	คมุ คติมฺทิ ในการไป + สส์ติ	จักไป
คมิสฺสถ	คมุ คติมฺทิ ในการไป + สส์ถ	จักไป
คมิสฺสลี	คมุ คติมฺทิ ในการไป + สส์ลี	จักไป
คมิสฺสาม	คมุ คติมฺทิ ในการไป + สส์สาม	จักไป
คมิสฺสามิ	คมุ คติมฺทิ ในการไป + สส์สามิ	จักไป
คมิสฺ	คมุ คติมฺทิ ในการไป + อฺ	ไปแล้ว
คยห	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ญย	(อัน...) พึ่งถือเอา
ครทนต์	ครท นิหฺทายํ ในความติเตียน + อ + ณฑ	ติเตียนอยู่, เมื่อติเตียน
ครทิตฺวา	ครท นิหฺทายํ ในการติเตียน + ตวา	ติเตียนแล้ว, ตำหนิแล้ว
คทิต	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ต	(อัน...) ถือเอาแล้ว, เรียนเอาแล้ว
คเหตุพพ	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ตพพ	(อัน...) พึ่งถือเอา, พึ่งพาเอาไป
คเหตุวา	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ตวา	ถือเอาแล้ว, รับเอาแล้ว, เรียนแล้ว
คทาเปตฺวา	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ถือเอาแล้ว
คิลิตฺวา	คิล นิหฺทเรน ในการกลืน + ตวา	กลืนแล้ว
ฆฎฺตฺวา	ฆฎ ฆฎฺฏเน ในการลืบต่อ + ณ + ตวา	ลืบต่อแล้ว (จ.)
ฆฎฺหนต	ฆฎ ทิสฺเน ในความเบียดเบียน + ณ + ณฑ	เพียรอยู่, เมื่อเพียร (จ.)
ฆาตาเปยฺย	ทน ทิสฺายํ ในการเบียดเบียน + ณาเป + อยฺย	(ยัง...) พึ่งให้ฆ่า
ฆาเตตฺตุ	ทน ทิสฺายํ ในการเบียดเบียน + ณ + ตฺ	(ยัง...) จงให้ฆ่า
ฆาเตตฺตฺวา	ทน ทิสฺายํ ในการเบียดเบียน + ณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ฆ่าแล้ว
ฆาเตนต	ทน ทิสฺายํ ในการเบียดเบียน + ณ + ณฑ	(ยัง...) ให้ฆ่าอยู่, เมื่อให้ฆ่า
ฆาเตสฺสติ	ทน ทิสฺายํ ในการเบียดเบียน + ณ + สส์ติ	(ยัง...) จักให้ฆ่า
จร	จร จรเณ ในการเที่ยวไป + อ + ทิ	จงเที่ยวไป, จงประพฤติ
จรติ	จร จรเณ ในการเที่ยวไป + อ + ติ	ย่อมเที่ยวไป, ย่อมประพฤติ

จรนุด	จร จรณ ในการเที่ยวไป + อด + อด	เที่ยวไปอยู่, ประพุดิอยู่
จรนุดิ	จร จรณ ในการเที่ยวไป + อด + อด	ยอมเที่ยวไป
จรมาน	จร จรณ ในการเที่ยวไป + อด + อด	เที่ยวไปอยู่, ประพุดิอยู่
จรามิ	จร จรณ ในการเที่ยวไป + อด + มิ	ยอมเที่ยวไป, ยอมประพุดิ
จริ	จร จรณ ในการเที่ยวไป + อี	เที่ยวไปแล้ว, ประพุดิแล้ว
จริตวา	จร จรณ ในการเที่ยวไป + ตวา	เที่ยวไปแล้ว, ประพุดิแล้ว
จริสฺสลิ	จร จรณ ในการเที่ยวไป + สฺสลิ	จักเที่ยวไป, จักประพุดิ
จริสฺสาม	จร จรณ ในการเที่ยวไป + สฺสาม	จักเที่ยวไป, จักประพุดิ
จริสฺสามิ	จร จรณ ในการเที่ยวไป + สฺสามิ	จักเที่ยวไป, จักประพุดิ
จาเลสิ	จล กมฺปน ในความหวั่นไหว + ฌ + อี	(ยัง...) ให้ไหวแล้ว, ให้สิ้นแล้ว
จินตยีสฺ	จินต จินตย ในความคิด + ฌ + อฺ	คิดแล้ว, ดำริแล้ว (จ.)
จินตตวา	จินต จินตย ในความคิด + ฌ + ตวา	คิดแล้ว, ทรงดำริแล้ว (จ.)
จินตณต	จินต จินตย ในความคิด + ฌ + อด	คิดอยู่, เมื่อคิด (จ.)
จินตลสิ	จินต จินตย ในความคิด + ฌ + อี	คิดแล้ว, ดำริแล้ว (จ.)
จินตลสิ	จินต จินตย ในความคิด + ฌ + อี	คิดแล้ว (จ.)
จตุ	จ จวณ ในการเคลื่อน + ต	เคลื่อนแล้ว, ตายแล้ว
เจตยติ	จิต สฺยเจตเน ในความจงใจ + ฌ + ต	ยอมตั้งใจ, ยอมคิด (จ.)
จตุชิต	จตุช จตุชเน ในการทิ้ง + ฌ + ต	(อัน...) ทิ้งแล้ว (จ.)
จตุชิตวา	จตุช จตุชเน ในการทิ้ง + ฌ + ตวา	ทิ้งแล้ว (จ.)
จิษฺชมาน	จิต ทุวิธากรณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + อด + อด	ขาดอยู่ (ท.)
จินทนต	จิต ทุวิธากรณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + อด + อด	ตัดอยู่, เมื่อตัด
จินทาทิ	จิต ทุวิธากรณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + อด + ทิ	จงดัด
จินทิตวา	จิต ทุวิธากรณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + ตวา	ตัดแล้ว
เจตวาน	จิต ทุวิธากรณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + ตวาน	ตัดแล้ว
ชฺหติ	ทา จาเค ในการสลบ + อด + ต	ยอมละ, ยอมสลบ
ชฺหตรนต	ชฺหตร วิพฺเช ในความตื่น + อด + อด	ตื่นอยู่, เมื่อตื่น (ฏ., ต.)
ชฺหต	ชน ชนเน ในการเกิด + ต	เกิดแล้ว
ชฺหนต	ฌา อวโพชน ในการรู้ + อด + อด	รู้อยู่, เมื่อรู้

ข่านนฺติ	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + นฺติ	ย่อมรู้
ข่านมาน	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + มาน	รู้อยู่, ทราบอยู่
ข่านาติ	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + ติ	ย่อมรู้
ข่านาคฺ	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + ตฺ	จงรู้
ข่านาถ	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + ถ	ย่อมรู้, จงรู้
ข่านาเปลี	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + ณฺวาเป + ลี	(ยัง...) ให้อ่านแล้ว
ข่านามิ	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + มิ	ย่อมรู้, จงรู้
ข่านาลี	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + ลี	ย่อมรู้, ย่อมทราบ
ข่านาทิ	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + ทิ	จงรู้
ข่านิตฺวา	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + ตฺวา	รู้แล้ว
ข่านิสฺสตี	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + สฺสตี	จักรู้
ข่านิสฺสามิ	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + สฺสามิ	จักรู้
ข่านะยฺย	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + เอยฺย	พึงรู้
ข่านะยฺยํ	ณฺว อวโพธเน ในการรู้ + นา + เอยฺยํ	พึงรู้
ข่านยติ	ชนฺ ชนฺเน ในการเกิด + ย + ติ	ย่อมเกิด (ที.)
ข่านยถ	ชนฺ ชนฺเน ในการเกิด + ย + ธถ	พึงเกิด (ที.)
ข่านเลตฺวา	ชลฺ ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง + ณฺ + ตฺวา	(ยัง...) ให้อ่านแล้ว, ให้อ่านเรื่องแล้ว
ข่านณฺน	ชฺร วโยทานิมฺหิ ในความเสื่อมภัย + ต	แก่แล้ว, คร่ำคร่าแล้ว
ข่านิตฺวาน	จี ชเย ในความชนะ + ตฺวาน	ชนะแล้ว
ข่านิตฺ	จีว ปาณธารณ ในการทรงไว้ซึ่งชีวิต + อ + ต	จงเป็นอยู่
ข่านนฺติ	จีว ปาณธารณ ในการทรงไว้ซึ่งชีวิต + อ + นฺติ	ย่อมเป็นอยู่
ข่านมาน	จีว ปาณธารณ ในการทรงไว้ซึ่งชีวิต อ + มาน	เป็นอยู่อยู่, เมื่อเป็นอยู่
ข่านวาทิ	จีว ปาณธารณ ในการทรงไว้ซึ่งชีวิต + อ + ทิ	จงเป็นอยู่
ณฺวาปีต	ณฺว จินฺตายนฺ ในความคิด, พงฺ, ณฺวาเป + ต	(อัน...) ให้อ่านแล้ว, อ่านแล้ว
ณฺวาเปตฺวา	ณฺว จินฺตายนฺ ในการคิด, พงฺ, ณฺวาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้อ่านแล้ว
ณฺวาเปลี	ณฺว จินฺตายนฺ ในความคิด, พงฺ, ณฺวาเป + ลี	(ยัง...) ให้อ่านแล้ว
ณฺวาม	ณฺว จินฺตายนฺ ในการคิด, พงฺ, ณฺวา + ต	(อัน...) ให้อ่านแล้ว
ณฺวาตติ	ณฺว จินฺตายนฺ ในการคิด, พงฺ, ณฺวา + อ + ต	ย่อมให้อ่าน

ณตวา	ณว โอนโพชน ในการรู้ + ตวา	รู้แล้ว
ณาด	ณว โอนโพชน ในการรู้ + ต	(อัน...) รู้แล้ว
ณายติ	ณว โอนโพชน ในการรู้ + ย + เต	(อัน...) ย่อมรู้
จตวา	จว คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ตวา	ยื่นแล้ว, ดำรงอยู่แล้ว, ตั้งอยู่แล้ว
จปาเปตวา	ถป ถปเน ในการตั้งไว้ + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้วางไว้แล้ว
จปาเปสิ	ถป ถปเน ในการตั้งไว้ + ณาเป + ฮิ	(ยัง...) ให้วางไว้แล้ว, ให้ตั้งไว้แล้ว
จปีต	ถป ถปเน ในการตั้งไว้ + ฒ + ต	(อัน...) ตั้งไว้แล้ว, วางไว้แล้ว (จ.)
จเปตวา	ถป ถปเน ในการตั้งไว้ + ฒ + ตวา	ตั้งไว้แล้ว, วางไว้แล้ว, เว้น (จ.)
จเปสิ	ถป ถปเน ในการตั้งไว้ + ฒ + ฮิ	ตั้งไว้แล้ว, วางไว้แล้ว (จ.)
จิต	จว คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ยื่นแล้ว, ดำรงอยู่แล้ว, ตั้งอยู่แล้ว
ททติ	ทท ทาทเห ในความเร่าร้อน + ฮ + ติ	ย่อมเผา
ททหนต	ทท ทาทเห ในความเร่าร้อน + ฮ + หนต	เผาอยู่, เผื่อเผา
ตชฺชิต	ตชฺช ฆสฺสเน ในการข่มขู่, ต่ำว่า + ฒ + ต	(อัน...) คุกคามแล้ว, ข่มขู่แล้ว (จ.)
ตชฺเชตวา	ตชฺช ฆสฺสเน ในการต่ำว่า, ข่มขู่ + ฒ + ตวา	คุกคามแล้ว, ข่มขู่แล้ว, ต่ำว่าแล้ว(จ.)
ตาเปตวา	ตป ทาทเห ในความร้อน + ฒ + ตวา	(ยัง...) ให้ร้อนแล้ว
ดาเลขนต	ตพ อาทเต ในการทุบ, ตี, ฆ่า + ฒ + หนต	เผี่ยนอยู่, เมื่อเผี่ยน (จ.)
ติฏฺจถ	จว คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ฮ + ถ	ย่อมยื่น, จงยื่น
ติฏฺจหนต	จว คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ฮ + หนต	ยื่นอยู่, เมื่อยื่น, ดำรงอยู่
ติฏฺจหนติ	จว คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ฮ + หนติ	ย่อมยื่น, ย่อมดำรงอยู่
ติฏฺจหนตฺ	จว คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ฮ + หนตฺ	จงยื่น, จงหยุด, จงดำรงอยู่
ติฏฺจามิ	จว คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ฮ + มิ	ย่อมยื่น, ย่อมดำรงอยู่, ย่อมตั้งอยู่
ติฏฺจติ	จว คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ฮ + ติ	ย่อมยื่นอยู่, ย่อมดำรงอยู่
ตฺฏฺจ	ตฺส ปิตมฺหิ ในความยินดี + ต	ยินดีแล้ว
ตฺลิตฺตวา	ตฺส ปิตมฺหิ ในความยินดี + ตวา	ยินดีแล้ว
ตฺลฺลิสฺสุ	ตฺส ปิตมฺหิ ในความยินดี + ย + ฮฺ	ยินดีแล้ว (ทิ.)
โตเสนตฺ	ตฺส ปิตมฺหิ ในความยินดี + ฒ + หนตฺ	(ยัง...) จงให้ยินดี
โตเสนสิ	ตฺส ปิตมฺหิ ในความยินดี + ฒ + ฮิ	(ยัง...) ให้ยินดีแล้ว
โตเมตวา	โตม ฏเว ในการสรรเสริญ + ฒ + ตวา	ชมเชยแล้ว, สรรเสริญแล้ว (จ.)

ทเหตุ	ทท ทาเท ในความเร่าร้อน + ต	(อัน...) ไหม้แล้ว
ทตวา	ทา ทาเน ในกาให้ + ตวา	ให้แล้ว
ททมาน	ทา ทาเน ในกาให้ + อ + มาน	ให้อยู่, เมื่อให้
ททามิ	ทา ทาเน ในกาให้ + อ + มิ	ยอมให้, จงให้
ททามุท	ทา ทาเน ในกาให้ + มุทา	ให้แล้ว
ทททย	ทา ทาเน ในกาให้ + อ + เอทย	พึงให้
ทททยายถ	ทา ทาเน ในกาให้ + อ + เอทยายถ	พึงให้
ทททยุ	ทา ทาเน ในกาให้ + อ + เอทยุ	พึงให้
ทสฺสติ	ทา ทาเน ในกาให้ + สฺสติ	จักให้
ทสฺสนฺติ	ทา ทาเน ในกาให้ + สฺสนฺติ	จักให้
ทสฺสยฺสฺ	ทิส อูจจารณ ในกาสวด, แสดง + ณย + อฺ	แสดงแล้ว (จ.)
ทสฺสาม	ทา ทาเน ในกาให้ + สฺสาม	จักให้
ทสฺสามิ	ทา ทาเน ในกาให้ + สฺสามิ	จักให้
ทสฺลิต	ทิส อูจจารณ ในกาสวด, แสดง + ณ + ต	(อัน...) แสดงแล้ว (จ.)
ทสฺเสติ	ทิส อูจจารณ ในกาสวด, แสดง + ณ + ติ	แสดงอยู่, ย่อมแสดง (จ.)
ทสฺเสตฺวา	ทิส อูจจารณ ในกาสวด, แสดง + ณ + ตฺวา	แสดงแล้ว (จ.)
ทสฺเสนฺต	ทิส อูจจารณ ในกาสวด, แสดง + ณ + ณฺต	แสดงอยู่, เมื่อแสดง (จ.)
ทสฺเสสิ	ทิส อูจจารณ ในกาสวด, แสดง + ณ + ฮิ	แสดงแล้ว (จ.)
ทสฺเสสฺสามิ	ทิส อูจจารณ ในกาสวด, แสดง + ณ + สฺสามิ	จักแสดง (จ.)
ทสฺเสสิ	ทิส อูจจารณ ในกาสวด, แสดง + ณ + ฮิ	จงแสดง (จ.)
ทาตพฺพ	ทา ทาเน ในกาให้ + ตพฺพ	(อัน...) พึงให้, ควรให้
ทาเปสิ	ทา ทาเน ในกาให้ + ณฺาเป + ฮิ	(ยัง...) ให้ให้แล้ว
ทิกฺข	ทิส เปกฺขณ ในกาตฺ, การเห็น + ต	(อัน...) เห็นแล้ว
ทินฺน	ทา ทาเน ในกาให้ + ต	(อัน...) ให้แล้ว, ถวายแล้ว
ทิสฺวา	ทิส เปกฺขณ ในกาตฺ, การเห็น + ตฺวา	เห็นแล้ว, ฝ่าแล้ว, พบแล้ว
ทฺกฺก	ทฺ + กร กรณ ในกากระทำ + ต	(อัน...) กระทำไม่ดีแล้ว, กระทำชั่ว
ทฺกฺจิต	ทฺกฺข ทฺกฺขณ ในความเป็นทฺกฺข, ลำบาก + ต	เป็นทฺกฺขแล้ว, ลำบากแล้ว
ทฺกฺขียติ	ทฺกฺข + ฮิย + ติ	ยอมประสพซึ่งความทฺกฺข

ทู่ซู่ชาน	ทู่ + ฉา อวโพธเน ในการรู้ + นา + อ	รู้ได้ยาก
ทู่พิพินิต	ทู่ + วิ + นี นเย ในการนำไป + ต	(อัน...) แนะนำได้โดยยาก
ทู่ยหมาน	ทู่ท โททเน ในการรืด + ย + มาน	(อัน...) รืดอยู่, เมื่อรืด
ทู่เสติ	ทู่ส นาสเ ในการทำลาย + เณ + ติ	ย่อมประทุษร้าย (จ.)
ทู่เสลี	ทู่ส นาสเ ในการทำลาย + เณ + ลี	ประทุษร้ายแล้ว (จ.)
ทู่ทิตวา	ทู่ท โททเน ในการรืด + ตวา	รืดแล้ว
เทติ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + ติ	ย่อมให้
เทถ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + ถ	ย่อมให้, จงให้
เทมิ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + มิ	ย่อมให้, จงให้
เทเสตวา	ทิส อติสซุชเน ในการสวด, แสดง + เณ + ตวา	แสดงแล้ว (จ.)
เทเสนต	ทิส อติสซุชเน ในการสวด, แสดง + เณ + อนต	แสดงอยู่, เมื่อแสดง (จ.)
เทเสลี	ทิส อติสซุชเน ในการสวด, แสดง + เณ + ลี	แสดงแล้ว (จ.)
เทเสลลติ	ทิส อติสซุชเน ในการสวด, แสดง + เณ + ลลติ	จักแสดง (จ.)
เทหิ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + หิ	จงให้
ธรนติ	ธร ธาธเน ในการทรงไว้ + อ + ธนติ	ย่อมทรงไว้
ธวานติ	ธาวู เวคคตยิ ในการไปเร็ว + อ + ธนติ	ย่อมวิ่งไป, ย่อมแล่นไป
ฐูมาเปตวา	ฐูม + ฉาเป + ตวา	(ยัง...) ให้มีควันแล้ว
ฐูมายนติ	ฐูม + ฮาย + ธนติ	ย่อมประพฤติเพียงตั้งควันไฟ
โรวถ	โรวู โรวเน ในการชำระ + อ + ถ	ย่อมชำระ, ย่อมล้าง
โรวาเปตวา	โรวู โรวเน ในการล้าง + ฉาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ล้างแล้ว, ให้ชำระแล้ว
โรวิตวา	โรวู โรวเน ในการล้าง + ตวา	ล้างแล้ว, ชำระแล้ว
นทนต์	นท อพยตตลทเท ในการทำให้เสียงไม่ชัด + อ + ธนต	บรลืออยู่, เมื่อบรลือ
นยีส	นี ปาปเน ในการให้ถึง + อ	นำไปแล้ว
นลลติ	นล วินาเส ในความพินาศ + ย + ติ	ย่อมพินาศ, ย่อมฉิบหาย (ท.)
นลลนติ	นล วินาเส ในความพินาศ + ย + ธนติ	ย่อมพินาศ, ย่อมฉิบหาย (ท.)
นลลี	นล วินาเส ในความพินาศ + ย + ลี	พินาศแล้ว, ฉิบหายแล้ว (ท.)
นลลิลลนติ	นล วินาเส ในความพินาศ + ย + ลลนติ	จักพินาศ, จักฉิบหาย (ท.)
นลลีส	นล วินาเส ในความพินาศ + ย + ล	พินาศแล้ว, ฉิบหายแล้ว (ท.)

นหาตวา	นหา โสธเน ในการชำระ + ตวา	อาบแล้ว
นหาเปตวา	นหา โสเจ ในการชำระ + ฌาเป + ตวา	(ยัง...) ให้อาบแล้ว
นหายถ	นหา โสธเน ในการทำให้หมดจด + ย + ถ	จงอาบ (ที.)
นาสิต	นส วินาเส ในความพินาศ + ฌ + ต	(อัน...) ให้ฉิบหายแล้ว
นาเสถ	นส วินาเส ในความพินาศ + ฌ + ถ	(ยัง...) พึ่งให้พินาศ
นาเสนฺติ	นส วินาเส ในความพินาศ + ฌ + อนุติ	(ยัง...) ย่อมให้พินาศ
นิกฺขนฺต	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ต	ออกไปแล้ว
นิกฺขมฺติ	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อ + ต	ย่อมออกไป
นิกฺขมฺถ	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อ + ถ	ย่อมออกไป, จงออกไป
นิกฺขมฺนฺต	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อ + อนุต	ออกไปอยู่, เมื่อออกไป
นิกฺขมิ	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อี	ออกไปแล้ว
นิกฺขมิตฺวา	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตวา	ออกไปแล้ว
นิกฺขมึสฺ	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อฺ	ออกไปแล้ว
นิตฺตณฺทิสฺสํสามิ	นิ + คท อฺปาทาเน ในการถือเอา + ฌหา + สฺสามิ	จักข่ม
นิกฺกฺจิต	นิ + จา คตนิเวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	จบแล้ว, สำเร็จแล้ว
นิกฺกฺจฺหิตฺวา	นิ + จฺภ จฺภเ ในการถ่มน้ำลาย + ตวา	ถ่ม(น้ำลาย)แล้ว
นิตฺตณฺนฺต	นิ + ฤ นิตฺตณฺเน ในการถอนใจ,ทอดถอน + นา+อนุต	ถอดถอนอยู่, เมื่อถอดถอน
นินฺทาทยติ	นินฺทา + อาย + ต	ย่อมประพาดติหลับ
นินฺทิสฺนฺต	นิ + ทิส โปธเน ในการให้รู้ + อ + อนุต	แสดงอยู่, เมื่อแสดง
นิปฺชฺชาเปสฺ	นิ + ปท คตมฺหิ ในการไป + ฌาเป + อฺ	(ยัง...) ให้นอนแล้ว
นิปฺชฺชามิ	นิ + ปท คตมฺหิ ในการไป + ย + มิ	ย่อมนอน (ที.)
นิปฺชฺซี	นิ + ปท คตมฺหิ ในการไป + ย + อี	นอนแล้ว (ที.)
นิปฺชฺซีตฺวา	นิ + ปท คตมฺหิ ในการไป + (ย) + ตวา	นอนแล้ว (ที.)
นิปฺชฺซีสฺสามิ	นิ + ปท คตมฺหิ ในการไป + ย + สฺสามิ	จักนอน (ที.)
นิปฺตนฺติ	นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + อ + อนุติ	ย่อมตกไป
นิปฺนฺน	นิ + ปท คตมฺหิ ในการไป + ต	นอนแล้ว
นิปฺปชฺเชยฺย	นิ + ปท คตมฺหิ ในการไป + ย + อยฺย	พียงนอน (ที.)
นิปฺพนฺน	นิ + ปท คตมฺหิ ในการไป + ต	สำเร็จแล้ว

นิปผาเทลี	นิ + ปท คติมฺหิ ในการไป + เณ + ลี	(ยัง...) ย่อมให้สำเร็จ
นิพพตต	นิ + วตฺ วุตตเน ในการเป็นไป + ต	บังเกิดแล้ว
นิพพตตติ	นิ + วตฺ วุตตเน ในการเป็นไป + อ + ติ	ย่อมบังเกิด
นิพพตตนฺติ	นิ + วตฺต วุตตเน ในการเป็นไป + อ + นฺติ	ย่อมบังเกิด
นิพพตติ	นิ + วตฺ วุตตเน ในการเป็นไป + อี	บังเกิดแล้ว
นิพพตติตฺวา	นิ + วตฺต วุตตเน ในการเป็นไป + ตฺวา	บังเกิดแล้ว
นิพพตเตตฺวา	นิ + วตฺต วุตตเน ในความเป็นไป + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้บังเกิดแล้ว
นิพพิชฺชิตฺวา	นิ + วิท ตฺมุจฺยํ ในความยินดี + (ย) + ตฺวา	เบื่อหน่ายแล้ว (ท.)
นิมนฺตาเปติ	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการนิมนต์ + ณาเป + ติ	(ยัง...) ย่อมให้นิมนต์
นิมนฺตาเปตฺวา	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการนิมนต์ + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้นิมนต์แล้ว
นิมนฺตติ	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการนิมนต์ + เณ + ต	(อัน...) นิมนต์แล้ว (จ.)
นิมนฺเตติ	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการนิมนต์ + เณ + ติ	ย่อมนิมนต์ (จ.)
นิมนฺเตตฺวา	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการนิมนต์ + เณ + ตฺวา	นิมนต์แล้ว (จ.)
นิมนฺเตลี	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการนิมนต์ + เณ + ลี	นิมนต์แล้ว (จ.)
นิมนฺเตหิ	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการนิมนต์ + เณ + หิ	จงนิมนต์ (จ.)
นิมฺมิเลตฺวา	นิ + มิสฺ ลีเสสฺเน ในการติดแน่น + ตฺวา	หลับแล้ว (หลับตาแล้ว)
นियเมตฺวา	นิ + ยมฺ ฺนิจฺจยวเตสฺ ในการตัดสิ้นและประพฤติ + ตฺวา	กำหนดแล้ว
นียยาเทลี	นิ + ยต นียยาตเน ในการมอบให้ + เณ + อี	มอบให้แล้ว (จ.)
นีสึยิ	นิ + ลี ลีเสสฺเน ในการแอบซ่อน + ย + อี	แอบแล้ว, ซ่อนแล้ว (ท.)
นีสึยฺลํ	นิ + ลี ลีเสสฺเน ในการแอบ + ย + ลํ	แอบแล้ว, ซ่อนแล้ว (ท.)
นิวตฺต	นิ + วตฺ วุตตเน ในการเป็นไป + ต	กลับแล้ว
นิวตฺตาเปสฺสํสามิ	นิ + วตฺต วุตตเน ในการเป็นไป + ณาเป + สฺสามิ	(ยัง...) จักให้กลับ
นิวตฺตาทิ	นิ + วตฺต วุตตเน ในการเป็นไป + อ + หิ	จงกลับ
นิวตฺตติ	นิ + วตฺต วุตตเน ในการเป็นไป + อี	กลับแล้ว
นิวตฺตติตฺวา	นิ + วตฺต วุตตเน ในการเป็นไป + ตฺวา	กลับแล้ว
นิวตฺตติสฺสลิ	นิ + วตฺต วุตตเน ในการเป็นไป + สฺสลิ	จักกลับ
นิวตฺตติสฺสามิ	นิ + วตฺต วุตตเน ในการเป็นไป + สฺสามิ	จักกลับ
นิวตฺตีสฺ	นิ + วตฺต วุตตเน ในการเป็นไป + ลํ	กลับแล้ว

นิวตเตนุต	นิ + วตต วตตเน ในการเป็นไป + เณ + อนุต	(ยัง...) ให้กลับอยู่, เมื่อให้กลับ
นิวาเสตวา	นิ + วส นิวาเส ในการนั่ง + เณ + ตวา	นั่งแล้ว (จ.)
นิวาเสยยาถ	นิ + วส อจฺจาทเน ในการปกปิด + เณ + เอยยาถ	พียงนั่ง (จ.)
นิวาเสสิ	นิ + วส อจฺจาทเน ในการปกปิด + เณ + อี	นั่งแล้ว (จ.)
นิวุตถ	นิ + วส อจฺจาทเน ในการนั่ง + ต	(อัน...) นั่งแล้ว
นิสินฺน	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ต	นั่งแล้ว
นิสีท	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อ + ทิ	จงนั่ง
นิสีทถ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อ + ถ	จงนั่ง
นิสีทหนฺติ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อ + อนฺติ	ย่อมนั่ง
นิสีทาเปตฺวา	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้นั่งแล้ว
นิสีทามิ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อ + มิ	ย่อมนั่ง
นิสีทิ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อี	นั่งแล้ว
นิสีทิตฺวา	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ตฺวา	นั่งแล้ว
นิสีทิสฺสนฺติ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + สฺสนฺติ	จักนั่ง
นิสีทิสฺสามิ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + สฺสามิ	จักนั่ง
นิสีทิสฺสุ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อฺ	นั่งแล้ว
นิสีเทยฺย	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อ+เอยฺย	พียงนั่ง
นิสฺสาย	นิ + ลี สเย ในการนอน + ตฺวา	อาศัยแล้ว, เพราะอาศัย
นียมาน	นี นเย ในการนำไป + ย + มาน	(อัน...) นำไปอยู่
นีหฺน	นี + หร หรเณ ในการนำไป + ต	(อัน...) นำออกไปแล้ว
นีทต	นี + ทน ทิสํย ในความเบียดเบียน + ต	(อัน...) เบียดเบียนแล้ว
นีหริต	นี + หร หรเณ ในการนำไป + ต	(อัน...) นำออกแล้ว
นีหริตฺวา	นี + หร หรเณ ในการนำไป + ตฺวา	นำออกไปแล้ว
นีหริสฺสุ	นี + หร หรเณ ในการนำไป + อฺ	นำออกแล้ว
เนตฺวา	นี นเย ในการนำไป + ตฺวา	นำไปแล้ว
ปกต	ป + กร กรเณ ในการกระทำ + ต	(อัน...) กระทำแล้ว
ปกาสฺตฺวา	ป + กาส ปกาสเน ในการประกาศ + เณ + ตฺวา	ประกาศแล้ว (จ.)
ปกาสฺนุต	ป + กาส ปกาสเน ในการประกาศ + เณ + อนุต	ประกาศอยู่, เมื่อประกาศ (จ.)

ปกาสัยยู่	ป + กาส์ ปกาส์เน ในการประกาศ + เณ + เอยยู่	ฟังประกาศ (จ.)
ปกาสัยลี	ป + กาส์ ปกาส์เน ในการประกาศ + เณ + อี	ประกาศแล้ว (จ.)
ปกุก	ปจ ปาเก ในการทงตัม + ต	ทงแล้ว, สุกแล้ว
ปกุกนุด	ป + กมุ ปทวิกเจเป ในการก้าวเท้า + ต	หลีกไปแล้ว
ปกุกมนุด	ป + กมุ ปทวิกเจเป ในการก้าวเท้า + อ + นนุด	หลีกไปอยู่, เมื่อหลีกไป
ปกุกมิตวา	ป + กมุ ปทวิกเจเป ในการก้าวเท้า + ตวา	หลีกไปแล้ว
ปกุกมิลส์สามิ	ป + กมุ ปทวิกเจเป ในการก้าวเท้า + ลส์สามิ	จักหลีกไป
ปกุกมิลส์	ป + กมุ ปทวิกเจเป ในการก้าวเท้า + ยู่	หลีกไปแล้ว
ปกุกามิ	ป + กมุ ปทวิกเจเป ในการก้าวเท้า + อี	หลีกไปแล้ว
ปกุกภูจิต	ป + กภู ทาเท ในความร้อน + ต	เดือดพล่านแล้ว
ปกุกอสติ	ป + กุส อวฺทาเน ในการร้องเรียก + อ + ติ	ข่อมร้องเรียก
ปกุกอส่าเปตวา	ป + กุส อวฺทาเน ในการร้องเรียก + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ร้องเรียกแล้ว
ปกุกอส่าเปลี	ป + กุส อวฺทาเน ในการร้องเรียก + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้ร้องเรียกแล้ว
ปกุกอส่าหิ	ป + กุส อวฺทาเน ในการร้องเรียก + อ + หิ	จงร้องเรียก
ปกุกอสิต	ป + กุส อวฺทาเน ในการร้องเรียก + ต	(อัน...) ร้องเรียกแล้ว
ปกุกอสิตวา	ป + กุส อวฺทาเน ในการร้องเรียก + ตวา	ร้องเรียกแล้ว
ปกุกอสิลส์สนฺติ	ป + กุส อวฺทาเน ในการร้องเรียก + ลส์สนฺติ	ข่อมร้องเรียก
ปกุกษนุด	ปกุกษนฺท เวคตติยํ ในการไปเร็ว + ต	แล่นไปแล้ว
ปกุกขลิตวา	ป + ขล ปกฺขลเน ในการสิ้น + ตวา	สิ้นแล้ว
ปกุกชิปติ	ป + ชิป โนทเน ในการซัดไป + อ + ติ	ข่อมไล่เข้าไป
ปกุกชิปิตวา	ป + ชิป โนทเน ในการซัดไป + ตวา	ไล่เข้าไปแล้ว
ปกุกตยฺท	ป + ตท อุปาทาเน ในการถือเอา + ตวา	ประคองแล้ว, ยกย่องแล้ว
ปจฺจาเปตวา	ปจ ปาเก ในการทง, การตัม + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ทงแล้ว, ให้ตัมแล้ว
ปจิตวา	ปจ ปาเก ในกาทง, การตัม + ตวา	ทงแล้ว, ตัมแล้ว, ไหม้แล้ว
ปจฺจติ	ปจ ปาเก ในการทง, การตัม + ย + ติ	ข่อมผลัดผล (ท.)
ปจฺจณฺโภมิ	ปติ + อนุ + ภู สฺตตฺตํ ในความมี, เป็น + อ + มิ	ข่อมเสวยเฉพาะ
ปจฺจมาน	ปจ ปาเก ในการทง, การตัม + ย + มาน	(อัน...) ทงอยู่, ไหม้อยู่
ปจฺจจฺจตฺต	ปติ + อา + ตมุ คติมิทฺธิ ในการไป + อ + ต	จงกลับมา

ปจจาตมาลี	ปติ + อ + คมุ คติมฺหิ ในการไป + อี	ได้กลับไปแล้ว
ปจจาสิสฺสตี	ปติ + อา + สีสฺ อาสิสฺเน ในความหวัง + อ + ตี	ย่อมหวังเฉพาะ
ปจจาสิสฺสามิ	ปติ + อา + สีสฺ อาสิสฺเน ในความหวัง + อ + มิ	ย่อมหวังเฉพาะ
ปจจิสฺสํ	ปจ ปาเก ในการทงตัม + ย + สฺลํ	จักไหม้ (ที.)
ปจจตุคฺคตฺวา	ปติ + อุ + คมุ คติมฺหิ ในการไป + ตฺวา	ต้อนรับแล้ว
ปจจปฏฺฐิต	ปติ + อุป + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ปรากฏแล้ว
ปณตฺต	ป + ณป นิทฺธิปน ในการใส่เข้าไป + ต	(อัน...) ปลอดภัยแล้ว, บัญญัติแล้ว
ปณตฺต	ป + ณา อวโพน ในการรู้ + ต	(อัน...) รู้แล้ว, ปรากฏแล้ว
ปณตฺตาเปตฺวา	ป + ณป นิทฺธิปน ในการใส่เข้าไป + ณ + ตฺวา	ปลอดภัยแล้ว, บัญญัติแล้ว (จ.)
ปณตฺตาเปสิ	ป + ณป นิทฺธิปน ในการใส่เข้าไป + ณ + อี	ปลอดภัยแล้ว, บัญญัติแล้ว (จ.)
ปณตฺตายตี	ป + ณา อวโพน ในการรู้ + ย + ตี	ย่อมปรากฏ (ที.)
ปณตฺตายถ	ป + ณา อวโพน ในการรู้ + ย + ถ	จงปรากฏ (ที.)
ปณตฺตายิ	ป + ณา อวโพน ในการรู้ + ย + อี	ปรากฏแล้ว (ที.)
ปณตฺตายิสฺสถ	ป + ณา อวโพน ในการรู้ + ย + สฺสถ	จักปรากฏ (ที.)
ปฏิกฺกฺกตี	ปติ + กฺกฺ ปวตฺตเน ในความเป็นไป + อ + ตี	ย่อมทวนกลับ
ปฏิกฺกฺกนฺต	ปติ + กมุ ปทฺวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ต	ก้าวกลับแล้ว
ปฏิกฺกกริตฺวา	ปติ + กร กรณ ในการกระทำ + ตฺวา	กระทำคืนแล้ว, กระทำตอบแล้ว
ปฏิกฺกโกเสยฺย	ปติ + กุสฺ อวทาเน ในการร้องเรียก + อ + เอยฺย	พึงห้าม
ปฏิกฺกขมาปิต	ปติ + ขมุ ขนฺติย ในความอดทน + ณฺมาเป + ต	(อัน...) ให้อดโทษกลับแล้ว
ปฏิกฺกขิตฺต	ปติ + ขิป โนทเน ในการขัดไป + ต	(อัน...) ห้ามแล้ว, ปฏิเสธแล้ว
ปฏิกฺกขิปี	ปติ + ขิป โนทเน ในการขัดไป + อี	ห้ามแล้ว, ปฏิเสธแล้ว
ปฏิกฺกขิปีตฺวา	ปติ + ขิป โนทเน ในการขัดไป + ตฺวา	ห้ามแล้ว, ปฏิเสธแล้ว
ปฏิกฺคตฺ	ปติ + ตฺ อฺปาทาเน ในการถือเอา + ณฺทา + ทิ	จงรับเอา
ปฏิกฺคตฺเตตฺวา	ปติ + ตฺ อฺปาทาเน ในการถือเอา + ตฺวา	รับเอาแล้ว
ปฏิกฺจ	ปติ + อี คติมฺหิ ในการไป + ตฺวา	อาศัยแล้ว, เพราะอาศัย
ปฏิกฺจณฺน	ปติ + จฺท อปฺวารณ ในการปกปิด + ต	ปกปิดแล้ว, ปกคลุมแล้ว, กลบแล้ว
ปฏิกฺจมาเทตฺวา	ปติ + จฺทิ สฺวรณ ในการปกปิด + ณ + ตฺวา	กลบแล้ว, ปกปิดแล้ว (จ.)
ปฏิกฺจมาเทนฺต	ปติ + จฺท อปฺวารณ ในการปกปิด + ณ + นฺต	ปกปิดอยู่, เมื่อปกปิด, คลุมอยู่ (จ.)

ปฏิบัติเทสิ	ปติ + ฉท อปวารณ ในการปกปิด + เณ + อี	ปกปิดแล้ว, คลุมแล้ว (จ.)
ปฏิบัติเทท	ปติ + ฉท อปวารณ ในการปกปิด + เณ + ทิ	จงปกปิด, จงคลุม (จ.)
ปฏิบัติตวา	ปติ + อีส อิจฉาย ในความปรารถนา + ตวา	รับเอาแล้ว
ปฏิบัติคนุต	ปติ + ชคต โปสน ในการเลี้ยง + อ + อนุต	ประทับประคองอยู่, ปฏิบัติอยู่
ปฏิบัติคติ	ปติ + ชคต โปสน ในการเลี้ยงดู + อี	ปรนนิบัติแล้ว, ประคับประคองแล้ว
ปฏิบัติสตี	ปติ + ทิส เปกขณ ในการเห็น + ย + ตี	ยอมปรากฏ (ท.)
ปฏิบัติชชี	ปติ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + อี	ปฏิบัติแล้ว, ดำเนินไปแล้ว (ท.)
ปฏิบัติพน	ปติ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ต	ดำเนินไปแล้ว, ปฏิบัติแล้ว
ปฏิบัติปลสมฺภิ	ปติ+ป+ สมฺภุ วิสฺสาเส ในความคุ้นเคย + อี	ระงับแล้ว
ปฏิบัติพท	ปติ + พท พนฺธเน ในการผูก + ต	เกี่ยวเนื่องแล้ว, ผูกพันแล้ว
ปฏิบัติมทิต	ปติ + มทิต มทฺทเน ในการประดับ + ต	(อัน...) ประดับแล้ว
ปฏิบัติยต	ปติ + ยตี วายาเม ในความพยายาม + ต	ตกแต่งแล้ว, จัดแจงแล้ว
ปฏิบัติยทิต	ปติ+ ยต นิยฺยตเน ในการมอบให้ + เณ + ต	(อัน...) จัดแจงแล้ว (จ.)
ปฏิบัติยเตตวา	ปติ+ ยต นิยฺยตเน ในการมอบให้ + เณ + ตวา	จัดแจงแล้ว, เตรียมแล้ว (จ.)
ปฏิบัติยเทต	ปติ + ยต นิยฺยตเน ในการมอบให้ + เณ + ต	จงจัดแจง (จ.)
ปฏิบัติลท	ปติ + ลภ ลาภ ในการได้ + ต	(อัน...) ได้เฉพาะแล้ว
ปฏิบัติลภติ	ปติ + ลภ ลาภ ในการได้ + อ + ตี	ยอมได้เฉพาะ
ปฏิบัติวสตี	ปติ + วส นินาเส ในการอยู่ + อ + ตี	ยอมอาศัยอยู่
ปฏิบัติวิชฺเชตพพ	ปติ + วิช ตาพเน ในการแทง + ตพพ	(อัน...) พึงแทงตลอด
ปฏิบัติวิรต	ปติ + วิ + รมุ กีฬาย ในการเล่น + ต	เว้นแล้ว
ปฏิบัติสาเมนุต	ปติ + สม ปติสํมมฺหิ ในการเก็บ + เณ + อนุต	เก็บงำอยู่, เมื่อเก็บงำ (จ.)
ปฏิบัติเสวตี	ปติ + สิว เสวฺย ในการเล่น + อ + ตี	ยอมเสวยเฉพาะ
ปฏิบัติเจตวา	ป + ตป ตปเน ในการตั้งไว้ + เณ + ตวา	เริ่มตั้งไว้แล้ว (จ.)
ปฏิบัติจาย	ป + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ตวา	จำเดิม
ปฏิบัติเจหนตี	ปตถ ปตถเน ในความปรารถนา + เณ + อนุต	ยอมปรารถนา (จ.)
ปตต	ปต ปตเน ในการตกไป + อ + ต	จงตกไป
ปตมาน	ปต ปตเน ในการตกไป + อ + มาน	ตกไปอยู่
ปตตามิ	ปต ปตเน ในการตกไป + อ + มิ	ยอมตกไป

ปติ	ปต ปตเน ในการตกไป + อี	ตกไปแล้ว
ปติภูจาเปลิ	ปติ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ณาเป+อี	(ยัง...) ให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
ปติภูจาย	ปติ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ตวา	ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
ปติภูจิต	ปติ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ตั้งไว้เฉพาะแล้ว, ประดิษฐานแล้ว
ปติต	ปต ปตเน ในการตกไป + ต	ตกไปแล้ว
ปติตวา	ปต ปตเน ในการตกไป + ตวา	ตกไปแล้ว
ปติสฺสฺสนฺติ	ปต ปตเน ในการตก + สฺสฺสนฺติ	จักตกไป
ปตีต	ปติ + อี คติมฺหิ ในการไป + ต	อ้อมเอิบแล้ว
ปตีสุ	ปต ปตเน ในการตกไป + อฺ	ตกไปแล้ว
ปตต	ป + อป ปาปฺตเน ในการถึง + ต	ถึงแล้ว, (อัน...) ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปตวา	ป + อป ปาปฺตเน ในการถึง + ตวา	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปทหนฺต	ป + ธา ธาเรน ในการทรงไว้ + อ + หนฺต	เพียรอยู่, เมื่อเพียร, เริ่มตั้งไว้อยู่
ปพฺพฺเจตฺตวา	ป + พุช ชาคเร ในการตื่น + (ย) + ตวา	ตื่นแล้ว (ท.)
ปพฺพฺเจยฺย	ป + พุช ชาคเร ในการตื่น + ย + เยยฺย	เพิ่งตื่น (ท.)
ปพฺพช	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + อ + ทิ	จงบวช, จงเนรเทศ
ปพฺพชิต	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + ต	บวชแล้ว
ปพฺพชิตฺตวา	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + ตวา	บวชแล้ว
ปพฺพชิตฺตฺสํมิ	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + สฺตํมิ	จักบวช, จักเนรเทศ
ปพฺพชเชตฺต	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + เณ + ต	(ยัง...) จงให้บวช, จงให้เนรเทศ
ปพฺพชเชตฺตวา	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้บวชแล้ว, ให้เนรเทศแล้ว
ปพฺพชเชถ	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + เณ + ถ	(ยัง...) จงให้บวช, จงให้เนรเทศ
ปพฺพชเชนฺต	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + เณ + หนฺต	(ยัง...) ให้บวชอยู่, ให้เนรเทศอยู่
ปพฺพชเชยฺย	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + เณ + เยยฺย	(ยัง...) เพิ่งให้บวช, เพิ่งให้เนรเทศ
ปพฺพชเชสิ	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + เณ + อี	(ยัง...) ให้บวชแล้ว, ให้เนรเทศแล้ว
ปพฺพชเชสุ	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + เณ + อฺ	(ยัง...) ให้บวชแล้ว
ปมชฺชสิ	ป + มท อุมมาเท ในความบ้า + ย + สิ	ย่อมประมาท (ท.)
ปยต	ป + ยมฺ อฺปรเม ในการงดเว้น + ต	ล้างแล้ว
ปยฺริปาเสติ	ปฺริ + อฺป + อาส อฺปเวสเน ในการเข้าไปใกล้ + อ+ติ	ย่อมเข้าไปนั่งใกล้

ปียรุป่าสนุด	ปริ + อุ + อาส อุปเวสเน ในการเข้าไปใกล้ + อ + อนุต	เข้าไปนั่งใกล้อยู่
ปียรุป่าสมาน	ปริ + อุป + อาส อุปเวสเน ในการเข้าไปนั่งใกล้ + อ + มาน	เข้าไปนั่งใกล้อยู่
ปียรุป่าสิตัพพ	ปริ + อุป + อาส อุปเวสเน ในการเข้าไปใกล้ + ตัพพ	(อัน...) พึ่งเข้าไปนั่งใกล้
ปโยเชตฺวา	ป + ยุช โยเค ในการประกอบ + เณ + ตฺวา	ประกอบแล้ว (จ.)
ปริกฺขิตฺต	ปริ + ขิป โนทเน ในการจัดไป + ต	(อัน...) ล้อมแล้ว
ปริกฺขิปัส	ปริ + ขิป โนทเน ในการจัดไป + อฺ	ล้อมแล้ว
ปริกฺขีณ	ปริ + ขี ขเย ในความสิ้นไป + ต	สิ้นไปรอบแล้ว
ปริคฺคณฺหิสฺสาม	ปริ + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา + สฺสาม	จักกำหนดจับ, จักกำหนดถือเอารอบ
ปริจฺจซี	ปริ + จช จาเค ในการสละ + อี	สละรอบแล้ว, บริจาคแล้ว
ปริจฺจซีตฺวา	ปริ + จช จาเค ในการสละ + ตฺวา	สละรอบแล้ว, บริจาคแล้ว
ปริจฺจตฺต	ปริ + จช จาเค ในการสละ + ต	(อัน...) สละรอบแล้ว, บริจาคแล้ว
ปริจฺฉินฺหติ	ปริ + ฉิทิ ทฺวิธากรณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + อ+ติ	ย่อมกำหนดตัด
ปริจฺฉินฺหต	ปริ + ฉิทิ ทฺวิธากรณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + อ+ถ	จงกำหนดตัด
ปริทฺยทฺมาน	ปริ + ทท ทาเท ในความร้อน + ย + มาน	(อัน...) เผาไหม้อยู่, แผลเผาอยู่
ปริณฺมตี	ปริ + นม นเต ในการน้อมกาย + อ + ตี	ย่อมเปลี่ยนแปลง
ปริทฺทิตฺวา	ปริ + ธา อจฺจาทเน ในการปกปิด + ตฺวา	นุ่งห่มแล้ว
ปริเทวฺนุด	ปริ + เทว เทวเน ในการร้องไห้ + อ + อนุต	คร่ำครวญอยู่, เมื่อคร่ำครวญ
ปริเทวฺมาน	ปริ + เทว เทวเน ในการร้องและบีบคั้น + อ + มาน	คร่ำครวญอยู่
ปริเทวี	ปริ + เทว เทวเน ในการร้องไห้ + อี	คร่ำครวญแล้ว
ปริเทวีสุ	ปริ + เทว เทวเน ในการร้องไห้ + อฺ	คร่ำครวญแล้ว
ปริณิฏฺฐิต	ปริ + นิ + ฐา คตนิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	จับแล้ว, สำเร็จแล้ว
ปริณิพฺพายนฺติ	ปริ + นิ + วา คติมฺหิ ในการไป + ย + อนุติ	ย่อมปรินิพพาน (ท.)
ปริณิพฺพายี	ปริ + นิ + วา คติมฺหิ ในการไป + ย + อี	ปรินิพพานแล้ว (ท.)
ปริณิพฺพายิสฺสตี	ปริ + นิ + วา คติมฺหิ ในการไป + ย + สฺสตี	จักปรินิพพาน (ท.)
ปริณิพฺพายิสฺสามิ	ปริ + นิ + วา คติมฺหิ ในการไป + ย + สฺสามิ	จักปรินิพพาน (ท.)
ปริณิพฺพุต	ปริ + นิ + วา คติมฺหิ ในการไป + ต	ดับแล้ว, ปรินิพพานแล้ว
ปริปุจฺจนฺต	ปริ + ปุจจ ปุจฺจนเน ในการถาม + อ + อนุต	สอบถามอยู่, เมื่อสอบถาม
ปริปุณฺณ	ปริ + ปุร ปุรฺณเน ในการเต็ม + ต	เต็มรอบแล้ว, บริบูรณ์แล้ว

ปริปุริ	ปริ + ปุริ ปุริณ ในการเต็ม + อี	เต็มรอบแล้ว, บริบูรณ์แล้ว
ปริปุเรนฺต	ปริ + ปุริ ปุริณ ในการเต็ม + เณ + อนฺต	เต็มรอบอยู่, เมื่อเต็มรอบ (จ.)
ปริภาสิตฺวา	ปริ + ภาส วิยตฺติยํ วาจาญํ ในการพูดชัด + ตฺวา	บริภาษแล้ว
ปริภฺยชิ	ปริ + ภฺย พยวทรณ ในการกลืนกิน + อี	จิ้นแล้ว, บริโภคแล้ว, ใช้น้อยแล้ว
ปริภฺยชิตฺวา	ปริ + ภฺย พยวทรณ ในการกลืนกิน + ตฺวา	บริโภคแล้ว, กินแล้ว
ปริภฺยเชยฺย	ปริ + ภฺย พยวทรณ ในการกลืนกิน + อ + เอยฺย	พึงบริโภค, พึงใช้น้อย
ปริมุจฺจนฺติ	ปริ + มุจ โมฺกฺเช ในความหลุดพ้น + ย + อนฺติ	ย่อมพ้น, ย่อมหลุดพ้น (ท.)
ปริเยสฺนฺต	ปริ + เอส ปริเยสเน ในการแสวงหา + อ + อนฺต	แสวงหาอยู่, เพื่อแสวงหา
ปริวตฺติตฺวา	ปริ + วตฺต วตฺตเน ในความเป็นไป + ตฺวา	เป็นไปรอบแล้ว, หมุนไปแล้ว
ปริวตฺเตตฺวา	ปริ + วตฺต วตฺตเน ในการเป็นไป + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้เป็นไปรอบแล้ว
ปริวาเรตฺวา	ปริ + วร ยาจเน ในการขอ + เณ + ตฺวา	แวดล้อมแล้ว (จ.)
ปริวาเรสิ	ปริ + วร สํวรณ ในการปิด + เณ + อี	แวดล้อมแล้ว (จ.)
ปริวิสฺถ	ปริ + วิส โปสฺเน ในการเลี้ยงดู + อ + ติ	จงอ้างศาล, จงเลี้ยงดู
ปริวิสฺติตฺวา	ปริ + วิส โปสฺเน ในการเลี้ยงดู + ตฺวา	อ้างศาลแล้ว, เลี้ยงดูแล้ว
ปริวฺต	ปริ + วร สํวรณ ในการปกปิด + ต	(อัน...) แวดล้อมแล้ว
ปริหฺรมาณ	ปริ + หร หรณ ในการนำไป + อ + มาณ	บริหารอยู่, หลีกเลี้ยงอยู่
ปริหฺรายติ	ปริ + หา จาเต ในการสละ + อ + ติ	ย่อมเสื่อมรอบ
ปริหฺรายิ	ปริ + หา จาเต ในการสละ + อี	เสื่อมรอบแล้ว
ปริหฺรายิสฺสฺติ	ปริ + หา จาเต ในการสละ + สฺสฺติ	จักเสื่อมรอบ
ปริหฺน	ปริ + หา จาเต ในการสละ + ต	เสื่อมรอบแล้ว
ปโรฺทิ	ป + รุท อสฺสุวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อี	ร้องไห้ทั่วแล้ว
ปโรฺทิสฺ	ป + รุท อสฺสุวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อฺ	ร้องไห้ทั่วแล้ว
ปลาต	ปลา ย ปลา ยเน ในการหนีไป + ต	หนีไปแล้ว
ปลา ยนฺต	ปลา ย ปลา ยเน ในการหนีไป + อ + อนฺต	หนีไปอยู่, เมื่อหนีไป
ปลา ยิ	ปลา ย ปลา ยเน ในการหนีไป + อี	หนีไปแล้ว
ปลา ยิตฺวา	ปลา ย ปลา ยเน ในการหนีไป + ตฺวา	หนีไปแล้ว
ปลา ยิสฺ	ปลา ย ปลา ยเน ในการหนีไป + อฺ	หนีไปแล้ว
ปลิพฺพทฺนฺต	ปริ + พฺพทฺ ธาณ ในความรู้ + อ + อนฺต	กีดกันอยู่, เมื่อกีดกัน

ปลุกท้อ	ป + ลุก คติขุทธิ ในความขอยาก + ต	ซ้องแล้ว, ติดใจแล้ว
ปลอเกตุวา	ป + ลุก คติขุทธิ ในความขอยากไป + เณ + ตวา	ประโลมแล้ว (จ.)
ปวตตุนติ	ป + วตต วตตเน ในการเป็นไป + อ + อนุติ	ข้อมเป็นไปทั่ว
ปวตตยัส	ป + วตต วตตเน ในการเป็นไป + ฌย + อัง	(ยัง...) ให้เป็นไปทั่วแล้ว
ปวตตีส	ป + วตต วตตเน ในการเป็นไป + อัง	เป็นไปทั่วแล้ว
ปวายติ	ป + วา คติขุทธิ ในการไป + อ + ติ	ข้อมพัดไป
ปวาเรตวา	ป + วร ยาจเน ในการขอ + เณ + ตวา	ปวารณาแล้ว (จ.)
ปวิฏจ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + ต	เข้าไปแล้ว
ปวิวิตต	ป + วิ + วิจ วิเวจเน ในความสังัด + ต	สังัดแล้ว, สงบแล้ว
ปวิสถ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อ + ถ	จงเข้าไป
ปวิสนุต	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อ + อนุต	เข้าไปอยู่, เมื่อเข้าไป
ปวิส่ามิ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อ + มิ	ข้อมเข้าไป
ปวิสิตวา	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + ตวา	เข้าไปแล้ว
ปวิสัสสติ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + สสติ	จักเข้าไป
ปวิสัสสถ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + สสถ	จักเข้าไป
ปวิสัสสาม	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + สสาม	จักเข้าไป
ปวิสิส	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อัง	เข้าไปแล้ว
ปวิเสยย	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อ + อยย	พึงเข้าไป
ปเวเสตวา	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้เข้าไปแล้ว
ปสนุน	ป + สท ปสาเท ในความล้อมใส่ + ต	ล้อมใส่แล้ว, ใส่แล้ว
ปสาเทตวา	ป + สท ปสาเท ในความล้อมใส่ + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้ล้อมใส่แล้ว
ปสาเรติ	ป + สร คติขุทธิ ในการไป + เณ + ติ	ข้อมจึง, ข้อมเหยียดออก (จ.)
ปสาเรตวา	ป + สร คติขุทธิ ในการไปและติด + เณ + ตวา	จึงแล้ว, เหยียดออกแล้ว (จ.)
ปสาเรนต	ป + สร คติขุทธิ ในการไป + เณ + อนุต	กรอยู่, เหยียดออกอยู่ (จ.)
ปสาเรสิ	ป + สร คติขุทธิ ในการไป + เณ + อี	จึงแล้ว, เหยียดออกแล้ว (ทิ.)
ปสาเรส่ามิ	ป + สร คติขุทธิ ในการไป + เณ + ส่ามิ	จักจึง, จักเหยียดออก (จ.)
ปสัทธิ	ป + สท ปสาเท ในความล้อมใส่ + อี	ล้อมใส่แล้ว, ใส่แล้ว
ปสัทธิตวา	ป + สท ปสาเท ในความล้อมใส่ + ตวา	ล้อมใส่แล้ว

ปลีทีสุ	ป + สท ปล่าเท ในความเลื่อมใส + อุ	เลื่อมใสแล้ว
ปลัล	ทิส เพกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + ทิ	จงดู, จงเห็น
ปลัลลติ	ทิส เพกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + ติ	ข้อมเห็น
ปลัลลถ	ทิส เพกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + ถ	ข้อมเห็น, จงเห็น, จงดู
ปลัลลนต	ทิส เพกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + อนต	เห็นอยู่, เมื่อเห็น
ปลัลลล	ทิส เพกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + ล	ข้อมดู, ข้อมเห็น
ปลัลล้าม	ทิส เพกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + ม	ข้อมดู, ข้อมเห็น
ปลัลล้ามิ	ทิส เพกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + มิ	ข้อมดู, ข้อมเห็น
ปลัลลีสล้าม	ทิส เพกฺขณ ในการดู, การเห็น + สล้าม	จักดู, จักเห็น
ปลัลลเยยยาถ	ทิส เพกฺขณ ในการดู, การเห็น + อ + เอยยาถ	พึงเห็น, พึงดู
ปทฏ	ป + ทร ปทาเร ในการตี + ต	(อัน...) ตีแล้ว, ประหารแล้ว
ปทฏจ	ป + ทลฺ ทาเส ในการหัวเราะ + ต	หัวเราะหัวแล้ว, หัวเราะแล้ว
ปทรนต	ป + ทร ปทาเร ในการตี + อ + อนต	ตีอยู่, เมื่อตี
ปทริ	ป + ทร ปทาเร ในการตี + อี	ตีแล้ว, เคาะแล้ว, ตีแล้ว
ปทริตวา	ป + ทร ปทาเร ในการตี + ตวา	เคาะแล้ว, ตีแล้ว, ตีแล้ว
ปทริ	ป + ทร ปทาเร ในการตี + อี	ตีแล้ว, เคาะแล้ว, ประหารแล้ว
ปทาตพพ	ป + ทา จาเค ในการสลະ + ตพพ	(อัน...) พึงละ
ปทาย	ป + ทา จาเค ในการสลະ + ตวา	ละแล้ว, สลະแล้ว
ปทินิ	ป + ทิ คติมฺหิ ในการไป + ณา + อี	ส่งไปแล้ว
ปทินิสฺ	ป + ทิ คติมฺหิ ในการไป + ณา + อุ	ส่งไปแล้ว
ปทิต	ป + ทิ คติมฺหิ ในการไป + ต	(อัน...) ส่งไปแล้ว
ปากฏ	ป + อา + กร กรณ ในการกระทำ + ต	ปรากฏแล้ว
ปาจาเปตวา	ปจ ปาเก ในการทุงตัม + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ใ้ทุงแล้ว
ปาเตตวา	ปต ปตเน ในการตกไป + ณะ + ตวา	(ยัง...) ใ้ตกไปแล้ว
ปาเตล	ปต ปตเน ในการตกไป + ณะ + อี	(ยัง...) ใ้ตกลงแล้ว
ปาปิต	ป + อป ปापเน ในการให้ถึง + ณะ + ต	(อัน...) ใ้ถึงแล้ว
ปาปุณนติ	ป + อป ปापฺณเน ในการให้ถึง + อุณา + อนนติ	ข้อมถึง, ข้อมบรรลุ
ปาปุณนาคิ	ป + อป ปापฺณเน ในการถึง + อุณา + ติ	ข้อมถึง, ข้อมบรรลุ

ปาปุณิ	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง + อุณา + อี	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปาปุณิสฺสติ	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง + อุณา + สฺสติ	จักถึง, จักบรรลุ
ปาปุณิสฺสามิ	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง + อุณา + สฺสามิ	จักถึง, จักบรรลุ
ปาปุณิ	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง + อุณา + อี	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปาปุณิสฺ	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง + อุณา + อัง	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปาปุณเอยย	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง + อุณา + เอยย	พึงถึง, พึงบรรลุ
ปาเปสิ	ป + อป ปาเปเน ในการให้ถึง + เณ + อี	(ยัง...) ให้ถึงแล้ว, ให้บรรลุแล้ว
ปาเปสิ	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง + เณ + อัง	(ยัง...) ให้ถึงแล้ว, ให้บรรลุแล้ว
ปายาสี	ป + ยา คติมฺหิ ในการไป + อี	ได้ดำเนินไปแล้ว
ปาเยตฺวา	ปา ปาเน ในการตี + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ตีแล้ว
ปารุปีตฺวา	ป+อา+ รุท ชนเน ในการเกิด + ตฺวา	ห่มแล้ว
ปาวิสี	ป + อ + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อี	ได้เข้าไปแล้ว
ปาวิสิสฺ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อัง	เข้าไปแล้ว
ปิททาเปตฺวา	อปี + ธา ธารणे ในการทรงไว้ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ปิดแล้ว
ปิทฺติ	อปี + ธา ธารणे ในการทรงไว้ + อี	ปิดแล้ว
ปิทฺติตฺวา	อปี + ธา ธารणे ในการทรงไว้ + ตฺวา	ปิดแล้ว
ปิวนฺต	ปา ปาเน ในการตี + อ + นฺต	ตีอยู่, เมื่อตี
ปิทฺยนฺติ	ปิท อิจฺจาย ในความปรารถนา + ณฺย + นฺติ	ข้อมต้องการ (จ.)
ปีฬิต	ปีฬ ปีฬเน ในการเปียดเบียน + เณ + ต	(อัน...) เปียดเบียนแล้ว (จ.)
ปีฬิตฺติ	ปีฬ ปีฬเน ในการเปียดเบียน + เณ + ต	ข้อมบีบคั้น, ข้อมเปียดเบียน (จ.)
ปุจฺจ	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + อ + ทิ	จถาม
ปุจฺจติ	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + อ + ต	ข้อมถาม
ปุจฺจนฺต	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + อ + นฺต	ถามอยู่, เมื่อถาม
ปุจฺจฺติ	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + อี	ถามแล้ว
ปุจฺจฺจิต	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + ต	(อัน...) ถามแล้ว
ปุจฺจฺจิตฺวา	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + ตฺวา	ถามแล้ว
ปุจฺจฺจิสฺสามิ	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + สฺสามิ	จักถาม
ปุจฺจฺจิสฺ	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + อัง	ถามแล้ว

ปุจเฉยยาสิ	ปุจณ ปุจณเน ในการถาม + อ + เฉยยาสิ	ฟังถาม
ปุจฺจ	ปุจณ ปุจณเน ในการถาม + ต	(อัน...) ถามแล้ว
ปุชิต	ปุชฺ ปุชํ ในการบูชา + เณ + ต	(อัน...) บูชาแล้ว (จ.)
ปุเชสิ	ปุชฺ ปุชํ ในการบูชา + เณ + อี	บูชาแล้ว (จ.)
ปุเชสิ	ปุชฺ ปุชํ ในการบูชา + เณ + อี	บูชาแล้ว (จ.)
ปุเชสฺสามิ	ปุชฺ ปุชํ ในการบูชา + เณ + สฺสามิ	จักบูชา (จ.)
ปุรยีสฺ	ปุร ปุรณ ในการเต็ม + ฌย + อฺ	(ยัง...) ให้เต็มแล้ว
ปุราเปสิ	ปุร ปุรณ ในการให้เต็ม + ฌาเป + อี	(ยัง...) ให้เต็มแล้ว
ปุริต	ปุร ปุรณ ในการให้เต็ม + เณ + ต	เต็มแล้ว, (อัน...) ให้เต็มแล้ว
ปุริสฺ	ปุร ปุรณ ในการให้เต็ม + อฺ	เต็มแล้ว
ปุเรติ	ปุร ปุรณ ในการให้เต็ม + เณ + ติ	(ยัง...) ย่อมให้เต็ม (ภ), ย่อมเต็ม (จ)
ปุเรตฺวา	ปุร ปุรณ ในการให้เต็ม + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้เต็มแล้ว
ปุเรนฺต	ปุร ปุรณ ในการให้เต็ม + เณ + อนุต	(ยัง...) ให้เต็มอยู่, เมื่อให้เต็ม
ปุเรมิ	ปุร ปุรณ ในการให้เต็ม + เณ + มิ	(ยัง...) ย่อมให้เต็ม
ปุเรยฺย	ปุร ปุรณ ในการให้เต็ม + เณ + เอยฺย	(ยัง...) ฟังให้เต็ม
ปุเรสฺสามิ	ปุร ปุรณ ในการให้เต็ม + เณ + สฺสามิ	(ยัง...) จักให้เต็ม
เปสิต	เปสฺ เปสเน ในการส่งไป + เณ + ต	(อัน...) ส่งไปแล้ว (จ.)
เปเสตฺวา	เปสฺ เปสเน ในการส่งไป + เณ + ตฺวา	ส่งไปแล้ว (จ.)
เปเสสิ	เปสฺ เปสเน ในการส่งไป + เณ + อี	ส่งไปแล้ว (จ.)
โปถาเปตฺวา	โปถ โปถเน ในการโอบ + ฌาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้โอบแล้ว
โปถียมาน	โปถ โปถเน ในการตี + เณ + ย + มาน	(อัน...) โอบอยู่ (จ.)
โปถेतฺวา	โปถ โปถเน ในการโอบ + เณ + ตฺวา	โอบแล้ว, ทูบแล้ว, ตีแล้ว (จ.)
โปถเณต	โปถ โปถเน ในการโอบ + เณ + อนุต	โอบอยู่, ทูบอยู่ (จ.)
โปถเอสฺสามิ	โปถ โปถเน ในการโอบ + เณ + สฺสามิ	จักโอบ (จ.)
โปสยมาน	ปฺส โปสเน ในการเลี้ยงดู + ฌย + มาน	เลี้ยงดูอยู่, พอกเลี้ยงอยู่ (จ.)
โปสิต	ปฺส โปสเน ในการเลี้ยงดู + เณ + ติ	(อัน...) เลี้ยงดูแล้ว (จ.)
โปสิสฺ	โปสฺ โปสเน ในการเลี้ยงดู + เณ + อฺ	เลี้ยงดูแล้ว (จ.)
โปเสสฺสามิ	ปฺส โปสเน ในการเลี้ยงดู + เณ + สฺสามิ	จักเลี้ยงดู, จักพอกเลี้ยง (จ.)

ผริ	ผร ผรณ ในการแผ่ไป + อี	แผ่ไปแล้ว
ผฏัจ	ผุสฺ สัมผัสเส ในกรทบ + ต	(อัน...) กรทบแล้ว, สัมผัสแล้ว
ผลิตวา	ผุสฺ สัมผัสเส ในกรทบ + ตวา	กรทบแล้ว, สัมผัสแล้ว
พทุธ	พนุธ พนุธเน ในกรผูก + ต	(อัน...) ผูกแล้ว
พนุธาเปตวา	พนุธ พนุธเน ในกรผูก + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ผูกแล้ว
พนุธาเปยย	พนุธ พนุธเน ในกรผูก + ณาเป + เอยย	(ยัง...) พึงให้ผูก
พนุธิ	พนุธ พนุธเน ในกรผูก + อี	ผูกแล้ว
พนุธิตวา	พนุธ พนุธเน ในกรผูก + ตวา	ผูกแล้ว
พนุธิสสามิ	พนุธ พนุธเน ในกรผูก + สสามิ	จักผูก
พยากริตวา	วิ + อา + กร กรณ ในกรกรททำ + ตวา	พยากรณแล้ว
พฐุเทยย	พฐุท วฐุณเน ในความเจริญ + ณะ + เอยย	(ยัง...) พึงให้จงงาม, พึงให้เจริญ
ภกขามิ	ภกข ภกขณ ในกรกิน + อ + มิ	ย่อมกิน
ภคค	ภนุช อวมททเน ในกรย่ำยี + ต	หักแล้ว
ภชติ	ภช เสวาย ในกรเสพ + อ + ติ	ย่อมคบ, ย่อมเสพ
ภชิตพพ	ภช ภาคเสวาส ในกรแบ่งและเสพ + ตพพ	(อัน...) พึงแบ่ง, พึงเสพ
ภฏจ	ภนุช มททเน ในกรผ่า, ทำลาย + ต	หักแล้ว
ภณนต	ภณ สทเท ในกรทำเสียง + อ + อนต	กล่าววอยู่, เมื่อกล่าว
ภณาธิ	ภณ วิยตติย วาจา ในกรพูดชัด + อ + ติ	จงกล่าว
ภณิ	ภณ วิยตติย วาจา ในกรพูดชัด + อี	กล่าวแล้ว
ภวิตพพ	ภ สัตตาย ในความมี, ความเป็น + ตพพ	(อัน...) พึงมี, พึงเป็น
ภวิสสติ	ภ สัตตาย ในความมี, ความเป็น + สสติ	จักมี, จักเป็น
ภวิสนติ	ภ สัตตาย ในความมี, ความเป็น + สสนติ	จักมี, จักเป็น
ภวิสสามิ	ภ สัตตาย ในความมี, ความเป็น + สสามิ	จักมี, จักเป็น
ภเวยย	ภ สัตตาย ในความมี, ความเป็น + อ + เอยย	พึงมี, พึงเป็น
ภเวยย	ภ สัตตาย ในความมี, ความเป็น + อ + เอยย	พึงมี, พึงเป็น
ภสสนต	ภสส ภสสนเน ในกรต่ำ + อ + อนต	ต่ำอยู่, ปนอยู่, พูดคุยอยู่
ภาเชตวา	ภช ภาค ในกรจำแนก + ณะ + ตวา	แบ่งแล้ว (จ.)
ภายสิ	ภี ภเย ในความกลัว + อ + สิ	ย่อมกลัว

ภายามิ	ภี ภये ในความกลัว + อ + มิ	ย่อมกลัว
ภายิ	ภี ภये ในความกลัว + อี	กลัวแล้ว
ภายิตวา	ภี ภये ในความกลัว + ตวา	กลัวแล้ว
ภาสฺนฺติ	ภาสฺ วยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + อนุติ	ย่อมกล่าว
ภาสิสฺสามิ	ภาสฺ วยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + สฺสามิ	จักกล่าว
ภิชฺชฺมาน	ภิทธิ วิหารเณ ในการทำลาย + ย + มาน	แตกอยู่ (ที.)
ภิชฺชิตฺวา	ภิทธิ ภิชฺชฺเน ในการแตก, ทัก + (ย) + ตวา	แตกแล้ว
ภินฺทฺนฺติ	ภิทธิ วิหารเณ ในการทำลาย + อ + อนุติ	ย่อมทำลาย
ภินฺทิตฺตพฺพ	ภิทธิ วิหารเณ ในการทำลาย + ตพฺพ	(อัน...) พึ่งทำลาย
ภินฺทิตฺตวา	ภิทธิ วิหารเณ ในการทำลาย + ตวา	ทำลายแล้ว
ภินฺทิสฺสาม	ภิทธิ วิหารเณ ในการทำลาย + สฺสาม	จักทำลาย
ภินฺน	ภิทธิ วิหารเณ ในการทำลาย + ต	แตกแล้ว
ภีต	ภี ภये ในความกลัว + ต	กลัวแล้ว
ภุญฺช	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + อ + ติ	จงบริโภค
ภุญฺชติ	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + อ + ติ	ย่อมบริโภค
ภุญฺชนฺต	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + อ + อนุต	บริโภคอยู่, เมื่อบริโภค
ภุญฺชสิ	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + อ + สิ	ย่อมบริโภค
ภุญฺชิ	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + อี	บริโภคแล้ว
ภุญฺชิตฺวา	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + ตวา	กินแล้ว, บริโภคแล้ว, จิ้นแล้ว
ภุญฺชิสฺสฺสติ	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + สฺสติ	จักบริโภค
ภุญฺจเถ	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + อ + เถ	พึงกลืนกิน
โภเชตฺวา	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้กินแล้ว, ให้บริโภคแล้ว
โภเชสฺสามิ	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + เณ + สฺสามิ	(ยัง...) จักให้ฉัน, ให้บริโภค
มกฺขิยฺส	มกฺข มกฺขเน ในการลูบไล้ + ฌย + อุม	(ยัง...) ให้ทาแล้ว, ให้ลูบไล้แล้ว
มกฺเขตฺวา	มกฺข มกฺขเน ในการลูบไล้ + เณ + ตวา	ทาแล้ว (จุ.)
มจฺจฺรยติ	มจฺจฺร + อาย + ติ	ย่อมประพาดตระหนี่
มจฺจฺรยนฺต	มจฺจฺร + อาย + อนุต	ประพาดตระหนี่อยู่
มณฺณติ	มณฺ ณาเณ ในความมั่ว + ย + ติ	ย่อมสำคัญ (ที.)

มณฺณนฺต	มณฺ ณาณ ในความมฺ + ย + อนฺต	จงลำคํญ (ท.)
มณฺณมาน	มณฺ ณาณ ในการมฺ + ย + มาน	ลำคํญอยู่, เมื่อลำคํญ (ท.)
มณฺเทตฺวา	มทฺ ภูสฺเน ในการปรระดับ + เณ + ตฺวา	ปรระดับแล้ว (จ.)
มทฺทนฺต	มทฺท มทฺทเน ในการยํายี + อ + อนฺต	เทียบบอยู่, เมื่อเทียบบ
มทฺทเทยฺยํ	มทฺท มทฺทเน ในการยํายี + อ + เอยฺยํ	เพียงเทียบบ
มนฺตยีสฺ	มนฺต คฺตตภาสฺเน ในการกล่าววคํมฺครอง + ณย + อํ	ปรึกษาแล้ว (จ.)
มรฺนต	มรฺ ปาณจาเค ในการสละชีวิต + อ + อนฺต	ตายอยู่, เมื่อตาย
มาเปตฺวา	มาปฺ มาปเน ในการสร้าง, เนมิต + เณ + ตฺวา	เนรมิตแล้ว, สร้างแล้ว (จ.)
มาริยฺมาน	มรฺ ปาณจาเค ในการสละชีวิต + เณ + ย + มาน	(อัน...) ให้ตายอยู่, เมื่อให้ตาย
มาเรตฺวา	มรฺ ปาณจาเค ในการสละชีวิต + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ตายแล้ว
มาเรนฺต	มรฺ ปาณจาเค ในการสละชีวิต + เณ + อนฺต	(ยัง...) ให้ตายอยู่, เมื่อให้ตาย
มาเรนฺติ	มรฺ ปาณจาเค ในการสละชีวิต + เณ + อนฺติ	(ยัง...) ย่อมให้ตาย
มาเรสฺสํามิ	มรฺ ปาณจาเค ในการสละชีวิต + เณ + สฺสํามิ	(ยัง...) จักให้ตาย
มฺจฺจติ	มฺจฺ โมกฺเช ในความมฺหฺลตพฺน + ย + ติ	ยอมพฺน, ย่อมมฺหฺลตพฺน (ท.)
มฺจฺจถ	มฺจฺ โมกฺเช ในความมฺหฺลตพฺน + ย + ถ	ยอมมฺหฺลตพฺน, จงมฺหฺลตพฺน (ท.)
มฺจฺจิสฺสํนฺติ	มฺจฺ โมกฺเช ในความมฺหฺลตพฺน + ย + สฺสํนฺติ	จักพฺน, จักมฺหฺลตพฺน (ท.)
มฺจฺจิสฺสํสิ	มฺจฺ โมกฺเช ในความมฺหฺลตพฺน + สฺสํสิ	จักมฺหฺลตพฺน
มฺจฺต	มฺจฺ โมกฺเช ในความมฺหฺลตพฺน + ต	มฺหฺลตพฺนแล้ว, ปล่อยแล้ว
โมเจตฺวา	มฺจฺ จาเค ในการสละ + เณ + ตฺวา	เปลื้องแล้ว (จ.)
โมเจสิ	มฺจฺ โมกฺเช ในความมฺหฺลตพฺน + เณ + อี	เปลื้องแล้ว (จ.)
ยชิตฺวา	ยชฺ ปุชํยํ ในการบุชํ + ตฺวา	บุชํแล้ว, บวงสรวงแล้ว
ยาจนฺติ	ยาจฺ ยาจเน ในการขอ + อ + อนฺติ	ยอมขอ, ย่อมอ้อนวอน
ยาจนฺตี	ยาจฺ ยาจเน ในการขอ + อ + อนฺต + (อี)	ขออยู่, เมื่อขอ, อ้อนวอนอยู่
ยาจิ	ยาจฺ ยาจเน ในการขอ + อี	ขอแล้ว, อ้อนวอนแล้ว
ยาจิต	ยาจฺ ยาจเน ในการขอ + ต	(อัน...) ขอแล้ว, อ้อนวอนแล้ว
ยาจิยฺมาน	ยาจฺ ยาจเน ในการขอ + ย + มาน	(อัน...) ขออยู่, อ้อนวอนอยู่
ยาจิสฺสํติ	ยาจฺ ยาจเน ในการขอ + สฺสํติ	จักขอ
ยาจิสฺ	ยาจฺ ยาจเน ในการขอ + อํ	ขอแล้ว, อ้อนวอนแล้ว

ยาถ	ยา คติมฺหิ ในการไป + อ + ถ	จงไป
ยาเปติ	ยา คติมฺหิ ในการไป + ณาเป + ติ	(ยัง...) ย่อมให้เป็นไป
ยัญจ	ยชฺ ฟูชํยํ ในการบูชา + ต	(อัน...) บูชาแล้ว
ยุดต	ยชฺ โยเค ในการประกอบ + ต	ประกอบแล้ว, ควรแล้ว
โยชาเปตวา	ยชฺ โยเค ในการประกอบ + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ประกอบแล้ว
โยเซติ	ยชฺ โยเค ในการประกอบ + ฌ + ติ	ย่อมประกอบ (จ.)
รทฺฆนต	รทฺฆ รทฺฆเณ ในการรักษา + อ + หนต	รักษาอยู่, เมื่อรักษา
รทฺฆนฺติ	รทฺฆ รทฺฆเณ ในการรักษา + อ + หนฺติ	ย่อมรักษา
รทฺฆิสฺสํสาม	รทฺฆ รทฺฆเณ ในการรักษา + สฺสาม	จักรักษา
รชฺชิตฺวา	รทฺชฺ ราวเค ในความกำหนด, ย่อม + ตวา	กำหนดแล้ว, ย่อมแล้ว
รต	รทฺม กิฬายํ ในการเล่น + ต	ยินดีแล้ว
รมติ	รทฺม กิฬายํ ในการเล่น + อ + ติ	ย่อมยินดี
รจฺจติ	รจฺ ปิติมฺหิ ในความยินดี + ย + เต	(อัน...) ย่อมชอบใจ
รชฺชชฺติ	รชฺ ไรเค ในการเสียดแทง + ย + ติ	ย่อมเสียดแทง (ท.)
รทฺมาน	รทฺ อสฺสฺวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อ + มาน	ร้องไห้อยู่, เมื่อร้องไห้
โรทฺหนต	รทฺ อสฺสฺวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อ + หนต	ร้องไห้อยู่, เมื่อร้องไห้
โรทฺสิ	รทฺ อสฺสฺวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อ + สิ	ย่อมร้องไห้
โรทาเปถ	รทฺ อสฺสฺวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + ณาเป + ถ	(ยัง...) ย่อมให้ร้องไห้
โรทามิ	รทฺ อสฺสฺวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อ + มิ	ย่อมร้องไห้
โรทิ	รทฺ อสฺสฺวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อี	ร้องไห้แล้ว
โรทิสฺสุ	รทฺ อสฺสฺวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อฺ	ร้องไห้แล้ว
ลคฺเคตฺตวา	ลคฺ สํจเค ในการข้องอยู่ + ฌ + ตวา	ข้องแล้ว, เกี่ยวแล้ว (จ.)
ลทฺธ	ลทฺ ลาทเภา ในการได้ + ต	(อัน...) ได้แล้ว
ลทฺธพฺพ	ลทฺ ลาทเภา ในการได้ + ตพฺพ	(อัน...) พึงได้
ลทฺธาน	ลทฺ ลาทเภา ในการได้ + ตวาน	ได้แล้ว
ลทฺติ	ลทฺ ลาทเภา ในการได้ + อ + ติ	ย่อมได้
ลทฺถ	ลทฺ ลาทเภา ในการได้ + อ + ถ	ย่อมได้, จงได้
ลทฺนฺติ	ลทฺ ลาทเภา ในการได้ + อ + หนฺติ	ย่อมได้

ลภมาน	ลภ ลภมา ในการได้ + อ + มาน	ได้อยู่, เมื่อได้
ลภาม	ลภ ลภมา ในการได้ + อ + ม	ยอมได้
ลภามิ	ลภ ลภมา ในการได้ + อ + มิ	ยอมได้
ลภิ	ลภ ลภมา ในการได้ + อี	ได้แล้ว
ลภิตวา	ลภ ลภมา ในการได้ + ตวา	ได้แล้ว
ลภิมุทา	ลภ ลภมา ในการได้ + มุทา	ได้แล้ว
ลภิสส์	ลภ ลภมา ในการได้ + สส์	จักได้แล้ว
ลภิสส์ติ	ลภ ลภมา ในการได้ + สส์ติ	จักได้
ลภิสส์ลี	ลภ ลภมา ในการได้ + สส์ลี	จักได้
ลภิสส์สาม	ลภ ลภมา ในการได้ + สส์สาม	จักได้
ลภิสส์สามิ	ลภ ลภมา ในการได้ + สส์สามิ	จักได้
ลภี	ลภ ลภมา ในการได้ + อี	ได้แล้ว
ลภะย	ลภ ลภมา ในการได้ + อ + ะย	พึงได้
ลภะยาลี	ลภ ลภมา ในการได้ + อ + ะยาลี	พึงได้
ลิมปาเปตวา	ลิป ลิมปเน ในการฉาบทา + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ฉาบทาแล้ว
ลุนจนุต	ลุนจ อปนยมติ ในการนำออก + อ + อนุต	ถอนออกอยู่, เมื่อถอน
ลุนจาเปตุ	ลุนจ อปนยมติ ในการนำออก + ณาเป + ตุ	เพื่ออัน (ยัง...) ให้ถอนออก
ลุนจิ	ลุนจ อปนยมติ ในการนำออก + อี	ถอนแล้ว
ลุนจิสส์	ลุนจ อปนยมติ ในการนำออก + อัง	ถอนแล้ว
วฤษนุตติ	วฤษ วฤษตติยั วาจารย์ ในการพุดซัด + สส์นุตติ	จ๊กกล่าว
วฤษขามิ	วฤษ วฤษตติยั วาจารย์ ในการพุดซัด + สส์ขามิ	จ๊กกล่าว
วฤษเชตวา	วฤษชี้ จาเค ในการสละ + ณะ + ตวา	เว้นแล้ว (จ.)
วฤษจยมาน	วฤษจ วฤษจเน ในการลวง + ณะ + มาน	ลวงอยู่, เมื่อลวง (จ.)
วฤษเจตวา	วฤษจ วฤษจเน ในการหลอกลวง + ณะ + ตวา	ลวงแล้ว, หลอกลวงแล้ว (จ.)
วฤษเจนุต	วฤษจ วฤษจเน ในการลวง + ณะ + อนุต	ลวงอยู่, เมื่อลวง (จ.)
วฤษภูติ	วฤษ วฤษภูเน ในการทมนไป + อ + ติ	ยอมควรร
วฤษภูิสส์ติ	วฤษภู วตตเน ในการเป็นไป + สส์ติ	จ๊กควรร
วฤษภูติ	วฤษภู วฤษภูเน ในการกรอ + ณะ + ติ	ยอมกรอ (จ.)

วฑฺฒติ	วฑฺฒ วฑฺฒเน ในความเจริญ + อ + ติ	ย่อมเจริญ
วฑฺฒนุต	วฑฺฒ วฑฺฒเน ในความเจริญ + อ + อนุต	เจริญอยู่
วฑฺฒนุตติ	วฑฺฒ วฑฺฒเน ในความเจริญ + อ + อนุติ	ย่อมเจริญ
วฑฺฒมมาน	วฑฺฒ วฑฺฒเน ในความเจริญ + อ + มาน	เจริญอยู่, เมื่อเจริญ
วฑฺฒิสฺสตี	วฑฺฒ วฑฺฒเน ในความเจริญ + สฺสตี	จักเจริญ
วฑฺฒเมยฺย	วฑฺฒ วฑฺฒเน ในความเจริญ + เณ + เอยฺย	(ยัง...) พึ่งให้เจริญ
วตฺตนุต	วตฺต วตฺตเน ในการเป็นไป + อ + อนุต	จงเป็นไป
วตฺตพฺพ	วจ วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + ตพฺพ	(อัน...) พึ่งกล่าว
วตฺตมาน	วตฺต วตฺตเน ในการเป็นไป + อ + มาน	เป็นไปอยู่, เมื่อเป็นไป
วตฺตเตจฺวา	วตฺต วตฺตเน ในการเป็นไป + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้เป็นไปแล้ว
วตฺวา	วจ วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + ตฺวา	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว, กราบทูลแล้ว
วท	วท วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ทิ	จงกล่าว
วทติ	วท วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ติ	ย่อมกล่าว
วทนุต	วท วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + อนุต	กล่าวอยู่, เมื่อกล่าว
วทนุตติ	วท วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + อนุติ	ย่อมกล่าว
วทิสฺ	วท วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อี	กล่าวแล้ว
วทิสฺ	วท วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อํ	กล่าวแล้ว
วทมิ	วท วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + มิ	ย่อมกล่าว
วทฺยยาสี	วท วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + เอยฺยยาสี	พึ่งกล่าว
วทลิสฺ	วท วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ลิสฺ	ย่อมกล่าว
วทเททิสฺ	วท วิยตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ทิ	จงกล่าว
วธิตฺวา	ทน ทิสฺสายํ ในการเหยียดเบียน + ตฺวา	ฆ่าแล้ว
วทฺทติ	วทฺท วทฺทเน ในการกราบไหว้ + อ + ติ	ย่อมกราบไหว้, ย่อมถวายบังคม
วทฺทลิสฺ	วทฺท วทฺทเน ในการกราบไหว้ + อ + ลิสฺ	ย่อมกราบไหว้, ย่อมถวายบังคม
วทฺททมิ	วทฺท วทฺทเน ในการกราบไหว้ + อ + มิ	ย่อมกราบไหว้, ย่อมถวายบังคม
วทฺททิ	วทฺท วทฺทเน ในการกราบไหว้ + อี	กราบไหว้แล้ว, ถวายบังคมแล้ว
วทฺทิตฺวา	วทฺท วทฺทเน ในการกราบไหว้ + ตฺวา	กราบไหว้แล้ว, ถวายบังคมแล้ว
วทฺทิสฺสตี	วทฺท วทฺทเน ในการกราบไหว้ + สฺสตี	จักกราบไหว้, จักถวายบังคม

วนทุศีลสำมิ	วนท วนทเน ในการกราบไหว้ + ศลสำมิ	จักกราบไหว้, จักถวายเป็นังคม
วนทุศีล	วนท วนทเน ในการกราบไหว้ + อุ้	กราบไหว้แล้ว, ถวายเป็นังคมแล้ว
วสดี	วส นิวาเส ในการอยู่ + อ + ตี	ข้อมอยู่
วสถ	วส นิวาเส ในการอยู่ + อ + ถ	ข้อมอยู่, จงอยู่
วสนุด	วส นิวาเส ในการอยู่ + อ + อนุด	อยู่อยู่, เมื่ออยู่
วสนุดี	วส นิวาเส ในการอยู่ + อ + อนุด + (อี)	อยู่อยู่, เมื่ออยู่
วสมาน	วส นิวาเส ในการอยู่ + อ + มาน	เมื่ออยู่, อยู่อยู่
วสลี	วส นิวาเส ในการอยู่ + อ + ลี	ข้อมอยู่
วสาทิ	วส นิวาเส ในการอยู่ + อ + ทิ	จงอยู่
วลี	วส นิวาเส ในการอยู่ + อี	อยู่แล้ว
วลิศลสำมิ	วส นิวาเส ในการอยู่ + ศลสำมิ	จักอยู่
วสลตุ	วสลล์ เสเก ในการรด, ราด + อ + ตุ	(ฝน) จงดก
วสลนุด	วสลล์ เสเก ในการรด, ราด + อ + อนุด	(ฝน) ตกอยู่, เมื่อตก
วสล่าปยี่สุ	วสลล์ เสเก ในการรด, ราด + ณาปย + อุ้	(ยัง...) ให้ตกแล้ว
วสล่าเปลุ้	วสลล์ เสเก ในการรด, ราด + ณาเป + อุ้	(ยัง...) ให้ตกแล้ว
วสลี	วสลล์ เสเก ในการรด, ราด + อี	(ฝน) ตกแล้ว
วสลีลลตี	วสลล์ เสเก ในการรด, ราด + ลลตี	(ฝน) จักตก
วาตี	วา คติมุติ ในการไป + อ + ตี	ข้อมฟุ้งไป, ข้อมพัดไป
วายนนุด	วายนม อุสล่าเท ในความพยายาม + อ + อนุด	พยายามอยู่, เมื่อพยายาม
วายนาน	เว ตนุดสนุดานเน ในการสืบต่อเส้นด้าย + อ + มาน	ทออยู่, เมื่อทอ, ถักอยู่, เมื่อถัก
วารานเปศลสำมิ	วร นิเสเช ในการห้าม + ณาเป + ลลสำมิ	(ยัง...) จักให้ห้าม, จักให้ขอ
วาริชยาน	วร นิวารณ ในการห้าม + ณ + ย + มาน	(อัน...) ห้ามอยู่, เมื่อห้าม (จ.)
วาเรนุด	วร นิวารณ ในการห้าม + ณ + อนุด	ห้ามอยู่, เมื่อห้าม (จ.)
วาเรศลสำมิ	วร นิเสเช ในการห้าม + ณ + ลลสำมิ	จักห้าม, จักขอ (จ.)
วิกุกิริลลนุด	วิ + กิร วิกุเขเปเน ในการขัดไป + ลลนุด	จักทว่าน
วิกุขาลเตดวา	วิ + ขล โสธเน ในการชำระ + ณ + ดวา	บัวแล้ว (จ.)
วิจรวตี	วิ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + อ + ตี	ข้อมเที่ยวไป
วิจรวนุด	วิ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + อ + อนุด	เที่ยวไปอยู่, เมื่อเที่ยวไป

วิจารณ์ติ	วิ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + อ + อนุติ	ย่อมเที่ยวไป
วิจารณ์สิ	วิ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + อ + สิ	ย่อมเที่ยวไป
วิจารณ์อิ	วิ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + อี	เที่ยวไปแล้ว
วิจารณ์สาม	วิ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + สสาม	จักเที่ยวไป
วิจารณ์อุ	วิ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + อุ	เที่ยวไปแล้ว
วิจารณ์ตวา	วิ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + เณ + ตวา	พิจารณาแล้ว (จ.)
วิจารณ์ต	วิ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + เณ + อนุต	พิจารณาอยู่, จัดแจงอยู่ (จ.)
วิชาดา	วิ + ชน ชนเน ในการเกิด + ต	คลอดแล้ว
วิชานาติ	วิ + ฌา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ติ	ย่อมรู้, ย่อมรู้แจ้ง
วิชายี	วิ + ชน ชนเน ในการเกิด + ย + อี	คลอดแล้ว (ทิ.)
วิชชติ	วิท ภาเว ในความมี, ความเป็น + ย + ติ	มีอยู่, ย่อมมี (ทิ.)
วิชชมาน	วิท ภาเว ในความมี, ความเป็น + ย + มาน	มีอยู่ (ทิ.)
วิญญาต	วิ + ฌา อวโพธเน ในการรู้ + ต	(อัน...) รู้แล้ว
วิญญาย	วิ + ฌา อวโพธเน ในการรู้ + ตวา	รู้แล้ว
วิตถาเรตวา	วิ + ธร วิตถาเร ในการแผ่ไป + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้แผ่ไปแล้ว, ให้พิสดารแล้ว
วิตติวา	วิท ฌาเณ ในความรู้ + ตวา	รู้แล้ว
วิทธัมมาน	วิ + ธัม อโธปตเน ในการตกไปในเบื้องล่าง + อ+มาน	ตกไปอยู่, เมื่อตกไป
วิทธัมเสตวา	วิ + ธัม วิทธัมเน ในการทำลาย + เณ + ตวา	กำจัดแล้ว, ทำลายแล้ว (จ.)
วิทธัมเสนต	วิ + ธัม วิทธัมเน ในการกำจัด, ทำลาย + เณ + อนุต	กำจัดอยู่, ทำลายอยู่ (จ.)
วินสส	วิ + นส อทสสน ในความไม่เห็น + ย + ทิ	จงพินาศ, จงฉิบหาย (ทิ.)
วินสสิสสิตติ	วิ + นส วินาเส ในความพินาศ + ย + สสิตติ	จักพินาศ, จักฉิบหาย (ทิ.)
วินาเสติ	วิ + นส อทสสน ในการไม่เห็น + เณ + ติ	(ยัง...) ย่อมให้พินาศ, ย่อมให้ฉิบหาย
วินิจฉิต	วิ + นิ + จิ จเย ในการลั้งส่ม + ต	(อัน...) วินิจฉัยแล้ว
วินิปาเตนติ	วิ + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + เณ + อนุติ	(ยัง...) ย่อมให้ตกไป
วิหนติ	วิท ลาภะ ในการได้ + อ + ติ	ย่อมประสบ, ย่อมได้
วิโนเทติ	วิ + นุท โนทเน ในการช้ตไป + อ + ติ	ย่อมบรรเทา
วิปจจติ	วิ + ปจ ปาเก ในการทุง, ต้ม + ย + ติ	ย่อมเผด็จผล, ย่อมให้ผล (ทิ.)
วิปจจมาน	วิ + ปจ ปาเก ในการทุง, ต้ม + ย + มาน	เผด็จผลอยู่, เมื่อเผด็จผล (ทิ.)

วิปาทยหนด	วิ + ปต ปตเน ในการตกไป + ทย + หนด	(ยัง...) ให้ตกไปวิเศษอยู่
วิบุปภิรัฐ	วิ+ป+ กิร วิบุเจปภิภิรณ ในการจัดไปและเรียราย + ุ	เกลี้ยแล้ว, กระจายกระจายแล้ว
วิบุปภิกริ	วิ+ป+ กิร วิบุเจปภิภิรณ ในการจัดไปและเรียราย + อี	เกลี้ยแล้ว, เรียรายไปแล้ว
วิบุปลปนต	วิ + ป + ลป อนตตณ ในการพูดเพื่อเจ้อ + อ + หนด	บ่นเพ้ออยู่, เมื่อบ่นเพ้อ
วิบุฟาริต	วิ + ฝร พยาปเน ในการแผ่ไป + ณ + ต	แผ่ชานไปแล้ว (จ.)
วิภษนต	วิ + ภษ ภาเค ในการจำแนก + อ + หนด	แบ่งอยู่, เมื่อแบ่ง, จำแนกอยู่
วิภษิตวา	วิ + ภษ ภาเค ในการจำแนก + ตวา	แบ่งแล้ว, จำแนกแล้ว
วิภาต	วิ + ภา ทิตตย ในความรุ่งเรือง + ต	สว่างแล้ว
วิมุจสิสุ	วิ + มุจ โมกเจ ในการหลุดพ้น + ย + ุ	หลุดพ้นแล้ว (ท.)
วิมุตต	วิ + มุจ โมกเจ ในความหลุดพ้น + ต	หลุดพ้นแล้ว
วิญทิตวา	วิ + ญท ตกเก ในความตริก + ตวา	ชู้ยแล้ว, เจียแล้ว, ถอดถอนแล้ว
วิรวิตวา	วิ + รุ สทุเท ในการทำให้เสียง + ตวา	ร้องแล้ว
วิโรจติ	วิ + รุจ ทิตตมทิ ในความรุ่งเรือง + อ + ต	ย่อมรุ่งโรจน์
วิลุมนต	วิ + ลุป วิลุมนเน ในการปล้น,แย่งชิง + อ + หนด	ปล้นอยู่, เมื่อปล้น
วิลุมนิตวา	วิ + ลุป วิลุมนเน ในการแย่งชิง, ปล้น + ตวา	ปล้นแล้ว, แย่งชิงแล้ว
วิเลชิต	วิ + ลิจ เลชเน ในการขีดเขียน + ต	(อัน...) เกาแล้ว
วิวฏ	วิ + วรร สัวรรณ ในการปิดกั้น + ต	(อัน...) เปิดแล้ว
วิวรร	วิ + วรร สัวรรณ ในการปิด + อ + ท	จงเปิด
วิวรรเปสิ	วิ + วรร สัวรรณ ในการปิด + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้เปิดแล้ว
วิวรริตวา	วิ + วรร อวารณ ในการปิด + ตวา	เปิดแล้ว
วิสทิ	วิ + สท อุสสาเท ในความพยายาม + อี	อาจแล้ว, พยายามแล้ว
วิสเทษย	วิ + สท อุสสาเท ในความพยายาม + อ + อยย	พึงอาจ, พึงสามารถ
วิสิฏจ	วิ + สิส วิเสเส ในการทำให้วิเศษ + ต	วิเศษแล้ว
วิสิพเพนต	วิ + สิว โสสนเน ในความเที่ยวแห่ง + ณ + หนด	ผิงอยู่, เมื่อผิง (จ.)
วิสสชเชนต	วิ + สชชี จาเค ในการสละ + ณ + ตวา	สละแล้ว, ปล่อยแล้ว, เปล่งแล้ว (จ.)
วิสสชเชนต	วิ + สชชี จาเค ในการสละ + ณ + หนด	แก้อยู่, สละอยู่, เปล่งอยู่ (จ.)
วิสสชเชสิ	วิ + สชชี จาเค ในการสละ + ณ + อี	สละแล้ว, ปล่อยแล้ว, แก้แล้ว (จ.)
วิทณตติ	วิ + ทน ทิสาย ในการศึกษาเขียน + ย + ต	ย่อมเตือตร้อน (ท.)

วิทญฺณนุต	วิ + ทน หีล่าย์ ในการเบียดเบียน + ย + อนุต	เดือดร้อนอยู่, เมื่อเดือดร้อน (ท.)
วิทริติ	วิ + ทร นิวาเส ในการทำงาน + อ + ติ	ข้อมอยู่
วิทรินุต	วิ + ทร ทรเณ ในการนำไป + อ + อนุต	อยู่อยู่, เมื่ออยู่, เมื่อประทับ
วิทริยยุ	วิ + ทร นิวาเส ในการทำงาน + อ + เอยยุ	พึงอยู่
วิทริยยุ	วิ + ทร ทรเณ ในการนำไป + อ + เอยยุ	พึงอยู่
วีตินาเมตวา	วิ + อติ + นมุ นเต ในการโน้มกาย + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้น้อมไปปลงวิเศษแล้ว
วีตินาเมมิ	วิ + อติ + นม นเต ในการโน้มกาย + เณ + มิ	(ยัง...) ข้อมให้น้อมไปปลงวิเศษ
วีตินาเมสิ	วิ + อติ + นม นเต ในการโน้มกาย + เณ + ฮิ	(ยัง...) ให้น้อมไปปลงวิเศษแล้ว
วีตินาเมสิ	วิ + อติ + นม นเต ในการโน้มกาย + เณ + ฮิ	(ยัง...) ให้น้อมไปปลงวิเศษแล้ว
วีติวุตต	วิ + อติ + วตุ วุตตเน ในการเป็นไป + ต	เป็นไปปลงวิเศษแล้ว
วีติวุตตสฺส	วิ + อติ + วตตุ วุตตเน ในการเป็นไป + สฺส	จงเป็นไปปลงวิเศษ
วีมฺลฺนุต	มาน วีมฺลเน ในการไคร้ครวญ + ล + อนุต	ไคร้ครวญอยู่, เมื่อไคร้ครวญ
วีมฺลฺลฺลํ	มาน อุปธารเณ ในการพิจารณา + ล + ลฺลํ	จักพิจารณา, จักทดลอง
วุจฺจติ	วจ วิยตติยํ วาจาย์ ในการพูดชัด + ย + เต	(อัน...) ข้อมเรียก, ข้อมถูกเรียก
วุจฺจนุต	วจ วิยตติยํ วาจาย์ ในการพูดชัด + ย + อนุต	(อัน...) ข้อมกล่าว
วุจฺจมาน	วจ วิยตติยํ วาจาย์ ในการพูดชัด + ย + มาน	(อัน...) กล่าวอยู่, เมื่อกล่าว
วุจฺจาย	วิ + อุ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ตวา	ออกแล้ว
วุจฺจาลิ	วิ + อุ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ฮิ	ออกแล้ว
วุจฺจิต	วิ + อุ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ออกแล้ว
วุตต	วจ วิยตติยํ วาจาย์ ในการพูดชัด + ต	(อัน...) กล่าวแล้ว
วุตถ	วลฺ นิวาเส ในการทำงาน + ต	อยู่แล้ว, อยู่จำแล้ว
วูปสมฺมาน	วิ + อุป + สมฺ อุปสมเ ในความสงบ + อ + มาน	เข้าไปสงบอยู่, เมื่อเข้าไปสงบ
วูปสมฺลฺลฺลํ	วิ + อุป + สมฺ อุปสมเ ในความสงบ + ลฺลฺลํ	จักเข้าไปสงบ
เวเจตวา	เวจ เวจเเน ในการพัน, รัต + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้พันแล้ว
เวทิตพฺพ	วิท ญาเณ ในความรู้ + เณ + ตพฺพ	(อัน...) พึงรู้ (จ.)
โวโรเปสิ	วิ + อว + รูป ชนเน ในการเกิด + เณ + ฮิ	ปลงลงแล้ว (จ.)
โวโลเกนุต	วิ + อว + โลก ทลฺลเเน ในการดู, เห็น + เณ + อนุต	แลดูอยู่, ตรวดดูอยู่ (จ.)
สํกโกติ	สํก สตฺติมฺหิ ในความอาจ + ไอ + ติ	ข้อมอาจ

สักโกนฺติ	สัก สัตฺติมฺหิ ในความอาจ, สามารถ + โอ + อนุติ	ย่อมอาจ, ย่อมสามารถ
สักโกม	สัก สัตฺติมฺหิ ในความสามารถ + โอ + ม	ย่อมอาจ
สักโกมิ	สัก สัตฺติมฺหิ ในความสามารถ + โอ + มิ	ย่อมอาจ, ย่อมสามารถ
สักขิสฺสลี	สัก สัตฺติมฺหิ ในความอาจ,สามารถ + อุณา + สฺสลี	จักอาจ
สักขิสฺสามิ	สัก สัตฺติมฺหิ ในความอาจ,สามารถ + อุณา + สฺสามิ	จักอาจ
สังฺชาต	สัง + ชา กถเน ในการกล่าว + ต	(อัน...) กล่าวแล้ว
สังฺขุภิ	สัง + ขุภ สัจฺจลเน ในการท้วงท้วงอย่างแรง + ฮี	แตกตื่นแล้ว, กระทบแล้ว
สังฺขุภิตฺวา	สัง + ขุภ สัจฺจลเน ในความท้วงท้วง + ตฺวา	แตกตื่นแล้ว, กระทบแล้ว
สังฺจกิตฺตพฺพ	สังฺจกิตฺ + กร กรณ ในการกระทำ + ตพฺพ	(อัน...) พึงกระทำให้แจ้ง
สังฺชฺชิต	สังฺชฺชิตฺ จาคเ ในการสละ + เณ + ต	(อัน...) ตระเตรียมแล้ว (จ.)
สังฺชฺชิตฺฺวา	สังฺชฺชิตฺฺ สังฺชเต ในการปรุงแต่ง + เณ + ตฺวา	ตระเตรียมแล้ว, จัดแจงแล้ว (จ.)
สังฺชฺชิตฺ	สังฺชฺชิตฺ จาคเ ในการสละ + เณ + ฮี	ตระเตรียมแล้ว (จ.)
สังฺญชานิ	สัง + ญช อวโพธเน ในการรู้ + นา + ฮี	จำได้แล้ว
สังฺญชานิตฺวา	สัง + ญช อวโพธเน ในการรู้ + นา + ตฺวา	จำได้แล้ว
สังฺนฺจเปตฺวา	สัง + นฺจ ญเปเน ในการตั้งไว้ + เณ + ตฺวา	ตั้งอยู่ด้วยดีแล้ว (จ.)
สังฺททหนฺติ	สัง + ทท สทฺททเน ในความเชื่อ + ฮ + อนุติ	ย่อมเชื่อ
สังฺทททาเปลิ	สัง + ทท สทฺททเน ในความเชื่อ + ณาเป + ฮี	(ยัง...) ให้เชื่อแล้ว
สังฺททเทยฺยุ	สัง + ทท สทฺททเน ในความเชื่อ + ฮ + เอยฺยุ	พึงเชื่อ, พึงศรัทธา
สนฺต	ฮส ภาวิ ในความมี, ความเป็น + ฮ + อนุติ	มีอยู่, เป็นอยู่
สนฺติ	ฮส ภาวิ ในความมี, ความเป็น + ฮ + อนุติ	ย่อมมี, ย่อมเป็น, มีอยู่
สนฺตมฺภิตฺวา	สัง + ตมิ ฏมฺเถ ในความกระต้าง + ตฺวา	สะดุ้งแล้ว
สนฺธาย	สัง + ธา ธารณ ในการทรงไว้ + ตฺวา	หมายเอาแล้ว
สนฺนิปตฺนฺติ	สัง + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + ฮ + อนุติ	ย่อมประชุมกัน
สนฺนิปตฺนฺตุ	สัง + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + ฮ + อนุติ	จงประชุมกัน
สนฺนิปติ	สัง + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + ฮี	ประชุมกันแล้ว
สนฺนิปติสฺสนฺติ	สัง + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + สฺสนฺติ	จักประชุม
สนฺนิปาเตตฺวา	สัง + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ประชุมกันแล้ว
สนฺนิสินฺน	สัง + นิ + สท คตฺยวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ต	นั่งพร้อมกันแล้ว, ประชุมกันแล้ว

สมนุหาคต	ลํ + อну + อา + คมุ คติมฺหิ ในการไป + ต	มาตามพร้อมแล้ว, ประกอบแล้ว
สมนุหเวสตี	ลํ + อну + เสลฺ ปฺริเยสฺเน ในการแสวงหา + อ + ตี	ย่อมแสวงหาด้วยดี
สมบุปิต	ลํ + อปฺป ปาปุณฺเณ ในการถึง + ต	(อัน...) ถึงพร้อมแล้ว
สมาทยีสฺ	ลํ + อา + ทา อาทาเน ในการถือเอา + ย + อํ	ถือเอาด้วยดีแล้ว, สมาทานแล้ว (ที)
สมาทาย	ลํ + อา + ทา อาทาเน ในการถือเอา + ตฺวา	ถือเอาด้วยดีแล้ว, สมาทานแล้ว (ที)
สมาน	อฬฺ ภูวิ ในความมี, ความเป็น + อ + มาน	มีอยู่, เป็นอยู่
สมาปฺขจี	ลํ + อา + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + อี	เข้าแล้ว (ที.)
สมาปฺขจีตฺวา	ลํ + อา + ปท คติมฺหิ ในการไป + (ย) + ตฺวา	เข้าแล้ว (ที.)
สมาทิต	ลํ + อา + ธา ธารเณ ในการทรงไว้ + ต	ตั้งไว้ด้วยดีแล้ว, ตั้งไว้โดยชอบแล้ว
สมฺภูจฺหตี	ลํ+อุ+ จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป +อ+ตี	ย่อมตั้งขึ้นพร้อม
สมฺภูจาเปสฺ	ลํ+อุ+ จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป +ธนาเป+อ	(ยัง...) ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
สมฺภูจาเปสฺ	ลํ+อุ+ จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป +ธนาเป+อํ	(ยัง...) ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
สมฺภูจาย	ลํ + อุ + จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + ตฺวา	ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
สมฺภูจิต	ลํ + อุ + จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
สมบุปฺชฺลิต	ลํ + ป + ชลฺ ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง + ต	(อัน...) โพลงทั่วแล้ว
สมบุปฺภิจฺฉิสฺสํมิ	ลํ + ปติ + อิสฺ อิจฺฉายํ ในความปรารถนา + สฺสํมิ	จกัรบพร้อม
สมบุตฺต	ลํ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ต	ถึงพร้อมแล้ว
สมบุพน	ลํ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ต	ถึงพร้อมแล้ว
สมบุปริวตฺตก	ลํ + ปริ + วตฺ วตฺตเน ในการเป็นไป + ต	เป็นไปรอบพร้อมแล้ว
สมบุปริวตฺตมาน	ลํ + ปริ + วตฺ วตฺตเน ในการเป็นไป + อ + มาน	เป็นไปรอบพร้อมอยู่
สมบุปาเทตฺวา	ลํ + ปท คติมฺหิ ในการไป + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ถึงพร้อมแล้ว
สมบุปาเทสฺ	ลํ + ปท คติมฺหิ ในการไป + เณ + อี	(ยัง...) ให้ถึงพร้อมแล้ว
สมบุปิยายมาน	ลํ + ปิย + อาย + มาน	ประพฤตริกด้วยดีอยู่
สมบุพนฺธิตฺวา	ลํ + พนฺธ พนฺธเน ในการผูก + ตฺวา	เกี่ยวข้อแล้ว, สัมพันธ์แล้ว
สโมธานตฺวา	สโมธาน + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ประชุมลงแล้ว (นามธาตุ)
สโมธานสฺ	สโมธาน + เณ + อี	(ยัง...) ให้ประชุมลงแล้ว (นามธาตุ)
สยติ	ลฺ สเย ในการนอน + อ + ตี	ย่อมนอน
สยถ	ลฺ สเย ในการนอน + อ + ถ	จงนอน, ขอจงนอน

ลยมาน	ลี ลย ในการนอน + อ + มาน	นอนอยู่, เมื่อนอน
ลยิต	ลี ลย ในการนอน + ต	(อัน...) นอนแล้ว
ลลลฤเขตวา	ล + ลกข ทลลนงเกสุ ในการดูและทำเครื่องหมาย + เณ+ตวา	กำหนดแล้ว (จ.)
ลลลฤเขสิ	ล + ลกข ทลลนงเกสุ ในการเห็น, ทำเครื่องหมาย + เณ+อี	กำหนดแล้ว (จ.)
ลวตตติ	ล + วตต วตตเน ในความเป็นไป + อ + ติ	ย่อมเป็นไปพร้อม
ลวิททต	ล + วิ + ธา กรณ ในการกระทำ + อ + หนด	จัดแจงอยู่, เมื่อจัดแจง
ลวิทท	ล + วิ + ธา กรณ ในการกระทำ + อี	จัดแจงแล้ว
ลสนุเทตวา	ล + สนุ ปลลเว ในการไหลออก + เณ + ตวา	เทียบเคียงแล้ว (จ.)
ลสริตวา	ล + สร คตจินตาย ในการไปและติด + ตวา	ท่องเที่ยวไปแล้ว
ลทรนต	ล + ทร ทรณ ในการนำไป + อ + หนด	รวบรวมอยู่, พับอยู่
ลิกษาเปตวา	ลิกษ วิชไซปาทาเน ในการถือเอาซึ่งวิชา + ธนาเป+ตวา	(ยัง...) ให้ศึกษาแล้ว
ลียา	อล ภาวิ ในความมี,ความเป็น + อ + เอยย	พึงมี, พึงเป็น
ลุกต	ล + กร กรณ ในการกระทำ + ต	(อัน...) กระทำดีแล้ว
ลุกถิต	ล + กถ กถเน ในการกล่าว + เณ + ต	(อัน...) กล่าวดีแล้ว (จ.)
ลุณนต	ล + ลวเน ในการฟัง + ธา + หนด	ฟังอยู่, เมื่อฟัง
ลุณนต	ล + ลวเน ในการฟัง + ธา + หนด	จงฟัง
ลุณนท	ล + ลวเน ในการฟัง + ธา + ทิ	จงฟัง
ลุณิสสาม	ล + ลวเน ในการฟัง + ธา + ลสาม	จักฟัง
ลุต	ล + ลวเน ในการฟัง + ต	(อัน...) ฟังแล้ว
ลุตวา	ล + ลวเน ในการฟัง + ตวา	ฟังแล้ว, ทรงสดับแล้ว
ลุตินน	ล + ทา ทาเน ในการให้ + ต	(อัน...) ให้ดีแล้ว
ลุตินนจิต	ล + ปติ + จา คตนิวัตติมทิ ในการห้ามการไป + ต	(อัน...) ตั้งไว้ดีแล้ว
ลุตินน	ล + ลย ในการนอน + อ + หนด	นอนอยู่, เมื่อนอน
ลุตินน	ล + ลม ลาเน ในการได้ + ต	(อัน...) ได้ดีแล้ว
เลมาน	ลี ลย ในการนอน + อ + มาน	นอนอยู่, เมื่อนอน
เลวนติ	ลิว เลวาย ในการเสฟ + อ + หนด	ย่อมเสฟ, ย่อมคบ
เลวิตพพ	ลิว เลวาย ในการเสฟ + ตพพ	(อัน...) พึงเสฟ, พึงคบ
เลเสตวา	ลิส อลพพยชชเน ไม่ประกอบทั้งปวง + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้เหลือแล้ว

โสดจติ	สฺจ โสเก ในความเศร้าโศก + อ + ติ	ย่อมเศร้าโศก
โสดาเปสึ	สฺธ สฺทุธฺย ในความหมดจด + ณาเป + ฮิ	(ยัง...) ให้หมดจดแล้ว
โสดกติ	สฺภ ทิตฺติมฺทิ ในความรุ่งเรือง + อ + ติ	ย่อมงาม
ทญฺญติ	ทน ทิสายํ ในการเบียดเบียน + ย + ติ	ย่อมลำบาก (ท.)
ทญฺญเ	ทน ทิสายํ ในการเบียดเบียน + ย + เอยฺย	พึงเบียดเบียน (ท.)
ทญฺจ	ทลฺ ทาเส ในการทัวเราะ + ต	รำเรงแล้ว, ทัวเราะแล้ว
ทนติ	ทน ทิสายํ ในการเบียดเบียน + อ + ติ	ย่อมเบียดเบียน, ย่อมฆ่า
ทนฺนต	ทน ทิสายํ ในการเบียดเบียน + อ + อนุต	เบียดเบียนอยู่, เมื่อเบียดเบียน
ทนฺติ	ทน ทิสายํ ในการเบียดเบียน + อ + ติ	ย่อมเบียดเบียน, ย่อมฆ่า
ทราเปตฺวา	ทร ทรณฺ ในกานำไป + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้นำไปแล้ว
ทราเปสึ	ทร ทรณฺ ในกานำไป + ณาเป + ฮิ	(ยัง...) ให้นำไปแล้ว
ทลึ	ทลฺ ทาเส ในกานำไป + ฮิ	ทัวเราะแล้ว
ทลิต	ทลฺ ทาเส ในกานำไป + ต	ทัวเราะแล้ว
ทลึ	ทลฺ ทาเส ในกานำไป + ฮิ	ทัวเราะแล้ว
ทาสติ	ทลฺ ทาเส ในกานำไป + ณ + ติ	(ยัง...) ย่อมให้รำเรง, ย่อมให้ทัวเราะ
ทุตฺวา	ทฺ สดฺตํ ในความมี, ความเป็น + ตฺวา	เป็น, เป็นแล้ว
โทติ	ทฺ สดฺตํ ในความมี ความเป็น + อ + ติ	ย่อมมี, ย่อมเป็น
โทตุ	ทฺ สดฺตํ ในความมี, ความเป็น + อ + ตฺ	จงมี, จงเป็น, จงยกไว้, จงสำเร็จ
โทถ	ทฺ สดฺตํ ในความมี, ความเป็น + อ + ถ	ย่อมมี, ย่อมเป็น, จงมี, จงเป็น
โทนฺติ	ทฺ สดฺตํ ในความมี, ความเป็น + อ + อนุต	ย่อมมี, ย่อมเป็น
โทนฺตุ	ทฺ สดฺตํ ในความมี, ความเป็น + อ + อนุตฺ	จงมี, จงเป็น
โททึ	ทฺ สดฺตํ ในความมี ความเป็น + อ + ทิ	จงมี, จงเป็น

บรรณานุกรม

- พระพุทธรักษาจารย์. **ธมฺมปทฎกถา (ปจโฆ ภาโค)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระพุทธรักษาจารย์. **ธมฺมปทฎกถา (ตติโย ภาโค)**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๗, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระสิริสุ้มมงคลเถระ, ธมฺมปทฎกถาคาถาโยชนา, พิมพ์เนื่องในโอกาส หม่อมอุบล ยุคล ณ อยุธยา เจริญชนมายุครบ ๘๐ ปี, ๒๕๔๖.
- พระวรสามิโพธิมหาเถระ, ธมฺมปทฎกถากฎีกา, ศิษย์หลวงพ่อดัดปากน้ำ นำโดย พระธรรมปัญญาบดี อุปถัมภ์ พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานพระราชทานเพลิงศพ พระวิสุทธาธิบดี (สง่า ปภัสสรมหาเถระ ป.ธ. ๘), ๒๕๓๕.
- พระกัจจายนเถระ. **กัจจายนพุยากรณ์**. กรุงเทพมหานคร : วิจัยพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พระพุทธรูปปิยะเถระ. **ปทรูปสิทธิ**. พระมหาธิดิพงษ์ อุตตมปญโญ ปวีรรต, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรศาสตร์ไทย การพิมพ์, ๒๕๕๙.
- พระวิสุทธาจารย์มหาเถระ. **ชาตวัตถสังคหปาฐนีสสยะ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙.
- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), งานวิจัยการศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท เล่ม ๑, กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕.
- บุญสืบ อินสาร, พจนานุกรมบาลี - ไทย ธรรมบทภาค ๑ - ๔, กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.
- , ธรรมบท ภาค ๓ แปลโดยพยัญชนะ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, ๒๕๕๓.
- อุทิศ ศิริวรรณ, ดร., ธรรมบทภาคที่ ๓ แปลโดยพยัญชนะ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๕๐.
- ฉบับภูมิพโลภิกขุ, ธรรมบทและธมฺมปทฎกถา (บาลี-ไทย) ภาค ๓, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภูมิพโลภิกขุ, ๒๕๕๑.
- สำนักเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย, ธรรมบท ภาคที่ ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๕๘.
- พระมหาธิดิพงษ์ อุตตมปญโญ, วากยสัมพันธ์ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๒), กรุงเทพมหานคร :

บริษัท สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

- , โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๑ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๓), กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.
- , โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๒ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๔), กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.
- , โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๓ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๕), กรุงเทพมหานคร, บริษัท สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.
- , **รูปลัทธิที่ปณี**, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๖๐.

พระมหานิชยม อุตตโม, หลักสูตรย่อ บาลีไวยาकरण ฉบับสมบูรณ์, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียง เชียง, ๒๕๔๙.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖

ประวัติผู้แปลและสัมพันธ

ชื่อ-ฉายา	พระมหาอธิพงษ์ อุดมปญโญ (เข็มนันท์เถียง)
วัน/เดือน/ปีเกิด	เกิด วันที่ ๒๘ เดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ ๓ ตำบลมะค่า อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา
อุปสมบท	วันที่ ๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ ณ พัทธสีมาวัดถนนโพธิ์ ตำบลถนนโพธิ์ อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	เปรียญธรรม ๗ ประโยค ชั้นนักศึกษบาลีใหญ่ (สอบได้อันดับที่ ๑) สำนักเรียนวัดท่ามะโอ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ (จิตวิทยา) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบาลี (มจร)
ประวัติการทำงาน ที่อยู่ปัจจุบัน	ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และบาลีใหญ่ วัดสุทธาโกชน์ ๓๙ ถนนฉลองกรุง แขวงลาดยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๒๐
ผลงาน	๑. รูปลัทธิที่ป็น ๒. ไวยากรณ์บาลีเบื้องต้น ๓. กัจจายนสูตรปาฐะ แปลสูตรพร้อมอุทาหรณ์ ๔. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๑ หลักการแปลขั้นพื้นฐาน ร่วมกับคณะ ๕. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๒ วากยสัมพันธ์ ๖. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๓ โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๑ ๗. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๔ โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๒ ๘. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๕ วิธีการแปลอรรถกถา ๙. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๖ วิธีการแต่งประโยคภาษาบาลี ๑๐. นามายาตรูปพิธาน (วิธีทำตัวรูปของนามบทและอาขยาตบท) ๑๑. ภิกขุปาติโมกข์แปล พร้อมมมาติกาสำหรับวินิจจัยสิกขาบท ๑๒. มงคลัตถที่ป็นแปล ภาค ๑ ๑๓. มลทินปัญหาปกรณ์แปล ๑๔. ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๑ ๑๕. ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๒

วชิระทุกขสรณตฤเทหิ โสตพพโต สุตํ ปริยตฺติธมฺโม.

พระปริยัติธรรม ชื่อว่าสุตะ

เพราะเป็นธรรมที่บุคคลทั้งหลาย ผู้มีความต้องการที่จะสลัดออกจากทุกข์ในวัฏฏะต้องฟัง

